GÎRİŞ

Erek ve Yol

Evliya Çelebinin Seyahatname adlı yapıtı son çeyrek yüzyıllık düşünce yaşamımızda sık sık anılmaya başlanmakla birlikte, bu yapıttan yalnızca coğrafya bakımından yararlanılmaktadır. Bir yer konusunda incelemeye kalkışanlar bu kitabın verdiği bilgiyi de aktarırlar

Kitabın uyandırdığı etkiyle midir nedir, İçindeki birçok gerecin çeşitli yönlerden incelenmesi olanaklıyken buna pek aldırış edilmemiştir.

Yarım yüzyılı aşan gezginci yaşamı sırasında Evliya Çelebinin başından pek çok şey geçmiş, gezdiği yerlerde gördüğü birçok olayı Seyahatnamenin ötesine berisine serpiştirmişür. Bunları yer ve yol betimleme ve tanımlamalarından ayırınca büsbütün başka ve yepyeni bir yapıtla karşılaşmış oluruz. Bu bölümlerin iki türlü yararı vardır: Birincisi Walter Scott, Alexandre Dumas gibi bütün dünyaca tanınmış yazarlar yolunda oluşturulmuş heyecanlı, merak uyandırıcı tarihsel bir roman okumuş zevkini almak; ikincisi de on yedinci yüzyıldaki yaşamımızın canlı levhalarını görerek tarihle ilgili kimi bilgileri genişletmek.

Tarihlerimizin "filanca yer muhasarasında basan gösterilemedi; falanca savaş zaferle bitti; filan vezir, sadrazamın emriyle idam olundu; fîlanc?. vali isyan etti" biçiminde kısaca haber verdikleri olayların, gören ve hele görmesini iyi bilen bir insan tarafından anlatılması, o gibi tek tümceli satırların anlatmak istediği şeyleri gözümüzün önünde canlandırmaktadır.

Eski yaşamımız üzerine anı ve kronik yolunda yapıt bırakanlar pek azdır. Hele bu az insanlar arasında Evliya Çelebi gibi görmüş ve geçirmiş olduğu olayları, eski düzyazının büyük bir kusuru olan "süslü üslup" merakına kapılmadan yazanlar hiç yoktur.

Evliya Çelebi'nin olaylardan söz açarken tutmuş olduğu yol hemen bugünkü öykücülerin yeni yeni kullanmaya başladıkları yola pek yakındır. Olayı bir insan görüşü alanından dışan çıkarıp da genel sözler söylemiyor. Karda, fırtınada yürüyüş yapan bir asker kalabalığının sıkıntısını büyük bir tablo olarak çizmeye kalkışmıyor, kendi çektiği ve ancak kendi görebildiği kadar çekilenleri anlatarak

onun genişletilmesini okura bırakıyor.

Evliya Çelebi'nin kendine özgü bir yazış tarzı vardır. Bu tutum, birkaç sayfa okuduktan sonra insanı saracak yolda safça bir anlatış yoludur. Onun için elde bulunan basılmış metindeki yazılış biçimine dokunulmamıştır. Bu metnin arasında tek tük kullanılmış, bugün için yabancı gelen kimi sözcük ve terimler metnin düz okunması sırasında okurun dikkatini dağıtmamak için l 1 imleri arasında açıklanmıştır. Parçalann anlaşılabilmesi için başlanna gerekli görülen açıklamalar da eklenmiştir.

Evliya Çelebi'nin Yaşamı

Evliya Çelebi, 1611 martının yirmi beşinci günü (10 Muharrem 1020) İstanbul'da Unkapanı semtinde doğdu. 1648 temmuzunda (cümâde'l-âhirc 1058) 117 yaşında ölmüş bulunan babası Derviş Mehmet Zilli, istanbul alındığında Fatih'in mirialemlik hizmetinde bulunmuş olan Yavuz Er Bey'in torunlanndandı. Yavuz Er Bey, fetih sırasında payına düşen ganimet parasıyla Unkapanı'nda Sagncılar semtinde bir cami ile bu caminin bakımı için kimi iratlar yapmış, mütevelliliği de, torunlanndan olan Derviş Zıl-li'ye geçmişti.

işte Evliya Çelebi bu evlerden birinde doğdu. Bu sırada babası yetmiş beşini aşmış, seksene varmak üzre bulunan bir "koca"ydı. Genç yaşında Kanuni'nin Ziget-var seferinde (1566) bulunmuş; Lala Mustafa Paşa Kıbns Adası'ndaki Magosa'yı aldığında (1579) kale anahtarlanm kendisiyle istanbul'a göndermiş; dergfih-i âlî kapıcıbaşılığı hizmetinde bulunduğu gibi, 1. Ahmet zamanında "mizam" yapmak için Mekke'ye gönderilmiş; Sultanahmet Camisi yapılırken iç tarafındaki kıble kapısının pirinç levhalan üzerindeki işlemeleri yapmış savaşçı ve sanatçı bir adamdı.

ilk okumasını bitirip medreseye giden Evliya Çelebi bir yandan da babasının sanatıyla ilgileniyor, onun yanında çalışan bir çıraktan Rumca Öğrenmeyi merak ettiği gibi, buna karşılık da ona Şahidi Lügatini öğretiyordu. Baba evinin yaşlı, gün görmüş konuklannın konuşmalan, onlann anlattıklan olaylar Evliya Çelebi'deki gezi ve serüven düşkünlüğünün ilk tohumlan oluyor.

Bu merak kendisinde öyle bir hal alıyor ki 1630 ağustosunun 19. gecesi (10

1 Kitabın sonunda Evliya Çelebinin yaşamıyla ilgili geniş bir zamandizin bulunmaktadır.

Muharrem 1040) büyük bir düş görüyor; peygamberden "şefft'at" dileyecek yerde "seyahat" diliyor. Bu düş sırasında büyüklerden birinin öğretmesi üzerine İlkin İstanbul'u "piyadece serseri" gezip, gördüklerini yazmaya başlıyor (1631).

Babası, yaşlılıkları oranında düşünceleri alınmak üzre "müşavere"ye çağırılan saygın yaşlılardan olduğu için, onun divana gittiği sıralarda Evliya Çelebi kimile-yin bir yere kadar onunla birlikte gidiyordu. 18 Mayıs 1632 salı günü (28 Şevval 1042) Sultan 4. Murat'ın Recep Paşa'yı divana çağırtarak boğdurduğu gün de orada bulunmuştur.
Bu arada Mehmet Zilli çotuğunu çocuğunu toplayarak Kütahya'ya gidiyor. Orada evi, dolaylarında da bir çiftliği vardı. Evliya Çelebi'den büyükçe olan kızı Inal'ı Manisa'da Ellez Paşa denilen Kel îlyas Paşa'ya verecekti. Fakat bu arada llyas Paşa asi bir tutum takınınca bu işi biraz geciktirmek İstedi. Ancak llyas Paşa bir gecede Manisa'dan imam ve kethüdasıyla birlikte ileri gelenleri, bir sürü askeri ılgarla Kütahya'ya gönderip Derviş Mehmet Zillinin evini bastınyor. Bu gelenler Inal'ı yanlarına aldıkları gibi Sandıklı Ovası ndaki çiftliğinden de 7.000 koyun İle 300 kolanlı kısrak, at ve öbür hayvanları çeyiz olarak sürüp götürüyorlar.
Derviş Mehmet Zilli konumunda ve yaşında bulunan biri İçin bu durum dayanılmaz bir şeydir. Hemen Kütahya'deki evini "sultânü'ş-şuarâ" Firakı Efcndi'ye bırakarak çoluğu ve çocuğuyla Bursa'da İnebey Mahallesİ'ndekİ evine göç ediyor. Onlan eve koyunca, Evliya Çelebi ile Mahmut adındaki öbür oğlunu aldığı gibi üç gün sonra İstanbul'a koşuyor.
Beri yanda Kel Ellez Paşa, İnal Hamm'ı nikâh ediyor; fakat üzerine Küçük Ahmet Paşa askerle yürüyünce Manisa'da duramıyor, Bergama Kalesi'ne kaçıp oraya kapanıyor.
Derviş Mehmet Zilli İstanbul'a varışının ertesi günü 4. Murat'ın huzuruna koşup namusunu dava ediyor. Kırk gün sonra Ellez Paşa'yı yakalamış olan Küçük Ahmet Paşa onu İstanbul'a gönderdiği için Sultan Murat, Ellez Paşa'yı Beylerbeyi istavroz Bahçesi'nde huzuruna getirtti. Derviş Zilli de hazır bulunduğu halde "Bre mePûn, bu koca ağanın kızın zor ile niçin aldın?" diye sordu. "Hâşâ pâdişâhım ale'z-zor almış olam, izn-i şer'î ile namzadım [namzedim) idi aldım, işte hüccet-i şer'iyetim" diye kâğıtlar gösteriyor.
Derviş Zilli "Belî pâdişâhım... Tâbi iken namzat idin, ba'dehû âsî oldun, vaci-bül-kad oldun. Sizcileyin Asiler hakkında âyet-i 'fakatan...* âyeti nazil olup mczâ-hib-i erba'a fetvâlan mazmûnunca sana kati îcâb ettikte kızımı vermedim. Ale'l-gasb bu kadar malım ile ırzım harabe ettin" diye feryat edince Sultan Murat soruyor

"Koca Baba, malın mı istersin yohsa Kel Ellez'in başın mı istersin?"
Evliya Çelebinin babası "Hünkânm, nursuz ve mûysuz başından sana bana ne fâide. Hemen pâdişâhım sağ olsun; benim şikâyetimle telef-i nefs olmasın. Yine Ellez oğlu Ellez'dir. Affedersiniz, * Revân seferine götürüp bir kulluğunuza istihdam edin" diyorsa da Sultan Murat "Ya böyle âsînin kulluğu ne olsa gerek. Kaht-i rical değildir, kelle üstüne" diyor.
"Hemen onu gördüm: Bir kara yüzlü zirdest adam, llyas Paşa'yı kapıcılar kethüdası elinden alıp istavroz Köşkü önünde leb-i deryada bir büyük taş vardır, onun üstüne fakîr llyas Paşa'yı çökertip bir tîg-i âteş-tâb ile vurdu kim başı taşa ol zaman dokundu. Meğer hakikat kel imiş."
Babasıyla yeniden Bursa'ya dönen Evliya, kız kardeşinin o yıl içinde Bergama'da öldüğünü söyler; bu olayı 1671'de anar ve aradan otuz dört yıl geçtiğini belirtir.
4. Murat Revan seferine gideceği sırada yanında danışmak için götürdüğü "kocalar arasında Derviş Zilli de vardı. Evliya bu sefere babasıyla birlikte gittiğini söyler. 4. Murat Revan seferinden 27 Aralık 1635'te döndü Evliya Çelebi bu tarihten iki buçuk ay kadar sonra 5 Mart 1636 çarşamba gecesi (27 Ramazan 1045 kadir gecesi) Ayasofya Camisi'ndeki alay sırasında padişaha takdim edilerek saraya alınıyor. Sultan Murat'ın Bağdat seferinden Önce kırk akçe ile sipahiler arasına katılan Evliya Çelebi (1638/1047), onun ölümünden (8-9 Şubat 1640/15-16 Şevval 1049) sonra saray hizmetinden çekiliyor; elinizdeki kitabın başlangıcı olan Bursa gezisiyle yanm yüzyılı aşan yolculuklanna başlıyor; babasının ahret oğulluğu Ketenci Ömer Paşa'yla Trabzon'a gidiyor; Azak kuşatmasında bulunuyor; Kınm'dan istanbul'a dönüyor.
Evliya Çelebi 1646'da, ana tarafından yakınlarından olan Defterdarzade Mehmet Paşa'yla Erzurum'a gidiyor; orada gümrük kâtipliği işi görerek Tebriz ve Baku taraflarını dolaşıyor. İki yıl sonra bu seferden İstanbul'a dönünce, babasının ölümüyle karışan evini düzene sokuyor. İstanbul'un karışıklığı sırasında az bir zaman kaldıktan sonra, Silahtar Murtaza Paşanın vali olarak Şam'a gideceğini öğrenince onun müezzinbaşısı olarak yanına katılıyor (2. a). Murtaza Paşa 1649 sonlannda Şam Valiligi'nden Sivas'a aktarılıyor; sekiz ay burada bulunduktan sonra, 1650*de Sivas'taki görevinden alınarak İstanbul'a çağırılıyor, Evliya da onunla birlikte İstanbul'a geliyor. •
Bu kez Evliya Çelebi, ana tarafından yakınlarından olan Melek Ahmet Paşa dairesine "kapılanıyor." Onun sadrazamlığında olsun, Özü Valiligi'nde olsun, Rumeli Valiligi'nde olsun yanında bulunuyor. Melek Ahmet Paşa, İstanbul'a dönüp sadaret

kaymakamı olunca Evliya da bir sûre bir yerlere çıkmıyor. Fakat asıl sadrazam Ipşir gelince Melek Ahmet Paşa'yı Van'a atıyor (3. t). Bu dönemdeki yaşamı çok zengin olan Evliya bu dönem için neredeyse bir cilt ayırmıştır. Bitlis Ham'yla yapılan cenk, İran içinde elçilikle doîaşış, Bağdat yoluyla dönüş Seyahamame'nin dördüncü cildini oluşturur.
1656 haziran sonlarında İstanbul'a Melek Ahmet Paşa'yla gelen Evliya Çelebi, paşanın Özü Valiliğine atanmasıyla yine yola düşüyor. 1657 mayıs ve haziran aylarında Lehistan içerlerine giriyor. Bu yıl hemen hemen sefer ve savaşla dolu olarak geçiyor. 1657 aralığının onuncu günü istanbul'a dönüş oluyor. Bu dönüşte Melek Ahmet Paşa büyük bir felaket geçiriyor, karısı Esmahan Kaya Sultan ölüyor.
Evliya Çelebi, Melek Ahmet Paşa ile yola çıkarken, kendisini çekemeyenlerin kışkırtmasıyla kavga çıkaran hazinedarı Çekmece'de fena halde yaralıyor, ikisini de Köprülü'ye götürüyorlar. Köprülü, Evliya'yı bırakmıyor, ağaları arasına katıyor. 4. Mehmet Çanakkale Boğazını gözden geçirmeye gittiğinde Evliya da Köprülü Mehmet Paşanın adamları sırasında birlikte bulunuyor. Bu yolculuğun sonunda Edirne'deyken 1659 kasımında Bogdan'a giden bir kurul arasına katılıyor; yıl sonunda dönüyor. Bahara doğru sefer vakti gelince Erdel üzerine açılacak sefere başkomutan atanan Köse Ali Paşa ordusuyla 1660 nisanı sonlarında hareket edip Varat fethinde bulunuyor. Köse Ali Paşa, Evliya Çelebi'yi Bosna Eyaletı'ne gönderilecek olan "feth-nâme"yi götürmekle görevlendiriyor; Evliya bu görevi yerine getirmeye gidiyor, Bosna Valisi olan Melek Ahmet Paşa'yla yine birleşiyor.
Evliya Çelebi, Bosna'da görevden alınan Melek Ahmet Paşa'yla 1661 ocağının ikinci pazar günü, paşanın atandığı Sofya'ya vanyor. Orada hemen sefer buyruklan geliyor. Baharda ordu Temeşvar Ovasında toplanıyor. Evliya Çelebi burada bütün incelikleriyle anlattığı Şeydi Ahmet Paşanın öldürülüşüne tanık oluyor (5. a).
Kasım geldikten sonra ordu Belgrad'a kışlamaya dönüyor. Buradayken Melek Ahmet Paşa, ölen babası yerine sadrazam olan Köprülü Fazıl Paşa'nın kaymakamı olmak üzre İstanbul'a çağırılıyor (ocak 1662).
Nisan başında İstanbul'a gelen Melek Ahmet Paşa kendisine nikâh edilmiş olan Fatma Sultanla evleniyor, kaymakamlık görevine de başlıyor. Fakat üç ay sonra sıcak bir günde çok soğuk şeyler içtiğinden hastalanıyor, ölüyor.
Böylesine yalandan tanıdığı bir adamın ölümü Evliya Çelebi'ye dünyada yalnız kaldım duygusunu veriyor, istanbul "başına bir zindâne-i belâ kesiliyor". Felaket yalnız gelmediği gibi, üstelik evi ve dükkânları yanıyor. Altı ay güç bela iki eviyle dört dükkânını "üç bin * riyal *kuruş" harcayarak yaptırıyor, akraba ve taallukatmı eve koyuyor. O zamana kadar evlenmeyip bekâr kaldığına da bin şükür ediyor, "Bu fenâ-âbâd-i dünyâda ne evlâd ve ne zen-i heştâd!" diye düşüncesine yolculuk hevesleri getiriyor. Altı kölesiyle atlannı hazır edip "Ne tarafa gitsem?" diye düşünürken 1663 martında padişahın alayla Nemse seferine çıktığım görünce yola düşüyor. Edirne'de Reisûlküttap Şamizade Mehmet Efendi kendi damadının dairesi için Melek Ahmet Paşa adamlanndan bir bölüğünü kapısına aldığı gibi Evliya Çelebi'yi de Kadızade İbrahim Paşa dairesine katılmaya teşvik ediyor. 1663 eylülünün on üçüncü günü Kadızade İbrahim Paşa ile kaynatası Reisûlküttap Şamizade Mehmet Efendi idam edilince Evliya Çelebi, Fazıl Ahmet Paşa dairesine geçiyor. Bu sırada kırk bin Tatarla Avrupa içinde ta Amsterdam kıyılarına kadar uzanan bir akma katılıyor. Dönüşte orduyla Belgrad kışlağına geliyor; fakat kış şurasında serhatlerden fer-yatçüar gelerek imdat istendiğinden ordu yine sefere çıkıyor. Ünlü Rabe Suyu bozgununda bulunuyor. Bin bir felaketten sonra Belgrad'a dönüyor.
Birkaç ay Belgrad'da dinlendikten sonra 1665 nisanında Avusturya İmparato-ru'na elçilikle giden Kara Mehmet Paşa'mn yanına katılıyor. Viyana'yı gezip dolaştıktan sonra, konuşmalann sürmesini fırsat bilerek haziran sonunda yola çıkıyor. İki buçuk yıl sonra yine Viyana'ya döndüğünü söylediği bu yolculukla ilgili notları kitabında yoktur. Buraya dönen Evliya, Macaristan içlerinde dolaşarak Eflak ve Bogdan'a geçip Kırım'a gidiyor.
Bu aralık Köprülü Fazıl Ahmet Paşa, Kırım Hanı Mehmet Giray'ı görevden alınca, hanın sığınmak istediği Dağıstan içerlerine doğru gidiyor (1666 temmuz).
Hazar Denizi yoluyla Rusya içerilerine bir gezi yaparak Kırım'a dönen Evliya Çelebi, Ak Mehmet Paşa'yla birlikte Edirne'ye gelince sadrazam kaymakamı Kara Mustafa Paşa'yla buluşuyor;
Paşa "Hay Evliyam, sefa geldint Ya biz seni elçi paşayla Nemçe Kralına gittin diye işittik" diyerek karşılıyor. Paşaya üç yılda gezip gördüğü "yedi krallık yer" konusunda bilgilerini anlattıktan sonra paşanın kendisini yanında koymak istemesi üzerine "Efendim, evvel ve âhir ben senin garibinim ve bir yâr-i kadîm duâcınım. Sekiz yıldır *Islâmbol'da evlerim görmedim, bir kere varayım yine geleyim" diyerek izin alıyor.
Evliya Çelebi'nin 1667 haziranında sekiz yıllık ayrılıktan sonra vardığı istanbul'da veba salgını vardı. Bu hastalıktan en iyilerinden altı kölesi ölüyor; kendi de Rusya içerilerindeki gezisinden olacak, gözlerinden rahatsızlanarak tam iki ay hasta kalıyor.
Evliya iyileşince yine Edirne'ye Kara Mustafa Paşa'nm yanına varıp Girit'te bu-

1 Yıl boş bırakılmıştır. -NÖ.
2 Yıl boş bırakılmıştır. -NO.

ki] sehv-i galat ve muhteviyat olmuş [kural ve içerik yanlışlan taşıyan!, nfl-mcrbüt (birbiriyle uyumsuz] yazılmış uyûblann layıplanrul dflmen-larv ile mestur edip [bağışlama eteğiyle örtüp], kilk-i cevâhir-zeblrdan ile {mücevheri andıran dillerinin kalemiyle] ıslah buyuralar. Zîrâ bu haktr-i pür-taksîr bu musveddâtımız [müsveddelerimizin] itmamı mahalline [bitiş yerine 1 gelince [gelinceye dek] ekâlim-i seb'ayt [yedi iklimli geşt û gûzâr ettiğimiz [gezip dolaştığımız] elli bir sene olmuş idi. Kesret-i seyahatten [gezilerin çokluğundan] bir künc-i uzlethânede [bir tenhaâ yerin koşesindel halktan münzevî olup (insanlardan uzaklaşıp] gûnagün tevarihâttor tetebbu' etmek [çeşit çeşit tarihler incelemek] müyesser olmamış idi. Ve bir klmesnemn (kimsenin] sergüzeşt [û] «e-rencâmına [serüven ve sonucuna} ve bir musannif müellifinin tahrirâtın [bir yararın yazılarını] görüp Seyflhatnûme'mize kaydetmemiş idik. Amma bu diyflr-İ Mısr'da üstadımız Şeyh Afi Şâmarlisî hazretlerinden isti mâ' ettiğimiz [dinlediğimiz] tefâslr-i şeriflerden [yorumlardan] ve ahûdîs-i nebeviyyeden [peygamber hadislerinden] mahalle mûnâslb [yerine uygun] âyet-i şerife ve hadîs-i şerifleri İle [ayet ve hadisleriyle] tahrir eyledik [yazdık]. Ondan sonra bu musveddâtımız, cümle kendi sergüzeşt ve seren» camımız ve ifna-yi vûcüd edip [vücudumuzu tüketip] seyflhatimlzdlr ki bu minval Cizre [bu yolda] tahrir olundu. "El özrü...." mısdakı [ölçütü] ûzre özrümüz makbul olup hayır du'â ile yâd edip [anıp] yad etmeyeler [yabancılamayalar]. Baki olalar bakî.
Bi-hamdiîlâh ki bu evrâk-i de/ter [Tannnın yardımıyla bu defterin yapraklan
Tamâm yazılıp kalmadı cbtcr Tümüyle yazılıp eksik kalmadı
Nihayet yog iken böyle ketuma Böyle sözlerin sonu yokken
Erikti haün ile ahir tamâma. Sonunda mühürlenerek bitil.] "Dedim ey Evliya târihi."
Evliya Çelebi, ibrahim Pasa yanında oturarak bir yandan kitaplar okuyup yazıyor, bir yandan da, altmışım aşmış olduğu halde, Şeyh Ali Şâmarlisî'nin derslerine devam ediyor. Fakat uzun alışkanlığının verdiği bir etkiyle "seyyah urukları harekete" geldiğinden, çıkan fırsatlarla Mısır İçinde dolaşmaya başlıyor; bu yolculuğunu zaman zaman Sudan ve Habeş kıyılarına kadar uzatıyor. 1673 eylülünde İbrahim Paşa Mısır'daki görevinden alınarak yerine Canbulatzade Hüseyin Paşa geldiği sırada biraz hasta olduğu için yine Mısır'da Hüseyin Paşa'yla kalıyor. İki yıl süren bir valilikten sonra Hüseyin Paşa 1675 sonunda görevden alınıyor; yerine gelen Defterdar Ahmet Paşa'ya karşı bir ayaklanma oluyor; halk valiliğini kabul etmiyor. Hüseyin Paşa yola çıkıp giderken. Evliya Çelebi iki * kölesi kaçtığı için onları
1 hakir-i pür-taksîr: Evliya Çelebinin kendinden söz ederken sık sık kullandığı kalıp söz: kusuru çok, değersiz kişi, -NÖ.

Uman Fazıl Ahmet Paşa "ya gitmek iznini arıyor. 1668 başında Rumeli içerilerinden Mora'ya gidip, en yakın noktadan Girit'e geçiyor. Üç yıla yakm bîr zaman Girit savaşlarına karışıyor. Kandiye nin ek geçirilmesiyle Girit'ten ayrılırken Fazıl Ahmet Paşa'dan Hicaz'a gitmek izniyle Mısır Valisi İbrahim Paşa'ya tavsiye mektubu vaadini alarak yeniden Mora'ya geçiyor. Serdar Ali Paşanın Manya seferine çıkacağım öğrenip Mora'dan başlayarak Rumeli'nin batı taraflarını dolaşıp Edirne'ye geliyor. Fazıl Ahmet Paşa'ya Girit'teki vaadini anımsatarak haccetmek ve Mısır Valisi İbrahim Paşa'ya gitmek iznini, menzil buyruklarım alıp 28 Aralık 1670'te İstanbul'a geliyor.
Yaşı altmışa basmış olan Evliya Çelebi "hem ziyaret hem ticaret" diye bu kez Hicaz'a gitmek için uygun arkadaş düşünürken Saili Çelebi ona bu yolda arkadaşlık önerisinde bulunuyor. 1671 mayışırım yirmi ikinci günü (12 Muharrem 1082) öç arkadaş, sekiz *köle ve on beş atla yola çıkıyorlar. Anadolu'nun batı taraflarından deniz kıyısı ve adaları da gezerek Adana, Misis, Maraş, Ayıntap, Kilis, Halep, Suriye kentlerini dolaşıp 1672 şubatı başında Şam'dan Kabe'ye yola çıkıyorlar. Mekke ve Medine ziyaretlerini yapan Evliya Çelebi, Hüseyin Paşa'dan da Mısır Valisi Kethüda ibrahim Paşa'ya mektup alarak Mısır hacdan kervanına katılıyor. 1672 haziranının üçüncü günü İbrahim Paşa*yla Kahire'ye giriyor, ibrahim Paşa, Evliyayı ağalan arasına alıyor.
Evliya Çelebi yolculuğunun bu bölümünü Seyahatnöme'sinin dokuzuncu cildinde anlatır ve kitabı şu sözlerle tamamlan
"Cenâb-i Bari [Tann], yâri kılıp [yardım edip] Mısr-i Kahire-i nâdiretû'l-asrda Içagın nadir kenti Mısır'da) bu evrâk-i perişanımız [dağınık kâğıtlarımız! hırka-i dervîşân-i ne-med-puşSn (aba giyinmiş dervişlerin hırkası) gibi elvan elvan itmam buldu [son buldu] ve elfâz-i kitabeti [yazının sözleri] ve bidayeti ve nihayeti [başıyla sonu) sene..... tarihinde Mısr Valisi vezîr-i rüşen-zamîr, sâhib-i re'y ü âsâf-i dilîr [açık yürekli, söz sahibi, yiğit devlet adamı]___2 Paşa hazretlerinin eyyam-i devletinde [işbaşında bulunduğu
dönemde] bu elfaz-i bî-mezemiz â'mar olup (tatsız sözlerimiz ömür sürüp], yine mezeden hâli olmayıp [yine de tattan yoksun olmayıp], itmam buldu [sona erdi]. Amma fuzalâ-yi zeviVukûl beyninde [ancak akıl sahibi

erdemliler arasında] nâ-tamâmdır (eksiktir)» Ûmîddir kim [umulurla] kesret-iseyahatimize hami edip [gezimizin çokluğuna verip] elfâzı [sözleri] tumturâk-i ibârât ile tahrir etmediğimize [gösterişli tümcelerle yazmadığımıza] nazar etmeyip [bakmayıp] me'mûl, mercüdur kim [umulur, rica edilir
SEYAHATNAME
yakalatıp ele geçirmek ûzre yine kalıyor. 1676 eylülünde Abdurrahman Paşa Bağdat Valiliğinden Mısır'a geliyor. Evliya, Abdurrahman Paşayı daha •yeniçeri ocağında çorbacı iken yirmi yıl once tanıdığından onunla kalıyor. 1680 eylülünde Abdurrahman Paşanın yerine Anadolu Valiliğinden gelen Osman Paşa vali oluyor. Evliya Çelebinin Mısır'dan söz eden onuncu cildi de burada kalıyor.
Evliya Çekbfnin Seyahatnamesi
Evliya Çelebi Seyûhaîname'sinin bugün genel kitaplıklarımızda üç tam takım yazması vardır. Eksik ciltler halinde birkaç tanesinin daha bulunması bunun sayısının bir hayli olduğunu gösterir. Basılmış olan takımın 6.000 şayiaya yakın olmasa, kitabın büyüklüğü konusunda bir fikir verebilir. Onun için, bu büyüklükte bir kitabın on takım dahi olsa yazmasının bulunması epey dikkati çekecek bir durumdur. Böyle olduğu halde Tanzimat'tan önceki donemde Evliya Çelebi ile yapın konusunda bir kayıt henüz araştıncüanmızca ortaya çıkarılmış değildir.
Tanzimat'tan sonra İstanbul'la ilgili tek tuk yapıtlar basılırken, biri Evliya Çelebinin yapıtının ilk cildinde camilerle ilgili bölümü Müntahabât-i Evliya Çelebi adıyla bastırrmşnr. Kitabın adıyla içindekiler arasında bir ilgi yoktur. Çünkü erek, Evliya Çelebinin butun yapıtından kimi bölümler seçip onun kimliği üzerine bilgiler vermek değil, doğrudan doğruya istanbul camileri üzerine söylediklerini yaymaktı,
Evliya Çelebi'nin türlü bakımlardan değerini anlayanlar ilkin Ahmet Vefık Paşa ile Şemsettin Sami olmuşlardır. Ahmet Mithat bu ikisinin adlarını sayıp onlardan "seyâhatnâme-i mezkûrun takdîrâtına dâir birçok sözler" işitmiş olduğunu söyleyerek "Bu kitabı görmeyi emel edinmiş isem de vakit bulamamış idim ki mevzu' olduğu kütüphanelere gidip tetkik ve tetebbu' edeyim" der.
Bununla birlikte Mûntahabât-i Evliya Çelebi kitabının büyük bir kötülüğü olmuştur. Okuryazarlar arasında. Evliya Çelebi'nin camiler konusunda saptadığı ma-sallaşmış söylentilerden ileri gelme bir horgörüşe yol açmış, hatta bu görüş ağızdan agıza yayılarak o kitabı görmeyenlerde bile ortaya çıkmıştır.
ikinci ve temelli olan girişim. Necip Asım'ın küavuzluguyla başlamıştır. Gazete ve gazetecilik tarihimizde önemli bir yeri olan İkdam gazetesini kurmuş bulunan Ahmet Cevdet, aynı zamanda kimi eski büyük kitaplar basarak bir çeşit kitapçılık yapmaya kalkıştığı sıralarda, Necip Asım bu Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi konusunda bir bibliyografya yazısı yayımlayarak kitabın önemini belirtmeye çalışmış,

basılması düşüncesini iteri sürmüştür. İlkin Ali Cevat Bey tarafından başlanılan çekimleme (istinsah) işi, sonra Doktor Kilisli Rıfat ile Kilisli Abdullah Nasth tarafından altı yıl süren bir çalışmayla (1896-1901) tamamlanmıştır.
Bu baskı sansür yönetimi zamanında yapılıyordu. Doktor Kilisli Rlfaı bu konuda yazdığı bir yazıda şunları söyler:
"Matbaada ara sıra eserin tashih provalarını da gördüğümüz olurdu. O zamanın sansür me'mûrlan, Evliya Çelebi'nin eserine büyük bir alâka ve teveccüh gösterdikleri hâlde dahi, hanedân-i saltanata ve hükümet idaresine ait ba*zı mühim vâkı'alan hazf û tnyy eder, eserin birçok satıriannt, kelimelerini tahrif ve tağyir eylerler idi. Cevdet Bey o atman sansürün çıkardığı bu yazılan büyük bir tomar halinde ve ayn bir dolap içinde muhafaza eder ve ileride bir fırsat zuhur eder veya Seyahatname serbest bir devirde yeniden tab* edilebilir ise hurdan çıkanldıklan yerlere ilâve etmek ümidinde olduğunu söyler idi.
Devr-i HamîdTnin tarihe karışmış vak'ayi* üzerinde bile yürütmek istediği bu tahakküm ve tasallut çok şayân-i nefret bir hareket İdi. İşte Evliya Çelebi Seyahatnamc'si-nin yeniden tab'ını istilzam eden mühim sebeplerden biri de budur. Çünkü o zaman Evliyanın bi'z-zât görüp kayd eylediği vak'ayi'den Sultân İbrahim ve Dördüncü Sultân Mehmed devirlerine ait olanların bütün mühim ve fecî tasımlan sansürce layy edilmiş ve eseri yalnız tamâmiyetinden değil, kısmen en mühim fâ'lde ve cazibesinden bile mahrum bir halde çıkarmak mecburiyeti yüz göstermiş İdi. Bu suretle, harflerin, kelimelerin, tü'birlerin, teşbih ve temsillerin çok sıkı bir şüphe kontrolü altında ezilip bu-dandığı bir zamanda Evliya Çelebi Seyahatnamesinin neşri, cesura ne takat az çok tâh-rifkârâne bir teşebbüs şeklini aldı ve Evliyâ'nm büyük eseri halka ancak güdük ve natamam bir halde takdim edilebildi.
(...) Tarihimizin birçok karanlık noktalarını tasvir eden mu'azzam bir eser-i târihinin neşri devr-i Hamîdî'nin hâ'İn hafiyelerine menhus bir fırsat-i siûyet verdi: Saraya jurnal jurnal üstüne veriliyor ve pâdişâha bu eserin muzır olduğu, devâm-f neşri caiz olmadığı fikri telkin ediliyor idi. Halbuki zâten sansür eserin en canlı noktalarım merhametsizce çıkanyor, meselâ Evliya Çelebi'nin o zamanki İnin Sarayında kullanılan işkence âletlerine dair verdiği cidden şayân-i dikkat tafsilât ve izahat siliniyor ve eserin her kısmında buna benzeyen bir kısım malûmat kesilip budanıyor ve kitab çok perişan bir hale getiriliyor idi. Hattâ bir aralık Cevdet Bey

kitabın neşrinden feragati bile düşündü, takat bu feragatin de sü'-i telâkki edilebileceğinden korktu ve tabı' keyfiyeti eksik ve güdük devam eyledi.
Nihayet âkıbet-i menhusa yüz gösterdi: Günün birinde zabıta İkdam Matbaa'sı'm basmış ve Evliya Çelebi Stydhatndmc'sı nüshalarının mevcudunu ve butun basılmış formalarını saraya nakl ettirmiş ve eserin devâm-i tab'ını da men eylemiş idi. Bir andık

Cevdet Bey eseri kurtarmak için uğraştı, sonra onun da, tazmin At (taşıyla Iskat edildiği işitildi."
Bu okuduğunuz kitabın 89. bölümü olan "Kaya Sultân'ın Ölümü" Seyahatnamemin 5. cildinin 262. sayfasındadır. Bu cilt nüshaları iki türlüdür; bir bölümünde ilkin sansürün bir tehlike görmeyerek basılmasına izin verdiği şu tümce vardır: "Hulâsa-i kelam üç gün üç gece sultana öyle işkenceler ettiler ki cihanda ettiği zevkleri cümle burnundan getirdiler. Àhirû'1-emr kanlı ebeler gelip kollarını badem-yagıyla yağlayarak sultânın masdanndan içeri dirseklerine varınca sokup...."
Gayretlilerin işe karışması yukarıda işaret edilen sözlerden bir bölüğünün çıkarılmasına, bir bölüğünün değiştirilmesine yol açmıştır: "Hulasa-i kelâm üç gün üç gece sultâna öyle işkenceler ettiler ki inşânın tafsiline kalbi varmaz. Âhirü'l-emr ebeler gelip...." "Sultânın ettiği zevklerin burnundan çıkarılması" sözü kuşkusuz j ünlü deyimle "Öküz altında buzağı aranan" bir dönem anlayışı için çok tehlikeliydi; "kanlı ebeler" ise -Namık Kemal'in bir yazısında yinelediği bu söz- bir meslek anlatan ve başta "çocuk düşürme" gelen birçok yolsuz işlerle geçinenleri anlatan bir deyimdi; "kanlı"nm çıkarılması yazının asıl anlamındaki acılığı eksilten bir şey olmuştur.
Bu küçük örnek, yukarıda Doktor Kilisli Rifat'ın anlattıkları yanında çok küçük kalırsa da nelere dikkat edildiği, nelerden sakınmak gerektiği konusunda bir fikir vermesinden dolayı önemlidir.
Böyle olmakla birlikte şuna işaret etmek gerektir ki, Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesinin ilk basıldığı yıllarda, 7-10'uncu ciltlerin basımında tutulan yolun uygulanmamış olmasından yakınmak bir bilgisizlik, hatta haksızlıktır. Bir kez sansürün kesip budaması sırasında böyle bir şeyin yapılabilmesi olanağı yoktu; sonra Necip Asım tarafından yazılıp birinci cildin başına konulmuş olan yazılar arasında şu tümce vardır: "Evliya Çelebi Seydhatndme'sinin diğer bir nüshasını hiçbir yerde bulamadım. İşte onun için bu tab'ında Frenklerin critique des textes dedikleri 'ten-kîd-i mûtûn' [metinlerin eleştirisi] usûlüne riâyet edemeyeceğiz."
Bütün bu eksikler olduğu halde kitabın yaygınlaşmasına yol açan o baskıyı ya-panlann hepsini saygıyla anmak gerekir.
Seyahatname'nin Biçemi Evliya Çelebi, yapıtını her iki anlamında "konuşma dilfyle yazmıştır; yani,

hem konuşma dilinde olmayan sözcükleri bir sanat ya da bilgi göstermek için kullanmaya kalkışmamış hem de konuşulurken yapılan kimi dizimbilim (sentaks) ve
dilbilgisi dışına çıkmalardan çekinmemiştir.
Evliya Çelebi bugün de konuşurken kullandığımız, "ttVbir" ideyim] diye adlandırdığımız kalıplaşmış sözleri en çok kullanmış bir yazardır. Türkçe Tâbirler Sözlüğü için örnekler araştırırken on yedinci yüzyıl için onun ne büyük bir hazine olduğunu gördüm. Kendisi halk ile düşüp kalkmış, ömrünü okuyup yazmayla uğraşmaya vakitleri olmayan insanlar arasında geçirmiştir. Vezirlere, paşalara nedim ve musahip olmakla birlikte, o paşa ve vezirlerin de konuşmaları "ısıılahlı" ve "lügath" değildi. Yukanya almış olduğumuz dokuzuncu cildin son sözünde, kendisinin yolculuktan vakit bulup da "tumturâk-i elfâz ile" yazamadığından özür diler.
"Garâyib bu kim *vezîr-i a'zam otağı etrafında küffâra havale bir bayır ûzre 300 pare şâhîler ve bu kadar balymez toplar var, bir topçu ve bir adam bulunmadı kim toplara âteş edip küffârı param param ede. Bu da bir garîb temaşa kim bir topçu bulunmaya". - "Memlûkûn biri eydûr: 'Ağam, korkanm bu kebâblar domuz etidir' deyince hakir eyittim: 'Hey hınzır oğlu hınzır! Hınzır eti olsun da şişte olsun dedikleri işte bu kebâb hakkında denmiştir. Siz kâfir evlâdı belinden gelesiz, domuz etiyle perverde otasız, sakınasız. Ya ben sakınmayayım mı? işte koyunlann başlan ve paçalan diye gulâm-lanma gösterip....'"
Evliya Çelebi'nin yazarken dizimbilim ve dilbilgisi kurallanm savsaklayıp konuşulurken yapılan çeşitten aykınlıklan serbestçe yaptığını gösteren yukarıdaki iki ömegi çoğaltmak kolaydır; zaten okuyacağınız metinlerde böylelerire sık sık rastlayacaksınız.
Sonra Evliya, sayılarla birlikte gelen sözcükleri çoğullaştırmaktan hiç çekinmez, hatta bunun tersini yaptığı yerler azdır: "Tevârîhâüar, şühedâlar, guzâüar, gâzîyânlar, nice yüz hüddâmlar, nice gûnâ evham ve eikâr-i fâsideler, her mühimmat ve levâzımâtlan..." gibi belagatçılan çileden çıkaracaklar olduğu gibi, "üç yüz aded dükkânlar, üç yüz aded koyun ve hınzırlar..." gibileri de hemen her sayı yerinde yinelenir.
Evliya hiç duraksamadan "ormanistân, meşeistân..." ve benzerlerini yazar. "Eğrikapı'yı topa tutup, döve döve doğrultup, küffânn miyânmı eğriltip, mû-miyân etti" gibi nükteleri vardır.
Evliya Çelebi'de karagöz'ün son zamanlanna kadar sürüp gelmiş olan söz, de-

1 M.N. özön'ün yalnız ilk cildi (A - D harfleri) basılan (1943) yapıtı. -NÛ.

ı

yim ve nüktelere rastlamak mümkündür. "Görelim âyinc-i devrân ne suret gösterir" mısraını hemen her olayı anlatışında yineler; "Görelim iş ne imiş, işimizi Mevlâ onara!" gibi sözleri de sık sık yazar. Hattâ şu fıkraya bakin: "Hemen küffâr lisânlannca *Ki parla di?' derler, ya'nı 'Nişleyip, söylersiniz' der. Guzflt-i Müslimîn dahi 'Paralanıazız, bütün alırız' derler." Kel Hasan'ın Rüyada Taaşsuk adlı oyunundan söz eden Ruşen Eşref Ünaydın'm da şu fıkrasıyla öncekini karşılaştırın: Kız gene sorardı 'E parlato talyano?'1 Uşak şöyle cevâb verirdi 'Kim parlattı dalyanı?...."
Bütün bu yanlışlıklar Evliya Çelebi'nin yapıtında, Recaizflde Ekrem'in Talim-i Edebiyatız ilk olarak kullanıp zamanın büyük tarizlerine uğrayan "sâde-dilânelik" adını verdiği meziyeti oluşturuyor. Bunun meziyet sayılabilmesi, anlattıklanndaki "özlülük"ten doğuyor.
Evliya Çelebi insanlan ve eşyayı tanıyor. Onları, sayıca az denebilecek bu yüzden sık sık yinelenmek zorunda kalınacak "sözcükler"le anlattığı halde, yine her birini ötekinden ayırt etmeye yarayacak noktayı "görüyor" ve bunu hemen her fırsatta gösteriyor. Bu konuda Evliya Çelebi'yi hiç "nazari" ve "kitabi" görmüyoruz. Evliya Çelebi'nin yapıtında bu noktalar, kent ve yollarla ilgili rakamlı ve belli anlatıştı sayfalarda değil, asıl gördüğü olay lan anlattığı sayfalardadır.
Ahmet Mithat, bu biçem konusunda birkaç sayfa örnek görmekle şu sezişte bulunuyor:
"Evliya Çelebi'nin süret-i ifâdesi ise (anlatım biçimiysel her okuyanlar nezdinde anlaşılabilecek bir sadelik ile müzeyyendir. Kan Kalesi ve Hamzcmdme ve Aşık Kerem hikâyeleri ve şâir bu makûle [çeşit] âsâr-i selefin [geçmiş yapıtlannl tarz-i ifâdeleri [anlatım biçimleri] yolunda ve fakat onlardan daha çok ziyâde kâtlbâne ve fasîhâne bir tarz-i ifâde ki ümmîler meclisinde okunsa bile anlaşılıp istifâde edilebilir.
(....) Evliya Çelebi Scyd/ıa/ndme'si ise harc-i âlem bir kitâbtır ki periler, cadılar me-nâkıbından [menkıbelerinden) hoşlanan adamlardan bed' ile [başlayarak) coğrafyanın, târihin en âli [yüksek] mebâhisine [konulanna], en latif hikâyâtına [öykülerine] meraklı olanlara vanneaya kadar herkesin rağbetini kazanacaktır. Roman nâmına artık suret ve nevini ta'yînden haya edeceğim şeylerden ise, tatlı tatlı imrâr-i evkât [vakit geçirmek] için işbu Seydhatoame'nin edeceği hizmet meyil ve rağbet-i *âmmeyi [genel eğilim ve isteği] ilânihâye [sonuna dek] kendisine celb edegidecektir."
Evliya Çelebi'nin biçemi, birkaç sayfa okumakla alışılıp tat alınacak boydandır.
İtalyanca konuşur musun?' -NÛ.

Bu biçemin, üzerinde herhangi bir değiştirme yapmaya gereksinimi yoktur. Bugün için yabancı gelebilecek yanlarından bir bölüğü tarih terimleridir ki bunlar ancak açıklanabilir, Tûrkçeleştirilmeleri yanlışlığa yol açar. Başka bir bölûgüyse zamanının deyimleridir. "Orta kuşak", vezirlerin, büyük adamların özel dairelerinde, özel zamanlarda resmi olmayan, "ev içi" giyinişleridir. Bunları bugünkü dile çevirmek ya da atlayıp geçmek hem yanlışlığa hem eksikliğe yol açar.
Evliya Çelebi hemen her sözüne "hamd-i Hudâ" [Tann'ya şükür] ile başlar; sözlerini bir sonuca bağlarken "âhir-i kâr" ya da "âhirü'l-emr" der; islam askerlerinden çok kez "guzât-i müslimîn"; dûşmanlanndan "küffâr" ya da "küffâr-i dûzah-karâr, murdar, bedgirdâr" diye söz açar. islam askerlerini "cennete gittüer"m, kâfirleri de "cehenneme gittiler"in çeşitli tamlamalanyla anlatır. Bugün bizim "biraz, azıcık, bir parça" dediğimiz yerlerde hep "seni" kullanır. "Göz açıp kapayıncaya dek" kısa zamanı her vakit tttarfetü'l-ayn"la anlatır.
Metin arasında bu gibi kimi sözcükler hemen yanlarında gösterilmiştir. Alınan parçalar hareketli, olaylı bölümler olduğundan tümcenin gelişi bu gibi sözcükleri kendiliğinden çözer. Parçalann seçiminde merakla okunmak ilk sırada gelmekle birlikte, en çok öğretici bölümler olmasına dikkat edilmiştir. Azak savaşı ile özü kuşatması, Evliya'nın birini içten, ötekini dıştan gördüğü iki kuşatmanın öyküsüdür. Defterdarzade'nin "Celâlîliğe" yeltenmesi bölümü, tarihimizde henüz kesin bir yargıya bağlanmamış olan Celali hareketlerinden birinin öyküsüdür. Eşkıya yatağında, Çomar Bölükbaşı gibi sahneler hem on yedinci yüzyıl "taşra" insanlanmn çektiğini göstermek, hem de zamanının yönetim ve insanlannı canlı olarak bir olayla anlatması bakımlanndan ilgi uyandıracak kılıktadır.
"Melek Ahmet Paşa Dairesinde" başlığıyla alınan yirmi sekiz bölümlük parça bir eski vezirin yaşamından çeşitli evreleri anlatmaktadır.
Bu parçalar içinde bugünkü yazın beğeni ve eğilimlerine yakın çok güçlü noktalara rastlamak sık sık olanaklıdır. Bunlann birkaç yıl önceden daha iyi bugün anlaşılacağı kesindir, çünkü beğenimiz bunlan aramak, tanımak ve tatmak için bir hayli eğitim görmüştür.
Yeni basımda 57 bölümlüktür. -NÖ.

\

birkaç soz
Bu kitabın ilk İki cildi basılıp çıktıktan sonra Evliya Çelebi Seyahatna me'sinin yazmalarından birini görmek fırsatı elime geçti. İlk İş olarak seçmeleri denetleyince birçok önemli parçanın çıkarılmış olduğunu gördüm. Bu çıkarmalar gerek şimdiye kadar belli belirsiz bilinen kimi noktalan aydınlatmak gerekse yazarın görüş ve se-zişindeki keskinlik ve yaradılışındaki nükteciliği anlamak bakımından dikkate değer şeylerdi. Bunlar içinde çok güzelleri vardı. Kim bilir ne kadar sonra belki yapılacak olan tam bir baskıya kadar bunun böyle kıyıda bucakta kalıp körlenmesine gönül razı olmadı. Bu istekle ilk iki cilde ek olarak bu cildin çıkartılması düşünüldü.
Evliya Çelebi'nin yapıtı, ilk olarak basılmaya başlandığı sırada, sansür çıkarma-lan konusunda Doktor Kilisli Rifat'ın yazısından alman parçalar okurlara bir fikir verebilir. Fakat bu ciltte bulunan parçalar içinde o çıkarmanın genişlik ve temeli konusunda daha canlı örnekler görülür.
İlk altı cilt basıldığı yıllarda kitaplann basılmadan önce "muayene edilmesi" düzeni vardı. Bu sansür yöntemi Abdülaziz döneminin son yıllannda konulmuş, 1908 temmuzuna kadar da sürmüştü.
Kitaplar için sansür konulmasına Namık Kemal ile Ahmet Mithat Efendi'nin kimi yapıtının basılması yol açmıştır.
1873 yılında Ahmet Mithat'ın Dağarcık adlı dergisini basan yer ile Namık Kemal'in Evrâk-i Perişan dizisini basmaya hazırlanan Ebüzziya Basımevi'ne Zaptiye Nazırlığı (dönemin Emniyet Genel Müdürlüğü) tarafından, o tarihten on beş, on altı yıl önce yapılmış olan bir nizamnameye dayanan bir buyruk verilerek, basılmak istenen kitaplar için "Maarif Nezareti'nden izin alınıp zaptiyeden izin kâğıdı da alındıktan sonra" basılmalan gereği tembih edildi. (Gazeteler için daha önce ilan

1 Bu "Birkaç Söz", kitabın ilk basımında, yalnızca "Sansürce Çıkanlmış Parçalar"ı içeren 3. cildin başında yer alıyordu. Bu parçalar sonraki basımlarda kitabın bütününe yedirilmiş olduğundan, buraya alınması uygun görüldü. -NÛ.

2 Bu tam baskı, Orhan Şalk Gökyay'ın temelini altığı çalışmalar Üzerine, ancak 1996'dan başlayarak Yapı Kredi Yayımlan'nca gerçekleştirilme aşamasına geldi ve günümüze dek altı cildi yayımlandı. -NÛ.

3 Bu parçalar "Ûnsöz"de aktanlmıştı. -NÛ.

edilmiş olan "Karâmame-i Ali" onlan yeterince baskı akma almış bulunuyordu).
Hükümetin bu karan gazetelerde epey tepki uyandırdı, yine de böyle on beş, on altı yıl önce yapılıp, uygulaması kimsenin aklına gelmemiş bir düzenin uygulanmasını önleyemedi.
Bu tarihten sonra basılacak şeylerin ilkin Maarif Nezarcti'ne gösterilmesi, ondan sonra "Maarif Nezaret-i celilesinin ruhsatıyla tab' olunmuştur" kaydının eklenmesi yöntemi yerleşti.
Bu sansür işi, bu İşle görevlendirilenlere, etrafta bu gibi şeylerden yararlanacak kimselerin, o dönemde sürü sürü olan "jumalcılar"ın yorumlarına bağlıydı (Namık Kemal'in Osmanlı Tarihi, Maarif sansürünce izinli olduğu halde bir jurnalci yüzünden yasak edilmişti).'
Basın ve yayım işleriyle uğraşanlardan kimilerinin andıkları olaylardan anlıyoruz ki, sansür işiyle görevlendirilenler arasmda adeta kendim yapıta daha yakın bularak, zararı dokunacak noktalar konusunda sahibinin gözünü açan ve onlan zararsız biçime sokmak için kılavuzluk edenler olduğu gibi, bunlara karşı böyle zararlı bir şeyi kendi yaran için gerekli görenler de varmış.
Kitap sansürü konulduktan bir ay sonra, yine Namık Kemal'in Vatan -yûhûd- 5i-listre oyunu tiyatroda oynanıp kimi coşkunluklara yol açınca, Namık Kemal ve arkadaştan sürüldüğü gibi, tiyatroda oynanacak oyunların da Zaptiye Nazırlığmca denetlenip izin verilmesi yolu tutuldu. Böylelikle gazete, kitap ve tiyatro sansür düzeni kurulmuş oldu.
1908 temmuzundan 1909 nisanına kadar bu sansürler kalktı. O tarihten sonra kitap sansüründen başka, gazetelere bir sıkıyönetim baskısı ve tiyatroya da polis denetlemesi konuldu. Gazetelerle ilgili kayıt, istanbul'un düşmanlarca boşaltılmasına kadar sürdü.

Evliya Çelebi'nin yapıtından yapılan çıkarmalar da, yukarıda söylendiği gibi, düşünceli bir temele dayanmıyor. Çıkartılanlann hepsi aynı tipte bir "zararlılık" göstermiyor; çünkü onlara yakın kimi şeyler tek tük basılan nüshalarda da görülüyor. Örneğin birçok yerde gerçekte "murat" olan sözcükler (o dönemde tahttan İndirilmiş ve yaşamakta olan Sultan Murat adım andıracağı için) değiştirilmiş olduğu halde, yine kimi yerlerde o sözcük kalmıştır. Onun gibi, kimi olaylar çıkarıldığı, ufak tefek ve ötesinden berisinden sakatlandığı halde, ona yakın anlamda olanlardan birtakımları bastırılmıştır. Bu da "temel bir ilke" yokluğunun açık bir tanığı olmuş oluyor.
Bir iki ufak ömek olarak şu fıkralan alıyorum:

s*cî«£*.«OTf^^^^*****^"***** ^ jt-v-ı*» «^«c vjWt>* ^^^-^.KV»^^

0zön-ün, Seyahûlıuıme'nin 1896-1900 basımından bir sayfa (2. c, 474. s.) üzerinde, M' masmdan aktararak yapugı çalışmalardan bir örnek. Bu basımda 33. bölümdeki 1
BIRKAC SOZ
Birinci ciltte, Deflerdarzade Mehmet Paşa'nın Erzurum'dan çıkıp CelaU olarak yollarda dolaştığı sırada Çorum taraflarında kışın adamlarının halka yapugı zulümleri anlatan bölümde Bardaklı Baba TûrbesVni ziyaret konusu vardır: bu şayiada "O
sırada...." diye başlayan bölümcenin aslı şudur:
"Onu gördüm: Âsitane-i saadetten taşra kapıdan Itûrbenin dışan kapısından] bir nft-tûn zahir olup Ibir kadın görünüp 1 bir ma'sûmu derâgûş eyleyip IbiT bebeği kucaklayıp] kabr-i azizin önüne koyup başın açıp gîsûlann tarumar [saçlarını darmadağın] edip gözün ve yüzün pire pare edip 'OgulV diye feryad etli.
"Harbendeler ['seyisleri hatunun hanesine konup ma'sûmu kar üzerine atıp ol gece merhum olur.
Hâtûnun ardı sıra bu ziyarete nice inkara ve zu'afâlar lyoksul ve güçsüzleri, balta darbıyla zahmdâr [balta vuruşuyla yaralıl ve sâhib-i vakar [ağırbaşlı] kimseler hakir ve hor olup tekkeye gelip kabr-i şerife girip eyittiler. 'Bak a Bardaklı Baba Sultan ın Tanrısı, eğer bunda yatan aziz pir senin gerçek erin ise bunun yüzü suyuna olsun hey Çalap Allah ve âhir zaman Inebîsil Muhammedû'l-Mustafâ'nın aşkına olsun bize zuun Ikıyıcıhkl eden bu *paşalı *Celâlüerini, bu günde, bu sâ'atte bir belâya uğratıp avanaklarından [zorbalıklarından] kurtulak [kurtulalım!' diye ol kadar sagu sağlayıp [ağıt okuyup], Bardaklı Baba'nın kabr-i şerifi ûzre ağlayıp, tazarru' ve milisler [yakarı ve ağıtlar! ile feryâd ü figân eyleyip [çığlık atıp, inleyip] beddu'âlar [ilençler] ettiler kim hakire bir dehşet gelip bir nîm-haşyet arîz olup lyan ürküntü gelip], vücûdum berk-i hazân [güz yaprağı] gibi tir tir titrerim. Bildim ki beddu'âlar lilençler] hedef-i icabette vâki' olup (amacına erişip! bir kere âh-i serd çekip, hakir cümle fukara * re ayaların Izavallı halkın] yanına vanp, nicesinin destlerin bûs ederek [ellerini öptTekl, yüzlerine gülerek, yanaklanndan öperek eyittim:
'Ey ümmet-i Muhammed, ben dahi ol askerdenim. Vallahi paşanın zulme rızâsı yoktur, amma nâçâr [çaresiz] baş kurtarmak için başına bu kadar adam cem' edip (toplayıp], kışta kıyamette ne konacak ve ne duracak ve ne yatacak yer vardır. Beddua ana [ona] gerektir kim bu kış kıyamette bu kadar askeri sizin üzerinize kondurmaya sebeb olan istanbul •veziri Ahmet Paşa'dır* deyince cümle 'Gerçek eyitti' Isoyle-dil diye feryâd edip, hemen aralanndan yüz yaşında bir pîr-i rıâ-ıüvân [güçsüz yaşlı bir adam], tâb ü tûvânı Igücû kuvveti! kalmamış ol pîr-i fâni Içokyaşlı adam] baş açıp 'İstanbul * veziri, Çalap Allah kılıcına duşgele (uğraya]. Rahatlığının ve kızanlarının ve kendinin devri döne. Bu yatan gerçek adamına hû diyelim hû' diye kabir kurbunda sakin oldular (gömût yakınında durdular]".
Yine bunun gibi Karahaydaroğlu'ndan söz açarken, onun Küçük Çavuş Paşa'yı yakaladığını anlattığı bölüm de gerçekte şu yoldadır:
'lrz-i pâdişâhı (padişahın namusu] vardır' diye Karahaydaroglu, Küçük Çavuş Paşa'yı

,m„ w donuyta ve birkaç yatan •huddlmıyta «Bir dahi hamtta amcayla ürerime gejme' diye and 0 yemta verip ftsfld eder.
Bu esnada paşamn ve gayn Anadolu askerinin bâr û •bengflh, [âgtri.gt] ve »hayme ve »h^htan ganiyimlyle [doyumluklanyla] Karırcıoglu nâm şlmşîr-bâz [kılıç ustası] fle kani. bt-taıân û âmân (inançsız ve aamasız] gelip cümle şikân Kmhaydaroglu'nun önüne koydukta, pasamri *tug ve sancak ve bayrak ve •tabii ve alemin Karahayda-roSlu görüp. Katırc.oglu iste Allah bize »tug ve »sancak ve bayrak ve »tabii ve alem sahibi dag paşası cm' dedikte, Katırcıoglu eydûr:
•N'eyleylm pasıyı ele getiremedim. Gidinin yürük atlan var ve birkaç oğlanları var imiş, elimden kurtuldu' deyince, Karahaydaroglu eydûr:
•Bre şimdi paşayı kayd û bend ile önüme eli bağlı ve ciğeri dağlı getirdiler. Hâline merhamet edip bir dahi üzerime gelmeyeceğine yemta verip flzâd ettim işte şimdi' deyince Katırcıoglu eydûr:
Bre gerçek mi? Yâ sonra gene deryâ-misâl [deniz gibij askerle üzerimize gelirse bizi öküz boynuzunda isek bizi kırar, hay Karahaydaroglu, Allah belâcıgın versin! Bre ne Hytrl ettin? Onlann dirisryle söyleşmekten ise ölüsûyle söyleşmek gerek' diye atma suvar olup [binip!, fil-hâl [hemenJ paşaya vanp "Dur bre a... kahpe!' deyip paşaya dalkılıç olup, paşa yedi adamıyla Katırcıogltı'na hamle edip [saldınp], Katırcıoglu'nun bir adamın kati edip [öldürüp], birine dahi sataşırken Katırcıoglu paşaya bir sâtlr-i Katırcı nice [nasıl] vurursa kellesin terkiye alıp, yedi gulâmt kayd û bend edip [bağlayıp], kelleyle ve atlan ve gulâmlanyla Karahaydar önüne gelince Haydaroglu ağlayıp, 'Katırcıoglu! Simden geri [bundan böyle] biz dahi başımız tedârikin görelim. Ahir [sonunda] isimiz tamâm oldu. Hemen gerçekten asker yazıp, Karayazıcı ve Sait Arap ve Kalenderoglu gibi ili, »vilâyeti vurup * Celâli olalım, yâhûd deryâ-misâl asker ile Acem diyânnda bir yer feth edip anda karâr edelim' dedi. Katırcıoglu eydûr
'Bre, iki el bir baş içindir, ipten kazıktan kurtulmuş yiğit yazalım. Mâl verelim, mâl alalım* deyip, nice yüz harcü's-seyf [kılıca yarar] ip sürûyenleri başlanna cem' edip [toplayıp], Kırşehri ve Beyşehri ve Akşehir ve

Seydîşehri ve Eskişehir ve Alaşehri ve şâir belde ve şehirleri harâb ü yebâb [yıkık dökük] ve halkı kebâb ve hanelerin turâb [toprak] ederek günden güne isyan ve tuğyanları ziyâdeten [artarak] zahir olup [ortaya çıkıp] ümmet-i Muhammed'in ehl ü ayallerini alıp, kırmızı şâl ile kafâdârlan gibi gezdirir.
Hikmet-i Hudâ »cülûs-i Mehmet Han'ın hemen enesi günü...." Evliya Çelebi, Kaya Sultan'm ölümünü anlattığı bölümden alınmış parçad arkasında kayıkta giderken aklına gelen bir olayı şöyle anlatır:
-Ol mahalde hâtınma yirmi sene mukaddem [önce] vâki' olup [onaya çıkıp], kayık içi
a cena-
BİRKAÇSOZ
re giderken bir sergüzeşt, ü sereneflm vaki' olup hâtınma hutur etti:
Kaçan kim ine zaman ki] Melek Ahmed Paşa. Kayayı alıp zifaf gecesi Kaya, Melek'ı yanına ugraimayıp, paşayı hançer ile vurdu ve bir kere dahi [bir keresinde del paşanın sakalının bir yanını yolup, paşa Kubbealu'na beş ay sakak tamâm olunca [oluncaya dek] varamadı. Meğer •musâhibe-t meVûnclcr [hizmetindeki iknesi kadınlar], müneccimler ve ceffârlar [yıldız falcıları ve falcılar] getirip, gûyâ [sözüm ona] sultanın tall'in [talihini] bulup 'Sakın sultânım
sen Melekten hâmile kalma-, âhir anın mazarratın
lonun zarannı] çekip, doğururken şehîd olursun' diye merhume sultânı korkuttuklarından, paşayı sultân yanına ugr almayıp, kâmil yedi yıl cerime çekip [cezasını çekip] sultânın yanına varamadı.
Bir gün Kösem Valide Sultân 'Kaya'm, sen hiç doğurmazsın, paşan •Kubbealıı'nda, bir »mansıba gitmiyor. Niçin hâmile kalmazsın? Tez, Melek'i getirin1.' deyip paşaya su'âl
ettikte, Paşa eydûr:
'Vallahi sultânım, yedi yıldır ben şerî'at evine girmedim' dedikle, hemen valide, paşanın eline bir cevahir [mücevheri topuz verip 'Vur, Kaya'yı öldür». Kethüda kadını ve cümle musâhibeleril...' deyip, destûr-i şâhî [izin] verip, Kaya ile Melek'in üzerlerine kapıyı kapayıp taşrada durur. Hemen koca tûvânâ Melek, topuzun sapın eline alıp Ka-ya'nın kafasına bir lopuz sapı çeker kim Kaya safâstndan hâmile kalıp, *vâlidc sultâna bu kadar hedâyâlan paşa verir."

32
KİTAPTA KULLANILAN İMLER VE KISALTMALAR
• Bilindiği gibi günümüzde Türkçede kullanılan Osmanlıca sözlüklerde en sık rastlanan yanlışlar ince ve uzun seslemler ile kalın ve uzun seslemleri belirtmekte ortaya çıkmaktadır. Seyahatname gibi Arapça ve Farsça sözcüklerin büyük ölçüde yer aldığı metinlerde bunlan belirtmek daha da önem kazanır; özellikle de k, g, 1 ünsüzlerinden sonra gelen ünlülerde. Seyahatname'yi yeni harflere aktarırken g, h, I ünsüzleri dışında bunları belirtmede, kimilerince şapka da denen (A) düzeltme imini kullandık. Kimi durumlarda a ve u ünlülerinden önce gelen g, k, l ünsüzlerinin uzun arna kaim okunması gerekiyorsa, bu ünlülerin üzerine (") imini koyduk. Örnekler:

1 g, k, g, / harfleri önüne gelerek bunlan hem kalın Hem uzun okutan im

g, h, l harfleri önüne gelerek bunları hem ince hem uzun okutan im: c. cilt

• ay. bkz. bakınız

: ayrıca bakınız

EÇ Evliya Çelebi

MAP Melek Ahmet Paşa
MNÖ Mustafa Nihat Özön
NÖ Nijat Özön
** sayfa EÇ'nin özgün metnindeki sözcüklerin, tümcelerin anlamını açıklar.
1. Kimi sözcüklerin başında yer alan bu im, bu sözcüğün kitabın sonundaki "Terimler Sözlüğü"nde açıklandığını belirtir.
2. Birden fazla * imi. özpün metinde boş bırakılan yeri gösterir.

agâh dergâh rüzgâr dükkân
Gâlib fiâzî hakaret ikâmet kânun
fi
Hakkâri kâfir gün gûş Rûyâ belâ hâlâ selâm hükümet mahkûm yekûn
âgûş meşgul menküş Allah asla ıslâh hukuk ma'kül yâküt

Birinci Kesim
ÎLK YOLCULUĞU

1. evliya çelebi'ye babasinin öğütleri
Evliya Çelebi, İstanbul gezmelerinin sonunda kitabının birinci cildini oluşturmuştur. Yirmi dört yaşında saraya alındı. Üç dört yıl orada bulunduktan sonra 4. Murat'ın Bağdat seferinden önceki küçük çıkmada kırk akçe ile sipahi ocağına çe-
rag edildi.
Yirmi dokuz yaşında iken, arkadaşı Okçuzade Ahmet Çelebi ile ilk kez istanbul dışı bir yolculuğa, bir Bursa yolculuğuna çıkar. Kısa süreceğini tasarladığı bu işten
eve haber vermez.
Eminönü — Kurşunlu mahzen - Fındıklı — Heybeli — Mudanya-Bursa.
Bir ay kadar Bursa'run ünlü yerlerini ve dolaylarını dolaştıktan sonra istanbul'a döner.
Mudanya — Bozburun — Armutlu - Ayastefanos [Yeşilköy] - iskender Çelebi Bahçesi.
Evliya Çelebi, bu bir aya yakın ayrılıktan sonra eve dönüşünde babası, onu*. "Gel bakalım Bursa seyyahı!" diye karşılar. Evliya Çelebi şaşırıp kalır, çünkü bu yolculuktan evin haberi yoktu.
Babası, ona uzun öğütler verir. Bunlar babasının dediklerinin tıpkısı olmasa bile, onun uzun yolculuk yıllarından kendisi için bir yaşam ve davranış ilkesi olarak tuttuğu şeylerin sade bir dille anlatılmış olması bakımından değerlidir. Anlatılışı bakımından eski tarikat şeyhlerinin öğütleri, nasihatnameler ile Ortaçağ şövalyelik
törenlerinde yapılan fikir aşılamalarını ansıtmaktadır.
Evliya Çelebi'yi babası "Safa geldin Bursa seyyahı" diye karşılıyor. - Babasının gördüğü düj. - "Bundan böyle sana seyahat göründü". - Babasının öğütleri. - Yol armağanı: On iki
kitap, iki yüz altın yolluk.
Ol gün hâne-i gamkînimize [kaygılı evimize] varıp peder ü mâderlerin [baba ve analarımın] dest-i şeriflerini bûs edip [mübarek ellerini öpüp] huzurlarında el bağlayıp [el kavuşturup] karâr ettiğimizde [durduğumuzda] peder-i azizimiz [sevgili

Hakir: EÇ kendinden söz ederken, alçakgönüllülükle, "değersiz" anlamına gelen bu sözcüğü kullanır. -MNO.
Tek yıldız imi, EÇ'nin özgün metninde geçen ve kitabın sonundaki "Terimler Sözlügü"nde açıklanan sözcükleri belirtir. -NÖ.
Me'sûre: Muhammet Peygamber'in ashapça aktarılan dualan. Sonralan etkili olmalan bakımından her türlü dua için kullanılmıştır. -MNÖ.

arı ol. Herkesle hûsn-i ülfet et (iyi geçini. Lecûc lin&tçıl ve zebândıraz [dil uzatıcı}
olma. Senden ululaın önünden gitme, ihtiyarlara riâyet et lsaygı gösteri. Daima ta-hir [temiz] olup her muharremât, menhiyattan lharam olan ve yapılmaması Duyurulan şeylerin hepsindenl perhlzkâr ol. Evkât-i hamseye (beş vakit namaza] mudâve-met edip [arasını kesmeyerek kılıp] salâh-i hâl ile mukayyed olup ilme meşgul ol
[bilgi edinmeye çalış].
"Ve oğul, dünyâ cihetinden nasihatim oldur ki, dâima sebük-rûh Ihoş huylul olup ankâ-meşreb (minnetsiz] ol kim [kil hem-meclis olduğun (meclisinde bulunduğun] vüzerâ ve vükelâ ve *a'yân, kibarlara varıp her bâr Iher kez] dhet-i dünyâ için bir şey ricasında olma; senden müteneffir olup [nefret edip] istiskal etmeyeler [kovumsamayalar). Rızâ lokmaslna kanâ'at eyle. Eline giren malı israf etme. Ka-nâ'atle geçin, 'el-kanâ'atü kenzü lâ yüfna' [kanaat, tükenmez bir hazinedir] demişler. Sağlıkta ve sayrılıkta [hastalıkta] lâzım olur. Dünyalık akçeyi lokma ve hırka için hıfz edip [saklayıp] nâ-merde muhtâc olma. Çünkü:
Düşmana kalırsa halsin - Dosta muhtaç olma tek
"Geşt ü güzâr ettiğin [gezip dolaştığın] yerde iki yerden gayrel kuşağın kemerine bend edip kendini dâima muhafazada ol. Su uyur; hizmetkâr ve agyâr [yabancılar] ü gaddar düşman uyumaz. Kibâr-i evliyâu'llâh [büyük evliyalar] ziyaretleriyle meşgul olup cümle ziyâretgâhlan ve her diyânn menâzillerinde [*menzillerinde] olan deşt ü hâmûn [ova ve sahra], kûh-i bülend [yüce dağ], eşcâr ve ahcâr-l garibeyi [garip ağaç ve taşlan], beldeleri, ibret-nümâ eserlerini [ibret olucu yapılarını], karelerini ve fâtih ve banilerini [ele geçirenlerini, kuruculannı], dâiren mâdâr cirimlerini [çepeçevre büyüklüklerini] tahrîr ederek [yazarak] Seyahatname nâmıyla [adıyla] bir tûmâr [tomar] telîf eyle. Âhirin ve akıbetin [sonun] hayır ola. Düşman şerrinden emîn olup Hak celle ve alâ [yüce ve aziz Tanrı] muin ve zahirin [yardımcınl olup dünyâda emn ü emân [güvenlik], âhir nefeste [son nefeste] îmân müyesser edip alem-i resûlu'llâh [peygamber sancağı] dibinde haşr olavuz [olalım]. Bu pendlerimi [öğütlerimi] gûşuna mengûş eyle" [kulağını küpe et] deyip, enseme bir sille-i pehlivanı [pehlivan sillesi] vurup, kulağımı burup "Yürü, akıbetin hayır ola, el-fâtiha" dedi.

Hakir sille sadmesinden [sille vuruluşundan] seme [sersem] olup gözümü açtım ki hanemiz içi pür-nûr [apaydınlık] olmuş.
Hemen pederimin yine dest-i şerifini bûs edip hâmûş-bâş oldum [sustum]. Onu
37
babamız] eyitti fdedf ki):
">.ıf.i geldin Bursa seyyahı, safa geldin" diye buyurdular. Hâlbuki ne canibe fnereye] gittiğimden kimsenin haberi yoktu. Hakir, pedere cyı'm'm: "Sultânım hakirin Bursa "da idigimiz [olduğumuzu! neden bildiniz?" dedim.
Buyurdular kim [ki] "Sen 1050 muharreminin *yevm-i aşuresinde2 [2 Mayıs 1640] gâib olduğun [kaybolduğun] leyle-i mübarekte [ortada görünmediğin kutsal gecede] nice eâlyeyi [dunları] edip nice me'sûre tilâvet ettim [okudum]. Ve sûre-i "înna a'tayna..."yı bin kere kıraat ettim [okudum]. Ol gece vâkı'amda [düşümde] seni gördüm ki Bursa'da Emir Sultân hazretlerin [hazretlerini] ziyaret edip ruhaniye-tinden istimdfld île [yardım dileyerek] seyahat rica edip bükâ ederdin [ağlardın]. Ve ol gece bana nice evliyâu'İlâhlar rica edip senin seyahate gitmen için izin taleb ettiler [istediler]. Ben dahi ol gece cümlenin rızasıyla sana destur [izin] verip Fatiha tilâvet ettiler.
"Gel imdi simden geri (bundan böyle] sana seyahat göründü. Allah mübarek ey-leye amma sana bir nasihatim var" diyerek elimden yapışıp huzurunda ber-zânû oturtup (diz çöktürüp] sağ eliyle sol kulağıma berk yapışıp şu nasihate âgâze etti (şu öğüde başladı]:

"Oğul, âdem yoksul olur, besmelesiz ta'âm [yemek] yeme. Sır verecek sözün var ise sakın avratına deme. Esvabın (giysinin] söküğün [söküğünü] üstünde dikme. Cünûb olup (cenabetken] yemek yeme. iyi adını keme [kötüye] takma ve keme yoldaş olma; zararını çekersin. Yürü ileri, geri kalma; alay bozma; tarla basma. Yaran payına (dostlar ayağına] sarkma. Komadığın yere el uzatma, iki kişi söyleşirken dinleme. Nân ü nemek [ekmek ve tuz] haklan [hakkını] gözet. Nâ-mahreme [başkalarının kadın eşine] nazar edip [bakıp] ihanet [kötülük] etme. Davetsiz bir yere varma. Varırsan emn û emân [güvenli] yere, ehl-i ırza [namuslu kimseye] var. Mah-rem-i esrar [sır arkadaşı] ol. Her mecliste istimâ' ettiğin [duyduğun] sözleri hıfz eyle [belleğinde tut] Evden eve müsâferet edip [konukluk edip] söz gezdirme. Zemm ü nemm ü gıybet ve mesâvîden [yergiden, çekiştirmeden, kovculuktan, kötülükten]
SEYAHATNAME
gördüm bir heybe hurç içinde bir Kuab-t Kâfiye ve bir Kitâb»! $âflyex ve bir nakîbü'U esrtf Monla (Molla] Cflml* ve bir Kudurt3 ve bir Mûltcka* ve bir Kltâb-i Kuhlstflnf ve bir Htdûye* ve bir Gencme~i Rûz vel-hösıl (sözün kısası] on İlci kltfib-t nefise ihsan edip iki yü* mümessek (misk kokan] * eşrefi altın harcırah (yolluk] verip:
"Yürü ne canibe gidersen sana desturdur, amma dlyflr-l gurbette (gurbet elde] sAhib-f tedârik (tedarikli olup], merd ol ve ehl-i derde yâr ol" diyerek alnımdan öptü.
(Seyahatname, c. 2, s. 57-69)
2. İZMİT YOLCULUĞU
EvJiya Çelebi Bursa'dan dönücünde istanbul'du bir ay kaldıktan sonra İzmit'e girmek için babasının elini öperek izin aldı (21 Haziran 1640).
Yemiş İskelesi - Kadıköy Burnu - Kalamış Burnu - Fenerbahçesi Burnu - Yel kovan kaya Burnu - Darıca Kalesi - Dil iskelesi - İçme Suyu Menzili - İne Hacı - Zey-tinburnu - İzmit.
izmir'ce on gün kalarak kör/ezin karşı kıyısından İstanbul'a döndü.
Baş iskele - Dil iskelesi (Hersek DiJi] - Kara Yalova Kalesi - Samanlı - Heybeliada - Burgaz - Kınalıada - Kızı lada fBÜyükada] - Odun Kapısı.
1 Kitâb-i Kâfiye ik'Kitâb-i Şâfiyc. Arap dilbilimcisi lbn HâcıbHn (11747-1249) ilki Arapçamn yapıbiigisi, ikincisi sözdizimi üzerine kitabı. Medreselerde ders kitabı olarak okutulurdu. -NO.
Iran şairi Molla Câmî (1414-1492): Burada anlatılmak istenen Câmî'nin Dîvdn'ıdır. -Nö.
Ahmed bin Muhammed Kudûrî (ö. 1628): Türk fıkıh bilgini. * Mültefea'/-£Wıur: İbrahim bin Muhammed el-Halebî nin, İslam fıkıh bilgini Imâm-i Azam
Ebû Hanîfe'nin verdiği kararlardan çıkarılan sonuçlan derlediği Arapça kitap. -NÖ. ' Şeyhül-eimme Kesr-i Dürrî Muhammed bin Abdülkadir'in yapıtı.
İkinci Kesim
KETENCİ ÖMER PAŞA ÎLE AZAK SEFERİ
soca
3. KETENCİ ÖMER PAŞA İLE
izmit'ten dönüşünden biraz sonra Ketenci Ömer Paşa'nın Trabzon Valisi olması üzerine Evliya Çelebi'nin babası, onu ahret oğulluğu olan bu paşanın yanına yerleştirir. Böylelikle İzmit'ten dönüşünden biraz sonra (Ağustos 1640/Cemaziyülevvel 1050)

Trabzon deniz yolculuğuna çıkar.
Unkapanı - Yeniköy [3 saat] - Kavak Kalesi [7 sa.] - Irva [3 mil] - Şile [36 mil] •» ; Kerpe Adası [100 mil] - Ketken - Akçaşar - Ereğli - Filyos, Tufadar, Bartın Irmakları - Bartın - Amasra [18 mil] - Kuyu İrmağı - inebolu - Keduz Limanı [40 mil] -Kerempe Burnu [7 mil] - Şatır Köy - tsfehan Köyü [60 mil] - Sinop Kalesi - Boztepe
- Kızılırmak Menzili - Bafra - Samsun - Çarşamba - Ünye - Fatsa - lstefani Burnu
- Vona Kalesi - Giresun - Parpulum Kalesi - Zümre Burnu - Görele - Popoli Menzili - Kelye Kalesi - Yoros Burnu Kalesi - Akçaabat Kalesi - Botatane - Kaletimani Deresi — Sere Deresi — Trabzon.
Trabzon'dayken, sınır komşuları Gürcistan ve Mekrilistan hakimlerine armağanlar götüren Kethüda Ömer Ağa ile Evliya Çelebi de gitti.
Trabzon - Değirmenderesi - Şane - Yumra - Sürmene - Mahnoz - Fenli Prevoli -Rize — Hoban — Gönye Kalesi - [Çoruh Irmağı yoluyla Mekrilistan sınırı}.
Gönye Kalesi'nden Trabzon'a döndüğünde Evliya Çelebi, Gönye Ağası Zizekçibaşı odasıyla birlikte Azak seferiyle görevlendirildi.
Sokarı İskelesi - Handıra iskelesi - Sivri İskele - Yavise İskelesi - Rayca İskelesi -
Faşe Çayı - Anapa Kalesi.
Anapa Limanı'ndayken donanma gelir. Evliya Çelebi, Serdar Deli Hüseyin Paşa'ya gidip elini öper. Paşa, ona bir hayme ve tayın vererek müezzinleri arasına kattı, kethüdası Veli Ağa'nın kadırgasına verdi.

4. AZAK SAVAŞI
Az.*i savası afitdı? - 4. Murat'ın bitimffuı/etı smmu ~ "Kulun burnunu sefir kırar". -Diî/maıt Attık Kalesiui itine gtjiriyer* - Azak'ta karadan kuşatılması. - Donanmanın varisi. - Kt;ı>ttm.t tamamlanıyor. - Kaledeki/ene yardım geliyor, - Nehir altının korunup gb'salttna .iitKw.ni. - Asker metrislere, giriyor. ~ Savaş durmaksızın yedi gün sürüyor. — Serdar siperleri tfoiastyon - Her iş danışıp konup/takla görülüyor, — Afttan gediklere Uk saldırı. - Arkadan gUtuyi, - "Ölmek pot dShıiuk yok!* - Bir çeşit su torpili kutlanılıyor. ~ Savaş başlayalı kırk gür: oluyor. - Dedikodu başlıyor. — Kaleye dl/sman yardımları, - Askerin yiltU db'niiynr. -Sava/ meclisi. — Stm saldın* - Kasım geliyor. — t{eri taraflara akın. - Bir at bir kurusa, bir itz kırk kurusa. — Kıt başlıyor. — Yeni bir savaş meclisi daha. — "Bu yıl kalenin alınması mümkün değildir*" — Kuşatma kaldırılıyor.
Murâd Hfln-i râbi' [4. Murat] Bagdâd-i behtşt-fibfldı (cennet gibi Bağdat'ı] Acem destinden* fcıh edip [elinden alıp] mansûr ve muzaffer Âsitanc-i Sa'fldetfne [İstanbul'a] gelip karâr ettikte cümle küffâr-l hâksârlann [yeri toprak olan kâfirlerin] kararlan (rahatlan] kalmayıp, her taraftan elçiler gelip cümle krallar havf ü haşyetlerinden (korkularından] teedîd-i sulh (barışı yenilemek] için nice hazâyin-i firâvân (çok "hazîneler] ve hedâyâ-yi girfln-bahâlar (pahalı armağanlar] ile elçiler gönderip, i akd-i sulhlar eyleyip [banşlar yapıp] cümlesi fisûde-hâl oldular [hepsi rahatladılar], Hemen [yalnız] Malta kâfiri kaldı. Onun da üzerine sefer tedâriki için bin pare gemi ' tedârik olunup iki aded kara *mavuna binâ olunup [yapılıp] üçer yüz püre [parçal top ile âmâde [hâzır] iken hikmet-i Huda [Tannnın hikmeti] "Hl-abdıı yûdebbir vallâhü yukaddir" [Kul önlem alır, yazgı Tann'dandır] mazmûnunca Cenâb-i İzzetin [Tannnm] hikmet-i ezelîsi bu imiş:
** sene târihinde Murâd Hân dâr-i bakî [bekâ evi] pâdişâhı olup makftm-i illiy* 1 yînde [cennetin en yüksek katında] tahtgâh edindi. Bu kere cânib-i erba'ada [dört | yanda] dil-gîr [gücenmiş] olan küffârlar ejder-i heft-ser misâl [yedi başlı ejderhâ gi-] bi] baş kaldınp bilâd-i Osmântyye üzre [Osmanlı kentleri üzerine] musallat olmaya -\ ibtidâ', Mosko benî asfar [san ırktan] Mosko başkaldmp *Kmm ve *Azak nevâhile-rin [çevrelerini] nehb ü gârete [yağmalamaya] âgâz ettiğin [yağmaya başladığını]
Tarih boş bırakılmıştır. 4. Murat'ın ölümü 8-9 Şubat 1640/15-16 Şevval 1049 tarihindedir. EÇNin özgün metninde yer alan birden fazla yıldız imleri, yazannea boş bırakılmış yerleri belirtir. -NÛ.

* Kırım Hânı **1 görüp, ibrahim Hân'a ve *sadt-i a'zam Kara Mustafa Pasa'ya arz
eyleyip, İgmâz-İ ayn ettiler [göz yumdulari
Zîrfl Sultân Murâd Hân'dan sonra *kul hareket etmeye [kıpudanmayal başlayıp,
*sadr-i a'zam üzre tasalluta [rahatsız etmeyel başlamışlardı. "Kulun burnunu sefer kırar" diye Kara Mustafâ Paşa bir canibe sefer açıldığını [bir yöne savaş olduğunu!
İsterdi. Moskov'un Rus-l menhusu olan Kazak-i âk [âsi Kazak] 100.000 cünüd-i cü-nüb [kirli askerler] ile *Azak'ı ** gün muhasara edip *vezir-i a'zam ve 'Kırım Hânı
İhmâl ve imhâl ile [aldınşsızlık ve sonraya bırakmalanylal küffâr-i dûzah-kaıâr [cehennemlik kâfirler] kal'e-i "Azak'ı istilâ edip [basıp, ele geçirip] seksen bin kütfâra

dâr-i karâr edip [yun edip] kabza-i tasarrufa aldı [mülkü arasına geçirdil.
Ol sene 150 * şayka ile Bahr-i Siyâh'ta [Karadeniz'de] şinâverlik [yüzücülük] edip tüccâr-i berr ü bihâr [kara ve deniz tüccarı] keştüerin Igemilerinil alıp Karadeniz'in etrafındaki kura ve kasabalar [köyler ve kasabalar] ve belde ve ktlâ'lan [kent ve kaleleri] nehb ü gäret edip [yağmalayıp] nice bin ümmet-i Muhammed'i •esîr-l bend-i hicran [tutsak] ettiği der-i devlet-masîre mün'akis olup Isürûp gidici devletin kapısına yansıyıp] cemi" [bütün] Rumeli "eyâletlerine maslahatgüzar [becerikli] *kapıcıbaşılar ta'yîn olunup *hau-i şerifler gidip ibtidâ' [ilkini "Ûzü "Eyâleti'ne mutasarnf Koca Gürcü Ken'ân Paşa ile Rumeli 'Eyâletine mutasarrıf olan ** Paşa dahi yirmi sekiz "liva beyleriyle 40.000 Bucak *Tatan ve 40.000 "Ulah ve "Boğdân keferesi cündîsi [atlısı] ve 20.000 "Erdel Kralı "cebesi ve 3000 "Tatar-i sabâ-reftâr-i adü-şikâr [düşman avlayan yel yürüyuşlü "Tatar], mezkûr ve merkum [adlan ve sayıları yazılı] asâkir-i deryâ-misâl [denizi andırır asker] kal'e-i "Azak'ı ["Azak Ka-lesi'ni] ihata edip [çevirip] muhasara ettiler [kuşattılar). Beri tarafta bizimle, donan-ma-yi "hümâyûn ile 150 pâre [parça] "kadırga, "kalite ve "bastarda ile 150 pare "fırkata ve 200 pâre "şayka ve "karamürsel ile cümle [toplam] 400 pâre keşti [gemi] ile 40.000 pür-silâh [baştan aşağı silâhlı] derya [deniz] askeri olup "Kapudân Siyâvuş Paşa, "Tersane "kethüdası Piyâle "Kethüda ve "Yeniçeri Ağası ** Ağa re'yiyle (görüşüyle] "Anapa Limânı'ndan salpa demir edip [demir alınıp] firişka [serin] rüzgâr ile nehr-i azîm-i Kuban Suyu [Büyük Kuban Suyu'nun] Karadeniz'e mahlut olduğu [karıştığı] mahalli [yeri] geçip yedinci milde "Taman Kalesi önünden ubûr edip [geçip] ondan [oradanl Kilisecik Burnu ile sol tarafımızda "Kmm Ceziresi [yarımadası] burnundadır, sağ tarafımızda "Taman Cezîresi'ndeki [yarımadasındaki] Çuçka Bumu'dur. Bu iki burun mabeyni [arası] bir mildir. Bu boğazdan içerisine

1 Boş bırakılmıştır. O sırada Kınm Hânı 4. Mehmet Giray'dır. -NÛ,

•Azak Denizi derler, sığ deryadır. Bu boğazdan İçeri girip eyyâm-i muvafık [uygun rüzgâr] ile ** milde Bahsıra Umâm'na geldik.
Anda [orada] cümle kestiler [gemiler] lenger-i ikâmet [durmak için demir] bırakıp ceraT gemileri Umana bağlayıp âlât ve mühimmat ve cebehâneleri ve mekû-
lât ve meşrubat ve zahâ'irleri (yiyecek, içecek, tahıllan] cümle sandallara ve * fırkata ve *çekeleve ve zarbona ve tombazlara tahmil edip [yükletip] 'Azak Kalesi altına
varınca [varıncaya dek] otuz iki milde gitmede. Zîrâ bu Bahsıra nâm mahalden [adlı yerden] içeri 'kadırga ve 'şayka gemileri beşer arşın su sökmek ile gidemez, zîrâ
ikişer üçer arşın sığlık deryadır. Bu Bahsıra nâm mahal 'Taman Ceziresi hakine ka-rîb [toprağına yakın] Heyhat Sahrâst'nın garbisi nihâyetinde [batı ucunda] sâhil-i bahrde (deniz layısmdaj bir beyaban [çöl] yerdir. Lâkin asker-i deryâ-misâl [denizi andınr asker] gelmekle sazdan ve kamıştan ve salaştan mahzenler ve nice bin sazlardan dükkânlar bina edip [yapıpl bir şehr-i mu'azzam [çok büyük bir kent] gibi olmuş. Zîrâ 'Azak'ın iskelesidir. Bu mahalde 'Kefe *Beylerbeyisi Bekir Paşa 'eyâletinde olan Çerkezistan'dan kabîle-i Sagak'tan ve kabîle-i Jana'dan ve Mamşoh'tan ve Takako'dan ve Bozodak'tan ve Bolenkay ve Hatukay'dan ve Besni ve Kabartay'dan ve Dağıstan Pâdişâh Şâmhal Sultân Mahmûd Hân'dan 40.000 kadar güzide [seçme] asker ve 7.000 arabalar gelip mezkûr [adı geçen] Bahsıra lskelesi'nden cebehâne ve mühirnmât-i hafifeleri [hafif mühimmatı] arabalar ile 'Azak'a götürdüler.
Mâh-i mezbürun [yukarıda belirtilen ayın] * günü cümle guzât-i Müslimîn [İslam gazileri] kal'e-i *Azak metrisine [siperine] girip göz açtırmayarak yedi koldan muhasara edip şeb ü rûz [gece ve gündüz] ceng ü âşüb olmaya mübaşeret olundu [savaşa ve kargaşalığa girişildi]. Anadolu tarafından 7 *vezîr, 18 *mîr-i mîran ve 70 aded *mîrlivâ ve 2.000 *alaybeyi, cümle erbâb-i *zuamâ ['ze'âmet sahipleri] ve erbâb-i 'timar, kânun ûzre *cebelileri 47.000 asker *Azak altına imdada gelipazamet-i Hudâ [Tanrının büyüklüğü] bir güne [bir çeşit] tüfenk ve top şâdmânîsi [sevinci] oldu kim güya [sanki] ebr-i kebûd [mavi bulut] evc-i asmanda [gökte] pare pâre [parça parça] olup zemine [yere] düştü. Bu mahalde Tatar Hân'a •karakol 'ferman olunup *Kırım askerinden Ulu Nogay, Kiçi Nogay, Şaydak No-gay, Urumbet Nogay ve Şîrînli ve Mansurlu ve Secunlu ve Mankıtlı, Nakşivanlı [Nahçıvanlı], Çekeşkeli ve Irbatlı ve Urlu ve Uranlı ve Bardakh kavmleriyle [bu-dunlanyla] Aslanbey ili ve Çoban İli, Doy İli, Nevruz İli bu illerin sadaklı, savatlı [okluklu, zırhlı], küpeli askerleriyle Hân hazretleri asker-i lslâmın cânib-i erba'asın [dört yanını] muhafaza edip *karavul beklerdi. Ol gece kal'e [kale] de mahsur [kuşatılmış] olan Kazak-i âk [âsî Kazak] bir tüfenk şâdmânı [sevinci] edifj

kal'e -i 'Azak mürg-i semender-vâr1 [semender kuşu gibi] ateş-i Nemrûd2 [Nem-rüd ateşi 1 içre kaldı ve tabularına rehâ buldurup [davullarını döverek] "Yajujl Ya-juj!" sedâsıyla [sesiyle] kal'eyi [kaleyi] pür ettiler [doldurdular 1. Kalenin burç u bârûların [kule ve duvarlarını] hep haç peykerler [şekilleri ile zeyn ettiler tsüsle-dilerl. Meğer ol şeb-i muzlimde [o karanlık gecede] nehr-i Ten [Don lrmagıl ile 10.000 kâfir kal'eye

[kaleye] imdâd girip sabahtan ârâm etmeyip [dinlemeyip] top tüfenk atmadan hâlî olmayıp (boş durmayıp 1 700 adam şehîd oldu.
Ertesi ale's-sabâh [sabah erkenden] 'Tatar Hânı ve Silistre Paşası Ken'ârı Paşa'yı nehr-i Ten sahiline [Don Irmağı kıyısına! *karavula koydular kim bir dahi [bir daha] küffâr kal'eye imdâd gelmeye ve taraf taraf çeteciler ve otlak ve zahireciler •ferman-olunup, cümle *mîr-i mîrâna kol kol yer gösterilip yeniden metrise [sipere] girerek yedi kat metris değiştirip, Yoğurtçu Baba Türbesi tarafından hendek kenarına varıldı. Küffâr-i hâksânn [yeri toprak olan kafirlerin] darabât-i topundan [top atışlanndan] İslâm bir top "menzili [erimi] bald meks ettiler [uzak durdular].
Ertesi ale's-sabâh [sabah erkenden] deryâ-misâl asker ile *serdâr-i mûkerrem Hüseyin Paşa, Yoğurtçu Baba tarafından metrise girip 12 pâre 'balyemez toplara siper edip âmâde [hâzır] oldu. Ol gün derya tarafından 100 pâre * fırkata ile 'Kapudan Siyâvuş Paşa karaya asker döküp Su Kulesi tarafından metrise girip * fırkataları Ulu Ten ve Diri Ten ve Kanlıca özeği ve Timurlenk Ceziresi tarafından muhafaza edip azmak azmak [kol kol] gezerlerdi. Su Kulesi'nden yukarı kıble tarafına Anadolu 'Eyâleti'ne mutasarrıf ** Paşa 'eyâleti askeriyle ve 8 kat [sıra] 'balyemez ve 10 'oda 'yeniçeri ile metrise girdi ve Karaman 'Eyâleti ile " Paşa 6 'oda İle kıble [güney] canibi dîvânnda [duvarında] metrise girip 6 'balyemez hâzır edip garb taraftan [batı Tanından] Karadayak 'varoşu canibinde [yönünde] Silistre 'Eyâleti'yle Ken'ârı Paşa 10 'oda 'yeniçeri ve 1 'oda 'cebeci ve 1 'oda 'topçu ve 10 'balyemez ile metrise girdi ve Rumeli 'Eyâleti'yle " Paşa Gözcü Kulesi tarafına 10 'oda ve 10 'balyemez top ile metrise girdi.
El-hâsıl [kısacası] yedi koldan 70 pâre top-i kal'e-kûb [kale döven ağır top] ile
1 Semender kuşu: İnanışa göre ateşte ûreyen ve yasayan bir hayvan. Kimilerine göre sürüngen, kimine göre kuş. EÇ, hep kuş olarak kullanmıştır. -NÛ.
2 Ateş-i Nemrûd: Kıyıcılıgıyla ün salan Babil hükûmdan Nemrûd, ibrahim Peygamber'! yakmak için büyük bir ateş hazırlatarak bir mancınıkla bu ateşin içine atmış, ancak Tann'mn buyruğuyla, İbrahim Peygamber bu ateşte yanmamış, ateş de güllüğe çevrilmişim Eski yazında çok büyük, korkunç ateşi betimlemede kullanılır. -NÛ.
3 Yajujl Yajuj!: Yizus! Yizus! (Isâ! Isâ!). -NÛ.

vr •kolurnburnn ve *şahî 'darbzenlerle deryfl-mtsfll asker dahi 70 kat metrisler ile dâiren midflr (çepeçevre! kal'eyi (kaleyi] kuşatıp derûn-i kal'eden (kalenin içindeni kûl'fâr-i hâksâr, btrûn-i kal'eden [kalenin dışından] asâkir-i nusret-şi'âr [her zaman zafer kazanan askerler] cenge âheng edip (savaşa tutuşup] azamet-i Huda zemin û asman (yer ve gök] ra'd-vflr (gök gürlemesi gibi] gûrleyip sfl'at-i nücûml [yıldız saatiyle] ta vakt-i Şafîîye dek bir ceng û flşûb [savaş] olmuştur kim çeşm-i rüzgâr-i zorkâr [zorlu zamanın gözü] ana mflnend [ona benzer] bir kâr-zâr [savaş] görmemiştir.
Ale's-sabah [sabah erkenden] yedi koldan 700 adam şahadet camını nûş edip (şehitlik kadehini içip] cümle camadanları [hurçları] beytü'l-male [devlet 'hazînesine] teslîm olundu. Ve yine vakt-i seherde [sabahleyin] du'â ve senalar ile yedi koldan toplara âteş edip kal'enin (kalenin] der ü dîvârın (kapı ve duvannı] harâb û yebâb [yıkık dökük], hanelerin berbâd ve ttırâb (toprak! etti. Amma burç u boruları [kule ve duvarlan] Ceneviz keferesi [kafirleri] binası [yapısı] olmakla metîn ve müstahkem olanları bakî [ayakta] kaldı. Ve darabât-i top-i kûbten [kale döven top vuruşlarından] münhedim olan [yıkılan] yerleri küfffftr-i dûzah-karâr [cehennemlik kâfirler] karâr-dâde olmak [oturmak] için bir gece ale'l-fevr [çarçabuk] çitler ve *şa-rampollar ve domuz damlan çatıp siperlendi. Ve yeniden cenge âheng etmeye [savaşa hazırlanmaya] başladı.
Ve yedi gün bu üslüb-i sabık [eskisi gibi] ale't-tevâll [aralıksız] kal'e [kale] dövülüp yine mûcedded [yeni] gedikler açıldı. * Serdâr-i mu'azzam ise bir küşâde-llkfi (güler yüzlü], bir lâubâlî [senlibenli] kimesne (kimse] olmakla metris-be-metris [si-" perden sipere] gezip guzât-i Mûslimîne [islam gazilerine] takviyet [güç] vererek çene ederdi. Ve cümle kollardan ziyâde kendi kolu kal'eye [kaleye] rahne verirdi [gedik açardı]. Ve her ne tedbîr etse meşrevetle [danışarak] edip isabet ederdi.
Ve mâh-imezkûrun [belirtilenayın] * günü kalede [kalede] darabât-1 top-i kûb-tan (kale dövücü topun vuruşlanndan] müstevfî [yeter] gedikler zahir olup [görünüp], ale'l-gafle [aymazlıkla] guzât-i Mûslimîne (islam gazilerine] haber etmeden yürüyüşe hücum ettiler. Çün kal'enin [kalenin] münhedim olmuş [yıkılmış] gedikleri üzre ba'zı guzât çıkıp bayrak zeyn ettiler [süslediler], gördüler kim [ki] mülâhaza olunduğu minval üzre [düşünüldüğü gibi] 'serdengeçtilerin gerisi gelmedi ve mübalağa (çok çok] küffâr-i hilekâr [düzenci kâfirler] cem' olmuş [toplanmış], derhâl [hemen] Kazak-i âk [âsî Kazak] bu 'serdengeçti guzâta [gazilere] öyle kurşun serptiler kim ân-i vâhidde [biranda] nice yüz adam şehd-i şahadet camından nûş edip [şehitlik balı kadehinden içip] bâkıyyetü's-seyf [kılıç artığı] olan guzât-i Müslimîn bey-

ne'l-akrân [arkadaşlan arasında] "Geri dönmek nâmûs-i Muhammedîdir" diye kal'enin (kalenin] bârûlan [duvarlan] üzre kefere ile küşt-gîrflne [ölüm erlerine yakışır-casına] yaka yakaya, alt üste ve üst alta olup, üç

gün ve gece bu minval üzre [bu yolda] bir ceng-i perhâş ü savaş [gürültülü savaş] olmuştur kim [ki] vech-i semâda [gökyüzünde] şems ü kamer [güneşle ay] bu deveranda Izamandal devrân edeli [dönmeye başlayalı] çeşm-i felek [feleğin gözü] bu savaşı görmemiştir. Hân û nâhâh [ister istemez] kayalık üzre yedi yerde alem-i ejderhâ-peykerler [ejderha resimli bayraklar] dikilip ezân-i Muhammedîler tilâvet olundu [ezanlar okundu]. Amma içeriden küffâr-i muânid-kâr [inatçı kâfirler] bu hâli görüp cümlesi domuz sürüsü gibi hücum edip guzât-i Müslimîni llslam gazilerini] geri püskürdüler.
Âhırü'1-emr [işin sonunda] gâzîyân [gaziler] cenk ede ede avdet edip [dönüp], kal'e [kale] bedenleri üzre nice 'sancak ve na'şe-i şühedâlar (şehîd cesetleri] anda [orada] kalıp bi'l-cümle [cümlesi] "Bu feth yevm-i âhara [başka güne] kalmak mukadder imiş" diye cemî'-i guzât [gazilerin hepsi] kendilere tesliye-i hatır [gönül avuntusu] verip, yine kol kol cenge âheng ettiler. Altı gün küffâra göz açtırmayıp kal'enin [kalenin] dâirenmfldâr [çepeçevre] hendekleri taht-i tasarrufa girdi [ele geçirildi].
01 küffânn 40 pâre 'fırkatasıyla 4.000 cengâver [savaşçı], dilâver [yiğit] Kazak-i âkı [âsî Kazağı] nehr-i Ten ile [Don Irmagı'ndan] [geçip] cereyan edip kal'e-i 'Azak'a imdâd girme sevdasıyla gelirken, Silistre Valisi Ken'ân Pasa kolunda ke-mingâhta [pusuda] âmâde [hâzır] olan guzât-i Müslimîn küffâr hâksânn [yeri toprak olan kâfirlerin] gemilerin görünce suya beraber 'balyemez toplara âteş ile rehâ buldurup cümlesi mecruh [yaralı], mahrûkan [yanarak] gark-i âb olup [suya batıp], "Halâs oldum" diye kenara çıkan küffânn cümlesin [tümünü] mücâhidin [mücahitler] derkenar edip [kenara alıp] 1.000'den mütecaviz [aşkın] kefere pâ-beste [ayaklan bağlı] ve dil-haste [yürekleri dertli] ve şikeste besle [kırık ve tutulu] edip, mâl-i fi-râvânlan [bol mallan] ile cüyûş-i muvahhidîn [İslam askerleril mugtenem oldular [doyumluk aldılar]. Ve ol gün nâdîler nida edip [tellallar çagınp]: "Cümle ganâim [doyumluklarl guzât-i Müslimînindir" deyince sübhâne'l-Hallâk ol (o] gün cümle gâzîyân-i mücânidâna [mücahit gazilere] îd-i adhâ [kurban bayramı] olup, geceleri leyle-i Kadir (Kadir Gecesi], gündüzleri rûz-i îd [bayram günül olup ol gece pâk gusl edip [temiz yıkanmış olupl sabaha dek ihya ettiler [uyanık kaldılar]. Ve "lnşâ'allâh sabah yürüyüştür" diye birbirlerine haber ettiler ve cümlesi âlât ve silâh-lanyla âmâde [hâzır] oldular. Ve bugünlerde kal'enin [kalenin] der ü dîvârlanndan [kapı ve duvarlanndan] ancak Ten kenânnda bir kule kalmıştı ve kara tarafında

Yoğurtçu Baba canibinde bir kule ve garb tarafında bir kule kalmıştır.
Amma kale fkak) içinde mahsur IkuşatılmışJ olan küffâr-i dûzah-karâr (cehennemlik kâfirler], dîv-dest ve pîl-ten (dev elli ve fil cüsseli], Ferhâd-vâr kûhken [Fer-hâd gibi dag deviricij olmakla ka'r-i zemine (yer altına! girip anda [orada] cây-i karâr edinip (yer tutunup) diri diriliklerinde hâk-i mezellette [toprak içinde] gûnâgûn (türlü türlü] hiyel û şeytanetler (hileler ve şeytanlıklar] ile mazgal delikleri ihdas edip (yapıp] sademât-i top-i küh-kûbdan (kale dövücû top vuruşlarından) halâs olup {kurtulup] kaleden (kaleden] ziyâde metanet buldular.
Ne cânibden (yönden] bunlann üzerlerine * lağım ile turâb [toprak] sürülmeğe vanldıysa * lağımları köstebek gibi bulup, sürülen topraklan serika edip [çalıp] nehr-i Ten'e dökerlerdi. Âhİr-i kâr [işin sonunda! cümle iş erleri lâ-ilâç [çaresiz] kalıp * lağıma mübaşeret ettiler [başladılar]. Onlar *lağım fenninde yer sıçanında [köstebekten] ûstâd san'atlar ettiler kim adamın aklı perişan olur. Hattâ nehr-i Ten altından ziftlî ve katranlı kayıklar ile su içinde * lağım atma hünerin [ustalığını] gösterdiler.
Bu minval ûzrc kırk gün asâkir-i Islâmı (islam askerlerini] eğlendirdi [oyaladı] ve bu mahalde [bu sırada] asker içre câbecâ [yer yer] gûftûgûlar istimâ' olunmaya [dedikodular işitilmeye] başladı ve küffâr anık •fırkatalarla imdâd göndermeden feragat edip [vazgeçip] her gece beşer altışar yüz uryân küffâr [çıplak kâfirler] nehr-i Ten ile şinâverlik edip [yüzüp] gavvâs-vâr [dalgıç gibi] dalarak şeb-i muzlimde [karanlık gecede] nice bin dîdebânlar [gözcüler] var iken vücûdlann [vücûdlannıl nehr-i Ten'e mûstagrak (daldınpl, agızlannda birer kamış ile nefes alarak ubûr edip [geçip] kal'e-i *Azak'a nice bin küffâr bu hîle ile girip, küffâr taze cân bulup, günden güne cengâverlik edip, metrisler basıp, şeb-hûnlar edip [gece baskınlan yapıp], kelle ve diller [tutsaklar] alıp, ka'r-i zeminde [yer alımda] kayb olurlardı. Ve ba'zı âlât ve silâhlan ve mühimmatların sığır tulumlanna koyup nehr-i Ten ile tulumlar cereyan ederek [geçerek] kaleye [kaleye] bu gûna [tür] hîle ile zahâ'ir [tahıllar] ve mühimmat, levâzımât gönderip imdâd ederlerdi. Bu hîle ve şeytanetlerin [şeytanlıklarını] dahi guzât-i Mûslimîn duyup nehr-i Ten içre gemi direklerin kazıklar kakıp bend ettiler [bağladılar] kim [ki] nehr-i Ten'den bir 'kıyye mâhî [balık] güzer edemeyip [geçemeyip], nice yüz bin 'kuruşluk malı küffârdan bu hâl ile guzât-i Mûslimîn alıp bay oldular [varsıllaştılar]. Bu hâl ile küffânn yine imdadı gelmeyip me'yûs oldu [umutsuzluğa düştü]. Amma ba'zı küffâr zîr-i zeminde (yer altında] bî-bâk û perva (korkusuzca ve pervasızca] gûnâgûn [türlü türlü] kemingâhlar [pusular] kurup ve nice dâm-i tezvirler Ihileli tuzaklar] ve 'şarampol ve domuz delikleri

edip, ileri varan ümmet-i Muhammed'i şehîd ede ede halkın yüzü döndü ve "Bu üs-lûb-i rüsvâ üz re [bu maskara tarzla] cenk mümted olur [savaş uzar]" diye guzât-i Mûslimîn havfa [korkuya] düştüler. Ve efvâh-ı nâsta [halkın ağzında] "Mosko Kralı iki kere yüz bin küffâr ile geliyor" diye bir haber şüyu' bulup [yayılıp] halkın aklı başından gitti. Amma bu haber düşman sözü idi.
Bu hâl üzre cümle vûzerâ ve vükelâlar mâh-i mezbûrun [belirtilen ayın] * günü cümle *a'yân sigar ve kibar [küçük büyük] ve kâr-azmûde [deneyimli] iş erleri, ale'l-umûm [hepsi] bir yere gelip bir meşveret-i azîm edip Ibüyük bir danışma toplantısı yapıp! dediler kim [ki]: "Bu çengimiz günden güne geri kalıp, kal'eden [kaleden] nâm ü nişan kalmayıp, yine fethi müyesser olmuyor ve 'yeniçeri tayfası 'kırk günden ziyâde kalmak kânunumuz değildir' diye bir gün gulüvv edip layaklanıp] metristen çıkarlar ve bu tarafta kılıç gibi keskin kış gelip 'Azak Deryası iki kulaç mikdân donar. Beş ay bend olup [bağlanıp], yollar ve beller dahi bend olur [bağlanır]. Ve kasımdan sonra Karadeniz'de bu donanma-yi 'hümâyûn hâli nice olur ve nerede kışlar ve yüz bin asâkir-i İslâm nerede cây-i âmân [sığınacak yer] bulur? Ve bir taraftan imdâd gelmek ve zahire gelmek muhal ender muhal [büsbütün olanaksız]... Bu kere asker-i islâm içre kant ü galâ [kıtlık ve pahalılık] olursa hâl neye müncer olur [durum ne olur]? Ve *cebehâne-i pâdişâhîyi kime bırakırsız [bırakırsınız?] Ne canibe lyana] gidersiz Igidersiniz]? Bir canibi derya ve şimal canibi [kuzey yönü] Kâfiristân [Kâfirler ülkesi] ve şark ve kıble canibi [doğu ve güney yönü] Heyhat Sahrası [Çölü]" diye bu kadar meclis halkının her bir kafasından biner sadâ [ses] çıkıp gûnâgûn müşavere ettiler.
Ahirü'l-emr [sonunda] Koca Ken'ân Paşa ile 'Tersane 'Kethüdası Piyâle 'Ağa buyurdular: "Hemen re'y ü tedbir [görüş ve önlem] oldur kim hemen bugün tellâllar nida edip 'Ale's-sabâh [sabahleyinl yürüyüştür, 'timâr ve 'ze'âmet ve ihtida* ile 'sipahilik ve mâl-i ganâim isteyen gelsin' diye tenbîh olunsun. Yedi koldan 7000 adam 'serdengeçti ve 'salıcı yazılsın ve ona göre gayn [öteki] guzât-i Mûslimînden nice bin mücâhidîni dahi cem' olup cenge tergîb edin [savaşa isteklendirin]. Vermek Allâhındır. Görelim âyine-i devrân [zamanın aynası] ne gösterir" deyip bu meşveret üzre cümle Fatiha tilâvet edip cemî' guzât [gaziler] içre sürür ve şâdmânlar [sevinçler] olup *cebehâne-i âmireden 7.000 kılıç ve 2.000 kalkan ve 200 'müsellem tü-fenk ve 5.000 yay ve 40.000 ok ve 6.000 'harbe ve 5000 şişe el 'kumbarası ve elvan elvan [çeşit çeşit] âlât [aletler] ü silâha müte'allik [ilişkin] nice bin mühimmatları cemî' [tüm] asâkir-i İslama defter ile [liste yapılarak] tevzi' olunup [dağıtılıp! mâh-i mezbûrun * * gûnû bir sa'd sâ'atte [uğurlu saatte] yedi koldan top ve tüfeklere

EMbiL Keçisağan kuşu Kuronda Kabe'yi yıkmak isteyen Habeşistan Valisi Ebrehe'nin ordusu üzerine taş yağdıran kuşların adı olarak geçer (Kuron, Fil suresi, 105/3). -NÖ.

ile mücâhidin [mücahitler] var kuvveti bazûya [pazıya, kola] getirip, kofların mazgal delikleri önüne varanlan küffâr kurşun ile helak edip [öldürüp] sa'at-bc-sâ'ni [her saat) asker-i İslâm şehîd olmada. Gezi taraftan dahi imdfld gelmemede.
Ahirûl-emr [işin sonunda] gâzîyân [gaziler] gördüler kim vakt-i asr [İkindi vakti] oldu ve cân ve baştan olduklanndan mâ'dâ [başka] açlıktan batiyyü'l-hareke olup (yavaş davranıp) susuz, şiddet-i harda [aşın sıcaklıkta] hararetten helak [Ölü] mertebesine vardılar. Vakt-i gurûb karib olunca [güneşin batma zamanı yaklaşıncaya deki bir cenk-i sultânı olmuştur kim iki] felekte melekler engûşt- ber-dehen edip [parmaklan agızlannda kalıp] hayran olmuşlardı. Ba'dehû (bundan sonra] kol kol *nlay •çavuştan: "Dönün geri gaziler, dest-i bâzûnuza kuvvet! Vakı-i gurûbtur. Geliniz, ta'âm tenâvül edip (yemek yiyip] ale's-sabâh (sabah erkendenl olmaya illft hayr [hayırlısı olsun]" diye bu gûna [tür] tenbîh ile guzât-i Müslimîn kûffânn bu kadar mâl-i ganâyimiyle [doyumluk malıyla] nice bin kere tûfenk, fllât, silâhlarıyla üçer bin kelle ve 1.060 *esîr alınmış ve cümle guzât-i Müslim'inden şehîd olanları Oaerfl-lara [tutsaklara] tahmil edip [yükleyip] herkes kollu kollarına çıkıp, bir yaylım tûfenk ve bir yaylım top şfldmânüeri olup cemî şühedâların [şchidlerin] bir yerden namâzlann kılıp dem eyleyip [gömüp] mecruhlara [yaralılara] tekâûd * vazifeleri ihsan olunup, cerrahlar ta'yîn olundu. Ve kelle getirenlere yüzer *kuruş in'flm [bağış] ve * getirenlere esirlerin [tutsaklarını] ihsan edip (bağışlayıp) serlerine (başlarına] gümüş çektikler ve 'terakkiler ve 'timâr ve 'zeametler sadaka olunup 'yeniçeriden 700 şehîd camadanı [hurcu] beytü'l-mâle [devlet 'hazînesine] teslim olundu. Ve sfllr yedi koldan 1.200 adam şehd-i şahadet camından [şehldllk balı kadehinden] nüş edip [İçip] rûh-i pûr-fûtûhlan illiyyûıde [cennet bahçelerinde) karar ettiler.
Ol gece küffâr-i dûzah-karâr [cehennemlik kâfirler] karargâhında la sabaha dek Ferhâd-vâr [Ferhâd gibi] çalışıp kalenin [kalenin] münhedtm olan [yıkılan] der ü di-vârlannı [kapı ve duvarlarım] öyle metin ve müstahkem edip zeminden su zahir olunca [su çıkıncaya dek] handek-i azimler [büyük hendekler] kazıp, 'taburlar çatıp, kûşebendlere saçma toplar koyup ve nice pusu mazgallan inşâ edip [yapıp] kal'emn esâsın [kalenin temelini] gûyâ [sanki] bir sedd-i İskender etmiş.

Bu hâli guzât-i Müslimîn görüp cümle müte'cllim oldular [kederlendiler]. Ne çare eylesinler. "B-abdü yüdebbtr vallâhû yukaddir" [Kul önlem alır, yazgı Tann'dandır] deyip, cemf-i umurların [bütün işlerini] cenâb-i Bâriye [Tanrıya) tefviz eyleyip [ısmarlayıp] yine câbecâ (yer yer] cenge aheng ederlerdi. Amma evveli gibi derûn-i dilden ve cân û gönülden [gönülden] değil idi. Lakin yine gayret ve ha-miyyeti elden komayıp, şeb û rûz [gece gündüz] gprmâgerm Genken [kızgın sa-
g^ohstmp.«feríto-í askerden [askerin icmden) sada-yi Allah ['Allah* sesi] kopup -gılİfaanİr-i Muhammedi de deşr-i Kıpçak (Kıpçak Çölü] pür oldu (doldu]. H-azamet-i írlíáh top ve töfengin dud-i siyahından [kara duınarandan] ve cûnûd-i Müslimînin (islam askerlerinin) pâ-yı gufaarmdan [ayaklarının tozundan] avalim zulmüm olup (dünyalar kararıp] gud-i siyah evc-i âsrnâna peyveste oldu (kara toz gökyüzüne ulaştı] Bu faalde iken Cenab-i Bârı yari kılıp (Tann dosüuk edip} bir rîh-i tayyıb zahir obp (iyi bir rüzgar çıkıp] dost ve düşman birbirlerin görünce cümle guzât-i Müslimîn dal-sâtır-i Muhammedi olup [Muharnmed'in satırını çekip] derûn-i kal'eye (kaleye) varınca (kale içine dek) kûffâr-i bed-gırdârın akablerince {kötü tutumlu kâfirlerin ardım] kovarak, kırarak ta iç kalede [kalede] karâr edip [durup] alem-i resûlulühı [peygamber sancağını] burç u bârülan ûzre dikip, ezân-i Muhammedîler tilâvet olundu [okundu]. Ve top mfenk sadâsı munkatı' olup [kesilip], ancak ürnrnet-ı Muhammed destinden (elinden] şems-i âteş-tâb kalıp, yedi buçuk sâ'at derûn-i kalede [kale içinde] küfiâr-i haksâra [cehennemlik kâfirlere] öyle sâtır-i Muhammedi vurdular kun [ki] gûyâ [sanki] aç kun koyun kırar gibi kırdılar ve cümle guzât Kasap Cömen 'köçekleri gibi kızıl kana müstagrak oldular [battılar] ve küffâr ile yaka yakaya gelip bir mertebe ceng û cidal ve harb [savaş] û kıtal [savaş] olmuştur kun küffâr ile guzât-i dîn kızıl kana müstagrak olduklarından fark olunmadan kalmışlardı (ayın edilmez olmuşlardı]. Ve cû'-i atşândan [susuzluktan) bî-tâb ü bî-mecâl [bitkin ve güçsüz] kalmışlardı. Neflce-i meram sekiz sâ'at-i nûcûmî [yıldız saati] hücum [saldın], ceng [ü] savaş [û] perhâş (savaş) olmuştur kim gûyâ [sanki] ceng-i Çaldıran veyâhûd ceng-i Kosova'dır. Devkt-i Âl-i Osman'da böyle bir gazâ-yi ali [büyük gazal olmamıştır, meğer Süleyman Hân'ın 'Budín kutbunda [yakınında] Mohaç gazası ok.
Küffâr-i dfizah-karâr [cehennemlik kâfirler) bu hâli görüp bâkıyye-i seyfi [kılıç anıklan] zîr-i zeminlerde [yer aldannda] olan domuz damlanna ve tırkazlan [yer alo yollarına] ve keraîn-gâhlanna [pusu yerlerine] girip pinhân oldular [gizlendi-ler]- Derûn-i kalede [kale içinde] küffârdan nâm ü nişan kalmadı. Lâkin mel'ünlar bir nice yerden * lağımlar atıp asâkir-i İslimi [islam askerlerim] "tayran Ebabil"1 misal [Ebabil kuşları gibi] havaya penan edip [uçurup] hiyel ü fenn-i şeytanet ile {şeytanca düzenler ve bilgilerle] tasnif olunmuş çarkıfelekler ve domuz ayaklan ve paçanzlar [tuzaklar} döküp cúrale 'serdengeçulerin pâyierine pâ-bend olup [ayaklarına bâğ olup] gazilerin bir canibe hareket etmeye iktidârlan kalmadı. Yine bu hâl
SEYAHATNAME
vnştan) hftU değiller idi vt rOı-i kasının kırk gün kaldı. "Ayâ lucnbul hflllmis neye > müncer olur (varır)?n diye cümle vüıtrA ve vükelâ ve ctmT (bütün) iş erleri bir ye» < rt cem1 olup (toplanıp) "Ve sAvirhûm R'l-emr" masadaki ûırt (uyannea) müşavere edip (danışıp! Bahadır 'Giray HAn'ı 70.000 aektrlylt ve sekiz kare 100.000 (?) tv | lanyla Mosko dtytnn (ülkesini) nthb û gArtı etmeye (yağmalamaya) * ferman edip, | on üçüncü günde Moıko Kralının ** nâm sehvini gâret vt alan ve talan (yağma) ve ktillaılann (kAflrlerinl) *tatM nAlfln llnleyen tutsaklar) tdlp, Ulu Nogny ve Kiçl Nogny ve Şaydak Nügay ve Urtımbetnogny ve Çoban 111 ve Dava İli ve Aslan "Bey 1U ve Ncvrûı tii va * Kırım askerinden Mansûrlu ve Ştrlnll ve Sohunlu ve Arkınlı \ ve Çtkeskell ve Aryatlı ve Manfıklı vt tultAnzAde, el-hâsıl cümle * Catarı t sabft-rcf* i târ-l iulıVşikArlnr (düşman avlayan yel yunıyuslu 'Tatarlar) on dördüncü gun kal'e-ı 'Azak altında ordu-yi İslama (lalam orduauna) 49.000 'esir İle vt iki kere 100 000 at ganâyimle [doyumlukla] ve bl-haddd u kıyas [sınırsıa vt karaüaatinlarnajl 21' kıy- I met (çok değerli] mftl-i flrftvân ve bakır ve kalay ve evarıl ınakûlesl ile (kap kaçak çeşidiyle l gelip ve hadden efzûn semmür [sarnur] ve balık dişi ve sfltr akralşe*i fflhl- \ reler İle (nefis kumaşlarla) gelip vâsıl olunca as ket-i İslâm'ın morda dilleri (olu gönülleri] tftıt Cftn bulup, mâlı * günü cûmlt esiri pay*beste layngı bağlı] vt dtl-hoste [gönülleri hasta], hfleh (haçlı] bayrakları eemtgûn [bnş aşağı] vt t abı ilan kulc-i •Aıak\n top altında bir alay-i 'Tatar ['Tatar alayı I guatr etmişi ir ki (geçmiştir ki) i Ai-t CengütVien beri (Cengiz soyundan beril böyle bir ganâyim-t azim [büyük da» j yumtuk] olmamıştır. Derûn-i kal'ede olan [kale içindeki] cümle küffar, *laiar-i adû-şlkânn (düşman avlayan 'Tatar'ın] mevt mtvc ve fevc (eve [dalga dalga ve akın akın] gûter ettiğin [geçtiğini] görüp ve hâch Ihaçlı] pcykcrleriyle (şekillenykl tahılların sedasın istlmâ' edip (davuUannın sesini işitip) denin i kal'eden [kale teinden] cümle küfffftr vaveyla ve vflvtledâ (çığlık ve vah yavrum] sedasına rehâ buldurup, feryâd ü flgfltılan (çığlık ve inlemeleri] evet ptyveatt oldu [yücelere ulaştı). Ol gece kal'eden taşra zacc u muhtaç [ağlayan vt yoksul] yttmiş aded kûffar, ordu-yi • Islama [İslam ordusuna] aç çıkıp, *serdâr-i muazzam Deli Hüseyin Paşa huzuruna getirip, kimi İslâm ile müşerref olup, bazısına ihsan ü lıı'ftm olup [bağış ve iyilik yapılıp] 'Azak'a bir horoz sadası [sesi] karlb (yakın) Horoz Gerroan nâm kaleye [kaleye] yıkılıp gittiler.
Vt 'Tatar askeriyle bu kadar ıtıâl-i gaıiâyim ordu-yi İslama gelmek ile ol kadar ganimet oldu kim bir at bir 'kuruşa ve blkr-t nâ-şüküfte [kız oğlan kız) beş *ku-
1 Kuran, Al-l lmratı suresi, 3/159: "iş konusunda onlara danış.* - no.

rota ve bir mahbûb •gılmân [güzel bir delikanlıl altı 'kurusa bey' ü şirâ olundu (satılıp alındı]. Ve bu asker-i *Tatar selâmet ve ganimetle geldiklertyçln üç nöbet tüfenk ve üç nöbet top şâdmflnlsi [sevinci] ve bir gece •hayme ve •hargâh •çerAgAnlan olup asker-i deıyâ-misâl yeniden hayât buldu.
Amma *Azak diyarının kışı nümâyân olup (görünüp] herkes şiddet-i şitâdan (kış şiddetinden] havfe düşüp (korkup] yine meşveret ettiler. Ale'l-ittifâk [oybirliğiyle] cümle iş erleri vt ihtiyarlan ve 'Tatar pirleri yek-dll ve yek-cihet olup [gönül ve düşünce birliğine vanpl, kasem-l billâh ile [Tannya antla] arz mahzarlan [sunuş dilekçeleri] der-i devlet -masiıc (devlet kapısına] arz edip:
"Bu sene bu kalenin (kalenin] fethi mümkün değildir. Vakt-i şitfi [kış vakti] geldi ve Mosko Küllinin nâm tahtına dek nehb û gftrtt olunup (yağmalanıp], bu kadar yüz aklıklan olunup, bu kadar mâl-1 ganâyimle 70.000 küffâr *estr alınıp, 100.000 mikdân kılıçtan geçip, Mosko Kralına eyyam-i pâdişâhîde [padişahımızın gününde) haddi bildirildi" diye arz-l memhûrlan ('mühürlü arzları] der-i devlete gönderdiler.
Amma ıkı ıc's [iki tane] söz anlar esirlere inıhâl edip [zaman verip] kaleye [kaleye] kaçırdılar. Kale içine girip 'Türk diyor kim [ki] bizim muradımız kale [kale] olaydı bir ayda alırdık. Ancak Mosko Kralına haddin [haddini] bildirip bu kadar ilin ve 'vilayetlerin nehb ü gAret edip [yağmalayıp], bu kadar mâl-i ganâyimle *esîr almak muradımız İdi" diye firar eden küffâr kalede [kalede] olan fecerelere [günahkârlara! böyle haber verdiler Hikmet-i HudA (Tanrının hikmeti] Asitâne'ye (İstanbul'a] ulaklar gittiği gece bir kum soğuk oldu kim [ki] cümle [bütün] asker-i İslâm ka'r-i zemine [yerin dibine] gireyazdüar. Ondan müşahede eylediler kim [gözlemlediler ki] deşt-i Kıpçak-i bî-âmân [amansız Kıpçak Çölü] ve Karadeniz-i bî-îmânda [imansız Karadeniz'de] emn û e mân [güvenlik] yoktur. Cümle asker kale [kale] fethinden me'yüs olup [umut kesip] mflh • günü cümle 'hflss ü 'ftmmın re*yiyle (görüşüyle] kal'eden [kaleden] feragat edip [vazgeçip] meymene ve meysere [ordunun sağ ve sol kolu], cümle mûhim-mâtlan keştîlere (gemilere) koyup ve cemi' mühimmat ve levâzımâtlan yerli yerine yerleştirip, nefir-i Irtihâller [göç boruları] çalınıp "Emîr Huda'nındır [Tanrınındır], takdtr-l İlâhî böyle imiş" diye taht-i kaleden [kale altından] bt-feth [fetih yapmaksızın] avdet edip [dönüp] Balısıra nâm mahalde donanma-yi * hümâyûna vâsıl olup [ulaşıp] cümle 'eyâlet askerlerine izn-i 'serdâr olup, kimi berren [karadan] ve kimi balı ren [denizden], kimi deşt-i Kıpçak'tan [Kıpçak Çölünden] altı gün altı gecede nehr-i Kuban'a, oradan *vilftyet-i Çerkez'e, ondan Cezîre-i 'Taman'a ve andan Ce-

zîre_i 'Kınm'a dâhil oldular Ve kimi Heyhat Sahrâsfnın şimal tarafından (kuzeyinden] herkes vatanına revân oldular. Donarıma-yi »hümâyûn dahi Âsitâne-i sa'âdet {istanbul} tanıtma revüne olmakla [yola koyulmakla] lengerlerin (demirlerin] derya, dan alacak mahalde (yerde) .•serdâr Hüseyin Paşa'dan bu hakir me'zûn olup (^ abp] *Kmm Hânı ile ctiyir-i •Kırım'a müteveccih olup (yönelip), donanma-yi *hû-mâyûn-i Ìslam mûtevekküaı alA'ÜSh [Tannya güveniriz] deyip bâdbânlar (yelkenler] açıp *Azak Deryasına gittiler.

(Seyahatname, c. 2, s. 113-122)

(Kısaltmalar. B Büyük; Ç : Çay, Çayı; D: Dag, Dağı; E: Eyalet; G: Göl, Gölü; 1; Irmak; L: Liva; N: Nehir; Nehri)
Ad : Adana (E. Adana: F 4)
Adc : Adilcevaz (L Van K 3)
(Adp) : Adapazar (D 2)
ADy : Amid/Diyârbekr (E. Diyârbekr
Diyarbakır 14) A E : Akşehir (Enderes; L Karahisar-ı
şarki: H 2) Ah : Ahıska (K 2) Ahi : Ahlat (E.Van: K 3) Ak : Antakya (Antiocheia; L. Antakya:
g4)
Ahh : Afyon Karahisan (L Karahisar-ı
Sahib: D 3) Aks : Aksaray (L. Karaman: L 3) Al : Alaya (Alâiye, Alanya, Kalo-
noros; L. İçel: 1 4) Ala D : Ala Dag (F 4) Ab : Alaşehir (Philadelphia; L. Aydın:
C3)
Am : Amasya (Amaseia; L. Sivas: F 2) Amr : Amasra (Amastrıs, L. Bolu: L 2) Anh : Ankara (Ankyra, Angora; L Ankara: E 3)
Ani : Antalya (Attaleia, Adalya; L. Teke: D 4)
Ard : Ardahan (E. Çıldır K 2) As : Ayas (E. Adana: F 4) Aş : Akşehir (Philomelion; E. Karaman: D 3)
Atb : Ayntab (Gaziantep, E Maraş: G
4)

Atş : Altıntaş (L Germiyan: D 3) Av : Anvın (E. Çıldır: 1 2)
Ay : Ayas (L. Ankara: L 2)
Ays : Ayasuluk (Ephesos, Haglos The-
ologos, Selçuk; L. Aydın: B 4) Bb : Baybun (E. Erzurum: 12) Bb D : Binboga Dağı (G 3) Bd : Bodrum (HaUkarnassos; L Menteşe: B 4) Bdr : Burdur (L. Hamld: D 4) Be : Bende regli (Heraclea Ponttea, Ereğli; Bolu: D 2) Bg : Biga (L. Biga: B 2) Bir : Bire (Birecik, L Bire: H 4) Bk : Balıkesri (Balıkesir. L. Karası: B 3) BI : Bolu (L. Bolu: D 2) Blk : Bilecik (L Sultan Üyügi: C 2) Boz D : Boz Dağı (Tmolos: C 3) Bp : Beypazar (L. Ankara: D 2) Br : Bursa (Prusa, Bıussa; L Huda-
vendigân C 2) Brg : Bergama (Pergamon, L. Karasi: B 3)
Bs . Bitlis (E. Van. K 3) Bş : Beyşehir (E. Karaman: D 4) Bt : Batum (l 2) Buz D : Buz Dağı (H 3)
Bv • : Bolvadin (L. Karahisar-ı Sahib: D 3)
Çay : Çay (L. Karahisar-i 5ahib: D 3) Çk : Çerkeş (L Kânkın IÇankm): E 2)
Çl >:î Çıldır (E. Çıldır: K 2) Çin : Çaldıran (E Van K 3)
Çm Çorum (E. Sivas: F 2)
53
to**-»"*** mt(R *****
m*àW M» **> Ml Njiii mm to* »w :
nteeU T»*t D«> * ntJ„„> tv v.- aranas
nMkHD
^ ia beat* (L M
Ku» A4cm ifeab tono». L Ay»
Nat* he* «X #
rt*r>r._ t Knmmnn (
MM Suhran
t Re» Bö ftaw» (Hl
Uwnmil:C2) K| K'mrhw IF Krumm F » R»D Kfips Dagi a*i Dal, O-h-mr* C
K»D Ke^Pat (Ml)
S3
LCanwyan I Km Ka£aam (ß. Nat* K 2> U IftWwaMfft»
U 'riniti ıTlıaiBıı. T rfi
(anUyağı 1 Sulun Onu). <
Mb Montate (G*)
Ur Mucur (E. Kamurt F3)
MD Matate DafrCF «)
Md Mudurnu (L tob Ott
Mdn Mudanya a Huda uni
tarata**»*
d'cär Cl) -. Ma laattl (hetiajt. l linai at CU af tataaiLMfaaceeia) Mlk Mattameli) Mtt
MjaatvaCMrinrnr.E Mara» H) Mie Mâlatgiraflİ Vâttıkl) MN Maçama zn-Kumân (G 5) Mr
MeteaOlnaı.E Many O 4) Mrd Manan OE Dıyârbckr, Di yutak
¦ i a)
àM ; Musul OC 4) M» Maas(M»paaedla.E. Adana :F4 Muş Mu» (E. toft 13) Mv Manavaat<L M
De) Mi Merafort (E Sivas F 2) Nb Nusaybin (Nisbfc; E. Diyârbekr 4)
SEYAHATNAME
Ns
(Nv)
Oc
Or
Ps
Re
RU
Rz Sb
Sç SD
İ
SG
Sg
Sh Sis
Sk

Sp Ss Ssl
St Sv Şk
Şl
: Niğde (E. Karaman: F 4) Niksar (Neokaisareia; L Karahi-sar-i şarkî: G 2) Nevşehir (F 3) Osmancık (E Sivas: F 2) Ordu (E. Trabzon: G 2) Payas (Baiai; E. Adana: G 4) Re'sûT-ayn (E Rakka: 14) Ruhâ/Urfa (Edessa; E Rakka : H 4)
: Rize (E. Trabzon: 12) : Sabanca (Sapanca; L Kocaeli: D 2)
: Suruç. (E Rakka: H 4) : Sultan Dağı (D 3) : Selefke (Sekukeia; Silifke; L içel: E 4)
: Şeydi Gazi (Nakoleia; L Sultan Ûyûgi (Sultan Onûj: D 3) Söğüt (L Sultan Ûyûgi (Sultan Onul: D 3) Sivrihisar (L Ankara: D 3) Sis (E. Adana: F 4) Siverek (E. Diyarbekr H 4) Sinop (L Kastamonu: F ı) Samsun (Amisos; E. Sivas: G 2) Susıgırugı (Susurluk; L Karasi: C 3)
Sürt (E. Diyarbekr: I 4) Sivas (Sebasteia; E. Sivas: G 3) Sarkışla (E. Sivas: F 3) Şile (L Kocaeli: C 2)
Tc
TD
Td
Tf
Th
Tfe
Tkd
İr Trb
Trş
Ts
Tss
Tş
Tt
Tv
Ub
Uk
Uş
Osk
Vst
YD
Yş
Yv
(Yz)
Zb
(Zg)
Zl
Zr
: Tercan (Mamahatun; E. Erzurum: I 3) Tekeli Dağı (G 2) Tadmur (Palmyra: H 5) Tefenni (L. Hamid: D 4) Turhal (E. Sivas: G 2) Tokat (E. Sivas: G 2) Tekirdağ (Rhaidestos, Rodosto: B2)
: Tire (L Aydin: B 3) : Trabzon (Trapezûs; E. Trabzon: 3 H2)
Tarabulus-i Şam (Tripolis: G 5) Tosya (L Kanlan [Çankın]: F 2) Tarsus (Tarsos; E. Adana: F 4) Tavşanlı (L Germiyan: C 3) Tortum (E. Erzurum: 1 2) Tatvan (E. Van: K 3) Uluborlu (L. Hamid: D 3) Ulukışla (E. Karaman: F 4) Uşak (L. Germiyan: C 3) Üsküdar (Skutari: C 2) Vustan (E. Van: K 3) Yıldız Dağı (G 2) Yenişehir (L. Hudavendigat: C 2) Yalovaç (L. Hamid: D 3) Yozgat(F 3)
Zafranbolu (L. Kastamonu, Safranbolu: E 2) Zonguldak (D 2) Zile (E. Sivas: F 2) Zara (E. Sivas: G 3)
(Not: Harita ve yeradlan Encycloptdie de l'lslam'dan (1960, c. alınmıştır)
493-494) değiştirilerek
56
76?82709
seyahatname
Sene ** târihinde mâh-i **, Ucalı Sefer Reis nâm bir kimsenin 'şaykasına 350 nefer kimesne ile gemiye girip oi gece keşti içre yatıp mahûf ve muhataralı vâkı'a-lar (korkunç ve tehlikeli düşler] gördüm. Def-i belâ için [belâyı savmak için] taşrada ba'zı fukaralara tasadduklar (sadakalar] verip, yine gemiye girip, salpa demir edip (demir alıp), sandal ile limandan dışarı çıkıp, "fi yevmi nahsin müstemirr"1 ve dahi "fi eyyâmin nahisâtil nass-i kâtı'ı (apaçık âyeti] üzre sa'd-i sâ'ata (uğurlu saate) nazar etmeyip [bakmayıp] ve dâire-i •ricâlû'l-

gaybe amel etmeyip, yıldız rüz-gârryla yelken yırtıp mütevekkilen alâ'llâh [Tanrıya güveniriz] deyip muvafık eyyam (uygun bir rüzgâr] ile bir gün bir gece pupa yelken gidip Karadeniz'in tahminen ortasına vardık.
Sergüzeşt û serencâm-i Evliyâ-yi bî-riyâ (İçi dışı bir Evliya'nın başından geçenler]
Şimal canibinde (kuzey yönünde] *Anapa dağlan ve Balıklava kurbunda (yalanlan nda] Suluyar Dağlan kaybolup, Sinop ve Amasra dağlarının dahi önümüzde nâm
Kuran, Kamer suresi, 54/19: "Uğursuzluğu sûren bir günde." -Nö. 2 Kuran, Fussüet suresi, 41/16: "O uğursuz günlerde..." -NÛ.
ketenci Omer pasa ile azak seferi
ü nişanı yok. Bir girdâb-i elimde (şiddetli bir su çevrintisinde], gâh (kimileyin] ey-yâm-i muvafık (uygun rüzgâr] gâh eyyâm-i nâ-muvâfık (uygunsuz rüzgar] ile bir gün bir gecede deryâ-yi bî-âmân [amansız deniz] içre çalkalanıp ne canibe [ne yöne) gideceğimiz nâ-ma'lûm oldu [bilinmez oldu). Ahirü'l-emr [işin sonunda]: "Ol eng^n-i nâ-mübûrekte ne reh ne rehber peyda" (O uğursuz, engin denizde ne yol ne kılavuz var] mazmûrıunca güneş deryada doğar ve deryada batar. Bu güne [çeşitl girdâb-i gamda [kaygı çevrintisinde] telâtum-i derya ile [deniz dalgalarının çırpınışıyla] serseri gezerken, hikmet-i Hudâ [Tanrının hikmeti] gün doğusu rüzgârı tarafından evc-i semâda [gökyüzünde] kara bulutlar zahir oldu [göründü]. Zifoz [hortum] ve ra'd û berki i [gök gürültülü ve şimşekli] sağanaklar ve kırıntılı üçerleme kumlar peyda olunca [ortaya çılanca] cümle keştîhânların [bütün gemicilerin] reng-i rûları [yüzlerinin rengi] mûtegayyir olup [değişip] ellerini ovmaya başladılar ve geminin kıç tarafında pusula ve kıblenümalarına nazar edip [bakıp], birbirlerine nazar edip, cân bâzârı muameleleri etmeye başladılar. Hemen Dede Dayı nâm bir ihtiyar umûr-dîde [gün görmüş] keştîbân eydür: "Bre dayılar, ne havfe dûşersiz [niçin korkarsınız]? Hudâ kerîmdir. İşte kırıntı ve sağanak gelmededir. Mayna alaborina!" [aliborinayı indir] deyip, hemen cümlesi bir yere cem' olup (hepsi bir yere toplanıp) alaborina iplerini indirip, alaborina direği daha aşağı indi; amma temevvüc-i derya [deniz dalgası] dinin ey ip dibelek müşted olmada [büsbütün şiddetlenmede]. Hemen [yalnızca] gemi üstünde azîm yapağı çuvalları, papır [saz] hasırları, balık turşusu fıçıları ve gemi keresteleri var idi; cümle halk imdâd edip cümle mezkûr eşyaları deryaya attılar ve 200'den mütecaviz sagîr ve kebîr esaraları [üserâları: küçük ve büyük tutsakları] gemi üstünde der ambar edip [ambara koyup] kapağın sedd ettiler [kapağım kapadılar]. Hamd-i Hudâ [Tanrıya şûkürl, gemi sehl [azıcık] hiffet bulup [gemi birazcık hafifleyip) amma yine telâtum-i derya [denizin çalkantısı] evc-i asmana [göğün üst kat inal beraber gelip ziyadesiyle cûş u hurûşa (aşıp taşmaya] başladı.
"Kalırsa hicr ile ğrdâb-i gamda zevrâk-i d/l [Gönül kayığı aynlıkla gam çevrintisinde kalırsa Ne çâre neyleyeyim rûzigâr elimde değfl" Çaresi yok, neyleyeyim rüzgâr elimde değil]
mazmûnunca rûzgâr-i zorkâr [güçlü rüzgâr] şiddeti ele alıp azamet-i lillâh (Tanrının ululuğu], 1050 saferinin dördüncü günü1 bizi temevvuc-i derya [denizin
1 Bu tarih yanlıştır. EÇ'nin katıldığı Azak seferi 1051 zilkadesindedir; buna göre deniz ka-
5. DENİZ KAZASI
Kırım Hânı ile Kırım'a dönen Evliya Çelebi, Bahçesaray'da Çürüksu kenarında bir evde oturmaya başladı. Bahara Civankapıctbaşı serdarlısında Azak seferine hazırlanması emri geldi. Sefere çıkıldıkta, düşmanın kaleyi bırakarak boşalttığı anlaşıldı. Kale onarılarak sağlamlaşt irildi, içine gerekli koruyucular kondu. Herkes yerli yerine dağılırken, Evliya Çelebi de Kırım'a döndü. Evliya burada handan İstanbul için izin alarak denizden yola çıktı. Fakat zorlu bir deniz kazasına uğradı. Hattâ bu yüzden "hakir bir daha gemi ile Karadeniz seyahatine çıkmamaya tövbe-i nasûh (bozulamaz tövbe) ettim" der.
Günt\ dtryada doğar deryada batar. — Dalgalar arasında başıboş dolaşma. — Kara bulutlar görünüyor. - Gemicilerde telaş. - Çuvallar, fıçılar, keresteler denize atılıyor. — Esirler ambara! - Dua. — Ftrtrna dinmiyor. - Gemi direklerindeki ipler kesiliyor. — Direk de kesiliyor. — Direk m iki kişiyi öldürüyor. — Gemi ikiye ayrılıyor. — Ambardakiler dışarı. — Helalleşme. — Denize dökülenler. - Boğulanlar, bir sandala binebilenler. — Bir gün bir gece sandalla denizde. - Sandala musallat olan çam labtası. - Sandal devriliyor. — Çam tahtası imdada yetişiyor. - Dört tutsakla çam tahtası Üstünde. — üç gün denizde bocalama. — Kara!

dalgalan) dövmeye başlayıp üç gün üç gece ra'd u berk [gökgürültüsü ve şimşek] ve zifoz (hortum) ve sallantı ve karıntı ve şimşek ve yıldırım ve yağmur ile mahlut [karışık] kar ve tipi ve boran çekmeden meİlâhların [gemicilerin] gemi üstünde durmaya iktidarları olmayıp, her biri geminin birer gûncünde [köşesinde] genç [hazine] bulmuş gibi pinhân oldular [gizlendiler]. Yolcular evlâ bi't-tarîk [ilk iş olarak] hod kimi istifrag etmede (kusmada] kimi istiğfar edip [Tannya yalvarıp], kimi kurbânlar ve tasadduk ve nûzûrât [sadaka verme ve adaklar] etmede.
Hakir eyittim: "Ey ibadullah, gelin sizinle ale'l-umûm ihlâs-i şerife müdâve-met edelim [du'â okumayı sürdürelim). Ola kim Cenâb-i İzzet âyet-i ihlâs hürmetine cümlemizi halâs ede" dedim.

Hemen cümle hâzırûn [oradakilerin hepsi] derûn-i dilden [gönülden] ihlâs-i şerife mûdâvemet edince bi-emri'llâh-i teâlâ [Tannnm emriyle] ân-i vâhidde [bir an içinde] zulûmât-i semâ reP olup (gökyüzünün karanlıkları kalkıp] hava küşâde olur (açılır]. Ra'd ü berk [gök gürültüsü ve şimşek] dahi munkatı' oldu [kesildi] amma yine deryanın temevvücü ârâm etmeyip (deniz dalgası dinmeyip] "yedişerleme" ta'bîr ettikleri kum asla âmân vermeyip, kâh [kimileyin] evc-i âsmâna çıkıp bulutlara geminin sütünü dokunurdu ve kâh ka'r-i deryaya [denizin dibine] inip güya (sanki) gemi Gayya Deresi ve Derk-i esfel'e [cehennemin en alt katlanna] inmiş olup, cânib-ierba'amızda [dön yanımızda] Bahr-i Siyah [Karadeniz], Kûh-i Bî-sütûn-misâl2 nümâyân olurdu (K-sûtÛn Dağı gibi görünürdü]. Ahir [sonunda] ambann kapağın [kapağını] küşâde edip [açıp] metâ'-i sakilleri [ağır mallan] cümle deryaya ilkâ eyledik [hepsini denize attık). Yine âmân bulamadık. Anı gördük: Geminin kıçında dümen iğneciği kınlıp dümen deryaya düşünce cümle keştîbânlar [gemiciler] ellerin [ellerini] dizlerine vurup pes perdeden birbirlerine helâllaşmaya başladılar. Hemen bu mahalde cam başı zinde [sağlam], yarar ve bahâdır gemiciler ellerine baltalar alıp ihtida' (önce) gemi çarmıh lan iplerini kesip, andan [ondan sonra] gemi direğine balta ûşûrüp ân-i vâhidde [bir anda] direği balta ile kat* [kesip], direk deryaya düşerken on bir adamı ezip helak etti [öldürdü]. Ol merhûmlann meyyitlerin [o rahmetlilerin ölülerini] deryaya atınca gemi içinde bir gırîv ü feryâd [şamata ve çığlık) kopup, herkes hayâtından meyus olup [umutsuzlanıp] cân bâzânna [pazarına] düştüler. Bu mahalde bir sağanak dahi [daha] gelip gemiyi baştan tarafa iki

zasının tarihi 4 Safer 1052 olur ki 4 Mayıs 1642ye denk gelir. -NÖ. 1 Bfez. 240. s., 6. not.
Kûh-i Bî-sütün (Bî-sûtûn Dağı): Ferhâd ile Şîrîn söylencesinde Ferhat'ın deldigi dagm adı Yazında ulu dağlar İçin kullanılır. -Nû.

pâre [parça] edip ambar içinde pinhân [gizlenmiş] olan cümle yolcular ve e saralar (tutsaklar] ambardan dışarı çıkıp feza' û cezâ'a [yanıp yakılmaya] başlayınca nice adamlar helâlleşip, ba'zı keştîbânlar (gemiciler] uryfln olmaya (soyunmaya) başlayıp, herkes bir tahta ve kabak ve varil ve fıçı şekilli eşyaları ellerine almaya başladılar.

Hakirin dahi hâli ol halde digergûn olup [durumu başkalaşıp] Yâsîn-i şerife mûdâvemet edip bu kadar *memâlîk ve mâl ve erzak asla hâtıra hutur etmeyip (akla bile uğramayıp] derûn-i dilden [gönülden] cümle umurum cenâb-i izzete tefviz edip (bütün işlerimi Tannya havale edip], âyet: "Ve ûfevvidu emri ile'llâh âyetin, âyet: "Ve men yettekı'l-allâh yec'al lehû mahraca ve yerzukhü min haysû lfl yahtcsib âyetiyle kelime-i şahadete meşgul oldum.

Anı gördüm: Birkaç kefereler geminin sandalını ipinden çekip sandala atlayınca şâir keştîbânlar dahi geminin öte tarafından deryaya kendilerin [kendilerini] birer tahta pareleri [parçalan] ve gayn [başka] eşyalar ile deryaya döküldüler. Hemen hakir yedi cân refiklerimiz [cân yoldaşımız] ile dalkılıç olup [kılıç çekip] sandala atladığımız gibi, sandal içre olan kefereler sandalın ipin kesip iki kefere bizim Üzerimize dalbıçak olup [bıçak çekip] Ayıntaplı Şerif Ramazan Çelebi'yi memesi üzerinde vurunca, hemen yedi kişi birden dalkılıç olup sandal içre el kaldıran sekiz kâfire kılıç vurup dördün [dördünü] kati edip, dördü havfından [korkusundan] kendilerin [kendilerini] deryaya attılar. Sandal ancak bizim refiklerimiz yedi kişiye münhasır olup [kalıp], sandal içre [içinde] olan bâr-i sakilleri [ağır yükleri] deryaya atıp sandal sehl hiffet bulup [azıcık hafifleyip) temevvüc-i deryada (deniz dalgası içinde) giderken onu gördük: Büyük gemi baştan kıça varınca iki pâre [parça] olup 350 nefer [kişi] yolcu ve tüccar, 400 mikdân [kadar] *memâlîk, keştîbân [gemiciler] ve ehl-i tüccar sadâ-yi "AllârTa rehâ buldurup, cümlesi rûy-i deryada [deniz yüzünde] her biri birer mesnet [tutulacak şey] ile şinâverlik [yüzücülük] edip, kimi gark-i derya (denize batma], kimi bir levha paresi ûzre rehâ bulup (kurtulup] çârsû-yi cân bâ-zânnda bî-zer ü pûr-zâr-i bâzâr [can pazan çarşısında altınsız ve İnleyerek alışveriş] etmede. Bazı lan cân ve baş ile şinâverlik ederek [yüzrek] bizim sandalımız ûzre ge-

Yâsîn/Yâsîn-i şerif: Kuran'm 36. suresinin adı. y (yâ) ve s (sin) harfleriyle başladığından bu adı almıştır. Kimi hadislere göre bu sure Muhammet Peygamberce 'Kuran'm kalbi* diye ad-landınlmıştır. -NÖ.
Kuran, Mümin suresi, 40/44: "Ben işimi Tann'ya bırakıyorum.-." -Nû. 3 Kuran, Talâk suresi, 65/2-3: "Tann'dan sakınana Tann da bir kurtuluş yolu yaratır. Ona ummadığı yerden bir nzık verir." -NÖ.

Urken, Kıssahân Emir Çelebi gelip onu kolundan yapışıp sandala alınca, dahi gayrdan [daha başkalan] bir takrîb ile [bir yolunu bulup] bizim sandala geliyorlar. Anı [onu] bildik kim (ki] bizim sandal dahi keserât-i âdemden [adam çokluğundan] gark olması mukarrerdir [batması kuşkusuzdur]. Hemen yedi kişi dalkılıç olup, gelen adamlara kılıç havale edip, paralanan gemiden sehl [azıcık] alarga olup [uzaklaşıp] gemiden nâm ü nişan ve benlfldemden [insanoglundan] bir cân nümâyfin olmaz (görünmez] oldu. Cân başımıza düşüp kâh evc-i Asmana su'ûd [göğün doruğuna çıkıp], kâh ka'r-i amîka nüzul edip [derinliklere inip], sandal içinden

kavuklarımız ile su dökmeden ve şiddet-i şitâdan [kışın şiddetinden] bl-tâb ve bt-mecâl [güçsüz kuvvetsiz] kaldık.
Onu gördük: Menkûb kadısı Alî Efendi deniz mâliki [sahibi] gibi gavvâslık [yüzücülük] ederek bizim sandalımıza yakın gelip, sanki Cenâb-i Bflrî [Tann] yâri kılıp [yardım edip] kudret eliyle Alî Efendi'yi bizim sandala koyup 10 kişi olduk. Yine Yâsîn-i şerif tilâvet ederek, deryaya su dökerek gideriz ammfl cümlemiz hayât ûm-niyyesinden (yaşam güveninden] me'yûs olmuşuz [umut kesmişiz]. Bu hâl üzre bir gün bir gece sandal ile deryada gezip berk-i hazân [güz yaprağı] gibi tir tir titreyerek, aç ve zacc û giryân ü nâlân ü uryân [aç, yoksul, ağlayan, inleyen, çıplak], *Kadı Alî Efendi, Kıssahân Emîr Çelebi'yi zâtü'l-cenb marazları [sathean hastalık-lan] tutup merhum olunca emr-i Hudâ İTannnın buyruğu] deyip na'şlann deryaya ilkâ edip [bırakıp], yine sandal içre ke'l-evvel [önceki gibi] sekiz adam kaldık. Amma yanımız sıra 20 zira* kaddi [arşın boyu] bir çam tahtası, koğuştuk için bir arşın, enli bir tahta levhası bizim sandala musallat olup dokunur, kâh alarga olurdu. "Ne çâre! emir Huda'nın" deyip su dökmeden ve soğuktan bî-zâr olup [usanıp], mcbhût ve mütehayyir olduk [şaşırıp kaldık].
"Edemez def sakınmakla kazayı kimse Bin sakınsan yine ön son olacak oha gerek"
[Kimse sakınarak yazgıyı savuşturamaz
Bin kez sakınsan da önünde sonunda olacak olur]
mazmunu üzre üçüncü günü vakt-i zuhrda [öğle vaktinde] bi-emri'llâh [Tannnın buyruğuyla] bir kum gelip sandalı baş aşağı edip hakîr dahi baş aşağı deryaya düşüp cân havliyle şinâverlikte [yüzmede} sehl [azıcık] maharetimiz (ustalığımız) olması sebebiyle el kol atarak, çabalayarak Cenâb-i Hakka bir âh-i dilsûz [yanık bir âh] çekip, hazret-i Kur'ân-i azîmi ve Furkân-i mecîdi [Kuran'ı] derûn-i dilden [gönülden] kendime şefi' [şefaatçi] tutup, cemî' ziyaret ettiğim kibâr-i evliyâu'llâhın
[Tannnın büyük ermişlerinin] ruhâniyetlerinden derûnen [içimden! istimdâd taleb edince [yardım isteyince] cenâb-i İzzet [Tannl derûnuma [içime] bir âteş halk edip, derûn-i dilden [gönülden] kelime-i tevhide [Tannnın birliği sözüne] meşgul olup te-sellî-i hatır buldum Igönlümü avuttum] Seyahat ettiğim diyarlarda ehl-i hâl kimseler hâtınma gelip temevvüc-i deryada [denizin dalgalarında] bî-bâk ü bî-pervâ [korkusuz ve pervasız] gavvâs-vâr [dalgıç gibi] yüzüp, kâh ulvî kâh süflî deryada [kimi-leyin deniz üstünde kimileyin altında] şinâverlik [yüzücülük] ederken, ol [o] Kadir û Kayyûm u Perverdigâr-i lem-yezel [son bulmaz Tannnın] irâde-i ezeliyesi bu imiş kim bu abd-i âsîyi [bu âsî kulu] halâs ede [kurtara]. Onu gördüm: Mukaddema [önceden] sandalımız yanında gelen tavîl ve arîz [uzun ve enli] mezkûr koğuş tahtası yanımda ubûr ederken [geçerken], hemen hâtır-i cüst ü çâbûk [çevik aklım] çalâkhk edip: "Şu Bahr-i Siyâh-i bî-âmânda [aman vermez Karadeniz'de] gark olmadan ise bu levhaya sanlayım" diye cân havliyle tahtaya sanlıp, herçi-bâd-âbâd [ne olursa olsun] deyip cân bâzânnda cânbâzlık [cambazlık] edip levha-i azîme [büyük levhaya] yılan gibi sanlıp gûyâ [sanki] deryada hazret-i Hızr'a rast geldim. Sandal içre olan refiklerimden haberim olmayıp kayboldular.
Hakîr bu hâl üzre kâh soğuktan kâh telâtum-i derya havfindan [denizin çalkantısı korkusundan! Bahr-i Siyah üzre gaitan [yuvarlanarak] ü cünbân ederek [yuvarlanıp sallanarak] emvâc-i bî-âmânda [aman vermez dalgalar arasında] sergerdân [başı dönmüş] [u] hayran iken geri tarafımdan deryadan bir feryâd koptu. Cân havli ile geriye nazar ettim. Meğer benim sûvâr olduğum [bindiğim] uzun koğuş tahtası üzre iki Gürcü gulâmı [*kölesij ve iki Çerkez bakiresi ve bir Rus gulâmı tahta-i kebîr [büyük tahta] ûzre süvâr olup yarasa kuşu gibi sarılmışlar. "Ah bunlar benim süvâr olduğum tahtaya bâr-i girân [ağır yük] olup garkıma sebeb olurlar. Ah hâlim neye müncer ola" [sonum neye varacak] diye perişân-hâtır olup [aklım kanşıp] "Âyâ bunları ne hâl eyleyem kim levha bana yalnız münhasır olup sebükbâr olsam [başım dinç olsa]" derken hikmet-i Hudâ bizim süvâr olduğumuz tahta yanından bir su varili kabak gibi yüzüp geçerken hemen Rûm gulâmı tahta üstünde kenduyu [kendini] şinâverlik [yüzücülük] eden varil üzre atıp, varili derâgüş edemeyip [ku-caklamayıp] ualâ misafiri" kelâmı üzre fakîr *gulâm gark-i âb oldu [suya battı]. Sohbet dört *esîre kaldı. "Hudâ kerîmdir" diye bu hâl üzre deryada asla bir sâhil-i bahr zahir ve bahir değil [bir deniz kıyısı hiç görünmüyor].
Amma hamd-i Hudâ [Tannya şükür] hava sehl mu'tedil olup [azıcık ılımanlaşıp] âftâb-i âlem-tâbın [dünyayı ısıtan güneşin] şiddet-i hararet [ısısı] dahi sehl ziyâde olup [azıcık artıp] telâtum-i derya [deniz çalkantısı] dahi cüzi tenezzülde olup
62
63
ndliKi K'idlvr Krth t (M «»»ün Uf1
v«ıı i «du* (èffe vakıfı temavva« t «ton* bat* «MM tÉMfti ^»yu^j biwMfc ^tibtì ».«««I Ibtthln v* ««Mtwl Wr iu,«b » >».,.4i u„* fu* 1^3 - ri—1 ilı'tiıiiöHui hikltHi Sfyi..<ki'.lt'nrKi<«l
niwl tlUMuiiim l'iMlm ftfh
({ktytckcokyanrvaıdır. atittik eaenlth wttatn ktyutddu J (lcyl.flV«kUYWlMfftvageltrln«fattivi fUitye | F»fiííy4| yrtí bin hami ti W(VÏ ¥W Ol Mftfi un MrvftiM ftfmnVıl not fe ti» Ihıl m.+i.hm »m *# A»mbhr% •Kınnuh cm afim mW eattaav (tutuktur I Ornen nhj> |íta|»*i(*yip] yea» ,,^f cihandanmt>fa ıkın (candan vrdmıy.îıl m

ummlu toamteJk+tıl .<} tj* (o aaaum denude! ytm don *t«tr lh«ün NU M hat «M vtiMd raOMât va nwhbflb ve (nahbùbc (seçkuı ve gatti) rVnJt va *aaan4aajaj| | ügkutlaidi).
Bu ajiatmawr Ue [*kcM*rW oinh Mmk Mnai kmmct»; lan» i insinua dutòakintrfctn filperltnlrkrnf nice Rp. egtittetinden Mammlan? tatrr giydirip bici eve-ı .ı.ın.it,, hrrtWr çıkardıkla ruütîr suini «Um Mefer Mini.* 'FvaVimdr SultÄli r>Mjam vi karalan vt baston ìmt$ ktm flit e voi (gö&flft dokumla son bnlınnşî Sfilze?*-! w a*ffe okkamdan Oç gOn oç gece iç ve aarc Iwksnlï » ämlal pik olup koguMflhtasryla b» cm. bu Je dcrv*!*
Kelgra Sunto Kayasına dûsup. neeAt burup keşli Sultan dervt$leriYİe cin sohbeti edip bit hum taVm eylediler. •uitMudhuıUtm Satlt, U13MJ9J?): Onta
Ô QtfÜT YOLCULUĞU
kalkan
ile
Temin fe.
Kcfaionja
üçüncü kesim DEFTERDARZADE MEHMET PAŞA DAİRESİNDE
sooa
7. defterdarzade mehmet paşa
Evliya Çelebi Hanya'dan istanbul'a döndükten sonra, 17 Aralık 1646'da I ,;1 Ş»wal 1035) Sadrazam Civankapıcıbajı Mehmet Pata'nıa yerine Baıdefterdar Salih Pas, i gt> tirilmifti. İlk Jtardefi Murtasa Pifa'ya tuğra ile vezirlik vt Budin Valiliği ver» mefc oldu. Kendi hazinedarlığından yetişme İbrahim Pasa'ya Bağdat Eyaleti veril, d i/; i ıjiht, efendisinin oğlu Silahdanğası Deftettlaraade Mehmet Paşa'yı da Yeniçeri Ağısı yapmak istedi; ancak pasa bunu istemeyince Brturum Eyaleti'ne atadı. I-Ç için bu bir fırsattı; çünkü anaları kolundan Derterdartadt'yle ak rubaydı Böylece KÇ.paşanın muhasipliğine ve müezzinbafilığına atandı, Üsküdar'da A$aeayın*oa geçerek, Enurum'a gönderilen mUsellimin eyaleti teslim almasını beklediler; 23 Ağustos 1645/1 Recep 1055'te de yola çıktılar.
Üsküdar - Pendik [7 saat] ~ Gebse (6 sû) - Hereke [3 sa.} - limit [8 st.] - Sabama (6 s;i.] - Hendek Patan - Düıce Paşan [12 sa.] - ÜskObi - Bolu [9 sa.] - Gerede [12 sa] - Bayındır [8 sa.] - Çerkeş [9 sa.] - Karacalar [7 sa.] ¦ Koçhisar [9 sa.] - Tosya [9 sa.] -Hacı Hama [8 ssj - Osmancık Kalesi [9 sa.) - DirekiİbeI Bocası - Hacı Köy [9 sa.] -lıel [7 sn.] - Niksar [8 sa.] - Bas Çiftlik [6 sa.} - Isket ser - Şahta [3 sa.] - Tekke Köyü (4 sa.] - Çavdar Köyü [5 sa.] - Koyluhisar [5 sa.] - Doyran [7 sa.] - Endere* î1 «•] - Taban Ahmer Ağa ÇifrJtği [2 sa.] - Bzbidcr [2 sa,} - Zağa Deresi (4 sa.} - Kara Yakup t5 sa.] - Kokun Kayası Menzili [3 sa.] - Baru Köyü [1 sa.] •- Tekman Beli - Kudıoglu Köyü Menzili - Şfran Kalesi [4 sa.] - Karacalar [4 sa.] - Sarıcalar Menzili [5 sa.] - Salut Beli - Kelkit Ovası - Genç Mehmet Ağa Menzili [5 sa.] - KereniIi [5 sa.} -- Kanlıdede Asitanesi Menzili [12 sa.] - Tercan Ovası [12 sa.] - Hasanbey Camisi Menzili - Çavuşlar Kethüdası [8 sa.] - Pulur [5 sa.J - Tercanlı Ali Aja [4 sa.] - Momahacun -Habsi [6 sa.] - Ilıca [5 sa.] - Erzurum.
Babası bir başkaldırmada öldürülmüştü. - Kendisini bir ruznameci korudu. - iyi yetişti. -Kara Mustafa Pasa zamanında kiğıt emini iği ili divan balkı arasına girdi, - Anadolu Mit-
te
DGPTERDARZADE MEHMET pa$a dairesinde
batebecl/igi. - Kalncıbafiiih. - SilabtaraRalıRı. - Pasa, kendini beğenmiş gürUntlrdlt ama. -(kel yaşamında, İsleri ıutmada çok iyi idi. - tin fon "Kilidini bilmeyenlere kendini bildirmenin" gerekliliğini dlliıidm dllsUrmetdl.
Defterdflrzfldc Mehmet Paşa Efendimiz ol *vezîr-i dilîrdir [yiğit vezirdir! kim
ikil sene ** târihinde Sultan Murad Hfln-i rflbi'in (4. Sultan Murat'ınl * defterdarı kercmkAr (cömertl Mustafa Paşanın nûr-i dldesi Igözûnûn nurul idi. Pederleri \ba-basıl Bosnaviyû'l-asl (Boşnak kökenli], *Hcrsek * Sancağı'nm Nüvesin nam kasaba hflk-l anbcr-pAktnden lan amberi andınr toprağından] gelip, Ekmekçizâde Ahmeı
Paşa hizmetinde olup. Sultan Ahmet Han'da *başbakıkulu, ondan lonelan sonra] Mu-rûd Hfln'da müstakil * defterdar paşa oldu. Ba'dehû Ibundan sonra] sene **' mah-i
şa'bfinü'l-muazzaın<1nm 20'sindc 112 Mart 1632] *Sadr-i azam Recep Paşa ile *Şey-hû'l-lslftm Hüseyin Efendi birleşerek bu * Defterdar Mustafa Paşayı, "yeniçeri
ağasını, Hasan Halîfe ve Musa Çelebi kim [ki] *musâhib-i şehriyâri idi, onu ve bu * Defterdar Mustafa Paşa kim iki] Efendimiz Mehmet Paşanın peder-i azizidir, bu üç mazlumu *kul eşkıyaları bigayrihakkın [haksız yere] kati edip (öldürüp! "defterdarı •Atmeydânı'ndaki çınar-i müntehâya (uzun çınara] habl-i tavilleri (uzun ipleri] ile
sinirinden (ayağından] baş aşağı salb ettiler (astılar] ve nice mazlumun hün-i nâ-hakkın [haksız kanını] *Atmeydânı'nda beyaz kar ûzre döküp vücûd-i insan (insan bedeni] kar ile yeksan [beraberi olup, * At mey dam iken et meydanı olup, azim gul-gule ve fitne ve fc şadlar [büyük bağrışma, karışıklıklar] olup, efendimiz

* defterdar paşanın Süleymûniye'deki sarayın (sarayıml ve Hisâr'daki yalısın [yalısını(cümle nehb ü güret [yağma] ettiler.
Efendimiz Mehmet Paşa, bu sald (kutlu], şehîd, maslûb-i pâ [ayağından asılan 1 Mustafâ Paşanın ferzend-i ferhunde-ahteridir [yıldızı uğurlu oğludur]. Valideleri [anneleri], Efendimiz Melek Ahmed Paşanın akrabasından olmakla bu hakirin valide-i müşfikamız (annem] ile hale duhterleri (hala kızları] idi. Mehmet Paşa Efendimizle üns ü ülfetimiz [tanışıklığımız] ol cihetlendir. Kendileri Süleymâniye'de mü-tevellid olup [doğup] hâk-i *Islâmbol'dandır [[stanbulludur]. On dördüne baliğ iken [on dört yaşında iken] Rûznâmcci ibrahim Efendi hıfz ü hirâset ile [koruyup kollamakla] terbiye edip, ilm ü kemâl ve ma'rifet sahibi bir pençe-i âfiâb lgiwçş pençesi], nûr-i ilahî, bir civân-i mâhtâb (ay ışığını andırır bir genç], gûşe-bc-^tt^: nihân ederek (köşe bucak saklayarak], sâhib-i riş olup [sakallanınca] bir lüvânâ fetâ-yi ûli-
Burada yazılmayan yıl 1041'dir. -Nö.

vnkflr [bir güçlü, vakarlı yiğit], İlm-İ kitabet /yazıl ve ilm-İ İnşâ [düzyazı] ve ilm-i lügat [sözlük] ve ilm-i aruz [arûzj ve bnhr-i ma'flnî [nnlambllim] ve erbâb-i ma'ârif silkine münselik olup [bilim erleri yoluna girip]. Kara Mustafa Paşa kendilerine *kûgıt emâneti ihsan edip, erbâb-i dîvandan olup, ba'dehû [bundan sonra] Anadolu muhasebecisi olup, İbrahim Hân 'cülusu evâilinde [tahta çıkışının ilk zamânlannda] Scr-bevvâbân-i Dîvân-i * hümâyûn [pâdişâhın kapıcıbaşısı] olup cümle 'kapıcıbaşıla-ra tasaddur edip [baş olup], serfirâz ve mümtâz-i clhfln [dünya Üstünü ve seçkini) oldu. Ba'dehû Salih Paşa, Civankapıcıbaşı *vczîrin azlinden sonra *sadr-i a'zam olup, paşaya 'yeniçeri ağalığı ihsan edip, ağalığı kabul etmeyip, Erzurum 'Eyâletin ihsan eyleyip, bu hakîr dahi karabetim [akrabalığım] takarrübü ile ma'ân [birlikte] gitmeye me'mür olup, 'hayme ve 'hargflhımızı ve üç at ve Gürcü *gulâm-i •memlûk [köle] ve bir yorga mu'teber at ve 300 'kuruş ihsfln edip, *Sadr-i a'zam Salih Paşa dahi bu hakire 200 altın ve bir semmûr [samur] kürk ihsan edip, kat'-i mcnâzil ve tayy-i merâhil ederek ['menziller geçerek ve merhaleler aşarak] 70 günde kal'c-i Erzurum'a dâhil olup adi û adaletle cemî' 're'âyâ ve *berâyfl [tüm halk] âsûde-hâl dular frahatladılar] Amma intihâ-yi *serhndlerde [sınır uçlarında] olan Acem hân--1 ve sultânları ve Gürcistan ve Negrilistân beyleri, asâkirinin [askerlerinin] çoklundan hazz etmeyip [hoşlanmayıp], her bâr [her kez] her taraftan hedâyâlar [armağanlar] ile nâmdâr [ünlü] elçiler gönderirlerdi. Dârât ü azamette [gösteriş ve büyüklükte] ve mehabet ve sala bette [ürkütücü lük ve katılıkta] ve vech ü zerâfet ve melâhatte [tavır, incelik ve güzellikte] bî-nazîr [eşsiz] bir *vczîr-i dilîr [yiğit vezîr] idi ve vecâhet ü nümayişi bî-mânend [gösterişi ve güzelliği benzersiz] bir şehbâz ü şehlevend [yiğit ve boylu boslu] ve fârisü'l-hayl-i *meydân-i bezm ü rezm ü arbede-gîr [dost meclisi, savaş ve kavga meydânının at binicisi] ve şîr-i dilîr [yürekli aslan], cemî' bisâtı [tüm döşemesi] uygun ve bâzûsunda bâz-i toygun ile [kolunda doğan kuşuyla] şikâr-bâzî [avcılık], şehbâz-i mümtaz [seçkin yiğit], *vezîr-i mah-bûb-i dilîr [sevilen, yürekli vezîr], Asâf-i Berehyâ-vâr [Âsâf-i Berehyâ1 gibi] bîr hulk-i kerimü'ş-şân [ünü büyük yaradılışta] *vezîr idi. Mutfağında tabh olunan [pişirilen] ta'âm-i ni'met-i nefise ve sükkerî [çok güzel yemekleri ve tatlıyı] bir •vezîr sofrasında görmedim illâ [yalnız] Bayram Paşa merhumun da dâhil-i meclis olup [meclisinde bulunup] ni'metlerin tenâvül ettik.
Masrafları çok idi. Fevka'I-âde [görülmedik] kerem-kârlık [cömertlik] ederlerdi; mu'tâdlan [alışkanlıkları] al ve kırmızı ve yeşil libâs-i fâhirelere [parlak giyecckle-
Asâf bin Berehyâ: Süleyman Peygamber'in veziri. Çok başarılı bir vezir olduğundan vezirleri, Özellikle de sadrazamlan överken kullanılmıştır. -NÛ.

re] mâ'il idi [eğilimliydi].
Amma beyne'l-halk "gaddar" [acıması yok] derlerdi kim [ki] "paşa mağrur [kibirli] u müdemmag [budala] ve hodbin [bencil] ve hodpesend [kendini beğenmiş) ve gazûbdur" [çok öfkelidir] diye dahi ü ta*rîz ederlerdi [çekiştirip ayıplarlardı). Gerçi
dârât [pâdişâhça gösteriş] ve azamet sahibi olmakla iki canibe selâmı katil idi [sağa ve sola selâmı azdı]. Bu cihetten [yönden] yine halk ta'yıb edip [ayıplayıp] "Paşanın
taht-i nazannda [gözünde] kat'â [kesinlikle] benîâdem halk olunmamıştı [insanoğlu yaradılmamıştı]. Bu selâma el bağlayıp duran ibâdu'Uâh [Tann kullan) cemâdât [cansız madde] ve haşerât [börtü böcek] makülesi imiş [çeşidiymişl. Eğer benîâdem
[insan] olsalar paşa dahi adam gibi selâm verirdi" diye efvâh-i nâsıa [halk ağzında] dehhâl [ü] ta'ân [kovucu ve yericil adamlar bu güne [tur] güftügû ederlerdi [dedikodu yaparlardı]. Amma paşa-yi zî-şân [şanlı], halk anladığı gibi değil idi. Harvethâ-nesinde [özel dairesinde] akranıyla [eşitleriyle] ve 'musâhib *nedîmleriyle ve Seydî

Ahmed Paşa ve Bakî Paşa ve Ketgaç Paşa ve Deli Dilâver Paşalar ile pâ-bürehne ve ser-bürehne [yalınayak ve başıkabak] olup, gürz-bâz [bozdoğan oyunlan] ve matrak-bâz [matrak oyunu] ve şimşîrbâzlık edip [kılıç oyunu yapıp], gûnâgûn [türlü türlü]
silâhşorluklar ile nice gûna lu'bedebâzlıklar [oyunculuklar] ve curcuna ve küştîgîr-likler [pehlivanlıklar] edip, libâsları [üstleri başlan] ve pâytahtlannda [ayakları altında] olan harîr halîçeler [ipek halılar] çâk çâk [parça parça] ve yüzleri pâmâl-i hâk [toz toprak içinde] olup, tenhâlannda [kendi aralannda] bu güne [tür] şuh û şengüllük [senlibenlilikler] ederlerdi.
Amma dîvân-i pâdişâhîde [pâdişâh dîvânında] ırz-i vezâreti [vezirlik onurunu] edâ edip [yerine getirip] herkese riş-hand etmeyip [alay etmeyipl, herkesin is-ti'dâdına göre riâyet edip [saygı gösterip], hükm-i hükümet mahallinde mahalle mü-nâsib [yerine göre] halka kâh rıfk ile [yumuşaklıkla] kâh müdârâ ile [yüze gülmeyle] ve kâh gec-nigâh ile [ters ters bakarak] atma, tutma, asma ve basma ve vurma ve kesme ta'zîri evzâ'lann ettikte [azarlama tavırlannı takındıkta], sedasın istimâ* eden [sesini duyan] mücrim adamlann [suçlulann] zehresi çâk [ödleri patlayıp] ve başlanna hâk olup bir da'vâyı ol sâ'at kat'-i alâka ve fasl-i husûmet ederdi (davayı kestirip atardı]. Bir da'vâyı asla süründürmezdi ve şâhid-ı zor [yalancı tanık] ile da'vâ edeni sevindirmezdi. Da'vâ-yı bâtılı (çürük davayı] kavl-i zalf ile fasl edip [dayanaksız sözle çözüp] mazlûmlan yerindirmezdi.
Zîrâ ilm ü fazilette deryâ-yi amîk idi (derin denizdi]. İlm-i ferâizde (mîrâs ko-

8. BIR VEZİR MUTFAĞI
Defceedarzade Mehmet Paşanın üzerine söyledikleri arasında Evliya Çelebi uzun uzadıya paşanın, yemeklerine meraklı olduğunu anlatarak mutfağı için aşağıdaki ayrıntıları verir. Bütün vezir mutfaklarının böyle olduğu söylenemezse de, aşağı yukarı bunun biraz daha küçüğü olduğu düşünülebilir. Basılmış olan Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nin 2. cildinin 370. sayfasında "Mutfağında rabh olunan et'ime-i nefise ve şeker işlerini merhum Bayram Paşa merhumdan başka bir vezirde görme-
Kudûri: bkz. 38. s., 3. not. Bkz. 38. s., 4. not.
Ahfeş-i mü'ellifin keçisi: Ahfeş (gündüzleri ve açıkhavada görmeyen) birçok Arap dilbilimcisinin sanıdır. Bunlardan biri, ders hazırlarken keçisine seslenir, keçi de başını sallarmış. Bir konuyu anlamaksızm basını sallayanlara "Ahfeş'in keçisi gibi baş sallar" sözü bundan türemiştir. -Nö.

dim. Mutfağındaki lezâiz-i et'ime hiçbir vezirde görülmemiştir. Masraflar» çok idi" cümlesinden sonra mutfağın ayrıntılarına giren bir parça vardır ki, sansür tarafın»
dan çıkarılmıştır.
Mehmet Paşanın sofra takımı. — Mertebani ve fağfur tabaklar. — Sunmalı mahrama w peşkirler. — Altın ve gümüş kaplı leğen ve ibrikler. — Tatlılarda bal defcil seher kullanılıyor. - Ymx kıs Uç çeşit hoşaf. — İşbilir sofracılar. — Kırk aşçı. — Yola çıkınca yirmisi Umde. yirmisi kirlikte gidiyor. - Afçılar yemekten başka bir şeye el sürmüyorlar. - Aşçılarım ayrı hizmetkârları var. — Eldivenli aşçılar kirli görüldükleri zaman yüz sopa yerlerdi. — Mntfagem yedi ustası: Aşçıbaşı, halife, haınurcıibaşı. kebapçı, yahnici, tatlıcı ve çorhactbaşı. - Dolman, kıy maçı. köfteci ve kebapçıların balık ağından yapılına çadırları. - Yedi usta yemek vaktinde paşa ününde. — Paşa'nın başlıca meraklarından biri: Her vardığı yerde resmi alaydan \onra adamlarının yerleştikleri yeri görüp, mutfağı gözden geçirmek. - iki üç günde bir baskın yollu mutfak denetlemeleri.
Onun mutfağında tabh olunan [pişirileni ta'âm-i ni'met-i nefise ve sükkert [nefis yemekleri ve tatlıları] bir vüzerâ sofrasında görmedim, illâ [yalnız] Bayram Paşa merhumunda görüp dâhil-i meclis olup [meclisine girip] nimetin tenâvul ettik [yemeğini yedik].
Amma bunun âlât, bisât lyaygı, örtü), evânîsi [kap kaçağı], sîm [gümüş) sinileri ve sîm [gümüş] sahanlan ve yüz aded [tane] *mertebânî, yüz aded fagfûr-i çinileri [porselen eşyalan] ve şâir zer-dûz [sırma işleme] *makramalan ve peşkirleri (peçete ve havluları] ve sîm zeheb [gümüş ve altın] ve mutallâ [kaplama] taşt ve ibrikleri [leğen ve ibrikleri] ve gülabdan [gülsuyu kaplarını] ve buhurdanları llûtsülûklcril ve cemi' [bütün] eşribe [içecek] kâseleri bir vüzerâ sofrasında görmedim. İllâ [yalnız] Canbulatzâdc Mustafâ Paşa *kapudân iken meclis-i şerefine [onurlu meclisine] dâhil olup onu dahi ankâ'-sıfat1 bir kevkeb-i baht ü sa'âdet sahibi [talih ve mutluluk yıldızı sahibi], pak [temiz] akl-i Aristo [Aristo akıllı] * vezir-i elilîr [yiğit vezir] gördüm. Rahmetullâhü aleyh [Tanrı ona rahmet eylesin]. Bu Erzurum'da Ta-banıyassı Mehmet Paşa şehîd edip Erzingan [Erzincan] kapısı haricinde [dışında] Deveçeşmesi canibinde medfûndur [gömülüdür]. Rahmetullâhü aleyh.
Amma bu Mehmet Paşa Efendimizin ta'âmı onlardan vefret [bolluk) ûzre tabh olunup cemî' zamanda, sefer ve hazerde [seferde ve barışta] mutfağına asel [bal] ve miad-i [?] sûkkerî [... şekeri] girmemiştir; cümle Şam'ın nebât-i hamevt, ki kutu (?)
Anka, ankâ: Bir adı da Simürg olan "ismi var cismi yok" masal kuşu; mecaz olarak eşsiz,

olağanüstü. -NÖ.
71
nusundaj ve ilm-î fıkıhta biri altmış aded mesâil-i şer'iyye [şerî'at sorunu], Kudûrî1 ve Mûltekal-Ehhur2 hıfzında [ezberinde] idi.
Ve nice ulûmlar hatırdâştı idi [bilimler ezberindeydi] ve akran ve emsali ile [eşitleri ve benzerleriyle] dâima husn-ı zindegânî ederdi [İyi geçinirdi]. Amma evâ-il-i hâllerinde [ilk zarnanlannda] akranlarından biri fazâ'il-i bahire [açıkça görülen erdemler] sahibi iddiasında olsalar ve haddinden tecâvüz edip [haddini aşıp] yukardan aşağı muamelesin edenleri ele alıp, her ne mertebede olsa ona haddin [haddini] bildirip Ahfeş-i müellifin keçisine bindirip o vaz'-i nâ-hemvârlan ile mevsûf olan [yersiz davranıslanyla nitelenen] adamı rüsvâ-yi *âmm [halka rezil edip] "Gerektir kendi özün bilmezlere kenduyu bildirmek" deyi bed-nâm edip [adını kötüye çıkanp] merkum mısra'ı [yukarıda yazılı dizeyi] terennüm ederdi.
Gayet şeci', ve bahâdır ve sâhib-kerem idi kim [son derece yiğit, kahraman, cömertti ki] birkaç kere sûvâr olduğu [bindiği] esb-i sabâ-sür'atı [yel gibi hızlı atı] âlât-i bisâtiyle [bütün takımıyla] ednâ bir fakîr-i hakire ihsan ederdi ve *meydân-i ma Yekede [savaş meydânında] *serdârhk edip, asker cem' edip [toplayıp], cüyûş-i muvahhidîni [islam askerlerini] cenge tergîb edip [isteklendirip] firâvân [bol] ihsan edip UB insânü abdü'l- ihsan" [inşân, ihsanın (bağışın) kuludur], mazmunu kelâm-i mazbutu idi [ezberindeydi].
(Seyahatname, c. 2, s. 369-371)
seyahatname
72
defterdarzade mehmet PASA DAİRESİNDE
73
miye. Amma hancıbaşıda bir katar deve yükü kâseler, fagfüriler [porselenler] ve "mertebânîler olmagile başka "çerge sahibi olup, taşra *kilercibaşı "çergesiyle ve
•vekilharç * çergesiyle ve ekmekçibası "çergesiyle cümle "karakullukçular ağaları aşçıbaşı "çergesiyle art kapı tarafından konup bu mezkûr [söylenen] agalann aşçıbaşıdan mâ'adâsının birer rubu' [çeyrekl yevmiye "ulufeleri var îdi.
Ve cümleye üç ayda bir peştemâllan ve sabunlan ve pabuçları ve mestleri Ve siyah tomaklan [çizmeleri] verir idi. Ve her aşçıya isti'dâdına [yeteneğine! göre bir lezîz ve nev-peydâ [yeni çıkanlmış] ta'âm getirse ona İhsan eder idi. Ve dolmacı ve kıymacı ve köfteci, kebâbçılann balık ağından yapılmış sık "çadırlan var idi. Eli ol ağ * çadır içinde koyup asla sinek girmezdi. Ve taam çıktıkta cümle "mertebâriîlcr ile "Vekilharç "ağa ve *çeşnigîrbaşı [çeşnicibaşı] ve aşçıbaşı ve başhalıfc ve ke-bâbçıbaşı ve hamurcubaşı ve "çorbacıbaşılar, bunlar paşa huzurunda pâk mülebbes ve muhteşem hançerleri ve çifte zencîrli bıçaklanyla sofra başına hâzır olup dururlar. Bir ta'âmı begenmese onlara itâb ederdi [çıkışırdı].
Ve her "mansıba [görev yerine] varsa ibtida [ilkin] attan nüzul ettiği [indiği] gibi dîvânı savıp sarayın hamamını ve hazîne ve kileri ve *iç ağalan hücrelerin [hücrelerini] seyr ü temâşâ edip, herkesi yerli yerine yerleştirip, andan [ondan sonra] piyadece [yürüyerek) mutfağa girip görürdü. Eğer "müsellimin mutfağı i'mâr ettiğin [düzenlediğini] beğenmezse ol mutfağa neccâr [dülger] ve bennâlar [kalfalar! üşürüp öyle ma'mûr ve müzeyyen beyaz kıbâblar [kubbeler! ve her üstada [ustaya] birer tezgâh yerleri edip, gûyâ [sanki] matbâh-i Keykâvus [Keykâvus'un mutfagıl ve gûyâ [sanki] matbâh-i Baalbek-i Süleyman ederdi [Hazreti Süleyman'ın Baalbek'tcki mutfağı yapardı].
Cümle der ü dîvârlan [kapı ve duvarlan] ve bacalan ve kırk elli aded ocakları beyaz kireç ile sıvayıp dürr-i beyzâ-âsâ [ak inci gibi] ettirirdi ve iki üç günde ale'l-gafle [ansızın] mutfağı basıp gayn [başkal adam görse ve bir aşbâzın [aşçının] esvâb [giyecek] ve eşkâlin [eşyâlannı] ve tırnakların ve şâir âlât-i bisâtın ve matbahı [mutfağı] nâ-pâk [kirli] görse ve birinin cesedinde [üstünde] kirli esvâb görse vay aşçıbaşınm hâline; eh ve kolu, tırnaklan kirli aşçının hâli ve ahvâline kim [kii yüz kızılcık değneği hoşafın aşçılann tabanında pişirip içirmek mukarrerdir. Câme-dânında [hurcunda] ve eğninde [sırtında] pâk ü pâkîzc [temiz ve lekesiz) esvâblann görse ihsan ve in'âmlar edip *ulûfesine * terakkiler ederdi. Âlcm-i sahavetten [çocukluk zamanından] beri hilkıyyetı [huyu] böyle pâk olmakla şühre-i şehir olmuştur [ün almıştır].
Cümle *iç ağalan dahi böyle cümle pâk ve pâkîzc ağalardır. Ve rûzmerre [her
sekeridir. Zülbiyat [hamur tadılan] ve hulviyyâtı [helvaları] ve baklavası ve paluze, si [peltesi] ve muhallebisi ve şayf ü şîıâda [yazda ve kışta] üç kase gûnagûn [çeşit Çeşit] hoşafı cümle Şâm nebatından [bitkisinden] idi.
Ve cümle seferlerde bile [birlikte] şeb u rûz [gece gündüz] yirmişer fagfûrî safi tereyağlı mutfak böreği ve çöreği ve mümessek ta'âmı [mis kokulu yemeği] mem-dûh idi ve bunda olan âlât, evânî-i simât-i zî-kıymet [değerli sofra takımları) bir •vezirde yok, zî-kıymet ü pâk eşyayı evânîleri [değerli ve hâlis kapkacaklan] vardır.
Ve sofra bası hizmetine me'mür reşîd ve necîb [ergin ve soylu], mümtaz [seç. kin], müstesna [üstün], cüst ü çâbük ü çalâk [çevik], pençe-i âfitâb [güneş ışığı gj. bij, sib ve zerbâfa müstagrak [tefti bürümcük ve

sırmalar içinde] huddâmlan vardır kim [ki] her biri birer eşgâlle meşgul [birer işle uğraşmaya], me'mür [görevli] *gılrnân-i haşlan [has kullan] vardır.
Ve bir hasleti bu idi kim mutfağında cümle kırk aded aşçı var idi. Yolda olsa yirmisi *konakçı ile ileri gider, onlara halîfe, baş olurdu; yirmisi aşçıbaşıyla geri :ahp bazı menâzillerde ["menzillerde] âb-i revânlar [akarsular] sahilinde [kıyısın-,J sayd ü şikâr olunan manîleri [avlanan balıkları] ve vahşi âhûlan ve keklik ve ürrâc [turaçj ve sülün çili ve gayri [öbür] şikâr olunan [avlanan] eşyâlan pişirir-erdi.
Bu mezkûr [söylenen] aşçıların mîrîden yirmi aded saraçları, aşbâzlann [aşçılannj atlann [atlannıj eyerlerdi. Vay ol aşçının hâline kim at eyerleye. Hemen hâzır bulup süvâr olurlar ve beş aded mîrî * seyisleri var idi. Cümle aşçıların on tıngır *çadır ve on nefer *çadır *mehteri var idi. Vay o aşçının hâline kim at eyerleyip, at tımar edip, *çadır kurup boza ve odun paralaya, başka âteş-bâzlan [atış yakıcılanj var idi. Ve ekseriyyâ [çok kez] aşbâzlann [aşçıların] elleri eldivenli idi. Ta bu mertebe pâk [temiz] gezerlerdi. Zîrâ nâ-pâk [kirli] olsalar yüz değnek yemek mukarrer idi [kesindi].
Amma yılda iki kere yıllık yaz günleri serâpâ [baştan ayağa] beyaz sâdelere müstagrak olurlardı [beyazlar giyerlerdi]. îdiyeleri [bayramlıkları] serâpâ saya »çuha ve atlas-i fâhire-i gûnâgûn idi [renk renk nefis ipeklerdi]. Iç ağalarına ne vech ûz-re [ne yolda] libâs [giysi] verilir, cümle kırk aded aşbâza [aşçıya] öyle libâs ihsan olur. Zîrâ çoğu kendi *memlûkleri [*köleleri] idi. Üç ayda bir *ulûfe çıkıp, aşçıbaşıya yevmiye [gündelik] bir *kuruş, halîfeye nîm [yarım] *kuruş, hamurcu-başıya ve kebâbçıya, yahniciye ve tatlıcıya ve *çorbacıbaşıya, hulâsa-i kelâm [sözün kısası] yedi üstada bir rubu' [çeyrek] yevmiye, mâ'adâsına [ötekilere] onar akçe yev-
SEYAHATNAME
9. orta halli bir vezir dairesi
Evliya ÇeJebi'nin yaşamının büyük bir bölümü, büyük ve güçlü vezir dairesinde geçmijtir. Bir "vezir dairesi" denince flklımızıı düşsel bir dünya gelir. Kitabının birçok yerinde geçen bu saray içi dünyayı Evliya Çelebi yer yer yalnız adları, görevleri söyleyerek anlatır. O zaman için bilinen ve herkesin gözü önünde bulunan ve genel olarak saray denen bu konurların içi üzerine günümüz insanına bilgi vermiş olmak İçin, Musun Nuri Paju'nın Netû'hii'l-Vtıköat [Olayların Sonuçları] adlı tarihinden su parçayı aktarıyoruz.
Vasatû'I-hâl [orta halli] bir *vezîr dâiresini ta'rîf edelim ki *mîr-i miran ve 'mütesellim ve 'voyvodaların dâ'ireleri ve masrafları bundan kıyâs olanabilsin.
Evvelâ [birincisi], 'kethüda ve 'dîvân efendisi ve 'mektûbçu ve "kethüda ve •hazîne kâtipleri ve imâmı ve 'harem 'kethüdası misillû [gibi] mütehayyizândan [ileri gelenlerden] başka olarak her 'vezirin *iç ağalarından yirmi dört gediklisi [temelli] bulunmak te'âmül [gelenek] iktizâsından [gereğinden] ve bunların cümlesinin re's ve 'zabiti [başkan ve komutanı] 'silâhdâr *ağa olmak usûl-i mcr'îyye İcâbından (}t'ırıirJüktelri yöntem gereğindenj olup, 'silâhdâr dâima paşanın yanında bulunur; selâm ağası ve kapıcılar 'kethüdası, 'teşrifatçılık vazifesini îfâ ederlerdi.
Bunlardan sonra'hazinedar ve'mühürdar ve 'devâtdârve *kaftan ağası ve "çuhadar ağası ve 'içoglan başçavuşu ve 'çamaşır ağalan ki vüzerânın en ziyâde mahremi [yalanlan] olup ekseriyyâ 'kölelerindendir.
Daha sonra *vekilharç ve *anahta-ragası ve 'sancaktar ve 'tugcubaşı ve *tütüncübaşı ve ibriktarağa ve *kilercibaşı ve
74
DEFTERDARZADE mehmet PAŞA dairesinde
ma'cûnağası ve "makramacıbaşı ve sofracıbaşı ve "mîr-âhûr ve seccâdecibaşı ve * peşkir ağası ve "kahvecibaşı sâhib-i gedik olup seksen, yüz kişiye ve daha ziyâdeye bâllg olurdu [ulaşırdı].
Saniyen [ikincisi], "kavas ve "tatar ve "mehterhane takımı ve "seyis ve akkâm [deve sürücü] ve meş'aleci ve aşçı ve seraydâr [sofracı] gibi teümme-i dâ'ire [dâ'ire-nin bütünleyicileri] dahi lâ-akall [en az] yüz elli adama bâlig olagelmektedir.
Sonralan vüzerâ dâ'irelerinde "kavas sınıfı tekessür etmiş [çogalmışl ise de ft'l-asl [aslında] bunlar dört veya altı kişiden ibaret olup kavs [yay] taşırlar ve paşaların yanında yaver misillû [gibi] bulunurlar idi.
Bir dereceye kadar *menzilhâneler kadîm [eski] olduğu halde muntazam postalar terttb olunmamış [düzenlenmemişi olduğundan gerek İstanbul'da ve gerek civarda [yörede] bulunan "vezirlerle "ümerâya îsâl olunacak muharrerât [ulaştmlacak yazılar] * tatarlar vasıtasıyla gönderilmek usûl-i "cariyeden [olağan işlerden] idüğünden, her "vezirin dâ'iresinde bir "tataragası ve bir "tatar "odabaşı taht-i idareleri [yönetimleri altında] olarak kırk elli "tatar bulunmak muktazî [gerekli] olup, bu hizmeti fî'l-asl [aslında] feresrânlık ile meşhur olan [binicilikle ün salmış olan] "Tatar kavmi îfâ edegelmişler iken, muahharen [sonradan] her türlü kesân [her türlü kişiler] bu kısma dâhil olmakla ism-i cins ism-i neve münkâlib olarak cümlesine "tatar denilmiştir.
Vüzerânın üçer ve *mîr-i mîrânlarm ikişer "tuğu olduğu misillû [gibi] vüzerânın dokuz kat -ya'nî dokuz davul ve dokuz zurna ve dokuz boru ve dokuz dümbelek- ve *mîr-i mîrânlann yedişer kat "mehterhaneleri olup

günde iki nöbet -ya'nî ikindi ve yatsı akabinde [ardından]- çalınır ve bir mahalden diğer mahalle azimette "tuglann birisi bir gün evvel "konakçı ile gönderilir ve diğerleri paşanın önünde çekilir idi.
Sâlisen [üçüncüsü], gedikli "iç ağalannm "zobu ta'bîr olunur üçer beşer hizmet-kârlan ve koğuş uşaklan ve "seyisleri olmakla bunlar dahi seksen yüz kişiye baliğ olur ve bir adam defaten [birdenbire] "iç ağası olamayıp *zobu olmak ve ba'de't-terbiye [eğitimden sonra] *iç ağaları silkine [yoluna] idhâl kılınmak kânûn-i teamülleri (geleneksel yasalan] iktizâsından [gereğinden) olmakla, ağalardan birisi zo-busunu "çerâg edecek olduğu hâlde lâzım gelen at ve esliha [silâhlar] ve elbiseyi i'tâ ve bir ziyafet tertîb edip "hazîne odasında gedikli ağalar huzurunda dua okunarak ve başına kavuk giydirilerek ağalar mesleğine idhâl kılınır idi. Hattâ vüzerâ ve "ümerâ "kölelerinde yine bu kaide icra olunmadıkça "*iç ağası kavuğu giymek" kabil değildi.
Kezâlik [yine onun gibi] *iç agalanndan birinin sirkat [hırsızlık] ve
75
günkü/sefer vc hnzcrdc [savasın vc borata] alc's-snbnh [sabah erkenden] tnhie'i-Kan-ve Ihhnlul yirmi (ağlan ve soJckerî ta'«mlar [sekerli yiyecekler] gelip. rflyihM layyîbcsindcn [hos kokusundan] adamın dinulgı muattar olurdu [İnşânın beyni gû-zd okular içinde kalırdı] ve yine nie's-sehcr [sabah erkenden] yedi yere dahi onar «gforî kahvaltı ta'âm çekilirdi vc 'hazinedar ve "silahdâr ve "çuhadar ve * nişancı ve "mühürdara ve'İ-hâsı! [sözün kısası] on yedi *iç ağaları mertebe sahihlerine beser sahan kahveato ta'âm çıkıp, onlar ile cümle *iç ağalan tahte'l-kahve fetûr [kahvaltı] ederlerdi, imâm efendiye vc bu hakir Evliyâ'ya ve iç "mehterbaşiyiâ calici 'mehterbasıya ve kapıcılar "bûlükbasına tahte'l-kahve giderdi. Amma masrûflan liderleri] çok idi.
SEYAHATNAME
10. BİR SEFER
Evliya Çelebi Erzurum'da gümrük emaneti kâtipliğine başlıyor. Saray içinde Tekeli Mustafa Paşanın yaptırdığı bir hücre verilerek bütün gerekli şeyleri sağlanıyor. O da ara sıra paşaya nedimlik, bu işten ara bulduğu zamanlar da gümrükte kâtiplik ediyor. Bu arada Erzurum'un durumunu anlamaya çalışıp kanunnameler ve defcer-hane sicillerini gözden geçiriyor. O sırada, Şuşik Kalesi Beyi'nin, Acem yönetiminde bulunan Revan Kalesi çevresine sarkıntılık ettikleri yakınmaları geliyor. Bu kale üzerine sefer kararı veriliyor. Kale bir gün içinde ele geçirilip beyi değiştiriliyor.
Deveboynu (4 sa.) - Cafer Efendi Köyü (3 sa.) - Hasanbat (Hasankale) (5 sa.) - Sefe-rağa (3 sa.) - Çoban Köprüsü (3 sa.) - Büyük Ertef Köyü Menzili (7 sa.) - Kuzulu Baba (8 sa.) - Hınıs Kalesi (6 sa.) - Hâsîk (6 sa.) - Ziyaettin Kalesi (9 sa.) - Avnik Ka-

76
DEFTERDARZADE MEHMET PAŞA DAİRESİNDE
lesi (9 sn.) - Şuşik Kalesi.
Bu sefer başarı ile bittiğinde dönüşte Evliya Çelebi, Tebriz Elçisi ile gümrük İşlerini konuşmak için birlikte Revan ve Nahçıvan'a yollandı.
Erzurum - Yaylacık (8 sa.) — Baruthane Menzili — Döşükaba Kenti Menzili (13 sa.) — Çağla Gorta Menzili (13 sa.) — Karşi (13 sa.) — Kend-i Masır Menzili (13 sa.) — Kend-i Ruh Han (14 sa.) - Üç Kilise (7 sa.) - Zengin Nehri Menzili (12 sa.) - Sedirgi Kenti (10 sa.) - Ahmet Bey Zaviyesi Menzili (14 sa.) - Korabağ (16 sa.) - Nahçıvan -Kesik Kümbet Menzili (8 sa.) — Kerkene Menzili (6 sa.) — Zenuse Menzili (9 sa.) — Tesvi (10 sa.) — Merend (12 fersah) - Güherin - Şehlan (7 sa.) - Tebriz.
Revan ve Tebriz'den elçiler gelip durumu konuşuyorlar. Konuşmalar bitince, elçilere karşı elçiler gönderilirken, Evliya Çelebi de Tebriz Hanı'nın elçisiyle ticaret işlerini konuşmak üz re elçilik heyetine katıldı.
11. TEBRÎZ HAN1YLA BİR KONUŞMA
Evliya Çelebi, Defcerdarzade'yle birlikçe Erzurum'da bulunurken Tebriz taraflarına ilk yolculuğunda Tebriz Hanı'nın konuğu olmuştu. Evliya, aralarında şöyle bir konuşma geçtiğini belirtir.
Han ile bir konuşma. — Şarap iç. — İçmem. - Kölelerinden hangisini beğenirse onun elinden iç-ine teklifi. — Evliya Çelebi Tanrt'ya sığmıyor. — Kurtuluşu musikide buluyor. - Is keyif olunca salt şarapla olmaz ya. - Hemen bir daire getirin - Tebriz'de gördüğü, beğendiği şeyler -
Beğenmedikleri. — işkenceden işkence beğen...
Bir gün Hân ile cân sohbeti ederken hakîre şarâb teklîf etti.
Bu hakîr eyittim "Vallahi ve billahi ve tallahi ve hazret-i Alî'nin pâk [an] rûhiy-çin bu ana dek muharremât [haram şeylerden] ve mükeyyifâttan [keyif veren şeylerden] ve ma'âcînât-i müsekkirâttan [sarhoş edici macunlardan] bir şey müyesser olmamıştır. Ta ecdâd-i izamımızdan [büyük atalarımızdan] Türk-i Tûrkman Hoca Ahmet Yesevî ibn Mehdi'den beri ecdâdlanmızdan şarâb ve mükeyyifât yemiş içmiş yoktur. Bizi meclis-i "hâssmızda ma'zûr edip afv ile mu'âmele buyurun" diye rica ettim.
Hân eyitti "Ey birâder-i cân berâber-i mâ [ey cân kardeşimiz), gör ki menim nûr-i dîdem [gözümün nuru] ve server-i sînem çığı Mîrzâ Şâh'ım sana bir ayak du-

saire mlslilû clnflyet-i azlmesi [büyük bir suçu] zuhur eyledikte yine bil-lctima' [toplanarak) başından kavuğu ahnıp ağalar silkinden [mesleğinden 1 ihrâc olunduk.
tan [çıkanldıktan) sonra terbiyesi verilir ve buna ıstılâhlannca keçe külah edildi efe -nilir idi ki ll-mflba'd [bundan sonra] o adam hiç bir da i rece *iç ağalığı edemeyip san'at-i âhara [başka işe) sülük eylemeye mecburdu.
Râbi'an [dördüncüsü], vüzerfl dâirelerinde bir * tüfekçi bayı ve bir "delibaşı,! bunların refakatinde [yanlarında] yüzer, yüz ellişer nefer asker bulunurdu ki ""tüfek- ; çi takımı piyade, *deli güruhu süvariydi. Erzurum, Diyarbakır, Musul, Bagdâd, Şâm ve Haleb misillû * eyâletler valilerinin üçer beşer * tüfekçi başı ve "delibaşısı bulunmak muktazî olmakla içlerinden birine "serçesine ıtlak olunup "binbaşı" hük* ; mûnde ve diğer * tüfekçi ve *delibaşılar "yüzbaşı" makamında tutulur ve "deli-başılar maiyyetlerinde "mülâzım" gibi olan "zabite "gönüllü ağası denilir idi.
Fi'l-asl [aslında] vüzerâ ve *mîr-i mîrân dâirelerinde ellişer altmışar kişiden ibaret onar yirmişer 'Bayrak' *levend ve buna mütenâsib "sarı "sekban istihdam olunur iken [çalıştırılırken], vakit vakit bunlardan "Celâlîler zuhur etmek [ortaya çıkmak] ve şâir veçhile mazarratları [zararları) görülmek hasebiyle 1100 [1689] târihinden sonraları lağvedildi [kaldırıldı]. Bunların yerine yeni bir "ocak kuruldu ise de bir müddet mürurunda [geçince] bunların intizâm ve inzibatına [düzen ve disiplinine] i vehn ü halel [gevşeklik ve bozulma] târi olmakla [ortaya çıkmakla] "kapısız "deli-başılar" zîr-ı râyetlerinde [bayrakları altında] haşerât ile gezip ahalîye enva-i zulm [kıyıcılık] ve ta'addîye [türlü eziyet ve saldırıya) cesaret etmeye başlamışlardı. (Mustafa Nuri Paşa, Netâ'icü'l-Vukü'ât, 3. c.)
seyahatname
rup bir ayag [kadeh] caİar-f nab [halis şarap] verir. Onun hatırı için bir cam bâde-i Ül-fitau (bir kadeh kırmızı şarabıj nûş etmeyip [içmeyip] kimin destinden piyâlç [elinden kadehi çekesin. Ohum, kimden korhırsın [korkarsın]? Eger kayser-i zemin şahından [Osmanlı PadişahındanJ korhırsan [korkuyorsan] şahınız beş aylık yoldadır. Eger hânınızdan [valinizden] korhırsan [korkuyorsan] Tebriz'den Erzurum iorh konah [kırk konak] yerdir. Pes imdi [öyleyse] kimden korhırsın? Men [ben] ki Iran, Türân Şâhı'nın hânlar hânı KeJp AK Hân'ım, Güzelce Şâh'ım hayli kadaga [ya-sakj etti kim 'Menim sultân ve hân-i hânânlanmdan ve çöreğim çekenlerden [ekmeğimi yiyenlerden] kim çakır nûş ederse [şarap içerse] bağrın sundınnm' diye kadaga etti. Sıyıp lyasagı çiğneyip] nihânîce [gizlice] meclis-i ayş ü tarab [içki ve çalgı meclisi] kurup bâde-i nâb [hâlis şarap] ve çakır şarâb nûş ederim [içerim]. Pes, kimden korhırsın? Elbette çakır içersin" dedi.
Hemen hakir eyittim "Ey Güzelce Hân'ım, sana Güzelce Şâh, şarâbı kadaga ettiyse [yasakladıysaj mana fbana] şahlar şahı Bîçün [Tanrı] nass-i kâtı'la [apaçık ayetle] âyet: Inneme'I-hamru ve'l-meysiru ve'l-ensâbu ve'l-ezlâmu ricsun min ameli 'ş-şeytân....,z diye bir kat resin [damlasını] haram eylemiştir. Ol cenâb-i Kah*' hâr'dan [o yokedici Tann'dan] korkanm kim cemî' mevcudatı [bütün varlıklan] ademden vücûda getirdi [yoktan varertij. Onun emrini saymayıp bâde içmenem [iç- \ memj dedikte hemen Hân: "Vallahi yahşi mü'min ve mutaassubsuz" [çok inanmış ve bağnazsınız] dedi. Hakîr eyittim "Vallahi Hânım, mutaassıb değilim, illâ Nu'mân ibn Sabit mezhebinde pâk-i'tikâd [itikadı temiz], seyyâh-i âlem [dünyâ gezgini] ve *nedîm-i benîâdem finsanogluyla düşüp kalkar], muhibb-i hanedan, merd-i Hu-dâyun" dedikte cümle huzzâr-i meclis nüdemâlan [toplantıda hazır bulunan *nedim-IeriJ dembeste [soluğu kesilmişj ve mest-i medhüş-i bîhuş sarhoş [aklı başından gitmiş, sarhoş ve esrik] kaldılar. Hemen musirr olup [üstüme düşüp], cümle dilberân-1 lanyla [gûzelleriyJe] ayağa kalkıp, yanıma gelip eydür kim "Gözümün nûri çığı çığı Evliya Akam; bu menim [benim] *çâker-i efgende [düşkün] *gulâmlarımdan Yez-dân-i Şîr*i rni ve Mirza Şâh'ı mı, Pervîz'i mi ve Fîrûz'u mu ve Alî Yar'ı mı ve Şehle-vend'i mi ve Seyf Kulu mu ve Hâl Hân'ı mı, bu gulâmlanmın kangısın [hangisini] dilersen sana çabalarım [hediye ederim]. Kırmızı Murtazâ, imâm Alî ve Duvazde | Imâmlan [Oniki Imamlan) seversen gel bu menim püserlerimin [oğullarımın] des-
1 O zaman Iran Şahı olan 2. Abbas. -NÖ. Kuran, Mâ'ide suresi, 5/90: Şarap, kumar, dikili taşlar, fal oklan şeytan işlerinden mun-dariıklardır.,,.* -NÖ,
Hanefi mezhebinin kurucusu Imâm-i A'zam Ebü Hanîfe (öl 767). -NÖ.
defterdarzade mehmet pasa dairesinde
tinden bir câm-i çakır nûş et [bir kadeh şarâb içi. Kelle germ [baş sıcakl vc sineler nerm [yumuşak] olup, şu fena bezm-gahında Işu geçici içki meclisinde! bir kam alalım, bir dem sürelim** diye pençe-i afitâb ve nûr-i mahz [güneş pençesi ye ışığın ta kendisi] gulâmlanyla sanhp, anlar beni ben onları öperim, arama yine Fcyyâz-i Mutlak'tan [Tann'dan] isti arıcı taleb ederim [yardım isterimi-
Hemen hakîr eyittim "Ey Hânım, can sohbeti bu mudur kim imdi Hoca Nakdî bir ayag çakır çekip [bir kadeh şarâb içip], mest-i medhüş [aklı şaşmış sarhoş 1 olup, huzurunda [önündel Nakdî nakd-i rîhiyle bâd-feşânlık edip [yel varlığıyla yeller saçıpl yüzüne karşı zartazenlik eder [yellenir]. Keyfiyet tu] germıyet-i ayş û nûş-i Irân-zemîn [İran ülkesinin yiyip içme coşkunluğu ve keyfil bu mudur?" dedikte hemen Hân tepme [tekme] vurarak, Hoca Nakdîyi kaldırıp başına lomlar [değnekler] vurarak ser-i mecliste hâzır ettiler. Amma

"öyle sersmestem ki idrâk etmezem dünyâ nedir Men kimem sâkî olan kimdir mey-i sahbâ nedir?"
[Öyle sarhoşum ki ayırt edemem: Dünya nedir, ben kimim, içki dağıtan kimdir, şarap nedir?]
mazmûnunca mest ü harâb iken [sarhoş ve kendinden geçmişkenl Hoca Nakdi bu beyti terennüm etti. Gördüm ki Hân dahi hakire ibrâm-i tâmm eder [büsbütün üstüme düşer]. Hemen hakîr bildim ki meclis emânettir, ol dem hakîr eyittim "Hânım, siz bâde-i nâb nûş edersiz kim [şarap içersiniz ki] keyfiyet ve germiyet hâsıl cdesiz [keyiflenip coşasınız]. Amma keyf-i Hudâyî [Tann keyfil gerektir. Bîr dâ'ire [zilli tef] getirsinler, ta ki Hânım keyf-i Huda'yı müşahede ede" [gözleyel dediğimde, 'Hey Yar Alî, aşk-i Alî için olsun, biraderime bir dâ'ire getir* dedikte, ol ân bir Hind pesus-kârisi (?) câm pullu bir dâ'ire getirip Yar Alî destinden destime alınca tarz-i Rûm üzre makâm-i segahtan taksim
"Asfcm senin hayât-i ebedden nişan verir Güya yolunda ölmeye her hasta cân verir" [Senin aşkın sonsuz yaşamdan iz verir Sanki her hasta yolunda ölmeye can verir]
deyip üç murabba* ve bir semaî ve ba'dehû [bundan sonra] bir dübeyt İle faslı tamâm ettiğimde cümle huzzâr-i meclis engüşt-ber-dehen edip [parmaklarını ısırıp], hemen Hân tarz-i Acemâne semmûr [samur] libâcesin [üstlüğünü] kendi eliyle eğnime [sırtıma] giydirip: "Hezâr ahsendir" deyip bir Gürcü gulâmı [*köle] ihsan etti
78
79
SUVA M ÄTNA Mi:
ve: "Sad bârckallah |Tanrı yüzlerce kez mübarek etsin], ey Kayser-i zemin fllüüesi" (ey yeryüzü hükümdarının tutkunu] deyip 10 tümen-İ Abbasî [Abbasî altım] ve bir karaçubuk esb-î snba-refMr fyel gibi giden at] hibe eyleyip [bağışlayıp], bizden artık emîn olup bade teklifinde olmadı. Kamil itam] bir ay her şebimiz {gecemiz] leylc-i Kadir [kadir gecesi] ve her lüzumuz [günümüz] yevm-i îd-1 adlın [kurban bayramı] olup, nice bunun emsali [benzeri] can sohbetleri edip şehr-i Tebriz-i dil-âvîzi [gönül çelen Tebriz Kenti'ni] seyr ü temaşa ederdik.
Amma adi ü adalet ve emn ü emânlannn ve *re'âyfl-perver olmalarına [halkı ko-rumalanna] ve zabturabt ve çarşı ve bâzârmın [pazarının] paklığına [temizliğine] ve narh-i Şeyh Şâirlerinin nizam ve intizamlarına (Şeyh Safileri narhının düzenine]: sad bârek aşk olsun. Zîrft cemî' [tüm] halkı chl-i zevk ve ehl-i şevk ve ıyş ü işret sahihleridir, amma şâhranta [ana yolda] asla mestûne bir kimesne yoktur. Gflyet mü* eddeb [terbiyeli] halkı vardır.
[iran'da Beğendikleri]:
Evvelâ cümle-i hüsniyyâtından [önce tüm güzelliklerinden] biri budur kim flb-i 1 carîleri [akarsulan] firâvân olmağın [çok olmakla] şeb ü rûz [gece gündüz] şâhrâh- 1 lann [ana yollarını] cârûb ile [süpürgeyle] süpürüp bir zerre gerd [ü] gubflrdan [toz topraktan] bir şemme [azıcık bir şey] komayıp, âb-i nâb nisâr edip [duru su serpilip], cemî' esvâklarını [tüm pazar yerlerini] öyle pak serd eder kim [temiz soğutur 1 ki) rûz-i nevrûz-i mâh-i temmuzda [temmuzun başında] bile adam sûk-i sultanîde j [büyük çarşıda] taze cân bulup taze civânân-i esnaf [esnafın gençlerinin] yüzüne bakmadan adam hayran olur.
Hüsniyyât-i düvüm [ikinci güzellikleri] oldur kim hergiz [hiçbir vakit] âl-i Mu-hammedîden [Muhammet Peygamber soyundan] şerife bakireleri [kızları] *kul] kısmına, Abdullah oğluna vermeyip yine küfvüne (dengine] verirler.
Hakire su'âl edip eyittiler "Siz bir kâfir avratı nikâh ile alıp 'nazar tuhmedir [ni- j yet soy sopturj, aslı Müslimdir' deyü kâfire alırsız [kâfir kadını alırsınız]. Ma'kül mezhebdir amma kızları küfvüne vermeyip kâfirden Müslim'e versek ihtimâldir ni- 1 hânî (gizlice] mürted olup [dinden dönüp] nazar tuhme olunca evlâd nice olur? Belki ol Abdullah, evlâdiann bırakıp kâfire firar edip 'evlâdlan anadan âl-i Resul idi [peygamber soyundandı]'diyemeyiz, tevellüd eden mürted-i biilâhın evlâd lan ne olmuş olur?" diye bir mesele su'âl etliler.
Abdullah oğlu: Hıristiyanken İslamlığa girmiş kişinin oğlu. -NÖ.
DEFTERDARZADE MEHMET PASA DAİRESİNDE
Hadis: "Her doğan çocuk kesinlikle İslam fıtratı üzre doğar; sonra anası ile babası onu Yahudi, Hıristiyan ya da Mecusi yaparlar." -NÖ.
Duribe Erdebil: "Erdebil'de kesilmiştir, basılmıştır" anlamına. Eski maden paraların üzerine nerede kesildiğini belirtmek için, yer adından önce kullanılan Arapça "duribe" sözcüğü.
-NÖ.
3 65 cm'ltk ölçü uzunluk ölçüsü. -NÖ.
81
80
Hemen hakîr eyittim: "Cenâb-i Bari jTann] cemi* milel-i rauhieUfcnm İbümn ulusların] isterse Ychüd [Musevi], Nasârâ iHıristiyan] olsun bellerinden inen evlâd-

ları İsla m la tevellüd edip sonra peder ü mâder [baba ve anne] ta'Umiyle legitimiylel dalâlete [sapkınlığa] düşer" diye bu hadîsi tilâvet ettim: "kale resulu'Üah sala'l-lâYm aleyhi ve sellem buyurmuşlardır: 'Mâ men mevlûde...."'1 dedim. Cümlesi bu hadîs-i şerîfi istimâ' edip mülzem oldular [bir şey diyemez oldular!. Hüsniyyât-i sevüm [üçüncü güzellikleri] oldur kim kânûn-i Şeyh Safi oldur kim cümle sûk-i şâhîlerinde [büyük çarşılarında! bey' ü şıraları [alışverişleri! Bessi (?) ve Abbasî allın ile bâzâr olunur. Şâir pâdişâh-i ekâlîmin [başka ülke pâdişâhlarının] •sikkeleri geçmeyip kendi * sikkeleri rayecîdir. Yedi yerde * sikkeleri kesilir. Evvelâ taht-i kadîmleri "Duribe Erdebîl"2 ve Duribe Hemedan" ve "Duribe Bagdâd" ve "Duribe İsfahan" ve "Duribe Tiflis" ve "Duribe Nihâvend" ve "Duribe Tebriz" diye sikkelerinde "Lâ ilahe illallah Muhammedun Resulu'llâh", Aliyyun veliyu'llâh yazılıdır. Bir tarafında her şâhm ismi yazılır kim "Fe aglân-i Kelb Alî Şâh Abbâs" diye tahrîr olunur [yazılır]. Amma kazbîkîlerinde "Duribe Tiflis" ve "Duribe Tebriz" yazıp, bir tarafı münakkaş [nakışlı! senesi meşkûktür [yazılıdır!. Kazbîkİ mangıra derler. Cümle râyic [sürümde] olan bu sikkelerdir. Ve cemV [bütün! endazeleri ucunda ve cemî' kilelerinde ve şâir duhte olunan [dikilen] akmişe-i fâhirele-rinde [ağır kumaşlannda] "Lâ ilahe illa'llâh" tahrîr olunmuştur. Kezâlik [bunun gibi] derâhimleri [dirhemleri] terazilerinde böyle ism-i Celâl [Tanrı adı] terkîm olunmuştur [yazılmıştır]. Vay ol kesin [kişinin] hâline kim "Lâ ilahe illa'llâh" üzre bey* ü şirâsında hilaf ede. Gözüne mîl, başına kızmış tas koyup ol adamı alıl [sakat! ederler. Ve cemî' [bütün] esvâk-i şâhîlerinin [büyük çarşılannın], cümle dükkânların içlerinde ve * meydân bâzârlarmda san pirinçten, san zencîrli ve demir zencîr-li teraziler asılıdır. Asla adam eli yapışmaz. Dâima maslûb [asılı] durur. Kaçan ine zaman] bir kimse meşrubat [içecek], nebatat [ot], giyâhât [kuru otlar] makülesinden bir şey murâd edinse [istese] ol güzîde metâ'ı keffe-i mîzâna [terazi gözüne] koyup mevzun kâmil [tartı tamâm] oldukta meta sahibine hakkın verir. Zîrâ akçeleri paktır. Metâ'm [malın] güzidesin [seçmesini] alır ve cümle kûşt [et] ve nân [ekmek] ve

Hhi-i kıble; ehl-i hibre'nin (bilirkişi] halk ağzında bozulmuş biçimi. -NÛ.

Kuran, İnsan suresi, 76/8: "Onlar canlan çektiği halde yemeği yoksula, yetime ve esire yedi-rirle^-NÖ.

önü eteğine] altına silip ser ber sahra gider. Hâl ve ahvâlleri bu günedir Içeşittir]. [Beğenmedikleri]: Kânûn-i kadîm-i Azerbaycan [Azerbaycan'ın eski yasası] oldur kim 12 imâm aşkına ve 12 esnâf-i askeri tâ'ifesi ki nice bin adam olur ve *ulemâdan ve şâir a'yân-dan on ikişer esnaf adamlar hanelerinde la'âm [yemekl pişirirler. Mâ'adâsı hücrelerinde âteş yakmak ihtimâli yoktur kim ta'âm pişire. Meğer kahve ve çay ve badyan [anason] ve sâleb ve mahleb pişirip, çamaşırlık için âteş yakıp su ısıta. Ona mâni* [engeli olamazlar. Cümle nökerleri ve askerisi ve bekâr-i bıkarları [işsiz güçsüz bekadan] çarşı-yi hazardan alıp ta'âm yerler. Onuncun *Kızübaş-i bed-ma'âşurlar [yakışıksız davranışlı Kızılbaştırlar] kim bu maişetleri Igeçimleril bu hususta hakka ki beddir [gerçekten yakışıksızdır]. Lâkin ucuz olur ve murâd edindiğin [istediğini ta'âmı hora geçirirsin. Hesabî ve mücerret [bekârl kişilere bu enfa'dır [çok yararlıdır]. Hattâ asker tâ'ifesi üç ay bâzârda ta'âm yese onun aşbâzı [aşçısı] donluk-i şâhî [şah maaşı] çıktıkta aşbâz dîvâna çıkıp: "Men Kurban Kulu'nun aşbâzıyım" diye Kurban Kulu'nun donlugunu alıp gider. Bir habbe ziyâde ve noksan almaya kadir değildir [gücü yetmez]. Sonra hilaf eden [doğruyu demeyen] aşbâzın dilini ensesinden çeker. Ba'dehû [bundan sonral aşbâz, donluk sahibine on iki gün müft [bedava] ziyafet eder.

Kaçan kim şâh ve bir sipehsâlâr [başkomutan] sefere gitse, cemV ordularında keçe obalı ve keçe *haymeli aşbâzlanndan asker ve *hayme ve bâzâr yoktur. Zîrâ cümle askerîsi ordu aşbâzlanna muhtaçtır.

Ahvâl-i mezemmet-i ahâlî-i îrân [İran halkının yerilecek durumları]: Nizâm ve intizâmları [düzenleri] bunun üzerine carîdir kim [yürür İd] bir mücrim Isuçlul adamı kati veya salb etmezler [öldürmez ya da asmazlar]. Daruga [yerel yargıç] ve *muhtesib, mücrimleri [suçluları] *meydân-i siyâsete getirip Allâhümme âfenâ [Tanrı korusun], cellâd-i bî-âmânla [acımasızcellâdla] ol mücrimlere âmân vermeyip üs-tâd-i kâmil cellâdların 360 aded işkence şebgencesin üç gün üç gecede icra eder.

Evvelâ üç yüz tâziyâne [kamçı] kırbaç ve şübend ve kTrlıl vurur. Ba'dehû [bun-. dan sonra] dizlerine nakara zahmesi [kayışı] keserâtı vurur. Andan [ondan sonra] tırnaklarına kamış yürütür. Andan cümle vücûdun dağlağılar ile dağlar ve yağlı bürümceği ipiyle yutturup, ipiyle bürümceği çektikte bağırsakları ve mi'desin [midesini] taşra [dışarı] çıkarırken elbette ol adam cürmün [suçunu] ikrar eder [söyler]. Ve yağlı sünger yutturur ve sakaklanna [gıdısına] gazal [akgeyik] aşığı bağlar ve şakağına ve alnına at mıhlan ve at nallan mıhlar ve dirseklerinden tüfekçi burgusuyla

sebzevat [sebzeler] ve cev [arpa] ve kendüm [buğday] ve tavuk ve güvercin, ceviz Ve imdik ve bâzârda sühtc olan [pişirilen] asbflz taamları (aşçı yemekleri] ve'Mtffl me'kûlât ve meşrubat cümle [hepsi] nnm-i Şeyh Safi üzrc terazi ile bey* olunj [satılır]. Buğday ve pirinç ve sair [öbür] hububatta asla hile yoktur. Cümle

vezne ile [tartıyla] bey' ü şıra olunur. Vay ol ferdin hâline kim dirhemlerinde yazılan "Lalla he...." üzre hilaf ede [aykırı davrana]. Kânûn-i İnini [İran yasası] budur.
Şâir akmişe [öbür kumaşlar] mctâ'ları zira'-İ mülkî ile fürûht olur [satılır]. Sfllr devâbbât [hayvanlar] ve üserâ-yi zî-rûh [canlı tutsaklar] kısmına kânûn-i Safi üzre | bir paha takdir etmişlerdir, ona göre amel edip ehl-i kıble1 [bilirkişi] ve muhamminleri [değer biçicileri] vardır. Her bâr [her seferinde] kânûn-i şâhîleri [şah yasa-lan] budur.
Hüsniyyât-i çârum [dördüncü güzellik]: Cemi* esvflk-İ şahîlerinde aşbâzları [aşçıları] ta'âmlann tabh edip [yemeklerini pişirip] dükkâ ilçelerinde [ufak dükkân-lannda] der ü dîvârlarında [duvarlannda] olan kflşileri [çînîleri] ve bakır evânîleri ve kâse ve fagfûrî ve »mertebânîlerin pâk etmeyince [temizlemeyince] dükkânların açmaya kadir değillerdir. Vakt-i seher olunca dükkânların du*fl ve sena ile küşâde j edip [açıp], ba'dehû (bundan sonra] herîse [keşkek], pilav, zerde, buryân, kûkû pilav \ [yumurtalı pilav], muzaTer pilav [safranlı pilav], avşele pilav. Ve'l-hâsıl [sözün j hsasıj cümle ta'âmlannın memdûhu [beğenileni] pilav, herîsedir, bunları dahi ıcrâ- ; zi ile verir. *Huddâm-i cfvânânlan, pâk ve mahbûb, sîne-çâk püserleri [temiz, sev- S gjlıı yüreği yaralı oğlanları] var. Cümle sîm-misâl [gümüş gibi] kalaylı sahan- j Jannın kenârlannda ta'/îk hat ile (ta'lîk yazıyla] "Ve yut'ımûne't-ta'âme alâ hubbihî] miskînev ve yetîmev ve esîrâ"2 âyetleri ve "Lâ şerefe alâ mine'l-lslâm" [İslam'dan I yüce onur yokrurj ve dahi "Şeremİ-mekân bfl-mekîn" [Bir yerin onuru orada oturandan gelir"] ve "Şerefü'(-beyti bi-ehlihi" [Bir evin onuru orada oturandan gelir] ve i "Şerefti ehlihi bi-sahâihi" (Bir toplumun onuru cömertliğinden gelir"] misillû [gibi] j ebyât (beyitler, koşalar] ve redifler suhûnlannda [sahanlannda] tahrîr olunmuştur İ [yazılmıştır].
Ba'de'Ha'âmVyân-i kibara (ileri gelenlere] desthân [el silecek] verip, pâk taşt lltgzn] ve ibrik verip, ederin gasl ettirirler (yıkatırlar]. Amma tulungî ve nöker ; maküksi [yoksul ve hizmetkâr gibileri] sag elin sol koltuğuna, sol elin sag koltuğuna sürerler ve ba'zısj sol elin (sol elini] câmesinin [giysisinin] sag peşi [sag

Kuran, Mâ'ide, 5/45: "Ve orada (Tevrdt'ta) onlara cana can, göze göz, buruna burun, kulağa kulak, dişe diş, bütün yaralar birbirine karşılıktır diye yazdık..." -NÖ.
85
izlerinden delip, burgu tabanı alandan çıkar. Ba'dchÛ [bundan sonra! tava içre kurşunu kızdırıp, burgu deliğinden döküp iligiyle bile [birlikte] kurşunu akar ve İki ellerinin ve iki ayağı başparmakiannm dördün bir yere bend edip [bağlayıp], kemend ile dara ber-dâr edip [damgacına asıp], altından kibrit ve eşek sidiği buhur verir. Fakir âdemin [zavallı adamın] feryadı evce çıkar [göğe yükselir]. Ve arkasında küreklerin ve kaburga ve dalısın [kürekkemigini] ve enegilerin [çenekemiklerini] çıkanp, andan [ondan sonra] çarmıha gerip, arkasından sırımlar [dilim dilim deriler] çıkanp, omuzlanna rih-i şem'ler [erimiş mumlar] çiragân eder. Ve hayaların kemend ile boğar ve burnuna kara çalı dikeni sokar ve başına kızgın tas ve gözüne mü çeker ve nicesinin zekerin (erkeklik örgenini] dünüründen [kıçından] çıkarır. Ve nicesinin dûbûrün göbeğinden çıkanp sünesinden [göbeğinden] efşân eder [saçar]. Allâhümme âfenâ (Tann korusun]! Ve âdemin ödün [ödünü] koltuğu altından çıkarır. Ve sinirlerin kesip hırsızlan leng [topal] eder. Ve yalan şahide damga vurup, bumun ve kulagun budar. Ve dûzdânlann [hırsızlann] ellerin ve ayaklann keserler. Ve âdemi [adamı] yedi gûna çengâle [çengele] vurup ve yedi tür kazığa vurup, üç gün ûçgece ibret-i âlem, ıslâh-i benîâdem için [herkese ibret olsun, insanoğlu ıslah olsun diye] böyle işkence ederler.
Bir gün hân huzurunda bu gûna [çeşit] işkenceleri ettirip bize rağmen tefâhur kesb ettiğin arz etti. Hakir eyittim: "Ta bu menebe benîâdeme [insanoğluna] işkence etmeden meal ve murâd (anlam ve umulan] nedir?" dedim.
Eyitti "Ey birâder-i mâ [kardeşim], bunlann vâcibü'l-izâle olduğu [ortadan kaldmlmalan gerektiği] şâhid-i adiller ile isbât olunup [kuşku götürmeyen tanıklarla kanıtlanıp] ba'de's-sûbût (kanıtlandıktan sonra] cümle halka rağmen bir kezden [bir seferde] kati etmeyip [öldûrmeyip], beyyînet'ül-gâfilîn için (aymazlara kanıt olsun diye] bu güne [böylesine] ezâ ve cefâ ederiz kim inşândan cebbar ve âsî yoktur kim cenâb-i Perverdigâra (Tann'ya] âsî olup 'Ene rabbükümül-a'lâ'1 diyen benî-âdemdir. Anmçûn böyle işkence ederiz" dedi.
Hakir eyittim "Amma şerl değil nâ-şerldir kim tesiri [etkisi] yoktur. Şer' ile hadd [şeriatle verilen ceza] acıdır ve şer' ile nass-i kâtı' [apaçık âyet] hükmünce Sû-re-i Mâ'ide'de 'Es-sâriku ve's-sârikatü fe akta'ua eydehumâ cezâen be mâ kesebânekâ-len min allâhi v'allâhu azîzun hakîmun"'2 hükmüne ve dahi *Ve ketebnâ aleyhim fîhâ enne'n-nefse bi'n-nefsi v'ei ayne bi'I-ayni v'ei enfe bi'l-enfi v'el üzüne bi'l-üzüni ve's-
Kıran, Nâzî'ât suresi, 79/24: "Ben sizin en yüce Rabbinizim." -NÛ.
Mâ'ide suresi, 5/38: "Erkek hırsızın ve kadın hırsızın, işledikleri suça karşılık, Tann katından ibra verici bir ceza'olarak elkrini kesin: Tann güçlüdür, bilgedir." -NÖ.

sinne bi'l-sinni v'el cürûha kısas..."1 *[ermâm ûzre olsa halk-i âlem [dünya halkı] dahi ziyâde havf ü haşyette [korku ve dehşette] olurdu" dedim.
"Hakka [doğrusu] yahşi [güzel] danışık edersin" diye ilzam kabul eylediler.
Amma böyle işkence eylemeleri halkının âsî ve bî-mezheb Imezhebsiz], hrak-i dâlleden [sapkın gruplardan] olmaları içindir. Ve ziyâde zabt u rabıtan Isıkı düzende olmaları] içindir. Keyfe mâyeşâ [keyiflerince] böyle edegeVmişlerdir.
(Seyahatname, c. 2, s. 258-263)
12. çeşitli yolculuklar
Evliya Çelebi, Tebriz Hanı ile Tebriz'den Revan'a gider.
Hacı Harami Menzili - Safyan - Mezit Han Menzili - Keremeş [7 sa.] - Hoy Kalesi [2 sa.] — Behistan [9 sa.] - Çorsı Kalesi [3 sa.] - Milli Revan Menzili [4 sa.] - Tut Alımı Menzili [8 sa.] - Mefaç Menzili - Avşarlt [4 sa.] - Sürekli [7 sa.] - Şaraphane
Menzili [10 sa.] — Seyfettin Kenti - Revan.
Revan Hanı düğün için Baku'da bulunduğundan Evliya Çelebi, Baku yolunu tutar.
Revan - Hoca Bağı - Demirci Hasan [8 sa.] - Gence - Kelek Hezar Ahmedi - Mekû-çürur [9 sa.} — Aras Kalesi — Şeki Kalesi - Mahmudâbâd [3 sa.] - Niyazâbâd - Elbürz Dağı — Göksu — Aksu [7 sa.] — Şemâhî - Pir-i Merizat Sultan [6 sa.] — Hare Kenti -Kozlu Kervansarayı [7 sa.] - Altı Ağaç Menzili - Rekâl - Baku (Muharrem 1057) [Şubat 1647].
Evliya Çelebi, Revan Hanı'nın kız kardeşinin Baku Hanı'yla evlenmesinin eğlencelerinde bulunduktan sonra Gürcistan yolculuğuna çıkıyor.
Baku - Mesker - Şaboran - Çarz - Demirkapı Kalesi - Küre - Şerir Ellen - Hoten:
Zahor - Add - Zohorye - Kâht - Hodray Han Kenti - Tiflis.
EÇ dönüşte şu yollardan Erzurum'a dönüyor:
Tiflis - Küsaht [4 sa.] - Şuran Kalesi - Azgor Kalesi (4 sa.] - Ahşaba - Kinava (4 sa.] - Kara Ardahan - Köle Kalesi - Yenk Kalesi [4 sa.] - Mamerdan Kalesi [2 sa.] - tdd -
Kara Kötek - Umudum Dede - Erzurum.
EÇ, Erzurum'a dönüşte gezip tozduğu yerleri bir hafta kadar paşaya anlatmakla vakit geçirirken, Revan Hanı'ndan mektuplar gelip, Kars kullarından yanıp
SEYAHATNAME yakındı^ için üJctn Kana, oradan da Revan a gönderiliyor.
Erzurum - Hasan Kalesi (HastnJade) - Badelavanlı - Meydancık [9 sa.] - Me/en-kerr f 10 saj - Bardı» [6 sa,} - Geçfcovan - Kars - Erçubuk [12 sa.) - Kağızman - Me-gazberd Kalesi - Zarşer Kalesi [9 sa.} - Tâli} [9 sa.) - Üç Kilise [12 sa.] - Revan.
Revan'dan Erzurum'a dönü} yolu:
Revan - Abdallar [5 saj - Abanın [4 sa.J ~ Şaraphane - Begüm [4 sa.] - ŞuregeJ Kalesi - Geçti - Bulanık - Kars - Düşkaya Menzili - Vernişan Menzili - Zeyn Han Kaleli - Soğanlı Beli - Kuma Damı - Peşin - Hasan Kalesi (Hasankale) - Erzurum.
Erzurum'a dönüşte bir gün İstanbul'dan bir padişah buyruğu geliyor. Mehmet Pis»yi butun Erzurum Eyaleti ve başkaca görevli olan askeriyle Kars Sahrası'nda toplanmasını buyuruyor. Erzurum, Maraş, Sivas eyaletlerine kapıcı başı lar yollanıyor.
EÇ de Canca [Gümüşhane] ve Tortum sancakları mutasarrıfı Şeydi Ahmet Paşa'ya gönderiliyor.
Torum askeriyle Erzurum'a gidecekleri gün kıyıdaki Gönye Kalesini Kazakların baskınlı ele geçirdikleri haberi geliyor. Şeydi Ahmet Paşa topladığı askerle, ılgarla kale üstüne düşüyor. Kale kurtarılıyor, o arada dört yandan yardımcı asker gelerek kuvvet çoğalıyor. Bu hazır kuvvede Gürcistan ve Mekrilistan üstüne bir baskın yapılması kararlaştırılıyor. Başarı ile sonuçlanan bu baskından sonra Erzurum'a büyük bir alayla 1057 kasımının ilk günü dönüyorlar (8 Kasım 1647). Kasım girdiği için asker operasyonuna olanak kalmadığından Revan derneği gelecek p/a bırakıldı. Mehmet Paşa, Şeydi Ahmet Paşa'dan başka bütün paşaları ve beyleri yerlerine gönderdi. Bu ara İstanbul'dan gelen bir ulak, Sadrazam Salih Paşa'nın öldürrülüp yerine Kara Musa Paşama, onun hemen ardından da Hezarpâre Ahmet Paşanın geçtiği (21 Eylül 1647/21 Şa'bân 1057) haberini getirdi. Paşa kimseye renk vermeyerek kalan paraları toplamaya dikkat etti. Çünkü yeni sadrazamla eskiden beri geçimsizliği vardı ve başına bir şey geleceğini düşünüyordu.
(Seyahatname, c. 2, s. 276-371)
13. DEFTERDARZADE'NİN AZLt
Htvan demeği i(h astır loplatm - Kasımın başlaması üzerine sefer geri bırakılıyor. - Meb-mtt Pasa dii\iiiktdt. - Şeydi Paja'yı y.mnda alıkoyuyor. - Gece toplantısı. - Ağalarına ftk-rim açıpr. Abaza ?a\a tibt Erzurum'u de gtçırip kapanmak. - Muhafız yeniçeriler baskını

ön///yor. - İş hediye ile kapatılıyor. - Ancak on gün sonra korkulan şey basa geliyor. - Pmşa Kars'a atanıyor. - Erzurum'a, Gürcü Koca Mehmet Paşa veriliyor. - Yeni vali adem* vil iyen teslim almaya gelen müsellim, havuç salan köylü kıyafetinde. - Hemen kaleden çıkma teklifi.
- Paşa ktztyor. - Aracıların konuşmasıyla bir hafta oturup çıkmasına karar veriliyor.
Ol gün ezin cânib [bu tarafta] Erzurum Sahrası'nda Efendimiz Mehmet Paşa ile
* Revân demeği için deryâ-misâl ideniz gibi] asker cem* olmuşken (toplanmışken! rûz-i * kasım mevsimi başlayıp şiddet-i şitâdan (kışın şiddetinden] cem'iyyeı-i asfl-kir [asker topluluğu] tarumar [darmadağın] olup, Salih Paşa katli löldürûVmesi] haberi gelmekle paşa dahi müte'ellim olup [acılanıp] mahkeme-i şer'-i mûblnde rûz-i
kasımı sicille kayd edip, paşa efendimiz cümle * eyâlet *livâlarma destur [izin] verip, herkes * sancaklarına gidip, paşa efendimiz dahi kendi tevâbn [adamlan] ile kal'e-i Erzurum'a dâhil olup [Erzurum Kalesi'ne girip] yanında ancak Seydl Ahmed
Paşa kaldı. Lâkin Âsitâne tarafından [Hezarpâre] Ahmet Paşa'dan gûnâgûn ta'n-âmîz [çeşitli ağır] mektûblar ve emirler gelmeye başladı. Bir gün ulak Âsitâne (istanbul) tarafından gelip, Koca *Vâlide'denl [Büyükanne Sultandan] ve Uzun Alt *Aga'dan ve Rodosî [Rodoslu] Mehmet Efendi'den ve Kuşçu Mahmüd 'Aga'dan nice yüz güna
mekâtibler [mektuplar] gelip:
"Paşa Efendi başına tedârik gör. İşte Salih Paşa merhumun ihtida1 [önce] hazinedarı ve ba'dehû [bundan sonra] * kethüdası olan İbrahim Paşa katline adam gitti ve siz dahi Salih Paşa Çelebisisiniz [adamısınız] ve malûmunuzdur kim hâlâ "sâdr-i a'zam, Bakî Bey ve Mestan Bey oğullanyçin seninle ne kadar adaveti [düşmanlığı] vardır. Gafil mebâş [aymaz olma]! Başına asker cem' edip basma bir tedârik gör. Sana da elbet ma'zûllük mukarrerdir [görevden alınmak kesindir]. Ona göre amel edesiz [davranasınız]. Varvarlı Alî Paşa, Ipşir Paşa kansın İbrahim Hân'a nâ-şerı (şerî'ata aykırı] vermediği için Sivas'tan Varvar'ı ma'zül edip katline (öldürülmesi için] adamlar gitmişti. Sakın ha tenbîh ilga kılındı [kaldırıldı). Başına tedârik gör" diye nasîhat-âmîz, [öğüt yollu] mektûblar gelince, paşa-yi âkıbet-endlş [sonu düşünen paşa] bu haberleri güm edip [gizleyip], âlem ağyardan bî-haber iken (ortalıkta hiç kimse görünmediği zaman] kıyafet tarîkıyla bir gece nice umûr-dîde (iş eri) ağalarıyla kasem billâh [Tanrı adıyla ant içip] Kelâm-i izzete [Kurana] ve tuza ekmeğe •levendanca ["levendler gibi] sır saklamak için ahd û âmân edip pasa eydûr "Afta-
1. Ahmet'in eşi ve bu sırada tahtta bulunan İbrahim'in annesi Mahpeyker (Kösem) Sultan.

lar, hfllim budur kim ben Erzurum'da Abaza Paşa gibi bu kış kıyamet diyarda ¦Celâli olup Anadolu hazînelerin ve hizmetlerin zabt edip [ele geçirip], bu kal'eye [kaleye] kapanmak isterim. Ne dersiniz?" dedikte agavflt [ağalar] "Sem'ana ve ata'na" [işittik ve uyduk («başustüne)] deyip bir gecede kernendler ile ve 200 çengelli merdivenler ve 2.000 *serdengeçti ve yarar benim nâmdflrlardan [ünlülerden] Nakışlı *BöIükbaşı ve Acem *Bölükbaşı ve Kürt 'Bölükbaşı ve cümlesi âmflde [hâzır] pür-süâh olup vakt-i Şafii de cümle 'serdengeçtiler merdivenler ile şeb-i muzlimde [karanlık gecede] iç kal'eye [kaleye] girmek üzre iken derfm-i kal'ede [kale içinde] müs-tahfizân [koruyucu] 'yeniçeriler haberdâr olup, cümle "Ailâh yektir yek!" deyip "Alarga, vura, tuta!" feryâd ü figânlara [çığlık ve inlemelere] başlayıp, kal'enin [kalenin] cânib-i erba asında [dört yamnda] der ü dîvârlarını [kapı ve duvarlarını] mesailer ile 'çerâgân edip, *gülbânk-i Muhammedîler çektiler ve iç kal'ede [kalede] cümle toplan saraya havale kılıp [doğrultup], taşra * varoşta olan ''yeniçerileri cümle iç hisara alıp taşra kal'e [kale] kapılarını açmayıp, paşanın cümle asker ve hizmetlerde olan agavâtlan taşrada kalıp, paşa ancak iki bin mikdârı adamlarıyla sarayda kaldı.
Hikmet-i Huda cümle tedbîrlerinde [önlemlerinde] taksîr [kusur] olup, kal'eden fkaJedenJ sarayı toplamağa sürü' edecek mahalde [sarayı topa tutmaya başlayacakları sırada) ale's-sabâh [sabah erkenden] Alî * Çorbacı mabeyne [araya] birkaç *a'yân ü eşraftan rnuslihîn [arabulucular] girip "Bre aslı yoktur" diye ""yeniçeri ağasına ve nice 'yeniçeri 'çorbacısına ve 51 cemâ'at Halîl *Çorbacı'ya *hil'at-i fâhireler ve 10 kimseye hakk-i sükût [sus payı] ihsanlar edip [bağışlayıp] def-i fesâd oldu [fesadın önü alındı].
Ma'rekeden [bu çekişmeden] on gün mürur edip [geçip] sene [1057] târihinde mâh-i zfl-ka'de onuncu günü [7 Aralık 1647] bir adam Azerbaycan kapısından bir himâr (eşek) yükü pürçüklü ya'nî havucuyla mahkeme-i şer'-i resûl-i mübîn [iyiyi kötüden ayırt eden peygamberin şeriat mahkemesi] Emîr Buhâri Şeyhi damadı El-Mevlâ fazîletlû *MoIIa ** Efendi'nin huzuruna girip ve "Sultânım bir himâr yükü havuç getirdim. Eşeğim bağırmadan ve kal'eden [kaleden] *yeniçerıler çağırmadan ve pasa kullann başına kagırmadan [seslenmeden] benim şu kızıl ağacıma bir *narh ver" deyince 'molla ve gayn *huddâm-i mahkeme [öbür mahkeme hizmetlileri] ent bend olup [şaşkına dönüp) : "Adam muradın nedir?"
"Sultânım, muradım bu Erzurum'u *müsellimlikle zabt etmektir" deyince hemen *kadı:

DEFTERDARZADE MEHMET PAŞA DAİRESİNDE
"Safâ geldiniz, *müsellim *aga, hoş geldiniz" diye ayağa kalkıp, der-akab [hemen] Erzurum Kalesi'nin kapıların sedd ettirip [kapattırıp], ¦*yeniçeri ağasına ve cemi' * çorbacılara ve *a'yân-i "vilâyete [* vilâyetin ileri gelenlerine) haber gönderip,
paşaya da haber ettiler. Zîrâ paşadan havf ederlerdi ikorkarlardı] kim gelen mûselH-mi snlb ettirip [astırıp] *eyâlet-i Erzurum1 i zabt ede [ele geçire]. Andan havf ü
haşyete [korku ve dehşete] düşmüşler idi.
Ba'dehü [bundan sonra] *müsellimi havuççu *re'âyâsı kılığından çıkanp bir kat semmûr [samur] libâslar bulup esvâb-i ihtişamıyla [görkemli giysileriyle] 'yeniçeri ocagıyla paşa dîvânına gelip *hatt-i şerif ve emr-i pâdişâhıler tilâvet olunup [okunup] *Eyâlet-i Erzurum Gürcü Koca Mehmet Paşa'ya ihsan buyrulmuş. Paşa "Allah mübarek eyleye" diye *müsellime *hil'at-i fâhire giydirip, fakır *müsellim müed-debâne [terbiyelice] geri geri giderken *hilatm eteğine basıp tepesi üzre zır ü zeber [altüst] oldukta garib *müselHm "Âmân sultânım, ben bir emir kuluyum, benim suçum yoktur. Azız başın için beni makaraya asıp kati etme" diye feryâd etti.
Meğer paşa divanhane kemerlerinde bir makara ihdas edip [kurdurup] her şefe [her gece] anda kırk elli kanâdîller *çerâgan olurdu. Âsitâne [İstanbul] tarafında böyle istimâ' olunur [duyulur] kim varan müsellimi paşa salb etmek [astırmak] için divanhane vasatında [ortasında] bir makara îcâd etti. Haber şayi' olmakla [yayılmakla] fakır *müsellim tebdîl-i câme ile [giyecek değiştirerek] mahkemeye himâriyle (eşegiyle] havuççu kıyafetiyle gelmesinin aslı ol imiş.
Hemen Paşa "Kaldırın1 *müselhm ağayı" deyince "Âmân! Âmân!" diye feryâd etti. *MüseİIimin koltuğuna girip yine riâyetler etmişken *müsellim gördü kim kendi düştü. Hemen aklı başına gelip eydür "Hemen sultânım yann ale's-sabâh [sabahleyin] kal'eden [kaleden] taşra çıkıp üç günde tedârik görün. Elbette bu şehirden çıkarsız" deyince hemen paşa "Bre vurun şu kahpe..." deyince bu kere fakır *musel-lim gerçekten düşüp canı azm-i bevâr edeyazdı [neredeyse cehennemi boylayacaktı].
"Bak a melunun teklîf-i malâyutakına [olmayacak önerisine], ben düstûr-i mü-kerrem olam [ben vezîr olayım], bana böyle ibram ve ilhâh ede" [beni böyle zorlaya], diye gâyetü'l-gâye gazab-âlûd olup [aşın derecede öfkelenip], 51. cemâ'at 'çorbacısı mabeyne [araya] girip, paşa derûn-i kal'ede [kale içinde] kâmil [tâm| bir hafta tekâüd edip [oturup], cânib-i erba'a hizmetlerinde olan [iş için dört kösede bulunan] cümle bayrakdâr ve agavatlar güruh güruh [küme küme] gelip cümle ma'ûneder
"Kaldırın" sözü, o dönemde, ayakta duranlar için bile "cezasını vermek üzre alın götürün" yerine sıkça kullanılan bir deyimdir; müsellim düştüğü yerden kaldırılmasını buyuran paşanın bu buyruğunu korkudan yukarıdaki anlamda algıladığı için aman diliyor. -NÛ,
SEYAHATNAME
14. yollarda
Mehmet Paşa'nın vilayet içine dağılmış adamları toplanırken, o sırada gelen Revan kervanından 440 kese gümrük resmi aimdı. Kentten dışarı Pazarbaşı değirmenlerinde çadırlara çıkıldı. Hava/ar ara sıra güzel, ara sıra fırtınalı geçerken, Bağdat Valisi iken görevden alınıp öldürülen Jbrnhim Paşa'nın kapı hnİkı 100 atlı iç ağalan, 70 kapıcıbaş/, ycdî bayrak sarıca, Üç bayrak sekbanı çıkageldi. Paşa bunları yanma aldı, kapı ha/kı bir kar daha güçlendi. Ertesi gün İstanbul'dan Tokmak Haseki ulak haber getirdi "Sen ki Vezirim Mehmet Paşasın, mukaddema (bundan önce] selefin SüJeymln Paşa, Acem'in isyiînınt arz ermekle seni eyâletin askeriyle Revan derneğine me'mûr etmışrim. Barjyyü'l-harekelik edip [ağır davranıp} girmede rekosUl etmişsin [gevşeklik göstermişsîj. Gerektir kİ emr-İ şerifim vardıkta bir ân durmayıp bervech-i arpalık farpahk olarak] sana ihsan eylediğim Kars Eyâleti*ne gidesin. O serhatleri hıfz ü hirâset üzre olasın {koruyup koJJaynsınJ. Alâmet-i şerîfîme İ'timad ki/asın."
Haseki, hediyesiyle istanbul'a döndürüldü. Paşa, ne olursa olsun Kars'a gitmeyip İstanbul yolunu tutturdu.
Erzurum - Kân b sa.] - Ilıca [5 sa.] - Hınıs {5 sa.J - Mahûrun [5 saj - Ketür.
Evliya Çelebi burada Kemah Tuzlası'nın hesabını görmeye gönderildi.
Ketür - Skim (9 sa.] - Kemah - Cebeci Hanı [10 sa.) - Erzincan Kalesi.
Defterdarzade Mehmet Paja'yla Erzincan'da. - Varvar Ali Paşa'dan gelen mektup. - Varvar neden Celali oldu? - Sadrazam, Varvar*dan İpftr Paşa'nın karısın t Sultan İbrahim'e göndermesini isliyor. - Varvar vermiyor. - İstanbul'dan Varvar'a gelen kışkırtıcı mektuplar. - Varvar istanbul'a gidip "{er* ile da'vâm var" dernek niyetinde. - Defterdarzade'ye 'Ba/mı kurtarmak istiyorsan sen de bana katıl" diyor. - "Ya taht ola ya baht". - Defterdarzade de Varvar'a katılmaya karar veriyor.
Bu şehirde [Erzincan'da] üç gün paşa ile meks edip [oturup], Kemah tuzla emî-ninden ve Küruçay *subaşısından tahsil ettiğimiz mallan verip, ahâîî-i "Vilâyet [* vilâyet halkı] paşaya azîm [büyük) ziyafetler edip, sürür ve şâd manîde [sevinç

(hazırlıklar] görülüp, işbu mflh-1 zi'i-kn'de 18. günü [1057/15 Aralık 16471 Erzu-riim'da ol şiddet-i şitâda /kışın şiddetinde] İstanbul'a revâne olup [yola düşüp], çektiğimiz âlâm ü şedâ'/di beyân eder [acılar ve eziyetleri bildirir].
içinde] iken Varvar Alî Paşa tarafından ulaklar gelip, sene ** Varvar Alî Paşa •Celâli olmasın [olmasının] sebebi ve Defterdarzade Mehmet Paşa'nın imdadına gidip isyanların bildirir: "Benim oğlum,
İbrahim Hân * veziri [Hezarpâre] Ahmet Paşa on bir *vezîri kati etmiştir, bizi dahi *eyâlet-i Sivas'tan ma'zûl edip, îpşir Paşa'nın hâtûnu, Gürcistan Hâkimi Mav-rol Hân kızı Peri Hân'ı İbrahim Hân'a göndermediğim için üç kere başıma
•kapıcıbaşılar ve *hasekiler gelip hamd-i Hudâ [Tannya şükür] başım vermeyip Asitflne-i sa'âdette [İstanbul'da] cümle vüzerâ ve vükelâ ve a'vân-i kibardan [ileri gelen yardımcılardan] ve yedi *ocak halkından mektublar ile * valide sultândan tezkereler gelip, 'Ayak sürüyerek, derya-misâl askerle Üsküdar'a gelip, şer* ile da'vâm var [şerî'at hükümlerine başvurarak da'vâmı göreceğim] diye *vezîri [*sadr-i a'zamı] ve Cinci'yi [Cinci Hoca'yt] ve * muftì [Şeyhü'l-islâm Hacı Abdürrahim Eîcn-di'yi] ve mülakkab 'kazaskeri ve Bektâş *Ağa'yı ve Çelebi 'Kethüdayı ve Muslihid-din Ağayı ve Kara Çavuş'u isteyesiz* [isteyin] demişler. İşte benim oğlum,
Ben azîm asker ile Sivas'tan ma'zûl olup der-i devlete [devlet kapısına] Çavuşzâ-
de ve helâlin [eşini] İbrahim Hân'a vermediğimden Îpşir Paşa oğlum ve Şehsüvâ-roglu hâsıl-i kelâm [sözün kısası] üç *vezîr ve yedi *mîr-i mîrân ve on bir mirliva ile ordu-yi İslâm cem' olup [toplanıp] Asitâne [İstanbul] tarafına müteveccih olmak [yönelmek] üzreyim. Eğer sen de Ahmet Paşa'dan başın kurtarmak muradın ise Tokat Kalesi altında seninle mülakat olup [buluşup] yek-dü ve yek-cihet [gönül ve amaç birliğiyle] der-i devlet tarafına gidelim. Ümîddir kim ya taht ola ya baht" diye Varvar Alî Paşa'nın bu güne mektubu şehr-i Erzincan'da geldikte kıraat edip mefhûmu ma'lûm-i şerifleri oldukta cümle agavâtlan ile meşveret edip, cümle *leven-dât [*levendler] makülesi "Uğruna ölürüz, bi-smillâhf deyip, ol niyete fatiha tilâvet olunup [okunup], Varvar Alî Paşa ile * Celâli olmaya azimet edip, * tuğlarla Ala-caatlı Hasan *Aga bin aded güzîde [seçme] askeri ile zahireciler ve kilerci ve mutfak emìni ile *konakçı olup, Varvar Alî Paşa'ya mektublar tahrir olunup [yazılıp], "İnşallâhü'r-rahmân senin ile Âsitâne tarafına gitmek üzreyiz" diye yemîn-i biuah ile muhabbet-nâmeleri *çeşnigîrbaşı Siyâvuş *Aga ile Varvar'a gönderildi.
Hakirin aklı başımdan gidip bir katar mâlım ve hayli menâlim olup "Âyâ [acaba] bu kadar mâl ile hâlim neye müncer olur?" diye teşvişe [kafa karışıklığına] düşüp "Âyâ bâr-i sakili [ağır yükü] bu erbain ve zemherir [zemheri» karakış] günlerinde, "Es-seferu kıt'atun mine's-sakar ve levkâne fersahen" [yolculuk bir fersah seyahatname
Bunda [burada] Çorbacızâde nâmıyla ma'rûf [tanınmış] bir hanedan olup ni'meti mebzul [bol) çelebidir. Pasa anda [orada] mihmân [konuk] olup, bir gün tekâüd olunup [kalınıp] ertesi [ertesi gün] *tuglar gidecek mahalde [zamanda] Murâd "Haseki ve Havruzcu Çavuş nâm kimseler "Ulaklık ile Diyârbekir'e gideriz" dediklerinde pasa bunları habs edip, cemi* eşkâllerin [bütün eşyalarım] aratıp, Salih Paşa'nm kardeşine "Bagdâd *Eyâleti'nden ma'zûl olup *kapudân paşalık ihsan olunup * ılgar ile Asitâne-i saadetime gelesin" diye emirler ve *hatt-i şeriflerden gayrı bir mektûb bulunmadı.
Paşa bu ulakları habs ettiği gün ulak Salih'i Bagdâd Valisi Salih Paşa kardeşi Murtaza Pasa'ya gönderip: "Benim kardeşim, sana *hatt-i şerif ile Murâd * Haseki ve mülakkab kabîh [kötü lakaplı] *çavuş *kapudânlık emirleri ve *hatt-i şerifleri getirirken habs ettim, el-

"Mülakkab" daha çok "kötü lakaplı" yerine kullanılır; zaten EÇ de bunun yanına "kabîh"i (çirkin) ekliyor. Paşanın çavuş için "kötü lakaplı" demesinin nedeni, çavuşun lakabının, sövmek için kullanılan "havruzcu" (oturakçı) oluşundandır. -Nö.

bette sana ulağım vardıkta gafil mebâş [aymaz olmal başın gider.
•Kapudânlığa ümniyyet etmiyesiz [güvenmeyesinizi. Başına bir çâre edip ÂsiuV ne tarafına firar edip bir köşede karâr edesiz yâhûd bize gelip peder-i azizim Varvar Alî Paşa ile der-i devlet [devlet kapışıl tarafına azimet etmeye ta'ahhüd etmişiz elbette ve elbette. Cüstün [atiğin] işi gafilin başı demişler" diye bu göne [çeşit] nasîhat-âmîz [öğüt yollu] mektüb-i muhabbet-üslûblar ile * tatar Salih'e yüz altın verip "Göreyim seni koçağım, canım Murtaza Paşa kardeşime nice yetişirsin" diye tenbîh ve te'kîd edip, ulak Salih yollanıp, dördüncü gün * haseki ve * çavuşu ıtlak edip Isalıve-rip], anlar dahi Bagdâd canibine revâne oldular [yollandılar].
Paşa altı gün Körköy'de meks edip [oturup], yedinci gün kalkarak Merzifon Karesine [Kalesine] geldik.
Bu şehirde on gün meks edip seyr ü temâşâ ettik.
(Seyahatname, c. 2, s. 395-396)
15. matara içinde idam buyruğu

Defterdarzade Mehmet Paşa, Ladik yakınlarında KörkÖy'de konakladığı sırada İstanbul'dan gelen ulakları hapsedip eşyalarını aratıyor, bir şey bulamıyor, çok sevdiği Murtaza Paşayı uyanık bulundurmak için kendi adamlarından birini paşaya
gönderdikten dört gün sonra ulakları koyuveriyor. Fakat on dört gün sonra aynı
ulaklar Murtaza Paşa'nm kesilmiş kellesini getiriyorlar. Bunun nasıl gerçekleştiğini anlatan aşağıdaki bölüm, basılı kitaptan sansürce çıkarılmıştır.
Sarası tutan ulak. — Dört gün sonra yola çıkanlar onu geçiyorlar. ~ Kapudan fıafaltk mnpnsıt. - Hediyeler veriliyor. — Bağdat yolundan Diyarbakır'a diinitf. - Bezikioğltt evindeki konukluk. - Murtaza Paja'ya saldırı. — Kesilen haslar kutu içinde Merzifon mahkemesine bırakılıyor. — Defterdarzade'nin merakı: idam emrini nerde sakladınız? Murat Haseki olup
biteni anlatıyor. — Paşa adam topluyor.
Bu şehir içre on gün meks edip [dinlenip] seyr ü temâşâ ederken mukaddema bâlâda [daha önce yukarıda] Körköy nâm [adında] mahalde gelen Murâd * Haseki ve Havruzcu Çavuşu dört gün habs edip Salih Paşa kardeşi Murâd Pasa'ya "Gafil mebâş, başın gider" diye Ulak Salih'i gönderip, mektûblar göndermişti. Hikmet-i Huda 'EPabdü yüdebbir vallâhü yukaddir* [kul önlem alır, yazgı Tann'dandır], Tatar Salih dört gün mukaddem [önce] gidip Nusaybin nâm şehr-i
93
da olsa cehennemden bir parçadır} mazmunu [özdeyişi] özre bu âlâm ü şedâ'id [acı ve eziyetli} günlerde bârımı [yükümü] kangi deyyâr yârime [insan dostuma] emânet
verip, sebûkbâr [ağırlıksız] kalıp, 'huddâmlanmla birer atla birer kılıçla kalsam diye efkâra düştüm.
(Seyahatname, c. 2, s. 382-383)
Dcfccczzdc, Erzincan'dan kalkarak Varvar Ali Pasa ile Tokaç Kalesi altında buluşmak için yola düşüyor.
Erzincan - Bışhan Menzili t7 sa.J - Erzenes - Şeyh Mennan [6 sa.] - Ezindirler [8 sa.]
- Taban Ahmer Ağa Menzili [A sa.] - Yakup Ağa (6 sac] - Hacı Murat Kalesi [8 sa.]
- Çavdar [6 sa,) - Ermeni [5 sa.] - Kilerci Veli Ağa (4 sa.] - Baş Çiftlik - Niksar Kalesi - Kazan - Komanova Sunrasa - Davudi Tekkesi - Hamit [5 sa.] - Lâdik Kalesi [5 saj - Şahin Ağa f5 sa.) - Kasım Ağa [6 sa.) - Körköy.
KSrkSfden yola çıkacakken ulaklıkla Diyarbckir'e giden iki kişi yakalanıyor. - Ulaklar hapsediliyor. - Ulaklardan çıkan mektupta Bağdat Valisi Murtaza Pasa'ya, kapudan paşalığa atandın istanbul'a gel buyrulmuş. - Defterdarzade, Murtaza Pasa'ya ulakla haber gönderiyor: Basuun gitmesini istemiyorsan buyruğa güvenme, ya saklan ya da bize kattl,
SEYAHATNAME
1 Yani Havruzcu Çavuş. -NÓ.
94
DEFTERDARZADE MEHMET PASA DAİRESİNDE
öptüler].
Paşa, Murâd * Hasekinin hak cevabından [doğru yanıtındanl hazz edip [hoşlanıpl bir *kese * kuruş verip "Alın merhumun basını, basınızla elimden halas olun, yıkılıp gidin, Allah belânızı versin şom [uğursuz], bedbaht mel'ûnlar" diye bunları redd edip [geri döndürüp], "Ey vay Murtazâ Pasa, ey vay" diye bükâ-âlüd oldu [göz-yaşlan içinde kaldı] .
Amma kendi hâline bükâ ederdi [ağlardı]. Hemen ol gün etraf vilâyetlere agav&t-lannı [ağalarını] gönderip * sekban ve *sanca askeri cem' etmeye, mallar bezi etmeye [dağıtmaya] başlayıp "çeşnigîrbaşıyı Varvar Alî Paşa'ya muhabbet-nâmeler ile gönderdi. Hakiri, Köprü şehrinde Köprülü Mehmed Paşa'ya ve Hacı Yûsuf *Aga*ya gönderdi.
Ol asrda [o dönemde] Abaza Hasan *Aga, Azez ve Kilis ağası olmakla Kilis'te
idi.
{Seyahatname, c. 2, s. 309-402)
16. direklibel
Koca Kaya'mn üstüne kutulu Koca Kalesi. ~ Merzifon Sahrasında bastıran tipi ve borandan
askerin eli ayağı tutmaz oluyor. — DireklİbeI'de hava daha da kötüleşiyor. - Direklibel'i kar kapatıyor, - Ne durulabiliyor ne yol alınabiliyor, - Develer, katarlar, hazineler al Utt oluyor,
- Askerlerin büyük bölümü kaçıyor. - Direklibel aşılamıyor. Altı Saatte Gümüş Kenti'ne g/İç bela varılıyor. — Kim ocak başına otururşa gözleri kezzap atılmış gibi kür oluyor. - On yedi
kişinin elleri ya da ayakları testereyle kesilip katrana sokuluyor.
1058 Muharreminin 10. günü [5 Şubat 1648] yevm-i âşûrada (aşure günü] Merzifon'dan cânib-i şimale [kuzeye] giderek Daşam Dagı'nıaşıp BeyÖren Koyun [köyünü] geçtik, 6 sâ'atte Koca Kalesi * menziline geldik.

Yine Koca Kaya nâmıyla meşhurdur. Bir püşte-i bülendin [yüksek bir tepenin] üstünde gerçi küçük kal'edir (kaledir] amma Karahisâr-i Şarkî'den [Şarki Karahi-sar'dan] sarp bir hisâr-i üstüvârdır [güçlü bir kaledir]. Burç ü bârûlan [kule ve chivarían] cümle yed-i kudret ile [doga eliyle] mebnîdir [kurulmuştur]. Yekpare [som] yerli kayadandır. Kâr-i benîâdem [insan işi) değildir. Kaleye uruç etmeye [çıkmaya] bir râhı [bir yolu] ve bir babı [kapısı] vardır. Gayri yerden çıkılmak muhaldir [ola-
95
haraba [yıkık keme] vardıkla bir gece at üzre sar'a tutup tepesi üzre 'menzilhanede sernigün ftepetaklakj mebhüt olup [şaşıp] meyyit-i müteharrik misâl [canlı cenaze gibij yatar.
Beri tarafta paşanın dört günden sonra gönderdiği Murâd *Haseki, Murtazâ Paşa'ya yetişip "Sa'âdeüû pâdişâh sultanımı *kapudân paşa eyledi, *mukarrer bizimdir" diye bir semmur [samur] kürk, birer *kese harcırah *sikke-i hasene verip, râh-i Bagdâd'tan [Bağdat yolundan] avdet edip [dönüp], Diyârbekir'de Bezikioglu hanesinde Murtazâ Pasa meks ettiği mahalde [oturduğu yerde] Murâd *Haseki ve Hav-ruzcu Çavuş "Emirpâdişâhın!"deyip Murtazâ Paşanın başına kapıcılarla üşüp kellesin teninden cüda edip [ayınpj, onuncu günde anı gördük Merzifon'a Murâd Çavuş ve mülakkab Çavuş mahkemeye gelip, Murtazâ Paşa ile Çaylak Kapıcıbaşı'nın başın kutular ile mahkemede ernânet koyup, paşaya geldiklerinde, ne kadirler paşanın yanına bihaber [habersiz] varmaya. Paşanın cümle *gılmân-i * hâssaları haberdâr olup, hançer belde ve kabza elde âmâde [hâzır] olup, *haseki ve *çavuş berk-i hazân misâl [güz yaprağı gibij tir tir titreyip, kapının eşiğin bûs edip [öpüp] ve saff-i ni'âlde [pabuçlukta] ayak üzre karâr ettiklerinde [durduklannda] paşa eydür "Bre kâfirler! 01 malûm, Murtazâ Paşayı nice [nasıl] kati ettiniz? Ben hod [kendim] sizin cemf [tümj esvâblarmızı [giyeceklerinizi], eyer ve teğeltilerinizi [eyer altındaki kebelerini] aramış idim. Sizde *kapudânkktan gayri *hatt-i şerif görmedim. O merhumun katli hatun [öldürülme yazısını] kande hıfz etmiştiniz [nereye sak-lamıştınız?]? Allâhı severseniz doğru söyle" diye bitirdikte, hemen Murâd *Haseki: "Vallahi *devletlû *vezîr, biz bir emir kuluyuz, *fermân pâdişâhındır. 'Hükm-i 'sultân olmasa hatâ gelmez cellâddan' mazmunu üzre ulû'l-emre itâ'at edip [buyruk sahiplerine uyup] her ne 'fermân-i şehriyâri [pâdişâh fermanı] sâdır olursa [çıkarsa] onu işleriz. Lâkin sultânımın havhndan [korkusundan] bu *hatt-i şerif ve emr-i şerifleri der-i devlette kursum [kursun] zarf içine koyup *matara içre hıfz edip [saklayıp], üstüne su koyup, eyer kaşında asmıştık. Onun için bulamadınız. Ve bizleri dört gün habs edip ileri Murtazâ Pasa'yı agâh [haberli] etmek için ulak gördermişti-niz. Hikmet-i Hudâ ulağını Nusaybin şehrinde sar'a tütüp kaldı. Bizler onu geçip Murtazâ Paşa'ya yetişip geri avdet ettirip [döndürüp] Diyânbekir'de Bezikioglu evinde *matara içinden *hatt-i şerifleri çıkarıp kati ettik, işte başı mahkemededir. •Ferman senindir. Amma *devletlû *vezîr çok ihsanını gördüm. Sen de yakın zamanda gâül olma, başına bir tedârik gör ve's-selâm" deyip zemîn-bûs ettiler [yeri
Haksızdır]. Burç ve dendanton n&dirdir fkule ve kale dişleri azdır]. Cümle kesme kayalardır. Nice kereler Kanayazta ve Sait Arap ve Kaiendcroğlu nömân [adhj *Ce-
lâlîlcr muhasara edip fkuşaüpj bir taraftan zafer bulmaya kadir olmayıp [güçleri
yetmeyip] h&'ih ü hSsîr [elleri boş] gitmiştir. Âl-i DânişmcndTdcn [Danişmentli so-yundanj Melik Gazî, Rûm keferesi destinden [elinden] dest-i kahr ile [ezici eliyle] feth edip [ele geçirip], ba'dehû (bundan sonra] Yıldırım Hân'ın destine [eline] girmiştir. Lâkin banisi [kurucusu] ma'lûmum değil...
Köprü Kazası nevâhisindendir [bucaklanndandır]. Derûn-i kal'ede [kale içinde] ild yüz kadar neferât haneleri, *dizdârian, yüz elli kadar neferâtı [neferleri] vardır. Bir camı", su sarnıçları, gılâl [tahıl] ambarlan, yedi sekiz aded hurda toplan, mik-dâr-i kan fyeterincej cebehânesi vardır. Hamamı ve sair imâratı yoktur. Lâkin birkaç dükkânlan vardır. Cümle halkı çam agaandan 'boduç' yaparlar. Türkçede em-züdi bardaklara [testilere] boduç derler. Çöğür, tambura, ravza, karadüzen, şarkî, yonkar nâm sazİan yaparak kâr ederler. Ehl-i hevâ [nefsine düşkün], ehl-i saz, ekserisi beynamaz [namaz kılmaz] Etrâk [Türk] halkıdır.
Buradan kalkıp ma'mür [bayındır] karyeler [köyler] geçerek Köprü Kasabası'na gelip Haa Yûsuf *Ağa hanesinde mihmân [konuk] olup, Köprülü Mehmed Paşa'ya ve şâir *a'yâna mekrûb-i muhabbet-üslûblar verip, memur olduğumuz *bölük-başılar cem'ine [toplanmasmaj mukayyed olup, şehir içinde 'at ve don ve mâl ü me-nâl isteyen, ata ve dona ve silâha kadir olan yiğitler gelsin' diye tellâllar nida ettirip, şehir temaşasına başladık. (....)
(....) On iki gün Merzifon'da meks olunmuştu [oturulmuştuj. On üç gün dahi hakîr, Köprü Şehri nevâhîlerinde [dolaylarında] asker cem' etmiştim [toplamıştım]. Mâh-i muharremin yirmi yedinci gün [22 Şubat 16481 *tug kalkıp altı sâ'atte *men-zil-i Munazâ Paşa Çiftliği: Tabanıyassı Mehmet Paşa *Silâhdân Dilâver *Ağa hükmünde idi. Merzifon Sahrâsfnda vâki' olmuş [kurulmuş] mahsuldar [verimli] çiftliktir. Bunda [burada] o gece karlar yağıp tipi ve boranlar olup, cümle asker el ayağın tutmadan kalıp vaveylaya düştüler [feryada başladılar]. Nice bin âlâm ü şe-dâ'id [acılar ve eziyetler] çekerek dört sâ'atte *menzü-i Kulak Hacı Köyü bir vîrân [harap] hanlı ve bir cami' ve iki yüz haneli bir köydür, cümle asker cân atıp, cây-i menâsa {sığınacak yere] girdiler, amma cümle ahâlîsi firar edip [kaçıp], köyde bir bâng verir horoz ve dücâce [ses verir horoz ve tavuk] kalmamış. Ol gece cümle atlar ve şâir hayvanlar cû'dan [açlıktan] ölüm mertebesine varmışken

Der beyân-i sitâyiş-i âlâm ü şedâ'id-i Direklibel [Direklibeluı acılar ve eziyetlerinin
96
DEFTERDARZADE mehmet PAŞA DAİRESİNDE
1 Pâçile: EÇ'nin tanımına göre; "Vasf-i pâçile oldur kim Kürdistân'da ve Acem diyânnda kar çok yagsa kalbur gibi bir çember içini at kılı ve kızıl ile [kıldan İple] pabuç gibi örüp ol çemberi ayaklanna giyip kar üzerinde yürürler. Şâhidî hazretleri: 'Dediler pâçile ol bir çembere / Ayak altına ala batmaya kara' dediği beyitte pâçile olur." -Nö. Şâhidî: Ibrâhîm Şâhidî (1470-1550). Divanı, şerhlerinden başka Lûgm-i $W adlı manzum bir sözlüğü vardır. -NÖ.
97
övgüsü]:
Hikmet-i Huda bir tipi ve boran koptu ki ta sabaha dek beş karış kar yağdı.
ga'de'l-fecr [tan attıktan sonra] borular çalınıp "Göçtür" diye haber olunca, herkes
borazanlara çerb-şîrîn çalıp [küfürü basıp], ale's-sabâh olunca İsabahlcyini cümle yiğitlere * hazinedar Alî *Aga ve Boşnak Alî *kethüdâ va'de-i kerîmeler eyleyip [bol bahşişler söz verip], ne hâl ise bâr [ü] *bengâhlann [yük ve *çadırbnml devâbbâl-lar [hayvanlara] tahmil eyleyip [yükleyip], hâh ü nâ-hâh [ister istemezi belâ-yi azîm ile [büyük sıkıntıyla] ve boran çekerek Direklibel nam mahalle geldikte havaya yine bir gûna tagayyür-i tâm [tam bir değişiklik] gelip, bir menebe şitâ-yi elîm [acı bir kış] ve bir selc-ı azîm nazil oldu [aşın kar indi) kim cümle halk "H-azametü'lUlarf [Tanrının ululuğu] deyip cân-i azizlerinden bî-zâr olup [bıkıp] âlem-i hayrette kalıp [şaşkınlığa düşüp], bir sert rene ü ana' [sert bir sıkıntı ve yorgunluk] ve bir sarsar-i bâd-i fena [kötü, şiddetli bir fırtına] zahir oldu [çıktıj kim nüzul eden beri ü borana [yağan kar ile tipiye] ne devâbb [binek hayvanlan] ve ne Ünâs [insanlar] ve belki hannâs-i vesvâs [kuruntucu şeytan] bile tahammül edemeyip, ne karara âramgah [durmak için sığınılacak yer] ve ne yol belli ve ne bedreka-i râh [ne bir yol kılavuzu] ve ne şair [arpa] ve giyâh [kuru ot]. Ancak zahirde müşahede olunan halk hayâtta zannolunurdu, amma cümlesi meyyit-i müteharrikler [canlı cenazeleri idi. Direklibel nâm mahallin belî ve deşt ü kûhu [çöl ve dağı] berf ile memlû idi [kar ile dolmuş idi].
Paşa nice cür'et sahibi [atılgan] yiğitlere ve nice ehl-i beled [yerli] kılavuzlara ihsân-i in'âmlar edip [bağışlarda bulunup], ayaklanna at kılından ve kızıldan (kıl ipten] örülmüş pâçileler1 giyip kar üzre yol aramaya gittiler. (Vasf-i pâçile oldur kim Kürdistân'da ve Acem diyânnda kar çok yagsa kalbur gibi bir çember içini at kılı ve kızıl ile [kıldan iple] pabuç gibi örüp ol çemberi ayaklanna giyip kar üzerinde yürürler. Şâhidî hazretleri:
"Dediler pâçile ol bir çembere Ayak allına ala batmaya kara"
dediği beyitte pâçile olur.)
SBYAMAINAMP
Böyle pAçilfler İte Miıvhlıth-Thı biraı brıtler* vardıkla taut gark olup [brıtipj ,„ pAçtte ve WE vı ne nflm ıı itişinimı gum olup İvilip), «*kcr mnbeyıltulc I.m.imi.-i,,] gulm>:0 IdrJıkctlııl i'lıtp. ı-untlr ılm-ln \t fc.ıi.ıil.ıı vr bu kadar lu.-.Vm I*hn/ttteter| Itr u teber faltûat] olup, kimi Ah ve vah deyip ıtttm ve candan ht-tar olmnk ibik. makjMdedtndeİken (ntyeılndeykfn) fcıyAtl 0 flgflnlnn (çığlık vr inlemeleri) eflâke (gû$e) erip, flhlı-l kar Ihtlcifl' (tjln .tonunda İtkin) *M*kbAnân«1 linyitimi |*v-khan la Inltrt) ve 'sıi'ira-ı kalın ban ['sni'ieıi kurumssklıml ve *Tatar askeri bayrakları flrir edip (kıictpl, her biri bir cftnlbe [yöne) Uramftr oldular [tlngılılılnt | Ahiro'l-emr [tonunda) PıırklıM't tıl'iltedemeyip (asamayip) I1 »l.i (geri) kul,m askct ile pasa vr ağırlık île hczârâıt rene ü ana ve alilin 0 şedfl'ld (binlerce güçlük, acılar vc ve e/lyet-Icıi çekerek ^ s.i'aiir Gıinnis ş-hıi'ıır ıtolııl olup ¦ unhuın (hizmet kArlann) götnft$ kuşakların ve taslann bu gomüs şehrinde pişirip yedik Uç gün anda meks o ârlm edip [kalıp, dinlenip), Imıml-i HudAsehl (ttıcıkl kar Artın edip (kar dinip). hayan dvldtnl [sonsuz yasam) bulduk. Aınmft her kim Ateş basına oturdu ayncynlerine likf gözlerine) ttz-flbvir [kezzap glbtl Gflmus Şeltrfıulc gümnş suyu inip na-binâ (kor) oldu; kim ki evlere gtrmeylp süitinim-(yüzeyler) ve hayat (sundurma) ve dam ve btm (çatı) olunda meks edip Idurup) Ateşe bakmadı bubnsarlıkıan (kör olmaktan) halis olup [kurtulup) sfthib*natar (göatertnc sahip) oklu
Amma bu şehir içre on yedi adamın dest û pftlan |t*l vc ayaklan) simin-i sitâdat (taşın şiddetinden) üşüyüp ernvl Zekeriydi1 ile kat* olup IZckertyvA'nm testerr -kesilip), katrana sokulup, feryfld ve figanları evce peyvtate olup {göklere ulaşıp) anda kalıp bu Gümüş Şehri halkı cümlemize Hur gibi yetişip mihmandarlık eltiler (ağırladılar). Cenib-1 Bftrî ol şehir halkının izzet vc şevketin vc vakarların ayftd» ber»ztyftd edip (çok çok artırıp), gümüşleri gibi sa'Adet-i dflvtyndc |iki dvmvA mutlu-lugunda] yüzleri ak ola.
(SçynİKiinamc. c. 2, s* 403-403) 17. KIRKDILİM DAGl'Nl GEÇERKEN
OittktiUl'dcki scriİMi Kirkittin l\$ı'nJ.ı tU yhıtfotiyûr. - Hayiytuhtrtıt ay.ıkl.ınna takttan kilim, ktp jtofftdttru - Hayvanlar ffajf* asryşr amm kütün *ğtr yükler, al*bant, kiler tv mutfak takımları karlar üstünde kaltytr, - fi/i oy*$ı donan geri Jeüüytr, - Askeri* lak-

1 Erre-i Zekeriyyfl (Zekeriyarım testeresi): Yahya Peygamberin (Vaftizci Yahya) babası olan Eekenya, oğlunu kunarmak isterken kovalandığında bir agaç kütüğüne saklanmış, onu kovalayanlarda kütükle birlikte Zekeriya'yı da testereyle ikiye biçmişlerdir. -NO.

ttım ılığım duyanlar ktyftri hntatııfı km^mıilar. - OHç buram [alınınca atktr "CUmltmıi kır-talar kalkmaya derin/hunin ynt>tıır"ı kattırıyor. - l'ajıinm on bot ktıt h,ihiiiiyU yeniden yola
Bu çcbiıde [Gümüş Şehri) şiddet-i «İtadan İkisin ştddetindenl üç gün meks edip [kaltpl Ahir (sonunda) cAutb-l cenuba Iguney yönunel giderek Dankasa Köyu'ne geldik, Amasya hakinde |topraft«ula| GOmüş Kazftsı'nın yüz elli evli ma'mûr İbayuıdui bir koyüdvir Bunda Şa*bân Pasa Çiftliği kurbunda lyakmlannda] zıyftret-i Bardaklı
Baba ve dahi Akça Baba Sultan İki er bir yerde medyundurlar Igömulûdurlcrl. Lakin o kadar süslü kıbablan (kubbclerll yoktur. Amma ziyüretgûh-i enamdır (halkın ziyaret vn idııl. Bardaklı Baba kifaf-i ne is için [kendine yetecek kadar) toprak bardak Hesttl ve çanak işlemek ite hAU bu karyede Iköydel memdüh Hyi] bardak ve çanak
işlenir.
Anda loradal müşavere ederek [danışarak^ Kırkdüim nam küh-i bülend İyûce dağl taralına müteveccih oldukta lyoncldiktel, kara kar üzre kara kar yağıp azim meşakkat ve sahmetter çekerek ol tipi ve boran içre gidip, sıcak Türk hanelerinde ibAdulUha [halka) zulm ve ta'addi ederek \Uıyıcıhk ederek ve çizgi dışına çıkarak) lokınacıhk edip âteş başında huzur etmeye mutad edinmiş asker, Kırkdüim Üagı'm Aşmada dilleu kırk etli dilim olup, mezkûr beli aşmada bellen bükülüp, şiddet-i şi-tadan eUcri vc ayaklan dökülüp, nicesi geriye Dankasa Kazüsı'na uğrayıp anda kazayı ImAnda kaldılar
Hemen paşa •kethüdası Ali *Agp, eli ayağı tutar şahbaz yiğitlere bezl-i İhsan edip (bolca ihsanda bulunup) nice kilim ve keçeleri pare pâre edip, deve ve katâr-i katli ayaklanna keçeleri bağlayıp, azab-i elim çekerek katarları kar üzre çekip, cümle hayvanlar boş Kırkdüim Dagı'm aştılar. Amma cemî* (bütünl bâr-i sakilleri lagır yükleri) cebehane vc kiler vc mutfak evimi [kap kaçak] makülesi ve cebehâne sandıklan ve hazine sandıkları kar üzre kaldı. Yine paşa •kethüdası bahşişler in'âm-i •ftmm (herkese bahşişler ihsan 1 ederek, hararları ve bâr-i sakilleri (ağır yükleri) kar ve buz üzerinde sürüyüp, belin başına çıkanp yokuş aşağı hararları yuvarlayıp, ol leyle-ı nâ-mûbflrekte (o uğursuz gecede] bir ormanlı dere içre kalıp, bir canibe gitme İktidân [gücü] kalmayıp, nice adamın dest ü palan [elleri ve ayaklan] donup, geri Dankasa'ya döndüler: Nice devabb [hayvan] soğukta öldüler. Dankasa'da nice adamların dest ü palan erre-i belâ [el ve ayaklan belâ testeresi] ile kat'olup Ikesuip} kimi halâs ve kimi merhum oldu.
Ale's-sabâh [sabah erkenden] yine mezkûr [adı geçen] Kırkdüim DeTesVnden

kalkıp kâh meşakkat-İ rafı [yol zahmeti] krth-be-kflh bela-yi slyfih [kara bela] çekip İsmi hatırdan dûr [adı bilinmeyen] bir karyeye 8 sâ'atte kar, tipi ve boran ve şiddet, i şitfl çekerek ismi nfl-ma'lûm [adı bilinmeyen] köye gelip, gerçi asker can havliyle hanlara leb-ber-leb oldular [hânları ağzına kadar doldurdular]. Ammfl ademîzfldeden [kişioglundari] bir dili da [evde] benîfldem [inşân] kalmayıp, bizim askerin sıyt ü sedasından [ününden ve yayılan ününden] cümle karon firara tebdil ile [kaçmayı dur-maya yeğleyip] terk-İ diyor etmişler [yerlerini bırakmışlar] ve ferd-i merdden zen o mera1 [bir kadın ve erkek] kalmamış.
Ol gece anda cümle devflbb ve İnsAnfln [hayvanlar ve İnsanlann hepsi] cû'dan [açlıktan] helak mertebesine [ölme derecesine] varmışken nısfu'l-leylde [gece yarısında] bi-emr-i Hudâ [Allâhın emriyle] bir tipi ve boran ve bir berf-i asman [göğün kan] yağdı kim ta vakt-i subha [sabah vaktine] dek beş arşın selc-i rahmet [rahmet kan] nazil olup [inip] ba'de'l-fcer [tan attıktan sonra] borular çalınıp "Göçtür" diye haber şayi* olunca [duyulunca] cümle 'karakullukçuların serkârda olanlan [başta olanlan] ve sârbân [deveci] ve ser-neferleri ve harbende ve * çadır ""mehterleri ve *çeşmgîr ve çalıcı *mehterleri *paşa kapısına cem' olup "Cümlemizi kırsalar kalkmaya dermanımız yoktur".
"Bre size onar *kuruş ihsfln edelim" dediler. Onlar dahi "Evvel cân, sonra cihan" dediler. Paşa eyitti: "Bre* oğullar oturak etmek mümkün. Amma burada bu câ-yi bî-âmanda [amansız yerde] me'kûlât ve meşrubattan bir dânc-i hardal [bu amansız yerde, yiyecek ve içecekten bir hardal tanesi] ve kendüm ve şair [buğday ve arpa] yok. Bunda oturak etmek ne mümkündür!" diye nice güftügûlar [dedikodular] oldu. Ahir [sonunda] cümle 'karakullukçular paşadan on beş *kese bahşiş almayınca cümle* * sekban ve 'sarıcalar bile hareket etmediler. Ba'dehü [bundan sonra] at eyerleyip yüke yapışmaya başladılar.
Amma savruntu ve kanntı ve tipi ve şebeh ve kış ol mertebe savruntu ve kanntı etti kim atlar raks-i Mevlevi [mevlevi raksı] ve develer semâ-i Mevlevi [Mevlevi se-mahıj ederdi.

Nice bî-dermânlar [umarsızlar] ellerin koyunlarına sokarak feryâd ederlerdi. Bu hâl üzre biraz giderek hamd-i Hudâ ormanlı hıyâbân [büyük yol] içre girip kar yağmadan ârâm edip [durup], göz gözü görüp, şiddet-i şitâ [karakış] çekerek beş sâ'atte 'menzil-i Büyük Bardakçı Köyü'ne geldik.
(Seyahatname, c. 2, s. 403-407)

istanbul'dan kırk kapıcıyla gelen kaptetbaşt, Dcfterdarzade'nin fotinde. - Defttrdanadt: "Bize Dİyârbekir Byâleti'nİ getirmişsin, hani buyruktan?" diye sorunca kaputlar paşaya saldırıyor, tana paşanın adamları atik davranıp hepsini kıskıvrak yakalıyor. - Kaputların hepsine meydan dayağı, — Çorum'un ileri gelenlerinin ricasıyla paşa, kaputları affediyor. -Kapıcılar mahkemeye gidip paşaya karşı halk ayaklanması kararı çıkartmak isliyorlar. -Kentin ileri gelenleri: "Bu İş bu şehirde olmaz". — Kaputlar kentten sürülüyor, - Merzifon'da. — Köprülü Mehmed Pasa'ya Varvar llzif'ımyürüme buyruğu. — Karakeçili Kbyli'nde Defterdar-zade'nin askerleri çoluk çocuk herkesi kış kıyamette dışarı atıp kendileri yerleşiyorlar. -Kıztlırmak't geçerken, — Kopan fırtına Kıztlmnak'ı altüst ediyor. - Koskocaman buz parçaları. — Hayvanlar, İnsanlar, eşyalar birbirine karışıp kimi batıyor, kimi kurtuluyor. - Bir anda mangıra muhtaç olan yaya ağanın haddi hesabı yok. - Evliya Çelebi: Kızılırmak'ta boğulanlar, Merzifon'dan beri yaptıkları zulmün itencine uğradılar.
Bu şehre dâhil olduğum [girdiğim] gün Âsitâne-i sa'âdet [istanbul] tarafından berberbaşılıktan * çıkma *kapıcıbaşı kırk kapıcısıyla "Diyânbekir 'Eyâletini, getirdim" diye çav çaldırıp [söylenti yayıp], paşaya kerem zann edip [ba|ış sanıp], mümkün olmadı. Cümle *kapı halkı ve 'sekban ve 'sanca ve 'deli ve 'gönüllü ve üç yüz iç 'gümânı hâzır-bâş olup, "'Kapıcı gelsin" deyince, kırk kapıcısı ile girip berk-i hazân [güz yaprağı] gibi titreyip, içeri girince cümle 'levendât paşayı onaya alıp pür-silâh durdular.

Hemen paşa:
"Safâ geldiniz, ne hizmete geldiniz?"
"Sultânım Diyârıbekir'e giderim" dedi.
Paşa eyitti "Yâ bize 'eyâlet getirmişsin, hani emirler?"
"İşte emir pâdişâhındır" diyerek kırk 'kapıcı ile paşa üzerine hücum edince paşa yerinden pertâb etmezden evvel [fırlamadan önce] zeberdest [güçlü] *iç ağalan cümle kapıcıları kıskıvrak bağlayıp hemen paşa "iskemle ve falaka ve değnek!" deyip 'sekban ve 'sanca cellâdlan *meydân-i muhabbete girip onu orada, 'kapıcıbaşıyı burada [kodular]. Kimisi der "Şu arada Varvar'a var, durma burada" deyip feryâd ü figâna başladılar.
Cümle 'vilâyet 'ayanları zemîn-bûs edip [yer öpüp];
"Sultânım, bunlar emir kullandır. Bu size nasihat olduğuna şükrânedir. Bunları

affedin, ıxz-i pâdişâhı var [padişah namusu var]. Cümlesin [hepsini] âzâd edin" diye rica ettiler. Ricaları hayyiz-i kabulde vâki' olup [ricaları kabul edilip] cümlesin âzâd eylediler. Amma cümlesin değnek akında kati eylese [öldürse] gerek idi. Bunlar şehir kadısına varıp mirliva Alî *Bey'i mahkemeye davet edip ve "Gulüw-i *âmm [genel ayaklanma] ile 'nefir-i *âmm emirleri ve *hatt-i şeriflerin çıkanp "Cümle askerin [askerlerinin hepsini] şehir içinde çevirelim" derler. Cümle şehir Vyânı:
"Vallahi bu iş bu şehirde olmaz. Onlar can ve başa kalmış on bin ateş adamlardır. Biz onlara el kaldırırsak cümle şehri âteşe verip mâl ü menâlimiz [varımız yoğumuz] alan talan, evlâd ü ayalimiz [çoluk çocuğumuz] nâlân ü giryân olur [inleyip aghr}. Bu şiddet-i şitâda [karakışta], kande [nereye] gidelim? Onlann böyle isyan edip dosdoğru Varvar'a gidecekleri muhakkaktır" diye *kapıcıbaşıya bu güne şâfî fkandınaj cevâblar verince tarfatü'l-ayn içre [göz açıp kapayıncaya dek] bu ha-ber-i meserreti [bu sevinçli haberi] şehirliden biri paşaya getirip paşa harife [herife] ihsanlar etti.
Pasa kapıcılar *bölükbaşısını mahkemeye gönderip "Tek *kapıcıbaşı anda atlanıp geldiği izine gitsin [geri dönsün]. Yoksa yüzünü tulum yüzüp geldiği yere gönderirim."
Mahkemeye *bölükbaşılar ta'yîn eyleyip cümlesin şehirden sürdüler. Ertesi gün bu ahvâl-i pür-melâli [bu içler acısı durumu] yazıp Varvar Alî Paşa'ya Ateş * tatar ile gönderdi.
Sonra cümle ehJ-i beldeye ihsân-i in amlar edip müşavere ettiler. *A'yân-i 'vilâyet gördüler kim bir *vezîr-i âlî-şân ve bir halûk ve halım ve selîm zî-şândır [ünü yüce, iyi huylu, yumuşak, sağlam bir vezirdir]. Ehl-i şehr [kentin ileri gelenleri] dediler kî:
"Sultânım, gafil mebâş [aymaz olmayın). Salanın. İstanbul tarafına gitmen. Varvar Alî Paşayı kollayarak mabeyniniz [aranız] bir konak ve iki konak olsun. Şimdi sa'âdetle geri dönüp lokmacılık ederek Tokat ve Razova ve Turhal Ovası ganimet yerleridir; anda devrân ve seyrân ederek geşt ü güzâr edin [gezip dolaşın]. înşâ'allâh günden güne cemerâtlar [cemreler] da gelip havarim şiddet-i şitâsı def olup (uzaklaşıp] bu güne

[yolda] hareket buyurun" deyip bu re'y ve tedbîri vech-i ahsen [en iyi çarej görüp Çorum'dan Tokat câniblerine doğru kalktık. (....)
(....) Tekrar Merzifon'a doğru avdet ederek [dönerek] üçüncü günde Köprü Şeh-ri'ne dâhil olduk. Şehir içinde azîm bir gulgule ve velveleye [gürültü patırtıya] rast

geldik. Meğer Köprülü Mehmed Paşa'ya Âsitâne [İstanbul] tarafından Varvar Alî
"Celâlîsi üzerine gitmeye * ferman gelmiş. Halk "Bu kış kıyamette kande gidelim, nasıl kan içinde kalalım?" diye azîm güftügü [dedikodu] ederler. Buradan da kalkıp yine kıbleye [güneye] altı sâ'at giderek Beyören Köyü'ne geldik. Şan Dafcı dibinde ma'mûr [bayındır] bir köydür. Evvelce de burada rnihmân [konuk] olmuştuk. Buradan kalkarak beş sâ'atte şehr-i Merzifon'a gelip Defterdârzâde Mehmet Efendimizle buluşup "İki yüz aded yiğit *sancalı getirdim" dediğimizde salasından raks edip, tez iki *bölükbaşıya *hil'atler ihsan eyleyip serlerine birer Acem serbendi bent kılıp, bayrakların dua ve sena ve *gülbânk-i Muhammediüe açtınp, hakir bu iki *bölükbaşıyı getirmek ile "Evliya çırağı Gizerli Bölükbaşı ve Habıb Bölükbaşı" diye nâm vermişlerdi. *Bölükbaşılar dahi yirmi iki aded *bölükbaşılann zümresine ilhak olunup [katılıp] yirmi altı bayrak oldu. Her bayrakta yüzer yiğit olmayınca bayrak açmak ayıp idi.
Hülâsa-i kelâm [sözün kısası] bu fezada [alanda] lokmacılık edip giderken Varvar Alî Paşa tarafından * tatar geldi "Benim oğlum, sakın gafil olma, dahi [daha] asker cem' eyle [topla]. Hemen nevrüz-i sultânı olup hava küşâde olunca [açılınca] Asitâne'ye [İstanbul'a] azimet edip cenâb-i şerefiniz ile yine haberleşip müşerref oluruz" demiş. Paşa dahi Engürü [Ankara] câniblerine revân olmaya atf-i inana [dizgin çevirmeye] bezl-i ihtimam edip [çok dikkat edip], on birinci günde Çorum Sah-râsı'nda *Menzil-i Tekke-i Seydüm Sultân bir âsitâne-i azîmedir [büyük bir tekkedir]. Cümle bürehne-pâ vü ser [yalınayak başıkabak] âşıkân-i sâdıkânlan [sâdık âşıklan] tarik-i Bektâşiyândır [Bektaşi tarîkatmdandır]. Paşa cümle iç ağalan ve *ka-rakullukçulanyla bu tekkegâha konup, ziyâfet-i azimler [büyük ziyafetler] elti kim ta'bîr olunmaz.
Andan *menzil-i karye-i Karakeçili. Bu dahi Çorum Sancağı hâkinde [toprağında] iki yüz haneli Etrâk [Türk] köyüdür. Kızılırmak'a bir sâ'at karîbtir [yakındır]. Bu köyde ol gece azîm karlar ve tipi ve boranlar olup, 'sekban ve 'sanca haşerât-lan cümle ehl ü ayalleri [çolugu çocuğu] hanelerinden çıkanp, beşikleri rna'sûrn-lanyla [bebekleriyle] kar üzeri bırakıp, kapılan kazıp ve kapı eşiklerin atlan ve 'seyishâneleri 're'âyâ tennûrlannın [fınnlannın] başına çekip, Merzifon'dan beri Gümüş'te ve Dankasa'da olan fazâhat [yüzkarası] zulümleri [kıyıcılıktan] Yûsuf Hâc-câc1 etmemiştir.
Hâccâc bin Yûsuf: Emevi halifesi Abdülmelik'in, İslamlığın ilk yayılma dönemindeki en ünlü valisi. Yönettiği yerlerde ve giriştiği savaşlarda uyguladığı şiddet ve zulümden dolayı Hâccâc-i "Zâlim" diye anılmıştır. -NÖ.

lıibl yiğitler gnvvftsvftr fclnlgıç gibi] ol şiddel-l ştlâdn yah pareler içre [buzlar arasında) şlnflvcrllk lyoıutûlok), mertlik ve ıerver-1 hûnerverllk eder, kimi gark olup [brtllp] gtdrr Deve, katar ve be madem birbirlerine mülemma' olup IkanşıpJ, kimi gark olup (boğulup! kimi halâ» olup [kurtulupl bir kenara çıkar. Ol mahalde bir yiğit gördüm "*Vekilharç *aga, babanın rûhiyçtn olsun bana bir kupa ver, soyunup suya gire m" der.
Amma btı'zi ba'zı Kürt ve Türkmen'in server yiğitleri ol şiddet-i şîi&da soyunup, nice deve katar ve 'seylshâncler halâs edip, tarafeyne liki yakayal geçirirdi. Amma karşı tarafa geçirenin esvabı bert tarafta kalıp yanında esvâb verir adam bulunmayıp, çok adamlar buyup dondu ve nice şehbâzlar atından aynlıp garkâb oldu (suda l>oguldul. Ancak Kızılırmak umman olmadan mukaddem idenize benzemeden öncel ubûr eden ağırlıklar halâs olup (kurtulupl, badehu güzer edenlerden londan sonra geçenlerden] çok htsân (aygırlar] ve bî-hesüb [sayısız] katır, yüküyle kaybolup, develerden çoğu halâs olup azı gark oldu. Yüz altmış adam kaybolup gayn de-\.iH'"hi (binek atı) makalesi binden mütecavizdi (çoktul.
HulAsa [kısacası] vakt-i seherden tâ vakti asra liklndiye] kadar mâl-i (irâvân [çok uı¿11] gark olup bu kadar benlâdem nâ-bûd ve nfl-peydâ lyok ve görünmezi olup ta bu k.ui.tı mal u mcnflldcn 'kul ve 'karavaştan aynlıp, füls-i ahmere (kırmızı mangıra) muhtâc olup piyade (yaya) kalmış ağanın hadd û pâyânı Isının] yok idi ve ckscnyyâ gark olanlar 'karakullukçu ve 'harbende ve 'sekban ve 'sanca idi ve ab-i lev.lıı [akarsu) ile rûh-i rcvânlan kimi firdevse [cennete 1 kimi hannâsa revâne olup (şeytana gidip) rüy-i dünyâda cehennem sılasından halâs oldular (kışından kurtuldular).
AnmıA hikmcı-i lludâ bu kadar mâl ve hayvanât ve benîâdemler gark olup vakt-i asr ki oldu şiddet-i şitâ [kışın şiddeti] ve temevvüc-i nehir [ırmağın dalgalanması] ve buz pareleri kalmayıp, ba'de'l-asr (ikindiden sonra] ubûr eden (geçen] 'tatar ve 'deli ve 'gönüllü ve vâcibu r-riayc (hatırlıl ağalar bî-bâk û bî-pervâ (korkusuz ve pervasız) selâmetle ubûr ettiler.

Evvelâ der-i devlet-masîrde (sürüp giden devlet merkezinde) serkârda (iş başında) olan vüzerâ ve vükelâ bî-garez [tarafsız] kimse gerektir kim hazz-i nefs (keyifl için bir 'veziri ve şâir *mîr-i mîrânlan şiddet-i şitâda bî-mûcib (nedensizi ve senesi tamâm olmadan ol şiddet-i şitâda azl edip [görevden ahpl, bu kadar askeriyle ol •vezîr "Der-i devlete gelem" derken "Gelme" denilip ve bir 'mansıb (devlet orunu]
Buyup dondu: buymak da donmak anlammadır. -NÖ.
105
Her ne İm aita-aabah (aabah erkandan] Karak#Çlll Köyû'ndtn kalkıp Kızılı» mak'ın Çesnlgtr Kâpraıoto gitmeyip, Knmkeçlll geçidine gelip «OM tcdbîı edip lyanlıç davranıp/, karat tarafa gaçmek muntd edinip, birkaç •menzil Çcşnlglr Kop-lüsii'ne gitmediler. Karakeçili geçidine gelip sû'-i tedbir [tedbirsizlik] edip karsıya Seçmek İslediler. Ml|sr bî-Aman (aman vermesi bir gtçtt İmi». Kar teskin oldu (yatıştı] ammfl alddet-l siiıl ol mertebede kim adam al ûire, atlar zemin durmada berk-i hazan (güz yaprağı] gibi titrer, Ne İse cümle askere *nlay 'çavuşları ıcnblh edip IbtidtV (ifkinj paşanın *otak develeri ve mutfak ve dış kiler ve ahır ocağı ağırlığı, yirmi dört yarar elıl-l beled [yeril 1 kılavu* İte vakt-t seherde ba'zı atlılar dahi ubûr ettiler [suyun obur yakasına geçtiler].
Pasımın etimle İki yüz katflr devesi ve yoz katar katırları ubûr edip, hakir dahi katarımla, 'kethüdanın katanyla "Allah Allah" diyerek gözer edip Igcçipl, etimle gc* çen ağırlıklar kasaba-1 Kurtsarayı'na gidip ve pasa 'kethüdası Kuılmunk kenarında sıilr agav.1t/ann ağırlıkları ubûr etmeye muntaaır olup, vakt-İ şu İlkle [gün ağarır-kon/ tahmil olunan [yükleneni paşa 'hazîne katAn ve aâir ngavAılann 'bargnhlnn sa-htl-i nehr-l Ahmere [Kızılırmak kıyışımı] gelip, kılnvuzlnnyla nehre girince bi-emr-I Huda* (Tann buyruğuyla! bir tipi ve boran ve zulûmAt (karanlık) ve ra*d o berk ve saika [gökgürûhüsû, şimşek, yıldınml ve tclAtunvi ırmak cûı u hurflsa gelip fu-nıak çalkamılan coşup], pasa katarı ve bu kadar üşutr ve ester (deve ve karni ve •scyishftnclcr nVyi nehr [ırmok özerine) yayılıp "Allah Allah" diye yûı bin rene û ıınıV [sıkıntı] ile ubûr ederken [geçerken], kimi katAn nehir toparlayıp kimi bâlâ kimi zîr ve kimi garkfib olup (kimi yükselir kimi alçalır, kimi de suya batıp) gezerken lıikmcl-i Mudil Kızılırmak, Kızıl Derya mtsAl (Kızıldcni: gibtj icmcvvüc edip (dalgalanıp] eûş u hurûş ederek (coşarak) harman cirmi [büyüklüğünde1 bu* pAreleri [parçalan! cereyan etmeye [akmaya] başladı. Meğer Çesnigtr Köprüsü kutbunda [yakınında) birkaç gün için ırmak donup secici olunmuş [kapanmışl: benlâdcmi [in-sanlanj birbirine mahlut edip [birbiriyle karısrınp] har ü haşakvâr (çerçöp gibi] bu kadar nüfûsu toparlayıp toparlayıp götürmede. Böyle iken yine karşı taraftan ağırlıklar nehre girmede. Beri tarafta mftl sâhiblert cân ve bas oynatan şehbfizlâr [yiğitler] "Aıınln ünınıet-i Muhammed, âmân!" diye feryâd ederler.
Pasa bu mahalde karsı taraftan 'mehterhanesin döverek gelip bu hali gördükte Kunsaray Kasabası 'reayalarına ve askerin eli ayağı tutanlara ihsan û in'ftnu bezi edip [bağışı cömertçe verip], "Bre gâzîler, katır ve deve ve 'seyishâne kurtarana ve mâl ü menâJ halâs edene" va'de-i kerîmeler edip askerin kimi beri taraftan, kimi kırsı taraftan nehir kenânnea piyade ve atla feryad ederek seğirtirler. Nice cür'ct sft-
SEYAHATNAME
ihsan olunmayıp, başına kasd edeler [ölümünü isteyeler]. Ol dahi (o da] canı havfına [korkusuna] düşüp, bu kadar bin haseratı başına cem' edip, beş on '"re'âya ve •berâyâ [İmik/ ûzre konup göçerek, yiyip içerek cay-i menas [sığınacak yer] arar. Bir *vezîr dahi onun »mansıbına ol şiddet-i şitflda gidip ol râh üzre [o yol üzerinde] pâymâl olan [ayak altında çiğnen] *re'aya"nın ve garkâb olan [suda boğulan] devâbb [binek atlan] ve beniâdemin günâhları ulü'l-emrler [buyruk sahipleri] üzredir. Hattâ "alimallah ve şehadaHâh ve kefabiüahi Muhammeden resûlu'llâh" [Tann'nın bildiği, tanıklık ettiği, kefil olduğu, Muhammet Pcygamber'in O'nun elçisi olduğu] manzü-rumuz olan [gördüğümüz], nice bin mevâdâtlar [maddeler] vardır. Cümleden biri bu sene-i nâmübâreke-i zemistânda [bu uğurlu olmayan kış yılında] Erzurum'dan çıkağımız mahallerde ÇardakhbeJi nâm mahalli haşerât-i aVân [yardımcı haşerât] yüz bin âlâm ü şedâ'id [acılar ve eziyetler] çekerek aşıp Kurtderesi Köyü'ne dâhil olup, ibadullahın [Tann'nın kuJJannı] kapıdan taşra ilinle edip [dışan çıkarıp], ma'sûmuyla [bebeğiyle] beşikleri kar üzre fırlatıp, üç ma'sûm-i pak [tertemiz ma'sûm] merhum olup [ölüp], nice haneleri münhedim edip [yıkıp] âteş yaktılar.
Hattâ gark-i âb-i sebeb-i ibadullah [halkın suda boğulmasının nedeni] bu Kızılırmak'ta gark olan mahlûk-i Hudâ'nm [Tann yaratıklarının] aslı, Allâhü a'lem [Tann bilir], beddu'âya [ilence] uğramışlardır. Zîrâ bir gün kal'e-i Gümüş'ten kalkıp Dankasa nâm mahalde Köse Şa'bân Paşa Çiftliği nâm karyede [köyde] meks olunduğu [durulduğu] gün, Direklibel'de eli ayağı donup testere ile kesilen adanılan sıcak odalara komak için kırk elli hanenin nisvânlarını [kadınlarını] evlâd ü ayalleri [çoluk çocuklan] ve kundaktaki ma'sûmlan [bebekleri] kar üzre bıraktılar ve nice sahihleri nzâ vermedikleri için *sekbân ve *sanca ve 'karakullukçu haşe-râtlan *re'âyâ ve *berâyâ ev sahihlerine öyle balta vurdular kim nicesi mecruh oldu [yaralandı] ve yetmiş seksen aded *re'âyâ fıkaraların şartlayıp, nâ-şerl [şerî'ata aykın] ham teklif edip, birkaç müeddebe havâtînleri [edepli hatunları] müte'ezzî edip lincitlp), masumların [bebeklerini] kundaklanyla kar üzerine bıraktılar. Bu hâl-i pür-melâli [içler acısı durumu] ahâlî-i beled [köy halkı] görüp, hûn-i sirişkle [kanlı göz

yaşlanyla] ciğer dağladılar. Derhâl paşaya gelip tazallüm edip ağladılar. Ne çâre paşa dahi anlara muhtâc; bir alay eli ayağı donmuş 'sekban ve 'sarıca mel'ûnlandır. Ahir [sonunda] igmâz-i ayn etti [göz yumdu].
Hakîr-i pür-taksîr bu hâli görüp "Ayâ, ol azîz-i zû-intikâm Allah1 [o güçlü, öç akı Tann] bir gün bu askere ne güne [biçim] belâ nazil eder [indirir]" diye havf ü
Kuran, Ali Imrân suresi, 3/5: "Vallâhû azîzün zü-intikâm." ("Tann güçlüdür, öç alır."). -NÛ.
DEFTERDARZADE MEHMET PAŞA DAIRESIMDE
19. BARDAKLI BABA
Bardaktı Baba zİyarelgâht. — Bardaktı Baha'nın kerametleri, - Defterdarzade askerinin zulmüne uğrayanlar Bardaktı Baba ziyaretgâhtnda, - Posanın askerine ilene eden edene, - Evliya Çelebi: Asıl sorumlu buna yol açan İstanbul Veziri Ahmet Paşa'dtr. - Yaşlı adamın Veziriazam Hezârpâre Ahmet Paşa'ya ilenci: "istanbul Veziri, Çalap Allah kılıcına uğraya!" -Defterdarzade hariç, adamları da ilençten pay atıyorlar. — Yaşlı adam: Karınlarını doyurdular, şarap içti/er, avrat ve oğlan istediler.,, - Evliya Çelebi gördüklerini, duyduklarım Dıf-terdarzade'ye anlatıyor. — Paşa, halkın gb'nlünü almak için, "eme seme yaramaz leyleri" veriyor,
Mezkûr [adı geçen] beldenin kurbunda [yakınında] Bardakh Baba nâm bir azîz-i
hümâm [himmetli bir ermiş] ziyareti var. Hacı Bayram Velî hulefâlanndan imiş. Nice keşif ve kerametleri zahir olmuştur [görülmüştür]. Cümleden biri kendiler ki-fâf-i nefisleriyçin [yaşayabilecek kadar azık için) bardak yaparlarmış ve dâima tec-dîd-i vuzû1 [aptes tazelemek] için bardak taşırlarmış. Cemi' fukarâlan o bardaktan aptes alıp yine bardak mâ'-i zülâl [şeker gibi bir suyla] leb-ber-leb lagzına kadar dolu] dururmuş. Hâlâ o bardak kabr-i şerifi âsitânesinde maslûb [gömütünün eşiğinde asılı] durur. Anın [onun] için Bardakh Baba derler. Hakîr, türbedânn izniyle bardağı indirip su ile doldurarak teberrüken (uğur olsun diye] teedîd-i vuzû* edeyim [aptes tazeleyim] derken onu gördüm, ibrik mâ'-i zülâl ile memlû [dolu] (tekkede oturan], amma üzerinde kırk yıllık gubâr [toz] var. Tekkenişîn ve paşa imâmı ve nice 'paşalı bu ibriğin bu kadar seneden beri mâlâmâl [dopdulul durduğuna hayran kalıp türbedâra ve şâir fukaralara yemîn verdiler kim "Siz bu ibriğe su koymadınız mı?" diye "Yemîn et" dediler. Onlar:
"Hâşâ ve kellâ [hiçbir zaman]. Kırk elli seneden beri bu kubbede maslûb durur [asılıdır]." İşte bu Evliya *Aga indirip teberrüken aptes alayım derken hikmet-i Huda uş [bu] ibriği dolu buldu.
Amma İbrahim Efendi ve gayri ahibbâ [dostlar] "Evliya Çelebi, gel imdi ibriği yine yerine salb edelim [asalım]" dediler.
107
haşyetimden [korku ve dehşetimden] meraka daldım.
{.Seyahatname, c. 2, s. 408-412)
106
SEYAHATNAME
Taraf taraf "Ma'kûldör" dediler. Hakir tazelik [gençlik] hesabıyla ta'assub edip "Elbette bu azizin ibriğinden tecdîd-î vuzû' ederim" diye bi-smi'Ilâh ile şart ve ku-yûduyla [kurallarıyla] âdâb-i vuzÛ* [aptes kuralları] ûzre sünnet-i resûlu'Ilâh ve ala mafarazullâhı [peygamberin sürmelini ve Tann'run farzını] icra edip [yerine getirip], ibrikten aptes alıp mâ'-i mûsta'meti [kullanılmış suyu] leğen içinde burca burca [burcu burcu] mâ'-i zemzem [zemzem suyu] gibi kokardı. Amma ibrik ke'l-evvel [önceki gibi] mâlâmâl [dopdolu] durup hayrette kaldım.
Paşa imâmı dahi eyitip "Evliya Çelebi, ben de taberrûken aptes alayım" deyip ol dahi tecdfd-i vuzû' etti.
B-hâsû [kısacası] dön kişi o bardaktan aptes alıp yine ibrik âb-i tâhirle [temiz suyla] mâlâmâl durup, cümlemiz mebhût ve hayrette kalıp yine du'â ve sena ile mezkûr ibriği kubbede yerine kalb eyleyip [asıp] lâkin leğen içre mâ'-i müsta'meli [kullanılmış suyuj Şeyh Bekir Dede alıp hıfz etti [sakladı]. Amma mezkûr ibrik bir ahmerül-levn hâk-i pâkten [ibrik kırmızı renk bir temiz topraktan] inşâ olunup ibriğin kamında süre-i Ra'd'den "Enzele mme's-semâ'i mâen fe sâlet evdiyetün bi-kad-rihâ..-"1 âyeti tahrir olunup [yazılıp], dahi altında hurûf-i erkâm ile [rakamlarla] 66626 ve dahi ûç'kaf ve iki 'cim' ve bir 'mim' ve bir kadeh tasviri ve bir bardak tasviri var idi. Hemen haldr hasbetenlillâh [Tann için] rûh-i şerifi için bir hatm-i şerife şûrû' edip [başlayıp] ruhâniyetinden istimdâd aşinalık kesb ettik. Zîrâ merâ-kîd-i kibâr-i kûmmelin [olgun büyüklerin gömütlerinin] ziyareti hakkmda hazret-i mevcudat buyururlar kim, hadîs: "Iza tahayyertüm fî'l-umûr...." [İşlerinizde dara düştüğünüzde kabir ehlinden yardım dileyiniz] buyurmuşlardır. Hakka ki [doğrusu] bu hadfe-ı şerif mazmûnunca azizi [ermişij ziyaret edip rûh-i şeriflerinden isti'ânet taleb edip [yardım isteyince] âyine-i dil [gönül aynası] jeng-i gamdan [tasa pasından] möcellâ oldu [temizlendi].
Onu gördüm: Asitâne-i sadetten taşra kapıdan [türbenin dışan kapısından] bir hâtûn zahir olup [bir kadın görünüp] bir ma'sûmu derâgüş eyleyip [bir bebeği kucaklayıp/ kabr-i azizin önüne koyup başın açıp gîsûlann târümâr [saçlannı darmadağın] edip gözün ve yüzün pare pare edip "Oğul!" diye feryâd etti. *Harbendeler [•seyisler) hâtûnun hanesine konup ma'sûmu kar üzerine atıp ol gece merhum olur.
Hâtûnun ardı sıra bu ziyarete nice fukara ve zu'afâlar [yoksul ve güçsüzler], balta darbıyla zahmdâr [balta vuruşuyla yaralı] ve sahibi vakar [ağırbaşlı] kimseler ha-

Kurm, Ra'd suresi, 13/17: "O (Tann] gökten su indirir, koyaklarda alabildiğine (seller akar),..."-NÖ.

kîr ve hor olup tekkeye gelip kabr-i şerife girip eyittiler: "Bak a Bardakh Baba Sul-tân'ın Tanrısı, eğer bunda yatan azız pır senin gerçek erin ise bunun yüzü suyuna olsun hey Çalap Allah ve âhir zaman (nebisi] Muhammedü'l-MustaÎârun aşkına olsun bize zulm [kıyıcılık] eden bu *paşah *Celâlüerini, bu günde,bu saatte bir belaya uğratıp avanhklanndan 1 zorbalıklarından] kurtulak (kurtulalım!" diye ol kadar sagu sağlayıp [ağıt okuyup], Bardakh Baha'nın kabr-i şerifi ûzre ağlayıp, tazarru' ve nâlişler [yakan ve ağıtlar] ile feryâd û figân eyleyip [çığlık atıp. inleyip] beddualar [ilençler] ettiler kim hakire bir dehşet gelip bir nim-hasyet ariz olup [yan ürküntü gelip], vücûdum berk-i hazân [güzyapragıl gjbi ür dr titrerim Bildim ki beddu'â-lar [ilençler] hedef-i icabette vâki' olup [amacına erişipl bir kere âh-i serd çekip, hakir cümle fukara *re'âyâların [zavallı halkın] yanına varıp, nicesinin destlerin bûs ederek [ellerim öperek!, yüzlerine gülerek, yanaklarından öperek eyitunv.
"Ey ümmet-i Muhammed, ben dahi ol askerdenim. Vallahi paşanın zulme rızası yoktur, amma nâçâr [çaresizi baş kurtarmak için başına bu kadar adam cem* edip [toplayıp], kışta kıyamette ne konacak ve ne duracak ve ne yatacak yer vardır Beddua ana [ona] gerektir kim bu kış kıyamette bu kadar askeri sizin üzerinize kondurmaya sebeb olan İstanbul * veziri Ahmet Paşa'dır" deyince cümle "Gerçek eylül" [söyledi] diye feryâd edip, hemen aralarından yüz yaşında bir pîr-i nâ-tüvân Igûçsüz yaşlı bir adam], tâb ü tüvânı [gücü kuvveti] kalmamış ol pîr-i fâni [çok yaşlı adam] baş açıp "İstanbul *vezîri, Çalap Allah kılıcına duşgele [uğraya]. Rahatlığının ve kızanlannın ve kendinin devri döne. Bu yatan gerçek adamına hû diyelim hû" diye kabir kurbunda sakin oldular [gömüt yakınında durdular].
Ol ihtiyarın hakîr hakîrânece dest-i şerifin bûs edip [öpüp] eyiltim: "Sultânım, ben imâm efendinizin evine kondum, adamlanm ve atlarım kar ûzre yatıp, ben bir hayât altında yatarım. Lûtf eylen, bana ve paşaya beddu'â etmen" diye rica eyledim.
"Seni biliriz, imâm sana bulamaç, gülemeç aşı getirmiş, kabul edip aşamamışsın [yememişsin]. Allah karadan [günahtan], kadadan [ilençtenl, yavunçlu [korkulu] düşten ve aşıp yorduğun [gezip dolaştığın] yerde yaramaz işten sizi Allah saklasın. Amma ağalan ve ' sanca ve 'sekbanlar ve *karakullukçulan hcmın İbir sn önce] Çalap belâların vere. Ne diyeyim, kor giresi boğazlan doyduktan sonra ıssı dama girip şarâb hölpürdettiler. Ol kızıl kekremsiyi başlarına birer çanak çekip 'Bre ev ıssı [sahibi], bize kasık mancası getir!* diye baltalar ile vurup avrat ve oğlan isterler. Cümle ehil ve evladlanmızı bir dama tıktık. Geceyle damı kurdalayıp lyoklayıp] bir yanından gelip avrat ve oğlan çıkarmışlar. Hemen onlan Allâha

Seb'ü'I-mesânî: "Yinelenen yedi (ayet)" anlamına gelen bu söz, yedi ayetten oluşan ve Ku-ro/ı'ın ilk suresi olan Fatihanın öbür adıdır. -NÖ.

beri tarafına gelince bir habbeye muhtâc ve sâhib-i ihtiyâç olup, sebükbâr İham"
yüklü) olup, canlar halâs ettiklerine [canlannı kurtardıklarına] bî-haddd ü bî-payan
şûkr-i Yezdan eylediler [sınırsız ve sonsuz olarak Tann'ya şükrettiler],
Hamd-i Hudâ ol Kızılırmak geçidinde bir rahme [sakatlık] görmeyip selâmetle
ubûr etmiştim [aşmıştım].
Yine nehir kenân *menzil-i kasaba-i ma'mûr Kurtlarsarayı.
{.Seyahatname, c. 2, s. 412-414)
20. eşkıya yatağında
Kurdarsarayı'ncla iken, Paşa Kızılırmak'ta suya bacan eşyayı kurtarmak için adamlar bırakarak kona kalka yola çıkıyorlar, lokmacılık ederek dolaşıyorlar.
Peryal - Akçakoyunlu - Koça Baba - Şeyh Şam i - Hüseyin Ağa - Kalecik Kalesi -
Kur bağa lı - Nenekier - Sarıalan.
Sarıalan Beli aşılırken bir cipi felaketine yakalanıyorlar. Paşanın iç ve dış ağaları can ve baş derdine düşüp, hazineyi bırakıp bir tarafa kaçıyorlar. Evliya Çelebi de bu arada bir dere boyunda sığınak buluyor. Bora ve savruntu hafifledikten sonra, yirmi

bir köle ve Üç seyishanesiyle giderken, üç köle daha buluyor.
Sığınacak bir yer var mı? — Kb'pek sesleri. - "Canım sığır tezeği tütünü'." - Köyün içinde. -Meydanda kimseler yok. — Arklarda on iki at — Dalsattr fırlayan adam. - "Misafir misafiri sevmez, ev sahibi ikisini de sevmez." - iki taraf yatıştırılıyor. - "Bre beyim, bu yiğit pek yâ' rândandtr, zarar gelir adam değil!". - Mahşer soruları. - Tabanca armağanı. - Evdeki konuklar kalkıp atlanıyorlar. - Evliya Çelebi ateş başında yalnız. - Hacı

Baha'nın armağanları. - Evliya Çelebi arkadaşlarını getirtiyor. - Birlikte yenip içiliyor. - "Dikkatli olun." -Ev sahibinin gerisi tutmaz oluyor. - Köle ile gönderilen haber. - "Ağa, ne armağanlar istiyor?" - "Kanıma ekmek doğrama!" - Eşkıya yataklığının dertleri. - Evliya Çelebi yüksekten alıyor. - Armağanlar çoğalıyor. - Arkadaşları da unutmamalı. - Ev halkıyla ahret kardeşliği.

Netice yirmi beş kişi olup, şiddet-i şitâ [kışın şiddetini] çekerek Sanalan Belini aşıp, öte taraftaki düz sahraya düştük amma cân-i azîz dahi bizden düşmeğe az kalıp, halâs olma ümidinden me'yûs olup [kurtulma umudunu kesip] kar sökerek

kâh piyade olarak gitmedeyiz.

saldık" diye beddu'â edip gittiler.

Ha kır bu hâl-i diger-gûnu (bu bozuk durumu! görüp "Ya Rabb, sana sığınırım, benim bu işlerden haber ve Agâhım [bilgim] yoktur" diye kabr-i şerif üzre yine gelip bir ffltiha-i seb'ü'I-mesânf1 kıraat edip [okuyup] ziyaret-i veda' edip, doğru Mehmet Paşa Efendimize gelip bu vakı'dt-i pûr-melâli [bu çok acıklı olup bitenleri] bir bir takrir ettikte [anlattıkta] 'kethüdası Alî Ağayı çağırıp eyitti:

"Ne kadar bâr-i bî-ma'nâ [işe yaramaz yük] var ise onları bu kura* [köyler] halkına yediğimiz zahâ'ir mukabelesinde [tahıllar karşılığında] verip tesellî-i hatır ey/en" [gönüllerini alın] diye tenbîh ve te'kîd eyledi.

Hakîkatü'I-hâl paşanın akrabâlanndan * hazinedar Alî *Aga * re Viyanın maslahatgüzar {iş beceren] adamlann çağırıp, *otak sokakları ve ba'zı bâg tepeleri ve nice eme seme varamaz taşra kiler sandıklan gibi şeyler verip, tesellî-i hatır olur şekilli oldular. Amma mukaddema beddu'ânın hedef-i icabete [yerini bulup] tesîr eyleyip netîce-i keJflm [sözün özü] Kızılırmak'ta bu kadar mâl ü menâl ve bu kadar halkulteh-i ibâdu'llâh [Tann yaratığı Tanrı kullannın] gark olmasının aslı Allâhu a'lem [Tanrı en iyisini bilir] ol fukaraların [zavallıların] Bardaklı Baba Sultân'da ettikleri beddu'ânın tesîridir kim Kızılırmak geçidinde ol kadar hasar [mâl ziyanı], ol kadar cân-i azîz-i bî-çâre gark olmamıştır. Kulûb-i ibâdu'haha [Tanrının kullarının yüreklerine] dokunup beddu'â almanın akıbeti [sonucu] öyle olur. Ne'ûzûbillâh [Allah korusun].

"Sakın mazlumun âkından sehergâh Ki anı yerde koymamıştır Allan"

[Sabah vakti mazlumun ahmdan sakın; çünkü Tann bu ahi yerde bırakmaz]

Ne'ûzûbillâh [Tann'ya sığındık], ol geçitte çekilen âlâm ü şedâ'idi [acıları ve eziyetleri] birer birer tafsilen tahrîr etsem [ayrıntılarıyla yazsam] tasdiM sere [baş agnsına] bâ'is olur [yol açar].

Hâsıl-i meram [sözün kısası], gark-i âbdan halâs olan [suda boğulmaktan kurtulan] ağalar, Kızılırmak'ın karşı tarafında bay-i muhteşem [görkemli, zengin], kerre vü ferli [gösterişli] ve dârât ü azamet [şân ve ululuk] ve katar ü mehâr [dizi dizi hayvan ve deve] sahibi, ankâ'-yi zî-kudret [çok güçlü zengin] adamlar iken, suyun

Bu şiddet-i şitâyı çeker kâh düşerek ve gâh piyade olup kar sökerek tamâm ki vaJa-ı asr fikindi zamanı] oldu, bu vechüe gidip "Âyâ [acabaj şu yerlerin yemîn fl yesânnda (sağında ya da solunda] kura' ve kasabâıtan [köylerden ve kasabalardan] bir cây-i menâs [sığınacak yer] diye te'emmül eylerken [derince düşünürken] bir de Ashâb-i Kenfin1 kelbi [köpeği] vaVai gibi "afv afv" sadâsı istimâ' olundu [hav hav sesi işitildi]. Mısra";

Nefsike kelbü eyâ keJb-i mu'aJIem [ey eğitilmiş köpek] dem dem

derken, bir kelb-i sarih [gerçek köpekj çomar ve alabaş ve karaman ve tertaban

savtı fsesi] gibi heft heft ve çend çend zınltısı dahi istimâ* olunup [duyulup]: "Bre meded, canım kelb-i muallemler, benim kelb nefsimin biraderleri [benim köpek ben ligimin kardeşlerij, çend çendine [nicesine], heft heştine [yedi sekizine], nüh

[dokuz] dediğe kurbân olayım" diye, "Müjde yaranlar i'mâristân [bayındır yerler] vardır, Cenâb-i Bâri yâri kılıp [Tann yardım edip] bize selâmet [esenlik] verdi. Hemen şu seklerin [köpeklerin] sadâsı gelen canibe [yöne] gidelim" diye ileri at

bırakıp, canım sığır tezeği tütünü [dumanı] aşikâr olup, seni [biraz] dahi ileri vardıkta bir karye-i azîm nümâyân olup [büyük bir köy görünüp], sığır tezeği râyihası [kokusu] ol mahalde müşk-i anber-i ham gibi dimâgı mu'attar edip [katıksız amber gibi, beyni güzel kokuyla sanp] canımıza cân kattı. Hakîr bir çift avlu kapısı önüne yirmi beş refikimizle gelip:

"Aşıklar siz şu eve konup biz şu eve varalım. Amma zulm [kıyıcılık] etmeyin, Biz bu eve konalım amma biribirimizden haberdâr olalım" diye *gulâmımın biri atmdan inip çit avlu kapısın açıp avluya dâhil olunca *levendâne [*levend gibi] *alay *çavusu gibi *tabıl-bâza turralar [tokmaklar] vurup: "Salâtü Muhammed" diye na'ralara rehâ buldurup [salıverip], "Bre ev sahibi!" diye bir na'ra dahi haykınp, adamdan eser yok. Amma avlu içinde on iki esb-i sabâ-sür'at [yel gibi hızlı on iki at] kar üzre kantar sınklar zemine [yere] zerk olup [saplanıp] atlar mızraklarda deveran etmede [dönmede]. Atımda bir na'ra daha edince hemen içerden bir *fetâ yiğit, orta kuşak [ev içi giyimli], yalınayak mest ile dalsâtır olup [satır çekip], iki tüfekli ikisi dahi dalkıhçlı zahir olup [görünüp], kar içre seğirterek atlarına yalınayak, bilâ-rikâb [üzengisiz] süvâr olduklarında [bindiklerinde], biri üzerime at sürünce:

Ashâb-i Kehf: "mağara arkadaşlan" ya da yaygın olan adıyla "yedi uyurlar". Kuratim 18. suresinde yer alan anlatıma göre tek Tannya inanan, bu inançlannı korumak eregiyk* bir mağaraya sığınarak burada 309 yıl uyuyan yedi genç (Kuran'da üç, beş, yedi diye geçer). Yedi uyurların köpeğinin adıysa kimi kaynaklara göre Kıtmir'dir. -NÛ.

"Essclâmü aleyküm ev sahihleri, misafir kabul eder misiniz?" dedim.
Biri eyitti:
"Bre Akyakahoglu gelsin" dedikte, bir kırmızı serbendli |başı kırmızı kuşaklı!, boğazı puşili [kuşaklı] yiğit çıkıp:
"Bre hey alındık" deyince derûn-i haneden [evin içinden] yedi adam dahi dalkılıç, üçü hâne içine gidip döndü. Hemen bir pır-i fânî [çok yaşlı bir adam] piyadece bana doğru "Safa geldin oğul" deyince, attan inip:
"Baba nedir hâlin?" dedim ve asla aldırmayıp, "Bre şahbazlarım, kardeşlerim ne atlanırsınız? Misafir misafiri sevmez, ev sahibi ikisini de sevmez" derken taşrada olan yirmi aded refiklerime "Bre varın dediğim yere konun" dedim.
Hemen hâne sahibi pır [yaşlı adam] yalınayak, dalkılıç, atlarına süvâr olan [binen] yiğitlerin ellerine ve ayaklarına düşüp "Oğullar, evimi barkımı harâb edersiz [edersiniz], İşte o *aga atından indi, tipi ve boran yemişler, işte evime düşmüşler, siz dahi atlarınızdan inin" dedikçe onlar "Bre hey hacı baba, bize olanı sen bümez-sin. Biz bize ettik. Bre getir çizmelerimiz! Bre getir kürkümüz! Bre getir zırhımız1. Bre getir *tîrkeşlerimiz" deyip at sırtında kılıçların ve *tîrkeşlerin kuşanmaya başladılar.
Hâne sahibi rica ettikçe anlar "Gideriz!" derler.
Bildim ki bizi istiskal ettiler [kovumsadılar]. Hemen levendâne lleventçe] "Bre hey kardeşler, nûr-i îmân ehlinden yad [yabancı] olmaz. Siz kendi sohbetinizde olun, biz taşra bir hayâtta [avluda] bir gece bu kışta kıyamette mihmân [konuk] olalım, hey ömrümün varları** dediğimde biraz teselli-i hatır bulup [gönülleri rahatlayıp], kılıçlan kılıflarına koyup, kapıdan içeri biri girip, biri dahi yanımda attan inip, anınla öpüşüp hâl ve hatır soruştuk. Amma hakîr akıl dâ'iresinden çıkıp "Âyâ [acaba] bunun aslı ne ola?" diye bunlara im'ân-i nazar ile nazar ettim (dikkatlice baktım].
Cümlesi hakîre gec-nazar [eğri bakışlı] idiler. Hemen şaka tarafına zâhib olup [vurup] "Salât-i Muhammed, Hak sizi hatâdan saklasın şâhbâzlanm" dedikte hâne
sahibi pir:
"Bre oğullar, inin, akşamdır, yiyin" dedikte:
"Vallahi hacı baba, ben ve oğlanlarım alabaş köpek gibi açız. Hemen sofrayı şu kar üstüne getir, burada yiyelim" diye kar Üstüne oturdum. "Bre hacı, Allah aşkına olsun tez baba, pîr baba çorbasın evvel getir, sonra su pastırmasın getir, sonra buzlu hoşaf turşusun getir. Hararetten yürek yandı" dediğimde biri eydür:
"Bre beyim bu yiğit pek yarandandır, bundan zarar gelir adam değildir" de-

dtglnde etimle»! sn m lal; t atlanmam İnip kc'I-evvel [önceki glbll utkum [atlarını] kar ûtre sjtıktnnno kayd edip [bağlayıp], haltfri daVct edip "Sen kimsin", dediler ve "Kimin icvnbrisiıı İkimin ddauıbıraıdausın]? Bu yollmda kuş uçmaz, bu kişin kıyamette sen n'İçlersin İne yaparsın]?" diye maliler su'flll etiller (mahşer sorusu sordular], Anıma yine gözleri kapıda ve silahlın ımlıı. Hakîr eyitttm:
"Bize Evliya Çelebi derler. Seyyflh-t JİlcmIm [dünya gezginiyim]. Melek Ahmed Paşa ile bir kere bu eve dahi konup hacı babanın ni'nıetlni yemişiz. Bu yolları babam evi gibi bilirim ve tuz ekmek hakkını bilir yiğidim."
MAİınzıtrta'ıini [hasırdaki yemeği] tenâval ettim [yedim], içlerinde bir fedfil, csmcrtVI-levn [esmer renkte], ince belli ve ela gözlü ve iii kemikli tavana (güçlül ytglt gelip, ocak başına oturup, cümlesi ona riayet ûzre olup "Beyim şöyle" ve "Beyim böyle" diye ona ta'alm edip hitab ederler [saygı ile söz söylerleri.
Esnfi-yl kelamda [söz arasında] ol dahi onların birine: "Behey Kattrcıoglu, şu gidi bizi bu stVıii allak bullak etti, çizmesi* pabuçsuz, silah kuşandırmadan bizi ata bindirdi" diye bu haktrl gösterip:
"Şundan ibret alsanız, cümlemize bu iş nasihattir. Gâill baş tez gider. Avrat gibi boğazımız tokluğuna flteş başı demiş kapanmışız. Yâ bu yigtt davulbftz çalıp na'nı haykırmadan taşradaki yirmi otuz yiğitle bizi çevirse cümlemizin hâli neye müncer olurdu, hele düşünün. Ne dersin Onyaganlıoglu? Ne dersin Yeğen Hüseyin? Ne dersin Akyakaltoglu? Ne dersin Kara Memi?" diye cümleye hitâb edip onlar da: "Belt [evet], işimiz nıüskıl olurdu" dediler. Yeğen Hüseyin;
"Ne olsa gerek! Biz evin içinden damı bulup, taşra çıkıp, dam üstünden gelen baskıncıları alarga ederdim, siz atlanırdınız. Evin avlusu yoldur, at üstüne geldikten sonra ceng ede ede ya kurtulurduk ya kırılırdık" dedi.
Hemen Onyaganlıoğlu bir lattfe-gûy [latîfecij, şakrak yiğittir, hakîri gösterip: "Bre şu amini ...ğimin gidisi bizi basmak ne boynuna? Hemen kıştan kıyametten cân kurtarmak için tandır masdısı [köpeği] gibi bizceleyin âteş başı arayarak bu eve geldi. Yoksa canın seven bugünkü gün kapıdan dışarı çıkar mı?" diye vâfir güftügû [birçok dedikodu] ettiler.

OJ "*bey" dedikleri yiğit, ocak başında kurulu beş tabanca tüfeği vardı. Birini hakîre bağışlayıp "Yiğit şunu aşkımıza kullan!" deyip, "Siz dahi birer şey bağışlan [bağışlayın], ev sahibi hacı baba nzâm var, sen de bu yiğide vâfir [çok] şey bağışla"
114
DEFTERDARZADE MEHMET PAŞA daıresında
Bu sözcük "küm = deve sürüsü" olabilir. -NÛ.
115
dedi.
Hemen Knıırcıoglu Mehmet dediği yigtt yanında bir gümüş tel sanlı uyluk * hiçti var idi, onu ve bir tehttîn Imesln] keseli kaşıklık ihsan etti. Ve Akyakahogıu bir sığır paçası derisinden bir tozluk ve bir gümüşlü Trabzon baltası bağışladı.
Yeğen Hasan eydür:
"Ytglt bizimle birkaç gün bunda otur. Kışın şiddeti geçsin. Senden hazz ettik. Bir musahtb [sözü sohbeti yerinde] yiğit imişsin" dedi. Hakir eyittim:
"Vallfthl biz pasahyız. Paşa'dan ayrılamayız. Lakin bu tutanda tarumar (darmadağın] olduk. Insfl'allâh sabaha dek bu kar teskin olup [dinip] paşaya gideriz" dedim.
Hemen mezkûr "beyim* dedikleri eydür: "Bre nasıl paşa?" dedi. Hakîr eyittlm:
'Erzurum'dan ma'zûl Defterdâroglu Mehmet Paşa" dedim.
"Bre ya o kandedlr [nerededir]? Yiğit İstermiş. Biz onu isteriz" dediler.
Birisine UİhftnÎce I gizlice 1 göz kırptı: "Bre, ya o paşa şimdi nerdedlr?"
"İşte Sanalanı asarken tipi ve borandan lârümâr olduk ve Kızılırmak geçidinde
nice yüz yiğit, nice yüz at ve deve gark oldu" diye hikâye eyledim. Hemen "*bey" yerinden kalkıp elim öpüp:
"Ey İmdi yiğit, sen imdi kıştan bu eve düşüp cân kurtardın. Amma hakka ki sen de bizden iyi cân kurtardın. Eger bu evin avlusuna girdiğin gibi selâm verip andan attan inmesen bin canın olsa kurtulmazdın. Sen de bize, biz size cân bağışladık. Ve paşa gelmesinden haber verdin. Simden geri bize bu evde kapanrnak haramdır. Kalkın tayfa silâhlanın'* dedikte cümlesi pür-silâh olurken [hepsi tepeden tırnağa silâhlanırken] hemen *bey belinden bir güderi kemer çıkanp:
"Şu kemerde beş yüz altındır. Al şunu kabul eyle. Lâkin senden rica oldur ki besbelli mertsin ve yiğitsin ve tuz ekmek yedik. Nân ü nemek [ekmek ve tuz] hakkını bilirsin. Deveyi gördün mü?" dedi.
"Vallahi ve billahi ve tallahi köçeğin [= köşeğin = yavrusunu] bile görmedim".
Hemen elin elime verip * sarıcalar sırrın [sırnm] söyleyip "Küm!"1 dedi. Hakîr
SEYAHATNAME
DEFTERDARZADE MEHMET PAŞA DAİRESİNDE
"*Aga, hflne sahibi selam etti 'Ağanın hatırı ne kadar mal ile hoş olur, anı buyursunlar. Yine senden oğul cevâb isteriz ve sana dahi bir şey caba [armağan] ederim' dedi. Ne buyurursunuz?" diye gulâmım bu kelâmı söyleyince hakîr eyitünv.
"Sakın kafirler, ev sahibi sizi ferdaya salıp lertesi güne bekletip], firar eder amma sonra derinizi yüzerim. Hemen netice hatife Iherifel söylen [söyleyin]: '*Aga senin iyiliğini işitip geldi ve hâtınndan geçmeyip ak sakalına merhamet eyledi. Her ne verirse versin, biz onun ni'metini yedik. Biz anı kendi rızasına koduk [koyduk] deyin' diye tenbîh ettim." Zîrâ maddenin i işin] asimi bilmem, Allah alîm û danadır (bilicidir], böyle olmuştur.
Kâzım *gulâm, harîfe Iherifel takririmiz üzre söyleyicek Isöyleyüıce] mukaddema [daha öncel getirdiği nân ü nemeki [ekmek ile tuzu] ve kılıç ve kelâm-i İzzeti [Kuran'ı], iki donanmış zırh ve beş sîm [gümüş] kemer, Mısr rahtı [at takımı] ve beş sîm mebrûm Üslenmiş] *tîrkeş ve sîm kakma pullu *tîrkeşler, kadife üzre işlenmiş ve üç *gaddâre ve üç kılıç ve bir *kese *kuruş ve elli top Engürü sofunun [Ankara şalının] envâ'-i gûnâgûnu [renk renk çeşitleri] ve bir gülce desıâr \sank] getirip ağlayarak "Halime merhamet edip benim şu hâlimi kimseye eyitme [söyleme]" diyerek gelip ayağıma sarıldı ve "Bu sır burada kalsın" diye yalvardı.
Hakîr eyittim:
"Behey Hacı Baba, sır saklamak kolaydır. Amma bu kadarca şeyi bana neden ötürü verirsin? *Bey sana demedi mi? 'Benim rızâm vardır. Evliya * Aga'ya ne kadar
şey verirsen ver. Benim iyiliğim sana bu kadar şeycegiz mi değer? Hele bil" dedim*.
Hâne sahibi eyitti:
"Lûtfeyle, bu kışta bu kadar yiğit ile gelip çok dert çektik. Amma beni kül etme. Var malımı [olanca malımı] elimden alıp kanıma ekmek doğrama. N'eyleyim, Hak belâsın versin, Kütahya Paşası havfından [korkusundan] kaçıp bu kışta yedi gecedir bunda yatıp beni haramiler yatağı ettiler. Söylemeye dermanım yoktur. Allah sizden razı olsun, hele kâfirleri kaçınp beni halâs eyledin. Eger birkaçını kanatıp cenk edeydin evim barkım harâb olur idi" deyince bu sözlerden hakîr nakş-i bukalemun-! ibret-nümûn [ibret verici hileler]

hisseler alıp, dibelek [büsbütün] yüküm yu-kan koyup [üst perdeden alıp], hakimane hareket ettim [bilgece davrandım).
Amma fakîr harîfin [herifin] haberi yok kim [kil biz şiddet-i şitâdan el ayak tutmaz cân atıp geldik. Bir şeyden ruhumuzun haberi yok. Onlar içerde âteş başından kalkmış, eli ayağı tutar dalsâtır katiller, fetâlar [yiğitler] idi. Bizden bir cân halâs etmezler idi.
Amma yine hakîr eyittim:
117
116
dahi pir sırrın işaret edip cümle on iki yiğit ile öpüşüp görüşüp, beye koynumdan bir Kaya Süittin yağlığı verip cümlesi ale'l-fevr (çarçabuk] atlarına suvar olup Ibl. nlpj:
"Hacı Baba ve Evliyfl Çelebi, sizi AJlfiha ısmarladık. Allah sizden rflzı ola" diyerek •tabıl-bâzlann vurarak gittiler.
Egerçi [her ne kadar} bunlara bir gece cân sohbetleri ettim, amma safa-yj hatırım [gönlümün neşesil yok idi. Bunlar gidince konak ve âteş başı bana mahsûs olup asude (rahatlıkla] dururken onu gördüm hâne sahibi Hacı Baba iki bohça don ve gömlek hedâyâ [armağanlar] || bir ekmek ve biraz tuz ve bir sîm [gümüş] ağır kılıç ve bir hüsn-i hat Kelâm-i izzet [güzel yazma bir Kuran] ile dest-bûs edip [el öpüp] vâflr (çok] ağladı:
"Kişi bastığı») boğazlamaz. Beni setr eyle [sakla] ve ak sakalıma merhamet eyle" diye vâfir [çok] ağlayıp elime ve eteğime düştü.
Amma hakîr asıl ve fer'in [gerçeğini ve ayrıntılarını] bilmeyip arifane [bilmişler gibi] igmâz-i ayn ettim [bilmezlikten geldim].
Yine hâne sahibi tesellî-i hatır bulmayıp [içi rahat etmeyip]: "Ey oğul, Hak senden razı ola, eger evime geldiğin gibi attan inmeyip rnüclârç etmesen [yumuşak davranmasan], öyle bastığına göre cenk eyleseniz sizden ve on. lardan çok yiğit şehîd olup, evim barkım harâb olup, ehli ayalim *esîr ve kebab olur idi" dedi.
Hemen hakir eyittim:
"Bre hey Hacı Baba, biz senin bir kere ni'metin yedik ve evine geldik. Bir ocak sahibi, misâfîrsiz kalmaz adamsın. Sana acıyıp, el kaldırmayıp, gayrı yiğitlerimi cümle karşı komşunuza gönderdim. Tez onları çağırın, gelsinler ve kahve içsinler ve konak sahihlerine tenbîh eyle bizim yoldaşlanmızı hoş gözetsinler."
Mezkûr paşa *çeşnigîr ve kilerci ve *sanca ve serrâc [saraç] yiğitleri konak-lanndan bizim konağa cümlesi gelip, kahve içip, herkes konaklanna gider iken ne-câketle [inceliklej onlara "Buradan eksik olman!" diye tenbîh edip gittiler.
Amma hâne sahibinin gerisi tutmaz oldu ve telâş elverdi. Elbette bunun bir aslı vardır diye *memlûklerime ve gayn yanaşma yoldaşıma "Hâne sahibini göz hapsine alın, beklen [bekleyin], firar eder, gafil olman [olmayın]" diye tenbîh ettim.
Amma ne aslını ve ne fer'ini bilirdim. Ancak sâhib-i hanenin [ev sahibinin} meyyit-i müteharrik [canlı cenaze] gezdiğinden nakş etmiş idim [bir şey sezinle-mistim]. Böyie iken benim sikadan [güvenilir kişiden] olan *memlûkümüz Kâzıic nâm *gulâmımız gelip:

1
Dahhâk: Zalimligiyle ünlü eski İran hükümdarı. -NÛ.
118
DEFTERDARZADE MEHMET PAŞA DAİRESİNDE
119
"Ey hacı baba, ben onları höb fiyi] bilirim, amma birkaçını bilemedim. Allflhtnı seversen onlan bana bildir" dedim. Haa Baba eyini:
"Oğul simden geri oldu olacak, senden gizli kapaklı neyimiz olacak. İşte ocak başında oturup sana bir çakmaklı tüfenk bağışlayıp, **bey' dedikleri Karahaydaroglu denilen kağan aslan odur" dedi.
"Ben onun bilirim ve Katırcıogltı Mehmet'i bilirim ve Akyakalıoglun ve On-yaganlıoglun ve Yeğen Hüseyin'i bilirim. Ve Kara Memi'yi ve Dayı'yı ve Da-dayhoglun bilirim amma öbürlerin bilmem" dedim.
Amma Huda alîm [Tanrı bilir] birin dahi [birini bile] ne göndüm ve ne de bilirdim. Ancak ol gece sohbet ederken musahabet arasında görüştük ve biliştik idi. Haa Baba eyitti:
"Meydana sofra yayan yiğide Bayındırlı derler, zehr-i katildir [öldürücü zehirdir]. Kapı bekleyen Kara Velî'dir. Biri Efendilioglu'dur, biri Burak Alî'dir, yezit oğlu bî-âmân veleddir [amansız bir oğlandır], işte onlar bizim afatımız [belâmız] olmuştur" dedikte nezâketle [haberi olmadan] cümlesinin haberlerin aldım. Amma henüz de benim belim boşandı. Elim ayağım tutmaz olup bu kere bana elverdi. "Ayâ [acaba], ben ihtida' [ilkini eve girdikte na'ra haykırıp *tabıl-bâza turralar [tokmak] vurdukta dai-tîg-i Dahhak1 [Dahhâk'm dalkılıcı gibi] olup, bilâ-rikâb [üzengi-siz] esb-i tâzîlerine [Arap atlanna] süvâr oldukta bu hakir fakire tîg havale eyleseler [kılıç çaisalar], bu şiddet-i şitâda bı-mecâl [güçsüz] İdim. Onlar germâgerm nerm [sıcaktan yumuşamış! kimesneler idi, hususa cengâver [özellikle savaşçı] kimesneler idî. Mukabele [çatışma] olup mukâtele

[birbirlerini kırmak] muhal [olacak şey değil]. Hâl-i diger-gün [perişan durum] neye müncer olurdu [varırdı]" diye havfa henüz [korkuya şimdi] düştüm. Ol mahal kim eve henüz girdim ne mene [biçim] kimesneler idi [kimselerdi] bilemezdim. Hemen her * menzilden * menzile yedi, sekiz sâ'atte at üzre gelince hazret-i Kur'ân-i azîmi ve Furkân-i mecîdi [Kuran'ı] hızfen [ezbere] tilâvet ederdim [okurdum.] Onun tesiri berekâtıyla cenâb-i Bârı yâri kılıp [Tann yardım edip], ol haramilerin şûr ü şerlerinden (kavga ve kötülüklerinden] bu abd-i kemteri [değersiz kulunu] masun ve mahfuz eyleyip [koruyup ve sakınıp], onlar ru'b ü haşyete [korkuya] düştüler. Amma hakirin derûnunda bir havf [korku] dahi cilveger idi [kıpırdıyordu]. Bu hâne sahibi onların yatağıdır. Vakt-i zemistânda (kış vakti] dâima bunda [burada] sakin olurlar [kalırlar]. Şimdi bu kadar eşyayı

SEYAHATNAME

hakk-İ sükût [sus payı] için tama'-i hama [bos tamahal düşüp alırsam belki bu aksam yine geleler. Hacı onlara "Sizin malınızdan şu kadar mal verip halas oldum
[kurtuldum]" derse hal neye müncer olur diye nice gûna [türlü türlü! sevdâ-yi hama düşüp [yanlış düşlere kapılıp] şekk ü şüphe ânz olup (kuşku yapışıp] günagün fikr-i
faside düştüm [çeşit çeşit bozuk düşüncelere kapıldım].

Ale's-sabah ki oldu on aded *paşah yoldaşlarım dahi gelip: "Bre Evliya Çelebi, iki gündür sen kandesin [nerdesinl? Paşa seni arar, durma binelim" deyip attan inip, "Tez Hacı Baba, şunlara kahvaltı getir" ve oğlanlara: "Atlan eyerlen [eyerleyin] , Hacı Baba bizimle yolcudur" dedim.

Hemen fakir harifin [herifin] dibelek [iyicel aklı başından gitti. Amma benîm on yoldaşım dahi gelmek ile aklım başıma gelip havf ü hazerden [korku ve çekinmekten] emin oldum. Ve hava dahi sehl mu'tedil oldu [hava da biraz ılıklaştıl. Âhir [sonunda] tama'-i hama düşüp yüz bin minnet ile mukaddema arz ettiği hedâyâlan Ida-ha önce sunduğu armağanları] alıp "Bak a canım Hacı Baba, biz sana i'timâd edip [güvenip] seni sana koduk, Meğer sende insaf yok imiş. 'EVinsafû nıstü'd-dm" [insaf, dinin yarısıdır] demişler, bize bu kadarca verdiğin şeyleri bu kadar yiğitlerin hangisine vereyim? İşte on yiğit daha geldi gördün. Ve anlarda başka söz var. Ben bu verdiğin şeylerin birisin almam. İşte paşa burada Hüseyin Gâzî Tekkesi'nde imiş. Seni anda kılavuz alıp götürürüm" dedikte, Hacı'nın aklı başından gidip ey-dün
"Varayım 'haremimden dahi bir şey çıkarayım" dedikte:
"Tut şu ak sakalı kızıl kanda boyanacağı" deyip, derhâl ihemen] *gulâmlanm cem' olup [toplanıp] Hacı'yı *dest-ber-kafâ bağladılar.

"Âmân oğul bir kaşık kanıma girme, ne istersen vereyim. Bu haberi kimse duymasın", diye sagular sağlayıp [ağıtlar yakıp] gürül gürül ağlayıp, "Hizmetkârlann-dan gayri kimse olmasın."

"Ûyle olsun" diyerek gayri yoldaşlar taşra odalarda kalıp Hacı Baba oğluna "Var oğul, şu emânet kodugum meşin keseyi ve sana tenbîh ettiğim şeyleri getir" dedikte yine bir şüpheye düşüp gulâmımın birine kuş lisânı üzre [kuş diliyle]:

"Cücümlece yocoldacaşlacancım sicilacahlacanacıp acatlacansmcalar, ya'nî 'Cümle yoldaşlarımız silâhlanıp atlansınlar'" deyince cümle refiklerimiz [arkadaşlanmız] hâzır-baş ve pür-silâh [hâzır olmuş ve tepeden tırnağa silâhlanmış], *seyishâneler yüklü, müheyya [hâzır] dururlardı.

Anı [onu] gördüm: * haremden Hacı'nın oğlu bir *kese altın ve dâmâdı üç kü-heylân at eyerleriyle ve altın ...(?) rikâblanyla [üzengileriyle], bir katar katır ve yüz

seyahatname

top sof ve on iki kılıç, kemer, kimi simli [gümüşlü'] ve altısı kara kılıç ve tir * da re ve sekiz •tfrkeş ve yedi *raht ve altı Haleb kalkanı ve bir gümüş peştahta r meçe] ve devan (yazı takımı], sfltî altın kitabelerle müzeyyen olmuş iki çalar ve yedi akrcb sâ'at ve on top Keşan kadifesi ve üç "kese *kuruş dahi Verip ^ ekmeğe ve kılıca ve Kekim-i izzet'c [Kuran'a] yemîn verip, "Bu söz burada kal Vç diye fatiha okuyup haktrsummun bakman [sağır ve dilsiz] oldum. Ve keşf-ı ra lrı memek [sırn açığa vurmamak] için vakıf-i esrar [sırdaş] olan sikadan {g£,v •memiûkîerime dahi ellişer *kuruş ve birer hûnkârl soflar verdi ve taşra refiki mizden [dışardaki arkadaşlanmızdan] cümle kırk yedi adama birer sof bagtş(açj ^ cümle şfld-merg olayazdılar [sevinçten öleyazdılar]. Asıl ve ferini [gerçeğe
ayrıntılarını] bilmezler; mezkûr Çardakhbei'de ve Direklibel'de ve Felaketbeli' ^
çektikleri felâketi ve Ktrbeli'nde ve Zaga Deresi'ndc ve Kızılırmak Deresinde ^
Çek
tikleri âlâm ü şedâ'idi [acılar ve eziyetleri] ve rene ü anâ'yı [sıkıntı ve yorguni feramûş edip [unutup] "Inne maal usriyüsrâ"1 nassı ma'Iûmları oldu.

Hakir dahi sâhib-i haneyi [ev sahibini] kayd ü bendden halâs [bağlı olmak kurtarıp], kendine ****2 bir mutalsam [tılsımlı] tas ve iki Kaya Sultân yaghg, ^ iki çârgîîl fincan ve bir kâse verdim ve dâmâdma ve oğluna birer Kaya *makramalan verdim ve ehline [eşine] iki yağlık ve hama'il gönderip ve ehlin dünyâ ve âhiret *vâlide ve Hacı Baha'ya dünyâ ve âhiret oğul ve dâmâdı ve ogn) lanyla dünyâ ve âhiret kardeş deyip, fâtiha-i şerife tilâvet olunup, yemîn ettigj^ ekmeği ve tuzu ve kılıcı ve ol hüsn-i hat Kelâm-i İzzeti [Kuranı]

bağışlayıp, 0ny gördüm içerden iki nâ-resîde [erinleşmemiş] altın-pâre kerimelerin (altın parçası kızlannınj ellerinde birer bohça ak kenarlı paşa gömlekleri ve serâvîl [iç donu] yağlıklar getirip, hakir dahi iki duhter-i pâkîze-ahterlerin [yıldızı lekesiz kızların] başlarına birer şerbeti [şerbet rengi] Kaya Sultân makraması koyup, bağrıma basıp âhiret kızları ettim. Oğlunun biri içeriden Berehyâî armudî kâse ve fagfûri [porselen] getirdi kim bizim onlara verdiğim kâseler bunun müjdesi değildir.
Meğer bu Hacı Babam, koltuğunda babalar vebalar çıkarsın, Karahaydar'ın kendi zamanından beri haramilerin yatağı imiş. Hakîkatü'llâh [Tnnrfnm gerçeği] bu hakire her ne verdi ise küflenip paslanmış kılıçlar ve ıslanmış, didik abayile ve bozuk sâ'at ve *gaddâreler idi. Bunda olan mâl-i firâvânın [çok malın] hesabın [hesabını] Cenâb-i Bari (Tanrı] bilirmiş. Bir genc-i nihân [gizli bir * hazîne] imiş.
1 Kuron, İnşirah suresi, 94/6: "Hiç kuşkusuz her güçlüğün yanında bir kolaylık vardır." -NÖ.
Burası boş bırakılmış. -NÖ. 3 Berehya: Hazreti Süleyman'ın veziri Asafm babası. Berehyâî: Berehyaya yakışır. -NO.

Hemen hakir silahlanıp Karahaydaroglu'nun bağışladığı tüfeği belime sokup, mezkûr (daha önce adı geçen] »çeşnigîr ve * sanca ve şâir yiğitleri başıma cem' edip (toplayıp), Hacı Baha'nın verdiği katarı yükleyip, baba ile ve dâmâdı ve oğullarıyla veda'laşıp [esenleşip], öpüşüp, bir kılavuz alıp, pûr-silâh âmâde olarak yine cânib-i şimale [kuzey yönüne] kar üzre 5 sâ'atte Çubuk Ovası başında Hûseyingazi menziline geldik.
{Seyahatname, c. 2, s. 418-425)
21. ankara'da
Evliya Çelebi, Hûseyingazi köyünde paşası ile buluşuyor. Oradan Çubuk Ovası'm dolaşıyorlar. On gün kadar da Vabanova'da dolaşıyorlar. Nevruzda]Marc[Ankara. Her gün ağırlık indirip bindirmeden, "nefîr-i *âmm korkusundan" zırhları sırtlarında uyumaktan halleri kalmıyor. Ankara'ya geliyorlar, tikin şehre alınmak istenmiyorlar. Aracılar Uç gün kalma izni alıyor. Mahkemece verilen yaftalarla konaklar yazılıp veriliyor. Burada iken Paşa'yı öldürmek için hacc-i şerîf ile hünkâr kapıcı basılarından Mustafa Ağa, kırk kapıcıyla geliyor, kent kapılarını kapattırıyor, halkı silaha çağıran tellallar bağırtıyor. Paşa sabah erkenden kentten çıkmış bulunduğu için, konuk olduğu yerde bulunmuyor. Bunu öğrenen paşa, artık Ankara'ya girmiyor. Paşa'nın adamlarını Ankara'dan sürüyorlar, zaten onlar da "minareli şehre" girmek istemediklerinden bunu canlarına minnet sayıyorlar. Dışarda gezerlerken Isranoz Köyü'ne geliyorlar.
Ankara'ya almıyorlar. - "Adı CelâlVye çıkmış. Biz Sizi pâdişâhın kafesine komazız." -Araya giren/er. üç gün kalma izni. — Kaleyi, şehirdeki erenleri bir bir ziyaret. - 0 dönemde Ankara yaşamı. — Yiyecekleri, giyecekleri. — Eşi olmayan Ankara keçisi, Ankara sofu. - Bir
düş. - Can kurtaran düş.
Evvelâ şehr-i Engürü'ye [Ankara kentine] konakçımız * tuğlar ile dâhil olunca mahkeme-i şer'-i mübîne vardıkta cümle *a'yân-i * vilâyet "Paşanız Erzurum'a kapanıp *Celâlî olmak isterdi. Hâlâ [şimdi bile] on bin asker cem' edip [toplayıp] Var-var Alî Paşa ile * Celâli olmağa müttefiklerdir. Biz sizi pâdişâh kalesinde komazız [kalesine koymayız)" dediler. Amma burada paşa efendimiz *çerâğ-i efrûhteleri çok olduğundan "Üç gün misafir olup kalsın" dediler. Bunun üzerine mahkeme tarafından iki bin yaftalı konaklar [kalınacak yerler] yazılıp paşayı Çavuşzâde'ye kondurmağa karâr verdiler.

kişi] soflara vurup sun'-i Huda iTann'nın işli gttnagün Içeşlt çeşttl izler olur kim Mönî ve Bihzad kalemini çekmede acizlerdir.
Bu sof dahi Engürü'ye mahsûstur. Edîm-î arzda (yeryüzünde] başka bir diyarda olmak ihtimali yoktur. Frenk veled-i zinaları [piçleri! bu Engürü keçilerinden Frengistan'a götürüp hayal iplik eglrip sof dokumak murâd edindiler. Bi-emri'üah keçiler bir seneden bayağı tüylü keçiler oldu ve dokudukları şeyler sof olmayıp raevc [dalga] vermeğe kadir olmadılar. Ahir [sommdal Engürü'den eğritmiş sof ipliği alıp Frengistan'a götürüp sof edelim dediler, fakat olmayıp âhir [sonunda] ruhbanlar Ira-hipler] için hâlâ sof gibi hayâl mevesiz [dalgasız] siyah Dokle şalı dokurlar. Ahaii-i Engürü [Ankara halkı] "Hacı Bayram Veli nin kerametidir ve âb u havamızın letafeti [suyla havamızın güzelliği] hükmüdür" derler. Hakka ki rub'-i meskûnda [dünyânın, İnsanların yaşadığı çeyreğindel nazîri Ibenzeril yok soflar olur.
Ve halkı ekseriyyâ tüccâr-i berr ü bahrdir [kara ve deniz tüccarıdır!. İzmir'e ve Frengistan'a ve Mısr'da ve yedi iklimde sof makbul olmakla halkı seyahat ile ticâret ederler. Ermenisi ve Yahudisi çoktur. On mahalle Ermenisi iki cemâ'at add olunur. Amma Rûm ve Kıbtîsi azdır.
Bagt azdır amma bahçeleri çoktur. Lâkin sahralarında kuraları [köyleri) ma'mûr ve cümle ahâlîsi Ankâ-meşreb ve mesrur [neşeli], buk'alan hub [kasabaları güzel] ve halkı garîb-dost [yabancısever] ve mahbûb ve

mergub [sevilen], kurâlannda [köylerinde] mezra'lan vâfir [tarlalan çok] ve hayrat ve berekâtlan mütekâsîr Içokl ve ni'metleri firâvân [çok] ve uyun [pınarları] ve enhân Urmaklanl câri ve revân [akar), belde-i ma'mûr ve abadandır [bayındır ve şenelrniş beldedir] kim iki] kal'esi [kalesi] ve şehri lâ-nazîrdir [benzersizdir].
[Bir Düş]
Ol [o] gün ki kal'e-i Engürü'ye dâhil olup ibtidâ* [önce] Âsitâne-i Hacı Bayram Velî'ye [Hacı Bayram Velî Tekkesi'ne] vanp, ziyaretiyle müşerref olup, bir hatm-i şerife şürü' edip [başlayıp], konağımıza gelip, ba'de'l-işa* [yatsıdan sonra] evrâd ve ezkânmız edâ edip [evradımızı okuyup zikirlerimizi yapıp), du'â ve istihare ile hâb-âlûd olup [uykuya dalıp], menâmımda [uykumda] görürüm kim bir orta boylu, san sakallı aselî hırka-i peşmîne [bal rengi softan hırka] giymiş, başında aselî [bal rengi] külâh-i veledi üzre on iki dolama destâr-i Muhammedi [sank] sarmış bir zât gelip eydür:
Mânî, Bihzâd: İran'ın ünlü minyatürcüleri. Manî aynca maniheizmin kurucusudur. -NÛ,
Ertesi gün afcıy-İ azîm ile fbüyük alayla] Engürü [Ankara] Kalesi'ne dahil olduk, Bu atayı Engürü şimdiye kadar görmemişti. Halk İstikbale (karşılamaya] çıkıp kaJ'eden [kaleden] de yirmi pare safö geldin topu atıldı. Paşa, konağına nüzul edip [inipl cümle *ayân Ü kibar hedâya ile [armağanlarla] geldiler.
Hakir dahi beş yüz akçelik *moIIa olan sâdat-i kiramdan (soylu seyitlerden] Kc-durzade hanesinde mihman [konuk] oldum. Doğru Hacı Bayram Veli Asitânesitte ftekkesine] sürüp rûh-i şerifi için bir hatm-i şerife şürü' eyledim [başladım]. Ahd q misâkımız veçhile [ant ve sözleşmemiz üzre], Bahkhisâr Karyesi'nde Cenâb-i Ba. ri'nin fTann'nın] hiç haberimiz olmayarak ihsan buyurduğu keselerden yüz *kuruş tekke fukarasına taksim edip [bölüştürüp] hayır dualarıyla şerefyâb oldum. (....)
(....) Evvela Engürü paçası, Kütahya paçasına yan başı gelir ve boy [boyotu] to-humuyJa perveriş bulmuş [beslenmiş] Engürü pastırması ve tiftik keçisinin eti güya [sanki] mümessektir [sanki misk gibidir]. Keçileri dağlarında pırnar [pırnal] yap. ragı yerler ve tiftik keçisi beyaz süt gibi bir güne [çeşit] teys-i ebyazdır [bembeyaz bir tekedir] kim [ki] kevn-i atlasta [dünyâda] Öyle mâhlük [yaratık] halk olunmamıştır fyaradı/mamısnrj. Sof ipliği bunların yününden hâsıl olur ve gûnagûn fçeşit çeşit] elvan [renkler], pâdişâhlar giydiği hayâl-i rengâmîz [renk renk hayali andıran] soflar bu keçi tüyünden hâsıl olur. Amma mezkûr keçilerin tüyünü makas ile kırksalar ipliği haşin [sert] olur. Amma keçinin tüyünü yolsalar ol kadar mülayim olur kim güya [sanki] harîr-i Eyyûb Nebî [Eyüp Peygamber'in ipeği] olur. Amma fakır keçileri yolarken feryâd ü figânları [çığlık ve inlemeleri] evce peyveste olur [göklere erişir]. Amma kibarlar onun dahi feryâd etmemesine yol bul-muşlardır.
Ibridâ [önce] keçileri yolacak mahalde kireç ve kül ile suyu bir yerde hâl edip (karıştırıp], bi'l-cümle keçileri o kireçli şerbet ile gasl edip [yıkayıp], bilâ-te'essüf (acısız] cümle tüyleri kopup, çırçıplak ve uryân ve puryân ve giryân ve nalân kalıp, fakır keçiler cümle bî-mûy [kılsız] kalırlar. Ve sofu bunun ipliğinden dokuyup cümle zen&nesi [kadını] ve halkının kân [işi] sof ve muhayyerciliktir [dalgalı sofçu-lukturj.
Sofun dalgalı olması işi: Bir kazân-i kebîri [büyük kazanı] germâgerm [iyice yanmısj âteş üzre kazan içine murâd edindikleri elvan [renkli] boyalar içre kazanın nısfına dek [yansına kadar] su koyup, deste deste sofları kazan içre koyup yerleştirirler. Kazanın ağzını sıkıca kapayıp etrafın hamur ile sıvayarak germâgerm âteş edip bi-emri'llâh flann buyruğuyla] ol kazan içine bunlann tesîr-i buharı (buhar et-

kaybolmuş. "Bre meded! Ben onun elin elimden koyvermesem gerek İdim. Bre me-dedl Halim neye müncer olur [varır]?" diye cânib-i erba'aya Idön yanal vakt-i seherde serâsîme [sabah sersemliği] ile gezerdim. Hemen ol şahsı kaybettiğim bir sâhrâh-i azîm [büyük bir cadde] idi. Önümde ve ardımda görünmeyerek kaybolmuştu, "imdi şu keçe kaplı küçük kapıdan içeri girmiş ola [girmiş olmalıl* diye hemen kapıyı açıp içeri girdim. Ne gördüm: Meğer bozahâne imiş! Bu kadar 'pasalı ve bu kadar *harbende ve harkeşanın [eşekçilerini kimi çöğür ve kuıu tambura çalıp bir hayhuy kim [şamata ki] ta'bîr ve tavsif olunmaz 1 anlatılamaz 1
Hemen biri "Evliya Çelebi, gel bir bozacıgvmız iç!" dedi.
"Hay benim bozahâneye girdiğim gördüler!"diye hicabımdan [utancımdanl yere geçtim.
Hemen taşra çıkıp doğru Er Sultân kubbesine vanp babın açıp (kapısını açıpl içeri girdikte "Esselâmü aleyküm ya pîr-i azız!" diye bükâ edip [ağlayıp] atabe-i sûf-lâsrna [alt basamağına] bu âsî yüzüm rûmâlîde edip [sürüp] eyittim:
"Ey sultânım, vâkı'ama [düşüme] girip 'Sana bir mürşîd-i kâmil vesile [kılavuz] gönderirim' dedin. Ahde vefa edip gönderdin. Henüz irşâd olmadan elimden aldın. Kapına yüz süregelip ziyaret ettim. Habîb Hudâ [Sevgili Tann] aşkına beni dünyâ ve âhırette mahrum koma. Allah ile ahdim olsun, rûh-i şerifin için bir halm-i şerif tilâvet edeyim" deyip, bir hatm-i şerife başlayıp, kabr-i şerifinin sandukası olan yeşil sof ile mestur [kaplı] zarfının altına "Himaye, ya Er Sultan, himaye!" deyip girdim. Ol sâ'at hâb-âlud olup [uyuyup] öyle gark-i arak

olmuşum İtere batmışım] kim esvâblanmdan taşra ter çıkıp mukaddema yine vâkı'amda gördüğüm gibi Er Sultân'ı eşkaliyle görüp, selâm verdi ve aleyk [selamım] alıp eyittim:
"Sultânım, bana vesile [kılavuz] gönderdiğin adamı yitirip bî-vesîle [kılavuzsuz] kalıp kapma geldim. Beni tehî-dest koma!" [eli boş bırakma]
Hemen eyittiler:
"Sen hâfız-i Kur'ân olduğundan ve muhibb-i evliya olup [ermişleri sevip] kibâr-i evliyâu'Uâhın [Tanrının ulu ermişlerinin] âsitânelerine [eşiklerine] yüz sürdüğünden, mahrum [yoksun] kalmazsın. Biz sana muhabbetimizden vâkı'ana girip 'Sana vesile göndeririz, anın eline yapışıp bize gel!' dediğimin sabâhısı yine biz vanp erine yapıştım. Seni tarik-i hakka getirir mürşîd-i kâmilinim. Elem çekme. Akıbet, yolun selâmetle lSırat-i Müstakîm'dir.1 Amma sen de bu a'vânlar [yardakçılar] ile
Sırat: 1. Yol. 2. İslam inanana göre cehennemin Üzerine yer alan ve geçilmesi çok güç olan, "kıldan ince, kılıçtan keskin" köprü, Sırat Köprüsü. 3. Sırât-i Müstakim: Doğru yol, Hak yolu. -NO.

"Bak a oğlum, layık mıdır kim benim tilmizim (çırağımI olan köseç [köse] Bayram VeâTye giderken beni basıp [çiğneyip] gecesin; onu ziyaret edip bir hatme mübaşeret edesin /baklavasın]; bana bir fâtihe tilâvet etmeyesin, lâyık mıdır?" dedi. Hakir evirtim: "Sultânım, cenâb-i şerifiniz kimdir? Ben sizi bilmem ve karide sakin olursunuz [nenede otursunuz]?" dedim.
Aniar eyitti: "ÂJem-t anîde [dünyâda] Güreşçiler Tekkesi'nde Sultân Murad-i Râbi* /4. Murat] huzurunda pehlivanlara duâcılık ederken 'Engürü'de Er yatar, Rûm'da Sansa hık' demez miydin? işte Engürü'de Er Sultân benim. Aşağı Tahtakale kurbunda [yakınında/ Odunbâzân'nda bir kesif kubbe içinde kaldım. Gelip ziyaret edip bir fatiha ile şâd eylesen [sevindirsen], dahi dünyâda ve âhırette şâd ve ber-mu-râd [sevinçli ve dileğine ermiş] olasın. Sabah namazından sonra bir adam göndereyim. Hemen bana benzer, onunla el ele verip bu şehr içre reftâr ederek [yürüyerek] bana gelip ziyaret eyle, selâmün aleyküm" deyip kayboldu.
Hemen hâbdan bîdâr olup [uykudan uyanıp], pâk aptes alıp, vakt-i sabâna mun-taztr durup [sabahı bekleyip], ba'de*s~salât-i fecr [sabah namazını kıldıktan sonra) bir *mehter-i *enderûn [bir 'enderim hademesi] gelerek "Buyurun tahte'l-futüral fkahvaitıya buyurun/] ** dedi.
"Hayır ogİum, bugün sâ'İmim [oruçluyum]" diyerek *mehteri savdım. Hemen onu gördüm akşam vâkı'amda [düşümde] gördüğüm kimesne çıkageldi. Selâm verip:
"Evliya Çelebi siz misiz? Buyurun Er Dede Sultân vâkı'amızda bizi size gönderdi. Buyurun gidelim" dedi amma sözü gûyâ [sanki] zîr-i zeminden [yer altından] çıkar, yüzü münevver [aydınlık], sözü müessir [etkileyici].
Hemen feracemi giyip bi-smVllâh ile kapıdan taşra çıkıp piyade gider iken, ileri şehir içre on bir mahalde medfûn [gömülü], kibâr-i evliyâu'llâhlan [Tanrının büyük ermişlerini] isim ve resimleriyle söyleyip, ziyaret ettirip ba'zısına "Bizim çıragımızdır" der, ba'zısına "Azizim Hâmid Efendî'nin halîfesidir" diye elime yapışıp, ziyaret ziyaret gezdiklerimiz de inşallâhüte'a'lâ [Tann isterse] tahrîr olunur [yazılır].
Hemen kim elime yapıştı; elinde asla kemiği yok idi. Ne canibe [yana] eğsem hamur 0bi eğiliyordu. Hemen elin [elini] elimden çekip, sag eliyle bir ziyaret gösterdi ve yine elime yapıştı. Ba'zı âhırete müte'allik keümâtlar ederek Odunbâzân nâm bir mahalle vardıkta meydânın cânib-i garbisinde [batı yanında] bir kubbe-i sagîr [küçük bir kubbe] nümâyân olup [görünüp] "İşte Er Sultân kubbesi şudur" diye sag eliyle gösterip hakîr dahi ol tarafa nazar edince bir dahi yanıma baktım, ol kimse

gezerken istikâmet edip fukara ve zu'afâya (yoksullara ve güçsüzlere] merhamet ûzre olup, aVânfardan halâs etmeye say eyle /kurtarmaya çalış] ve paşana söyle: Benim himayemde olan Engürûcûgûmde kapanıp, "Celâli olup, civarında olan ibâ-du'Uihlan [Tanrt kullarını, balkı] müte'ezzî etmesin [eziyete sokmasın] ve sana ce-nâb-i Bari {Tanrı} seyihat-i tam, âhır nefeste îmân verip, şef&'at-i resûlu'llâhı fpey-gamberin desteğini) nasîb edip sıhhat-i beden ile cihanı gest ü güzâr ettikçe [dünyayı gezdikçef azıcık ta'im ye ve azıcık söyle ve az uyu ve ilme çok amel eyle [çalış]. Netice, râh-i hakkı [bak yoJunuJ bulmaya lâzım olan ameldir kim [iştir ki] cenâb-i Bârı [Tanrı/, Kur'ân-i azmimde [yüce Kuran'mdaj 'Ileyhi yas'adu kelimu't-tayyîbu ve'l-amelu's-salihu yerfeuhu'1 buyurmuştur. Bu nasîhatlanrm tut ve hukuk-i *vâlideyni [ana baba hukukunu/ ve bizi hayır duadan unutma. Pirlere riâyet eyle. Yürü, AUâh işin rast getirip akıbetin hayr ola. Bu niyete eJfâtiha!" deyip, fâtiha-i şerifi tilâvet edip [okuyup} destini bûs ederken [elini öperken], türbe-i pür-envâr [ışıklarla dopdolu türbe} kapısından bir kütürtü kopup "Yâ bu türbenin türbedân yok mu?'derken, hâbdan bîdâr olup [uykudan uyanıpj. Er Sultân'm sandukası sofu aitmdan çıkıp, türbe-i şerife vâfır zi'irler [bir sürü ziyaretçiler] gelip "Siz türbedâr mısınız?" dediler.
"Beli [evet}, bu âsîtânenin *huddâmı olduk" deyip, anlar dahi ziyaret edip, hakir veda" fatihasını tilâvet edip, yine bâb-i sa'âdetin sedd edip [kapısını kapatıp], bükâ-â/ud olarak [ağlayarak} konağıma gidip, dosdoğru bu vâki'ayı [bu düşü] paşaya dedim. Hemen paşa;

"Estağfurullah, tûbû ile'llâhi, tevbeten nasühâ"2 deyip, "Tez *bölükbaşılara ve 'sekban ve *sanca askerlerine verilen cebehâne ve tüfenkleri ve silâhlan getirsinler. Engürü'ye kapanıp *Celâlî olmak simden geri haramdır" diye silâhlan askeri tayfalarından alıp âsüde-hâî oldu [rahatladı].
Meğer paşa dahi benim gördüğüm Er Sultân vâki'asını [düşünü] gördüğün hakire nakl edip vakıalarımız vâki* olup, mutabık geldi (uygun düştü]. Meğer paşanın dimağında Engürü'de kapanıp *Celâlî olmak râyihacıgı var imiş.
Ba'dehû [bundan sonra] bu ErSultân'ı ve Hacı Bayram Velî sultânı ziyaret etmeyi üzerime iltizam edip [üzerime alıp] şûrû' ettiğim [başladığım] hatm-i şerifleri tamâm ettim. (....)
{....) Ba'dehü Engûrü'den hareket üzre olduğumuzdan *tuglar *konakçı ile gidip,
1 Kuran, Fatıra suresi, 35/10:Güzel sözler Ona [Tanrıya] ağar. o sözleri de iyi işler yükseltir. "-NÖ.
Kuran, Tahran suresi, 66/6: "(Ey inananlar) Yürekten tövbe ederek Tann'ya dönün." -NÛ.

0 kandan Paşaya bir *kese "kuruşa bey' ederek {satarak} parasını fukaraya ta-
^ukcttim ^daka olarak dağıttım). Ecr-i cezîle nâ'il oldum Ibüyûk sevap ka-
dimi-
yükleri, cenâb-i Hakkın [Tann'nınJ hazâ'in-i gaybtndan Igörünmeycn hazl-
fcrindenj Hacı Baba ma'rifetiyle ihsan buyurduğu eşyayı velini'me timiz hâne sahi-.^12 Kedurzâde Efendimize Allah emâneti koyup, yedi *memiûk-i pûr-süûh İtepe-¿01 cırnağa silâhlı yedi *köle] ve bir sebükbâr *seyishâne ile [yükü haüi bir yük j^yvaiuylaJ kalkıp ale's-sabâh [sabah erkenden] göç olacak [yola çıkılacak] mahalle ttiıı. Anı gördük ki sabah namazında şehir içinde bir velvele ve bir gulguie Igu-^lü ve çıgnşma] ve bir feryâd ü cezâ'dır [yanıp yakılmadır) koptu. "Allah* Allah1," hayhuyu [şamatası] zemîn û âsmânı [yeri göğü] titretti. "Bre aslı nedir?" derken he-^tı binlerce adamlar ayağa kalkıp "Biz paşadan hoşnuduz, cürrnü yoktur" dediler, ojr fırkası da "Emîr pâdişâhındır. Varvar ile birlik olmuş *Celâlîlerdir. Tevâbi'i (adanılan] haramilerdir" diyorlardı.
Meğer paşanın katline *hatt-i şerif, *hünkâr *kapıabaşılanndan Mustafâ *Aga k,rk 'kapıcı ile gelip, cümle kal'e [kale] kapılannı sedd ettirerek [kapattırarak] *ne-0f.j *âmm tellâllan nida ettirmiş.
Hikmet-i Hudâ, paşa o gece mahûf ve muhataralı [korkunç ve tehlikeli] bir vakı'a [düş] görüp bir serrâc [saraç] ile tebdîî-i câme olarak [kılık kıyafet değiştirenle] bir esb-i tâzîye süvâr olur [Arap atma biner], 'Seyyid Battal Gazinin pederi Hü-5eyin Gâzî ziyaretine gidiyorum' deyip kal'e [kale] kapısından çıkıp gider. Zaıen ek-seriyyâ mu'tâdlan [çok defa yaptıklan] da bu idi. Bu kadar halk *kapıcıbaşı ile paşanın sarayını basıp bulamadılar. Şehrin derûn ü *bîrûnunu [içini ve dışını] o kadar tecessüs ettiler [aradılar] mümkün değil nâm ü nişanından bile haber alamadılar. Bu haberi paşa istimâ' edince [duyunca] artık Engürü Şehrine girmeyip, şehrin şimal tarafında [kuzeyinde] Erkeksu nâm [adlı] mahalle vanr, oradan 'kethüdası Alî *Aga'ya bir kâğıt verip, oraya askerin ister. Paşa bulunmayınca kal'e [kale] kapılan açılıp şehir içre "Vay o paşalınm hâline ki, bu sâ'atten gayrı bu şehirde bu-lunalar. Mallan gâret olunup [yağmalanıp] kendilerinin kati edilmesine Mermân-i şehriyârî sâdır olmuştur [çıkmıştır]" diye cümle paşalıyı mübaşirler ile nefy-i beled eltiler [beldeden sürdüler]. Paşalınm dahi cân-i azizine minnet kim [ki] minareli şehre girmeyeler. Hakîr dahi hâne sahibimizle vedâlaşıp Hacı Bayrâm-i Velî ve Er Dede Sultân'ı dahi vedâ'-i ziyaret edip Engûrü'den cânib-i şimale [kuzey yönüne] 7 sâ'atte menzil-i karye-i Erkeksu.

M
ıV dahi sebükbâr (yükü hafif] kalmak için mahûd Hacı Baha'dan aldırma b«

Cûmlc pasakları *mûbâsirterht ncfy-i bdcd îbeldeden sürdüler) ettiler. O pasakların bu is canJanna minnet îdi. Zaten onlar "Minareli şehre girmek istemi-yarlardı,"
(Seyahatname, c. 2, s. 427-438)

22. İP CAMBAZLARI

Evliya Çelebi, yapıntını birçok /erinde deîrisik zamanlarda gördüğü cambaz, sihirbaz ve holekabizlesdtn söz ermektedir. Bunların ilklerinden birini Ankara yöresinde dalaşırken £ormiijrür. Istanoz Köyüne geldiklerinde büyük bir kalabalıkla Jcarjılajıyorlar. Serahatname'oin eski harflerle basılan ilk cildinde yer alan bu bölüm, sansür çıkarması olmamakla birlikte, Evliya Çelebi'nin anlatımı, anlamı karıştıracak Ölçüde degisririlmisrir. Aşağıda bu bölümün yazmadan alınanını bulacaksınız.

_.....____
Kırk yılda kir toplanan cambazlar. - Dar boğazda doruktan doruğa gerilen ip. — İpler kesil' mest» diye başlatma nöbetçiler dikiliyor. - Boğazdan akan suyun iki yanı bir hafta Önceden fadırlar/a do/ma/. - Üç gün Uç gece ye/mis altt cambaz birbiri ardından ustalıklarım gösteriyor. - Of yüz kadar çırak, cambazlar kafilesine katılıyor.

[Temâsâ-yi ûstâdân-ipehüvân-i resen-bâzân (Ip cambazları ustalarının gösterisi)];
Kırk senede bir cümle resenbâzlar [ip cambazları] ale'l-ittifâk [sözbirligi ederek] cem' olup [toplanıp], birbirlerini yola çekip imtihan etmek için bu Istanoz Deresi'n-de ve Anadolu'da Gedüz Kalesi kıyısında kârhâne [işyeri] kurup resenbâzhk [ip cambazlığı] ederler.
Bizler dahi işsiz güçsüz adamlar, bu dere içinde temaşalarına vanp [seyirlerine gidipî onu gördük ebr-i kebûdlarda [mavi bulutlarda] nihayet bulmuş yalçın kayalı dar boğazda, kayaların ta zirve-i âlâsında [doruğunda] bir kayadan bir kayaya Frengi habJ-i metinleri [Frenk işi sağlam ipleri] kayd ü bend edip [bağlayıp], kayalar kesmesin diye resenlerin [iplerin] başlarına postlar bağlayıp, mu'temed [güvenilir] adamları silâhlan/la komuşlar kim [ki] üstâd icrâ-yı ma'rifet ederken [usta ustalığım gösterirken] bir hasım (bir düşmanj ipi kesmeye diye nigehbânlar [gözcüler/ ta'yîn etmişler.
Kayaların tahtâmsinde ve fevkanisinde [kayaların altında ve üstünde] nice bin

adamlar cem' olup [toplanıp], kayalar berûâdem ile (insanlarla) pür-tıakl olmuş [tıklım tıklım dolmuş] ve aşağı şehir içinde cereyan eden takan) nehir Urmaki kenarında bir hafta mukaddem [öncel sofa ve serîr [yatacak yeri ve ması a balar [peykeler] ve küşâde [açık] yerlere •hayme ve *hargahlann kurmuşlar, bu kadar bin mahlûk-i Huda [Tanrı yaratığı] temaşaya durmuşlar.
Ve tarafeynde [iki yanda] Engürü paşasının * mehterhanesi [mehter takımı} kütür kütür dövülüp du'â ve senadan [övgüden] sonra ihtida1 [ilkini pehlivanlar birbirle-rin *meydân-i muhabbete da'vet edip, *serçeşmeleri Üsküdarlı cânb&z 'sıpan Mch~ med Çelebi bi-smillâh İle koca ve irice eline terazisin alıp kârhâne {işyeri] başına vanp bir *gûlbânk-İ Muhammedi çektirip, ol kayalar içre sadâ-yi "Allah Allah" ["Allah Allah" sesi] evc-i asmana peyveste olup [gökyüzüne erişip], dağjar ra'd-var [gök gürler gibi] güm güm sadâ verirken, tahıllara mrralar (tokmaklar] vurulup, Koca Mehmet Çelebi o incecik "imtihan habli" [sınav ipi] dedikleri resen üzre]lp üstünde] berk-i hâtıf [göz kamaştırıcı şimşek] gibi seğirterek şakryıp öyle giderken hemen kârhâne reseninin [işyeri ipinin] ortasında tarfatü'l-ayn içre Igöz açıp kapayıncaya dek zamanda] bir güne [öyle bir] geri döndü kim güya [sanki] bir tazı önünden tavşan döner gibi sihr-i helâl [büyücülük] edip döndükte cem'iyyet-i âşıkân-i sâdıkân [gerçek âşıklar topluluğu] sıdk-i derûn ile lyürck tcmizliğiyle] "Aleyke avnullâh [Tanrı yardımcın olsun] ya pehlivânl" deyip cümle ehl-i leferrüc [izlemeye gelenlerin hepsi] engüşt ber-dehân edip [parmak ısırıp] âkm-i hayrette kaldılar. Meğer cemî* [bütün] pehlivanlar mabeyninde [arasında] yıldmm gibi giderken ip üzre geri dönmek makdûr-i beşer [insanın yapabileceği şey] değil imiş. Netice üç kere bu güne arz-i ma'rifet edip [ustalık gösterip] du'â-yi hayr ü sena ile gıjlayıp [haykınp], nüzul edip [inip], *çergesine gidip karâr etti [oturdu]. *Hud-dâmlan pârsa-yi Muhammedîye [parsaya] çıkıp akçe devşirmeye başladı.
Andan [ondan sonra] Ispartalı pehlivan Civelek Alî geldi. Üstâd-i atiklerden [eski ustalardan] imiş. Pehlivânbaşı huzurunda baş yere koyup du'â ile ol dahi ser-i kârhâneye gelip, cemî' pehlivanların arz-i ma'rifetleri [ustalık göstermeleri] ellerinde teraziyi mîzân-vâr [terazi gibi] beraber tutup gitmektir, amma bu Civelek Alî teraziyi ucundan sağ eline alıp bir ucun aşağı sarkıtıp bu hâl üzre berk-i hâtıf |göz kamaştıran şimşek gibi] gibi ubûr etti kim [geçti ki] cümle pehlivanlar ve te-mâşâcıyânlar [izleyiciler] "Bu dahi makdûr-i beşer [insanın yapabileceği şey) değildir" dediler. *Menzil başına bu üslûp ile vanp andan [oradan] yine teraziyi sol eline alıp yine bir ucun aşağı sarkıtıp bu kere avdet ederken [dönerken], geri geri gelirken cümle halk "Allah âsân [kolay] getire" diye feryâd ettiler. Bî-bâk ve bî-pervâ

[taç korkmadan] halkın hûsn-i teveccühüyle [sevgisiyle! geri geri yine * menzil başına gelip çarmıhtan sernîgün [baş aşağı] sıyrılıp 'serçeşme önünde zemûı-bûs
edip [yer öpüp] "serçeşme: "Bârekallân [Tann mübarek etsin) pehlivan!" diye
bagnna bastı.
Andan fondan sonraj Harpudu pehlivan Şûcâ" terazisiz, iki destinde (elinde] iki testi ma"-i zûlsl ile mâiâmâ] (tatlı suyla dopdolu] gidip geldikte, testiler destinde iken bir çarmıhtan kendini aşağıya öyle bîr uçurdu kim cümle ehl-i teferrüc [bütün
izleyiciler] "Vah pehlivan.'" diye acıdılar. Bi-emri'llâh-i teâlâ [yüce Tanrının buyruğuyla] vücûduna bir zarar isabet etmediğinden mâ'dâ [başka] iki elindeki testileri bı'/e şikesi olmadı [kırılmadı]. Meğer bir san'at ile uçtu kim cümle âlem halkı hayrette kahp [herkes şaşırıp] *serçeşme önünde el arkası yerde ettikte *serçeşme "He-zâr ahseme /binlerce aferin], ey pehlivan $ücâ'!" diye alnın bus etti [alnını öptü].
Andan fondan sonra] Tokatlı Hasan Zani pehlivan, Hindistan pâdişâhı huzurunda isbit-i vûcûd etmiş [bulunmuş], sinni [yaşı] yetmişe yetmiş bir pîr-i merd-i hıredmend [yaşlı, yiğit ve akıllı] ve üstâd-i zû-fünûn, derdmend [dertli, çok bilgili usta] idi. Ol dahi *serçeşmenin destin bûs edip ayağında yeni kubadi pabuç ve başında mutaüâ [yalchzü] tülbend üzre bir kâse-i *mertebânî su, eğninde [sırtında] kırmızı *çuha muvahhidî

ferace, elinde terazisi yok. Muvahhidînin iki yenlerine tento' gibi yapışıp geçip geri döndü. Amma cümle temâşâcılann [izleyicilerin] aklı gitti.
Andan [ondan sonra] Kerkerii pehlivan Sührâb, ayağında yüksek ayaklı avrat nalını, omzunda bir sığır danası, lâkin kolu üzre terazisiyle ubûr etti ve avdet etti. Hakka ki [doğrusu] nalın ile ol rakîk habl fince urgan] üzerinde ubûr etmek [geçmek] pehlivanlıktır.
Andan Magripü Pehlivan nâm [adlı], gözleri bağlı, omzunda bir *huddâmı *tabıl çalarak ellerinde terazi ile gözer etti [geçti].
Andan Arapkirlî pehlivan Selim, kispetinden mâ'dâ [başka] vücûdu uryân [çıplak/, iki elinde birer çakmaklı kol tüfenkleri, ata ata ubûr eyledi [geçti]. Karşıda yine tüfenkleri sıkılayıp [doldurup] avdette [dönüşte] yine tüfenkleri atarak geldi.
Andan Cerbeli pehlivan Nasrettin, kâküllerinden kârhâne ipine asılıp, elinde karpuz gibi müdevver [yuvarlak] bîr şey var; bir ip ile fırlak [topaç] gibi döndürdükçe pehlivanın perçeminde bağı olan halka kârhâne ipinden kaya kaya pehlivan asılı perçemle gitmede, amma ne terazi var ne ayaklan ip üzredir. Hemen saçından asılmış elindeki karpuz gibi şeyi çevirdikçe karşı tarafa gidip geldi. Buna ferd-i âfe-ridenin [hiçbir kimseninj aklı ermedi.
130
DEFTERD ARZA DE MEHMET PAŞA DAİRESİNDE
Andan *serçeşme şakirdi [çırağı] Galatalı Kızkapan pehlivan Süleyman ktspeüy-le *serçeşme önüne gelip çâr köşe [dört köşe! bir sandık getirip cümle halka gösterdi. İçinde asla bir şey yok. Bir tahta, içi kagu kaplı küçücük bir sandtk idi. Ol sandığı bir demir halka ile kârhâne ipine asıp kendisi sandık içine girip kaybolup sandık ipte muallak [asılı] kaldı. Onu gördük ki berk-i hâtıf [göz kamaşuıan şimşek] gibi sandık karşı cihete varıp geldi ve Pehlivan Süleyman taşra çıkıp *ser-çeşme huzurunda temannâ etti. Bu kâra [işe] dahi bir kimsenin idraki ermedi.
Hülâsa-i kelâm (sözü kısası], üç gün üç gece yetmiş altı aded resenbazanlar arz-i ma'rifet ettiklerin tahrîr eylesek meddâh-i resenbâz [ip cânbâzı övücüsü] olmuş oluruz. Ancak murâd ve meram bu kadar derciyle [yazmakla] iktifadır [yetinmektir].
Üç yüz kadar şâkirdlerin [çıraklarını] başa çıkanp pîr-perver [V.l\ ettiler. Bundan gayrı her halîfe nice bin lu'bedebâzhklar [oyunculuklar] ettiler ve üç günde cümle halktan ve kasaba Ermenilerinden altı yüz sof kâr edip paşa efendimizden bir *kese *kuruş aldılar ve's-selâm.
23. İKt MEKTUP
Isranoz'da seyirlerle vakit geçirirken, İstanbul'dan Defrerdarzade'ye ikinci bir buyruk gelir; hemen Kars'a gitmesi ferman olunur. Defterdarzade hiç bozuntuya vermeden hemen tuğların yola çıkması buyruğunu verir; kapıcıbaştyı savar. O sırada Var-
var Ali Paşa'dan ulak gelerek bir mektup getirir; bu mektubunda, Mehmet Paşa'ya kendilerine katılmayı önerdiği gibi, onu sadrazamlığa da uygun bulur, kendisi için Mısır Eyaletini, İpşir için de Şam'ı isteyeceklerini yazar. Defterdarzade buna hemen bir karşılık verir. Bu iki mektup sansürce çok kırpılmış, hele Defterdarza-de'nin, içinde Celali ayaklanmalarıyla ilgili çok dikkate değer noktalar bulunan yanıcı bütünüyle çıkarılmıştır. Aşağıda bunların yazmadan alınan biçimleri yer almaktadır.
istanbul'dan gelen sadrazam buyruğu. - Defterdarzade, buyruğa uyar görünüp bildiğini okuyor. - Varvar Ali Pasa'dan gelen mektup: Ipsir Pasa'nın esini Sultan ibrahim istiyor. - "Şe-ri'atte öyle {ey yoktur, veremem." - Ipsir Pasa'nın esi, Tokat Kalesi dizdarına teslim edilip, "Tanrı emânetidir" diye sicile yazılıyor. - tpstYin memnunluğu. - Sivas Valiliği'nden uzaklaştırma. - "Avrat hatırtyçin avrat sözüne uyan avrattan kötiidür." - Üsküdar'a varıp je-rVatle dava görmek niyeti. - Yetmiş kişinin bap istenecek! - Dağıtılan orunlar. - Bursa altında birleşme sözü. - Yedi vezir, on beylerbeyi ve sayısız sancak beyi hep birlik. - Adalet* le bir kus yumurtası bir akçeye alınacak. - Defterdarzade yanıtı hemen kendi yazıyor, - 0s»
131
À
. itimi* hüktrJi sür.
' kramal^* ***** *l"
_ «jCféM if—rip *** ammâ'
mt,p ip,: - "Egtr düşmandan
Bu tufjbmda /tonoz daj bu temisâian «tikten sonra cem'iyyet-i bcnîâdcmden lutsm topiuk^undanl nâm û nişan kalmayıp, asude [rahatlamış] dururken 'paşa
kaptandı bir hayhuy toptu. Meğer Asiline [istanbul] tamundan yirmi "kapıcı Üt senVvvioân-I dcrgjkh-i iMcn [pâdişâh •kapıabaşıianndanj bir 'kapıcıbaşı geldiğini papaya haber etmişler. Camie asker kat kat olup pasa, huzuruna 'kapıcıbasıyı

çağırdı. O da yoz hm ta Vız [kaza ve beladan kunubnak için okunan dua] ile içeri ¿zrip zemm-bOs eyfedi [yer optúj. Sáir [ôtekil keçeli kapıcılar hep taşrada kaldılar. "Kapabası ytbaaa paşanın yanındı kaldı. Çünkü Çorum şehrinde paşaya hücum
eden berber 'kapıcı haşı dan ibret alındı. Sonra 'kapıabaşı emirlerini paşanın
kapıcılar 'kethüdası Ati 'Ağaya verdi. Meğer [Sadrazam Hezarpâre] Ahmed Paşa şöylece emr-i sent [buyruk] göndermiş:
"DOsrÛr-i mûJcemrmim Mehmet Paşasın emr-i şerifim vardıkta bir ân ve bir saat durma. Erzurum ve Kars •Eyâletini sana ihsan ettim. Acem'in o tarafta isyan
ve 'tuğyim zihir olmakla [ayaklanması görünmekle] o *serhadere gitmen elzem-i kvizımdandır (gerekliliklerin en gerekiisidirj. Ağırlığım bırakıp * ılgar ile *eyâlet-Í Karsa vanp mutasarrıf olarak aMmeı-i serî/eme i'timâd lalasın."
Bu emr-i pâdişâhı kirası ohındukıan sonra "Emîr pâdişâhındır n ola" deyip ol ân imád Ağa'yt bir 'kese 'kuruş verip:
Ter 'tugar pisin* diye 'ferman edip lmâd Aga'yı yolladı. Meğer Engürû'de paşanın katline [ôldûrulmesinel 'neñr-i *âmm getiren bu Mustafâ *Aga imiş.
Pasa emre asla" itaat etmevip ístanoz'dan Munat Ova câniblerine *tug gitmek * (ermin olundu.
Ol sl'at Varar Alî Paşa'dm muhabbet-nârneJer ile *kapıcıbaşılanndan Melanlı Hüseyin 'Ağa geldi. Netkc-i mektûb-i muhafabeı-ûslûb budur lam; "Benim vekyy'i m'amım oğlu sultânım,
"Mesmu'umuz oldu lişinikj kim Erzurum'dan ma'zûl oldu olalı bu şiddet-i sitada /kışın şiddetinde] nice berzahlar [güçlükleT] çekip, meşakkat-i râh [yol sıkıntısı] Çekerek Kmkrmak geçidinde azîm hasarlar [zararlar] çekip, vâfir [çok] adamlarınız

1 Buradan aşağısı sansürce çıkanlmıştır. -MNÖ.

gNrfc-i âb olmuşlar [boğulmuşlar], el-hûkmûlülâh ihuküm Tannmndvk
Hemen sizler sag olasız lolasınız]. Inşâalîâh an kanbû'z-zamân] yakında] cm*b-ı
Bârı yâri kılıp ivazım eder [Tanrı yardım edip karşılığını verir}."1
"Bizim ahvâl-l pür-melâlimizden Içok acıklı durumumuzdan] su'al ederseniz. Asitâne (istanbul) tararından bir *kapıcıbaşı 'hatt-i şerif ile Sivas'a gelip lpfh Paşa oğlumuzun hatunu ki Gürcistan'da Mavrol Hân'ın kerîmesi Peri Han'dır, onu baden emr-i şerif ile Sultân ibrahim Hân * veziri Ahmet Paşa i İkasıyla l telkiniyle} kerte-teyn {iki kez] evâmir ve * hatt-i şerifeler varit olup {buyruklar ve padişah yazılan gelip] nâ-şerldir [şerî'ate aykındır] diye vermeyip, Tokat Kalesi'nde 'dizdara verip, cümle *ulemâ ve sulehâ ve mesâyihlere emânetullâh sicille kayd edip ITanrt emanetidir diye mahkeme siciline yazdırıp] verdim. Ipşir Paşa oğlum bu ahvâli ıstım» edip (bu durumlan işitip] mektûb-i dürer-bâr [inciler saçan mektup] gönderip buyurmuş kim, 'Benim efendim ve peder-i azizim, Allah senden razı ola. Ehlimi leşimi] vermemişsin. Eger verirsen dü-cihânda [iki dünyada! iki elim yakandadır ve rûz-i mahşerde [mahşer gününde] mes'ûl [sorumlu] olursun ve eger bu husus vçın pâdişâh tarafından bir serencâm çekersen her ne güne Içeşit] maksûd meramına göTt yoluna bin can ile yüz baş ve Ipşir oğlunun başı yoluna fedadır' diye mektûblan geldi. Bu mahallerde Ipşir hâtûnun leşini] nâ-şerl vermediğim pâdişâhın mesrotf-V "hûmâyûnlan olıcak [pâdişâhın kulağına gidince] Sivas'tan bizi ma'zûl edip iki defa katlirnize [öldürülmemize] * hatt-i şerifler gelip, 'avrat hâunyçin avrat sözüne uyan avrattan kötüdür' diye hamd-i Hudâ başımız vermeyip, Sivas'tan ma'zûkn ıgörevden alınarak] yedi bin asker ile hâlâ [şimdi] Turhal Sahrâsı'nda basite üzre olup {tetikte durupj meks edip [bekleyip] günden güne tevabi'lerimiz [adamlanmız] gelip çoğalmaktadır.
Ve Ipşir Paşa oğlum Karaman *Eyâleti'yle gelip ve nice ma'zûl *mîr-i mîrânlar
ve şâir * ümerâlar gelip cem'iyyet-i kûbrâ [büyük bir topluluk] ile Üsküdar'a vanp şer ile [şerî'ata uygun olarak] da'vâmız görüp yetmiş kimesnenin katlin löldürül-mesini] isteriz.
Bir * vezir oğlu vezirsin, mührü [sadrazamlık mührü] sana, Mısr'ı bana, Ipşir oğluma Şam'ı, Süleyman Paşa oğluma Bagdâd'ı, Çavuşzâde oğluma Haleb'i, Melek Ahmcd Paşa oğluma Erzurum'u isteriz.
"İmdi benim efendim oğlu efendim, bu mektûb-i muhabbet-ûslûbumuz vusul buldukta [size eriştikte] bir ân ve bir sâ'at durmayıp kat'-i menâzii ve tayy-i merahü
SÍVAHATX*Mt.
m tacrhakkr. «jawtf Urbırimuk haberleşip derytf-misal [deniz ^ pim «fancb can' ofcma f toplamdım J. Ve yedi * vezir ve on 0 ^jtarfb k*m**l utirbvabrûeyek-âa ve yek-cihet (gönül ve yon
bir beys.l-1 murjtu [bir Jtuj yumurtasınıJ bir akçeye ala-mjğ&^^l» Osunbul] taraftı» vartp. mûrâia'a-i çer' olavuz [şeriat du-j^j^f <**b*ne frianakçaj «ektüblar tahrîr eylemiş [yazmış]. rvS^^'- ~ jur«f <*frp [okuyupf hakire eydûn
ll|»İ't*fâ**<^^r [heriftir], mektubunda ceraî' [tüm] hamakatın [ahmaklığını 1

•ve aaa** „ ahmaklığını w tedbirsizliğini! etmek için hâl-i dilin i'lâm
vurmuş/. Tez devit ve kalem [çabuk divit ve kalem]!" diye
€fmm * . facvfcsr döke» kalemini] yed-i tûiâsına [usu eline] alıp, derûn-i di-
^"""^ı ma'M küflünü küsâde kılıp [anlamlar * hazinesi kilidini
^ V*4W nısit edip [inciler ve cevherler saçıp] "el-ma'rıâ fi batni'ş-şâ"ir"i jon[dân" d tı
ümtkebr'i) zebân-i hale getirip [durumun dili yapıp] nice elfâz-i
"jfîİJOB SU"" ... ı
f-ö^erişii sözlerle/ bir nasîhamâme ve nice ta'n-âmîz [yermeyle
t, .,iaVrve/i [sı'r sanatlı j. rûmüz-i künûz-i esrara müte'allik [sır *hazi-feınşîk' sanat** vi r~
utktnm i$o0^tvfk pendkr tahrir eyledi (sözler yazdı].
2M kenSkn *D" "S**3 fdüzyazıda] Ûnsâ-i sânî [ikinci bir Ûnsî] ve Tacîzâde ryy Çgicbi'nAB MartVe em**-!
kalem üe [kaiem (yazı) çeşitleriyle] hüsn-i aatta mla* jejıaası gûzei) bir serTûi-kaJem [kalemi hızlı] ve
beynel-akrân [yaşıtta arasında/ aa«a*r-l alan [dûrrya seçkini] olmuş idi.
Ve gtyctûlpyt riz-dest [son derece eline çabuk] idi. Hattâ peder-i azizleri mer-flâm ve magfönıMı Mustafa"
Paşa, Murâd Hân-i râbi'de [4. Murat döneminde] •defterdar iken kendileri mülâzım ve 'müderris olmakla
tekmîl-i fünün edip [okumayı bmripi ûm-ı lügatte Kâms-i Âkeri ve arûz-i me'âlî [anlam ölçüsü] olmuştu. Hattâ
Arap n Acemden ve Hind ve Belh ve Buhara'dan *Tataristan'a ve Hân'a bir nâme [mdttöty iktiza etse
[gerekse] Mecîd Efendi ve Durak Efendi ve Sıdkı Efendi, nâme-/eri müsvedde edip bu Efendimiz
Defterdârzâde'ye verip tashih ederek kendi hattıyla \e\ftzmyh} nameler tahrir edip [yazıpj, her mûlûk
huzuruna [hükümdar katına] vardıkta makbuJ-i yan olup /dostlara beğenilip] elden ele gezerdi. Ve menâsıb-i
i/zkrde ifceo [yüksek orunlardayken] asla reislerine [yazıcıbaşılarına] muhtâc ol-
' ftâftfc G'/er Çelebi (i459-15]5): 2. Bayezid'in nişancısı ve yazar. Özellikle ağdalı dûz; yizanyh önlüdür. -NÓ.
4ten adryb aunan Mustaû bin Şemseddîn Karamsârînin (1-1578) Arapçadan Tûrkçeye sórtogli AhıerU Kebir.
~NÖ.
134
DEFTERDARZADE MEHMET PASA DAİRESİNDE
atayıp. cemT evâmir ve arzları [bütün buyruktan ve yüksek makama bıldinlrcekk-
ri.l ve Şehzade Mehmet Hân'ın mevlûdu müjdesin (doğumu müjdesini}.'" kıla"tn]ka-ielerin) fütûhât-nâmeleri
l*feth-nâmeleri) ve şâir mûraselatı (başka mektûbbn\ cümle kendi hattıyla tahrir ettiğinden (kendi eliyle
yazdığından) Varvar AB Paşaya dahi kendiler dest-i hatlarıyla (el yazılarıyla] muhabbet-nâme yazdılar. Ztra
Varvar AK Paşanın reisi [yazıcıbaşısı] Nlksârh Halil Elendi dahi (de) bir münsı-i musta-lâh-i fasihü'l-lisân ve
bedi'ul-beyân idili doğru, ustaca kullanan, anlatışı güzel bir düzyazı sanatçısı] ve rumûz-i kûnûz-i miftâh-i
rna'ârii (anlamlar anahıannın 'hazine» sinin simgesi] ve bir bahr-i maârif kânı (bilgi denizinin ma'deni biri
kimse idi Ona binâen Alî Paşaya nâme-i muhabbeti kendiler (kendileri] yazdı. Netîce-i kelflmı (sözün özü]
oldur kim;
"Benim peder-i azizim, mektûb-i dürer-bânmzda imciler saçan mektubunuza" tahrîr etmişsiz kim [yazmışsınız
kil 'Bir baş Üsküdar'a dek tpşir oğlum'..', ve sair vûzerâ ve *mîr-i mîrânlar ile gidip şer' ile da'vâm görürüm'
buyurmuşsuz 'Davacın *kadı, yardımcın Allah ola" diye elsine-i nâsta Ihalk dilinde] datfo-i mesel [atasözü]
ma'lüm-i sa'âdet-mendiniz değil midir? Cenabınızın hod [da] hasmı pâdişâhtır. Pâdişâh âdil gerek kim, şer' ile
da'vâm var diyesiz (diyesiniz]. Nâ-$er1 ||a» rî'ata aykırı olarak] bir adamın ehlin almak murâd edinen i
isteyen] imâmın, mezâ-hib-i erba'a [dört mezheb] * fetvâlannda imameti hod [de] azhar-i mine'ş-şemsîtr
[güneşten daha aydınlıktır]. Böyle olan imâma nice inasıl] ıktida edip (uyup], nice mukavemet edip [dayatıp],
nice 'şer* ile da'vâm vardır' dersiz [dersiniz] ve umûma muhalefet kuwe-i hatâdan idügü malûmunuzdur.
Atalar sözünü tutmayan hatâlar [yanlış yapar] denmiş. El mi yaman *bey mi yaman demişler. Sultân Murâd
(tâbe serâhu) [toprağı an olsun] hazretlerinin zamanlarından beri *harem-i hâsta perveris bulup [yetişip] bu
sinn ü şaliniz [bu yaşınız başınız] içre bu kadar menâsıb-t âliler zabt edip [yüksek orunlar alıp], bu kadar *
Celâli ve Cemâli ve • zorbalar kim ulu]-emr [buyruk sahipleri] üzre isyan ve *tugyân edenlerin kangisi
Ihangisi] iflah, beT-hûrdâr olup muammer olmuştur [hangisi kurtulmuş, unmuş. yaşayabilmişür| ve karîbû'l-
ahd [yakın zamanda] olan Erzurum'da * Celâli Abaza Paşa bu kadar sene isyan edip 'Sultân Osman
Efendimin kam' diye kırk bin "yeniçeri kırıp, 'şer' ik da'vâm vardır' der idi. Şer*î ve nâ-şer'î da'vâsm [şeriata
uygun ya da aykırı, davasını] kim istimâ' edip [dinleyip] âhır-i hâli [sonu] neye müncer oldu (vardıî? "Ve dahi
[yine] karîbü'l-ahd [yakın zamanda] kim (ki| vakası mûrûr edeii (olayı
1 29 Ocak 1642'de doğan 4. Mehmet. -NO.
135
»çeki yedi sene olmuştur. N>sûf [Nasûhi Pwa=*fc Hüseyin Paşa, "Bér > ^ akçeye alıp adi u adalet ederim'
diye sfcön g&i 20.000 asker cem »»P £ laytpl Kör Hazinedar ibrahim Paşa Ek Kayserime atonda cenk edip
(savaşıp], (Nasûhj Pasarâdc.Haancdîrlb^rn Paşayı şehfd edip. nice bin askerin laskertn,)
dendâ^ügdenltafiçtanj geçirip, bu kadar mü-: ganâim [doyumluklar! alıp. Huse-yin Paş» mansar re muzaffer

oldum diye Anadolu gibi arz-i vásia (geniş yer], se-vâd-i mu'anam [ulu kem/ diyârkn bırakıp, şer' üe daVâm vardır diye sûret-i hak-tan görünüp. Üsküdar gibi bir renk, dar yere vanp şer" ik gezerken şerriyle (kötülügûyk/ askeri Orümlr {darmadagmi olup. arz-i mukaddes gibi bir vâsiatü'l-aktar drfin [çaplan ülkeyi! koyup (bırakıp]. Burgaz'dan Rumeli gibi ednal-arz olan ıiopragmenküçüguoîan'. dar bir yere geçip Varna kurbuna [yakınına] vanp anda iorada] guiöânır. (yakasınıj ek verip. Kara Mustafâ Paşa •vezirin huzuruna dipdiri geunp. doğram doğram edip. Hüseyin Paşayı şehid edip, başın [başım] *Bâb-i 'hümâyûn önüne bıraktılar

imdi benim peder-i azizim, bu mcktûb-i muhabbet-ûslûbdan meâl-i kelâm [bu dostça mektubun çıkan sözün anlamı] oldur kim, Kara Mustafa Paşa mezkûr NasQf Paşazade Hüseyin Paşayı böyle mûnhcdim edip [yıkıp] kati ettiği günlerde hâla [şimdilerde] 'sadr-i azan olan BeşkanİI Semiz Ahmet Paşa onun tezkirecisi idi, Hüseyin ftsa'nın kadı [öldürülmesi] cümle [hepj bunun re'y û tedbiriyle idi {görüş ve dniemiyleydii. Hâlâ isimdi del *sadr-i a'aam olup senin hasm-i kavin (gûçıö düşmanın] ve aduw-i canındır ican düşmanındır]. Elbette Nasûf Pasa katli [öidûrûimesj, sanatların [sanatlarını] sana ve bana edicilerdir. Zira Asitâne'den flstanbul'dan] adamlar geldi; *Bâb-i *hümâyûn önünde Gazze •makramaian ûzre altı 'vezir re beş *mir-i mîrân kellesi yatarmış.

Sakının, elhazeu tlhazeT [sakının, sakının], şer' ile Üsküdar'a gelmen [gelmeyin/. Zirá DevJer-i Aî-i Osrnina [Osmanlı soyunun devletine] nizâm ve intizâm [düzen] veren Hazret-i Hacı Bekıâş Veiî'dir. Onknn halîfelerinden Kemikli Baba nâm birer, serveriríî-i bMh hûnerverdir. Hacı Bektâş Velî onlara "Var Alî Baba, Üsküdar ile Gebze mabeymnde [arasında] bir pûştecik [tepecik] vardır- bu âteş ile bu pembeyi [pamuğu] bu hokka ile götür. Ta ki püşte ûzre vardıkta âteş pembeyi [pamuğu] yaktığı yer senin dár-i bakî [sürüp giden evin], makamındır. Onda sakin ol [orada otur]'diye Haa Bektâş, Alî Dede'ye bu nasihatleri edip [öğütleri verip], Alî Baha'nın üzenne ısm-i a'zam tilâvet edip (yüce ad okuyup] ûfürür. 'Var Alî Baba, makamında ecd-i mûsemmana dek sakin ol [ölümüne dek otur]. Al-i Osman ûzre isyan ile seni geçenlerin kemikleri. Özerinde yığılıp Kemikli Baba nâmıyla cihân-âiâ

•>Usuı (dünyayı süsleyesin]' diye, öyle * Sultân-i Velî neles etmiş ve Hacı Bektâş tan feyz alıp güya [sanki] ol merkezde kutb-i rical gibi bir mutalsam misâl (tılsım pbi) olu sultandır. Onu isyan üe ubûr edenlerin kangısı iflah, berhûrdâr olup lonupl muammer [uzun ömürlü 1 olmuştur?

Ve buyurmuşsunuz kim, *lpşir oğlum benimle biledir [birliktir], bir kılıma btn kette verir' demişsiz (demişsiniz}. öyle inandırmış. Sakının, vallahi ı'umâd ve itikâdetmen {güvenmeyin ve inanmayın}. Baş değil bir taş ve leş ve lâşey (Vucbtr şeyi vermez. Zîrâ Abaza aşireti mabeyninde (arasmda] bir bayak (aşagıtık] soydur. Ve gayet hasîs {cimri] ve denî [alçak] ve leim (aşağılık} ve korkak kavmdendır {budundandır]. Kendinin dahi cemi' zamanda bahadırlığı zahir ve bahir olmamıştır Igö-riilmemiştir]. Ve gerçi tütün ve kahve içmeyip süt içer amma öyle zâlimdir kim [ki] unsuz evin hamurun (hamurunu] ve ineksiz evin sütün Isütünü] bilip içer ve bu kana on bir * kuruş alır. Ettiği zulmü Hâccâc-i Zâlim Yûsuf1 etmez.

"Benim peder-i azizim, onun ipiye kuyuya inen çâh-i Gayyâ'da (Gayya kuyusunda)2 kalır. Hüekârdır, cengâver [savaşçı}, dilâver {yiğit], server {önderi değildir.

Hattâ malûmunuz değil midir kim, merhum ve rnagfûruleh Murâd Hân-i Râ-bi'in [4. Murat'ın] Ipşir, * Revân Kal'esl (Kalesi] çenginde *emîr-i âhûr-ı kebîri değil miydi? Üç yüz adam üe yetmiş *Kızılbaş-i bed-ma'âş bunlara rast gelip dahi (daha) Kızılbaşlar ile elleşmeden ve zahmdâr olmadan [yaralanmadan] der-ceng-i evvel {ilk ağızda] üç yüz aded adamlarından hicâb etmeden [utanmadan] firar etti [kaçtı] ve üç yüz adamı ceng-i savaş-i perhâş edip [savaşıp] *esîr oldular. Ve lpşir'in akabmca [arkasına] "Kızılbaşlar düşüp, ayak kalmadan {bacağı işlediği halde), belinden *tîr-keş ve kılıcın bırakıp piyade {yaya) nehr-i Zengi sahilinden akşama dek bir bostan içinde pinhân olup {saklanıp}, ba'de'l-magrib [güneş bataktan sonral Kenan Paşa ordusuna uryânen [çıplak olarak] gelip, Ken'ân Paşa bir kat esvâb ve bir kat silâh ve bir at ihsan edip 'Cenk ede ede halâs oldum {kurtuldum]' diye kizb eder {yalan söyler]. Kezzap ve muhânnet [yalana ve alçak] lpşir değil midir kim ol gün bir * Kızılbaş kendüye [kendisine] bir hançer uyluğuna vurup ol zamandan topal olmuştur. Kizbi dahi [yalanı da] 'Attan yuvarlanıp lenk [topal] oldum'dur.

Benim pederim, sakın böyle bed-nâm, kem-nâm ve gûmrâh {rezil, adı kötüye çıkmış ve yolunu sapıtmış] ile hem-i'nân ve hem-dem ve hem-zebân olma {at başı birlikte gitme, arkadaşlık etme. aynı dille konuşma] ve kimseye i'ttmâd edip Igûve-

1 Bht s. 103,1. not.

2 Bir inanışa göre cehennemde bulunduğu söylenen korkunç ve derin kuyu. -Nö.

n,"/ esmr fordmJ edinme, s,...-,f^ıy^ Vc

/k'™b»M.-ıl<ilcrlW '.n.u.s.l,-« flitler (yılce .un../.../^^y*'*** ıMlm*,Uku yönleri biri olup, vnkt-ı /.«-tm:.h../..

//<.•...;../> • ""••"""j,',',.-.'" """JJ^

^ctonumuadftn «^ek/ana*-» ' > ^ » ^ , , 'K
»enin, *,,lo peder-1 .*,«. e,.;,- d,*^., ^ -^ ^ ^ öç alıp kelle /<..n..n1..Wv riiuMdliirö l»e. ¦"" u m..-
'^"1' 8 ,,,, w ,<.„,. n|
* buc«.rtporton/.^-"¦:;,„,,..«-«";/;,„,,,,„„
mafcûl Kûçûk Çavuş Pa$a ve Kef r.ı;... ve nice .... , . 1,1'uVj
« - .» ;teli /'ı'-1*" . . »rfün ı«>' ' ' î'Nlu Vn.ı ı.
Ânmed Pasa ve Ketgaç P*f» ve " ,c «"" (f . yt3debb,r
benim/e İnip binerler. ««Ol*» ^..... "u-~m "' " huc|
„„/,„ //,./ önlem * •af*Mp M,,(,,1(l| ^ '
kaleden /kaleden/»,« ^"^^„„d-/ ' »f* ^nn>" |Ql<UrJ I,,,,,
•ne/îr-/ •.¦»»»» e*P*~\ '„,,,.., «••'»' b,r •"¦•>» cınN. *
/c-,M/,-U tarerlcı Emirlerine 1(,
ll.KI>AK/AI)|' MI UKai PAŞA l>MU\ MHlıı-
j |moZ derseniz, mekıûb-l muhabbet-ûsle
Z**X: ','ı„n..M.I bu canibe mektubumuz tefti ,.dcn lula 11 «*«akl yine
<> ^lon bu cflnlbe Ham buyurnsız Ihadlrlr,^V «*»
24. varvar ali paşa ordusu
. p.,an.n m.ktuplann, alarak Tokat'a doğru yoU v,U,n r .. ,,',|„ AH W'n,n Turhft,d*n k"lk,"'i"" inince,
yolunu dottuvT ÇtU*bİ' ,|dü Vir^n|.r,nd« Kcrklnuıda Payı'ya rattlıyot. *uya S«v««ek
f
^. f> ., x/. /•..•>.'. '¦'"/"/ k"'/r""'A" *-/**"l- - KfrAiraj'dd bultıpna. -
.¦,!:¦¦<¦>'¦' " ^, -Ml f«* eskerhıh var." - Yo/d* VWi» ^W/ni daÄ*
':'/'>" ' . //. tfJÄe» l"""/'"»' «M... Aımnâ yclwij fcayra*
W •..,...-! •**U»ı** aft ~ Vl"".' "".V'^ - Kapmbaıtlar
.„•,•.•• yl ^ ;|/>„. ^ ,ı£,ılorU - T«*Wıii ziyarci. - Varvar dgla>drdık
jüriliden bu meklûblan ahp kasaba-i Isianoz'dan Engûrû'yû
•çjhib-^e ye Balıkhisâr'ı geçip Sanalan'da meks eyleyip Ikalıpl,
, „ xvıl ve llvl ', andan kalkıp kaVe-i Kalecik'i ve Şeyh Sami'yi ve Akça-
. |0f*dalvoU , , Kurtlardan Kmiırmak'ı refuhiyet ûzre Irahatçal geçip,
" vlli;lu'vU vc ıMe U ırûî edip [durup], Varvar Alı Paşanın Turhal KalesVnden
' .,ı ı K»îft^eÇİ . aılo andan bir * menzilde canib-i şarka \do&u yönüne] *uK*n*" ıı nöiriı] nancı »
ı lkl,^n !U-Ul uurbunda lyakınında] kasaba-i Kcrkiraz'da Varvar Alî Paşayı
•ılfi*r ^u'uU hrasında Ali Paşa kırk etti bin asker-i bı-p&yan lucu bucağı ol-
bulduk Bu U^'îb'1 cdlp [oturup], o\ ferüh-fezâyı [geniş alanı] *hayme ve ¦har-
askerl i^e nıe ^ yetmiş Isûslenüşl llarZe^ üzreibtidâ-ke...
lUkîı kanun uz ^ paşanırı *otag-i nüh-tâkına [dokuz direkli otacına] götür-
llu,ık (önümüze d ışe« ^ ^ serâ-perde-i Süleymânıdır [hükümdar Şadındır]
Ne *otak! GÛya 2t vanım] nice bin çatal fitilli *sekbân ve *sanca akrebleri
câIıib-i erbain [dört ya
' ımiS isusı^14"**
l1nlar :0'n L . •kethüdasına varıp, mülakat olup [buluşup], bize vesile
™ . ....An ûzre ıbtıaa
dû
kim
139
'BYAHATNAMı
Hukfr içeri girip paşaya ,
«ûrune venp.ıemm.bûa^t , n"l,,,<,il *,tf*k«* WĞ w)«n •fk* *eke
ne/ verip: m> opQPl> mektob-f mujıabbet-ueiotrien destine |r|j
"^rdtodc Mehmet ft* ofiiunüt ,„„·.„ , ,·,,,,„,,.. .,„„„.„ edip bu mektQ. bu gönderdi" dedikte:
"Şaft geldin yigltl Hoş geldtni" Yine dümen pûe edip /•»* ¦•»•"»'/¦ "Otur" dedi.
ler.
Hafcfr hemen ee/se i hulttb edince [bir İtenim Ut$tnem} yaauma naznı etj| /oa/c/p/.*
"Bre, sen HdAt gviiya de£/İ m/a/n fcf Ayaaofya camianda leyle-1 Kadlr*de fKodj, gecesinde/ hı/zan sek/t s*
fcfce toıtm-l serti* edip /«herden hatim İndirip) ıttcWıQrî) Sultân Murâd Hân-l tıleyhümhnmü ve'J-gu/hln
seni •hanm-t »hassaya alıp i ı/.,/t ermedi riîl?" deyince luk'u: •Veli /evet/ au/otm/n, 5u/f*n htutid Hânin
•çer«g-ı efrûhtcsiyim [yetiştirmesi. ytm)n dedim.
"$tmdt sen paşa oğlumun ne httmettndtsInK

"V.,//.j/m. /•j.-ıiMinr.ı giderken mü*xtlnbâ#ısı İdim. Erzurum'da Gumruk Kâtip ilgini İhsan eyledi ve üç kere Acem dtyûnn$ gönderdi ve hlü almdl imameti ImumthVİ hizmetinde muktedâ-yi nâsı /ha/kının önde geleni! ve musâhlb ve enfcf. yim (dostuyum). Ztrtt âlem i sahavetten (çocukluk aamânından), merhum pederleri aamânmdan bert bir yerde hâsıl olduğumuzdan (yetiştiğimizden] mahrem ı rta (sır. dtşj olduğumu9 (cin hakhi sultânım» gönderdi. "Sa fa geldin, hoşgeldinl*
Cümle iç ağaların* hf kış deyip p&şn ve hakti tek ü tenhâ kılıp [yalıuz başımıza] m/ur "Şimdipaşa oğlumu ne mahalde bıraktın?" dedi.
'Sultânım Engurunûn şimal tarafında (kuzeyinde] iki konak ötede IsUnoz Kik-sinde bıraktım. Andan cenâb-t şerifinin kollayank Kângm tQmkın] urafTanıu git-mek özredir. Ztrâ ol mahal ganimet Ibolluk] yerlerdir ve şiddet-i mm def olup (s* vulupl mevsimdi bahardır. Sultânımın ol cânlbkre ge/mentee mantardır. Bu mek. tûbun sultânımdan netice habe
rin ister. Hemen inştolbh sabah bu kuJunu*
mektüb-Ld^birkm* ile [inci saçan mefcutp/annız/aj gidcnn, Mektûblara nı olunsun [bahtsın!* diye hmnU kelâm ettikte (sözü bitirdiktth
nazar
DPfTHRDARZADH MfiHMRT tA$A DAİRESİNDE
«divân <•/<¦'"'•' ı' Efendl'yl çağırın" dedikte Haiti Etendi haztr «tep
-«fcrûbu mehilce fgizilce) camie hatır-nlşSn ettikte (ezberledikte):
-Bre Evliyi Celebi, ne çok askeriniz ver yal Bnguru Kefeei'ne l Kalesine J nice ^mnttrrmdıniM. heyfâ, dlrlg (yazık)! İşte bir iş ederdiniz kim devr-1 kıyamete (dûn-yğfljn «onune/ dek kılıcınız art* «zıp ol mel'ûn İstanbul keferelerinden (kafirlerin-,/,-„/ mtikâm alınırdı. Olmaya illa hayr [hayırlısı olsun]. Hele çok askeriniz yarmış" diye eûrûrundan (sevincinden/ kalkıp *otag tere refUr ederek (dolaşarak) j. ,/.-iic yuz akın ve bir mercan teşbih ve bir mücevher sfl'at ihsan edip *hazine-dânne.
"Miat/trtndir, hoş ikram eyle, bir kat esvab (giyecek] ver" diye tenbîh etti. Ol afat hakire bir libfls-i fâhlre fagır bir giyecek/ ve bir semmûr (samur] kafası fcark-J fâhlrt verip mlhmân (konuk) olduk.
Ofg1lıı*konakçı tarafından haber gelip "Köprülü Mehmed Paşa ve yedi •beylerbeyi Osmânak elarini f koprusnna) ve Sarmaşık likaya Belini ahp, metrisler kazıp, yalcın kayalar a*r* azim /çok iri) kayalar yığmışlar. Ol taraftan kus uçmak ihtimâli lokmhgil yoktur ve Amasya Paşam Hüseyin Paşa, Direklibel'i sedd edip (tıkayıp] Iruraemlan /köylerden/ camie *re'ây* ve *bcT«yâyı kaldırmış. Bir habbe ve cübbeli »dun bulunmak ihtimali yokrar. Camie sarp dağlara ve mağaralar ve lalalara (kale-krrl kalınmışlar* diye *konakçıdan haber gelince Varvar Alî Paşa atf-i inanı {dizgi-af/ Kızılırmak geçidine mûn'atıf eyleyip fçeviiip] * tuğlar gitti.
K***b$h4 Kcrkiraz'dan yedi atf'atte *menzil-i karye-i Dankasa ve andan karye-ı Rınlzkçı rVıha ve andan •menzil-l Kutiırmak. Cümle asâkir-i Varvar nehr-i azîmin tfffîsgmj kenarında meks edip /durup), bu kadar deryâ-misâl (deniz gibi] as-ket for f.unde suhûletfe /kolayca/ ubûr edip, bir adam ve bir at ve bir mi'mâr gark ••¦'"¦¦iV':r frx»^ulmayıpj rsKlblan (giysileri) bile ıslanmadı. Amma üç ay mukaddem Arr bizim paşa askeri ubûr ettikte olan musibet ffclâkct] ve gark-i âb-i mâhlûk-i Hadi /Tanrı yaratıklarının suda boğulması] bir tarihte olmamıştır. Bu mahalde Ali Faşa, zikri hayr olsun, *.îhı i baht û bisâtıyla [at takımı ve minderiyle] ve kadife .gmulı eyeriyle ve mutallâ ve mû2ehhcb *rikabıyla [yaldızlı altın kaplamalı üzengi-styk] nehri ubûr etsin diye bir esb-i sabâ sürat [sabah yeli gibi hızlı], sâfinâtü'l-ci-yid misillû (hızlı soylu at gibi] kûheyl fsoylu] at ihsan edip, kendûler ile nehri ubûr edip Igeçip], •menzil-i karye-i Ayrık (Aynk Köyü durağı] Sahrâsı'nda meks olup [kalıp], cânib-i erba'aya /dört yana) * karakollar ta*yîn olunup, etraf * vilâyetlerden nice bin araba zahâyirler [tahıllar] gelip cem' oldu [toplandı]. Mezkûr karye-i Aynk [adı geçen Aynk Köyü], Kızılırmak'm şimal canibinde

SEYAHATNAME (kuzeyinde/ olmaktı Karığın /&n1n«i
•evkâfi azîm [büyük] birUö^/^rTT **ki»d<** YÛ* * '
7 uır cami'i vardır.
Andan Ziyâret-i Mehmet Şâh Dede. Haa Bekrüş ile Horasan'dan gelip, bu Kızdırmak geçidinde karâr edip. Y.ldmm Hflnrde dar-i dnana revane olup (cennet kapısına yürüyüp] bir âskâne-i mamurdur (bayındır bir tekkedir].
Şeb ü rûz [gece ve gündüz], mâh ü sal (her ay ve her yıl], bi'l-gudüvvi ve'l-âsât /sabah ve aksam] "Ve mâ mm dâbbeün fi'l-erdi ale'llâhi rızkuna...."' 'riass-i kfln'ı /apaçık ayeti] üzre bay Ü gedâya /varsıl ve yoksula], gani ve fukaraya ni'meti mebzuldür /boldur]. Yüz aded dervtşan-i Bektâşiyandan [Bektaşî dervişlerinden] ziyâde pâ-bûrehne ve ser-bürehne (yalınayak ve başı kabak] âşıkfln-i sâdıkân ve dervîş-i dil-rişaıuan (gerçek aşıklan ve yüreği yaralı dervişleri] var.
Azîz Mehmet Dede'yi paşa ile ziyaret edip paşanın azize teveccüh-i tam (tâm bağlılığını} ve bir bükâsın /ağlamasını] gördüm ki. kürsü vâ'izleri kibâr-i evüyâu'/lâna {Tanrı ermişlerinin ulularına] öyle mu'te'kîd (inanmış] değillerdir. Kabr-işerîhmn etrafı kelâm-i izzetler {Kuranlar] ve şem'adânlar [şamdanlar] ve çe-

mgdânlar (kandiller] ve "tabii ve kudümler ve nice bin âvîze-i maslûblar [asılı avizeleri ile müzeyyen [süslü] tckkcgûh-i medfen-i Mehmet Dede'dir [Mehmet Dede gömülünün tekkesidirl Bunda tekkenişîn Mustafâ Dede, azizin ırk-i tâhirinden (temiz soyundan] bir z&ı-i hoşhîsâl (iyi huylu bir zât], ehl-i ilm ü ehl-i hal [bilim ve hal eri), musâhib-ipür-meâl (anlam dolu söyleşici}, kelâma mâlik [söz eri], sebük-rûh [tez cank) ve hasenüVhulk sahibi [güzel yaratmşlı] bir zât-i mükerremidir.
Varvar Alî Paşa'ya bir ziyâfet-i âli edip [büyük bir şölen hazırlayıp] bir simât-i Muhammedi çekmiştir kim vakt-i çâşttan vakt-i asra [kuşluk vaktinden ikindiye dek) cümle asker tenâvül edip [yiyip), yine cümle sahanlar ni'met-i nefise ile mâla. mâl [bütün sahanlar güzel yemeklerle dopdolu] idi.
Hakka ki [doğrusu) bu berekât-i ta'âm [bu yemek bereketi], azizin ruhâniyeti te-sîridir [etkisiyledir]. Ve her sene bu âsitânda şeyhin kendi atlarından bir atı kurbân edip, tekke havlinde (çevresinde) olan kayalardaki miskin kartallar ol bir atın lâşe-sin (leşini] yiyip, sene âhırına [sonuna] dek bir şey eki ettiklerin [yediklerini] bir ferd-iâferide [hiçbir yaratık) görmemiştir. Meğer yine tekke kurbânı olsun yiyeler. Bu dahi ibret-nüms bir temaşadır [görülecek bir şeydir].
Ve Şeyh Müstafi Dede saydû şikâra [avcıhga] mâ'il [düşkün] bir candır. Doğan
Kuran, Hûd suresi, U/6- "Y>rvrtn-m,j« ı • ı. . ,
sun...."~NÖ. ütünde hiçbir canlı yoktur ki Tann ona nzkım vermemi? ol-
142
DEFTERDARZADE MEHMET PA$A DAİRESİNDE
jtstrakUSİnr besleyip, atının sağrısında teğetti üzre karakuşlar oturup, şikar /^%te karakuşlan sahp, eğer hargûş {tavşan] ve eger tilki ve çakal ve kun ve vc andık (sırtlan) ve sığın ve tablalı ve karaca ve yağmurca [yağmurca ge-*,r^e ayı ve toy ve kaz ve turna ve örtdek ve balıkçıl ve angıt [sukuşu] ve yeşilbaş f^jgjıgeç [çaylak] ve hattâ kaplumbağayı ve Kızılırmak'tan sazan balıklarım alıp .. Anüne eetîrir kaı
r; jjjrt kalkıp Kızılırmak kenarıyla iki sâ'at gidip *menzil-i Durduk karyesine
önüne getirir karakuşlar vardır. Bu dahi azizin bir kerâmet-i tasarrufudur.
An
dar
Bu dahi Kızılırmak kenarında Kângırı hâkinde iki yüz haneli ma'mûr câmi'ü
dûr-
gu karyeye gelirken Varvar Alî Paşa'nın askerini ıraktan [uzaktan] adamları te-^ ettim. Deryâ-misâl (deniz gibi], amma asker gûyâ [sanki] çamapur [yağmacı] ^«r gl^ hoşnişîn [göçebe] askerdir; amma yetmiş bayrak * sarıcasına ve yirmi ,*k 'sekbanına aşk olsun! Meğer paşa kendisi *sancadan silâh kuşanıp meydân-nfJa hizmet etmiş. Onlar da paşanın uğurunda ölmeye ahd etmişler. *Dcli ve 'Çöllüsü ve on bayrak *Tatar askeri gayet savatlı [zırhlı! ve sadaklı batur, ba-^r yiğitleri var idi. Ve * müteferrika ve vâcibü'r-riâye [ileri geleni bayrakları dâ-a cânib-i erba'aya [dört bir yana] *karavula gitmeye me'mûr mükellef güzide j5jçmci askerdir ve *kapıcıbaşılanna im'ân-i nazar ettim [alıcı gözüyle baktım], kkâki [doğrusu] pâk ve güzide [temiz ve seçme], zırh, *cebe ve *cevşene müs-
r»^
j,|rak Izırn^ar içinde], pür-silâh, *yancıklı ve bahrî *hotaslı ve kırkar ellişer kargı 5ırıklı. al ve kırmızı mukaddemli [öncülü] ve burma kâküllü *köçeklere mâlik, •jcişer üçer deve ve katır katarla ağalan var ve üç yüz pulâd-i Nahçıvânîye [Nahçıvan ^jjginej gark olmuş kantar sırıklı idiler. *îç ağalan var ki her biri birer ejder-i j,eft-serier [yedi başlı ejder], birer güne [çeşit] server [önder], hünerver, dilâver [yiğit] er idi. Hemen hazinedarın kırk gulâmı, paşanın cigerköşest (oğlu] beyefendinin kırk güzide [seçme] gulâmları başka idi, paşanın gulâmlanyla muhtelit [karışmış] değiller idi. (....)
(....) Buradan üç sâ'at giderek Kumbaba Tekkesi *menziline geldik. Kızılırmak kenarında ve Kângırı hâkinde iki yüz haneli ve bir camili ma'mûr karyedir. Burda yine Alî Paşa ile Kumbaba Sultân Tekkesi'ne gidip ziyaret ettikte Alî Paşa ağlayıp ol kadar ceza ü feza' edip [yanıp yakılıp]: "İlâhi, beni huzuruna yüzü kara kullarınla iletme, âhır-i nefeste [son nefeste] hüsn-i hâtime-i tâm [tâm iyi bir sonuç] ihsan eyle" diye du'âlar edip tekke fukarasına ihsan eyledi.
(Seyahatname, c. 2, s. 443-447)
143
SEYAHATNAME
Andan kalkıp Türkmen Keskini hududuna [sınırına] girdikte hakir Paşa huzUru na vanp "Mektûb-i dürer-bârınıza muntazırlardır finci saçan mektubunuzu bekje inektedirler]" dediğimde, Boşnak adamı olmakla eydür:
"Benum [benim] oğlum, kadana birkaç cün [gün]. 'Görelim âyine-i devran nç sürer gösterir"* diye bu mısra'ı terennüm etti.
Âhir [sonunda] hakîr birkaç gün sabr etmeye nâ-çâr [çaresiz] rızâ verdim [ra^ oldum].

On gün Türkmen içinde gezip on birinci gün yine Keskin *subaşılıgrnda karye i Sanlı nâm mahalle kondukta, Varvar Alî Paşa'nın askeri içinde bir güftügû [dedi kodu]olup, pür-silâh oiup cânib-i erba'aya tayin olunup, ** Paşa *çarkaya, ** dümdâr (artçı] ta'yîn olunup, cümle asker *hayme ve *hargâhlarında pûr-silâh ânu de [h&zırl olup cenge müterakkıb olup [savaşı bekleyip] durdular. Hakirin cân başıma sıçrayıp paşanın cigerköşesi [oğlu] beyden su'âl edip "Bu ne fetret ve isyan ve tuğyandır [karışıklık ve ayaklanmadır] kim asker birbirine girip hâzır-bâş oldu" dedim. Huzmedir eyıiti:

144

DEFTERDARZADE MEHMET PAŞA DAİRESİNDE

Evliya Çelebi, şimdi çaşıtımız [casusumuz] geldi. Köprülü Mehmed
jtnize gelmeğe *hatt-t şerif ile * serdâr olmuş ve Amasyalı Kör Hüseyin ğt Beyi Kara Sefer Paşa ve nice paşalar cem' olup yarınki gün ceng-i
pivrl
«J* ,m-,vül< savaştır]" dedikte, hakîr paşanın yanına varıp, paşa eydür:
mü Evliya Çelebi, ben seninle bileyim [birlikteyim] ve yoluna kuz-jjyenkrden biri Köprülü Mehmed Paşa dört * eyâlet sancağı askeriyle üzeri-^^of dedi. Hakîr eyittim:
ıitf 8 ı.n size hisse (ders] var. Paşa, sultanıma mektubunda yazdığı maddenin bi-
Geçende Kızılırmak kenarında Kumbaba Sultânı
1>Bllrıdan
bud"r kim 'Seninle bile [birlik] olurum diyenlere i'timâd etme [güvenme], fi $ vdanda korlar' diye tahrîr ettiği [yazdığı] mevadd-i kebîrden [büyük madde-* j biri dahi budur. Amma bi-emri'llah [Tann'nm buyruğuyla] bunda nesne
[bundan bir şey çıkmaz]
gitiginiz gün teveccüh-i tâm ile [cân ve yürekten] İlâhî, beni şermsâr edip ^^jTip], halk mabeyninde [arasında] yüzüm kara eyleme' diye hayır düâ ettigi-gidini ki ol du'â hedef-i icabette kabul oldu. lnşâ'allâh mansür ve muzaffer ' selamet bulursun."
^ Jön afv üe °^ S"11 rnu'âmele edip muhabbeten nice nasîhat-âmîz [öğüt yollu]
file muzaffer olmasını tebşir ettim [muştuladım].
Olma
abalde paşa "Cümle asker âmâde [hâzır] olsun" diye tenbîh ve te'kîd edip,
, silâh *meydân-i muhabbete dökülüp, *cebe ve *cevşenler [zırhlar] giyilip,
bin
|cyle [gece yarısına] dek cümle asker âlât-i silâha müstagrak olup Idonanıp] birer Sâm-i Nerîmân-akrân [Sâm'a eş] pehlivanlara döndü.
»Seher çün germ olup bozarı mihrin Asar altın terazisin sipihrin" [Güneşin pazan kızışınca, sabah Göğün altın terazisini asar]
ebyâtı [beyitleri] üzre vakt-i seherde [sabahın erken vaktinde] paşa cümle ordu et-rffına muhâfazacı askerleri koyup, bi-smillâh ile altı bin salt güzide vurguncu ve yağmacı ve talana asker atlanıp * ılgar ile cânib-i kıbleye [güney yöne] yedi sâ'atte gidip, Cankın hâkinde Kurşunlu Dağı eteğine vardıkta, meğer Köprülü'nün çaşıtı vanp "Varvar Alî Paşa askeri geldi" deyince tarfatü'l-ayn içre [göz açıp kapayıncaya dek] Köprülü *çarhası gösterip, geriden beş kolda kafadar kat kat asker iki *çarha

Sâm: Eski İran söylencesindeki kahramanlardan biri. Firdevsi'nin Şehname'sinde de yer alan 5am, Neriman'ın oğlu, ZâVın babası, Rüstem'in de dedesidir. -NÖ.

145

25. KÖPRÜlü'NÜN ZİNCİRE ÇEKİLMESİ

Mektuplarla Varvar Atı Pnja'ya giden BÇ. çok karışık bir durum içine düşmüş bulu. nuyor: Köprülü Mehmer Paşa, İstanbul'dan gönderilen emre uyarak Varvnr üstüne yürüyor. EÇ bir ayak önce dönmek için çabalıyor, fakat daha göreceği olacak. Dcfter-darzade'ye yanıtlar gecikiyor, o da îscer istemez beklemek zorunda kalıyor. Köprülü ordusunun Varvar Alt Pasa tarafından nasıl bozulduğunu ve pusuların nasıl zincire çekildiklerini görüyor. Bu bölüm, eski harfli basımda sansürce çıkarılmıştır.

Evliya Çelebi, Varvar Ali Pasa'dan mektup istiyor, paja ağırdan alıyor. — Varvar'm askerleri arasında dedikodu: Köprülü Mehmet Pasa ordusu geliyor. - Varvar'ın EÇ'ye sitemi: Senin/g Mrliğim diyen, dürt eyalet sancağını» askeriyle üzerimize geliyor. - Telaş. — Herkes savaja hatır. - Çaptın getirdiği haber. - "Köprülü birtakım pof olarla yarın bildim edecek," - Var-var'm sitemi. - Ertesi gün attılar Kurşunlu Dağı'nda, - Varvar'ın operasyonu. - Kb'prilllt ordusu dayanamıyor. - Bej eyalet askeri bozguna uğratılıyor. - Üç tuğlu, ihtiyar, "âli-vakar " Köprülü; itti tuğlu Amasyalı Hüseyin Paja ile Kara Sefer Paja "dest-ber-kafâ" bağlı Var. var'ın tuğları önünde yayan ve zincirlenmiş olarak gidiyorlar. - Adamların kanına bulanımı kıllar posaların iterinde siliniyor. - Paf atar, otağ direklerine bağlanıyor. - ötekiler bağı, atarak yüz üstü yerde. - Firavun ve Şeddad gibi gururlananlar.

birbirine tokuşup, birsâat-i nûcûmî [yıldu
Köprülü taraf, asla dayanamaym mû„V, ? ce"g-i perha*sava*olup bir saatten fami dendin i x„A n .
, mûnhez,m ol«P (bozulup), beş adcd -eyâlet asken kunl dendin-: tgden [kd.çtan] geçerken kimi "Laüahe illallah» der. kimi "Muham-medün resûlullâh" der. kimi "AmânP kimi "Yaman!" deyip bu kadar mahlûk-i Huda [Tanrı yaratığı] tarumar (darmadağın}, tu'me-i şimşîr-i âıeş-tab (parlak kılıcın lokmasıj olanlar, nafaka-i mûr ü mâr [karmca ile yılanın geçim kaynağı] oldular. Köprülü askerin [askerinij Varvar'lı vurup, koyun zarılar gibi yalvarıp, "hayme ve *bârgâhlan ve bâr [yük] ü "bengahlan ve tevabi'ât-i bî-günâhlarm [suçsuz adam-larmj ahin alıp küflâr [kâfirler] gibi zcncîrleri gerdanlarına bend edip (bağlayıp) *esîr gibi bu kadar Müslimîni keşân-ber-keşân edip [çeke çeke götürüp 1, attan ve dondan [giyecekten] ve katar ve mehârdan [yulardan] ve'l-hâsıl [sözün kısası) devlet-i dünyâdan [bu dünyâ devletinden] ayrılmış, ömründe piyade (yaya] yürümemiş vak" u vakar sahibi [ağırbaşlı ve onurlu] muhteşem ağalan, «sekban ve -sarıcalar yalınayak ve başıkabak piyade yürütüp, kimin [kimini] kırarlar, kimin *esîr ve kimin azûd ederler ve ba'zısma "Malın [malını] kande [nerede] gömdün?" diye işkence ederler ve kimi pây-beste [ayağı bağlı] ve dil-haste [dertli] ve şikeste beste [kırık dökük/ bu kadar kavm koyun sürüsü gibi giderler idi. Ba'zısım istedikleri yerde kati ederler idi [öldürürlerdi].
Bu kadar fazâhatten {rezillikten] sonra, âl-i Osman pâdişâhının üç *tuglu bir ihtiyar âli-vakâr [yüce onurlu] "Veziri Köprülü Mehmed Paşa'yı ve iki "tuğlu Amasyalı Kör Hüseyin Paşa'yı ve iki "tuğlu Kara Sefer Paşa'yı ve Amasyalı Hacıefendizâ-de gibi hanedan [soyluJ kimseleri *dest-ber-kafâ bağlı, hûn-i ciğerleri [ciğerlerinin kanı] dağlı, ceşm-i pür-hûnlan [kanlı gözleri] yaşlı, bağırları başlı [yaralı], Varvar Alî Paşa "tuzlan önü sıra boğazlarında tavk-i la'net [lanet halkası] ile zenelrler ile akd olunmuş [bağlanmış] öyle nâzenîn [nazlı] vücûdları ol şiddet-i harda [şiddetli sıcakta] piyade giderek 'elhükmü Iiliâh* [hüküm Tanrınındır] deyip, her ân ve her sâ'atte cellad-i feleğe muntazır olup [felek cellâdını bekleyip], lisânlarından [dillerinden] kelime-i şahadet gitmezdi.
Gör felek-i atlasın [bu dünyanın] halin kim [durumunu ki] bir ân evvel [önce] bu kadar kerr ü ferr ve dârât ü azamet [gösteriş, şân ve ululuk] sahibi idiler, bir ân-i vâhidde [bir anda] cübbe ve destâra [sarığa] mâlik olmayıp, piyade zencîr-keş olup [yaya olarak zencîre çekilipj *sekbân ve *sarıca elinde *esîr [tutsak] oldular. Bu halde iken gözleri önünde tevabi' ve levâhiklerin [adamlannı] kati edip, kılıcının kanın [kanını] cellâdlar paşaların üzerine silerlerdi.
Hûlâsa-i kelâm [sözün kısası], bir *vezîr ve beş *mîr-i mîrân-i sâhib-i nâra İfa.

¦lerbeyl). Varvar Alî Paşa'mn üç direkli otağı sütunlarında bar-bend [ağır hal-
]ıi gpcîrler ile bağlı ve şâir *mîr-i mÎTânlar ve sair mirlivalar ve gayn *a'yân-i
•fl»r yûzü uslune hagh idi. Sair Köprülü ve Hüseyin Paşa ve Kara Sefer Paşa as-• djtyn "çadtrlarda *esîr ü gürsineler [tutsak ve açlar] idi.
Afif* o '
& mâbeynde [arada] Varvar Alî Paşa'mn bir cübbeye ve bir ubâçeye [ferâceye, fiej muhtâc, aç ve zevi'l-ihtiyâc [büyük yoksulluk içinde] olan piyade •seyis ve ^ • -nde ve akkâm [çadır uşağı i ve kâse-şûylan [bulaşvkcıtanl birer katar bat-i sa-
|cîlfi
rbe»
,0
[&&T y0^! ve "u kadar mâl-i ganâime [doyumluğa] ve beşer onar aded zırh ve külâhlı (zırhlı başlıklı] ve katlavi [zincir zırh] ve *cebe ve *cevşenii •köçeklere
olup, Fir'avn [Firavun] ve Şeddâd1 gibi gurur hâsıl ettiler.
Varvar Alî Paşa mansûr ve muzaffer oldum diye enâniyet [benlikl da'vâsuıda ,ârnele etmeye başladı. Ve henüz isyan ve tuğyanı [ayaklanma ve taşkınlığı} zahir Mhir (ortaya çıktı ve belli] oldu. Ve günden güne ordusunda haşerât-i çamapur
" .ffiacı haşerat] cem' olmada [toplanmada] ve etraf kazalara *mîr-i rnîrânlar asker ûrineyc ve zahâ'ir [azık] sürmeye memur oldular ve bazı *mîr~i mîrârdar evâmir-jer [buyruklar] tahrîr edip [yazıp] "Elbette "eyâletin askeriyle bizim ordumuza gele-
5İnve illâ [yoksa] üzerine asker çekerim" diye mü'ekked [sıkı sıla] emirler (buyruk-iar) tahrîr olundu. Ve ba'zı ehl-i ırz vüzerâ ve *mtr-i mîrânlar ordusuna geldikte cüırı!e otuz yedi bin asker oldu. Ve bu hâl ile kat'-i menâzil ve layy-i merâhil ederek
{»menziller ve merhaleler aşarak] yine Kârtgırı [Çankırı] Sancağı hâkinde [topragm-jja] *menzü-i karye-i Bozoglan nâm mahalle geldikte hakir huzuruna varıp:

"Gazanız kutlu olsun sultânım, 'inşaallâh mansûr ve muzaffer olursuz [olursunuz]' demiştim. Hamd-i Hudâ [Tann'ya şükür] düşmanları münhedim ettiniz [bozdunuz]. Ba'de'l-yevm [bu günden sonra], cenâb-i İzzet [Tann] hıfz u âmânda edip [koruyup kollayıp], hemîşe [her zaman] düşmanlarınız böyle münhedim olup [bozulup], serleri ârâyiş-i nîze ola [kelleleri mızrak süsü olsunl" diye varır hoş ketim&ı-lar (birçok güzel sözler] edip "Sultânım simden geri [bundan böyle] mektûblar ihsan edip paşa oğlunuza beni gönderin" dedim.
Feth-i kelâm edip [söze başlayıp] eydür.
"Gördün mü Evliyâ'm? Bu kadar düşman askerin (askerimi ân-i vâhidde ibir anda] nice târümâr eyleyip [nasıl darmadağın edip], kırıp geçirdim. Ve nice • vezirleri
zencîre vurup, keşân-ber-keşân [sürüye sürüye] getiririm" dedi.
Fir'avn ve Şeddâd: Fir'avn [Firavun], eski Mısır'ın hükümdarlarına verilen san. Şeddad, Yemende Âd kavminin hükümdarı. Cennete benzetmek için yaptırdığı irem bağıyla ün almıştır. Her ikisi de, eski yazında aşın büyüklenme ve inadın simgesi olarak kullanılır. -Nû.

26. İSTANBUL YÖNETİMİ: MAVİ BONCUK ÖYKÜSÜ
^t Ali Paşa, Köprülü île yanındakileri yendikten sonra artık kendini güçlü büfe Defterdaroglu'na aldırış etmiyor, Evliya ile gönderdiği mektuplarda sitemler 1*1**
yfte ediyor- Defrerdaroglu yine hesaplı davranarak onun bu davranırını anlamazlık-„cjiyor. Bir karşılık yazmaya davranırken istanbul'dan gelen bir buyrukta krn-Rintti Varvar Üzerine yürümesi isteniyor. Tam o sırada Vatvar Alî paja da kendisine •gu bîr buyruktan Mehmet Paşa'yı haberdar ediyor: Defterdaroğlu'nun üzerine yü-M/peşi ve karşılığında Mısır Valiliği. Bu bölüm, eski harfli basımdı, sansürce Sarılmıştır-
t^nbul'dan gelen emir: Varvar laininin bası ya da senin basın. - Kmrftıığı Mtar Valiliği,
pfea istanbul'daki çotuğu çocuğu öldürülecek. - "Emir pâdişâhımın, *tu%lar ileri!" - Var-Mf'daH gelen adam,
- Varvar'a da "Ya Defterdârzâde'nin bası, fa basın!" emri, - l\i fagrtrSA ona da Mısır Valiliği "bedavadan" verilecek. - Hemen mektuplarla Evliya Çthhi gönderiliyor. - Ali Pafa'ya istanbul'dan gelen kışkırtıcı mektuplar.
- tpjit ek kendisim tfitt-
Jniten emri yollamış. - Tam bu sırada...
Hakir, Kângın [Çankırı] nahiyelerinden Bozoglan kurasından {köylerinden] çjjrjp, mütevekkilen aîaliâh [Tann'ya sığınarak] cânib-i şimale Ikuzey yönüne] Üç gûn *ıîgar edip Engûrü sağımızda kalıp, Murtat Ovası içinde bir vâsi' [geniş] sahra-¿3 *menzil-i karye-i **'de paşa efendimizle mülakat olup [görüşüp]:
"Bre Evliya'm safâ geldin, amma ne çok eğlendin {oyalandın]?** dedikte, ahvâU pür-melâl-i sergüzeşt-i serencâmı [serüvenimizin çok acıklı durumlannın sonucunu] bir bir takrir edip, paşa âlem-i hayrette [şaşkınlık içinde] kalıp, tebessüm edip "Yakında görürsün" deyip ibtidâ' [önce] Varvar'ın mektubunu okuyup âteş-pâre [âteş parçası] olup:
"Görürsün, mel'ûn, ahmak, potur" deyip Îpşir Paşanın Varvara gönderdiği mektubu kıraat edip güle güle tamâm olup, mektubu hakîre atıp "Nazar eyle!" [bir bak] dedi.
Hakir Îpşir mektubun [mektubunu] kıraat edip [okuyup], ol kadar tUiyâm

f"Göröorn sultânım, 'aleyhi mâyestahak» flayıgmı buîdu] ^ merh3met edip nicesin âzad edip cenâb-i Bâri sizin dahi trice mûskil fcmizi «san eder tkolaylaştmr]. Mermileriniz [suçlularınız] cümle {hep] ümmet-i Muhammed'dir. Bu karhane-i âl-i Osman'ın hali [bu Osman soyu dünyasının durumu) budur. Ura"!-emre itâ'at edip [buyruk sahiplerine uyup), nice beyler ve paşalar birbiri ûzre gelip cenk edegel-mişlerdir. Size lâyık olan yine afv [af] ile mu'âmeie etmektir. 'Aüahûmme inneke afuvvun t uhibbü *I -afve fa Tu annT (Tanrım? Sen bağışlayıcısın. Bağışlamayı seversin. Beni de bağışla] buyurmuşlardır" dedikçe musirr olup [ayak direyipj, bir adam âzad etmeyip:
'Sabr eyle. Beş on günden sonra görürsün. Hele Küçük Çavuş Paşa oğlum ve Şchsûvaroglu Şeyh 'Kadı Paşa oğlum ve nice oğullarım dahi gelsinler. Dahi neler işlemek gerek" diye a'ceb enâniyet ile [çok şaşılacak kendini beğenmişlikle) ba'zı gurûrâne kelirnâdar [övünürcesine sözler] etti.
Hakîreyitttm: "Yâ sultânım, bizim efendimize dahi mektübîar yazın. Onlar dahi ordn-yi islâm cem'iyyetine dâhil olup dahi ziyâde cem'iyyet-i kübrâ [büyük topluluk/ olsun" dedim.
-Hele simden geri iş bitti. Onların gelmesine ihtiyâç kalmadı. Eğer gelirse safâ geldi ve hoş geldi" dedi.
Bir sâde-dil [bön], *harem-i hâssta perveriş bulup [yetişip] ** asnnda ** mmansıbryU bermurâd olmuş [muradına ermiş], BosnaviyyüT-asl [Bosna kökenli) bir oğuz [saf] adam idi. Hile ve hud'adan beri [uzak], zem ve nem ve gıybet ve me-sâvi-i kizb ü bühtandan [yermek, fesat kurmak, arkadan çekiştirmek, yalan, iftira kötülüklerinden] ân [annmtş] ve vüzerâlann [vezirlerin] düşman içre vancı Var-var'ı idi. Ve gayet

mu'te'kîd [inançlı] olduğundan her hoş-âmedî kelâmı tasdik etmeye meftun idi [her hoşa gidecek sözü onaylamaya düşkündü]. Ve re'y ü tedbîrle hüsn-i tedbîr etmeyip [iyi düşünüp ve kararlaştırmayıp], sû'-i tedbîr ilkâ edenlere [körü öneride bulunanJaraJ tebâ'iyyet ederdi [uyardı]. Ve devleti [talihi] gûyâ (sözde] istidrâc [iyi gitmekte] ve kemâî-i hiffet ile [tam bir hafiflikle] ve aki-i kıllet ile {aklj az olmakla) meşhür-i âfak idi [herkesçe ünlüydü] ve ancak salâh-i hâl ile mümtaz ve ser-e/râz idi [yalnız doğru olmakla sivrilmişti]. Hikmet-i Hudâ bir gün Ipşir Paşa'dan ve Küçük Çavuş Paşa'dan mektûblar gelip vâfir [çok] mesrur ve handan oldu [sevindi]. Mektûblan kıraat ettirip {okutturup} gûyâ [sanki] raks edip;

"Işte îpşir oğlum gelmededir. Senin paşa onun hakkında bana neler yazar. Al şimdi bu mektûblan paşana götür" diye îpşir Paşa ve Küçük Çavuş Paşa ve kendi

j,r»yl» hakîre bir *kese * kuruş ve Köprülü malından rahtıyia [takımıyla! at ^ guttan ve ona bir küheylân at ve bir kat esvâb ihsan etti. <e ö (Seyahatname, c. 2, s. 446-448)

SEYAHATNAKfE

' Bu tarih 1 Cemaziyül-âhir 1058 / 23 Haziran 1648e rastlamaktadır. -NÛ.

150

DEFTERDÂRZÂDE MEHMET PASA DAİRESİNDE

27. varvar'ın bozulması

jvjjya Çelebi, Defterdaroğlu'nun mektuplarını alarak Çerkeş'te Ali Paşa'ya gidiyor. Ali Paşa, İstanbul'dan gelen mektupları Evliya'nın önüne yığıyor. Koca Valide "den, çjnd Hoca'dan, Bektaş Ağa'dan ve daha başka önemli kişilerden gelen mektupları

gösteriye

istanbul'd*11 Varvar'a gönderilen mektuplar. - Evliya Çelebi acele paşasına dönmek istiyor. -Zincire bağlı Köprülü ile bir rastlantı. - "Basına bu kadar haserâtt toplayıp re'âyâ ve berâyâ 00 konup zıılm [kıyıcılık] eylemesin." - tpsir Pasa göründü haberi - EÇ kuşkulanıyor. -/ili Pasa'mn askeri bir önceki üç paşanın bozgunundan elde ettikleri doyumluk ile tek atlan.

lor gtbi yva} davranıyorlar. - Yedi saatlik kırım. - Varvar yaralanıyor.

tfakîr yine * kethüda *haymesine varıp, paşaya götürdükte Paşa: -Hay Evliyâ'm, yolun yakın oldu" deyince: "Sultânım, bir iş zuhur edip bu kulunuzu yine muhabbeten paşa oğlunuz hakiri gönderdi" diye mektûblan ve paşaya, Varvar katli hakkında gelen *hatt-i şerifi ve* rip, Nîksârî Halil Efendi'ye nihânîce kıraat ettirip [gizlice okutup), bizim paşanın

151

ggçtfi. Edâ-yi hizmetten sonra sana Mısr bila-ava'id ve lâ-fcva'id Ikatşıhgm-fsfi' p^ra verilmemek ûzre] ihsanım olmuştur" diye *hatt-i şerifi kıraat edip $ roeded! Bu sır bunda [bumda] kalsın" deyip. "Dilini tutan belâlardan

0iur" deyip, keşf-i râz etmeyip [sırrı açmayıp], summun bûkmûn (sagn

^) durdu.

j gûn tpşîr Paşa tarafından * çeşni girimiz gelip:

jf paşa. Karaman *Eyâleti*yte Varvar ile * Celâli olmaya gider" diye haberler

IIP

0İ SecC Varvara mcktûb yazılıp, Varvar'ın katli hakkında paşaya gelen *hatı-t Varvar mektubuyla ale's-sabâh [sabahleyin] hakire verip, ol gün ol gece 'ılgar ? »rnenziM Çerkeş nâm mahalde Varvar Alî Paşa deryâ-nusâl asker ile bir or-

>^âr;ve ferah-fezâda [çimenlik ve geniş alanda] nehr-l ** (Çerkeş Suyu] kenârr.-^ çit4-Çil» tınâb tınâba (çadır ipleri birbirine değerek] *hayme ve "hargâhhnr. ku-^ pıcks etmişler [kalmışlar], amma cümle bî-haber idi [habersizdil.

(Seyahatname, c. 2, s. 448)

[yatışurmaj ve müdârâ fyûzc «rûrmel ve imH*ı , İ .

gemler tahrîr eylemiş Li^İTvJ, f ***** ~

,,- - . . 5 kIm lsumâ edçr"n Hstteranl akh gidip "İpçir Paşa. Varvar

Ah Paşa nm "abd-i •rnemlûlcû olmuş- der

MektÛblardan sonra paşa-yi kâmkar [isteğine kavuşmuş paşa) buyurdular kim: "Biz onun ta'n-âmiz fyerid] mektûblanna nazar etmeyip [bakmayıp], yine müdâ-nîyı (yüze gülmeyi] elden koma yalım" diye latif eda ile mektûblar yazmak sadedinde iken [yumuşak mektûblar yazmak myetindeykenj. Asitâne (İstanbul] tarafından bir hünkâr * hasekisi ve kapı * kethüdamız Siyüvuş -Aga*nm hazinedan Katip Alî Çelebi *hatt-i şerif ile gelip, ol sa'at dîvân-i padişahı olup. *hatt-i şerif kıraat olunup mefhüm-i "hatt-i şerif [pâdişâh yazısının anlamı] oldur kim:

"Eger başın gerek ise bir an ve bir saat durmayıp, mükellef ve mükemmel askerime mâh-i cemaziyü'l-âhirenin güneşinde1 [ilk gününde] bieyy-i vechin kâne [ne yolla olursa olsun] Ipşir Pasa ve Çavuş Pasa ve Bakî Paşa ve Ketgaç Paşa ve Seydî Ahmed Pasa ve Seyh Gâzî *Bey ile cümle yek-dil ve yek-cihet olup [gönül

ve yön birliği edipj Varvar lalninin [lanetlisinin] başı veya başın. Ve illa [olmazsa] eger inâd ve muhalefet ve müsamaha edersen bunda [burada] olan evlâd ü ayalini cümle kati edip. cümle mâl ü menâlin kabz olunur [varına yoğuna el konur] ve eger ol âsînin hakkından gelip, Varvar'ın başın [başını] serîr-i sa'âdetime [tahtıma] gönderip, edâ-yi hizmet edersen hâlâ "hasekimde olan Mısr * Eyâleti, *hatt-i şerifime amel edip, bu canibe mürâca'at etmeden bilâ-câ'ize [karşılıksız], tarafından bir mükellef ve muhteşem ve umûr-dîde [iş eri] ağanı Mısr'ın şehir havâleligine gönderesin. Hatt-i *hümayûnuma amel edip *fermân-i şerifim öyle sâdır olmuştur [çıkmıştır] ve's-selâm."
Paşa dahi "Emir pâdişâhımındır" diye, derhâl nefîr-i rihlet [yola çıkma boru-lan] çalınıp, bin mikdân asker ile *tugu gönderip, * hasekiye bir *kese harcırah [yolluk] verip, *kethüdâsınm *haymesinde mihmân [çadınnda konuk] eyleyip, ertesi gün hikmet-i Huda, Varvar Alı Paşa'nm 'çeşnigîrbaşısı gelip Âsitâne [İstanbul! tarafından Varvar Alî Paşa'ya gelen emirleri ve * hatt-i şerifi getirip, paşa kıraat ettikte, hat mazmunu oldur kim:
"*Vezirim Varvar Alî Paşa lalam, cürmûn afv olunmuştur (suçun bağışlanmış-tırj. Defterdârzâde * Celâli, Erzurum ve Engürû'ye mutahassın olmak (kapanmak) murâd edip, isyan ve "tuğyanı zahir olmuştur [ortaya çıkmıştır], *Hatt-i şerifim vardıkta bir ân durmayıp, memâlik-i mahrûselerimde nerede bulursan kati edip ya kendi ite imindik olduğundan hası ediD bu ı» ı •
„.. . .i | ' '««in obasına götürünt
licıiım o.tVımı, sakın söı hm irin r, ı.,,. ,, , , 1
,, .. * ., Uf"' M:,I< bana Koca •valıdedan' ve Cin*
Hocadan vc Bekti, -Afin dan ve Muslthtddln •Ay'dan ve cüml. y«d« -ocak afla-lanndan ve UeyküUslAmdan ve cümle •barem-J *haw ayakdaştanmdan. sal» kar-deş ve ydidaş/nıiliidöh ve cümle *sipâhî ve ¦yeniçeri ve *ctbtel »ocaklanndan gelen mckiitiblcri fmektuplanj cümle önüme koyup: "Gör, beni İstanbul'a gel diye nice İsterler" dadl. J l.ıkikınVl-Jı.ıJ (gerçekten de) nice mekitiblere naear etttm /baktım]. "Benim efendim iki yerden gayret kılıcını kuşanıp, ayagm pek batıp, baatret «•.• re olupt cümle vûaertl ve vükela ve "ulema ve sultha ve Tnlr-ı miran ve cümle yedi •ocak halkıyla söa etmiş cûmla seni isterler. Camie Anadolu ••yiterlerinden mazûl voaertl ve mîM minin ve sAtr mirim ve «slpin •kethodiyerin boama cem* edip Buna üstünden ta DskûdtfrVı gelesin."
rCümle istanbul .«V.u.. mektûb ve teakerelergöndarmUler •«bette Osküdar* gelesin, üi kt bir aciyib (| *r akarda fiş basında]
olan yetmiş nefer kimseyi isteyestn kim padlfahımm onlar bastan çıkarıp „,,..,. tttrgîb ettirip (rüşvet almaya Isteklendlrfp/ M muharremi* fşeHlua aykırı ha.
. , , », .;>, /../u.riiiıl«-ı 1 Elbette Kclip onları kail ettlresin"
rflmy şeyler ettirmeye sevk ederler {yoncıtıncı;. «••¦
diye nice mektûblar yazmışlar.
"Benim dinim Evityi Çetebi. bak Ipşlr okluma gelen i ftıtf) bana gönder.
di. Varvartn basın alırsan edi-yl hizmetin mukabelesinde (karşılığında) mûft ve
meccinen (bedavadan/ $dm *ByAletinl thsAn emıişitiıdîr" demiş" diye *h ıtt i serîft hakîre gösterdi,
*lpşlr Paşa oğlum İst cümle Karaman *EyAletiyie ve bu kadaı l ürk \v Türkmen ve bu kadar kapısı kulu askeriyle yarın değil öbür gön bana imd id ı gelmek üzredir. Ondan insi\\li.\h bu başımla doğru Asfttlneyc (İstanbul'a) gideriz" dediğin den bir nakş alıp (bir an/anı sezip) söyleyeni ko, söylediğini gor" dedikleri darbımesel mî kl (atasözü mû ki}?" diye Mim [akfrvj gûnâgûn efkârlar hutur etti [çeşidi düşünceler geldi).
"Medet süitinim, hemen bana mektûblar veriniz, bir de ordumuzda bulunalım. PiymA) ve sergerdAn [ayak ahmdn başı dönmüş/ gezmeyelim. Zîrft paşa oğlunuz bir 'krmâmnm muntMirmr. Bu bahar mevsiminde çayır çemen üzre kat'-i menâzil ederek [konaklar geçerek) îsmbuVa varalım. Hemen mektûblar verin" diye desti
1 Bkt. 87. s., not I,

wı |„(-, rifiıı (elini öptüm). Güya (sanki) eli kan kokardı.
ft*>
Halil Efendi, Mehmet Pasa oğluma ve Bakî Pasa ve Sevdi Ahmed Paşaya vc jdtpç r.';-1'^1 vr ' v'« DilEver Pasa'ya mekâtibler yaz. 'Mehmet Paşa oğlum onlara ., ^,1), olup malyyeten geleler (yönetimi altında gelsinler)' dtye tahrir edin* diye •ferminlsr etti.

I,v hoılnedin çadırın" deyip hakire ûç yü2 mümessek altın ve yastık üstünde urgI'ıı vc bir mercan teşbih ve bir çar-kab (giysi), *tlrkeş ve bir kılıç ve hazîne-,),„(bir semmûr faamur) parçası kurkon ihsan eyledikte: "Sultânım Btkrtrtı yoruldu. Üç kûheylfln ihsan eyle** deyince: *1 luiı ı ahûr, dört at ve dörder rahtlt katır getir" dedi. per-atab (hemen) öç küheytân, Çerkesl rahtlartyla (takımlarıyla) ve dört katur *taht bisfltıyla ihsan edip, Köprülü Paşa mâhlûlûnden üç nâ-pak [sünnetsiz] Gürcü ^îiılâfi ılışan edip. fi'l-haklka nâ-pak iken

bir tenhâca yerde üçünü de pak Isün-pitj edip. haşinedir üçüne de pik (temiz] esvâblar verip, cümle ihsan olunan eşyâ-katırlara yükletip, Çerkeş Hânı yanında yar-i kadimimiz (eski dostumuz] olan *Ksdı Nesimi Efcndi'ye Allah emâneti verip, mektûblar için at ile yine otağa gelip İtlerken *pto£ direğinde zenelr-i belâ ile kayd O bend olmuş (sıkıca bağlanmış] . Mehmed Pasa'ya buluşup, dest-i şerifin bûs ettikte (elini öptükte]: *Kay 11 tf« ¦ Evliyi oğlum, hoş geldin" diye paşa efendimizin hâl ve hatırın su'âl
"Katığın semtinde hâlâ on bin asker ile serseri gezer" dedim. KOprülo Mehmed Pusa eydür:
'Başına bu haseritı cem' edip *re'âyft ve "berâyâ üzre konup zulm (kıyıcılık] eylemesin* dedi.
"Yi sultânım, bası korkusundan asker cem* etmiştir. Ma'lûm-i şerîfinizdir kim cümle vuzerilan birbirine kırdırmak isterler" dediğimde:
"Gerçeksin amma" deyip koynundan evradın (Kuran'dan seçme sözler kitabını] çıkanp "Vallahi korkmasın, elli adam ile dahi köyden köye gezsin, kılına hatâ gelirse cemi' [bûtûnj sözlerim kizb (yalan) olsun. Bizden selâm eyle, pâdişâha âsi olanlara tebâ'iyyet etmesin (uymasın], eğer muammer olam (uzun ömürlü olayım] derse" diye nice nasihat-âmîz [öğüt yollu] kelimâtlar edip: "Kalk imdi var git" dedi.
Yine dest-bûs edip [el öpüp], otağın orta direğinde yine zencîr ile bağlı Amas-alı Kör Hüseyin Pasa'ya ve öbür baş direkte bağlı Kara Sefer Pasa'ya ve kenarda încîrie bağlı Amasyalı Hacıefendioglu'na cümle buluşup hâl ve hatır sorup "Huda

natas ede (Tanrı kurtar* Jr diye du* er
"snrıcn hnşcrfltlnı gelip "Buyurun *sflhíb-i devlet sizi ister
tonn cflnib u etrafın içcv^sZ'n °n'nr dfl atidi'n edip gUtim. Bun-
beklerler tdt. dl *scJcbitn ve *«™ »-««ıılan Iha» «dip
Bu mahalde bir iç gulfimı hak dikte paşanın obastna vardım: "Mckıübinn aldınız mı?" dedi. "Hayır" dedim. Tez su mektûblar gelsin" derken kapıcılar »kethüdası İçeri girdi.-"Sultânım lpşir Pasa oğlunuz tarafından adam gelip bayraklar göründü" dedi. Paşa eydûr:
"Yann gelse gerek idi, sn fa geldiler, hos geldiler. Tel bizim öteki otağı I,,, hoşça düşeyin ve kendilerinin atakların bir çemen-zar yere kursunlar ve ta'ûrrı hazırlansın ve »kethüdası •kethüdamıza, kapıcılar "kethüdası sana konsun" diye kapıcılar *kethüdâsımi "Ve cömle *böfûkbasılar •bölükbaşılarımıta" diye bi'l-kalli-ye (bütün} Ipşlr askerin misafir vermeye *fermfln edip 'kethüdasına cin tenbîh ett| kim:
"Sen cûm/e *aga ve at/anm/a atlanıp yetiştiğin yere varınca (varıncaya dekj |s. tikbâltne çık ve ben bir ordu kemtnna dek ot ile karsı çıkarım, tez nt hazır edin" d|. ye kılıcın kuşanıp *owk içre müteei/ım-gûne fûzguncel gezerken: "Evltyûm, sen tpşir Pasa'yi bilirsin" dedi. "Be/f {evetj bilirim" dedim.
"Sabr ey/e, Ipşir oğlumla buluş. Bn'zı sırra müteallik (gizli) sözlerim vardır onu söyleşip ne zuhur ederse fne çıknrsaj ona göre mektûblar yazıp, lpşir oğlumdan da mektûb alıp sonra gidersin "diye taşra orağa çıktı. Vc sandalyesi üzerine karâr-dâ de [oturup! ve *n/ny *çavu$/an "tpşir Pasa hazretlerinin agavâtların * çadırınıza in dirin" diye nidû ederlerdi [bağırırlardı].
Varvar *kethüd6sı askeriyle Çerkeş Suyun [Suyu"nu| karşı geçip, piyade saraç. lan ile istikbale gittiler. Beri tarafta *hudd.1mlnr ta'Amlar fyemeklcrl ve tahıe'l-kah-veler [kahvaltılar] ve şerbetler ve buhurlar hâzır etmede. Hakîr taşra çıkıp iki gu-lamlarımla atıma sûvâr olup Ipşlr Paşanın istikbâline Alî Paşa İle gitmeye muntazır olup. lpşir ile Varvar ne muamele ederlerse yakın hâsıl etmek (iyice bilmek) âmâde idim [hazırdım). için
Amma aheste aheste lyavaş yavaş} ib.irhr Jönce] yedi koldan asker ınmıâyân olup (gözüküp!, 'çarhaclan askeri alametin gösteren caiî'a-i askere [öncülere) taktım. Bir incecik, uzun, fandın, gibi bir beyaz dil bayrak ileri gelir amma cümlesi top

(ıned«ı«««ri*f.
Bir yiA'de sordum "Bit ne bayraktır? »5clis"varoEm Gîlz' *Bcy bayrağıdır" dedi,
Hfpkîr eyittim "Oğul. bu gelen asker Ibıida' *çarha göstermiş ve yedi yerden
cıcWı°nc ceng-1 harbîleri dövüp, zü'l-cenaheyn ceng-1 askeri göstermiş." 0\ y'fi*1 "Hayır, lpşir Paşa'nın dfl'imî mu'tfldı (her zaman yaptığı) budur" dedi. ^ınmrt Vnrvar'ın İstikbâle | karşılamaya! giden * kethüdası askeri, lpşir'in ileri \tt\ askeriyle cirit oynamaya başladılar. Amma lpşir'in askeri kümelerinde olan
|C[ve silâha güneş a'a*ası [parıltısı] vurup benîâdemin çeşm-i hayreti hıyrelenirdi
^rtJonn şaşkın gözü kamaşırdı). gu hal ile bu asker Varvar ordusuna bir ok * menzili yer kaldıkta her tavafta Alt püja kerr ü ferr Ü dflrâtıyla (gösteriş ve şanıyla) üç yüz müzeyyen ve mûseUâh ve (jitJİebbes [süslü, silâhlı ve giyinmiş] *iç agavâtlanyla [ağalarıyla) ve nice taşra aga-.jlpoylo süvûr olup ordusu içinden suyun karşı tarafına teveccüh edip [doğrulup] gitmede

I jnkîr haylice yer gidip Ccnâb-i Bari [Tanrı) kalbime bir ilham verip "Bu gerd ü kur [toz toprak) vc izdiham [kalabalık] içre n'İşlerim [ne yaparım]" diye üç gu-l'in»)»»'11 yine Varvar ordusuna gelip, kimi ta'âm [yemek] ve kimi kahve pişirip jpjir *P*$âh misafirlerine riâyet ve ziyafete çalışırlar idi.
Hflktr. Varvar ordusunda dahi durmayıp Çerkeş Hânı ensesinde püşte [arkasın-£|j]d tepe) üzre çıkıp nice yüz piyade olmuş lyayal temâşâcı [izleyici] adamlar ile çetktŞ Sahrâsı'nda zeyn olan [kurulan] *hayme ve *hargâhlan bî-günâh-i pur-gü-Jjjjnrı [günahsız ve çok günahlıları] temâşâ etmeye [izlemeye) başladık. Aşağı sahrada zeyn olan deryâ-misâl [deniz gibi] nakş-i bukalemun [türlü renk-ı jıaynıAt (çadırlar) ve deve ve katır ve tavla tavla küheylân atlar sahil vurup işeyip], ordu-yi Varvar içre [Varvar ordusu içinde] gerd ü gubâr zahir oldu [toz [oprak göründü).
"Âyfl [acaba], bu ne alâmettir ve ne melâmettir? Rîh-i şedid [güçlü yel] yogiken [yokken] böyle gerd ü gubâr evce peyveste oldu [toz toprak göğe erişti)? Hamd-i Huda" [Tanrıya şükür] böyle toz ve toprakta ve böyle şiddet-ı harda [sıcak altında] bulunmadık. Ahir [sonunda] onlar otaklanna gelip, iki *vezîr bir yerde buluşup, jjg'de'l-letî ve'Müteyyâ [çekişip tartıştıktan sonra] vakt-i zuhr [öğle zamanı] olur. wer bir mektûb dahi lpşir Paşa verse tahrir oluncaya [yazılmcaya dek] vakt-i asr [ikindi zamanı] olur" diye bu güne mülâhazalar [bu çeşit düşünceler] ile mezkûr fnürtefı' [adı geçen yüksek) bayır üzre bu aşağıda orduyu ve bu kadar mâhtûk-i Hu-

İTll^Z^,^ ^ Û W«n ileri yo^n 'carhac as-
teri Seya Gaz, Paşa /? BeyJ ile cümle «sekban ve tnca daS Cerke* Suyumu, kenarına geldiler. Nice piyadeleri Varvar ordusuna girdiler, sair IP5ir askeri su kenarında batd fuzakj. kat-ender-kai [kat IcatJ durdular. Geriden Ipşir askeri dahi kat-ender-kat at başı beraber olup, aheste aheste gelmede; Varvar fakîr. onlara varmada iken hemen ihtida' [önce} su kenarına gelen *tüfenk-cndaz askeri Varvar ordusu icre bir yaylım kurşun serpip, geride Ipşir askerinden dahi sada-yi "Aliahi Allah!" kopup zemin û asman /yer ve gûkj tir tir titreyip, cümle Ipşirli Varvar ordusuna dalkılıç cümle mhaymelcrin nndblann [iplerinij kesip, içinde olan Varvarlı *hayme altında kalıp "Bre/" deyince, Varvar askeri icre bir kılıç demiri girip öyle bir ceng-i savaş-i perhâş-î nSgehânİ (öyle beklenmedik bir savaşj oldu kim Timur-i bî-nür /uğursuz/ ile Yıldırım Hân cengi böyle olmamıştır. Ale'I-gafle iken [aymazlıktayken; Varvar askeri Ipşir Paşa askerine bir sfltır-i Alî [Hazreti Alî satırı] vurdular kim güya [sanki] ceng-i Alî oldu.
Amma çi fâ'idc! [amma neye yarar}. Gâfîl [aymaz] ve üç paşanın mâi-i ganâimi-ne müstagrak olmuş leşker [doyumluğuna boğulmuş asker], tok aslanlar mişvârı [davranışı] ancak ol kadar olur ve kilk-i kazâ [yazgı kalemi] ezel-i âzâlda [ezellerin ezelinde} öyle takdir olunup tahrîr olunmuş fyazıimışj:
"Edcmez def sakınmakla kazayı kimse Bin saktnsanyine ön son olacak olsa gerek" mazmûnunca Ipşir Paşa hüe hud'âyâ sâlik olup [Meye sapıp], Varvar Alî Paşa askerine hsb~i hargüş (tavşan uykusu] verip, ale'l-gafle [aymazlıktayken] basıp, ömürlerin /cemanın yasıp [yassıkıp] Varvar askeri kırmaya başladılar.
AmmS Varvar nefsinde [özünde] bahâdır [yiğit], dilâver-i server [önde gelen kahraman], hûnerver-i merd-i *meydân [savaş alanının usta yiğidi], gürbüz bir er idi. Bu hâli görüp üç yüz *iç ağalarıyla "Allah" deyip, Ipşir askerinin bir canibine [yanma] vurup koyuldu. Amma çi fâ'ide [ama neye yarar]! "Ba'de harâb-ül-Basra" [Basra harap olduktan sonra = iş işten geçtikten sonra].
Der-ceng'i evvel [ilk ağızda) gâfilâne [ayrnazcasına] cümle kafadar *serdârlan ve cengâver erleri saîd-i şehîd ve kimi cânib-i erbayaa [dört yana] mür ü mâr misâl [karmca ve yılan gibi] tarumar [darmadağın] olup Varvar, Ipşir askeri içinde derya-da katre [damla] ve güneşte zerre kalıp, yine var kuvveti bâzûya getirip, vura kıra kıniarak İpşirliyi allak bullak ederek bir siyah *kaytas at-i sâfînât ile [soylu atla) Ipşir askerin [askerini] söküp, kendin tarumar olmuş ordusu içinden çıkıp onu gön-

!d bu hakirin olduğu dağa doğru at boynuna düşüp gelerek W„ firara m*~
\^fi\ ederek (durmayı kaçmaya değişerek] gelmede.
Şiflen IpŞ'r askeri Varvar'ın arkasına düştüler ve Çerkeş'te cnsesmdekA Urdın-dağda yetişip cümlesi Varvar'ın başına üstüler. Fakir Varvar ol mahalde dahi
^ (tıişak ile [ev içi giyimle], beyaz, sade [astarsız] nicesin attan aktardı Idüşûıdül. 9 it [s°nuncla^ mel'ön. bir *hışt vurup mecrûhen [yaralı olarak) attan yıkıp atın
ı ur ve birkaç tevâbi'in [adamını] baş ûzre cenk ederken şehîd ettiler, ^fjir paşayı bir gayrı ata bindirip Ipşir Paşa huzuruna götürmede, Varvar'ın as-•n kovmada ve kırmada ve kati etmede. Güya [sanki] ol gün mahşerden bir nişan j Anı gördük nice yüz Varvar askeri kümelenip bizim temaşa etliğimiz [izle-jgitfiizJ dag canibine [yönüne] doğru firar edip [kaçıp] gelirler. Akaplannca [artıdan] Ipşirli kovup gelirler. Hemen hakir "Bre meded iki asker mabeyninde ^ptfjnda] kahnz. Bre yaranlar aşağı şehre inelim" diye Çerkeş ahâlîsinin *a*yân ü Çatıyla fkadılanyla] atlarımıza süvâr olup aşağı indik. Çerkeş Hâm'nın cânib-i erbaşında [dört bir

yanında] leş leş çatılmış, kimin [kimini) soyarlar ve kimin lorlar, bir vaveyla ve matem. "Bre meded, mahkemeye varalım" deyip mahkeme-^ geldikte *kadı, kapısını sedd edip [kapayıp] bizi mahkemeye komak istemez. He-. mukaddema [önceden] içerde emânet duran *huddâmlanrmz "Bizim efendi geldi" jjye kadıya haber edip *Kadı Nesîmî Efendi kendisi kapıya gelip: "Evliya Efendi birâder-i cân-berâberim, siz misiniz?" deyince: "Beli [evet], biziz" diyerek güçle kapılan açıp mahkeme-i şer'-i resül-i mübînde [peygamberin şerı'at mahkemesinde] hıfz ü amanda [korumada ve güvende] olup, mahkeme pencerelerinden Çerkeş Sahrâsı'nda olan hengâmeyi [savaşı] yedi sâ'at-i kâmil [tam yedi saat] cenk ü cidali ve harb ü kıtali seyr ü temaşa edip âlem-i hayrette [hayretler içinde] kaldık. Eğer bu rüsvâ-yi âmmhğı [bu genel rezaleti] ve bu güne fazâhat ve bednâmhğı [bu tür rezillik ve kötülüğü] tahrîr eylesek [yazsak] başka bir sergüzeştnâme [serüven kitabı] olur.
{Seyahatname, c.2 , s. 448-451)
28. duruşma
İpşir, Varvar Ali Paşa'yı basıp bozduktan sonra Köprülüyü zincirden kurtardığı gibi, Varvar'la da yüzleştiriyor. Birkaç gündür oynanan, biraz daha sürecek olan bu korkunç oyunun canlı sahnelerinden biri bu karşılaşmadır. Sansürce bu bölümden
157
«nfcnu szk*ztayan Clkatmaiar
çıkanlmı;, burası "Mecl
5HYAHATNAME
tste birbirine oJm« jfljo^j
*><f konuşma da ru/n oI»< W söylediler" dîye «ecijcir
•Smtftov sonra Çer*? Sahrası'mn gpHtotşır. - ft^'^ _ ku »V//*r-
JW. Ev/iyâ?" - söylemesek çok süz var ama... - Şeriat duruşması. - Posaların ko~
- Vamar, lpjir'iu ipliğini pazara çıkarryr. - Pafalar barışıyor. - Hüseyin Pasa, Hartefeudioğlu'ndan sonra Varvar Ali Paja'ntn da kellesi gediyor. ~ KeJJıler yüzülüp, pamuk-fora Sarılarak Amir katalar içinde istanbul'a gönderiliyor. — Ankara savaklarına katılmış AUf diri hfft&Vr pahaların ma/fart Ip/ir'e kalıyor. - Evliya mektup pisinde. - Mektupları ala-bilmek için Melek Ahmet Pasa, /p/ir Pasa, Defierdarzade tv kendisi arasındaki akrabalık, hısımlık ilifkiirrini sayıyor. - Armağanlar ve mektup. - Defterdanade Mehmet Pasa yanın-da. - tppr'i ımrmaya karar. - 7000 atlı ile Ipfir ptiinde. ~ Varvar'ın divan efendisi yaka. /anıyor. - Dostluğunu anlatmaya talı,a» Halil Efendi'yr tek soru: "Nerede malini'" - Hali/ E/endi parası alındıktan sonra a/diir&Iliyor, tef* istanbul'a gönderiliyor. - Halil Efendi ni„ ÂafÂa yerlerdeki malvarlığı da tek tek toplanıyor.
Evvelâ (önce} ba'de'z-zuhr [öğleden sonra} ceng ü cidal [savaş] Çerkeş Sahra^. dasehl [azıcık} aralanıp, Çerkeş Kadısı Nesimi Efendi ve nice *ayân-i şehir ile at, iamp. Ipşir Paşa'ya "Gazan mübarek ola.'" demeye azimet ederken nice bin na'$e.i ümmet-iMuhammedin [binlerce Muhammed ümmeti ölülerinin] kellesi gaitan varlanmış] ve mecrüh-i sinân [mızrak yarası] ve tu'me-İ şimşîr-i dendân {kıhç^ geçirilmiş] olup, rimâl-i turâb [kumlu toprak] ûzre pâymâl olan [ayak altında kalan] ibadullah (Tanrı yaratıklarının] Ia'1-gûn-i hönu olan [kanından kızarmış olan] sahtf. yi Çerkeş'i lâle-zâr [lalelik] iken la'l-gün etmiş [kızıl renge boyamış], kimi âh q enin eder [âh edip inler), kimi feryâd ü nâlân edip [feryâd edip, inleyip] sürünerek gider. Bu hâî-i pür-melâli [içler acısı durumu] görüp hakîr bükâ ederek [ağlayarak] Alî Paşa'nm *otağ~i mâhüfuna [korkunç *çadmna] varıp, attan nüzul edip [inip], ha-kır seke seke îpşirPaşa huzuruna varıp, zemîn-bûs eder şekilli [yer öper gibi] iltj. yâm edip, şehir kadısı ve gayriler dahi gelip "Gazanız kutlu ola" dediklerinde cûnı-lemize hitâb "Oturun" deyip halare eydür:
"Sen bu dâirede n'işlersin [ne yaparsınj Evliya?" dedi. Hakîr de;
"Sultânım, Mehmet Paşa kardeşinizden, Alî Paşa pederinize mektüblar getirdim dedim.
'işte senin paşan bu fakır Alî Paşa'yi baştan çıkarıp, * Celâli edip, kendi d;
158
DEFTERDARZADE MEHMET PASA DAİRESİNDE
p gen yakadan temaşâcı oldu. İnşâ-alUhû'r-rahman yakında Varvar gibi hakkın-dptt gelinir" dedikte, hakirin derûnunda [içinde] nice onu üzatn edecek Isusunacakl ^iaıfldar vardı amma "Men hafaza'İ-lisâne selleme rain'el afet" iDılini tutan bela
£jfln kurtulur] hadîsiyle amel edip suramun bûkmün [sagu ve düsizl olup asudemi (rahatça] durdum.
"Tez Köprülü Mehmed Paşa peder-i azizim ve Kara Sefer Paşa biraderim \kar-jc$im'l zencîrden çıkarıp huzuruma getirin" dedikte ân-ı vahidde lo anda) ikisin da-|jj fjkisin' de] huzûr-i Ipşir'e hazır edip [Ipşir'in önüne çıkarıp!, Ipşir ayuj>a kalkıp, köprülü Mehmed Paşanın ak sakalın bûs ederek [öperek] bir kat libâs-i îâmre tagtt .jj. üsdük] ile bir semmür [samurl kürk giydirip, üst yanına ahp el ele vererek, müşavere ederek [konuşarak] "Öyle olur baba" diyerek Kara 5efer Paşa'yı dahi henv çünân [onun gibi] bir kat esbâb [giysi] ile mükebes edip "Öbürleri zencime dursunlar" dedikte Köprülü eydür:
"Sultanım, onlar bizimle bozulup *esîr olmuşlardı" deyince, "Siz onlara karışman [karışmayın]" deyip:

"Tez Varvar babamızı dahi getirin. Mehmet Paşa babamızla murafaa-i şer' Idu-njşmada] olsunlar" deyip ol ân Varvar Alî Paşa'yı yine semmür [samur] kürküyle Ipşir Paşa huzuruna getirip cümle huzzâr-i meclis [oradakilerin hepsi] lpşir Paşa ve Köprülü Paşa ayak üzre kalkıp ta'zim edip [saygı gösterip], zahmdâr [yaralı] olmakla Varvar otagm kel'evvel [eskisi gibi] yerinde karâr ettirdiklerinde [oturttuklarında] "Şükür bari bu hâle!" deyip hâmûş oldu [sustu].
Amma gûyâ [sanki] meyyit-i müteharrik [canlı cenaze gibi] idi. Zîrâ *hışt zahmı (yarası] kendiyi [kendisini] almış idi.
Hemen Köprülü *Vezîr, Kara Sefer Paşa:
"Nicesin [nasılsın] Varvar Alî Paşa, bu fena dâr-i gururuna [bu ölümlü kibir dünyasına] dayanıp, bizi giriftâr-i bend-i hicran eyledin [hicran bağına bağladın]. Mendakkadukka [çalma kapıyı çalarlar kapını], cihanın dem [alçak] olduğunu bitmedin mi? Kani [hani] bu kadar mâl ü menâlim [varım yoğum]? Kani bu kadar *kul ve * karavaşlarım? Bizi Kurşunlu'da bozup kırıp * tuğlarının önünde bizi yalınayak ve başıkabak piyade ve aç susuz yürüttün. Kani ırz-i vezâret t*vezirlik namusu]? Kani ırz-i âl-i Osman [Osman soyunun namusu]? Kani zâlim bu kadar mâlim?" deyince hemen Varvar eydür:
"İşte Ipşir oğlum, sizin üçünüzün ve benim malıma tamah edip üç bin keselık ¦vezir malı işte Ipşir oglumdadır. Ondan taieb eylen [ondan isteyin!" deyince, hemen İpşir şetm-i galiz ile [kaba sövgüyle] eydür:

mel'ün mûfsid. bu adamı asi ettin, sana emir gelip Köprülû'yle Varvar tae-e gelip bozuldun. Varvar'm ihtida' isyanına sen ve Hactofctu sebcb olmuştur. Oy-
"'¿¿1 mi baba?" deyip lpşir Paşa, Varvar Paşa'dan su'al ettikte. Varvar Paşa asin vermeyip. "Tez cellâd!" diye otakta Varvar'm gözü önünde Amasyalı Kör Hü-„ pasa'mn ve Hacıefendioglünun kellesini kesip gaitan olunca [yuvarlanınca]
^eydür:
"Bre zalim onlann cürmü nedir? Benim üzerime emr-i pâdişâhı ile (padişah buy-^gjiyla] geldiler. Bozdum ve bu kadar mallarını aldım ve zenetre vurdum. Şimdi ^jjjm zencîrimden Köprülü gibi halâs edecek [kurtaracak] iken ol derdmendlerm .^jtülerin] kellelerin kestin. Huzûr-i Hakla [Tanrinm katında] ne cevâb verirsin?*
jleeltkte lpşir eydür:
"Şimdi sen de görürsün! Tez cellâd!" dedikte âhır-i netîce-i kelâm (sözün özü] yarvar Alî Paşa, Ipşir'i yâr-i gam-hâr Itasa dostu] ve uğruna baş verir Vtimâd ve ••(iltâd ederken [güvenir ve inanırken], Alî Paşanın esb-i fikreti (düşünce an] lenk [(Opali olup, dest-i Ipşir'i bed-siyer (kötü ahlaklı lpşir elinin] *ferrnânıyla fakir Var-^r'a cellâd-i bî-dâd [acımasız cellâd] imdâd etmeyip, ma'nukan [boğarak] şerud ^jp, kellesini teninden cüda edip [ayınpl, kellesinin postu ve Hüseyin Paşa kellesi ve Hacıoglu kellesi yüzülüp, pembeler [pamuklar] ile her biri demir kutulara kopup, ol mahalde ve Çerkeş Kadısı bu ahvâl-i pür-belâyı [bu çok belalı durumlan] lpşir Paşa arzıyla (sunuşuyla] Âsitâne-i sa'âdete [İstanbul'a] gönderdikleri sene ** ^nmda1 [ayında] idi. Rahmetullâhü aleyhim ecma'în [Tann hepsine rahmet eylesin!
Ba'dehü (bundan sonra] lpşir * fermanlar yazıp Varvar'm münhedim olmuş askerin [bozguna uğramış askerinin] ardı sıra lpşir *kapıcıbaşılan ta'yîn olunup *nefır-i #âmm ile Varvar'm askerin kırmaya başlayıp, günden güne Çerkeş Sahrasında yü-zer, ikişer yüzer adam katlolunup mâl, erzâklan îpşir için kabz olunup (alınıpl te-vâbi'-i lpşir'in [lpşir adamlarının] en ednâsı [en aşağısı] bir mîr-i muhterem (saygın 'bey] gibi oldu. lpşir ol kadar mâl-i Karun'a2 [Karun malına) mâlik olup Köprülü Mehmed
Varvar Ali Paşa'nın öldürülmesinin tam tarihi 26 Rebi'ü'l-âhir 1058 / 20 Mayıs 1648'dir.
ili
Kârûn: Tevrat'ta Korah, Kumn'da Karun adıyla geçen kimse. Musa Peygamberdin akraba-lanndan, ona karşı çıkan varsıl bir kişi. Osmanlı yazmındaki anlatıma göre Musa kendisine topraktan altın yapmayı öğretmiş, bu sayede çok varsıllaşmış, ancak onun istediği zekatı vermeyip karşı çıktığından hazinesiyle birlikte yere batmıştır. Yazında varsıllık ve cimrilik
161
Bre ak sakalı şimdi fa*] k men Varvar şütûm-i gûnagûn ile T b°yanacákl Be" ***** neni aldım?" dey*"* >*-
"Bak a, htülik ile f «övgülerle] Ipşire hitflb edip eydur:
pişmiş, nice bin ke ,puştluk,aJ Erzurum'da Celal? Abaza Paşadan beri bagn , .', erC °8Wıga düşmüş! Ben senin ehlini iesinij hfltınn için zina eu
rmeyı kabul etmeyip, senin ırz gayretin için Sivas'tan azli kabul edip. ehlini Allâh emâneti Tokat Kalesine koyup bu kadar »sekban ve "sanca ile muhafaza ettirip, ^ İmi günden ve gölgeden sakındım ve nâmım padişaha asi oldu diye şayi* 0ldu [yayıldı]. Haşa Jd âsi olaydım. Şeriata itaat edip. rina ettirmeye rıza vermediğj eclden [dolayı] bu Köprülü ve Kan Sefer ve Hüseyin nâm bedbaht habisler üstQ^ gelip 'Sen niçin

lpşir'in avradın [eşini] pâdişâha zinâ ettirmeye vermedin" d^ basıma üstüler. Ben bí-gúnáh [günahsız] olduğumdan ve şerî'ata itâ'at ettiğimden ^ nâb-i Barí [Tanrı] bana muin ve zahir [destek ve arka] ve yâri fdost] olup bu„] * zencire dizdim. Sana i'ükad edip oğlum Ipsir'dir diye i'timâd ettim. Yoksa ben ^
Fbu Köprülü ve Kor Hüseyin Paşadan beter ederdim. Hay, hay gidi. Defterdar™ ' Mehmet Pasa akü 'vezir-i sâhib-tedbir [akıllı tedbîr sahibi -vezir] imiş, 'Sakın \J dediğin oğlundan, bayaktır [aşağılıktır], ondan gaflet üzre olma' diye mektup gönderdi. Asla vûcûd vermeyip [inanmayıp] senden geçmezdim. Ben bana düşeni ¿ tim. Aduvlanmdan [düşmanlarımdan] merd-i meydanlık (açık açık merj mfikamımı aldım. Sen bayakkk nimıyla meşhûr-i âfâk olup (dünyaya nam sak bed-nâm [kötü adlı] oldun. Simden geri şu başımı kesip avratının fercine §ğ sok" diye hayli zebândırâzhk edip [atıp tutup] eydür:
"Ben ettim buldum, sen de gör nice bulursun. Bu kevn-i gec-revin [çarpık gi dişli dünyanın] hükmü budur" diye hamûş-bâş oldu [susup durdu). Bu halde Köprülü Mehmed Paşa eydür:
"Maza mâmezâ (geçen geçti], olan oldu, giden gitti. Biz pâdişâh emriyle münhe.
dim olup [bozulup] maldan, hizmetkâr başlarından ayrıldık. Siz dahi başın havlin
[korkusuna] düşüp böyle giriftar oldun [yakalandın]. GeJin helâllaşalım" deyip
cümlesi Varvafdan, Varvar onlardan helâllik dileyip, birbiriyle öpüşüp, görüşüp,
bağrışıp, ağlaştıiar ve dünyâ ve âhıreî hakkını helâl edip Köprülü ve Kara Sefer Paşa
'çadırlanna gidip îpşir ile Varvar otakta kalıp, Îpşir eydür:
"Zincirde hapis olan Hüseyin Paşa'yı ve Amasyalı Hacıefendioglu nu getirin" de-
dikte der-akab [hemen] Kör Hüseyin Paşa'yı ve Hacıefendiogiu'nu zebaniler zencir
Üe keşân-ber-keşân [sürüye sürüye] getirip Hüseyin Paşa nice yer öpüp Varvar*
"Bre zâlim, beni niçin bu kadar zaman Köprülü kardeşim ile habs ettin?" <fafe Ipşir Paşa eydür:
'i»
SEYAHATNAME
Paşa'nın ve Kara Sefer Paca^,-
cemle nuübnn V™'£ZZ ~ "--t"
™f «mışti- V*rvar münhedim olunca [bozulunca) cümlesin
°T 'hCpSmm maImii JP5İr Paşa zabt edip. hadd ü hesâbm fne kadar olduğunu] bir Cenâb-i Hak iTanrı) bilir gence {hazineye) mâlik oldu.
Amma bu fakir havfa fkorkuya] düşüp Varvar tevâbf'i [adamlan] hakkına emir sâdır olunca [çıkınca] hakire telâş verip ba'de'l-asr fikindiden sonra] doğru lpşir Paşa'ya varıp eyiuim:
"Sultânım, şimdi ortalıkta cümle asker ayak özre. Ben aralıkta kaldım. Bana bir dest-i hattınız [el yazınızı] ihsan eylen [bağışlayın]" dedikte:
"Jşre Varvar'a mektûblarla geldin. Yine sana buyurtu versin" diye vüzerânir, leşin gösterip şaka edip:
"Bre, şuna buyurtu verin, durmasın gitsin, yoksa şimdi Varvar'ın yanına korum" dedikte:
mYâ ben âsi değilim. *Pâye kat'edip. mtuğ ve «sancak ve bayrak sahibi degillrn aşk olsun yola" dedim.
lpşir Paşa vâfir hazzedip [çok hoşlanıpj. tebessüm edip:
"Defterdâroğlu yamnda n'işlersin? Niçin yine bizim Melek Ahmed Paşa Efendi, miz yarımda olmazsın?" dedikte:
"Vallahi sultânım, bu iki *vezirin mâbeyn mahsûlüyüm, her hangisi manâsıb.j âliyyeye [yüce orunlara] nail olursa, seyahat hâtınyçin, onunla * mansıba giderim İnşâ'allâh, şimdi Defterdâroğlu ma'zûidûr, bu fetih ve meserret haberleriyle kelleler der-i devlete [devlet kapısına] vardıkta size Şâm-i cennet-meşâm toprağı misk-i ar,, ber-i ham ve Şâm-i dârü's-selâm geldikte inşallâhü teâ'lâ size intisâb edip Şâm-i rife giderim" dedikte:
"Yok, götürmem, hemen yine Melek Ahmed Paşanın yanma var" dedikte hakir "Sultânım üçünüzde dahi fark yoktur. Mehmet Paşa Efendimizin * validesi sizm. le ve Melek Ahmed Paşa Efendimizin *vâlideleriy le hısım kavm kabile değil midir? Benim mvalidem de Melek Paşa *validesi kız kardeşi değil midir? Arada müfârakat [aynhk] yoktur ve *Bu Mehmet Paşa Efendimiz * valide tarafından, lpşir Paşa Ekti-dimiz sikadan [güvenilir kimselere göre] zevi'l-erhâmdan [ana tarafından] akra-bâmdır' diye tefâhür kesb ederiz [övünürüz]. Onunla ecnebi mu'âmelesi ederiz" de-diğimde,
uHay gidi şaki [eşkıya], sesini kes!... Bizi Defterdârogluyla akraba edip mâbey.
simgesi olarak kullanılır. -NÛ.
162
1-
DEFTERDARZADE MEHMET PAŞA DAİRESİNDE
163
ıslah etti {aramızı düzeltti}" dedikte hemen kalkıp dest-büs mira lel öpiûmV--Hflbîb-i Hudâ [peygamber] aşkına olsun paşaya bir muhabbet-nâme ihsan edip jfli'zûllügûnde [bu azil halinde] mahzun kalbini dilşâd [sevindirin], vuran gptûû-j jWd edin [şenlendirin], Allah da sizin her işinde muin ve zahir [destek ve arpada! ola ve mâl-i ganâimden (doyumluk maldan] •IslâmboVa [istanbul'a] gitme-puan ve esvâbtan (giyecekten]

ba'zı * sipahilikten şeyler ihsan in'âm ediniz" de-'.j,tC(bisâtıyla [takımıyla) bir at ve bir *çerge * çadır ve yetmiş alım verdi. Zira ^gti [cimriliği] kemâlinde idi [gelişmişti]. Abaza kavminin Hapsi kabilesinden idi-
^ektûb-i muhabbet üslûbiyle bir mektûb alıp, zahirecisi AK *Aga ile hizmetkât-unm'3 merhum Varvar Alî Paşa'nın geldiğim gün ihsan ettiği metâ'lar ve katar ve MllCmlûkât ile Çerkeş'ten cânib-i garbe [batı yönüne] sekiz sâ'atte Döleşçe Karyece (köyüne] geldik. Kângın hâkinde yüz elli haneli bağlı ve bahçeli, hafta bâzârlı (pazarh) bir belde-i mahsuldardır. Anda zahireci Alî *Aga kalarak hakire kuru talkından elli atlı refik verip, andan sekiz sâ'atte Mesti *Bey Karyesi'ne geldik. Bu
Kângm hâkinde ma'mûr * zeamette köydür. Ondan dokuz sâ'atte AR Zâim Kö-yû'ne geldik. Engürü hâkinde Murtat Ova *subaşılıgVnda yüz haneli *zeâmettir.
Anda Paşa Efendimizle buluşup:
«Safa geldin Evliyâ'm, gazan kutlu olsun. Öz kes [kısa kes], lpşir, Varvar'ı aşadı mı (yendi mi]?"
"Beli, aşayıp târümâr [darmadağınl edip, Varvar'ı, Kör Hüseyin Paşa'yı ve
jiacıoğlu'nu dahi kati etti."
"Bre bozulduklarını şimdi istimâ' ettim [işittim], amma kati olunduklarım işitmedim. Ne günü oldu bu?" dedi.
"Bugün üçüncü gündür" diye mâvaka'ı üzre [olup biteni sırasıyla! takrîr-i kelâm ve ta'bîr-i meram edip lpşir Paşa'nın mektubun verip, tilâvet edip [okuyup], nice nice çerb-şîrînler vurdu [sövüp saydı] kim bu hakirin îpşir'e hüsn-i tevcihler [iyiye yorumladıklarım] ile paşanın Îpşir'e arz eylediğim cümle heba olup [boşa gidip]:
"Tez * tuğlar gitsin" diye * ferman ettikte [buyurdukta], Bakî Paşa bir gayn karyeye konmuştu, ol Varvar'ın inhizâmın istimâ' edip [bozgununu duyup], lpşir'in ordusuna gittiğine Bakî Paşa gayet müte'ellim oldu [üzüldü] ve meşveret edip lpşir*! vurmaya tedârik görülüp, yedi bin salt atlı lpşir Paşa'nın üstüne düşüp, lpşir bu haberi istimâ' edip (duyup] Çerkeş'ten Karaman *Eyâleti'ne gidecek mahalde [gideceğine], yan verip [yan çizip] Kalecik semtinde Keskin içlerine vurup gitti. Paşa üç "menzil ardı sıra gidip, geride kalmış Varvar ve Köprülü ve Kör Hüse-
ytn l\\<ı\ ı im tu t Jiiı ı bir h
hayli ağırlık fM«nnih *ba oçgttndt UeiıN Sakarya (S.ıltmvn immaıl fa
lftl*btt(fittU1 gântt dip |v.ı>'.n",,!,vll,l (Kılını ut Ki'vtiiK- geldik
tlCHrWlAUMMt! t tı i r ıı t rA*A OAtaMim*
|ya*TÜ. OC Vü. ytgl, ita ctnrtM ktbtaya lannry.1 srt^y. kenanuda « Ay^ NahtycM'nde 'mcnatU hwyt-i Vn»K» Ahmeı -AM> wWly
'"»lltllu M,
Btybuin fBtypaaanj Nahtytaihda yo» hn.ieli k(lly,(|f, B»md- |ü Butik fTDrkJ gelip:
"Mq/d* sutlıiıiım, tptlr t*»a holnklrıt Varvar Alt Pöim'om *drv«n »fendi* Hn\\\ I* lentil yi kova kova bu mahalde gcüi'dilcı', İsle Sakarya Suyu keıiöfiın* kaçıyor* ılı ye haber etti, MOJdff tdefı adama ihMUılar eıl ıp "Alıktın »u g itliyi I" dty» yedi baymt, *boIuM»ı?ıfrti* eti mir Htinilıpı haber edan hartfl (herifti kılava» tdtp. el gnn "ıl^a| İle itlrWlior fsabah valili j Bahaılı nam bir karyeye (koytl vardıklarmda hoyden ı.,T fftntk gcllpı
"Bre ttgıtlrtT, Vkrvar Alt Oijuı •lliii bcıaıttmttS *Celfl» h-vmklan var tpslt »»kkı^ •naiîM Mitim emlileri vermiştir Hemen haauV tteymet bitim bayraklar koy, «tel-gaflc fanwamf bawp cenk edtrketı onlar kov leiıVde •ttre bit fpafr bayraklıyla" derler. W*tm bayraktar ilirrald etmeyip lo.-.-cn„,. yip\ ecilge .Hırın; edtp, HİcesIll ın'ttır i jimftt (««'çian cümlesinin atlan ve kutariarını alıp İmi kadar* infiM geldiler. Yine on bayrak asker seçilip, VUrvaf Mtvtn »rendi kcn.iMii.dt yetiştiler-. Bir aa"b fçttlnf yerde olmakla ctttfi attm Ha/Tl frendi kendi atıyla ilcin I S.k.uv.ıV.. vıitml-.-n bil ytp şurup bu •hıat tie NtfcrtHı Haiti KfendiV* attan v,K,r w K,n,!'"n çıkarıp. Mcst-Ivı-Lıfl bend ederler Ol malwMe yt* kftlât mil ve eraakı labt w rabi etlikleri (tutup lui-.UblJmi dşlj) faklı- Maltl lilrndfYi naaanm hurnrtina gctirxilkletfude bt4âb i tovân [bhtea guçstuj gelip:
•Sultanım Mtarttuı Erturum a gttvrfctn ve gelirken Kantine konup thunkaı olduju mertebe ın'tuottm yiyip tulwtuma hüuuct etmtjlıtv ifvlflatn MıiMafj "eVy kişityın olsun ut.ılımı alıp. kus*/* canım â;4d evle* dedikle "Dahi /kn-kaf nerede inalın v.miıt ¦'"
"İçte bunda kırk öç bin «Ilımın ve yedi kracm vanlıt w EngUrt'dr [Ankara Mmrwf/f Hasan "AgaVfo on bin attın w kırk kesem vurdu Ve bu tadat mil o m nUim var* dlyr *iWhteıİ4nnd« olan pusulayı «li|> *Cellâdr deyip, nehr-ı Sakam knuliıiıda kktr Malil Ilendt'ıın vt çipîak AH 'A»V'nm w haimedânnın kelleleri fe-sılıp, *emfr«hur *aga île der ı devlete (devlet ktvpısmn] >eı i bl-dcvtetkri [talihsiz Kıları/ fdndertp» AKuMaılı H«s«n ik hakir. Haiti Efendi bVîmçsi (yanu tmıVibînce Mutovrlh' Hasan *Aj»'dan tahsil olunmak Oırt k;iui ö bendin
;;'!' ., aitarxk baftlı bahçeh Uûydm «undan karye-İ Istanot'u übûı cdi^ lai bir c-nwu J^ıerkak*.
ft*
H arattt *mcu£il-l karye-I Engürü tAnkasml.)ente dam! <Aunc* ıbtidâ' I mûk vanp. emr-l atfUt *molkrya ibna edip. kıraat ohm-
tm-l scrîllcıı oldukta. MotcvcHi Hasan Celcbi'yl mahkemedi

„.^:»miin» m.» tom-:
^ 1 *«*fi*n ettirip, Hmon Celebi hanesinde mlhman levinde konuk) olup. •|wı«ld«mU*m»lj» mukaddema |d*ha öncel h«ne-l bl-mlnnet-ı emaneıkartm
^V^şitc* mtilncltiıul vt ytr*l gAr-l canım (can yoldaşım) olan KcdurzAdc Efen-^nr^imV mlhman olup, cümle emanet koyduğum csvİb u eskâVımi \g^ysi\eri-'"n »|ıthkbiMml vt Ut i MtkUkrt la^ır yükletti gcıirip, bir bohça ak kenarlı %e-donul vt karni» tgjftmtakl. on lop «ol w bir ku'a Kiidb-i MiJ'tcıh verdi ki ha-mgmA haaikll btr gene - i DAril' IDâta *haurlneatl verdi. Ertesi Hasan *Aça ka'ime j^0t9 larrrftinttl Haaam Çttabt'orn cOmlc malları tahsil edip, iakir Hasan Çete' ^kyaa « bmd tir paşaya götürmeye müteveccih oldukta Ikalktştikıal. hane sâhi-^pknralhthtmul Ktdıiraajık Efendimiz b«M sakilimiz lagtr yükümüz) ham o\-^KtMfCl |mu| ••cvi*ha»*c {yûk hayvsrui fhaân edip, cümle bar-t sakillerim ^ yaidfttmll ytfMtıtp. hâne «âhıbtmtıle vtdA'Uvp lesentetipl Engürû'den tekrar «oyar», burudan ytne canib-i şimale \kuaty yonünel düz sahralar içte kan «t mah»OUİir boldAntar |verimli beldeleri ubür ederek \gcçerek\, K Aya% tVUni acarken aclb hartn-1 rahmet (bir tuhaf yağmur) çektik. Ora-¦Jtl. lauba \ featlim-î Ayaa/a geldik l uş*.\«u Sancağı topragmaa "haremeyn fvkfthdıı *DtrQVa«'«de f\p**% taralından zabt ohmut \ toplanır\ yüz etil akçen Var ajda KaV/ak haıtbdtf *t>UdAn vt 'krthodâ yeri vardır. Cümle bin hanedir. On aabrab. çana tetnde camit vt rno&tidleri \mt9cttkr\l ve VvünkAT hamamın mürel-|ajr apodul ve csvftk-t muhtasarı (ufak pazar yerleri] vardır. Cabccâ \yer yer] ba|ı ut bahçesi vardır Amma dere vc tepeli yctde olmakla havası sakA\cedVı \z$z-cadat) Amma sthrt ma'mûıdur İşcnelmiçiir] ve cûntb-i erba'ası]dört yanı] bayırh ttrteMu Zlyartt-ı *nı*u Dede. karv bavı tarafındaki dag ûzre Şeyh TJuhârîbir kubbede medfundur (gOmûlûdürl.
Evstİ-i kal'c-ı Germeyan Bazâr-ı Beyşehir iBcypazan]. Paşa Efendimizi bu şehir-d> bulup Mütevelli Hasan Efendiyi paşaya teslim edip, cümle malı kabz edip lahp]
Da* DanVyı ckber de CBüyük Dâra) denir. Darius (.10 556?-^86V PersKralı (10 558-486)
165
SEYAHATNAME
29. SULTAN İBRAHİM'İN TAHTTAN İNDİRİLMESİ, YERİNE SULTAN MEHMET - SADRAZAM İLE CİNCİ HOCA'NIN ÖLDÜRÜLMELERİ
Evliya Çelebi, Defrerdanade Mehmet Paşa ile döne doluşa, Beypazan'na gelir. Burada eğlenirken İstanbul'dan ulaklar geldiği zurnan EÇ'yle ilgili bir kara haber de pajaya ulaşır. 'Evliyi Çelebi kulunuzun pederi merhum olup, cemî' mülkü ve eşyası üvey validesi elinde ve hemşireleri ile kassam {miras ulesririci] elinde memhûrlu Cmühürlü] kalmıştır. LÛtfunuzdan rica ederiz kim Evliyi Çelebi dâ'înizi bu canibe gönderip birkaç zamandan sonra işlerin tamim edip yine huzurunuza vara." Paja EÇ'ye beş yüz esedi yolluk ve iki küheylin at, iki *köle ihsan eder. Tamam bir katır, yedi köle, sekiz hizmetkârla Beypazarı'ndan yo/a çıkar (1058 Cemaziyü'1-âhir/l648 Haziran).
Evliya Çelebi evine gelir gelmez özet işlerini hemen yoluna koyduktan sonra kenr-reJci gergin hava içinde dolaşmaya başlayıp, bu arada eski medrese arkadaşı Cinci Hoca ile tanışır, bir ay kadar sonra İstanbul bir karışıklığa girer. Sadrazam Ahmet Paşa kaçar, gizlenir. Yerine Mevlevi Vezir Sofu Mehmet Paşa getirilir. Sipahi/er At-meydanı'nda, yeniçeriler de Etmeydanı'nda toplanırlar. Kaçak sadrazam bulununca boğdurulur; Armeydam'na gönderilir; "Semiz" lakabıyla tanınan paşa, yağları hastalıklara iyi gelir düşüncesiyle orada patça parça edilir; böylece lakaplarına bir de "Hezarpâre" (bin parça) eklenir.
Evtiya Çelebi evine dönüyor. - Ba bas m tn mezarını ziyaret. — Miras isleri. - Dostlarla hasret giderij. - İstanbul ayağa kalkıyor, askerler A t meydanı ve Etmeydanı'nda. - Ayaklanmanın nedeni: Su/tan İbrahim'in saflığından yararlananların devleti yağma etmeleri. - Girit'ten yardım çığlıkları. - Cinci Hoca'nm marifetleri. - Cinci'nin ortaya çıkıp. - EÇ'nin, medreseden arkadaşı olan Cinciyle gücünün doruğundayken karşılanması. - Cinci'den Evliya'ya armağanlar. - Bardağı tajıran damla: Girit'ten feryatçılıkla gelen Kara Murad Ağa'dan rüşvet isteniyor. - Sultan İbrahim tahttan indirilip hapsediliyor. Çocuk yastaki 4. Mehmet tahta çfktyor. - Sadrazam Ahmet Paça yakalanıp boğduruluyor, cesedi Atmeydant'nda. - Çok siSman olduğundan Semiz Ahmet Paça diye anılan sadrazam, yağları hastalıklara ilaçtır diye parça
DEFTERDARZADE MEHMET PASA DAİRESİNDE
J/i*» HnJrfiâr, (Bin parça) Abmel Paşa oluyor. - Cininin üld„rMrn». - BStMn ¿1,** « - Su,tMn A1rWVH ktl'f kınanma töreni. - Dedikodu: "Sultan ibrahim S,r-
S**r'tU" b*i"ttm'ir- - İbrahim'i yemden tahta çtkarma girişimi. - İbrahim'in öldurMtm-~ Sul,Mn !&rahim >lt Cet/at Kara Ali karsı karsıya. - Cellat, pragı ta t,k, pa. l glı atta üst üste bozuşuyorlar.
m şehirde [Beypazarı] üç gün meks edip IkalıpJ safa ederken, Âsitâne llstanbtaj jjjıdan ulaklar gelip, paşaya âmmilerimden lamcalanmdanl Memikzade Efenden ve Abdurrahim Efendimden mektüblar gelip "Evliya kulunuzun pederi mer-jjiUii olup. ccmî' mu,kû ve ^Şyâsı üvey *vâlidesi elinde ve hemşireleri ve kassam .0,5 ûlestirici] elinde memhûrlu [mühürlü} kalmıştır. Lûtfunuzdan rica ederiz jdti». £v!ivâ CeIebi dâinizi [duacınızı] bu canibe [yanal gönderip, birkaç zamandan ^nfa islerin [işlerini] tamâm edip, yine huzurunuza varsa" diye mektüblar gönderler ve üç aded mekâtibler [mektüblar] dahi akrabalarımızdan gelip: "Siz sag

ö)un, pederiniz merhum oldu. Innâ li'llâhi..."1 diye haber gelince cihan başıma teng jjjârldar] oldu ve mektûblan paşaya gösterdim. Paşa dahi kendine gelen mektûb-bn gösterip bî-karâr [rahatsız] oldu. Hemen ol mahalde [orada] yine gelmek şartıyken taleb edip [isteyip] dest-bûs ettim [el öptüm]. "N'ola!" diye *kethüdâ ve *ha--înedânn çağırıp beş yüz *esedî harcırah [yolluk] ve iki küheylân at ve iki *köle ih-edip, şâir levâzımâtlarırm ve bir mükellef *çerge ve merhum Varvar Alî P^'nın ihsan ettiği üç katıra üç katır dahi ihsan edip kâmil bir katar katır olup, yedi aded *abd-i * memlûk, sekiz nefer yapışma hüddamımla Beybâzârı şehrinden paşa efendimizle vedâ'laşıp ve cümle ahibbâ [ahbaplar] ve dostânîar [dostlar] ile ve-jAİaşıp 1058 cemaziyü'l-âhirinde [Haziran 1648} Beybâzân'ndan İstanbul'a revâne oJduklyola koyulduk].
Beypazarı - Sanlar (9 saat] - Kösebey Hanı [7 s.] - Nazilli Han Menzili 16 s.) - Türkü Göynük - Taraklı Kalesi [7 s.} - Geyve [7 s.] - Sapanca - İzmir - Hereke - Gebze - Kemikli Ali Baba - Pendik - Kartal - Boscancıbası Köprüsü - Kadıköy - Üsküdar - İstanbul.
Hamd-i Hudâ hanemize cümle dâbbeler [bineklerimiz] ve *huddâmlanmızla âsıı olup ihtida' [ilkin] *vâlide-i müşfikamızm (şefkatli annemizin] dest-i şeriflerin
Kuran, Bakara suresinden, 2/156: lnnâ li'llâhi ve innâ ileyhi râciun («Biz Allah'a aidiz ve O'na dönücüyüz"). -NÖ.
167
166
habs erci. "Bugün fcadederfm" diyerek Ha/Ö Efendi «ah îcin kırk -kese cerimesin ir yedi katar kaunn ve yüz top sofun ahp. hapisten ulak edip bir •hJJ'at-l »«re i|c tatyîb-İ hatır edip Engürüye revâne oldu. Hakir dahi bu şehri seyr a temaşaya mu. kayyed oldu.
(Seyahatname, c. 2. s. 451-456)
bûs edip [öpüp], hemşirelerimin r«m .- - , ...
„.,. . . , , , . CC5m"i Pör-nûrfann bûs edip fkız k»rdcslerim.r,
ışıklı gözlerini öpüp/, andan vine- 1 1 - ... .
i,. • tu,, t- l ' ' tUm sûvar olup nhde vefa (sözümde durmuş ol, mak; için Ete Eyyüb-i Ensâri' (Eyüp Sultan/ hazretlerini ziyaret edip. anda bir kur. ban nezrimizi [adağımızı} nzâenUllûh zebh edip (Tanrı rızası için kesip), erbâb-j mûstahakka bezi edip (hak eden kimselere dağıtıp], rûh-i şerîfleriyçjn bir hatm-i Şe. rîfe bed* edip fhatme başlayıp], yine hanemize gelip, ol gece hdb~i rahatta yatıp [bir rahat uyku çekip], merhum ve magfûru/eh pederim vdkıada [babamı düşte] gör. I / dom.
"Seyahat ve ticâret ve ziyaretin mübarek olup. şefâ*at-i resülu'Hâh [peygamberi^ yardımı] dahi müyesser ola. Safa geldin hoş geldin, hamd-i Huda [Tanrı'ya şükqrj boş gelmedin. Er *sultân tankında er gerçeği olmuşsun. Bizi hayır duadan unuttna-deyip hakire bi-smi'llâh ile "ileykünıü 't-tekasür... "ü üç kere tekrar edip, hâbdan hl dâr olup [uykudan uyanıp/ ve aies-sabâh (sabah erkenden] akrabalarımızla Uni^ panından bir kayığa süvâr olup, 'tersane ardında mezâristânımıza varıp, ibtid^. [öncej peder-i azizimiz ziyaret edip, üç kere "Ücykümü'-t-tekâsür... "ü tilâvet edip [okuyup] ve bir hatm-i şerife şürû* edip ta Ebü'l-feth lFatih Sultan Mehmet] asr,^ dan beri medfûn [gömülü] olan ecdâdlanmız ziyaret edip, bükü ve nâlişler eder^ [ağlayıp sızlayarak] yine hanemize gelip, merhum ve magfûruleh pederimizde^ intikâl eden [bize kalmış olan} malımız alıp, cümle kabz edip, helal-i mâl-i zü% mizden [temiz malımızın helalinden} iki bin akın hâce-i şerif rdhına [Hac yoltu^ nezredip [adayıp], mlslâmbo\ [İstanbul] içre cümle ahibbâ ve dostân ile mülakat Ve müşerref olunup cân sohbetleri ederken 1058 recebinin on sekizinci gün [9 Agust0s 1648] yevmü's-sebtte [cumartesi günü] vakt-i sabah [sabahleyin] *lsiâmbol içre bJr guîgule ve velvde-i Rûm [gürültü patırtı, bagnsma çagnşmaj olup, cemi* askeri tâ'ifesi ve gayrı dâg-i derünu [iç yarası] olan dil-gîr ibâdu'Ilâh [incinmiş olan hah ve gayrıian [başkaları] gulûvv-i *âmm [hep ayaklanıp], pür-silâh [tepeden tırna<Ja silâhlı], *Atmeydânı'nda ve istanbul içre meşhur on iki meydânda adam deryası cem' olup [coplanıp] *Atmeydânı'na aiem-i resûlu'Jlâh [peygamber sancağı] ile bu kadar mâhlûk-i Huda [Tanrının yaratıkları] cem' olup, sadâ-yi "Allah Allah'a rehd
' Ebâ Eyyüb-i Ensârî: Ebû Eyyüb Ensârî (? - 672). Muhammed Peygamber'in bütün sa-vasianna katılmış, aynca Yezîd bin Muaviye komutasında İstanbul'un kuşatmasında bulun. muş olan Eyyüb Ensârî, bu kuşatma sırasında ölmüş ve surlara gömülmüştür. Hyyüb Ensa-ri'nin gömûtû, Fatih Sultan Mehmet'in İstanbul'u kuşatması sırasında, söylentiye göre, Akşemsettin tarafından bulunmuş ve I458'de Fatih'in buyruğuyla burada bir cami yaptırılmıştır (Eyüp Camii). Zamanla bu caminin çevresinde büyük bir mahalle (Eyüp) oluşmuştur. -NÖ.
168
DEFTERDARZADE MEHMET PASA DAIRESINt*
P%s 1049 H639) târihinde pâdişâh-i magfûr ibrahim Hân -cûlûs euiku SuYıan
d tfân-i robi' [4. Murat) »veziri Kara Mustafâ Paşa *sadr-i a'zam buVunup. J>(tl..^h-i devlet [devletin iyiliğini isteri bir *vezîr-i dilîr lytgit veziri idi. Anı

dip [öldürüp), cümle [bütün) * musahibin [musahibler) ve cüceler ve bVzeb&n-Pl ^ilsizler) ve *tavâşî [hadım] Araplar ve * haseki ve nisvân-i sâhib-i isyan Üs-'ilf jyjdınlarj *musâhibeler ve gaynlardan [başkalanndanl *musâVı\b Cinci Hoca ^^İfllakkab İstanbul * Mollası ve *sadr-i a'zam tezkireelsi Ahmed Paşa ve gayn * ^hibler. Kara Mustafâ Paşa'dan sonra cümle taraf taraf fürceler lyoliarl bulup, I psdişâh-i sâde-dili [saf yürekli padişahı] nice bin tatlı dil ile urukuna Idarnar-°tfifr] ginP gûnâgûn [çeşit çeşit] hevâ vü hevese düşürüp, vûzerâ ve vükelâ ve
„dülar.
,i,yan
ve * ulemâ ve sulehâianndan celb-i mâl [mal sızdırmak] için irtişaya Irüşveı
Aya] dadandırdılar ve pâdişâhı zina sohbetine meyi ettirdiler ve Mısr'dan gelen
¦hazîneyi cümle Meleki Böle1 ve Şekerpare Böle ve Telli * Haseki ve Saçbagı •Hasekilere birer Mısr * hazînesi ihsan ettirdiler ve bir *haztne-i Mısr dahi Ibir Mısr ha-<ineSt de] Cinci Hoca'ya ve sûr-i * hümâyûnlara [padişah şenliklerine] ve Ahmet kolu çingenc sazendelerine ve harâb olmuş sarâylann ta'mîr ve termîmine ve semmûr |50pıur] kürk döşeli nice saraylar tezyinine [süslenmesine] ve nice bi-ma'rtâ [saçma gpan) yere * hazîneler itlaf ettirip [harcatıp! 1054 [1644] târihinde iken cemî-i *hâss harçları 58 [1648] tarihiyle fürûht etmeye [satışa] başlayıp, tedahül olup, îrâd (gelir) yok, masrûf-i bî-ma'nâ [saçma sapan giderleri] çok olup, kula *mevâcib çıkmaz olup, cezîre-i Girit'e imdâd ve * hazîne gitmez oldu.
Bir kere "kul gulüvv edip [ayaklanıp], hayli fetret [karışıklık] olup ve harekât-i gulüvvden [ayaklanmadan) *vezîr [*sadr-i a'zam] ve Cinci ve Kubhi Hocalar ve şâir »musflhib ve *musahibeler mücab olmayıp [duaları kabul olmayıp], cezîre-i Girit'te [Cirit Adası'nda] * Serdâr Deli Hüseyin Paşa, asâkir-i islâm [islam askeri] puryân ve giryân ve nâiân olup [yanıp, ağlayıp, inleyip] "Bre bize imdâd! El-âmânl" diye fer-yâd etmede.
Beri taraftan Cinci Hoca hünkârdan [padişahtan] bir ân münfek olmayıp [ayn\-mayıp] pâdişâh yanında bir ferd-i merd [bir erkek adam] yok idi. *Sadr-i a'zam ve •valideden takarrübü [yakınlığı] ziyâde idi [çoktu]. Pâdişâh *hintuya ve 'koçuya ve altı katırh tahtıravana binse bile [birlikte] süvâr olurdu [binerdi].
Ve her kez nasihat edenlere Cinci Hoca riş-hand edip [sakallarına gülüp], yüzle-
Bole/bola: Anadolu agızlannda teyze, hala, yenge (?). -NÖ.
169
UiM-rtli/Al-J MM İMİ" I l'AVA |<AM't ..Mil .t
. ,, (t. i. t Ut't. J
P*y« "M'*eWoıkeı»(|,u metktii f,ı,(ı »11/ * illi ı M»*» ¦« Ah>» ' *l.mhtMht kf** oftuift*» "hUımtM nU" u.nmr ifiajfitft *aau|' M' H1""'* («u
;n,r'. ttMttto prtttjtftm "Siich bflrf*4 v« m tt t .... «hyvitrtn f«lıwl*t«*i*J mii-.,, edip, lıf.rttiıl'ftalı /ramt>>m NıvuijmvM tt*«him Hm hu* ti*' (dutumu ty». fralu/ ^rvo.M*trnin tnmt i Um Hum flJup U4*Mt fenMu mim paytldıf Amma AHju, a/foıdlr /(îtm t foJt Mfrtitfui, ,h*iN«hhK- /uVrt atfemtaruıiu1J efıiuMH eUVnyl» ki .. * Mil mn'fOııtUfuufi Muıtımmm Mru) tim t davwuw (thw bllltttttUN * t* /mtı M menfi AiiCöfe Mır ve inlıht hır «aman muaAadr Hİİp, «I ilahi <vMm , Mülmtıimto //mi ılrjljuVu tuimıuh/ »v(v KUttf, KtıtMıU r.iıj-
«*a* v?
/iTMI Cr>îff UlckfMt'i :lfli
n,Kf,ı /,,,/jı İm, M-v.tfutmt.vtiV" i** urum \<an av-lm avınım CMn rfap« %tmm V unı>ı.» h.ıv.ıf,* fftVılfOmi ^csı'tf hfi ı(, ftn»»kf ••'*;(* Mn.t nfttmt* Mm fraptlmty fcf r\vi AamAna >rı çefctıu» /haa» a^Ayutune »M1"*'
HaJti> bu misiv-î Mâtvt fvttfcsek smıvıf tmlaA nkıken flfJrftJfttf bir huaj),
'Huyunu*, «*< efrmft nnttrtfrr» ister* uW» Tfrm fim tolfrr <Mttl, "Hımto hor*», hu sırty <*nıN fc*tr% tletff O^om. Gön/on! yrfmıı ^mni «rmmUr fsumttf kurkhı *hiKi\l,ı»Un-j muıt«ir4 d
ururİAf Hakir fAr-
rfUı» sâdıW l/kAr fKıj «nnnAr/ bir k*H'U^ dMrstlN 'tılrmA |*u(cnU Mnfı| ik îxr-b-rftr /-V'V mixWî .m^.i//i Nr ftfchf Mnmr otıtnır Amml sâhıh-t Mimin kAngtu iimYiIumu» </nAiutıtı oKhgîunu nıuımvHim/ Hrmrn *h<rıuh»
Jüt J0 I
ft ^Irykıun *y â^ıkân* dedim
t^L*** MtoMd 8tenA Mcıl<cwM*mle Şcyluftclc h»Ulr1n $cffkl kar-
¦O' ^ı'ır,t" '^v'r «y»*» om kalktf hatan» ritni ettM »iıt>. opü^ok. kocu*uk Amma «titıutltAh fT«m bUtff bUctnçilim ^.-'"^Mtf4«m *irvrwl o1ıım5Mii7 Nc bu bizim fle bî*g^nc asi-
JWN İMcnmtm (etkt domıml. Miram, canım, çerlkün ve çelebim
ınWnte** (Mitti
H(*$ urldlt* KaHw. İçme JctUct sjnttin* dedi "Nedtr^ Bu ursvı *w
DtUtnUtf^V Mehmet tk bu «rtUfden gidcU İki buçuk sene ot~ • pM bayındır yartt jt^rtnemtftlm. Hamd-t HudA tTannym şukur]
Jt^tfO*** HudA \Tmm\ mejbArrVt eyWyt% dedikle:

jy* C"bb>. medrr^r bflatrtndf tttlnl» ilme mctRût otdufomuz sebebiyle ce-ftlMil film bmblnyta bu «arayı w Üsküdar vt vrtaycılmlzdc nice yet-Ut ;n amUı etti" diye bl-hindd l»mitsiz) bsnd u
>ft'alUh dcvkımızdc dahi
«m^^IMHI uınimm Mim uwvcı rmrcuc f™ hi«
^dkft* l*tlt obanu* dedikte
ibMrbeRof |«rbttfatt) olduğundan haiz eyVtdtaı Bre hazinedar gett" diye **pr* bir gıihogO edip, bit ândan sonra bit "kese •kuruş ve bit
^0İ \uhayh Vapb kunduz siyahı bit »mmOt (»mut) kürk ve bir lokmalı, bol ^ *ksfwn. d htari b«fun basa bir kât csvftb |giyecek! ihsan edip, tt'ftm lenâvui
Cîisck vtytpl "Destur** deyip gide iken aşag? inip gördüm bizim fi yerine bir IX vc benzer bir koheyUn at, Şâm üzengili ve sim (gümüşten) eyerli ve
r^rrl rahth bit ktthevlAn «t.
ffmdi sizt ihsan etti* deyince yine etendi huzuruna çıkıp:
"Suttanım biti hakten ıcf eyleyip (topraktan yükseltip) piyade iken at-landmimu. Hudl sizden rtzt ohT deyip, tenrunrU edip. ytnç ata sûvtr olup Ibtnip] StW [hraıl ivirahât ettikten bm'del-fjsr (ikindiden sonra) anı gördüm bir hâyhûy île ,5âirut*\-la) elh aded hiunmftj yûkû pirinç ve kahve ve şeker ve şcnY-i asel (balmu-Yrtıvnl ek fjeçırerek, Muhammed tYygambefm doğduğu yıl ordusuyla Kabe'yi yıkmak is-•Jf» Habr>ıst» Valisi tibrehe'ntn filmin adı Kurundaki Fil suresinde (105) geçer.-NO.
171
Rabb-i rahmim ofcp /rahim Tannnm nîmerierfyte doJupi. cihan cihan ha^ edip, adamına bir şerbeti yağlık verip gitti.
Hikmet-i Huda*, iici İçere varmak müyesser olup. âhir fsonundaj mezkûr fetret [karışıklık] mahallinde cezSre-i Ciritten ftryAdçtbk ile 'kul "kethüdası Kara Murad •Ağa geldikte, Murâd 'Ağa'dan bin 'kese ve bu kadar 'şamama anber ve yetmiş 'tahta semmûr-i bî-nûr kürk ve iki 'haseki 'câriye-i duhter-i pâkdze {lekesiz kız] ahrer taleb ettiler [istediler]. Hemen Murâd *A& cûmic >OTİÇCn *odaIanna ve ^ p^hîa^aianna haber edip, cüm/e 'sipâh 'Aımeydânı'na ve cümle -yeniçeri *Etmey.
. , .tttıı-- *Anm ile leencl ayaklanmayla] "Allah! Allah'"
dânına cem olup [toplanıp] gulûvv-ı *âmm uc *
d/yere/c cûmie asâior-/ /sfcm /töm fcto askeri/ yek-d* ve yek-cihet [tek dil ve tek yön] olup ibrahim H*n-i mazlumu Sırça Saray'da habs ed,p. yerine cigerkÛŞesi lo&ul Mehmet Hân'ı pâdişâh edip. cümle vüzerâ ve vükelâ ve Julema ve suieh* befat [biat] edip, Mehmet Hân müstakil pâdişâh olup, Mevlevi Koca Derviş Meh.
_ , - . . , „ ur*™ Murâd *Ağa 'yeniçeri ağası olup, tezkireci *Ve-met Paşa *vezır-ı azam olup. Kara iwuı»« tr- »t
zîr-i a'zam Ahmet Paşa intifa eyledi [saklandı].
Ertesi alt's^bâh [sabahleyin] Ahmed Paşa'yı hanesinde muhtefî [saklı] bulup, kc^'vezîrmŞehzâdet^'ndaki hanesi kati edip, ale's-sabâj,
leşin at hamahan 'Atmeydâm'na bırakıp, ol gulüw-i *âmmda Mülâkkab oğlan pe. zevengi istanbul 'Mollasın [Mollasını] 'Yeni CâmV'de -ulemâ mabeynine [aralannaj sokmayıp "Vurun mel'ûnur dediklerinde, 'Yeni CâmV merdivenleri üzre askeri tay. fası kıhç üşürûppâre pâre ederek leşin [ölüsünü] Ahmed Paşa neşesinin [ölüsünün] yanına bıraktıklarında cümle asker dahi Ahmet Paşa leşine kıhç ûşürüp nice bin p*. re ettiklerinden "Hezarpâre Ahmed Paşa" derler. Cümle yağın (yagınıj "Dârû ve de-vâdır" [ilaçtır} deyû sızı için semin ü semenin [yağlarım} yağma edip ân-i saatte ûs-tûhvanlan [kemikleri} kaldı. Ba'dehü [bundan sonra] Cinci Hoca'yı kati edip [öldürüp], üç bin *kese malı kalıp, bu kadar mâl ve emlâkin mîrîye [devlet hazinesine] zabt ettiler. Hattâ hakire verdiği atı *emîrahur tarafından su'âl ettiler. Hakîr asla vücûd vermeyip ata binip İstanbul içre reftâr ederdim.
Ba'dehü cümle *musâhib bedhâhların {kötülerini kimin kati ve kimin nefy-i be-
DEFTERDARZADE MEHMET PASA DAİRESİNDE
Sırça Sany (Köşkyçinüi Köşk: Topkapı Sarayının ilk kapısından (Bâb-i hümâyûn) m ******** müzeler topluluğunda yer alan yapı. Günümüzde Fatih UmL
172
Otev
^j.ıii.ı *musâhibe avratlardan Şekerpare Böle'yi "validemiz şekilliyi Mtsr'da lb--c rıery ettiler [sürdüler] ve Meleki Böle'yî dahi nefy edip sair nisvftman lûıeki
Villan) ve sâhib-i isyan bedhâhları "Eski Saray'a nefy edip, her bir "hasekiyi bi-yüzerfi ve *a'yân ve eşrafa verdiler.
^ grtesi ale's-sabûh [sabah erkenden] alay-i azîm ile [büyük alayla] Sultan Mehmet
Y&1

EbÜ Eyyüb Ensârı hazretleri ziyaretine götürüp, anda kılıç kuşatıp, alay ile
Hân'ı Edirnekapısı'nda beri getirip, ecdad-i a'zarru [büyük atalan] EbüV
^j'i [Fatih Sultan Mehmet'i] ve Sultân Bâyezîd-i Velî'yi [2. Bayezid'U ve dedesi Sul-^jilhmed Hân'ı [1. Ahmet'i] ziyaret edip sarây-i âlisinde *has odada karar etti. grtesi gün istanbul içre bir azim [büyük] velvele kopup:
-Bre Sultân İbrahim Sırça Saray'dan boşanmış. 'Bostancı Ocagı'na vanp dahil jûjmöş [sığınmış]. Cümle saray halkı 'Pâdişâhımızın uğrunda kırılıp yine ibrahim
Wı pâdişâh ederiz'" deyip, cümle ibâdu'llâh [halk] silâhlanıp, *AtmeydânVna nice m bin adam cem' olunca [toplanınca], Abdürrahim Efendi *şeyhffl-islâm idi, on-
da"
'fetvalar alıp, Koca Mevlevi *Vezîr ve Kara Murâd *Aga ve Emtr Paşa ve nice
erleri Sırça Saray'a vanp, Koca *Vezîr, Cellâd Alî'yi hezaren Ihmikamışmdanl jegnek ile vura vura Sırça Saray'a koyup Cellâd Alî bi-smi'üâh ile içeri Sırça Sa-
^y'a girince mazlum İbrahim: "Canım Usta Alî neye geldin?" der. "Hünkânm cenaze namazı kılmaya geldim" der. Hemen hünkar:
"Vallahi ben de kılarım. Yûsuf Paşa lalam Hanya'yı feth edip geldikte sana öl-jürttüm, namazın kılmadım. İşte şimdi kılalım" dedikte hemen Cellâd Kara Alî, jcelb-i akur [salar köpek] gibi sarılıp, İbrahim Hân gürbüz, tüvânâ [güçlü] er, ser-ver-i hünerver [ustaların başı] olmak ile Kara Alî'yi alt edip, birbiriyle küştîglr [pehlivanlık] ederken Kara Alî'nin bir şakirdi [yamağı] meVûn yetişip İbrahim Hân'ın can evine bir diz bendi [dizkapağı] vurup, İbrahim Hân cân havlinde [korkusunda] iken Kara Alî kemendbâzhk, tîzkârlık edip [kemendçilik ve el çabukluğu ederek] yine şakirdi hayasına sarılıp ol ân sene 1058 târihinin şehr-i recebül-mürecce-
Bfcr. 169. s., l.not. 168. s., l.not.
173
^ttdtû öldürüp kimini şehirden sürgün] ve kimin azl-i ebed ettiler tsonsuza * -Arevden uzaklaştırdılar].
"l,lm /kutlu ırıvpnyıııııt lu'uncuatln vovm-i ıhadrf* {bâmâr lU/tûnda)' nnulûm lb ,Jİ',m» Han'ı itiıı'ıuılttın fbojfrnıkf feliîd tdip, Kura Alı hacca İttir aeftp Ikaçıpk aa*a-l /'»Miiidi 1 Mtı'jü tachla vt tekittim tdlp Icfiıutainl hnaırlıtyıpl ammul lamcatfl Mu« rafll tncılıiiiiiiiM tflfbf -1 fili ı-mMuıidu (laüÜarU tinini yun yan» «Hm «dip [gÛlUÛp) Mclimocl 1 l.ın f4, Mahmelf mOJtaatfttNi /lırmU hn»ıtı«ı| padlaah-l n-m eeııAb *11 •» dt-hll oldu /iu/m'JhciiJ.
30. StPAHt AYAKLANMASI
Ifter ı*if «Bavlı
hı
Su/r«n //.,,,/„„„¦,« tahrıafl inUhUıiiesn wmw «Mwuimm f(^fvt «itmtyort |w«İlj»l> *>#'ı»*fct» r«ı«İM «atar tıkmau <t< İmi mİm
İmi k«t|f«|t><« wl rt^ıvt'i < ı>#rk atımın, xrick ÖulutHSKUJ*! Ulli *» Ibrahim Pata NrtittytNıuı ,\ ajajart aorbal»!* (ittik»!»)»"!.!!. Otftnklli (Ipahijerdta ıh- bunla», kıjkın.Hil.ır oliıv.M. SUftliutr Miuw» Al»» JHMft rlUÜHİ II* \ıkıtwt**t» «t fa« ValUf utuyor CW«6i. (•"î',l"n '«««e'"' «laıak MUM afclmln» kapılarnrur. haitırllkfart ynju'ıılrıt Suhuıiiuuuri Mafttım'iMM tuptaium W(-,ı(».(,-, at+rhw ır(1| Çerîler «tthdttrîllyar. ÖÇ bu ofcjM tıeitıı tunın «nlattıjı linJdr« «kl harlli Umuda l»o. l*«k bir balttıutk hele vur»jm.t »ahoMf Mlttttet («fcantmıatır
//ak #* »*** Aw»ıw - aW»*U,
AiMrwy/rtUr. Çt.*m*yt ****** .umA«** ptar-ırt **r •¦¦¦¦M* «m
jvf&ft - ¦t1fnrrı.ıTftr1rAılf (V»1»«** - tüm Y*ttitr ¿Mì «/arata, - *»«***»
... iUrnfor iti* mtmtm>•#•* - İ*y|*a%» J—,wAn»<;»w ıwakıa*aaıji - Ym^.
iv1«« iv ı»^#awU*aw*» *M$ - ntmi .«/*<*-w sttiftırt/ty*r. (jtf f|rawt «f«*.
«/«i» - r.wV ,»'.pf ',(.n' «aaA - f*Mff **** «a***k4t r * fiau* «ur *«r/f-
MAh-ı ıwvi>iu fiÖ5S|y(n«(ûçancû gttn (23 Ağustos 1648] Mevlevi *w2tr (Sn
Basfe« k<v>mrtkiaKİö bu tarih us Ağustos 164Ö / 28 Revep 1058 salı olamk ırröstenlir, -Nû
^|aak İv* atffcftctto J?âdu?ah4 alcm-pcnäh (donyanm sığındığı kullu padişah], »MM! Man "aılman ı *hä^w âdcl-i kadimcîcri leski âdetleri] üzre tahta
_U**rU*fta l *hamAvOn 'çiktrutM istediler.
rajıiffiir 1059 çurre-i garrl-yt hilali aewAl nümâyân olup Ifewal ayının par-
a^wt.aj«j baauıel gonû U5 Afumm ltHU] İbrahim P«m .. çtlip (ayaUUnıpI a|alafm a« adtp fayn fbaahat *afa VnoTÄwZ
rMi.y»*'" ,,,mcl K»'» httnk»r UdAtuakM lO'lOÎ.Hyüp'ic kılıç buatsap ıby. 0 Iboyttk alayta) aaraya n*lıp taht-niatn oldu luthu oturdu], »mma yevm-ı „ 105B aafth-i ı*eabo1-mOreec#bintn IkuıKı tecep ayran) on ackkxtawk günü HİM ttum*nr%l fiUrvnl (9 Ajtu*ioa 1646) teH. Vakti asırda Ukindl vakti] at/t-jjgßta msln ı

pâıUaah okta |p«Kİt»ah orununa otutduV Sinn u attaA \ya>lanl rftil v»>tn> halıg ikan nâ-rtatda \artn\r»ın*mlaktikl *t-utua attt. Cr.»^ ^ J ti-ı ¦ * Mlu-a.» M>.«.-îMr,lr Uli fulM ahmet* kalmayıp pederleri tbnbası] h* ,Unniv ıdı Ihaıtneyt yok rtmUai) Merhum Sultan Murtd HtaTan H-JV^j m a|rana dar *haato ey ledig* t'hnrttteye koyduğu» yedi aoed «haâna-*jğf bu babb* fol» katmamt» idi Itndt Mi dahi Idaha) *cûlûs In'amı f dıyv -v^-tvı i moda-bblrt (tedbirli #««altlt. İbrahim Hân aartnda *hazme-\
. "0ı ,f «l^r.....il ttlaf edeni»:ıin tyok edenlerin] a>r1banUnn devşi-
>v,1„, „ t.-j Ui)tpl OMl tnaJırutan Oç btn *kc*e ve Hrzarparc Ahmet Haşa mtm - t- - Hiajl|aln ftftk den* bin *k*a« vcl-hflsıl IVuaacaatt nice yüz bi-H-at Hani ırtrl olmuf -hajincleti tahatl «Up. oç bin yedi yüz 'kese ctırnk Tt^m aatnu vrtihp. dahi IdahaJ akabmce l-tdtncal yedi birt *kese *ulüîe *H toto oUmup Devlete ÂM Osman |Yuoe Osman Devleti] olalı bu \brt-«tan «C aylak masarU (ftfcrWrl btr padişah devrinde olmamış, yi-
»nburda. Cabtssarayt Oe Sultanahmet Mey-jHVİiaakı İbrahim Pasa Saray* kaal* olarak kullanılırdı Bu iki yerde de asıl saray gelenek ve pMtttckkn içiiKİc eginlcnknicn sıra.-) ve caıiunı geldikçe asıl aaraya. yani Topkapı Sarayı'na jjunbr oMufu gibi. doğrudan doğruya ocaklara verilenler de olurdu. -MNÛ. pab^ahmrr 'kini faanaar* anlamında olan bu aOl Osmanlıda bakırdan kesilen en küçük jrarnk botuk para demektir. ftuVt ahmefC muhtaç olmak" deyimi bundan kaynaklanır ^uKı füKVO-NO p s, 1 not
V«huı kakmak Şıkâ>rtcı olarak sıNylcyeccgi olduğunu kapı ya da duvara vurarak bildirmek.
175
174
tak birinci mahiu «arvmunwl Hu fektr pLvv(î; tdtn ıtoulnnvn a vino, u
Ve irti vlto UUvtn oHil
uftsfûv
'«»im *ti«ahttftn mu,, nup, 'tatvnvt +h**m*n kıWt v* * hatta» vt m w» cmU w buyukuu* v* köçukttMMın v» *ı\U\Uı\ «baban vts httvthfcr* v» ,v.,, *, *u^.«m vt b*Mfo» w CtftkttAÄmyVxuawi v* tuvftUUw vrts.ı Sâıt^ta v^hiw\ tbwavaul ta
Vvakutn hto *ıılmAn-t «htat* w*mu»>u um ***u*m «bu», «*tb a»\da*iw» v.» hitk çıu'tvylft Rftkntttrtn katVdip [fce&İph *c^tfj>l tfruhu ww otup. bu vumWyt u15* Uthı^nl Murtftt* faaa *cikıunUı*ı ultlu, l vwlti bâlm Umc vû fesuü tonet« Rint nv thâthn tvnWtut ı»Ulm kim ıbtuto* \û\ km) wtrti.vut;ivrihUı çıkan *#lm**nmft*n iuAMa U<a*k<w4 * uW&i Uatnaiat yub» ım\ Gt Unna*, rayı takıvaUn stvvft>HUuv ktmrmt tk> «haatov* «Haaaaan Mat* %¦* t h*h u nfthfth |wu< tattmatj Koca *vtrtt buruan kftımukın uatt ¦atauth v * üh» -uuMum rcup, kanunim ûttKs «ıttba» h«h*k«»n »U|». btt bit» »alttt yunwk kçtt* «a» gûrw (çtçtt Will 68\\İ bahAiwWr t M Ut t IUkU UmuvI MWb« hu ötdu kirn Unu* tbithim Hau hamil w atttm st aawb** ktr»m ttttH*'*** uU Järn Ulm
tdenl jWuMhm imtmetft efttt dtfkkllt' dtyt «ttrtr» kvtfm »fett *» aa-tHkt bât «a» İMMi.u.ı *m uUu.ro uuUuol. brtfeht l&ttHta *wM ksuA e\ty> namaauu KxWmu 'Ntetn uoyle ntVfrr eutnU fcc\t\iu uyma K*«uJr davcandmuV fkth|*muı içm bis tctrldtn klttr bahaot ttt çıkarıp dfthft UUxhsd; i*if*Mfct W^ttve Wuswam^, apa* bmlb Mribfcrtı. Um cunwv^> tbrâhuu Hân'ın tattWtUU wtis" «ItMt ^Hb «*. KU btn ntfi» Übt' (kvmtt b4kuk*H«M okuyftnı lwçc«UWt %Atmrvd»mt><«B tm
oiup (loplAmpK nkt kw bunbm %v,ıkbtuKKnı. pyn v» ev^ban *tttun
|v.\|muvml o^uikr, ctmtyytt uw»mtt'\Uu |v*wVıtt| I^UşAhA lort olumu Votum. IKkftİ Murttd vt rrMkMhhmut m d'Wrwnlt dt^t nvAbcvnkrtn oUha
htm buhmy«) vu.mUn o^vûp^ kmun metKkh ly»T*kvtpJ vt Vimin k.uk^m loU»-nftp) *Atmc\xk1m>ute tyt\t+t huhmu|v wm*\v\v\ \ V&brt (buvwK b»t
luki v4«|\ on btft uukvUn ha^nW oUWi dftdfe]
Çon senr IONS* uı^U ı «rwnUn on lv>\nv.i yrvnnx \ ^*m* gûnüî Q
Kasım IMÄ| oktu, p«$t xiuwt vt Ğftfctı*ö&\ .ıvı\\uı *lorbt %K .^f..>\.«\ ve fşayn «*f oc«kkn vc heKtKt \t \t ekmekçikti vuttnh<kr \\e \kaU\xt\ikU\ 'totb» swtr-knncUnçıkıp îsunl>uî\t\ "tiki mn^ui.ı %xorbA tttytklt kUhmûd *A|pı>un ymmk v4dul«r vt ^uiuwux Ahlrit w •ttbcrvtJrÄni *hHwAii dt\V\i «jcWiWr
KuiîkU *mUu Kıvuım, <ckot rwv^nm\ht «NO
oW^kiu. bmVwf>M MVnvrtkUi vc v*n(m «ot «a vuiuw»vut Wfln t $^#&*Vutt»» yy\u> v\\y*; v.^Uuv-
;«&y\»yx *t y»nv«ja> «*r«y\rf\ vgtn f^ov
. 'VyâVrO ibaftt «Aunàu vç bM «dmW c Aiv^\b,\v VAuu*i» • K|» Nt. ytnt
^^^^ ibi b\J> *^*tft|L»'Wu-CUTOW Un y»(\l v\w 'y>AUi> \V taÄ-
«^L*^ UUW W GttW^«wtet \av>f«n '*ntt
P ^ ^Mwk"*>Wt b&m "MÄktiU * ekmeklim UttMb «dfes m4Än\i obnuvuid>
jt\&k& «tene* \t%h\nc«\ *4bvt\'djtn t^tnWttVe vc t**r* \«ucribuY» ^V\p o ^ » Mmty^îuu^nsJfl
^*d\evfm A-Vu« «tjWiyftVan \k cjan^yyet'i Vubrt eivWer
t«^Tk|| WfWk*k oblwW») f«r ^aitfufti) Mh\ UUV»] K«.Ktn»n V»fj»> su\ba flpruVt&VVttmfe baçm

4 ^(Ijm; Ytrojt v-.^v W\ fjdtcvkkn maHakV VoWùKceWen Mraoa\ %ci\%rv V4"^' «|«^H İM «t Ut **tt$r<4 OwtuvVt wecrftVi «u\kt. toten ntot meaà-f^^pjifx fbopftib tt^aübrt1\ i>M>*krA\Wt rVràatm >u\ùnv\ faWitVet \)to*ru Verm
. xtVMUi WmWt Vc^TrAAyteak. omrtkt\ tdvp W me$&yi\iA UMfi&m àah\ ^ ^ «jmIAh1 «kyH». «nktt d«Vu ein vt bttUnn Vjoi\at\\> ctnvtfftlA Y&btt \bcsvuV «|pjh Suktm l\Ävct\d-4 Vc\\ OmViTnc çe\\p, cemV "ìAema ve fAAcVAy* vt
.v^w Kbdurnhtm VWndVv« thv*\-\ Çftt-uw\ftU Vgdk toka d\itumu\ VaViit ¦v 'njltrt liUm oi Ut camV«àntn WVVsnda bcsmt\ty\e *kvv&-vl tjetH venç, ^wweftnnac sCAÄetl^ pJkU^tan ibûd^ *ca\u* ^taü W Vadat \b&du'M\\n Vai-
^ i%*tji t jßlt wtk»\
f mjum •> Hirnen den VHancfı irtv&mUnttdat^ Qtvftb «e vtc\\ ftedvr \ne \>u;vmdVt\ ^v^ktv«v\an birkaç, k\twe$a\e bit maKvAde va\\avy\u edtp \ytx VaùVed «t)pibn\ Vr»o eiWNtTi VwtrsrwVcrt ka\\ ederU \ò\dùtùtùì\ dvft StelA Wrb \\t \sa-vs *t^Ät\v\A\ totVnttt gaXùw t\Nc\et \«a\d\r*Abt\ ve ctnxA çid\^\\vvt Vpaà\^v\\ kt«Tu|>uva\ «Atne^ckt ^ctân tk \Xztnx ^\wì
-TweV\Ä-
wAttstnttt d\£n Xytx^x ^x\[Vc tn Udc\Hd nun c\-\nu™u\u ^kvcve\Ä fc a&Yfo&
ryb^Y.-\\liV\ Im kenti. «Hö ^^iww tu çteeA \o\ Wy^sjyse om«\\a vi^* -^O.
176
seyahatname
Uyneharn* •> ve delU û burhan süre-i 'Fe in begat mdahün* aleU-uhr* fe ridfcl-tebgry hanâ tefTe İÜ emriTiâh...-bu nass-i kâuTar [apaçık ayeIler] üzre va'z ü nasihat oluna [va'z ve ogût verilsin). Ahir [sonunda] kabul etmezlerse ayet-î şerîf-i sûre-i 'Fe kuaa' dabirul-kavmil-Jezine zalemû v*el-hnmdü liilahi Rabbi'I-âle- Bu aass-i kânlar [apaçık ayetler] fehvası [anlamı] Özre def-i bi-s-seyf olunmak {kılıçla önüne geçmekj mute'ayyin olsa [meydana çıksa], £â*İfe-i mezbüra [adı geçen kimse/ere/ mukabele olunup, [karsı çıkılıp] muda&'a-i bi's-seyf olunmak [kılıçla karsı konulmak/ şer'ân caiz midir? Beyân buyurulup mûsâb oluna [sevap kazamla 1. Hcevâb; Ulûl-emre [buyruk sâhiblerinej itâ'at etmeyip katl-i nefs etmeye [adam öldürmeye} gulûvv edenleri gulüvv-i *amm ile kati etmek caizdir. Ketebehu [yazan] El-fakîr Abdurrahhn."
Vel-hasıl [kısacası} yirmi beş aded sâhib-i "fetva [*fetvâ sahibi] imzasıyla, *sadr-i azam "telhîsiyle •** katline *hatt-i şerif sadır olup fçıkıpj, «yeniçeri ve •cebeci 'ocakları mâh-i şevvalin onuncu gün, yevm-i selâse [salı günü] idi [26 Ekim 1648}, "Ortacâmimde tekrar meşveret edip [danışılıp görüşülüp], *Atmey~ dânına bir mûtekeÜhn adam [söylemesini bilir] kimse gönderip,4 *çorbacı-i mez-büru kati edince [adı geçen çorbacıyı öldürünce], *yeniçeri ve * cebeci ocağı ve gayrı askeri tayfası hazret-i Risâlet-penâhın [peygamberin] sancağı dibinde cem' olup [toplanıp], cümle meşâyihân [şeyhler] fukarâlanyla tevhîd ve tezkîr ederek [Taun birliğini anımsatıp, öğütler vererek] *sadr-i a'zam ve *yeniçeri ocağı ve cümle askerî tayfası 0Atmeydânı'na, *Yeni Câmi'in yedi tarafta kapıların [kapılannı] asker ihata edip [fcusaapL *Acmeydânı'nm iki kapısından *yeniçeriler *Atmey-dânına dolup sadâ-yi "AJIâhî" ile tarafeynden [iki yandanj *gûlbânk-i Muhammedi sadâsı cihanı tutup, hemen 'Atmeydânı'nda olan pür-silâh *sipâhî yiğitleri •yeniçeri üzre küheylân atlann Müneydânı'nda at bırakıp bir hücum ettiler kim, hakka [doğrusu] bârekâllah [Tanrı mübarek etsin], ancak olur. Nice âdemi dendân-i ligden [kılıçtan] ve rumh-i bî-âmândan [amansız mızraktan] geçirip bî-bâk ü bî-pervâ [kor-
1 Kuran, Hucurât suresi, 49/9: "inananlardan iki topluluk birbirleriyle dövüşürlerse atalannı bulup banşttnn...." -NÖ. 2 Kuran, Hucurât suresi, 49/9: "Onlardan biri öbürüne karşı hâlâ saldırıyı sürdürüyorsa, sìr o
saldıranlarla, Tann'mn buyruğuna dûnûnceye dek savaşın.....-NÖ.
Kuran, En'âm suresi, 6/15: "Böylece zulmedenlerin ardı arkası kesildi, Alemlerin Tanrısına şükürler olsun." — NÖ.
Bu gönderilen, 5. Deveciler çorbacısı Mehmet Aga'dır. -NÖ.
178
DEFTERDARZADE MEHMET PAŞA DAİRESİNDE
, merkezlerinde karâr edip [durup], yine »yeniçeri canibinden varan atlılar J^jjPİrinc hücum edip bir nice el peşrevi ettiler amma bu hücumda nice 'sıpan ' f*. m£^H«e [alçaklık toprağına] düşüp, *Yeni Cami* hareminden (içinden) kala-r fyandaslan] gelip şehîdlerin aldılar. Hemen •yeniçeri •çavuşları, "çor-m *ycn*Çenye "Koman [bırakmayın] kurtlarım!" deyip ta vasat-i meydana S* jMjn ortasına] köpek cengi ederek geldiklerinde, •sipâh •Auneydam'nda kal-' cümle Yeni Cami* •haremine mâlâmâl olup [doluşup], cümle demir kapulnn Ae$P fknpatıp], demir pencereleri sedd-i siper edip, içeriden taşra (dışanya] ^ içerfy0 kursun ve bârân-i la'net [lanet yağmuru] gibi yağdırıp, An-i vahidde jçinde] yüz yetmiş •yeniçeri şehîd ve nice yüz adam mecruh olup, *sipfth si-^tnda. 'yeniçeri •Atmeydâru'nda kaldı ve •sipah minarelerin altısına

dahi r p^rnakl [tıklım tıklım] olup, minareler ve * harem kubbeleri üstünden *At-f^pj'nda 'yeniçerilere öyle kurşun vurdular kim *yeniçeri bî-ümân (korumasız)
tjjjr [sonunda] *yeniçeri, Ahmet Hân Türbesi [Sultan Ahmet Türbesi] ı a raunda-]tüT^' kubbeleri ve medrese kubbeleri ve nice hanelerin dam ve banılan [dam-ve çaulan] üzre çıkıp. Yeni Cami' *haremi içre olan sipâha kurşunu öyle ^j^ılar kim, bu kere *sipâhînin atları kurşun zahmından *sipâhîleri tarumar J-J*uıJ edip, nice yüzü de kurşundan helak olup [ölüp], hemen "yeniçeriler
^ eydânı'nda "Allah!" diye demir pencerelerden ankebûd-vâr [örümcek gibi] uruç fçıkıpj. taşra "harem kapıların kınp hücum edince cümle Yeni CâmTnin iç
^pfne mâlâmâl olup [doluşup] derûn-i câmi'e [cami içine] dahi girip, mahsur [JcusatuipJ, *harem pencerelerinden taşra * haremde olan askere oku, kurşunu
p taşrada olan asker cân ve baş kaydına [derdine] düştüler. •gjoTieM Hudâ, altı minaresinin kapıları taşra * haremde vâki' olmuştur. Hemen ^çcriler minarelerin kapıların kınp, dalkılıç minareden yukarı çıktıklarında ce-
(b3şıboş ?J *sipâhîler kuşluk vaktinde öğle ezanı okumaya başlayıp, nicesin mi-jc kati [öldürüp] ve nicelerin kayd ü bend ile "Vakitsiz ezan okuyan yalancı V/zzin hâli budur" diyerek indirip, kelle paça ederlerdi [kellerini uçururlardı], ga'dehû (bundan sonra] ^yeniçeriler altı aded minarelerden iç * harem içre olan jjıdha
havaliden öyle kurşunlar vurdular kim, beyaz mermer-i ham üzre pembe ml-a cesed-i inşândan cereyan eden hûn-i ahmer-gûndan [kırmızı renkteki kandan] mermerler la'I-gûn [kızıl renkli] oldu. Bu hali *sipâh görüp *haremin iç
#0â: Dârûl-kurrâ (Kuran okunan yapı) kısaltması. -NÖ.

Kahraman (KahramSn-i Kütü), Neriman, Rüstem (Rüstem-i Zal), Zal: Eski Iran söylencesinin ünlü kahraman/an. ~NÖ.

ı d&mcn-'ı §enriyarî »e müşerref olup {pâdişâhın eteğini öpmekle otvur-,/^leri taşra çıktılar.
' jfl* a [bundan sonra) Bıyıklı Mahmûd eşkıyanın kellesi Bursa Beyi'nden gelip '^^^jnâyûn önüne konup, nice gün *lstâmbol [İstanbul] içre {içinde! bu cenk, A'i ,-,r-melâl [çok acı bir belâ) olup, tav tavlanıp sav savlamp herkes mansûr Jıt rf r olduk diye hanelerine gidip, cümle serkârda (işbaşmdal olanlar *sadr-i
J" #hil'at"^ Zahireler giyip niceleri menâsıb-i aliyyeye [yüksek orunlara] nâ'il «id3*1 1
0\â^[yjfaftan *Atmeydânı'nda küme küme yatan uryân [çıplak] mahlûk-i Huda'yı ^f ratıkİannı] *asesbaşı ve * subaşı, arabalara ve at hamallarına ve Kumkapı ^ \ keferelerine ve bozacı Arnavut keferelerine yükletip, cümle na'ş-i Mu-
, Alametin [bütün Muhammed ümmetinin cesetlerini] Ahırkapı'dan deryaya
[denize atınca) süt gibi derya hikmet-i Huda "El azametü'l-illah" jR* *~jn yüceligiyle) cûş ve hurûşa gelip [deniz aşıp taşarak] lodos rüzgârı telacu-yelinin dalgalan birbirine çarpıştırmasıyla] cümle ibadullah vücûdlann
0.
dar
•a ve Kadıköyü'ne ve Kasımpaşa'ya ve Ebâ Eyyüb-i Ensâri'ye1 götürüp her ujrer köşede sâhibü'l-hayrâtlar [hayır sahibleri] dem ettiler [gömdüler].
Bunda bir sırr-i Hudâ [Tann gizi] müstetirdir kim [gizlidir ki]
Hikmet-i diğer:
,j ^İda [ezellerin ezelinde] âdetu'Uâh [Tann hükmü] bunun üzerine câridir & [sûrûp gider ki] bir. adam deryada gark olsa [bogulsa] yâhûd bir adam meyti
jîösöi
^ ö| deryaya atılsa ol adam gark olup üç günden sonra rûy-i deryaya [deniz yularlar, amma bu *sipâh meyyitleri [ölüleri] deryaya düşüp biri dahi bat-
40
rûy-i deryada [denizin yüzünde] ellerini açarak her biri bir canibe şinâverlik
^ûcülükj ederek gittiler. Çoğu Sarayburnu'ndan sırtlan üzre geçtikleri zahir ve rdir [görülmüştür ve bellidir]. Nice umûr-dîde [görmüş geçirmiş] adamlar *ib-
'cülusta [padişahın tahta çıkışının ilk gününde] "Böyle kıtal [kıran] alâmet-i
fitidir" [büyük bir belirtidir] diye taaccüb ettiler [şaştılar]. Hikmet-i âhir [son hikmet]:
gu na'şe-i ibadullah [Tann kullannın ölüleri] deryaya ilkâ olunduğu [denize gtıidıgı) günde Akdeniz tarafından ** Paşa * kadırgalar ile İstanbul'a nicesi temev-vûc-i deryadan [denizin dalgalı olmasından] giremeyip, biri Kadıköyü'nde, biri Haydarpaşa Bahçesi önünde, biri Üsküdar'da ve biri Tophane'de ve biri bizim Melek 4hmed Paşa pederinin yalısı kurbunda [yakınlarında) deryaya düşüp, yedi *kadırga

1 8kz. 181.s.tnot 1.
181
^relr^ryCn,'ÇCn,e; GZrC 2 yCrdCn olup. fakirlerden c.We
avdet eder kalmayıp cümlesi -yeniçeri destinde sehîd oldular.
Nice yüzü cflmf'-f şerif içre girip kapandılar. Yine pencerelerden cami' içre kursunlar vurup, cami' kapıların kal' edip [yerinden söküp], dalsatır-i Bektaşî üzre ak cami* içinde ibrişim kalîçeler fufak halılnrj ürre *sipah kırarak, kimi namaz kılarak kırdılar, kimi Kur'fln-i azîm okuyarak, hazret-i Osmfln gibi şehîd olarak kırdılar. Câmi'in cemV der ü dîvflnnda ftüm kapı ve duvarında] ve camlarında ve kıbâblar (kubbeler) üzerinde mestur /örtülüj olan kurşunlarda kurşun darbından bir rahne-dar olmadık /zarara uğramadık] yer kalmamıştı. Derûn-i câmi'de [cami içinde j Ke/flm-f izzeti [Kuran'» J gerdanında [boynunda] iken gerdandan kılıç geçen ibadullahın hadd ü pa'yanı fsonuj yok idi.
Hul&sa-i kelam [sözün kısası], kâmil [tam] yedi buçuk sâ'at bir kar-zâr eylediler kim (savaştılar ki} eğer Kahraman-i bî-âmân [acımasız Kahraman] ol kâr-zârda [o savaşta/ olsa Nerîman-i nerm /yumuşak Neriman] olurdu vc yahûd perhâş-i bî-kârda cenk ermekte olan diİdveranın [yiğitlerin], nıübarizanın [savaşanların) merdanelikle-rijj [yiğitliklerini} Rûstem-i zaman ve Zûl-i bî-âmfln istimâ' etse meddahân-i *sîpâ-htyAn [sipahhnn övgücüsü} olurdu.
El-kıssa [bu sözlerin sonucu şudur ki] »yeniçeri bî-hesâb [sayısız], *sipâhîyân bî-tab (yorgun} olmakla cenk iktidarları olmayıp "El firaru mimmâ la yutak miti süneni'l-mûrselînn (güç yetiremeyecek yerde kaçmak peygamberlerin sünnetidir) mısdikınca [ölçülünce] sipahin kurun firara tebdil olup [kaçmayı durmaya yeğleyip) her biri bir canibe perişan oldular [dağıldılar]. Sipâhtan ve *yeniçeriden bî-aded {sayısız} er mürd oldu [öldü].
"Lâ ma radde İi Hazâihî Ve lâ mâni'a U-hühmihi"
[Yazgının önü alınamaz Tann'nın hükmüne de kimse engel olamaz]
Bu ma'reke mabeyninde [bu savaş arasında], fesada bâ'is, badi olan (karışıklığa yo! açan) Bıyıklı Mahmüd nâm sakî Ahırkapı'dan Bursa'ya firar etti.
Mah-i mezbûrun [adı geçen ayınj on yedinci gün, yevm-i selase [Salı gönü) idi [4 Kasım 1658], Edime saray *gılmânlan gelip mertebelerince Sarây-i "hâssaya
SEYAHATNAME
31. MEVLEVİ VEZİR İLE DEFTERDARZADE
Evliya Çelebi İstanbul'da bulunduğu sıralardaki değişiklikler üzerine Defcerdarza-de Mehmet Pasa da istanbul'a gelip iznik'teki çiftliğinde gizlenir. Tahta yeni padişahın çıkması ve sadrazamın değişmiş bulunmasından yararlanarak yeni Sadrazam Sofu Mehmet Paşa'yla görüşmeye gelir. Bu görüşmede bulunduğunu söyleyen Evliya Çelebi şunları anlatır:
Sadrazamın Defterdarzade'ye ilk sorusu: "Mühre mi geldin?** - Sadrazam: "Kars'a git, yoksa seni simdi kati ederim.'" - Deflerdarzade, sadrazama ilenip hançerine el atıyor. — Sadrazamdan geri ad/m. — Defterdarzade 'ye Malatya Sancağı muhassıllıgı veriliyor. — Evliya Çelebi, Murtaza Pa/a'yla harca gitmek ifin Def ferdarzade'den izin alıyor.
Hakîr-i pûr-ıakslr kendilerden cüda düşüp [ayrılıp] onlar kat'-i menâzil ederek [duraklar asarak] İstanbul *a'yânının mektüblanyla Çini İznik'teki çiftliğine gelip anda [orada] *cüiüs haberin istimA' edip [yeni padişahın tahta çıktığı haberini duyup] tarfatü%ayn içre [göz açıp kapayıncaya dek) Yalova Kasabası'ndan bir kayığa
182
DEFTERDARZADE MEHMET PAŞA DAİRESİNDE
Jup
(binipl doğru Şehzade Câmi'i kurbunda [yakınında] koca 'vezire \sadra-
*rieit»cn koca *ve2Îr eYdür: "Celebi Paşa, destursuz [izinsiz] ne geldin? Yoksa
j,rıp dest-büs ettikte [el öptüğünde] hakîr hâzır idim.
dedi
geldin?
Defterdarzade: "Hâşâ sultânım, ben mühre lâyık olamam. Ancak sul-*$adr~î a'zam olduğunu istimâ' edip [işitip] Huda'ya hamd ü sena iTann'ya ^"îetürfl ki pederimin yâr-i gâr-i kadîmi [eski can yoldaşı! ve benim pederim ye-^ 0la« ve Sultân Murâd [4. Murat] zamanında beni terbiye edip *mans\b-i alile ^ -.jcssk orunlara] nâ'il eden [kavuşturan] efendim, peder-i azizim, sâhib-i sadr
amJ oldu diye hâkpâye [ayağının bastığı toprağa! yüz sürmeğe geldim" diye
'vezire yine temannâ etti.
tfeffier» koca *vezîr: "ibrahim Hân sana emir gönderip Kars 'mansıbın ihsan et-. jsîiçin gitmedin?"
1 -ys sultânım, ol emirlerle katlime de 'fermanlar var idi. Göz göre nice Kars gi-uj.bâsıl [verimsiz] yere varıp başımı vereyim?" deyince, koca Mevlevi 'vezir JdP [karakuş] gibi haykmp:

-grc, Kars'a git, yoksa seni şimdi kati ederim" deyince hemen Defterdarzade gfendimiz eydür:
»Sultânım, lillâhi ve resûlihi [Tanrı ile Peygamber için] hâlime merhamet eyle. gvfod ö ayal sahibiyim. Bir yıldır ki Anadolu'da on sekiz *sancak yerde bu kadar *sekbân ve *sanca haşerâtıyla ibadullah [halk] üzre konup göçüp, hâne-berdûş fbastfcraşj' serseri zulm [kıyıcılık] edip gezerim" dedikte, hemen * vezir:
"Bre çık" deyince, Defterdarzade:
"ilâhî yakında canın çıkıp Allah tez günde belân [belanı] versin mel'ûn koca" de-hançer kabzasına el ettikte, *vezîr asla söz söylemeyip, bir hayli tefekküre vanp [düşünceye dalıp] eydür:
"Eğer paşa istikâmet edersen [doğru davramrsan] seni bir hizmete kullanmz. flele şimdiki halde *kapı halkını dağıtma. Sa'âdetlû pâdişâh sana ber-vech-i adalet 'arpalık olmak üzre Malatya Sancagı'nı ihsan eyledi" deyince Paşa:
"Akıbetin hayır olsun, kabul ettim. Amma haracı ve avarızı ve muhassıllığm dahi ihsan eylesiz [bağışlasamz] yine medarımız olurdu" dedikte koca * vezir:
"Öyle olsun, sabah emirlerin al" dedikte paşa vâfir [çok] hayır dua edip taşra çıktıkta, dest-i şerifin bûs edip doğru Süleymâniye'de sarayına varıp *vâlidesiyle, evlâdlanyla Hisâr'daki yalısına gidip cümle tevâbi'lerini etrâf-i erba'aya dîdebânlıga [gözcülüğe] koyup, yedi bayrak yiğit ile kendisini nuhâfaza ettirip, yedi sekiz yerde
183
mâlâmâl [dopdolu] bu kadar mal ve h« t™x , . r ,
ur . ... fi , bu kadar forsa-» pflyzen [ayağı prangalı forsaj
ve bı-hesâb [hesapsız] mâl ü menâl gark olup musîber-i azîm oldu ve üçüncü gün istanbul'da bir ihrâk-i azîm (büyük bir yangın) oldu ki belde-yi tayyîbe ya'nî Kos-lantiniyye imâr olalı böyle harâb olmamıştır. Şu'arâ arifleri ta'miye ile:
"Yakdı Islâmbol'u âh-ijukard"
diye târih dediler.
Ba'dehû [bundan sonra] 'Silâhdâr Murtazâ Paşa'yı "'Çıkmabaşı sensin. Bu celep-lerin isyan ve 'tuğyanına bâ'is ve badi [neden] sen oldun" diye Murtazâ Paşa'yı *ls-lâmboi'dan Şam'a 'ılgar ile gitmek için 'çavuşlar ta'yîn olunup Üsküdar'a geçirdiler.
Ol dahi dârât ve azametile [görkem ve uiuiuguyla] Üsküdar'da Tekke Meydanı'n-da serâ-perdesin [çadırını] kurup cümle mühimmat müheyya edince fhazırlayıncaya dek] kâmil [tam] bir ay meks etti [kaldı].
(Seyahatname, c. 2, s. 470)
SEYAHATNAME
ıded
kühcylân atlar ile yarar kafadarları Amade idi (hazırdı! ve kayıkhanesinde aç pupa alesta kayıklar hazır idi.
..^k L,
_ . „„hd azm-i Malatya ediceK ma-
Ertesi onlara Malatya Sancağı muhassıllıgı cmn gc"P ^ rìc&ci koyup, hflkpâ-halde fkalkıp Malatya'ya gideceği zaman] hakîr nice kİn^ gitmeye kendilerinden yfne yüz sürüp, yüz bin minnet ile güç ile hacc-i S* ^ bir *çuha ve bir
me'zûn olup [izin alıp/, azil halinde olmakla yüz Vene kavlklarıa Yalova Kasa, atlas ihsan edip, du'â-yi hayriyeleriyle veda'Iaşıp. an a
faası'na gicciler. -Silahdar Murtazâ PasaW
Hakir istanbul'da kalıp ^^^f^J^ vüklügü imamlığı] emr-i ŞerU
mü'ezzinbasısı oiup. ve mahmil-i şerif imameti [deve ,
fi de Koca Mevlevi *vezîr [sadrazam] yüz altın ile ihsan edip cemi -, ahıbbâ ve dosı Zar ile vedâ'laşıp Üsküdar'a ubûr ettik [geçtik].
yüklüğü imamlıg İn edip cemî'-i ahi
(Seyahatname, c. 2, s. 470-4?^
M'
Dördüncü Kesim MURTAZA PAŞA DAİRESİNDE
32. ÜSKÜDAR'DAN ŞAM'A
•diki çiftliğine giderken Evliya Çelebi birtakım ar ,
* >gU:I,nUr. a-nda «en, bir de6işi«k oWu. Eski p^ «*•
büyük çıkmabaşj oldu. AnraU t.
.te p»>- „„ adamla» ™~----- o—-, — -v6.,.miK oldu. Eski , u*
* Murcaza Pas», büyük ç.kmabaş. „ldu. Anc< *-*h W -ekleşme biçiminden hoşnut olmaya„|atm a
î,km*M'lıg; ,» diye Murcaza Paşa vezirlikle Sam F„ı T UmM' «>-
SS s"" .„„„ gerçekleşme u.„.....-™ uuşuuc 01maya„|atm -"»8»
' » yol açen" diye Murcaza Paşa vezirUkle Şam Eyal J ' *"

>' Tdehac yolculu" MA müezzi„ba„ll8mı ^ ^j^f
"""T^TT- Pendik .---, - »wıCSı _ c
Sülen [İznik} - Yenişehir - Lefke - s— ^ "~ He' t [8 s.] - Bolvadin [5 s.] - Al*w.. L ! lU #
- Gebze Menzili - İçme Suyu İskelesi --DU~H~~-—
:] - Sülen [İznik} - Yenişehir - Lefke 'LJ* ~ ^
Kartal - «»» Iß^a Menali [7 saat}
pei
!fbe
^c - boğüt [io «1
* Seyidi [8 s.} - Bayat [8 s.} - Bolvadin [5 s.) - Akşehir [8 s.} - Ujîm ,
c § ismail [8 s.} - Karapınar Ereğli [9 s.} - Ulukışla [9 s.} _ ^H W C{7 sJ - Ramazanoğlu Yaylası - Külek Kalesi - Çanta Han. ?. "
"alesi - Kurculağa Menzili [12 s.) - payas ^
Sü|tan
Ham
Ada-Sa-
Misis - Şalımaran Kalesi - Kurculağa Menzili [12 s.} - Payas g ii1$İ Beli - İskenderun Kalesi [2,5 s.} - Kargasekmez Beli - Gökgedik -
- Medek Kalesi [6 s.} - Şecer Kalesi [7 s.} Hama - Humus fcl 8 arsa [6 s.} — Sam.
k«ltütan 6 s } Medek Kalesi [6 s.} - Şecer Kalesi „Ancakya I12 s Hânl [6 s.] _ Harsa [6 s.} - Şam.
184
fvliya Çelebi. Murcaza Paşa ile Şam'a gic.mek jçjn Q
„„rken, Karahaydaroglu'nun yaral, olarak şefckij^ ha21rl'klarda b |
A*»» (.»»radan Pa5a) i,niyle gidip J^^g** - o„u *
^sadrazamla konusmas.na can.k oluyor. Karaha d, Ercesi
fü|u yerine geririli„ceye dek onu İ2İeyip du ^ «*ü «Umi buy.
Mlikle anlacyor ««dükler.ni yal,n, ancak ^ .y
185
SEVAHATNAJ*E
IOglm. Karabaydar'ıa kanım istiyor. — Kar ta evin,'" a J l v -, * ~Ym Haydar ya ***** ba/m buyruğu. - Anadolu Valisine dt t_j , » . ,__. ^ahmyJarogim-mm yahaİa bayrağa. - AnadoİIa Of bozalnyor. - Katircmffn pajay, öldürüyor. - Karahaydaroglu feoriiiyr. - Ç«ri yarıp kaçıyor. - Nt Par ki yaraland,g„dam.„ - Kaydı kapandığı «de bastırılıyor. - Ya~ ralsyken bitt yedi kişiyi &dUrÜyor. - Karahaydaroglu mm yaraşma bakması. - Istanbata iki beygirli soi taht üzerinde ^İriyorlar. - Evl'ıya'ata Karahaydarogtm'yl* koaupaası. - Par^ mak kalınlığında kart/ar bBrttmSç yara. - Su yara ifldb olmaz!" - Sadrazam batinde. - "D*. dt Efendi, kurt oğlu k,m idim... ' - Sanan sn'Sti mahşerde olacaktır. Çıka» bir tanım için...» - -Dûn doğdum bugün ölürüm. Hemen içini gür." - Hamal beygiri tütünde. - Parmakkap^ ~ tp boğaza geçiriliyor, hamal beygiri allımdan çtkU'rpr.__|
Evvel* Kara Haydar nam sakî [adındaki eşkıya] bir kadıyı kati edip, Sultân ^
him Hân'ın •cülusunda isyan ve tuğyan [ayaklanıp taşkınlık] edip, nice sene ş^ edip. Sakakutan Bel'de ve ebelinde ve Direkli BeTde ve Çengellibelfnde ve ^ maşıkn fiei'de ve Domaiiç Beli'nde ve İzmir kurbunda [yakmlannda] Sabuncu Be|^ de, bunun emsali [benzeri] nice yüz bellerde bin kervanı basıp, Anadolu *Eyâ]e% de -ne/ir-i -ânım çıkıp, Kara Haydarı Işıklı nâm kasaba kurbunda [yalanında] hif hâne içre kapanıp, haneye «e? edip cümle tevâbi'i [adamlan] cızbız kebabı gibi PüN yân olup, Kara Haydar cân havliyle [can korkusuyla] taşra çıkıp, kati edilip [öldûr(u iûp] kelle-i murdânn [pis kellesini] der-i devlete [devlet kapısına] gönderip, ^ [bütün] tarîfc-i 'âmmlar [yollar] emn ü emân oldu [güvenlik kazandı].
Atrtmâ Karahaydaroglu nâm bir veled-i zinası [piçi] zuhur edip [ortaya çıklp]] babası melunun kanın taleb [kanını istemek] için Anadolu 'Vilâyetimde yirmi •san' cak yerde nice yüz bin ibadullahı [Tann kullannıj rahatta komayıp, tâ *cüiûs.j Mehmet Hân ihtidasına gelince [4. Mehmet Han'ın tahta çıkısının başlangıcına ge_ hnceye dek], üç *eyâfet yeri harâb u yebâb /yıkık dökükj eyleyip, bir vech ile [y0j. la/ efe girmek muhal [olanaksız] oldu. Hattâ bu hakirin Engürü [Ankara) kurbunda [yakınında] BahMıisâr nâm karyede [adındaki köyde] ale'l-gaile [boş bulunarak] rast geldiğimiz mel'ûnlardır ki mukaddema [daha öncej evsâfları [nitelikleri] beş ay mukaddem /önce] tahrîr olunmuştur [yazılmıştır].1 Ahir [sonunda] zamân-i Sultân ibrahim Hân evâhirinde [Sultan İbrahim Han'ın son zamaniarmda], Melek Ahmed Paşa Efendimizin ağalarından sabıka [eskiden) *Tûrkmen Ağası Abaza Kara Hasan *Aga'ya *hatt-i şerifler gidip, "Karahaydaroj. 'Eşkıya Yatağında" başlıklı 20. bölüm. -NÖ.
186
MUKTAZA PASA DAİRESİNDE

^ hajı ya başın- diye istima'let emirleri (vaat buyruklanl gidip, kayd-i hayat ^(Cjonceyedek] ba'de edâ-yi hizmet [hizmeti yerine getirdikten sonra] 'Türkmen !(gı taahhüd olunup. Hasan *Aga dahi bin kadar şehbâz ve naradar lyürekn ve iş erleri ve bâg ü dag serverlerinin [önderlertnin], bahâdır hünerverlerin ustalarını] basma cem" edip [toplayıp], bir gün Söğüdü Dağı nâm mahalde ^jrfe] Karahaydaroglu'nu yataklandınp, andan fırâr eder [oradan kaçar]. Ba'dehû ^(jnn sonra] andan başına iki yüz nâm-i be-nâm cem' edip (adı ünlü toplayıp] jfcprcıoglu ve Akyakahoglu ve Onyaganhoğlu ve Yeğen Hüseyin ve Kara Menü nam
İlmilerle İsparta daglannda ve Söğüt kûhlannda [dağlarında] ve Aydın 'cebellerde [dağlarında] ve Sanı hân ellerinde gezip, ehl-i tûccâr-i berr ü binan rencide et-(jgi [kara ve deniz tüccarlannı incittiği] İbrahim Hân'ın mesmû'-i 'hûmâyûnlan
0jUp [kulağına vanp], Anadolu *Eyâleü'ne mutasarrıf *Vezîr Küçük Çavuş Paşa, Anadolu *Eyâletî'yle varmak *fermân-i şehriyârî olunup [padişah buyruğu
jjjup], pasa on bin askerle âsi ve haramilerin Üzerine vanp, Karahisâr altında iki as-
j^r birbirile mukabele ve mukâtele ederken [karşılaşır ve birbirlerini kırarlarkenl kj-emr-i Huda [Tann'nm buyruğuyla] Karahaydaroglu yedi yüz adamıyla on bir jgrme ve çatma Anadolu askeri içine aç kurt koyuna girer gibi girip, askeri bozup.
İrimin kınp kimin âzâd edip ol mahalde Anadolu Valisi bîr *vezîr-ı danayı Ibilgili yezîri) kayd ü bend ile [bağlayarak] Karahaydaroglu'nun önüne getirip ulrz-î pâdişii-jiî [padişahın namusu] vardır" diye Karahaydaroglu, Küçük Çavuş Paşa'yı atıyla ve donuyla ve birkaç yakın *huddâmıyla "Bir dahi hazretin sancagıyla üzerime gelme" jiye and ü yemîn verip âzâd eder.
Bu esnada paşanın ve gayrı Anadolu askerinin bâr ü *bengâhı [ağırlığı] ve *hay-me ve *hargâhlan ganâyimiyle [doyumluklanyla] Katırcıoglu nâm şitnşîr-bâz [kılıç ustası] ile kanlı bî-îmân ü âmân [inançsız ve acımasız] gelip cümle şikân Karahay-^foglu'nun önüne koydukta, paşanın *tug ve sancak ve bayrak ve *ıabıl ve alemin Karahaydaroglu görüp, Katırcıoglu "İşte Allah bize *tuğ ve *sancak ve bayrak ve 'tabii ve alem sahibi dag paşası etti" dedikte, Katırcıoglu eydür:
"N'eyleyim paşayı ele getiremedim. Gidinin yürük atlan var ve birkaç ** oglanlan var imiş, elimden kurtuldu," deyince, Karahaydaroglu eydür:
"Bre şimdi paşayı kayd ü bend ile önüme eli bağlı ve ciğeri dağlı getirdiler. Hâline merhamet edip bir dahi üzerime gelmeyeceğine yemîn verip âzâd etlim işle djndf deyince Katırcıoglu eydür:
-Bre gerçek mi? Yâ sonra gene deryâ-misâl [deniz gibi] askerle üzerimize gelirse bizi öküz boynuzunda isek bizi kırar, hay Karahaydaroglu, Allah belâcıgm versin!

Bre ne âzad ettin? Onların dirisiyle söyleşmekten
ye atma suvar olup [binip/, fi'l-hâi [hemen) r> Ölûsûyle köyleşmek gerek" di-
. „ , . memeni paşaya vanp "Dur bre a... kahpe!" deyip
paşaya dalkılıç olup, pasa vedi ,
l - ' adamıyla Katırcıoglu'na hamle edip [saldırıpJ.
KamoogJunun bir adamın kati edip [oldurup], birine dahi sataşırken Katırcıoglu paşaya bırsârır-i Katırcı nice [nasıJJ vurursa kellesin terkiye alıp. yedi gulâmı kayd o bend edip [bağlayıp/, kelleyle ve atlan ve gulûmlanyla Karahaydar önüne gelince Haydaroglu adayıp, "Katırcıoglu? Simden geri [bundan böyJe] biz dahi başımız tedârikin görelim. Ahir [sonunda! işimiz tamam oldu. Hemen gerçekten asker yazıp, Karayazıa ve Sait Arap ve Kalenderoğ^u gibi ili, »vilâyeti vurup *Celâlî olalım, yâ-hûd dcryâ-misâl asker ile Acem diyarında bir yer feth edip anda karâr edelim" dedi. Katırcıoglu eydür:
-Bre, iki el bir baş içindir, ipten kazıktan kurtulmuş yiğit yazalım. Mâl vere-/im. mâl afalım' deyip, nice yüz harcus-seyf [kılıca yarar] ip sürüyenleri başlarına cem' edip [toplayıp/. Kırşehri ve Beyşehri ve Akşehir ve Seydîşehri ve Eskişehir ve Alaşehri ve şâir belde ve şehirleri harâb ö yebâb [yıkık dökük] ve halkı kebâb ve hanelerin turâb [toprak/ ederek günden güne isyan ve 'tuğyanları ziyâdeten [artarak/ zahir olup [onaya çıkıp] ümmet-i Muhammed'in ehl ü ayallerini alıp, kırmızı şâl üe kafadarları gibi gezdirir.
Hikmet-i Hudâ •ciÜOs-i Mehmet Hân'ın hemen ertesi günü Karahaydaroğlu katli hakkında yine Abaza Kara Hasan 'Aga'ya *hatt-i şerifler gidip, dünyâ âsüde hâl ola diye bir târih mısrâ'ı "Eyledi âsûde dünyâyı" fehvasınca cihan âsûde olmak için (rahatlasın diye} Sultân Mehmet Hân'ın ihtida [ilkin] kaû-i benî-âdem hakkında (insa-noglu öldürme üzerine) *hatt-i şerif mAtmeydâm cengi ve saniyen [ikinci olarak] bu Karahaydaroğlu hakkına sâdır olmuştur [çıkmıştır].
Bu *hatt-i şerif sabıka [eski] *Tûrkmen Ağası Hasan * Aga'ya vardıktan tekrar ol dahi "menem diğer nist" ("benden başkası yok"] diyen iki bin bahâdır yiğitler ve vilâyet vilâyet [il il) gezip belde ve Mâlar fkalelerj ve şehr-t azimlerde [büyük kemlerde) nâmdâr iş erleri başına cem1 edip [toplayıp], müşavereler ve gûnâgûn [türlü türlü) re'y ü tedbîrler ederek Karahaydaroğlu nâm haramiyi **** mahalde [yerde) olduğunu haber

alarak cümle ahâlU "vilâyete [i] halkına) haber edip ve Mm etmeyip [durmayıp) haramiler üzre gitti. Zîrû Abaza tayfasında nice şecf (yürek/// ve bahâdır [kahraman) adamlar gördük amma Hasan *Aga gibi bir gayyur [gayretli) bir server ve hünerver ve bâzû-yi devlette bir er oğlu er görmemiştik. Cümle askerin çifte atlar ile hâzır olup iki gün iki gece *ı!gar edip, haber aldı» köye vanp, vakt-i seherde âlem [dünya) ağyardan bî-haber iken [yabancılardan ha.

188

MURTAZA PASA DAİRESİNDE

, Karahaydaroglu'nun askeri ile sakin olduğu [oturduğu] karyeyi [koyul ^ra«diP P^M. Hasan *ASa as^ñ cüst-ü-cûda [araştırmada} iken Karahay-^»lı**ovar °İUP íatIan,PJ« M yûz meI'ün yigitleriyle asker-i İslam'ı [İslam aske-í,ítf0yíirí,rak köyden dl*an h*h û nâhâh [ister istemezi *meydân-i savaşa çıkıp Otv j,0glu üe ikisi dilîrâne ve Rüstem-âne1 [yiğitçe ve Rüstemcel hamleler edip, jw #Aga üzre hücumlar edip, üç sâ'at bir cenkte Hasan *Aga'dan kırk üç adam *¿ <,lup. anlardan yedi mel'ûn hâk-i mezellete [alçaklık toprağına] düşüp ta vakt-i ^nnca [ikindiye dek] sâbit-kadem [tutunup] ceng-i azimler [büyük çarpışma-

Kg*

Ahir (sonunda] Karahaydaroglu'nun altındaki esb-i tâzîsi (Arap au] bUâb û bl-j [güçsüz, bitik] olup Kara Memi nâm şakisi getirdiği bir attan bir ata sûvâr ^aSan laraimcian Karahaydaroglu'nun uyluğuna bir kurşun isabet edip

° te zahm-âlûd iken (yara almışken] kudurmuş yılana dönüp, dokuz yiğit dahi (da-$ehîd edip, âhir kendiyi [kendisini] zahm [yara] bî-mecâl edip [güçsüz bırakıp] ; gurûb [güneşin batma vakti] olup, âlem [dünyal şeb-i zulmete [gece ka-^jjgma] vanp, çeşm-i pür-hûnlar (kan bürümüş gözler] nâ-binâ [görmez] olup, ol otelde Karahaydaroğlu firar edip nâ-peydâ [görünmez] oldu. Hasan *Aga'mn askeri dahi bî-dermân (dermansız] olup, Karahaydaroglu'n [Ka-jjaydaroglu'nu] ele getiremeyip, hâ'ib ü hâsir [eli boş olarak] bir köye mihmân 0jup. ertesi ale's_sabân [erkenden] ile * vilâyete *neiır-i *âmm * fermanlar edip, „^er kim Karahaydaroglu'ndan nâm ve nişan getirse beş at ve beş *kese veririm" jjyeyemîn-i bülâhlar ve *re'âyâya gûnâgûn (türlü türlü] va'deler edip [sözler verip] •Her kimde pinhân ise [gizlenmişse] ol köyü adamlanyla ihrâk bi'n-nâr ederim [ateşe veririm]" diye bu sıyt ü sadâ velvele-ârâ olur {bu haberler dört yanı gürültüye verir]. Üçüncü günü bir Türk "Müjde sultânım! Karahaydaroğlu kurşun yarasından bir gün köyde kalıp, cümle Katırcıoglu ve Akyakalıoğlu ve Onyağanlıoglu nâm liradan kaçıp, kendisi üç adamıyla bir damda kapanık kalmış" deyince der-akab {hemen arkasından) Hasan *Aga cümle askeriyle atlanıp, müjde eden hartfi {herifi] bir ata bindirip, ol gün ol gece *ılgar edip, mezkûr [söylenen] köyde Karahayda-r0g!u âteş başında otururken basıp, içeri girenlerden tabancalı tüfekler ile yattığı yerden yedi yiğit şehîd edip, âhir [sonunda] âlât ve silâha iktidân kalmayıp, cümle silâhlann elinden alıp, bağlamadan zabt ederler [tutarlar]. Zîrâ ol arbede mahallinde uyluğuna kurşun gelip, kurşun kalır. Kurşunu çıkar-

1 Bk. 180. s., 1. not.

189

SEYAHATNAME

maic için bi-*ki falalazj mel'te bir kam,, içine t—. , «en kamu, sokup kanuşa geriden a.« J , k°yup kui5un

Ol eclden (bundan ötflrûj bi-dermân feüçsûzj kahp. Hasan -Aga kendisine cer-râhlar ca'ym etmişti.

işte bu Âsîtârie-i sa'âdete [istanbul'a] getirildiği gün hikmet-i Huda biz Murtazâ Paşa Efendimizle Şam'a gitmek için Üsküdar Sahrâsvrida *Aga Tekkesi Çayın'nda "hayme ve *hargâhlanmız fle meks ettiğimiz mahalde [kaldığımız yerde] "Bre! Hasan *Aga, Karahaydaroglu'nu kayd ü bend ile getirmiş/" diye istanbul ve Üsküdar'dan yüz bin asker Üsküdar bağlarına Karahaydaroglu temaşasına [seyrine] çıkıp,

(Hasan *Aga ahy-i azîm ile [büyük alayla] bin aded güzide ve müsellâh [seçme ve silâhlı] askeriyle paşa ordusundan geçirip bu hakirin "haymesi mukabelesinde /karşısında] *Aja Tekkesine Hasan «Aga inip, Karafıaydaroglu'nu iki beygir üzre taht-i revân sah üzre bindirip, başında san harîr [ipek] hatm sannıp, yeşil nâfe kürk giyip, gayet zali ü nahif fzaîf] olmuştu, iki canibe selâm vererek onu dahi ¦Aga Tekkesi'ne bir hücreye indirip, hemen "Türkmen Ağası Hasan *Aga-yi müdebbir /tedbirli Hasan Aga] "Karahaydaroglu hâ'ini sâye-i devletinizde hâlâ [şimdi] der-i devlete getirdik. Ale's-sabâh huzür-i devlete nice götürelim? Ve ne gûna dîvân-i pâdişâhîye varalım?" deyip, *sadr-i a'zama danışmaya adamlar gönderip, kendisi Murtazâ Paşa Efendimizle buluştukta Murtazâ Paşa eydür

"Adam, gazan kutlu olsun. Kıhon arşa asıp yed-i tûlânı ayan eyledin [elinin becerikliliğini gösterdin]. Hattâ pâdişâhım şimdi bana Şâm *EyâIeti'n ihsan ettikte 'Göreyim seni bana Karahaydaroglu'nu yolun üzre ele getirip huccâc-i Müslîmînin [islam hacdannm] yolun emn ü emân edesin" diye emr ü 'ferman etmişti. Hamd-i Hudâ ol vacibinin [öldürülmesi gerekli olanın] giriftar olmasına [yakalanmasına] seni muvaffak etmiş" dediklerinde Hasan *Aga da Karahaydaroglu ile ceng ü cidal ve harb ü kıtal ettiklerin bir bir takrir eyleyip [söyleyip], Karahaydaroglu'nun ve Katırcıogiu'nun ve Akyakalıoglu'nun şecaat ve mehabet ve salâbetlerin ve fenâlık-lann meth eyledi [övdü].

Ba'dehû [ondan sonra] hakir, Kara Hasan *Ağa ile buluşup: "Sultânım, bizim Karahaydar Beyzade Beyefendimizi hamd-i Hudâ ele getirmişsiniz" dediğimde hamd edip eydür:
-Ev/iyâ, eger Haydaroğlu ile aşinalığın var İse yürü gidelim. Kendüye buluşup tesellî-i hatır ver [gönlünü avut/. Anı kati ettirmeyip Girit Cezîresi'ndeki [adasında-ki] Deh Hüseyin Paşaya göndenmeye ta'ahhüd edip halâs olmasın [kunulinas.ni]
MURTAZÂ PASA DAİRESİNDE
* * (kendisine] bildir" deyip Hasan %Aga ile Haydarzâde'ye vanp.
^l&nü aleyküm, beyim! Hoş geldin safa geldin" dediğimde hemen Knrahay-*ef&
i***" hay cSn kurtaran Evliya Çelebim! Sen de hoş geldin, amma ben nahoş ge-«siyâset meydânına geldim" dedikte hakir ve Hasan *Ağa, Kaıahayda-İT yanına oturup nice esnâ-yi kelamda [söz arasına] kendüye tesellîyet-i & verip [gönlünü avutupl musâhabetler ettik [söyleştik], »^avdaroglu eydür:
jiyâ^n bilir misin, Engürü * vilâyeti yanında Balıkhisâr köyünde ol kış günü zaman senden acîb [acayip] câri kurtardık. Acîb gafil idik [aymazdık!, tfor $fa* âte§ başmda oturuyorduk. Ol zaman senden cân kurtardık, amma şim-Hasan *Aga devletinde cân kuşu uça gibi, Evliya Efendi" dedi. •Ağa eyitti:
*jM Iacaba' beyim, Evliya Çelebi'yi bilir misin?" dedikte Haydaroghıi i£ngûrû Vilâyetinde bir gün on iki atlı ile bir köyde âteş başında otururduk. urdli atlı bizi basıp, Allâha şükür, el kaldırmadılar. Aklımız başımızdan gidip - bunlar ile cân sohbetleri ettik. Evliya Çelebi'ye bir çakmaklı tüfenk ile üç m$*ytrıip 0İ gcce zevk u safâlar etlik" dedi. Haydaroğlu ağladı. Ijgjdr müte'essir olup:
'flc aglarsuı beyim? Hemen pâdişâhın huzuruna vardıkta 'Pâdişâhım, kuş uirna kıyma, beni Girit'te Deli Hüseyin Paşa'ya gönder. Dîn uğruna orda kâfire . yurarak şehîd olayım' de" dedim, ^haydaroğlu eydür:
»Behey Evliyam, ölüm ölüm olduktan sonra sızlamak ne boyuna borç ola! Ben iÇİn nünnet mi ederim?" dedi. 'Hele beyim Girit fethinde bulunup anda [orada] bir 'sancak beyi ol. Bir zarnân-kf 3ıida din düşmanlarına kılıç çal. Benim istediğim budur. Eger sen böyle dersen ^etlû pâdişâh hazz edip seni Girit'e gönderirler" dediğimde Karahaydaroglu ey-
-Gel Evliyâ'm, senin ağzını öpeyim. Sen iyi dersin amma Evliya Efendim, ben getrim ben bana" deyip uyluğunda kurşun yarasın açınca anı gördüm: Parmak gıgında kurtlar. Yara çürüyüp uyluğu pâre pâre olup, râyihasından [kokusun-
-%!aya Yatağında" başlıklı 20. bölüm. -NÖ.

dan] yanına adam varamaz.
"Evhyâ'm, bana tesellî-i hatır verdin 1k
5u kendi bagmm koruğa he/vasıdır. Yine ^ nasJb o]du- diye bir ^ ihs,n edip. Huda alimdir [Tann bilir} ki yirmi bir yıl mukaddem föncej bu hakîr 5am-a giderken Ishaklı nâm bir kasaba kurbunda [yaJamndaJ Karahaydar kendisi bizi vu_ rap kınp hakirin bu kadar mâlın alıp yetmiş yedi gün kendileriyle ma'an [birlikte] dağlarda yatıp kalktığımız zaman bu sfl'at o zaman Karahaydarogiu'na değmişti, jç^ ya Sultân'ın ihsanı bir musanna' /çok süs/ü/ sâ'aı idf. "Bre beyim, bu s&'at zaman ile benimdi" dedim. Haydaroğlu eyitti:
'Gerçektir, baba merhum senin malından bana vermişti. Yine nasib oldu" dedi ve "İste Hasan *Ağa'ya sor. Şimdi yollarda gelirken bu sâ'at sebebiyle her bâr [ke^ seni anıp 'Melek Ahmet *Paşah Evliya Çelebi sâ'atidir* diye seninle dağlarda ve be]_ lerde gezdiğimiz anardım" diye ta akşama varınca (varıncaya dek] nice bin kdimâu /ar, hemen kendiye netîce-i kelâm /sözün özü/ cümle teselli-i hâtırgûne (gönül avu. tucu) kelimâtiar ettim.
Ertesi gün ale's-sabâh Üsküdar'dan bir cerrâh-i kâmil [usta bir cerrah] gelip ya. rasm seksen yıllık şarâb-i nâb ile /halis şarapla/ yıkayıp, cümle çürük etlenn çıkarıp meğer uyluğu kemiği cümle hurd [paramparça] olmuş. Cerrah:
"Bu iflah olmaz [iyileşmez]" diye yarasına merhemler sarıp alay-i azım ile [h& yük bir alayla} Üsküdar'dan koca *vezîr-i a'zama götürdüklerinde hakîr yine seyr q temâşâ için bile [birlikte] gidip *sadr-i a'zam-zâde Süleyman *Bey yanında idim. Koca Mevlevi *$adr~i a'zam Mehmet Pasa, huzurunda Haydaroglu'n [Hayda. roğlu'nu] söyletip:
"Niçin bu kadar zamandan beri haramilik edip ibadullahı katl-i nefs ederdin [Tann'nm kullarını öldürürdün]?" dedikte Haydaroğlu, *vezîr-i a'zamı Mevlevi fcü-lâhıyla görünce eydür:
"Canım dede efendi, kurt oğlu kurt idik. Kişi aldığına göre satar ve baba ve dedesinden gördüğün eder, elhükmü lillâhl /hüküm Tanrı'nındır]" dedi.
*Vezîr-i a'zam cerraha su'âZ etti. Cerrah dedi: "Uac-pezîr değildir [onulacak gibi değildir)" dedikte Hasan *Ağa eydür:
"Girit e gönderin sultânım" dedikte *vezîr-i a'zam:
MURTAZA PASA DAİRESİNDE

4*
lindi gönderelim" dedi.
ya ve kırk nefer adamlarına *hil*at-i fâhireler ihsan edip kayd-i hayât rtii boyunca] hizmeti mukabelesinde [gördüğü iş karşılığında] 'Türkmen
•¦ \r. jn olunup *vezîr-i a'zam eydür: -mniz?" dedikte Haydaroğlu eyd
ydaroglu, niçin Kütahya *Vezîri Küçük Çavuş Paşa gibi bir *vezîri bo-
hâlidir [savaştır], öyle olur. Benim huzuruma kayd ü bend ile getirdikle-
-i Resülu'llâhı [Peygamber bayrağını] taşır bir Osmanlı "vezirinin ırz-
ımı'
diye nice mâl ü rnenâlin ve nice mahbûb iç gulâmların kendüye verip
w jın Sonra Kaorcıoglu ardı sıra yetişip şehîd etmiş. Benim andan haberim
r ,e]]îd ettiniz ise *tug ve * tabii ve alem gibi mâl ü hazâ'irıi nice oldu? Ve bu sC[jc baban harâmî idi, onun tahsil ettiği mâl ve senin bu kadar zamandan be-
ettiğin mâl ü menâl hangi dağlarda medfûndur [gömülüdür]? Ve hangi şe-. yataklarında mahfuzdur [saklıdır]?" dedikte Haydaroğlu eydür:
-Sultânım
bunun sonu mahşerde su'âl olacaktır. Çıkası bir canım için bu kadar
İlâhı ele verip ve âteşe yakıp onlarda olan ve bellerde medfün [gömülü] olan "afü"1 bir bir diyemem. Koca *vezîr, gün akşamlıdır. Dün doğdum bugün ölü-Hemen isin gör" dedikte *vezîr-i a'zam: -fj'ola baş üstüne!" dedi. ^basıya buyruğu verip:
-Varın Parmakkapı'da salb edin [asm]" diye * ferman edip, Haydarzâde'yi ham-^1 beyg'ri uzer'ne tabmîl edip [yükleyip], alay-i azım beygir üzerinde iki yanma ^jı aslan gibi alan alan nigerân ederek [sert sert bakarak] Parmakkapı'ya götüren hakîr dahi atıma süvâr olup alargadan [açıktan] gidip, Parmakkapı dibine dikta boğazına ipi geçirip, habl-i metînin [sağlam ipin] ucun [ucunu] kayd ü edip [bağlayıp], altından hammâl beygirin çekip, beygir bâr-i girân [ağır yük] ı^den halâs olup [kurtulup], Haydaroğlu dahi teslım-i rûh edip "beynehu ve ^ynallâh" [onunla Tann arasında] gidip, nice ihsan ve in'âmlar görüp, nice zarnân jjjr yerde ta'âm yiyip [yemek yiyip], nân ü nemek [ekmek ve tuz] hakkı var. /ühmetuİlâhü aleyh [Allah rahmet eylesin].
Cümle Anadolu ibâdı [kullan], şûr ü şerlerinden halâs olup [kargaşa ve kötülük-lerinden kurtulup], hikmet-i Hudâ Sultân Mehmed Hân-i râbi'in [4. Sultân Mehmet'in] ikinci gazası bu Karahaydaroglu'nun katlidir [öldürülmesidir]. Hudâ alimdir [Tann bilir] böyle olmuştur.
292
193
SEYAHATNAME '
Hânc-i bî-minnetimizde fmtanctsü evimizde] yatıp, cümle ahbâb ve ak Uaüûkât ile vedâ'laşıp [esenleşipj. yine Üsküdar'a ubor edip [geçip], bazı ebem /çok gerekli] levazımlar alıp, yine tekrir Üsküdari Mahmûd Efendiyi ve Karaca Ahmet Elendi hazretlerini ve âsûde-hâl {başı dinç] olan ki bar-i evlîyâu'tlâhlan (Tanrı ermişlerinin büyüklerim] ziyaret edip, rühâniyerlerinden istimdâd edip [yardım di-ley ip]. Üsküdar'dan $âm-i cennet-meşârn ve bûg-i irem'e /cennet kokulu ve İrem Bagi'na benzeyen Şam'a] azimet eyledik (yola çıktıkJ. (Seyahatname, c. 2. s. 472-479)
34. ŞAM'DAN ÜSKÜDAR'A - İSTANBUL'DA CELALİ CENGİ
Evliya Çelebi, Deftesdaszade Mehmet Pasa İşsiz güçsüz istanbul'da kalınca, saraydan yeni çıkmalardan olup Şam Valiliğine atanmış olan Murraza Pasa ile hacca girmeyi a/r/ma koyuyor. 1648 eylülünde (1058 sabon) poşuyla Şam» gidiyor. Çok geçmeden İstanbul'da sadrazam değişikliği oluyor. Murraza Pasa, görevden alınıp sürgüne gönderilen Koca Mevlevi Vezirin (eski Sadrazam Sofu Mehmet Paşanın) adamların-dan olduğundan, yeni sadrazamın ve öteki koruyucularının düşüncelerini anlamak üzre EÇyi hemen İstanbul'a yolluyor. Üsküdar'a varmca orayı asker kalabahgı için_ de gören Evliya şaşırıyor. Sadrazam da orada otağ kurmuştu; onu ziyaret ettikten sonra 6/raa beklemesi söyleniyor. Çünkü şimdi hemen çözülmesi gereken bir iş var: Orada toplanan asker, Gürcü Nebi, Katırcıoğlu. Çomzr Bölükbaşı gibi Celaliier üzerine sefere çıkmışlar, ne vat ki Celaliier de yüz bin kişiyle bu yana gel mekr ey misler. Bundan dolayı Üsküdar'ın çevresine ve bağlar kenarına hendekler kazılmış. Evliya Çelebi bu iki gücün çarpışmalarını bir köseden sonuna dek izlemiştir. Burada izlediklerini, olup bitenleri bir spor karşılaşması gözüyle görüyor.
istanbul'dan ge/en haber: Koca Mevlevi Mehmet Paja sadaretten alındı ve sürüldü; yerine Kara Murat Paça geldi. — Murtaza Pofa tedirgin oluyor, istanbul'un niyetlerini 'öğrenmek üzere Ev-liya'yı istanbul'a gönderiyor. - Şam'dan istanbul'a. - Üsküdar "deryâ-misâl" asker kaynıyor. - Sadrazam, Murtaza Pofa için: "Biz ona büyük bir iç vereceğiz amma önce çu gaileyi defedelim. " - Gaile: Gürcü Nebi, Kattrctzade, Çomar Bölükbaçt gibi Celaliier yüz bin Celali ite Üsküdar'a gelmek üzre. - Üsküdar'ın çevresine ve bağlar kenartna hendekler kazmışlar. ~ Kasımpaça Mevlevihanesi çeyhi Çelebi Halil Efendi'nin ve Sadrazam Kara Murat Pafa'ntn düfleri.

- Gürcü Nebi, Katırcıoğlu ve adamlarının ayaklanma nedeni. - Dağ taç, ova, dere, ^ bahçe adam deryası. - "Yine göreceklerimiz varmış.» - Sadrazam Üsküdar'da. - Asker alayları. - Her yanda karakolları - Toplar yerleş iriliyor. - Gelenlerden her gün haber
294
MURTAZA PASA DAİRESİNDE
_ Kıyı yolları tutuluyor. - Padişah da Üsküdar'a rt,lyor
— l , ., ~ ^tftrrdarzad,
' ,jg saantyar. - Çorbacılara yeşil renkte nişan konuyor. - Çorba v*r; o ,
K^:* si tında, - Anadolubısart na dek bert yana gepnrk yatak. - rw ı-, t, TT * ., , , „ , ^"aitler KoyıiaatCm-
_ &t:rctoglu UskUdar Sahrası na at bırakıyor. - Defterdarzad, saldırıda.
Çumltıa
¿1**** MtU - Y€dİ yÜZ ***** hakka ki Celâli tarafsnda da merd-i meydan.
gşf * ^ "l3bşorr ciindî beyler var." ~ Çarba cengi kızışıyor, _ Celaliier bp-
r \jger. ~~ Sekiz saat sonra, bozulmuş olan CeJaJilerin ardına düşüyorlar. „ Yararlık gösterenlere adililer. — insan avı.
Doyumluklar, kel-
flit
q04 cennet-meşâmda Icennet kokulu Şam'da] Murtaza Paşa Efendimizle şeb û jgece ve gündüz] Hüseyin Baykara1 fasıllan edip sohbet-i hâss ederken [Oze\
jcryaparken] Âsitâne-i sa'âdet {İstanbul] tarafından paşanın ulağı gelip. Mevlevi
^ia'zamı ma'zül edip [görevden alıp], Malkara'ya nefy edip Isûrüpl, Kara Mu-
^pasa #vezîr-i a'zam olduğu haberini getirince paşa gayet melûl, müte'ellim oldu ^ııdı. tedirgin oldu]. Zîrâ Koca Mevlevi Mehmet Paşa *çerâgı lyetiştirmeslî olup ,Mjtrn-i hâsstan doğru koca "vezir sarayına çıkıp, anın misafiri ve nazargerdesl
q\ gece paşa ile sohbet ederken paşa efendimiz eydür: »gre "hazinedarı çağırın" dedikte * hazinedar gelip: «Var, Evliya Çelebi'ye üç yüz altın ve bir semmûr [samur] pahası serhaddî [sa-kûrkj ve üç *gulâm, üç kat esvâb kürkleriyle ve gulâmlanna ellişer *kuruş\"
fi'l-hâl [hemen] * hazinedar üç yüz altını hakire verip paşa eydûr.
'Biraderim Evliyâ'm, Allah âsân [kolay] getire, der-i devlete [devlet kapısmal [coşundedikte aklım başımdan gidip ne çâre, "Elemrü emrükûm [buyruk senin ^ypjgundur]" deyip ol gece Murtaza Efendi cümle mektûbları yazıp, ale's-sabâh .^jjah erkenden] dahi cümle yaranları ile vedâ'laşıp üç gulâmımla: Evvelâ *menzil-i Ikikapılı, Şam'dan 19 sâ'attir. Andan [oradan] ** sâ'atte *men-Humus. Andan 13 sâ'atte *menzil-i Hamâ. Bunda [burada] * menzil beygiri ve »menzilci alıp, asla ârâm etmeyip [durup eglenmeyip] * * sâ'atte Şecer'i ve Medek'i ve cisr-i Şugur [Şugur Köprüsü'nü] ve Zambâkîye'yi geçip, ol gecede * menzille Antakya- Andan Belen'i ve İskenderun'u ve Payas'ı ve Kurtkulagı'nı ve Misis'i * * sâ'atte
Hüseyin Baykara (Sultân Hüseyin Mîrzâ bin Mansûr bin Baykara, 1438-1506): Hem hücumdan. Ekine verdiği büyük önem, zamanının en ünlü-yazın erlerini, bilginlerini çevresinde toplaması, onlarla gerçekleştirdiği sazlı sözlü toplantılanyla ünlüdür. EÇ, Seyahatna-asinde, beğendiği her meclisi Hüseyin Baykara meclislerine benzetir. -NÖ.
195
SEYAHATNAME
geçip, *menzü-i Adana. Andan CanUr', ™ c ı.-_
asm -i • ın ı„ , <^nJarı ve Sultan Hâra'n ve Ramazanoglu Yaylasın
asıp menaü-, UJuJoşia. Andan kasaba-i Ereğli ve Kanmmar ve Jün geçip * s* atte Konya. Andan IddiJc ve kasaba-i Ilgın'ı geçip * • sâ'atte Akşehir. Andan Bolv*-din ve Babed'i ve Husrevpasa, andan kasaba-i Söğüt ve kasaba-î Lefke'yi geçip, sâ'atte iznik. Andan Yalakabad Denesi'nde Kırkgeçit nam mel'ün ve mahûf ve muhâ-taralı lilençli. korkulu ve tehlikeli] Kırkgeçit*! kırk elli kere geçip cân-i azizden bî. zâr /usanmış] olan derbendi geçip. Hersek'ten 'menzil beygirleri değiştirip, andan Dili geçip, mshı'l-leylde (gece yarısında/ cümle ** sâ'atte "menzil-i Gebze'ye Acem nâm "menzilcinin hanesinde bî-tâb ve M-mecâl (yorgun ve güçsüz] kalıp, ale's-sabah [sabah erkenden i ** sâ'atte *menzil-i Üsküdar'a derya-misai [deniz gibi] asker iÇrç güç Üe gelip paşanın kapı 'kethüdası Kuşçu Mahmüd *Aga ile *Sadr-i a'zam MUl^d Paşa'yı Üsküdar'da otağında bulup, hakir dest-büs edip [el öpüp] mektûblan verdik, te:
"Şam'dan çıkalı kaç gündür?" dedi. "Çıktığım gün ile bugün on gündür" dedim. "Paşa ne işler?"
"Duâ-yı haynnızdadır (hayır duamzı ermektedir]" dedim. Bu hakirin hâl ve hatırın su'âl edip, mekruhlardan hazz edip [hoşlanıp]: "Biz anı bir azîm [büyük] işe koşsak gerek. Hemen er olsun baş yarsın, pâdişâha mâl tahsil eylesin. Hele şu gailemizi [başımızdaki derdij def edelim [savalım]. Hakire bir *hil'at-i (âhire giydirip kapı * kethüdasını :

"Bvliyâ'yı bir hoşça gözet" deyip, yine zemîn-bûs şekilli iltiyâm edip [yer öper yolda eğilip] Mahmûd *Aga*nın *haymesindesakin oldum [oturdum].
Meğer Al-i Osman [Osman soyu] askeri, Gürcü Nebi ve Katırcızâde ve Çomar Bölükbaşı nâm *Celâlîier üzre sefere çıkmışlar, amma mezkûr "Celâlîler Al-i Osman askeri üzre yüz bin *Ceîâîî ile Üsküdar'a gelmek üzre iken Üsküdar Şehri'nin etrafına ve bağlar kenarına hendekler kazmışlar.
Amma zuhürdt-i ûâhîyeyi beyân:
Ölgün kim Kara Murâd Paşa, *vezîr-ı a'zam olup, Mevlevi Koca Mehmet Paşa'yı Malkara'ya ta'yîn edip, anda şehîd ettikleri günlerin bir ieyle-i mübârekesinde [kutsal gecesinde], Kasımpaşa Mevlevîhânesi şeyhi Çelebi Halîl Efendi bir vâkı'a [düş] görüp, Murâd Paşa'nm 'tezkerecisi Karagöz ** Efendi'ye söyler. Anlar dahi Kara
MURTAZA PAŞA DAİRESİNDE
paşa'ya deyip, lî'l-hsl [hemen] şeyhi, Halil Efendi'yi Murâd Pasa huzuruna i ınenânımda [uykusunda] gördüğü rüyasında Idüsünde] eydür:
^ müesürat-i rû'yû-yi sâliha... ^jı Çelebi âlem-i raenâmında [uykusunda] görür kim:
«rt^cödar Sahrâsfndaki namazgaha nice kere yüz bin lyüzbinlerce] ümmet-i Mu-
tâ cem' olup [toplanıp!, def-i bela [belanın savılması] İçin du'â-yi istiskaya
0
ur duasına] hâzır olup, 'Üsküdarî Mahmûd Efendi va'z u nasîhata [dîn öğûl-vermeye] çıksın derler.' Mahmûd Efendi buyururlar kim; 'Üsküdar arz-i mu-hâkinden [kutsal yerler topraklarından] olup, bizim himayemizde olmakla
0C&
jsjebi * Celâlinin Murâd Paşa elinde münhezim olmasın [bozguna uğramasını]
jltirö. İnşâ'allâh bin elli dokuzunun mah [ay] ** yevm [gün] ** sâ'atte vakı-i
^s [öğle zamanıj Gürcü münhezim olup [bozguna uğrayıp], guzât-i Müslim'in
pslfu*
gazileri'í nice mâl-i ganâimle mugtenim olup [doyumluklarla ganîmetlemp]
nice
jjin ümmet-i Muhammed deryaya gark olmaktan [denizde boğulmaktan] benim
yemde olan Üsküdar'ın ihrSk bi'n-nâr olmadan [ateşe yanmaktan] halâs olmasın ^ftuimasını] rica edip, hamd-i Hudâ [Allâha şükürler olsun] ricamız hayyîz-i ka-,-,ldevâki1 olup [ricamız kabul olunup], Murâd Paşa ***ya kadar *sadr-i a'zam l^p selâmetle *Budin*e vali olup, *kapudân olup, yine *sadr-i a'zam olup, ba'dehû Isdarı sonra] Arabistan'da Hama şehrinde müte'ehhil olup [evlenip), hanedan sahibi ulııssın rica eyledik. Şimdiki halde bu istiskâ va'zma [yağmur duası vaazına] nûr-i jfdeın [gözümün nuru], cân-i azizim Abdülgafur Çelebi'm kürsüye çıkıp va'z u nasılı etsin' buyurduklarında, Gafuri Efendi Üsküdar minberine çıkıp, du'â edip, sevdan bâran-i rahmet [gökten rahmet yağmuru yağıp], Üsküdar ve İstanbul üzre f0B&t'inuhuset [uğursuzluk karanlıkları] def olup [gidip], âlem münevver oldu [dünya aydınlandı]" diye bu vâkı'ayı [düşü] Şeyh Halîl Efendi bu üslûp üzre nakl Reyince [aktannea], Murâd Paşa eydür:
-Vallahi Efendi, geçen sene ben dahi vâkı'amda [düşümde] bu istanbul'da ehlimi florum] talak-i selâse ile mutallâka edip [üç talak ile boşayıp], Hama şehrinde te'eh-bûledip [evlenip], kubbeli saraylar ve câmi'ler binâ ettirmiştim. înşâ'allâhü teâlâ
Üsküdarî Mahmûd Efendi (Şeyh Aziz Mahmûd Hudaî Efendi, 1544-1628): Üsküdar'da tekkesi olan ermiş, mutasavvıf ve şair. Celvetiyye tarikatının kurucusudur. Döneminde büyük nüfuz sahibi olan Mahmut Hudai'nin tekkesi, aynı zamanda, döneminin gözden düşen kimi devlet adamlannın sığındığı bir yerdi. -NÖ.
197
196
hayr oh" deyip Halil Efendiye vâfir /cokI ,h , ^
al.. Badehu (sonral bu v£aZ?£^t ^ ^ *f
fTannsa/işler onavaçlkacalctlrJ derk^co^ " t' T
^ v l"j urrKcn Oûrco Nebi nın isyan ve •tuğyanı zahir ol-
muştu lortaya çıkmıştı).
Der-beydn-i sebeb-i isydn-i "Celâli Gürcü Nebi ma'a harami Katırcıoglu ve tevdbi'dt [Celali Gürcü Nebi ile Harami Katırcıoglu'nun ve adamlarının ayaklanmasının nedeni üzerine):
Bu Gürcü, 'harem-i hassta neşv û nema bulup (yetişip], erbâb-i hizmetten (iç
adamlarından} mûn'im ve maldâr [ni'met ve mil sahibi] vak' u vakar [onurlu ve vakarlı] nâmdâr yarar bir adamdı. Ekseriyyâ *** mutasarrıf olurdu. *Vezîr-i a'zam Murâd Pasa, Sultân İbrahim Hân kanlısı Koca Mevlevi * Vezir (Sadrazam Derviş Paşanın] katili1 olması ciheüyle {nedeniyle] Gürcü Nebi, Murâd Paşa'ya dil-gîr olUp (gücenip) Anadolu 'eyâletleri haşerâtlanna bezl-i mâl eyleyip imâl dağıtıp], başına yirmi bin asker-i mülevves ü telhis ve re/îk-i iblis-i habis (kötü şeytanın arkadaşı, kirli ve sahte askerler], vâcibül-izâle [ortadan kaldırılmaları gerekli olan] gûnâgün ecnâs-i mahlûkat-i hazeleyi (çeşit çeşit alçak yaratıkları! başına

cem* edip [toplayıp]f cibilletindeki merküz olan [yaradûışmdaki] hıyanet, habaset ve mel'anet-i ezeliyeyi [ezeli hainlik, kötülük, lanetiüiğil isyan ve tuğyan canibine meyi ettirip [ayaklanma ve taşkınlık yönüne çevirtip], nân u nemek-i Âl-i Osman'ı ferâmûş eyleyip [Osman soyunun tuz ve ekmek hakkını unutup], akıbet ve serencâmı [sonunun ve başına ge-leceklerin] neye müncer olacağını (nereye varacağını] fikr etmeyip fdüşünmeyipj, *Devlet-i Aliyye'den rü-gerdân olup [yüz çevirip], bir alay ipsiz sapsız, zabt u rabtsız [ele avuca sığmaz] haşerâı-i çsmapuru [yağmacı haşeratı] ser-i bî-devletine cem' edip [mutsuz başına toplayıp], taht-i yed-i Âl-i Osman [Osmanlı soyunun tahtı] olan Belde-i tayyîbe ya'nî mahmiyye-i Kostantimyye'yi [İstanbul'u] haşerât-i *sekban ve *sanca destinde [elinde] berbâd edip, ahâlî-i *lslâmboPu [istanbul ahalisini] İbrahim Hân hûnu için [îbrâhim Hân'ın kan pahası için] zâr ü zebûn ve hâlleri perîşân-i diğer-gün etmeye [ağlar ve güçsüz ve durumlanm bozmaya] ta'ahhüd edip, seksen bin askerim yetmiş bin va'de-i hulfü dürûg [yalan dolan vaatlerle] boğazı tokluğuna, aç ve zâc ve muhtâc-i ihtiyâç [yoksul], boğazı ipli kavmi başına cem* edip de

Koca Mevlevi Vezir (Vezîr-i a'zam Derviş/Sofu Mehmet Paşa), 21 Mayıs 1649'da görevden alındıktan sonra yeni sadrazamca hapsedilmiş, Malkara'ya sürüldükten birkaç gün sonra da orada bogduruîmuştur. -Nö.

_j,vıp da] nice ma'zül * beylerbeyiler ve mültezimler ve bir tavuk için kırk eve mukkciyânlar (asalaklar] kenduye (kendisine) hem-dem ve hcra-ceBs t sık» ^jjaıcjaş]. bî-bak ü bî-pervâ (korkusuzca] Anadolu hâkinden [Anadolu lopragm-I cund-i cünüb-i mühmelesiyle [derme çatma pis askeriyle] bir baş Üsküdar'a .frocyc yemîn-i billâh ve kasem-i tallâh edip [vallahi, tallahi diye ant içip] gelme-

Reride *Devlet-i Aliyye tarafından *hâss ü *âmm ve bay û gedâ [zengin yoksul urfjcesl meşveret edip, haz re t-i resûlu'llâhm alem-i şerifin [Peygamber Hazretlerinin ^cağını] Üsküdar'a çıkarıp: •Her kim pâdişâhın birden bine ve binden yüz bine varınca nân u neme gün [tuz

elemeğini] yerse alem-i resûlu'llâh [peygamber sancağı] dibine gelsin" deyince. ^firaiattü lillâh (Tann'nm ululuğundan] hakir Üsküdar'a vardıkta dağ taş ve deş; u jjjfliûn fçöl ve ova] ve bâg u bahçeler adam deryası olup mevc vurur (dalgalanır).

fjakfr bu cem*iyyet-i kübrâyı [bu çok büyük topluluğu] görüp, Şâm-ı Şeriften ulaklıkla bu cem'iyyet-i kübrâyı görmeye gelip: **Yine fâni cihanın nakşından

ipçiei dünyanın görünüşünden] gûnâgün [çeşit çeşit] hisse [pay] almaya gelmişiz" ^yip seyr ü temaşaya mukayyed olduk [dikkatimizi verdik].

Jbtidâ [ilkin] alay-i azîm ile [büyük bir alayla] hazret-i rtsâletpenâhın alem-İ şe-0yk [peygamber sancagıyla] *Sadr-i a'zam Murâd Paşa nice yüz bin asâktr-i îs-j^jji (İslam askerlerini] kayıklar ve sandal ve çekelevelere [yelkenli ufak teknelere], jjjjjanma-yi 'hümâyûn keştîleriyle [gemileriyle] Üsküdar Sahrâsı'na geçip serâ-per-ğgSÜiâe [otağında] karâr-dâde olup [oturup], Âsitâne-i Sa'âdet'te [istanbul'da] mev-^ bulunan yetmiş altı *oda *yeniçeri neferleri atlan ve koruculan ve danişmend-lctive müteka'idînleri [emeklileri] ve cümle kuloglu *kul ve cümle *acemiyân ile »jnle kırk dört bin *yeniçeri askeri Üsküdar'a geçip, kat-ender-kat [kat kati, saf saf olup. 'haymelerin kurup, bağlar kenânnda metrise [sipere] girdiler. Andan [ondan ^praj on sekiz *oda Asâkir-i Tophâne-i âli [topçu askerleril iki yüz pâre *şahî top-. n Vc kırk pâre * balyemez ve *kolumbuma toplan *yeniçeri metrisleri [siperleri] ^ffieztyn edip [yerleştirip], köşe köşe üçer bin * topçu askeri hizmette olup, cümle [bütün] toplan levâzımât ve mühimmâtıyla âmâde ettiler [hazırladılar].

Andan [onun ardından] otuz *oda *dergâh-i âlî *cebeciyânı [*cebecileri] toplar jetine ve guzât-i Müslimîne [islam gazilerine] *cebe ve *cevşen ve gayn mü-^0iiâi verme hizmetine üç bin *cebeci hâzır-bâş olup durdular. Bu cümle (bütün) ^jr-j nusret-meâsîr ensesinde [bu başanlı askerlerin arkasında] *sadr-i a'zam haz-re(-2-n on Suzîc*e [seçme] pür-silâh kapısı kuluyla ""yeniçeriler ve * topçular ve

-cebecilere kafadar [artçı] olup.

yemî" Û vanada fsagmda ve ^

heyn-vâr (iki kanat gibi) alu bötok -«pân-i kerrTr

•__u. w . K 1 Kerrâr laonup dönüp savaşan] asker

cebe ve cevsene ve tolga ve gayn [başka] alât-i silaha mûstagrak iborünmü.' meydan-f ma Yekeye [savaş alanına] vanp. -hayme ve -hargahlan önünde cûnd Müslimin askerleri sırıklan, yalmanlar, şaşaasından [kılıç ağızlarının parıltısın-

danj bcnîâdemin [insanların} gözleri hiyrelenir [kamaşır] ve her kantar mızrak Ve cıda [kargı} ve sininin [demirin] ucunda yalman nîzeden nakş-i bukalemun [rer^ renk] bayrak ve Bandıra ve "sancaklar rü-yi zemini [yeryüzünü] bezeyip, sahrâ_yi Üsküdar bir feza-yi lâle-zâr [lalelik bir "meydan] olup, yüz elli yerde cenk *tabllna turralar [tokmaklar] vurulup, zemin û asman [yer ve gök] gümieyip, azameı-i Hud^ [Tanrının ululuğu), haşır neşir [mahşeri gününden bir nişan oldu.

Ol gun yine yetmiş aded [tane] *tug ve "tabii, alem [bayrak] sahibi ve şâir yedi "kubbe "vezirleri cümlesi kapısı kullanyla alayların gösterip, şâir ma'zül [açıkta.] *mîr-i miran ve gayrı * ümerâ-yi Arabistan [Arap

beyleri] irtifâ'-i kadr bulrnalan {değerlerini yükseltmek} için var kuvveti bâzûya getirip, müretteb askerleriyje kânûn-i kadîmeye [eskiden beri olan düzene] riâyet edip, [uyup], tarz ve tavr-i AUj Osmâniyan [Osmanlı tarzı ve tavrı} üzre âmâde [hazır], aheste aheste [yavaş yaVaşj alaylar ile gûzâr edip [geçip], ta'yin olunduklan yerde meks edip [durup], dağı Ve bağı ve ragı [bâg ve bahçeliği] olan, mCelâlî askerine mukavemete [karşı koymaya] âmâde [hazır] olup, her bir vûzerâ ve *mîr-i mîrânJara kol kol "karakollar *ferrnân olunup, sahrâ-yi Üsküdar'da cümle "yeniçeriyân ["yeniçeriler] ve *dergâh~i âlî yetmiş yerden metrise [sipere} girip, köşe köşe "şâhî ve "kolumbuma toplar ve "darb-zen ve *balyemez toplan kirpi gibi kol kola yerleştirilip, cümle [bütün] toplan zen-cîr ve saçma ile sıkılayıp [doldurup], âmâde edip [hazırlayıp], Çamlıca, Bulgurlu Kayışpınarı [dağı], Alî Bahadır, Sücâh bağlan ve Kadıköy Dağlan tarafına cümle *sipâh askeri *karakol ta'yin olundu ve şeb ü rûz [gece gündüz] asker-i bî-pâyân [sonu gelmez asker] gulgule ve velvele-i Rûm ile basite üzre [tetikte] olup, her şeb [gece] cûnd-i Müslimin [islam askeri] "Allah yektir" deyip, pâsbân ve nigehbanlık [bekçilik ve gözcülük] ederdi. Ve yedi koldan talî'a [öncü] askerleri ve * vezir vûzerâ*, *mîr-i mîrânlar *çarhacı ta'yin olunup, günden güne cenge âmâde [hâzırj durur-lardı. Ve her gün Gürcü Nebi tarafından *sadr-i a'zama çaşıtlar [casuslar] gelip: "işte filân *menzile geldi, seksen bin askeri vardır" diye haber gelirdi. Hemen *sadr-i a'zam, *kapudân paşaya * ferman edip kırk pare fparçaj donanma *kadırga-lanyla beş bin asker ta'yin edip, izmit Boğazı yollarına gidip, Pendik ve Kartal ve Danca ve Hereke yollarında *CeIâIîler Ieb-i derya [deniz kenân] ile geçmesin diye

igdı geceni * kadırgalar me'mür olup gittiler.

^AH11**5 "telâfiler, bu * kadırgaları yolları üzre âmâde (hâzır] olundukların isti-

1

^iîlCc [duyunca] izmit Şehri'ne ugramayıp bî-hesâb (hesapsız] zahâ'îrlerin tzahi-<i2or-i bftzû ile [pazı gücüyle] izmit Şehri'nden alıp, Kocaeli Sancağı hakinde

j-pfllj - ^

«ndal mamur ve âbâdan [bayındır] kuralar [köyler] içinden Üsküdar'a gele-l^beri geldi-

ptesi gün pâdisâh-i Cem-haşmet [Cem gibi görkemli padişah], "baş t arda-i *hû-

„ /saltanat teknesine] sûvâr olup [binip], iki bin kadar * bostancı kayıklan ve nâaHanyla on iki bin kadar *tüfenk-endâz, zeberdest [becerikli], kurnaz *bos-şeJıbâzîanyla [yûreklileriyle], on iki bin asker dahi "baltacı ve aşçı ve helvacı jriJerd ve ekmekçi ve hâs ahır ve Vefa Ahırı ve Şadırvan Ahin ve yedektiler ve ılar ve zülüflü * baltacılar ve şâir bî-hesâb [sayısız] asâkir ile [askerlerle) Ûsku-$$hçtsi'nde karâr edip [durup], ol ân "bostancıbaşıya •ferman edip, on iki bin ^rnk-crıdâz *uskokân [uskoklar] ile Haydarpaşa Bahçesinden ta Alt Bahadır, Su-ağlarına vannea [vanneaya dek] "bostancılar kat-ender-kat [kat kat] metrise ,^] griler.

q\ gün sa'âdetlu pâdişâh-i âlem-penâh [herkesin sığındığı padişah] hazretleri

^jjjfliz Defterdar [zâde] Mehmet Paşa'yı huzuruna da'vet edip, bir "hll'at-l fâh ire «lor [samurj giydirip, serine [başına] bir mücevher otage ["sorguç] sokup, dua

-»Serdâr-i ekremim ve "çarhacı *vezîr-i mükerremimsin. Yürü, talVa-i asker-i

/islam askerinin öncüsü] ol! Allah işin âsân eyleye [işini kolay getire]!" diye

yüz va'de-i kerîmeler etti. Defterdârzâde Efendimiz zemîn-bûs edip [yer Öpüp]

çulda *sorguç-i şâhî ile *sadr-i a'zama gelip on "kese altın ihsan alıp, otağına ge-

jîîfl,î mübîn gayretine "çarhacılık hizmetine mukayyed olup, ihtida' lilkin] ken-jjp, °y

^erinden dön bin güzide [seçme] cirit atlı Abaza ve Çerkez ve Gürcü ve akrabâ-^njıdan *tfersek *serhaddi gazilerinden cümlesin [hepsini] gök demire mûstagrak (hüründürüp], cümlesinin atlarının gemleri suluklarına [halkalarına] birer zî-,ı ygşj] darayı [ipek kumaş] bağladı ve cemi* esb-süvârlann [tüm atlılarının) k^ruıa da yine birer zîrâ' yeşil dârayî bağlayıp, iki bin aded piyadesine hem-çü-[öiekiler gibi] yeşil dârayîler başlarına sarıp, cümle altı bin askerin [askerini] j^ja |ibâs ile [giysiyle] tarh-i asker edip [asker düzenleyip] âkılâne hareket etti ^00, davrandı]. Zîrâ * Celâli askeri dahi İslâm'dandır, cenk mahallinde mahşer-

^•(arşm): Yaklaşık 75 cm. -NÖ.

i ahsen etti (çok iyi düşündü]. * olsun di>e bu göne /bu turlu] re'y-

Ve bu kadar zamandan beri w m p_

bavrak . Erzurum Valisi iken hikmetinde olan yirmi iki

«no** sekoarjve sancayı cümle piyade döküp, çatal fitil ve çatal kursun ve çatal Çakmaklı bel «denkleri ile cümle gaziler [bütün savaşçılar] ayaklı cebehâneye döndüler. Cümle 'deli ve •gönüllü ve Tarar asker-i sabâ-reftar [yel yurûyüslû *Tatar askeri] ve adü-şikârlan (düşman avcıları] "carha vâcibü'r-riâye [ileri gelen] ve *ruü-teierrika solunda ve üç yüz aded benûm (ünlü] şchb&z [yürekli] *iç ağalan âlat ve si. lana müstagrak olup, paşanın ensesinde [arkasında], kat-ender-kat ve cit-â-çit [k^ İcat ve çit gibi] kafâdârlanyla Bulgurlu

nâm mahalde 'çorba yerinde karâr edip [dü_ rupi, her canibine (yanma) düşman geleceği etraflara /yönlere] ince *karakoIlar ikişer at yemi ta'yîn edip haber getirmede idiler. (.—)
(....) Hudi alimdir (Tanrı bilicidir], eğer 'carkacı Defterdârzâde Mehmet Paşa tatta-i asker [askerin öncüsü] olup Gürcü Nebi askeriyle germâgerm tkızgu^ cenk etmeye ikdJm-i tüm etmese [tim bir gayret göstermese) Üsküdar Sahra^ milâmal ve leb-ber-leb [sıkı sıkıya ve ağzma kadar dolu) idem deryasına [insan de_ nizine] 'Cemiler at kosa [bıraksa], beş kere yüzbin benîâdemi [insanı] -Cel^ deryaya dökerlerdi. Amma Cenab-i Biri yâri kılıp [Tann yardım edip], üska^ Mahmûd Efendi himmeüyle ve Defterdârzâde iânetiyle [yardımıyla] yüz akl^ oldu. Yine anın re'y ü tedbiriyle [düşünce ve önlemiyle] Üsküdar'daki asker ^ larla İstanbul'a fırâr etmez [kaçmaz] olup, cemi' [bütün] iskelelere »yeniçeri ve ^ mî 'çorbacıları ta'yîn olunup tâ Anadoluhisârı'na karşı canibe (yana) redd ederlerdj. [döndürürlerdi].
Bu hâl ile asker-i islâm [islam askeri] karşı geçmeden me'yûs olup [umut kesjpj cenge âheng etmelerine [başlamalarına] bu *çarkacı Defterdârzâde sebeb olmuştur Ve asker-i İslâm, Agaçayın nâm mahalde kat-ender-kat [kat katj metrisler [siper. ler] kazıp, "bostancılar ve 'cebeciler ve * topçular kat-ender-kat hendekler kenar,,,,, metrislere girip, her dirsekte tabyalar ûzre "balyemez topları konulup, Üskû<kr\n her köşe başlarına kapılar ihdas olup, hendekler kazılıp, mevcûd neferâtlanyla [er. leriyle] birer *oda yeniçeri ve *çorbacılarıyla ta'yîn olunup, cenge ârnâde Iha^j olmaları tedâriki yine Defterdârzâde Mehmet Paşanın re'y-i tedbîr-i ahseniyle fe, güzel önlemi alma düşüncesiyle] olmuştur. Bu gûnâgûn [çeşit çeşit] re'y-i tedbîr üe asker-i İslâm cenge âmâde [hazır] olmuştur.
*Celâlîler tarafından çaşıtlar [casuslar] selin «Tc^ a •> r, iv a ,
« m MT 1 geıIP ^te âsiler Kayışpınan [Kavrçdaft
nâm mahalle geldiler. Elbette cenk ederler" r\ı ı_ i
ederler diye haber gelince Hadr-i a'zam Kan
MURTAZA PAŞA DAİRESİNDE
İp*
gibi] top top olup, yanar âteş geli*" gibi cümle piyadesin ileri döküp geldiği zâ-
olunca [görülünce], hemen *sadr-i a'zam etrafındaki hazret-i risâlet [hazreü pey-
berj sancağın açınca bi-emri Hudâ [Tann'nın buyruğuyla! bir rîh-i tayyfb (iyi zahir olup [görünüp], cümle guzât-i Müslimîn bu hâli gördükte îzid-i mûte-& [f** TannVa] hamd ü sena edip taze cân bulunca zuma ve nakkare1 sıyt u sa-^ (gürültü ve sesi] ve atlar süheyli [kişnemesi] evce peyveste olup Igöklerin en ö5fûne erişip] sadâ-yi "Allah! Allah"' sahrâ-yi Üsküdar'ı tenk ü dâr [dar] edip velvc-u.fjâkelu [gürültü patırdıya boğdu]. Birsâ'at-ı nücûmî [yıldız saati] ubûr edip [geçip], âsilerin *çarkacısı Katırcıoglu kortacı, kümeden domuz topu olup, Bulgurlu Dagı'ndan tez aşağı Üsküdar Sah-jjs, budur diye at bırakınca hemen *çarkacı Mehmet Paşa Efendimiz derûn-u dilden MirektenJ cümle [tüm] askeriyle bir uğurdan "Allah! Allahl" deyip, iki asker birbi-^e katılıp, tarafeynden [iki yandan] kırkar ellişer direm [*dirhem] Rûm tüfenkleri mhp, öyle ceng ü savaş-i perhâş edip, *çarkacı Defterdârzâde *Celâlüere âmân ver-meyip. derûn-i ceyş-i *Celâlîye [*Celali askerinin içine] girip, vurup kınp, askeriyle 'Celâlî askerin iki şakk edip [ikiye yarıp], bî-bâk ü bî-pervâ [korkusuzca] •Celâle öte canibinden [yanından] ensesi havalesinde [arkasında] Çamlıca Dağı dârneni-oe [eteğine] çıkıp, andan *Celâlî üzre tepe aşağı "Hûdur hû gaziler!" deyip, "Allah afllhr ile rîh-i sarsar (gürültülü bir yel] gibi yine *Celâlî içine girip, kıra geçire yine *sadr-i a'zam tarafına selâmetle çıktı. Yedi yüzden mütecaviz kelle getirip, at değiştirip, istirahat edip, bu kerre Defterdârzâde ağalarından paşanın kafadan ve
Nakkare: (A. nekâre): Türkçede nakkare, nara dedikleri küçük davul, kudüm. Bunun ikilisine çifte nakkare/çifte nara denir. -NO.
^ paş» kırk bin *tüfenk-endâz *yeniçeriyâna ['yeniçerilere] ve şâir yedi bölük ve a'yânına ve serkârda [işbaşında] olan iş erlerine nice yüz va'de-i kerlme-l^j-el vaatlarj edip. Noveli'den, * Bosna ve Arnavutluk'tan on bin bentan (unlu] jtjjr [yürekli], bahâdır fkahramanj.'serdengeçd yiğit ile hazret-i rlsâletpenâhın ygamberin] alem-i seriliyle [sançağıyla] cenk meydânına çıkıp, 'carkacı Defter-pgttdc Mehmet Paşa ensesine [arkasına] kadar durdular. Ve o saatte *cebehâne-i tl-Oçjc&n'dan bî-haddd ü bî-pâyân [sınırsız ve sonsuz] cüyûş-i muvahhidînc (İslâm £erin£l ok, yay ve kılıç ve tûfenk ve kalkan ve mızrak ve şâir âlât ü edevât-i silâh, ı \tol defler ile zırh ve zırh-külâh [zırhlı başlık] bezi olunup [dağıtılıp! ve yedi ^\jan cümle asker çit-â-çit [çit gibi] olup at başı beraber kaldılar.
fS ki vakt-i çâşt [kuşluk saati] ki oldu, Bulgurlu ve Çamlıca Dağından ve âl-i e^dıt Bagı'ndan ve'l-hâsıl [kısacası] yedi yerden * Celâli askeri görünüp, çit-â-çit
202
203
SEYAHATNAME
yar-i gam-küsân [dert arkadaşı] Şamlı Osman -Aga -çarkaya çıkıp. -Kanrcıoglu katına tepmesi bi~emnVâh (Tanrı buyruğuyla] ne olacaktır?- diye -Be koçaklarım, gün bugünkü Kerbeia-yi pür-belâ [bela dolu KerbelaJ günüdür. Sa'âdedû pâdişâh adalet küskünde adî edip baş getirene yüz altın, *dil getirene «sipahilik ve

"zeamet veriyor* diye cümle «levendât şeh bâzları [yüreklileri] cenge tergîb edip [kışkırtıp], el rig-i Dahhâk'a [Dahhak'ıı kılıcına] vurup, kendi akranlan asker içre girerek pasa İle öyle bir hücum eylediler ki nice nice «CelâJzyi hâk-i helake [ölüm toprağına] serip, yine mansûr ve muzaffer çıktılar. Defterdârzâde Efendimiz atmdan piyade olup, cümle bisâuyla [takımıyla} altındaki esb-i sabâ-reftânnı [yel gibi giden atım] 5âmlı Osman 'Aga'ya keşide edip [çekip}, bir dahi [daha} "Koma kurdum!" deyip cümle 'Çağalarından cenge kanıksamış cemi [bütün] Abaza ve Çerkez ve Gürcü ser-efrâz-lanyla [yigideriyle} Kanrcıoglu üzerine hücum edip, tarfatü'I-ayn [göz açıp ka-panvcaya dek] içre bin mikdûn haşerât-i *Celâîîyi [celali haşeratını] hâke [toprağa] düşürüp, paşa tarafından ancak yetmiş adam şahadet camından nûş ettiler [şehitlik kadehinden içtiler}.
Amma beri tarafta msadr~i a'zam kümesi hâzır-bâş durur ve *Celâlî tarafından Gürcü Nebi askeri Amade durup, mâbeynde (arasında/ Kanrcıoglu askeriyle Defterdârzâde askeri «çarka cengi etmede idi.
Amma hakka kim [gerçekten de] *Celâlî tarafında dahi merd-i "meydân [savaş meydanı eri} şecaat ve mehabet [yiğitlik ve ululuk] sahibi, fâris-ül-hayl [usta binici] ve silâhşor ve cündî [binici}, yetmiş fende âlât ve silâhına kadir [gücü yeter], nâm-dâr [ünlü] ve bahâdır (kahraman] ve dilâver [yiğit] server-i hünerver [ustalann önderi/ beyler var idi.
Amma beri tarafta Defterdârzâde Efendimiz, $âmh Osman *Aga*sı ve Nakışlı *Bölükbaşt ve Kahveci ikbal'i ve Kilerci Hasan "Aga ve "Çuhadar Behlül *Aga, bunlar ol cenkte meydân-i bezm ü rezmin {savaş ve şölen meydanının] nâmdan [ünlüleri/ ve şecâ'at meydânının {yiğitlik alanının] çâbük-süvân fiyi binicileri], her biri sir-İ ner /erkek aslan}, belki her biri er oğlu er, server [baş] olmaya lâyık birer dilâver [yiğit] idi. "Celâlîlerin kırkar ellişer *dirhem dalyan tüfenklerine bakmayıp, Şâmh Osman *Aga siperin [kalkanını} yüzüne tutup, şimsîr-i âteş-tâbın [panldayan kılıcım] eline alarak at sürüp, önüne geleni yere çalıp, alaylan bölük bölük bölüp, sıba* [yabanıl hayvanlar} gibi, ra'd-var [gök gürlemesi gibi] gürleyip kılıç vururdu; gûyâ [sanki} Kasap Cömert köçeği idi. Amma anlardan Çomar *Bölükbaşı ol dahi
1 Bkz 118. s., 1. not.

(gerçekten de] kabâiî-i İzoli Ekradından [Izoli Kürt kabilelerinden] ol
¦ ^gan aslan şikara [ava] sunar gibi sunar [saldmr gibi saldıran] görmedik, î paça010 üzerine, on bir kere Şamlı Osman *Aga üzerine hamle ettikçe
¦ ^ (tftf(**r bİr ^0rU at ûzerinc*e as*a hoş çıkmayıp, elbette bir iki adam aktanp I , kelle alıp, bî-bâk ü bî-pervâ [korkusuzca] alaylarına selâmet [esenliklel
f ^alde Asâf-i Berehyâ1 olan "Vezîr-i a'zam Kara Murâd Paşa, Şâmh Osman ^ 5jjn rahtı [gümüş at takımı] ve sim [gümüş] "rikâbı ve sim zeyniyle Igü-"^'Biiykl ^r küheylân at ve bir semmür [samur] *hü'at-i fâhire ve başına bir fi ile Amasya Sancagı'nı kendüye [kendisine] ta'ahhüd olunup, bu takrîb ile (bu <F |a] guzât-i Müslimînin kelle ve diri getirenlerine bî-haddd [sınırsız! ihsan r^gt edip cenge kandırırlardı.
hal özre tarafeynden [iki yandan] "çarka cengi kızışıp, germâgerm ceng-i (pek sıcak ve büyük bir savaş] olurdu. Bu minval üzre Gürcü Nebi tetiğin boz-^ aheste aheste [yavaş yavaş] Bulgurlu'dan aşağı cüyûş-i Müslimîn [islâm as-^jeri) özre yürüdükçe şehr-i Üsküdar içre temâşâcılar [izleyicileri bengi (esrarkeşi bakkal çakkal allak bullak olup "Âyâ [acaba] biraderler hâlimiz neye müncer ^•derlerdi.
^cmen cümle asâkir-i muvahhidîn [İslam askerleri] kol kol ve mevc mevc [dal-[ajga] ve fevc fevc [bölük bölük] olup, yetmiş yerden *Celâlî askerin [askerini] , edip [sanp], Gürcü Nebi galebe mertebesine [yenme noktasına] vardım eder-tarafeynden [iki yandan] bir yaylım top ve tüfenk atılıp, Üsküdar Sahrâsı'ndaki fâni deryası cüş u hurûşa [dalgalanmaya] gelip, dağ ve bâg ve yakın ve ıragm dam deryası gibi temevvüc edip [dalgalanıp] cihanı tutmuş, *Celâlî askeri, bir sene -jjjpakla tükenmez âsiler, dendân-i tîgden [kılıçtan] geçmişken, bakıyyetü*s-seyf pjjlıç artığı] olanlan gayret ve hamiyyeti elden komayıp, birkaç hamle dahi ettikçe ^mle hamle ve hîle kârları [işleri] şimşîr-i âteş-tâbdan [parlak kılıçtan] geçti. He-jjgn Gürcü Nebi'nin alayı telâtum-i derya [denizin çalkanması] gibi dalüg-i uryân (dallalıç) Bulgurlu'dan tez aşağı yürüyünce Defterdârzâde alem-i resul [peygamber sancağı] önünde Gürcü Nebi içine "Hûdur Hû Allah!" aç kurt koyuna girer gibi girip, Gürcü Nebi askeri yan verip [yan çizip], aşağı toplar üzre metrisleri basmak sadedinde iken [niyetindeyken] cümle metriste olan tüfekendâz Hacı Bektâş Velî »köçekleri bir yaylım kurşun ve bir yaylım top atılınca el-azemetü'lillah İTanrVtun
s., 1. not.

gul-

1 Bhz. 43. s., 1. not.
2 Bkz.43.s.,2.not.

MURTAZA PAŞA DAİRESİNDE
"^jpghîlik ihsan olundu. Bu günde Mehmet Paşa Efendimizin ettiğin ne Rûstem ve jagâd ve ne Bîjen ve Keyumers1 etmemiştir. Hafazanallah (Tann korusun]'. Andan cemî' [bütün] »kubbenişîn vüzerâ ve *mîr-i mîrânlara ve şâir iş enerine ^t cümle 'yeniçeri ve *sipâh ve »topçu ve *cebeci ve »bostancı ve gayn •ocaklara i^ift'-i kadr (değerlerini yükseltmek] için ihsanlar olunup, »Celâlıler üzre »nefir-i .;înım emirleri verilip, "Mah sizin ve başı benim" diye »fermân-i şehriyâri \pa-jijab buyruğu] sâdır olunca [çıkınca] yine cümle »ümerâ ve *mîr-i mirânlar * Celâllerin akabine Tardına] düşüp gitmede ve şeb ü rûz (gece gündüz] nice yüz bin »Ce-Ijlîleri kayd ü bend ile [bağlayarak] huzûr-i pâdişâhîye gelip, serâ-perde-i şehriyâri [pâdişâh otağı] önünde kelleleri gaitan olanlann [yuvarlananların], kellelerin hadd û «âyânı [sının ve sonu] yok idi. (Seyahatname, c. 3, s. 71-81)

35. dedikodu

Bundan önceki 34. bölümde 202. sayfadaki "....düşman geleceği etraflara [yönlere) jjıce karakollar, ikişer at yemi ta'yîn edip haber getirmede idiler"den sonra, Evliya Çelebi, halkın bu savaşı izlemeye çıkışını anlatmıştır. Bu parça, eski harfli basımda yer almamıştır. Oysa bu, EÇ'nin özel bir yanını çok güzel ortaya koyan bir parçadır. £Ç, iki tarafla ilgili olarak işittiklerini ve gördüklerini kaleme aldığı sırada, halkın bu heyecanlı olayı izlemek için nasıl merakla sokaklara döküldüğüne ve Karacaah-jnet Mezarlığı'nın, o zamanlar kırsal bir alan olan, çevresini kapladığına kısaca değindikten sonra, bu halk kalabalığının söylediklerinden tümceler aktarır, tipler çizer. Sanki iki takım arasındaki bir spor karşılaşmasını anlatır gibidir.

istanbulluların çelebileri, tiryakileri. ~ Seyre gider gibi. - Çalgı çağanak. - Dili ağzından urkanlar. - Elde göstermelik oklar, yaylar. - "Üsküdar" sözü "Eskidar"dan bozmadır. - Tütenlerini savurup keyif çatanlar. - "Oğlan, ju cengi hangi bağdan ve hangi dağdan seyretsek?" - Pastırma, sucuk, peynir, kestane, fıstık, fındtk yiyenler. - "Hay kahpeoğlu, ne gül-

Rûstem, Şagad, Bîjen, Keyumers: Eski Iran söylence kahramanlan. -NÖ.

ululuguyla} sahra-yi Üsküdar'da bir sıvı n «h* r— .
ti r S,yt u sadâ (gürültü ve «esi ve velvele vo
guie [patını ve çığrışma] koptu ki mjva r«nuı 7 , J ^ -
a i ı . , , 6073 isankll cûnüe »Celaliler raûrg-i Semender
var- [semender kuşu gibi] âteş-i Nemrud2 [Nemrud'un ateşi] içinde kahp taraf " den [üd yandan] cümle halk ve asker vâlih û hayran (şaşkın ve hayran] kaldı.

Bu mahalde [durumda] Defterdârzâde. Al-i Osman [Osmanlı soyu] askerine ha bet vermeyip, *Celâlîlere göz açtırmayıp, yedinci hamlede kendi askerinden niCe yüz nâmdâr * serdir yiğitleri şahadet şerbetin nûş ettiler [içtiler J.

Ahir-i kâr /isin sonunda] hah û nâhâh [ister istemez] ** sene târihinin mah ** gününde mucizât-i Muhammed Mustafâ berekâııyla [Muhammed Mustafâ'nın mucj_ zelehnin uguruyla] bâd-i nesîm-i nusret (basan rûzgân] »çarkacı Mehmet Paşa ^ rafına, Gürcü Nebi ve Katırcıoğlu ve Çomar * Bölükbaşı'nın derûnlanna ru'b q [korku ve dehşet] düşüp, Mehmet Paşa Efendimiz, sebebiyle bozulup, Bulgu^ Dağı'nda bulgur kusup, bir kere yan verip [yan çizip], bir kere hile edip geriye rj^ nek edem sandı. "El-abdü yüdebbir vaUâhü yukaddir" [Kul önlem alır, yaz& Tann'dandır].

-Bre *Celâlîler bozuldu!" deyince sekiz sâ'at cengi azimden [büyük bir savaştarı]
soma el-azemetü'lillâh [Tann'mn ululuğundan] Üsküdar Sahrâsı'nda olan Al-i 0s. mân [Osman soyu] askeri telâtum-i derya ideniz çalkanması] gibi temevvüc edip [dalgalanıp], cemi' [tüm] *mîr-i mirânlar ve şâir mirlivalar ve piyade ve esb-suvâr [ata binmiş] asâkir-i nusret-meâsîr [başarılı askerler] metrislerinden çıkıp, her biri ejder-i heft-sere [yedi başlı ejderhaya] dönüp, pâ-bürehne [yalınayak] çabuk olanlar "Bre Gürcü keferesi bozuldu!" deyip, serdâr çarkacı Mehmet Paşa cümle askeriyle Gürcü Nebi'nin asker-i menhusun [uğursuz askerininj ardına düştü. Sâ'ir guzât-i Müslimîn dahi *Celâlîlere Kayış Pınarında [Kayışdagı'nda] ve Çamlıca'da ve Bulgur. lu'da ve Sankadı'da, tâ Kocaeli hudüdlanna [sınırlarına] varınca (vanncaya dek] kova kıra Kayışpınan'nda [Kayışdağı'nda] *Celâlîlerin kayışların arkalanndan çıkanp ve kellelerin der-i devlete [devlet kapısına] getirip, mallarıyla mugtenem olup [gg. nimetlenip] ve * Serdâr Mehmet Paşa cemf [tüm] askeriyle Gürcü Nebi'nin akabine [ardına] düşüp, Gebze râhı [yolul üstündeki Kemikli Baba'da püşte püşte (yığın yığın] edip, üç bin kelle ve bu kadar deve ve katar ve bârhâne [yolcu yüküj sahibi olup, cümle agavâtlan [ağalan] bay [zengin] olup, bir *harbendeleri [katırcılan] bir katar sahibi oldu ve cümle Üsküdar bâgbânlan [bâg bekçileri] birer Gürcü gıılâım
bitef »Celâlî *huddâmı mahbûb gulâmlara mâlik olup, * çarkacı Mehmet Paşa bu * kelldcr ve bu kadar ganâim [doyumlukl ile huzûr-i pâdişâhtye Ipadtsah ıtIjgeldikte biz-zât sa'âdetlü pâdişâh kendüye bir semmür (samur) •hil'at-i fâhi-l^k ağır değerde kaftan] ve başuıa bir otağa (tug] dahi ihsan edip, paşaya •*• V^ti ihsan olup. yetmiş aded ağasına * hil'at-i fâhire ve yüz elli adamına »zeamet

----JL&fr'"* t"f«UmUr, sartnu,/** M*.____
Evvela hâk-i *lslâmbol [istanbul topragıj çelebisi zarif ve pür-ma'rîfet [ince ve çok usta] ve musannif ve müellif [yazar] ve sâriib-i tab* [güzeli ayırt edeni, resîd fer-gin] ve halûk [iyi huylu] hahm ve selim [yumuşak] kimesne [kimse] olurlar, amma tiryaki ve berş-nâkicri [afyon şurubu ya da macunu kullananları, afyonkeşleri] gayet lecûc [inatçı) ve fassâî [dedikoducu] ve dahhâl [her işe burnunu sokucu] olurlar. Bu Üsküdar ma'rekesi (savaşı] gününde nice bin atlas ü diba ve zerbâfa [sırrtiah kumaşa] gark olmuş [bürünmüş], gözü sürmeli, başı misvaklı,1 eh mercan tesbîhjj Kadızâde tarikatînden geçinir, sâîûs [sofu], müraî [ikiyüzlü] ve ökçesiz kırkar *dir_ hem pabuç giyer çelebiler birkaç gece mukaddem [önce] Üsküdar'a geçip, cenk sey, rine gelip, güya [sanki] Kâğıthane ve "Okmeydanı teferrücüne [gezintisine] gider ve zevk etmek resminde çıkmışlardır. Müddet-i ömründe [ömrü boyunca] Edime Kapısından taşra çıkıp gün yüzü görmemiş hoppa ve zirzop, bed-hûy [kötü huyluj çelebiler Üsküdar'da, Bağlar'da ve Karacaahmet Sultân Tekkesi ve Miskinler Tekke. si2yanmda küme küme, cavk cavk [öbek öbek] olup, mezâıistân [mezarlık] ve bâ-gistân [bağlık] içre feracelerin [ince üstlüklerini] altlarına koyup, kimi havaî fiş^ atar, kimisi yere vurmaca top oynar, kimi murabba*, ve kâr ve nakş okur, kimi dü-beyt, taksim ve beste okuyup, tef ve kudüm çalıp, gûnâgûn [türlü türlü] sakalar ederdi.
Beri tarafta adam deryası cenk û cidale ve harb ü kıtale âmâde olup cân bâzânna [can pazarına] düşmüşler, bunlar bir yere üşmüşler, bir hâyhûy-i şaka ile [şaka gû. rüküsüyîe] vâdî-i zevk ü şevke yetmişler [zevk ve eğlence yoluna ulaşmışlar). Nice zalfve nahif ve bîçare, çekirge bacaklı, eli tımtırâş bıçaklı tiryakiler, burunîarm sümüğün akıtıp, maslûb-i indahah şeklinde [Tann önünde asılmış biçimin. de], gec-gerdân ve gec-dehân (boynu ve ağzı eğri] ve şütür-Ieb [deve dudaklı] olup, salyaları göğsüne akmış, dili bir kanş dehasından [ağzından] çıkmış menhuslar [uğursuzlar], sürü sürü bir yere haşr olup [birikip], o şiddet-i harda [o zorlu sıcakta/ nâzik [ince] sof ferace [üstlük], o beyaz Ahmetâbâd'm Hind bezi sâdeleri [ak bezleri] giyip, desturların gec kılıp [yana yatınp], ellerinde birer yelpaze ve birer arka i kaşıyacakları ile cenk seyrine [savaş izlemeye] gelmişler.
Misvak: Dişlen temizlemekte kullanılan, özel bir ağaçtan çıkanlmış parça. Genellikle başlığın kıvrımları arasında saklanırdı. -NÖ.
Osmanlı döneminde Üsküdar Karacaahmet Mezarlığı'nda cüzamlılara ayrılmış tekke. -NÛ.

reftâr eder [seğirtir]. Kimisi bir ayağına çizme ve bir ayağına kubadî pabuç giyimi semmûr [samur] kürkünü hizmetkâra vermiş oglamyla müşavere ederek
^jCeSi tuman paça [paçası bagsız donlu] olup, ayağına nalın giyip, elinde asası
ile
-Acaba, oğlan, şu cengi hangi bağdan ve hangi dağdan seyr ü temaşa etsek" der.
I^esi ol izdihamda şâhrâh [anayol] üzre oturup, basanıma ve sucayık tpastır-j3r ve sucuklar] ve kaşkaval peyniri ve kesâtine [kestaneler] ve leblebi ve fındık l^ılc tenâvül ederler [yerler].
nicesi esb-i şâh-gedâya [değnekten ata] süvâr olup [binip]: •Oğlan, kılıcınla ensemden ayrılma. Vur dediğim zaman ol ân âmân verme vur" ^gulâmına tenbîh eder. fjulâmi eydür:
•Sultânım ensenizden kimi vurayım?" der.
»Kabpezâde [kahpe çocuğu], beni vuracak değilsin, *Celâlîyi vur" der. Nicesi ata süvâr olup [binip], çeşminin kuvvet-i basan [gözünün görme gücü] ^ kudret-i nazarı [bakma gücü] kalmayıp burnuna gözlüğün geçirip bakar. Kimi dürbüı [dürbün] ile Bulgurlu Dagı'nda meydân-i ma'rekede [savaş alaımv atılan *çarkacı tüfenklerine bakıp:

i ^ elinde oku ve yayı var amma oklannm kırk elli yıldan beri yeleklerin
1 ^jj güve yemiş. Amma yine forta kelâmı [aüp tutması] yerinde: I P^gp. dur kahpe "Celâli! Bre kıralım *Celalîyİİw diye kendisine takviyet ImoraV. j ^ kimisi bir yere cem' olup [toplanıp] eydürler:
ı ^ cfinım bu Üsküdar, "eski dar"dan galat [bozma], üstü açık bir zindan-l
Kalesi ve dervâzeleri [kapılan] yok. 'Celâli meVûnlan bir kere şu Bulgurlu ^p^an nümâyân olup [görünüp], asker-i İslâm [İslâm askeri'] üzre at bıraksa,
k Üsküdar halkın [halkını] Kızkulesi'nde deryaya döker. Ol günde vaveyla t,l "Yâ veledâ!' [vah yavrum] olup, bir kayık bin altına bulunmaz. Hâl neye
0 ' r 0lur [isin sonu ne olur]? Ananın babanın bir taneciği İdim, el-hûkmü Ullah, .himtannmn'dır]*' der.
fia'zinui [kiminin] yelpazesi elinde titrer. Tütün kesesi belinde, altı boğum Di-j.;r'jn iri nârenc [turunç] çubuğuna, Bursa'nın imâm lülesine, Cebeliye ve laz-
A&
' ve Yenice'nin kannea ayağı doğranmış mümessek (mis gibi] duhâmn [tütünü-

1 içerek ve murabba'ât fasılları ederek bu deryâ-misâl ideniz] asker içre ol izdi-da [kalabalıkta] piyade giderek har har solur.
•hyamatnamb
**9*f*I W «gathtnMl îm.UJ m/bnİ< .„„•¦ deyip, »umurlu c»'«l,t arıtan ta/efetan MUMmV Ttkkeai önemde l.ı, mtekin tiryaki korkarak "Hay vurdu, hay kodu, hay dnato, huy kaau, penbt. biadtfri mir çlaı Mili "Ybfe, nıihuıtuiuhrNder Blrtai rvdttı "Yrt tu ı Itır kıt lir ttîtdu*?M cfrı
Biritl uKathxtcn be* beterdir ki buldu btsjfi&m (be tamu]" deyip nlet gûf» |uhI»I •iUOm) gftlftdfef /(.-rşil çealt koyu kutnıtnt rtlcılrı.
Kimisi '*? (uy >alıl>.ı.-, vlf.lı kil. Allfllt Nihmffl »*yfryr'* dly» du'â edip a&lrit Kimi (tccle ile cenge (tavaaaJ gtdan idamlartUn au İsler Vermese "Masan Huse yîu dtlşuuttıl mlSIll?" cifel
Nfıvrf "•AA», çek .11 m basınu benim lüleme bir çakittfic ık çak a" der Nicelerinin keyfi yetişip (keyfi yerine gelip) oi lehçen rnaheOauyla ıkrrumc tinin öte! lehçesiyle 1 hulnyaı ı kalenderi fho# vtrmiallgin mabaaebeısUlikknndefi) birer gûna kWim.ii adettik
Ve nice M uh a btoneeftl fblıtk ve güçaöal kaimi» tJryftktieı İleri gitmeye mecali l^acöj kalmayıp refiklerine |arkadsaiarına|«ydar
"Blntder, AllAhû tı'lmı (Tanrı daha iyi bilir] bitim ftskeı bozulursa diyera. kum** ve İmi tu- (it. burunhıj ve kakana* [bencil] IhtlmAlcileri. Miskinler Meürts-rtnl sellerinde sfciuj i meaartar Imertr raalanl Ot re feracelerin .-ıhların* koyup, kum gemi muymunu gibi oturur ve üyende vc revendey* (gelene gidene! ta'ıwimtz lamup saymalı/ miku-frı île aehftndınuhk fdllle sarkıntılık) edip. götüne kestirdiği tenge fiden adamlara ve nur *uy.in ve eşrafa: **Aja. ugurim olsun ve gazana kutlu oî-stttt, tvJ.nkim /frr^iVıİMİjI evine ogi&mn ile bii baş gönderendin*der
Mm dâhi **A£a, sen bunun sevune bakma vr tehlikeye kendini atma. Bu ara hâil... Mu yerde çok bas sahlhaU kalacaktır* htç olmaaaa bir baş satın alıp ehline fesine/ bfr bas 11c var* der
Batısı "*A|a. gasöu kutlu olsun, bokykim finsaallahj şu gasâda sana sahato (şthîdiikl müyesatr oto*
Bacısı "G&rfb *â*mâvtt Allah versin şehîdligr der
W kimi dahi "•Afla, bu siühı MuKuatırulan «rtyet mi JödOnç mü) aklmr der
Biri Tok. JföttettJtâdetten ruhine aldı* der,
Yine batısı bir sev ıcnâvol ederek f vi wı vbt ^.rWt><«. t . . , ,. . v *«ı s , vu^i^k (yıyrrrK) guıcrkent bînsi Çelebi ne yersin?
Btri$i dahi "Necaset /pislik! yrmeı" der.
mı İki A/A l'AVA 1 >Alkl mnı j1
vMiyyethakıu,Üsküdaranı muk,uku-
haktair
fyl(-, tana hangi meaân kacnlımT* dar. |;ıtum batinden iİuma, kaldır" der.
ı&uruna
tkann yayan gidemeyip koma Ufita) donda BP içim aavret ayte. boklu &chld olmayın hor «ehld olun dtn »
****
i»» "Celebi ala kendini pak lsağlam] bağla, kayışı yagja, valideden cû-
ıkın
.^OjectfntâlU* der
F"^aatb». P^* »"TU geçti mir der. ^jmlar biyemi uac ate Igere gerel
*" ,purf^a gelirken evinizde ehliniz ile heülla&tuuz mı?n der. heUnatrnadt. uç talak |boş»nmal ue hartmUştp geldi" der. * ^ **A|n. atm başı peke benzer, evdeki gibi ccnkıc çalışma" der. -Çelebt. kendin (kendini] aldırma, gayret eyk benzin sararmış" der. Celebi >inc gelir misin?" der.
«jUg grleceltıne değil, dîne geleceğine şüphem var* der.
batı hoppa çelebilerdir, yoklan geçen askeri tayfasına: . UUKiğmv bu elindeki ucu demirli ağaç sırık nedir?" der. Mja "Bak a adam. ten adam öldürmeye mi gidersin, var *Cel3İîyi öldür Üskü-
*****
$\cc umûr-didc (iş bilir] şekilli adamlar bit yere cem" olup {toplanıp] eydûıkr. "rkmen *CeUlîkr Bulgurlu Dağlarından göründüğü gibi bu cümle Üsküdar as-ksv Haydarpaşa Bahorsrnden fil-hâl [hemenj denizi kesip, bağlar içinden akıtıp, VfUlilcr denizin ote tarafında kalırlar, ne cenk û cidal (savaş] olup, *CelâUlere ıdyibttnk (biçim) olup, bâ\b ü hâsir (hiçbir şey elde edemeden] dönüp giderlerdi" dat bu güne İçeçit) sûınrgürbe Upe sapa gelmez] tnûşavere-i laklaka ederlerdi. ^Oskudar çenginde bu güne (çeşit] nice yüz bin adam deryası dağı taşı tutup Incpsi] temasActlar idi (izleyici idiler].
(Basılmamış)

BHifa Çeleb,n,n görüp an/araklan İnsanlar ams.nct,. bandon fi«^e„ ol»rUr O***" ae. ayrıntılarla uzun uzadıya bilgi verdiği Çomar BöJükb**. adında bîri Değişik zamanlarda, yaşamının Önemli anlarında ra»£cld;£İ bu «damı yiğit"**' göıüpekliği, ife yararlığı bakımından çok beğenen Evliya, onun yaammıtu «o*io bir serüven romanının gerecini verir gibi yazmıştır.
ÇemorYa i/Â rastlaşma. — Aptes tazelerken. - Dag içinden çth*p gelen astan gibi insan. - "Bu iyi tir alamet değil/" - Sakalı ttrajlt, btytklan kulağına uzamntj korkunç biri. - Murtaza Paja'ya kapılanmak merisi. - Atlar zebun. - Menzil ile gitmeye karar. - Seyitgazi'de tef-ti/fi yanında. — Şam'a doğru.
Bu Üsküdar cengi feth ü futunu ffethij günü, ol rüz-i meserrette [sevinçli günde] bu hakir *Sadr-i a'zam Murâd Paşa'ya varıp:
"Gazanız kutlu ola sultânım, hemîşe [her zaman] dûşmanlannm kelleleri böyle gaitan ola {yerlerde yuvarlana]" diye ba'de'd-du'â [duadan sonra]:
"5 uf tanım, bu hakir geleli on sekiz gündür. Emr-i şerifinizle Şam-i şerife Paşa kardeşinize bu feth û fütuhat müjdesiyle gideyim" dediğimizde:
"Tez *Rels Efendi, Murtazâ Paşa kardeşime emr-i şerifler yaz. Şâm *Eyâleti'y]e Safed Sancağı maîmm bekâyâsı .tahsiline *vilâyet-i Dürzîstân'a *serdâr-i muaz-zamdır. Emirler yazılsın ve Karagöz Efendi'ye mektûblar tahrîr olunsun [yazılsın]" diye tenbîh buyurup, Murtazâ Paşa'nm *serdârhgın sa'âdetlû pâdişâha * telhis edip *hatt-i şerif serbevvâbândan Kabakulak Mustafâ *Aga'ya ihsan olunup, ol gün Def. terdârzâde Efendimizle müşerref olup "Gazanız mübarek" diye hayır du'â edip, yüz altın harcırah ihsan edip, ertesi ale's-sabâh [sabah erkenden] kapı * kethüdası Mah-mûd *Ağa ile *sadr-i a'zamdan *menzü emirleri ve *serdârhk emri ve mektûblar alıp, iki yüz altın İhsan olunup, Üsküdar'da evvelâ ** sâ'atte *menzil-i Gebze'ye, andan [oradan] ** saatte *menzil-i İznik'e, andan ** sâ'atte *menzil-i Eskişehir, andan ** sâ'atte *menzil~i Eskişehir'den sonra *menzil-i Akşehir'e diye giderken bir dağıstan [bir dağlık yer] içre *menzil beygirinin ikisi kalıp, ol gece dağda mihmân [konuk] olup istirahat ederken ale's-sabâh [sabahleyin] teedîd-i vuzû' ederken [aptes tazelerken] bir Rüstem-şecâat1 ve esed-mehâbet [Rüstem yiğitliğinde ve aslan hey-betindejbir kimse kim andan erlik umulur yiğit aüyla ve donuyla bir dag içinden nû-
1 Bkz 180. s., l.not

gelir Amma an ve kendisi bî-tab ve bî-mecal Ibiiik ve düşkünl «tlü yVj, hakir "Bu İyi alâmet değildir" mülahazasıyla Idüsünccsiylel ahvalini te-•j^rumunu araştırdım} ve haberin aldım ki Üsküdar çenginde Gürcü Ne-^^şbölükbaşısı olan şîr-i Neriman1 ve Sam2 akran olan Çomar Bolûkbası
r^ut\ yanıma çağırıp hâl ve hatır soruştuktan ma dü [başka] kalkıp iki yanagın-"^ettirn [öptüm], amma gûyâ [sanki] sem-i hetâhil nüş içtim [oldurucu bit ap,ı a* ^ matrûş-riş [sakalı tıraşlı], şevâribleri [bıyıklan] düm-i binâgûsuna \ku-j&^jgsitttn ucuna dek uzamış], acîbe-likâ [acayip yüzlü] ve mahûl [korkunç!, j£ çehre ve merd-i bed-fl'âl [eylemleri kötü bir adam]. Amma igraâz-i ayn edip
v - bre 'menzilci, tütün ve kahve getir ve mâhazar [hazırda] heybede ne varsa Aes "e yiyelim" dediğimde, bile [birlikte] ta'âm [yemek] yemeye rızâ verme-
jj^jı obnayıp] kalkmak istedi. ^ £İbeCte bir lokmamız yersin", diye hâk ü nâhâh [ister istemez] bir yerde oturup: -tek a °mrum- dünyâ ve âhıret kardeşim ol. Devletten düşmüş yiğide benzer-^rın zebûn [güçsüz] olmuş. Ne yerlisin? isminizi bize bağışlan [bağışlayın! ^ygl-i pür-melâlin [çok acıklı durumunu] bir bir takrir eyle [çok acınacak duru* bir bir anlat]" dediğimde hemen nutka gelip [söylemeye başlayıp]: -Çünkü bana kardeş dedin, kabul ettin, artık ben senden sen benden emin ol. Ve dahi yedik. Ben îzoli Kürdü kabîlesindenim ve Gürcü Nebl'nin başbölük-" ıylını ismime Çomar Bölükbaşı derler. Üsküdar çenginde bulunup ve bozulup, oece dağdan dağa kaça kaça bu mahalle gelip sana düş geldim Irastladıtn]" de-hemen kalkıp gözlerin yüzün bûs edip [öpüpl amma gûyâ [sanki] bir kara gön . j öpüp, kılları neşter gibi dudaklarıma battı.
Semeri hakîr eyittim "Bre canım, şimdi ben ol cenkten gelirim. *Çarkacı Meh-paşa alayına at koyup Şamlı Osman *Aga ile ceng-i Alî [Hazreti Ali savaşı]
.. adamlann aktaran [attan düşüren] sen misin?" diye desi-be-dest]e\ ele] olup
edip*
eyittîm:
-gy imdi birader ben seni elden komam [bırakmam]. Ben Şâm *Veziri Murtaza p^'nin ağalannndan gayet maslahatgüzar [iş becerir] âdemunyim ladamıyım]. Üs-^dar çenginde senin şecâ'at [yüreklilik] ve dilâverliğini [yiğitliğini] gördüm, ben
145. s., 1. not. 145. s., 1. not.

MURTAZA PAŞA DAİRESİNDE
- Ba }i karı alanlar kimler acaba? - -Bm çadırlar kimin¦?" - "Bizim Çomar Bty'la!'
ÇeSJf. Murtaza Paya ite Sivas'a geliyor. - Niksar *Subajtlı$t. - +Subasıltk Dilâver ,f£tj* veriliyor, - Çomar posasına koşuyor. - "öyle olur'dan başka karıttık atamayınca Ç^ft kaçıp dağa çıkıyor, - Merzifon'da Ditaver Ağa Çifitiği'tu baskın. - Asttan kâhya, pfan idik» koyunlar, ateşe verilen çiftlik. - "Dağ Beyi" olup haramiliğe başlayan Çomar, ripfakir'd** aziolunan valiyi gözlüyor. - Evliya, Çomar'm önünde. - Çomar hemen at-fpjpf. - Evtiya'mn matım alan yakalanıyor. — "Dayılar, bu kahpelere nt lâzımdır?" — rydsıa dUsüp abdı bozdular, yolumuza söz atıp ihanet ettiler: Bunları ibret İçin paralarız,"
UğkUm yerine getiriliyor.
Hakir Kızılırmak'ı mahfice [gizlice] geçmek için *huddâm ve *gümânlanm\a jadan kalkıp bir öz [düzlük] içre bağlı ve bahçeli yerde ** sâ'atte giderken vakt-l [jcusluk vakti] şu hâle tesadüf ettik:
Yakt-i çâşt mahallinde [kuşluk vaktinde] evrâd ve ezkânm tilâvet edip [du-
llar*11
ve zikirlerimi okuyup] giderken Sührâb nâm gulâmvm eydür.
**£ga, önümüzden dört salt atlı gelir" dedikte nazar ettim [bakuml: pöfl küheylân atlı ve dîv heybetli kimseler gelmede ve silâhlarına mukayyed l^da. Hakir baş aşağı gitmede, anlar yokuş yukarı gelmededirler. Hakîr gulam-
'Silâhlarınıza mukayyed olun" tenbîh edip, birbirimize karib olmada [yak-
makta] î^en onu gördük dört atlı dahi pür-süâh fitilleri ellerinde üzerimize gel-
Ajurnâ mukaddem [önce] görünen dört atlı hemen dalmızrak sürdü, bir hamle-jcn höcûm edip biri hakiri mızrak altına alıp *tîrkeşe hakîr el edince biri üzerime al yıkıp, bir *hışt nice zerk ettiyse [batırdıysa] hamd-i Hudâ isabet eımeyip, Öbürle-ı *5eyishânelere sanlmca hakîr yine *huddâmlanmla "Allah"* diyerek hücum etük-e »seyishâneleri bırakıp ale'l-ittifâk [birlikte] hakirin üstüne hücum edip, birkaç ı^jşun attılar. Asla isabet etmedi. Amma gördüm ki *huddâmlardan bana imdâd çfjer yok. Hemen "Firâren an tevâliyü'l-kesret" [çoğalandan kaç] diye nahviyyun fidesi [dilbilimciler kuralı] üzre kesretten [kalabalıktan] firar edip, ayet-i süre-i » Ve iâ tûlkü bi-eydiküm ile't-tehlüketi....1'1 nassı üzre kendimi tehlikeye ilkâ* et-meyip [atmayıp], *huddâmlanmla firar ederken bir *hışt-i Ipşirî [bir lpşir türü el mızrağı] atıp, zemine [yere] üç karış güzer edip [geçip], akımdaki esb-i sabâ-sür'ate [yd gibi hızlı ata] ikdâm-i tâm ile ökçe edip [olanca kuvvetimle ökçe atıp) firar
Kuron, Bakara suresi, 2/195:Ve kendinizi kendi ellerinizle tehlikeye atmayın...." -NO.
215
~ni elden komam. pasa efendime gömrürüm- dediğimde:
Canıma minnet, amma atlarım zebûndur. Bozulandan beri gündüz sarp dağlar-Vatanm» Sece yollarda giderim. Havf ederek [korkarak] ahir [sonunda] açlık canıma kâr edip, bu mahalde sana nefîram [*nefîr-i *âmmj havfından kura ve kasa-bâtİara uğramaktan rast gelip senden bir şikâr [av] alalım derken Hızr gibi sana rast gelip tatlı dilinle ve ni'metinle bizi şikâr eyledin [avladın], amma sen ulaklıkla, biz cenk görmüç bu yorgun atlar ile size refik olmak mümkün değildir* dedi. Haicîr evirtim;
"Birader, senin hatırın için biz dahi * menzil menzil gidelim. Atların kalırsa sana at verelim, hemen durma gidelim" dedim,
Yemîn-i biüâh ve kasem-i tallâh ile andan azm-i râh [yola çıkalım] deyip, *men-zÛ-i Seydî Gâzî, anda sallama fagırj yemler asıp. andan Bolvadin'i geçip, bir sahrada bin mikdân askere rast gelip, *hayme ve *hargâhlanyla meks etmişler [oturmuşlar/. Hemen içlerinden beş on atlı haserât-i mukleciyân [asalak haşerâtı] hakire gelip:
"Ulak mısınız?"
"Belî, Asitâne'den [istanbul'dan] geliriz" dedim.
"Yâ bu yanınızdaki bu Üsküdar bozgunu *sanca kafirleri nedir?" dediler. Hakir eyittim:
"Murtazâ Paşa Efendimizin *bölükbaşılarındandır. Amasya'dan gelirken rast ge. lip şimdi Şam'a gideriz" dedim.
"Hele buyurun, teftişçi paşa sizi ister" diye paşanın otağına vardık. Meğer velinVmetim Ketenci Ömer Paşa oğlu Bakî Paşa imiş. "Safâ geldin, Evliya Çelebi" diye ikram edip, bir at ve yirmi altın dahi ihsan edip, Üsküdar çengin nakledip, ta'âmı bile tenâvül edip [yemeği birlikte yiyip], andan yine cânib-i kıbleye [güney yönüne] Çomar Bölükbaşz'yla giderek * * sâ'atte Akşehir'e vardık.
(Seyahatname, c. 3, s. 82-84)
çomar'la İkinci Rastlaşma
İkinci rastlama: Sabah erkenden dua okuyarak at Üstünde giderken. - «Ağa, önümüzden dürt at/t geliyor/". - Saldırış. - Mızrak alttnda. - Çokluktan kaçma kuralı. - Kaçarken dürt allıya daha çatıyorlar. - Evliya yakalanıyor. - Bağlayıp ata bindiriyorlar. - "Beye götürelim/», »öldürelim!», «Soyup salıverelim/" kokmaları. - «Malımı aldınız, canıma kıy

1
shyahatnamh
ederken, snfi tarafımıdan bir bâg fbflgj lçvc dön ıuh dnhI [d(lhtV, rfhlr 0ıup Hgörû-nüpi ellerindeki pestemflfinrla uaumû bırakıp dalkılıç n«rtml« gelip, eltmia kaldırmaya lktidûnmt» olmaytp, utlnıı aştığı «rnlgûn [tepetnklııl olup, «ekiz *hud-dam *memlukûmuann dördü flrttr edip, dördClyle bu hnkîri •dejt-ber-kafa. knyd t bend edtp, akımdaki kısrağa biri sOvflr olup, hakiri bir Ahar [bn»kal ntn bindirip "Gutomfnrıyto derbeste fbaghj olarak esin [at kofturunl, beye götürelim." "Yok, öl. dûrelim," "Yok, üryan (çtrctpJakl edip âafld edelim'* diye nice gün ti (türlü türlü] güfrgu ettiler (sözler aöyledllerj.
"Güztlcr bu kadar mah ve gutomlarım aldtnu. Allah riskin» olaun canuna kıy. mnyjn" dedim.
"Bre. mnlm kim aldı, bl* bıujda üzûnı yemeye geldik" dedikte: [/ *îstc malım Götürüyorlar,
Hemen biri eydür*
"Bre bakalım bu sikan favı] alanlar bladen midir? Bre HabJb, bir hoşça beye g0
tür, isterse boyunların vurup mkunn alam. laterae nzftd etsin" deyip ûçû blum man ti&İra o/dugurmw [bözgunn uğradığımı*] mahalle Iyerel at bırakıp gittiler.
On/ann bir idamı birim beslmiai beşimizle knyd Û bend edip (bağlayıp), baglar içre at üzre götürmede. Bin adım mikdan gitmeden anı gördüm bir cemen-zftr fa-menlik aian/ ör (dütlûk) İçre on bea aded hurda keten »çadırlar kurulmuş. Hakir evirtim.:
"ŞûhbAzım* bu "çadırlar nedir kim?" Dedim. Ol yiğit eyitti:
*Blxİm Çomar * Bey'dır" dedi.
Hemen canım basıma gelip yüz bin hamd ü senfl edip; "Hala sen Fettâhü'l-kc-
rîtusin" /Tanrım, sen kapılar açarısın] diye hamd-l bt-hadd ve senfi-yt bî-hadd ettim.
(Ztnt bu I Kik iri Şâm-İ şeriften Murtazfi Paşa ulakltgıyla AsitAne-i sa'âdete [İstan* bula/ gönderdikte *>\uJr-i azam Murfld Paşa ite Gürcü Nebi ve Katırcıoglu ve Çb-nıar Bö/ükbaşı cenk edip [savaşıp], münhezimen [bozularak] Gürcü Nebi ve Katircurtfde ve Çomar Bölükbaşı firar edip [kaçıp], hakir der-i devlette maslahat, tarımız [işletimiz) *sadr-İ azamda tamâm bulup, yine * ılgar ile Şam'a gelirken Akşehir kurbunda fdolaylannda] bir orman içre Çomar Boıûkbaşı*yo rast gelip, S*nvi şerîfe götürüp, Murtazj Paşa Efendimize *bölükbaşı yazdırıp, *vilâyet-i Dür-«btântia Safed seferinde bile [birlikte] idik. Vc Sivas * mansıbında bile [birlikle] olup, Niksar *Sub*$ısı idi. Bu kadar hukukumuz var). Ba'dchû [bundan sonra]
216
murtaza paşa dairesin De
uth'İ tşyân~(Çomar BÖtÜkbast Ur
^ 00)Qkbaarnın başkaldırısının nedeni]:
rfjırf pa5° Efendimiz Şam-i cennet-mesâm daglannda Dürzi ile cenk ettikte
MU'
pjir Bölttkbası'nm ol cenkte ettiği şecfl'ati lyigitllgil bir merd-i »meydan ve , ,iJAh pehlivan eylememtstir. Anın mukabelesinde [karşılığında] Munazâ
•t1','(;fc',('',ınız vfl'w Sivas oldukta Çomar Bölükbası'ya Niksar "Voyvodalığım yüz -^Vjjdin *ulûf«leri tahtında ihsan edip, altı aydan sonra Nîksâr •subaşüıgmı Ço-«ı ı-lıiulcn Tabnnıyaası'lı Mcrzi fonlu Dilâvcr *Aga alıp zabtettikte Çomar'ıu muciri 8öruP' Comar eyitü:
¦>$ü «SubaatUk benim bayrağım altındaki yiğitlerimin * ulufesi tahtında sadaka utıU?lur" dedikte aaİA feryadına bakmayıp, Çomar Bölükbaşı'yı *nelir-i *âtnm jjyjjt ayaklanması] ile Niksar şehri içinde habs edip, bu kadar mâl ü menzilin jptbesi tahtında alıp, Çomar Bölükbaşı ancak birer atlan kalan yüz elli bahâdır JcfrkP' dâg-i derûnlanndan [yürek yaralanndanj Niksar şehrinden Sivas'a gelip, urtatft Paşaya texallüm-i hal edip (durumundan yakmıp] eydür: -»pevledû * vezir, Niksar'ı benim bayrağım yiğitleri *ulûfesi tahtında ihsan > «inidi beni OÜftVtr *Aga bu hole koydu" deyince Murtazâ Paşa;
£Ö'r
„Ây[c olur. Hâla İsimdi 1 +subaşılıgı Dilftver 'Aga'ya verdim, ben muhasebeyi
j »i hî-kusûr [eksiksiz) alırım" dedikte Çomar Bölükbaşı:
•attık baştan kokar, haberin sıhhatini [doğrulugunul Lokman'dan aldım" deyip nezaketle (ustalıkla] Sivas'tan çıkıp, bir gecede * ılgar ve Merzifon'da Dilâver
.^aOftligı'n İçiftliginiJ basıp, bu kadar mal alıp, çiftlik *kethüdüsım asıp, *câri-lcrj fil-i şenî'c çektirip [cariyelerin ırzlarına geçirtip], bu kadar koyunlarm ve da-f^flOi [koyunlarını ve danalarını] gözü Önünde kurbân edip, benâm [ünlül kühey-j1n|ant suvar olup, çiftliği âteşe vurup, dag beyi olup, isyana âheng edip [başlayıp], l^ttsir'd* alınan malının yetmiş bin kadar ziyâdesin [fazlasını] tahsil edip [alıp], be-dürûstî Idüpe düz] haramiliğe başladı. Ta ki MurtazA Paşa Sivas'tan ma'zül olup Lftı/tazâ Paşa bu Merzifon şehrine gelince Çomar Bölükbaşı, Murtazâ Paşa'yı Direk-libel'den Osmancık şehri üzre gider ümniyyesinde [umudunda] olup, Kızılırmak />çidi*nde pinhfln olup [gizlenip], yedi yüz yiğit ile Diyârbekir'den ma'zül Saçbagı isa'yı bekler imiş. Hikmet-i Huda [Tanrının hikmeti] bu hakîr ale'l-gaüe [hoş bulunarak] onların hnşerâtı ateşine yanıp, bu

kadar malım gidip, kayd ü bend ile dön aded hizmetkârlarım ile Çomar Bölükbaşı huzuruna giderim amma tesellî-i hâtınm var. Bizi kayd ü bend ile [bağlı olarak] Çomar'a götürmeye me mûr olan bir aded yiğide sordum:

hflyl" deyip hot hota [yan yanal kurt lengi lyürüyüşü} at bırakıp, bir sa'at * ılgar ile giderken onu gördük: Sekiz kişi bizim ileri varan yiğitlerimize at bırakıp
•SslIatu'Uâhu kelbi ale'l-hınzîr" [Tann, köpeği domuza musallat etmiştir! mazmu--unca birbirlerine girip, bir yiğit Çomar'dan mürd olup lölüp], geriden dahi Igeri-
jen de] birkaç atlı yetişip, sekizin dahi [sekizini del onaya alıp, mukaddem (önce] hakire *hışt atan mel'ûnu *dest-ber-kafâ, Çomar huzuruna getirip;
"Bre *seyishânelere yetişin!" deyip, nice atlılar seğirtip, bir orman içre *seyis-hflneleri bulup, dört aded *memlûkümle Çomar önüne getirip, hamd-i Huda [Tann'ya şükür] ol mahalde iki *seyishâne malımı dört gulârmıma teslim edip, hakirin esvabın alan yiğitler sekizini dahi önüne getirip eydür:
"Bre kahpeler! Akşam * çadırlarda niçin ocağa söz atıp, bu yiğit ile dövüşüp, iki *seyishâne malın aldınız? Ardmızca varan silâhdaşlanmıza kılıç kaldmp, çömez Hüseyin'i yaraladınız?" dedikte:
"Öyle olur beyim, yiğitliktir. Canımızdan bî-zâr olduk [bıktık]. Murtazâ Paşa deryâ-misâl [deniz gibi] askerle geliyor. Bizi bir yerde çevirir diye havlımızdan [korkumuzdan] söz atıp kaçarken bu yiğide rast gelip elleşerek atı yeğin [mzul imiş. Kendi kaçıp malın aldık. Böyle olur" dedikte, Çomar eyitti: "Yiğitler bu kahpelere ne lâzım?" dedikte cümle [hepsil eydür: "Yolsuz düşüp ahd [and] bozdular, yolumuza söz atıp la'net ettiler. Burilan ibret için paralarız" deyince, âmân diyesiye kalmadı cümlesi sekiz kişiye kılıç üşürün sekiz yiğidi de pâre pâre eyleyip [parça parça edip], ikisinin atların ve silâhlann hakire hibe eyleyip, iki sâ'atte * çadırlarına gelip, bir gece anda mihmân (konuk) olup safâ ederken, Murtazâ Paşanın Direklibel üzre gitmeyip bu semtte Kızılırmak Geçi-di'nden geçmeye azîmetîn haberin çaşıtlan getirince hemen ol gece cümle *haymele-rin bozup, bâr ü *bengâhlarm yükletip, Murtazâ Paşa önünden bir canibe savuşmaya karâr verip, hakire bir kemer *kuruş, sekiz gulâmıma ellişer *kuruşla kati olu-nanlann [öldürülenlerin] birer atlannı verip, hakir ile öpüşüp nân ü nemek [ekmek ve tuz] hakkını helâllaşıp "Murtazâ Paşa Efendimin ayağını öperim. Emânet olsun benim efendimdir" deyip, kendisi Kızılırmak tarafında Çorum'a doğru gitti.
Bu sergüzeşti [serüveni] naklden [aktarmadan] maksadım oldur ki bu hakir Şam'a *ılgar ile gelirken Üsküdar çenginde münhezim olup [bozguna uğrayıp], havfmdan [korkusundan] dağlarda gezip, Akşehir kurbunda [dolayında] Çomar'a rast gelip, Şam'da Murtazâ Paşa Efendimize götürüp, bayrak açtırıp gûyâ [sanki] bir iyilik eyledik. Hikmet-i Hudâ ol iyilik mukabelesinde [karşılığında] Cenâb-i İzzet [yüce Tanrı] anların destinden [elinden] bizi malımızla canımızla âzâd etti.

".Şahbazım, koç başın için olsun ve taşıdığın silflh hakkıyçin olsun ve yol erkanınızda basa çıktığınız zaman kulağınıza fıslanan söz İçin olsun, sana sözden söz ettim, beni, bizim *böJükba$ı Çomar huzuruna böyle götürme, ayıptır. 'Niçin böyle verilip bağlandın1 diye bizi yola çeker" dedikte hemen ol yiğit: "Be sen *sancadan silahlı mısın?" dedi.
"Öelî jevetj. Melek Ahmet * Paçalı *Serçeşme Zıpır *Bölükbaşı*ndan silahlı olup Bagd&d demeğinde basa çıktım", deyince hemen atıyla yanıma gelip: "Nefs sözünden sana söz attım, sakın el kaldırma" dedi. Hakir eyitü'm; "Sözüm pîr sözü oJsun."
Hemen hakîrin ellerin çözüp birbirimizle öpüşüp hakir. Öbür gulâmlanmm ellerini çözüp, ol mahalle karîb fyakın] hemen Çomar Bölükbaşı *çadırlan içine dâhil
olup, at bırakıp [koşturup], Çomar *haymesi önünde attan inip, Çomar Bölükbaşı hakiri görünce
•haymesinden taşra çıkıp, hakiri bağrına basınca hemen dâg-i derû-numdan [içimin yarasından! iki gözlerim pür-nem [yaş içinde] olup:
"Âmân kardeş, silâhdaş ve yoldaş, sırdaş! İki *seyishânc malımı senin tevâbi'Ie-rin işte şu bayırda alıp gittiler. Dört yiğit dahi benî ale'l-gafle [boş bulunarak] basıp, kayd ü bend ile [bağlayıp], bu yiğide teslim edip, bu yiğit beni üstadımız silâhı btrekâtıyla nefes verip, âzâd edip, sana getirdi. * Sanca âmânı olsun benim malım" diye feryâd edince bizi getiren yiğide eydür:
"Bre Habîb nice oldu?" diye su'âl edince kıssayı bir bir beyân eyledi. Hemen uAtin deyip bilâ-*rikflb [üzengısizj süvâr olarak [binerek), üç yüz kadar ateşi [cehennem zebânisij şâhbâz ile hakîri bile [birlikte] götürüp:
"Evliya Çelebi, elem çekme, malın helâl ise yabana gitmez" diye tesellî-i hatır verip (gönlümü avutup],
"Hemen bize cenk edip malın alındığı mahalli [yeri] göster. Biz onları izinden tozundan buluruz" diye *ılgar ile giderken anı gördük, karşı tarafımızdan yokuş aşağı Öç yiğit gelip birisi attan aşağı inip Çomar'ın dizin öpüp:

"Beyim ahşamın [akşamleyinj *çadırîarda Meryemoglu ve Sincanlı Hüseyin ve Tokatlı Alî yolumuza söz atıp, sabah la'net okuyup gittiler. Anlara dört yiğidimiz dahi katılıp sekiz adam olup kaçtılar. Bu yiğide rast gelip iki *seyishânesmi alıp, dört *kölesin alıp, bu yiğit anlarla cenk ede ede sekiz adam ile başa çıkamayıp, bir b&ğ içinde biz üzüm yerken bu yiğit üzerimize gelip, ansızdan dizgine yapışıp, bağlı size gönderip, biz dahi Meryemoglu'na doğru bu yiğidin malına gittik. Biz anlara varınca bize pay vermeyip, üçümüze de silâh çekip, biz onlara silâh kaldırmadık. Yoldan taş koparmadık. İşte bizim Şoka Alî'yi yaraladılar. Malı dağa götürüp pay etseler gerektir. Malı dağda gömmeden yetişelim" dedikte Çomar "Bre hay
ÎSEYAHATNAME Netîce-i kelâm [sözün özü] dünyâda benîâdem ile ihtÜât eden kimselere linsan-iarla düşüp kalkanlara! iyilik eylemek gerektir. Mısra-i Şahidi:'
"Yoktur iki âlemde İyilik ğbi sermâye." Diğer mısra'-i Şahidi;
"Kamuya sen iyilik eyle sana öğüt işte benden."
Andan hakir Kızılırmak kenarında meks eyledim [olurdum]. Ertesi gün Murtazâ Paşa Efendimiz gelip:
"Bre Evliya Efendi, şükür sağlığa. Bre *seyishânelerin ile malın ve gulamm nice oldu?" dedi.
"Hamd~i Hud&, sultânımın himmet-i aliyyesiyle bir habbem zayi olmayıp, bir kemer *kurus ve guiâmlanma sekiz re's silahlarıyla küheylân atlar ve gulamlanma ellişer * kuruş ihsan edip, hakîre kasd edenlerin sekizine dahi kılıç üşürüp pare pâre ettirip intikam aldırdım". Beyit
"Eğerçi hayli müşküldür kişi dünyâda kâm almak Bütün dünyâ değer amma âdâdan intikam almak."
[Gerçi kişinin dünyada isteğini elde etmesi çok güçtür Ama düşmandan öç almak bütün dünyaya değer]
diye ebyâtı [beyitleri] terennüm edip ve nice cenk edip, nice âmân deyip, nice fer-yâd edip ve nice güne girîbânı [yakayı] ele verip ve nice Çomar'a gelip, * ılgar ile malım üzre gidip, hasımlarıma yetişip, nice Çomar ile cenk edip hasımlarımı pâre pâre ettiğin takrir ederken, gülmeden karan kalmayıp vâfir safâ ederek:
"İmdi Evliya Çelebi, er oğlu ersin. Cenâb-i Bâri [Tann] kuş canın halâs etti [kurtardı]. Sen ilim ve hilmin berekâtıyla Çomar'a iyilik edip, Akşehir'den Şam'da yanıma getirip, yapıştırıp iyiliğin mukabelesinde Hudâ-yi Bî-çün [nedeni sorulmaz Tann] seni halâs etti. Ol sâ at senin cenk edip mâl ve gulâmların gittiği haberi gelip, dağlara ve bellere ve yollara adam gönderip, beş sâ'atten sonra ahâlî-i kuradan [köyler halkından] adamlar gelip 'Sultânım, sizin ağanızla Çomar Bölükbaşı gelip ağanızın malın alan yine kendiden kaçan Çomar adamları imiş, anlara yetişip 'Niçin bensiz haramilik edersiniz?' diye sekizini de pâre pâre edip ağanıza *kölelerin ve *seyishâne!erin verip Kızıhrmak'a doğru gitti* diye haber getirdiler. Şimdi bu ma-
1 Bkz. 97. s„ 2. not. -NÖ.
MURTAZÂ PASA DAİRESİNDE
Çomar Bölükbaşı'nın Sonu
Bu kez Çomar Bölükbaşı, Evliya Çelebi ile karşı karşıya gelmiyor. Melek Ahmet Paşa, Jpjir'in rakiptik korkusuyla Van'a Vali olarak gönderiliyor. 1655 temmuzunda [1065 ramazanında] Van'a doğru giderlerken Kaban Kayası'na geliyorlar. Burada gördüğü bir mezar Çomar Bölükbaşı *yı anımsatıyor. EÇ, Çomar Bölükbaşı'nın Merzifon'da, Di-laver Ağa Çifcliği'ni soyduktan sonra onun Van'da Şemsi Paşa oğlu Mehmet Paşaya sığındığını, yine 'bayrak açtığını' ve birçok yararlıklarda bulunduktan sonra Bitlis Hanı'nın yanına kaçtığını yazar. Hanın, ileri gelen bir ağası olur.
Çomar Van'da, - Hakkârililer Çomar1 dan el'aman diyorlar. - Çomar Bitlis Hanı'nın yanında. - Çomar't Vanlılar istiyorlar. - Kuskunkıran yolunda Hakkari Hanı adamları pusuda. - Saatlerce savaştan sonra Çomar atıyla birlikte Van Deryası'na atlıyor. - Yüze yüze harp kıyıya gidiyor. - Bataklık yer. ~~ Atı kaldırır, kendi batar, kendi çıkar atı batar. - Yürük attılar yetişiyorlar. - Son atılış. - Türbeye sığınma. ~ Pencere deliğinden ates. - Çomar'a rastlayan kursun, - Yiğittir dîye bası gövdesinin yanına gömülüyor. - "Hâlâ eyâiet-i Van ve Şirvan n miyân-i gâztydnda Çınar'ın bu sergüzeşti dâûtân-i dostândır."
Mehmet Emîn Paşa Van'da Hakkârili Höşâb Hâkimi Mahmûdî Süleyman *
İle gelirken seninle cenk eden haramilerin sekizinin dahi leşleri pare pare yol üz-
h ^ıp, bu gece nice yerlerin kurtlar, tilki ve çakallar yemiş. 'Evliya'nın hışmına I*/trîiyî,rtlardir' ^U leşleri bir k°SeYe defnedin IgömünV deyip, ahâlî-i karyeye Ikoy
tfanal ihsanlar edip, bu mahalde seni ham d-i Huda selâmet ve sıhhatte gördük"
e bu hikâyeyi Murtazâ Paşa Efendimiz takrir edince:
c.uUâmm, Çomar bendeniz mübarek hâkpâyinize Uyağınızın toprağına! yüz sü-ilâmlar etti. lBen efendimin garibi idim, efendimin Niksar maddesi için DUâ-^ga beni ayırdı, Allah anı dîn ve îmânından ayırsın! Ben dahi andan intikam jjp çiftliğin yakıp mâl ü menâlinden ayırdım, amma efendimden ayrıldığıma glarım- Hak canımı kapısında ala' diye ağlayıp 'Cürmürn afv edip beni kapısına ala* rica etti" diye hakîr Murtazâ Paşanın damenin [eteğini] büs ettim loptum].
öv
jvîurtazâ Paşa eydür:

"Evliya Efendi, şimdi biz Âsitâne-i sa'âdete [İstanbul'a] gideriz. Öylesi mezmûm müttehem [yerilmiş ve suçlu] harâmî yanımızda olamaz. Amma inşâ'ailâh ya Ha-leb veya Şâm, Erzurum, Diyânbekir ve Bağdâd * eyâletleri nasîb olursa senin
jıgtınn için alalım" diye ahd etti.
ÎSEYAHATNAME Üe basım [düşman] olup. bu Çomar*ı 'serdâr edip kâh Hakkâri ve kâh Mahm^ köylerini nehb ü gâret ettirip fyagmalatıpj bay ve ganim [zengin ve doyumJnj^ 1 yine Vana gelirdi. Nice kere böyle Hakkâri'den intikam alıp baş ve *dü Vc ^ fadam öldürür ve mal/ alırdı. Ahir Vanlılar bu Çomar'm fenalığından hazz edip ç mar'a *dirhk ettiler.
Âhir [sonunda} 1060 [I650İ târihinde efendimiz Melek Ahmed Paşa *vç.^ a'zam iken Van'da Mehmet Emin Paşa âsi olup [ayaklanıp] cenk ederken yu^. kaleden [kaleden] ^yeniçeriler aşağı kal'eye [kaleye] "balyemez toplar vura aşağı kalede [kalede] Hüseyin *Aga Sarayı'nm nice yerlerini harâb ettiklerinde rv yânbekzr Valisi cümle *eyâlet-i Diyânbekir ve Van askeriyle Van'ın imdadına geu ce, Mehmet Emin Paşa kaleden kemend ile inip, taşrada hâzır olan atlarına bine^ Van'dan dokuz gönde Melek Ahmed Paşa Efendimize gelip dahü düşükte [sığındık^ defter-i cerâ'imine [suçlannm defterine] kalem-i afv çekilip [afv kalemi çizilip] ^ meli'nde Köstendi! Sancağı ihsan olunarak Girit'e gitmeye me'mûr oldu.
Beri tarafta Çomar Bölükbaşı'nın başına âteşler yanıp, "Emin Paşa'dan sonîa Van'da durmak bana haramdır" diye doğru Bitlis Hânı'na kaçar. Hânın bir mükeifer ağası olup safâsmda iken Van, Çomar'ı muhabbeten [sevgiden] Van'a isterler.
Çomar dahi elli aded güzîde [seçkin] yigidiyle Kuskunkıran yolunda Van'a gelır. ken meğer Hakkâri Hâm'nın beş akı yüz nefer adamları Çomar Bölükbaşı'yı bu bân nâm kapanda gözetirlermiş. Derhâl Hakkârili, Çomar'm ol Keban'da ardını önünü çevirip, çit-â-çi£ [çit gibi] cenge başlarlar.
Hemen Çomar atından inip "Bre koman!" diye Hakkâriliden tarfatü'l-ayn içrç [göz açıp kapayıncaya dek] yetmiş adam düşürür. Cenk kızışır, beş sâ'at devam eder. Amma Çomar'm elli yiğidinden de yirmisi kırılır, otuz adamla kalır; böyle iken yine düşmanından yüz nefer kınp vurmada iken Vustân Kalesi'nden Hakkârili-ye iki bin kadar imdâd gelir. Bunun üzerin Çomar, köpek gibi kudurup cenk ederken görür ki, cümle yiğitleri kırıldı, kendisi de altı sâ'atlik cenkte bî-mecâl (güç. süz] kalmakla bir gulâmıyla atının yanına varıp, iki gözlerini öperek: "Bi-smillâh ey dağlı doru!" diye süvâr olup [binip], dalkılıç Hakkârilerin arasına at sürer.
Yine at üzerinde iken anı görür ki o dar Keban Bogazı'nda üç bini mütecaviz adamlar kendüyi [kendisini] çevirmişler. Bir taraftan kendüye rehâ-yâb [kurtuluş] olacak bir yer yok. Deryaya nazır [suya bakan] kayalar üzerinde de adamlar çok. İki Süleymâmye minaresi kadar yalçın kayalar olup aşağısı Van Deryâsı'dır. Çomar hemen bir kere "Yâ Allah, sana sığındım" diye doludizgin ata ökçe vurup, gözünü yumup kendini Van Deryâsı'na atar.
222
MURTAZA PAŞA DAİRESİNDE
223
Hudâ alimdir [Tann her şeyi bilendir], ot cenkte olan Hakkâri kavmi paşaya o jaıya basında şöyle nakl ettiler [aktardılar}:
'Sultânım, anı [onu] gördük ki Çomar bu kayadan *Yâ AllâhT deyip uçardı. Amil kedi havadan yere nice uçarsa Çomar'm atının ayaklan yine ke'l-evvel [önceki gibi] segirdir gibi yumulmuş ve Çomar üstünde ata sarılıp büzülmüş olup, bu hâl ö£re uçtuğunu görüp, âhir pâre pâre oldu [parça parça] diye mukayyed olmayıp [dikkat etmeyipl herkes cür'etini [ataklığını] tahsîn etmeye [övmeye] başladık.
Nice kimseler de 'Bir iki sâ'at yerden kayaları dolaşıp yaralı leşinde kemerinden julıcı ve tüfeği ve gayri bisâttan bir kelepirini alalım' derlerken birkaç adam gelip:
'Bre koman [komaym]! Çomar işte atıyla derya içre yüzüp karşı Van Denizi kenarına gidiyor' dediklerinde anı gördük ki atının sağ tarafına asılmış, atından aynl-mayıp, atıyla yüze yüze karşı tarafa bî-bâk [korkusuzca] gidiyor.
Nicelerimiz dedi ki 'Bre ümmet-i Muhammedi Bu Çomar bu kadar zamandır bizim Hakkâri ocağından bu kadar mâl-i ganâim ile [doyumluk mallarla], bu kadar kelleler almıştır. Şimdi kezâlik [onun gibi] iki yüz kadar adamımızı kırdı ve şimdi karşı tarafa gidip halâs ola [kurtula], Yannki gün Hakkâri Hakimi Yezdan Şîr Hânımıza ne cevâb verelim?' dedik.
Nicemiz 'Öyle yarar yiğidin yoluna cân ve baş fedâ olsun. Şimdi burada bu kadar adam kınp atıyla deryaya cân attı; gör deryada balık gibi yüzüp gider, Allah işini onara' dedik.
Ve nice yüz adamlar atlarıyla ve piyâdeleriyle Çomar'm kendüyü deryaya attığı yerden deryanın karşı tarafında üç sâ'atte dolaşıp Çomar'm önünü almaya at bırakırlar. Çünkü Çomar kendüyü deryaya attığı yer ile karşıda çıkacağı yere vannea ancak ûç sâ'atte dolaşılır. Vustân Kalesi Boğazı olup ol boğaz kurbunda [yakınında] Höşâb Nehri [ırmağı] deryaya kanşır. Cümle Hakkâri askeri Çomar'ı karşılamaya gitmede.
Amma hikmet-i Hudâ Çomar karşı tarafa yüz bin rene ü anâ [çok eziyet ve güçlük çekerek] atıyla çıkar; amma bi-emr-i Hudâ, bir batak ve çıtak kenara çıkar, Ken-di yorgun, atı durgun, attan inip kâh atı kaldırır,

kendi batar, kendi çıkar atı batar. Âhir [sonunda] çizme ve çakşırın bırakıp pâ-bürehe [yalınayak) atıyla kâmil [tam] bir sâ'at ol bataktan çıkmaya çalışırken Hakkâri'nin yürük atlılan gelip yetişir.
Çomar görür ki ne tüfekten ne de oktan fâ'ide [yarar] yok ve atında dahi derman yok. Hemen bir ileri gelenlere dalsâtır olup [satırım çekip], yirmi nefer Hakkârili-]eri kaçırıp, yine atının yanma gelerek bir kere 'Yâ hay!* deyip atım kaldım. At dahi süheyl vurup [kişneyip] ayağı toprağa basar. Hemen Çomar atına süvâr olup
r.tlnvll lATNAMIt lms""nn "»nar, mınuıi göroi' İd mın tib n uıvmt Iftlr vt UuWmJ Imimumif Amini In--tmıkiıvı1-yl tahdtr (j'ııs^i a»rt£tae*| It.ı-.mıl.ı.ı tJoflıılı|j dört y*nıitdnn Aşvrlrt Çonnıl fîıJtlı isl.ık. ğıUfıtlt mallak (eıplııUI, kih aiıvln I.....plyad» renk eu>re|<
hlı Uru* (Hiiiii Mt\\lı bitil Nc i^imih'" Baş ulu yerineleri Vın,ıl.ıiu|.. .cin Hrrmanı kal umyıp, ihlr itten nii-'vıV; olup (tınını ktttpl. donup, ylıır Nıı«irm«tnl*il' lKıuır,u jtibl/ uiyidt dalaitır olup* etnkltştp. leb ı davyAdun ı< ı-ıiia NtyısıncInrıJ form ivu,, ıiiini bir .•Iv.iırit* t'.hip, pcnctıt dt(l||lıulrn cenk ederken l»ii ı Çoınara l»it l'nt\Ul itip ıılıınıddii vıtrttRVA şrhtd tdtp, İMviin 1InkitflVl 1 l.uii'ıuı götfîfUt lU'ıtvfın (buhdan MIUÜİ 'VlfilU'ı dnhC {ur d» otu ylgltUl vlnr) ılrvlp. 1* IŞUH NNA yanımı aetlrib Suu'ii Baba v:\niWmlr fyaınmlıij tlefn etlrılrı f gömerleri Hili «lyitviıtahıır "
Melek Alıtıiotl l\i;..ı I lı-ıiJlnıl/r ol etnktf hiaıt olup Çotlltt* kılu-ımlan tttırinl.,ı, /ar bu M'iy.ıi'i't-ıi fatrtivtntj bovle nafel eytrmrklt (aktarmakla) ı¦»» daln Elyittt çy Icdl.
Hili Vv.tK'i .1 Van w >(rvin vr uieyrtu t jvi.-tvıUuL* |*A#Her am«ındal C«umt^u bu sergütfe?tl delstt£ıı t doaıindır {tioatlftvm dthmır tte*inntltı | Matta bir fiti . •:. Çomırm kibrini İgâmittÖtİÖÎ haıgıı flaştan) yaptırıp» Çomat'trt kenduU deynya aı,f, uvtuju kiytyi t.ûtlutu t.tş.t k .um ıştır
Su'l/ o/tmurai Ki bu idim koıukıvu (kemluût bir k.ıv.nbıı derviva atmtş vt bit km.tu çıkmış, kati etmişler (öWummçiçfl< Vfl bu defte» tûl u dtnu (utun uz*oV itiedh etmeden löyiuedeıij merim ne ota? Ovar» oldur kî. gevv* ****** htştıtu r(j. immi kapı yoldaşımu olup nân tı ıtctuck (ekmek vt tu-l hakkı oklumu [dnj de#l hikkitlnüf (hakvasrl oldur Maahh (din Uıyıuklntma uyan) vt mtitedcy. vhi Miitnu* btğhl \t imimin vr mıivahhid (immçlı ve ffentı birliğine manan] re & im-u'i meaheb Is*1» meabeblnde), MaUty,» kurbuutlakt (ynkuıindakiî faoti Kunfir. rindtn aühNu fyf^aj vt bihidır (katuuıuaul ve server [ondet] bir er idi
(>V\Mh(ttnamc. c. 4, s. 265-26$]
37. BİR YALAN ÖYKÜSÜ
Kvlh\ı Çelebi* I (olep'te kaldığı aaman içinde bili ktmuımalarda i|>ttı|* s1*^ Mfnı fıkradan ste ederek ftmtk ıh yo bir ranetmi anlatırken bdeUkterdrn çoğunun 6i sâalenfen lu»jUıubiîun ant.uır. Vt birai «W inanılmayacak olaylar hıkiye ftaı niu psikoJojıatnt dokunarak bu düıkânlttğtt vere*.
A* IdOs., 2 tu>(
MİMİ I A/A l'AVA 1>Aİ>!I MMI>I
JUfftâ ttâ\imİmm Jmlk*t*hg* »v yJiUiimrk tttUtnf Imgtnmı ,///jA//„////y/, - tfj abartma yUtUn-J.h in'»/-"' ı.(Aı«/»-««i« / »rc</ı.}«« Kiw\iJt'mİtkı /İpi i r -* "Stbık <eljtnntmi " _
V..ıv.'ı^ MiİMN *Ağ*'**m aJtımiarı. - Tvftrağıı gMmm - GHhıtki hir buluttan tuman igartt, _ {ttı ,»t ı/fri tftıtrit l-nttot ttm f&M" ytrinı hulma. tik,,- Matlar turlu idi l-ı. bulutlar
AjhmİI tâm^ff ktmt (.fafuauiitı. "
au haMr lîvliya-yl pQr-iAk*tr t«ok ckalkll Evliya) 1091 116411 tarihinden beti : ! .¦- pfch»ah vr yrtmi» vOxrri-yl allşflnltu (»anları büyük vezirler] ile müşerref gjyp)Utfu»ıiuı i'tmntıu rriflp] kamunumın (bcp*tntn| ahvaline vakıf olup gördüm ki jg?' (batini vttnri v« vükela ve camla * ayan u kibir. ho»-4med kelama lho>a gide-
ft u*?l*'»rl Vt rli*KuKİr |l»ıyıl*. altından fjulmcyc) ve bezlr-guyi (şakacıya) ve kizb ü u|ain vr ıft*riya vt jtanıiniaa ve I.t-miI adamlara ive yalan ve iltira eden tıtnccı ve ı:fkt!MM l»rı»kının ayıplatım »ayıp döken adamlaral ma'illerdir Iduşkûnlerdİrl.
7(ı;U bu Mafcrbtt Murtaaa Pnşa Efendtmialc Hünkar Bahçesi havuz kenânnda hfiHA-rU'- kitin Ibtrlıku «Huruyordural vr ba'o safa-aver Ijenlendind] Bademalarla M^dmUrrirl hem v^iIki vt cıils idim |konuşuyor vt arkadaşlık ediyorduml.
tnıfek |ı*U|şr)e] bitka\ kere esna-yi ktlimda *&z autumda) mübalağadan kinaye ijijrndan ik-rt grltnj ifraı-i krlim uırt (»6x0 azıtarak) hezâran 1 binlerce] dürûg-gû-|Jt«dertrrdi Iyalan söylerlerdi] Söyledikleri kizblcnn (yalanlarını sıhhati ve dürû-galdkfru*" valam) hakinn mazbutu ve malûmu {aklında kalmış ve bildiğim] mad-Vvi Mm fkîarrtyyi o) wterlrrdr bile İdim İo seferlerin çoğunda birlikte bulun-..ş:i:iiMn' Haktr onlarla mu iraza ettikçe |onlarla çekişiîkçcl Paşa onların klzblni ^fik fdlp (onavlayıpl irtibat vr Ab u ı.lb verirdi (katılır ve desteklerdi!.
H*ni hır güa merhum *e mağfuru leh Tabanı yassı Mehmet Paşa imâmı Yahya ^ndi. Şam'dan marul IgOrtvlnden alıiınıışl şehr-i Haleb'tc bulunup Murtazâ f^arun kapı yoldaşı olması takarrubiyle [yakuılıgıylal •musahibi ve *nedîm-i •|ıj0i bir *molla-vi muhteşem Adem ve faril kimse idi. Amma bezle-gû Işakaal, lj-Jc^ü

llatlfroj ve dvirûg-gû (yalatncıl idi. Paşa huzurunda [önünde) onlann sergû-_.cM ^retKAmUn kehmAtUrıdır ki bu mahalle tahrir olundu (onlann anlatuklan KjornUn geçme hikayelerdir kı buraya yarıldı).
yne 1043 11036] *Rrvân Kalesinde mahsur olan (kuşatılmış bulunan] Murtazâ pgpyı mıh.ii.ır.ı (koruma! İçin Tabanıyassı Mehmet Paşa Efendimizle kal'e-i Erzu-rum'iİA (Erzurum Kalesinde) kırk bin asker ile mcşıâda [kışlada] iken, kal'e-i *Re-vîn-. şiiun muhftsara etugi (çevirmiş olduğu] haberi gelince. Erzurum'dan etti bin j.Jtcr ile *Re\Mu';i MunazA Pasa ısuhlasına [kurtanlmasına] gittikle bir mızrak boyu
225
SEYAHATNAME
rkarı sökerek, yüz bin rene ö anâ [sıkıntı ve eziyet] çekerek, Erzurum'dan iki tnerha le olan Deveboynu nam mahalle yedi günde güç ile varıp, kar üzerinde *hayme v *hargflhlanımz kurduk. Ol gece kar alanda karâr edip [kalıp], tipi ve boran ve kız^ı kıyamet çekerek anda foradaj yatuk. Ale's-sabâh [sabahleyin] cümle * çadırları bürümüş ve cemT [bütûnj ûmmet-i Muhammed'i üşütmüş ve üç bin gurebânin valimin] eüeri ve palan [ayaklan] donmuş ve çürümüş ve nice yüz at ve deve do^ muş. "Çadırları bozmaya ve ne atları kardan taşra [dışarı] çıkarmaya imkân [ol^ nak) olmayıp, Tabamyassı ba'zı piyade agalann [ağalarını! Hasan Kalesi'ne [Hasan kaİe'ye/ ve gayn [başka/ kura ve kasa bâtlara [köylere ve kasabalara] adamlar gönde rip, on binden ziyade eli kürekli ve çapalı ve kazma 11 *re'âyâ ve *berâyâlara Deve boynu dedikleri mahalden yol açtırdılar. Ol gece yine azîm vezni üzre berf-i rahmet (rahmet kan/ hazînesi yağıp, dere ve tepe beyaz ve ak şepe [kar] İle leb-ber-leb ok muştu [ağzına kadar dolmuştu]. Ale's-sabâh yine cemi' [tüm] yollan *re'âyâ ve *bç_ râyâlar pak ve tathîr ettikçe [temizledikçe! tipi ve borandan yine ne reh ne râh [y0]j mazmününca on iki gün bu mihnet-i şedâ'idi [bu eziyet ve sertlikleri] çektirdi Ibâdu'llâh [Tann kullan] ve şâir mahlûka t-i Hudâ [Tann'nm öbür yara tıklan] bî-^r olup [usanıp], asâkir-i mihnet-zede [eziyet çeken askerler] Tabamyassı Mehmet üzre gulüvv-i *âmm edip [ayaklanıp] "Behey Paşa bizi kırar mısın? * Revân Kalesi'^ [KalesVrd] şah alırsa bahar eyyamında [ilkbaharda] yine hâh ü nâhâh {ister istemez] şâh-i bî-penâh-i gümrâhtan [yolunu sapıtmış şahtan] alırız. Hemen kalk Erzurum'a gidelim" dediklerinde âkıbet-endîş [sonunu düşüneni Paşa eydür: "Yâ pâdişâha sonra ne cevâb verelim?" dedikte, cümle asker: "Biz cümlemiz pâdişâha arz ederiz. Siz dahi * telhis edip azız başın için bu ibâdu'ilâhı Erzurum'un bu soğuk cehenneminden halâs eylen [kurtarın], hemen dönelim" diye cümle asker vaveyla [yaygara] ve feryâd ettiler.
Ahirü'l-emr fişin sonunda] Deveboynu'n aşamayıp, *Revân imdadına gidemeyip asker-i islâm'a avdet *fermân olup [dönüş buyruğu çıkıp], bu kadar mâl ö hazâ'in fmâl ve hazînelerfadındaj] ve cebehâne ve *hayme ve *hargâh ve *bengâh Deveboy. nu nâm mahalde kar içinde kalıp, Tabanıyassı'nın Yavaşça Mehmet *Aga nâmında fadmdaj bir ağamız camndan bî-zâr olup [bıkıp], kemerinde olan iki bin *sikke-i hasene altını ol beyabanı [dağ başını] kar bürümüş * çadırı mahallinde gökyüzüne nazar edip [bakıp], bir gök bulut paresin [parçasını] nişan edip, hançer ile kazıp, ol çukurcuk içre mezkûr kemeri iki bin akın ile zemine [yere] defn edip [gömûpj; "İşte bu semâdaki [gökteki] bulut altındaki altınıma nişandır" deyip, cümle deve ve kataın çekip, düşe kalka Erzurum'a gelip, yedi ay meştâda [kışlakta] iken, Avnik
226
MURTAZÂ PASA DAİRESİNDE
^jçsi ve Ziyaü*d-dîn Kalesi cârdblerindcn Ekrâd beylerinin IKürt beylerinin! ayağı
jjgnlî ve palan [ayaklan] pâçileli1 birkaç Kürd adanılan gelip: -Revün Karesini Murad Hân yedi günde aldı. Halâ şah yedi ayda döve düve .tali yedi gündür ve * Revân KaVesinde olan cümle ûmmet-i Muhammed'i kılıçtan ^irip ve 'Kal'e milk-i mevrüsumdur (miras malımdırV diyor. *Revân%da karâr
^ip (yerleşip] derün-i »Revân'a [*Revân içine] yetmiş bin asker koydu" diye bu gu--mûhtş [bu çeşit korkunç] haberi getirdikte Tabamyassı Efendimiz eydür. -Kal'e-i *Revân gittiyse cehenneme. Amma ol *serdâr kara dinli Kara Murtazâ
nice" oldu?" dedikle haberi getiren Kürd eydür:
«Murtazâ Paşa gördü ki kal'e [kale] içindeki asker âmân ile kal'eyi Ikaleyi] şaha verdilcr, ol dahi haste-hâl idi [hastaydı], hemen parmagındaki elmas mührünü yutup ciğeri pare pflre [parça parça] olup merhum oldu" deyince Tabamyassı eydür.
"Bre mürd oldu [geberdi] ve hortladı desene" diye Kürd'e hitâb edip yanında 0|an *nedîmlerine: "* Revân Kalesi'nin elden gitmesi bir Kara Murtazâ dünyâdan git-Jltesine değmez mi?" diye safâ ve sürür edip [sevinip], Kürd'e bî-hesüh mâl the-j^psız mâl] ihsan eyleyip, şâh-i Acem *Revân'a istilâ ettiğin [aldığım] Murad Hân'a *telhîs edip ulaklar ile gönderdi. Bu hikâyeyi Murtazâ Paşa, * Molla Yahya Efendi'den istimâ' edip [işitip]: -Beli [evet], ol sene Deveboynu'nda azîm derd ü belâlar çekip ""Revân imdadına ^işemediğimizden kal'e [kale] *Kızılbaş-i evbâş-i bed-ma'âş, kaUâş-i fiş-tırâş [söz arılamaz, davranışı çirkin, sakalı tıraşlı kalleş * Kızılbaş] *Revân'ı aldı. Amma efen-¿1 Yavaşça Mehmet *Aga'nm Deveboynu'nda kar altına gömdüğü kemer ile iki bin altın nice oldu?" deyince Yahya Efendi eydür:
"Sultânım! On aydan sonra kan kalmayıp Mehmet *Aga bir hayli tevâbi'ler [adamla" ile] iki günde Deveboynu'na ol kış kıyamette zemme [yerel altım defn ettiği [gömdüğü] yeri tecessüs ederek [araştırarak]

gökteki bulutu nişan koduğu ebr-i jjebûdu [mavi bulutu] görünce defn ettiği yere varıp görse on ay mukaddem [önce] duran bulut yine ber-karâr [olduğu yerde] durup, zemini kazıp, eliyle kemeri on ay mukaddem zemine nice koduysa bî-kusûr [eksiksiz] akınlan kemer ile bulup, Erzurum'a geldi" dive bu Suna [çeşit] bir yalan söyledi kim aklım gitti. *A'yân-i naipten nice âkil ü dânâ [akıllı ve bilgili] ve kelâm-i örfiye sahibi [sözün incelikleri-
Leken, pâçile: Yumuşak kar üzerinde yürüyebilmek için ayaklara takılan, dallardan örülerek yapılmış yuvarlak ayaklık. Pâçilenin EÇ'ce yapılmış tanımlaması içinbkz. 97. s., 1. not.
227
"MURTAZA PASA DAİRESİNDE
SEYAHATNAME
, pertev lışıkl vurmaz olup, ol şuada tkışta} bulutlar dahi havada donup, bet-|^|yerlcrindc^ kaldığından Mehmet *Aga nişan koyduğu bulutu bulup. tuşamyU ***** it altım bulmasının sebebi odur** diye bu güna ttür] hüsn-i tevcih ettiklerinde pir yorum yaptıklarında], hemen Murtazâ Paşa-yi sâde-dü İsafça olan Muttali, »Molla Yahya' nm kelâm-i dürûgun tasdik etti lyalan sözünü onayladıl. ,9raZatan [buna karşı çıkarak] hakîr eyittim:
cflîiım, bir adam Erzurum'un şiddet-i şitâsmda Izorlu kışında] merhum oV . h| ol merhumu defn edecekleri Igömecekleril yere on beş yirmi yük odun s»1 ^teş_i Nemrûdlar yakıp, rû-yi zemini mülayim olduktan Itopragı biraz yu-^ a ktanl sonra güç ile Ferhâdî külüngler [taşçı kazmaları} ile kazıp, bu minval ^ü yolda] beş altı sâ'atte bir mezar güç ile kazılır; sonra meyyiti \öAüyû\ tâbü-getirip defn ederken lahde [gömüte] lûtf ile [yavaşça] korlar ki meyyitin asla
t^' [organı] hareket etmeye. Zîrâ meyyitin a'zâsı hareket ederse \kımıldarsa\ âre [parça parça] olur. Zîrâ cümle [bütün] vücûdu buz olup donmuştur. Ol f5 [o yüzden] meyyiti elinden ve boynundan ve uyluklarından ve kollarından eC^âre olmasın diye pek [sağlam] sarıp, defn edip, vârisleri [kaiıtçılan] mürde-r^ara j0\ü yıkayıcılara], kabr-kenlere [gömüt kazıcılara! mallar verip 'Bir hoşça r edin' diye rica ederler. Böyle şiddet-i kavî [güçlü senlik] olunca hançer ile ze-- ¦ kazıp kemer ile akın yere gömmek nice olur ve bulutu nişan etmek ile nice âl bulunur? Âdetullâh [Tanrı düzeni] bunun üstüne öyle câridir ki cemî-î keva-¦hler [bütün yıldızlar] ve seb'a-i seyyareler [yedi gezegenler] şems ü kamerler [gü-^ ve ay] ve bulutlar deveran ve seyerân etmek üzre [dönüp dolaşmak için] halk (UnmuŞtur [yaradılmıştır]. Bulut nice bir yerde ber-karâr olur? Bir ân durmaz kaybolur" dedim.
Murtazâ Paşa, Yahya Efendi'nin kizbini [yalanını] oranlamak için eydür. "Yâ bilmez misiz [bilmez misiniz] kim bu vech üzre "Demirkazık yıldızı nice sabittir [durağandır]. Zîrâ yıldız rüzgârı cânibleri [kuzey yönleri] gayet şiddet-i şltâ (zorlu kış] olduğundan o Demirkazık yıldızı ber-karârdır. Öyle olunca Erzurum Vilâyeti gayet soğuk yerdir, onun için ol asırda Erzurum üzre bulutlar ber-karâr olup Yavaşça Mehmet *Aga âsmândaki ebr-i kebûdu nişan koyup kemer ile altını buldu" diye gûnâgûn [türlü türlü] mu'arâzalar etti.
Hemen fakır gördüm olmaz, musâhabete bir vesile [söyleşmeye bit nedeni olsun için Uıbat Suyu gibi ve Basra ve Mısr Süveyş'inin medd ü cezri Igelgiti] gibi iki
,43. s., 2. not.
228
229
ni bilen] kimesneler var idi. Onlar dahi tebessüm edip [gülümseyipl • rîs-hâtıd ettiler [bıyık altından güldüler].
Pasa nüdemâsından nice kimesneler eydün
"Yavaşça Mehmet *Aga'yı biz biliriz, bir oğuz [yüreği temizi ve sâhib-i sülük [tarikat yolunda] adamdı. Ol altın onun helal malı olmakla buldu" dediler.
Hemen Paşa dahi "Bu altın hikayesine şahidim [tanığım]" diye nafile şahadet [boş yere tanıklıkj edip Yahya Efendi kezzabı [yalancıyı] tasdîka çıkardı [onayladı].
Hâlen ki [henüz] Munazâ Paşa ol asırda [o zamanda] *Revân seferine giderken ol sefer-î berzahta [çok acıklı seferde] dünyâ ve âhıreti bilmez bir kara kaşlı sankçı şakirdi [çırağı] idi. Sefere gitmeye iktidân [gücü] olmayıp, anlar Haleb'te kalmış idi. Yahya Kizbî Efendfnin [Yalana Yahya Efendi'nin] bu *Revân hikâyeti sahîh olduğuna hakîr dahi vâkıf-i esrarım [biliyorum], fakat Yavaşça Mehmet *Aga o zemistânda [loşta] kan eşip, yere altını defn edip [gömüp], âsmândaki Igökyüzündekil ebr-i ke-bûdu [mavi bulutu] nişan ettiği kelâm-i duruğunu [yalan sözünü] istimâ* edince [işitince] hakîr güftâra gelip eyittim [söze başlayıp dedim]:
"Bre canım o seferde nice bin tüvânâ [dinç] yiğitler »hayme ve *hargâhlann ve bâr ü *bengâhlann bozup, ester [katır] ve üştürlerine [develerine tahmil edip [yükleyip] nice bin adamlar bellerinde *tîrkeş ve kılıçların ve altın ve gümüş kemerlerin bellerinden çıkarmadan selâmete çıktılar. Yine Yavaşça Mehmet *Aga ol seferde iki katar deve ile vara gele, belindeki altın kemerinden âciz olduysa *huddâmlanmn heybesine ve katârlan üstüne kodu yâhûd [ya da] bir tevâbi'ine [adamına] verdi, selâmete çıkanp geldi, iş tamâm olup bitti. Altın dedikleri mâl candandır, canın adam katan üzre koysa ne olur? Beyabanda [dag başında] kar

içinde nice akl ile [nasıl bir akılla] altın gömer?" dedim. "Âyâ [olacak şey mi], o zemistânda [kışta], el tutmaz, ayak tutmaz, zemîn [yer] pûlâd-i Nahçıvânî [Nahçıvan çeliği] gibi olmuş; hançer üe değil Ferhâdî [Ferhâd'mki gibi] külüngler [taşçı kazmaları] ile bir kırat kopmayan zemini hançer ile kazıp altın kemerin defn eder ve on aydan sonra varıp, nişan ettiği âsmândaki [gökteki] bulutu ber-karâr [yerinde] bulup, altındaki zeminden altım çıkara. Bu ne kizbdir [yalandır] kim ilâmaşallah [şimdiye dek] cemT ebr-i kebûdlar [bütün mavi bulutlar] vech-i asmanda [gökyüzünde] deveran ve seyerân etmek [dönmek dolaşmak] üzre halk olunmuşlardır [yaradılmışlardır]. Nice ber-karâr [nasıl yerinde durur] bulut ola?" dedim. Hemen *nedîmin birisi:
"01 sene öyle şiddet-i şitâ [zorlu bir kış] oldu ki birkaç ay âfitâb-i âlem-tâbın [dünyayı aydınlatan güneşin] ziyası müncemid olup [ışığı donup] rû-yi zemine [yer-
WYAMATNAMfl
tfmto&MMJ «*t>p. pm V» Yahy* imniWyi.....t)K (onaylam-M *M.....<h 'T»"»".
"Hakka Id Idqgruau bu kit aftndim rnhytf lAmdi HaaraiItH datarti» iduatamiîml hik«yt-i iNrtbMln (aa*ilae«k aykaaOrtu, haan-l ttvcth «dip İ«QJMİ yorumlayıp),
utìet'iWi cadW (ytrıl j'ildiaj atre t tu ı aâhittyi j v«-11 defllpıınîM bulutu] ubai ritmi/' dive orti misti0
(bui'Wtot'J btr hlKitvri ı sanjtiaatM wiinMInumMi tbaaımutUıı itean İmi m*i tl\ ri i OyktlMlmlJ ItiM-İ hlkâyttttık (milmtlltj
"Menim elemlim, atnt *f lArthlndf •Kırım t MulmtıuUtı lalam *Utr*y İlân tir a* ttrt-f *Kıtmı ılım Jıv;n ı Moakufa fidtp, bıM Ih*miIi (aayıaıel ma) t gmtAim (doyum, lukj itiif>, avdtt iNtihdUinr gal (net erbain w temhtft (aralık ayı «ontan ve ocak tın?lıınf Uit. Bu kadar unti ı haattait atldlglml* yoklan donmağa hovf «dip liaor. kupj, .miiui (Net itttmrtl HtyhAt aahrâaıtoa o yulılrt t Mt.nt.ı (tortu kapta) on ytd. itını vt on yedi gece teip yortup, hikmet*! I (uda bir aaet btt berd-i cahtrn hr İH-uıınn aofuguj oldu kJ w.li yût *ttır dondu vt bin mıkdân • Talat'ın eli ayağı duata. Ol sabah hakire dahi felek soğuk cehennemi fOetertp *ûyi (aankil kı t temi cehennemi (cthrnnrut acıautt] A Yâr ajurduk Yedi aâ'aı-ı kamil |tâm yedi aAatl ta-b«n^kf«lik tdJp lyny* /ûroyap] bMib ıt bKnttdÜ Iyorgun vt guçstıet kaklıkta esb.| sıM MU'mımr fytl yjh\ nuh atıma) tuvâr oldum Ibtuttimİ (itkmer-ı Huda tkvdttv cû »flitte aia yerden pems i Atea-tib (atea gibi parlak gttnea) tahir oktu (gommini Cttmİc "Tutar kartları [chiarii Artm-t hayrette kntdılat Jaaşınp katciü&r) Amma AdetullAh M .-in ıı duttni) oldur ki gunt* cAnlb-l farktan tulü' eder Itloflu yamndg, dojur/. Kâmil doli sa'm oİtmea of taraftan tulü' etmtytp altı aded Itane) güncen bui HtyhAtm kıble Igone/l canibi Çcnlkise *VÜAyetrnden K et KCttstito ttanj vnndan nt* mAyân oldu (fârûndui Heyftâtın cenûb IgurteyJ taraf» kim ceznv-i *Kmm'& (*Kınm Adaa»«tda| *kY(c Knteat'dfr ol cAnibden tuUV etti RIH garb |baıt| cârobaj» kim Alman *Vıl.t\vii\lfı İrim andan İmi Oc etti (çıktı), dördiuteu dahi Leh cânıbaıön-tuhûr tdtr» btaind altnAl tarafında (kutty y\Mulc| Krakov *Vilâyrti tarafından tali' etti, A/tmcıaı yine HryhAtta yttdu taraftnda (kujry yıMuhuic) Moskov\m Koda lesi cAnlbkrindtn cuhûr ttiip bu altı güncen her biti aaıl göneçin berkinden Ip^v Itiklı^mdan] .-ınHİc nomAyAn uh |jVmuu\\ivIu| Altısı da scnuldan temtnt balık ıjnbt tfbtyéhùti TOba ceceri (Tubi a^uıl gibi İm? aş«gı semine muftì etmişti Itnnttsn) ZfrA asıl gıintsin cinlb^l farkı (doğu yanı) (Ayttu'l-gAye (en asın) şiddet-i sitì ol-
AV.ll. Cennet ite Cehennem arasındaki bîr tepenin adı Kbnaa'tn uzun hu auttu olan (7 av re) A YAftâ ytr alır «NO,
ÎObı; Cennette Stdre'de bulunan ve İm t ün cenneti gölgeleyen agav Inamıa gore koka nf kanda u.ılLttı a^CkWir. -NO.
IjDjiİİİ^I. pertevi (tataıl donup ba*aı scvflhll (ktyılarl olan tlumnvi «cb'adan
|fli|ea| patıvv hm it! vurup nomayaıı oturdu" dtyc bu hikayeyi nakl ettiği* 1«***'¦, uıl",."t" ""I cûmlaat "Yaralollahû mâ yeti'*1 dtyc cOmk IhepM) "Tan-ıf*^ tllı,(ut|' (Irıhlı-ı vr t mıılc mtul.1h;uıc< llff IdnlkAvuklarl vc orantıların Ihc-^Vi1' ^| nanrtatı imuu-m-IIi oldu IgonOİlatl ftvundul. Amma Hudft alimdir fTastn ıkiHİid. boyla otmuaıur. MOdahânacatcr bu hikâyeden lorca lyoll bulup, (ri"'! |(r | t.Miitıhüln öyle bulutlar dabi on ay donup vech-İ atmada tnuncemıd-•a*14 ılt v ,.ıti >î ber-karâr tdt* diye hâmu>-ha» oldum (auMuml Ol zamftn bil-0 (latal vttatra vt vukr-lâ vt erbab ı devlet huaûrunda mudahanc ve hos-
u«t M-uM nur. [İm". , BMİCfl tOt RCIckmtSİ. .(|tf **p
(Seyakainamc, c X s. 136*143)
38. ACIMAZI IK öyküsü
immğm a^Aat fii ntaaca. ¦ MavMa* Pmyı'y* ut Un }itthti\tUn Ktsttı aitai htthis-mmm) âl ıjinıi'i* \mjwi**Jm ¦ Mmnmnm Pof* Jom Üvieym Çtitki'yt ffittv: Utfıtni tuftla,
__. 00 - (» * * *)*m" /l" *4 M dHjrr, at éfité ğtrw»r:Jrn yetmek. - fttyi'utn
ğ^00m İta ,«* m* t**ık«*tnt UnJstt^r. - OLtyU iJgtli y tim t s
Usumt tmfm /n ı ttfmÂ» - fèti J*[w«* kızın 9fkMtM. - Fit üykülUnihı mmnem Yirmi ^i^t * ft jattvaMMa* /ffî/rfffr/* MiâCaaaaaat.

SıLıhdâr Kara MurtazA Paşa Sivas-i Röm Valisi iken ajjaj tahn^ındcn Ut kura ahalisi t koy halkı) cumlcıcn Jtoplucal Paşa huzuruna ^4MaV4 pAdtsâhkk bir kutu ıuc ter ü uuc (pek körpe) fil yavrucuğu getirip: jiajgra bu fdccğîzt bizim kuramızda bir bikr-i nA-$ukaftc (ku oğlan tel doğur-la $aam hakimimiz kut. pederi ve * validesi ve akrabaların cümle habs etmiştir, (la keu hayana idi. * subaşı iple boğdurdu. Sultânımdan rica olunur, bir b\-garaz ı^ggaunhfı oJnıayan bir] *aga kulunuzu gönderip kızı vc 'validesini hapisten ulak [kunanpl huzurunuzda ıhkak-t hak olunmasın 1 hakkının hak edilmesini] rica fiicru * dedikte eemî ehl*i div.*m-ı Rûm bu fil beeçeyi (fil yavrusunu] görüp âlem-i hayrcuc [ha>-retkr içinde | kaldılar. Hcmcn Murtazi Paşa hakire cyiui:
;rrı> îhrthım surr
nn dilediğini yapar... " -NÖ 231
230
SEYAHATNAME
232
MURTAZA PASA DAİRESİNDE
«derken yanımdaki hâtûnlar 'Allah, bu ne ulu hayvan olur' diye söyleşirler. Ben
^ ana, kani [hanij fil?* diye ileri vardım. Beş direk üstünde bir kara dam gör-Bir direği sallanıp kımıldadı. 'Ana kani incik?" diye ileri vardım. Hemen -ÖflUc adamlar 'Bre kız, ileri varma!* derken, gördüm, ol kara büyük dam yürüyüp, . jj-gcy beni kapıp havaya kaldırıp, bir karanlık ısı yerde kaldım. 'Medet, hay!* dîye /eryâd edip dört yanıma çabalaklandım [çabaladım]. Elim ayağım ısıcak ete yapışırdı. Bir sâ'atten sonra onu gördüm, beni bir şey alıp taşra aydınlığa bıraktı, fitlim başımdan gidip üç sâ'at cansız yattım. Beni alıp eve götürmüşler. Onu bilirim W gtoden güne kamım şişip üç yıldan bu filcegizi doğurdum. Bir ay yaşayıp 50rJra ebe kan *subaşı igvâsıyla [ald atmasıyla] fil oğlumu katleylediler (öldürdü-^j. Hakkımı hak eyle!" diye feryâd ettikte cümle ahâlî-i Turhal ve ehl-i İnebüzân flncpa23"] ve kavm-i Kazova ahâlîsi de böyle şahadet [tanıklık] edip, Murtazâ Paşa ^ynişaded kimseyi cümle zencîre vurup, habs edip, yirmi günde cümlesinden yir-mi bin *kuruş alıp, fil yavrusun "Tuzlaylp Âsitâne-i sa'âdete [İstanbul'a] gönderi-rjın" diye hıfz ettirdi [saklattı]. Be-ser-i Hudâ [Tanrı'nın başı için] bu ahvâl böyle 0jUp manzûrumuz olmuştur. "înne'llâhe alâ külli şey'in kadîr."1 Fâ'il-i muhtar İdile-digini yapan] Allah'ın irâde-i ezelîsi böyle taallûk etmişti kim fil o bakireyi tutup, ^minda üç sâ'at durmakla duhter-i nâ-şükûfte [kız oğlan kız] hâmile kalıp, andan filcegiz müştak oldu [üredi]. (Seyahatname, c. 3, s. 208-209)
39. sivas - diyarbakır - üsküdar
gvliya Çelebi'nin Sivas'tan Diyarbakır'a Murtaza Paşa hakiminden mal tahsiline gi-âişi-
Zagzagi Köprüsü [Eğri Köprü} - Taban oğlu (8 s.) - Yağbasan - Ziniskİ - Divriği fDivrik} [6 s.} - Toğoc - Eğin - Arapkir (7 s.} - Dutluca - (?) - tşivan - Bağımk -Harpuc " Percek — Sağman — Çemişgezek - Palu — Çapakçur — Genç - Atak Kalesi -Çcska - Kulp Kalesi — Mihran Kalesi — Muş — Canlı Kilise.
tfVŞ SAHRASINDAN SİVAS'A Bingöl Yaylası Dağı
Muwt Pasa'nm, Murtaza Paşa İstanbul'a gelirse mührü alır korkusu yüzünden, ken-
Kura». Bakara suresi, 2/20: "Tanrı her şeye kadirdir." -NÖ.
-Eriryâ Çelebi, bu hizmeti sana verdim. Cümlesin (hepsini! dîvün-i Rûm'a ih^r edelim [getirtelim/, görelim lam kız oğlan kız ola ve bemademden [insanoglunda^j
olup ûl dogura. Bu bir sırr-i ilâhîdir (Tanrı gizidir?. Tez var, bunu edenle^ hakkından gelip ihzSr-i dîvân eyle (dîvana getir)" diye teklîf-i malflyutak ettikte [0j mayacak öneride bulundukta) hakir eyittim:
f"*Bu kabahati edenin hakkından gel' buyurdunuz. Bunu eden fâ'il-f muhtar bû7-â7emîncur fTann'dırj, hikmet-i sun'un izhâr [yaradıcüıgmm hikmetini g0ste mek] için böyle etmiş. Ben kimin hakkından geleyim. Sultânım, bu sim keşf-j etmeniz /açmayınız/- Cemi' [bütün} dünyâda, âl-i Osman [Osmanlı soyu] *vilâyeHn de avratlar fi/ doğururmuş diye dâsitân-i dostân [dostlar destanı] olur. Hemen ^
rdavaya igmâz-i ayn edin (göz yumun/" dedim. Nice *musâhibler: -Sultânım, mdirhem ve masruf-i ehem tahsil mahallidir [çok fazla para ve gj^ alınacak bir iştir]. Bu hususa bir şedîd ve cerî [sert ve gözüpek] bir adam gerektir kim Allah'tan korkmaya ve *H/i niçin kati ettirdiniz?* diye kati edenler [öldürenlerj ve cümle ahâ/î-i kurayı (köy ahalisini] kayd ü bend ile [bağlayarak] dîvâna ^ edin. Eger fili kati etmemiş olsa/ar idi, henüz tahta *cûlûs etmiş Sultân Mehmed.ç [4. Mehmet] ol filcegizi hedâyâ gönderseniz, bu dünyâ duralı bir pâdişâh-i selâtîn^ selefe [geçmiş sultanlara] öyle hedâyâ göndermemiş olsaydı" diye paşa huzurun^ kutu içre duran fil meyyitinin /ölüsünün] gûşları ve lebleri [kulakları ve dudaklar^ hortumu ve dîdeleri (gözleri] ve düm [kuyrukj, çârpâlann [dört ayaklarını] medh edip fövüpj "Azamet-i HudâP [Tanrı'nın ululuğu] diy2 taaccüble ona hayrette kahp: "Hey sultânım, şu ma'sûm fili boğandan on bin * kuruş, doğuran ve *vâlidey. ninden fana babasından] kırk elli bin *kuruş alın" diye ibram ve ilhâh edip [üstele, yip zorlayıp], buyurtu ile [*buyrultuyla] cümle-ahâlî-i kurayı [bütün köy halkını) ve vaz-i ham/ eden [doğuran] kızı ve cümle akrabaların [yakınlarını] ihzar etmeye •çadır mehterbaşısı me'mûr oldu.

Üç günde dîvân-i Rûm'a yetmiş nefer kimseyi kayd ü bend ile ihzar edip [bağlayarak getirtip] ibtidâ" [ilkin] vaz'-i haml-i fil eden [fil doğuran] kızı söylettiler. Kız eydür:
"Üç sene mukaddem, [önce] Hind pâdişâhından Sultân ibrahim Hân'a iki fil hedâyâ giderken bizim Turhal Sahrasında meksetmişler [durmuşlar]. Cümle ehl-i be-led ve cemf kura ve kasabât halkı [bütün belde oturanları, bütün köylerin ve kasabaların halkı] seyr ü temaşalarına gittiler. Ben dahi beş on kız gökçek [güzel] bir yere gelip arabalara binip seyrine vardık, işte yakın geldik, ininiz arabalardan!1 di-
233
dişini kâh Azak'a, kSh Kazak'a. kSh SU itle
Pata, valide sultana, *kızlarağasına Vlrm • Knrs'* atmak ,.
* ^'"ıser bin nr '«terse diye Murtaza
bul'a getirilmesi önlemini alır. Meiefc Ahmct p ««"derip kendisinin Iscan-
mi, bulunuyordu. Bu arada Melek Ahmet Pn?a ye ^ a£'dnc'Cnn nl,xınrak Sivas'a fet çekerken, Murtaza Paşanın ulağ, Ali* JSro„. . Urta2ffl Paşalar birbirlerine »iv« getirir. Murtaza Paşa sevinir. Ertesi günü Melek Ah görevden alınma haberin-
sırasında Sivas'a Hamalı Arnavut Mehmet Pasa vali ol T Ufiurlar- Yo1 ha2«rlıg, Paşa da 8 ay Sivas Valisi olduktan sonra *konakc,vl. *müseIJİmi Sdir. MurCa>
------"--li^_ju#ar. Eskişehir'e KÖnri . *
[1060 Cemaziyü-l-ÛlS başı (1656 Mayıs baş,) Sivas^n^^^~y~~-f°J^er^
Sivas Yenişehri - Çamhbel [8 s.] - Arıkova - Şeyh Nusret Tekk
lesi - Kazankaya - Sungurogiu - Elvan Çelebi - Çorum f4 SJ ^l^'"*'1' ~~ Zi'e Ka. Murtaza Paşa Çiftliği - Gümüş - Dankasa - Kurtlarsaray, - Bo a]jS ' 'P ~~ Mer2'fon _ Çiftliği - K&ngırı - Tosya Kalesi - Koçhisar Menzili - Karacal' ^ Ş As,a°Pa Bayındır - Gerede - Alacamescİt Menzili - Uz - Dörtdivan - r ' Çcdce§ **an, Devrekani - Taşköprü - Mudurnu - Türbe Göynük - Tarakl " ~" ar KÜresj İzmir- Gebze - Üsküdar. G<*yve - Sapanca
234
Beşinci Kesim
^ AHMET PAŞA DAİRESİ^
soca
40. MELEK AHMET PAŞA
^ 0nl«W. birli/ere memleket S.laht,r 0„
aMmyl„n. *fc onun y.nmda <«*•,„ ^ yönilnd *W y^J
<(M-UW »/arak birçok oiayın . U °« ilci y„ e*'»*» ,u '
„„ri y^n ikinci W ^.
)tf A,örmuf, bunlar, *,Pta„,İJtJf. Yq, H Pefc ^ «U*, JNö
0 0,»5tur.
uAP'nın babasının doğum yeri: Elbnrz Dah'm»
___-----
MN0, İO'o'K'Came'den yaptığa ve ilk baslmda „n teh&mkoydugu seçmelerde bu ereğe uyHun nl , Ve*'W Asr Hav m m«v* **. Melek Ahmet Paşa) d^^T?' ü^ P«*nm (Sj" ^a,ar. a„ nİ5İıMAPDairesi'dir (kitabm yandan fa2ıası) E ? de >» verm^ /ter^ade Meh ' femciligini.pasamn yakın akrabası olmasından rif Cdebi' b«rada hT 'ardan en Ee ^ma dek uzatmaktad.r. MNÛ, burada Sevatr'^'3"8^. * ^ i" ¦
üplmışohn parçalan birkŞtiKrek m? DaiJr? ^ cilde ^""k* v« özel
^y.klas.kyannı yü^l sonra, Ammkah t^S^ bir pa ""e * "^nn. kulfanmç, hemen hemen aynı parçalan Ingi,.rpkbll,m« Kohen Dank™ff'm Ve^tir. Ni. tete: Robert Dankoff (Translator), f ? Çevir«ek ayn da <>ynı yöntemi
¦rt**to*^fe«J. NewYork Sta fas-»^: HvCS?0 "»'O-**
235
SEYAHATNAME
anlattıktan. - Odada taktaaau ti Amt. - MAP T«f*6anede doğdu, eğitilmek Mzre Abaza Bikt-***** gönderildi. - Babası MAP'yİ t. AJanete tanıttı. Melek tadımı padişah koydu MAP. >• Ahmet'i* tmtatrnca yetifSfrildL — /. Mustafa, 2. Ommam dönemlerinde saray hi\wm\m it bulunum MAP. 4. Mmrmfm ü~ze»vi ağalarımdan olda. — MAP. Ayaıofya'dd batim okuyan EÇ'yi 4. Murat'a tanıtıp saray* aldırdı. - 4. Murat'ım silahtarı olda. — Nakti tarikatından. — Her itimde başarılı, yalan söylemez. — Açık tapk latifelerden bollanmaz. — En kötü sazlL — Güzel em Semit giyinirdi. — tfi gücS ok asmak, yay çekmek, gürz ve mızrak kullanmak. — Ölçtü bir pehlivan. — Aptestsiz yere batmaz. — Namaz t* orucuna dikkatti. — Pendname ezberinde. — Sekiz yäz mesele it* binden fazla bada bellemişti. — Okta; fakat yazmazdı; yalnız tuğra çekmekte utta. — Satılacak hayratları. — Avctltğa düşkünlüğü. — Kendisi rüşvet almazdı. — Memurlu klart.

Peder-i âlîleri fâtih-i Mısr [Mısr'ı fetheden) Sultân Selim-i evvelin ll. Selim'inl *vezîr-i a'zamı Kara Piri Paşa'run * hazinedarlığı hizmetiyle feth-i Mısr'da bulunmuştur. Pederinin maskat-i re'sleri [babasının doğum yeri] dâmen-i kûh-i Elbûrz'de [Elbürz Dağı'mn eteğinde] Çerkez ve Abaza kavmi arasında Daşte kavmidir. Bir *gulâm-i sagir (küçük bir çocuk] iken pederi merhumun kendi lisânından işittik, naklederiz:
¦O peder-i büzürk [büyükbaba] bir dilîr-i şîr [aslan bir yiğit] idi ki, 'Bugün yarın ölürüm' diye Tophane Kurbu'nda [yakınında] Fındıklı Kasabasındaki yalısında yedi sene *odası içre bası üstündeki yüklükle bir servi tahtasından tâbutu sakladı. Sultân Guri'nin halazadesi, Ûzdemir *Bey*in amcazadesi olmakla Özdemir *Bey'ç Mısr'da kapıcılar *kethüdâsı olup, Süleyman Hân 'veziri *tavâşî Süleyman Paşa Mısr'dan yüz elli pare gemiyle Hint pâdişâhına ve Portakalhlar [Portekizliler] aleyhine yardıma giderken, Özdemir ile beraber gidip, dönüşte bütün Habeşistan sevk hili [kıyılan] zabt olunmakla [ele geçirilmekle], evvelâ [önce] *vilâyet-i Habeş'e özdemir vali olup Melek Ahmed Paşa pederi de kapıcılar *kethüdâlıgıyla beraber Mısr'da kalırlar."
Koca peder der ki: "O asırda seksen yedi * dirhem tüfenk atardım, bu sinn ü sâk [bu yaşa] geldim, henüz mükeyyefât ve muharremattan [keyif verici ve haram olanlardan) bir şey bilmem. Ba'de zaman [o zamandan sonra] peder, Özdemirzâde Os-
Elbürz Dağı: Kafkas sıradaglanmn Rusya-Gürcistan sınınmn Rusya yanında bulunan do-rugu. 5642 m'yle bu sıradağın ve Avrupa'nın en yüksek noktasıdır. -NÖ. Yavuz Sultan Selimin Mısır'ı ele geçirdiği sırada Mısır ve Suriye Kölemenlerinin sultam olan Kansu Guri. -NÖ.

- ile Acem seferine gidip, 986da U5781 ve Sultan Mutad-ı sate \V UMdl 1? it Dağıstan'ı zabtederek hakimi Semhal Hân Üe sulh ederek \b»m ymçmnM y"\Tıayîn «ûler Isınır çizdüerl, Ûzdemiroğlu zengınligiyle askere bet gûn *roe-^rtrek o esnada koca pedere de memleketi olan Abaza diy&nna gumeye mih-vermiş ve işte oradan giderek nice dü-rubft Igönülçelenl * cariyelerle bert-S- '^e\ck Paşa'run * validesini de alıp tezevvuç ederek ^evlenerek] Melek orada \fl Ynfldere (ana rahmine] düşmüştür. Sonra Osman Paşa'run *Kınm uzennden
ijül'a geleceğini duyup o da bir gemiye binerek Tophane'deki evine getir ve o j^elek dünyâya gelir gelmez Abazalann adeti üzre birçok Abaza n\a'sûm\any\a
^vrx terbiye edilmek için Abaza diyarına gemi İle gönderilir. Sonra bu Utan-Anı koca peder hediye olarak Sultân Ahmet Hân'a takdim eyler.
0 esnada Melek, rûsen-nihâd olmakla [parlak yaradılışlı] cemaVıtu \yuzünü\ $6-culıân Ahmet Hân 'Lekad halakne'l-insâne fi ahsen-i takvim' âyetine mâsadak
n] düşmüştür' diye vasf ve medh etmiştir Imtelemiş ve övmüştür] t ismini de
koymuştur. Ahmet Hân 'Bu ma'sumu şâir Ibaşkal yerde terbiye etmek makûl ^loMf diye Melek'i Lala Ağası Velî Mustafâ *A£a'ya yeden-be-yed \e\iylc eline] x$ edip: 'Canım lalacıgım, bunu sana Allah emâneti verdim, okul yazdır. Güzcl-tf terbiye edip besleyesin' der. Mezkûr Mustafâ *Ağa salâh-i hâl sahibi \dinine ^glı] ve mazanne [ermişi derecesinden bir kimse İdi."
fclelek Ahmed Paşa, Sultân Ahmet Hân'dan sonra devr-i Sultân Mustafâ'da \\. uustafel. tüvânâ [güçlü] yiğit olup iki kere küar-hâslarda hizmette bulunmuştur. c,jlîârı Osman [2. Osman] Hotin seferinde bile Ibirliklel idi. Pederleri, *Budin *Ve-^ri Karakaş Paşa'run kapıcılar *kethüdâUgıyla Hotin seferinde bile [birlikle) olup, Karabaş Pasa Hotin altındaki * tabur çenginde alnından kurşunla vurulup şehîd olunca koca peder dahi terk-i hizmet-i devlet ederek İstanbul'un fındıklı kasabasında münzevî oldu. Ba'dehû [bundan sonra] Melek Paşa, Osman Hân ile İstanbul'a gelip devr-i Murâd-i râbi'de [4. Murat döneminde] Melek Ahmet *Aga nâraıyla ladvyla] •has odaya girdi. Çâr-ebrû, pehlivân-i zeberdest [bıyığı yeni terlemiş, eli güçlü] bir babayiğit idi. Murâd Hân ile Edime ve Bursa seferlerinde bulundu. Hakir Uyle-i Kadir'dc]Ka-dir Gecesinde] Ayasofya-i Kebîr'in [Büyük Ayasorya'nın] mü'ezzinân Imüezzinler] mahfilinde hıfzan [ezbere] hatm-i şerif tilâvet ederken sûre-i A'Tâf a2 geldiğimde Ko
1 Kuran, Tm suresi, 95/4: "Biz insanı en güzel biçimde yaralük". -NÖ 1 Kunm'm 7. suresi -NÖ.

-p id? O zsonân: "Bre hayâsız, bre nâ-merd, te'dîb-i şer*tyye (şeriatça cezalandırıl-' ^.,[fjn olup, dünyâ derdinden halâs ol [kuıtul]" diye cevflb ederdi.
Oyet pâk (temizi, lâtif, zarif ve şer'ân mubah [yasak olmayan} akmlsc-i fahirt ypj- kumaşlar} giyerdi. Tabı'at-i hasenesi (iyi yarndüışıj beyne'l-vuzetâ t'vezirler meşhur idi. Hattâ meşhur Sultan Murâd (4. Murat 1, tâbe serahu Uoptagı gpal, kendisine hitaben: "Ahmet, sen pak [temiz] bir adamsın. Huda-yı mûteal rtttce Tarm] dü-cihânda [iki dünyâda) yüzünü ak edip, sana sa adet-i dâreym Hkİ .tayada mudulugu] müyesser ede" diye du a edip şu beyti terennüm etti:

"Pâk-dâmâne yok sözüm asld Soyu nâ-pâke günde bin la'net."
{Irz ehli kimselere asla bir şey demem Soysuzlara günde bin kez lanet.]
Yani Melek Paşa her hususta fâzıl [erdemli] ve kâmil [olgunl ve dindir ve per-
jjjjldr ve Asâf-i Berehyâ-vâr1 bir gazî-i sâhib-ayâr [ölçülü bir vezir] idi. Âlem-i sahavetinde [çocukluğunda] bile sıbyân [küçük erkek çocuklar] ile levh ü meyi [oyuna heves] etmemiştir. Amma tır [ok] ü keman [yay], gürz [lopuz) ve fîll2ia!c gibi âlât ve silâh kullanmakta gayet mahir [usta] idi. Hünerli yiğit olup ^flşrjgîrlikte [pehlivanlıkta] değme pehlivan arkasını yere getirememiştir tyeneme-
Hâsılı [kısacası] Sultân Ahmet [1. Ahmet] asrından tâ Murâd-i râbPa [4. Murat'a)
tadar böyle bir *vezîr-i rûşen-zamîrin [içi aydınlık bir vezirin] sebkat ettiği Jöne geçngiJ hânmişânımız değildir [hatırımıza gelmiyor]. Amma hakka ki koca *bos-pjnö ve Koca Mustafa Paşa ve Koca Ken'ân Paşa dahi ma'sûmluk ile şühre-i şehir jygygın ünü] olmuş etkiya-yi vüzerâdandır [*vezırlerin günahtan çekinenlerinden-^jrj. Rahmetullâhu aleyhim ecmatn [Tanımın rahmeti hepsinin üzerine olsun],
Melek Paşa hiçbir zamanda âbdestsiz yere kadem basmazdı. Teheccûd ve işrak rtCvvâbîn [geceleri kılınan namazlar ve ibadet] namazlarını kılar, ömrünü savm-i pâvud île (Davud Peygamber orucuyla] geçirirdi. Celîs ve enîsi [oturup kalktığı) «ulemâ ve sulehâ ve fukara olup, vâ'ız ve nâsihlerden Velî Efendi ile Erdebihzâde'yi pek severdi. Pendnâme-i Attar vird-i zebanı olup [dilinden düşmeyip], cümle ebyâtt
Bfe,68. s., 1. not.
12-13. yüzyıllarda yaşamış İranlı ünlü mutasavvıf şair Attâr'ın Penâ-nĞme (Öjgfttlcr Kilabi) adlı yapın. Ahlak öğütleri veren bu kitap Türkiye'de de büyük ilgi görmüş, Farsça aslı, çevirisi ve yorumlan sık sık basılmıştır. -NO.
239
o. -Nişancıfaaşı ve -Rikabdâr Melek Ahmet -Aga beni mahfilden indirip huzûr-i Murad Hân'a emriyle getirdiler.
Küar-i "bassa alınıp 'İrilercihaşı Hadım Gazanfer »Aga'yt hakire lala ta'yûı ettiler. Evliya Efendi yine içeri gelip ders verirdi. Hünkar * Revan seferine giderken Melek Ahmet "Aga "çukadar ['çuhadarJ İdi. Badel-feth [fetihten sonra) Van Kalesi Özre geldikte Koca * Nişana gazab-i sehriyari [pâdişâhın öfkesi} ile 'silâh darlıktan çıkıp Melek *silâhdâr oldu.
Bagdâd fethinden sonra üç * tuğlu vezâre tle 'silâhdarlıktan çıkıp Diyanbekîr *Eyâ/eriyJe hudöd kesmeye "Vezîr-i a'zam Kara Mustafa Pasa ile me'mur olup badehu [bundan sonra/ hudûd-nâmelerie Diyânbekîr'e geldi. *Cülûs-i İbrahim Hân'da (9 Şubat 1640] Melek Pasa Diyânbekir'de idi. Amma Diyânbekir ve Mardin akında yüz hin askeri Bağdâd muhafazası için amade fhâzır] durup ve Melek Pasa Bağdâd tarafına nigerânda (göz kulak] olup, şeb ö rüz (gece gündüz] asâkir-i deryâ-misâl ile pOrsiiâh [deniz gibi askerle tepeden cırnağa silâhlı] olup, *eyâlet-i Du yânbekifi geştûgüzâr ve sayd ü şikâr edip (Diyarbakır Eyalen'ni gezip dolaşıp, ay. lamp], dağı ve bagileri [eşkıya çakımını] şer'ân kati ederlerdi (öldürürlerdi]. Bu noktalarda hikâye ve rivayet [söylenti] çoktur. Hepsini alel-infirâd [birer birer} beyân etselc bir menâfab-nâme olur.
Yine Diyânbekir'den seksen bin asker cem* ederek (toplayarak] Sancar Dağının âsi [başkaldırmış} Yezîdîierine öyle bir satır vurdu ki on üç binini dârû'l-bevâra fce_ henneme] gönderdi. On bin kadar *esîr alıp Diyânbekir'e selâmet geldi ve nice zaman âsûde-hâl [başı dinç] olup Rümiye şeyhi Azîzzâdelerle tevhîd ve tezkîr ederdi [Tann birliğini anımsatıp, öğütler verirdi].
Hâcegân-i Nakşîden [Nakşı hocalardan] icazet almıştı. Dâima evrâd ve ezkâr (Kuran'dan okunması vazife edinilen cüzler ve dualar] tilâvet edip [okuyup], masâ-hh-i Müslimîn [MüsiümanJann isleriJ ile mukayyed olurdu [uğraşırdı]. Her ne canibe teveccüh etse [her nereye yönelsej mansûr ve muzaffer olup muhâlifin-i kitâb-i şerfatm [şeriat kitabına ters davrananların] vücûdunu sahîfe-i rüzgârdan [dünyâdan) hâkk ederdi [kazırdı]. Kendilerinden hiçbir zaman kizb sâdır olmamıştı [yalan çıkmamıştı]. Az söyleyip çok anlardı. Meclislerinde perde-bîrünane [terbiye dışı] göf-tügfi olmazdı [söz söylenmezdi]. Bu hâl ile huzurunda edilen lâtife-âmîz şakalardan [hoşa gidecek şakalardan] hazz edip [hoşlanıp], dişleri görünecek derecede tebessüm ederdi. Hergjz {hiçbir zaman] lisânlarından elfâz-i kabîha ve kelâm-i fahiş [ağzından çirkin ve kötü söz] sâdır olmamıştır [çıkmamıştır]. Gazab-âlûd olduktan [aşın öfkelendikleri] zaman, bir adamın şer'ân mahkûm-i kati [ölüme hükümlü] olduğu 23-
Ml t PK AMMFf CAVA DAIWSINDB
/berilleri/ eHu't lıiılı* Mı üm ı miT vr iuiJii'jIi.h i, tıtı.ıt .ti. . ı...,ı im Ct
ıioaMtr /kitaplar/ Jörûp, ılm-ı fıkıh vg fenuada («arlui bibjial vö mira» bUa!*»"1" Jl-natfr /»fi yok/ Mı. Sakla yosû mnraaavia mmiM ttr'i/ya {#artat ıdrunuj ** bUv d»n »İyide «fldb>i nebevıyryf /fieyjambar buyruktanmj «bardan aabt «dip teib *" tilccr* mtd evlenil {garrktikç* »Aylardı/. Turtk-f dr rvt »ana meyyal (deıvitlar yolun» e/jı/fmlı/olduğundan fim (»ı'ıdr vt kelim-i Mevtan/t d»' M,-.m\i t aarlftan bir kn-lom-l tbıtUıtm t «illetti ı Mattrvfdtn /ibrahim OolşanlTiUı katamlmlrn çıkma Maw-vftttn/ iH'V bin ohviitı fbtnltrct K-vnl mahallalaıindt (•ırası geldikçe) btlâ-irreddod {durakMMKtdan/ okurdu fim-i Mutbaii» (yatı «anaimda) "I lâyrü'l ttailu mâ yukaru"

femuTat ayiamtan, $u kadar ki Murid Hân-I râbfrfrn (4 Murat'tan) *tugnvyt nt çekmeğe meVun olup "ti it um tıt'luulyie bir •fUflra-yl ajarnt vt tevkf-İ rrn'o» t»rt tahrir »dardı /parlak tu|ra vt şanı büyük ntatn çtktrdlj kt DUumd w Mftflf kalemi, nt çtkmtktt teledir fgüeatiadttrj. K'ocn * Nişancı, Ankthnd Al m «-ti Pöâft vr Nasah f tahılda Ömer *üey, relsıVl-kntuıbıiuu Cîınât Mendiler *tufnvt Meleke cngüw bır-delten ı hayret olarak [hayrattan pattneklan ahularında} bakarlardı
AJtVsehtr /sabahleyin/ aavma asında (IkuİrtyetimIe/ tak O tenha (tek baaına) «. m.l'ı fmuı.t\V /Tann nriJuruu okumaya/ mueinveıuct (devam) vt taneye! f pazartesi gecesieıimlr *iç ablarım kırk Mu aalavâM aertre (dualar) okuturdu. Hatâ (bugurt bifej 'hareni*! hflvua büyük *oda ile küçük 'odalara ftıgdâd'dan on iki mn aka* göndererek *vakf edip ûslûb-i sabık filine (eskisi giblj tsneyn ve cuma gecelen a> kırk biti satavtft, İnik îhİfts-1 şeıîfp tilavet olunmaktadır Actb hayrat-i aalmdtr /sasıtacak ölçüde büyük (uyutun 1.
Htf sene tmlh-i ı;im.ı.-aıı fturrteinde fıaımu-aıı ayının tik gUnOtulcj *haztnesrs
' MrW.1ıı.1t ef.llcıltiıı Kılım -NO
' Mevflnlnın tmltt yapıtı. -no.
Mrvlâna'nm M
* Jbrahim Üûljchî tol 1334). tîuiyrn! tarlkauntn kurucuı
öimı 40,000 beyittik (U;.-ı.-w'stvie onludur. ~NÖ 4 Bkt teXs* J.not
f'Mitf* ı hiMU fMiU'n*! luMtı TannVttn fttUtl adlan Bir hadiste Muhammet Peygamberin "A/ian» (ütgû vlı'ksm dokut 4d, bit eksik olarak yuı eder* ad vardır. Bu adUnn her laa (tümûnû) sıv.usı, cennete girer* dedi£i tıktanİ» Doksan dokuttuk tesbth. bu adhnn tö-unum saymaya yardımcı oknsk içindir Mim, Cebbftr« GalTâr. Kak, Kayyûm. ftthim. Sah. mân, Rrr«-.ık, Settir vb bu adlardandır. -Nö
(hl;ts-t sı-ıife: rVVWnln İIj mi resmin adı "Kut hÛvalUht alud..." "De ki: Tann bîrdir, tam ötUün y.uhld.uut gemlcsinıneled zanuınında bas ntrdu^udur Ne do^du. ne doğurdu & seklide olursa olsun bir esi de yoktur * «MNĞ,
ı»rtk-lt-hrdlye larmaAan diye i ne kadar zl-kıymct {çok değerli) ervah (gh/e-
-•¡'"j'^ .-I'-»1 Vr 1 •*Kh İallâh oterak nel varaa 'gılmân-j "hassa vasıtasıyla mey-yijâınP' »c yoa kırk beş tç ağalan arsamda bu esvabı mezad ederek bey' û şî-ı^jdı f»u«1»tna yapardı}. Mcsclfl bir zırhı bin calavâu va bir kılıcı etti bin saîa-t* %r hu scmmflt (aamtirl kûrkû bin hatm4 sertle bey' edip IsatıpJ, herkesin ,j(,-ı.Vt. atlavit Vt hatm-i aertf deruhtelrrlyie (tisi 1er İne aldık la ny la] *hazîne (jj„ît adtp fyaatpj vt iç •çavualnnnı muhassıl (tahsildar} ta'yîn ederek, herkese ı(jjo.-.ntr'.ı} ve curna geceleri ahdterini İRtılaşmalannı}, yerme getirtir İdi ve Kadir olup h*-ıiU vr baimumlu levhalar ve hoşaflar tenflvdl oturtup fyeat-jğt ve M'ıt.t t,«t olunur vt her tene *haztnede atat-i silah ve meta dan bir habbe ,j. bjHrmn ilahi teiat (Tann^tun buyruguylol sene-i attyeye gelince (sonraki f vr dtkj yine 'narine daha zjyftdc dolardı. Ve her 'mansıba teveccüh et-{«onrktlkiel yoldaki ^menzillerde ömrüm hebaya gitmesin [boşa geçmesin] ' tt. (dutonccaiylef *lç aajtlartyta tevabi4ini cem* edip İadamlanm toplayıp] sûre-«a muavvtarteyn' kırAat etttrtrek {okuuurarak} dag ve uslan inletirdi ve 50nnı cenk ve aavaş bilgilerin dr n haberdâr olmak için cümle *iç aga i arıyla .. birbirine mukabil edip [karşı karsıya dizip!, kırkar ellişer kere cirid ve -Ji ovnaiip almslrba^hkiar. tir vt kemân-rndâıUklar {ok ve yay oyunlanî ve ^ Innsunharhk (kursun atma talimi] ettirirdi. Esb-i sabâ-sür'atleri [sabah yeli "ufctrttsHİanî bî-iitb olmadan i güçsüz dusmedcnl. *aky "cavuşlan lu'bedebâzlık-^gjttrt men'edip ve tertîb utre * menzillerine indirdi. V> hânH serfflen dâima sâfin.lnrî-ccyâd (soy atlarj misilli hasnâ igüzel] ve j.! idle {soylu kusa^al mc>*yâl (eğilimli] olup Munik ve Tarık ve Seklavi ve Ke-HCfV Mahmödî ve Musâlaha ve Huvflre ve Mihrî ve Mihrânî cinsinden kaheylân-Mitrdı Fvyîc hâsîb-ıin-neseb (soyu sopu bcllil, şecereli (soy kutügü] olan yetmiş j .-i kadar atlanm bend ite htUEÛrurtda deveran ve cevelân ettirir (döndürür ve do-j^nrırl ve bu halden son derece haz2 alırdı.
Kıyı Sultan ı almazdan evvel yedi yüz aded *abd-i *memlûkleri vardı ki cümle-s'ni har vt asld eyledi. RusJan vefasız bildirinden anlardan * memlûk ve *gulâm almazdı. Bil-farz [tu-ıhm) hır Rus * kölesi tarik-i hidâyete gelse (Müslüman olsa] bile âzâd ederek aga-
Knnm)rt 4& suresi -NO.
Murvvimeyrı ya da rouavvfeetân: Kuranım *Kul..." (De ki...,) diye başlayan son iki suresine (111 Hak, 114. Nte) verilen ad. Hasetçilerin, büyücülerin, karanhgın, yaratıklann. vesve-«cilerin kötülüklerinden, insanlardan ve cinlerden Tanrıya sığınmayı anlatır. -NO.
240
241
SEYAHATNAME
41. VALÎLIKTEN SADRAZAMLIĞA
Melek Ahmet Paşa, Bağdat Valiliği'nden yeni ayrılmış, İstanbul'a gelmiş bulunuyordu. O sırada dokuz yaşında olan 4. Mehmet'in yanında devlet büyükleri coplanıp, öldüğü haberi gelmiş bulunan Bağdat Valisi Aslan Paşa'nın yerine kimin atanacağı konuşulurken, Aslan Paşa'dan önce Bağdat Valiliği etmiş olan Melek Ahmet Paşanın oraları iyi h'tlmesİ yüzünden ona verilmesi kararlaştırıldı. Fakat o sırada

Murat Paşa'nın bu görevinden vazgeçmesi üzerine Melek Ahmet Paşa'nın ^^atn olmasına karar verdiler. Pasa bunu güçlükle kabul etti, koşullar One sur- ,
*0c*k °Sa^arı"nın devlet işine karışmalarının önlenmesi ilk koşuldu, çünkü ^ jjU duruma gelmesinin nedeni buydu. Ne var ki bu, tutulamayacak tövbeye
et bir durumdu.
———!----!_ .
m Valiliği İçin adam aranıyor. — Melek Ahmet Pasa ileri sürülüyor. — Kimi koşullarımın ^gügmttiyte razı oluyor. — Bağdat'a hazırlık. — Bir hafta sonra yine toplantıya çağrı. — tLüf liiierİsi, — Eski sadrazama *Budin Valiliği veriliyor. — Yeni sadrazamın sarayına fj ' ' hllcumu* — Mat deryası akıyor. — Para almaya yetişemiyorlar. — Kaya Salta» da
¦ iver — istanbul yiyecek ve içecekieriyle uğraşma. — Vnkapanı'nda ekmek itini konuşma.
o0
gram ekmek bir akçeye. — Yemiş İsketesi'nde sebzecilere de narh konuyor. — i//er yolunda.
İşbu 1060 şa'bâmmn evvelki günü [29 Temmuz 1650] pâdişâh-i âlem-penâh SuV
^ehmed râbi' [4. Mehmet] Çemensofa nâm kasr-i Havemak'ta1 cümle * ulemâ ve ve vüzerâ ve *a'yân ve eşraf ile "Ve şâvirhüm..."2 nass-i kân* [apaçık âyet] müşâvere-i umur edip [işler üzerine danışılıp] "Bagdâd-i behişt-âbâd hâkimi ^yoglu Aslan Paşa merhum olup [ölüp], "*Eyâlet-i Bağdâd'ı kime tevcih cyle-diye müşâvere-i cem'-i vâfir [birçok görüşler] söylendikte] ale'l-umûm [gcnel-li([l«I *a'y^n u kibar ve *Sadr-i a'zam Murâd Paşa: »pâdişâhım, Melek Ahmed Paşa lalan henüz Bagdâd'tan gelmiştir ve Bagdâd'ın âlini (durumunu] yahşi [iyi] bilmiştir ve Acem ile yahşi geçinmiştir. Ona ihsan
jiniz1* dedikte, "Tez Melek Ahmed Paşa gelsin" deyince, Melek Paşa huzür-i pâdişâ-(jîye [padişah katma] gelip, şeref-i takbîl-i enâmil-i pâdişâhı [padişahın parmaklarını öptne onuru] ile şâdkâm olup [sevinip], hemen pâdişâh-i Cem-cenâb eydûr: "Melek lala, sana yine *Eyâlet-i Bağdâd'ı ihsan eyledim" dedikte: Pâdişâhım, kabul ettim amma *yeniçerilerin *re'âyâya [halka] zulm ü taaddîle-ri (kıyıcılık ve haksızlıkları] hadden efzûn [haddi aşmış] olup 'yeniçeri ağası Bagdâd *vezîrleri üzerine tagallûb etmişlerdir [baskı yapmışlardır]. Onların on ade-
ı Havemak/Kasr-i Havemak: Mimar Sinimmar'm Kûfe'de, Fırat kıyısında İran Hükümdan Nu'mân bin Munzır için yaptığı söylenen köşkün adı. Söylenceye göre gönün çeşitli saatlerinde değişik renklere bürünürmüş. Hükümdar, bu köşkün benzerini yapar korkusuyla, yapı sona erince mirnan köşkün tepesinden attırarak öldürtmüş. Divan yazınında benzeri gprûlmemiş köşk ya da "cezâ-yi Sinimmâr" olarak adı sık geçer. -NÖ,
1 Kuran, El-lmran suresi, 3/159: "Ve şâvirhüm fî'l-emr" ("İş konusunda onlara danış.") -Nö.

vatının birisine verirdi.
Ol kadar sayd ü şikâra ma'il idi ki fava öylesine düşkündü ki] tnc^r üzre -mehterhanesi ile gunûgûn {çeşit çesitj fasıllar ettirerek teferrüc ve *sy*fetiece [gezinti ve şölenlere} gidip gelince yemin ö yesânnda [sağında ve solunda] olan fu~ karaya ihsan bezi ederek [dağıtarak] şikârım hadden efzün ederdi. Cemi* za^^da (hiçbir zaman} rüşvet almayıp, *jmansıb dahi almaz ve mânend-i azl (sanki görevden alınmış gibi/ kabüJ-ı mmansıb eylerdi. Amma yine *rikâb-i * hümâyûna ve şâir vfi-zcrA ve *vükelâya ala tariki'I-hedtye [armağan yollu], mutasarrıf olduğu diyântı memdûha tından [ünlü ürünlerinden] ba'zı pîşkeşler [armağanlar] gönderirdi.
Bu hâl ûzre memleket-t Osmânî'de [Osmanlı ülkesinde] zabt etmedik menâsıb-i aliye (yüksek orun) bırakmadı: Evvelen [ilk olarak] 1048 [1638] târihinde Bagdad altında *eyâîet~i Diyânbekir ile *serdâr-i mu'azzam oldu. Dört kere Anadolu ¦Eyâletini, dört kere *Özü *Ey&letVm\ iki kere Erzurum, iki kere Haleb, iki kere Şam, bir kere Sivas -*mûseîhmi gidip zabt etti- *eyâletlerini aldı. Bir kere Girit Cezire-sine [adasına] asker sürüp tâ be Benefşe KaJesfhe [Menekşe Kalesi'ne dek] vardı. Bir kere de *Hrdei gazası *serdânna yamak oldu. Bir kere Bağdâd Valisi oldu. Bir kere 1060 11650} senesinde bir buçuk sene *sadr-i a'zam olup Girit'te Deli Hüseyin Faşa'ya imdâdlar göndererek Girit'te Retmo. Selne ve şâir yedi pâre kıla' [kaleleri teth olup, 1061 (1651} senesi sadâretten ma'zûl oldu [alındı]. Bir kere lpşir'e *kâim. makam oldu. 1065 [1655] senesi *eyâlet~i Van'ı aldı, bir kere de Köprüm'ye *kâim-tmkam oldu. Hülâsa [kısacası] dâr-i fena menâsıbından [geçici dünya orunlanndan] ekserisini [çoğunu] zabt ederek falarak} adalet edip, yetmiş yedi sene muammer olduktan sonra âhir (sonunda] bârgâh-i Kibriya'ya rûcü* [Tann orununa döndü] ve dâr-i beka menâsıbından /sonsuzluk orunundan] behremend ve behreyâb olarak [kıs-medenerekj biÎâ tâbi' ve Iâhık Cenâb-i Hakk'a revân oldu [Tanrı'ya yürüdü], Rahmetu'llâhü rahmeten vâsia.
(Seyahatname, c. 6, s. 142-146)

dinin zulümleri re T olmak [kıyıcılıkları kaldırılmak] için "hatı-i şerif ihsan cylt /yazılı emir ver]" deyip, üç 'kese ahin harcırah [yolluk] ve elli zırh ve elli tûfenl ve effi karar deve ve elli katur katır ve bir cedîd [yeni] "otag-t nüh-tak (doku2 ke merli *otak] ve kâr-i Irak [Irak işi] serâ-perde-i sultanî [padişahların kullandıg çadır perdesi} ile *serdârhk *hatt-i şerifi ile bir *hü'at-i fâhire ihsan edip. paşa hemen dest-bûs-ı pâdişâhı edip [padişahın elini öpüp] nice va'z ü nasihatten [va'z vç öğütlerden} sonra paşa, pâdişâh ve cümle vözerâ ve *a'yân ile vedâ'laşıp Saraybur-nunda Sindnpaşa Köşkünden kayıklara suvar olup [binip], bi-smi'Hâh ile Bagdâd'a gitmeye veşehr-i Üsküdar'a ubür olunup [geçilip], sarayda meks olunup [oturulup] Kaya Sultân dahi göç edip geldi.

Hakîr o gün Bagdâd'a gitmek için Melek Paşa Efendimize intisâb edip [kapılanıp], mû'ezzinbaşıhgı ve musâhib ligi hizmetinde olup, Kudde * Kethüda *n\u selhm ve Zühdî Etendi Duceybâh Hâkimi olup, hakire Rûm nahiye *hâssı ihsa^. olundu. Ulaklıkla hakir Bagdâd'a gitmeye karâr verip tedâriklerimiz görmeye şUr^ edilip [başlanılıp} âmâde iken [hazırken] hikmet-i Huda 1060 şa'bânü'l-muazzamın^ sekizinâ gün yevm-i cuma idi,' *hâs *odabaşı Hasan *Aga bir *bostancıbaşı ^ dalı ile gelip "Buyurun sizi sa'âdeûü pâdişâh-i âlem-penâh hazretleri ister" dedik[e Pasa-yı melek-haslet [melek yaradılışlı paşa] eydür: u*Ağa, hayır mıdır?" dedikte. Hasan *Aga:

"Hayırdır, haber müjdesi bizimdir** dedikte, paşa ile ikisi bir kayığa süvâr [binip} Sarayburnu'na doğru rû-yi deryadan cereyan ederken [deniz üstünde akıp ^ derken] Saraybumu 'ndan Sinânpaşa Köşkü'nden bir kayık dahi avanta edip [\\t^, gelmede, bizler varmada idik. Vasat-i deryada [denizin ortasında] paşaya mülâki 0) dukta [buluştukta] gördüm ki dârü's-sa'âde ağası ** gelip paşaya "Mübarek-b^j [kurlu olsunj, hayırdır" dedi. Amma gayrı kelâm demeyip [başka bir söz söylem* yipî Saraybumu'na vardıkta *bostancıbaşı ve gayrı *a'yân-i *hâss-i * harem cümle paşaya istikbâle [karşılamaya] çıkıp, paşayı hasbahçede Çemensofa nâm mahalle [ye. re] götürüp, cümle erbâb-i dîvân ve yedi *kubbe veziri ve *kazaskereyn [iki kazas-kerj ve *şeyhü'l-islâm ve gayn *a'yân ü kibar ve *musâhibîn ve mukarribîn anda mevcûd olup, paşaya cümleten [hepsi birden] i'zâz ü ikrâm-i tâm ettiklerinden [eit-sıı<siz ağırlama ve ikramda bulunduklarından], hakîr nakış aldım [sezinledim] ve cânib-i erba'aya [dört yana] nazar ettim [baktım]. Anda [orada] *vezîr-i a'zarn Mur.id Paşa hâzır değil idi Anı gördük sa'âderiû pâdişâh gelip cümleye selâm verip, taht-i

8 Şaban 1060 cumaya değil cumartesiye rastlar. Gerçekte bu tarih 7 Şaban 1060/5 Ağustos 1650 cuma günüdür. -NÛ.

0indc karar edip [yüce tahtına oturup]: •Mekk lalam, yolun yakın olup, Bagdâd'a gitmeden halas oldun [kurtuldun]. Sa-*mûnr*i 5crî^m ihsan edip, kabul edesin. Vallahi böyledir kim bir ferdin ükâsı sonesi] *'e ve Dİr ferclin iltiması ile değil hassatan [yalnızca] kendi karihamdan [düşüncemden] sana mührüm verip vekil-i mutlak ettim" derken *vezir~i a'zam Mu-.^paşa'dan mührü alıp destiyle sa'âdetlû pâdişâh mührü Melek Ahmed Paşa'ya verdi.

Hemen Melek Ahmed Paşa zemîn-pus ederek [yer öperek] eydür. -padişahım, nutk-i dürer-bânn [inciler saçan sözlerin] kabul olmak için mührü Jdım. Kabul ettim. Amma benim işime*enderün u *bîrundarv [içeriden ve ^ndanî bir kimse mâni' [engel] olmayıp, kimse bir habbelik şey rica edip, umür-- ^üsJimîne [Müslümanların işlerine] bir ferd-i âferîde [hiç kimse] karışmasın ve tejiim arz ve * telhisim olmadan bir iş olmasın ve * hazîneden bir *kese karz [borç] jjısânediniz, birazım [büyük] donanma çıkarıp Venedik kutlarından [kâfirlerinden! sıkanı alıp cezire-i Girit'e [Girit Adası'na] *mühr ile gidip Kandiye'yi1 fethedelim, flmiddır ki pâdişâhıma hayır du'â alıp dîn-i mübîn gayretine nice işler görüp yüz aklıkları edelim" deyince pâdişâh eydür:

•Jşte Murâd Paşa lalamda bin kesem var. Anı tahsil edip donanma mühimmatına cifeyle" deyince paşa eydür: "Pâdişâhım, ol bin keseyi Murâd Paşa lalan kendi levâzımâtına mı sarf etti; yok-jîn-i mübîn için mi sarf etti. Ol bin keseyi ben vereyim. Murâd Paşa lalana *Bu-0 'Eyâleti'ni bahş eyle" diye ricası hayyiz-i kabulde vâki' olup [kabul olunup], ^urâdPaşa'ya *Budin in'âm olunup, Murâd Paşa taze cân bulup bin *kese deynden [borçtan! halâs olup [kurtulup], *BudnVe sâhib olup, paşanın murâd ve meramı üzre cümle ricaları kabul olunup, paşanın bir işine kimse mâni' olmayıp, rica etmemeleri için yemîn-i billâh ve kasem-i tallâh edip "El-Fâtiha" tilâvet olunup, paşa pâdişâhın destin bûs edip [elini öpüp] ve iki semmür [samur] *hü'at-i fâhire birbiri Ü2it giyip ve zemîn-bûs ederek alay-i azîm ile [büyük alayla] sarayına dâhil olup, sarayın atebe-i softasında [alt eşiğinde] yüz aded kurbânlar kesilip, ihtida' *eyâlet-i gagdâd'ı Şatır Hüseyin Paşa'ya ihsan edip cemV [bütün] * eyâletlere *kapıcıbaşılan 'raukarrer-nâmeler gönderip, hakîr dahi Kıbrıs *Eyâleti *mukarreri için ** paşa kapı 'kethüdasından on üç *kese alıp hizmet-i *vezîrde oldum.

Kandiye/Kandiya: Girit Adası'mn en büyük kenti. Eski Herakleion, günümüzde Herakli-on/lrâklion, -NÖ.

J Kuran, Nemi suresi, 27/40;Bu Tanrımın erdemindendir...." -NÛ. 2 H Ramazan 1060/10 Eylül 1650. Ancak, bu tarih çarşambaya değil cumartesine rastlar. -NÛ.
246
MELEK AHMET PAŞA DAtREStNDE
42. işler bozuluyor
BİR süre sessizce ve iyi bir yolda yürür gibi olan işler, yavaş yavaş bozulmaya, sonunda Çığırından çıkmaya başladı. Melek Ahmet Paşa'mn yakın adamları kendi hesaplarına olmayacak şeyler yaptıkları gibi, yeniçeri ağalarının baskıları da dayanılacak gibi değildi.
Parasızlık. - Çare? — Borç para, — Ödeme yolu. - Girit'ten feryatçılar. - Girit'e yüz bin asker, -Girit'te ele geçirilen kaleler, - Yüz bin tutsak, - Girit'e destek sürüyor. - Donanma /$/. ~ Yeni gemiler yapılıyor. — Yeniçerilerin davranışları, Deniz savası: Önce utku, sonra bozgun. - Melek Ahmet Paşa'ntn uğursuz kalyonu- - AfAP olanları haber alıma aklı ba\ından gidip mUbrti vermek İstiyor, padişah kabul etmiyor. - Avusturya'nın yeni elcisi istanbul'a görkemli ve büyüklük taslayan bîr alayla giriyor.
Evvelâ [birincisi): Melek Ahmed Paşa *sadr-i a'zam oldukta altı ayhk *ku\ *me-vâcibi çıkmamış idi. Amma *kapı arası *hazînesinde on yedi *kese var. Hemen ol gün karz-i hasen [faizsiz] Bektâş * Ağa'dan dört yüz *kese ve Kara *yemçeri ağasından beş yüz *kese ve Çelebi *Kethüdâ'dan yedi yüz *kese ve Alahor'dan yüz *kese ve Zumazen (Mustafa Paşa] * defterdar paşadan bin *kese ve Kudde *Kethüdâdarı bin
247
Andan (ondan sonraj devlet yaver-i baht ve cflli'-i mes'ûd [talih ve mutluluk ya, veri] olup, cemi' (bütün1] •a'yfln-i devlet ve ehM havale [iş sahihleri] şeb ü rüz [gecç gündüzj sanıya gelip gitmeye başlayıp, adam deryası izdihamından [sıkışıklığından) sarayımızda bir hatve arz-ı hflllye [adım boş yeri kalmayıp, yedi günde mâl deryâa, cereyan ederek [akarak] yedi günde yedi bin *kese hasıl oldu. Netîce-i meram cümle tevflbİ* ve Jevâhık ve hakir; *ze'âmet, *timar, cihet-i gûnâgûn [türlü görevler], hij, metler ile akçe almadan elimiz değmez oldu. "Haza nün fadli Rabbî".1
Yine * mühür ihsan olunduğu gün *kızlaragası ile duânamc ile *hatt-i şerif: "ilahî! [TannmJ, paşa sa'âdet-i dflreynde [iki dünyada) yüzün ak olsun. Ümidim oldur ki cenâb-t İzzet [Yüce Tann] her umurunda [her işinde] mu'în ve zahîrıı, [yardımcın ve arkan] ola. Ve her umurunda feyyaz-i Mutlak [Tannl tevfikin rel^ /yardımını arkadaş] ede. Göreyim seni her umurunda nice ihtimam, sa'y-i tam fek. siksiz çalışma] ve bezM ihtimam edip ugur-i * hümâyûnumda nice bezl-i makdltty edesin |güç nıyâsında]. Akıbetin hayr ola."
Bir kat "tuTat-i fahire ve bir yeşil gûna [yeşilimsi] *çuha ile semmûr [samur] kürk gelip pasa eğnine [arkasına! giyince cemi' dîvan * çavuşları "*hil*atm mubahı olsun ve yaşın uzun olsun! Tann pâdişâha çok yıllar uzun ömürler versin!" diye alkışlayıp, paşa *dârü's-sa'âde ağasına bir *kese altın ve bir semmûr [samur] kürk ihsan edip gitti. Kaya Efendimiz [Kaya Sultan] gayet memnun olup, hizmette ol. mayıp, cümle mevcûd olan ağalara yirmi *kese ihsan bezi edip [dağıtıp], hakire ^ yüz *kuruş hisse düştü. Andan cümle erbâb-i dîvâna beşâret-i azîme [büyük muş^ı ve cümle ehl-i hizmete [hizmetlilere] meserret [sevinç] ve beşâret-i amîrneler [gerıçj muştular] rayegân [bol] olup pîr ü civan [yaşlı ve genç] ve fakır ü *a'yân ol kadar şâd ü handan [sevinçli] oldular kim zühre-i felek raksa girip [Çobanyıldızı seviçtCt. oynayıp], pasa efendimiz serîr-i sa'âdene ve dîvân-i adalette revnak ve nev-tarüvw [parlaklık ve yeni bîr tazelik) bulup, ramazânın on dördüncü çehâr-şenbih [çarşaf, ha] günü2 kânûn-i *sadr-i a'zam üzre kola binip, İstanbul *Mollası önü sıra, dahi [aynca] talî'a ayak naibi, dahi [aynca] mukaddem *muhtesib ağası bu tertib alay-i azım ile [büyük alayla) Unkapanı mahzeni canibinde Ebü'l-feth Sultân Mehmet Hân [Fatih Sultan Mehmet) Dîvânhâncsi'nde cemi1 [bütün] Karadeniz re'İsleri, cemv habbazân (ekmekçiler) ve cümle unculları ve cümle muhtekir navlunca [taşıtçıları) cem'edip [toplayıp], Karadeniz sahilinde Varna ve Balçık ve Kavamave ^Igrn ve Mankalya ve Karaharman ve Köstence ve Tulça ve Beştepe ve Isma'u ve jrtlİ ve Akkcrman nam kal'e [kalel ve iskelelerde gılâl [tahıllar) nice Ikacal alındığın .U'Sİ edip ona göre çeşni tutup, fı'l-hâl [hemenl ekmek pişirip ba'de'l-harc ve'l-masa-|j [kullanılan maddeler ve giderlerden sonral üç yüz * dirhem beyaz nanpare \ek-
ek] bir akçeye elverip Öyle *narh verip, lahm-i semine tyaglı etel yedi akçe *nam gelip- cümle Yemiş Iskeiesi'nde Ebülfeth'in sebze divânına gelip, cümle me'kulât ve
.gşrubfit [yiyecek ve içeceğe] ve semerâta lyemişe] *narh verip, anlardan lonlardanl gjjûlfeth'in *yeniçeri ve *muhtesib dîvânı çardağına gelip anda hububattan pirinç ve hakla ve n0uUt ve mercimek ve keten, kına ve şeker, kahveye ve gayn eşyalara »narh-i sultânı vererek gelip sarayına karâr edip [oturupl, gecelerimiz Kadir iKadir gecesi), rüzlanmız [gündüzlerimiz] rûz-i îd [bayram günül olup, şeb ü rüz Igece ve tfûndüz] umur muazzama [büyük işleri seyr ü temaşasın ederdik.
o
(Seyahatname, c. 3, s. 255-259)
rSEYAHATNAME "kese ve Kaya Sultân'dan bin 'kese ve padişahtan bin ve Koca -Valide'den1 bin 'kese ve Topkapılrdan ve Gümrük Emini Hasan Çelebt'den ve Deli Biraderden ve Mev-kuliü Mehmet Efendi'den ve

"basbakıkulu Morali Mustafa Çelebi'dcn ve Salih Çete-bfden vel-hdsıl üç günde on bir bin altmış aded "kese tahsili, üçüncü gün * galebe dîvânı edip "mevâcib çıktıkta bin altı yüz kırk "kese "yeniçeriyân kaldırdığı bir pâdişâh devrinde olmamıştır. Cümle pâdişâh kulu "mevacib kaldırdığı Kara Muştala Pasa sadaretinden beri olmamıştı. Bu minval üzre cemf İstanbul'da olan pâdişâh kullan *vazîfe-i muayyene ferin bi't-temâm [tümünü] alıp cümle halk mesrur ve şâ-dah oldular [sevindilerj.
Tedbîr-i sâni fikinci önlem]; Pasa, cümle yetmiş *yük akçe *hâss avâidi [gelirleri] ve gayrı aklâmlardan [kalemlerden] hâsıl olan kalemiyye fevâidin [kazançlarını] bi't-temâm ve'l-kemâl [eksiksizce] pâdişâh "hazînesine koyup aldığı karz-i hasen deynleri edâ ederdi [faizsiz borçhn öderdij. Hâlâ [şimdiki] *hâss-i *sadr-i a'zam ve kaiermyye-i "vezîr-i muazzam "hazîneye dâhil olmak kânunu Melek Ahmed Pasa'dan kaldı.
Tedbİr-i sâlis [üçüncü önlem]: Deli Hüseyin Paşa'dan feryâdcılar gelip cezîre-i Girit'te [Girit Adası'nda] asker kalmadı haberin gelince, âl-i Osman'ın [Osmanlı soyunun] cemf [bütün] "defterhânesin kâtiplerile, "defter emîniyle, alel-umûm *def-terbâneyi Hüseyin Paşa'ya gönderip "Her kim dirliği lâzım ise birden bin, binden yüz bine vannea [varıncaya dek] Girit'e gitsin" diye cemi' memâlik-i Osman'a [tüm Osmanlı ülkesine] sürücü *kapıcıbaşılar ve *mîr-i nrirânlar ta'yîn olunup, bir ayda cezîre-i Girit'e yüz bin asker geçip, ol mâh-i şevvalde [1060/Ekim 1650] Selne Kalesi ve Ayakrone ve Mişelonga Kalesi ve yedi pare kale [kale] dahi feth olup, ol sene Marko kâfir ceyişle [askerle] münhezim olup [bozulup], yüz bin *esîr alınıp, nice yüz kura ve kasabâtlar [köyler ve kasabalar] nehb ü gâret olup [yağmalanıp], üç yüz pare kuralar [köyler] mutî* ve münkâd olup [boyun eğip], harâc-güzâr [harâc verir] oldu/ar. Cümle Melek Pasa asnnda [zamanında] olmuştur.
Tedbîr-i râbı* (dördüncü önlem]: Cezîre-i Girit'e bir dahi [bir daha] irndâd için üç bin *yeniçeri kapısı edip, yedi *eyâlet *vezîri *eyâletleriyle Girit'e geçip, cezîre-i Girit'te Bıyıklı Mustafâ Paşa'ya bir *tug dahi gönderip, * serdâr Hüseyin Paşa'ya mîr-i Muhammed ile *mukarrer ve kılıç ve *kaftan gidip, Bıyıklı Mustafâ Paşa'ya *tug dahi vardıkta hâlet-i nezVJe [can çekişmekte] imiş. *Tugu görüp hamd ederek [şükrederekj kelime-i şahadet ile rûh teslim edip, * tuğların dâr-i bekâ [tuğlanın

1 Bkz. 87. s., 1. not

-lak! "menziline dikti, ^dtür-i hâtnis [beşinci Önlem]: Ol zemistânda [kışta] cümlenin re'y ü tedbiriyle jpgjfl düşünce ve önlemiyle] * Kapudân Paşa1 ma'zûl olup Rodoshı Derya Martı-P^^joglu AK Paşa'ya vezâret ile "kapudân paşalığı ihsan edip, altmış pare der-* beyiye cumle yetmİ5 Pâre *kadırgaya üç bin "kese Girit askeri "mevacibin ko-f iki bin şedde bârüd-i siyah [siyah barut] ve yetmiş bin gülle-i kredeşka ve f\ . Ketnâh gönderip ve nice bin elvan mühimmat ve levazıma! cebehânelerl ve bin gömene [iri halat] ve palamarlar [gemi halatı] ve bin "sipah ve iki bin *ye-^ ¦ ve bin "cebeci ve bin aded "topçu askerlerin Kapudân Alî Paşa'ya bi-emrillâh edip, ol şiddet-i şitâda [zorlu kışta] Beşiktaş'tan mütevekkilen ata'Uah ny3 slSınırı2-' deylp. cümle derya beyleriyle frişka eyyâm-i muvâhk ile işerin, n rüzgârla] bi-emri'llâh-i teâlâ [Tann'nm buyruğuyla] yedi gün yedi gecede ce-¦ Girit'e kal'e-i Hanya'ya dâhil olup, asker ve cebehâne ve şâir mühimmat do-*$erdâr Hüseyin Paşa ve cümle guzât-i Müslimîn [İslâm gazileri] taze can bu-bu mahalde Penç Pirimoğlu'nun yetmiş bin askeriyle Ayakron kumunda

luP'

farında] ceng-i azîm edip biemr-i hayy ü kadîr [canlı ve güçlü Tanrimn buy-^ vıaj küffâr münhezim olduğu [bozguna uğradığı] haberi Melek Ahmed Paşa

udimize gelip, * Serdâr Hüseyin Paşa'ya istiklâl *hiVati gitti.
Tedbîr-i sâdis [altıncı önlem]: Kapudân Alî Paşa, cezîre-i Girit'ten mansûr ve

affer selâmetle gelip *tersâne-i âmirede yüz pâre *kadırga ve etti pâre "kalyon

pili**"

, etmeye mübaşeret olunup [başlanıp], Ereğli'de ve Amasra'da ve Bartın'da ve Ça-

p'nda ve Bahkova ve Varna'da ve Üsküdar ve Tophane ve Bahçekapıst ve Sinân-

<a Köşkû'nde ve * tersane Şâhkulu lskelesi'nde cümle zikr olunan [sayılan] leb-i paş*1

jeryâda (deniz kıyısında] *kalyonlar yapılıp, İstanbul ve Galata ve Kasımpaşa'da yelven ve gulguie-i Rûm olarak deryâ-misâl askeri cem' olup [deniz gibi asker top-larîîpJ. cemî* Anadolu ve Rumeli'ne asker sürücüler gidip asâkir-i Islâmı İstanbul'da îâr'lara ve Sakız karşısında Çeşme ve Mora ceziresinde kal'e-i Benefşe'de2 ni-tf bin asker âmâde ettiler. Andan *vâlide *sultân iki *kalyon ve Bektâş *Aga bir •kalyon ve Kara Çavuş bir * kalyon ve Çelebi *kethüdâ bir *kalyon ve Efendimiz ^eIek Ahmed Paşa Bahçekapısı'nda bir *kalyon-i azîm, dört ambarlı idi, birtâ edip

Haydaragazade Mehmet Paşa 10 Ekim 1650'de görevinden alınıp aynı gün yerine Hüsam-beyzade Ali Paşa getirilmiştir. —NÖ.

Benefee/Menekşe: Mora yanmadasımn güneydoğu kıyısında bir liman. Genellikle Girit'e asker ve gereç yollanmada bu liman kullanılırdı. Günümüzde Monemvasia. Girit'teki Kandi-ya'ya (Heraklion/Irâklion) uzaklığı 245 km. -NÖ.

tamam oldukta sû'-i tedbîr İle deryaya nüzul ettirilirken [denize indirilirken! 'kalyon gark olup (batıp], yoz elli mikdân adam gark olup. hahûnâhâh [ister istemez]
gark olan 'kalyonu ka'r~i deryadan İdeniz dibinden] çıkarıp, ceıtû* • kalyon ve •kadırgaları mükellef ve mükemmel edip [iyice malzeme ile içini tamamlayıp). Beşiktaş'ta lenger (demir] endâht olup [bırakıp], sair mühimmat ve levazıma!lann görüp, Tophane'de bin altmış aded sağır ve kebîr [küçük ve büyük] toplar dökülüp, cümle gemileri pûrsilâh edip [silahla donatıp], kırk üç bin askeriyle yüz seksen pare * kalyon, "kadırga ve üç yüz pare mühimmat gemilerin ümmet-i Muhammed ile pur olup fdolup], cümlesi beş yüz aded yelkenli olup, elli bin pür silâh cengâver {savaşçı) askere baliğ olup [ulaşıp], du'â-yi hayr ü sena ile Beşiktaş'tan muvafık eyyam ile [uygun rüzgarla] Bogazhisâra vanp, anda dahi [orada da] Rumeli ve Anadolu askerlerin cümle gemilere leb-ber-leb edip [ağzına kadar doldurup], cümle seksen bin aded asaktr-i hünerver gemilerde hâzır-bâş olup, Cezayirli ve Tunuslu ve Tarab-luslu dahi kırk pare gemiler ve on bin şeci* ve dilâver, bahâdır [yürekli, yigiıl erler gelip, kapudân paşa bi-smi'üâh ile bâdbânlann küşâde edip [yelkenlerini açıp], küf-Fâr-i hâksâr-i düzah-karâr [yeri cehennem olan toprağa geçici kafirler] "düşman ha şunda ha bunda* diyerek işbu sene mâh-i ** gününde ** nâm mahalde Venedik donanmasına âJ-î Osman donanması rast gelip, öyle ceng-i sultani olmuştur kim diller ile ta*bîr ve kalemlerle tahrîr olunamaz [dillerle anlatılamaz, kalemlerle yazılmaz], Zîrâ bu Melek Ahmed Paşa donanması âl-i Osman bidayet devrinden [başlangıç dö-nernindenl beri böyle bir donanma ve böyle bir güzide esed-vârî küllî [seçme, aslanlar gibi çok] asker cem* olmamıştır.
Hulâsa-i kelâm {sözün kısası] küffârdan bir * kalyon ve iki * kadırga alınıp, yedi pâre gemi onlardan gark edilip [batınlıp] vakt-i guruba [gün batımma] dek tarafeynden [iki taraftan] öyle savaş-i perhâş olup rû-yi derya [denizin yüzü] hûn-i insan [inşân kanı] ile la'l-gûn [kıpkırmızı] olup temevvüc eder [dalgalanır]. Küffâr-i bed-girdâr ve nâ-sezâ-vâr [kötü ve uygunsuz gidişil kâfirler] bu hâl-i pür-melâli [içler acısı durumu] görüp, vakt-i gurûbta âlem şeb-i zulmette [dünya gece karanlığında] iken "Firâren an tevâliyü'l-kesret" [çoğalandan kaç] deyip, ibtidâ' [önce] Duka gemileri, ba'dehû [ondan sonra] Malta gemileri, ba'dehû Mesina gemileri birer birer karan firara mübeddel olup [durmalan kaçmaya dönüp], ba'dehû Venedik donanması dahi dârü'l-bevarlan [cehennemleri] tarafına firar edip [kaçıp], bir yerde doç karâr edip [durup], raeşveret-i bed-gürnin edip [kötü şeyler danışıp] çaşıt [casus] gönde-
Bu tarih 1651 haziranının ilk günlerine rastlamaktadır. -NÖ.

Birim al-i Osman donanması "Kûflar firar edip •meydan bize kaldı" diye .pjr olup [büyükleniph kal'e-i Naksc [Nakşc Kalesi 1 nam mahalde Umana girip .x endaht olup [demir atıp] yatarlar.
3Uale asakir-i nusret-meâsîr (başarıyla övünen bütün askerler] gemilerden taşra p bağlara bahçelere girip perişan olur Idagılırl, kimi esvftb Igiyecekl yıkayıp s birii bir eşgâl ve kârda [uğraş ve işıcl bulunurlar.
w*
udek Ahmed Paşa *kalyonunun kapudflnı Alî Pasa eydür.
(3el "kapudân flandıra kaldıralım [çekelim]. Top atıp askeri cem edip Itop-_Jpj> salpa demir edip [demir alıp], avanta [ileril ribaça Içalakürekl ve tenteîore jjelfcen açıp] ve sökyelken edip alarga [açıkta] deryada yatalım. Yahüd om boca jjjM sola vurup] ve borone ve babafingo yelken kullanıp, alarga deryada volta vu-Olmaya illâ hayr" [hayırlısı olsun] diye gemici ısulâhâüan Itcrimlcri] İle ni-tf gûna elfâz-i keştîbân [gemici sözleri] tekellüm edip [söyleyip], asla bu kelama jggglerel Kapudân Alî Paşa gûş tutmayıp [kulak asmayıp], bu nasîhat-ânüz kclftmlan ^ona mengûş [öğüt verici sözler kulağına küpe] olmayıp, "Bre, balıkçı Venedik j^jfan ne olsa gerek!" diye magrûrâne kelâm-i nâ-puhte [çig sözleri söyler. Ahir jjonunda] ale's-seher [sabahleyin] "Küffânn donanması bre geldi!" deyince cümle as-taşra gemilerin askerin [askerini] cem' etmeye [toplamaya] iktid&rlan olmayıp Igûçled yetmeyip], salpa demir etmeden [demir almadan], nice bin lenger-i hadidle-^ [demir capalann] halat, palamar, gömene ve cankuıtararılanna balta vurup, de-Püdcr deryada kalarak deryaya çıkalım derken, cümle bizim keştiler [gemileri birici üzerinden düşüp hirâş-i can çekmede iken [can çekme titremesindeyken], kullar gjnileri bizim donanma içre girip, cenge âgâz edip [savaşa başlayıp], deryada de-mirüzre ba'zı 'kalyon ve Cezayirli ve altı pâre *mavunalanmızı ortaya alıp, topa jyîuhnuş maymuna döndürüp, yine kâfirden yedi pâre gemi gark olup Ibatrp], elli pâre gemi bizden karaya düşüp, bakî [geride] kalan askerleri dahi karaya dökülüp, «bey gemileri ve Cezayir *kalyonlan küffâr ile Nakşe ve Bere kal'eleri (kaleleri! alanda tâm yedi sâ'at-i nücûmî [yıldız saati] cenk ede ede *Vâlide *kalyonu ve Melek Ahmet 'kalyonu ve Ereğli 'kalyonunda Mustafâ forsa 'kalyonu içre Anadolu Valisi Abaza Ahmet Paşa, kâfiri ortaya alıp bir ceng-i savaş-i perhâş ederler kim güya [sanki] ceng-i Ayamavra'dır. Küffâr münhezim olmuş [bozguna uğramış] iken Duka ve Malta ve Papa ve Mesina ve Korsika ve Sardunya ve alkarna gemileri, zerre [en ufak) yara yememiş kırk pâre gemiler âl-i Osman donanmasının nısfı [yarısı] Htâb

û bî-rnecâl [yorgun ve güçsüz] gemiler içre Malta gemileri girince Venedik kûffârian taze can bulup üç sâ'at ceng-i azîm eylediler. İbtidâ [önce] derya beyleri
251
SSYAMATNAMR
tUHr edince asttahO. (ondun sonra) *l«Uyotıinrln her biri birer israfa deyip, parakan* ı/»• vr /itiı,s/i«ı /dantt«tcİA4ınJ o/tıp. VaiBanA '»lun olunun fyaptlan) buruntu* bir *ka|. yon bir gecede ce»îre-i t «l» i» V. Hn»>)'>»>»« riüeer, kimi K'ml. ••/.(, I mu NnUae v« Bere ve "aça vt lıkedrn ve Hereke vt filikl vt Zsce vt fatanköy vt Sakts'a v* Midilli'ye dftfup cAn K m mi m ı.w
An mu *mcyd«lu t melekede |s«va« alanında) 11. •¦«h «kapudAn * kalyonu. Ahmet Ansı fit Majn <pl< Ait KapudAn, kura * mavuna, * valide * kalyonu ve cümle) yedi *kal* yon bir fan bir gece cenk ede edr kofffirdnn kırk pim 'kalyon vt 'kAdırga vt *ma. yuna helAk olup, Ahir [tonuna»} Ahmet flaşa tehtd olunca Müstafi Kapudftn. Uluc
riUİu^Kıhç Ali Ptuı&l Ademtal Mi (adamtydij, gemisinde kimae kalmayıp, ferniyj Arasa vurup tehîd oiup, sAfr gemiler ile Malck Paaa 'kalyonunu dahi atcae vurup bu göne ftarj ttV < tedbîr (yönetim kötülüğü j ile donanma-yi alim (koskoca donanma) möahcıim olup Iboaguna ugrayip), cümle kırk bir pare gemi nikıa {a)İtf4kJ olup, mAıdAtı /geri kalami Sakil limanında sAiimta ve gânlmen lattflUk ve doyumlukfcj vtaıi olduğu Adtnt Piaatı Abdullah Pata haber gcctrlnco Bftndlmii Mrlrk Ahme-j Pafanm aklı basından gidip g uy* IvınKıJ '¦• tu<uj> hemen ol İn padişaha *ttlhts edip ale'l-akab Ihenm arkasından] ktndM pArilMiha girip, mnhrO feragat citne) fsndntntnhktun vazgeçmek) murAd edindi. ftAdiıah asla tuA vermeyip (ratt ok nuyıpl:
"Oylo olur lala, EJ-hamdû'lillah tabbûl4ktnindJr, K.ıbhul Mushmîn değildi, flann İslamların dcgil dünyaların Tânnnıdır). Hikmet vt kudret*! ı ı fî> - •¦ böyk Imis" dedikte:
"ln\dt Akilinim var kuvveti biiûya getirip böyle bir donanma-yl aatm (buvuk bir donanmaj edip bu dahi böyle olup malûm oldu (bilindi) ki kûfTâr tfe deryidı muhflsnma, mukavemet müşküldür. Bu İntikamı koflara kornaynhm Eedad-ı izHnuiu: pak ruhlan (yüce atalannttın temit ruhları) için ve hazret*! risaletpenihın rûh-l scrffl (peygamber hazretlerinin ruhları) için olsun karadan der) asker ile M Arnavutluk içinde Kllmente vt fen ıd ıj ve Rlp ve Dorenyak vt Banyan asilerin kırıp, 'Hersek Sancağı hududunda (sınırında) ' Kotor, Killsl ve Ispllit, Karnin vt Kaminfrıt ve Kepince ve Mandaline, Modgoriçse, Şebenik, î ıdra kahrleriyic fkalea> riylel *Kotor< Doro$k& * vıito w t tcvimıı cümlesi bitim * Bosna *ey*lett hududunda ve deryd kenânnda sagîr ve kebîr fkûçvlk büyük) karelerdir. Bunları famdan yer yer muhtara edelim {kuşatalım). Küfftr bunların tedârikinde İken başına vAvtynt do$p ceılre-i Girit M fbosj kalıp *$6rûtnn Hüseyin Pa$a Islan ve *defterh4neieriyk yât bin asker Kandiye Kalesin (Kalesl'nlj muhasara ederler Bi-cmrflJfthi teali (uhı
252 1
MBLEK AHMBT f>AJ>A DAİRBSINOB
fman'nm buyucuyla i har taraftan koflara röz «çtumayıp donartmamızuı imikflmtm Aga' tJn/ikir aa^adedn padt>ah.
\/l.ıh m*nn |kolay) grtirv, bir mo»Avrre «deHm" dediler. Tedbir* i atfet (yedinci on lam}: Yine Melek Ahmed Paaa •tertAneye geçip •Terü-
nt Ruhcaal i "ii Meydanı koş kunda ûe btn *etpa1ı vt Oç bin gayr» atikir-l agâh yaza-j,it ceıferM Cirtt vt ailr ceıtrelera asker gönderip, cemT fbûtûnl Al-i Osman iskele-htr «sjMvât I ».c..»!.»» I gönderilip kûffanı mhire (tAhıl) vermek men olundu. Tedhh ı attıtUl (Aekutnrl önlem) Melek Ahmed Pa»a'mn re'y û tedbîri ile vtoytutre ve onJemiylel "Budin'da vali olan Kara Murad Pasa, * Nemse*Ça«m'ndan |AvAAtorva imperatorundAnl bir «İçi gönderip latAnbuı'a blı alay-i ihtişam ile (gör-
INr AİAyla) girmişin kim dûv«M Ûİ4 Oamin lOsmanlı soyu devleti] olalı öyle leAttım (boyokiolt UAİayonl bir krfere-l fecere (kotolok isleyen kafiri gelme-MueO» l pâdişâh* i... Italınal geldikte, bir dârflı-i azameM şevket-i âl-i lOsmsnh soyunun uhıluA>mun. büyüklüğünün görkemi) gösterilip öyle zi-,a1rtA*r utmıiftur ktm selatin-1 sakfftn (geçmiş sultanlann) biri etmemiştir.
(Se^okornome, c. 3. s. 259-264)
43. PAŞANIN ARKADAŞLARI
fiüpe ÇfM»i, N' Ahmet PASA'ma «ad racam ligi tıraaıoda yapılan birtakım işleri Itttft senr» halk m bunalımı konusunda birkaç kötü İsten de eoz eder. EÇ, ioomuA toJuniaitnı anlac irken de kotu nitelemelerde bulunur. Paşa. yeniçeri aIa-ImAMi KaduAt ile hakti» yere AİMAA Hasan AJa'tnn (aonra paşa ounustur) yerine Sk|k« birini aradı Hmsmn AjSa'nm CeİAİtlİgi bu yüzden oldu.
o^atAra if .-t.-. .'.,.'.:«.• - Oomk aŞLafarı m ffyhMİitUm Ut. ~ Kor* Husan'a yaptì an ¦ y. - Hasa* AJka hakkını a* amaya gmfijmjr. - Ahır kapı'da Uklttilmn kayıklar. -flİSj *rıWı saraya. ~ Hasa» Ağa* Kamla* Kfibktliyt bldkrmk - Araya giriyorlar. - "Be» mm Saaa mnam!* - "Hamti taş kati im taştm mm var!" - Hama Ağa Üsküdar'a geçiyor. ~ Ham Ağa'm» kldmrmlmmam fermam. - Hatam Ağa'ya »mrmlam hamt. - "Atı alan Üsküdar'ı gagl* - //s/V/v yantnJo, - O/dorâTAm frnmmUn. - "Mühürden vazgeçerim, haksız yere mim

tidır>»lmmam jtrmm mmmu " - Styatmj Pasa istanbul'da. - iptir vt Hasam Pasa ile §mUwpl\, ıı ı - Mr.hı. içi» trvriUm dol apt at.
253
sıvama îna mu
Cemi' fbnuıiıj hulh Üt hOftfUt fiiudeyrtHtsi flyf a*cltım«*i) v.u Icll Ve halûk ve b*. mal Üyi ahlaktı ve Mbtrlıf (ili vt hlamttlnd* Artato ft-ckl (Artato «ktllıl mllstoklı,, ve rtkılvi mili* /do^ıii vt aonunu dOaumit) atlmnlar aaklardt UaıtA *Uaihödflw h, yflhbekıi'lu Çaımık'tndtn Mehmet Kuddt •Ktthuda, hbnyult ı*aker*vt>t Gınaı 11,-,, ıl(vt *kflçuk tetkertotil .'ulult Mrmh, bunlar likadan (guvenlllıI. mtıd«bbtr ft«-,| birli/ ve kanıl t (ottum/ vt SrthİlH ayHr Idlçflp lılCtMi) 'nedimler Uf t.
Tatn *hurid*mlmıtuUu *ı vm-ıd.tı /uıtıann Mmunla IMaa'yı rna'tûl edip |r,-, ıvvılnı alıp}, Kırkvrımtİt l:mit l\ı*a'vı 'defterdir edip '-n t tedbir itti (yenli) d,v nUttb). /İni limit hı$<ı ttrna'kâf |açjto*tUİ Vt hemr* | ifm ıll rulmtı uli Ve Kora u,u İnin *AJa*yı \avujt*a>ı mı, münafık faraboauvul vr muAitnul |m*tvtl vr dcvM eh. vtb eder (kapı kapı dolaarj İdi. • Yeniçeri ooaflttuUn Koeka rtımlt Mum ala Ajl»\, *ıluluır rtlf. O) dahi veli ham vt ımitMtıU utt (kutuniuhı vt tuubojtut uydu) Ahtak Mı*Kı*U *A£« w Kma <, «vu> Vt Çtttbf •KfthılıiA vr *vı-vlıu'l isinin n.ıhtvi I ftmdtVlç htiMiı nlfri rtlıp |ıv» »îOinjUpMtrı umınıiıı (liri ı.-mıl antar tonlar) ile mrşvettt İn, sollerine amrl ederdi (adaletine gOrc davıanırdtf
fbtlvld stibeb iHfill (Oltet\ tyıvvdrn aluını.-i'-iiiit! nedeni) oldur ki Ahara Kara H*. mu *Ajftt Sulun Ihnthtm 1 Uıı «sumla {znumtutulaİ KarahavdamAhı nüm hanSmîyi ele getirip (ımıip) fayd \\ Ivmî ile Vı\lus-(Mehmet Han'ın tbudaVmda |basında) Ç1 sS-yi Mehmet IMtı'du (4. Mehmet! ki ol haramiyi tVıiiiuıkkttpıMa bctkst-ı li^. *Afı jM.iMıı A^anm etivtr) atJbedtp faattnp), Anadolu memleketleri, şuristethıdçh IklUjittsmkl.umdiiiİ finin olup bu hı.-meti mukabelesinde (karşılığında) *hatw ımYıle Itasan Afa)w " hükmen Salığı moVbbed vt kayıl > havai ile (yasamı hv yuncaj sadaka olunup, her sene berât*! pAdisdht ile tcedUl ettirip [vcmlctipl "hare*, t |\uhs1h»v tealim etlij), keyfe mAyefl (İstediği gibtj mutasarrıf olurdu.
Tl Melek Ahmfd ('asa Efendimi! y.Hımv {gelinceye dek) mutasarrıf olup, yttmı$ •kese kalenmvMiı etlfl cdtp (Ocfcylpl Melek Ahrocd Pnsn Bfcndimizlc vtd^U^n festniîe^İpJı Üsküdarlı |*dl|\ liktT etm* edip (toplayıp) * Türkmen Ağalığı hıonrn. ne t:<uuek sulevluul.» iken Imvetnuîevkeul "veni^etı ocağında Brktâs */Vga ve Km 'yeniçeri «ja$l ve Çelebi *kul *ketluUU>ı w Kudde * Kethüda comletcn (hepsi bit-den] alel-lıtitilk (İmi olamkj Ikısın *A^a'daıt * ioıkuıcn A^rthgı'n («galı|tınt| alıp ^mov.U-iİM ınahalliyeıhı" diye, yüı kebesin «hp, •Türkmen Agaİtgt'tı Ak Ati *.\&ıV,ı verdiler. Hemen Abu» Kum t tasan *Aga Usküdar'dun uç yux «ded citna hasa kaJnuu kaftdftt yiğitlerle Ahırkspıy» gelir, yüz aded yiğit kayıklar Kışında koytş, kendisi yut *ded ariyeti (^ûnç) atlar ile jxı$ı s,ıra>nrut gelirken hakir, Kudde *KVı-hüıl.1 ve •Mektu!\u K.mı.u-,m rtotuit ve *mcktılbcu halîfesi rVhçetl Efendi bir jtnk
MM 1 K ammp1 CA'/A iıAİ»'«
f|l3,ır idik "Abaaa Haaan geldi" dediklerinde Mnty tere bir gutgulc (gomkal olup Mehmet *K*thuda mn aldı Kidip. Kara l tasan doğru pajıın yanma varıp. j,)Mit|» bunararak eydûr; *5ultintm, elctutk't^im, ban yctmts "keae kalrmlytml verip bu kadar maaraf çc-i,.* i'it ı "t.n ta mândan ben "hatt*ı tarif ite •Türkmen Aftahgt battım ola. Layık i ¦¦ !ü ı İ banı boyla hor vt hakir vr btdnâm cda*U İndimi koniye çtkarasıntzl? A«l-Iflpfltlı Mm kollamal yok tnu?" diye bOka-AlOd tafj.-tm.iklt) olunca paşa eyiui: N"Haaan *Aa> bu amt oyle oktu. Çak yerden rica ettiler Senin yetmiş
*fcı» tMttrim kabarut kimdedir^" dtyt taşra çıkıp gitti. Hemen Kudde *Kcthû-ajfyıtafrmU fftrnnof
* Kutfcftr. Malt TeiÜ (Ulu Tanıt! I İnsan'm alnın almasın, ben sana bunu iman'drytnrt Kudde *Kathodi ^pMmi Haaan. hrr h mgı t iş katıdır, basrnt mm vur, aelen* diye Diyarı be kir
****** Mrytatrttl Me pöna etfkt («özleri, eebindırftzltklar (dil uzatmalarl eyledi, tftmtft Haaan *Aga dalhancer olup (hançerini «yınpl Kudde *Kethudfl'yı ya-
hMaldt Kati edecek mahalde tOldOrecekkenl cümle huzzâr-i meclis Ibû-1 «adakilerl H*wn *A0a*mn örerine aşûp. Kudde •Kethüdayı halâs edip (kur-tactp) Kudde, p«9«va pnp (erytd edince Hasan *Ag»; tiMl Klıddc, şeftin çtrkin {tnundarit^mnl necaseti İ pisliğiî benim falanıma ol-
«m koraam* deyip, merdivenden aşağı inip. atına suvar olup, bt-bâk Û mirvl (har aldırmadan) sltâb ile 1 semirtip! Ahırkaptda kayıklara yetişip, derhâl
L>|tad*r'a ubûr edip îgcçipî, cümle hanlarda olan *stp3hîyî basına cem' eylediği laşMiltıl saltanat tarafına nıûnaki? olup lyansıyıpl, der-akab (hemen) Bckıâş *Aga H •terucen ağası \x Celebi * Ket h udi. Kudde * Kethüda tahrikiyle [kışkırtmasıyla]
p$fA£eİîp
'Zorbadır ve eşkıyadır ve menba ul-fcsAd {fesâd kaynagıl bir vâcibö'l-kaüdir jdMArttbncsı gerekil bir İdmsedirj. Elbette bu ânda Hasan *Aga'yı kati edersin, v/ssi or sen ve ne bU ve ne padişah, ne şehr-ı Üsküdar kalır** diye Hasan * Ağa kat-|M Idldûrûlmesi içini İİhah ve İbram ve teklif-i mâlâyutâk ettiler Jsıkıştırıp ve ödeyip, olmayacak Öneride bulundular); Hâhünâhah {ister istemezi Hasan *Aga bttoc [öldürülmesine] emr-t şerifler alıp, •Küçük Tezkereci Zûhdî Efendi ve *si-UhdJr vc •sipâh bölük abaları hâzır

olurken. Hasan * Ağanın bir yâr-i sâdıkı (sâdık dostu] Üskûdara haber uçurup. Hasan *Aga ol an firar eder [kaçar]. Bu haber ifti-
255
SEYAHATNAME
rfsın littirasım) hakire İsnâd ettiler fbana yükledUerJ. Amma Allâhü alem [Tanrı en iyisini bilir] asli ve Jcat'a (kesinlikle! ruhumuzun haberi yok İdi. Haber eden yine •validemiz aşiretinden paşanın "kafıancıbasısı Abaza Parmaksız Sefer *Aga vardı, ol haber gönderip, Hasan *Aga katline varanlar Hasan *Aga'yı bulmayıp, hâ'ib Ü hasır /eli boş} döndüler.1
Hasan *Aga jfirâr edip, bir günde "ılgar ile dağlardan İzmit'e varıp, ne kadar •ulufeye gelir *sipâh varsa geri döndürüp bin atlı olur, ondan öte Bolu'ya varıp üç bin atlı olur, Osmancıkla vannea bes bin asker olur ve lpşir Paşa'ya varıp, lpşir'le Jcırk elli bin asker olup, der-i devlete [devlet kapısına] haberler gönderip "*Kul •kethüdası ve Kara Çavuş ve Kudde 'Kethüdası ve "Defterdar Emîr Paşa'yı filan istemeziz fistemeyiz]" diye haber gelince taraf-i şehriyârîden [padişahtan] hakkına kati [öldürme] *hact~i şerifi gelip, paşa:
"Mührü feragat ederim, [sadrazamlıktan vazgeçerim], ben onların nahak (haksiz yere/ katilerine *ferm&n etmem" deyip bu sadâ [ses] pinhân oldu [gizlendi].
Bu mahalde Istradai Siyâvuş Paşa dahi *Budin'den ma'zölen gelip, "kubbenişm *vezîr olup, Abaza Hasan'dan ve Ipşir'den kendisine nihânîce [gizlice] mektûblar ge. lip, pes perdeden [yavaştan J mührü almaya * lağımlar eşmeğe [kazmaya] başladı.
(Seyahatname, c. 3, s. 264-267)
44. CELALI kovalamacası
Melek Ahmet Paşa'nm önüne bu Abaza Hasan olayından sonra bir de Hanefi Halife ve Dasnik Emirze olayı çıkar. Eski harfli basımın birçok yerinde anlamı bozacak
çeşitten çıkarmalar bulunduğundan, bu olayı da, benzerlerini açıklama yönünden
önemli bularak, olduğu gibi alıyoruz.
Hanefi Ha/i/e ile Dosate Emirze kaçıyorlar. — Ağalar, sadrazamı sıkısı iriyorlar. "Bunlar elbette aldUrulmeli, " - "Hasan Ağa'dan ibret alsantza". - Dasnik ile Hanefi, Halep'e, Abaza Hasan Ağa'ntn yanına gitmeye karar veriyorlar. - Halkın ağzında dolaşanlar. - Ferman alınıyor, asker toplanıyor. Kara Abdullah Paja serdar oluyor. - Üç bin asker bir gecede Üsküdar'a geçiriliyor. - İlgarla Gebze'ye oradan da Dil Iskelesi'ne. — Derbend'ten İznik'e. - Lefkt tv Söğüt arasındaki çadırlı ordugâh. - Sabahleyin baskına karar. - Sabahın erken saatlerinde Abaza Kara Hasan'm Celali olduktan sonraki serüveni ve öldürülmesi aşağıda "Bir Celalinin Portresi; Abaza Kara Hasan Paşa" adlı 91, Bölümde anlatılmıştır. -NÖ.
256
MELEK AHMET PAŞA DAİRESİNDE
i061 senesi şa'bâmnm nısfında [yansında] [1651 ağustosunun başlan] bu Hasan *}$¦ fpa5î^ fîrânndan sonra Ak Alî *Aga "Türkmen Agahgı'm zabt ü rabt etmeden r edip [ele geçirmekten korkup], "Türkmen Ağalığı mâbeynde [arada! kalıp, ^rc-i sipahtan Hanefi Halîfe ve Dasnik Emîrze Ağalar kadîmden [eskiden] erbâb-i m2ıtcn olup, Boz-ulus ve Kara-ulus ve Atkeşan ve Üsküdar Türkmen Agahklanna jpzet çıkıp, "zorbalık tarîkıyla [yoluyla] "Birer nânpareye [ekmek parçasına] nâ'il çlfllıia" diye mîrîye nice yüz keseleri geçmişken, bunlan dahi avk u te'hîr ederek
.girerek], bunlar dahi başlan havandan [korkusundan] ve canlan acısından bir
„ istanbul'dan kaçıp, Üsküdar'a geçip firar eylediler, geri tarafta Bektâş *Ağa ve *yeniçeri ağası ve *kul *kethüdâsı paşaya gelip: "Bunlar dahi âsi ve ""Celâli ve Cemâlidir. Bre meded sultânım, bunlara âmân vermeyip kati edip mâl ve mameleklerini kabz edin [varlanm yoklanm alın]. Yoksa [p$ir Pasa'y3 ve Hasan *Ağa'ya varırlarsa işin muhtel ve müşevveş olur [bozulur ve karışır], elbette kati edin [öldürün]" dediklerinde paşa-yi deryadil [gönlü engin pasaJ eydür:
"Halleriyle bir alay ehl-i hizmet [hizmet eri], bî-garaz [art niyeti olmayan], Müslüman ve ehl-i ırz [namuslu] bî-hırs [aç gözlü olmayan] adamlardır, Nâ-şer'i [şeriata aykırı yolda) nice [nasıl] kati edelim? dedikte:
"Elbette kati ederiz, yoksa siz bilirsiz [bilirsiniz]!" dediklerinde eydür: "Bre adamlar! Hasan *Aga'dan ibret almadınız mı? Mîrîye yetmiş *kese vermişken mü'ebbed hizmetin [ömür boyunca verilmiş işini] elinden alıp nâ-müstahak-]<a [hiç hakkı olmayana] verip, ol dahi zabt etmeye havf edip [o da hizmeti üstlenmeye korkup], hizmet-ı pâdişâhı [padişah hizmeti] meydânda [ortada] kalıp, göz göre bir adamı *Celâlî ettiniz. Şimdi bu Hanefî Halîfe'den ne istersiz [istersiniz]? Vallahi yakın zamanda ben de sizin âteşinize yanarım, amma sizler yanıp kebâb olursuz [olursunuz]" dedi.
Bunlar paşaya dilgîr olup [kırılıp] gittiklerinde der-akab Dasnik Emîrze ve Ha-
257
^ maniler. - Sabah oluyor. — Hücum. - Hanefi ile Dasnik pusuda. - Kılıç ve mızrak ta-, ,, fCarıdtÂlt yiğitler ortaya altlıyor. - Geriden gelenler. Tüfekler altlıyor. - Yedi btt-tftzrak açlarına takttan kelleler. — Dasnik yakalanıyor. — Sipahiler yan çiziyorlar. ~ tff katılan on bes kuyuya gömülüyorlar. — istanbul'a dBnttj. —

"Kellelerini getirin." — 0tf^ a^am *nrlartaaya Çalıpyor. — Eli bağlı Hanefi kendini Sldllrecek adamı bir tekmede — istanbul'da padişah örtünden geçirilen 814 kelle. — Aynı gecede olanlar.
SEYAHATNAME
258
MELEK AHMET PASA DAİRESİNDE
P gecelik yemler ve zad-i râhlar [yol azıkları] ahp, yine *ugar ile mütevekkilim ' -jiah [Tann'ya sıgmınz] deyip giderken Bektâş Agahlardan ve 'yeniçeri agalıdan H yüz küheylân atlar siddet-i hardan [sıcağın şiddetinden] ve çapkm ılgardan
nice adamlar piyade [yaya] İznik'te kaldılar ve nicesi dağlarda atlan yarunda
giz askerle îznik'i geçip bir mahall-i çemen-zârda [çimenlik bir yerden yemler stirİp, ol mahalde âyende ve revendelerden [gelip geçenlerden) haber alınıp "LcE-^'de bini mütecaviz adamlar yemler alarak Söğüt kasabasına doğru revâne oluyor" piklerinde, bunun üzerine "Bre kalkın!" diye *alay *çavuşlan feryâd edip, *ügar \\t Kasabası'n [kasabasını] ubûr edip [geçip] | yine haber aldık kim "Leîke ile cûgût mabeyninde [arasında] Ahmet *Bey Çeşmesi nâm bir fezanın (açıklık yerini pTk canibinde [doğu yönünde] bir pirinç çeltikliği başında, kimi ormanda ve kimi ,çadırlannda * harbende leriyle [sürücüleriylel meks etmişler [kalmışlar]" diye ha-ijjfalıp, derhâl cümle askeri *serdânmız Kara Abdullah Paşa başına cem' edip [top-layıpJ* cünue *S erleriyle müşavere edip [danışıp], "Vakt-i Şafiîde [gün ağarırkenl , gjntak ma'küldur" deyip hatm-i kelâm ile [sözü bitirmekle] Fatiha tilâvet olunup *beste reviş [ağır yürüyüş] cümle asker kılavuz ile gitmede.
Hakîr *çarha askeriyle ileri *ılgar edip, hakîkatü'l-hâl [işin gerçeği] vakt-i Şaîi-jden evvel mahall-i ma'hûdeye [söylenilen yere] ince *karakolumuz varıp, yetmiş jglcsen kadar *hayme ve *hargâhlar ile ârâste [irili ufaklı *çadırlarla donanmış] bir hayli ordu görüp, geri avdet edip [geri dönüp] haber getirdiler. Biz dahi *çarhacıy\a jjeri vardık, amma göz gözü görmez mesâfe-i baldede [uzaklıkta] ârâm edip [du-^p], at dinlendirip, geriden asker gelmesine muntazvr olup [gelmesini bekleyip] vakt-i Şafiî dâhil olmasına müterakkıb olup [gün ağarmasının başlamasına yakın] jja'zı atları iğdiş olanlarla hakîr ileri vardım, iğdiş at, aygır at gibi sehl [azıcık] vurup [kişrıeyip] düşmanı agâh etmez [haberli kılmaz].
Bu minval üzre [davranışla] ileri vanp, âlem [insanlar] ağyardan [yabancılardan] bî-haberler [habersizler], herkes birer diraht-i müntehânm [uzun ağacın] züU himayesinde [koruyucu gölgesinde] nefîr-i hâb [uyku borusu] çalıp, Ashâb-i Kehf1 vâkı'asın [yedi uyurlar düşünü] görüp, kimi *haymelerde hâb-i nâzda [naz uykusunda], kimi hıyâbân içre [ağaçlı yolda] hern-narnâzda [birlikte namazda]. Amma çoğu cengelistân içre [sık ağaçlıkta] kemingâh [pusu yeri] edinmiş yatarlar. Ancak bir şehbâz [yürekli], seher-hîz [erkenci], sâhib-i perhiz [soful yiğit
1 Bfo 112. s., l.not.
259
nefi Halife bu güfıugûyu [dedikoduyu] işitip, ol an altı yüz aded atlı ile Üsküdar'dan "ılgar İle *DIİ Iskelesİ'nc andan bir gecede cümle Dil Deryâsı'n ubûr edip (geçip/, HaJeb akma "Celâli Hasan ile Ipşir Pasa yanma firara karâr verip gitmede diye paşaya haber gelir. Nice gûna efvâh-İ nSsta [halk ağzında türlü türlül güftugû-far oldu.
Ol saat bu ahvâi-i pür-melâl fiçler acısı durumlar] *ocak ağalarına mün'aks olup (yansıyıp), yine paşaya gelip, fakir Hanefî Halîfe ve Dasnlk Emirze'nin katline •ferman isteyip, pasa dahi bi'z-zarüre (ister istemez/ 'telhis edip, katillerine [öldürülmelerine/ hatt-i *hümâyûn-i sa'âdet-makrûn sâdır olup [çıkıp], derhâl Bektaş *Aga!dan iki yüz *cebe ve "cevşene müstagrak [bürünmüş] küheyl [soy] atlı ve *Yc-niçeri Ağası Kara Çavuş'tan üç yüz elli *cebeli ve "cevşenli atlı ve Çelebi * Kethüda'dan kâmil ftamj beş yüz dilâver [yiğit] ve server-i hünerver (ustaların önde gele. nij, silâhına kadir (gücü yeten], cirit-endâz [cirit atıcı], 'menem diğer nist' ["benden başkası yok"] diyen şehnazlar (yürekliler] ve bizim paşadan yedi yüz Abaza ve Çer_ kez, Gürcü, iş görmüş, silâhşor, cündî (usta binici], yarar nâmdârlar âmâde [hâzır] oldu.
Ve *silâhdflr ve *sipâhîyândan dahi beş yüz aded fetâlar [yiğitler] cem' olup [toplanıp], cümle fhepsij iki bin beş yüz salt küheylân atlı, fârisü'1-hayl [binici], g^. zıde fseçmej asker-i tîg-zen [kılıç çalan asker], gözü kanlı askere Melek Ahmed Paşg Efendimizin *çerâgı [yetiştirmesi] Abdullah Paşa beş yüz aded Ekrâd [Kürt] yiğitle, riyle 'serdâr olup, hakirin dahi ol sırada zindeliğim mahalli [dinçlik zamanım] olmakla sekiz kafadar gulflmımla esb-i saba-sör'atlerime [yet gibi hızlı gidışli atıma] süvârolup [binip/, paşadan me'zûn olup [izin alıp], Abdullah Paşa ve cümle Melek Ahmet *Paşah ile bir gecede istanbul'da olan keştîlerin [gemicilerin] sandalları ve kayıkları ve 'mavunalan cümle üç bin askeri bir gecede Üsküdar'a geçirip, arıdan ¦jİgar ile Gebze'ye, andan ibrâm-i tâm ile [tam bir zorlamayla] DiPi [*Di] iskelesi] geçip, andan [oradan] Derbendi ubûr edip [geçip], anda [orada] ahâlî-i beldeden [şehir halkından/ Hanefî Halîfe'yi su'âl edip [sorup], "iki gündür bundan yedi yüz cirit atlar i/e gelip, ikişer günlük yemlerin akçeleriyle alıp, me'kûlât ve meşrübâtlann (yiyecek ve içeceklerini) alıp, dağlarda yatmak üzre yola revâne oldular [yola koyuldular/ ve yollarda 'ulufeye

gelen 'sipahileri geri döndürüp asker cem' ederek [toplayarak] gidiyorlar" diye cevâb-i nâ-savâb ettiler [yanlış yanıt verdiler], hikmet haberin Lokman'dan aldılar.
"Bre yakın imiş, dahi [daha] asker-i haşerât [haşerât askeri] cem' etmeden (topla-madan] erelîm ve yetişelim" diye Derbend'ten * ılgar ile kaPe-i İznik'e vanp, anda
SEYAHATNAME
kalkıp, nryûnen (çıplak olarak) aum bi-smiTiab île Umar ederken bir savt-i haa»» /dokunaklı bir sesle} mani-İ beyatî makama âgaz etti (başladı). Beyt: ^
öyie mi hâlim felek Dil btlmez zâlim felek Ktspsen cân bahçesinden Ikî nihâlim {fidanımı} felek.
"Ey, ey felek' diye felekleri sikayet-âmîz [yalanan] bir mani'-i tasavvufa âga2ç u (başladı/. Hakir âiem-i hayretle (şaşkınlık içinde] kalıp tefe'ûl ettim [fal tuttu^j' Yine bir maniye dahi âgâze etti [daha başladıJ:
Baba ketap [kitap] ile sen Ohu [oku] ki tâ bileşen (bilesin/ Bunda bir iş et gelen {bir iş et ki] Sinde /gömüuej yatabüesen [yatabilesin]. Diğer [başka] mani:
tellenin [delinin] dünyâsı ne Aldanma dünyâsına Dünya menim diyenin Getmişeh [girmişiz] dün yasma.
diye bu gûna maniieri hüzn-z dil fgönül derdiyle] garîbâne [garipçesine] savu ciger-süz [ciğer dağlayan ses] tagannî eyleyerek [makamla okuyarak] ağlayıp yarun. da hâb-âlûd [uykulu] olan refikine nida edip {arkadaşına seslenip] eydür:
"Ey AH cân, kalk.' Ne çok yatarsın, sabah karîbtir [yakındır]. Cümle kun kuş ve koyun ve beni- âdem [insanoğlu] seherin (sabahtan] kalkıp rahmet kapılan açık iken du'âiar edip kimi dünyâ, kimi âhıret ister. Kalk ey gök bahtlı, biz seninle şehîdlifc isteyelim. Bre kalk hey it.'" deyip refiki dahi hâbdan bîdâr olup [arkadaşı da uyloj. dan uyanıp] eydür;
"Hayr ola, Velî.' Şimdi bir düş görürdüm. Elimde bir yanmış mum vardı. Sen benim elimden mumu alıp püf diye söndürüp başım [başıma] ol mum ile vurup başımı yardın. Sandım ki başımı kestin" dedikte:
, "Hayr ola, ben de bu gece huzur edemeyip kalktım, atçagızımı tımar ettim. Sen atim eyerle. Sabah yakındır" dediler.
Amma bunlardan gayn [başka] uyanık yok idi. Yedi sekiz kişi bunların mükâJe-

MELEK AHMET PASA DAİRESİNDE
^jju [konuşmasını] can kulağıyla cümle istima' edip [işitip], yine geri *çarha ka-_r5İDf vanp, istûna* ettiğimiz marüyatlan [manileril ve hamûş-bas Isessul yaıan .gj [jymaz] ümmetlerin ahvâllerin [durıırnlarıruj bîr bir takrir edip İsoyltyipi, ge-^jc olan askere haber gönderdik. Vakt-i seher kim oldu anı gördük geriden bizim f5jxrin ilerisi, gerisine bakmayıp kopar. At boynuna düşmüşler, yanımıza gelip bi~ «e bakmadan:
**Bre, Allah! Allah}" diye ağızdan sadâ-yi Allah Allâha re ha buldurup yj&h Allah sesini yükseltip], hâb-i rahatta [dinlenme uykusunda] yatan askerin içlerine at bırakıp cümle [bütün] *çadırlann [çadırlarım] başlarına yıkıp, kimin ur-yün [kimini çıplak] kimin giryân ve nâlân ederek [kimini ağlatıp inleterek] onu otv-tiabunu bunda, işte şu şunda diye her biri birer cengelistana [sık ağaçlığa] perem perem [darmadağın] olup, göz açtırmayıp içlerine kılıç vurulmaya başlandı.
tbıidâ [başlangıçta] mani okuyup atın [atım] timâr eden garib yiğit ve onun rcu-ki ki hSbtan kalkıp vâkı'a [uykudan kalkıp düş] gördüm diye ikisi uryftn İçıplakl ve bellerine kılıçlan çalıp ve uryâncık [çırılçıplak] atlanna yular ile eyer vurmadan bi-lâ-licâm Igemsiz] süvâr olup [binip] ol ân bizden üçer adam hâke [toprağa] düşürdüler. Meğer şeci' [yürekli] yiğitler imişler. Hemen Melek Ahmet *Paşah Kürt Haydar bu iki yiğidin üzerlerine at sürüp ikisini dahi şehîd etti. Acîb [çok şaşılacak] sırdır ki mani okudukta "Kesipsen cân bahçesinden / iki nihâlim felek" dediği şehîd olması imiş. Öbürü vâkı'asmda, "elimdeki mumu söndürüp başıma vurup başım döştü zann ettim" dediği vâkı'a vâki' olup [düş gerçek olup], ruhu *çerâğı [ruhunun ışığı] sönüp, kellesi gaitan olması [yere yuvarlanması] imiş.
Netice bu arsagâh-i hün-âlüdda [bu kana bulanmış dünyada] çevgân-i şimşir ile [eğri başlı ciride benzer kılıçla] guzât-i şeb-hûnciyan [gece baskını gazileri] kelleleri gaitan edip [yuvarlayıp], lu'bedebâzlık [oyunculuk] ederken meğer Hanefî Halîfe ve pasnik Emîrze Ağalar âkıbet-endiş [işin sonunu düşünür] olup, *haymelerin sahraya kurup, kelepirlerin * meydân-i muhabbete koyup, kendileri cümle pürsîlâh yiğit-İcriyie cengelistân ve ormanistân bir hıyâbânistân içre kemingâh edinip [pusu kurup J. bu sahrada *hayme ve *hargâhlan ve * karakullukçu makülesi *harbendeleri [sürücüler] kelle paça [kelleri uçurulup] ve nehb ü gâret olunurken [yağmalanırken] bunlar dağ içre aheste reviş [yavaş yavaş yürüyüşle! pür-silâh e mânda [güvende] olup, vakt-i Hanefî [gerçek tan] ki oldu yedi sekiz yüz cirit atlı yedi koldan orman yaralanmış aslan kemingâhtan [pusudan] çıkar gibi çıkıp şîr-i derende [yırtıcı aslani gibi "Allah! Allah!" narasında rehâ bulundurup bizden "Allah! Allah!", onlardan "Allah! Allah!" vaveylası [feryadı] iki asker-i İslâm birbirine karılıp (karışıp! cenge âgâze edip [savaşa başlayıp] her biri birer ejder-i heft-ser [yedi başlı ejderhâ)

Isısı Kiıbtıh * meydan •! mıı'mkirta ytdt *Mı adam aktardı Ûaıonde nlt kirpi gtbl ılı / tllmlı ıdl, Magtr luy.ı (mele tırhı dahi var tml|. An dahi giyimli MI.

/ Oıılıuım alları tllııv, btıim allarım» ila gun ûç yn v birer yern İle yargını upu
Idl Aılınmıuın nlctal bu mahalde alhlbınl al* verdi,
W «akartıiimlıln fırUl dökülüp gelmadt, çama mır lyıtgın « >l aaharl gibi han* iyi»' ol minin (toplanmakta I Hm vıranlannuatlan ıln <vug ı evvel |ıtk ığudal an) uv banim lıınlıil adım Itflkc (tuprtıjhtl daata V» Melekti Da İt Dtiâver *A|a tUnrf) Htıltfc usuiıio hımlt edip, dltgjn t i'ii'i bir *lusı-ı Ipfirl vurdu kim *cfbnmdm gut*ı lyktylp [geçip], uyluğundan m f»çlp, ılı kum arrptp. bir krnira çıkıp, drr. İkil ırllklrıi I Imıı'll Mitilimin batma Oetlp yedek yetittiıtıı <-, oıllnttltttı» bit ylglt bi< tim 5İVMİ1 Dlilvrr 'AJıYıuı ıllındui mıtnık ila atın yıkıp, Di livar *Aga ptytdı oklasınk bitim alayı galip derhal vmr atlandı Vt tmUudan ytn* biri bitim Malrkfc Dtlt Sfthln '.y.n'vı »l'ust Uf vurup, arktatndan tht katış yalman gOetertp, <l«yutuu gtltp "luşlt t ıktııp HKİÜir V» bitim |f|wittl *Aja ıttıhi unları bin iki adam aktarıp
hfflOt cenk kıtifitı>ıv« lniflmlı
Amma lıattuM Nıidl laiiitrvıulrıı |lki ytutdtmt aalft dahi (datul tıifcttk atılmayıp harktı ınrııl i Rieydflulıgiıi (meydan rtligmll tıhlra (gtetcttiKyc) haılavıp. hetkew, ı'Ui'Vt damarlın hareket etti, Amma Mu.l.ı ıiltuuth (Tınn inik ıdnl. arttır galamı İken basılıp bu kadar reıu>l Alı ettiler ki, btUm Mker galebe etme nmknftnde İn şemsi ıiics-iılh file) gibi gunet) kııl'e-l felekten Igogfln kaf>»tnden) bir ehli has. rık) kaddl |lwu! nCimıytn ohınca Ijşor-utiuitccj. ((enden rVktiı *Aga ve "veıaçeri agıtsı MİtcritrI Hak bflaMII verıln kilit! at Manı. kimi tabaka çekmek ve «hah ra-mtıı kılmak blhJntsJyfe cümle geride kıhp, yorgun ve durgun cümle h*mk dtp tMil.ıı d.ı bıı kı'ir RıiırlîliVı «ılışılıp lsaldırıp). hlr yaylım kurcun atnuıva başların C* inciyi Hanrfllı de ÖI'MIM (çır Ov vur plytblr «chvık-pâv (ayagma çabuk) '«kbJr tulün dayayıp öyle bit kurıun vurdular kim Melekli'ılen ve ivkuşlı ve Kırı O-vujtın yetmiş illi ıtcliım hâke ıltijıip mecruh vc şcliid oldular (yaralandılar vt 4ÜV letj, İlcim: cenk kı/ıyıp hemen •SertlUr Abdullah Pas» bizimle gelen •sıpah .isterine 'Bre konut kurtlınntl* diye ferytd eder
Feryat ve viveyii! Çi Aide |neye yarar)' Hanefi Halife ve Dasntk Emîtte *sıpâ-htdtr, beride bilimle gelen *siplh asken Mptha kılıç çeker mt? Ancak bu komr *<ı-|\ih hıserltı bitimle gelip, ceınıldilt (ctnsul gibi duınyotinr 'Serdir onlara "Bir koman gatttert* dedikçe ait mulühaa bir kere at sıçratıp kırmızı ve san bayrıfıya »t-hlul IkıMcaıil bu hll Atta ımıiılıc/.mıcıı (boiKiuu uıtıayatakl ftrt d&nmek . Iu„lr ikan 'Mrdınmıı Abdullah Pata', "ata pMtt biz uc bin aakette, onlar bin
adaaalardır, cgrr (ajarel} »tınız pjarajl yorulınvı$tur amini hele bir gayret ey-^lım" diye 'Yeniceli *Ktthudl« Çelebi Ajjn'ımı dnlıl Idaba) udelenmemla vt ge-h|(1, ahrıM ahaal» lyava» yavaıl getml» aakrılnc varıp: ¦||t„. gutter, tk-ndılrruntta ne yutden varaum? Bre, tu *CdltUere bir kere dahi
.,.!,..! ,1,1,1i; ı diklen V* cin A a/ınulılcn Igûnuldcrtl linetim etlelim. Olmaya illa hayr oiaunl. ya taht ela ya bahtl" deyip bu meşverette İken 'Obitter «»rmleytp
l)lllWıi|'l «nnamUn taaracftalkt ıtıtu.iy.in ulduUr bjbrDndulcrl.
ı,Vy„-i! Rrkıi>lı ve Kara Çavurlu dağların ardına doğru Itcstirip gittiler Bert ta-^d,)4atakb «• Çelebi •Kethodâb ve •»ıbhılar, **tpahlll bir yere gelip loptan. .0ki Allah" carytp M baaa berlbrı at aurunce. bizim *çarha ttskeri dahi (del taze M bakıp, adam ktakrH çiğneyip, *alay * çavuşları davulbaz-l Muhammedi çalıp: karna o •.-'¦Jet. Kerbrll ganudur4 Bre ha koma!" diye herkes birbirine takviyet ^npbaaMİl Mudi neslm-l takı Ünler yelli bizim canibe eser gibi esip, nice yigit-Pıt gatller au yatan »rhkltenmUln kanın şu 'CelllUerden alalım" diye ladarirrttı creajt kirglb edip liMcklcndîrlp) herkes gljtytp (hayktnpl ejder-t heft-se-
tWv!t batlı rjdntl dönüp, kol kol kelle paça |kelleler) alınmaya başlayıp, hakir (j^tAbdulUtı Paaa sancağı dibinde leth-t şetif1 tilavet ederdim lokurdum).
OMigPrdum ki bit 'gullmıtn atına aykırı iyanta ması nal yükletip yanıma getir-Mm Bcthi unutup aklım başımdan gidip al uzre ne eyer vt ne kılıç ve ne *gaddâre |g ary kılmamış *(«ulltn «ehl (azıcık) durup merhum olup, atı berk Isıkıca) Itjkmp pılJmt temine lyrre) bırakıp, yine alem (bayrak) dibinde (eıh-i şerife (askdmı Zanlımı "İtina ItlUhi ve uma ilcyhi raciun ayetini tilavet ederdim. Hele alam başıma gelip "El hukmû li'Uâh İHakOm Tanrınındır) dahi neler olacaktır" de-,ır ilen ,u dcpretıp nice temaşalar ettik
Höllsa-i kelam Isözüıı kısası] yedi kere onlar bize. biz onlara hamleler edip kapıl (tara) uç sl'at-i tıücûmî (yıldız saati) ceng-i ve savas-i perlıâş oldu ki 'Azak ceninden bert böyle bir dilir.înc lyigiıçç) cenk olmamıştır. Amma onlann dahi atlan mukaddema (daha öncel bizimle vakt-i Şafftden beri
' Mh strtf KtmaOın "BU sana apaçık bir utku sağladık " diye başlayan 48. *?eth* suresi. Katan. Bakar.ı suresinden. 2/156 "Biz Taım'ya aidiz ve O'na dönücüyüz." —NO.

jjgflce ve Söğüt ve Eskişehir ve Seyitgazi kadüanna hitaben "*Celâlîleri ek getirip kayd ü bend ile der-i devlete getirmeleri için" on iki kadılara buyurtular yazılıp* *kapıcıbaşılar * ılgar ile revân oldular [yola koyuldular]. Hemen cümle •re'ayfl ve *berâyâ "Nefîr-i *âmm emri geldi" deyip fürce [fırsat] bulup dağlarda hayvanât sayd ü şikâr ederlerken [avlamrlarken] benîâdem [insanoğlu] avlamaya başlayıp, ertesi güne dek

eli bağlı ve ciğeri dağlı ümmet-i Muhammedleri uryân puryân edip başlarına birer keçe külah ile giriftâr-i bend ederek [iple bağlayarak] ¦serdâr huzuruna getirirlerdi.
Ve ol *meydân-i ma'rekede [savaş alanında] Ahmet Bey Çeşmesi kurbunda [yakınında], şâhrâhın [caddenin] tarafeynine [iki yanına] yüz yetmiş aded şühedâ-lanmızı defn ettik [gömdük] ve yüz kırk altı adam mecruh bulunup, cerrahlar tn'ynı olunup, kimin arabalara ve kimin sallara tahmil edip [yükleyip], *Celâlîlcrden kâmil [tâm] altı yüz adam "beynehu ve beyn-Allâh" ["kendi ile Tanrı arasında] şehlâ olup, sahrâ-yi çemenistân [çimle örtülü ovada] ve *çerâgâhta [otlakta] olan dırahtis-tanın [ağaçlığın] tahtında [altında] na'ş-i benîâdem [insanoğlunun ölüleri] *Şecere-i [Şecer-i] Vakvak zeyli gibi benîâdem cesedi ile zeyn oldu [süslendi] kim [ki] edîm-l anda [yeryüzünde] gûyâ [sanki] yebruhu'us-sanem haşâyişi tkankuratanotu] zeyn olmuştu. Kimi bir çalışta [kılıç vuruşuyla] dü-nîme [iki parça] olmuş, kimi süngü yalmamyla [ucuyla] mürd olmuş [ölmüş], kimi kelle paça olmuş (kellesi uçurulmuş], kimi hamayilvâri [çaprazına] çalınıp kol ve kelle perrân olmuş [uçmuş], kimi *teber-ber-kafa sadnna [balta kafadan göğse] inince dü-nîme olmuş [ikiye bölünmüş], kimisi sepetleme [yanlamasına] çalınmış, kimi kurşun ile alınmış, kimisi şasi-ber-kabza tir-i kemândâra [yüzüğü kabza üzerinde yay çeken okçunun okuna] rast geüp sûzen-i hayyât atlastan güzer eder [terzi iğnesi atlastan geçer] gibi geçip merhum olmuş. Hikmet-i Hudâ ve irâde-i ezelî böyle taallûk edip bu cenkte dahi 'Azak ve Hanya gazasından ziyâde ibret aldık. Acîb sırr-i Hudâ idi [şaşırtıcı Tann giziydi]. Bu mevtalar için dahi tarik-i *âmm [yol] tarafeyninde on beş aded çak [kuyuyu] *re'âyâya kaldırıp cümle leb-be-leb edip [ağzına kadar doldurup) kelleleri ârâyiş-i nîze [mızrak süsü] oldu.
Ve mâl-i ganâimlerinden cümle sekiz yüz at, bu kadar mâİ-i ganâim [doyumluk] ve 'hayrne ve *hargâh ve bâr ü *bengâh ganimet olunup, nice kimse yahşi kılıç, «^ddâre ve zırh-külâh [zırhlı başlık] ve tüfenk ve kalkan ve esvâb ve eşkâl ve mah-bûb *gılmânlara mâlik oldular. Amma develeri yok idi. Ancak yirmi katar katırları var idi.
Andan mansûr ve muzaffer iki günde Dil nâm mahalle gelince akabımtzca [ar-
265
cenk edeii bî-tfb û bî-mecfll [yorgun ve gûçsüzj kalıp, âhir-i kâr (işin son^ dağlara yan verir fkaçarj şeklinde olunca, bizim asker şirinlenip fşımanp] Ü2^l hürümü ziyadece ettiklerinde, cümlesi seyrek ağaçlı ormanlara, "ormanos deyip firar edince, Dasnik Emîrze nin 'kethüdası ve on iki rıâmdâr ağası ve ^ •iç ağası. Celebi •kethüda koluna düştüler. Ol an onlara âmân vermeyip j^J düşürdüler.
Ve 'Celafiler ormandan var kuvveti bâzüya getirip bir dahi [daha] hû en»
Yetmiş aded adanılan dahi ser-nigün [başaşağı] olduğun gördüklerinde karârla^ r. rant tebdil olup [durmayı kaçmaya çevirip] artlarında kova kıra kellelerin A.taw nize [başlarım mızraklara süs] edip, *serdânmıza getirip, ihsan ü in'âmlar alınıp. "Herkes kellesin hıfz etsin [saklasın]" diye *fermân olunup herkes sürür ve ^ mânide iken [sevinçteyken] anı istimâ' ettik [onu işittik] kim dağlar içre bir şada MÜlhl Al/âh.1' kopup, "Bre nedir o?" diye ormanlar içre bizim asker girip, niegç Bektâşü ve Karaçavuşlu mukaddema [daha önce) geri ormanlar ardın kollayarak o-mislerdi. Hanefî Halîfe ve Dasnik Emîrze askerinin bakıyyetü's-süyüf (kılıç artı^j ile firar ederken anlara rast gelip cenge âheng edip [savaşa başlayıp) "Allah Alladı» dermişler. Bizim Meleldi dahi imdada yetişip, anı gördük Dasnik Emîrze kırk e]]-aded tevâhfiyle fadamlanylaj karşı getirdiler ve cümle keyd ü bend etmişler [hepsi ni bağlamışlar].
"Bre Hanefî Halîfe nice oldu?" "İşte firar ediyor" deyince:
"Yaralıdır, yetişiriz" diye akabince [ardınca] at bırakıp, nîm [yarım] saatte ye. tişip, on üç adamıyla Melekliler anı dahi dest-berkafa kayd ü bend edip *serdâr huzuruna getirdiler.
Tâ vakt-i zuhr [öğle vakti] olunca kelle ve *dil gelmeden hâli [boş] kalmadı. Ahir [sonunda] *Ce!âlîlerin *haymelerin kurup ve ganimet olan esvâblann [gi-yeceklerinij bir yere yığıp, şühedâlarımız [şehîdlerimiz] ve mürde olan [ölen] *Ce-lâlîlerin leşleri yanında meks olunup [kalınıp], bir gün tekâüd [oturmak) *fermân olunup der-i devlet-masîre [istanbul'a] fetih, meserret haberi müjdecileri gitti.
Amma atlarımızda ve cümle gazilerimizde zerre mikdâr tâb ü tüvân [güç] kalmamış idi. Derhâl *fermân-i *serdâr ile *Celâlîlerden alman sekiz yüz ganimet atlarına bizim asker süvâr olup, isteyen kendi atıyla küme küme olup, bâkıyyetü's-seyf (kılıç artığı) olan *CelâÎîleri akablannca [artlanna düşerek) kovmaya me'mûr oldular
Derhâl *serdâr-i nusret-şi'âr [her zaman başarılı olan] Kara Abdullah Paşa, iznik
SEYAHATNAME
fcamızdanj yüz Jark *dil adam ve yetmiş kelle kazalardan [kadılıklardan] gelip ûşri. Ve mezkur Dil'den gemilerle dilleri ve cümle mâl-i ganâimleri geçirip kasaba i Gebze'de meles edip fdurupj, andan kalkıp Üsküdar'a karîb (yalan] •Bosianabaş) Cisri [köprüsü] nâm mahalle gelince Âsitâne-i Sa'âdet'te [îstanbul'dal Melek Ahmet] Pasa Hendimiz'den emr-i şerif gelip "Sen ki 'Serdar Abdullah Paşasın, emr-i serî. fim vusul buldukta giriftar olan [yakalanan] *Celâlîlerin cümlesin kati edip [hepsini öldürüp], ser-i nî-devletlerin [mutsuz başlarım] der-i devlete [devlet kapısına] ge^ rip, gaitan edesin" diye •fermân-i şehriyârî sâdır olunca kıraat olunup [okunup] cümle asa kir (askerlerin hepsi] mezkûr cisr [köprü] başında bir güftügû ve

gulgu\ç [dedikodu ve gürültü] kopanp, "Bu kadar baş var. Ha kimin başlan kurusun? kadar baş ile bir baş istanbul'a vannz, ya bu fakirleri ne kırarız" diye azîm kîlûkâj [dedikodu] oldu. Hazâ zulm-i sarih [bu açık kıyıcılığın ta kendisi].
Abdullah Paşa "*Fermân-i şerif mu'cibince cümle bunları kati ederim [öldüm, rüm]" deyince hemen cümle guzât-i Müslimîn [İslâm gazileri] bir uğurdan [hep bir. denj paşa özre hücum edip:
"Bir alay maldan, rızktan ve ırzdan ayrılmış garibü'd-diyâr [yurdundan ayn düşmüş], bî-dâr [uykusuz] mahlük-i Huda'yı [Tann yaratığını] kırdırmazız [öldün-meyiz], der-i deviete götürürüz. Omîddir ki her biri birer takrib ile [bahaneyle) halâs ola [kurtula]" diye 'serdârdan rica ettiler.
Ahir-i kâr [işin sonunda] *serdâr nice *a'yânm ricaların kabul edip, ba'zı adanılan bostanlar içre pinhân ettiler [gizlediler], nicesin *Bostancıbaşı Cisri altındaki sazlık ve kamışlık içine sakladılar, nicesin tebdîl-i kıyafet edip [kılık değiştirip] halâs eylediler [kurtardılar], bir nicesin *sipâh esvâbıyla [giysisiyle] at üzre bindirin Üsküdar'a götürüp, halâs ettiler ve altı aded adamı * serdârdan birer takrib ile bu *abd-î hakîr Eviiyâ-yi pür-taksîr rica edip altısın dahi âzâd ettim.
Amma Dasnik ile Hanefî Halîfe için rica geçmeyip cisr [köprü] kenânnda kırk aded adamlarıyla dizip, Dasnik Emîrze ve Hanefî kelime-i şahadet getirip Hanefî Halîfe eydür:
"İlâhî, bu hususta Melek Paşa mecbur ve maglûb ve bî-günahtır [günahsızdır), amma ey Pâdişâh-i Kahhâr [Kahredici Tann], beni kahr ismine mazhar etmişsin, takdirinde ezel-üJ-âzâlda alnıma gelecek kazanı [yazgını] böyle tahrîr etmişsin [yazmışsın], umanm Sen Pâdişâh-i Kahhâr'dan ki benim katlime sebeb olanlan an-karîbüVzamân [yalan zamanda) benim gibi kati edesin [öldüresin]" deyip kelime-i şahadetle kıbleye müteveccih olup [yönclip]: UA1 şimdi emânetin Efendim" dedikte, Aşçı Alî nâm bir şakı [eşkıya], daluryân kılıç olup [kılıç çekip] el kaldıram derb
266
MELEK AHMET PASA DAİRESİNDE
267
hemen Hanefî Halîfe ayak üzre kalkıp Aşçı Alî'ye bir tepme nice bir vurduysa asla -bıllûf etmeyip Ihedefi şaşmayıp] Aşçı Alî'nin cam çakn.
Derhâl *serdânmızın *silâhdân olan bir esfemVs-süfehâ [akılsızın akılsızı], bir tîg île darb etti kim [kılıçla vurdu ki] eli bağlı adam zemine yüzü üzre düşüp cemî [bütün] asker azharû'mine'ş-şems [günden aydın olarak] gördüler kim yüzü üstü düşmûskene kendi kendiye kıbleye müteveccih olup arkası üzre yattı. Cümle asker -0 azametü lı'Hâh" [ululuk Tannmndır] deyip nice zî-akl [aklı başında] adam kaçan kaçanın oldu.
Andan sonra Dasnik Emîrze'yi kestiler. Asla fakır dünyâ kelâmı söylemeyip* jark elli yiğidi dahi şahadet kelimesi ettirerek kelleleri kesilip, cesetleri cisr [köprü] başına dem olunup, cümle kelleler ile Üsküdar'a, andan istanbul'da Bahçe-fcapısı'nda alay-i azîm ile [büyük alayla] cümle sekiz yüz on dört aded kelleler ara-yiş-i nîze [mızrak süsü] olup Dîvân-i Alî'de sa'âdetlû Sultân Mehmet 14. Mehmet] Hân Gâzi'nin huzurundan güzer edip [önünden geçip], "Hernîse dîn ve devlet hâinlerinin kelleleri *rikâb-i * hümâyûnunda bu gûna [bunun gibi] gaitan ola lyuvarlana]r Cümle kelleleri yere vurup, andan [ondan sonra] *Bâb-i *hümâyûn önünde bırakıp, cümleleri top-i çevgân [cirit topu] gibi âyende ve revendenin [gelip geçenlerini pay-i semendlerine [atlannın ayaklarına] pâymâl-i rimâl [ayak altında çiğnenmiş kum] olurdu.
Hikmet-i Hudâ, ol gece *Bâb-i *hümâyûnun önünde Hanefi Halîfe ve Dasnik frmrze'in ser-i sa'âdetleri [mutlu başlan] üzre üç kere nûr nazil olduğun sulehâ-yt
ümmetten [dindarlardan] nice kimseler gördüğü müsbettir. Hemen ol gece nice yüz kelleleri kaldırıp *Bâb-i *hümâyûn'da ancak yüz kelle
kaldı.
Ve ol gece istanbul içre Fener Kapısı'nın iç yüzünde Bektâş *Aj*a *odalan nâm kefere haneler münhedim oldu [yıkıldı].
Ve yine ol gece üç yerde ihrâk-i cüzi [küçük yangın] vâki' olup nice alâmetler [belirtiler] zuhur edip [ortaya çıkıp] Macuncu'da Baruthane tutuştu.
(Seyühatnöme, c. 3, s. 267-277)
45. bir halk ayaklanması (efendi hainleri)
Melek Ahmet Paşa'dan halk yüz çeviriyor. - Azak Kalesi'ne yardım isi. ~ Hazineden yetmif bin kuruı verilip karıdığında altın toplanacak. — Basta olan "efendi hâinleri'1 dalavereye
AvAhhI* - (Y«t/w kutflm ynl* tm» rntf ı*>*/*Vı' ıw> t*(«j.< atmmt .•lım.ı imh l.ıı *»«; »nVı/jı. - «*V lUfMfi />..;.,,., jçt//><«/.<ı. e./..,..../;., Uıbıu *¦*), l*w»rwA«. *<«w#, '.'A« M» .,..../¦>. Mmlnım .*>»,- >.,.„» tı*M B
tbtgmlMa "\'4MI" «MU* 4*> A*M> mMıMt ıh M4l»fit .«I* «Amı/ılm •tlı\t>l,m - jraaa,laaı«hm/1M•/•>•> • l><«*K(»/^ı ^m*»*», ,..../..ı./n/...,,., (M* «no- *««•« «mm xjWın.. -ita* w».., *«r**4« i***»/" AAL» Atfa* ut/,*/*,, - ,V„ıKı ***¦*¦» takatta», *././«» - "V*ı W/< <iw MmfUl' . fH,H

M "fmkm tJraaV/Mr «tajhtııa* İmm jaAjM* (V*mm »ııaıarfıı //.«A Vwi' ıı,, ı/ı(/«i *a(W tf«**M*. - IV«/(('* <ft t^ıım*»1 Vata» t*»» wWw/ıı»' - AlaM ,\).,M f\M» llütfll 4(«*a> t* mamlın W» IMW» 1>I«> » ¦.'«/*« ktUınlJ, «. " //.„„.. l'lıAnı» Mı* t*- İrimi «MU t***W»jı. «m**1 • AM*t efa*> ıtı -' ^
İtini i****» t#a*> «4 **M.....w taraa ~M>wl »««i***. f»W(t» „„t
atan ¦ TWt»«< Hmnm Af» İM**» *¦(/*«"' 'A* M*/uıuı, «ta «klt-
Af*/***» 'taa«âvMM ««fan«£nfi «afcaa* i*»A»h» * » Ataaat M»*fnu a^ı«./«*« ^/*»d,Vr
tat - A#» rafcti «*m* atta* • İÇ * ..A..'-;.* «ıııı en/«ı.«. « Af*«< aaae ^ â*ja«>r6>. - HeiaAaıat f**»*at jw»*faj<m*» lıiatitaah*. - l!r/i>« «tjaa Name*» kn^. - C'ıtfı m«4İ «nım»». (Wrı>|i.ıi tır'» aâaaaâ ıMJtıİ »*» - Meavta nta'aı *_
Artı» mmi |atâfc 11«»*«. - W *m*V *M*ejda* »«««»V; "rW»p«* ııt» ata* - "mm t****^ .tfaa1ıf|Jtl * fagda» Mı tın >ahı |iftjıu Atakt Ata*» !*¦>• mmm* ımmm t«w Immıı» mì« ı\M*>.tfnıı.-r, V«t ««W' i',><u rVr* Atafci Ata* rW «aat «tW«*t \Y,:ıı-'*.ı» %\V\v iiar iaie* teMaaieı ««a*e* ten/i*/* - *lk» &afn« l Mnia. m aafiaıiH yumim iaiat. *
Atânirt M ,\\\(o;i.-
linkti sçbeb ı itÜ IgOnvckn «hnıiMüimn ilk nedeni!, ?\V-ı tedbir edip ty^. dtvmnıpl n.Uuk |h»kıu| Harnlt buütie ve DMnlk Emtrte'ntn killi (cldantlme^ı beb olup, günden gUne kendüulen ve cemi' tevibltnden IbiMûn edamUnncir^ ^ cömle Nv.ık i^hınndin cemr (botun| nbsli-i *UUmbol (istanbul balkı) nîe^ olup (yuı vevtıtp), uterierttat nuhuset (ugursutluk) çûkto
•"• sene târihinde Karedeniz nihâyetinde kal'e-i *Azak (Azak Kalesini) Kaai^
268
j,, |ga) Kazak). Mosko ve Putnak. Yunak, ttocyak mulıftv.un «eap tkotaupl Mehmn
.(',ıı.ıy Hin UndadıyU kal'C't *Ax*k kulların ı-nulıtearasmdan hatit olup umau-ıntuiK>an Uuıtultıpl. luvl'e-l »Azuk'tan comlc I» erlerinden lcryadeılar gelıp-
¦ı'ııttlK va eehrhane va etriye llayınl vt »içiliniz (yemtmtal kalmadı. Mı senedir ınirvJtıl' yu>u t'.nıiiıı-ıUU Bibeıie *vaxUc-t muayycnrmız gelmezse kal'e-i "tok-i j,,|,ı (aaryai yırt *Aaak Kaktafnll hilt özre tokluğu gbt) bırakıp, tarumar Idarma-ı durut* diye kıtk yedi bölük ağalarından teryadcılar gelince Melek Abmed taal vriiV butun eıbib-l divftıım thtlyaılartyla mcjvtreı-1 azim edip (blzyok j1no*«a u>plantuı vnpıpl, neltce-l taalimlan Isözlcritıln ozul oldur ki
*t|et aahtn ve cebehint ve •ulalrlertn Karadeniz'den göndersek deryama . halı daima tehlikelidir vr Karadeniz'i * Aaak Kazağı ve "OzO Kazağı hâla istila Mİif ika ytz pare kayıklar ile gezmededirler. *Azak'a tmdad etmek moskuldur. Vie-aaaeaynk tabire vc cababüneyl *Kata "liy.ıkti'nc muutsaml İbrahim Paşaya *ler-eâta, *K*Wckn tat» vtetttat (kolaybktal "Azak a vasıl olur. 'Vr 'mevielblerl bunda (btınıdal * hazine-I padişahiden 1 padişah hazinesindenl „ıKyS tan *kuru« çıkarıp. CcınV Ibttlünl rlıli hırtle lesnifa) levzî edip (da^tıpl. aMN (tim «uhinl CUCte lpadişah pazarındaki değeri üzerinden) şerifi alim cem' aip ¦ , I irk etil aded ulaklar de bu mahalden Kırkkilisc (Kırklareli) Beyine •Mİ eâtrıı (utastınnzl Anlar da "ûzü "Veziri'ne, anlat da *Kmm Ham'na, Han Ma bel m bta * Tatat-i tabt-rehiz4 ado-sikir (düşman avlayan yel gidişti Tatad İl 'Aaakt vtaal olduğu haberi arz-t *tnahzartaıia yirmi beş günde gidip geldikleri kjarrı gelir Bu ıcY âl tedbir-I alıscndir len iyi düşünce vc önlem budur)" deyip fa-•AuıUıtt ütıınup |okunup), andan (ondan sonra) "hazinc-i padişâhîdtnyetmiş bin •tara} çıkanp. camie cht-i hirete ve meşiyihtert vc 'kethüdalarına tenbih edip, K«kk "Kethüda \x * Deh erdir Emir Pasa ve Gümrük Emini Hasan Çelebi ve Mo-rak Muştala Çelebi ve gayn serkirda)iş başında) olan etendi hâinleri, yetmiş bin •M 'hazine 'kuruşların tebdil edip (değiştirip), maksüs (kırpılmış, kesik) kuşgö-nikalb İkalp) Morali akçesi esnafa verip. Kuddc 'Kethüda Diyânbckir Çermikli'den ,>bntst sebebîyk yetmiş deve yûkti kırmıza Diyânbckir bezi ve kuyumcu şapı, Kay-ntye'nin san sahtiyanın cemi' esnafa döküp, üç kat pahaların taleb edip, kuşgözü tk\r rhl-i sûktan I çarşı esnafından) attan yüz seksen akçeye iken hurda akçe ile yüz yirmi akçeye istediler
Cemi' chU hirefin lesnâlmj ihttyirian. Melek Ahmed Pasa Efendimizin ikindi iMnına gelip, hâkpâyına (abının toprağına) yûzkr sürüp: "Sultânım bize ztılOmdür tkıyıcılıkur). Diyânbekir bezini üç kat pahasına üzeri-
269
SEYAHATNAME
MELEK AHMET PASA DAİRESİNDE
-Sultânım, Hoca Hânında bir bezirgan [tüccar] âhırete intikâl edip [ölüp], (,u ^
dar malı 'mîrîye kabz olup [alınıp] bu aralıkta bezleri ve şap ve sahtiyanın (denv-m]esnafa seyrûn-nâs ['narh üzre] verdik. Ne var? *Azak askerine imdâd etseler ^ olur?'dediklerinde Paşa dahi anların sözlerine tebâ'iyyet edip [uyup] onlara eydür "yürün /yürüyün/ ûmmet-i Muhammed ile guzât-i Müslimîne imdâd edj 'Azak'a 'ulûfc gönderelim" dedikte etimle ehl- hiref: "Vaveyla, vaveyla /eyvah, eyvah]/ Nedir bu zulm [kıyıcılık]? Ümmet-i Muh^ med yok mu?" diye cümİe ak sakallı, mün'im [yedirip içiren] ve muhteşem ıhtılar ve nice yüz *sâdât-i kiramdan kimseler ileri gelip;
"Etme 'vezir/ Bu zulmü üzerimizden def ü ref eyle [kaldır]" dediklerinde ^

men paşa tehevvüre gelip [öfkelenip J derhâl *çavuşbaşı elinden hezaren [fa değneği kapıp, bira/ay ibâdu'ilâhı [insanı] divanhanede önüne katıp, onu anda vu
rak, kimi kendini merdivenden aşağı atarak, kiminin eli ayağı kırılarak firar edip cümle *sâdât~i kiram, ihtiyar müzevir [yalancı] herifler:
"Şahit olun, 'Bre Yahudi!' diye üzerimize gelip, asâ ile vurup, mecruh edip fa ralayıpl, zulmümüzü deC etmeyip, bunun vezâret ve hükümeti caiz değildir. Enıîr şer'-ı mübmmdir" diye doğru *nakıbû*l-eşrâfa ve *Şeyhü'l-islâm Azız Efendi'ye vanp, murâd ve meramları üzre *fetvâlar aldılar ki paşanın üzerine küfr [kâfirlik] iste ettiler. Nakl-i mine't-Tatar Haniye: "Men şeteme tâlibü'I-ilm fi* hâleti'I-gazâl» bi-lafri'I-tomâr ve'J-hınzîr ev gayri zâlik fakat küfr" mazmunu üzre ellerine nice nice güm Içeşir] fetâvâ-yı şef iyeler (seri fetvalar] alıp, ertesi ale's-sabâh Isabah erkenden/ ve min âsâr-i inkisârü'l-kulûb (kalp kırıklığı izleriyle]; Saraçhane'den ahiler ibtidâ'bayrak ve *tabl ve kudüm, cümle dükkânlar kapanıp ve camiler kapanıp "Ümmet Muhammed olan *sancak dibine gelsin, pâdişâh nk'a
Bk. 103. s., 1. not.
[dilekçe] sunalım" diye yüz elli bin ibadullah "El-kâsibü habîbullah" ["Kazanan. fgnnmn sevgili kuludur**] ile iktisâb edinen [kazanan] cümle [bütün] ehl-i sûk jçarşı esnafı) pürsilâh, sadâ-yi Allah Allâha rehâ buldurup [Allah Allah sesini yûk-stlripj, deryâ-misâl benîâdem [deniz gibi insanoğlu] temevvüc ederek [dalgalanarak] j061 şehr-i ramazânü'l-mübârekenin dördüncü bâzârtesi [21 Ağustos 1651 pazartesi] günü idi kim [ki] Dasnik Emirze ve Hanefî Halîfenin nahak [haksız olarak) kelleleri *Bâb-i *hümâyün önüne dikildiğinin on ikinci günü idi, *Atmeydâmnda yer yer bir sadû-yi "Allah.' AJlâh!" evce peyveste olup [göğe ulaşıp], istanbul içi velvele ve gulgu'e ve debdebe ve feryâd ü figân [çığlık ve inleme] ile dolup, güruh güruh [bölük bölük] *Bâb-i hümâyûn önüne dolup, *Şeyhü'I-isIâm Abdülazîz Efendi Aya-jûfya Câmi'i'nde kalıp, herkes âlet-i silahıyla ve nobut [lobutu] ve rez destesiyle [as-ma kütügüyle], kimi ucu yanmış köseği odunuyla ve koyunlarında birer somun-Ijjnyla *Bâb-i *hümâyûn önünde feryâd ve vaveyla ve "Allah! Allah!" dediklerinde» bu anda pâdişâh-i cem-cenâb tarafına mün'akis olup [yansıyıp], *Bâb-i *hümâyûn 5edd olunup [kapatılıp], toplan kuleler üzerine âmâde etmek *fermân olunup, *Bâb-/ »hümâyûn burcundan *haseki *aga taraf-i pâdişâhîden [padişah tarafindanj su'ftl edip "Ey ibâdu'llâh, bu cem'iyyec-i kübrâ [bu büyük topluluk] nedir?" dedikte:
"Bize zulm [kıyıcılık] eden *vezîr~i a'zamı ve »Defterdar Emîr Pasa'yı ve 'Başbakıkuiu Morali Mustafâ Çelebi'yi ve *Çavuşbaşı İbrahim *Aga'yı ve Koska fjnnh *muhzır ağayı ve Kudde * Kethüdayı ve Topkapılıyı ve gümrük emini ve *^lide sultânı ve Bektâş *Aga'yı ve Kara Çavuş *yeniçeri ağasını ve *kul *kethü-0ı Çelebi *Aga'yı ve Alahor Mehmet Efendi ve San Kâtib'i ve *bostancıbaşıyı ve jrfevkufâtî Mehmet Efendi, ve'i-hâsıl *CeIâlî Hasan *Aga'dan ve Ipşir Paşa'dan mukaddema [daha önce] gelen defter üzre yüz elli aded adamı istemeziz. Kati olunup [öldürülüp} ve *vezîr [Melek Ahmet Paşa] ma'zûl olup [görevden alınıp], *sadr-i a'zam Siyâvuş Paşa olsun."
*Ub-i *hümâyün önünde feryâd ü figâna âheng edip [başlayıp], bu haber sa'â-dedû pâdişâha vardıkta Servi kapısından *haseki *aga, paşaya [Melek Ahmet Paşa'yal geîiP:
"Sa'âdetlû pâdişâh selâm edip şu gulüvv-i *âmmın [halk ayaklanmasının] aslı nedir? Bunları bir vech-i ma'kül ile [akıllıca bir yoldan) perişan eylesin [dağıtsın]" deyip gittikte paşa dahi feryâdcılardan bir alay ihtiyarları ve dîndâr meşâyihleri ve mukahhal [sürmeli] gözlü ve başı misvakh, eli tesbîhli *sâdâtlan [seyyitleri] ve acı sözlü, söz anlamaz bî-dâdlan [acımasızlan] çagmp, anlar dahi dad ü feryâd ederek Melek Paşa huzuruna çıkıp:
270
271
mizc döktüler ve sap ve sahtiyan [deri] döküp kuşgözü akçe ile yüz yirmiye 'mevAcibi alan isterler. Aziz basm için bu fukarâ-yi süka [zavallı çarşı hall^ zulm-i Hsccâc-i Yûsuf tur.' Men* ü def eyle (önle ve kaldır]' diye rica ettikleri^ pasa eydür.
"Adamlar, biz size Diyânbekir bezi ve şap ve sahtiyan vermedik- Yetmiş t.
^ Ojj]
sufye 'riyâİ 'kuruş verip, esvâk-i sultanîde fgenel çarşılarda) râyic olduğu gj^ akın isteriz' deyip 'defterdara ve Kudde'ye paşa eydür:
"Bu ibadullaha {bu halka] nice kırmızı bez ve şap ve sahtiyan vermişsiz [v missiniz]?" dedikte 'defterdar ve Kudde eyittiler:
SEYAHATNAME
"Sa'adedû *veztr, senden hoşnuduz, amma Kudde »Kethüda ve Errür *j , istemeziz, bize zulümleri Dayıcüıklan] hadden efzOndur İsmin aşmıştır]. ^ berin yoktur. 'Azak bahanesi için pes perdeden bir Mısr * hazînesi altım »^/^ [istanbul) İçre cem' ediyorlar (topluyorlar! Paşa eyitti:
"Ey ibâdu'ilâh, cümle yetmiş bin "kuruşluk altındır, andan ziyade verrrtç meyini" deyince cümlesi: ^r.

"Ey, Allah senden razı ola, n'ola verelim ve istirnâ* ettik kim tduy^, •Azaka bir yıldan beri * hazîne varmayı p, agalann [ağalarım] paralamışlar, *"»] Kudde *Kethüdayı ve Emir Paşa'yı pâre pâre edin. Tesellî-i hatır bulalım avunsun]. Tez haklanndan gelin. Yoksa biz onların haklarmdan gelecek vaku ^ riz" diye İbram ve ilhah ettiler [üsteleyip sıkıştırdılar], ^*
Paşa bunlara:
"Ben, *sâdât-i kiramdan fsoylu seyyitlerden] olan Emir Paşa'yı kati edemem { dûremem], emr şer'-i mübînindir [şeriatindir]** diye her birine birer hulv-üUk^ ile [birer tatlı sözle] şifâ-yi sadr cevâblar [yatıştmcı yanıtlar] verip, munsif [ir^n* olanlar kâil [razı] olup, dem çekmediler; bî-insâf [insafsız] olanlar [insafsızlar]-^ "Mardalı esvâb [fîyan şişirilmiş giysi] istemeziz, hemen nuküd (nakit] akçe % niş alıp, altın veririz" diye feryâd ettiler.
Pasa-yi zî-sân [şanı büyük paşa] hakimane [bilgece] hareket edip, her birine di] nevâzhk [gönül okşayıcılık] edip "Bu kavle razı olalım" diye tesellî-i hatır bulu [gönülleri avunup] du'â-yi hayr ü sena ederek merdivenden aşağı inip gittiler.
Hakîr anı gördüm Ebû Sald ve Azız Efendi adamlanndan yetmiş seksen mil dân adamlar aşağıdaki adamların eşkıya ve *zorba şekillerin [eşkıya ve *zorba go. rünüşlü olanlan] iğvâ edip [ayartıp], hemen aşağıdan nice yüz adam merdivenden yukan feryâd ederek divanhaneye çıkıp, paşanın yüzüne karşı şütûm-i galızeler ey. leyip [kaba sövgüler söyleyip], gunâgûn zebândırâzhklar eyledi1er [türlü türlü diz uzatmalarda bulundular]. Hikmet-i Hudâ paşa biz-zarûrî tehevvüre gelip [ister istemez öfkelenip] bunları yineasâ ile çarpıştırıp [vurup], merdivenden aşağı kovup, doğru yine *Bâb-i •hümâyûn önüne vannea *Bâb-i sa'âdet'i sedd edip [kapatıp], tekrar sadâ-yi "Allah Allah'a rehâ buldurup, üç sâ'at gulgule [gürültü] oldu.
1 Esat Efendizade Ebû Sait ile Karaçelebizade Abdülaziz Efendiler: Eski ve yeni şeyhülislam-Lir. -NO. *

MELEK AHMET PASA DAVUEStNDE
Meğer Ayasofya-yi Kebîr İBüyuk Ayasofya] içinde ccmV Ibülünl 'ulema ile. ¦Seyhü'l-islam Azız Efendi anda hâzır imiş:
"Ûmmet-i Muhammed yine *vezire vanp huzurunda tazallüm eyledi [kıyıcılıktan yakındı]. Ondan mütenebbih olup [uslanıp] da def-i mezâlim eylemedi mi [kıyıcılıktan önlemedi mi]?"
"Hayır sultânım, yine bu kadar *sâdât-i kiramı ve bu kadar ibadullahı asa ile vurup, mecruh edip, [yaralayıp] nice adamlar helak mertebesindedir [ölüm halindedir]" dediklerinde:
"Ümmet-i Muhammed, onun vezâreti lâzım değildir ve izâlesi [giderilmesi]
lâzımdır. Hemen pâdişâha hâliniz i'lâm edip (bildirip] 'Allah Allah'.4 deyin" diye halkı fitne ve fesada tergîb ederdi listeklendirirdi]. Bu halde iken paşa buyurdular ki:
"Aya [acaba], bizden bir âkil ve hâmul [akıllı ve sabırlı] ve haluk [geçitmi] ki-mesne kim var ki bu tâ'ife-i mütemerridin [inatçılar topluluğunun] huzurumuzdan
'Sîzden razı olduk* diye tesellî-i hatırla [gönül hoşluğuyla] gittiler. Ayâ aslı ne ola? Bundan kim haber getirebilir?" dediğinde cevânîb-i erba'asma [dön yanma] bir hayli nigerân edip [bakıp], asla bir merd [adam] meydâna gelip "Sultânım, *fcrmâmmz olursa ben giderim" demeden hemen Kudde Mehmet *kethüdâ eydür.
"Sultânım, eşirrâ-yı ecnâs define [bu cins ayaktakımının uzaklaşnnlmasma] çâre budur ki bunlar bir alay çakkal bakkal ve muhtekir [vurguncu], serrâc [sarraç] ve gazzâz Itülbendçi] ve bezzaz [bezci] ve cemmâl [deve sürücüsü] ve hammal [hammal] İcavmdir. Bunlar ölüm erleri değillerdir. Her biri Esmîhân ve Ümrnühan ve Gülistan ve Bostan ve Râbi'a ve Fatma'sından vazgeçemezler. Bu bizim sarayda halâ bin yedi yüz harç alır agavât ve * karakullukçu vardır ve karşı hanemizde Dasrük ErniT-2e ve Hanefî Halîfe çengini görmüş ve Diyânbekir'de Sincar Dagı'nda Saçlı Kurdunu kırdığımız cenkleri görmüş üç bin cenk eri, Abaza ve Çerkez ve Gürcü ve Kürt ve Arnavut yiğitlerimiz var ve yüz elli *baltacı *tüfenk-endâz var ve kâmil [tam] çapa haşa kalmaz dört yüz *iç ağaları var. Cümle altı bin aded asker olur. İhtida ten-bîh edelim Ayasofya kapısını sedd etsinler [kapatsınlar]. Andan *bostancıbaşıya hasredelim. Servi Kapısı içre * bostancılar silâhlarıyla hâzır-baş olsunlar. Hemen biz saray kapısını açıp üç bin atlı ve piyade* Bâb-i *hümâyûna doğru, üç bin yiğit dahi cebehâne yoluna çıkıp bu halkın ardın alarak Ayasofya kapısı kapanmış üç askerin ortasında bakkal ve çakkal gidilerini yine ortaya alıp öyle kılıç vuralım ki Ta-hanıyassı Mehmet Paşa Haleb'de askere vurmamış ola. Bu tarafa kaçanları *muhzır *aga yoldaşlan ve hanede olan adamlarımız kurşuna tutsunlar. Bu hâl bir zaman da-

SEYAHATNAME
sitân-i dostun {dostlar destanı gibi] söylene. Hemen sultânım cümle tevâbi'at ve le-vâhikata cebehane verelim. * Cebel-i Sincar'dan fSincar Dağından] ganâim aldığımız hin mikdân mükemmel tüfeğimiz var ve tîr ü keman hadden fırâvândır [ok ve yayın sının yokturj" diye bu güne cenge tergib edecek [isteklenditecek] yollar gösterip, herkes cenge amade iken, "Âyâ, görelim dahi ne zuhur eder' diye müterakkıb iken [bekleşirken] [Koska] Fırınlı 'muhzır *ağa tebdîl-i câme olup [kılığım değiştirip! aşağı 'baltacıların * harem

kapısından firar eylediği [kaçtığı] haberi paşaya gelip hayli müte'ellim olup [çok kederlenip] beddu'â edip "Iflâh olmasın" buyurdular.
Yİne *Bâb-i 'hümâyun önünde dahi ziyâde "Allah! Allah!" evce peyveste oldu jgöge ulaşa].
Mukaddema [daha önce] "Halkın gulgulesinden âyâ kim haber ala?" diye paşa efendimiz buyurduklarında bir ferd-i âferîde [tek bir yaratık] kadir olamadı kim [gücü yetemedi ki] "Ben haber getireyim" demedi. Hemen * Telhisi Hüseyin eydür: "Sultânım, *EI aceletü mine's-şeytan ve't-teenrn mine'r-rahman"1 derler. Sabr eylen [eyleyin]. Cörehm âyine-i devrân ne suret [feleğin aynası ne gidiş] gösterir" deyip "Gerçi sultânım bizim askerimiz *kethüdâ beyin buyurduğu üzre Abaza ve Çerkez ve Gürcü ve Kürt ve dilâver [yiğit] server-i hünerverlerdir [usta Önderlerdir]. Bu kavmin cümlesinin akit gözlerindedir. Bin mikdân yiğidimiz * harem ardındaki kapıdan. Cephane Sokagı'nda Sarıkçılar tarafından "Vur!" eyleseler, iki bini Büyük Demirkapı'dan Bâb-i *hurnâyün*a varınca [varıncaya dek] "Vur!" eyleseler ve nice *iç ağalan pencerelerden* Bâb-i *hûmâyûn önünde olanlara kurşun vursalar, Huda (TannJ hakkıyçin onlardan bir cân halâs olmazdı [kurtulamazdı], amma sizin "Melek" namınız bed-nâm [kötü] olup, cümle halk size hayır du'âlar ederken beddu'â etmesinler. Gel, ben senin yoluna cân ve başım fedâ edip gulüvv-i *âmm [halk ayaklanması] mahalline varayım, göreyim. Söz alayım, lûtf ile söz vereyim. Müdârâyı [yüze gülmeyi] elden komayım. Hemen beni hayır duadan ferâmûş buyurman [unutmayın]" dedikte paşa eyitti:
"Hoş, ne güzel! Allah halâs eyleye [Tanrı kurtara]. Amma Hüseyin *Aga, kati ısulâhât ve ibârâtçısın [çok lugatli ve çetrefil konuşursun]; sen 'kellimü'n-nâsi aiâ-kadri ukülühüm'ün ma'nâsıru [anlamını] bilmez misin? Onlar bir alay haşerâttır. Zira sen biraz fodulcasın [kendini begenmişçesin], korkanm bir habt-i kelâm-i ıfl. seza edersin [yanlışlıkla yersiz bir söz söylersin]. Onlara bu mahalde [bu durumda]
' "Acele, şeytandan; düşünceli davranış, Tann'dandır." -NÖ. "İnsanlarla anlayacakları yolda konuşun." -NÖ.
MELEK AHMET PASA DAİRESİNDE
[onulma] ve müdârâ lyûze gülme] ve mülâyemet ile lyumusaklüda, kclimat dlr. Onlara selâm vererek •şeyhü'l-İslama varıp dest-bûs edip lelini öpüp]
**^(jîrü2 û21^ altın tahsili reT oldu [kalktı]* diyesin" diye çok nasmat-amU \ögQl
'lîmler edip "Göreyim seni" diye mu'tâd-t kadîmleri leskidcn beri auşufct
¦İcarlardı!- Andan Hüseyin *Ağa ile kelimâı-i âkıbet-endîşâne [işta sonu ûzeritıe M\ ederek bin bir ayak üzre pür-silâh âmâde (hâzır] olmuş asker-i dcryâ-mîsal andıhr asker] içine girince çatal fitil râyihasından [kokusundan! geçilmez,
d»)bir Fâ okuyup, Hüseyin *Aga'yı *şeyhü*l-islüma ve * ser çeşme Ahi Evren T m selâm ile gönderip:
•YürÛ Evliyâ'm, sen de Hüseyin *Aga*nın yanından aynlmayıp, müşavere, ederek ^^rak] gidin. Bu cem'iyyetten [topluluktan] korkma, sana bir nesne yoktur. \u-Allah işini onara!" diye bir Fatiha tilâvet edip [okuyup] hakirin üzerine üfledi, uemen hakir matruş [tıraşlı] olmakla başımdan dest&rım [sangımı] çıkarıp bir .jjçj takkesi ve bir *çuha dolama [üstlük] giyip, etek der-miyân leteğj. bete p], Hüseyin *Aga ile bizim saray kapısından taşra çıkıp, gulânumın bir ser-ddîsini lyolluk giysisini] giyip, altına pala kılıcı kemerime bend edip "tevckküUü .j^" [Tann'ya sığınırım] deyip, büyük kapıdan *harem kapısına dek asla adam ^ idi. Zîrâ sarayımız [sarayımızın] pencereleri dibine gelmeden havf ederlerdi
5özi
»cebe ve *cevşen ve kılıç ve kalkan âymesi [aynası] şa'şa'asından [pankısmdan] gfjem seçilmez.
Hakir bu cem'iyyet-i kübrâyı [bu büyük topluluğu] görüp mebhûl oldum [şaşırıp sersemledim]. Hüseyin *Ağa gayet muhteşemâne [çok görkemli] sol kaplı
jalcum kürk ve destâr-i *musâhib ile ardına on iki aded elvan akmişe-i fâhire si-yâbb [çeşitli renklerde ağır kumaştan giyecekli] muhteşem hizmetkarlarıyla Hüseyin *Aga tarafeyne [iki yana] selâm vererek *Bâb-i *hümâyun önünde âbdest [aptes] musluklarına vannea [vanneaya dek] bir alay asâkir-i çamapuru [yağmacı askerleri] söküp giderken:
"Dur *ağa, nereye gidersin?" dediler.
"İleride *zorba başınıza giderim" diyince aklım gitti.
Onlar da:
"İşte biz *zorba başıyız, söyleyeceğin varsa bize söyle. Ne dersin?" dediler. Hemen Hüseyin *Aga eydür:
"Bre ben sözümü adam ağızlı adama söylerim" diye ileri gitmeye kasd edince içlerinden biri:
'Breavraun filân ettiğim, bizi beğenemedin mi? Ne herzekârlık edersin? [saçma

(sapan konuşursun] " dediler. Hakir eyittim: "Gaziler, muradı sizi beğenmemek değildir. Ancak dînimiz diregi "muftì , rerterinc gider. 'Vezir sizlere selam etti. 'Cümle ümmet-i Muhammed'in ttim^ " Özre salvane [salma] olan altını kaldırdım' diye bu ağayı Ayasofya içinde *şey^ isJâmımıza gönderdi" dediğimde:

"Hey Allah *vezîrden razı olsun" diye taraf taraf, ma'kül ma'kül: "Ağa'ya y0j rin.'" diye râh küşad ederek fyol açarak] dahi fdaha] ileri giderken hemen yine yin *Aga;
"Bre âdemler, bu fesâd için ne cem' olmuşsunuz [toplanmışsınız]? Kadızâdç ^ retferi bu Ayasofya Câmi'i'nde her cum'a günü kürsüde vaz' ü nasihat edip, ce^- " yet memnû'dur [yasaknrj diye kahvehaneleri men' ettirmedi mì? Yâ siz niye r u olmuşsuz [olmuşsunuz]? Dagılın, vann yerli yerinize. Yoksa şimdi *Bâb-i *W yündaîd toplara âteş edip, vezîr sarayında hâzır-bâş olan asker iki tarafından sizj virirse cümleniz helak olur [ölür]!" dedikte hakir, sehl [azıcık] [biraz] gerjc kaldım. Hemen askerlerden biri Hüseyin *Aga'nm başından *musâhib sangın lQ fenk ucuyla kakıp düşürüp, Hüseyin *Aga Laz adamı olmakla lehçe-i mahsusa^ [Laz ağzıyla]:
"Bak a, asılacağı! Ben pâdişâhın *telhîsçisi olam, iki pâdişâhın mâbeynlerin üsalâha kadir olam [iki pâdişâhın aralannı bulmaya gücüm yetsin], ben sizi ^ etmeye gelem [geleyim] de benim başımdan sangım düşürürsüz [düşürürsünüz]" deyip bir adama dest-dırâzlık edip [el uzatıp] vurunca onu gördüm ki âteş-i hâr q hâşak [çerçöp ateşi] tutuştu.
Hemen hakir şâir halk içinde kendimi pinhâna çekip [gizlenip] anı gördûrty "Bre, vur $diyiln oldu. îbtidâ [önce] sille, tabanca [tokat] ve puntai [kazık] Vç muşta vurarak, sonra matrak-i tak tak [lobut] vurarak Hüseyin *Ağa kaçarak ar-kasından kakum kürkü almışlar. Miyân [orta] kemerine musluklar yanma geldikte: "Bre parala gidiyi!" deyince azamet-i Hudâ Hüseyin *Aga'ya kılıç üşürüp, cân havliyle [can korkusuyla] yokuş aşağı Melek Paşa'nın *harem kapısı önüne gelince kılıç üşürüp, nice yerden zahmhorde [yaralı] edip, leşin * harem kapısı önüne bırakıp, koynundan biri * telhis kesesin ve sàbati ve bıçak, hançerin yağma edip, Melek Sarâyı'ndan kurşun ile vururlar diye katiller firar edip [kaçıp), na'ş-i Hüseyin *Ağa meydânda çabalayarak, debelenerek kaldı, Hakîr hemen yokuş aşağı segirdip fi'l-hâl [hemen] bizim saray kapısına "Bre Yıldırım! Kapıyı açın! Ben Evliya Çelebi'yimP olanca feryadı ettim
276
MELEK AHMET PAŞA DAİRESİNDE
Hele bin mihnetle kapıyı açıp, hakiri alıp, paşa huzuruna varıp, vâkıf-i esrar olduğumu {içyüzünü bildiğimi] minvâl-i meşrüh üzre lyukanda anlatıldığı yolda] paşaya bir bir takrir edip [anlatıp]:
-işte leşi bizim *iç ağalarının pencereleri önünde çabalayıp yatar" dedim.
Paşa eyitti:
"Ben demedim mi, foduldur, işte gördün mü?" deyip, "İrana U'llâhi,1 amma
inŞâ*aUâh hayât bulur" dedi. "Sultânım, şimdi gördük dahi [daha] cân çekişip çabalar* dediler. Hemen paşa:
"Bre şunu içeri alır bir yiğit yok mu? Yüz altın vereyim" dedikte adamlar gitti. Hakîr, ağalar penceresine vanp "Hüseyin *Ağa âyâ [acaba] nice [nasıl] olur?" ferken anı gördüm bir adam yerden bir büyük taş kopanp, Tophane'nin îsa Çelebi
somunu kadar var idi, omzuna alıp Hüseyin Ağanın leşi üzre gelip:
"Bre zâlim, bre mel'ûn! San Gına! Efendinin kuvvetiyle sen değil misin benim gönye *dizdârhğım elimden alan. işte buldun belâm" deyip elindeki taşı Hüseyin ¦^ga'nm göğsüne vurup, herif firar edip, hemen Hüseyin *Aga bi-emru'llâh-i teâlâ [ulu Tann'nın buyruğuyla] hayât bulup, ayağı kalkıp yine yığıldı ve yine kalkıp serîme ve serseri düşe kalkarken Abdurrahman nâm Hızr-misâl [Hızr gibi] bir *gu-jam yetişip, efendisin [efendisini] çuval gibi arkasına vurup hemân-dern Ihemence-ci|t] bizim saray kapısına getirip, güçle [güçlükle] kapıyı açıp içeri soktu.
Derhâl Hüseyin *Aga'nm yaraların sarıp, cerrah gelince [gelinceye kadarl at fışkısı içine boğazına dek gömdüler.
Hemen bu mahalde cümle paşa askerinin pürsilâh olup gulüw~i *âmm üzre sa-^y kapısı açılınca, hikmet-i Hudâ taşradan içeri yetmiş seksen kapıcıyla Hünkâr Kapıcılar 'Kethüdası İbrahim *Ağa paşaya gelip:
"Buyurun, sizi sa'âdetlû pâdişâh-i âlem-penâh hazretleri ister" dedikte paşa ey-dür:
**Aga, bu gulüvv-i *âmm-i haşerât içre nice [bu haşerat ayaklanması içinde ^1] gideyim? Lûtf eyle pâdişâhın ayağını öperim, hûsn-i terbiye ile halimizi i'lâm eyle" deyip murıru Çikanp verdi.
ibrahim *Aga eydür: "Sultânım, hâşâ sümme hâşâ, ben mührü almaya gelme-
Paşa eyitti:
i gte. 167. s., l.not.
277
SEYAHATNAME
1 Bhz.2\5.$.,\.noı.
278
MELEK AHMET PASA DAİRESİNDE
279

"Al İmdi su bin akını. Var, vaki'-i hâli i'lâm eyle fdurumu anlat]. Yine hizmet bakî" diye gönderdi. Yine gulüvv-î *âmm hasenatların feryâdlan evce peyveste olurdu [göğe ulaşırdı].
Eİ-hâsıl {sözün kısası] üç kere saadetlû pâdişâh tarafından kapıcılar *kethüdâsı ve Baş *bzseki *aga ve *has oda başı gelip paşayı da'vet ettiler. Paşa sûre-i *** 3ye. tinde "....Ve Is tu/ku bi-eydllcüm ilc't-tehlüketi...."1 nass-i kâü'ı [apaçık âyeti) üzre: "Ben kendimi tehlikeye ilkâ edip bu çamapur [yağmacı] askeri içinde huzûr-i m dişâhîye [padişah katına] varamam. Umûma muhalefet kuvve-i hatâdandır, elbette gidemem" dedikte dördüncü defada kapıcılar *kethüdâsıyla *has *odabaşı Hasan *Aga gelip:
"Yâ huzûr-i pâdtşâhîye gelirsin, vallahi size zarar yoktur, ya mührü verirsin" deyince Paşa hamdi-i Huda" edip eydür:
"Vallahi ben mührü pâdişâhıma üç kere verdim, almadılar. Bana bir nân-pâre [geçinecek bir ekmek parası] ihsan eylesin] er, bir * eyâlete gideyim" diye mührü kapıcılar 'kethüdasına verip, birer 'kese altın ve birer *hirat-i semmûr [samur) verip "Pâdişâhımın pâ-yi sa'âdetine [ayağına] yüz sürerim," deyip anlar giderken:
"İşte mührü 'vezirden aldık. Dağılın ümmet-i Muhammedi" dediklerinde feryâd ö figânların [çığlık ve inlemelerini] dahi ziyâde edip [daha çoğaltıp]: "Biz yetrniş adamın katlini isteriz" dediler.
Hemen *Bâb-i 'hümâyûn açıhp 'Şeyhü'l-islâm Azîz Efendi içeri huzûr-i pâdişâha [padişah katma] da'vet edilip, yüz elli mikdân *ulemâ ve serkârda [iş başın-dajolan ihtiyarlar ile muvâcehe-i şehriyârîye [pâdişâhın karşısına) vanp, müşavere edip [danışıp], mührü Siyâvuş Paşa'ya verip, alay-i azîm ile Siyâvuş Paşa *Bâb-i 'hümâyûndan taşra çıkınca:
"AMh mübarek eyleye. Hemen defterimizde olan yetmiş aded adamlan kati edip (öldürüp] müstakil *vezîr-i a'zam olasın" dediler. Ve cümle guîüvv-i *âmm halkı dağılıp gittiler.
Hemen ol saat Bektâş *Aga ve *yeniçeri ağası ve *kul *kethüdâsı beşer altışar yüz küheylân atlı pür-silâh askeriyle paşaya gelip buluştuklarından:
"Sultânım, niçin bize haber etmeden mührü verdiniz? Senin uğuruna hepimiz fanlırdık" diye paşaya itâb-âmîz [eleştirir yollu] sözler söyleyip aglaştılar.
Paşa eyitti;
"Bak a ağalar, Allah sizden razı ok... Sizlerle hüsn-i ülfet edip [iyi geçinip) on
,örî«y *Sadr"İ aZam olarak dîn"i mübîne ala kaderi'l-imkan telden geldiğince) hiz-(eyledik. Hamd-i Hudâ ITann'ya şükür] selâmetle halâs oldum Ikurtulduml
^ sîz simden geri [bundan sonra] başınıza tedârik görün [başmısm çaresine ^•dedikte:
-jje ettikse kendi kendimize ettik" diye aglaşarak pasa ile nân û nemek hakkın j^ck ve tuz hakkını] helâlleşip, alay-i azîm ile Siyâvuş Paşa'ya rağmen (inat olsun
kapısı önünden ubûr edip [geçip], uMübârek-bâd"a [uğurlu olsuna] varmadık-^nCja Siyâvuş Paşa müte'ellim [tedirgin] oldu. gjtesi gün *has 'odabaşıyla *hatt-i şerif [pâdişâh buyruğu] geldi: -Benim lalam Melek Ahmed Paşa, sana Mısr' ve Bagdâd'ı ve *Budm*i ve •özü eyâletlerinden birini ihsan etmişimdir. Kangı [hangi] * eyâleti murâd edinirsen bi-jtalemiyye [harçsız olarak] sadaka olunmuştur. Arz edesin" diye yarlığ-i belîg-i jjl (pâdişâhın yalın * fermanı] gelince Paşa, *Özü 'Eyâletin [eyaletini] arz edip. üç »kese altın ve elli katar katır ve elli katar deve ve bir *otak ihsan olunup, sa'âdeÛÛ ^âha vanp, birbiriyle o kadar ca'lî [yapmacık] aşinalık ettiler ki adam hayran l^rdı. Nice bin nasîhat-âmîz [öğüt yollu] kelâmları birbirlerine söyleyip, ba'dehü jbundan sonra] şerbet ve buhur gelip, ba'dehü bir semmûr Isamur] kürk ve iki *ke-sC altın Siyâvuş Paşa bizim paşaya verip birbiriyle öpüşüp vedâ'laştp andan *şey-^'1-islâma vanp, andan [oradan] paşa artık saraya gelmeyip bi-srrn'llâh ile doğru gdimekapısı'ndan taşra çıkıp, paşanın Otakçılar nâm sarayında meks ettikte [kaldıkta] paşanın 'tuglanyla ve cümle askeriyle Kudde Mehmet 'Kethüda 'mehterhane övdürerek Topçular'da gelip meks ettiler (kaldılar].
paşa efendimizin akabince [ardınca] Kaya Sultân Efendimiz dahi göç edip, sair mühimmat ve ievâzımâtlar görülürken işbu 1061 senesi şehr-i ramaztoül-mübâre-Jcenin alımcı çehâr-şenbih [23 Ağustos 1651 Çarşamba] günü 'lslâmboliçrebir gul-gule-i azîm [büyük bir gürültü], olup 'tslâmbot kapıları kapanıp, Bektâş *Aga'ya Bursa Sancağı ve 'yeniçeri ağasına Erzurum ve Çelebi *kul 'kethüdasına *Bosna 'Eyâleti ihsan olunup, bu arada Bektâş *Ağa'yı kayd ü bend ile bir hamalın semerli beygiri üzeri getirirlerken Siyâvuş Paşa kati ettirdi [öldûrttül ve *yeniçeri ağasını]cad ettirdi. San Kâtip bu ahvâl-i pür-melâl-i felâketi [felaketin içler acısı durum-lannı] istimâ' edip [işitip] kenduyu [kendisini] bıçak ile vurup kati etti. Ve nice yüz adamlan kati edip, Bektâş *Ağa ve Çelebi *kethüdâ ve *yeniçeri ağasının cemî' [bütün] mülk ve emlâklann zabt edip, ka'r-i zeminden [yer dibinden] nice mâl ve defsin [defineler] çıkanp *hazîne-i pâdişâhîye teslim olundu. Yine ol sâ'atte ümm-i dünyâ [dünyanın annesi] olan, Sultân Ahmet Hân hâtûnu
SEYAHATNAME
olan Osman Hân'ın ve Orhan Hân'ın ve Bâyeztd Hân'ın ve Murad Hân'ın ve ibrahim Hân'ın * validesi olan Koca Kösem *Vâlide'nin *kızlaragası Dev Süleyman *Aga *vâüdenin gtsüiann [saçlarını! gerdanına bağlayıp, ma'nukan [bogarakl kati edip földörüpj, ol sânibü'f-hayrât hâtûnu şehide eylediler. Ahâli-i *lslâmbol (İstanbul halkıj bu hâli istimi' edip (işitip), üç gün üç gece derûn-i İstanbul'da (İstanbul içinde] camiler ve çarşı ve

bâzârlar kapanıp, gulgule-i azîm olup, pes perdeden (gizlice] ve aşikâre (açık açık] nice yüz adamlar kati olunup (öldürülüp], istanbul'un içi here ü merc [altüst] oldu. Melek Paşa Efendimiz ahvâlât-i pürmelâlâtı (içler acısı durum-lanj istim?' edince Siyâvuş Paşa hakkmda eydür:
"Elli altmış gün *vezîr-i azam olmak için ûmm-i dünyâ olan Efendimiz Murâd Hân * validesi fakîreyi mazlûmen bigayr-i haklan (haksız yere] kati etti. Amma Siyâvuş Pasa iflah ve berhürdân olmaz (onmaz]. Hemen Cenâb-i Bârı [Tann] anasını aglatmayıp, biraderi Hüseyin *Bey sağ ola ve Hudâ selâmetle vezâretten kunara! Azîm vanada *vezîr oldu" diye Melek Paşa'nm gözleri tas-i pür-hûna (kan çanağına] döndü.
Andan ertesi gün Siyâvuş Paşa tarafından on aded cebbar (tuttuğunu kopanr) •çavuşlar gelip;
"Elbette *Özü 'Eyaletine gidersiz" diye ilhâh edip (üsteleyip] paşa: "Emir pâdişâhındır, tez *tuglar gitsin" diye 'çavuşlar huzurunda * tuğlan Çekmecelere [Küçük ve Büyük Çekmece'ye] gönderip, *çavuşlara ihsan edip gittiler. Hakîr dahi bileşince (onunla birlikte] gittim.
(Seyahatname, c. 3, s. 278-289)

46. KÖSEM VALİDE SULTAN'IN SONU

Padişahların anneleri olan "valide suicân'lardan kimileri devlet işlerine de karışmışlardır, özellikle 16. yy'nin sonlarından 17. yy'nin ortalarına dek süren bu dönemde ağırlığını duyuran bu özellik, tarihçilerin "kadınlar salranan" dedikleri döneme yol açmıştır. Bu kadınlardan en ünlüsü 1. Ahmec'in eşi Mahpeyker (Kösem) Sul-ran'dı. Kösem Sultan'ın ünü şundan kaynaklanıyordu: Kösem Sultan, öldürüldüğünde yarım yüzyıldır "iktidarda" sayılırdı; 4. Murad ile İbrahim'in anneleri, 4. Mehmet'in babaannesiydi; dahası, oğlu Sultan İbrahim'in tahttan indirilmesine ve idam edilmesine karşın, çorunu 4. Mehmer rahta geçtiğinden, Eski Saray'a gönderilmemişti. Bu durumda Topkapı Sarayı'nda bu kez, yedi yaşında tahta çıkmış, bu olay sı-

Müverrih [tarihçi! Şarihü'l-Menârzâde Ahmet Elendi1 der ki*.
*Gılmânân-i * hâssa ve *musâhibler ve cümle *iç halkı ağalann bu menebe ¦tuğyanın lasın davranmalannm] Büyük *VâÜde Kösem Sultân tarafından olduğunu bilmişler idi. Zîrâ *sultân-i müşarünüeyha [çünkü adı geçen sultani elli yıl devlet
ve saltanat sürüp cemı'-i umurda [her işlenende] taarruf sahibesi [eli var] idi.
Sultân-i vakt Mehmet Hân [4. Mehmet) * cülus ettikte anın * validesi Tuman Sultân dahi *vâlidelik rütbesine nail oldukta [ulaştıkta] devlette iştirak gailesi [devlette ortaklık sıkıntısı] bi-hasebi'l-iktizâ [gereğince] zuhur edip [ortaya çıkıp], lâcerem [hiç kuşkusuz] onun dahi nevzuhûr [yeni çıkma] tevâbi'i [adamları] peyda olup [görünüp), cümleden baş lala eski Süleyman *Ağa ve mu'allim-i pâdişâh [padişah

1 Ahmed bin Abdülhalîm (Şârihül-Menârzâde) (öl. 1657): Neşelinin Mendr adlı yapıtına yazdığı şerhle ün kazanan Kadı Abdülhalîm'in oğlu. Bundan dolayı Şârihû'l-Menârzâde diye ünlenmiştir. Ahmet Efendi'nin dünya tarihinin Osmanlı tarihi bölümü Naima'nın en sık
başvurduğu kaynaklardandır. -NÖ.

ris»ooa dokuz yaşında bulunan bir padişahın, birisi babaannesi (Kösem Sultani, öb&ü *nnesi (Turhan Sultan) gibi hırslı iki valide sultan karşı karşıya geliyordu. 0tf yetmiyormuş gibi, Naima'nın anlatımıyla "Valide-i kebîr tbüyük valide], veaîı {sadrazam] tarafında; vâlide-i sagîr [küçük valide) kethüda *bey tarafında bulunmakla, «S balkı dahi iki fırka olup, bir cânib gâlib-i mutlak olmamakla..." OMaima, •rstrib, 5- c., 15. s.) sarayın içinde başlayıp dışarıya da taşan bu iki taraf arasında bir denemesi ortaya çıkmıştı. Evliya Çelebi, Melek Ahmet Paşa ile *özü'ye doğru çıkmak özreyken, kentin dışındaydı. Bu olaydan ayrıntılı bilgiyi daha sonra alabildiğinden olacak, Kösem Valide Sultan olayını kısaca yazar. Oysa, bu olay hem 0 karışık zamanın dönüm noktalarından biri olması, hem "kadınlar saltanatının ngsıl kanlı bir sonuca vardığım, hem de "kadınlar saltanatı"nda saray entrikaları-n,n nasıl çevrildiğini göstermesi bakımından önemlidir. Bu açığı Naima'dan alınan şu parça ile kapatıyoruz. (NÖ)
Suyuk Valde Kösem Sultan ile yeni padişahın valdesi Turhan Sultan arasındaki pkisme. - iki tarafı" adamları birbirini ortadan kaldırma yanımda. - Kösem Sultan ocak ağalarıyla ijiir-1$ yapıyor. - Plan: 4. Mehmet'i tahttan indirmek, kardeşi Süleyman'ı tahta çıkarıp Turhan Suhan'ı Eski Saray'a sürmek. - Turhan Sultan ve adamları, 4. Mehmet'i zehirleme girişimini haber alıyorlar. - Saraydaki ağaların karşı önlemi: Kösem Sultan't Öldürmek. - tki taraf da hazırlanıyor. - Süleyman Ağa ve adamları Kb'sem Sultan'tn dairesini basıyorlar. - Ktıem Suttan, dairedeki gizlenme yerine saklanıyor. - Kösem Sultan yakalanıyor, perde ipiyle boğuluyor.

öğretmeni] Hoca Reyhan mAga ve »musâhib Ismâ'il *Aga emsali [bunlara l •ravâsiler fhadımagalan] ve sair etba' ve havâşî [uşaklar ve hizmetçiler) j^T/^l kâm [ad ve san sahibi] olduklarında Büyük »Vâlide'nin etbâ'ma (adamlarına) \
vermez [varlıklarına aldırmaz] oldular. Anlar dahi bunların devletine haset* fonlar da bunların sivrilmelerini kıskanıp] Büyük *Vâü'de'yi igvâdan [yoldaft ft3 madan] hâJî değiller idi [geri kalmıyorlardı]. ^*

Büyük *Vâ]ide'nin dahi haline münâsib olan [durumuna uygun olan] $abr
kân ve ibâdet ü râ'atte rükün iken [kendini ibâdete vermekken], "Inne'l-insanç j, ga*1 masadaki fupkısı] olmağın [olmakla] devlet ve taayyünden [devlet ve sj ^
mektenj el çekmeyip, Turhan Suitân'm tarafı hilâfında [karşıtı] olarak iki *vâhcj tevâbı'i beyninde [adamJan arasında] bi'd-defa'ât [birçok kez] müşâcere [çekilme] ^ muştu ve tarafeyn [iki taraf] birbirlerinden havfa [korkuya] düşüp, husûsâ [Ö2ey.° /e/ Büyük *VâJide zî-kuwet ve sâhib-i mîknet [güçlüJ olmağın [olmakla] Tui-l Sultân erbâ'ımn [adamlanmn] şerrinden havf-i cana [can korkusuna] düşüp, zar^ ^ (imâli [olasılığı] için taşradan fdışandan] *ocak agalanyla istizhâr etmişidi [ar]^ malarını sağlamıştı] ve onlann bakâ-yi devletin [hüküm sürmelerini) bâ'is-i rjL [rahat nedeni] bümişti.
Vâkıf-i esrar olanların rivayeti [gizli durumları bilenlerin söylentileri] bu (fef [kez] Turhan Sultân etbâ'ı [adamları] intikamına teşmîr-i sâk-i azimet edip (öç a]^ yoluna paçaları sıvayıp] şöyle tedbîr eylemiş ki ağalar *yeniçeriyi tahrik [kışkırtıp] ve Sultân Mehmet Hân'ı aradan kaldırıp (yok edip], Turhan Sultân'ı *Eski Saraya sürüp, etbâm kati edip [öldürüp], Sultân Mehmet biraderi Sultân Süleyman'ı *cû1qs etrire. Sultân Süleyman'ın *vâüdesi Dilâşûb Sultân bir safdil [bön], meczûb-meşı^ [yanm akıllı] bir hâtûndur, *vâlidelik makamının hükmün vermek sevdasında o|. maz, hail ü akd-i umur [işlerin görülmesi ve çözülmesij ke'l-evvel [eskisi gibi) kendilerinin [Büyük *VâIide'nm] yed-i istiklâlinde kalır deyu [diyerek] bu azimete |i$e girişmeye] karâr verip, *tavâ$îlerin *serçeşmesi başkapı oğlanı ve *bostancıbaşt Ali *Aga ve Kireççibaşı dahi bu husûsâ hem-râz [sırdaş] ve temşiyetine [yürütmesine) dem-sâz [ortak] olmuşlar idi.
Pes [sonra] ağalara tezkere yazıp "Sfein aleyhinize sa'y eden [size karşı çalışan) mârü'z-zikr [adlan geçen] dört nefer *tavâşîyi taleb ve kati edesiz" diye tahrik etmişler. Bu cem'iyyet esnasında [toplantı sırasında] gece ile Demirkapı'yı ve ba'zı uğrun [gizli] kapılan açık kodurup, ol gece *yeniçeri ile ağalar gelip saraya girip Kuran, Alak suresi, 96/6: "İnsan azar". -NÖ.

lıfrüyâm [Turhan ValidelİleriJ aradan götürüp Içıkanp] müceddeden [yenideni »cûlûs ettiler diye hulâsa-i tedbîri [yapılacak işlerin özetini] bir mahrem Isırdaşl ile j^gvyeten [gizlice] i'lâm eylemişler [bildirmişler]. emr-i vahîtmVl-âkıbeye [sonu çok tehlikeli bu işe] şürû' ile [başlamakla], jjjfldi devlet ve akıbetlerinin [sonlanmn] zevaline sebeb oldular Isona ermesine yol açtık*!-
Çûn hükm-i kazâ [yazgı] bu bahane ile zuhur etmek mukadder imiş. Bu re'y ü
tedbîri ettiklerinde [düşünce ve önlemi benimsediklerinde] bu güne fıkr-i (âside [bu lûrlü fesâd fikre] dahi zâhib olmuşlar ki Sultân Mehmet Hân'ı tesmîm etmekle [zehirlemekle] iş suhuletle [kolaylıkla] bitip kıtal [öldürmeye] ve cidale [çekismeyel hücet kalmaya.
Pes Helvacıbaşı Üveys *Aga'ya iki kavanoz mesmüm [zehirlenmişi şerbet verilip, pâdişâha içirmek için tenbîh olunup, uhdesinden gelebıtirse [işi yapabilirse] *mansıb ve nice ihsan vaat etmişler. Büyük *Vâlide'nin * cariyelerinden Melekî nam [adındaki] *kenizek, ki bu sırra vâkıf idi, vak'adan bir gün mukaddem [olaydan bir gün önce] Turhan Sultân'a vanp kendiyi ele vermemek üzre ahd [anı] aldıktan sonra jerbet-i mesmüm [zehirli şerbet] hikâyesini söyler. Vak'adan sonra bu * câriye Turlun Sultân yanında mültefet olup [iltifat görüp], Üveys arandıkta firar ve baoe za-jflân zuhura [daha sonra ortaya] çıkmıştır.
Turhan Sultân buna vâkıf oldukta evvelden dahi ümniyyet-i kalbi yogtdi [yok-[ül, pâdişâhı bu kaziyyeden agâh edip [bu işten haberli kılıp] Başlala Süleyman *Aga ve Reyhan *Aga'yı çağınp macerayı söyler.
Bu mahalde [bu sırada] idi iki taşradan agalann tezkeresi gelip dört nefer ağayı istemişler.
Bunlar dahi kapıcılardan bir mahremi taşraya casusluğa gönderirler. *Kapıct gelip cem'iyyete mübaşeretlerini [toplantıya başladıklarını] haber verir.
Süleyman *Aga bir âkil [akıllı] ve sâhib-i vücûd bir *aga idi. îstiş'âr-i sabıka binaen [önceki bildirilenlere göre] etrafı bir hoş [iyice] tecessüs ve tefahhus eyledi (arayıp taradı].
*Vâlide-i Kebîre'nin [Büyük Valide'nin] agalanyla ittifakını lahkikan laraştıra-jglc] bilir bir kimesne kendine haber verip "Bu gece sarayın ba'zı kapılan açık kala-çaloır ve *ocak halkı gelip şu veçhile sû'-i kasda [sû'-i kasda] cûf et edeceklerdir" dedi. 01 dahi Turhan Sultân'a söyledi. Reyhan *Aga, Lala ibrahim *Aga, Ismâ'il *hp bil-cümle [hepsi] on dört nefer kimesne bu re'yi (görüşül dermeyân edip illeri sürüp] *Vâlide-i Kebîre'nin i'dâmına [öldürülmesine] ahd ü misâk ettiler lanı Içti-

ierj. Ve akşama karîb fyakınj mütecahilane [bir şeyden haberleri yokmuş g\bi) avlusuna çıkıp etrafı nezâreye (göz altına] aldılar.
Büyük * Valide ağalarının ekseri [çoğu] nöbetçilerden ziyâde ez'âf-i rnuza'9r kat] kılıç ve âlât hazırlamaya meşgul olduklarını gördüler.
Kaziyye muhakkak [işin kesin] olduğuna şüphe [kuşku! kalmayıp, Süfe

*Aga makamına vardı ve zülüflü 'kethüdasını ve birkaç eskileri ve mabeyni faralannda] Küçük Mehmet derler bir âkil ve pehlivan bir şehbâz [yürekli! var • Bunları çagınp:
"Pâdişâhın ekmeğin ne gün için yersiz? Hâl ve kaziyye şöyledir. Masum pâdişâha bu gadra [haksızlığa] razı misiz?" dedikte cümlesi "Hâşâ, hemen buy^ bir hizmete bezM cân edelim [canımızı verelim]" diye ahd ü misâk ettiler.
*Sarây-i atık 'teberdaTİannın ['baltacılarının] 'Yeni Saray'da beytûtet eden [g eeieyen] "Yeni Saraylı" ta'bîr ettikleri emekdârlar hod ağaların kendi bendesi ve r,.
yük 'Valide kahvehanesinde olanlardan mâ'adâsı [başkası] mutt ve efkendt
idile
[sâdıktılar].
Zülüflüler tamâm yüz yirmi yiğittir. Cümlesi bu ittifaka [birliğe] dâhil tan sonra Süleyman 'Ağa bunlardan ba'zısı ile Hâs *oda 'zabitlerine ve söz an|a eskilerine haber gönderip hikâyeyi tefhim ve ittifaka tergîb ettiler [anlattılar ve U lige isteklendirdiierj. Çünkü Hâs 'odalı kendilerini matlab-i a'lâlan [en çok istedik, lerij olan 'yeniçeri ağalığı rütbesine 'ocak ağalan merreten ba'de uhra [birbiri
aramdan birkaç kez] vâsıl olup [erişip], onlann tasallutu belâsından şâir
mansıp
forun] ve dirliğe dahi nâ'il olmayıp Hâs *odada şöyle mu'attal mânde [işsiz kalmış) msirâf-i ömredip [ömür harcayıp] kaldıklanndan ciğerleri hûn [kan] idi.
Bu haberi işittikte cümlesi ağız birliği ile "Bu uğura cân ve baş koymuşuz, hv. men *vâİide 'sultân hazretleri ve lala efendimiz her ne *fermân ederlerse hâzır ve âmâdeyuz" diye redd-i cevâb ettiler [karşılık verdiler].
Çün binâ-yi meşveret istihkâm-i tâm bulup [danışma yapısı sapasaglan olup|ı diller müttefik ve hatırlar müttehid [diller ve gönüller bir] oldular.
Hemen o gece akşam iftar olunup ve teravihi kılınıp, herkes makâmlanna gidip, adeta nevm [uyku] vakti bir iki sâ'at geçip, mugfeller [kandırılmışlar] âlem-i rahatta iken [dinlenme dünyâsındayken] Turhan Sultân'ın baş ağası şâir ağalar ile ellerine yalm seyf [kılıç] alıp kendülere [kendilerine] tâbi* [bağlı] eski ve acemi ağalara cümle seyf kuşatıp silâhlandırdılar. Ba'dehû (bundan sonra] zülüflülere haber gittikte meğer onlar hâzır ve habere muntazır imiş. Kılıçların kapıp taşra çıkıp cümle Hâs oda önüne vardılar ve: "Ağalar ne yatırsız [yatarsınız] pâdişâhımız elden gitti" diye

çağrıştılar. Ve Hâs * odalı dahi umûmen [hepsi] kılıçların kapıp, seyl-i hurûş&n [coşkun sel] gibi Süleyman *Aga'mn olduğu mahalle [yere] geldiler.
Süleyman *Aga ve şâir ağalar etbâ'larıyla [adamlarıyla] çıkıp, önlerine düşüp, jatfy fezasına [alanına] vardılar, saf bağladılar; zîrâ Büyük *Valide etba'ı ve ağalan
j-i iki üç yüzden mütecaviz idi [çoktu]. Onlar da şâir gecede bile gâtil (boş] bulun-^yıp müsellâh, tîg-derdest [kılıç elde] ""valide dâ'iresin tavaf edip [çevresini dolaşıp!» pâsbânhk [bekçilik] ederlerdi.
Hususa [kaldı] ki bu gece leyle-i mev'ûd [sözleşilmiş gece] olmakla cümlesi [hepsi] silâh kuşanıp zevâyâda [köşe bucakta] muhtevi' [gizlenmiş] durur idiler.
Ol mahal [sırada] kapıagası kavgayı işitip cem'iyyetle seğirtip:
"Nedir yoldaşlar?" dedikte,
"Pâdişâhımızdan Büyük 'Vâlide'yi isteriz" deyip iltimasa [istekte bulunmaya! cûf-'et ettiler.
"Varayım pâdişâha arz edeyim" diye kapıagası hünkâra gidip bir zaman sonra
gelip-'
"pâdişâh, her biri 'odalarına dağılsmlar diye emr eyledf dedikte her biri imti-jâlen [buna uyarak] bir iki adım geri çekilip ba'dehû [sonra] yine bünyân-i mersûs
(sağlam yapı] gibi ayak berkidip:
"Elbette "valideyi isteriz veyâhûd cümlemiz kırılınz" dediler.
Hâs 'odabaşı ki Büyük 'Valide ile müttefik olup, "Pâdişâh 'yeniçeriler havhy-u [korkusuyla] kalkıp 'Hâs 'odaya sûret-i sıyânette [korur gibi] tevdi kılındıkta bırakıldıkta] mezbûr [adı geçen] tesmîm etmeye müteahhiddir [zehirlenmeyi üst-ıgtlIîiistir]" diye cem'iyyet erbabı beyninde [arasında] söylenirdi ve 'has 'odabaşı, »gılmân-i 'hâssanın 'zabiti olmağın [olmakla], kazâ-yi nâgehânî [beklenmedik kaza] 0I ma'reke [çatışma] arasında elinde değnek zuhur edip [ortaya çıkıp] has odalıya mısh yolundan [öğüt verir gibi]:
"Ağalar, ayıptır, hiç adam velini'meti üzerine hurûc eder mi? Dağılın" diyerek geldi. Hiç söylemediler [hiç ses çıkarmadılar]. Tâ cem'iyyet [topluluk] önüne gelip darb ve tedibe [dövmeye ve terbiyesini vermeye] alıştığı ağalar dagılm suretinde değnek ile işaret ederken hemen Hâs 'odalı bir uğurdan [hepsi birden] yürüyüp, ¦has *odabaşıyı ortaya alıp, tîg-i bî-dirîg [esirgenmeyen kılıç] ile pare pâre [parça parça] eylediler.
Ba'dehû Süleyman *Aga ol tayfanın önüne düşüp Büyük *Vâlidenin mekânına doğru yürüdüler.
Başkapı oğlanı bir güruh mücevvezeli [kavuklu] *tavâşîlerle müsellâh [silahlı],

«fVAMATNAMI
gönümle dururlar İmi, Mrt«l»|fB|lll^«
awr ûtmtkk mUp p*««»la«Mw s
kaçırdılar
lâirltrml dtav&Ifc kimini u_
Ti ki •ValtdH MuMaamalun •odanı onuna gri*** Sûlayman % ^ «Nhrıtvtccahtttiİ Ö*wW*kwl ««Mt «arada «y*» * <*»Vyt< .S
u,csiu (topluluk |ûrt»Ua»Qnol omtktr flmkü ¦v«nJç«rt»rin hücumum Mtityadul «va*4 baltnd ite {yûkaak atalt) nobatçtitıt çagmp
"Geklüeı mlf dip dag&gR ta (ttIaşIaİ tull «tiiktt Süleyman *% henU| ılrhhf lıuicu |îmiî| icfc ^
Hleli |wtj, ftldllef, («ırada, buyurun" î\m Ctvib mttıgt *Vâlklc kim olduğun bilip bu hâltM nlıth-tuhûrtiıtn {bu «n*wntı ortaya çıkan <>»,Kı hayrtn foaşkm) ve hav! i dn (can korkusu) ilt odalar için* guttan olup ikâ^* hânhânelerin Igith yerlerin) birine girtp, dolap ûaartnda btr mantı gutitdt bit iç edada! pinhan oklu İglıkmhl Ammi "kVytnta' «M*a«r a& ti_J^ (yaddan «akınmanm yaran yoktur). Oi ctmlyyttl utma Ibuyuk tanktaki \ rota »Agrinn ardım» «yU hurujAn (coşkun «i| gibi İçirt girip arayarak KaydlMiln' i Kavdan-yr he tueı meUbyij bulup* dâmtn vt etrafından (etek n resinden) kttftâhAnt (küstahça) tutup «sag* mdirdiltr ZolttOattıtkn K&çok MrW Mm ha mrnlı dlv-Ktybet Idev gibi bir adam) darıbâti peyderpty ik bt^urm^ (ait arda vuruşlarla Mygtaıthk) tdip, ha vah. i karnede âvihtc levtn f^mttok # l***to*n bMnin *P*n* kesip htmen ol si at nutkumun* (boğam) mtk 1 boğup |t hkİ eyledi.
(Nftlmâ târihi N«t ıM*t r * • ÎAT iu
47. OCAK AĞALARININ DAĞILMASI
Köıem Sultana <Wörflimetıı^ ^ ^ ^ ân|||Hkn ^ v..._ ^ atı föyle anlatıyor.
fil ı, iİ^i'm Ati ^ t ıı+hrJt Jl.
toti'tt* ptfmyfriâ** - (w*r İslav taM*»** , ____
^ ¦ **** |we>m, mamatf ikymtkim*. - S*te»
Büyük İskender çaftnda Iranın Berda* boi^mm kala » İL t. ,
^ ı ^ ma ^Mma ^kûmdan olup iskender'e yemîd* s
lenen kadın. -NO.
^86
MCL8K AMMBT PA$A DAtaBMNDB
(!.<;.;.,,:•, ¦> » K'.'.vı \olı.t»'i" uUlutidttiHtukn h,tb<ru.'. mUm ttmk «t-lorı, Utr*yd*ki L.nktt'1'tğt M tykUm tftrihM i.,>;;//.«"/»"»/.<» •» %*r*y4m kttftft $fitm iamtumubuşı a%a-
;„., ;;>,-" \'.///./. '//>»». ICiHM Sutlua'ltt HlTÜfiİulu IlifhlİhfHttİ >,T-
;U<* <m»U»thym - İMMİ jf» pmdUmk mUmmm kut ut uy*. Katar, Ptyaumber'i» tantali t ı ;sı'a,¦../•<'•:•«<¦ «o.»'/ .¦;•/'/"¦ ı.yh>ıtftn ¦< ıt(,imhrilxın. - i)Uma \a\ktnltk itindi:
$mmjdm ><" < «M. rt.ıt.».{,<» yama m »imam gtnk/ - StftmİMİ yapanlar, tvttrtnthn pkma-
pm* ** P&MHİmm tmğm »İdim* mm%ala*m kıyığım imha kmmm mlny*." - A|« M^mt n MfeP» mymmim Ortmtmmytm - İV«/|rr(*fl»lnpı VMnü'ni» kanım httr'n" oUyinct mşmmmkm ktn*** umum mMm $*İtmm't» tmitt mi oldun?" - ÇoÜuniuk gtnUlıitv*
mpm*m pammm. kmitmw. • $mmry ğmrm/ında da mynt taşkınlık. Ymti mybalıılam, kaıa\k*rUr ,.*.*¦>¦'¦¦"< ymultp #fawd*ki*rtı mmâm onti\ti*ilky*9İ - Kmt kjm tellallar çıkarılıp kmrkm mjmmnmn mmm§t mittmmm tmummmmym fmğrılrym. ~ Ağaların batkın altında nüm halk ku f0Şn nmm> kum fldalnnm ymkmilni m mğrtym «yanlarda». - Oriacami'dski afatlar « w£***'»..- • > raJıiatnn »§»lnt» husufa: "Dîvâna pik», gtlmtzitnu
k»mmmm mim* - YmknHİm. »daamt*latt. prkmtdar kum buluk fHMlnymlar. -JMMMM (mm Maahm kt pmdtfak |Jt4 kaJı*tal»ıt»m «afifi. mnw» komi atm »mim. - Y«-«s**f (W *»f f,»t' AlHbf fiN»/«* İV din «t Mııman, kâfirim gibi
ğmm* mkmJ - ^: .;..•« idımtmim dutmymim. - Mrfftı ^tr^ ^ ı> ?«.
lüi1* Afdlıiiiı ^MMdUaV «a«M m ^tvltm», » Ym<frrı «|«lı, mhUlulana gizlice mğmf »mmmj UHfm$m m kmjiflammmunı dıhyrf. - Sanayi» tfnlmi: Ağalık ve bbür gürev-I» mm mfkntn mmmıim mimm. ayaklanan »lalar kim tftoeıdi istanbul dtftna zbndtrt-m&Vmmmmmmn nnlrnmmk. - tUm»nla tipli padişah mryrnkAart mal» geliyor. Ağalar mmmtlnm mm m (laanıy^ - Hm*kmi mi haztHtğmm - Kmm Sultan'tn certaze-
jk»kimkm}\ » Ymm g+mım ptmffip -.ıklamam Bakimi Ağ*'*** yakalanması. Aksaray'da» fmm?Smnmma kmdm mitamdm kmkmnm mğrmym - Bmmm} Ağ» laffrr«/njnr, - Btktaş Ipmm faaayi - Omm njmfm m» teker mmr mit mfrtilt} öMürülüyor. - Çelebi Kethüda gyym mmkmmJ Kut ynfaazama gefırilirt». Ytkannus» şamalı t ar anmış.

ftrnait Sultân tevâbit (adamlan) vt *enderûn halk bu maslahata suru ettikleri ^jjklaftl gecenin aksatamda *Vcrfr-İ a'zam Styftvuş Pasa, iki ¦kazasker ki Kud-^jljc\t Sitta Efendty Iftât ve ziyafete daVet etmiş idi. Esna'-i taamda lyemek ...-—•.v ^ oğlanları vt 'mehterin vt *ççşmgjrkr birbirlerine bakışıp bir mu-^ vşi Üe lûrkûtOcû tavırta) işâittleşip erbAb~i meclîse dehşet misülû [gibi] hâl 0m$ı eyledi [yüreklere doğdu).
yj^pr t*abnn cetnlyyctt <Atxp *cnderûn-i "hümâyûndan taleb ettikleri [istedik-_j | •.,-„•/..-un {kimselerin] bir defterini dahi *Samsuncu Ömer ile *vezire gön-

dermişler ve 'samsuncu dahi bir güruh *yenıçerî İle divanhaneye geldi. Etbâ" [adamların] birbirlerine işaretlerinin aslı bu imiş.
Hele ta'âmJar yenilip kahveler içildi. "Samsuncu *vezîre buluşup: "Buyurun, ağalar kapısında sizi ve efendileri isterler" dedikte * vezire hayret istilâ edip /şaşkınlık gelip J *kazaskerlere:
"Efendiler siz buyurun" deyip cem'iyyete varmalarına işaret ve kendi âbdest almaya gidip, esnâ-i vuzü'da (aptes alırken] 'silâhdâr ve hayır-hâh [iyicil] ba'zı hizmetkârları:
"Zinhar [asla] cem'iyyete varmayasız [varmayasınız]. Murâdîan size sû'-i kasddır [sizin carımıza kıymaktır]" dediklerinde *vezîr bîhuş ve mütehayyir [aklı başından gitmiş, şaşkın] ne edeceğini bilmeyip, mutazaccır oldu [sıkıntı içinde kaldı].
Ba'de'I-vuzû' [aptes aldıktan sonra] relsü'l-küttâb ile meşveret edip [danışıp]; "Cem'iyyete mi varalım yoksa saraya mı gidelim" dedikte: "Cem'iyyete varmazsanız cümleyi hasım [düşman] edinirsiz. Bunlara nice mukavemet olur [bunlara nasıl karşı konulabilir]?" diye cevâb verip, zımnen cem'iyyetgaha [görünüşte toplantı yerine] varmayı tercih eyledi [yeğledi]. Ba'de za-mân [bir zaman sonra) bu sevk-i bî-mülâhaza [bu düşüncesizce davranış] reisin ak-vâ-yi esbâb-i nekbet ve hizlânı [düşkünlük ve güçsüzlüğünün en büyük nedeni] olmuştur.
Hulâsa-i-kelâm [sözün kısası] *vezîr cem'iyyetgaha varmaktan i'raz edip [çekinip] *samsuncuyu huzura çağınp:
"Bizi taleb etmekte maksûd [istemekte maksat] nedir? Elbette söylemek gereksin ve illâ [yoksa] gitmek ihtimâlim yoktur" deyu [diye] ibram ettikte [bastırdıkta] *samsuncu, çünkü ağaların her umuruna mahrem ve fesâdlanna hem-râz ve hem-dem idi [bütün işlerinde içli dışlı ve kötülüklerine sırdaştı]:
"Size zarar ihtimâli yoktur. Nihayet bu dört Arab'ın başlannı isterler ve daVâ-dan feragat etmezler [vazgeçmezler]. Siz emn-i hatır [gönül rahatlığı) isterseniz bu hizmete teşmîr-i sâk-i himmet etmek gereksiz [himmet paçasını sıvamanız gerekiri deyip defteri eline verdi. *Vezîr eyitti:
"Bu hususu te'hir münâsibtir [ertelemek uygundur] ve cem'iyyete dahi varmanın münasebeti yoktur. Hemen seninle ma'ân [birlikte] gidelim, husulüne [olmasına] imkânı mertebe [oluru kadar] sa'y edelim [çalışalım]" deyü saraya gittiler.
*Bâb-i *hümâyünda nöbetçi *kapıcıbaşı ki Kapıcılar Kâtibi Hüseyin Efendinin

dlAsâmm [sağır] Hüseyin *Aga idi, -Ona Kapı'yı açtırıp, içeri girip. dVvta yed böluk a§alan oturdukları tahta üzerine oturup, hemen ol vakit re*ise buyu-
&
rtlP*
^diŞâhım, *ocak ağalan ve »yeniçeri kullanma bi'l-ittüâk [birleşip] filân ve 0fl dört 8^ayi taleb edivorlar [istiyorlar] diye * telhis yazıp içeri gönderdi. #?ellûs hilâl-i leylde [gece yansında] pâdişâha vâsıl olup [ulaşıp] ağalar ise ev-
]ce habîr [önceden haberli] olup, tedârike âmâde olmuşlar [hazırlarmuşlar]. Ol I kılıçlar gılâfmdan [kınından] çıkıp içeride giriv-i azîm [büyük gürültü] koptu. q\ cûş u hurûştan [aşıp taşmadan] *vezîr ve *samsuncunun pây-i karârlarına
^jhhklanna] irti'âş [titreme] gelip *Orta Kapı*dan taşra câri attılar. ¦Samsuncu ardına bakmayıp cem'iyyetgaha doğru doludizgin kaçta.
canip [beri yanda] ağalar bu maslahat [iş] için *aga kapısında cem'iyyeı ve 1 dört ağayı taleb edip, içeriye haber ve *vezîr-i a'zama defter gönderip, kendileri Mî edip, *ağa kapısındaki Tekeli Köşkü'nde oturup emîrâne sohbet ederlerdi. Ol ^halden Sarây-i *hümâyûn fezası [alam] görünmekle ol şeb-i büVacîbde [o çok aca-¦p gecedel Sarây-i *hümâyûn içinde bî-vakt [vakitsiz] şem'alar ziyâpâş olup [mumlar ışık saçıp), kesret-i tereddüd ve tezâhüm [ikirciklenme ve yığılışmanın çokluğu] *yeniçeri ağasının manzûru oldukta [gözüne çarptığında] Bektâş »Ağa'ya der ki:
"Birader, bu gece saray içinde katı [pek] çok mumlar geziyor, Allah bilir ne zu-^retmiştir [olmuştur]. Hele bak!" deyu gösterip ol dahi bakıp gördükte, kurdukla dSm-i tezvirin [yalan dolan tuzağının] duyulduğuna

istidlal edip]sonucuna vanplı cümlesi endîşeye düşüp [hepsi kaygılanıp], "Acaba ne ola?" derken, saraydan bu havf [korku] ile kaçan *Samsuncubaşı Ömer mer'ûbü'l-kalb [yüreği korku içinde! gelip agalann kulağına: "İş işten geçti, kaziyye [iş] duyulup Allâhü a'lem *validenm işi bitti, içerde kıçlar uryân [çekilmiş], Tut! Kap!' sadâsı âsümâna (sesi göğe] yetişip, biz *Bâb-i ¦hümâyûndan taşra güçle can attık" diye söyledikte ağalar serâsîme olup Isersem-leşip], hayret ile meşverete [danışmaya] başladılar.
Çûn *vezîr-i a'zam *telhîsi içeri gönderip, sadâ-yi gulguleden igürültûden] dehşete düşmekle cevâbını [yanıtını] beklemeyip taşra gitmiş idi. Sarayına geldiği gibi akabince (ardınca] taraf-i pâdişâh-i âlem-penâhîden [herkesin sığındığı padişahtan] adam gelip istediler. Alâ cenâhü'l-istî'câl [çarçabuk] dönüp bin havi ve endîşe ile (korku ve kaygıyla] huzûr-i *hümâyûna mütevveccih oldu [padişah katma yöneldi]. Lak Süleyman *Aga *vezîre yanaşıp vak'ayı lafsüen ifâde edip [aynnulanyla anlatıp], kavganın asimi ve * validenin macerasını nakl eyledi [aktardı].
289
SEYAHATNAME
Vezîr-i a'zam huzûr-i 'hümâyûna vardıkta: "Lala, ahvâl malûmun olmuştur. Sadakat ile hizmetinde kâ'im ol [devam et). Devletime hıyanet özre olanların cezâ'sı verilsin diye buyurduklannda:
"•Ferman pâdişâhımın. Hayır duası ve himmeti berekâtıyla bedhâhlar (kötülük isteyenleri ceza'sın (cezasını] bulur" deyip çıktı. Ve sarây-i âmirenin etraf ve cevâni-bin (yanını yöresini] gezdi. Ba zı uğrun [gizli] kapılan açık bulup bekçisine su'âl eyledi [sordu], u*Bostancıbaşı'ya Büyük * Valide tarafından tenbîh olunmakla açık ko-duk" dediler. Cümlesi kapanıp Büyük "Valide etbâ'ından [adamlanndan] ol töhmet ile birkaç kimesne dahi ol sâ'at kati olunup [öldürülüp], 'bostancılar ve "baltacılar ve şâir saray "huddâmına tenbîh olup cümlesi silâhlandı ve sabaha değin gözlere hâb [uyku] girmeyîp beklediler ve ol mütegalliblerin havhndan [*zorbalann korku-sundanj sarây-i âmireyi hıfz u hirâset ettiler [koruyup kolladılar].
"Bostanabaşı Alî *Aga ol vakitte taşra gitmiş bulunmakla ale s-sabâh [sabah erkenden] çağrılıp huzûr-i * vezire vardıkta kati olundu [Öldürüldü]. Kezâlik [bunun gibi] Kireççibaşı ve şâir hem-destânlara [elbirliği edenlere] âmân verilmeyip haklarından gelindi.
Vakt-i seherde "ulemâ ve vüzerâya ve bölük ağalarına ve şâir "a'yân ve erkân-i devlete adamlar gönderip caraf-i pâdişâhîden [padişah tarafından] da'vet olundular.
¦Ulemâdan sabıka [eskiden] Kayseri ye Kazâsı'na mevlevîyet ile mutasarrıf olan Nu'mân Efendi cümleden evvel [herkesten önce] saraya varıp Lala Süleyman "Aga'ran yanına geçip ba'zı umuru ilkâ ve ta'lîm eyledi, mükefet ve müsteşar oldu.
Ba'dehû [bundan sonra] Hanefî Efendi ve ba'dehü Hocazâde Mes'ûd Efendi, ba'de-hû Balizâde Efendi geldi. Ebü Saîd Efendi'ye adam gitmiş idi. Tecemmu' hengâmesinden dest-keşân olma (toplanma işinden elini çekmej ma'nâsına, gelmedi.
Şems-i âlem-tâb tulü' edip [güneş doğup] divanhaneyi pür-nûr [apaydın] ettikte taşra [dışanyaj taht-i *hümâyûn kurulup, pâdişâh hazretleri izz ü ikbâl ile çıkıp karâr ettiler [oturdular].
Vezîr-i a'zam ayak üzre durup el bağladı. Hâs odalı ve şâir *iç halkı umûrnen mûsellâh [silahlı] saf-ender-saf [sıra sıra] dizilip *teberdârân [baltacılar] ve bos-tâncıyân kezâlik [bostancılar da] silâh ile kat-ender-kat selâm yerinde kıyam ettiler [ayakta durdular],
SâhibetÜ'l-rnakâm [orun sahibi] *vâlide sultânın başagası Lala Süleyman *Aga, *vezîr-i a'zarmn yanında durup bir âli dîvân-i Mirrihî-unvân [Merih/Mars'tnkine benzer divan] kuruldu.
290
MELEK AHMET PAŞA DAİRESİNDE
jjnahal [o sırada] Hocazâde ve Hanefi Efendi ileri gelip:
^vlcedü pâdişâhımın Allâhü teâlâ [Ulu Tann] vücûdunu hatâdan saklasın. Sen rjj, sana muhalefet edenler âsiler ve bâgîlerdir [ayaklananlar, başkaldıran-
M*j katileri vâcibdir. Nedir bir alay mütegallibe ["zorba] ve ecnebinin lya-^\^\ haysiyet ve mikdân [değeri]? Erar eyle alem-i resûlu'llâhı [peygamber
pP1^ çl^anP nas^ etsinler [diksinler]. Şehre münâdîler ItettaUarf gönder, ulü'l-^ [buyruk sahihlerine] itâ'at eden [uyan] Müslüman gelsin. Gelmeyenler cezâ'sm ^ Ve hâlâ hizmet-i iftâyı ["müftîlügü] ve 'kazaskerliği birer müstahak du-
^ jhsân eyle. tnşallâhü teâlâ [Yüce Tann isterse] muhaliflerin cemlyyeune in» ^^jjç^zulmel gelir" diye ibram ettiler [üsteledıler].
pâdişâh-i âlem-penâh * ferman edip alem-i şerifi [peygamber sancağını] ^pnasb ettiler [diktiler].
^ faların ahvâline [durumlarına] gelelim: *Ocak ağalan cümle "yeniçerileri cem' ,u|cınaya haber gönderip bu kaziyyeye [işe] ittifak ile şürû' etmişler idi [elbir-başlamışlar idi]. *Vezîr meclisinden *kazaskerler gece ile kalkıp "ağa
W W1
^tna vardıkta anlan [onlan] alıkoyup, şâirlerine dahi [öbürlerine de] adam gön-

çler. *Ocak ağalannm ukde-i cem'iyyetlerine inhilâl [toplantı düğümlerine çö-
ğfi
Irrie] kimsenin hâtırma gelmemekle *ulemâ-i vakt ekseriyyâ [zamanın bilginleri
klukla] agalann havfinden [korkusundan] *aga kapışma varmayı tercih edip jycgleyipl, nicesi hanesinde saklanıp, yoktur dedirtip, bir canibe [yanal gitmeye (-ur'etedemedi (kalkışamadı].
Sadreyn [Anadolu ve Rumeli *kazaskerleri] akşamdan dama tutulup [tuzağa dûşûp] Nakîb Zeyrekzâde ve *lstanbul Kadısı Bostanzâde ve Edirne tâliblerinden Oi0fr\ Mustafâ Efendi ve Karaçelebizâde Mahmûd Efendi, bunlar cümle [hepsi bir-jgnj *aga kapısına vardılar.
»Müftî Abdülazîz Efendi'ye ağalardan birkaç defa adam gelip gitmek fikri ile sa-Mjıa dek müterеddid oldukta, sarây-i âmireye daVet için adam gelip, mütehayyir beyne'kmreyn [iki buyruk arasında şaşkın] kaldıkta ba'zı *huddâm ile meşveret edipademîsi [adamı] tiryakı Solak Ahmed nush edip [öğüt verip], "Hâlâ pâdişâh tamundan da'vet olunmuş iken cânib-i âhara {başka yana] varmak nâma'kül {akla uygun değildir] ve belki muzırdır [zararlıdır]. Varırsanız sarây-i âmireye vann" dedikçe, efendi kusûr-i mülâhazadan [düşünce eksikliğinden]:
"Amma agalann hatırı vardır ki şimdi bunların yed-i galebeleri mukarrerdir idlerinin üstün gelmesi kesindir], cümle ocağı hasım mı edelim" diye cevâb verdi.
Ahmet *Aga:

"Behey efendi, hatır mahalli değildir; her halde taraf-i pâdisâhîde bulunmakla selamet vardır. Bu zümrenin peymâne-t ikbâli [bu topluluğun talih kadehleri) dolap, hadlerini tecavüz etmişlerdir (çizgilerini asmışlardır). Bunlann başlarına hayır gelmez. Alamet-i zevalleri kan zahirdir [ortadan silinme belirtileri iyice görünmekledir/. Zinhar taraf-i padişaha varmaktan gayri fikre [başka düşünceye) sâhib olma-yasız folmayasınızj" dedikte:
"Bu gâüb heriflerin hâtın feda olunmaz. Cumhur-i 'ulemâ ['ulemâ takımı) da ol tarafa gitmişlerdir" deyip *Aga kapısına vardı.
*Müfri geldikte agalann bıyığını balta kesmez olup yüreklendiler. Amma saray-i aminde 'enderim halkının celadetlerini [büyüklüklerini J ve *Vâlide-i Kebire ve ette'ma fadamlarmaj olan haleti [durumu] yakînen ma'lûm ettikten sonra kalplerine ruT> û dehşet [korku ve yılgıj düşüp, amma tecellüd-i cehalet muktazasınca (bilisiz-likten kaynaklanan inat gereğince] aldırmayıp da'vâlannda [iddialarında] sûret-i teşehhüt gösterdiler [direnme yolunu tuttular]. Ve *aga kapısında oturmayı mûnâsib [uygun] görmeyip 'Ortacâmi'i'ne gitmeyi karar verdiler.
*Aga kapısının önüne ta Sülevmârtiye'mn cevânîb-i erba'a ve havalisine varınca fdört yanına ve yöresine varıncaya dek] mâlâmâl [dopdolu]! 'Yeniçeri, tüfekler fitilleri yanar, kılıçlan belde, silâha mûstagrak, saf-ender-saf [sıra sıra] dururlar, pâdişâha da'veı olunup gitmeyen 'ulemâ ki isimleri mesturdu [yazılıydı], 'yeniçeri ağası cümlesini örf ve izâfetleriyle ikişer ikişer önüne katıp, cümlenin ardınca 'mûftî ve anın ardınca 'yeniçeri ağası bayağı alay ile etraflarını [çevrelerini] mûsel-lâh 'yeniçeri ihata etmiş [çevirmiş] 'Ortacâmi'e doğru çekildiler. Râvi eydür [haber veren der İd] *aga binek taşma çıkıp atına süvâr olurken madde-i da'vâyı [iddianın özünü] halka istimâ' ve işâat [duyurmak ve yaymak] için:
"Bu 'musâhibler ve mukarriblerin ettikleri nedir? 'Umür-i devlete müdâhale edenleri [devlet işlerine karışanları] istemeziz [istemeyiz]' dediğimiz için 'valide sultânı etbâ'tyla kati ettiler. Bu ne asıl [nasıl] iştir? Ba'de'l-yevm [bugünden sonra] •validenin kanını isteriz" dedikte, cem'iyyetin [topluluğun] arasından biri:
"Sen 'valide sultânın vârisi mi oldun?" diye cevâbı ağaya işittirip, şâiri [öbürleri/ asla harf söylememiş. Zîrâ ağalarının, bu vaz'-i nâ-hemvân [uygunsuz tavrı] *âmme-i âleme [halka] güç geldiğinden gayri [başka], *ocak halkının ukalâsına [akıllıJannaJ dahi kabîh [çirkin] görünmekle nihânî mezemmetler edip [gizlice kınayıp], vahâmet-i akıbetten [sonucun ağırlığından] tahzîr ve terhîb [sakındırma ve ürkütme] ile *yeniçerinin kulübünü [yüreklerini] bunlardan tenfîr etmişler idi [nefret ettirmişlerdi], Egerçi *zâbit olmak hasebiyle [nedeniyle] davetlerine icabet ştk-

l^ıakl geldiler, amma ısıikrah-i derünları (içteki tiksinmeleri) vaz- ft hare-
1^ ^en malûm idi Idavranışlarından belliydi). "Sen 'validenin varisi mi ol-t^^jûnü ağaya işittirdikleri adem-i muvafakatlerine (razı olmadıklarına) delÜ-i i¿1 (açık kanıttı].
* jjçeri ağası ve şâir ağalar cem'iyyet arasında hilâf-i me'mût (beklenenin ter»
^yib-i muvahhişi (ürkütücü karşılığı] işittiklerinde başlarına geleceği nev'ân mülâhaza ettiler [düşündüler]. Lâkin ne yapsın? Şürü'-i mülzem (susturucu
P^ıç] gayret-i cahilane muktazasınca [bilisizlik çabası geregincel azimetlerinden
^dıkla" işten] dönmeyip tecâhül-i vakâhaı ile (küstahlık bümczlenmesiyiel '^ami'e turna katan gittiler.

*^^jçeri ağası ve 'kethüda 'bey ve Bektâş 'Ağa ve şâir 'ocak ağalan, *sam-Asesbaşı Ömer ve Başçavuş Amber Alî ve gayrihüm Ibaşkatan) bi'l-cûrale j. idiler [hepsi oradaydılar].
^ «Ulemâ nâmına olanlardan dahi [da] 'muftì ve 'kazaskerler ve Kaıaçekbizlde
fıd Efendi ve Nakîb Zeyrekzâde câmi'de oturup, 'odabaşılar ve 'çorbacılar
italik
İlâh 'yeniçeriler ile câmi'i kuşatıp 'Etmeydânı leşker-i pûr-silâh [silâhlı askeri ^fjKjnewic oldu [dalgalandı].
wtdise hâzır olmayan [toplantıda bulunmayan] müte'ayyin (ileri gelen] * ulemâ-ynîk-nâm ile maruflardır [iyi adla tanınmışlardır], 'çavuşlar gönderip da'vet cümleden [bunlar arasından] İstanbul'dan ma'zûl Rahmetullâh Efendi ve Bo-jjolulu] ve gayrihüm [başkaları] "Biz ma'zûlleriz [görevden alınmışlarız]" diye liıâ' edip [çekinip] gelmediler. Ağalar gelmeyen 'ulemâya tekrar adamlar gön-
adiler-
in cânib [beri yanda] sarây-i 'hümâyûnda alem-i resûlu'Uâh sallallâhü teâlâ ve sellemi (peygamber -Ulu Tann'mn duaları onun üzerine olsun- sancağını] pjjjnppîşgâh-i pâdişâh-i âlem-penâha nasb olundu [padişahın önüne dikildi].
Ve 'muftì ve 'kazaskerler ve İstanbul Efendisi, ağalar cem'iyyetinde bulunup «eimediier. *Vezîr-i a'zam mukarrebân ile [yakınlarla] kimi *şeyhü'l-islâm edelim tot meşveret edip, Lala Süleyman *Aga ve Turhan Sultân etbaiannm nazarı Ebû Said'te olup, şöhret-i hanedan ve tesebbüt û ta'ayyün-i sânın zikr edip [yolundan jajuıazlıgını ve ününün büyüklüğünü anıp)1 "Ol *müftî olsun" dediler. 'Vezir [sadrazam]:
1 EbeSa-ıd Efendi'nin dedesi (Hoca Sadettin Efendi) ile babası da (Mehmet Esat Efendi) >ey-tobslamlık yapmışlardı. -NÖ.

"Hayır bize Bahâyı Efendi ondan yeğdir. Zîrâ Ebû Sa*id Efendi keçe bıçaktır, Bahâyı cerî'ü'l-cenân [yüreği söyler] ve hadîdü'l-lisân (keskin dilli), bî-pervadır Jkor. kusuzdurj"diye imcinâ' semtinde [çekinmeden yana] oldu.
Çûn Ebû Sald Efendi ibtidâ' daVet olundukta [ilk çağırışta] gelmemiş idi. Hazırından [orada bulunanlardan] Hanefî Efendi bir pîr-i cihân-dîde [deneyimli bir pîrj ve tarîk [yol] eskisi olup ve hem ol gün saraya gelmekte cümlesine sebk edip [hepsinden önce davranıp] kendüye [kendisine] *müftîlük verilmek ümidinde olmakla şî'âr-i mollayâne ile [bîr * mollaya yakışır yolda] bir beyaz sof giymiş idi. Hemen 'vezire hitâb edip;
"Paşa hazretleri huzûr-i 'hümâyûna gelmekte cümleye takaddüm [herkesten önce] ve pâdişâhımız uğurunda bezl-i makdüra [elden geleni yapmaya] tesebbût edip [direnipj bi-hamdillâh-i teâlâ [Ulu Tann'ya şükürler] zâten ve zamanen [kişi olarak ve zaman yönünden] liyâkat mütahaklak iken [doğrulanmışken] hizmet-i iftânm bizden tahallüftından [bize verilmeyişinden] ne fâ'ide melhuzdur [ne yarar düşünülür]?" dîye iltimas etmeğin [etmekle] *vezîr-i a'zam, pâdişâha *müftîlük hattını yazdınp Hanefî Efendiye ihsan ettiler.
Hanefî Efendi el öpüp *müftî oldu. Ve Rumeli "kazaskerliği huzzâr-i * ulemâdan [orada olan 'ulemâdan] Balizâde Efendi'ye olmak üzre hatt-i * hümâyûn yazılıp verildikle ham ahp ta'affüf ve hulûs yüzünden [namusluluk ve içtenlikle]:
"Pâdişâhım biz bu meclise "mansıb ümniyyesiyle [umuduyla] gelmedik. Tâife-i bâgiyenin [ayaklanan takımın] cem'iyyetİerin def [toplantısını dağıtmak] ve zaieme-yi men* [zâlimlere engel olmak] için geldik. Hâlâ [şu anda] bana lâzım değildir, bir gayrı duacınıza verin" deyip * hatt-i şerifi öpüp teslim ettikte, Rumeli * kazaskerliği-m Hocazâde Mes'ûd Efendi'ye verdiler.
Meğer tekrar Süleyman *Aga'mn tenbîhi ile Ebû Sa'îd Efendi'ye * haseki gidip sancağın çıktığını teblîg ve da'vet etmişler.
Ol mahalde [sırada) çıkagelip dest-bûs ettikte [el öptükte] ta'ayyününe binâen (ileride oluşundan dolayı] Hanefî Efendi'den terâcû' edip [vazgeçip] Ebû Sald ulüvy. i sân ile [sân yüceiigiyle] saff-i *ulemâmn sadrına [*ulemâ sırasının ortasına] durdu. Tekrar iftâ hattı [*müftîlük yazısı] yazılıp Ebû Sa'îd Efendi'ye verildi, *Müffi olup dest-bûs ettikte [el öptüktej Rumeli * kazaskerliği hattı yazılıp, Hanefi Efendi'ye verilip, iftâ hattını f*müftîlük yazısını] istediler, "Yanımda, değil, eve göndermiş idim" deyip vermedi ve teberröken ve tefe'ülen [mübarek ve uğurlu olsun) diye kendide [kendisinde] alıkoydu.
Lâcerem [ister istemez] Anadolu * kazaskerliği hattını yazıp Hocazâde'ye verip

hattını istediler. Hocazâde: ffi? canım bu ne aceb nesnedir? Yâ şimdi bana Rumeli sadrı verilmişken derhal ^\ [hemen değiştirmenin] ma'nâsı nedir?" diye ıstırap (üzüntüsünü] gösterdikti)*'1 j a'zam tesliyet edip [teselli edip]:
fi şimdi böyle iktizâ eyledi [gerekti]. îş bitsin de sadr-i Rüm dahi omr-
^ çekmen [üzülmeyin]" deyip Rumeli hattını [*kazaskerü buyruğunu] aldı. ,jöj(hattı Hanefi Efendi'de kaldığını sonra işittikte "Yâ bizden Rumeli hattını

*^ « ma'nâsı nedir?" diye vâfir te'essüf çekti [çok yazıklandı].
afili*
* ¦ i'cümle ol mecliste bulunan *ulemâ nâil-i meram olup [isteklerine kavuşup] (^ ı kazasını dahi [İstanbul kadılığı da] huzzâr-i *ûlemâdan [orada bulunan ^ adan) Bevâzî Hasan Efendi'ye verdiler.
'dehü [bundan sonra] şehre münâdîler [tellâllar] gönderilip: "Hct kim MüsUV ^e z\x-\ *Hvâ-yi resülu'llâha - salla'llâhu aleyhi ve sefteme- [peygamber bay-ın altma] gelsin. Ulû'l-emre [buyruk sahipleri] itâ'at etmeyip [uymayıp] taraf-i Iters vanc*aJ bulunanlar, *Ortacâmi* cem'iyyetine varanlar bagüerdir 'n aldıranlardır]. Dîn ve mezheb ve sünnet ve cemâ'atten bigâne [yabana] olurlar. ^Lri [öldürülmeleri] için * fetva verilmiştir ve ümmet-i Muharrancd'derı olan sa-^ i pâdişâbîye varıp alem-i şerif sayesi [peygamber sancağının gölgesi] altında bu-^pjun" diye kûşe-be-kûşe [köşe köşe] mahalle-be-mahaile [mahalle mahalle] nidalar atıkta agalann tahakkümü altında makhûr olan [ezilen] ahâlî-i şehir [kent halkı] ^ ve tavâ'if-i askerî [asker takımı], *cebe ve *cevşen ve silaha kadir olanlar si-ulanıp, ekser birer kılıç alıp, silâha kadir olmayanlar birer toyka [sopa] kapıp, fevc fevc ve güruh güruh [dalga dalga ve takım takım) sarây-i *hümâyûna çeltucU-
ler-
/ulâhü ekber kebîren ol sâ'at halka bir gulgule düştü. Görenler mütehayyir pltırdu. *Âmme-i halk [tüm halk] cedâvil-i enhâr [ırmak kollan] gibi *Bâb-i •hümâyûna teveccüh edip [yönelip], bir sâ'atte sarây-i âmirenin içerisi ve taşra avlusu ve jghj taşra meydânı mâlâmâl [dopdolu] bir güne [çeşit] müzdahim [tıkış tıkış] oldu İn İç Bahçesinden Soğukçeşmeye dek *Bâb-i *hümâyûn önündeki *meydân ve Aya-sofya *haremi ve etrafı ile Sultân Ahmet ve aşağı Ahırkapı'ya vannea {varıncaya dek] sokaklar dopdolu olup, geride olan ileri takaddüm etmek [öne geçmek] muhal idi (olacak şey değildi].
Cümle *ulemâ ve eimme [imamlar] ve meşâyih [şeyhler] ve şehirde olan a'yân-i 'sipâh ve *cebeciler ve şâir *ocak neferâtı *zâbitleriyk müstağrak-i silâh [silahlanmışlar] cümle [tümü] geldiler.

Kuran, A'râf suresi, 7/149: "Ellerine düştüler (= Çok pişman oldular). -NÖ.

-^vfib verdi ki:
$f .2£İen anda [oraya] varır yoktur. Biz bunda [burada] durıuruz ve pâdişâhımıza ' ^jxt [olmayız]. Üzerimize gelirlerse müdâfa'a edip [savunup] dövüşürüz" de-
$¦ sümme heyhat [yazık yazık] ol magrûrân-1 devlete lorundan büyüklenen-
]¿ oí rüzgâr-l muhtâle [o hileci zamana] aldanmışlar idi. Ve 'yeniçeri ta'Uesm
\^ kendûler [kendileri] yolunda câri ve baş fedâ ederler sanıp, kaza vü kader-
' | aig1^ kuvvet-l mâliye İP3*3 gücü] ve etbâ* [adamları] ve eşyâ'ileri [bölükle*
^ .net ve hirâsete [korumaya] kadir olur zann ederlerdi [güç yetirir sararlardı].
0¿£[e-í devlet ile sermest [devlet şarabıyla sarhoş] olup çaşnî-i idbâr ve nekbet-t
¿ri [düşkünlüğün tadı ve içkinin verdiği başağrısı felâketi! nicedir [nasıldır]
ilerdi ve kemâl~i cehl ü gafletlerinden [aşırın bilmezlik ve aymazlıklarından]
i fırsatta [vakit var iken] âkibet-i ahvâl fikr etmeyip Idurumun sonunun ne oia-
^ dûŞünrneyip] i'tidâl ile hareketi [ılımh davranmayı] ve ibâdu'llâha [insanlaral
^pi ne idügünü idrâk etmeyip [ne olduğunu anlamayıpl tabî'at-i vücûdda medsûs fibsus olan [yaradılışta gizli olan ve bulunan] mücâzât-i a1mâli muktazasınca jiginin karşılığı olarak] kahr-i ilâhî zuhurundan gafil [Tann'mn eziciliğinin or-
cıkışıtıdan habersiz] olup mükâfat ve intikam nedir anlamazlardı. tay3*
Tasavvur etmezlerdi ki [akla getirmezlerdi ki] eğer kesret-i mâl [mâl çokluğu] fret-i etbâ' [adammm bolluğu] müfîd olsa [işe yarasa] hiçbir sâhib-i miknet Igöçsfihibil ve âli-menzilet (yüksek orunlu] rütbesinden düşmez ve devletten ayni-^ Ahvâl-i âlem dâima ikbâl ü idbârdır [dünyanın hali hep talihin düzgün ya da ters gitmesidir].
Kaçan ki (ne zaman ki] 'yeniçeri ağası *hatt-i şerifi getirene bu cevâb-i acz-işti-flali [güçsüzlük içeren bu yanıtı] verdi, bunlann-za'f ü idbân [güçsüzlük ve dö$künlüğü] etrâflannda olan 'yeniçerilerin malûmu olup, evvelden dahi taraftarlıkta rüsûh-i kademleri olmamakla [ayaklan sağlam basmamakla], tâbi' [bağlı] ' olmayan 'yeniçeri ve * odabaşı ve * çorbacılar birer bahane ile taraf taraf çözüldüler, karalım sancag-i şerif (peygamberin sancağı] altında bulunalım ve meyâmmızı levs-i İsyandan tathîr edelim [ayaklanma pisliğinden temizleyelim]" diye sarây-i 'hümâyûna cân atmaya başladılar. Ancak tevabi' nâmına olan *çorbacı ve *oda-başıîar neferleriyle kalıp, onlar dahi hâtime-i kâr [işin sonu] ne idügün Eehm edip [neolacağını kavrayıp], pây-i sebatlarına indihaş [direnmelerine korku] ve dest-i cesaretlerine ini'âş hâsıl olup [cesaretlerinin eline titreme gelip], her biri bir yana gitmeye hâzır ve fırsat gözetirlerdi.

Eski 'odaların "yeniçerileri "'Ortacâmi' cem'iyyetinc [toplantısına] varmayıp, görelim ne zuhur eder [bakalım ne çıkar]" diye mütevakkıf idiler [dururlardı). AİEm-1 resülu'İlâhın [peygamber sancağının] çıktığım ve tellâlların nidasını [bağırmasını] işittikleri gibi silâhlarını kapıp umûmcn [hepsi] sarây-i pâdişâhîye teveccüh ve halkı yarıp *Bab-î *hümâyûndan İçeri olan avluya dolup *fermânberdârlıklann [emre uyduklanm] i'lâm ettiler [bildirdiler],
•Vezir, eski 'odalıların geldiklerini gördükte Süleyman 'Ağa ile söyleşip hafıy-yeten [gizlice] pâdişâha haber edip:
"Pâdişâhım muhaliflerin cem'iyyetlerine inhilâl [çözülme] geldi. Bi-hamdillâh yümrı-İ himmetiniz ile [çabanızın uguruyla] makhûr ve münhezim olacaktan [ezilip bozguna uğrayacakları] mübeyyen oldu [ortaya çıktı]" diye tebşîr eylediler [muştu-hdılarj.
Huruş ve gtrîv-i nâs [halkın coşkunluğu ve çığlığı] kubbe-i feleğe çıkıp [gökyüzüne erişip], 'sancak çıktığını ve umûmen halk saraya cem' olduğunu [toplandığını], ale'I-husüs [özellikle] eski 'odalılar tnraf-i pâdişâhîye gittiklerin işittiler. Ve şâir mahallât ve zevâyâda [mahalleler ve zaviyelerde] olan 'yeniçeri ağalann te-vâbi'i [.idamları] olmayanlar dahi [daj umûmen sarây-i 'hümâyûna geldiler. Ağalar 'Ottacâmi'de tevâbi'leriyie [adamlarıyla] kalıp mütehayyir oldular. Birkaç gün mukaddem şehirli vnk'nsmdn [olayında] ağalar neferâtıyla bölük bölük İstanbul sokaklarını gezip şehirlinin kimini kati edip [öldürüp] saraya varmaya mâni' olmuşlar iken [engel olmuşlarken] bu kere "sukıta fi eydihmi" mazhan olup [sözüne uygun düşüp], Kahhâr-i Müntakim [öç alıcı Tanrı] kalplerine ru'b ü hîrâs [korku] bırakmakla harekete mecalleri [güçleri] olmayıp ne edeceklerini bilrnediler, Ebû Sald Efendi'nin re'yiyle [görüşüyle] ağalan dîvân-i 'hümâyûna daVet için bir hat yazılıp 'Ortacâmi'e gönderdiler. Hatt-i 'hümâyûn geldikte aleniyeten [herkesin işitebileceği yolda] okunmayıp ancak rü'esâ-yt leşker [asker başlan] bir yere gelip okudular. Mazmunu [anlamı] "Siz ki 'yeniçeri agalanndan 'yeniçeri ağası ve 'kul 'kethüdası ve Bektâş Ağasız, gerektir ki huzuruma gelip ayak dîvânına hâzır olasız [olasınız], muhalefet ederseniz hakkınızdan gelinir" denilmiş.
Kaçan ki [ne zaman ki] bu hat [buyruk] okundu, ağalann benzinde kan kalmayıp gördüler ki ne cây-i sitîz û pây-i girîz [ne kaçacak bir yer ve ne kaçacak ayak). Li-sânlan ebkem [dilleri tutulup) bir cevâb veremediler. O mahal [anda] *Yeniçeri Ağası Kara Çavuş dedikleri ahmak ayak üzerine kalkıp

•Yeniçeri ağasının cevflb-i âcizâncsini [zavallıca yanıtını), hat götüren "haseki huzûr-i 'hümâyûna arz ettikte, defaten (bir andai "vezîr-t a'zam kasd etti ki, 'nefir-i *âmm ile üzerlerine yürüyüp, cezaların verip, zîr ü zeber [altüst] eyleye. Ebtı Satd Efendi dühattân [dâhilerden] bir pîr-i cihân-dîde [deneyimli bir pır] olmağın (olduğundan) *vezîr azama sehlce (usulca):
"Sabr edin anlar simdi bi'l-külliye (büsbütün] dağılıp ağalar yalnız kalır. Arada kıtal olmadan suhuletle [kolaylıkla] iş biter. Vücûdunuz ve halk zahmete muhtaç olmaz" demekle sabr olunmuş idi.
Ağaların bu esnada olan hâlini [durumunu] sikfit-i huzzârdan [orada hazır bulunandan güvenilir kişilerden] biri nakl edip der ki:
Ağalar câmi'de Karahasanzâde Hüseyin "Ağa'ya 'telhis sûretli bir arzıhal yazdırıp, sabıkan [önceden) istedikleri dört "tavâşî iken şâir "musâhib ve zülüflü, ierden on adam dahi zamm edip [katıp] "Bu on dört adamı ya verirsiz [verirsiniz] veya bir sefineye [gemiye) koyup Mısr'a yollarsız [yollarsınız]" diye içeri göndermişlerdi. Anın cevabı idi ki: "Ağalan vermeziz [vermeyiz] ve verilmez ve nefy olunmaz [sürülmez]. Ayak dîvânına gelip her ne sözünüz var ise huzûr-i 'hümâyûnda söyleyesiz [söyieyesinizj" şeklinde *hatt-i şerif gelmiş idi.
*Hatt-i şerifin vürudunda [gelişinde) ağalar mütezelzil olup [sarsılıp] 'yeniçeri ağası, 'odabaşılan ve 'çorbacıları çağırıp "'Odalar kapısın hirâset eylen ('odalar kapısını koruyun]. Taşradan gelen yoldaşları içeri alın ve içeriden taşra kimesne (kimse] salıvermen [salıvermeyin]" diye tenbîh ettikte *odabaşılardan bir pir [yaşlı] "Behey "Ağa, sen ne söylersin? 'Odalarda yoldaş kalmadı, hep sarây-i "hümâyûna gittiler. Kimi zabt edelim?" dedikte akıllan perişan [darmadağın] oldu.
Cami' içinde sofa üzerinde Bektâş *Aga ve sofa kenânnda kerrâke [sof üstlük] ve hatâvî destar [keçeden külah ve sank] ile Çelebi 'Kethüda *Bey oturup belinde kılıç, "ağa ise direk dibinde yatıp hayretinden âsâyiş ederdi [dinlenirdi], *Müftî ve 'ulemâ ise kâh mahfeide ve kâh sadr-i câmi'e geçip "Acaba hâl nice olur? İhtimaldir ki şöyle ola!" deyip güft ü şinîd ederlerdi [dedikodu yaparlardı].
O halde * Ömer dedikleri, *kul "kethüdasına hitâb-i anîf edip [kabaca sesle-nipj:
"Behey sultânım ne dursun ve ne otursun? Çün [madem] pâdişâhımız bizi birkaç "tavâşîye [hadımagasına] değişti, hemen bu sâ'at kalkıp birkaç yerden şehri âteşe verelim ve "yeniçeriye şehirlinin evlerin yağmaya ruhsat verelim; cümlesi bizim tarafa dönerler. Ba'de'hû (ondan sonra] donanmaya ve *serhadlere adamlar uçurup cümle seferde olan yoldaşları bunda [buraya] getirelim. Hünkârımız yalnız şe-

ile neye kadir olur [neye gücü yeter]?" dedikte, hemen »yeniçeri ağası yattığı

jcll kalkıp, meclise gelip, dahi 'samsuncuya çağırıp IbağmpV.
' »^e Ömer! Bre eşek! Bu senin söylediğin söz nasıl sözdür? Sus! Ol makûle tûr-jjjtı [o çeşit saçma sapan sözleri] ağzına alma! Birkaç günlük ömür için dîn ve
vjete a'dâ [düşman) ve küffâr [kafirler] gibi ihanet mi edelim? Ve cihan durdukça
sip1
er.i Ia'net ve ocağımızın temeli münhedim ve muzmahü olmaya [yıkılmaya ve Ijnaya] sebeb ve illet mi olalım? Bi-hamdi'llâhi teâlâ ftjlu Tanrı'ya şükür] Mûs-^ıuz< Niz*' ve kavgamız devlet-i dünyâya müte'âuiktir Idürtya devletine ilişkin-
dir!
Hl
ve1
Sözümüz oldu ne güzel, olmadı emir Allah'ındır, kazaya rızâ. lbtidâ lönce] be-j'dehû [ondan sonra] sizi öldürürler. Bir cân için devlete ve ibâdu'uaha sû'-i
lâyık mıdır?" dedi.
Bektâş ise: "Vallahi yok, boş yere ölemeziz [ölmeyiz]. Gelirlerse dövüşürüz" de-hezeyân ederlerdi.
Ahir karâr verdiler ki: Mâl ile halkı igvâ edeler [ayanalar]. 'Kethüda 'bey adam ,nderip, hamallar ile altın ve 'kuruş getirip meydâna yıgvp, kendi etbâ'ı ladam-
l9ı"] "Altın ve 'kuruş isteyen beri canibe gelsin" diye etrafa i'lân ettiler. Her çend [her ne kadar] nida ve feryâd eylediler bir ferd gelmedi. Ûrtûdleri
uunkatı' olup [kesilip] "kethüda *bey, Bektâş "Aga'mn yüzüne bakıp:
"Tu yüzüne! Allah belânı versin bre tama'kâr Arnavut! Ne eyledinse eyledin 'Bi-2emâl lâzımdır, başımıza ne halet gelir, devlet yüz çevirdikçe akçe her derdimize derman olur; hemen mâl cem' edelim [toplayâlıml' deyip bizi kendi hâlimize ko-wayıp ifsâd eyledin [bozdun) ve cem'-i mâl [mâl toplamak] için dünyânın fesadın ettirip bizi baştan çıkardın" dedi. "İmdi görelim, bu kadar malımız var bir adamı «anımıza meyi ettirebilir misin? Görelim akçe ne işimize yaradı?" deyip hararetinden [kızgınlığından] bî-hadd şûtûm eyledi [sövüp durdu] ve keseleri yine hamallar ile bahçesine gönderdi.
01 mekr-i dünyâ ile memkûr olmuş [dünya- hilesine bulanmış] magbvmlar [şaşkınlar] bilmez idi ki hakikatte mâl ü bidâ'a imâl ve varlık] şakîka-i cân olduğu haysiyetten [canın yansı olduğundan] azız olup, sahibinin zarûrâtını def [gereksin-melerini ortadan kaldırır] ve müşkilâtmı halleder [güçlüklerini çözer], Beşart-i ân ki [şu koşulla ki] cem' ü iddihar [toplayıp yığmak] hadd-i i'tidâli tecâvüz etmeye [aşınya varmaya], (....)
(....) Çün ağalar akçe kuvvetiyle halkı ayartmaktan me'yûs [umutsuz] ve akçeleri mekânlanna [evlerine] gönderip perişanlığa yüz tuttular. Menkûldür [ağızdan ağıza aktarılmıştır! ki ol zaman Kudsizâde, ağaların bu ka-
299
ılnrauıttiıulıut btrt yslı -I **rl M1 yoldıiail ve muatttfn {damımant} olup ktrtrafa. rin gıVmö* iken kemliyi luılft* (ktndtaini kurtarmak! Içtu hemen yelkeni eevmp, agalnın httâb eti İp:
"Bak it, si.- w oldum aann ede rela [tarureımı|* Statn her birtnla bir ı (r'avn ıı ı
mvtmf olup âlemi (duuytiyıl lıutöUı verdinle ftialer enkûı lauatu|umurl ^ kapılanma* muJleemr-t oylcdlglmis ıştının {gidip aaldlgtmlain çnra*t*HglI «yenen ıt.: (tnttuOvtı korumak) ivin hll İt« naathat kabul eimeasi» leırmı*ıntal sum vm. da bulunmak Hatâdır* daytp »itkınlp ta raya can attı
Efektti \A£n (imiv.ını* [kabaca] ı.ûı.lrt tdtp (dukundtımuıUuıa bulunup! "Kut|un sahte, (tafta) > koriütrlmut giyin keaeterie akçelerimi*! «Utken Stt an dtviete taum ve devlet tiiin Ittilftk ve tedbirini! İta kâimdir' dar idin Şimdi ro*a> vur çevirmekti aenin yanında dahi yarama* mı oktuk'" dedi
Şeyh Voli ita "*** mt*râ*mt liaân*i Mile (davranış diliyle! okuyarak aaraya •> vtecahttd (yöneldi! Stt'blUt ti fendi ve Sunlrâıkr \Uh\ Mmyo gittiler Kmfeuâtk *» *mflfti valnıa kalmakta (k.ılmakül vahşet fnrkOntû] ae-lıp, gitmek ardınca okhılat Çfelcbteftde dahi divana vardı. Nakıb feyrekıade saraya vanp ftuarUr etmek», fotörter dileme kle| yine takrir kılındı (yerinde btrakıMı), SunVadeVc ütmek ıt». lâriar ettikte (tuaro ölürler diledikte) Murâd Paşayı mik (takt Murad r**»l *tm-derrtsi Koça* Mahmûd aılm tâYlakr tttJ (bıivuk dokundurmalarda bulunduj Kud» tâde necasetinden (utanandan) saraya varamayıp, Mucsinc gidip, kapsamı kapatıp münzevi oldu. *MûfH Atta Etendi dahi kttoâM hayret ve hacâfct (şaşkınlık ^ utanç) îte kalkıp aâhiM bahre varıp (denil kıyısına gidip) kayık tlt *Yab varıp, içeri ant olundukta "'Botfâneıhaju vamnda kalsun* diye mümanaat okmthAü (karşı konuldukta! t'ıir.iun bNnemege iştigâl eyledi !tatsız tuzsuz Ocurkre kovul, dul ıVılchn fondtui sonra) sebili tahliye olunup (salıverilip] ham u inkisar ıfc (kaygı ve gücenmeyle) Şamatada olan bahçesine vanp, kapışanı kapayıp, mennlm. de muhteft oldu (evinde saklandı).
Müverrih* zarif der ki: Ağalar cemlyyetfnde bulunanların zull Q Mcata-şamıj falçakltk ve utanç kapsayan) hâlleri (davranışları) olup her biri masadaki olup *İN htetbdâ (utanç akında) kaktılar
Çttn bert cinibte (yanda) abalar yalnu kalıp perişanlığa (darılmağa) karâr ver» misler idi. 'Yeniçeri ağası ol mecliste Ebû S.t "M Efendiye hafiyyeten (gizlice) bir dantfct-öâme {b>ıgı$ dileme mektubu) yaap:

"IVn sultânımın kadimi (eskil bendesiyuıı Hattâ merhum Mehmet Paşanın sev uuu*i sadâretimde (sadrazamlık -amamudal *muhzırlık hizmetinde iken sultânıma
vı* Uullnpuın nchknt cin t İv Ictl Igfîçmtyll)* diye hukûU-t kadîincyi (eski huUu-
ivMİOia'dai rcllp InntmftftUp. »nyip tİAkUpt. valn-l ye'tdc \umuivtztuk zamanın-
((Ul'
£j çtrt-«axUk iariktrrina tefcbhoâ Içntc bulma yoVtam» girişine i vc "aftakk #fl|âB«bın *padt>ahımu kim* latam wr»ttv Bu kuUnnnm «Ihm rica ryleyeate Icy-^miîr diye Myaa ayfodt (yalvardı)
tt^tlık (bunun a>btt *krthodl *bcy. tata SOlcymân *Afta'ya bir tezkere yazıp, ^ntummMU İAnUmda) afv thlmâatn aett (HRrftlndc butundu). ZSrft Lala Süleyman ^M tnukorktroal (daha onCf) *kcthüdft btyt «Sim muhabbet ve meveddet IsevgiJ
0t aaap. beyinlerinde moikâdtt ve muvMflı kaidest meri idî ihediyeleşme w ^mUsma kuralı gtçctiiydll bu vak'ada (oaıydal Kektâf *Afta ıbrâmıyta |OMelemeslyle| *ıava>Üerin
^HtımaâaUnnml ha^lanm İstemek hususundu aerlk lortak] bulunduğu için Süley-40 -1 krndoye |kendt«ınrl ödflvcl rimt» İdi idusman olmuata). Tezkeresinde Sû-vtmstm *Aga>a yalvarıp *ComlcmU *mn\ıhtnrımudan geçtik. Kuşça canımızı bize İhatan (bagtılavını. Hâsa ki bU pâdişâha âsi olayın (okaJun). Huzür-i •bümayûna ^grıaaktan ımtmâ'ımif İçekinmemitl kcsrcl-i ttbtât-t küstaha nemize binaen Ikûsiah-^larumluhıgıımutun çoldugundan dolayı] sıV-t cezft tcretıöbCınden haviendir Iceza-^^mrmanuıdan kcrktugumurdandtr)" demiş idi.
^vçon hemlr her birifttttt mahMte (Otel) İnzmctkân vc 'ocaktan *çeraglan olan yarsın (aynı kafada olanları], kendileri ve menzillerinde levierindel emvâl-i fi-îivîîibnn (aşan çoklukta mallarınıî hıfz ü harâsete (saklama ve korunmaya! kâim (kalkt&ıpl, her bin Kânın'i1 vaki (samanın Karun'u) ve darb-i destle (kol gû-ç*k) cebren ele girmelerinde (aorta yakalanmalannda| nev'-i osret igûçlügûn biçi-mi belki mudârâlannda (ynrc gülmelerinde) nef û suhulet [yarar ve kolaylık) mu-iaıttt idi (kararUşıınlmıştO
•Jeyhol-rülâm Ebû Sâld Efendi vc lalanın savab-dlde [uygun bulduklan gibi] hibn-i tedbir canibi ihtiyar olundu (Önlemin iyisi seçildi).
Meselâ [örncfüı]. *ycniçeri ağalığı, silfthd&r-İ şehriyâriye (padişahın sÜahtanna] \rnimcyi *vcdı murâd edinip (isteyip) *ocak halkına ilâm olundukta Ibüdirildik-tr!çdn bu vak'a (olay) sebebiyle Inedeniyk) cümlesi merub ve mvutehemdiler lkoî-h içinde ve suçlu idiler]. nı^yi dartati hak-i ntyüza vurup [alçalma yûzûnü yalvar-toprajma sarOpl iUimüs ettiler ki şimdi içerden *aga çıkarsa *ocak halkının jkh tânlmâr Idarmadagml olup vehm-l azline Ibüyük kuruntuya] dûşeıkt. Hâlâ
1 İtttl >,:.noi
301
300
SEYAHATNAME
[şimdilik] maslahat ve ma'kül oldur ki vahşetleri nrimdefi* oluncaya [ürküntüleri geçinceye] dek yine 'ocaktan bir me'mûnü'l-gâile [sıkıntılı işten korkmayan] adam
'yeniçeri ağası ola. Ebü Sald Efendi ve Süleyman *Aga bu re'yi [düşünceyil vech-j vecih [çok uygun] görüp, yine onların ricalarına müsâade suretinde ağalık ve şâir gedikli ocağından bazı ihtiyarlara verilip, ağalara dahi birer münâsib [uygun}
'mansıb tevcih olunmakla [orun verilmekle] gaileyi def edip [sıkıntıyı savuşturup] ba'dehû fondan sonra] eshel-i vech üzre [en kolay yolda] cezaları tertıb olunacak-lann haklarından geline diye ba'de'l-meşvere [danışmadan sonra] ittifak etmeleriyle fbirJeşmeleriyJe] yine onlann muhtarı Karahasanoğlu 'Sekbanbaşı Hüseyin *Aga huzür-i 'hürnâyûna [pâdişâh katma] daVet ve ağalık ihsan olundu.
Ve Bagdad Agahgı'ndan gelen sabıkan [eskiden] zagarcıbaşlıhktan ma'zûl Küçük Kasım, la bir ihtiyar adam idi, *kul 'kethüdâhğı verildi ve Hezârpâre zamanında •muhzırhktan azJ ü tard olunan [görevden alınıp uzaklaştırılan] Mustafâ *Aga 'samsuncubaşı oldu ve ağalıktan azl olunan [görevden alınan,] Kara Çavuşa •Tımışvar 'Eyâleti ve *kul 'kethüdâlıgından çıkan yadigâra vezâret ile 'Bosna 'Eyâleti ve ser-çeşme-i tugât [başkaldu-anJann başı] Bektâş'a Bursa Sancağı verilip, emirleri yazılıp, acâleten [hemen] gitmeleri için hatt-i 'hümâyûn ısdar olunup [çıkarılıp] Boynuyaralı Mehmet Paşa vanp, sadr-i mecliste [başkanlık mevkiinde] oturup "Pâdişâhımız 'ocak 'mansıblannı yine yanınızda mu'teber ve makbul görülen ihtiyar müstahikkine [hak sahiplerine] verip 'hil'at giydirdi" dedikte cümlesi "AJIâh mübarek etsin!" dediler. Ba'dehû [ondan sonra] her birinin 'fermanını çıkanp "Pâdişâhımız sizlere filân ve filân 'mansıblan ihsan etti" deyup [diye] emirleri öpüp ellerine verdikten sonra kıyam edip [ayağa kalkıp] hatt-i 'hümâyûnu çıkanp okudukta cümlesi bozulup bi'z-zarûre [ister istemez] "*ferman pâ-Cüşâhımtzındır" deyip Mehmet Paşa gelip gitti.
Anlar dahi evlerine gidip 'mansıb tedârikinde [hazırlığında] oldular. Küçük 'çavuş Ahmet *Aga başçavuş oldu. Başçavuşluktan Amber Alî *Aga'ya yaya beyliği verildi ve 'çorbacılardan biri asesbaşı ta'yın olup, kâtil-i Cinci, ümnili Cehûd [Çıhl] Hüseyin şehir 'subaşısı oldu.

Ol gece ki, leylet-ül-ahad [pazar gecesi] idi, *vezîr-i a'zam ve *müftî ve şâir *a'yân cem'iyyet ile sarây-i 'hümâyûnda kalıp, ihtiyaten tahaffuz ve intibah [korunma ve uyanıklık] üzre olup gözlere hâb [uykuj girmedi. Ve *aga-yi cedîd İyeni *ye-niçeri ağasıJ ve *kethüdâ beye kol gezmek ve zabt u rabta takayyüd eylemek [düzene
Eskiden "kötü", "muzır" kimseler için kullanılan deyim. -NÖ.
MELEK AHMET PAŞA DAİRESİNDE
rfmekl tenbîh olundu.
q\ g?0 *vâlîde-î şehidin [şehîd valdenin] cenazesi *harem-I 'hümâyûndan ihrâc
#<^y-i Atık'a gönderilip anda [orada] teçhiz ve tekfin olunup [keferuerüpİ Sul-
%< Ahroel merhumun türbesinde dem olundu. *Harem-i 'hümâyûnda ne kadar ce-
& - fcariyeleri] var ise hemen ol gün cümlesi 'Eski Saray'a nakl olunup, merhü-, jjjl ı
^alından bir mikdâr gayeti [en çok] on bin akçeye dek verilip, ikişer sandık es-** _ ejyâlar ile cümlesi taşra ihrâc olundular ve hâllerine münâsib [durumlarına
s ^ pir Müslüman'a tezvic etliler [Müslümanla evlendirdiler]. njü&d olan 'yeniçeri ağası ve 'kethüda 'bey ol gece malların bahçelerine
p ertesi bi-hasebiT-*ferman [buyruk nedeniylel 'mansıblanna gitmek üzre eı-"Vjnyla [adamlanyla] binip, şehirden taşra olup, Çekmece havâlisinde 'çadırların ^ (jular. 'Kethüda 'bey hemen yüz yirmi bin 'fıluri istishap etmişti [elde etmişti] ^ne mahremlerinden [yakın dostlarından] menkûldür [aktanlmtştır].) ^ezbûr [adı geçen * Bektaş *Ağa] Bursa 'mansıbına gitmeye âr edip [utanıp]
^azeden dahi havfı [söz işitmekten de korkusu] olmağın [olmakla] Silivri-^pisi'fldanhariç [dışında] çiftliğinde muhtefî oldu [saklandı]. Yine emn-i hftur gel-
eyip [yine içi rahat etmeyip] andan kalkıp, zu'munca [aklınca] me'men ittihaz et-£ (güvenceli yer bildiği] ocağa düşüp, kendi menşe'i [kendi yetiştiği yer] olan (^juncular 'odasında ihtifâ [gizlendi] ve onlara iltica etti [sığındı]. Onlar dahi tebtfrî gösterip [yüz çevirip] "Sana 'mansıb verdiler, itâ'at etmeyip gitmedin. Git-ed$n surette biz sana nice sâhib çıkabiliriz? Itâ'at-i ulü'l-emr etmemiş olursuz buyruk sahiplerine uymamış olursunuz]. Hâsılı seni kurtaramazız [kurtaranlayız]" dediler. Anlardan dahi me'yûs olup [umut kesip], tebdîl-i câme [kılık değiştirip] rerrâh [Pa$a] Câmi'i yanında kendi dostlanndan Altıparmak'm hanesine vardı. Hizmetkâr sahibi 'müderris adam olmakla saklamaya cür'et edemeyip [göze alamayıp], yine ol mahalde Terlikçi Mehmet Çelebi derler bir Hamzavî1 hanesine vanp saklandı. Ve eski emekdân bâzâra giden bir oğlandan gayn ol mekana geldiğin [geldiğini] kimse bilmezmiş. Bektâş, Bursa'ya gitmeyip gaybet ettiği [kaybolduğu] şayi* oldukta [yayıldıkta] taraf-i saltanattan taleb ve çiftliğinde ve hanesinde bulunmayınca'kapıcıbaşılardan Boyacı Hasan *Aga ahzine [tutulmasına] menıûr olup tellâllar nida ettirdiler [bağırttılar].
Meğer bâzâra giden, Bektâş *Aga'ya kuzu eti ve has ekmek ve ba'zı et'ime-i nefise [çok güzel yiyecekler] alıp ol menzile [eve] götürür imiş. Oğlanı bilip ehl-i sûk-
Hamzavî: Bayramiyye tarikatının bir dalı olan Hamzaviyye tarikatından olan kimse. -NO.

rtm (pazar esnaftndanj biri ardınca gidip, ol nevaleyi taşıdığı menzili görmüş. B> yaa Hasan vafir etba'jyla (kalabalık adamlarıyla} arayarak Cerrâhfpaşal semtine vtttp. Altıparmak ona münfesih fonun adamı] olmakla evine girip teiahhus edip (arayıp) bulmadı. Ol mahal (an/ tellal. "Bektâş 'Aga'yı bulup haber verene 'dirlik ve ihsan veri-lir" diye çağırırdı. Sabs-i mezbûr (adı geçen kişi) Boyacı'ya gelip "Ben kande olduğunu bilirim. Va'd olunan seyi ver göstereyim" dedikte Hasan *Ağa müte'ahhid olup ol menzile vardılar.
Bektâş ev basıldığını görüp havf-i can (can korkusu] ile dolap ardı mânendi [gj. bil bir maıikıe (dar yerde] saklandı. Hele arayarak bulup "Çık" dediklerinde çıkmayıp, etraftan kılıç ucuyla dürterek çıkarılıp rızasıyla teslim olmamakla muşt ve leked (yumruk ve tekme] ile basın ve ba'zı â'zâ ve cevârihinî (örgenlerini ve etini koramı] mecruh edip (yaralayıp] aksakalı ve cümle cismi [vücûdu] kana mûstagrak olup [bulanıpj, kavi ve cesîm (güçlü ve iriyan] olmakla güçle [güçlükle] zebûn edip (güçten düşürüp] bende çekip ve elleri bağlanırken "Bak a Boyacı Hasan, gel hemen ağzımdan bir kurar çıkmadan beni bunda öldür" demesi hezeyânât-i cahilaneden add olundu (bilisizce saçmalıklardan sayıldı].
Hasan *Aga bir taşçı eşeği getirtip diledi ki bindire. Ol mahal [sırada] hazuîn-den [orada bulunanlardan) Hamza Çavuş nâm bir merd-i pir [yaşlı adam) Boyacı'nıtt kulağına dedi ki:
"Egerçi [gerçi] Bektâş magzub-i pâdişâhı [padişahın gazabına uğramış] ve envâ'-i cezaya seza [türiü cezalara layık] bir kişidir, fe-emmâ [yine de] *ocak menâsıbından /hizmetlerinden] bir mertebe kalmamıştır ki vâsıl olmaya [ulaşmaya). Şimdi sen bunu himâra [eşeğe] bindirip götürflrsen cümle *yeniçeri sana kinedâr olup [kin besleyip] bir vakt ile senden intikam alırlar. Benim beygirime bindir, götür" demekle Hasan *Ağa gördü ki hayrhâhâne [iyilik yolunda] nasihattir; "çavuşun beygirine bindirip, kollan bağlı, atın altında bukağı vurup

Aksaray'dan sarây-i ¦hümâyûna varınca [varıncaya dek] alâ-melei'n-nâs [halkın önünde] tezlîl ve tahkir (aşağılama ve hakaret] ile götürürken ehl-i sûk [çarşı esnan] "Bre pâdişâh hâ'ini zâlim, işte cezanı buldun!" diye yüzüne karşı Tu!" diyerek, takıl' olarak [kınayarak] ve tahıa-i teşrîî' kakıp ta'n ü lan (sövme ve ilenç] ile teşhir ettiler.
Bektâş *Ağa ise mektûfül-yed (eli bağlı], merbûtü'r-ricl [ayağı bağlı), beygir üzerinde, başında bir siyah kavuk, destan [sangı] yok, çehre-i mehâsini [sakallı bıyıklı yüzü] al kana boyanmış, magbûniyyet-i cehlden [bilisizliğin verdifi şaşkınlıktan] eymân-i ye's makamında [umutsuzluk antlan yerine] parmağın kal-
304
MELEK AHMET PASA DAİRESİNDE
jyor-i şahadet ilânına meşgul idi. Ehl-i sûk cûhtaalinin Içarşı adambnran fit .gp] ta'n û, teşnî'lerinden [yerme ve ayıplamalarından) elliden mütecaviz
jokl ettal [çocuk] ve mûrahik [yeniyetmel oğlancıklar ardına dusup "Bre $jnf& Bre ^ gidiyi! Filân kani bu filânın şapkası!" diye cogtnsıp bile (birlikte)
' ok*""1 aslı budur ki: Vak'adan [olaydan] birkaç ay mukaddem [öncei mezbu-^^çenin] ehl-i sûka Içarşı adamlanna] olan cevr ü maddîsi [eziyet ve zul-l# jjjbadan [çarşı esnafından] bakkal ve şâir zimmüere [Müslüman olmayarda-
ofO&fi verip, halka eksik sattırmağa sebeb olduğundan ibâdullâhm [insanimi cjiiia erişip, ba'zı sitem-dîd [zulme uğramış] zarifler kapısına Frenk şapkası bi-rahm ve bî-diyânetligine [acımazlıgma ve dinsizliğine) ta'arruz etmişler , [adamları] ale's-sabâh [sabahleyin] kapı üzerinde şapkayı bulup haber ver-
nde magrürâne [büyüklük taslayarak] hande edip [gülüp] "Bizim Altıparmak iin Çelebi'nin geceliğidir, ona verin" demiş idi. Altıparmak Bosnavî İbrahim y •müderrisinden [müderrislerden] idi, ağalara mûntesip "çtragları lyc-¦tfisteñ\ olmakla meclislerinde lâübâtt [senli benli], latife [sakal ve kûfriyaıa ^jeleıel müte'allik şakalar ettiğinden bu makûle [buna benzer) mizSh-i mustth-'^l£r [iğrenç mizahlar] ile âlûde olmuş idi [bulaşmıştı]).
(jjr çend [her ne zaman] kapıcılar ehl-i sûktan (çarşı adamlarından] harfendaz jj))]an [laf atañían] azar edip [azarlayıp], etfâli [çocuklan) değnekler ile ürkülür-^j.. yine halk etrafını çevirip ve şütûm edip [sövüp] etfâl akabince (ardında] el »Bâb-i •hümâyûna dek gittiler, jfeball-i ibrettir ki zamân-i izzetinde (güçlülük zamanında] yarunca ve ardınca ^elli nefer skarlat-pûş [ıskarlat giymiş] yassı kuşaklılardan mâ'dâ {başka] yirmi jgjar bâlâ-kad [uzun boylu], hünkârı sarıklı 'çuhadarlar ve iki cânibden ilki yan-^pjild mükellef yoldaş ellerinde birer *tug rîşesi Isaçagı], rengâmîz [renk renk) jjgebbe (sinek yelpazesi] ile atının gözün ve bumun ve kulağın ve taşagm lervîh ve [jjd-i zübab ederek [rahatlandmp ve sinekleri kovarak] ve halk el bağlayıp selâmın sljnlar iftihar ederlerdi. Bü'l-aceb ki (şaşılacak şey ki] ikbâl-i dünyâ [dünya devleti] jdttomûnkabpohcak [düşkünlüğe dönüşünce) *tug-i mizebbe [sinek yelpazesi] yerine kamçılar ile bindiği beygiri sürüp giderlerdi. Na'uzubi'Uâh mln mücazaiil-j'Dál ve seyyiati'l-efâl [eylemlerin kötülüğünden ve davranışlann cezalandırılmalıdan Tann'ya sıgınınz). Bektâş *Aga bu hâlle sarây-i »hümâyûna varıp arz Sundukla cevâb çıkınca [bir yanıt gelinceye dek] "kapı arasında ahkondu. 01 vakit sâbıkuz-zikr [daha önce adı geçen] Kuşçu Mehmet ki *VâUde-i Kebî-
305
SEYAHATNAME
re'nin fBüyük »Vâlide'ninj katilidir. Bektâş *Aga'nın karşısına gelip "Bre ha'in Jim, ben sana ne isledim ki beni deftere yazıp başım istedin?" diye tevcih edip, ^ taş *Aga kaşın çaap "Bre put kıyafetli katil yıkıl şundan [şuradan]!" diye ta'nif te [azarladıkta] Kuşçu Mehmet "Bak şu mel'ünun vaz'tna fdavranışına]! Put det^, çoktan gitti" diye vâfir şetm ü İa'n eyledi [çok sövgüler ve ilençlerde bulundu],
Ba'dehû huzûr-i *hümâyûna [padişah katına] getirdiklerinde katline işaret ol^ makla boğulup cüssesini [vücudunu] *meydân-i siyâsete ilkâ ettiler [bıraktılar]. ^ dan [oradan/ bir kilime koyup hamallar ile menziline [evine] gönderildi. Narr^ kılınıp taşrada dem olundu [gömüldüJ. Emvâl-i firâvâm [tükenmez mallan] *mîrîyç kabz olunup [alımpj, cümleden [hepsinden] sonra oğlunun delaletiyle [yol göstef mesiyle] menzilinde olan havz-i âb [su havuzu] kal* olunup [dibinden kesilip] altın da bir havuz misâli mahzende [havuza benzer bir rnahzende] dökme *riyâl ve marsûs [kurşundan ikij güğüm 'fUuri ve nice eşyâ-yi zî-kıymet [çok değerli eşya] bulunup ahz olundu [almdıj.
Müverrih [tarihçi) der ki; Bektâş 'Ağa Arnavut cinsinden zuhur edip ibtidâ* ha. imde [ilk döneminde] 'Sekbânbaşı Deli Kasım'a hizmet, ba'dehû [ondan sonra] *ye. niçeri olup, yoluyla aşçı ve 'odabaşı ve 'çorbacı oldukta Kasım 'Ağarım dâmâdı oldu. Bagdâd fethinde yoluyla 'kethüda *bey oldu ve *cülûs-i ibrahim Hânî'de Mu$. tafâ Paşa vaktinde Tekeli yerine 'yeniçeri ağası oldu. Kendisi sırf ümmî idi [okuması yazması yoktu]. Lâkin Sivasî [Sivaslı] şeyhten bi'atli olmakla ehl-i tasavvufa [tasavvufçulara] amiyane taklîd ederdi [bayağıca öykünürdü]. Hattâ asnnda Hamza-vîlik nâmıyla müttehem idi [suçlanmıştı]. Fe-ernmâ [ne var ki] hisset-i tab'ı [ya-radıhşmdaki cimrilik] ve denâ'et [alçaklık] ve tama'ı [açgözlülüğü] hadden ziyâde idi ismin asmıştı], 'Ocakta mâl-i firâvân [çok mal] kazanıp tâ 'yeniçeriliği halin-den beri murabaha ve mudârebeye [faize ve

ortaklığa] akçe verip, mesken ve me'kel ve melâbiste [konut, yiyim ve giyimde] tefrit ve taksir sahibi [aşın tutumlu] olmakla masrafı [gideri] gayet kaili [çok az] olduğundan gittikçe malı ziyâde olup, sermâye-i azîmeye [büyük anamala] destres bulup [ulaşıp], ba'dehû [ondan sonra] yüz elli akçe tekâüd ile müsterih olup, devleti kemâlde iken [talihi olgunlaşmışken] Sultân ibrahim Hân vakasından [olayından] sonra sâhib-i nâm ve kelâm (adı duyulup ve söz sahibi olup], umûr-i *hâssa ve *âmmeye [özel ve genel işlere] müdâhale [karışma] ve irtişada akranına teveffuk eyledi [rüşvet almada akranından baskın çıktıj. Menâsıb [görevlerj ve hidemât [hizmetler] ve *eyâlette müdâhale edip ve •mevîeviyyet ve medârise [medreselere] karıştığından mâ'dâ [başka], ekser celeb-keşân ve zahâ'ir ve me'kûlât [koyun, zahire ve yiyecek] getirenler ve gayriler
306
MELEK AHMET PASA DAİRESİNDE
«jjjalan] kendi sermâyesin kullanıp, kezâlik {bunun gibi] ekmekçi fırınlan ve kj^allar ve şâir zanaat erbabında sermâyesi olup, ihtisâb nâibleri, belki istanbul tadılan kol gezdikte bunların fırınına ve dükkânına ve alâkası olan sûkaya (çarşı es-Jl3jinal taarruz edemezdi. Faraza bakkala "İn aşağı" deseler, bakkal kâfiri "Siz beni
eremezsiniz sultânım, sermâye Bektâş *Ağa*nmdır" diye hande-künân oldukta (güldükte] hâkimler râh-i müsamahaya [görmezlikten gelme yoluna] ulâk-i inandan
(dizgini bırakmaktan] gayri çâre bulamazdı. Akıbet sû'-i efâlinin Ikötû dav-[jnisUnnın] mücazâtm [cezasını] görüp, bu kadar hırs u ta'b ile [hırs ve eziyedel
ası* ettiği [topladığı] malı gayre [başkasına] nasîb oldu.
Tutup götüren Boyacı Hasan 'Ağa'ya hizmeti mukabelesinde [karşılığında] jöipıcılar 'kethüdâhgı verildi. Kara Çavuş dedikleri Mustafâ * Ağa'ya 'Tmuşvar 'Eyâleti verilip yevm-i
ma'hûdda [sözü geçen günde] şehirden iz'âc ve ihrâc olunmuştu [sıkıştırılıp dışarı çıkarılmıştı]. Taşrada Çekmece kurbunda [yakınında] 'çadırların kurup, andan [oradan] kalkıp Silivri kurbunda Burgaz nâm karyede vâki' [Burgaz adlı köydekil çiftliğinde karâr edip [durup], gitmek tedârikinde iken 'kapudânlık 'fermâmm gönderdiler. *Fermânı getiren 'vezîr ağasına bin 'kuruş ve *mTat verip mesrur olmuş [sevinmiş] iken der-akab [ardından] Boyacı Hasan altmış mikdârı nefer ile varıp, ib-râz-i hatt-i 'hümâyûn edip [padişahın yazılı buyruğunu gösterip) "Emîr pâdişâhın!" M giribânma el vurdukta [yakasına yapıştıkta] tayfası mümâna'at murâd ettiler [karşıdurmak istediler]. Hasan *Aga na'ra vurup [haykınp] "Çekin elinizi, cümlemiz kılıçtan geçersiz [geçersiniz]!" demekle mürtedi' oldular (korktular]. Hele [sonunda] mezbûru [adı geçeni] bende çekip [bağlayıp], bir ata bindirip Silivri İskelemde kayığa koyup sarây-i 'hümâyûna getirdi.
Huzûr-i 'hümâyûna getirilince [padişah katma çıkarılınca] hâzırından [orada bulunanlardan] Ahır Halifesi Hızr *Bey nakl eyledi [aktardı]:
Huzurda dâmen-bûs edip [etek öpüp] hacâlet birle [utançla] durdukta, pâdişâh jetleri bfz-zât hitâb edip: "* Yeniçeri ağası sen misin?" diye buyurdukta "Belî [evci] pâdişâhım" diye yer öptü.
pâdişâh eyitti: "Niçin bu kadar fitneler kaldırdın?"
Cevabında "Benim suçum yoktur" dedi.
Pâdişâh "Yâ bunca fitneleri kim kaldırdı?" dedikte "Bektâş *Aga ve *kul •kethüda kaldırdı" diye cevâb verdi.
Pâdişâh tekrar hitâb edip "Yâ sen *aga değil miydin?" dedikte, "Pâdişâhım anlar nıûiegallibeden [zorbalardan] idi. Ben onların zabt ve sözüne muhalefete [önlenmesl-
307
SEYAHATNAME
ne ve sözüne karşı çıkılmasına! kadir değil idim fgüç yetiremezdim]" dedi.
Pâdişâh: "Sana birkaç kere hat gönderip da'vet ettim, niçin gelmedin ve şimdi ne aceb fnasıı] geldin?" dedikte berk-i bîd fsögut yaprağı] gibi hitâb-i pâdişâhîden İerzân olup [titreyip]:
"Gelmeye anlar mâni' olurlardı hünkârım** dedikte, pâdişâh "Kaldırın!" diye İşaret etmekle taşra çıkarıp *bostanabaşıya teslim ettiler. & "*
*Aga bu aralıkta durmaz ağlar ve ale'I-ittisâl [hiç durmadan] çesm-i hasretten eşk-i nedamet /özlem çeşmesinden pişmanlık gözyaşı] dökerdi. Ol mahal (andaj 'bostancıbaşı ta'n edip [paylayıp]:
"*Aga hazretleri bu ağlamak evvel gerek idi. Son pişmanlık fayda vermeyeceği meşhurdur. ülu'I-emre muhalefet [buyruk sahihlerine karşı çıkmak] fi'l-hakîka [gerçekte] candan el yumaktır ve devlete istilâ edip [ele geçirip] bî-pervâ [korkusuzca] atıp tutmak kişi kendüyü [kendisini] belâ ve helak [ölüm] deryasına atmaktır. Vakt-i fırsatta [fırsat ele geçince] muhataraya [tehlikeye] bî-pervâ cür'et edenler [atılanlar] cân hazarında dahi merdâneltk [mertlik] göstermek gerektir" deyip * bostancılara işaret etti. İki *esîr götürüp fi'l-hâl fhemenj boğdular. Ramazânın yirmi sekizi idi [14 Eylül 1561]. Cesedini Emîr Buhâri Cârni'i'nde gasl [yıkadılar] ve makâbir-i Mûslimînde [İslam gömütlüğünde] defn olundu (gömüldü],
*Aga-yi mezbûr [adı geçen *aga] Nahçıvân semtlerinden Terâkime [Türkmenler] ağhm idi. Bazı şark seferlerinde getirilip, nice edâniye [aşağılık kişilere] hizmet ederek "yeniçeri ve aşçı, ba'dehû fondan sonra] yoluyla * çavuş olup, Sultân İbrahim *cülûsunda başçavuş idi. Civan*kapıcıbaşı sadâretinde *muhzır,

ba'dehû yoluyla Girit'te *kethüdâ *bey, ba'dehû gelip *aga olmuştu. Söz ocağa düştükçe cümlenin *serdân [başı] olup ta'yin ve tama* [açgözlülük] sevdasıyla hâli buna müncer oldu [durumu böyle sonuçlandı]. Bin beş yüz *kese kadar nuküdu [nakit parası] ve ona göre tuhaf ve eşyası [ufak tefegi ve eşyası] mîrîye alınıp mechûl yerlerde bir nice emvali dahi [malı daj kayboldu.
*Kul 'Kethüdası Mustafâ *Aga'ya [Çelebi Kethüda'ya] * Bosna *Eyâleti verilip, vâfîr [çok] altın ve nuküd istishâb [elde etmiş] ve ol dahi yevm-i ma'hûdda [belirtilen günde] istanbul'dan çıkmış idi. Hem-râh [yol arkadaşı] olan etbâ'ma [adam-JannaJ vefâdâr fvefâh] olma zu'mıyla [sanısıyla] avuç avuç *filuri bezi edip
Günümüzde Azerbaycan'ın bir parçası olan, ancak Azerbaycan-Ermenistan anlaşmazlığı yüzünden, Azerbaycan'la ulaşımı ancak Türkiye ile İran üzerinden sağlanabilen, Aras İrmağı boyundaki toprak parçası. -NÖ.

] Gelibolu'da.-NÖ.

, kür ü bâr-İ azîm ile [büyük yük ve denklerle] Tektrdagı'ndan Malkara'ya
$V l^jdemâ [daha önce] Bektâş *Aga'nın kailini işittikte *mansıba gitmekten \c-firar ettiğini [çekinip kaçtığım] töhmete hami edip (suça yükleyip! vesveseli1'. [j(uruntuday^1^ Ka^an ki tne z*man kil Kara Çavuş'un katlini [öldürüAmesim] $ ^' itfan ba'zı ihsân-dîdeleri [bağışlarından yararlanmış olanlarl yazıp bildirdikle ılımayacağını tahkik edip [gerçekleyip] bâr ü *bengâhm [ağırlığını] ol ma-p rûradaî bırakıp» bir heybe altm ve bir mikdâr cevahir [mücevheri makûlesi di] ^X ^ manrem yarar emekdârlanyla firar ihtiyar eyledi [kaçmayı seç-lan ve şâir etbâ'ı [adamları] cümle [hepsi] kalan eşya ve nuküdu yağma edip. ^' ü ni$ân oldular [adlan ve izleri kalmadı].
- n istimâ* olundukta [kaçışı duyuldukta] etraf ve cevânîbe [yana yöreye] evâ-^kende kılınıp [buyruklar gönderilip], bervech-i 'arpalık [arpalık olarak] 'c^rıcag) verilen *Defterdârzâde Mehmet Paşa'ya bi-eyyihâl ahzı ine olursa ol-^'^lanmasıj için emr-i şerif gitti.
Stl »Kethüda *bey ise Ferecik1 Kasabasına doğru gitmişti. Der-akab Ihemen] ahzine ^lanBiasına] ta'yîn olunan Şeyhoğlu dahi Ferecik'e vanp kondukta kadıya vanp ^^n[ann okutunca *kethüdâ *bey Ferecik'e konmayıp Orhan Suyu semtine mü-rciholdu. Ferecik'ten ve etrafa *re'âyâ sürülüp yolun aldıklarında lyolunu kes-¦UerindeK belinde olan *tîrkeşi boşaltınca Itüketinceye dek] hayli cenk edip vâfir içokl ^m mecrûn ey*ecu' [yaraladı].
Esnâ-yi cenkte [çarpışma sırasında] kendisi kolundan mecruh olup [yaralanıp] l^nehâl İse tutup bağladılar. *Defterdârzâde müşarünileyh Mehmet Paşa, ileride Karasu Yenicesi'nde idi, ana dahi [ona da] adam uçurup, binip sür'atle gelmiş idi. 'Kethüda beyi maglûlü'1-yed [eli bağlı] vezîr-i müşarünileyhe teslim ettiler.
Ol mahalde zahmmdan mustarib [acı çekiyor] ve hayâlından me'yûs [umutsuz] oimagm [olmakla] "Paşa hazretleri lütf eyle, bent sağ gönderme, bunda [burada) kail eyle [öldür]" dedikte, "Biz de bu maslahata [işe] me'mûruz" diye cevâb verdi. Ruhsat [izin] rica etmekle âbdest alıp, namaz kılıp, tövbe ve istiğfar ve kelime-i şahadetten sonra kemendi kendi eliyle bayağı vakar ile sakalını kaldırıp boğazına geçirip, şahadet getirerek teslim oldu. Başı kesilip Şeyhoğlu ile Âskâne'ye [İstanbul'a] gönderildi.
Müverrih der ki: Tesebbüt [dirençlilik] ve şecâ'at [yiğitlik] ve kerem ve sahavet

(cömertlik) ıShlbiermden olagelmiştir. Har kanda (nerede) hapla (cimri] vt ç|çil. çak) ver (M muhannes falçnk] ve cebân (ödlek) olurlar,
ttektfis *Ag« vt Kara Cavuı ikUl dahi Ptntt Hamld gtbl htoaet (cimrilik) v. nAVt (alçaktık) !l« maruf tdtler (tanınmışlardı). Ahi olunup İtle geçirilip)
(kurtuluştan} muhit MuuakM?) tdûgûn (olduğunu) bilirler iken» giryin vr (>. 1 olarak lıiglaytp aıalayarakj hamryyet-l aterinayı (yiğitçe çabayı) uıcunft'-l cttt\, flltde ile fyararsıt sulanmadan yarar umarak] rüavey (retH) oldular Amma çe| j •Kctluukt *Bcy ıu* (sinik' knhmı'ı mlv (otünde yaradıktı cömert] olmağın |uit„(. vûsVrtda olan mertebe [gncundt olan ölçüde) mücadele ve mukavemet edip n, koyup], •rtrkeşt tcltloldukta (okluğu boşaldığında) yaralı tutulup, bttl-ı camia ^ İcattım vermede de) ahıssesyi scbûk»nuıgx (kusbtytnll ctuutlrtl gibi kuc-nâk q> madı ftitremedi J,
Amml haktr dtrtm ki otn tatlıdır gayri (başka) eeyt ben/emet. Ancak bu
mensel Ikayuu&ı! hükmün hm (bilgelerden] nakl olunan (aktanlan) bu kelnnvt hy. met-enolmm [bilgece sözün] medlulü fantamı! olmak var kl demlilerdin Bir .111) ^ kil mil faktllı vt olgun biri) bir beltyyt-ı örtmeye [bûyûk belaya) düştükte, bir lıîlc tedflrikf mümkünse Ikurtulumyu btrhlle sağlamak oknaktıysal vûVu men*, be [gücü ölçüsünde} say etsin [çalışsın). Akl-i sahih tndlnde (gerçek akıl için) nerit mutasavver değilse (kurtuluş olanaksızsa), cczA'-l bt-nef ile (bos yere sızıldanmış metanet -i sabr şerefini (sabır dayanıklılığı onurunu) izâle (yok) etmemek akıl ve ^ huıı kuvvetine delildir demiştir. Sakarâdc M us t, 11.1 *Aga nakl eder kt:

"*Vcdr-i ucum Styâvus Pasajın huzurunda idim. *Vt*îr meşgul-i keUm idi (konuşuyordu). Ansuun bir tabakça İçinde yunmuş [yıkanmış], sakalı taranmış *ktı-hüdl beyin res-i makuAın (kesilmiş basım) önüne getirdiler. Nigchani lanstnn) gc. ttrdiklerinde mıtşmr'ı; olup (yüzünü ekşitip! husOM *hûmAyûna gönderdi ve teessüf suretinde bas salıp:
"Aralarında şu adamdan tua'kül yogidi (yoktu). Yine kerim idi. Havnndan firlı etmese, vanp 'Bosna'da otursa ric* vt tahlts [lamamın] muradımız idi. Amml eceli gelmiş" diye vafir [çok! acıdı. Kerem ne gûna i tüt'] auaM memdûhadır {övülecek niteliktir] ki a'dftlan (dûşmanlan) bile küremâmn Ikeremtt olanların] zikr-i cemllini ederler (İyilikle anarlar].
¦Kethüda beyin başı *Bâr>i •hümâyûnda bir gün durup, ba'dehû londan sonul ihsâu-dıdelcri (iyiliğini görmüş olnnlnn] alıp Azmlzâde merkadi naziresinde defe ettiler (gömdüler).
310
Mt 11 K AHMOT PASA DAlRtîMNDB
jov.ivri ederler (mı İn urlar) kl: *Vczîr-l a'znnı devletin birkaç senelik İradım ve ui,ıOiılt"t Igeltr vc giderlerini] yoklayıp ve ağalann tasallut ile müdahale ettikleri filizlin IroaHann) muhaaebaain görüp "kethüda *bey iki sene aamon-l tagottüb ve
(iiyvO'Kİ'i l*zorbalık vc algınlık zamanında] on beş bin *kesc mfll-i mîrîye destres ^lip(kiV.uuiuıpl, be$ bin *keae ıarâf ve Itlnf etliği (harcadığı ve yok ettiği) müte-wy«(R0ktu (ortaya çıkıt). Bunun dahi İki bin *kesc kadar nukudu i nakil parası] ve
Islıktı cfeüu (asın ölçüde) tuhaf« cşynsı mîrîye nhz otundu (alındı).
Orunon emvalinden (mallonndan) ve ba'd hazft (bundan sonra) zikr olunacak et-'¦(.'ıiını:' müsadere İr »inden alman bu kadar bin *keoe, bl'Ucûmlc "enderûn •hazinc-«ıı ıl.ıı»! olup (ainp) taşra *defterdara tealim olunmadı. Çelebi * kethüda firar et" ttomek IkiKtıfiında) Cümle emvalini cib.Vı (bütün inallanml yağma ve talan edip et-fift (vıı.O» olmuşlar Idt (dAftılmısIardı). Başı geldikten sonra Defterdarzade'ye em-vîlif<ûs.inuı {dogtmk mallannın) tahsili (toplanması) için emr-i şerif gönderildi. ^jshısıismUt perakende edip (dağıtıp) lıczâr takayyüd ile [pek çok çabayla) kırk •yak akçelik .ılım cem' 0 1 .ıhsil edip Astıflnc'yc (İstanbul'a) gönderdi.
Ukm Sikfltum (güvenilir kimselerden] menkûldür laktanİnuştır) ki: Çelebi •Kcthûdl'nın bin 'kese kadar nukûd ve eşyası târâc-gerde-î etbft' olup (adamlarmca «tftusbntpl ek girenleri c.ibcc.1 (yer yerj haklayıp hazm u ketm olunmuştur (yeni-
»ndınltp gizlenmiştir).
Hisli kelâm (sözün kısası] bir iki sene âleme (dünyaya) velvele verip, *Devlet-tAlyfty kabz.ı-i tasarruflarına (pençelerine} alan agalann Skıbet-i hâli [durum-fcnmn sonucu) bu veçhile hitam bulup (böylece sona erip) kcenlem yekûn [hiç yok-
tnuş gibi) oldular.
(Nttlmfl, Târîh-f Nûlmd, c. 5M s. 116-144) 48. ÖZÜ VALİLİĞİ'NE
Mdck Ahmet Pa$a halk ayaklanması sonunda * sadrazamlıktan çekildiğinde sağ ve Otn olarak bu belalı durumdan kurtulduğuna sevindi, özü'ye doğru yola çıktı. Bu, Evliya Çclcbrnin Rumeli'ne ilk yolculuğuydu. Yeni köy'e vardıklarında istanbul'du gelen haberler bu belalı durumun daha da büyüyüp sürdüğünü ve kanlı bir biçimde sonuçlandığını ortaya koyuyordu. Paşa. * yeniçeri ağalarından Çelebi *Krthtld»p valilik verildiği halde yolda kaçtığını, Mora ValİİİĞi'ne giden Defter-.Lu.mJc Mehmet Pasa tarafından yakalanıp öldürüldüğünü, Gümülcüne Me-.-ifîıp'n.ı gömülüp babının İstanbul'a gönderildiğini de ulaktan Öğrendi. Bu haber
311
SEYAHATNAME
49. RUMELİ YOLLARINDA
Burgaz Kervansarayı. — Yüz elli ocaklı büyük bir han. — Develiği ve ahırları üç bin hayvan alır. - Sular kararınca kapılar kapanır', gaeyarısı dışardan konak gelse içeriye alınır, ama içerden dışarıya dünya yıkılsa kimse çıkamaz. — Sabah herkes hazır olduğunda hancılar sorar; 'Malınız, canınız, atınız, donuma tamam mıdır?" Kapı ancak herkes "Tamamdır" deyince açılır. - Vezirlerf vekil/er, a'yân için Sokullıt Mehmet Paşa'ıiırt yaptırdığı saray.
Burgaz Kervansarayı - Bir *bâb-i azîm [büyük kapı] içre kal'e-i azîm misâl [çok büyük bir kaleye benzerî, karşı karşıya yüz elli ocak hân-i kebîrdir [büyük bir hândır]. İçli ve taşralı ve *haremli ve develikli ve ahırları bir mihmân-sarây-i azimdir [büyük bir konuk sarayıdır! ki üç bin devâbbân [yük ve binek hayvanları] rnaküiesi alır. Kapısında dâima dıdebânlan [gözcüleri] nigehbânlık [gözcülük] etmededir. Ba'de'l-işa' [sular karardıktan sonra] kapıda "mehterhane tabii [davulu] çalınıp, içeriden taşra [dışarıya], bîrûndan enderûna [dışarıdan içeriye] gelip gittiklerinde kapılan sedd edip [kapayıp], hânlar içre cânib-i 'vakftan [vakıf tarafından] kanâdîlleri [kandilleri] *çerâgân edip [yakıp], kapı dibinde yatarlar. Eğer msf-i leyl-de [gece yansında) taşradan misafir gelirse kapıyı açıp içeri korlar ve hâzır ta'âm [hazır yemek] getirirler, Amma cihan

yıkılsa içeriden taşra bir adam komazlar. Şan-i vâkıf [vakfı yapanın koşulu] böyledir. Tâ cümle misafirler kalkıp, 'mehterhane dövülüp, herkes kendi malından haberdâr olup, hâzır-bâş olup, hancılar tellâllar gibi; "Ey ümmet-i Muhammed, malınız, canınız ve atınız ve donunuz tamâm mıdır?" diye nida edip [bağırıp], cümlesi "Tamamdır, sâhib-i hayrata Hak rahmet eyleye!" dedikte, bevvâblar [kapıcılar] vakt-i Şafiîde [gün ağarırken} dervâzeleri [kapılan] küşâde kılıp [açıp], yine kapı dibinde: "Yollardan gafil gitmen [aymaz gitmeyin], bisât [yaygı] kaybetmen, herkesi refik [yoldaş) etmen! Yürü, Allah âsân ge-
312
MELEK AHMET PASA DAIRESİNDE
Şutunu: Seyitlik taslayan/ çok olan kent. - Tatar yüzlü, çini mavisi gözlü peygamber soyu! -İJç yüz kile arpa karşılığında on bir kişiye soyağacı. - Sarıklar geri alınıyor, yedi yıllık ver-«i ctıatip kütükte seyitlikten reayalığa indiriliyorlar.
Yalana seyitler - [Şumnu'nun] Sâdât-i kiramı [ulu seyitleri] ve *müteseyyidi gayet çoktur kim [ki] "La'ana'llâhu'd-dâhil ve'l-hâric" [Tann içerdekine ve dışardaki-ne la'net etsin) hadîs-i şerifiyle la'netin [ilencini] kabul edip, medhûl-i nâs olmuş (halkın diline düşmüş] Kalmuk 'Tatarı yüzlü ve İznik çinisi gibi gök gözlü ve zehr-imâr (yılan ağısı] sözlü ve nursuz yüzlü hâşâ emirleri var. Hattâ bir da'vâ ile bir emir, Melek Ahmed Paşa huzuruna gelip ifrat üzre [aşın] bir feryâd ü figan edip [bagınp çağırıp]: "Ceddim rûhiyçin bu benim âbâ ve dedelerimden [baba ve dedelerimden] kalmıştır" diye ceddine yemîn edip *vakfu'llâh haneyi [Tann'ya vakfedilmiş evi] "Milk-i mevrûsumdur [mîrâs mülkümdür]" diye feryâd ile dîvânı kapattı.
Gınâi Efendi eydür: "Adam, siz yeni emir olmuşa benzersiz [benzersiniz]. Zira tezvir [yalan] da'vâya yapıştın" dedikte hemen:
'Behey efendi, Sultân Osman kişi Hotin seferine buradan geçerken •rıakibü'l-
313
jff Hayhk vere]!" diye nasîhat-âmîz kelâmlar (öğüt yollu sözler] deyip, herkes ",r canibe [yana] revâne olur [yola koyulur] ve bu hânın cânib-i garbinde [batı yû-
[lrtde], başka vüzerâ ve vükelâ ve »a'yân ü kibar için »haremli ve dîvânhâneli ve elli hücreli ve hamamlı ve kiler ve mutfaklı bir sarây-i azîm [büyük saray] var
¦ diller ile tasvir olunmaz bir sarây-i vüzerâdır [paşalar sarayıdır] kim methinde ^n kasırdır [eksik kalır]. Ve'l-hâsıl [kısacası] bu şehr-i müzeyyen [donanımlı içre tahrir ve tavsif ettiğimiz [yazıp betimlediğimiz] cemî'-i asar [yapıların Ij^psi] cümle Sokullu Şehîd Mehmet Paşa'mndır kim cemT [tümü] binaları kârgir j^yapı] olup, asla ahşâbâttan [tahtadan] bir eser yoktur, meğer dekâkinlerin Idük-j^tılann] kepenkleri ola. Ve cümle bu i'mâristân [bayındır yapılar] serapa [baştan
pp) rasâs-i has [has kurşun] ile mestur [örtülü], bahr-i kebûd gibi [mavi deniz gi-Iji] temevvûc verir [dalgalanır] bir hayât-i azîm ve bir binâ-yi kadîmdir [eski ^pıdırl- Rahmetullâhi aleyh [Tann ona rahmet eylesin]. Ve bu mevsûf olan mih-j^-sarây-i azîmin [büyük konuk sarayının] kapısının kemeri üzre beyaz mermerde tfjıahisân Hasan Çelebisi hattıyla müzehheb ve mutatta [yaldızlı] târih budur;
•Buhdrban-sarâya gelen oldu hep revün." [Bu kervansaraya gelenlerin hepsi gittiler]
(Seyahatname, c. 3, s. 300-301)
Melek Ahmet Posa'yı ağlattı.
Topçular (istanbul) - Küçük Çekmece ~ Silivri Kalesi — Çorlu — Duhân Katıştıran -Burgoz - Eskî Polo* Kalesi — FakjJar — Karapınar Kalesi — Şaşalar — Aydos Kalesi -
Çenge Kalesi - VenikÖy — Pravndi — Medre — Alaybeyi - Eminpasa Kalesi - Şumnu
Kalesi - Durhancı — Hezargrad - Urusçuk (Rusçuk) Kalesi.
SEYAHATNAME
eşraf Gulârnî Efendi'den öç yüz *JriIe arpa verip, emir kapısına çıkıp, cm bir kışı şç. çere fsoyağacı} aldık. On bir kişiden yedisi kaldı. Hâni benim gibi eski emir!* deyince paşa:
Tâ öbür emir yoldaşların karidedir [nerededir]? Atılan kande bulalım?" dedikle: "İşte bunlardır" diye beş kişi gösterip, beşini dahi ve kendiyi asla söyletmeyin habs edip, hanelerin basıp, sahte şecerelerin [soyagaçlannıj getirip, başlarından desturların (sarıklarınıj alıp, ahâlî-i "vilâyetten [il halkından) ahvâlleri [durumları] su'âl oldukta ikrarları üzre *müteseyyidlikleri isbâı olunup, yedişer yıllık lekâlıf-ı örfiyyeyi1 vermek üzre akrabâ-yi mûtaalıikâdan ile kırk yedi nefer kimse hükm olunup, izn-i seriyle destan [sangı] almıp, sicill-i şer'-i mübînde *re*âyâ kayd olundular. Bu güna [tür] 'müteseyyidi çok şehir Şumnu'dur. Hudâ ıslâh ede.
(Seyahatname, c. 3, s. 309-310)
Anadan doğma kör ama usla saat onarımcısı. — Bozuk saati önce alır, koklar — Kabım açar, butun parçalarım çıkarır. — Her birini ayrı yere koyar. — Tek tek yoklaysp eğrisini, bozuğunu düzeltir. - Parçalan derleyip toplayıp sahibine onarılmış olarak verir. — Cömerttir, bojjob-
teitir.
A'mâ Mehmet Efendi - fHezargrad'daJ A'mâ Mehmet Efendi nâm bir azîz-i hû-mârnı [İşinin eri ermişi var. Mâder-zâd [anadan dogma] nâ-bînâdır [kördür], Üstâd-i kâmil [büyük ustaj sanatçıdır.

Hücresinde oturup cemî' [bütün] bisât [parça) ve âlâtlanyla [aletleriyle] yemin û yesânn [sağına ve solunu] zeyn edip [donatıp], çekici ve körüğü ve maşası ve kerpeteni ve çiftesi ve eğeleri ve'I-hâsıl [kısacası] cemî* âlâtı [âletleri] yerli yerinde durup, bir kimsenin meksür [kırılmış] sâ'ati olsa ihtida' [önce] eline alıp koklar, ba'dehû [ondan sonra] zarfın [mahfazasını] açıp yoklar. Dizi üzre bir san levn [san renk] meşin koyup cümle sâ'at bisâtlannm [parçalarının) armutlan ve rakkas ve baskısı ve tulumbası ve zembereklerin başka başka koyup, eğrilerin doğrultup ve şikeste [kırık] olan yerlerin ta'mîr ve termîrn edip [onanp], gereği gibi tamâm edip sahibine teslim eder. Bu hakirin akl-i kasın [kısa aklı] perişan olduğu şeydir kim mâderzâd a'mâ [anadan dogma kör] kimse sâ'atçi ola. Acib [çok şaşılacak] ihsân-i

Tekâlif-i örfiyye: Savaş zamanlarında, töreye bağlı olarak alman olağanüstü vergiler. -NÛ

Urusçuk Şehri'nin zevk u safâsını ederken Âsitâne-i sa'âdeuen [İstanbul'dan] ser-bevvâbân-i âli [padişahın kapıcıbaşısı] Bayram *Aga kırk *kapıcı ile paşaya "hatt-i şerifler getirip, Kudde *Kethüdâ'yı kayd ü bend ile der-i devlete *fermân-i •hümâyûn olup, Melek Ahmed Paşa Efendimiz "Emîr pâdişâhımındır" deyip Kudde *Kct-hüdâ'yı Urusçuk Kal'esine [Kalesi'nel habs edip ol ân mektüblan tahrir olunup [yazılıp), "Hazır ol, Evliyâ'm, Kaya Sultân'ıma gideceksin" deyip yüz altın harçlık alıp, ol ân mektüblan alıp, şehir kenarında âlem ağyardan bî-haber [ortalıkta hiç kimse yok], atlara süvâr olup, Urusçuk'tan cânib-i kıbleye [güneye doğru] bir gecede kal'e-i Pravadi, andan [oradan] bir günde şehr-i Kırkkilise [KırklareÜl, andan İstanbul'da Topçularda Kaya Sultân'a varıp, bu hakiri 'hareme alıp, vtrt-yi perde-i 2cnbûrîde [perde arkasında] söyletip, paşanın *Eflâk ve •Bogdân tarafına ubûr edip,

^di'dır (Tanrı bagışıdırl. Ve yine kendisi yarandan IdosılardanJ bir sah.yvtt-vûcüd (cöinertl. ni'mcti mebzul Ibolh hoşsohbet candır.

(Seyahatname, c. 3. s. 51V)

50. SARAY ENTRİKASI

Evliya Çelebi, parasıyla, Rusçuk şehrine yerleştikten sonra "zevk u sarasını" sürmeye başlamışken, İstanbul'dan padişah kapıcıbaştlartndan Bayram Ağa kırk kapıcı ile jldek Ahmet Poşa'ya bir *hatc-i şerîf getiriyor. Padişah, Kudde * Kethüdanın dev* İd kapısına gönderilmesini ferman ediyor. Paşa, "Emîr pâdişâhı m indir* diyerek

yollamaya karar veriyor.

0u olay İçin Naima şöyle den "'Ben sağ iken *kethüdâmı vermem' diye ayak bastı, Amma *kethüdâ eski Kudde olmakla bu muhUefet-İ nibcrc&nıo [yersiz karşı çıkmanın] vahâmet-i akıbetini [sonuçtaki tehlikesini! bilip, paşasının ayanına dUştip: 'Efendim, beni gönder varayım, söyletirlerse bana Ölüm yoktur, söyletmezlerse emi t Allah'ındır. Senin uğruna canım fedft olsun...'" (c. 5, s. 172). öldürülen ya da sağ bırakılan paşa kethüdalarının "efendi malını söylemeleri için" başlatma neler geldiği her zaman anlatılan şeylerdendi.

Kudde Kethüda'nm hapsi. — "Emîr pâdijâhımtndtr". - istanbul'a mektup, - Yfft altın harçlık. - Bir gecede Pravadi'ye. — Bir günde Ktrkkİlİse'yc - Üçüncü gün Topçalar'dakİ saraya. -Koya Sultan hemen Siyavuj Poşa'ya gidiyor. — "Bre zâlim Siyâvtış!" ~ Valide Sultana, Padişaha, kızlardğastna başvurma. — Ktzlarağast'ndan sadrazama: "Ver mührü brt sefîb oğlan!" - S'tjavuş Paşa sürülüyor. — Malt zabt ediliyor. - Evliya Çelebi dönüyor. - "Siyavuı Payı elbette bu yeri de üzerimizden alır."

hedayaiar [armağanlar] aldığın ve adi û adaletin nakledip, Kudde 'Kethüdanın ^ ü bend ile Kapıcıbaşı Berber Bayram *Aga mübaşeretİyle Urusçuk Kalesfnc hak. olunduğun Kaya Sultân'a bir bir takrîr ettikte [söyledikte], gırîv [çığlık] yerine saçın [saçını] perişan edip, güya [sankij husrevâni [koskocaman] küpe binip, E2raka Câdû'ya dönüp:

"Vallahi Evliya Çelebi, benim paşamın 'kethüdası uğruna iki bin kesem giderse herci-bad-abad [ne olursa olsunj ben bunu Siyâvuş Kazak'a komam" deyip, 'koçusu, na binip, doğru Siyâvuş Paşa hâtûnu, Recep Paşa kerîmesi hanım sultana varıp:

Tez, kocan [kocanı] çağır gelsin" dedikte Siyâvuş Paşa * hareme girip:

"Safa geldin, sultânım" dedikte hemen Kaya Sultân:

"Bre zâlim Siyâvuş, efendin Sultân Murâd'ın * validesini, benim büyük * valide mi şehîd ettin. Kocam her kangı *mansıb-i âli alırsa üstünden alırdın; âhir [sonun, da] mührü dahi alıp şimdi 'kethüdasın habs edip kati etmek [öldürmek] mi ister, sin? Paşam ile akraba değil misiz? Ve babam Hân tâbe serâhun [toprağı temiz olsu. nunj sen 'çuhadan, paşam 'silühdân olup kırk elli yıllık hukukunuz yok mu? Paşamın 'kethüdasını habsden ıtlak eyle [salıver], yoksa ceddim ruhu için seni tne. lâmet ederim [kınarım], bu * mühürden selâmet bulamazsın" diye gazab ile [öfkeyle) cevâb verdikte Siyâvuş Paşa eydür:

"Sultânım, senin paşanda pâdişâhın bin kesesi vardır, Kudde * Kethüda yediyle [eliyle] alınmıştır. Gelsin muhasebesin görsün yine paşasına gitsin" deyince:
"Benim paşam üç bin *kese kalemiyye avâidin [gelirini] *kapı arası * hazînesine koyup edâ-yi deyn edip [borcunu ödeyip], bin *kese geçmişi vardır. Defter-i pâdişâ-hîye mürâca'at oluna. Fi'I-vâki' [gerçekten] ehlimin [kocamın] *hazîne-i pâdişâhîye [pâdişâh 'hazînesine] deyni [borcu] var ise ben edâ edeyim [ben ödeyeyim]. Ne is-tersiz [istersiniz] benim paşamın *kethüdâsından?" deyip, gazab-âlüd olup [öfkelenip], andan kalkıp *Vâlide Sultân'a ve sa'âdetlû pâdişâha ve *kızlaragası, kâül-i Koca * Valide [büyük validenin katili] Dev Süleyman 'Ağa'ya varıp, nice yerlere dahi devr-i ebvâb edip [kapı kapı dolaşıp] sarayına geldi. Üçüncü gün Kudde 'Kethüdayı *koçu içre kayd ü bend ile *silâhdâr ocağına teslim edip, bin *kese taleb ettiklerinde [istediklerinde] ol gün Kaya Sultân'ın tahrikiyle Siyâvuş Paşa nın başına kıyametler kopup, Siyâvuş Paşa dîvân-i pâdişâhîye varınca 'Kızlarağası Dev Süleyman 'Ağa "Ver mührü bre sefih oğlan!" diye zor-i bâzû [pazı gücü ile] mührü Süleyman *Aga, Siyâvuş Paşa'dan alıp Gürcü Mehmed Paşa'ya
Kaya Sultan, Padişah 4. Murat'ın kızıdır. -NÛ. 2 Bkz.87.s., l.not
316
MELEK AHMET PAŞA DAİRESİNDE
317
mührü verip, Gürcü müstakillen *vezîr-i a'zam olup Siyâvuş Paşa'yı •bostancıbası kayıgıyla Akdeniz'e nefy edip [sürüp], sarayında cümle mâl ü menalin zabt edip kcndülerin uryân kıldı [çıplak bıraktı].
Ba'dehû [bundan sonra] akablerince [arkalanndan] Rumeli *Eyâleti ihsan olunup, Kudde 'Kethüda bîr habbe vermeden hapisten Gürcü Paşa çıkanp yine paşaya revüne oldu [gitti].
Nctîce-i meram, mukaddema [daha öncel Siyâvuş Paşa, efendimizden gulüvv-i *ümm [halk ayaklanmasıyla] ile mührü alıp "Müstakillen *vezîr-i a'zam olam (olayım]" diye Bektâş 'Aga'yı ve Kara 'Yeniçeri agasm ve Çelebi 'Kethüdâ'yı ve «Valide Sultânı ve nice bî-günâhlan [suçsuzlan] kati ettikte [öldürdükte], Efendimiz Melek Ahmed Paşa istimâ' edip [duyup] "Fakir Siyâvuş Paşa altmış günlük 'mühürden ötürü bu kadar telef-i nefs-i nefis etti [bu kadar güzel cana kıydı]. Allah bu 'mühürden kendüyü [kendisini] hüsn-i hâl ile halâs edip [kurtanp] 'validesin ve Hüseyin *Bey biraderin ağlatmaya" demiş idi.
Hikmet: Lâ-büd [elbette] altmış gün 'vezîr olup, bizim gulüvv-i *âmm malûllüğümüzden [halk ayaklanmasından dolayı görevden ahnmamızdan] ziyâde bed-nâmlık [adı kötüye çıkmışlık] ile 'mühürden ma'zûl oldu.
Andan fakır yine Kaya Sultân'dan iki yüz *sikke-i hasene harcırah alıp, İstanbul'dan yine 'menzil ile cânib-i garbe [batı yönüne] bir gün bir gecede *menzil-i Burgaz, andan *menzil-i Aydos, andan *menzil-i Pravadi, andan Uruscuk'a paşaya gelip, Siyâvuş Paşa'nın azil [görevden alınma] haberin getirdiğimizde Melek Ahmed pasa eydür:
"Siyâvuş Paşa yine Silistre *mansıbın elbette üzerimizden alır" buyurdular.
Hikmet-i Hudâ yine öyle oldu. Hakka ki [gerçekten de] her 'mansıbı Siyâvuş Paşa üzerimizden alırdı.
Bu hizmetimiz mukabelesinde *sâhib-i devlet, hakire Babadağ Voyvodalığı'n (Voyvodalığını] ve zahire bahasın ihsan edip Kudde 'Kethüda ıtlâkma [hapisten bırakılmasına] 'ılgar ile gittiğimiz için bir 'kese 'kuruş ve bir semmûr [samur] kafası kürk ihsan etti ve ol gün Rusçuk'tan Silistre'ye revân olduk [yola koyulduk].
{Seyahatname, c. 3, s. 326-329)
51. sınır kasabalarının korunmasi işi
Siyâvuş Paşa 27 Eylül 1651'de sadrazamlıktan uzaklaştırıldı. Yeri ne Gürcü Mehmet
SEYAHATNAME
Pasa sadrazam oldu. Üçüncü gön dergâh-i âlî ^kapıcı basılarından Bayram *Aga "emr-i pâd/sâhı" ve *hatc-î jerîf* getirerek Melek Ahmet Paşa'yı sınır kasabalarınla korunmasıyla görevlendirdi.
Sİlisrre - Adalı - Çayırlı - Denkler - Hacıoglu Pazarı - Kodoman - Batova - Ak, yazılı — Balçık — Kavarna - Keigra — Yılanlı — Man kalya — Köstence - Karaharman -Çıkrıkçı — Babadagı.
Balçıkbaşı iskelesi yakınlarında Kazak şaykaları, — Pusuya yatan askerler, — Kazaklar gün ağarırken karaya çıkıp Balçık Kenti'ni ateşe veriyorlar. ~ Pusudaki asker Kazaklara saldırıyor. — Kazaklar neye uğradıklarını şaşırıyorlar. — Dağlara doğru kaçan Kazaklar ya
öldürülüyor ya tutsak düşüyor. - Kazaklar'dan i/ç yüz tutsak, dürt yüz ölü, ele gegen otuz altı
şayka.
Yine cânib-i şimale [kuzeye yönüne] gidip Balçık iskelesine geldik. Balçıkbaşı nâm mahalde *hayme ve *lıargâhlanrmzla meks edip [kalıp], hâb-i rahatta [rahat uykusunda] yatarken *re'âyâdan bir recül-i sâlih [inancı bütün bir adam] gelip paşa. ya mülâki olarak [buluşarak]:
•Sultânım, deryada otuz altı pâre Kazak 'şaykaları geziyor, ihtimaldir muvafık eyyam [uygun bir rüzgâr] ile vakt-i Şafiîde [gün ağarırken] bu Balçık Iskelesi'ni nehb Ü gâret [yağma] ederler" diye paşayı haberdâr edip gitti.

Paşa dahi Zıpır 'Bölükbaşı, Gerto, Çento 'bölükbaşılan yüz yigîtleriyle piyade bin aded güzide [seçme] esb-i Tazî-süvâr [Arap atına binmiş] Abaza ve Çerkez ve Gürcü yiğitlerini dahi ileri nısfu'I-Ieylde [gece yansı] gönderip bir kemingâhta [pu-suda] karâr ettirdi [bekletti].
HİkmeT-i Hudâ vakt-i Şafiîde Kazak karaya adam döküp, Balçık Şehri'nin cevâ-nîb-i erba'asmı [dört bir yanını] âteşe vurup ahâlî-i belde [kent halkı] telâş ile vaveylada iken [feryattayken], Kazak-i âk [âsi Kazak] şehri nehb ü gârete [yağmaya] başlayıp, "Yov! Yov!" diye feryâd ederken deryada olan otuz altı pâre [parça] •şaykaları dahi vakt-i Hanefî'de [gerçek tanda] imdada gelip, kenara [kıyıya] çıkıp, onlar dahi [da] imdâd-i gârete [yağmaya yardıma] gidip, gemilerde ancak beşer onar kefere [rcâfîr] kaldı.

Hemen vakt-i sabah olunca bizim kemingâhta [pusuda] olan piyade, *sekbân ve ¦sanca erler dağdan tepe aşağı "Allah! Allah!" sedasına rehâ buldurup [sesini yükseltip] ilk hücumda düşmamn leb-i deryada [deniz kıyısında] olan fırkalarına sarılıp, ân-i vâhidde [bir ân içinde] âmân vermeyerek on yedi adedim kabza-i tasarrufa alıp [ele geçirip], içinde *esîr olan ümmet-i Muhammed'i halâs ederek ve anla-

kürek çektirerek deryaya alarga edip [açığa gidip], firar eden [kaçan] kayıktan
dahi ahz ile [alarak] deryada demir bırakular.
Bu kere şehri gäret eden Kazaklar bu hâli [durumu] görüp, karada kalıp, canin nn dan meyus olarak [umutsuzlanarak] Balçık'taki buğday ambarlanna girip cenge ghengettiler [başladılar]. Kimi dahi ceste ceste [azar azar] dağlara ürfir ederken. Melek Ahmed Paşa * ılgar ile Balçıkbaşı'ndan imdada gelirken firar eden küffârlar rast gelip, kimin [kimini] *esîr, kimin kelle paça edip [kellerini uçurup], kimi dağlarda pobruca Çıtağı eline girip esîr olmada. Amma beri tarafta. Balçık Şehri içre [içinde] mahzenlere kapanan Kazaklar cân havliyle ceng ü cidal edip [savaşıp], hemen pasa. askerine biraz mâl ihsan ederek asker "Koma şahbazlarım, cümle mâl-i ganâyım (doyumluk] ve üserâ [tutsaklar] sizin olsun" diye *alay * çavuştan nida edince, ambarlan bizim asker âteşe vurup damlan delerek yedi sâ'at etrafı zabt ettiler. Üç yüz Kazak *esîr olup, dört yüzü dahi geberdi. Otuz altı pâre *şayka feth edilip [ele geçirilip] cümle *bölükbaşılar çelenk ve *hil at-i fâhirelerle behremend oldular [nasiplendiler].
Ûç yüz esirden yüz kadannı der-i devlete [devlet kapışma] Rumeli *şaykalanyla gönderip * telhis etti. Sâ'ir [öbür] üserâyı [tutsaklan] agavâüanna bezi edip [dağıtıp] otuz altı pâre Urus [Rus] * şaykalarında olan ganâyimi İçinde *esîr [tutsak] olan ibadullaha [Tann kullanna] mallarını verdikten sonra Kili, Akkerman kal'elerinin [kalelerinin] ta'mîr ve termîmine [onanmınal gönderdi.
{Seyahatname, c. 3, s. 352-354)
52. rumeli valiliğî'ne
Melek Ahmet Paşa Özü Eyâleti köy ve kasabalarını koruma göreviyle dolaşırken, Babadaki Kenti'nde Özü'den alınarak Kümeli Eyaleti'ne atandığı haberi geliyor. Özü Eyaleti de Siyavuş Paşaya veriliyor. Paşa, 1652 kasımı sonunda Rumeli Eyaletine gidiyor.
Yayle - İnehan Çeşmesi — Esterabat - Karasu - Bülbüli - Kurnacık - Düvencilcr -Çardaklı - Kasaplı - Hacıoğlu Pazarı - Denkler - Küllü - Kurnacık - Arnavutlu -Kara Madara - Yürük Kasım - Karaca Ot — KulÜnk - Çalık Kavak — Balkan Köyü -Dobral - Dilaverefendi - Saray - İslimye — Hazaraga - Zağra Yenicesi Kalesi - Eski Zağra - Arnavutlar - İkizler - Köseli - înebeç - Filibe - Tacarpazarcığı - Sofya.
leylek yumurtası karga yumurtastyla değiştirilince. - Kargalar yumurtadan çıkınca ilk kıyamı leylek yuvasında kopuyor. - Leylek baba Sofya Üzerinde feryat ederek dolaşıyor. - Çelebi

Camıı'nın kubbeleri leyleklerle doluyor. — Lak lak sesi dinmek bilmiyor. - Leylekler, karpg yavrularıyla günahsız leylek amayı olduruyor. — Leylek babaya disi bîr leylek bırakan lıy. tekler yuvalarına donuyor. — Yumurtaları değiştiren serseri Debbağoğlu, dostunun MoeaujU basılınca // ortaya çıkıyor. — Öfkeli kam Debbaoğ/u ile dostunu kılıçla paralıyor. Ü;i. bafjoglu'nun lesi öldürülen leyleğin bırakıldığı yerde. — Kentin debbağlart kana kan istiyorlar.
Sofya Şehri'nde pasa sarayı önünde Çelebi Camii nâm ma'bedgâh-i kadîmin fej. ki tapınağın] kurşunlu sak/i (damıj üzre bir çift leylek kuşu âştyân edip [yuvalanıp] yumurtJamışlardı. Bir gün Debbâgoglu benâm [adlı] bir şakî [rezil) câmi'in suiûh-j [düzlüğü] üzre çıkıp leylek morgunun (kuşunun) beyzâlann [yumunalannıl alıp yerine zâg-i siyah [kara karga] yumurtası kor. Vakit ve sâ'aü geldikte iki tane zag
beççesî [karga yavrusu] zahir olur [görünür].
"Beyza-î zâg koysan tâvus-i kudsî altma Zâgdtr peyda olan bin türlü tedbir eylesen"
[Karga yumurtasını tavuskuşu altına koysan
Bin türlü önlem alsan da yine karga yavrusu çıkar.]

fehvasınca [anlammcaj beççe-i zâg-i siyah [kara karga yavrusu] âşiyân-i laklakta [leylek yuvasında] harekât ü sekenâta [kımıldamaya] başladıkta, leylek baba sayd u şikârdan [avdan] gelip görse kim iki tane zâg yavrusu! Hemen leylek baba, leylek anaya mînkânyla [gagasıyla] bir iki kötek vurup, leylek baba tayerân edip [uçup], feıyâd û figân ile şehr-i Sofya'nın enderûn ü bîrûnunda seyerân edip [Sofya'nın içinde ve dışında dönüp dolaşıp] laklak ile [laklakayla] nice bin mürg-i laklak [leylek kuşu] cem* edip (toplayıp], doğru Çelebi Câmi'i'nin kubablan [kubbeleri] üzre gelip meks edip [durup], câmi'in kubablan ve sütunlarında [kubbeleri ve düzlüklerinde] leylek mürglerinden fkuşlanndan] kurşunlu kubbe görülmez oldu. Bu kere cemT-ı mürgler fkuşlann hepsi] mezkur âşiyâna [anılan yuvaya] birer birer gelip, aşılama olan karga becçelere nazar edip [bakıp] "Lak lak!" diyerek kubbesi üzre karâr ederlerdi [dururlardı]. Güya [sanki] lisân-i hâl ile [hal diliyle] feryâd û figân ederlerdi.
Her kim bu feryadı [çığlığı] istimâ' ederdi [işitirdi] gûyâ [sanki) zehresi çJk olurdu [sanki ödü patlardı].
Ol gün cemT mürgler [bütün kuşlar] ne yediler ve ne içtiler. Leylek feryadında.-şehr-i Sofya'da asla sefâ-yi hatır [gönül rahatlığı] olmayıp cemT halk işinden bV-kâr (issizj olup leylek temâşâ ederlerdi [izlerlerdi].
320
MELEK AHMET PAŞA DAİRESİNDE
*Ürhane\ hem işyeri, işlik hem de genelev dernektir. EÇ burada sözcüğün bu ttu anlamı üzerinde oynuyor. —Nö.
Odana 1 Fahişe. 2. Hizmetçi. -Nö.
321
Âhir-i kâr (işin sonunda) nice yüz leylek, zag beççelcrin [karga yavrularım) kati etfp (öldürüp!, andan [ondan sonra] leylek anasına "Vcled-i zina (piçi evlad kakmışsın" diye rainkar ûşürüp [gaga vurup} pare pare [parça parçal edip ala-cnck-,'n-nis [halkın gözü önünde) cami' sütunundan aşağı parelerin bırakıp, bir güm ttr] lak lak sadası dahi ederek laklak babaya bir laklak valide lannel eş verip, cümle mürgler (kuşlar) âşiyânlı âşiyanesine [yuvah yuvasına] pervaz vurup fran* çırpıp] gittiler.
Cümle ehl-i belde bu hale taaccüb ettiler [bütün kent halkı bu duruma şaşuUı] Melek Ahmed Paşa Efendimiz dahi ahvâl-i pür-mclâlc [çok acıklı dunımbra) hayran
(alıp "Tez yumurtaları tebdil eden şakiyi (değiştiren rezili) getirsinler hakkından gdelim" demişken: "Sabr eylen [sabreyleyinl Kadir-i kahhûr Allah adalet edip ol sairinin hakkmdan gelir" diye nefes etti. Üçüncü gün hikmet-i Hudâ [Tann'run hikmeti], Banabaşı'nda Zadı a *yentçenWri
tir avrat için kavga ederlerdi. Meğer ol leylek mürgü Ikusu) yumunakmnı tebdil eden Uşkuna nâm * sekban *huddâmı Debbâgoglu benâm Iram salmış) şaki mm loest [yan sarhoş] olup, nigâr-pâre ma'hûdesinin tadı kötüye çıkmış sevgilisinin] hanesine [evine] girip, üstâd-i cülâh-dâr [çulha ustası] fahişesin (fahişesinin) karha
nesin1 kurup mekik atarken, kocası ale'l-gaiıe [haberi olmayarak] içen girip görse İçi kârhâne meydânda don ağacıyla kurulu, üstâd-i şîrin-kür (tatlı İş gören usul durma çalışıp mekik atar. Hemen hâne [ev] sahibi harifin [herifini gayret ve himmet ite cânbaşına sıçrayıp, daltîg olup [kılıcını çekip], yerinden pcrtâv edip İsıçrayıp) av-ısu ve Uşkuna Debbâgoglu'n [Debbâgoglu'nu] mecruh edip (yaralayıp], •dest-ber-kafâ ikisini dahi kayd ü bend ile [ellerini arkaya bağlayıp] taşra çıkarıp "Got a Om-met-i Muhammedi" diye feryâd ederek Sofya'nın mecma'ü'l-irfanı (bilgi kavşağı] ve mesken-i yârân ü ihvanı [dostlar yuvası] olan Banabaşı'na vardıkta ol mahalde meğerrnezkûr leylek yumurtasını tebdil eden [değiştiren] Debbâgogjunun fahişesi imiş. Hemen Debbâgoglu *yeniçerilerin elinden orîanasın halâs etmeğe sa'y eder* İçen [kurtarmaya çalışırken] kavga müştedd olup (şiddetlenip), hemen 'yeniçeriler Debbâgoglu üzre dalkılıç hücum edip, Debbâgoglu'n ve fahişesin iDebbûgogJu'nu ve fahişesini] pâre pâre edip. Banabaşı'na bıraktılar. Şehrin bir alay debbâg Itabakçı) bekârları makıûl [öldürülen] Debbâgoğlu'nun leşin [leşini] paşa sarayı önüne getirip Bizim Çelebimizi 'yeniçeriler pâre pâre edip kan ettiler, İşte leşi!" diye feryâd edip
SEYAHATNAME
tazallüm eylediler fyamp yakıldılar). Paşa dahi sehl [azıcık] nahoş [azıcık keyifsiz] olmakla debbâg bekârları Debbâgoglu'nun leşin [leşini] paşa sarayı önündeki cami' saçağı altına koydular.
Gör cenâb-i Bârinin fTann'nın] takdirin. Bu Debbâgoglu leylek yumurtasın) alıp, yerine zâg beyzâsm [karga yumurtasını] kodugu için yine zagbeççe hasıl olup [karga yavrusu ortaya çıkıp], cümle mürgler dişi leyleği püre pare edip cami* saçağından aşağı btraktılardı. Cenâb-i Allah üçüncü günde:
"Müntekimdlr" bir adı Kayyüm'un"
fTann'nın bir adı da öç alandır]
mısra'i ûzre anı dahi [onu da] leylek dişisi yerine fahişesin dahi pare pare ettirip, leylekler leyleği bıraktıkları yere, Debbâgoglu 'mm leşin bıraktırdı. Zîrâ Allah âdildir. Paşa bu işten haberdâr olup "Ben anın hakkından gelsem gerek idi. Amma Allah'a saldım. Üçücü günde Cenâb-i Kibriya [Tanrı] onun hakkından geldi. 'Aleyhe ma yeştahak1 [layığını bulduj. Tez, mel'ûnun leşini cami1 naziresinden [cami avlusundan] kaldınp bir hasır ile defn eylesinler" diye * ferman edip, debbâğ eşkıyaları lâşe-i Debbâgzâde'yî [Debbâgoglu Yıun leşini]

dibâgat etmeye [tabaklamaya] Bana-başı'na götürdüler. Bir acîb [acayip] temâşâgâh idi [seyirlikti]. Bunda çok hisse vardır.
{Seyahatname, c. 3, s. 408-410)
53. sofya'da taun ve melek ahmet paşa'nın hastalığı
Bundan Önce an lan fan olaydan sonra. Melek Ahmet Paşa, Sofya'dakİ b ti din "hayat kadınları "m cop la cip, bunlardan birkaçını ibret olsun diye "izn-i şer'" ile boğdurup, çuval içlerinde köşebaşlarına astırdı. Halkın âyân kısmı "şehrimiz rahatlandı, fahişelerden temizlendi" diye şükrederken, "eşkıya ve haşerâc kısmı" da "şehrin beti bereketi g/cri, kıtlık ve pahalılık olur, câ'ûn da olur" diye söylenmeye başladı. Ve taun oldu.
Taun Sofya'da yayılmaya başlıyor. - Kentten kaçan kaçana, — Melek Ahmet Pasa'mn altmıj yedi ağası Ölüyor, - Paşa'ntn hastalığı: Başı Adana kabağı gibi, dili kapkara, kulaklarından irin akıyor. ~ Pasa kendine geliyor, -Melek Ahimi Pasa Rumeli Valiliği'nden almıyor.
322
MELEK AHMET PAŞA DAİRESİNDE
f#met-i Hudâ günden güne tâ'ûn şehir içre şayi' olmağa [yayılmaya] başlayıp, ^.fflymümted olup [sürüp] yevmiye [her gün] beşer yüz adam merhum ve memû-0lurdu. Tâ bu mertebe kim nice bin adam Sofya'dan firar edip şâir bîlâdiara
Relere] gittiler. Hemen sâhib-devlet efendimizin [MAPI altmış yedi benâm ve mdâr iskemle sahibi ağalan merhum olup, paşa dahi agn hastalığı deyip sâhib-fı-
0ldu [yatağa düştü]. Hattâ başı Adana kabağı gibi olup, dili kapkara yanıp, ku-jjgnndan cerahat akıp, birkaç kere hâlet-i nez'e [can çekişmeye] vardı.
gu mahalde relsû'l-küttâbımız olan Gınâl Efendinin gâyetü'i-gâye [son derecel jj^ste-hâtır [keyifsiz] olduğu paşa-yi selîmü't-tab'ın [yaradılışı sağlam paşanın] 0tti-i şerifleri olup [kulağına erişip], gayet müte'ellim olup [çok üzülüp], her vjr [her kez] Gınâî Efendi'yi su'âl edip, tesellî-i hatır [gönlünü avutmak] için yük ^ mekûlât ve meşrubat makülesi [yiyecek ve içecek gibi şeyler] ve birer *kese gammam akçesi ile Gınâî Efendi'yi anardı. Ve bir gün bir pençe-i âfitâb [parlak] <]uhter-i pâkîze-ahter [temiz bahtlı bir kız olan] Çerkeş *câriyesi gönderdi. Böyle •fcen paşa dahi alavereye düşüp [kargaşaya gelip] arada hemen bir sedd-i ramak kaldı. Hakîr nice kere Yâsîn-i şerif2 tilâvet ettim [okudum]. Cümlemizin içine bir yjveyla, ceza' ü feza' (yanıp yakılma] düşüp, cümle agavâtın halleri digergün oldu [durumlan değişti]. Hükemâ [hekimler] paşaya ilâçtan âciz [gücü yetmez] kalıp, *gılmân-i *enderûn sıhhatinden me'yûs oldu [umutsuzluğa düştü]. Fakat o gün paşanın bumu kanayıp sehl [azıcık] ifâkât buldu [kendine geldi]. (....)
[Bu sırada paşa hakkında görülmüş bir düşün uzun uzadtya anlatılması başlıyor. Evliya Çelebi bir iki kere anlattığı Melek Ahmet Paşa *kalyonu işini bir kere daha anlatıyor.]
(....) Ba'dehÛ [bundan sonra] paşa hâbdan bîdâr olup [sonra paşa uykusundan uyanıp] hazinedar sakallı imâm efendiye eyıtti:
"Yetmiş gündür ben açım, bir nân-pâreye [ekmek parçasına] muhtâam. Bana bir kifâf-i ruh [azıcık azık]!"
Hemen bir nân-pâre ile piliç çorbası ve bir kâse şerbet tenâvül edip [yiyip], bi-emr-i hayy ü kadir [Tann'nm buyruğuyla] paşa ol ân hayât-i taze [taze cân] bulup, hemen "hazînesinden yedi bin altın çıkarıp, bin altın *iç agalanna ve bin altın taşra 'kapıcıbaşılanna ve bin altın vâcibü'r-riâyelere [ileri gelenlere] ve bin alim •müteferrikana ve bin altın *deîi ve *gönüllülere ve bin altın aşçılara ve *çeşnigtr-
Tâ'ün (taun): Bu terim genelde tehlikeli salgın hastalık, özelde veba, yumurcak hastalığı için kullanılır. EÇYıin döneminde en çok bu ikinci anlamda kutlanılmıştır. -NO. Bfctfil.s., l.not
323
SEYAHATNAME
324
MELEK AHMET PAŞA DAİRESİNDE
güme'de Güreşçiler Tekkesi ga'de'l-feth (fetihten sonra] Gazı Hudâvendigâr [1. Murad] cüyüş-i islâm (İslam ^erii revnak bulsun için [parlaklık bulsun diye] bu âsitâneyi (tekkeyi) gürbüz ve jjvftiâ ve zor-âver [güçlü ve kuvvetli] ve hünerver fetâ [usta genç] erler için bina eylemiştir. Amma hakka ki asker-i İslama revnak vermiştir.
Hâlâ [şimdi] bunda olan Rumeli dilâverleri [yiğitleri] haftada bir kere rüz-i £uti)'ada [cuma gününde] cem' olup [toplanıp], yetmiş seksen çift yağa müstagrak olmuş (yağa bulanmış] selefin [eskilerin] sâhib-kırânlan (üstün gelenleri] gibi Rûs-ıem-akran (Rüstem'e eş], şeci' ve tüvânâ [yiğit ve genç] pehlivanlar (güreşçileri birbiriyle musâfaha edip [el ele tutuşup] dest-bûstan [el öptükten) sonra, kebş-misal (Itoç gibi] tokuşup, *gülbânk-i Muhammedi çekilip, *meydân-i muhabbette küştî-gîrlik ettiklerinde [güreştiklerinde] adam vâlih ü hayran [şaşırıp] ve dem-besıe vü gerdan olur [soluğu kesilip başı döner].
Hakka ki pîr-i peyrevleri [ardından gittikleri pirleri] olan Hızr Mahrnûd Pûry&t Vell'nin rûh-i şerifin yad edip [anıp], cümle guzât-i MüsUmîni [İslâm gâzüerirü) râh-i gazaya [gazâ yoluna] tergîb eder [isteklendirir].

Bu tekkenin zemini [tabanı] seng-i siyâh-vâr [kara taş gibi] yağ ile mülemma' [yağabulanmış] bir *meydân-i arbededir [kavga alanıdır].
Ehil (işin eri] olmayan adam ol Âsitâneye kadem basarsa [ayak atarsa] yağ üstünde tepesi ûzre gelip kendi kendine yenilir, yere gelir. Amma iki *meydân-i şe-rj'at sahibi yiğitler pâ-bürehne [çıplak ayak] ve bî-pîrehen [gömleksiz] bu meydânda iki üç sâ'at bu yağ üzre elbeşti [el peşrevi] ederler. Değme hâl ile birbirine gâlib gelemeyip, üç yüz altmış bend [madde] hîle-i pehlivânîlerin [güreş oyunlarım] icra eder. Elbette bir lû'b ile [oyunla] hasmının ya kese-bendhânesinden veya künde atmasından ve raziden veya sarmadan veya kesmeden veya ters geçten veya kavak dikmeden veya taşlamadan veya Cezayir sarmasından veya karakuştan veya havalama-dan veya kertten veya boğmadan veya şakiden veya kapan atmadan, el-hâsıl Ikısa-caa] bu zikr olunan [sayılan] hiyel-i küştî-gîrânın [bu söylenen güreş oyunlarının] biriyle amel edip, hasmının bir mahallin gafil bulup, andan atıp intikam alır. Zira pehlivanlar mabeyninde [arasında] zor-i bâzû [pazı gücü] erliktir, amma hîle [oyun] erlikten erliktir. Zîrâ atalar lisanında "erlik on, dokuzu hîle" demişler. Niceler buna zâhib olmuşlar [kapılmışlar] "Belâ on, dokuzu da hiledir" demişler, amma hakka
325
tere ve kilercilere ve 'akkanı ve 'seyis, meş'alecilere ve bin altın Sofya'nın gure. basına [yoksullarına] verip, hakire mahsûs üç yüz altın ve semmür (samur), kendi-sinin âbdest kürkünü insan eyledi [bağışladı].
Günden güne bi-emr-i Huda [Tann'nın buyruğuyla] ifâkât bulurken [iyileşirken] Kaya Sultan tarafından bir 'baltacı ve kapı 'kethüdası, Hazinedar Ahmet *Aga bir Frenk hekim ile gelip, Kaya Sultân'm gönderdiği esvâblan paşa giyip gayn hücre [oda] ve gayn came-hâba [yatağa] nakl ettirip [aktarılıp] hekim, paşayı mu'âleceye sürü' etti [ilâç vermeye başladı). Amma paşa dahi serâsîme idi [Paşa da kendine gelememiş idi].
Hikmet-i Huda mezkûr vâkı'anrn ta'bîr olunduğu [Tanrının hikmeti yutardaki düşün yorumlandığı] günden üç gün sonra paşa Efendimizin kırk seneden beri yâr-i gar [can dostu] ve refiki [arkadaşı], re's-i küttâbı Gınâî Efendi merhum olup, ruh-i revanı [kayan ruhu] cinân-i berine revân oldu [cennetlerin en yücesine yol aldı].
1063 Recebü'l-mücerrebinin üçüncü günü [30 Mayıs 1653] Melek Ahmed Paşa Efendimiz Rumeli'den ma'zûl olup [alınıp], *Eyâlet-i Rumeli "Silâhdâr Muslî Paşa'ya vezâret ile sadaka olundu. Paşa Efendimiz kâmil [tâm] bir hafta sarayda otu-rup Ievâzımât-i râh görülünce [yol için gerekli şeyler görülünceye dek) saraydan kalkıp aşağı şehirde Bâlî Efendi azizin ırk-i tâhirinden Seyit Mustafâ Çelebi'nin sa-rayına inip anda mihmân olarak [konuk olarak] cümle tedârikler görülüp, cümle agavât ve kullukçulara yirmi 'kese harcırah [yolluk! verildi.
(.Seyahatname, c. 3, s. 410-418)
54. sofya'dan istanbul'a
Melek Ahmet Paşa, Rumeli Eyaleti'nden alındığı haberi üzerine hazırlığa başlayarak, bir ay sonra tahtırevan içinde İstanbul yoluna koyuluyor. Hastalığını tam geçi-remediği için ağır ağır ve dinlenerek gidiyordu,
Sofya - Kenanpaşa Çiftliği - Kızlar Derbendi - Eski Köstence - Saruhanbeyli - Ta-carpazarcığı - Papaz Korusu - Babaeski — Harmanlı — Cisr-i Musrafapaşa - Harman Kalesi [Cermen] - Edirne - Solakçeşmesi - Havza - Babaeski - Burgaz - Ahmetbey-li - Taradı - Uzunhacılar - Kösdemir - Fener - Çatalca - İstanbul.
/. Murat'ın Edirne'de yaptırdığı Giirejçiter Tekkesi. — Her cuma güreş. - Tekkenin tabanı yağdan kapkara olmuj. - Usta olmayan ayak bassa tepetakla olur. - Gürelinin kuralı: fan gücü' erliktir, dile erlikten erliktir, çünkü atalar "erlik on, dokuzu hîle" demirlerdir. - Mej-
«** pehlivanların yaylar,, oklar,, gürzleri. Mutlar,, sofalar,, matraklar, « JO.
0 kil> jdcıı manda derilerindin yağlı kispetleri sergilenir.
SEYAHATNAME
ki ehl-i sefer olup fera [genç] olanlara silâhşorluk ve küştî-gîrlik elzem-i levazımdandır [gereklinin gereklisidirj. Zira sünnet-i resuldür ki hazret-i mefhar-i mevcudat fPeygamber hazrederi], Ebö Leheb, Ebû Cehl binler ile [herkesin lanet etlikle-riylej gûleşip, ikisini de taslamadan yenip, çehre-i murdarları {pis suratları] kanarada [kesimevinde] kan yalamış kelb-i alcür [kuduz köpekj ağzına dönmüşler idi Mehabet ve saiâbetli [heybetlüik ve güç isteyen] bir san'attır.
Bu Edirne tekkesinde sayf ü şitâda [yazın ve kışın] yüz çift dervîşân-i küştf-gj. rân 'güreşçi dervişleri] hâzır olup âyin-i pir veya velî [pir ve ermiş yöntemi] ûzre idman ederler.
Ve bu tekke gerçi kârgîr kıbâblar [taştankubbeler] ile mebnî değildir {yapıl-maımştır], amma ma'mürdur. Müte'addid hücreleri [birçok odası] ve mutfağı ve sebi furak] bahçesi vardır ve meydânında selef [geçmiş zaman] pehlivânlannın demirden yaylan ve hadenkleri [okları] ve gürzleri [demir çomaklan] ve gûnâgûn (çeşit çeşitj pesendide [seçilmiş] kemankeş darblan ve salıkları Üobutlan] ve ardeste [sopalan] ve matraklan ve kırkar ellişer *vakıyye gelen câmûs [manda] derilerinden yağlı kispetleri ve nice elvan [çeşit çeşit] âlât-i pehlivânlan *meydân-i mu. habbeden ûzre maslûbtur [aslıdır] ve bu dergâh-i küştî-girân [güreşçiler tekkesi] Atipaşa Çarşısı kurbunda [yakmında] Balbâzân kapısının iç yüzünde vâki* olmuş gö-reşcıler tekkesidir.
(Seyahatname, c. 3, s. 450-452)
Melek Ahmet Paya, istanbul'a yaklaşırken karşıcılar geliyor. — Cirit oyunu. — Menekşe Çayırı. — Kaya Sultan'm Topçular'daki sarayına varış. — Sadrazam ve öbür ileri gelenler rahatsız olan paşayı Kaya Sultan'tn

sarayında ziyaret ediyorlar. — Padişah, MAP'ı Kubbe-altt'nda ikinci vezirliğe atıyor. ~ Padişah, paşaya Kubbealn'na gelmesi İçin at armağan ediyor. - Rahatsız olan paşa, padişahın buyruğunu yerine getirmek için ata binip bir tur atıyor. - Ardından Sadrazamın armağan ettiği at geliyor. — Eyüp Sultan't ziyaret.
Andan [oradan = Çatalca'dan] kalkıp yine cânib-i şarka [dogu yönünde) ** saatte giderken cümle *a'yân ve eşrâf-i İstanbul ve *sadr-i azam Bıyıklı Çerkeş Derviş Mehmet Paşa 'kethüdası Alî *Aga ve nice bin *a'yân paşaya istikbâle [karşılamaya) çıkıp, paşa dahi ol gün bi-smi'Ilâh ile tahtırevandan nüzul edip [inip], *çukal ata suvar oldu. *Cirit oynansın" diye * ferman ederek Melekli ve *sadr-i a'zamlı iki bastan cirit oynayıp, öyle silâhşorluk ve gûnâgûn [türlü türlü] İû'bedebâzlık [oyurıcuhıir-
326
MELEK AHMET PAŞA DAİRESİNDE
j ettüer kim diller ile ta'bîr olunmaz {anlatılmaz]. Bu güne huri arz-i maharet
^leie Makk gösterenlere] paşa efendimiz bu hakirin defteriyle iki bin akmış Ilfl ihsan eyledi ve sol tarafta 'koçu araba içre Kaya Sultân üç »kese altın bezi û V^, eyledi [dağıttı].
pU üslüb ile ol gün Menekşe Çayın *Menzili'ne vardık. Bunda cemi* *hayme ve ^rg^ılanmız ile meks edip [kalıp], ol sahrâ-yi çemen-zâr-i lâle-izârda {lale ya* ^çimenlik lorda] atlanmız ile bir gece sohbet-i hâss ettik. Bu sahrâ-t çemen-zar
pâdişâhın has atlan için çayır-i azîm bir hâmün-i kadîmdir [eski bir kırdır!, dahi istanbul a'yârunm ve yedi *kubbe vüzerâlannm ve *sadr-i a'zamın hedft-
jgn [armaganlan] gelip, ertesi gün alay-i azîm ile [büyük alayla] *• sâ'ane Topçu-uffa Kaya Sultân Sarayına geldik. Sarây-i ferâh-fezâya dâhil oldukta yüz aded küreye on aded deve kurbân edip, fıkaraya bezi olunup [dağıtılıp], herkes sarayında t nice yüz ağalar *haymelerinde meks ettiler [kaldılar).
Ertesi gün ale's-sabâh [sabahleyin] *sadr-i a'zam Derviş Mehmet Paşa ve yedi »Itübbe vüzerâlan ve *şeyhü'l-islâm efendi ve *nakîbü'l-eşraf efendi ve kadıaskerçyn yE istanbul *Mollası ve gayn nice bin *a'yân ü kibar gelip, paşa ile müşerref olarak njrvîş Mehmet Paşa ile bizim Melek Paşa birbirlerini bagnna basıp, *sadr-i a'zam boynundan bir *hatt-i şerif çıkanp paşaya verdi. Paşa büs-i ber-ser edip [öpüp tjaşjna koyupl kıraat ettikte:
"Hmr pâdişâhımın amma Sofya Şehrinden beri yedi aydır hasta-hâlim [hasta durumdayım], lnşâ'allâh, sehl [azıcık] tahsîl-i mizâc edip [azıcık sağlığım düzelip] de »fermân-i şehriyâri üzre *kubbe-nişîn *vezîr-i sânı olalım. *Fermân pâdişâh-i cern-cenâbmdır" deyip nice kelimâttan sonra paşa, *sadr-i a'zama bir ziyâfet-i azîm et-pûştir kim bir tarihte bir vüzerâ bir *sadr-i a'zama etmemiştir. Ba'de'z-zİyafe [şölenden sonra] *sadr-i a'zama bir semmûr [samur] kürk ve üç *kese altın ve ba'del-vedâ' [esenleştikten sonra] bir mücevher rahtlı ve bahtlı ve mücevher zeynli [mücevherle süslü] ve altın zencîrli, sâfînâtü'l-ceyyat misillû [soy at eşi] bir at çekip 'sadr-i a'zam bilâ-rikâb süvâr olup gitti.
Ertesi gün sa'âdetlû pâdişâh-i âli-vakârdan [yüce onurlu padişahtan] *emîrahur *aga ile bir mücevher rahth ve eyerli bir zeheb-i hâlis [saf altın] zencîrli küheylân-i abâ-sür'at [yel gizi hızlı bir küheylân], esb-i eşheb [kır at] gelip, "Buna süvâr olup 'kubbe-nişîn *vezîr-i âli-tebânmsın [yüce soylu *Kubbealtı vezırimsîn]" diye yine •haa-i şerif geldi. Hemen paşa Mel-emrü emrüküm" [buyruk buyuranındır] deyip sarty kapısından taşra *fermân-i pâdişâhı yerin bulsun [yerine gelsin] diye çıkıp, yine saraya gelip *emîrahurdan vâfir [çok] özürler dileyip, bir »kese •kuruş ihsan
327
SEYAHATNAME
edip, "emîrahur gidince *sadr-i azamdan yine öyle bir esb-i ahmcr-gün-ı sabâ-sür'at [kırmızı renkli yel gibi hızlı bir at] geldi kim güya [sanki] ebreş-i gül-endam [hoş endamlı, benekli! ve yahûd aşkar-î div-zâd (devden doğmuş doru at] idi. Elhâsıl [kısacası] ol gün *a'yân~i vilâyetten [ilin ileri gelenlerinden] yetmiş aded *yel-kendez atlar geldi kim [ki] kimi *** bu gûna [çeşit] hâsîb ü nesîb [soylu] küheylân atlar gelip, cümlesin kendü rene ü anâ [sıkıntı] çeken agalanna ihsan eyledi.
Ertesi sa'âdetlü pâdişâhın ihsâm olan esb-i sabâ-sür'ate süvâr olup [yel gibi giden ata binip], aheste [yavaş yavaş] hazret-i Eba Eyyüb-i Ensârî1 ziyaretine gidip, edâ-yi ziyaret edip, yetmiş aded kurbân eyleyip, cümle fukarâ-yi bâbu'l-llâha bezi olundu fTann kapısında kilere dağıtıldı]. Andan yine Topçular Sarâyı'na gelip bu hakire *raht ü bahtryla bir eşheb at [kır at] ve bir semmûr [samur] kafası kürk ve bir *kese * kuruş duka t [duka al tınlan] ihsan edip, kendisi tashîh-i mizâc edince (iyi-lesinceye dek] hizmetinde olup *nedîm-i *hâssı idik.
(Seyahatname, c. 3, s. 487-488)
55. KÂĞITHANE
Melek Ahmet Pasa rahatsızlığım atmaya (alışırken Evliya Çelebi dostlarıyla Kâğıthane ta-fasında. - Ramazan başlangıcına dek iki ay Kağıthane'de, — Kâğıthane ovasında irili ufaklı, süslü püslü Uç bin çadır. — Geceleyin ışıklar içinde. - Saz ve çengi kollan. — Sabahlara dek fasıllar. - Havai fişekler. — Top atışları. - Suyun iki yanına serilen yedi sekiz bin yaygı, kilim. - iki bini aşan ordu dükkânlarında yiyecek ve içecek satışı. —

Hokkabazlar, ateşbazla.; surabibazlar, zorbazlar, perendebazlar... — Kâğıthane Sttyu'ttda yüzen delikanlılar, kucak kucağa sevgililer.
Bu hakîr-i pür-taksîr, Melek Ahmed Paşa Efendimizle bu Topçular Sarayı'nda sakin olurken [otururken] her şeb [gece] Kâğıthane'de nice yüz bin fişek-i pür-renk [renkli fişekler] evc-i asmana [gökyüzüne] uruç ettiğin [yükseldiğini] temâşâ edip nice bin top ve tüfenk sedasın istimâ' ederdik [işitirdik]. Âhir [sonunda] bir yârân-i safâdan [bir dosttan] bu şâdmânîyi su'âl ettikte [sevinci sordukta] ol yâr-i vefâdâr [vefalı dost] bu hakirin ahvâline vâkıf-i esrar olup eydür:
"Ey gussa vû gamda [dert ve kaygıda] perîşân-hâtır olan [gönlü dağılan] bî-çâre ve akimi yitirmiş âvâre, niçin deşt-i gamda [tasa çölünde] Mecnûn gibi mahzun
1 Bkz. 168. s., 2. not.
328
MELEK AHMET PASA DAİRESİNDE
329
mp, bu hayhûy-i Kâğıthane'den I Kâğıthane'nin bu şamatasından! agâh değilsin [ha-^rin y°k)- Bu Devlet-i Âl-i Osman [yüce Osmanlı Devleti] zuhur edeli (onaya Uıl sair teferrücgâhlarda [öteki gezme yerlerinde) bile bu Kâğıthane cem'iyyeti 'ğ bir şadmânhk [sevinç] olmamıştı. Bu ıdgâhı [bayram yerinil görmeyen, edım-i jîda [yeryüzünde] bir şey görmüş değildir" diye Kâğıthane'yi öyle temdıh ve tavsÜ clti (övc*ü ve an*aml kim Du tabî'at-i meyyal [eğilimli yaradılışl âb-i zülâl [duru su] jjjj şehr-i Kâğıthane'ye cereyan etti [aktı] ve bu ebyât [beyitler] hâtıra hutur etti Ifüütıra gcldij:
Gönül eğlencesi seyr ü safadır
Sfl/â sür kim bu dünyâ bî-vefâdır
Kisi zevk fle oluser ferâh-nâh
Hemân zevk eyle cûnm olma gam-ndh
[Gönlün eğlencesi gezinti ve eğlencedir
Eğlenceye bak, çünkü bu dünya vefasızdır
Kişi zevkle feraha erişir
Hemen zevkini çıkar canım, tasalanmayı bırak]
deyip* ol ân paşaya vanp, Kâğıthane'ye gitmek için izin alıp, kırk altın masruf [har-canarak] ve iki koyun ve gayrı mekûlât ve meşrûbât-i bî-kıyâs ive başka ölçüsüz yiyecek ve içecek] alarak hakirin yâr-i gâr-i münâsiblerinden (uygun can dostlarından! beş altı *aga ile haymelerimiz İçadırlanmızıl Kâğıthane nehrinin [suyunun] sahilinde, dıraht-i çınar sayesinde meks edip [çınar ağacı gölgesinde oturupl, gece ve gündüz sohbet-i *hâssa [içten söyleşiye] başlayıp, gûyâ [sanki] her şeb u rûz [gündüz ve gece] Hüseyin Baykara zevki ederdik. Mâh-i receb-i mücerrebin güneşinden [recep ayının ilk gününden] tâ şehr-i ramazânü'l-mübârekin hilâli nümâyân olunca [ramazan aymm yeni ayı görününceye dek; 28 Mayıs 1653-26 Temmuz 16531 kâmil [tâm] İki ay bu sahrâ-yi çemenzâr ü lâle-zâr-i Kâğıthane'de [Kâğıthane'nin lale bahçesi ve çimenlik sahrasında] ayş ü işretleri [yeme ve içmeleri] olmuştur kim diller ile ta'bîrve kalemler ile tahrîr olunmaz [diller ile anlatılmaz, kalemler ile yazılmaz].
istanbul'un cemi' [bütün] *a'yân ü eşrafları [bütün ileri gelenleri] ve mirasyedi hoppa çelebileri bu Kâğıthane fezasında [ovasında] üç bin mikdârı münakkaş [işlemeli] *hayme ve *hargâhlar ve *çerge ve sahabiye ve nâmûsiyeler [kulübeler] ile vâdi-i hâmünu zeynedip [geniş koyağı süsleyip], her şey nice haymâtlan [cadıdan] nice kere yüz bin kanâdîller [kandiller] ve şem'-i asel [balmumlan] ve şem'-i revgân [yağ mumu] ve meşâ'il [meş'aleler] ve fânüs-i me'nûs-i ahterân ile [yıldızların bildik
SEYAHATNAME
fanusuyİa'] *çerâgûn ederlerdi fdonatırlardı]. Ve her serâ-perdc-i a'yânda [ileri 0n, nin otağında] her şeb [gece] hanende ve sazende ve mutriban [şarkıcılar, saz ve çalgıcılar] ve Ahmet Kolu ve Nazlı Kolu ve Garibanı Kolu ve Akîde Kolu
*r
Zümrüt Kolu ve Postalcı Kolu ve Voynukoglu Kolu ve Caşoka Kolu ve Samı Kolu namân [adlannda] çeng ü rebâb ve santur ve tanbura ve ut ve kânunları
«4*
her şeb gûnâgûn [çeşit çeşit] fasl-i Fârflbî1 [Fnrâbi' faslı] edip tâ sabaha dek bir hg u hûy [şamata] olurdu kim güya [sanki] Deccfll2 hurûc etmiştir [çıkmıştır] v& ba'de'l-işa* (akşam yemeğinden sonra] nice kere yüz bin fişek-i asumanı, sema»,
münkalib olup, berkîler ve bahrîler ve kelebekler ve *bedaloşkalar ve deliceler Vç beşler ve horozlar ve şâir bu makûle fişeklere âteş verip, gûyâ [sanki] zernî^ Kağıthane [Kâğıthane toprağı] âteş-i Nemrûd3 [Nemrut ateşi) içinde kalıp nice b^ ¦şahı ve 'darbzen toplan âteş edip, sabaha dek zemîn ü âsmân [yer ve gök] ra'd-rni sâl [gök gürültüsü gibi] güm güm gümlerdi. Bu tahrir olunan [yazılan) *hayme[er. den mâ'dâ [başka] Kâğıthane nehrinin tarafeyninde [iki yanında] yedi sekiz bin atfed ihram [yaygı] ve kilimden ve gayrı külbe-i

arızandan, salaş ve sâyebânları [gölge, likleri] komşu beşeleri kurup, gören sahrâ-i Kâğıthane'ye gûyâ [sanki] asker-i çama. pur [yağmacı asker] meles etmiş [oturmuş] sanırdı. Bunlann dahi bir gûna [çeşit] ayş ü işretleri olurdu ve iki binden mütecaviz dekâkin-i ordu-yi sultanîde [ordu dükkânlannda] me'kulât ve meşrubattan mâ'dâ [yiyecek ve içecekten başka) cemV zî-kıymet ftüm değerli şeyler] mevcûddu.
Ve her rûz-i rüşende [aydınlık günde] her meydânda hokka-bâz ve surahi-bâz (sürahi oyuncusu) ve âteş-bâz (âteş oyuncusu] ve zor-bâz ve perende-bâz, kumar-bâz ve sihir-bâz, ayı ve maymun ve keçi ve hımar [eşek] ve köpek ve kukla ve şeb-bâz [ipli kukiacı] ve görz-bâz [gürz oyuncusu] ve şımşîr-bâz [kılıç oyuncusu] ve mühre-bâz [yuvar oyuncusu] ve tas-bâz ftas oyuncusu] ve ***, ***, ve'l-hâsıl [kısacası] öç yüz altmış elvan aded bâz-i bâzân [oyuncular oyuncusu] ve pehlivânân ve küştî-gi-
1 Fârâbi (Farabi, ? - 950): İslam dünyasının en büyük filozoflarından biri sayılan Türk kökenli Farabi, "üstâd-i evvel" diye anılan Aristo'dan (Aristotales) sonra "üstâd-i sânı" diye ad-landınlmıştır. Farabi aynca müzik konusunda da yazmıştır; ancak kimi çalgılan geliştirdiği, çaldığı yolundaki söylentileri doğrulayacak kanıtlar yoktur. -NÖ. Decdl (Teccal): Kimi inanışlara göre, kıyamete yakın ortaya çıkıp, insanlan sapkınlığa yönlendirecek yalancı kişi, yalancı Mesih. Kıyamet belirtilerinden biri sayılmıştır. -NÛ. Bfa. 43. s.,1. not. külbe-i ahzân: "tasalar evi" anlamına gelen bu söz eski yazında, oğlu YusuPun öldüğünü sanan Hazreti Yakub'un çekildiği, ağlaya ağlaya kör olduğu kulübe anlamında çok sık kullanılmıştır. -NÖ.

ı#ı [güreşçiler] bu mecma'ü'l-irfftnda (bilgi demeğinde] arz-i ma'rifet edip [oyunlar gösterip! bi'I-hesâb kâr ederlerdi ve *dergâh-ı âlî tarafından dört *oda *yeniçeri «çorbacısı bu cem'lyyet-i kübrâya [bu büyük toplantıya] ta'yîn olunup, gâhice [ara ıi«] 'yeniçeri Ağası Gürcü Mustafâ *Ağa gelip tenbîh ve te'kîd ederek [tembih ede-
^[t ye üsteleyerek] giderdi. Ve nehr-i Kâğıthane'de şmâverlik eden [yüzen] mahbûb {sevgili) ve pençe-i âfitâb [parlak] dilberânm [güzellerin] hadd û hasrı [sının] olmayıp, bilâ-vâsıta [doğrudan] âşık ve ma'şuk [seven ve sevileni birbiriyle kuc kucak ptucak kucağa, sarmaş dolaş] olurlardı. Ve şeb ü rüz [gece gündüz] her *haymede cûmte ahibba ve yârân [ahbaplar ve dostlar] birbirlerine ziyâfet-i azimler edip [büyük şölenler verip] cân sohbetleri olurdu. Hulâsa-i kelâm [sözün kısası] bu cem'iy-yCt-i kübra [bu büyük toplantı] bir tarihte olmamıştır.
(Seyahatname, c. 3, s. 488-490)
56, kubbealt1
Sadrazam Derviş Mehmet Paşa ile İkinci Vezir Melek Ahmet Paşa arasında su sızmıyor. -Halk Cüreti Mebmed Paşa ve Tarhuncu Ahmet Paşa'ntn zorlu geçen sadrazamlıklarından sonra durumdan memnun. - Ancak, işler ters gidiyor, sadrazama felç gelip, onun isteğiyle Melek Ah-gut Paşa kaymakamlığa getiriliyor. — Bu durum altı ay sürüyor. — Derviş Mehmet Paşa'ntn ÜİHmİi. - Mühür, isteksiz davranmasına karşılık, Melek Ahmet Paşa'ya veriliyor. — "Paşa koynuna mührü koydu amma güya bir akreb koynuna girip asla hazz etmedi" - Yeni sadrazam dutum ileri gelenlerle görüşüyor: Ulufeye on gün var, hazinede para yok. Akdeniz'deki ada' fart kâfirler ele geçirmiş-. Anadolu Celali/erin elinde; bir mangır bile gelmez. - Toplanttya katılanlarla sonucu bildiriyor: En iyisi mührün İpşir Paşa'ya gitmesidir. - Mühür Halep'teki İpşir't gönderiliyor, AİAP yine kaymakam oluyor. — Paşa büyük memurluklara atama yapıp, karşılığında toplanan parayla ulufeyi dağıtıyor. ~ Anadolu'dan her gelen İpşir Paşa'ntn aphlandığt, asker topladığı haberini getiriyor.
Ba'dehû [bundan sonra] işbu sene 1063 ramazânının gurresinde [26 Temmuz 1653] *fermân-i pâdişâhîyle [pâdişâh buyruğuyla] Efendimiz Melek Ahmed Paşa istanbul'a dâhil olup *Kubbealtı'nda kırk *yük akçe *hâss-i *hümâyûn ile Bıyıklı Derviş Mehmet Paşa asnnda [döneminde] ikinci *vezîr olup arza girerdi. Efendimiz şeb ü rûz [gece gündüz] Bıyıklı Mehmet Paşa ile dört ay birâder-i cân-bcrâber-vâr [can yoldaşı gibi] hüsn-i zindegânî eyleyip [iyi geçinip], efendimize

*hflss-i 'hümâyûn İçin Knrahisflr-1 Sâhib [Afyonkarahisar = Afyon! Sancağı ihsan
olunup, üç bin rnikdân agavâtlnrtn [ağalarım] *hâssma gönderip, kendisi sebûkbâr kalıp (yükü hafîiîcyipi, on iki nded yalılarında ve Fındıklı ve Beşiktaş ve Ortaköy ve Üsküdar ve Eyüp yalılarında zevke meşgul oldular. Bu hakîr ve sebük-rüh [ruhu hafif], yâran-i bâ-safâlar ile [kaygısız dostlarla] Eyüp ve Kflgıthane ve Akbaba ve Beykoz ve Kanlıca ve Hisar ve Üsküdar ve Çamlıca ve Kadıköy ve Sankadı ve Alemdagı'nda âlemler edip, andan aşağı Göksu'da zevk u salalar ederdik» Husûsâ [en çok] kiraz mevsiminde Istinye ve Yenikûy'de ve Tarab-ya'da ve mKt(tli Köyünde ve Büyükdere'de ve Sarıyer'de alü'l-al [kıpkırmızı], lâ'l-gûn fal renkli], abdâr [sulu] kiraz fasılları edip, gûnflgûn [çeşit çeşit] müsmirâtm-dan [yemişlerindenI kâm alıp nice bin zevk Ü saftılar ettik.
Bu ibaret [bu sözler] hemen [yalnızca! bizim için değildir. Hemen bu Bıyıklı Çerkeş Derviş Paşa Yun zaman-İ sadaretinde [sadrazamlığı döneminde] ve Mehmet Hân râbi'in [4. Mehmet Han'ın] devam-i devletinde

[padişahlığı süresince] ol sene-i meymünda [o uğurlu yılda) cümle halk meymün-misfll cünbüş ve hareket edip, şâd-mânlıklar [sevinçler] ederdi. Zîrâ Gürcü Mehmed Paşa vezaretinde mâl kulelinden [azlığından] ve tâ'Ûnun vefret ve kesretinden [çokluğundan] halk matemde (yasta] idi. Andan [ondan sonra] Tarhuncu Ahmet Paşa sadâretinde zabt ü rabt hengâmesinden [düzene sokma gürültüsünden) ve kaht ü galadan [kıtlık ve pahalılıktan] ve kefe-re-i fecerenin [kötülük işleyen kâfirlerin] Akdeniz cezirelerine [adalanna] tasallut-lanndan [saldınlanndan] cemî' halk-i âlem [herkes] yas ve matemde olup, "Yâ* Kabız"1 (Ey Tanrı] ismine mazhar olmuş halk cümle inkıbazda idiler [peklikteydiler].
Tâ ki Derviş Paşa *sadr-i azam oldu gül ü gış [gönül bozukluğu] ve gıybetten müberrâ [kovuculuktan elini çekmiş], bir âlüfte ve aşüfte [sevgi dolu], sâhib-i tab1 ve sâhib-i kerem [iyi huylu ve cömertj kimse olmakla cümle ehl-i tslâmbol [istanbullular] "Yâ Bâsıt" [Ey Tanrı] ismine mazhar olup, ibâdu ılâh-i Müslimîn [Islara halkı] bir gûna inbisâtta [öyle bir genişlikte) oldu kim geceleri kadir [kadir gecesi]v gündüzleri nevrûz-i Harezmşâhî [Harezmşah'ın yeni yıl başlangıcı] olup, bi'z-zât Acem Şahı ve Kızıl Elma [RomaJ ve Alman ve Venedik güm-râhı [yolunu sapılmışı]
Kâbız ile az aşağıda geçen Bâsıt, "esmâ'-i hüsnâ" yani Tann'nın "güzel adlan"ndandır. Birincisi "alan", "daraltan", "kısan"; ikincisi "açan", "genişleten", "yayan" olarak birbirinin karşıtı anlamlara gelir. Tann'nm isterse kullannın varlığını, mutluluğunu, sevincini, azığını alacağını, daraltacağını, kısacağını; isterse açacağını, genişleteceğini, yayacağını anlatır. Blrç. 240. s.,5. not. -NO.

MÛrt fbaş aşağı] olup, hamûş-bâş [sesleri çıkmaz] oldular. Ve zemîn-i müzeh-jCf*° ^ olan medfûn [yaldızlanmış yerlerde gömülü] gencîne-i Kârünlar1 [Karun icri] meydâna çıkıp, anın için [bundan dolayı] nâs-i âlemde [halkta] sürür ü
lı^ iscvinç] var idi.
rîÜ^01"1 HUdâ reddi,1"kazâ'mi ve lâ mâni'l-hükmihi" ["Tann'nm yazgısını
^fliûnü geri çevirmek olanaksızdır"] mazmunu üzre bu karhâne [işyeri] sahibi Vc ijgsr-i heştdeh âlemin [on sekiz dünyanın efendisinin = Tann'nm] itâde-i eze-
• öyle ivniş ^i ** sene ** ** gününde Bıyıklı Derviş Mehmet Paşa dîvân-i ^5 fib"ıye (padişah divanına] gelmeyip, Melek Ahmed Paşa Efendimizi ba'de'd-dî-f »^yandan sonra] sarayına çağırıp, bu hakîr, paşa efendimiz ile Derviş Mehmet ^ buk'5uP basta-hâl [hasta olduğunu] gördük. Meğer Mlâhümme âfenâ [Tann ko-^nl ^c marazma Ibastalığma] mübteiâ olup [tutulup], bir kolu ve ağzı ve yüzü
,. tfec-dehân (çarpık ağız] olmuş, nice hükemâ ve etibbâ-yi hazıka [işinin ustası
.flillpf o
i)rtiler)> yetmiş bin kîlükâl ile [dedikoduyla] cevâb-i nâ-savâbiar [doğru olmayan thrl verdiler. Âhir Melek Ahmed Paşa Efendimiz bu hakire hitâb edip eyitti*. "Sende olan azimetlerden ve ism-i a'zamlardan [Tann adlanndan] ve muavvize-3 ye bazı ed'iyelerden [dualardan] biraderimize şifâ niyetine tilâvet eyle [okul. pişkin1 ^u kardeşimiz bu marazdan halâs ola [kurmla]" dedikte, bu hakîr ber-zâmı l^ûstüj *sadr-i a'zamm meflûc destin [felçli elini] elime alıp bi-smillâh ile azî-ü Fârisi ***** diye bu azimeti üç kere tilâvet edip, sol elimle gec-dehânına jçarpık ağzına] ve cümle endamına sürdüm. Amma bu azimetin şartı üç kere okuyup, sol eliyle meflucun [felçlinin] pabucuyla eğilmiş çehresi tarafma vurmak gerekte Bi-emrillah [Tanrının buyruğuyla] şifâ bulur amma yâd [yabancı] pabucuyla vurmayıp bir eski mestle üç kere mesh ettim [sıgadım]. Ba'dehû [ondan sonra] azî-met-i Şeyh Tancavî-i Mağribi; ****.5 Bu azimetten [duasından] sonra üç kere sûre-i ıtıuavvizeteyni6 tilâvet edip, Mehmet Paşa'nm vechine ve endamına [yüzüne ve gövdesine] üfleyip ba'de'd-du'â ve's-senâ [dua ve övmeden sonra] yerimizde sakin olduk (oturduk]. Bi-emri'llâh kapalı ağzından yan ve salyaları akmayıp "Sehl îîâkât buldum (azıcık iyileştim]" deyip bu hakire bir kafa kürk semmûr [samur] ve bir *kese
! Kıt. 161. s., 1. not.
1 Azimet: Hastalığı savuşturmak için okunan dua. -NÖ.
1 İfa. 241. sayfa, 3. noı.-NÖ.
1 Burada Farsça uzun bir azimet yer almaktadır. -NÖ.
Burada Arapça tılsım sözleri sıralanmış karmaşık bir metin vardır. -NÛ. 0 Bh*. 241. sayfa, 3. not. -NÖ.

* kuruş ihsan etti. Netice bu üslub-i sabık [eski gidiş] özre yedi gün mûdâveıtıet edip azimetleri kınlat ederdim.
Ol gün paşa efendimiz, Mehmet Paşa'dan müfârakat edip [ayrılıp], pâdişâha varıp, *sadr-i a'zam ahvâlin i'lâm eyledikte [durumunu bildirdikte], pâdişâh-i zî-şân •kızlaragasıyla *sadr-i a'zamınn vâfir [çok] hedâyâlar gönderip hâl ve hatınn su'ai ettiler. Anlar dahi "Ben sâhib-firâş [yatalak] oldum. Umür-i Müslimîn [Müslüman* lann işleri] mu'attal olmasın için [başı boş kalmasın diye] kardeşimiz Melek Ahmed Paşayı

*kâim-makâmım eylen [eyleyin]" diye rica edip, *dârü's-sa'âde ağasıyla * telhis eyledi. Ve arzı hayyız-i kabulde vâki* olup [arzı kabul olunup] ** sene ** mah +* günü Melek Ahmed Paşa, Bıyıklı Çerkeş Mehmet Paşa'nın yerine emaneten *kâim-makâm-i âlişân olup, sa'âdetiû pâdişâhtan bir semmûr [samur] *hü'at-i (ahire giyerek umûr-i Müslimîne takayyüd eyleyip [çaba harcayıp], her bâr [sefer] yine Derviş Mehmet Paşa selâmına varıp, hâl ve hatır soruşup sâhib-firâş iken [yatalakken] yine cümie umûr-i muazzama [büyük işler] ve azl ü nasb [görevden alma ve atama] anlann [onun] re'y ve tedbiriyle idi.
Tâ altı ay bu minval üzre Derviş Mehmet Paşa sâhib-firâş ve Melek Ahmed Paşa *kâim-makâm-i muazzam olup, elbette üç ay güneşinde [ilk gününde] *mevâcib çıkmak mukarrer idi [kararlaştmlmıştı] ve *tersâne mühimmatı levâzımâtı her cihetten âmâde idi ve cezîre-i Girit'e üç bin asker imdâd ve * hazîne elbette giderdi.
Bu mâbeynde [bu arada] *sadr-i a'zama kâh [kimileyin] hoş-hâl [durumu iyi] kâh [kimüeyin] mizâcen pür-melâl [içler acısı] olup, hikmet-i Hudâ sehl ifâkât bulmuş iken [azıcık iyileşmişken] Çerkeş âdemîsi [adamı] olup *Tatar ile eştiğinden bir semiz at eti yiyip ve kımız nâm at südü içip ve peynirli Çerkeş pastası yiyip yine hasta oldu. Bu ta'âmlar ise cümle kabızdır [peklik yapıcıdır] ve tabVat yübûset [yaradılış kuruluk] ise felç marazına gayet muzırdır [zararlıdır]. Felcin dâ' devası (hastalık ilacı] dâima müshil ve tahtanı safiler lâzımdır [aşağıya yönelik sağaltıcılar gereklidir].
Netîce-i meram günden güne hali müşded olup [kötüleşip] bizim paşayı ve şâir vûzerâ ve *ümerâlan katına çağırıp vasiyyet etti. Evvelâ: "*Huddâmlanm beni susuz öldürüyorlar. Beni Alî Paşa câmi'i mihrâb önünde şâir vüzerâ kardeşlerim cen-binde [yanında] defn edip [gömüp], kırk bin altına başım ucunda bir çeşme-i cân-perver [can besleyici] reyyân ettirin [suya doyurun] ve kırk bin altın ağalanma ve kırk bin altın iç *gulâm-i *hâssalanma ve kırk bin altın Mekke ve Medine'ye" diye cümle vüzerâya vasiyyet edip, üçüncü gün dâr-i bekaya [öbür dünyaya] intikâl edip [göçüp] cemi' ehl-i istanbul'u vaveylaya düşürdü.
334
Ab'
MELEK AHMET PAŞA DAİRESİNDE
İ$jLj önünde bir pencere dâhiline defn olup [gömülüp!, başı ucuna bir çeşmecik $ ttjler ve şâir emval ve erzakın vasiyyeti üzre miriye zabt ettiler [aldılar].
ûmumU2 oldu&u mertebe rnuhattefâtın [ölümünden sonra kalan mattannıl tahrîr P [âtih-i Yemen [Yemen Fatihi] Sınan Paşa terekesi mertebesi olurdu. Amma lah-(j fâ'lde ve âidesi [yarar ve ilgisi] yoktur. ^Itı aV sahib-feraşlığıyla [yatalaklığıyla] sıhhati [sağlığı] vüzerâyı cümle eudîşe-
'e 'dehû [bundan sonra] cümle vüzerâ ve vükelâ ve *ulemâ ve suleha ve kibar, . ttuzûr-i pâdişâhtye varıp müşavere ettiler, "Âyâ [acaba] mührü kime versek"?"
C\ler Ol mahalde Melek Paşa Efendimiz nümâyân olmakla [görünmekle] aundan di edip lirıip], petılivân-vâr pertâb ederek [pevlivanlar gibi atılarak], Çemerısoîa
^ahalde huzûr-i pâdişâhîye [padişahın kanna] gelip *has * odabaşı Rûm Hasan w paşanın önüne düşüp getirdikte, paşa zemîn-bûs etmek [yer öpmek] mütâdı deül olmadığından "Es-selâmü aleyk, pâdişâhım" diye du'â ve sena ederek pâ-•<ah*i cem-haşmet muvacehesine [karşısına] varıp şeref-i takb"û-i enâmil-i pâdişâhı şâdkârn olup [padişahın parmaklarım öpme onuruyla sevinip], muhassalü'l-me-0 erip [isteğinin sonucuna ulaşıp], şâir vüzerâlar üzre takaddüm edip, vak'u akarıyla [ağırbaşlılık ve onuruyla] tâ saff-i âlide [birinci sırada] karâr edip ber-ka-oldu. Derhâl sa'âdetlû pâdişâh-i âlî-cenâb [cömertliği yüce padişah] saadette (fit
j^tluluklal, müeddîbâne [edeplice] ber-zânû [dizüstü] olup buyurdular ki:
"Bak a vüzerâlanm, benim hassatan murâd ve merâmımdu* [özellikle isteğim-jlr]: Bir merdin ilkâsı ve bir ferdin ıltimâsıyla değil ancak kendi zâde-i tab' ü kari-hatndıt [yaradılışımın ve düşüncemin ürünüdür], *mühr-i şerifim [mührümü] Melek Ahmed Paşa lalama sadâret-i uzmayı [*sadr-i a'zamlığı] ihsan etmişim" deyince, hemen Melek Paşa Efendimiz üç kere pertâb-i dest-ber-zemm edip [elini üç kez yere koymaya atılıp] eydür.
"Pâdişâhım, nutk-i dürer-bârın cân bulsun için [inci saçan sözlerin gerçekleşsin diye] *mühr-i şerifin aldım, kabul eyledim. Amma nitekim Anadolu'da lpşir Paşa ve Seydî Ahmed Paşa ve Mîrzâ Paşa ve Kara Hasan Paşa ve şâir eşkıya ve * Celâli ve Cemâlîlerve *zorba, *sekbân ve *sanca haşerâtlan köyden köye tavuk kmp, lokmacılık edip, nice bin ibadullahı [halkı] müte'ezzî edip Unciüp], ehl ü ayâl-i *re'âyâ ve berâyâ pâymâl-i rimâl olup [re'âyâ ve *berâyânın eşi ve çoluk çocuğu ayak altında kalıp], ili ve vilâyâtı [illeri] anlar harâb ü yebâb [yıkıp vîrân] ederlerken, bir
335
r,İ kar (işin sonu] bi-emr-i Perverdigâr [Tann'nm buyruğuyla} cerriiyyet-i mir büyük kalabalık] ile na*ş-i şerifin vasiyyeti üzre Dîvânyolu'nda Alî Paşa
SEYAHATNAME
336
MELEK AHMET PA$A DAİRESİNDE

İİ1 giysil dahi giydirip, ol gün iki kürk oldu. Paşa koynuna mührü koydu am-\^ ^ [sanki) bir akreb koynuna girip, asla hazz etmeyip [hoşlanmayıp], müte-^ $ ûl-hâtır (keyfi kaçtı]. Zîrâ mâl ve hazîne tedahülün fikr edip [vergi ve tffrt ejcki gecikmeyi düşünüp] "*mevâcibe [maaşa] on gün var, *Bâb-i *hünıayurv ' (lak °n ^ec^ *kese var ve Bahr-i Sefid'e [Akdeniz'e], cümle cezirelere [bütün ^ 1 Jtüffâr-i bed-girdânn [kötü işler işleyen kâfirlerin] istilâsı var. Beri tarafta 'flii^1 ve lev^zırnât"* *tersâne-i âmire var ve Anadolu'da *Gelâ!î ve Cemâlî ^ fjuB züjm^i sarihi [açık zulmü] var, ol taraflardan bir füls-i ahmer1 gelmemesi ^ £U rnertebe-i dakîk [ince derece] üzre nice bin güna [bin çeşit] ftkr-i faside et-^ [bozuk düşünemem]" diyemeyip, mührü dahi "Kabul etmem" diyemeyip, ze-kûsedip [yeri öpüp], cemî' [bütünl vüzerâ ve vükelâ, *Şeyhü*l-islâm Bbû Sald
j: ve nakîb-ü'l-eşrâf ve *kazaskereynler [iki kazasker] ile ve *dârü's-sa'âde ağası
Cfeflû1
«Hâs *odabaşı Hasan *Aga ve *bostancıbaşı ve şâir *musâhib-i şehriyâriler ile ve arz »odasına çıkıp, kamil [tam] yedi sâ'at müşâvere-i tâmm edip, vakt-i asrda zamanı] tekrar Çimşirlik nâm mahalde ale'l-ittifâk [hep birden] huzûr-i pâ-
aişâhîye girip:
«pâdişâhım, mührü el-hâsıl [kısacası] lpşir Mustafâ Paşa lalana gitmeyi re'y-i ah-en fen £uze^ düşünce] gördük" dediklerinde, "Ne dersin, Melek lala?" dedikte he-
en Melek Paşa eydür "Pâdişâhım bu re'y-i ahsendir. Hadîs: [inananların güzel göt-jjügü bir şey, Tanrı katında da güzeldir] dedikte, paşadan mührü alıp hemen *hazî-
enin bedel-i mührün [mühürün yedeğini] paşaya verip "Tez, düstûr-i mükenemim yt *kâim-makâm-i a'zamımsın" diye paşaya bir semmûr [samur] hil-at-i fâhire giy-jirip,üçer aded semmûr [samur] kürkü ol gün paşa giyip, sene ****, mâh-i ** gününde müstakil *kâim-makâm olup, şad ü handan [sevinçli ve gülerek] paşa sa-javnıa gelip, *mühr~i şerifi dahi *dergâh-i âlî *kapıcıbaşı\anndan *** Ağa, lpşir Paşa'ya Haleb'e götürdü ve paşa efendimiz dahi nice hedâyâ-yi zî-kıymeüer ile "değerli armağanlar ile] "mübârek-bâd" [kutlu olsun] diye Alî *Ağa'yı, lpşir Paşa'ya Haleb'e gönderdi. Ba'dehü ol mâh-i mübarekte [kutlu ayda] Ayşe Sultân bint-i Ahmed Hân'ı2 lpşir Paşa'ya nikâh edip müjdesi ***Aga ile Haleb'e gitti. Ba'dehû [bundan sonra] paşa nice menâsıb-i âlîleri (yüksek görev yerlerini] tev-
isunl deyip, derhâl sa'âdetlû pâdişâh, efendimize bir semmûr [samuri libâçe
75. s., 2. not.
Ayşe Sultan, 1. Ahmet'in değil, İbrahim'in kızıdır. -NÖ.
337
^r5İn, göreyim seni" diye du'â ve senâ-yi firâvân edince [bir çok du'â ve öv-cfVe bü'ununCa' hcr taTafcan "Allah mübarek eyleyel" diye *a'yân mübârek-bâd
* vezirin mühre mâlik olup zabt ü rabt edip [düzeni sağlayıp], amel ve adalet edip
[is görüp, adalet sağlayıpJ, tahsîl-i mâl edemez (vergi toplayamaz]. Mah-be-mâh [her ay] cemî' [bütünf kullann *mevflcib taleb edip [maaş isteyip], *tersâne-i âmire-ye mühimmat lâzım olup, her sene kırk yedi bin kîse-i Rûmî masarif lâzım [gider gerek], Anadolu tarafından ise cemi' *hâss ve haraçlardan bir akçe gelmeyip, cânib-i şark [dogu yönü] *tava"if-i mülûke döndü. Pâdişâhım, bu abd-i kemterin [değersiz kulun] akl-i kasın fkısa aklı] üzre ve benim hüsn-i nzâm [isteğimi ve hüsn-i zannım [iyiye yoran sanım] üzre *mühr-i şerifi lpşir lalana ihsan eyle. Ale'l-acele [çarçabuk] der-i devlete gelsin. Anadolu'da cümle ibâdu'Uâh [halk] zalemelerin (zâlimlerin] şûr u şerrierinden [kargaşa ve kötülüklerinden] emîn olsun. Maldâr ve umûr-dıde [iş görmüş] bir *vezîr-i atiktir [eski bir * vezirdir]. Gelsin bir azîm [büyük] donanma inşâ etsin. Anadolu ve Rumeli'den cezîre-i Girit'e adam deryasın sürüp kendisi dahi *serdâr-i muazzam olup, cezîre-i Girit'i [Girit Adası'nı], kal'e-i Kandiye'yi [Kandiye Kalesi'niJ feth edip [ele geçirip], Körfez'i ve kal'e-i Sınadra'yı [Sınadra Kalesi'ni] feth edip, berr ü bahrde [karada ve denizde] .yolları emn ü emân [güvenlikli] olup, sulh ü salâhlar [barış ve iyilikler] olsun ve lpşir lalan da bir kere mühr sahibi olup, *mühr-i Sûleymânî ne ma'nâ idüğün [anlam taşıdığını] bilip, mührün çeşnisi ne lezzette idüğün bilsin" deyip, bu mertebe [derece] kelâm-i müşavereden [görüş bildiren sözlerden] sonra hârnûş-bâş oldu [sustu]. Pâdişâh-i kişver [ülkenin padişahı] eydür:
"Bak a lala, bu dergâhta nice * Celâli ve Cemâlî ve "zorba ve eşkıyâlann kelleleri gaitan olmuştur [yuvarlanmıştır]. Inşâ'allâh [inşallah], ân karîbü'z-zamân [yakın zamanda) anlamı da haklanndan gelinip, murâd ve meramın [isteğin] üzre cemi' ibâdu'Uâh anlann şerr ü sûrlarından [kötülük ve kargaşalarından] halâs olur [kurtulur]" deyip, sa'âdetlû pâdişâh derhâl gazab-âlûd olup [öfkelenip], ayaklar üzre kalkıp, bi'z-zât kendi mübarek dest-i şerifiyle *mühr-i şerifi bizim Melek Ahmed Paşa'ya verip bir *hil'at semmûr [samur) giydirip eydür:
"Yürü, Allâhü teâlâ [Ulu Tanrı] her umurunda [işinde] sana Bari yâri [Tanrı yardımcı] ola ve cenâb-i Bârî muin ve zahirin [yardımcın ve destekçin] ola ve her kamda [dönemde] Rabbü'I-izze [Yüce Tanrı] tevfikin [yardımını] mukadder refik (arkadaş) etmiş ola. Göreyim seni, her umûr-i dîn-i mübîn [iyiyi kötüden ayırt

eden dinin her işi] için nice sa'y ü himmet edersin [çalışıp çabalarsın] ve uğur-i 'hümâyûnuma [padişahlığım uğruna] nice bezl-i kudret edersin [güç harcarsın). *Hazme cem'ine takayyüd edip [toplamaya çabalayıp], cemî' [bütün] birden bine, binden yüz bine varınca [vanncaya dek], *vazîfe-hârân kullanma *mevâciblerin [maaşlannı] ni-
clh afi,» jvfrtpi, tatomlyyelerl İle yedi »unde dört bin *uiûf« çitonp, ««ml. mecMml*iıi(ir üklutoı Amnıfl .evcth olan menAaıbUvm blrieto IbMeirtlI ipıir ^ •moaellJmiere «ubt enirettyip hıt'clelm •moatlllmler pötaclım kateraryelerlni [«(et) c(it|i, btn aitmı» *keee erbabına tctld olunup (ftfl verilip), pi|i bu kadar 1^ i Ramt haaarat (tarar) vekti MİM mefhcuun tanılan «yınl yirminci fûnû -..u,,, ([etkiden] ajamıt olan Külaha» Abaaa şahın *A|a. Çlnjrne haria İte gelip ^ anındım» dnhl hantc^ Kıl-ıh-jm I*, lugmıc hanu ını) tabt etıirmeytp, (palı Pa* ,[r eftadlnut rnâbeyrUne tbtlda' fUI«J bûrüdet (s* ıgukluk) bundan liftini oldu lon^ çıktı I. BttiehÛ (bundan sonml her filan tpair i\»>a'mn Holeble tayin vt 'uityj^ fıyaklnmnaıtıun vt aıgm Ihının) vt deryâ*mlaal İden» gibi) atker cav* rtmen^ ftonjantatimn] haberin Ihanrılıif) ^rtıiılı-ıih (Seyahattütme, t. X t 'iH/.ı.j.,
57, KAYMAKAMLIK
hitfok Ahmet Ptfa« (hürden dtljüıidü&ü iaw otaJtmU Ittartbul'da mânmm ılrjlıımmİ ümm», ÖaÜ Vaiili£tWnı Rumeli Velilif t'm- nkltmUyur, Ösil VtlitiAi dr &yavu| IVrça'ya verıluvutu, 16)1 Mavi* sonunda MAP. Rumeli VaMtfiadta alınan* Ittanbuli £clfıictı sndratum bulunan bıyıktı Dervif Ptaantn yanında Kut*, bealu vetirli|inr £rtın|ırt*r. «adnuamtn huralıjında da kaymakamttf ını yafan* Sarfraaamın öhlmü Öterine bu görev MAPye verilmek isteniyor cakat dutum b«««« kabul «metine uygun olmadığından, bu i|.n (pşir isa'ya mitmeıini One türün*, ou öneri brnımseutyur, Ancak. Halep'te bulunan yeni Sadratam İptir Paaa. İttin-bul a kartı bas kaldırım} durumdaydı hurim AneduiVıla bet hangi bir nedenle da* romdan memnun olmayan |\ı$<ı. bey ve intanları buyruğu altına almıştı Ij^ir, latan-buta jeiffleti için gönderile» buyruklara kartı apak »UrUyttp gel metini uaettp «V ruyor, yamna adam turikmavı sürdürüyordu 0u da halk arasında doğru ra da ranhı birçok dedikodu ve söylentiye yol ticttjtt £İbtı devleı ileri gelenlerini dt te* liflandırtyordu.
^V>aVeVa^a^ /ır*e*W* tfmktt «ye* j*N>ar. - Mum P^mfim* ftVtfi. - tskotUtm stylmiitrl* ,*/«Wtw tpstYt iarp $i*nl*r Mttiym - PaJijob-aav AtuW mt ****** a< nav mt. - AM/1 mtktttfhr ffrJmm. -O-
tofitrÜfiktof ti/git ~ İPİİ^y* w/^»)»a>r. - A//.*ı Wrr /,vWr jrm// «rt//,//j
it)*)Vİa- üttü*** \W)W OK«X/W ¦- A>W A«W //.;....•: r.;;..- >.;v.'f.'t/.;. - Î/U-
Aaeav Wwrw pk*r^Ut» IfttVh fauWaHL - "CeaeV i*r*/twJ* m nar ar vat?" - /*/r>
Mil l'K AHMET l'AVA I iAJKI MNt»):
/•,,/ ,'ntıii. i.Yi xWm 'W M'*/ tıltt'htnfaht muhtillnrntl IJRtciiimye pthsıyur. - DVnltj
fatıtfyt. - ftnm$*ni*c - P*ât*M âaj m*Âı*P - İunMtml\h$, ip/ir VttsaUUtn mektup alanlar **M
*itutt*y^>tl.tnrt ist yttttklenutlm kam gtatrpr. - Btkijehlr'e tpfir'i karşılamaya
pk*İ*. - latif't ıwn ana / ttamkal'dm klitrân» jtfât* ormalantortn hesabını Allah bı-i0 H>* ıhnii ptfifttl.
KVe kene dar-l devlet oveftndan *havk(tcr ve •kozbekctltf ve serbevvabân-i • jrı«ıh ı âlı («amy *kapıeıbaşı!an| gidip: "fîlbcuc lalam Asitânc-i sa'âdctimr alel-MfV to^abukt flkatn* diye moMa'Otl (ivedi] *hatt-4 şerifler giilikçe Haleb'ten |dnan| aaÜ bil hatvr (adım] çtkmaytp drrya-mlsfll (deniz gibıl asker cem* ^HİI ItOplttfuM,
au kere hu *telhuı grllp 'Pâdişâhımın der-i devletine İdevlet kapısına] arz-i
¦, (bl mikdât (kulunun aaytatz atınuşul budur kim İki) Van diyarlarında Pinya-.mm ulkrdrn *Kuıth«ı-t bcd-nuVftş-i ser-tıraş, iki kere yüzbin koyun sürüp, ni-^^ajir -. Iti'İ Ckrid (Kum İleti gcİenlcrinil kaü edip földûrûpl. bu kadar kürü* ve İtfanı (koyteet et Wdclcıij nehb u g.ıict edip lyagmalayıpl. sulh-î Murâd Hân'a c?u£îrit H Murat (Han'ın yapdjtı barışa aykınl günâgûn |türlû| işler işlemiştir. Bu ,M t kemttr İdciiciMr kut), ol tanf ahvâline (durumlarına) mgerflnda İbakmaktal anakk. ofer-l devlet tarafına vannaga İktidarım (gûcüml yoktur. Hâlâ asker cem* tjıp hopurvıp) ol canibe (o yana} •ferman-i *hûtnâ>nınunuzla "serdâr-i mu'azzam ««jlaanıitanl olup ptmek ûzrryU. înşüallâhüV-rahman (Tann'nm isteğiyle] pâ-^hıuı dahi loa) evvel bahâıda |ilkbaharda] bu cânibierc (yörelere) deryi-misâl jfjıİi glbİİ ftsket ile at fi inan edip | dizgin çevirip) ânımın [amcan] Sultân Murâd 0m (4 Murat Han'ın! feth edip [ele geçirip), yine * Kızılbaş aldığı * Revân ve yjhçı^n ve Şir*ân ve ArcrbavTân ve nice bed-ma'âş [yakışıksız davranışh] canın jfcvut Icanını atalım]. Hâlâ kırk bin *ıvjfcnk-cndâz ve * sekban ve * sanca gazileri te®' c«i*r\ yanımda yetmiş adcd *mîr-i mîrûn ve yedi adcd *vezvr-i dilîran lyigit n\"ıı! mcvcüd olup, iktizâ ederse i gerekirse) der-i devlete bu minval ûzre rûmâlide jolnuk \y\Xz sürmek] üzreyiz" deyû (diye) haber gelince, der-i devletin cümle ser-fclnb olanları (devletin iş başındakilerin hepsi] vftlih ü hayran olup (sersem ve ^km.ı dönüp) *KapudAn Kara Murâd Paşa * yeniçeri ocağına fitne âteşin [arabozma ıieşil bırakıp:
tî6rdûnü2 mü kırk bin *ıûfenk-endâz ile sizi kırsa gerek!" deyû *lslâmbol [Is-unbul] içn" nice kere vur bin güne [çeşit] güftügû-yi dürûg ve sahih [yalan ve ger-çekdedikodularj ve kllûkâller [söylentiler) olarak cümle erbâb-i devlet mest-i dev-

Jet [devlet sarhoşluğu içinde} iken mest ü medhûş (baygın ve yılgınj, sergerdân ve hayran [başlan dönük ve şaşkın] gezerlerdi.
Bu haber-i mühişten [ürkütücü haberden] sonra pasa efendimizin Kudde •Kethüdası ve *Defcerdâr Mora'h Mustafâ Paşa ve Mevkufâtî Mehmet Efendi ve Topkapılı ve Gümrük Emini Hasan *Aga ve ve'l-hâsd [kısacası] bu hakirin ma'lûmu olan yetmiş üç aded kimseler yek-dil ve yek-cihet [gönül ve yön birliğindel olup yemin büİâh ile mührü [sadrazamlığı] Mora'h Mustafâ Paşa için iki bin *kese kalemiyye île taleb ettiklerinde sa'âdetlû pâdişâh asla ve kat'â [kesin olarak] rızâ vermeyip "Hemen Ipşir lalam gelsin" der idi.
Amma Melek Ahmet Paşa Efendimiz de havfa [korkuya] düşüp, Ipşir Paşa'ya nice gûna fçeşitJ muhabbet-nâmeler gönderirdi. Amma ol taraftan ta'n-âmîz mekatib-ler fyerici mektuplarj gelirdi.
Hulâsa-i kelâm [sözün kısası] *IsIâmboI içre huzür-i hatır [gönül rahatlığı] gj. dip, hele ü mele [karmakanşık] olup, nice bin efsâne-i kelâm türrehâtlar [uydurulmuş, saçma sapan şeyler] söyleniyordu.
Bu eJkâr-i faside [bozguncu düşünceler] ve Melek Paşa Efendimiz hâne-i vahdetinde [yalnızlık evindej âlem-i ağyardan bihaber [başkalarının dünyasından habersiz], bevvâblar [kapıcılar] bâblarda [kapılarda] nigâhbanhk [gözcülük] ederken, bu hakir ile paşa kelimât [söz] edip "Efvâh-i âlemde [halk ağzında] ne var ne yok?" dedi.
Hakîr eyittim;
"Ser-çeşme [suyun başında] olan sizsiniz. Ne var ne yok siz bilirsiz" derken, kapıdan taşra bir sadâ-yi "Allah, Hak!" îstimâ' olundu [işitildi].
Anı [onu] gördük kapıdan içeri * telhisi [*telhîsçi] Hüseyin *Aga gelip üç ki§i olduk.
Esnâ-yi kelâmda [konuşma sırasında] "Ipşir Paşa deryâ-misâl çamapur [yağmacı] askeri gibi eşkıya ve *zorbalarla geliyor" denildi.
"Ayâ [acaba] *rikâb-i *hümâyûna bu kadar haşerât ile geldikte ne evzâ' ve etvâr eder [ne durumda olur, neler eder] ve *Kapudân Murâd Paşa ile * Defterdar Morali Mustafâ Paşa ol iki fitne dağarcıklanyla ne mu'âmele eder?" denildikte paşa eyitti:
"Hele bizim vezâretimizde Ipşir, Şâm Valisiyken Dürzi Mustafâ *Ağa ile emirler gönderip 'Bre, Dürzi üzre gitme, trz-i vezâreti pâymâl edersin [vezirlik onurunu çiğnetirsin]." deyu nasîhatnâmeler ile emr-i şerif gönderip, emr-i pâdişâhîyle amel etmeyip [padişah buyruğuna göre iş işlemeyip], sû'-i tedbiriyle [yanlış davranışıyla] Dürzî üzre gidip, Buka' Bogazı'nda boğazı ele verip, bu kadar askerin [askerini]

^ye kırdmp ve bu kadar mâl hazâ'inden [hazinelerden] aynhp, kendisi uy-^danakra' [ile] hançer ile Dürzî elinde mecruh olup [yaralamph kendisi ancak atı ve bc? *huddâmıyla halâs olarak Şam'a bî-cân [cansız] düşüp, ol nasihat-ârmz verici] mektûblanmızdan beri bizim aduvv-i cânmuzdır [can düşmanımızdırl. Jjcle gclsin' g°relim" deyip, evham-i garibeler [tuhaf kuruntular] ile muşevveşül-a [durumu karmakarışık] olup, bu gûna [çeşit] ahvâlât-i alâyiş-i dünyâ guftügü-^la (dûnyânm gösteriş durumlannm dedikodusuyla] müşavere ederken anı gör-^ hemen kapıdan içeri demin "Allah! Hak!" diyen bir fukarâ-i Bektaşî [Bektaşi hı-yine "Allah! Hak! Dost, illallah!" deyip, bî-bâk ü bî-perva [korkusuzcal içeri •D -Aşk ola, ey âşikân-i sâdıkân ve zarifân [sâdık ve zarif âşıklarlî" diye nefir-i fj^^ûbânîsine [Musa Peygamber'in çobanlık borusuna] dest vurup [el atıp], dünden [on iki] imâm3 aşkına on iki dem zemzeme [ezgi] vurup, bu hakîr ve Paşa ^ [onun] dem-i sûrundan [borusunun nefesinden] dem-beste ve hayran kaldık [ne-fesimiztutulup şaşıp kaldık]. Garâbet [tuhaflık] bunda [burada] kim, "Kapıda bu kadar bevvâblar [kapıcılar] Bu saray kâim-makâm sarayı olduğundan izdihânvi beriiâdem [insan kalabalığı] İrakla, bevvâblar kapılardan kuş değil, zerre uçurmazlar. "Bu dervîş-i dil-rîş jgöiüü yaralı dervişi ne takrîb [bahane] ile dâhil-i savma'a oldu [tekkeye girdi]?" diye engüşt-ber-dehen edip [parmağımız ağzımızda kahp] ta'accüb ettik Işaştık]. Am-rttS, hakîr bu dervişe im'ân-i nazar ile nazar ettim [dikkatle baktım]. Pây-bürchne ve jçr-bürehne [yalınayak, başı kabak] bir mülevves-şekil [pis kılıklı], amma yüzünde gözünde nur lem'a vurur [ışık parıldar). Sözünde letafet ü zarafet ü nezâfet [hoşluk. İncelik, temizlik] olup, dürr-i şehvâr-vâr [iri inciler (dökülür) gibi] tekellüm eder [konuşur], Gâyetü'l-gâye fasâhat u belagat sahibi [dili doğru ve düzgün konuşur], $w cânân (canlar canı] bir sâhib-i iz'an (anlayışlı kişi] ve serinde [başında! âftâbe-i
ıgan kisbeti [güneş biçimi bozdoğan külahı) üzre âftâbesi [külahı] var, Tacını jıeckılıp [yana yatırıp), serinde [başında] muhibb-i hanedan alâmetlerinden [simgelerinden] on iki imâm aşkına on iki tarîk-i Bektâşiyân pîrleri [Bektaşilerin on iki pirlerinin) alâmeti [simgesi] olmak için on iki aded laT-gûn [kırmızı renkli] dağlan [yanıklan] gül-i mutabbak-misâl [katmerli gül gibi] serinde zeyn kılmış [süs
Musa Peygamberin çobanlık borusu: Musa Peygamber, Şuayb Peygamber'in on sekiz yıl çobanlığını yapmıştır. -NÖ.

* Düvâzdeh/Düvâzde İmam (On iki İmâm): İmâmiyye/lsnâ-aşeriyye/Ca'feriyye mezhebinden olanlann inandıktan on iki imam. Bunlar, Muhammed Peygamber'in damadı ve halife Ali, n iki oğlu Hasan ile Hüseyin, ve Hasan'ın soyundan gelen dokuz kişidir. -NÖ.
onum
341
SEYAHATNAME
1 Bkz 240. s., 5. not.
Bu tarrüarnalarda Tanrının güzel adlanndan kimileri geçmektedir. Bkz. 240. s., 5. not.-NÛ. Hazreti Alî'nin oğlu Hüseyin'in Kerbelâ'da öldürüldüğü gün olan muharremin onuncu günü İran'da Şiilerin, her yıl gerçekleştirdikleri anma töreni. -NÖ. Teslim dağı; Burada teslim taşının dağlamayla deri üzerine yapılanından söz ediliyor. Testim taşı, balgam taşından yapılan ve on iki imamı göstermek üzre on iki köşeli olan taştır. -NÖ. Çâr-yâr-i güzîn: "Dört seçkin dost", yani ilk dört halife: Ebû Bekr, Ömer, Osman, Ali. -NÖ. Sapan-i Dâvûdî: Davut Peygamber sapanı. Lastikli sapanı andıran, ancak lastik yerine yünden örülü bağdan yapılmış sapan. Davut Peygamberim icat ettiği ve dev yapılı Câlûd'u (Go-liath) bununla öldürdüğü söylenir. Günümüzde Filistinlilerin intifadada kullandıklan sapan. -NÖ.
342
MELEK AHMET PASA DAİRESİNDE
58. ÎPŞİR'E ELÇtLÎK
şandan önceki botumda anlatıldığı Üzere, sadaret kaymakamlığı sarayının sıkı denetim altında bulunmasına karşın, kimse farkında olmadan bîr Bektaşî dervişi içeri girer, selam verir; nefirini on İki kez lifler. Sonra Melek Ahmet Paşa İle konuşmaya başlw- "İspanya'da ve Mağrip'ce seccade sahihleri ve tarikat Liderlerinden selâmlar" getirdiğini söyler. Paşa'nın kafasını en çok kurcalayan, "İpşir korkusu" için, "Korkmasın, Allah ona yaverdir" diye yolladıkları haberi duyunca Paşa hemen yerinden fırlayıp "Hamdi li'llâh ki, derûnumda olan İpşir havfı gitti; vehimlerden ve haylilerden kurtuldum" diye bunalımdan kurtulduğunu ve moralinin düzeldiğini söyler. Derviş, geldiği gibi birden kaybolur. Arkasından Evliya Çelebi koşturulur.
\ıwbül halkı Ipşir'İn deniz gibi askerle geleceği dedi kodu suyla tedirgin. - Işbafindakilerse İpsir'itt Celali olup, Üsküdar'da bozulmasını istiyorlar. - Melek Ahmet Paşa, tpfır'in niyetlerini öğrenmek için Evliya'yı göndermeye karar veriyor. — EÇ, yetmiş mektupla yollarda, -/duna günde Konya Ovast'ndaki ordugâha varıyor. — Kalabalığı dört saatte asıp Ipşir'İn huzuruna çıkıyor, yetmiş mektubu teslim ediyor, - İpşir Paşa ile EÇ birbirlerinden bilgi almaya çdltftyorlar. - Sekizinci gün Evliya doksan beş mektupla bu kez istanbul'a doğru yola çıkıyor. ~ MAP, mektupların hepsini okumaya başlıyor. - îpjir'den ve yanındakilerdm mektup alanlar memnun, kimseden mektup alamayan Defterdar Moraltzade üzüntü içinde. - MAP: ipşir gelir mi? Evliya: Gelir ama derya gibi yağmacı askerle gelip Üsküdar'a yerleşir, istediği adamları alamazsa belki yine Anadolu'ya dö'ner. - ipşir Eskişehir'e varınca karşılamaya gidenler, - izmit'te de aynt durum.
Bu bâlâda tahrîr olunan [yukarıda yazılan] hizmet-i pâdişâhîleri *fermârı-i ¦hümâyûn [padişah buyruğu] üzre tahsil edip *tersâne-i âmireye teslim ettiğimiz mukabelesinde [karşılığında] dîvân-i pâdişâhıde [padişah divanında) Melek Ahmed Paşa Efendimiz huzurunda *hilat-i pâdişâhı ile behremend olup [yararlanıp], elimi-
343
yapmış].
Ba'dehü bu can aşk ile mest olmuş. Yine nefirin [borusunu] ele alıp, dem vurup fûfleyîpj. esnıâ'ü'I-hüsnâ1 agazesiyle [başlangıcıyla] nefirde savt vurup [ses çıkanp] Hayyu^-Kayyûm, el-Vâcidü'I-Mâcid, el-Ahad ve'l-Ferdü's-Samed, el-Kâdîrû'l-Mukte, dir2 esmâlann [adlarım] gösterip "Er Hak Allah! Dost dost!" deyip hâmûş-bâş oldu [sustu].
Hakir yine vücûduna baktım: Bî-pîrehen [gömleksizi, sîne-çâk [gönlü yaralı] bir pâk abdal [temiz bir derviş]. Sîne-i bî-kînesinde [kîn tutmayan gönlünde] Makte. Iül-Hüseyn aşuresinde3 Tebrîz-i dil-âvîzde [gönül çelen Tebriz'de] sûresine [göğsüne] şerhalar [kesikler] çektirmiş kim [ki], her sırımı mm duvâl [yarım kayış] kadar şerhaları [kesikleri] var. Ve serinden âftâbesin [külahını] çıkarıp, ser-bürehne [başı çıplak] olup, tâ beynisi [beyni] üzre bir teslim dağı [teslim yanığı] var kim kuruş kadar var. Anı [onu] göstermeden muradı [niyeti], şerî'at ü tarikat ve hakikat u marifette [gerçekte ve bilgide] kâmil ve sâhib-i a'yâr [olgun ve ölçülü] olup, "Ta. rik-i Hakk'a [Tanrı yoluna] teslimiz!" diye teslim dağın a'yân eyledi [açığa vurdu] Ve iki bâzûlannda [pazılannda] çâryâr-i güzîn5 dağlan [yanıklan] ve şerhalan [kesikleri] ve sol bâzûsunda Deşt-i Kerbelâ [Kerbelâ Çölü] dağlan [yanıklan] ve sırımları ile müzeyyen [süslenmiş], bir zırtıl [delimsi], pâk [temiz], torlak [güzel] ve parlak, amma zarrak [gülünç] ve şallak [çıplak] değil ve çâr-darb [bıyıklan, kaşları, sakallan ve saçlan] bir matruş [tıraşlı], abdâllıgı cümle menhiyyâttan [dince yasak olanlardan] müberrâhk [elini eteğini çekmişlik] alâmeti [belinisi] göstermiş. Zırt bıyıkta ve saç ve sakalda, baş ve kirpikte asla alâkası yok idi, amma nür gibi yûru berk vururdu [şimşek çakardı].
El-hâsıl [kısacası], belinde tennuresi [etekliği] ve elinde deste-çûb [çomak] ve dilinde Tâ mahbûbü'l-kulûb [Ey kalblerin sevgilisi]!" ve kemerinde sapan-i Dâvûdf

.jheng-i Mûsal [Musa Peygamberin kendir ipinden kuşağı] ve debdebe-1 An ve
l* ^ [tüy] ve zil-bem ü banlara ve dedehî ve râhrevî, bunlar refik-i piyâdegândır ^rvd arkadaşıdır]. El-hâsıl cümle âlât ü cihâz-i fakr-i dervîşân-i zü-şân [şanlı nslcrin bütün yoksulluk araç ve gereçleri! kendüde [kencÜsinde] cümle müheyya hazır] bir ârif-i brilâhtır [ermiştir].
rtıcP
(Seyahatname, c. 3, s. 495-499)
SEYAHATNAME
ze 'Defterdar Morali Mustafa Paşa'dan ve »tersane emininden *temessükâtlar ^
hüccet-î şer'iyeler (şeriat mahkemesinin resmi belgelerini] alıp yine Melek Ahr^ Pasa hizmetinde âsüde-hâl idik (rahattık].
Meğer Ipşir Pasa Haleb'ten gelmeyip, istanbul içre bir hayhuy u güftügü [çıg^. ve dedikodu] olup, cümle halk Ipşir'in gelmesine şekk ü şüphede [kuşkuda] ve serkârda [işbaşında] olan kimesneler havilanndan [korkulanndan] Ipşir *Is]^ boi'a gelmeyip *Celâlî olmasına ve Nasûh Paşazade Hüseyin Paşa gibi Üsküdar^ Ipşir bozulup bir canibe [bir yana] firar etmesin [kaçmasını] isterlerdi. Amma Ip^ Paşa deryâ-misâl askerle gürleyip gelmede...
Hikmet-i Huda, bir gün Melek Ahmed Paşa ile esnâ-yi kelâmda [söz arasn^ Ipşir Paşanın ahvâl-i pür-melâli [çok acıklı] yâd olup [söylenip] efendimiz eydün
"Evliyâ'm, hâzır ol, seni mektûblar ile ba'zı umûr-i Müslimîn [İslamların tgj için Ipşir Paşa kardeşime gönderirim. Seni Hafız Evliya diye severdi. Elbette gider sin. Mabeynimize [aramıza] münafıkîn [münafıklar] girip Ipşir bize rencîde-hatlr (gücenik] olduğu muhakkaktır kim [ki], her kangı [hangil * mansıbı bir kirnseye tevcih ettikse [verdikse] zabt ettirmedi. Sen birkaç gün onunla ülfet [dostluk] edip mâ-fî'z-zamîrin [içindekini] ferasetle [kavrayışla] anlayıp, cemi' umuruna ve harekat ü sekenâtına vâkıf-i esrar olup [bütün işlerine ve davranış ve duruşlarının gizli y^. lanna ulaşıp] yineoridan mektûblar alıp bize gel!" buyurdular. Hakir "el-emri etn-rükümr [buyruk buyuranındır] deyip, âmâde olup [hazırlanıp], yetmiş kıt'a mekâ-tibleri [mektûblanj ve ulak emirlerini alıp yol hazırlıklarını gördük.
Evvelâ paşadan ve *Kapudân-i Derya Kara Murâd Paşa'dan ve Morali *Defter-dâr'dan ve koca 'nişancıdan ve Ebû Sald *müftîden ve *dârüVsa'âde ağası ve Kara *kethüdâ ve gümrük emmi ve Şâmîzâde'den ve'l-hâsıl [sözün kısası] yetmiş aded serkârda [işbaşında] olan kimselerden harcırah [yol harçlığı] ve kelime-i tayyîbemiz [haklarında söyleyeceğimiz iyi sözler] için diye iki bin yetmiş üç altın ihsanlar alıp, hernşîrernize teslim edip, üç *gulâmımla birer kılıç ve birer *tırkeş ve birer kamçı ile Üsküdar'da Acem nâm [adlı] 'menzilciden beygirler alıp, "tevekkeltü alâ'llâh [Tann'ya sıgmınz]" deyip *menzil-i kasaba-i Gebze'ye, andan ol gün ol gece Kırkgeçide çektiğimiz âlâm ü şedâidi [acılan ve sıkıntıları] Hudâ'-i müte'âl [Ulu Tann] Malta küffânna [kâfirlerine] vermesin. Kış kıyamette bârân-i rahmet (rahmet yağmuru) bize ol gece matar-i zahmet [zahmet yağmuru] olup, *menzil beygirleri tepesi üzre düşüp, başımız yanlıp, mecruh [yaralı) olarak *menzil-i kal'e-i İznik [İznik Kalesi konak yeri] ve andan [oradan] dinç beygirler alıp, kasaba-i Lefke'yi geçip, *menzil-i kasaba-i Söğüt [Söğüt Kasabası konak yeri] ve andan yine beygirler alıp

^jjc a ana' [eziyet ve sıkıntı] çekerek Eskişehir'i geçip *menzil-i Seyitgazi'ye, ondan j0nrt hân-i Husrevpasa'yı [Husrevpaşa Hanı'ru] geçip, andan karye-i Bayındır'ı ge-
meşakkat [güçlük] ve derd ü elem [dert ve acı] çekerek *menzü-i Akşehir, bun-^ [burada] bî-mecâl [güçsüz] kalıp, âhir [sonunda] *menzil-i Hân'da ol gece mih-Iflân [konuk] olduk. Andan [oradan] İlgın'ı geçip *menzü-i kasaba-i Lâdik, andan plancı günde Konya sahrasına vâsıl olduk [eriştik].
gu vâdi-i hâmûnu [engin ovayı] bî-pâyân [sonsuz] *hayme ve *hargâhlar tutup, piçe serâ-perdeler ile [çadır perdeleriylel âraste [süslü] ve »otağ-i günâgûnler [çeşit çeşit otaklar] ile pirâste [donatılmış] olmuş asker meks etmiş [oturmuş] ki hadd ü jjgsnn Hudâ-yi Müte'âl bilir [sayısını Ulu Tanrı bilir].
Bu hakîr bu cem'iyyet-i kübrâyı [büyük topluluğu] dört sâ'atte güçle ubûr edip [geçip), doğru bizim aşiretimizden Kara Abaza Hasan Paşa'ya vardığımda yerinden kalkıp hakiri bağrına basıp, silâhlarımı kemerimden çıkarmadan ol ân hakiri Ipşir paşa serâ-perdesine [otağına] götürdü. Amma ne cetr-i mülemma'dır [alaca otakur], gûyfi *hayme-i Efrâsiyâb'tır1 [sanki Efrasiyap'm *çadmdır]. Kapısından tâ paşanın obasına vannca [vanncaya dek] bî-tâb ü bî-mecâl [yorgun ve güçsüz] kaldım. Hemen pertâb ederek [atılarak] Ipşir Paşa huzuruna vardıkta:
"kfâkı beyin ma'deletin nuru pür etsin Hûrşîdgibi encümen-i âehre çerâg ol,"
[Beyin adaletinin ışığı dünyayı doldursun Çağın meclisine güneş gibi ışık ol]
deyip, seğirtip dest-i şerifin bûs ettim [elini öptüml. Hemen buyurdular kim "Evliya hoş geldin. Biz seninle Varvar Alî Paşa senesinden beri görüşmedik. tetanbuîdan çıkalı kaç gündür?"
"Sultânım, beş gündür amma gayet kış çektim" dedim.
"Devlet tarafından ne var ne yok?" dedikte hakîr eyittim:

'Bay ü gedâ [varsılı yoksulu], pîr ü cevân [yaşlısı genci], hâss ü *âmm [ileri gelenleri ve halkı] sultânımın şeref-i kudûmuyla müşerref olmaya muntazırdular [ayak basmasının onuruyla onurlanmayı beklemektedirler). Husûsâ [özellikle] Me-
1 Efrâsiyâb/Afrâsiyâb: Turanlılann söylencesel kralı. Söylenceye göre Türk kökenlidir ve İranlılara karşı savaşlan ve kahramanlıklarıyla ün salmış, sonunda Keyhusrev tarafından öldürülmüştür. Kaşgarh Mahmut'un Divânü Lugati't-Türh'ünde geçen Alp Er Tunga'nın Efrâ siyâb olduğu da ileri sürülür. -NÖ.

^İcr] oldu kim tahrîri [yazılması] mümkün değildir.
yuıdan (ondan sonra] sekizinci gün hakire üç »kese ve iki kat ve ûç yüz altın ve b)f uîrkeş, bir girevge [?] zırh, bir kat esvsb [giyecek] dahi ve 'gulâmlarana el-
jj^r altın verip, doksan beş aded mektûblan alıp, yine 'menzil emirleri ihsan edip ^.büs üe [el öpmekle] müşerref olup [onurlanıp], andan veda' edip, nice *a*yan û jjjj^r üe vedâ' edip, harcırah [yolluklar] ihsanlar alıp, lpşir Paşa ihsanın cümle Haz-.j Mevlânâzâde ** Çelebi'ye Allah emâneti koyup ve Hazret-i SuHanüV*utema ^çt-i Celaleddin Rûmî'yi [bilginlerin sultanı Celalettin Rumi'yi] ziyaret edip, ^'dehÛ [ondan sonra] Çelebi Efendi ile vedâ' edip, mahmiyye-i Konya'dan IKonya jetinden] cânib-i şimale [kuzey yöne] kasaba-i Lâdik'ten ubür edip Igeçip], *men-^„1 kasaba-i Ilgın ve andan [oradan] Akşehir'i geçip, Bayındır'da *menzü beygirleri değiştirip, bir ân durmayıp, *menzil-i Hân-i Husrev Paşa, andan Seyitgazi ve Es-jjjjghir'i ubûr edip, *menzil-i kasaba-i Söğüt, andan kasaba-i Lefke geçerken Ayşe 5ültân Ağası Mercan *Aga'ya rast geldim, lpşir Paşa'ya gidiyordu. Andan 'menzÜ-t ijgsaba-i şehr-i İznik, andan Kâfir Derbendi'n ve * Hersek Dilin gemiyle geçip, 'menzil-i kasaba-i Gebze'ye, oradan Üsküdar'ı ubûr edip, mâh ** gününde İstanbul'a dâhil olup paşayı *tersâne'de Girit mühimmatın görürken bulup, dest-î serilin bûs edip, cümle mektûblan verip, paşa kıraat etmeye başlayıp, hakir istirahat İçin jghlhâb-âlûd oldum [azıcık uyuya kaldım].
Bu mahalde dahi [burada da] lpşir Paşa gelince [gelinceye dek] olan havadisat ke-Ümâtbn [haberlerin sözlerini] bir bir ayan eylesek laçığa vursak] bir mücelled [cildi] kitâb olur. Ancak lpşir Paşa'dan ve Kara Hasan Paşa'dan ve Tayyarzâde Ahmet Paşa'dan ve Cân Emîrze Paşa'dan ve gayn a'yândan mektûb-i muhabbet-üslûb [sevgi yollu mektup] getirdiğimiz adamlar inşirâh-i sadr ve zevk-i derûn (içi açılıp ve iç huzuru] bulup bu hakire vâfir [çok] ihsan ve in'âmlar ettiler. Amma 'Defterdar Moralı'ya bir kimseden mektûb olmadığına gayet müte'ellim [acılı] olup her bâr [sefer] hakire: "lpşir Paşa benim için ne dedi?" diye su'âl ederdi. Âhir [sonunda] ha-rSs-i "Men aslaha beynel'isneyn istevcebe sevâbü'ş-şehıd" {Kim iki kişinin arasını düzeltirse şehit savabma layık olur] mazmûnunca ba'zı tesellî-i hatır olacak (gönül avutacak] kelimâtlar [sözler] edip * defterdar paşa hazz ederdi. Kudde 'Kethüda ve Mevkufâtî Mehmet Efendi hazz etmeyip yüreklerinden kan giderdi.
Tersâne'den İstanbul'da saraya gelip tenhâmızda îpşir Paşa ile zikri sebkal eden kelâmlarımı [lpşir ile arada geçen sözlerimi] birer birer paşaya takrir ettikte paşa eyitti:
"Elbette lpşir der-i devlete gelir mi?
347
tek Ahmcd Paşa kardeşiniz 'Ah. 'Sultân Murâd Efendimizin •çerag-i efrühtesi ve r^. zar-kerdesî [iltifat eniği) kardeşim gelsin?* diye sultânımın intizârında [beklemekte' olup, sultânıma bu mektûblan gönderdi" diye yetmiş aded atlas keseli mekâtibJerj (mektûblan] verip zemîn-bûs edip [yeri öpüp] geri çekildim. hemen •hazinedarına tcnbîh edip:
"Evliya", senin misafirindir, bir hoş gözetip bir semmür [samur] kürk ve bir kaı esbab fgiyecek] ve bir "kese Jummâm akçesi ver" diye tenbîh ettikte *baâot "çadırına vanp def-i cû' edip [açlığı gideripj bî-mecâl [güçsüz] olduğumdan hab-j rahata /rahat uykusunaj vardım.
Netice-i meram sahril-yi Konya'da [Konya Ovasında] Ipşir Paşa ile sohbet edip "0-kelaroü yerirrü'J-kelâ'm" [laf lafı açar) üz re yedi günde müşavere ve mûkâletne-leri [danışma ve konuşmaları] birer birer takrir etsem [söylesem] bir tûmflr-i dırfc [uzun bir tomar] olur.
MeâJ-i kelâm [Sözün anlamı]: Bir gün îpşir Paşa eydür: "Evliyâ'm doğru söyle. Murâd Paşa ve 'yeniçeri ocağı beni isterler mi?" Yenim edip:
"Beli [evet]. Cümle pâdişâh kullan ve vüzerâ ve * vükela-yi devlet sultânıma mumazırlardır. 'Ah, der-i devlete gelse de Devlet-i Al-i Osman [Yüce Osmanlı Dev-Jeti] nizâm bulsa [düzene girsej!' derler ve cemî* * ulemâ ve sulehâ ve Vyân ü kibar 'Sultân Murâd *çerâğıdır [yetiştirmesidirj. Husrev Paşa revişindedir [yolundadır]. Ah gebede umûr-i muazzamayı [büyük işleri] görüp Venedik küffanndan [kâfirlerinden] intikam [öç] alıp Mısr'ın derya yollan küffârdan emîn olsa!' derler" dedim.
Tâ Evliya, doğru söyle. Morali 'Defterdar * mühür için iki bin *kese verdiği sahîh midir?"

"Beli. Merhum Bıyıklı Derviş Mehmet Paşa meflûc [inmeli] iken mührü taleb etti [istedi], Sa'âdedü pâdişâh rızâ vermeyip [razı olmayıpj, mührün kardeşin Melek Ahmeâ Paşa'ya sadaka olunmasın re'y-i ahsen [en iyi düşünce olarak] gördüler. Paşa herdesiniz 'Ben bir kere *mühr sahibi oldum lezzetin aldım. Pâdişâhım, benim hüsn-i rızâm ile mührü elbette îpşir Paşa lalana ihsan eylen [eyleyin]. Asker sahibi ve müdebbir [tedbirli] ve âkil [akıllı] ve ceri'dir [gözüpektir], *Mühr anın bin kez hakkıdır ve eski 'vezirindir* diye bir saat ta'rîf ve tavsifinizde olup, *Şeyhü']-isiâm Ebû Saîd Efendi ve kızlaragası ve cümlesi 'Pâdişâhım, lpşir Paşa lalana 'mühür müstahaktır/layıktır]'diye Fatiha tilâvet olunup *mühr-i şerifi sultânıma gönderdiler. *Kâim-makâmhgı Melek Paşa kardeşinize ihsan ettiler. Ve yedinci günde onlar dahi var kuvveti bazlıya getirip cümle ocağa *uJûfe çıkardılar" diye nice kelimâıfer

SEYAHATNAME

"Gelir amma, deryfl-misal nskcr-f çamapur İte [yağmacı oskcrlel gelip Usı dar'da meks eder [kalır). Belki İstediği adamları vermezlerse yine geri Anadofo^ avdet eder (dönerj" dedim. Ve Üsküdar'da İstikbâle ['karşılamaya'] çıkan odatnlan n> hin nlakoyınayınca padişaha varmaz ve varıp sarayında ber-karar olursa [kalıt^j Üsküdar'da olan askerin dağıtmaz" dedim.

Pasa eyitti: "Hakka ki öyle edeceği muhakkaktır" dedi.

Hulasa-i kelam [sözün kısası J lpsir Paşa kat'-i menflzil ve tayy-İ merfthll eder^ [konaklama yerlerini ve merhaleleri geçerek] Eskişehir'e geldikte evvela *yenlçe« ocağında Kuyumcu Süleyman Mga, "muhzır "aga ve San Çavuşbası ve reisi Şa.mu zade ve yedi bölük agoran ve sair crbflb-i dîvan o'yflnlan paşadan me'zûn olup le] Eskişehir'e lpsir Pasa İstikbaline gittiler.

lpsir Pasa dahi kat'-l mcndzti ve tnyy-i menthil ederek İzmit'e gelince Istanby] ayanının havf û haşyet [korku] İçinde olan kimselerden giden hedflyâ-yi firâvanm [sayısız armağanların] hesabım Huda-yi Bî-çun [Tanrı] bilir.

(Seyahatname, c. 3, s. 502-5q$)

59. ÎPŞÎR İSTANBUL'A GELİYOR

Melek Ahmet Paja'mn Kaptan Murat Paşa ile kanıkması. — Murat Paşa yan çiziyor. - MAP hazinedarı ipşir'e karşıtı güm/eriyor, ~ tpşir Pofa Bostancıda, - Asker Üsküdar'a geçiriliyor - Murat Pasa,un fesattan. — "Göreceksiniz tpşir siz/ kıracak." — tpsir'e haber: "Sizi kır~ mayı teklif ettiler kabul etmedik." - Üsküdar içinde kıyamet kopuyor. — Bir altına bir kayık yok. - İş başa düşüyor. - MAP'ntn kendisi karşıcı gidiyor. - tpştr de Anadolu içerlerine dönmek hazırlığında. - Araya bırakılan sizler. — tpşir durumu öğreniyor. - Üsküdar yolunda. -Paşaları tanıştırma, - Mora'tt Defterdar "bî-çâresi". — Ayşe Sultan Sarayındaki ziyafet. -İpşir'i padişah çağırtıyor. - lpsir hemen gitmek istemiyor. — Çaresiz katınca kendini karşılamaya gelenleri rehin tutarak gidiyor. ~ Bütün vezirler ite öbür İleri gelenler göz hapsinde. ~ Dışarı çıkmak isteyen MAP'yi Cehennem Bb'tükbaşt önlüyor. - Cehennem Bölükbaşt'nın yediği tokat.- Herif yen seriliyor. - Saraybıtmıt'ndan sökün eden kayık. - "Şükür paşa sağdır, yoksa hepiniz kılıçtan geçirilecektiniz, Üsküdar da yakılıp yıkılacaktı." - ipşir'e Öğüt,

Melek Ahmed Paşa müşavere edip *Kapudân Murâd Paşa'ya buyurdular ki; "Kardeşim, *baştarda-i *hümâyönu [padişahın kayığını] izn-i pâdişâhı ile mu-

MELEK AHMET PAŞA DAİRESİNDE

^bbeten Ipşlr Paşa kardeşimize götür. Eger deryadan gelirse tahı-i suhâiuTl-bahıe [den» padişahının tahtına] suvar olup Ibinlp) Saraybumu'na gelin. Eger karadan ge-IjfSe kendisine hizmet etmiş olursunuz." gunun üzerine Murad Paşa

-Sultanım, derya halidir, ihtimal ki karayel ve yâhûd lodos rüzgan müşled 0jursa (şiddetlenirse] taht-i bahr-i padişahîye [padişahın deniz lahtına] rahne İsabet mx (zarar olur], sonra hünkara ne cevab verelim?" diye gûnâgûn Uürlü türlü] özür ^bahaneler etti.

paşa dahi bildi ki Murad Paşa, tpşir Paşa istikbaline lkarşüamasma[gitmeyi is-iEirlİyor. Ahar [başka) *bostancıbaşı kayığını mükellef ve müzeyyen bir tarzda do-|inlıpı 'hazinedar Ahmet *Aga ile kırk elli bin "kuruşluk zi-kıymet hedâyâyı [değerli amtagatıhrıj İzmit'e gönderdi, lpşir vftfır [çok] memnun olup deryadan, karadan atan ftrfivfln [pek çok] hediyeleri keşlilere [gemilere] tahmil edip [yükleyip] İstanbul'u gönderdi. tpşir Paşa'nm adi ü dâd ile [adalet ve hakla] hükm ü hükümet edip, lskender-i İtebîr-misal (Büyük İskender gibi] menâzil kat' ederek [konak yerlerini aşarak] *Bos-tatıcibaşı Cisri'nde [Bostancı Köprüsü'nde] meks ettiği [oturduğu] haberi Melek Ahmed Paşa Efendimize geldi, O sâ'at *yeniçeri ocağı askerini ve * sipahi askerini istikbaline Üsküdar'a geçmeye * ferman edip, İstanbul limanında ne kadar bin keşlinin (teknenin] sandalı ve kayıklan ve mavnaları var ise cümle [hepsi] Üsküdar'a asker-i derya-misal [deniz gibi asker] geçirdiler, Nice bin asker "haymeleri ve "yeniçeri askeri sahrâ-yi Üsküdar'da [Üsküdar Sahrası'nda] meks ettiler [oturdular]. Yine ol gün Murâd Paşa'nm *baştarda-i *hümâyûn ile Üsküdar'a geçmesi "ferman olunup, yedi pare [parça] * kadırga ile *baştarda-i "hümâyûn Üsküdar'a geçince hemen Murâd Paşa *yeniçeri ocağına sûret-i haktan görünüp:

"Gördünüz mü *yeniçeri askerine ne edecektir? Erzurum'da Abaza Paşa •yeniçeriyi kör *hazîncdâra, bu İpşir'e nice kırdırdıysa sizi dahi kırk bin *sekbâxı ve *sancasına ve elli bin atlısına kırdırır gerektir. Siz bir alay piyade, garîb •yeniçerilersiniz, bu Üsküdar Sahrası'nda ne anyorsunuz? Kaçınız, lpşir İstanbul'a girip sarayına gelirse ol zaman alayına çıkın" diye *yeniçeri ocağına bu gûna [tür] fime sözleri verince hemen Üsküdar içre kıyamet kopup, bir kayık bir altına ele geçmez oldu. Cümle 'yeniçeri ocağı havf ü haşyetlerinden [korkulanndan] istanbul'a geçtiler.
Hemen Murâd Paşa tahrik ve fesadının tesirini [etkisini] görüp: "Avanta basdar-

de [ileri başcardajr diye 'bastardayı * tersaneye gönderdi. Kendisi Melek Ah^ Paşa "yi har har soluyarak gelip:
"Sulumun, gördün mü? Meğer Ipşir Pasa "sekban ve 'sarıcaya Üsküdar'a,,, 'yemçeriyi ve cümle devlette olardan kırdırmak istermiş. 'Sekban, 'sarıcalar 'g. Hacı Bektâşlıyız, biz ocağımız 'yeniçerisine kılıç çekemeyiz' diye böylece ocağa L 6er göndermişler. 'Ocak halkımn can başına üsûp cümlesi istanbul'a geçtiler, 'yeniçeri geçerken izdihamda [kalabalıkta] gark oldu [boğuldu]. Bu Allâhtan ^ mıdır? Sultânımın buna rızâsı var mıdır? Baştarda-i 'hümâyûnu alarak iste ben ^ İstanbul'a geldim" dedi.
Bu hâi-ipürmeJâü [içler acısı durumu] Murâd Pasa, Melek Ahmed Paşaya bj| ditmeden murâd ve meramı [istek ve niyeti], sureta [görünüşte] hüsn-i tedbîrden [doğru önlemden] dem vurup fitne ve fesada bâ'is olmak idi [yol açmaktı]. Zîrâ ce. mî'zamanında [her vakit] Murâd Paşa fime ile meşhur [ünlü] idi. Hattâ Girit Cezû nesinde [Girit Adasında] Deli Hüseyin Paşa'nın 'hazînesinin nehb ü gareti [yağma, /anması] ve istanbul'daki 'Atmeydânı cengi, Hezârpâre Ahmet Paşa katli ve 'cülus ve ibrahim'in şahadeti ve nice yüz fitne ve fesâd cümle [hep] Murâd Paşa'nın re'y q tedbîri [görüş ve önlemi] olduğu Melek Ahmed Paşa Efendimizin malûmu olduğu için yine bu vechiîe Murâd Paşa'ya hitaben:
"Yâ birader, bu ahvâl-i pür-melâli [içler acısı durumlan] Ipşir Paşa şimdi duyunca şüphelenip geri Anadolu'ya firar eder" deyince Murâd Paşa dahi dedi ki:
"Güzel. *Celilüi$ ve isyanı ve *tugyâm zahir olup [başkaldırması ve azması ortaya çıkıp], sancağ-i resul ile [peygamber sancağıyla] deryâ-misâl asker üzerine vanp, Kuyucu Murâd Paşa'nın yaptığı gibi bu Murâd kulun dahi *fermân~i şehriyârî ile inşâ'aüâh îpşir'i ve yâr-i nâ-besîrlerin [hayırsız dostlannıj dünyâ sahnesinden [sayfasından] hakk edeyim [kazıyayım]" diye azîm da'vâ-yi merdi etti [büyük yiğitlik iddiasında bulundu]. Pasa bildi kim yine da'vâ ve fesâd Murâd Paşa'nın hıyanetidir "Bre meded! Buna bir ilâç!" diye derhâl sa'âdetlû pâdişâha gidip ve hâli [durumu] bir bir i'lâm eyleyip /bildirip], *fermân-i pâdişâhı ile bi'z-zarûre [ister istemez) Melek Ahmed Paşa, Ipşir Paşa'nın istikbâline gitmesi iktizâ etti [karşılamaya gitmesi gerekti]. Derhâl sarayına gelip iki bin taşra agavâtlann [ağalarını] ve dön yüz on aded *enderûn-i hâssa ağaların [ağalarınıj cümle âlât ve silâha müstagrak edip, bir gecede Üsküdar'a ubûr edince [geçince], cemf *kubbe vüzerâlan ve şâir ser-i kârda (işbaşında) olan Vyân u kibar ol gece meş'alleri [meşaleleri] *çerâgan edip [yakıp], vakt-i çaşıta (kuşluk vaktinde] Ipşir Paşa ordusuna gidecek mahalde bir kere nefîr-i rihlet [göç

j^fusu] çalındığı istimâ' ettik [işittik]. Meğer hakîkatM-hâl [işin gerçeği], Ipşir Paşa lafından (korkusundan] geri dönmek için nefir-i evvel Ulk boruyu] çaldırmış.
Hemen Paşa cümle vüzerâdan bir sâ'at evvel lpşir*tn otağına varınca, Ipşir ile ii(i51 birbirlerini bağırlanna basıp ol kadar agiaştılar ki güya [sanki] ikisini de sar'a n,[up rnasrû' [saralı] gibi oldular.
Melek Ahmed Paşa "Birader, niçin altı aydan beri Haleb'ten Âsitâne-i sa'âdete lls-(nnbul*a] gelmediniz?" dedikte Ipşir:
"Birader, işte geldiğimize pişman olduk. Bize 'yeniçeri ocağından 'Sizi Üskü-dır'da kırmağı teklif ettiler. Biz kabul etmeyip işte yine İstanbul'a geçtik' diye haber geldi Yedi kerre çaşıt [casus] gönderdim. Haklkatû'l-hâl [durumun gerçeği] cümle 'yeniçerinin İstanbul'a geçmeleri muhakkak oldu. Şimdi 'mühür bende iken bileğimden kalmayıp, Acem diyânna giderek 'Revân'ı ve Gence ve Şirvan'ı ve Tiflis'i ve Tomennis'ı ve Şamah'ı ve Demirkapı'yı bi-emri Hudâ [Tann'nın buyruğuyla] feıh edip [ele geçirip], oralarda ecel-i müsemmâma kadar [ölünceye deki ol diyâriar-jjhûkm-i hükûmât ederim [hüküm sürerim]" dedikte Melek Ahmed Paşa hemen koynundan En'am-i şerifini çıkarıp, yedi kere el vurup ve yedi kere kesr-i "ha*1 ile «Vallahi, billahi" diye yemîn-i billâh, kasem-i taUâh ederek Sultân Murâd ruhunu yad edip eydür:
"Benim biraderim, sakın, bu hiledir. Senin lslâmbol'a geldiğinden nice bin vâd-bÜİ-izâlelerin [vücutları kaldınlasıcalarınl tahrikiyle Ikışlarrmasıyla] bu güna [türl fesâd sözlerin mabeyne [araya] sözler bırakır. Sakın benim biraderim bu hiyel û «ytanâta [düzenlere ve şeytanlıklara) aldanıp Devlet-i Âl-i Osman'a isyan eyleme [başkaldırma], Eğer 'Niçin 'yeniçeri ocağı lslâmbol'a geçtiler?' dersen, Üsküdar'a geçmedi dersen, 'ocaklarının kânunlarına bakıp, Hafız Ahmet Paşa ve Hasan Paşa ve Civan *Kapıcıbaşı Mehmet Paşalar *mühr ile der-i devlete geldikte, *sipâh Üsküdar'da alay edip, ertesi [ertesi günl *yeniçeri Edimekapısı'nda alay ettikleri

Abaza pasa ile Husrev Paşaların geldiği alaylar hatırınızda yok mudur? Şöyle ma'lûm-i sentiniz ola" diye tesliye-i hatır ile [gönül avutucu sözlerle] îpşir'in hâtınnı [gönlünü! ele alıp, hâh ü nâhâh [ister istemezi Ipşir'i ata bindirerek alay-i azimler kuru-

1 En'am; Kuran'm En'am (6.) süresiyle daha başka kimi surelerinden oluşan küçük kitap. -Nû.
1 Kesr Arapçada bir harfin (ı, i) ile okunması; nitekim burada Melek Ahmed Paşa, iki sözcüğün sonundaki "ha"ları "hi" olarak okuyor. -NÖ.
3 "Vallahi, billahi, tallahi" Tann'nın adını anarak, Tann adına ant içmedir ki en büyük ant sayılır. -NÖ.

iup. Bostana Cisrfhe [Köprüsv'ne] geldikte Ipşir Paşa iki rek'ât namaz küm
Ipşir, "Bostancıbaşı Köprüsünde inip iki rek'ât namaz kılıp, ata süvâr 0ı mahalde /bineceği vakit] bizim Melek Ahmed Paşa, Ipşir Pasa'ya "murassa* »f L ^
takımı] ve eyerli, altın zencîrii bir esb-i sabâ-sür'at pîşkeş çektikte [yel gjfy bir at armağan ettikte] Ipşir: "Bâreka'llâh fTann mübarek etsin]! Pâdişâha lâyık attır" diye bi-smi'llâh jje rikâb süvâr olup \ü2aiffsiz binip] at başı beraber Üsküdar'a atf-i inan ede gin çevirerek] yola revan oldular [koyuldular]. Geriden deryâ-misâl istikbal [karşılayıcılar] nümâyâh olup [gözüküp], yedi *kubbe vezirleri yedi yerde
ahi
lannı dövdürerek asker-i müzeyyenleriyle [donanmış askerleriyle] at başı be
selama dururlar idi. Yemîn ü yesârdaki [sag ve soldaki] asker-i bi-pâyanm gelmeyen askerin] âht ve eslihasının [araç ve silâhlarının] şa'şa'ası [parıltısı] Cp beniâdemi hıyrelendirir idi [insanın gözünü kamaştınrdıj. Amma Ipşir Paşa'nu, keri cümle cenk eri müsellâh ve mükemmel ve müzeyyen [silahlı, eksiksiz ve $^
cûyûş-i Arabistan ve Türkistan ve Kürdistân [Arabistan, Türkistan, Kürdistan aske leri] idi ki gûyâ [sanki] her biri ayaklı *cebehâne-misâl [cebehane gibi] zeberd
[üstün] "sekban ve "sanca haserâtlan idi. Cümlesi zırh, zırh-külâh [zırhlı başhjçj 'cebe ve "cevşene ve tolgaya ve *ser-penâh katlavî ve kalkan ve nemedlere [keçe]e' re] müstagrak olup, her birinin elinde ve belinde beşer altışar çatal telli kurşun fenkjeri, çatal fitilleriyle âmâde [hâzır] olup, güya [sanki] her biri semender' kuşu gibi âteş-i Nemrûd [Nemrûd ateşi] içinde kalmış, küme küme ve zorba zorba, â-çıı [çit gibi], *çarha çengine gider gibi giderlerdi.
Ipşir alayından gayn [başkaj on sekiz yerde alay-i azîm [büyük alay] ve 'tablhi. ne-i kadîm /eski, büyük davul] çalınıp alaylar yürüdü. Bu alay-i azîmi istanbul askeri gördükçe berk-i hazân [güz yaprağı] gibi titrerlerdi.
Bu dârât ve azamet [bu gösteriş ve ululuk] üzre Ipşir Paşa, Melek Ahmed Paşa Efendimizle at başı beraber gelirken, kânûn-i pâdişâhı üzre yedi 'kubbe 'vezirleri gelmeye başlayıp bizim paşa dahi vüzerâya kapı 'kethüdâhgı edip ta'rîf ve tavsif ederdi.
Ibtidâ Koca 'Nişana Paşa ile Tellâk Mustafâ Paşa gelince Ipşir ve bizim Melek Ahmed Paşa atlarından inip, paşalar Ipşir'Ie görüşüp öpüştüler. Ipşir bu ikisine hayli izaz û ikram eyledi Yedinci *vezîr 'Defterdar Morali Mustafâ Paşa nümâyân

43. s.. J. not. 43. s., 2. not.

olunca jgörCmûnce] Ipşir Paşa bilâ-rikab lüzengisiz] esb-i sabâ-pcymâsına suvar oldu
jVt-l gibi giden atma bindi]. Bizim Melek Ahmed Paşa "defterdarın ta'rîî ve tavsîhtv ^ ne kadar gayret etti ise de Ipşir asla istimâ' ermedi [dinlemedi]. 'Deflerdir. Ipşir'in "rikabmı bûs etti (öptü). Asla nazar etmeyip [bakmayıp] su'âl büt etmedi [soru bile sormadı]. Hayli tahkirkârâne nazar edip [epey hakaret edercesine bakıp]. nice itâb-âmîz kelimât ettikçe [yerici sözler söyledikçe] Melek Ahmed Pasa "defterin himaye edip [koruyup], nice gûna [çok çeşitli] tarafdârlıklar ederdi. Âh'ır-i kâr [işin sonunda] Ipşir Paşa "Birader, bu mudur benim üzerimden iki bin keseye mührü almak isteyen. Gönder şu hmzîri! Idomuzu]!" deyip bir hayli müddet aı sıçrattı. Fakir [zavallı] "defterdar hayli piyade iyaya] yürüdü.
Ondan cemi' istanbul "a'yânlan güruh güruh [küme küme] ve esnaf esnaf Isınıf sınıf] gelip nicesine paşa efendimiz nice bî-günah [zavallı] "çavuşbaş» kapy*kethü-dâhgı edip ta'rîf ve tavsif ederlerdi. Bu keyfiyet-i hâl üzre (durumda] alay-i azîm ile Ipşir Pasa Üsküdar'da Salacak nâm iskele hâilinde Ayşe Sultân Sarayı'na nüzul edip [inip] kurbânlar kesildi. Ipşir Paşa askerinden Üsküdar içre kırk bin asker serpişip, Jcırk elli bin mikdân dahi "hayme ve "hargâhlanyla sahrâ-yi Üsküdar'da (Üsküdar Sahrasında] meks edip [oturup] cümlesi Ipşir'in ikâmet ettiği sarayı kat-endet-Uat ihata eylediler [kat kat çevirdiler].
Ba'dehû [bundan sonra] Ipşir Paşa ve cümle istikbâline [karşılanmasına] çıkan vûzerâ ve "vükelâya ve şâir erbâb-i devlete Ayşe Sultân tarafından Ipşir Pasa'ya bir ziyâfet-i azîm olmuştur ki gûyâ [sanki] mâide-i Hâtem-i Tâî1 idi [Hatem Tay'ın sof-rasıydı J.

Ba'dehû [ondan sonra] sa'âdetlû pâdişâh tarafmdan 'bostancıbaşı kayıgıyla *da-rö's-sa'âde ağası ve 'Şeyhü'l-islâm Ebû Sald Efendi gelip, Ipşir Paşa'yı huzûr-i pâ-dişâhîye [pâdişâh katına] da'vet ettiklerinde, Ipşir: "lnşâ'allâh yarın alay-i azîm ile pâdişâhımın pâ-yi şeririne [tahtının ayağına] yüz sürerim" demekle, cümle huzzâr-i meclis [mecliste hâzır olanlann hepsi] "Ne demektir, elbette daVete icabet edersiniz [uyarsınız]" diye ilhâh ü ibram ettiler (sıkıştırıp üstelediler].
Âhir-i kâr [sonunda] Ipşir Paşa âbdest [aptes] almak bahanesiyle mâbeyn hücresine girip, Kara Abaza Hasan Paşa, Cân Mirza Paşa, Kürt Mehmet * Ağa ve şâir haşe-râdarla meşveret ettiler [danıştılar].
Hâtem-i Tâî (Hatem Tay): Araplann Tay kabilesinden 6. yy.ın ikinci yansında yaşamış ozan. Islam-Türk yazınında cömertlik simgesi olarak yer alır. -Nö.

lpşir Pasa "Evvelâ bu saraydan revân olunca sizler bunda [burada! olun. Vüzcra vükelâ ve * ulemayı rehin alıkoyup, nezâketle göz hapsinde bulundurun. Eger bana bir şey isabet ederse bunda rehin olanları kılıçtan geçirip, yetmiş seksen bin asker Üsküdar'ı nehb ü gäret edip [yağmalayıp) gidersiniz" diye tedbîr ettikte [önlem aldığında], işte bu veçhile [yolda] Kara Hasan Paşa ve şâir habislerle [kötülerle] nhrl ü nûsâk ve yemîn edip [nntİaşıp], Kelâm-i Kadîm'e [Kuran'a] el vururlar. Ondan foradan] Ipşir yine dışarı çıkıp Melek Ahmed Paşa, * Nişancı Paşa ile Tellâk Mustafa Paşa ile Morali Mustafâ Paşa ve 'ulemâdan Seml-zâde ve sair *a*yân-i devlete hitaben:
"Siz bunda [burada] oturun, sa'Sdetlû pâdişâhtan gelince sizle müşaveremiz vardır. Sizi Huda'ya [Tann'ya] ısmarladık" deyince, Melek Ahmed Paşa:
"Çünki bizleri Hûda'ya ısmarladın, yaverimiz ol azîmü'ş-şân Allah'tır [şanı ulu Tann'dır], Biz de seni Allah'a emânet verdik. Yürü, cenâb-i izzet muin ve zahirin ola [Tanrı yardımcın ve destekleyicin olsun]!" dedi.
'Kızlaragası ve 'müfiî ile 'bostancıbaşı kayığına süvâr olup gittiler.
Beri tarafta kalanların cevânib-i erba'asını [dört yanını] 'sekban ve 'sanca haşe. râtı muhasara ettiler [çevirdiler]. Bu keme cümle a'yân laçıkça] bildiler ki nezaketle Ipşirfn yerine rehin kalmışlar, "ilâhî, Ipşir'e sa'âdetlü pâdişâh 'Bre mel'Ûn! niçin Haieb'den yedi ayda bu kadar asker ile geldin!' diye itaba şitâb etmeye [terslemeye girişmesin]" diye teveccûh-i tâmm ile du'âlar ettiler, lpşir Paşa'nın Saraybumu'nda-ki Sinânpaşa Köşkü'ne vâsıl olduğu nümâyân oldu [görüldü]; amma iki sâ'aı geçti bir haber gelmedi.
Vakt-i zuhr [öğle vakti] oldukta Efendimiz Melek Ahmed Paşa bâzülannı sıvayıp teedîd-i vuzû' etmeye [aptes tazelemeye] hücreden taşra çıkmak murâd ettikte [istedikte] bu kadar *a'yân-i devlet huzurunda Cehennem 'Bölükbaşı nâm şakî-i şehir ve be-nâm [ünlü ve ad salmış eşkıya] başında demir tulgasıyla ve eğninde [smında] Haleb kal kanıyla ki kendini gören ayaklı bir cebehâne zannederdi hemen kapının Önüne gerilip: "Koca Melek Paşa, benim kağan aslanım lpşir Paşa sağ gelmeden, sen kande [nereye] gidersin?" dedikte paşa-yı halîm ve selîm [yumuşak başlı paşa] eydür: "Namaz vakti oldu, bir âbdest alıp ibâdet edelim."
•Bölükbaşı: "Benim Ipşir'im gitti. O sağ gelmezse ben sana âbdestler vereyim ki secdeyi gûrhânede [mezarda] edesin" dedi.
Paşa tebessüm edip [gülümseyip] yine taşra çıkmağa murâd edip:
"Bre paşa, otur!" deyince paşa-yı gayura gayret ve hamiyyet-i vezâret elverip

l çalışkan paşaya vezirliğin çabası ve hamiyeti gelip] var kuvvetini bâzûya getir ^ 0l Cehennem •Bolükbaşı'ya öyle bir tabanca-i Melek urdu IMAP tokadı vtndul jjrbenin [vuruşun] şiddetinden belindeki tabanca ve tûfenkleri yere dökülüp, ^dtui demir tolgası düştü. Paşa dalhançer olup [hançerini sıyınpl bu kadar haşt-jçit *bölükbaşırun başını hançer kabzasıyla Isapıyla] beş altı yerden zahmdâT [yaralayıp] 'bölükbaşmın burnundan kan cereyan edip [akıp], yüz üstü düştü, ^jjdt-i hayy-i kadir [her şeye gücü yeten Tanrı'nın buyruğuyla] sarası tutunca *sekbân haşerâtlan "Hay, 'serçeşme vuruldu!" diye paşanın üstüne hücum ıtijcr.
Cümle Çerkez ve Abaza *ıç ağaları paşayı himayeye alıp güç ile zabt Ü rabt (tiler [tuttular]. Cehennem 'Bölükbaşıyı dahi kendi cehennem zebanilerine leştim koltuğuna girerek taşra [dışanya] sürdüler.
Cümle huzzâr-i meclis [mecliste bulunanlar] Melek Paşa'nın ol 'sanca haşeraıı j-dihâmuıda [çokluğunda] böyle cür'et ettiğine engûşt berdehan-t hayret oldular
[^aslanlıktan parmaklan ağızlannda kaldı]. Yine Melek Ahmed Paşa asla tetiğim bozmayıp cemâ'at-i kesîre [kalabalık topluluk] ile hakire imamet ettirerek salât-1
^nı edâ ettik [öğle namazım kıldık].
Ba'dehÛ [ondan sonra] onu gördük ki Sarayburnu'ndan bir kayık zahir olup [görünüp] yıldırım gibi Kurşunlu Mahzen tarafına revân oldu [gitti]. Kayık içinden bir mızrak ûzre dikilen beyaz bayrak apâşikâr [apaçıkl olup cümle lpşir iç ağalar ona
nazar edip [bakıp]:

'Hamd-i Hudâ Efendimiz sağdır, işte bayrak kaldırdılar. Kayık yukanya gidip sonra buraya gelse gerek. Eger Sarayburnu'ndan aşağı gidip kırmızı bayrak açsa-
hrdı paşaya bir fenalık geldiğine alâmet idi. Buradan giderken öyle müşavere oldu [danışıldı), şükür paşa sağdır. Üsküdar yanıp harâb olmadan halâs oldu [kurtuldu!" diye her biri bir 'vezire alâmet-i müşavereyi [danışmada kararlaşünlan işareti) haber verdiklerinde Şemı-zâde ve bizim Kudde 'Kethüda ile Morali
*Deherdâr/ui reng-i rûlan [yüzlerinin rengi 1 lâ'l-gûn olarak [kımuzılaşarakl akıllan başlanna geldi.
Ba'dehû onu gördük ki Sarayburnu'ndan *bostancıbaşı kayığı yalpa ribasça ederek [çalakürek], akıntıya karşı firişka kürek çekerek ra'd [şimşekl gibi gelip, kimi dürbünle ve kimi kuvvet-i basarla [göz kuvvetiyle] kayığa nazar edip Ibakıpl ttEl-hamdü'lillâh, paşa sağ ve esendir" diye şâdmân oldular [sevindiler].
Kayık Salacak îskelesi'ne yanaşıp cümle halk istikbâline vardılar ve koltuğuna girip saraya getirdiler.
Melek Ahmed Paşa yerinde sâbit-kadem olup [kımıldamayıp) lpşir sarayına ka-
355
SEYAHATNAME
356
MELEK AHMET PASA DAİRESİNDE
"Vezir-i a'zam" burada sadrazam anlamına değil sivrilmiş, büyük vezir (paşa) olarak kul-bnılıyor. -NÖ.
357
tilc [açgözlülükle] kan eyleme. Herkes Üç hüsn-i ülîet edip tiyi geçinip] kulûb gibini kazan]. Bu kardeşinden ibret al ki benim sadaretimde on yedi vtzlt-İ rV» var idi: Biri ibtida Bektaş "Aga, Ömer Çelebisi ve ikinci Çelebi •kethüda ve ' üc»st. üçüncü "yeniçeri ağası ve Kara Çavuş ve katibi Yûsuf Celebi ve Alahot fj^yoet Elendi ve San Katip, Mi'mâr Mustafası ve Koca Mi'mâr, bunların emsali ^cril nice yüz vüzerahk peresesinde Içapmda] adamlardan bizar olmuştum
j^jjntnıştım]. On altı ay "vezir-i a'zam olup geçindim. Sonra Siyâvus Pasa Var-'vezîr-i a'zam olup, cümleden mülk almak ve hazz-i nefe (kendi keyft] İçin ^îikr olunan vüzerâ "payesinde olanlan, hattâ efendisi Kösem "Valide'yi dahi
[ûmlc kati edip [öldürüp] 'Hamd-i Huda [Tanriya şükür] cümle devlet bana mün-kaldı' der iken, elli dört günde sezinmediği yerden cenâb-i İzzetten [VJlu tanri'danl kenduye "Kızlarağası Süleyman *Aga eliyle bir sille-i pehlivarû [pehüvan ^llcSİ] vurup, Siyâvuş Paşa'dan mührü alarak Gürcü Mehmed Paşa'ya verdi, imdi ^jjnirn biraderim, hamûl [sabırlı] olup, katl-i nefe etmeyip [insan öldûrmcyip], çından bu kadar haşerâtı def edip [savıp], taraf-i devletten [devletten yana] ol. Be-niın biraderim, seksen bin ve doksan bin askerle gelip onlar cümle Üsküdar'da lansen ancak öz başın ile iki yenlerine yapışıp, huzûr-i pâdişâhiye vardın. Uskurda olan haşerât-i mukleciyân [asalaklar], nekbetân [gözden düşmüşler] ve mûlli-jjndan [iflas etmişlerden] sana ne fayda [yarar] olmuş oldu?
İmdi benim biraderim, evvel ve âhir [eninde sonunda] bu hanedanda neşy û nemi bulup [yetişip, boy atıp], *Revân altında Sultân Murâd Hân-i râbi'in 14. Sultan Murat'ın] *emîrahur-i kebiri idin, ben de "silâhdâr idim, hamd-i Hudâ [TamVya şû-Itûr] otuz bir senede mühre nâ'il oldun. İmdi var kuvveti bazûya getirip, bi-gaıaz [içteni kimselere dîn-i mübîn umurunu [işlerini] su'âl ederek, etek dermeyân edip [eteğini bele dolayıp], berren ve bahren [karadan ve denizden] asket-i deryâ-misâl cem' ederek [deniz gibi asker toplayarakl Mısr yollannı, Venedik ve Malta'lılar ellerinden tamir edip [temizleyip] Girit, Meşene ve Malta, Körfez, Istendili CezirelerİY-le [Adalanyla] *Kotor, Şebenik, Zadra Kalelerini inşâ'allâh cümle berren ve bahren fethedip [karadan ve denizden ele geçirip] fâtih-i Yemen Sinan Paşa gibi ve Kılıç AH Paşa gibi ve fâtih-i Kıbrıs Kara Mustafâ Paşa gibi nâm sahibi olup ilâ-âhiriVd-dcvrûn [dünyanın sonuna dek] hayr ile yâd olasın [anılıp durasın]" diye Ipşir Paşa'ya bunun emsali [benzeri] nice bin va'z u nasihatler edip eydür. "lnşâ'allâh benim birâder-i cân-berâberim, ale's-sabâh [sabahleyin] sizi Eyüp
dem [ayak] basınca Melek Pasa karsı çıkıp tpşir'in semmûr (samur] kürkünü giyt. rek koltuğuna girip: "Hayır makdem [gelişin hayırlı olsun] birader. El-hamdtı
Ullâh [Tanri'ya şükür], evvel ve ahir [eninde sonunda] olacağı bu idi, hoş geldin" diye beraber İçeri havuzlu "odaya girerlerken Ipşir Pasa: "Bu yatan nedir?" diye sual ettikte: ¦ "Sultânım, Melek Paşa kardeşin Cehennem *Bölükbaşı kulunuzu vurup mecruh etri" diye cevah verdiler.
Ipşir Paşa "Cehennemdir cehenneme leşini kaldırın. Cân-ber-cehennemest [cam cehenneme]" deyip bizim paşa ile muhabbet üzre görüşüp:
"Vallahi birflder, eger sen bana karşı gelmeye idin, zâlim bu İstanbul ahalîsi b>. ni güç ile *Celâlî ederlerdi. Hâşâ, ben o fesadı kabul etmezdim amma bed-nam olurdum [adım kötüye çıkardı}. Allah senden razı ola, senin va'z u nasihatinden 3. yâde fva'z ve öğüdünden çok] sa'âdetlü pâdişâh bana ikram ederek yemm-i billahlar ile 'Benden emin ol' diye bu cevahir hançeri ihsan eyledi. Ben dahi sana verdim, ka-bul eyle birader" diye hançeri paşaya verdi.
Ba'dehü [bundan sonra] cümle halk Ipşir'den me'zûnen [izin alarak] gidip, erbâb-i dîvân dahi hanelerine revân oldular. Paşa ile Ipşir tâ vakt-i guruba [güneş batınca, ya] değin kalıp nice müşavereler ederek gâh

bûkâ-âlûd, gâh handan olarak [kimile-yin ağlayarak kimileyin gülerek] cân sohbetleri eylediler. Ba'dehü Ipşir Paşa "fer. mânıyla yüz koyun, elli deve kurbân fukara ve zu'afâya [yoksullara ve güçsüzlere] bezlfûlundu [dağıtıldı].
Bu esnada "Kapudân Murâd Paşa bir dârât ve azametle [gösterişle] gelip lpşjr Paşa ile buluşarak öyle muhabbet üzre mu'âmeleler ettiler ki gûyâ Isanki] rahm-i mâderde [ana kamında] yatmışlardı.
Murâd Paşa gidip yine Melek Ahmed Paşa Efendimiz kaldı. îpşir'e "Gafil mebâs" [aymaz olma] diye nice nasihatler etti. Ipşir, bizim paşadan mahzüz olup:
"Benim birâder-i cân-berâberim Ican yoldaşı kardeşim], sen benim yedi ay *kâim-makâmım idin. Sizinle muhasebe görmek lâzım değildir, biz muhasebeyi Kudde 'Kethüda ile görürüz. Hemen sizden rica ve temannâmız oldular ki bizi sabahtan alay-i azim ile [büyük alayla] Eyüp Sultân'dan İstanbul'daki sarayımıza dâhil edip setr tdesvz [yanlışlardan koruyasınız]" dedi. Melek Ahmed Paşa eyitti:
"Sen dünyâ ve âhirette mestur olmak [yanlışlardan korunmak] ister isen bu Ha-leb'ten getirdiğin yüz bin kadar eşkıya ve eşirrânm [eşkıya ve azılılann] igvâsına [azdırmasına] uymayıp, bir kimseye adavet [düşmanlık] edip de mâl ve erzakına ta-
IBYAHATNAMfi
1 Bkt. ICS s.. I not
358
MBLtK AHMET PAŞA DAIRPMNDP.
|.(..|, „„ı«ıı- tnrJdr IhaarJ olup telama durdular.
(Seyahatname, c. 'i, s. 506-516)
60. İPŞtR'İN SADRAZAMLIK ALAYI
İpin I'-., • «v • -': 1 'ż1 m• ayrı ayfi boy gösterdiler. Al;»y düzem heeaptı kicaplıydı. 5 fok bir ı trilıtlık bttyuk bit kargaşa nedeni oUbilinli. M#ltk Ahmtt Paş.ı bu olayın vkimıı !,¦» bir alay çavuşu gibi », «lifti " Sabahtan başlayıp akşama dek süren alay ,.-.u tini, meraklı pak •,<¦' i ¦ ley ki toplamıştı. İstanbul, halkın alay foyle dunun, dövüşme. *.....-m» ialemek f,m koşuştukları Bitant cağından beri bu alanda ün
«Imıştı Mele böyle bir güt; götteriti olunca "aklı eratı kirmeler" çefidi yorumlarla v-.ri t)»telik •.....Iı f !' !• bari yapılan dedikodular olayı katmerlen*
tlriyontu
Éat* Puât ëtàert. » Aètêm Nmt*m r - .- > ktri - î ıi.ıt stkeri, aWi. çttntgir, kiimlUri, mlitt-kmè*l<m. r/frrt*Jtài Mf ygf ı/»k<,tıt yedi y At kim. - Hunin P*fs uıktr'ı,
ICaaa Maâaw e\§é màeri. Ca% Mttwâ Pepe «atAaH. - Sme Âl-i Oman mıkerlnde. - Yeni-ptaVaauaı Jr*yaut §t t tenler. - Yılitnm tpflr Paşa*nn alayı dillerdi destan
IVrela tahlr #tuhaşt taırtk-t *Ammlan uuhlr ederek [geçilecek yollan temizleıe-ıtA)ctimk Askeriyle ubür ettiler (geçitler) Andan (ondan sonra] asesbaşı ve * subaşı jtHnhutm yemin û yesânnda [caddelerin sağında ve solunda] olan temâşânlann iz-jthtmın [uleyictkertn kulabahgını) küşâde ederek (açarak] cümle asesleri ve cellâd-lanytaubûretiî. Andan (ondan sonra] tbtidfl* (önce) Ipsir Paşanın *Tatar askeri ve •dtü" ve *gonûl)0 ve •çeşniglr ve •emırahur *aga ile cümle agavâtın (agalannl üç \;:.*(k>ksan ,uiı\i yedekleri geçti kim tabir olunmaz (anlatılamazl.
vidan Hasan Pasa askeri ve Kürt Kara Mehmet *Aga askeri ve andan Cân Mirza Pısıaskeri, bunların her biri beşer altışar bin asker ile ubür edip [geçip], badehu : Paşanın * tuğları ve zer-ender-zere müstagrak (altın yaldızlara bürünmüş], mu-rassa' îeynli [değerli taşlarla süslü] yedekleri geçti. Amma 'kethüdası ve 'dîvân efendisi ve 'hazînedân ve imâm ve 'iç ağalan akabince idiler (arkasmdaydılar].
Arıdan Al—i Osman [Osman soyu) askeri başladı. Evvelâ dîvân 'çavuşlan alayı duerek ve yollar açarak pür-silâh ubür ettiler. Andan dergâh-i âli 'müteferrikalan ubür ettiler kim her biri *mîr-i miran misâl ubür ettiler. Andan *çeşnigîrân-i âli ve
359
suff.tu't/uıu bu haktr *atay •çavuşun olup. bîr alay-i atim tk İstanbul'a kovai^ At Hânı Ahmet Pna* ne dr Huâftv ı•;>?¦' öyle gelmemi* ola Htmen simdi »*e*btj. ve *mi!m;>iv.i bir ivv.ı.- buyurdu |*buyruitu| tahrir edin Iva/ınl. cümle yolları etsin ftemütlttln] ve *kapudân patadan nice bin kayık, aandal ve •mavunalar Oı^ da» .ı gelip, aakeH karsı &etfktaf * geçfrtlnltr. 51ı dahi alt 1a«#abAh 'kapudAn p ı.., j, *ba$tarda*i *hûmAynna süvâr olup, cümle 'kadırgalara aakertnıı İle malama! efe fdoiutarak] YB vedûd İskeletime gelin. Ondan içeri derya sığlıktır. 'KapudAn kaytgt (!e Eyüplfc Kurban iskelesine yanaşıp, onda foradaj hatır olan atlanı «qv| olup [binip), BbA Eyyûb»! BnsArî hasretleri Asi t A nesine yut sürüp, Akıbet h iyıfk [sonun iyilimi) için tıihAnlyetlerinden IstimdAd İle [yardım isteyerek] nlct kuıkin|.,r edip w m.v bftı fukaraya sadakalar verip, aheste Aheste [yavaş yavas| Edim* kapısına gelince, bu haktr dahi alay»! aîîml Amade edertt. HudA AsAn ede fîann W /.M(.tvt».«{" dedikte, Ipsir Pasa, Meiek Ahmed Pasa'ya bir *hü"at*İ semmûr (sanito hıl'.ul ve üç *ke$e teN hAlls»ı mflmessek [halis al tul) verip, ÜskudarMan opo^p görüşerek Ipaîptfeft hünkâra

gitmeye Melek Paşa mt'«on olup [izinli olup), omdur, pasa, kayığa aûvAr olarak /bmerekj Sarayburnu nda Slninpasa Köşkünde pası «t detiû pAdlsAh (!e buluşup
"PAdisAhım, sabah iptir Pasa lalan alay tle tfeı ı devlete dâhil olacaktır *r%n$fc pAdlsAhmiındır* dedikte hazret»! pâdişâh:
" Ey Melek lala, bugün İptir bana geldikte ten şâir voterft tle rehtn miydlaitf* dedi. Melek Pasa:
"Hayır pAdlsAhtm, onlar pâdişâhımdan gelinceye kadar but musAvere etsek geni idi. Onun için Üsküdar'da kalıp pAdlsâhmun huturuna gelemedik* diye hüsn-l tator ettiyse de f^lyeyorduysa da) hazret-i pâdişâh i Cem*ccnAb:
V\rlftriö (arif olanlara) kaıiyye [sorun) malûm. Ula, sabahleyin alay-i azim ile lalamı sarAyına getirin. Ben dahi bir yerden alayını temasa ederim Ipsir lalımın vak' u vakarumı (onur w ağırbaşlılığım) tutup bir alay eyleyin kim bir 'verire olmamış ota" diye 'fcrmAn edince, Meiek Pasa dest-bcMcmtn edip (elini yere koyup) paşa sarayına gelerek cümle *ocaklara w asker! taifelerine ağalarıyla beyni üzrt bu* yuttular gönderip, kendisi de ccmî% iç ve dış agavatlartnt zer-ender-zere mûsttgrık edip, ales-sabAh dört bin güzide [seçme] askeriyle ve yedi 'kubbe vezîrleriyle alay-i •ıraı edip, her 'vezir ^mehterhanelerini çalarak Eyüp Sultâna varılıp, herkes mer-
SEYAHATNAME
andan "teısâne-i âmire, andan asâkir-i -topçıiyân 1 topçu askerleri] ve andan cOyt^ "cebeciyan (cebeci askerleri], andan asâkir-i *ycniçeriyân-i *dergah-i âlî kamil ûç saatte ol vasi' [geniş] Dîvânyolu mâ la mâl (dopdolu] olup, keçeli -yeniçeri ada^ deryası gibi akıp pür-silah ubûr eylediler.
Cümle müsinn [yasını basını almış] ihtiyarlar "Bu "yeniçeri alayın böyle derya gjtbi ubûr ettiğini görmedik" dediler. Hakka ki mehabet ve salâbetli askerdir. Ip^ Pasa "fermânıyla "•Yeniçeriye •sipâh, *meydân-i cenkte [savaş alanında] kafadardır [artçıdır], gerektir lam alayda dahi "yeniçeriyi "sipâh önüne alıp artlan sıra alay ederlerdi" dedi. Zürâ, "sipâh İpsir'in kendi taraftarları idi. Andan asker-i müzeyyen i •sipâhiyân [sipahilerin donatılmış askeri] "el-azametü li'Uâh" [Tann'mn ululuğu^, dan] "cebe ve •cevşene gark olup, akı bölük "sipâhiyân kâmil {tâm] beş saatte ubûr ettiler kim bir "vezir asrında [döneminde! böyle "sipâh askeri geçmemiştir. Meğer Sultân Osman ile Hotin'e giden "sipâh alayı ola.
Andan asâte-i gedikli *zu'amâ [gedikli zeamet sahiplerinin askerleri! bunlar dairi mîr-i mîrân tarzı yedekleri ile ubûr ettiler. Andan asâkir-i gedikli feteyân-i *zu. amâ [gedikli yiğit zeamet sahiplerinin askerleri] yedeksiz ve mülebbes ve müsellah "huddâmlanyla ve kendileri üst *hil'atieriyle güzer ettiler [geçtiler].
Andan, asâkir-i emime ve hutebâ [asker imam ve hatipleri] vak' u vak'arlanyU [onur ve vak'arianyla] muhteşemâne ve müeddebâne [görkemli ve edepli biçimde] güzer ettiler.
Andan kavm-i sulehâ-yi ümmetten [ümmetin dinine bağlı olanlanndan] kâmil altı bin ma'dûd [sayıh] meşâyihân [şeyhler] çifte çifte gerdanlarında ridâlanyla [omuz örtüleriyle] atlar üzre cemi' sofileriyle ubûr ettiler.
Andan asâkir-i asker-i târfe-i *ulernâ-yi kudat [*kadı ulemasının askerleri] on bin aded mülebbes ve muhteşem ve bî-silâh [silâhsız] ubûr edip * istanbul Kadısı ve *kazaskereyn [iki kazasker] ubûr ettiler.
Andan asker-i âl-i Resul [peygamber soyunun askeri] sâdât-i kiram [ulu seyitler) azamet-i Hudâ [Tann'mn ululuğu] yeşil destâr-i Hasenî ve Hüseynî ile [Hasan ve Hüseyin'in yeşil sangıyla] at başı beraber çifte çifte esbâb-i ihtişâmlanyla hazret-i Resâlet-penâhm alem-i şerîfiyle [hazret-i peygamberin sancagıyla) bi'z-zât 'Nakibül-eşraf**** Efendi ubûr ettikte, "Bu alay-i evlâd-i Resulü görenlerden" diye salavât getirip, aglaşmadık benîâdem [kimse] kalmadı.
Andan sonra alay-i serbevvâbân-i *dergâh-i âlî, yanlarında keçeli kapıcılanyla, kendileri *murassa' eyerli küheylân atlar üzre ubûr ettiler.
Andan yedi kubbe vuzerâlan [vezirleri] öyle müzeyyen ve muhteşem [süslü v

.wVcwl'l geçtiler kim her biri gûyâ [sanki] Rüstern ü Sam-akrân' iRûsıem ve Sûm _gj] idiler. Amma askeri mukaddema (daha önce] "kethüdalanyla pür-s'uah ubûr (Hjer. Ancak kendileri ikişer ikişer vüzerâlar, "silâhdar ve ¦çuhadarları ve yir-mertebe sahibi, "iç ağalan ve •mataracı ve "tüfekçiler ve "çuhadarlanyla jettiler.
,\ınmâ bu vüzerâlardan mükellef ve mükemmel "Kapudân Murâd Pasa ve "kaim-(0jjâm "vezir Melek Ahmed Paşa bu ikisi sadâret-i uzmadan ma'zül olmak Uc gayet ^teşetn tayy ettiler taştılar] kim her biri lskender-i Kübralar İBüyük Iskendener]
idi-
juıdan dön bin kadar kaplan postlu ve sırma "üsküftü ve keçesi telli ve mücevher tüfekli ve başlan otagalı [çelenkli], pür-silâh müzeyyen "yeniçeri askeri "sadr-i ,'gun Ipşir Paşa'yı ortaya alıp, Ipşir Paşa'nm önünde on iki eli çögûrVü [sazlı] * yeniçeri şairleri:
Sultân Murdd'm "çerdğı /pşir lalan kahramandın i

diye her biri birer gûna rîş-hand ederek [sakala gülerek] İpsir'in önü sıra ubûr ettiler.
Andan sonra Ipşir, "şeyhü'l-islâm Ebû Said Efendi ile at başı ubûr ettiler. Ardı 5ira İpsir'in beş yüz aded zer-ender-zere [yaldız üstüne yaldıza] ve "cebe ve cevşene ıtıûstagrak, küheylân atlı ve bıyıkları dümm-i binâgûşlanna [kulak memelerinin ucuna] bağlı, ciğerleri dağlı ve her biri gazanfer-âsâ [aslan gibi] "iç ağalan İkişer ikişer sâfinâtü'l-ceyyaı misillû [soy atlar gibi] atların, altışar pâre "yanaklar ve bahri *hotaslar ile ubûr ettiler. Akablannda [arkalannda] Paşa 'Kethüdası Salih »Aga ve * hazinedar *ağa ve Ayşe Sultân'm başagası, ardı sıra alem-i Ipşir Paşa [Ipşir Paşa bayrağı), andan dokuzar kat * mehterhane ve deve kûslanna [davullanm] darb-i turralar [tokmaklar] vurarak ve ra'd-âsâ [gök gürültüsü gibi] gürleyerek ubûr ettiler.
Andan bin mikdârı *iç ağalarının saraçları ve sakalan ubûr edip, alay-i Ipşir pasa tamâm oldu. Amma biz nâ-tamâm [eksik] tahrir ettik [yazdık]. EgeT bu alayı manzûramuz olduğu [gördüğümüz] üzre KânÛn-i Âl-i Osman Teşrifatı [Osman Soyu Teşrifat Yasası] üzre tahrîr etsek bir tûmâr-i dırüz [uzun bir tomar] olur.
Hulâsa-i kelâm [sözün kısası] bu alay-i azîm vakt-i çâştta [kuşluk vaktinde]
Edimekapısı'ndan girip vakt-i asrdan [ikindiden] bir sâ'at sonra güç ile tamâm olup

İpslr feşa «tayın [alayım] temrisA etmeye itelemeye] onar * kuruşa dükkanlar ^ olundu [kimlnudı].
Ba'dehû [bundan satım! tpşir Paşa sarayına dahil olup kurbanlar zebh olup hpl h&nc-i bl-mlnnete dahil olduktn (girdikte) nlny İle kendini getiren kırk akı ^ nif-i osfccr-i Islflma İlisan ve fn'flmlar edip, hemen "yeniçeri ocağına kırk *kcsç Vfi •sipahilere otuz "kese ve *topcuyânıı beş "kese vc "cebecilere beş *kcsc ve *tcisfl]]&i âmire arabistanına beş "kese ve'l-hâsıl cümle cüyûs-i Müslim ine [kısacası bütün 1$ lam askerine] yüz on "kese bezi edip [dağıtım] sarayında Asude oldu [rahata erdi],
Gerçi bu alay île Ipşir'i hanesine du'fl ve senfl İle getirdiler, Amma ba'zı sahlb.t kalem [yazar] ehl-i nücûm [yıldız ilmi bilginleri) nahs sfl'atic j uğursuz saatte] İstan, bula dâhil oldu [girdi] dediler.
{Seyahatname, c. 3, s. 516-5igj 61. dostluk üç gün sürüyor
Alaylar ve senlikler içinde sadrazamlık alayı geçirildikten sonra İpşir Posa ite MAP üç gün üç gece işlerinin bir bölümünü görmeye çalıştılar. Bu İş yalnız memurlar içindi, çünkü aylardan beri İstanbul'dun bazı atamalar yapılıyor, Halep'tekilet bunları kabul ermiyor, Halep'teki]erin atadıklarını da İstanbul tanımıyordu, Ayrıca, hesap görme de bir sorundu; ne var ki ipşir Pasa, "Kudde İle hes&b görecesini* söyleyerek bu yana hiç yanaşmıyordu. Dördüncü gece sabahı Melek Paşa, gördüğü bir düşü Evliya'ya anlatır; üstelik düşü de kendisi yorar, oysa düşü anlatıları kimse yormalıydı. Sonuç olarak Van ya da Erzurum ve Diyarıbckİr'den birine vali olacağım, Kaya Han Sulran'ın Öleceğini, kendisinin de öleceğini çıkarır. Olaylar dediklerine yakın olarak gelişmeye başlar. IpşJr'in görkemli bir ağası fermanını geçirir, ipşir, İstanbul'da yerine rakip bırakmamaya çabuk karar vermiş, Melek Ahmet Pasa'yı Van'a götürmeye ağasını görevlendirmişti. Melek Ahmet Posa hemen padişahın yanına gider.
İptir i/e üç gün fxp bir arada, - Dördüncü gece görülen di/f. - Melek Ahmet Paşa'mn kendi düşünü yorumlaması. - Evliya Çelebi teselli veriyor. - Düşün ertesi günü. - Padişahın bir buyruğa, - "Tez tuğlar divanhaneye çıksın!" - Emri getiren ağa ihsan almıyor, - "Sizi Van Kalesi'ne kadar götürmeye ım'tnâruz". - Melek Ahmet Paşa bîr hafta mühlet İstiyor. - Ağa ılti-nüyor. - İpşir Sarayındaki konuşma. - Abaza Kara Hasan Paşa kendine yapılmış olanı mitil' **yor. - Melek Ahmet Paşa hemen saraya koşuyor. - Padişah önünde. - Melek Ahmet Paşa'mn şikâyetleri. - ipşir Paşa da geliyor. - iki paşanın konuşmaları. - Melek Ahmet Pasa ser-

(ftrtftff" «utuyor. - Arkada» çamıtar silklln ediyor, - "Mu anda Van'a dntyb yola çtk!" buy-rthlw> - Çavujtarı kayıkçım kayıklara doldurup denize lahverlyoriar. - Daha acarları ptippafuyı kaldırmak istiyor, - Pasa, "Bunlara dt&ntkl" deyime hepti kaçıyorlar.
İpşir Paşa hazretleri Haleb'ten "rnühr İle kâmil İtam] yedi ayda Asitane'yt [İstanbul'a] fipllPı Melek Ahmed Paşa ile 'Kubbealtı'nda umûr-i MüsUmîm [Müslüman-
jjnn işlcrinll görüp, iki birader [iki kardeş] hüsn-t zindegâm edip [iyi geçinip], uç gün üç gece birbirinden ayrılmadılar. Cemi* masâlih-i Muslinim [Mûslümanlarm fiilin işlerini! ve hizmet-l pâdlşâhtyi [padişah hizmetlerini] tpşir Paşa, Melek Ahmed Paşa re'ylyle Igörüşûylel gördü.
Dördüncü gece oldu. Melek Ahmed Paşa salât-i fecri edâ edip [sabah namazını loJjp] ba'de's-salat [namazdan sonra] hakir Yâsîn-i1 şerit tilâvet eyledim [okudum].
Paşa*. "Evllyâ'ma hayrola, bu gece bir garîb ve acîb vâkı'a [acayip düş] gördüm" dedi.
Hakir. "Hayr ola, hazret-i Yûsuf un gördüğü rûyâ gibi ola" dedim. Paşa: "Bu gece menâmımda [uykumda] merhum Sultân Murâd'ı gördüm ki elinde bir has ve beyaz Tophane somunu var. 'Ahmet bu somunu gördün mü? Hayli le-¿2 [epey lezzetli 1 bir nün-paredir [ekmek parçasıdır]. Bunu Kürdistanh bir adam pişirir. Bu ekmeği bir kere İpşir o Kürt'ten istedi. O adam vermedi. Amma gayet •çâ: ekmektir. Bir kere sana Van'ın iç

kal'esinde [kalesinde] böyle bir nân-pâre verdim. Al imdi, bu dahi öyle nân-pâredir. Safâ-yİ hatırla tenâvül edip [gönül İe-nhbgiyta yiyip] mansûr ve muzaffer oV diye elime o nân-pâreyi verdi. Dest-i serilini [mübarek elini] pus edip [öpüp] 'Pâdişâhım, bu ekmeğe kan bulaşmış, nice tenâvül olunur [nasıl yenir]?' dedim. 'Ol kanlı pareden kızım Esma Hân Kaya hâtûnuna gönder, yıkayıp tenâvül etsin ve bir parçasını Bitlis Hânı'na ver, mâ'adâsını [kalanım] sen ye!' buyurdular, Acîb vâkı'adır [çok acayip düştür], hayrola'." dedi. Hakir dahi taaccüb edip [şaşırıp] "İnşâ'allâh hayırdır" dedim. Paşa eyitti ki: "Evliyâ'm, ben muabbir [düş yorucu] değilim, ilhâm-i Rabbani [Tanrısal bir esin] ile hatırıma şöyle hutur eder kim Murâd Hân'ın *musahibi ve •çuhadan idim. Ba'de'l-feth [fetihten sonra]3 avdette Nahçıvân ve Tebriz'i tepeleyerek Kotur Kalesi altında Mahmûdî *Vilâyeti'ne ubûr edip [geçip] Van'a dâhil olduğu-

1 Blt:.61.s„ i. not.

: Melek Ahmet Paşa'mn eşi Kaya Esma Han Sultan, 4. Murat'ın kızıdır. -NÖ. 1 4. Murat'ın Bağdat'ı ele geçirmesi (1639). -NÖ.

muzda [girdiğimizde] Sultân Murfid Hân, Van Kalesi'ni temaşaya uruç edip [çıkipj onda u'4m yiyerek hflb-filüd oldu (uykuya daldı], işte o zaman Koca *Nişancı Pa^ üstadım, 'silâhdâr *aga idi. Hikmet-i kaza-yi nâgihflnî (birden ortaya çıkan kazayty Murâd Hân'm üzerindeki yorganlar yanıp, kendisi uyanıp bir na'ra vurdu (haykırdı]. Girdim gördüm ki yorgan yanmış ve şeraresi [kıvılcımı] haneyi rûsen etmiş [evi aydınlatmış]. Hemen elimle ateşi söndürüp, haneyi öd ve anberle muattar ettim [güzel kokmasını sağladım]. Hünkâr "Tez, nöbetçi kim idi?" diye sorunç^ "Pâdişâhım, *silâhdâr *aga idi" dedim. "Tez, hâ'ini kal'eden [kaleden] aşağı atsın., lar!" diye *fermân-i şehriyâri sâdır oldu ise de [pâdişâh buyruğu çıktıysa da] sabık [önceki] *Musâhib Mustafâ Paşa ve şâir [öteki] *musâhibler taşra nefy ettirdiler [sürdürdüler]. Murâd Hân tahte'I-fıtr [kahvaltı] eki ederken [yerken] altın siniden bir nân-pâre ve bir mücevher sahan ta'âm kaldırıp eyitti ki: "Melek Ahmet, simden geri [bundan böyle] benim 'süâhdânm olup, beni hoşça gözet. Al şu beyaz ekmeği tenâvül edip du'â-yi hayrıma müdâvemet üzre ol!" diye eğnime [sırtıma] bir sem-mür [samur] kürk ve başıma bir destâr-i Muhammedi sarıp müstakil *silâhdâr ve *musâhib-i şehriyâri oldum.

"Evüyâ'm bu vâkfamn tâbiri de [düşün yorumu da] öyledir ki bu gece ekmek verip Bu ekmeği Kürdistân'da bir Kürt âdemîsi pişirir, sana, Van'ın iç karesinde [kalesinde] verdiğim beyaz nân-pâre gibi lezizdir' dediği Allâhü a'lem [Tann en iyisini bilir] bize sa'âdetlû pâdişâh eyâlet-i Van'ı vere. Çünkü *Ol ekmeği bir kere Ipsir istedi, pişiren Kürt vermedi* dediği de saltanat-i ibrahim Hân'da Ipşir'e *eyâlet-i Van'ı verdiler. Van Ekrâdlan [Kürtleri] Ipşir'e ekmeği yedirmeyip, 'balyemez toplarıyla şehre komayıp, hâ'ib ü hâsîr [korku ve özlemle] gelip gitti. Ekmekle olan kanlı pareyi Kaya'ma gönder yıkayıp yesin dediği Allâhü a'lem [Tanrı en iyisini bilir], Kaya Sultân ehlimin [eşimin] bir hâl ile kanlı şehîd olacağına işarettir. Bitlis Hânı'na dahi ol kanlı ekmekte veresin dediği Allâhü a'lem anın dahi benim elimden şehîd olmasına işarettir. Zîrâ anın hakkında Sultân Murâd merhum 'Ahmet, sana Diyânbekir'i verdim. Ola kim Bitlis Hâm'ndan intikam alasın. Zîrâ, *Revân'da gelir iken sarayına konup yüz *kese ihsan ettim. On yedi evlâdına serbest 'zeametler ihsan edip Van kulunun Muş haracını kendüye mü'ebbed ocaklık tarikiyle hîbe eyledim. Bagdâd'a gider ve gelirken 'Gazan mübarek ola!' demeğe ve istikbâlime gelmedi. Elbette Ahmet, Bitlis Hâm'ndan intikam al!' demişti. Bu vâkı'amda sen de o ekmekten ye demesi Allâhü a'lem ecel-i müsemmâmız [belirlenmiş ecelimiz] tamâm olduğu günlerde bizim dahi şehîd olmamıza işarettir,"

Bu vakıayı [düşü] Melek Paşa kendisi görüp kendisi ta'bîr etti [yorumladı].

1 Ibn Şirin (Ebubekr Muhammed) (654-728): islam'da ilk büyük diş yörumcülanndan.
-NÖ,

Hakir: "Bu vâkı'ayı bana söylediniz, egpr afakî, cgpr entüsî (istet nesnel ister oz-flCl] ilhâm-i Rabbani ile [Tanrısal esinle] yâhüd kavl-i Um Şîrîn1 [Ibn Siritfm sözü) g-K ta'bîr etmek [yorumlamak] bana düşer idi. Amma bana ta'bîr etmeye mahal ko-jjuyıp [zaman bırakmayıp] kendiniz ta'bîr ettiniz" diye gördüğü rüyayı [düşül hüstı-İ tevcih ile [iyiye yorarak] ta'bîr ettim.

Pasa: "Yok Evliya, bu vâkı'a hüsn-i tevcîh [iyi yorum] kabul etmez. Hemen kalbimde hiss ederek ta'bîr ettim. Elbette ben Van * mansıbı, yâhüd Erzurum veya Dl-yânbekir Valisi olup Bitlis Hânı'na bir güşmâl ederim [iyi bir ders veririmi ve Kaya Sultân o ekmekten yiyip şehîd-i hür olur, ben de sonra şehîd olurum. Bu vflkı'anm ta'bîri budur. Elbette olacak olur" diye şu beyti terennüm etti*

"Edemez def sakınmakla hazayı kimse
Bir sakınsan yine ön son olacak olsa gerek,"
(Kimse sakınarak yazgıyı savuşturamaz
Bir kez sakınsan da önünde sonunda olacak olurl

Hakir: "Vallahi paşam, geçende sultânıma gelen Bektaşî Dede'ye Ahvckapı'dan
taşrada kayık ile yetişmiş idim, alımları kabul etmeyip hakire eyitti ki 'Evliya Dede, bizi paşa ile Van'da hayır duadan unutman lunutmayınl. Biz de sizi Mekke-i Mü-Icerreme'de hayır ve senadan unutmayız.' Şimdi sultârumvn da gördüğü vâkı'ayı Van •mansıbı ile ta'bîr etmesi hakîkaten garîb ve acîbtir Igarip ve tuhahvr]" dedim.
Paşa eyitti: "Evliyâ'm, Ipşir Paşa kardeşim Haleb'ten yedi ayda 'mühür ile ri-kâb-i 'hümâyûna gelip yüz sürdü. Hâlâ hasmı Idüşmanı] çoktur. 'Görelim âyine-i devrân ne gösterir.'"
Bu vâkı'ayı bu gûna [böyle] ta'bîr ettiğimin ertesi günü yerUğ-i benğ-i r^dlşâhî ile [padişah lermanıyla] bî-bâk ü bî-pervâ [korkusuzca] paşanın halvethânesine girip *hatı-i şerif ile emr-i pâdişâhîyi paşanın destine sundukla leline verdikte], paşa ayağa kalkıp *hatt-i şerifi öperek basma koyup kıraat etti. "'Ferman pâ-dişâhımmdır. Tez, 'tuğlar divanhanemize çıksın'," dedi ve gelen Ağa'ya bir 'kese ahin ve bir semmûr Isamur] kürk ihsan ettikte, 'Ağa:
"Sultânım, biz bu ihsanları almaya me'mûr değiliz. Hemen sultânım tâ Van Ka-lesi'ne vannea [varıncaya dek] götürmeye me'müruz, zîrâ *termân-i pâdişâhı ve hükm-i *sadr-i a'zamî (padişahın buyruğu ve sadrazamın karan] böyle sâdır olmuştur [çıkmıştır]
I
MELEK AHMET PASA DAIKES1NDE
M de#ldir lhûkmu geçmez]. Mntlha-yi serhadd-i bî-ürnan latnansız sinir boyu-
" fl sonul yerdir. Anda valiler müdârâ ile [yüze gûlücüklerlel gelinirler. Pa-
P Jitıirt1. beni garazan [düşmanlıktan dolayı] oraya atarlar. Sekiz yüz *kese dej£t
'kese tutmaz. Zîrâ bir cezire [sıkıntılı! yerdir. Hattâ Ipşir Paşa lalana pede-
* l5be serâhu [toprağı ısısın] İbrahim Hân asnnda Idönenündel Van »Eyaleti ih-
Il° Sundukta derd ü belâ [dert ve bela] çekerek Van'a revâne olup [yola koyulup],
^y4 azım ile kal'eye [kaleye] girerim derken kal'e [kaiel kapılannı sedd edip \ka-
tıpl. ^ yûz •CaC*ar 'balyemez alarga toplan atıp 'Dört yüz adam ile şehri harab
-dersin?' diye top vurup kal'eye [kaleye] uğratmayarak *Üi, 'vilâyeti harab ederini1 c
^ diye 'eyâleti zabt ettirmeyip [aldırmayıp] kovdular" deyince, meğer Ipşir Paşa bizim paşanın pâdişâh huzuruna gittiğini haber alıp, topalca ayak ile sehl [azıcık] ayarak gelirken hemen sa'âdetlû pâdişâh "İşte Ipşir lalam geliyor" buyurdular. Hemen Ipşir gelip üç kere yer öptükten sonra bizim paşa ile beraber durdu. Gû-
[sanki] mürâfa'a-i şer' [sanki şeriat duruşmasmda] oldular.
Hünkâr; "Bak a Ipşir lâla, der-i devletime dün değil öteki gün dağdan gelip ağdaki eski lalalarımı birer takrîb ile [bir yolunu bularak] her birini bir fena 'serede mi atarsın? Bu Melek lalam *sadr-i a'zam iken kimi sürdü, kimi kati etti? yan'ı sekiz yüz 'kese tutar dedindi, Melek lalam seksen 'kese ber-vech-i adalet [adalet üzre] tutmaz diyor. Ve bir kere babam asrında [dönemindel sana Van'ı vermişler, zâlimsin diye seni Vanlı kal'eye komayıp top vurmuşlar, gerçek midir?" buyurdu.
Ipşir Paşa "Komadıkları gerçektir. Amma pâdişâhım, ol zaman halkı cümle usat-tan [ayaklananlardan] idi, amma şimdi yahşi [iyi] 'eyâlet oldu. Redâyâsıyla lar-maganlanyla] sekiz yüz *kese olması mukarrerdir [kesindir]" dedi.
Hemen Melek Ahmed Paşa "Pâdişâhımın ihsanı olduktan sonra Kadıköyü olursa da giderim. Cemi' edyanda [bütün dinlerde] kizb [yalan] haramdır. Hazret-i resûU ekrem [peygamber hazretleri] buyurur ki "El kezzabı lâ ümmeti."1 Huzûr-i pâdişâ-hîde kizb [padişah önünde yalan] söylemek küfürden eşeddir [daha ötedir]. Pâdişâhım Van'm kânün-i pâdişâhı üzre 540.546 yük akçe hâss-i 'hümâyûnu vardır. Beher sene kırk sekiz kesesi olur. Cürüm ve cinayet ve bâd-i hevâsıyla [bahşişiylc] nihayet altmış 'kese olur. Hattâ bu Melek kulun *sadr-i a'zamhğım hâlinde Van 'Eyâleti'ni Şemsîzâde Mehmet Emin Paşa kuluna tevcih ettiğimde, tama'-i hâma [olmayacak açgözlülüğe] düşüp Van ¦Eyâletinden altmış 'kese tahsil etme sevdasında
"Vakıa, benim ümmetimden değildir." (MNÛ)
Paşa-yi halîm ve haluk (yumuşak başlı paşa] "Ey *Aga, bizim ednâ [azıcık] hatırımız için Ipşir kardeşimize vanp selâmımızı tebliğ et [bildiri bize bir hafta mühlet vereler tâ ki tedârik-i râhiyemizi [yol hazırlığımızı] görüp * fermanları Özre Van'a değil tâ İsfahan'a giderim."
Bu cevâb üzerine *Aga, Ipşir Pasa'ya vanp Melek Ahmed Paşa'nın tevâzû' ile İç, İimâtmı [alçakyûrekUligini ve sözlerini] ale't-tafsîl [bütün ayrıntılarıyla] takrir et-tikte [söyledikte], hemen Ipşir Paşa, Hasan Paşa ile Kürt Kara Mehmet Aga'ya hitaben der ki:
"Allah belânızı versin... Şöyle bir halîm *vezîri Van gibi bî-fâ'ide [verimsiz] bir eyâlete gönderdiniz. Hâünmız için Van'm cümle [bütünj mahsûlünü [gelirini] Van mukarrerin [kararını] götüren ağamıza bir semmûr [samur] kürk ile bir *kese altın vermiş. Evvelce *kâim~makâmmrız olmuş iken layık değil ki onu Van'a sürelim. Inşâ'allâh akabince [arkasmdan] ya Bagdâd ya Diyânbekir'i ihsan ederim" dedikte, Abaza Hasan Paşa eydür:

"Hey sultânım, aşiretimizden olsa gerek. Zamân-i sadâretinde *Türkmen Agalıgı'nı elimden alıp, *Ocak Ağalan ve Kudde 'Kethüdası igvâsıyla [baştan çıkar-masıylaj Ak Alî * Aga'ya verdi. Yetmiş kesem *kapı arasında kaldı. Yine öyle iken beni Üsküdar'da kati etmeye [öldürmeye] *sipâh ocağı ağalarıyla Zühdî Efendisini gönderip, beni nahak [haksız] yere telef etse gerek idi. Ben de Üsküdar'dan firar İle Haleb altında sultânıma gelip güç ile can kurtardım. Bu Melek Paşa'ya Van değil Maraş, Kars bile çoktur" dedikte, Ipşir Paşa eydür "Hele mazâ mâ mezâ [geçen geçti). Olmaya illâ hayr" [hayırlısı olsun] deyip hâmûş-bâş olur [susar].
Ezin cânib [bu yandaj hemen ol şiddet-i şitâda [zorlu kışta] seksen doksan merhale menâzili [konak yerlerini) kat' edip [geçip] çekeceği âlâm ü şedâidi fikr edip [çekeceği acı ve sıkıntıları düşünüp) Melek Ahmed Paşa derhâl bilâ *telhîs [telhis-siz) huzûr-i pâdişâhîye müteveccih oldukta hakîr dahi bile idim [birlikteydim], 0 esnada hazret-i pâdişâh sa'âdetle Çemensofa nâm mahalde idi.
Hemen paşa segirdip, zemîn [yer] öpmeden "Esselâmü aleyküm, pâdişâhım" deyip dua ederek dâmen-i pâdişâhîyi bûs etti [padişahın eteğini öptü].
Hemen hünkâr: "Melek lala, sana ben Van'ı ihsan eyledim. Sekiz yüz *kese tutar bireyâlet-i azîm [büyük bir eyalet] olup, otuz altı sancağı ve dört hükümet hanlığı ve yetrniş aded *ocak beyliği ve yetmiş altı pâre kaleli [kaleli] bir eyâlet-i azîm imiş. Niçin gitmezsin?" diye hitâb ettikte
"BeJî fevet) pâdişâhım, sahîhtir [doğrudur]. Cümle 'sancaklar mevcûd, amma Kürdistân olmakla Van Kalesi'nin topu altından gayn [başka) yerde paşalann hükmü

olduğundan, cümle *kul baş kaldırıp, Şcmsîzâde Paşa kal'eye [kaleye] kapatıp kapıkuilannı tarafında bulup, kırk gün ceng-i azîm [büyük savaş] ederek iç kareden [kaleden] bu kadar bin top atılıp, bu kadar hâne-i i'mâristân [bayındır ev] aşa^ kalede [kalede] sademât-i rop-i kûbdan [kale dövücü top sarsıntısından] harâb olup nice bin kantar bârûd-i siyah [kara barut] cânib-i hazîneden [hazinece] itlaf olup [boşuna harcanıp], pasa sarayı ve Hüseyin Aga Sarayı ve nice yüz aded hânedaıu azimler [büyük ocaklar] darebât-i gülle-i hadîdden [demir güllerin vuruşlanndanj harâb ü yebâb [yıkık dökük] oldu. Pâdişâhıma malûmdur ki, *hatt-i şerifiniz j]e Diyânbekİr Valisi Haydaragazâde Mehmet Paşa lalanı *eyâletiyle Van üzre gönderip Mehmet Emîn Paşanın ıtlâkına [kurtanlmasına] *serdâr-i muazzam olup, kaleyi muhasara ettikte [kuşattıkta], Mehmet Emîn Paşa bir gece Van Kalesi'nden kernend. ler ile nüzul edip [inip], tebdîl-i câme ile [kılık değiştirerek] der-i devlette *yeniçeri ocağına düşerek anlar da pâdişâhımdan bir katre kanını rica edip pâdişâhım ol oqI ağalarının ricalarını kabul ederek Mehmet Emîn Paşa'ya Rumeli'nde Köstendil Sancağı ihsan olunup, Girit'te merhum olmuştur.
Bu kelâm-i dırâzdan [bu uzun sözlerden] meramım oldur ki pâdişâhım, iş^ *eyâlet-i Van tâ böyle bir cezîre-i bî-âmandır. * Ferman pâdişâh-i cihanındır" deyin. ce hemen Ipşir Paşa eydür:
"Pâdişâhım, Melek lalanın cümle sözleri sahihtir. Amma şimdi kati yahşi [^ iyi] *eyâlet ve emn ü emân oldu. Lâkin pâdişâhım bu kuluna Haleb'te *mühûr ge}. dikte Van 'Eyâleti'nde Mahmûdî Ekrâdı'nm [Kürtlerinin] Pinyaniş Kürdü derler altı bin mikdân bahâdır ve fetâ yiğit çıkarır bir kabile vardır, yaylalannda hayvanları gayet çoktur. * Kızıl baş-i bed-ma'âş-i riş-tırâş ile hem-müşâ' [ortaklaşa] olmalan hasebiyle (nedeniyle], *Kızılbaş-i evbâş, top çekip ve asker-keş olup [top ve askerce, kip], Müslimînden [Müslümanlardan] merdüm-küş olup [adam öldürüp], kerre-nây. lann ve sür-i Efrâsiyâb'm1 [Efrasiyab'ın borularını] çalarak Kürdistân'ı nehb ü gâ>et ederek [yağmalayarak] on kere yüz bin koyun sürüp Selmas ovalarına, Dumdumi Dümboli, Rûmîye kal'elerine [kalelerine] menâl ve ganâimini [mallannı ve doyum, luklannı) doldurup mugtenim olmuştur [doyumluk almışlardır]. Pâdişâhımın 2a. mân-i sa'âdetlerinde sulha mugayir [barışa aykırı] bir iş ettiklerinden Kürdisiârj *serhaddi ağalan cümle Haleb'e gelip bu hakire tazallum-i hâl ettiler [durumdan yakındılar]. Ben dahi 'Âyâ [acaba], bu Van tarafında sulha mugayir [barışa aykırı] ne gûna [çeşit] bir iş zuhur eder [çıkar]' müterakkıb olup [gözetip] yedi ayda Haleb'ten

ol W
rafa bir müdebbir bir kâr-azmûde [tedbirli ve işbüir] *vezîr-i rûşen-zamîr
]rtıü5 *serdâr"l muazzamhğa layık Melek Ahmed Paşa lâzımdır deyu re'y-i ahsen
îvi düşünce] zann edip [sanıp] ol tarafa me'mûr eyledik. *Eerrnân pâdişâhındır"
[en v
deyiPhamüş oldu [sustu].

Hemen sa'âdetlû pâdişâh "Kaziyye malûm" [sorun anlaşıldı] deyu [diye] tebes-Ûin edip "Tez, devât ve kalem getirin!" diye emr etti. Derhâl *sır kâtibi devât ve
cevâhir-nisâr [mücevher saçan kalemi] getirip dest-i şeriTıyle [kendi eliyle]
bir
>hatt-i şerif tahrîr etti kim [yazdı ki]:
"Sen ki Melek Ahmed Paşa Ulamsın, Anadolu memleketinde Mısr ve
»Bajdâd'dan gayrı [başka] cemi' menâsıb-i âlîlerin [bütün yüksek hizmetlerin] az\ ü -jısbı [alınması ve verilmesi] senin re'y ü * fermanında olmak üzre *serdâr-i muaz-mtm olup, ber-vech-i *arpalık [arpalık olarak] Van 'Eyâletin [eyaleönil sadaka etmişim" deyip, *hatt-i şerifi Melek Ahmed Paşa'nm eline verip, başına bit mücevher *serdâr otagası [tuğu] sokup, beş *kese altın, bir serâ-perde-i Süleymâni \tfaz-reti Süleymâna layık bir *otak], bir direkli leylek * cadın, yüz katar deve, yüz katar ihsan edip ve Melek Ahmed Paşaya hayır du'â ederek "Yürü, muavin ve zahırm [yardımcın ve desteğin] Allah ola" buyurdu.
Ba'dehû [bundan sonra] lpşir Paşa'ya hitaben "Melek lalam ve *Kapudân Murâd Paşa lalam arz günleri huzuruma gelsinler. Melek lalam gidinceye kadar dıvtaa gelsin. Kânûn-i kadîm-i selef [önceki eski yasa] üzre gayrı * serdârlara ne gibi mühimmat ve levazım verilirse Melek lalama dahi veresiz. İnşâ'allâhü teâla {Ulu Tamrfmn isteğiyle] Âsitâne-i saadetimden evvel baharda deryâ-misâl asker ile biz dahi diyâr-i Acem üzre müteveccih olup ân karîb [yakında] âmmim lamcam] Mtırâd Hân feıhi olan *Revân üzerine revân oluruz [yola çıkarız]."
Pâdişâh-i cem-cenâbm bu iltifatları üzerine lpşir Paşa'nm reng-i ruhu lyüzünün rengi] hâkister-misâl [kül gibi] olup, üçüncü sâ'atta bu kadar müşavere ve mubaha-se-i dırâzdan [danışma ve uzun konuşmalardan] sonra Melek Paşa ser-be-zerriın edip
369
j devlete gelmemin aslı o idi. Yoksa pâdişâhım *mühr ile on günde "tıkab-i ^ûfl^y^una yüzüm ve gözüm sürmem mukarrer idi tkuşkusuzdu]. Ba'dehû \on-jonral pâdişâhımdan ibram ve ilhâh olup [üstelenip] 'Hbette ve elbette gelesvz' ^^gnlan geldikte Kürdistân'm ahvalin tecessüs etmeden [gözlemekten] fariğ olup ggçip] Konya taraflanna geldiğimde geriden yine Van Valisi paşa lalandan Bitlis, ticari. Mahmûdî Hânları lalalarından arz-i * mahzarlar gelip feryâd ve figânları ^vce peyveste oldu [göğe erişti]. Eeryatnâmelerini kan ile yazmışlar. Bu arzlan W-6 ripadişâhîde ibraz edip [gösterip] işte o *serhaddvn ihtilâline \kanş\kh&na] fbatliu yon* kovup J, |»jhli;-.ılt ı l cu»-ırhrtttm İtayı t dtıantyla vedA'laftp, Sanıybur "u'ıulıi * buttan*.-1 faw kıtyı^tttit »ııvAt olup JbltiipK bi-ı»nU'llab do ilk *mm/il ı ihku-»f.u '< !.ı l\.ı\,ı Süittin SiihİvmhJii i licita olundu (niumlılul
I Umen ı'l ¦-,l'ili .ıi..(J»ıını -. i I.iMİıını ı ıf ı>i! ittiril folli *Çavuf rllrfitıılc cmirlrrıyjr »'.»•/ip "UibtìUc bu 4n *llflftil Hı- ttiyâM Villi Vt rrvAu oltılsuz (yola koyulıınıınuıl" dr* pusuyu ilimli Vt fhrrtm {Uttum- ıluşıipf, tcklU-f ıılrilâ»yumk cylcdJİCl Mrtuyıcjk ti Önerdiler-/. İMm yi guyûik İ becerikli putiti bun İn m oıiöı *kurut vertp. ı OfDİcsJni bit knyifla koyup, .-tlttnmvt doğru buntnn kayıkvıttıt Istnnbul'» yolladıkla bu herifler Mevlevt-vsr (Mövlcvt glbll stmifl' rderrk Ahir İsoıiimdnj Ahırkupı** turata dö^ûta * Çavuşla ı bu hali /durumu) fptfı c hfhlitrllMrrtndr Ofı adrd şeditj [kaba) ve vaatti M-edep ftdepslıj *çuvuslm gelip pa$n>n kaldırmak muniti editi dikle fiilde | istedikle* rinde] pa*a "BUM liuti dcğtieltl" ıh* yit ice cUiüle lıı.-U rvlnhlrı lkaçul.111
(SrvıihurnıiMtr e. > * iiMifit
62. KAYA SULTAN
AW>V* ,WlW# tthì
Arne* tif fmçtp t.t'ïit***c.é
Va* VrftìWtii ktitf*t*M)ït gtftHfrt ,».«•» nv^V. - ; I to$tğtlM frêmJrr, Çttm/Ur y/tff JÇr/fiWrfr. — 8*W«t*t .ı*r t
Hikmet-i 1 lud.l }us< Efendimi* Üsküdar'a ubüı edip ardı sıra \avusiar üfyiö olununca {görevlendirilince) Kaya Sultânın aklı başmdan gidip ol in btr * kivin binip araba İle İstikbâline ik.n>ıl,muy.ıj çıktı
K*:ı\';i Sultân tlc pasa *luıvme gidip *hamndr bir vaveyla (çığlık) koptu. hsı derhal .ır.ık-.ılıhl [knn lor İçinde] olarak don yoz on ncled *iç ağalarına Kaya >ulün malından on bin alt m bezi (ilisin | edip Kaya Sultânın v;ı.-'-ı hami (doğurması! âsin |kolayI olmak için her *gulam-i hassaya halâs niyetine biner ihlas-ı şerif* kıraatini 8kz ¿40 s.6, not,
370
Mf l l'K AHMST M*A OAIMMNOE
ctlliî)ı edip. hakiri «er-maMU Uopluluk basıl ederek helâl malından beş yüz alım th-1(J fUrrr k dedi kl:
iuk m livHy.l'm. ten benim oğlum ve akrmbâmdannn. Bu sıtr-i hail IgizU tu)
—de kabın. ÛÇ gece mukaddem (öncel vtkı'amda görüp 'Bu rkmegi ye' denildikle •m nln farede kan var, yenir mir demiştim, Sukân Murâd 'O kanlı laratuu Kaya
kHima Vtf* yıkayıp yc*tn* demişti, tste çıktı. Hâlâ Sultân doguramayıp helak merle-u-<,hukıli' (ölecek dummdadie]" deyip serseriyanc * hareme girdi.

>it> esttâdn tpşıi Paşa tarafından *mübâşir * çavuşları gelince * haremde olan ceza* ıiklâ'ı lyanıp yak »İmayı 1 görOp, sıklet elmeyerek {kabalık etmeyerek! geri durdu-
lir 'flit ftbtlte paya durmasın gitsin" diye llhâh eder lusteler) diğer |öbürl eskâl-i tukıiU Ikabanın kfltttsıl 'çavuşların ardını alıp (arkasını çevirip], Abaza ve Çerkeş, âdH\-utUr buulam "Vur bre har diye bir deste-çûb Isopa) çektiler ki deme gusto, Mrjirr Kaya Suttan yedi aylık hâmile {gebe] imiş. Müddet tamâm olmadan pipiyi kati ediyorlar (ûldûrüyorUrj diye korkusundan arabaya binip, vücüd-i nâze-ntmne tem ftiiremr) gelerek Üsküdar'a gelince bi-cmri'Uâh İTann'mn buyruğuyla] uka |düşük 1 vakt' olmuş (gerçekleşmişi, hemen saray içinde bir vaveyla, figân ve İUİ evce peyvette oldu içıghk. yaygara göğe yükseldi!. Cı^rdttm kt p,»sı * haremden çıkıp elinde bir kutu içinde sıkıt vâki' olan beyceği-,u\,m (ölüşünûj tevAbımc (acbmUnnal gösterince anlar da feryâd ü hgâna [Nijl.nİıl.u
Pu kere |krx| Van 'mansıbının mûbârek-bâdı luğurlu olsun demek] için gelen
vc vukeU bu hnİ-i pur-meUl (yürekler acısı durum] görünce müte'ellim olup luztthipl bukA-alOd l.ıgl.ımakhl oldular. Paşaya teselli verdiler.
Paşa dahi "Bakınu ag^Ur ne civan yiğit olacakmış. Bakın kaşlanna, gözlerine. Bakın kâmet (boy] ve kıyafetine, ah beyliğine doymayan *bey oğlum; ata binip kılıç kusjnauya doymayan yavrum!" diye hakirin yanına gelip vücûdu gösterince gördüm kı bir kızıl ciğerpare. Hakir eyittim:
\MtlUuun. gerçi kaşı ve gözü bellidir, amma ruhsuz ve nâ-tamâm (eksik] düşmüştür. Alay mı bozdu, düşman mı kırdı ki 'Yiğitliğine doymayan' diye feryâd û figân edersût (edersiniz). Bir kan pdresiyçûn etmeyin. '£1 hükmü lillâh' (hüküm Tann'nmdır], hemen cenabınız ile Kaya Sultân sağ olsun."
Bu veçhile paşaya tcscüî-i hatır verdim durdum.
Paşa "Behey Evliyâ'm, ben buna ağlamam, geçen gecelerde gördüğüm vahadaki
fdûstekil nân-pâre-i Van (Van'ın ekmek parçası], işte Van * mansıbı olmak çıktı; tonk ekmek dahi bu beycegiz idi. Vücûdu kanını yıkayıp yere defn ermek gerek"

dedi
Fakir "Sultânım, merak etmeyin, yine Kaya Sultân İle nân ü nemek [ekmek Vç
tuz] yersiniz ve daima lpsir'den havf ü haşyet [korku] cigersûz idi [bağır yakıya duj, işte bununla hepsi def oldu [savıldı]. Bu niyete Fatiha" deyip tesellî-i hatır vçr dim [gönlünü avuttum].
Amma haklkatü'ı-hâl [İşin doğrusu] Kaya Sultân-i sâhib-cemâl Igüzel Kaya Su] tan] derd ü mihnet çekip kam kesilmedi.
Sa'âdedÜ pâdişâhtan Kaya Sultân'a ve bizim paşaya "El hükmü lfllâh, başlanm2 sag olsun!" diye *hatt-i şerifler ile paşa ve sultâna birer kat *hil'at-i fâhire ve sem. mûr [samur] kürkler geldi.
"Benim lalam, Kaya Sultân Hânım ifâkât bulduktan [iyileştikten] sonra bir ân durmayıp Van'a gidesiz" diye hat geldi.
O ân sıktı gasl edip [düşüğü yıkayıp] Üsküdar'a gömdüler. Yirmi aded 'mübaşir ve mukaddem kelb-i akur [kuduz köpek] * çavuşlar gelip "Elbette gidersiz [gidersiniz]" diye hat [buyruk) getirdiler, llhah ve ibram ettiler füsteleyip sıkıladılar], bunların cümlesine vur eyleyip cümlesi firar ettiler.
(Seyahatname, c. 3, s. 526-528)
63. işkence
Melek Ahmer Paşa, İpşir'in sıkıştırması üzerine dayanamayıp yola çıkar. Fakat Evliya Çelebiye bazı şeyleri öğrenip bilgilenmesi için geride kalmasını, arkadan hızla yetişmesini söyler. Evliya, birkaç gün İstanbul'da kalır ve İpşir dairesine konuk olur. Oradan öğreneceklerini öğrenir. Asıl sorun Kudde Mehmet Kethüda'dır. EÇ, onunla konuşma yolunu bulur. Kudde Kethüda'yı bulduğu durum pek iç açıcı değildir: İpşir Paşa konağındadır, kendisinin ve paşasının paralarını söyletmek için işkence yapılmaktadır.
Melek Ahmet Paşa Van yolunda. - Evliya Çelebi istanbul durumunu gözleyecek. - "Evliya, benden haberin yok mu?" sesleri. — Kudde Kethüda vezir hapsinde. — Evliya, ipşir Paşa önün-de. — "Kuşça canlarım kurtarmak isterlerse keseleri versinler." — Hamam canukânmda. ~ Zemheride soğuk su içinde çırılçıplak. - Her gece biner kırbaç. - ipşir'in dedikleri. - Paranın birazını vermeye razı oluyorlar. - "Param yok!" diye ant. - ipşir*in kethüdası hesap soruyor. -Su içinden çıkarılıp üç yi/z kırbaç vuruluyor. - Tekrar havuz içinde. - Evliya'ntn, dostlardan ödünç isteme düşüncesi. - "Bizler bu hapiste iken bizlere kim bir ftils-i ahmer inanırlar?*' -

Üçüncü gün verilen para biraz daha yükseliyor. - Para altndıgt bala* ijfena tltrnytr. - Evli-p durumu görünce haline şükrediyor: "ilâhî, bu abd-i zeltli bir nan-pâre için bu kadar bor vt
hjkîr etme!" - istanbul'da yağmacılık, perijanltk. - Kaya Sultan ile gizlice konuşmalar. -j^tlde Kethüda sürgün diye istanbul'dan çıkarılıyor, yalda öldürülüyor. - Mom/ı Defterdar i1$ Mevkufati Mehmet Efendi de sürgün diye yola çıkarılıp öldürülüyorlar. — hin sonu belli gtfti, - On mektupla beş yüz attın yol parası. — Kaya

Sultan; İptir, padişahtan paşam İçin Uf l/s olum fermanı istedi, alamadı, ama belli olmaz... — Gümrük Emini Hasan Ağa'yı ziyaret. --U/ii yollardan gitme, menzillere uğrayıp sakın at alma!" — Üsküdar'a geçif. - Atlar ve adamlar hazır. — Van yolunda.
Hetıce-i kelâm [sözün özü] paşa cümle eşya ve mühimmatın görüp gitmek sadedine iken hakiri katma çağırıp nihânîce [gizlice] eydür "Bak a Evliyâ'm, sen benim oglumsun. Hizmetkârlann benim otağım içinde daireme 'çadırınla konsunlar ve *iç ağalarımla yesinler ve içsinler ve senin şâkird-lerinden Küçük İbrahim ve Rûm Alî ve Gürcü Mustafâ 'kölelerin üzre zabit ve rabıt olup» cümle esvâblarını ve gayrı eşyalarını gözetsinler ve atların cümle *mîr-âhûr tavlasında dursunlar; ancak atların eyerlenmiş 'gulâmlanyla gelip suvar olsunlar. Cemi' eşyana ben mütekeffil olurum. Sen birkaç gün İstanbul'da kalıp Ipşir'e ve Kara Hasan'a intisâb edin [kapılanın], bizim Kudde Mehmet 'Kethüda ve Mevkufaü Mehmet Efendi'nin ve Morali 'Defterdar Paşa'mn ve gayn 'a'yânvn ve mûte'âllikâtlanmızdan olan şâir 'huddâmlanmızm ahvâllerine ve Ipşir'i bî-beşlr [suratsız İpşir] ile mu'âmele-i cariyelerine [yapmacık durumlanna] vâkıf olup ne havâdîsat zuhur ederse [ne gibi haberler çıkarsa] Kaya Sultân ve Gümrük Emini Hasan Çelebi 'çırağımızdan mektûblar alıp, asla kimsenin haberi yok iken ardımız sıra kendi atlannla 'ılgar ile ale'l-acele [çarçabuk] gelip bana eresin" deyu [diye] bakire beş yüz bundukanî [Venedik işi] *sikke-i basene altın verip du'â etti ve Erganili Ahmet 'Ağa'yı da du'â edip Van'a 'mütesellim gönderdi.
Hakîr dahi beş 'gulâmım 'hazinedara ve dört garâr [çuval] esvabım [giysilerimi] ve beş atım 'mirahura teslim edip üç *memlûk-i zeberdesüm [becerikli kölem] ve beş re's atımla Üsküdar'da Kaya Sultân yanında kaldım. ** sene ** mâh [ay] Paşa, Kaya Sultân ile vedâ'laşıp Van'a revân olup, evvelâ bismillah ile *menzil-i kurb-i Üsküdar'da [Üsküdar yakınındaki konak yerinde] Kaya Sultân hakire paşanın harcırahı [yol parası] için kırk *kese verip, kayık ile Kadıkû-yû'ne gelip, kırk keseyi paşaya teslîm eyledim. Üç gün paşa, Kadıköyü'nde Ipşir'e rağmen meks edip [kalıp] dördüncü gün ol şiddet-i şitâda [kışın en zorlu zaıraruu-
373
SEYAHATNAME
374
MELEK AHMET PAŞA DAİRESİNDE
*«¦ 161. s., 2. not.
375
da] Vana revan olurken [yola koyulurken] hakir dcsı-bûs ettikte [el öptükte] "Bj^ ret üzre ol Evliya'm!" du'a-yı hayırla veda* edip, anlar diyâr-i Van'a, hakîr tstan bul'dan yana avdet edip (dönüp] , ertesi gün Ipşir Paşa * kethüdası birâder-i azî^ [azîz kardeşimi Salih "Aga'ya varıp görüştükte:
"Bre Evliyâ'm, sen paşa ile Van'a revâne olmadın mı [yola düşmedin mi]?" dikte hakîr eyittim "Sultanım, seyahatten bî-zâr oldum Isıkıldım] ve bâ-husûs likle] bu kışta kıyamette doksan konakta nice revâne olaydım" dediğimde "Tez mas. raf kâtibim çağırın" deyip, yirmi nân [ekmek] ve beş *vakıyye lahm-i kurbân [kür. ban eti] ve üç *vakıyye pirinç ve bir *vakıyye dühn-i bî-renc [yağ] ve birer şems-j asel [balmumu] ihsan edip bizi agavât-i Ipşir Paşa zümresine ilhak etti [tpşir Paşj ağalan topluluğuna kattı].
Dîvân savu/up ortalık izdihamdan [kalabalıktan] sehl [azıcık] hâli olup [boşalıp] âlem ağyardan bî-haber oldukta [ortalıkta yabancı kalmayınca] bu hakîr makâm-i segaha bir âgâze edip [başlayıp] fasıl tamâm oldukta bir pencereden taşra bir sada [ses] île:
"Ey Evliya, nân ü nemek [ekmek ve tuz] hakkı pes bu mudur kim benden bî-ha. bersin [habersizsin]" dedi.
Hakîr istimâ' ettikte [işittikte] bildim ki bizim paşanın "'kethüdası Kudde *Ket-hüdâ*yı Ipşir Paşa "Seni *silâhdâr ağası ederim" deyu paşadan ayırıp mukaddema [daha önce] habs etmişti.
Derhâl Ipşir Paşa 'kethüdası Salih *Aga eydür:
"Ey Evliya, sizin Kudde 'Kethüda senin murabba' okuduğun işitip seni çağırır" dedi.
Ben de eyittim "Yâ sultânım, anı da huzurunuza da'vet edip dâhü-i meclis eylese-niz [onu da çagınp meclisinize alsanız] lûtf idi" dedim. "Evliyâ'm, ol hapistir, bu mahalle gelemez" dedi. Hemen ol mahalde bir *iç 'mehteri gelip 'kethüdaya: "Sultânım paşa efendimiz sizi ister" dedikte, 'kethüda eydür: "Evliyâ'm, sen otur. Şimdi seni paşa huzuruna çagınr, gitme" dedi. Anı gördüm, bir* mehter daha gelip: "Evliya Çelebi derlermiş bir *kadı varmış, paşa ister" dedi. Fakir 'gulâm beni matruş [tıraşlı] görüp 'kadı ve gâzî zarın eylemedi [sanmadı].
Hakîr eyittim: "Oğul, bu hakiri istemiş" dedim.
-Yok. yigİL- hir Evliya Efendi derlermiş, anı ister" dedi. jiele hakîr Ipşir Paşa huzuruna hayır du'â ile vanp dest-büs ettiğimde \et öp-
•¦Hafız Evliyâ'm, hoş geldin. Bildim ki zi~akl imişsin [akühymışsm]. Br& ol
,.n Melek ile bu kışta Van'a gitmedin" dedi.
lifi11'

Hakîr eyittim: "Hamd-i Hudâ [Tanrı'ya şükür] kırk yılda bir sultânımı bu dev-lC güç üç gördüm. Varvar Alî Paşa * Celâli gazasında bile sultânım ile bu kadar dert Çektik. Şükür Huda'ya bugünleri gördüm, ben kande gitsem gerek" dedim, rlemen tpşir Paşa eyitti: "Evliya, şimdi sana Kudde *KethÜdâ feryâd edip ne de-
di?"
gen eyittim: "Sultânım, Kürt lisânı [dili] üzre 'Hey Evliya heç, hey Evliya heç\ Sertim [benim] halime pes kim vâkıf-i esrar degilmişsen. Kanı hukuk-i nı'met-i
jjbtka [hani eski iyiliklerin hukuku] ?' deyu feryâd etti. Meğer hapis imiş" dedim.
Hemen Ipşir eyitti: "Var imdi Evliya, benim iznimle Kudde'ye ve *deiterdâra ve v^vkufâtî Mehmet Efendi'yle buluş. Sizin paşanın Kudde yirmi yıllık *kethü-dâsıdır, mâl-i Karun'a' mâliklerdir [Karun kadar mallan vardırl. Eğer kuş canın halletmek [kurtarmak] dilerse 'Ak akçe kara gün içindir'. *Beytü'l-mül-i Müslimîne ûçbin *kese Kudde ve beş bin 'kese 'defterdar ve bin 'kese Mevkufâtî verip halâs olsunlar. Var söyle" dedikte, Ipşir 'kethüdâsıyla vanp bir kapı açtılar. Meğer ham-nûm câmekânı imiş.
Kapıdan içeri girdikte anı gördüm bu hammâm camekânının sofalan üzre iki yûzaded çatal fitilli 'sekban ve 'sarıca cellâdlan âmâde [hâzır] idiler. Anı gördüm bu câmekânm havz-i kebîri [büyük havuzu] su ile leb-ber-leb [ağzına kadar] dolu olup, ol rûz-i zemheride [o karakış gününde] Kudde 'Kethüda ve Morali 'Defterdar ve Mehmet Efendi üçünün dahi gerdânlanndan tavk-i zencîr [zencir gerdanlık] ile uryân u buryân [çıplak ve karannış] ve giryân [ağlayan] ve rtalân [inleyen], havuz içinde iki gün iki gece imiş aç ve zacc [yoksul], bir kamîs [gömlek] ve serâvtle [iç donuna] muhtâc olduklarından mâ'dâ [başka], her gece cellâdlardan biner lâziyane [kamçı] kırbaç yiyip, nice gûna [türlü türlü] işkence ederlermiş. Hemen Kudde ¦Kethüdâ'yı ol hâl-i digergünda [bir başka durumda] gördüğümde aklım başımdan gjui. Yanma vanp üçünün dahi destlerin [ellerini] büs ettim [öptüm], zira veliyy-i ni'metlerim idi. Kudde 'Kethüda eydür: "Evliyâ'm, bu ne hâldir?"
SEYAHATNAME
Hakir cyiuı'm:
"Simdi "sahib-i devlet yanında idim. 'Kudde halas olmak dilerse üç bin '1^ versin ve beş bin 'kese pasa versin ve Mehmet Efendi bin 'kese versin, yoksa nü de kati ederim f öldürürüm I' deyu yemin etti" dedim.
Hele Kudde bin *kesc ve 'defterdar iki bin *kese ve Mevkuföiî beş yüz *kese Vf beş yaz dit kittfb-i mustatâb (güzel kitap] verecek oldular. Bu kere lpşir "kethüıJas, Salih *Aga eydûn
*Ey Mehmet * Kethüda, Kırşehir'de kırk bin koyun n'icoldu ine oldu] ve ty.
yânbekir Çennik'i şehrindeki bin *kese * kuruş n'icoldu ve Van'da Mallı Kaya Çde.
bi ortngındnki beş yüz *kese altın n'icoldu ve Gümrük Emini Hasan *Aga kardeş Anton Ermeni kâfirdeki iki bin *kese mâhnız n'icoldu?" deyince, Kudde •Kethjyâ eydür:
"iste Evliyi'm bilir, ol Kırşehir'de Sahra Çiftlik'teki kırk bin koyun, onlar c<%. le Melek Paşanındır ve Çermik'te benim mâlım yoktur. Cümle kardeşim Hacı Mu^ Mga'nındır. Van'daki mâl cümle Kaya Sultân'ındır. Kaya Sultân, Van'daki Kaya Q. lebi ile taş kayasıyla ortaklardır. Altınlarda benim bir alâkam ve bir akçem ve bır habbem yoktur" diye yemin ettikte, havuzdan uryân çıkarıp fakîr Kudde Yıin ve k kîr 'defterdâr'ın vücûdlanna üçer yüz kırbaç vurup figânları evce peyveste olup [göğe ulaşıp], ol zahm-âlüd [yaralar] ile ol şiddet-i şitâda {karakışta] yine havuz R ne koyup âh Ú enin etmeğe [âh ile inlemeye] başladılar. Hakir evinim:
"Bre Mehmet 'Kethüda, cemi' [bütün] dostlara haber gönder, karz-i hasen [fejj. siz borç] birkaç yüz *kese dahi alıp kuş canlarınız halâs eylen [kurtann]" dedim. Bunlar eyittiler:
"Yâ biz hapiste iken bizlere kim bir füls-i ahmer [kızıl mangır] inanırlar. Bbj bu hapisten ıtlak etsinler fsaüversinier] ba'dehû [ondan sonra] *sâhib-i devletin nm. râd ve merâmlan ûzre mâl bulup halâs olalım" dediler. Hakir lpşir Paşa'ya varıp bu kelâmlan söyledim.
"Onlar hapiste iken dahi o kadar mâlı verebilirler. Onlar iyi adamlardır. Yoksa şimdi arılan kati ederim" dedikte, hakîr yine gelip istimâ* ettiğim ûzre [duyduğum biçimde] lpşir Paşanın sözlerin bir bir nakl ettim [aktardım].
Hâh ü nâhâh [ister istemez] üçüncü gün * defterdardan üç bin sekiz yüz 'kese ve sarayında olan cümle emval ve erzakların aldılar ve cümle serkârda [işbaşında] olan tevâbi'Ierin [adamlarım] habs edip anlardan dahi iki bin kırk *kese mâl tahsil eyk-diler. Ve Kudde 'Kethüdâ'dan iki bin *kese tahsil eyleyip, Diyânbekir'de Bakb-
376
MELEK AHMET PAŞA DAİRESİNDE
Kudde Mehmet Kethüda, Morali Defterdar Mustafa Paşa ve Reisülküıiap Mevkutaü Meh-met Efendi'nin üçü de cemaziyü'l-evvel 1065/1665 martının ilk günlerinde öldürülmüşlerdir.-NÖ.
377
!oglu'nun ve Mehmet Çelebi'rün ve kardeşi Hacı Musa'nın ve Mehmet •KethudârSde
İbrahim 'Bey'in cümle mal ve erzakların mirîye (hazineyel zabı u rabt etmek için .lapıabaşuar gidip, kendilerini kayd Ü bend ile [bagU olarak} det-İ devlete günde-(ilmesi Diyânbekir Valisi Firari Mustafa Paşaya

+kapıcıbaşılarla emirler gütf re ^[cvkufâiî Mehmet Efendi'rün mâlı yok idi, amma cümle mülkü, emlaki ve çiftliği rt akaretleri mirîye alınıp her gün yine bunlara gûnagûn Içeşit çeşitl işkenceler ederlerdi.
Hakir anları görüp "İlâhî bu abd-i zelili [bu değersiz kulunu) bit nânpare lek-mck parçası] için bu kadar hor ve hakîr etme (aşağılama] ve ecel-i müsemmâmın
|bclirli olan ecelimin] nihayetine [sonuna] dek sıhhat-i bedenle (vücud salgıyla] [erk ü tecrîdden [dünyadan el etek çekmeden] ayırma" diye Cenâb-i Kibriya'ya (Tarm'yal tazarru' ve nâlişler edip lyalvanp, inleyipl fakr ü fâkada lyoksullukıa) olup vasatü'l-hâl [ortahalli] olan hâlime her halde yüz bin aded hamd o senalar eder-(jim. Amma bu ahvâl-i pür-melâli [içler acısı durumu) görüp bunun neticesi neye müncer olur [neye vanr] deyu dâima tecessüs edip (araştınpl "Ayâ lacabal dahi telada] bu "Islâmbol içre ne zuhûr-i ilâhiye zahir ola (Tanrısal belini ortaya çıkal?" dc-yû tefekkürde idim [düşünmekteydiml. Amma İstanbul *a'yânlan, cümle 'sekban ve 'sanca ve mukleciyân [asalaklar] ellerinde buryân ve uryân [kararmış vt çıplak] oldular. Hemen Şâmîzâde Relsü'l-küttap Mehmet EEendi'mn yetmiş aded semmûr [samur] kürkü gitti ve Gümrük Emini Hasan Çelebi'nin ve gayri 'ayanların kezâlik hadden efzûn ve kalemden bîrûn [haddinden fazla ve kalemi aşan) mâl û menaUeri gitti. Eger rna'lûmumuz olduğu ûzre cümle zuhur eden havadisleri tahrir etsek lyaz-sak] Seyahumame'miz tahrîrine mânf [yazılmasına engeli olur.
Âhir-i kâr bu gerdiş-i gec-reftâr [işin sonunda bu çarpık dönüşlü] ve felek-i dev-vârda [durmayıp dönen felekte] bu gûna Uür] gaddarlık [acımasızlık] olduğun (olduğunu] görüp atlarımla *huddâmlanm cümle âmâde [hâzır] edip Üsküdar Şehrinde pinhân etmiştim- [gizlemiştim). Amma her gece Kaya Sultân Efendimize vanp, perde-i zenbûrî [ağsı perde] ardında müşavere edip ve yine lpşir Paşa *kethüdâsıyla busn-i ülfet [iyi arkadaşlık] edip, üç "kese ihsanın alıp, bir semmûr [samur] libâçc-sin giydim.
Ba'dehû [bundan sonra] ** mah [ay] " gününde1 bizim, •kethüdayı hapisten
ulak edip [bırakıp] 'kapıcıbaşılar ile ve sipâhî ocağı *çavuşlanyla nefy-i beled ve

azl-i cbcd [kentten sürgün, görevden sonsuz uzaklaştırma] diye kayıklarla "Dil Her seki'ne vardıklarında hemen ""Hersek Kasabası haricinde kati edip [öldürüp] kıble tarafında ikisini de dem eylediler [gömdüler]. Morali * Defterdarı ve Mevkufa^ Mehmet Efendi'yi ve nice tevâbi'i [adamlannı] dahi [da] kati eylediler [öldürdüler] Kahmenıllâhû aleyhim ecma'în [Tann hepsine rahmet eylesin].
Ve bunun emsali [benzeri] nice bin gûna [çeşit] fedahatler [rezaletler] edilip, nj. hak [haksız] yere hûn-İ ibadı [kullann kanını] döküp Hâccac-i Zalim Yûsuf2 zulümleri [kıyıcılıkları] olurdu.
Hemen ol gün Kaya Sultan hakire on kıt'a mekruhlarla beş yüz altın harcırah [yollukj verip. "Medet Evliyam, bir ayak evvel paşama yetiş, durmasın hemen Kür-distân'a can atsın. İşte Kudde * Kethüdasını ve Morali * Defterdar Mustafâ Paşasını ve Retsûl-küttâb olan Mevkufâtî Mehmet Efendisini ve nice kendi tevâbi'lerini dahi kati ettiler ve ba'de'l-yevm [bugünden sonra] dahi Melek Paşa'nın tevâbi'lerin dahi [daha] çok kati ederler ve elbette paşamı kati için sa'âdetlû pâdişâhtan üç kere *hatı. i şerif istediklerinde sa'âdetlû pâdişâh ve cemi' [bütün] * ulemâ ve sulehâ ve vüzerâ ve vükelâ ve *vâlide *sultân ve *sipâh ve *yeniçeri * ocakları, paşamın katline lpşir'in *hatt-i şerif istediğin cümle istimâ' edip [işitip] 'Melek Ahmed Paşa bir sâ-lih, dindar ve mümin ve muvahhid ve bî-garaz [düşmanlık beslemeyen] ve ehl-i \\z [namuslu] bir *vezîr-i dilîrdir [yiğit paşadır]. Ne cürüm sahibidir kim anın katline *hatt-i şerif istersiz [istersiniz]. Verme pâdişâhım, Melek Paşa bu devlete yine lâzımlı [gerekli] adamdır. Bir kere *vezîr-i a'zam ve üç kere *kâim-makâm-i mu'az-zam olup cümle *kul ile hüsn-i ülfet etti1 deyip, cümle *kul ayak basıp *hatt-i şerifi Ipşir, pâdişâhtan alamadı. Amma Evliyâ'm, kim bilir, bu Ipşir Mustafâ Paşa, Melek Paşa kocamın akrabasıdır. Belki bir hâl ile paşacagımın katline nihânîce [gizlice] bir hatt-i şerif ala. Âmân Evliyâ'm, yetiş paşaya. Hemen Kürdistân'a ve *mansıb-i Van'a acele ile revâne olsun, isterse sonra Gence'ye ve oradan Nahşivân'a [Nahçıvan'a] ve •Revân'a sefer etsin" diye fakire Kaya Sultân ağlayarak mektûblan elime verip, bir cevâhirli sâ'at dahi verip, "Şimdi sana sâ'at yollarda pek lâzımdır. Hemen durma" diye bir semrnûr [samur] parçası kürk ihsan edip, hakiri ol gece Gümrük Emini Hasan *Aga'ya gönderdi. Ol gece Hasan Çelebi Onaköy'de Baltacı Mahmûd *Aga

Burada Evliya Çelebi'nin metninde bir karışıklık var: Kudde'nin tek başına götürülüp öldürülmesini anlattıktan sonra, "ikisini de defn eylediler" diyor. Gerçekte bu ikinci anlatım daha doğru; çünkü aşağıda Naima'dan alınan parçada da görüleceği gibi, Kudde Kethüda ile Mevkufati aynı yerde birlikte öldürülmüş ve gömülmüşlerdir. -NÖ. j Bkz. 103. s., l.not.

llSında Mahmûd Agazade, Bekir *Aga ile müşaverede İmiş. Hakiri görüp "Bre Bv-L-m. h°5 geldin" diye ayağa kalkıp, "Gel Evliya 'm, sem hu gece yine İstanbul'a biri5C göndereyim. Gel seninle sehl [azıcık! müşaverem vardır" diye elime yapışıp
ûcrCdcn taşra çıkarıp bir pinhân [gizli] hücrede elime üç kıt'a mcktüblar verip, ,purm». Vetiş PaSaYal lŞte sana İki yüz altın" dedi ve "Kaya Sulıan'dan mekruhlar
aldı* ml?" -Aldım" dedim.

»Durma git, amma İzmit Şehri'ne vannea [varıncaya dek] gündüzün ve gece ile
u|U yollar ile gitme ve *menzillere uğrayıp sakın at alma. Hemen kendi atlarınla ve jjlgor ile seğirtip git. İşte sana yüz altın daha!" deyip, beni bir kayığa koyup alarga olacak mahalde [ayrılacak zamanda] "Evliya Çelebi, bizim gümrüğe İstanbul'a uğrayıp sandık eminine selâm eyle. Biz yarın İstanbul'a varırız" deyû halk arasında 0j gece hakiri İstanbul'a göndermek evzâ'tn edip [davranışını gösterip] hemen hakir; "M e ola sultânım" deyû Ortaköy'den iki yatsı zamanı avanta [ileri] kayık diye
akıntı ile baş aşağı akıp tarfatü'l-ayn içre [göz açıp kapayıncaya dek] Üsküdar'a vanp, mukaddema [daha önce] atlarım hıfz ettiğim [atlanmı sakladığım] rnahall-i piahûdeye [buluşacağımız yere] vanp, üç nefer yarar ve pür-silâh *gularnlar ve beş rc's küheylân atlanm ve Abaza Mercan Yûsuf'u ve Abaza Kamış Mehmet'i ve Abaza
•Cebeli Alî'yi alıp, yedi aded salt ve sebükbâr [ağırlıksız] küheylân atlı pürsilâh adamlar olup, nısfu'l-leylde [geceyansında] ol bir şeb-i muzlimde [karanlık bir gecede] "tevekkeltû alâilâh [Tanriya sığınırız]" diye Çamlıca Dağına yedi kişi çıkıp, ikişer rek'ât namaz kılıp, Üsküdar Şehri'nde ve İstanbul'da medfûn olan [gömülü] erenlerin ruhâniyetlerinden istimdâd taleb edip [yardım dileyip], cümle ervah-i enbiyâ vü evliya [peygamberler ve ermişler ruhlan] ve kutbüVaktâb [kutuplann kutbu] ve ümenâ [eminler] ve evtâd [direkler] ü nücebâ [necipler, soyu temizleri ve nu-kabâ [nakipler] ve budelâ [abdallar, dervişler] ve mecâzibûn [meczuplar] ve melâ-miyyiyûn [melamiler] ve *ricâlü'l-gayb ve birler ve üçler ve yediler ve kırklar ve yüzler ve binler ve binbirler rûh-i şerifleriyçin bir Yâsin-i şerif tilâvet edip [okuyup] , "rizâen li'llaâh" [Allah rızası) için sevâblann cemî'ini [hepsini] mezkur 'ricâlu'llâhlann rûh-i şeriflerine hibe eyleyip el yüze sürdük. Hudâ alîm ü danadır farın en iyi bilendir], bu hakir güya [sanki] bir zırh-i pûlâd-i Nahçıvâm [Nahçıvan çeliğinden bir zırh] giyip, "Bi-smi ilâh" deyip atf-i inân-i esb-i sabâ-sür'atimizi
Bu ve bundan önce sayılanlar tasavvuf terimleridir. Bunlar için kitabın sonuna konan Söz-
lük'te ricâlü'l-gayb maddesine bakınız. -NÖ. Bkz. 61. s., 1. not.

sürat ile sabah yeli gibi hızh olan atımızın dizginini hızla] canib-i Van'a [Van ncj sürüp, diyâr-i Vana revan olduk, Hudâ-yi Bî-çun [yaptığı sorulmayan Tann] y lumuzu âsân ede ikolaylaştıra].
{Seyahatname, c. 3, s. 528-53^

64. KUDDE İLE MEVKUFATİ'NÎN VE DEFTERDARIN ÖLDÜRÜLMELERİ

Ipşir Paşa, Melek Ahmer Paşa'yı Van Valilimi ile İstanbul'dan uzaklaştırdıktan son. ra, sıra önde bulunanlara geldi. MAP, kaymakamlığı zamanında, Ipşir gelinceye dek sabretmeyip her işe karıştı. Kendisine "tpfir Paşa'yı bilirsiniz, ne kadar kibir ve ululuk sever kimsedir, böyle istediğiniz yolda işler yapmanıza ola ki hoşlanmazlar" diyenler olmuşru. Onlara "Bre adam biz neyiz? Biz de bîr zaman Önce o yerin sahibi değil miydik? Paşa kardeşimiz geldikte beğenmedikleri işlerimizi istedikleri gibi değiştirsinler diye hemen bostan korkuluğu gibi oturup bakalım mı?" diye bu akıl verici sözleri karşılamış, her işi görüp mal toplamakta dakika geçirmemişti. Mevkii-fati Mehmet Efendi eskiden reisülküttap, şimdi başmuhasebeci ve Defterdar Morali Mustafa, paşa'nm gözbebeği, akıl hocası olmakla Un salmıştı. Sadrazam Derviş Paşa felç geçirdiği sırada, mührün Ipşir Paşa'ya değil kendisine verilmesi için iki bin kese rüşvet verdiğinden dolayı tpşir'in defterdara ayrıca kini vardı. Aşağıda MAP'nın Van'a giderken geride bıraktığı başlıca üç adamının Öldürülüşü Na-
ima'dan aktarılmıştır.
Asık suratlı, soğuk, ürkütücü bir adam. - Mevkufati ile Kudde, Kıbrıs'a sürgün diye ölüm yol.
tuluğuna çıkarılıyor. — Yolda rastladıkları tanıdıklar Kudde'ye kurtarma önerisinde bulunuyorlar, Kudde geri çeviriyor. - Kudde ile Mevkufati iznik'te öldürülüyor. — Morali Defterdar Paşa da Valide Sultan'm aracılığına karşın aynı biçimde öldürülüyor. — Moralinin saklı etli bin altını çıkıyor.
*Vezîr [Ipşir Pasa] ise devleti tashih [düzeltme] sevdasında harekât ve sekenâu [davranışlan] kemâl-i vakar ve azamet [aşın ağırlık ve ululuk] yüzünden olup, & imâ diz çöküp, kimseye iltiht etmez, asla söz söylemez. Vüzerâ ve *ulemâ ve şâir merâtib sahihleri ki alâ-haddihim [rütbelerine göre] ikram ve ihtirâmlan şerl ve kanunî âdâbdan iken [şeriat ve yasa kuralıyken] hiçbir ferde iltifat etmeyip, şayet bir rica eyleyeler veya bir şey isteyeler deyü inbisât-i vech [yüz yumuşaklığı] gos-termeyip, munkabız ve müteabbis [sıkıntılı ve ekşi yüzlü] otururdu. Ale'l-husûs

l^le) hediyesi olmayan ve husûl-i neft' [yarar bir şey çıkacağım] mülâhaza etmediği .^jûnmedigi) kimseler, ne kadar azız ve muhterem adam ise, asla aşinalık eıme-.p çehre-i gazab [öfkeli yüz] ve cin-î cebin lalın buruşukluğu] gösterirdi ve hande ediğini [gülümsedigini] kimesne görmemişti. Bu mûhiş ve barid evza ile fou ^unç ve soğuk davranışlarla] halkı tahte'l-kahr (zor altında] istihdam ederim p^ıllarımm] zu'mıyla (sanısıyla] havass ü avamı Uleri gelenlerle halkı] tahvtt* [kor-Ifljtrrıak] için böylece bir vâdî tarh etmiş idi [böyle bir yol tutmuştu]. Meclisine gi--|cr mu'amele-i mağrûrânesinden [üstten alan davranışından] elbette müiekeddVr t

mûnkesîr [kederli ve kırılmış bir halde] çıkarlardı ve *kuruşu seksen akçeye ni-(jj ettirdi, amma nuküd muhtel [bozukl olmakla lağv-i mahz oldu [hiçbir sonuç vermedi) ve *sikkeyi tashih etmezden evvel bu makûle tenbîh ve münâdası [uyarma ve nirja edilmesi] alâmet-i humktur [bönlük belirtisidir] dediler.
(Nalmâ, Târih-i Nalmâ, c. 6,54)
fcs=»=î fcss=»
Melek Paşa'yı Van'a gönderdikten sonra *vezîrin [lpşir'in] gazabı mûştedd olup [öfkesi artıp] mahbûs olan Mevkufâtî'yi ve Kudde'yi bir kayığa koyup karadan Kıbns'a nefy [sürgün] nâmıyla Üsküdar'a geçirdiler. Ve bî-*gulâm ve *huddâm [kölesi olmaksızın) birer beygire bindirip * çavuşlar ile lznik'e doğru revâne oldular (yolakoyuldular], Esnâ-yi tarikte [yolda giderken] geriden dûn *]evend gelip mah-bûslan alıp, *çavuşlar geri döndüler.
Menkûldür ki [şöyle derler ki] lznik'e vanlmazdan evvel esnâ-yi tarikte [yolda] Kudde'nin tevâbi'inden [adamlanndan] Anadolu'dan gelir yirmi kadar süvariler ile bir ehl-i hizmet [görevli] ağaya rast gelirler. * Ağa inip Kudde'nin eteğini öpüp vâfir söyleşirler [birçok laf ederler]. Mü'ekkiller dört neferden gayri olmamakla ol *aga Kudde'den istizan eder [izin ister]: "Şu *levendleri tepeleyelim ve ikinizi dahi ke-nâr-i selâmete [esenlik yere] çıkaralım" dedikte Kudde, Mevkufâtî'yi çağtnp keş[-i râz eder [gizli işi açar]. Mevkufâtî mâni' [engel] olup, "Henüz bizi kati edecekleri (öldürecekleri] ma'lûm değildir ve katli mûcib töhmetimiz yok. Müvekkillerimizi öldürmek katli mûcib töhmettir. Bizim cürmümüz sadâret-i âhar [sonraki sadareti için tahsile say' ettiler [çalıştılar] diye * vezire geçtikleridir. "11 hacete ıı'ı-taleb" (isteğe sınır konmaz] kaidesi [kuralı] üzre herkes tahsîl-i menafıe [çıkar elde etmeye] sa'y eder [çalışır], hacr ve men' olunmaz [kısıtlanmaz ve engellenmez!. Bu cür-mümüz gerçek olduğu takdirde bize şer'ân kati [öldürme] îcâb etmez [gerekmez]" dedikte hemen ol [o] *ağa Mevkufâtî'nin yüzüne haykınp:

karsız, üryan (çıplak} ve sefil yollayan adamın muradı nefy [niyeti sürgün]
Sildi,
İstanbul'da kati etmediğine kim bilir ne mülâhaza [düşünce] sebeb olmuştur [y . açmıştır/. Böyle cebbar fzorbnj adam hüccet ve * fetva mı ister. İstediği surette si2f katimizi tecviz edecek töhmet ve mesele [suç ve sorun] tedârikinde âcizler nıjdjr} Bu bî-mahâ [anlamsız] sözleri koy [bırak]. Bana mütâba'at eylen [bana uyun], ş *şancalan şimdi temizleyelim, sizi alıp bir bilinmez yere götürelim. Dünyânın ^ [durumu] bir karâr üzre kalmaz. Bu tutuş ile İpşir'in devleti çok sürmez. Sonra bj tarik ile (yolunu bulup] zuhura gelip lortaya çıkıp] selâmet bulutsuz [bulursunu;]-dedikte Kudde rızâ verdi; Mevkufâtî, Morali * Defterdara taraftar olan mukarrib|ct-e [yakınlara] rabt-i kalb edip fbel bağlayıp] beni kurtanrlar diye ümîd-vâr [umut|uj olduğundan inâd etmişti. Çekilip Iznik'e doğru gittiler. Ahvâlleri [durumları] aynıyla Kuduz Ferhâd ile Sultân Bâyezîd kaziyyesine nazır oldu [benzedi]. İznik'-vardıklarında akablanndan [artlarından] iki şahıs, kati 'buyrultusunu getirip doğru MevKUÛtfnin eline sundu. Okudukta Kudde:
"Nedir ol 'ferman?" dedikte, Mevkufâtî âh edip:
"îpşir Paşa âhırene kendi ile hak da'vâsma bize 'temessük göndermiş" dedikte bî-çâre Kudde, *vezîr-i azama şütûm-i galize [kaba sövgülere] ve cüruba İlgaz edip [başlayıp] akima gelen bed-du'âyı [ilenci] söyledi. Mevkufâtî men' edip [engelleyip];
"Sövme, beddu'â eyleme. Elbette onu bizim ardımızca kati ederler, amma kat] ile cezasını bulmaz. Hemen AlJâhû teâlâ [Ulu Tanrı] âhırete İmansız göndere" deyip vuzû' ve namaz ve istiğfara iştigâl eyledi. Bu edâ-yi nafile edince [edene kadar] Kud-de'yi boğdular. Ba'dehû [ondan sonra] kemendi bî-çâre [umarsız] Mevkufâtî'nin gerdanına salıp o pîr-i emekdân reh-rev-i dârü'l-karâra [kıyametten sonraki yere yolcu] ettiler, ikisi de Iznik'de defn olundu.
(Nalmâ, Tdrîh-i blatmâ, c. 6, 60 - 62)
Morali *Defterdânn tafsîl-i ahvâli [durumlarının ayrıntısı] bu ki Morali * Defterdar Paşa mukaddema [daha önce] birkaç gün *vezîr 'kethüdası habsinden çıkıp, birkaç gün *deherdâr-i cedîd Alî Paşa hapsinde yatıp, sonra 'Yedikule'ye gönderilmiş idi. Sonra bu aralıkta cümle hesabı görülüp, her neye mâlik ise halî ve zahir

(dzli ve açık] cümlesi [hepsi] alınıp dahi (daha] mal mutalebe olundukça [istendikçe] -Gayri bir akçem kalmadı" deyü cevflb verdi. Bi'l-âhire [daha sonra] kesret-i cesimine binâen [sonra suçunun çokluğuna dayanılarak] katli "mukarrer ohcak [öldürülmesi kararlaşmca] * valide "sultan hazretleri tarafından *vezîre haber gelip "Deftcrdflr-İ sabıkın [eski defterdarın] cümle mâlı müsadere olundu Igeri alındıj. Kcndüyû kati etmesinler, bir yere ielâ ile [sürmekle] iktifa etsinler [yeünsinler], katle nzamız yoktur" demişler. "Vezir [lpşir] bu şefâ'atten larka çıkmadan] dil-gîr olup (gücenipJ, aşikâre katli [açıkça öldürülmesi] rağmen (karşı] görünmekle, karadan Kıbrıs'a nefy için * telhis edip, *hatt-i şerif ısdar ettirdi [çıkarttı]. Cemaziye'l-ûlâ [1065]

evaili [başlan] idi [1655 martının başlan]. Bermucib-i hatt-i "hümâyûn [padişah buyruğuna dayanılarak] emr-i şerif yazılıp gece içinde "çavuşbaşı'yı "Yedi-jdile'ye gönderip Kıbrıs'a nefy [sürgün] nâmıyla [adıyla] Moralı'yı çıkarıp, kendi hanesine getirdi. Ale's-sabah fecr vaktinde [sabahleyin tan zamanında] yanına sekiz nefer 'çavuş koşup, Üsküdar'a geçirip, karadan Kıbns'a götürülmek emri işaat olundu jçıkanldıj.
Morali derd-mend [zavallı Morah] arkasından semmür [samur] feracesin *ça-
vuşbaşıya verip, sefere münâsib [uygun] bir nâfe [postun göbeğinden yapılma] kürkünü alıp giydi. Üsküdar'dan öte hareket olundukta 'çavuşlar ol nâfe kontuş kürkü
de alıp. bir hizmetkâr 'çuhası giydirip, bir hammâl dâbbesine [hayvanına] bindirdiler. Yanına bir hizmetkâr alayım diye niyaz edegördü. Rızâ vermediler ve "tenbîh böyledir" deyip, kılıç kuşanmağa ve çizme giymeğe bile izin vermediler. Dil Mihe-ri'ni [Geçidi'niJ geçtikte, arkasından ol 'çuhayı dahi alıp, arkasına bir Arnavut kebesi giydirdiler. Bu mertebe hakaret ve izdirâ [aşağılama], âhıret seferin etmeye alâmet olduğunu bî-çâre Morali idrâk edip [kavrayıp] ağlamaya başladı. Mâl ü meta' ve devlet-i dünyâ [dünya zenginliği] ve a'vân ve ensâr [yardımcılar] bî-nef ü bî-vefâ [yararsızlar ve vefasızlar] hep lagv ü hevâ olup [onadan kalkıp havaya uçup), dün-yâ-yi bî-bekânın [geçici dünyânın] iftihar ve i'timâd edecek şey olmadığını ol vakit felım eyleyip [anlayıp] âh-i cigergâh-i hasret ederek [ciğerinden bir özlem ahi çekerek] 'Hersek Karyesi'ne [köyüne] vardılar. Rustâîler [köylüler] yumuna pişirip gelirdiler. 'Çavuşlar yiyip paşaya teklif eylediler. Bir lokma eki edemeyip [yiyeme-yip] "Benim işim bitti" deyu ağlardı.
Andan [oradan] geçip Kırkgeçit Dağları içine revâne olduklannda Anadolu'ya hizmete gitmiş tevâbi'inden [adamlanndan] biri keyfe mattefak [her nasılsa] karşıdan gelir. Paşasını ol halde görücek [görünce] ayağına düşüp, "Hay efendim, bu hâl nedir?" deyü girye-i bî-ihtiyâr edip [elinde olmaksızın ağlayıp], arkasından "Bre efendi, sen mecnuna benzersin/ Bu söylediğin halııyât [münasebetsiz düşmanınızın hatırına bile gelmez. Hiç dünyada *mühr~i sadaret umuruna zamhk mührü işlerine} karışmaktan büyük cürüm var mıdır? Ve sizi böyle hj^ "
-ı \ \ll \ I NAMI
kûrkûnu vtrip kebeyi bıraktırdı, hts e.mm nrl .1 mu İn kutnu (pamuklu) olmağın def I berdiçin (saiuktansakıiimaJt f0fl] hârttln /herifin) kapamasın (knpamfttınıl İstedi
Httftf //»ruf | soyunup ve rlrken *cavuşfaı Mbr etmeyip, "Bit ne kapa mı d< rtttndı in Jı.ıvtıı gidelim0 diyerek beygirine kamçı basıp giiıılrı Güya /•••<") •/ lisan I hâl)i, (hâl diliyle] fimdl kara topuk aJtma girecek vücüd için kapattı < tedârikine hooa yok talanıma telmih ettiler /dokundurdular], Bunlar • ' v<- içtnt çekilip giderken akablanndan (arkalarından) iki bt*âmân lacımaaıı] "laıar *ılgoı İlf g< Up crtıtıkr •Çavuşlara bu •/ermân ibrat ettiler [gösterdile»| 'Çavuşlar, Moralı'yı *ı>>.uh|, tealim edip kendileri geriye avdet Duyurulmuş. • Defterdar gayr» macerayı tahkik edip, koynunda bir hosn f hat [güsel yatılı) mutclıhcb yaldttlı KrlamulİarI fl ¦¦¦ var un\ ant /onu] ve mücevher bıça/nm ve haremini (mûhürnnû) ve tt-kıymrı (deger/i/ revadan koyunda, koltuğunda her ne vm 'tatarlardan git İl, şu talimlere nasfb olmasın deyu, 'çavuşların birine verdim ve sana va*iyyetlm vardır deyu ten. hi yere götürüp tealim etti. Lâkin rüfeka'aı ve * tatarlar şey verdisini fı hm edip lan-layiöj İstanbul'a geldikte *çavuşbaştya gamı edip {fitneleyip] fakiri su'âl vt crvsb belâsını Uğrattılar. ' tatarlar, paşayı alıp kûhsar (dağlık yer) İçinde giderken, ifa *iiU;u 1 bl âmân [acımojıt •lataıj, ki 'vetlrin kendi 'tatarlarından idi, gelip don mûekklM metbûru (adı gecen don vekili/ dag (çftule yoldan sapa bir dert içine götürüp tndlrditeı Hele namaz ve istiğfara »tin verdiler. Dere suyundan âbdest ahp birkaç rek'ât lumdr kılıp, tövbe ve istiğfar ve tazarru' ve niyaz edere! ol kanar ağlayıp alnım yere surdu* ki yûtü ve cephesi (alnı) mâliş*i teminden [yere sûftÛİ mekten) sıyrılıp hun tflöd olmuş İdi (kan bulanmıştı) Ol halde bî çâreyi kati ve sı-plris ûtre [aldıkları emre göre) bir yır kenarını katıp, dem edip (gömüp) ishal /ı/mı) mahv û tams (yok] edip gittiler.
Bu esnada •defterdânn Mı ud damından biri vetire varıp Bıı gece hammâitara ıkı ıMr.ıı /çuval) yükletip gönderdi» nereye gittiğini bilmem" dedi. Hammâltar *kethû* ıf.ısı. hammâlfar ile ihtâı olundukta (getirildikte), oğlan ol iki (um mâlı tayin et* inekle fbelirlemekle) su'.t! oiundu (soruldu) Merhum ve meşhut rûtnamçecı Ibrt-him llauıı'nm dlınâdı Hoca Biraderi AH Efendi merhumun * kethüdası "Eşeklik* lakabıyla mûlnkkab Bosnavi Haa Ahmed nâm kimsenin ' menziline götürdüklerin {götûrdûkJerini] beyin ettiler. Mezbûr (adı geçen) ihzar olunup ve ol vakitte Rû> ftamçed İkrarımı Efendinin dâmâdı Hoca Çelebi gelip, evvelâ *defterdâr-i metbûr (adı geçen defterdar) bu madde ihftsını (gizlenmesini! kendûye [kendisine) teklif et-t utlun (ettiğin) ve kendü istida dan [saklamaktan] ibâ edip [çekinip], emin ve Müslüman âdemdi! diye Eşeklik'c sevk ettiğin (gönderdiğini) beyân eyledi. Vâkıft [olay)

Bu şehirde efendimize yetişip Kaya Sultân'm ve Hasan Çelebi'nin mektûblannı >rnpkıraat ettikte (okudukta): "Bre Evliyirn. Kudde •Kethüdayı ve * Defterdarı ve Mevkufâtî'yi kati ettiler" dedikte.
'Belî [evet) efendim, kati ettiler" diye cümle maktulleri ve magdûrlan [bütün kıydanlan ve kıyanları] bir bir takrir edip [anlatıp], kaziyye-i serencâmlanmızı [rujimızdimgeçenleri] naklettim [aktardım].

Neüce-i kelâm [sözün özü): "Efendim, cüstün [çabuk davrananın] işi, gafilin [ay-nu: kişinin) başı. Kara Hasan Paşa iğvâsıyla [azdırmasıyla] Ipşir'in size intikamı var. Gafil mebâş (aymaz olma]. Bir ayak evvel Kürdistân'a düşüp, bugünden geri
385
! (,ı 1.)! \\ı'nl olundukta bıln-tercddud |<.l»»ı aksamak*.»,m n|İkrar edip {açıkça soyle-Mfi, ı'(çuval) gönderdi Dahi (daha) ol rabt (bag) ile htli ûzre {olduğu gibi) ,,,,,1, içinde nt vardır bilmem" dedi. Gararlar ihtar olundu (getirildi). İçlerinde iki 0pı aandık, her birinde yirmi beşer bin altından elli bin altın çsku. Cümlesini ..,m)i padişaha gönderip. Pâdişâhım, işte 'bir akçem yoktur' diye yemin eden .!,,,.»:) sakladığı altın Sâ'ir cküzihi (Otekl yolanları! ve hıyaneti nice olmak gerek-0 ıhvr *tclhtt ettikte "Bu ccıAlar Morali "Defterdara müstahak İmiş" diye buy ur-Vtyaptı|t »arayın dahi ba'a mevaa'ı [yerleri] hafr olunup (kazıhplyûz *kese :-.n nakit dahi «ı' ı bulundu. Ve Meleki Kocası Şa'bân Halîfe'de dahi seksen *ke-^ litor rtnftnei olduğu haber alınmakla biVtamâm tahsil ettiler (hepsini aldılar].
(Nalmâ, Tdrfh-i Nalmâ, c. 6. 54-58)
65. VAN YOLUNDA
fvMft ÇfW»i l«taııb«)'<i«it(j:' Hni blrirlnct' »rm*iiyu'lcvvcl ba|inda 116'>5 martın-40 if<(i ı ; • yola çıltar. itranbul'dan ahudan Öğrendiği yolu tutar ve
jaynın ¦¦ ¦.• ¦. Şi l ı : •. r gOç coplamasına tldtn geldiğince çalışması sözünü 4k aatarttr Vb«tK«'«tao sofira tık ormanlık ve çamur deryası İç inde yüzüp giderken (MİmaE alet İU|İ Çtlup yollarını kramek ttter. bunlar bir ok yaylımı ile birini artan tbiftırup onları durdurur vt yollanna düşerler. ÇUnkU Ipfir Pasa'nın yolda Melek Ahmet Pişayi Öldürtmek niyetinde olduğu soaü kulağına küpe olmuştu. Zorlukla Ntptaaft'ncaı pasoya uUfiriar.
SEYAHATNAME
[sonra] basına dahi [daha]asker cem' edip [toplayıp], çok gafil gezip, minaresi r
yol
şehirlere girmeyelim" dedim.
Hemen pasa on aded ağaların beşer "kese mâl ile Engûrû [Ankara] ve Kang, [Çankırı] ve Amasya ve Çorum ve Merzifon şehirlerine "sekban ve "sanca cetn1^ (toplamaya] gittiler. Ve şâir *vilâyetlerde sakin olan paşa efendimizin "çerâglg^,^ adamlar gönderip, anda forada] paşa efendinıiz hakire iki yüz "kuruş ve bir kılıç Vç bir Gürcü "gulâmı verip cümle "memlûklerimiz sag ve esen bulup, yine "hayr^ miz önünde arlanınız kayd ü bend ettik [bağladık]. Amma şiddet-i şita şedîd u-flaşın siddtti artmıştı].
2-Sivas
Bu şehirde paşa üç gün meks edip [kalıp], yirmi bayrak *sekbân ve *sanca Vç iki bin agavât cem' edip [toplayıp], cümle [hepsi] dört bin altmış benîâdem harcı v> ala bin üç yüz deve ve at ve katır harcı cem' olundu.
Dördüncü gün Sivas'tan cânib-i şarka [doğuya] Egriköprü'den ubür edip [geçip]
yedi sâ'atte *menzil-i kasaba-i Ulaş. Türkmen ağalan tahtı olup cami' ve hân ve oV kâkülleri [dûkkânlan] vardır. Bu kasabadan yine cânib-i şarka şiddet-i şitâ çekerek kar içinde rske Jcüheyİân atlar kalarak yaylag-i Sultân Hasan'a geldik. Azerbaycan şâhianndan Uzun Hasan Şâh yaylası idi. Bu mahalde dağlar içre taş direkler ve amüd [dikeyi çamlar dikmişler kim [ki] âyende ve revendeler [gelenler ve gidenler] ol çam amûdlan gözetip ubür ederler [geçerler]. Eğer o sütûnlan gözetmeyip gider-İerse minare boyu kar içinde gark olup [batıp] helak olurlar [ölürler]. Onun için Türkmen ağalan ol sütûnlan reh-i rast üzre [doğru yol üzre] dikip alâmet etmişlerdir [işaret bırakmışlardır]. Bu mahalli yüz bin anâ' ile [eziyetle] ubür edip [geçip], yedi sâ'atte *menzil-i kasaba-i Kangal'a [Kangal Kasabası konak yerine] geldik Bu dahi Sivas hâkinde [toprağında] *Türkmen Ağası hükmünde hükümettir. Hân ve cami' ve birkaç dûkkânlan vardır. Bu dahi Türkmen yatağı mahûf [korkunç] ve muhataralı [tehlikeli] bir yerdir. Andan yine cânib-i şarka gidip *menzil-i Alaca Hân'a geldik. Bu dahi Sivas hâkinde [toprağında] taş ile mebnî olup [yapılıp] 'Türkmen Ağası hükmünde Türkmen yatağında bir küçük hândır. Duvarlan münakkas [nakışlı] taş ile mebnî [yapılmış] olup Alaca Hân derler. Reh-i rastta [doğru yol] el-zem-i levazımdan [gereklinin gereklisi] bir hân olup, banisi [yaptıranı] Sultân Ha-san'ın ogu Yakup Hân'dır, Andan yine cânib-i şarka Sultân yaylağı içre anâ' [eziyeti çekerek *menzfl-i Karye-i Hasan Çelebiye [Hasan Çelebi Köyü konak yerine] geldik Sivas hâkinde üç yüz haneli ve cami' ve hanlı ma'mur kuradır [bayındır k
386
MELEK AHMET PASA DAİRESİ MOE
farkmen yatağıdır. Bu kura [köyî halkı cümle Ihepl hep "şâhsevenlerdir. Andan ca-nib-ı kıblede (güneyde] dağlar içinde Çökeç Karyesi'ne [köyüne] giderek şiddet-i şi-liıın gidemeyip, bu Çökeç köyünde çöktük. Yüz haneli ma'mür köy olup hass-î »aûmflyündur. Halkı * şâhsevenlerdir. Bunca asker burada
bannamadıklanndan
bollu perişan oldular.

(Seyahatname, c. 4. s. v-4)
3-Diyarbakır
Melek Ahmet Paşa'ya İstanbul'dan kendisi az kişiyle bîr ayak önce Van'a varsın, ordusu arkadan gelsin, emirleri gönderiliyor. Fakat paşa, bir türlü yolundan şaşmıyor. Hekimhan, Hasan Badrik, Malatya'ya ulaşıyorlar. Malatya'da az kalıyorlar. Oradan kalkarak Fırat Irmağı kıyılarına varıyorlar; iyi bir havada beş altı Sı'diye gemisi, tat ve potlarla Diyarıbakır sınırına giriyorlar. Bu sırada Diyarbakır Valisi Firari Mustafa Pasa, Sincar çöllerinde savaşan iki kabile arasını bulmak için oralarda İdi. Onun yerine bakanın yapabileceğini yapabilmek için Evliya Çelebi ve arkadaşları başka görevlerde Diyarbakır'da Palu, Çermik, Siverek, Kâhta, Besni'yi dolaşıyorlar.
Ahir [sonunda] Melek Ahmed Paşa'nın me'mûr ettiği hizmetimiz vücûda gelip nice gün *hayme ve *çergeler ve şâir lüzumlu * çadırlar alamadığımızdan işimiz öyle mu'attal [boş] kaldı. Zira, vâli-i Firari Mustafâ Paşa, Mardin ve Sîncâr çöllerinde cenk eden Şam Şeyhi Alî Farsi ile Beni Tay kabilesini birbirinden ayırmak ve aralarını bulmak üzre *eyâletin kırk yedi bin askeriyle sefere gitmişti, gittiğimiz vakit Diyânbekir'de yoktu. Hakirin istediğim seyahat olmakla bu bahane ile paşa efendimizin mektüblanyla beraber *müsellimden de mektûblar alıp iki yüz aded refik [arkadaş] ve *huddâm-(anmızla Diyânbekir'den (....) cânib-i kıbleye [güneye], Mardin ve Sincar karelerine [kalelerine] gittik. (....)
{....) Bu kûh-i bâlâda [yüksek dağda] eğlenmeksizin cenuba [güneye] doğru çöl içinde giderek Şâh Sincar Kalesi'ne geldik.
Bu kal'e [kale] altında 1065 recebinin güneşinde [7 Mayıs 1655] Diyârıbekir valisi Firari Mustafâ Paşa ile müşerref olup, Melek Ahmed Paşa Efendimizin mektûb-i nrohabbet-ûslûblanm [sevgi belirten mektubunu] teslim eyledim.
Kıraat ettikte [okudukta] mesrur olup [sevinip]:
"lnşâallâh Melek Ahmed Paşa Efendimize olan otuz yedi *kese deynimizi [borcumuzu] edâ edip [ödeyip], yüz mikdârı * çadır ve *çergeler peyda edip, cenabınızla
387
mài «dirti fjtadartrtaj" cllyc* vii ni ttvltu'lar |çok alçakgönüllülükler] not^. haktrt w*ıı1|*rıılrsl etnblndt (l'insinui yanında] muk* IH bir * terge dottyip In tur mlhuirtti | lux tu (e/ c viali
Nıurtı ICnTcsI'llIll fK',iJi".i'iiiii| sryr U tamftlâaina sortì* etllp liîlcıitı,^.
battayıp]. ba'xt arbab-l maartfîyle [kimi btlui sahipleriyle] hûan-l otfet (ahi,,, eyledik,
(.Vvd'miiiiifik', c 4, i. >.
66. SİNCAR DAĞINDA BİR SAVAŞ ÖYKÜSÜ
t'vhyıi Çt'k'blt Silidir Kàìwti tıllıiıdıı Pietri Multala Pnjn*yn Mvlrk Aiutivi r ı.. hlrı ^üıtdoidl£! mektubu venivi Multarli Pıtça'um akit fikri, bundaki Yezidilerle tutù tutori çıkncu/tı. Bundan dolun Sintat Dıfı'nda Mı 1.1. Aiutici i'i;>Vtm Yvaldlltf» (cini dftht i'meki Diyarbakır VnUUği »nuında yopttjh batorıh uvmşı merak «|fy^ lîvliya Vlıtn bunu ıiıılıuınnsmı rıın cdfyuf.
Yttttliler ,1I,jiwVv tüterini jmfm*fdpf> y*t htkittk yapımlar; - Mette JV/*, /jjj/(> Hanı'mH Mkk.ttiHi(tàlym Hemen trrs yanıtı - Me/tè 1\iî.i. At?.* je/r» ,,, k**w w/fW - //,/.*.' ,mıtffttr $ito&rT)Vt\ - Wr> je/m/r» t fitlim Htyteyip citihr eottrİMtym ~ P*j*mm sinin? ttt.ttfığt Metmtt £mt* Pof*. Seçti Omğt'ne» eteğini 4«/*s/y*r M\p9n étktrhei ét Saftı Dıft'thi*, - Atkerter krmtntht ,ıttp Sarfı I \»£,*"v„- ,*»-.-,.*;n.--/„, , »JK.7 '..t./,' .U.W vr; mèrrlm¦ SifttUr /V.<V */ w >vf ' èmtyr Se tifare mı m YmAh Kfföi Mt.$Jfttl,tt\l x::ii:r;t)/a\ - AxAfT. k./£,rr.f «t.tîfrsil.ttttt.ı.ıi ,ıiq <Jfr> YtttJlim i,îL l,tyMtyĞi\ * 009 saptarı h'pLmp mw,r>rw/#rv* é':r*i*Jr yaàiiiyw, ,&tğ kot miat .ıihkUı ii(tpı\ inime tutu* strettir tMèten sapt.tr ,nqr trtitip tétttèlrrtéen wagxnttjrt's jn* atttt)vr. - Mantin'enı getirilen tetti AiHr tifi* ı*t£#*wA«rr* kmptUn ytktİtynt\ ~ :;.:•„;',-. w r/ £m$f\mıl,m ,ıtıft)vı\ - Knyhl.ml.n m (ièlle* tnağamfar, -) «tVarr jihr m^l^sUr* jj. fw«ntW/// YnUilerİH s.n\tsı. • Sfittile tuttaà ttdtt^mtn v 4fWr c*slrrt*ı \tk*rjıUr Atf^rr/r kmdini rnr,ttil,ıt\ pvi.Htrttt.ı utnttf keynlttrtlan «'/rftwiMW... (Av eonlâk mum m»; 9.000kette, IS>600 t*tt*à, smjisn ,;*.»ıa•*;/.-.f P..-.CMntı. - Erkm/m
M^éf&érf#*t**jmti. - tyı heetktmn KtiiikİtrI. * Cfyitter, - StlMtr. - r„r)j I/-•.¦/,; cjww «m NİfdMCtfar, - Tipten'. - fdpffr tapmee, - Örn rjòJV^V f«ej Amn tfA-
Bu kal'c-i Sindir leylinde {bu Sincnr Kalesi eteğinde] Firari Mustafâ raşadetyi-misi] (deniz gibi) asker ile meks ederken [kalırken] cebel-i Sinctr-i azlmin (Büyük Sincar Dngı'nın] bir canibine [yanınaj Saçlı Dag derler, o cebel-i bî-amârüara
MFl ı k al imi 1 l'a'.-a p.ml'ı mi 11 h
ntasi* d*ftt«nn| İyinde kırk dört ve kırk bet bin Yezidi vc Baplrt kclb-ptteft lkr>
t;i|U»|. kefere |k.lliılcr| ve fcccrcdcn IkotQ \m İşleyenlerden! e^cdd Ibctcrl. bir ri,);;! vt bâgt ve 2Agt [bMkaldıran vc fit neci 1, gOl-1 beyaban- sıfat Igul yabani gl-

|(j |ttyUı. bt*dîti Idtnatz) YtStdt EkrâdUn IKüulcrll vardır. Onlar Pirftrt Pasa'dan ve şciıuuc havf u haşyet çckmcylp lazıcık oltun korknıayıp) bir hedflyâ-yl ^ jıtftik btr armaganl ile * Serdâr Mustafâ Paşayı anmadıklarından **erdâM m»
^.j|ryk (adi geçen serdâr] gayet nııUc'clHtıı oldular (çok üzüldtilerl. rjlgon *Scıdflr Mustafa Paşa-yt Firar cydör:
"fvllyâ Çelebi, mcsmû'um olmuştur kim lişUmiştmdir kil pederimiz Melek Ah-I pajjt Pfendlnts bu mahalle (yerci bizim gibi meks ettikte i oturdukta) anlara da-m bd S*?)* kafirleri riayet etmediklerinden isaygı göstermediklerinden! bu v|t,t, *crhel-lmenhusunda fujtursuz dağında) olan kâfirlerin nice Inasıl] haklarm-jın g^llp, nrlıb Ü gâret eyleyip lyngmalayıp], mftl-i ganâim (doyumluk] aldı. Bize mrieaune latKikl ot feth-i fotûhtan (fetihler fethinden! ver* diye nice ahbâr-i sahi-Kılardan İftrrçf k haberlerden] su'al ettiler. ftUoryv*) garibeye afta; edip (tuhaf öyküye başlayıp) hakir eyittim: •|Vmm cfcıulim ** serte târihinde Melek Ahmcd Paşa Efendimiz Diyânbekir Vâ-llM ,k\-n bu Sincfli duğı Yezîdîlcrî Mardin kıııâbrm (köylerimi nehb ü gâret edip (v,tjMiwl.ıvıp) cümle tOcciran ve züvvarfinlar (tüccarlar ve ziyaretçileri üzre rehzen-j,kkr Ivol kentçilikler) ederlerdi.
AfatM kâr (ışın şortundu) cümle ahfllî-i bilâd [bütün şehirler halkı] paşa-yi der-^Vvlık- [geniş yürekli pas.iy.il gelip tazallüm eylediler [yakındılar]. Paşa şakileri Işi-IdyttçDfrt] Pivân-ı Dtyftnbektr'de alâ-metet*n-nas (halkın Önünde] reddeyledi Igeri (TiddU Anlar dahi beddu'fl ederek]ilenerek] şehr-l Mardin'e ve gayn kurâlanna (öbür köyterinet hâ'ib 0 h.ısır (eli boş] gittiler.
Amma beri tarafta bu Saçlı Ekntdfndan [Kürtlerinden] intikam almak sadedinde |6ç thnak niyetinde] oldu. Amma sırr-i hafiyi (gizli sırrı] yine kendi derûnunda (jçindeİ ptnlün edip [gizleyip "El manâ fi batni'ş-şâir" ("anlam, şairin içindedir"] derdi. Bir gün Bitlis llûm'ua bir ta'n-âmîz [azarlayıcı] mektûb gönderip ol dahi mektubum mûte'ellim olup (üzülüp], "Melek Paşa bildiğinden kalmasın," diye paşaya mekıub-i nâ-sezası [yaraşıksız mektubu] gelince paşa âteş-pâre [âteş parçası] olup Ttt, Bitlis Hânı üzerine seferim vardır!" deyip, serâ-perdesiyie [otağın tozluk per-dtâylel 'tuglann [tuğlarım] Şat karşısındaki Sadıköy nâm mahalde kurup, *eyâlet-ı Kûtdistân ve *eyâlet-i Van'a dahi agavâtiarıyla [ağalarıyla] emirler perakende edip [buyruklar dağıtıp], günden güne deryâ-misâl asker Kara Amid'e [Diyarbakır'a] gel-

Bu mabeynde (arada] Melek Pasa Efendimiz şchr-i Diyânbekir'de yetmiş bay^ •sekban ve "sanca askeri cem' etti kim (topladı ki] her bayrağı kâmil yüz ^
yiğit olmak üzre bayraklar açılmak kânun idi ve kavm-i "sanca piyade (yaya] kavm-i "sekbanın esbsüvâr (atlı) olmak şart îdi. Bu takdirde ordu-yl Islâmda yânbeJdr ve Van "eyâletinden cümle paşa askeriyle seksen yedi bin ma'dûd ve ^ sellâh (belli ve silâhlı] ve mükemmel asker olup, paşanın "tuğlan Bitlis *VUjj^ üzre gitmeye üç bin askeriyle kal'e-i Mefârıkîn üzre gittikte Bitlis Hânı Abdal tarafında Hakkâri * Molla Mehmet Zerbâkî, Molla Cebrail ve Modıkî Alî "Aga v Konakdereli Alî "Aga ve'l-hâsıl (kısacası] yetmiş aded be-nâm [ünlü], mu'temed [m yenilir], hûmâm (gayretli] kimseler Bitlis Ham ile paşa mabeynin ıslâha (aralan^, düzeltmeye] gelip, hadîs-i "Men aslana..."2 deyip paşaya seksen 'kese harcırah |y0j luk] ve on katar katır kumaş ve zırh ve zırh-külâh [zırhh başlık] ve altı tavla mu\e ber at ve on aded bâkîr-i nâ-şükûfte (el değmemiş kız] ve on aded *gılmân-i cennet, misâl (cennette hizmet gören erkeklere benzer] mâh-tâb (ay ışığı] *çâkerler verdi|Cr kim güya [sanki] her biri birer şahbazlar [gösterişti yiğitleri idi. Ve gayri [başkaca] serkârda [işbaşında] olan paşa agavâtlanrıa [ağalarına] ve şâir nüdemâ-yi haslanna f*nedîmlerinej ol kadar hediyeler verdiler kim Bitlis Hânı hedâyâlan Melek Ahmed Paşa ordusunda olan agavâtlan bay [zengin] edip, cümle [hepsi] mesrur olup [sevi-nipl, *Hamd-i Hudâ [Tann'ya şükür] seferden halâs olduk (kurtulduk]' derken, ol gece paşa, "konakçıya Bitlis Hânı üzre gitmeden feragat haberin gönderip, ol ân on bin asker ile Şemsîpaşaoglu Mehmet Emîn Paşa'yı 'serdâr edip gûşuna mengûş (ky. Jagına küpe] olmak için Mehmet Emîn Paşa'mn kulağına yemîn-i billâh birkaç kelâmlar söyleyip. Türü, Allah muin ve zahirin [Tanrı yardımcın ve destekçini ola!" diye bir Fâtiha-i sebu'l-mesâni3 kıraat edip Mehmet Emîn Paşa yine Şat'ı [Dicle'yi] Diyânbekir canibine ubûr edip [yönüne geçip] kayboldular. Amma bu esrardan bir ferd-i âferide [tek bir yaratık bile] agâh olmadılar [bilrnediler]. Hemen ol ân Gınâî Efendi, Bitlis Hânı'na muhabbet-nâme ve istimâ'letler [kandırmacalar] yazıp nâme ile Erganüi Ahmet *Aga mektûblar ile Bitlis Hânı tarafına merkum muslihin âdemler [arabulucu kimseler] ile cânib-i Bitlis'e müteveccih oldukları saat, *tuglar da hân üzre gitmeden avdet edip [dönüp] nefîr-i rihletler [göç boruları] çalınıp paşa-yi müdebbir [tedbirli paşa] yetmiş bin askerle Şat'ı yine Diyânbekir canibine geçip.
1 Mefânkîn (Mayyâfârikîn): Silvan. -NÛ.
2 Bu hadis için bkzs. 347. -NÛ.
3 Knrarim yedi ayetten oluşan ük suresi (Fatiha suresi), -NÖ.

.^rlık akibimce lardımcal gclsinl' diye Kudde Mehmet "kethüda 1le Recep •Uethû-^yt "serdar edip, kendi ol gece * ılgar edip. Zerzivan BogazCn geçip, enest vakt-l
j^ıda lögleyin] kal'e-i Mardin altında müfid ve muhtasar "çadmyla meks edip p^lıpj, anda yem kestirip, andan yine * ılgar edip, vakt-İ Şafâde (gün ağarırken] jjarûk atlı olup gelen kırk bin asker ile Saçh Dagı'n (dağım) çevirdikte anı gördük
Diyânbekir altında gönderdiği Mehmet Emîn Paşa meğer *cebel-i Saçlrhın câ-pjb-i erba'asın muhasara etmişler [dön yanım kuşatmışlar]. Kûh-i bî-âman içre [^inansız dag içinde] sâkinân-i bî-âmân Ekrâd-i Yezidiyânlar [oturan amansız Yezidi jürileri) taraf taraf paşa-yi mumâ'ileyh ile tınm tabatak (?) deyip, tarafeynden [iki yandan] kurşunlaşmada idiler. Hemen paşa ile gelen askeri dahi vakt-i Şahide Sav (jfkayalannm altında pinhan olup [gizlenipl, metrislere [siperlerel girdiler. Hattâ 1^ «bolükbaşımız olan Zıpır "Bölükbaşt ale's-sabâh [sabahleyin} "Hayya ale's-salat" [haydin namaza] mahallinde [yerinde] alâ-melei'n-nas Iherkesin önünde] kırk bayrak »sanca ile san an gibi küh-i Saçlı'ya l Saçlı Dagı'na] âteş-i sûzan lyakıct âteş] saçıp jjttrisc girdiler.
Çün ale's-sabâh [sabah] oldu, geriden asker-i deryâ-misâl ideniz gibi askeri gelip ^-i Sincar [Sincar Ovası] *hayme ve *hargâh, bâr [ağırlık] û "bengâh ile lâlc-zâr 0jupzeyn oldu [laleliğe dönüp süslendi]. Üç güne dek asker-i islâm'ın gerisi gurûh güruh sahrâ-yi Sincar sera-perdeler ile dolup asker deryâ-misâl günden güne Saçh nfırleri üzre musallat olmaya başladılar" diye bast-i mukaddemeyi [söze girişi) Fi-^ri Mustafâ Paşa'ya takrir edince [söyleyince] âlem-i hayrette [şaşkınlık dünyâsında] kahp eydür;
"Canım Evliya Efendi» nice girdiniz ve nice cenk ettiniz ve nice mâl-i ganâim [doyumluk] alıp bu kûh-i menhusta [uğursuz dağda] bu Yezidî Ekıâdı'ndan [Yezidî Kürtlennden] nice intikam alıp mansûr ve muzaffer oldunuz. Benim Yezidî meVûn-l^rdnn ciğerim hûn [kan] olmuştur kim, pâdişâh tarafından bana nice kere ta'n-âımz [paylayıcı] emr-i şerifler [buyruklar] ve mekâtibler [mektuplar] gelirdi. Amma ben kimseye keşf-i râz etmeyip [sırrı açmayıp] bu Saçlı üzre sefer ermeği derünumda pinhân ederdim [içimde gizlerdim]. Âhir [sonunda] ben dahi Bitlis Hânı'n İHanını bahane edip deryâ-misâl asker ile ol canibe [o yana] müteveccih olup [yönelip], 'bi-ftnri Hayy ü Kadîr* [Tann'nm buyruğuyla] ol bed-nâmda [adı kötüye çıkmışta] çok gûşmal [kulağa küpe] oldu ve hayli mâl-i firâvân [pek çok mâl] alıp, bu canibe bu Yezidî mel'Ûnlanndan şehîdân-i deşt-i Kerbelâ'nın [Kerbela Çölü şehitlerinin] ve haz-îet-i İmâm Hüseyn'in kanın alırız ve inşâ'allâh cümle Yezidîlerin ser-i nâ-tırâşlann [tıraşsız başlarım! seyf-i meczûm [keskin kılıç] ile tıraş edip mâl-i ganâimler Ido-
 ve duhter-f pakize-ahtarler {lekesiz kızlar} ve *gulâm-i mümtaz [stçL^ •fcöfclerj aürız" diye ddd ü cehd edip [çabalayıp] ol kûh-i bî-âmâna [amansız dagaj sarıldılar ve cümle tâ'ife-i ¦sanca-i pasa [paşanın bütün *sanca tayfası] hamd-i jj^ dâ edip (Tanrıya şükredip] "işte şimdi bunu muhasara ettik. Amma canım Evljyj Efendi, Melek Ahmed Pasa Efendimiz'le nice feth ettiniz bana mufassâlan takrîr eyjc (ayrıntılı olarak anlat]" diye rica etti. Yine bakır eyitüm:
"Şöyle ma'Iûm-i sa'âdet ola kim ol asırda (dönemde] paşa pederinizin kâmi] (tam] yermiş bayrak "sekban ve "sarıcaları ve on bin şâir agavât [ağalan] ve "hud. damlan olup cümlesi Abaza ve Çerkez ve Gürcü şahbazları [yiğitleri] idi, Birbirlc-rinden hicâb edip [utanıp] cenkte asla zimâm-keşîdelik etmez idi [yular kısmaya kalkmazdı]. Ve nâmûs-i Muhammedi ne idigûn [İslam namusunun ne olduğunu] bilirlerdi. Cümlesi derûn-i dilden ve cân ü gönülden [gönüldeni *cebel-i Saçjfya /Saçlı Dağına/ sanlıp 'İnşâallâh bizim *sanca askerin peyda eden pirimiz Sultân Ahmet "veziri Nasüh Paşa Efendimiz bu Saçlı Dagı'nda münhezim olduğunun [ye-nilgiyc uğradığının] intikamım alıverip, bu dağda bizim *sanca askerinden yedi bin şehbâzunız şehîd oldu, inşâ'allâh ol şühedâlarımızın hûnlarm [şehitlerimizin kanlarını] bu Yezîdîlerden alırız" diye cümle tüfenk-endâz yemîn-i billâh ile derûn-i dilden ve cân ü gönülden cümle guzât-i Müslimîn, Melek Ahmed Paşa Efendimiz ih-Ümâm-i tim [tâm dikkati] ile ve ibram ve ilhâhıyla [üsteleyip sıkılamasıyla] cûrnle guzât-i Müs&nîhe (islam gazilerine] istimâ'Ietleriyle [vaatleriyle] ve herkese ihsan fi inam [bağışlar] ve va'd ü vald [vaat ve yıldırmalar) ile cenge tergîb ettirip [istek-lendîrip), ale's-sabâh [sabahleyin] Saçlı Dagı'nın yetmiş seksen aded yerlerinden eflâke [göğe] kemend ile uruc eder [ağar] gibi gtjzût-i Müslimîn her taraftan Kûh-i Bî-sütûrmn1 zirve-i âlâsına [doruğuna] çıkıp ve taraf taraf cenge âhenkler edip [yer yer savaşa başlayıpJ kâmil [tâm] yedi saat kavm-İ şeyâtin ile kavm-i Melek Paşa [şeytanlar kavmi ile Melek Ahmed Paşa kavmi] bir savaş-i perhâş ettiler kim semâdaki tgökteki] kerrübiyârıİar [melekler] bu zemîn (yeryüzü) Melek Paşasının çengine en-güşt ber-dehân ettiler [parmak ısırdılar]. Ol arbede içre yedi yüz yiğit hâke [top-rağaj düşüp, câm-i memâtı nûş edip [ölüm kadehini içip], üç bin yedi yüz aded Saçlı Yezîdîsi mürd olup [ölüp], bî-mezit oldular [azaldılar].
Çünkim ceng ü cidal ve harb ü kıtal [savaş ve vuruşma) vakt-i guruba kalıp, âlem şeb-i muzlim [karanlık gece) oldukta taraf taraf *tabl-i asayişler [rahat davul-
1 Bkz.60.s., 2. not.

ılf,j çalınıp, herkes cenk ettiği mahallerde pür-silâh amade [hâzır] durup, yüce yüce ^irislere girip, taraf taraf "karakollar la'yîn olunup, ol şeb-i muzlimde kemingfth-
l,rııı [pusularda] hâzır olan guzât-i Müslimîn [İslâm gazileri] üzre hırsızlığa gelen Ye»cB Ekrâdlanndan [Kürtlerinden] kâmil [tâm] sekiz yüz kelle ve yetmiş beş diri Yeddi gelip, anlar dahi kelle paça olundu [kelleri uçuruldu]. 'Can ber cehennemest' [canı cehenneme].
Ale's-sabâh [sabah] ki oldu cümle guzât-i Müslimîn [islam gazileri! Sincâr Dağı üzrebağlara müstevli olup [ele geçirip], üç yüz pâre kuraları [köyleri] nehb ü garet ettiler [yağmaladılar], amma bir iğne ve bir iplik ve bir fâhte (üveyik kuşu] ve bir tnâkiyân [tavuk] ve bir kelepir ve mekûlât ve meşrubat makalesinden [yiyecek ve içecek çeşidinden] bir dâne-i hardal [hardal tanesi] ve mismâr [çivi] bulmayıp, paşanın "fermâmyla cümle hanelerin [evlerini] âteş-i suzan ile lyakıcı ateşle) harâb u yebâb [kmk dökükl edip burya ile [hasırla] mestur lönülü] hanelerinin düd-i siyahı [karadumanı] evc-i âsümâna peyveste oldu [göğün en yüksek noktasına erişti]. Amma bâglannda olan engür-i gûnâgûnlar [çeşitli üzümleri Hudâ-yi mûteâl alimdir [Ulu Tann bilir] ki bu kırk bir sene seyahatimde bu abd-i hakir Evliyâ-yî fakır görmemiştir. Bu kadar bin bağların cümle mahsulâtların [ürünlerini!, vâsi' [genişi sahrada olan hububâtlann (tahıllarım! bırakıp, cân başlarına düşüp, cümle ka'r-i zeminde [yeraltında] mağaralara girip, câ-yi menâs [sığınak yeri] edindiler kim her bir gâr-i yetimân [tek bir mağara] biner ikişer bin bî-âmân Ekrâd-i Yeddân [amansız Yezidi Kürd'ünü] alır. Cümle evlâd ü ensâblanyla (çocuk ve soylanyla] ve cemi' zî-ktyrnet eşyalarıyla ve cümle me'kûlât ve meşrubâtlanyla [yiyecek ve içecek-[eriyle] zîr-i zeminlere [yerin diplerine) ve gâr-i yetîmânlara [mağaralaral girip mû-Eehassınoldular [kapandılar].
Amma nice diller Icanlı tutsaklar] sayd olunup [avlanıp], anlann kelâmı [sözleri] üzre 'mukaddema [daha öncel ale'l-gafle [aymazlıkla] Mehmet Emin Paşa gelip bu dbâli [dağı] muhasara ettikte [kuşattıkta] cümle hâzır olan darıların ve şâir hububâtlann kaldırmamışlar* diye esirler haber verdiler. Amma ne çâre kırk elli bin ttV ienk-endâz mel'ûnlar mağaralara girip, mazgal deliklerinden kurşun vurup, yanlarına varmak mümkün değil.
Ahir-İ kârlan [işlerinin sonucul bu kavmin böyle garlarda (mağaralarda) muta-hassmolmaktır [kapanmaktır]. Hattâ Sultân Ahmed asrında [döneminde] *vezîr Na-sûhPaçalıyı bu melunlar bu dağda Öyle kırmışlardır kim hâlâ üstühvân-i âl-i Osman [Osmanlı soyu kemiği) püşte püşte [tepe tepe] zahir ve bahir idi [ortada ve belliydi]. Bu ahvâl-i pür-melâli [bu çok acıklı durumu! hod Melek Ahmed Paşa Efendİ-

mtz bilip, can başına düşüp, cümle asker-i İslâm aşağı sahradan geçirip 'cebeL Sincâr (Sincar DagıJ üstünde olan bağlar İçre meks ettirip (bekletip] bu bâg ve b^ çeleri mülkiyet özre zabt edip, gûnSgûn kûlbe-i ahzânlar1 peyda edip (yapıp) sâk,n oldular (oturdular].
Ve cümle asker-i Islama tenbîh ve nice kere yüz bin demet dan sn plann lanni] mağaralar üzre koyup, âteş edip, üzerlerine tulum tulum sirkeler döküp saplar döküp, üstâd kûhkenler [dag kazıcılar] Ferhâdî külünkler ile (Ferhâd'a yakısı*-taşçı kazmalanyia] kayalan kmp, nice yerden delikler zahir olup Ibelirip], ol delik, leiden içre nice bin dan demetlerine âteş edip, gârlann (magaralann] içine ilki q. tikçe [attıkça] dcrûn-i garda [mağarada] olan mel'ûnların sagir ve kebir sıbyanUn (küçük büyük çocuklan] feryâd û figânlar (bağırıp çağrışmaya] etmeye âheng etliler [başladılar].
Ve kal'e-i Mardin'den (Mardin Kalesinden] develer ile altı aded arabalı top-j kûblan [dövûcû toplan] getirtip, nice magaralann mesdûd olan (kapalı olanl kapılarının mümkün olan yerlerine toplar koyup, gär [mağara] kapılan mesdûd iken münhedim olup {yıkılıp] içinde olan melalnleri (mel'ûnlan) cümle kırardı. Üstat kûhkenler (dag devirenler], ecene [keski] ve külünkler [taşçı kazmalan) ve kûskûler [delici uzun demirler] ile kayalan nakb edip [delip], ol deliklerden garlar içre [içine] şişeden el " kumbaraları atıp, her * kumbara melun Saçlı Yezîdlen üzre isabet ettikçe mel'ûnlan pâre pâre [parça parça] ederdi. Ve nice gârlann kuyulan âli [yüksek] olmağın [olmakla] mümkün olan yerlerin dahi âlisinde cereyan eden (akan| sulan, asâkir-i İslâmlar ve kûhkenler yollar edip garlar içre sular cereyan ettikçe [aktıkça] gar içre gark-âb olduklarından (bogulduklanndan) ihtida' [ilkin] bu güne ftür] müte'ezzîolan [eziyet çeken] melunlar âmân ile [bağış dilemeyle) taşra çıkınca, hemen herkes garlara su salmağa başladılar ve top-i kûbdan münhedim olan (yıkılan] gârlann agızlannda yığılan dan demetlerine rüzgârdan tarafa ateşler ettikçe alev-ber-alev (alev alevj âteş-i Nemrûd2 (Nemrûd ateşi 1 derûn-i gardaki (mağaradaki] Yezîdlen kebâb-i buryân (buryan kebabı] ederdi. Ve şişe el * kumbarası her birin pâre pâre ederdi ve lop gülleleri kellelerin gaitan ederdi (yuvarlardı] ve cereyan eden (akanj uyûnlar (pınarlar] onlan gark-âb ederdi (boğardı].
Hulâsa-i kelâm (sözün kısası], yedinci günde 'El-âmân, el-âmân (bağışla, bağışlaj! Ey gûzîde-i âl-i Osman (Osmanlı soyunun seçkini]!* diye her biri bir derde
1 Bkz. 330. s., l.not.

2 Bkz. 43. s.. 2. not.
394
MELEK AHMET PAŞA DAİRESİNDE
1 BM3.S., 2. not.
" Selmân-i Pak: Muhammet Peygamber zamanında yaşamış, onun övgüsünü kazanmış ve berberlerin piri olarak ün almış kişi. -Nö.
395
jnûbtelft olduklarından taşra çıkınca azamet-i Huda (Tann'nm bûyukUıgtil bu gar İçte dahi âteş-i Nemrûd-vâr1 (Nemrut'unkine benzer ateşi ile cümle guz&t-i Muslimin jlslâm gazileri) garlara girip, kimi sehîd olup kimi gazi olup. dahi gah cenk ile vt gah âmân ile *" sene mah ** günü ol Kahkaha-misâl Saçlı Dağlı içre Yezîdlleri saclarından kesân-ber-keşân (sürûkleye sûrükleye] sürüp çıkanp, saçlı kellelerin seyf-i meczûm (keskin kılıç] ile guzât-i Müslimîn Selmân-i Pak2 "köçekleri gibi tıraş ederlerdi. Nice Yezîdîler ehl ü ayallerin (eşlerinin] *esîr oldukların [oldukbrmıl görüp kendi kendilerin gözlerin çıkanrdı ve nice bin kenduyu (kendisimi hançeriy-lc vururdu ve nicesi kılıç üzre düşüp mûrd oldu löldü] ve nice bini dahi dalkılıç olup hasmına karşı gelip ya vurup ya vuruldu. Ve nicesi evlâdlanyla sarılıp kayalardan aşağı atılıp pâre pâre (parça parça) olurdu.
Bu hâli asker-i İslâm görüp anlar dahi var makdûrlann (olanca güçlenni] sari edip [harcayıp], anlara bir tîg [kılıç] vurdular kim ol Yezidîlerin kam kayalardan revân olup [akıp] inşâ'allâh bedest-i Melek Ahmed Paşa (Melek Ahmet Paşanın elinde] şehîdân-i deşt-i Kerbeiâ'mn hûnlannın (Kerbelâ Çölü kurbanlarının kanının] intikamı alınmıştır.
Hulâsa-i kelam [sözün kısası], on gün on gece öyle ceng-i azîm (büyük savaş] olmuştur kim Küçük Ahmet Paşa ile Dürzi daglannda Maanoglu cengi böyle olmamıştır. Kâmil (tam] dokuz bin kelle ve on üç bin altı yüz nisvân-i sahib-isyân [başkaldırmış kadın] ve merd-i Yezîdân (Yezid erleri) ve bintân ve •gümân ûserâlaı (kız ve erkek tutsaklar] alındı. Ve akın ve gümüş evânî (kaplar], halhaUar ve tavk (gerdanlık] ve arakiyeler [takkeler] ve şâir mâi-i ganâimler [doyumluklar] alındı kim diller ile ta'bîr ve kalemler ile tahrîr olunmazdı idillerle anlatılamaz, kalemlerle yazılamazdı]. Yedi aded Bapirleri giriftar oldu (ele geçti]; "Bapir" hâkimlerine ve şeyhlerine derler. Hattâ bir Bapir zencîrde iken *sancalann *serçeşmesi Zıpır *Bö-lükbaşı yorgun uyurken hemen ol Bapir nâm melun pirsiz *bölûkbaşınuı belinden hançerin kapıp Zıpır 'Bölükbaşı'ya tarfatü'l-ayn içre (göz açıp kapayıncaya deki yedi yerden hançeriyle Zıpır *Bölükbaşı'yı zahm-dâr eder [yaralar!. Zıpır •Bolûkbaşı da cânhavliyle Bapir-i melunun destinden (elinden] hançeri alıp, ol ân âmân vermeyip, Bapir'i pirsizlerinin yoluna gönderir. Tâ bu mertebe mel'ûn Yezidî vardır kim gayet şeci' ve zehre-dâr ve ciger-dâr (çok yiğit, yürekli] kâfirleri cümle (hepsi] siyah kelbe (kara köpeğe] peresıiş ederler (taparlar]. Köylerinde asla mesâcidleri
SEYAHATNAME
[mescidlerij yoktur. Ve savm ü satar tan (oruç ve namazdan J ve hâcc ü zekâttan ve kclimc-i şahadetten berilerdir [uzaktırlar]. Ve bağlarında âbdâr engürleri {sulu uzûmlerij olmakla cümle meyhorlardır [şarap içicilerdir].
HâsıM kelâm [sûzûn kısası] Melek Paşa'ya imdada gelen Van ve Diyânbekir "Eyâletinin cümle asâkir (askerler] ve Mardin ve Diyânbekir'in ve şâir kıla' ve bûi-dânlann [kaleler ve kentlerin] askeri bu Saçlı Dagı'mn magaralanndan çıkan mal-i ganâim [doyumluk] ve sair ve mekûlât ve meşrubat yiyecek ve içecek] ve sair bakır evânî (takımlar] ve hanedan bisâüan makülesi on gün ve on gece cümle asker taşıyıp, henüz deryada katre ve güneşte zerre taşımamışlardı, tâ bu mertebe mal-i Karun'a1 [Karun malına] mâlik Yezîdîler idi. Zîrâ Kerbelâ hâdisesinden [olayından] beri bunlar müna'am olup [bolluk içinde yaşayıp], bir mülûkdan [hükümdardan] hadîse [felâket] yemeyip, bir yerleri rahnedâr olmamıştı [zarara uğramamıştı].
Hatm-î kelâm oldur ki [sözün sonu budur ki] Melek Ahmed Paşa'ya bin altmış *kese mâl ve on bir "kese altın halâle ve üç bin tüfenk-i cevher-i pür-renk (renk renk mücevherli tüfenk] ve üç yüz denk harîr-i gûnâgûn renk [çeşit çeşit renkte ipek] ve nice yüz denk bârûd-i siyâh-renk [siyah barut] ve üç yüz aded katır ve bin sekiz yüz aded sagîr ve kebîr esîre (küçük ve büyük kadın tutsak] ve bî-hesâb ak-mişe-i lâ-nazîre [hesaba gelmez eşsiz kumaşlar] ile paşa mugtenim olup [doyumluk alıp] kendine öşr-i "sultân değdi. Sâ'ir "ümerâya ve "a'yâna ve gayri serkârda [işbaşında] olanlara ve gayri guzât-i Müslimîne [İslâm gazilerine] değen mât-i firâ. vanlann [çok sayıda malın] hadd ü hasrın [ne olduğunu] Kerîmü'ş-şân Allah [şanı ulu Tann] bifir.
Her bir "hayme ve *hargâhta elbette beşer ona aded mahbûb ve mahbube ve gayri üserâlar mukarrer idi [tutsaklar vardı]. Koyunlan ve atlan ve câmûslan [mandalan] yok idi, amma katıdan ve keçileri çok idi."
Bu kûh-i Sincâr'ın [Sincar Dagı'mn] bir canibine [yanına] Saçlı Dagt denmesinin aslı, cemi* [tüm] halkı avrat gibi fetıle fetîle [örgü örgü] saçlılardır ve gayet pis ve pîs [aşağılık] kavmdir. Bi-emr-i Hudâ İTann'nın buyruğuyla] pire ve kehle [bit] HazreM Nûh asnnda [çagmda] bu cebelde [dağda] yılan külünden hâsıl olmakla Saçl] Yezîdîlerinin gîsüiarında [saç örgülerinde] nice kere yüz bin pire, kevâhile [bitler] âşiyân [yuva] yapmıştır. Ve esbâbları [giysileri] cümle [hep] alaca softan şâl û şapîktir ve kuşaklan harir-i elvân-i cariktir.

Desturları [sarıklarıI alaca serbend-i harîrdir [başa sarılan ipektendir]. Paylarında [ayaklarında] pöçüklü [kuyruklu] ve
1 Blez. 161. s., 2, not

^dı ve sıdısî ve hezarî kepkepili [demirli] ve kuyruklu pabuç giyerler, zlrt
jjjpkûl g*)*1 lco1^ sengistân [taşlık] yerdir. Silahlan kılıç ve hançer ve tûfcnk ve ^Ijdır. Cflb ol şeydir kim Ayntâb [Antep] gedeleci [okluğu] gibi ok ve yay konur ve ^rine bend olur bir silahtır kim cab derler. Amma kurşun atmada ol kadar hu-
elVCrdirlcr [ustadırlar] kim pireyi kurşun ile vururlar; amma lüicnklermi görsen jjjrtıukreye1 almazsın, maliyetli [pahalı] değildir, amma yahşi [iyi] nişan vurur.
gkseriyyâ [çoğunlukla] halkı kasîrü'l-kâme [kısa boylu] ve başı kelem-ser llaha-^ başlı] ve gerdeni [boynu] yok, hemen başı güya [sanki] omzundan bitmiştir, am-omuzlan vâsi' [geniş] ve sîne-i pür-kîneleri ikin dolu gûgüsleril ariz Icnlil ve kemerleri [belleri] kalın, bâzûlan [pazıları] ve baldırları yoğun ve ayaklan vâsi" [yayvan], gerçi dıv-dest Idev elli] ve Ferhâd-vârlardır [Ferhâd gabidirler] amma İâri-sO'l-hayl [at binici] değillerdir. Gözleri siyah, müdevverdir lyuvarlakürl ve kaşları -jyet gürdür. Bunlara şâir [öbür] Ekrâdlar [Kürtler] sekiz bıyıklı derler. Zârft iki bıyığı ve iki kaşı ve iki bumu deliğinden ve iki kulağı deliklerinden cümle [hepi bıyık gibi kıllar bittiğinden beyne'l-Ekrâd [Kürtler arasında] bu kavme sekiz bıyıklı derler, Ve cemî' [bütün] vücüdlan kara koyun pöstekisi gibidir. Ve ağızlanna pabuç sığar, at gibi dişli ademlerdir [adamlardır]. Hakîkat-i kelâm Isözün gerçeği] bir ga-rîbû't-heykel [görünüşü tuhaf], turfe [şaşılacak] ve acîbe-likâ [acayip suratlı], mehîb ûdîv-çehre [korkunç, dev yüzlü] heriflerdir; amma gulâmlan [erkek çocukları] on seneye baliğ olunca [vannea] nâ-bâltğ [erginleşmemiş] körpedir, amma on yaşından güzer etse [geçse], yirmisinde güzeşte imiş [basmış] yiğit gibi tüylü, Yezîd-çehre [Yezit suratlı] olurlar ve gayet katillerdir [çok öldürücüdürler].
Zenâneleri [kadınları da] hem-çünân [onlar gibidir], amma zeminde pâymâl olup [ayakaltında kalıp], topuklanna ermiş siyah ğîsûlanna Isaç örgülerine] aşk olsun! Ve zenâneleri kâmil [tam] bir senede doğururlar. Evlâdlanna ibtidâ siyah kelb [köpek! sudu verirler. Bunların diyânnda bir kelbe seng-sâr etsen [taş atsan) ol ân ol âdeme âmân ü zaman vermeyip kati ederler [öldürürler]. Zîrâ sagîr ü kibânn [küçüğünün büyüğünün] hanelerinde birer, beşer, onar kelbleri vardır kim, evvel (önce] ta'âmı [yemeği] kelbe verirler, anlar [onlar] doyup, ba'dehû Isonra] kendileri yerler. Zîrâ cümlesi kelbe taparlar ve cümle kelbler kendileriyle bile (birlikte] yatırlar (yatarlar]. Bin kuruşa ve on katıra siyah kelb alırlar.
Ve soğanı ve cacıklı peyniri bu kavm dâ'imâ koynunda gezdirirler. Bir âdem bu kavmin önünde bir baş soğanı yumruk ile ezse ol âdem başın [adamın başını] ezip
Nukre: OsmanUlann ilk gümüş paralan. -NÖ.

kail ederler. Ve bir acîb û garib [şaşılacak şey] dahî oldur kim, bu âdemler mûTd olsa {ölse], eger mûnım (cömert] ise ol âdemi soğan suyuyla gasl edip (yıkayıp] masadına fgömûtûnel nice kelle soğan korlar. Hele mürdelerinin [ölülerinin] lâş^ murdarlarının [mundar leşlerinin] kefenlerine kelb tüyü koyup maşadlanna defo ederler. Nice kere esirlerinden [tutsaklarından] sual ettim [sordum], sıhhati özre haber vermeyip [gerçeği söylemeyip! "Peyvâz hoşest" derlerdi; ya'ni "Soğan iyi. dir" derler. Hakîknt-i hâl [işin gerçeği] meşhur meseldir kim, bir Kürd'e sual etmişler "Sen pâdişâh olsan ne yerdin?" demişler, "Soğan cücüğü yerdim" dernic Hakka ki [gerçekten] Kürdler soğanı sevip "Peyvâz, hüb hûb t soğan güzel, güzel}" derler. Garib-i diğer fbaşka tuhaflık] oldur kim, bu Ekrâdlann [Kürtlerin] cânib-i er. baasına [dört bir yanına) bir çizi çizsen, ol çiziden taşra [dışan] çıkmak ihtimâli [olasıhgıj yoktur; meğer [ancak] bir âdem gelip, ol müdevver [yuvarlak] çizinin bir tarafın [yanını] boza, andan [ondan sonra] taşra çıka. Yoksa ol çiziden içerde mûrd olacağın [öleceğini] bilse taşra çıkmak ihtimâli yoktur.
Bu diyarda bir kelb dogursa şâdmân ederler [sevinirler]. Bir kelb-i siyah [kara köpek] mürd olsa [ölse] soğan suyuyla gasl edip ve kefenleyip vaveyla [feryatlar] ile mûrdisrin-i kelbe [köpek gömütlüğüne] götürüp defh ederler ve kelb canı için koyun kebâblarm hayâtta olan kelblerine verirler. Hakka ki [gerçekten] arslana benzer kelbleri var ve bu diyarda asla kurd yoktur.
(Seyahatname, c. 4, s. 65-71)
67. diyarıbekir'den bitlis'e
Tulumdan keleklerle Dicle'yi geçi}. - Eji benzeri almayan Batman Köprüsü. - Köprünün demir kapıları, banları, bölmeleri, - Melek Ahmet Pofa ile buluşma. - Bitlis Han'ı Abdal Han'ın Melek Pafa'ya jöleni. - Bitlis Hanına öğütler. - MAP Van'a giderken Han, Evliya Çelt-bi'den birkaç gün kalmasını istiyor. - EÇ, Bitlis Ham'm yatıştırmaya çatışıyor. - MAP'ntt öğütlerinden pirelenen Bitlis Han'ı Evtiya'ya kuşkularını dile getiriyor. - EÇ banın kuşkularını gideriyor. - EÇ Bitlis'ten Van'a hareket ediyor.

Evvelâ Diyarı bekir, nehr-i Şat2 (Dicle Irmağı] üzre cisri [köprüyü] tulumdan
1 Peyvâz, Farsça piyaz: Soğan -NÖ.
2 Şatt Irmağı: Bu dönemde Dicle Irmagı'na Şatt ya da Şatt'ül-Arâb denir. Günümüzdeyse Şaı

tûl-Arab, Fırat ve Dicle'nin Irak'ın Kurna kentinde birleşerek, Basra Körfezl'nde döküldüklere yere dek aldıktan addır. -NÖ.
Batman Cisri Batman Köprüsü Batman Suyu kıyısında Malabadi'dcki (bugün Çatakköp* mi eski Malabadi Köprüsü. -NÖ. atec 60. s.,ı.not.

îcelekler ile geçtik. Kelek, bu cisrler dibinde birıâ olunur tulumdan gemilerdir ki gederi tahta döşeli olmakla at ve şâir bısât ile hattâ nice bin kantar bâr-i sakiller (,gjryükler] ile bunlara süvâr olup [binip], cevânîb-i evba'asmdaki [dön yanındaki) korkuluklarına dayanıp, tavla ve satranç oynayarak yemvn ü yesân temaşa ederek [<agı ve solu izleyerekl ve bazan ma'mûr köylere yanaşarak ve mutfağında pişen taamdan yiyerek inşân Bagdâd ve Basra'ya vannea [varıncaya dek} semâ* ve safa ederek selâmet gider. Böyle bir turfa [şaşüacakl gemilerdir ki kendilerine mahsûs üs-tad kelek mellâhlan [gemicileri] var. Diyânbekir'de bu cisr dibinde nice kelek amade [hâzır] dururlar.
Hakir bu cisri geçip şimal ile şark [kuzey ile doğu] arasında bir sâ'atte giderek Sadi Karyesinde Iköyünde] * menzil aldık İkonakladık]. Bu sahrâ-yi lâle-zârda [lalelik ovada] bağlı bahçeli ma'mûr Yermen! [Ermeni] köyüdür. Amma hırsızı çoktur. 01 gece bir denk * çadır ugurlatıp [çaldırıp] hamd-i Hudâ [Tann'ya şükür] yine bıraktırdık. Ve iki hırsız kati ettik [öldürdük], (....)
(....) Kal'e-i Meyâfârikîn [Mayyâfârikîn, Silvan] şimalde [kuzeye] •• sü'âtte vâci-bû's-seyr [izlemesi gerekli] cisr-i Batman1 [Batman Köprüsü): Evvelâ (önce] bu kan-tara-i bî-adîlin [benzersiz, taştan kemerli köprünün] altından cereyan eden (akan], nehr-izülâl-i Batman [suyu tatlı Batman Irmağı], **** kurbunda [yakınında], **** dağlarından gelip, bu pül-i kuzahın [elegimsagmayı andıran köprünün) altından ubûr edip [geçip], cânib-i şarka [dogu yönüne] ve kâh kıbleye [kimileyin güneye) cereyan ederek [akarak] **** altında nehr-i Şatt'a [Şat Irmagınal rizân olur (dökülür); amma bu Batman Cisri altından ubûr ettikte [geçtikte] öyle darb [vuruş] ve hiddetle atılır ki, inşânın kulağı assam [sağır] olur; çünkü bu mahalde Kûh-1 Bî-sü-lün1 parelerinden [parçalarından] nişan verir kayalar üzerinden ubûr eder [geçer]. Burası Diyânbekir, Mafarkin'den [Mayyâfârikîn'den] Hazo'ya ve Bitlis ve Van'a ve gayn diyâr-i Kürdistân'a [Kürdistan ülkesine] me'merr-i nâs [herkesin geçtiği yol) olduğundan nesl-i Abbâs'tan [Abbas soyundan] bir zât kendi helâl malından üç bin 'kese sarf ile birçok mi'mâr ve bennâlar [kalfalar] biriktirip bir azîm (büyük) köprü bina* etmiştir ki tarz-i binası [yapılış biçimi) vaz'-i esâsı (temelinin atılışı) ve kadd û kamet [boyu posu] ve metaneti rihetiyle Anadolu dtyânndaki bütün köprüle-

re fflikür [üstündür]. Nehrin bir tarafı kaya, bir tarafı kumdur. Üstat bennâ [yap, yapıcı], "Bu nehir üzre bir göz cisr [köprü] yapmaktan başka bir ilâç Içare] yoktur* diye bu cisrle tarafeynine [iki yanma] ol kadar metanet Üzre vasi' [geniş] rıhtım vç ıskara esaslar [temeller] bırakıp, bir taraftan Tâk-i Kisrâ'dan nişan [işaret] verir bir
kemer inşâ etmiştir ki mesâfe-i baldeden [ta uzaktan] gûyâ [sanki] râhger [yol gö$. terid] gibi nümâyândır [kendini gösterir]. Cisrin bir çenesinden öbür çenesine varınca kâmil [tam] yüz yetmiş üç adımdır. Vakıa diyâr-i "Hersek'te Mostar Köprü.
sü de bir gözdür, amma bu köprü hendesesindeki zarafet [incelik] ve nizâm-i tim (eksiksiz düzen] hiçbir cisr-i benâmda [ünlü köprüde] yoktur, imdi ey ihvân-ivefe Huda alimdir [Tann en iyisini bilir], bu ömr-i girân-mâyeyi [değerli yaşamı] seyahatte imâ etmekteyim (yok etmekteyim], böyle mehîb ü mahûf kantara (görkemli ve ürkütücü köprü] görmedim. Hey'et ve hikmet [astronomi ve fizik] okuyan ihtimâlti yaranlar folasıbkçı dostların! bu cisrden [köprüden] geçmek ihtimâli [olasılığı] yoktur. Neticesi tulumlar ile kelek ve 'potlar yaptırıp ubür ederler [geçerler]. Zira ta zirve-i a "lasına [doruğuna] çıktıkça cisrin kendiri bâr-i sakîl [ağır yük] olmasın için üsâd bennâ [usta mimar], cisrin zirvesin [köprünün en yüksek yerini] incecik etmiş; ol mahalden aşağı âdem [insan] bakmağa cüret edemez. Amma aşağılan gayet vâsi'dir [geniştir] ve iki tarafında kal'e [kale] kapılan gibi demir kapılan vardır. Bu kapılardan içeri yemîn ü yesârda [sağda ve solda] cisrin temeli beraberliğinde [bitişiğinde] cisrin altında hânlar vardır ki âyende ve revendegân [gelenler ve gidenler] yemîn ü yesârdan geldiklerinde mihmân olurlar [konaklarlar]. Cisrin kemeri altında müteaddid [birçok] hücreler vardır. Demir pencereli şâh-nişînlerin-de [çılcrnalannda] misafirin [konuklar] meks edip [oturup] kemerin karşı tarafındaki adamlar ile kimi musahabe! eder [söyleşir], kimi şebîke [ağ] ve oltalarla balık avlarlar. Bu cisrin yemîn ü yesânnda dahi nice pencereli hücreler vardır. Üstâd-i şî-rin-kâr [güzel işler yapan usta) kasd edip binâ eylemiş. Bu cisrin yemîn ü yesânn-daki cümle korkuluklar pûlâd-i Nahşivânîdir [Nahçıvan çeligindendir]. Amma ûs-tâd-i haddâd [demirci ustası] var makdûrunu sarf edip [olanca gücünü

harcayıp] bir gûna musanna' [süslü) şebîke (ağ) korkuluklar yapmış ve hakka [doğrusu] yed-i talaşını da [elinin ustalığını] ayan etmiştir [göstermiştir).
Bu cisr-i bî-hemtârun [eşi bulunmaz köprünün) Hazo tarafındaki hânda Hazo Beyi adamları olup o taraftan gelenlerden baç alırlar. Mafarkin [Meyyâfârıkîn, Silvan] tarafından Mafarkin Beyi adamları baç alırlar. Amma bu hân dediğimiz binalardan
İran hükümdarlarından Nuşirevân'm kubbeli, görkemli kasrı. — NÛ
MELEK AHMET PAŞA DAİRESİNDE
HısnkeyEâ: Günümüzde Hasankeyf. -NÛ.
401
400
ibralarda [dışarılarda] bir âsâr-i binâ [yapı ürünleri] yoktur. (....) (...) Buradan ileri gidip Hazo Kalcsi'ne vardık.
Hamd-i Huda [Tanrıya şükür] bu "menzilde Melek Ahmcd Paşa Efendimizle buluşup dest-büsı ile [el öpmekle] Diyânbekır Valisi Firari Mustafa Paşa mektûblanm verip, mektûbta tahrîr olunduğu üzre cümle emânetlerini teslim ettik. Vâfir hazz
edipIcokhoşlanıp], cümle "haymeleri tevabi' ve levâhike {adamlanna] bezi eyleyip [verip! o sâ'at otuz yedi "kese ile asâkirine "ulufe verdi. (....)
(....) Andan [oradan] yine paşa efendimizle kalkıp, canib-i şarka [doğu yönüne] sarp ve sengistânlık [taşlık] içre, nehr-i zülâl-i Bitlis İtatlı sulu Bitlis Irmağıl kc-nânnea gidip, Çemender Bayın nâm mühlike-i Zirikî Dağlan [Ziriki Daglan'ron öldürücü] tarafıdır; anda [orada! bir ulu dere içre baş aşağı nehr-i Bitlis cereyan edip [akıp], Kal'e-i Hısnkeyfâ [Hısnkeyf Kalesi] altında nehr-i *** mahlut olur [karışır].
Bu mahalde ol sarp mahallerde Abdal Hân askeri nümayân olup [görünüp), anı [onu] gördük Abdal Hân atından nüzul edip [inip], pertâb ederek Uleri atılarak] paşaya gelip *rikâbm büs edecek [öpecekl mahalde [yerde] paşa dahi esb-i sabâ-süratinden [yel gibi giden atından] nüzul edip [inip] biribirlerin der-âgüş edip Iku-caklayıp] öpüşerek, görüşerek hayli musâhabetten [söyleşiden) sonra Hân eydür:
"Sultânım, sehl [azıcık] ata suvar olup ileride bir fütur [kahvaltı 1 tcnâvül edesiz [edesiniz]" dedikte, paşa atına süvâr olup yine alay-i azîm ile sekizer kat *mchteıhâ-nesin döverek gidiyordu. Anı gördük bir çemen-zâr dere içre tarz-i Accmâne ve Tûrkmâne ve Kürdâne dirim obalan ve Acem tengetirleri (küçük asker çadırlan] ve Osmanlı sâyebânlanyla [büyük *çadırlanyla] ol çemen-zâr *hayme ve *hargâh ve serâ-perdeleriyle [otaklanyla] lâle-zâr t lalelik] olmuş.
Paşa ol cây-i müferrihe [o iç açıcı yere] vanp, serâ-perde-i hânda karâr edip, ân-ivâhidde [bir anda] cümle altın ve gümüş lengerler [yayvan kaplar] ile fagfûrî [porselen] ve balgamı [kaymaktaşmdan] ve *mertebânî kâseler ile bir simâı-i Muham-medî [şölen] çekilmiştir iki] Cemşîd ve iskender ve Keykâvûs'tan beri öyle ta'âm-i fırâvân-i mümesseki [misk kokulu bol yemeği] bir selâtin-i selef [önceki sultanlardan hiçbiri] çekmemiştir. Huda'ya ayan ve beyândır kim Melek Ahmed Paşa Efendimiz üç bin askerine, bu üç bin dahi Hân nökerine ve istikbâle gelen şehir a'yânına ve etrafta olan Kürt hasenatlarına kifayet ettiğinden mâ'dü [yettikten başka), çemen-zâr üzre nice bin sahûn-i [sahanlar] ta'âm-i gûnâgûn (çeşit çeşit yemekleri döküp, andan hareket olunurken hemen hân-i âlişân [şanı büyük], paşa huzurunda ser-beze-
SEYAHATNAME
"Evlİyâ'm, görürsün sizin paşa bize deve kinli olduğun bildirip, Rahova'da *hayme içre bize suret-i haktan görünüp nasihat yüzünden bize yirmi otuz yıllık maddeleri yüzümüze vurdu. Bu sizin paşadan ihtiraz üzre olmalıdır [sakınıl-mahdırj. Amma olmaya illâ hayr [hayırlısı olsun]" dedi.
Hakîr eyitüm:
"Vallahi Hân'ım, paşa sizden hicâbdadır. Kesre t-i muhabbetinden [sevgisinin çokluğundan] hânıma biraz nasîhat-âmîz [öğüt verici] sözler söylemiştir. Olmaya kim siz o kelimâdardan [sözlerden] muğber-ül-hâtır olasiz [gönlünüz incinsin]. 9u Kürdistân'dır. Halkı mütemerrid kavm-i Rujegiyân'dır [inatçı Rujegiyan kavmidir]. Bir tarafınız kavm-i Van'dır. Mabeyninize [aranıza] münafık [arabozucu] girip, arada sulh u salâha mugayir [barışa aykırı] iş olmasın diye paşa kardeşiniz hânıma mu-
402
MELEK AHMET PASA DAİRESİNDE
İsteten (sevgisinden] nice pend-gunâ [öğüt yollu] kelimâtlar etmiş. Hâmm siz ol lamdanmahzüz olun [hazzedin]. Yoksa paşa gıll u gıştan beri (gizli düşmanlıktan jjjaık], kîn Û kibir [kin ve büyüklük] ve bugz u adavetten âri [düşmanlıkuuı
gitmişi, vüzerâlar serveri [vezirler önderi] bir sehî [cömert] ve zekî kimsedir" di-yc paşayı vâfır medh ettim (çokça övdüm].
Hân bu kelâmlardan hazz edip [sözlerden hoşlarupl hâmûs-bâş oldu [sustu!.
Netice-i meram üç gün hân ve gayri *a'yân ile cân sohbetleri edip her gün et-ligimiz safâ ve zevkleri ve temaşa ve revnakları [güzellikleril tahrîr eylesek tyazsak] bir tûmâr-i dırâz [uzun bir tomar] olur. Dördüncü

gün hân-i âlî-şân [sam büyük lıan] bu hakiri hâkten ref edip [yerden yükseltip], beynel-akrân [eşitlerim arasında] İrtjfp'-i kadrimiz [değerimizi yüksek] tutup, hakire evvela bir semmûr lsamur] kafası yeşil *çuhaya kaplı kürkü ve serâvîl ve kamîse vannea Idon ve gömleğe dek) ser-tâ-pâ [baştan ayağa] bir kat libâs-i fâhire ve bir *kese * kuruş ve iki esb-i sabfl-sûr'at (yel gibi hızlı at], biri kadife üzre mebrûm [işlenmişi sırmalı eyer ve *raht ve 'gaddâresiyle ve Şâm yedegiyle bir küheylân at ve bir dahi *yeikendez sâde çul-lu at ihsan etti. Ve bir Gürcü *gulâmı cemi' esvâbla ve pürsilâh at ile hîbe eyledi. On dön aded şehzâdegân ciger-kuşeleri ve hân 'kethüdası Çâker *Aga ve Haydar »Aga ve Arap Halil *Aga ve'i-hâsıl [kısacası] cümle *a'yân ü eşraf ve aşiret beyleri lakç ve *gaddâre ve tüfenk ve zırh ve kalkan ve çeyrek kuşak ve hançer ve serbend [baş bağı} ve parça harîT [ipek] ve buhtî ve cıskavı, yetmiş adet hançerler ve gayrı tuhef ve Keşmir! şâl ve şapik ve kâse ve ûd [öd] ve anber [amber] ve fincanlar verdiler kim [ki] üç günde üç sepet esvâb ve yedi küheylân at peyda ettim ve *haren>i muhteremden hânın ehli [eşi] Zâl Paşa kızı Sultân hazretleri bir bohça-i zer-dûz [yaldızlı bohça] içre bir kat pâk esvâb ve üç yüz *kuruş göndermiş ve'l-hâsıl her şeyden müstağni olup hânın yanında felekten sehlce [azıcık] kâm alıp [isteğime kavuşup], cümle asâir [oymak] beyleriyle cân sohbetleri edip, Hüseyin Baykara1 zevkleri edip, cümle ahibbâ ile [dostlarla] ve hân-i âlişân ile vedâlaşıp ve mektûblar alıp Van'a revân olduk. (1065, şa'bân gurre - 6 Haziran 1655]
(Seyahatname, c. 4, s. 71-128)
68. abdal han'ın hezarfenüğî
Bıtlıı Hanı Abdal Han, Evliya Çelebi'nin hayran olduğu insanlardan bitidir Fakaı
1 »t 195.1,1, not.
403
nün edip [başını vere koyup] on iki ciğer-kuşeleri [çocukları] ve yetmiş yedi aded hana tâbi' [bağlı] aşiret beyleri cümle ubudiyet edip [bağlılıklarım sunup] ser-beze-mîn ettiler [başlarını yere koydular]. Hân eyûti; "Efendim, bu meles etliğiniz yedi aded *otag ve serâ-perdeler sultânımın safâ nazandır, kabul buyurun ve huzûr-i şerifinize gelen elli aded gümüş sahanlar ve yüz aded Fagfûrî ve *mertebânîler ve cümle bisât ü evâniler ile sultâmmındır ve dört Çerkeş ve dört Abaza ve dön Gürcü *gulâmlar dahi sultâmmın *abd-i *mem-lüklendir" diye dest-büs etti [el öptü].
Paşa dahi kendi kemerinden Sultân Murâd Hân hançerlerinden bir hancer-İ senîz idi [keskin hançerdi], kendi eliyle hânın beline bend eyledi [bağladı] ve bir semmûr [samur] hâna ve üç kürk dahi evlâtlarına ve yüz yetmiş aded kuşaklıklı zer-ender-zer [bastan aşağı yaldızlı] *hil'at-ı fâhireleri hânın cümle tevabi ve levahıklanna ladamlannaj giydirip, esb-i sâiınâtına süvâr olup [soylu atına binip], Mehterhanesini döverek ol dere ve tepeler üzre azm-i şehr-i Bitlis diye hânın bağında on gün mihmân [konuk oldu] oldu.
fa**8? ta***
Bu konulduk sırasında Melek Ahmet Paşa Abdal Han'a Öğür yollu sözler söyledikçe han, Melek Ahmet Paşa'nın kendisine karşı bahaneler arayacağını düşünerek tetikçe bulunur. Pasa Van'a doğru yola çıkınca han. Evliya Çelebi'nin birkaç gün yanında kalmasını ister. Bu arada Evliya Çelebi*ye İçini açar:
SEYAHATNAME
bu haynuıJjgıiu, birçok şeyde olduğu gibi, doğruyu görüp söylemesine engel olacak ölçüye vardırmam ıstır. Horun üzerine olan seferi anlatışında onun zayıf yönlerini gösterdiği gibi, yerine han olan oğlu Ziynettin'İ ağabeyi Nuruddehr'e öldûrtüp, sonra da onu halka paralatmasını, onun ihtiyar yası için uygun bulmadığını belirtmiştin EÇ bu hezarfen handa bütün el islerinin eksiksiz güzelliğini bulduğunu söyler. Bu bölümde zamanın işleri ve işçiliği Üzerine epeyce bilgi vardır.
Bitlis Hant'nın bildiği konular: Kimya ve simya. — Hekimlik, bacamatçılık, cerrahlık. — Usta binici, silahşor, baylar. - Kuşçu, kuf hastalıkları uzmanı. — Gözcü, perdeyi, karasuyu, aksuyu sağaltma yöntemi. — Mimarlık - Ciltçilik. — Resim ve güzel yazı. — Şiir. - Türkçe, Arapça, Farsça karşılıklı çeviri. - Demirci, kuyumcu, saatçi. — Mühür kazıcı. ~ Çalgıcı, fa/p yapıcısı, farkta, müezzin. — Berberlik — Meddahlık, vaaz. — Yayalık, okçuluk. — Boyacılık, dikicilik, çulbaltk - Kazancılık, iğnecilik. — Tatlıcılık, bitki damtimacıltğı. - Pojuculuk, saraçlık. - Kitaplık — Balık avcılığı. - Çömlekçilik, - Ekicilik. - Oğulları da babalarına benziyor. - tp cambazlığı.
Evvelâ ilm-i kimyaya ve ilm-i simyaya ve nice yüz felsefiyât ve ulûm-i garibe ve acibeye {tuhaf ve garip bilimlere! mâlik olduğundan gayrı, "ilmül-ilmânü'l-evvel ilmü'I-beden ve's-sâni ilmû'l-edyân" hadîs-i sahihi [doğru hadisi] üz re öyle üstâd-i hazıktır lusta hekimdir] ki Câlînüs ve Bukrat3 ve Sokrât4 feylesof, Filyakus5 nâm hûkemâ-yi kudemâlar [eski hekimler] bunun yanında tıfl-i ebced-hân [daha abece okuyan çocuk] değillerdir. Zîrâ onlar ol asrın [dönemin) benîâdenüne [insanlarına] göre hükernâlar [hekimler] idi. Amma bu hân, asrın, za*îf ve nahtf adamlannın tabiatına göre nabz-sinâs [nabz bilir], hazık [usta hekim), fassâd-i kâmildir [yetkin bir hacamatçıdır]. Hattâ seksen yıllık bir za ıf ve nahtf, yâdes [lades] kemiğine dönmüş bir berş-nâk [afyonkeş] ve afyon esîri herife mukleler verip, hamama koyup buna bir ilâç etmiştir kim vasfında lisân kasırdır [dil yetmez]. Bu herif-i zarif taze cân bulup, üç günde ter ü taze la'l-gûn [taptaze ve al al) tibkânî (?) elma yanaklı bir adam oldu. Nice bunun emsali kimselere Mesih-âsâ [İsa gibi] cân verir.

Cerrahlıkta hod lâ-nazîrdir [benzeri yoktur]. Attan tekerlenip dam ve bâmdan [damdan çatıdan] uçan adamlan sarıp sarmalayıp, yedi günde ol herif ayağa kalkar.
"Bilimlerin biliminin ilki beden bilirni, ikincisi din bilimidir." -NÖ.
2 Câlûıûs: Galen (129-199 ?). Eski Yunan'ın Hipokrat'tan sonra en büyük hekimi. -NÖ.
3 Bukrat: Hippokrates (Hipokrat) (IÛ 460 ?-377 ?). İlkçağın en büyük hekimi. -NÖ. * Sokrat: Sokrates (IÛ 469-399). Yunan filozofu. -NÛ.
5 Filyakus: 2. Filip (IÛ 382-336). Makedonya kralı. Büyük İskender'in babası. -NÛ.

Iİum bir gûna [bir çeşit) mumyâ-yi kanisi [mineral merhemi] vardır hurd olmuş [ötesi berisi kınlmış] adam mumyadan tenâvül etse [yese] mû-miyâm [kıl gibi ince hcli] kemer-i İskender [İskender kemeni olur.
Ve öyle fârisü'l-hayl [ata binen] silâhşordur, hısân-i sabâ-süratine suvar olup [yel gibi hızlı aygınna binip] cirit ve çevgân lu'bedebazlıgı [oyunculuğu] eyledikte gûyâ [sanki] Rüstem-i' destan-i Zâbilistân yâhûd Şagad-i Irânistan sanır. Ve Kitdb-iBaytârnâme kavlince atların ilel-i bedeniyesin [vücûd illetlerimi öyle bilirdi kim gûyâ Isanki] Hüşeng Şâh'tı.
Ve öyle sayyâddır [avcıdır] kim tülekhânestnde [kuşhanesinde] sayf u şuada [yaz jcı$ta] nice yüz doğan ve çakır ve balaban ve zağanos ve şâhuı, seyfi ve sungur ve loygun [çakırdoğan] ve kırkıl ve kırçaga ve küçüğez ve dölengeç ve karakuş ve atmaca ve karagöz nâm tuyurları [kuşları] kendüye râm edip [bağlayıp! Bitlis derelerinde senede bir kere "keklik göç günü" mahallinde bir günde yetmiş bin kektik avladığı siciHatta müsbettir [yazılıdır]. Amma bu şikâr, hânın 'fermânıyla yılda bir kere cümle aşireti Kürtleri üç gün dağlan süzerek, Bitlis Deresi vuhûş ve tuyür-l günâgûn [çeşit çeşit yabanıl hayvanlar ve kuşlar] ile dere tepeler mâlâmâl [dopdolu] hayvanâtlar olup, lâ-yu'add u lâ-yuhsâ [saymaya ve hesaba gelmez] nice yüz bin keklik şikâr olunup, üç ay bu mahallerde şehr-i Bitlis içte keklik fürühl olunup [satılıp], ol mahalde cümle ahâlî-i Bitlis koyun kuzu etinden müstağni olurlar [nazlanırlar]. Bu şikâra [ava] beyne'l-Ekrâd [Kürtler arasında! "helu* derler, nice yüz bin Ekrâd'm [Kürtlerin] hâyhûylanyla dağlar içre velvele-nâk olur [gürültü içinde kalır].
Ve hân mezkûr bâzlann [avcı kuşların] hastalığın bilmede gûyâ Isanki] Mınü-çehr idi. Kiminin kamın yarıp içinden kirecin çıkanr; kiminin sanın [organım] çıkanp kursağın yine dikip bi-emr-i Hudâ [Tann'nın buyruğuyla) a'lâ sıhhat bulup [sağlığına iyice kavuşup], ol mürg-i zeyrek [akıllı kuş] şikâr alıp ve kiminin burnu üstün keser ve kiminin kanatlanna çelek [tüy] ekler ve kimine tırnak aşılar. Karınca olmuş doğanın kanatların iki kere sirke ile pâk yıkayıp, sonra kuyumcu potasıyla su kabağının tohumunu yumuşak sahk eder [dövüp ezeri, ba'dehû sığır ödüyle ha-mîr [hamur] ederler, ol karınca şişelerin içine koyar, ondan sonra doğanın fâsîı
Bfez. 180. s„ l.not.
Zâbilistân: Rüstem'in ülkesi. Afganistan'ın Hindistan'a yakın olan bölgeleri. -NÛ. Bfcz 207. s., l.not.
Hüşeng: Eski İran'ın ikinci hükümdan. Peşdadlyan soyundandır. -NÛ. Minuçehr. İran'da Peşdadiyan soyundan yedinci hükümdar. -NÖ.

(bozuk] kullan dirseği üzerine çıban gibi cem* olur [toplanır]. Sonra onu ustu ol çıbanları iki yerden yanp biemr-i Huda şifâ bulur. Ve'l-hâsıl [kısacası] ilm_- ^ nâmede [av kuşlan biliminde] Minuçehr-i sanidir [ikinci Minüçehr'dir].
Ve kehhâkkta [gözcülükte] o kadar mahareti vardır kim kırk yıldan beri g^f perde ve karasu inip alil [hasta] olmuş adamın gözüne pınar tarafında bir egriC(. boş mîl sokup gözünün ardına ol mil vardıkta hân beri taraftan ol mili emip baj^ dan hâsıl olmuş karasuyu cümle çıkarıp herîf-i alilin gözleri bi-emri'llâh münc^ [aydınlık] olur. Ak nazil olan [düşen] gözlere dehenec-i Hindi [malakit] ve zükûrî [göz ilaa] ve gubâr-i beyzâ-i leyleği [leylek yumurtasımn tozunu] mu ^ göze çekip soğan zan gibi perdesini aldığını bu hakir gördüm.
llm-i mimaride [mi'mârhk biliminde ol kadar sâhib-i hendesedir [ölçü sahibi dirj kim bu mezkûr sarây-i azîmin [adı geçen büyük sarayın] cümle tarz ve tarh w resmi kendinin zâde-i tabi ta'Iîmiyle [yaratılışının ürünü olan ögretmesiyle] b^ olmuş sarây-i azimdir kim gûyâ [sanla] sarây-i Belkıs1 ve sarây-i Kaydâfe'dir.*
Ve ma'rifet-i mücellidlikte [ciltçilikte] gûyâ [sanki] Süleyman Hân'ın koca m ceiiidi idi.
Ve ilm-i resimde Bihzâd ve Mânî-vâr3 [Bihzat ve Mani gibi) hayâl-pesend [haya. lin beğendiği] tasvirler tahrîr ederdi [resimler yapardı] kim adam görse zî-rûh [canlı] zann eder [sanır] ve ilm-i hatta [yazı biliminde] Imad4 ve Mîr Alî Kuıbü'd, dîn Mehmet Yezidî kadar âb-i hayât ta'lîk-nüvistir İtalik yazıcıdır].
Ve ilm-i şi'rde ferîdü'I-asr [zamanının teki] olup, kâsîde-perdâzhkta [kaside yaz-makta] ve rübâ'iyyâtta [rubailerde] gûyâ [sanki] Azmtzâde Haleti ve Cami ve Hâfiz Sîrâzt7 ve Sâ'ib'tir.8 Ve öyle bahr-i ma'âni-i lügattir [sözcük anlamlanma sonsuz bilginidir] kim bir Arabî [Arapça] kitabı eline alıp cümle ve terkiblerin [tümce ve tamlamalarım) Farisî [Farsça] tilâvet edip [okuyup] fasâhat ve belagat üzre âb û tâb [parlaklık]

verip kıraat eder [okur] ve Türkî [Türkçe) târihleri Arabî yâhûd Faris lügatler ile selâset üzre kıraat eder [akıcılıkla okur]. Böyle bir ummân-i ma'ârif [ekin
1 Sabâ Melikesi Belkıs.-NÖ.
2 fe286.s., l.not.
3 Bfez. 123 s., l.not.
İmâd: Talik yazısında ûn kazanan iranlı hattat. -NÖ.
5 Armizade Haleti (1570-1631): Rubaileriyle ünlü divan şairi. -NÖ.
6 &t 38. s., 2. not.
7 Hafız $irâzî (1325/6-1389/90): Ünlü İran şairi. -NÖ. Sâ'ib: Onlu han şairi. -NÖ.
406
MELEK AHMET pasa dairesinde
' Rsagur/Fisâgûras: Pythagoras (IÖ 582 ?-500 ?), ünlü Yunan filozofu, matematikçisi ve bilgini.-NÖ.
407
Lyggusul TC musannif ve müelliftir [yazardırl.
Ve üstâd haddâddır [demircidir] kim Smcârîî ve Mekrani ve zivzîk kılıçlar ve [unçer ve bıçaklar yapar kim Isfahan kârhanesinde (işliğinde) öyle bir şimşîr-i âteş-db [pariak kılıç] etmeye kadir değillerdir kim yaptığı seyf-i meczümun (keskin Jolıcınl ağzı dönmek ihtimâli [olasılığı 1 yoktur.
Ve üstâd zergerdir [kuyumcudur] kim cemî *murassa*âtlan cümle İhepl kendisi İşler ve bir güna sırmadan at notası örer kim üç bin 'kurusa fürûhı edip [saupl her sene birer ikişerin âl-i Osman [Osman soyu] pâdişâhına hedâyâ [armağan] gönderir kimvâribü's-seyrdir [görülmeye değer]. Ve tütün çubuğu üzre huzme-i gûnâgün ile ve hurda inciler ile çubuk örer kim makdür-i beşer [insan gücünde] değildir.
Ûstâd-i kâmil [eksiksiz usta] saatçidir kim aylı ve günlü ve burçlu ve rûznâmcli vemûnebbihli [alarmlı] sâ'at yapar kim Cân Petro Kaşper bir saat içre İbir saat içinde) bu kadar ma'rifeti icra etmeye kadir değildir. Hattâ merhum ve magfûruleh pederimiz fâtih-i *Eğri Mehmet Hân [3. Mehmet] hâteminde lyüzügünde] sâ'at ettiği gibi, bu hânın engüştünde [parmağında) bir nigın [yüzük] sâ'at var idi kim sihr-âsftr idi [büyü ürünüydü]. Mahall-i sâ'at [saat yeri] geldikte sahibinin parmağın sâ'at neşterlerdi [tırmıklardı] kim kaç sâ'at olduğu andan ma'lûm idi. Bu hâtemin biri dahi hânın damadı Mahmûdî Hânı Evliya *Bey'in parmağında idi. Ol dahi hâmn işi
I
Ve üstâd *mühr-ken [mühür kazıcı] ve hakkak idi. Ahmet *Bey ve Perîd ve Seyri kadar hüsn-i hâk mazmunlar, sec'iyyâtlar kazar ve ta'lik ve nk'ayı yazar kim bt-raisâldir [benzersizdir]. Hattâ bu güna ttz-âb [kezzap) ile Yemini üzre beyaz hat tahrir ederdi kim asla fena bulmaz [yok olmaz], zemin ve zaman mühürleri var kim sihr-i i'câzdır [büyü gibi bir şeydir].
Ve ûstâd-i kâmil hanendedir [çok usta şarkıcıdır] kim ilm-i edvânn Imusikininl rast makamı gibi anası ve dügâh gibi atasıdır. Bunda olan kâr ve nakş ve savı [ses) vezecel [okuma] ve zikr ve tasnîfat ve kaviller ve murabba'ât ve varsağı ve şarkı ve kayabaşı ve maniyâtlar [maniler) bir üstâd hânende^nda (şarkıcıda) yoktur, meğer Fîsâgûr-i tevhîd ve Abdullah Faryâbî ve Gulâm Sadî'de olsa idi. Ve gayet bülend savt-j hafız taksim edip, yirmi dört usûlün dakîkıyla [inceUgiyle] nutk u darb üzre dd-sâzlık edip [tef çalıp), bir kâr savt u zecel okudukta [şarkı söyledikte) istimâ' eden [işiten] adam kârdan [işten] kalıp bî-kâr [işsizi ve hayran olması mukarrerdir
[kesirKnYj.
Ve öyle üstâd sazendedir (çalgıcıdır] kim ney ve müsîkâr1 ve cenk ve santur ve tambur ve şes-tâ(r) fala telli tambur] ve çar-ta(r) [dört telli tambur] ve Od [ut] vt keman ve kânun ve çeng (ıklık] ve nefir [boru] ve nakkare2 ve balaban [davul] ı*e mizmar (kaval/ ve'i-hasıl [kısacası] yüz altmış aded mizmârât ve saz makülesi koj. dude [kendisinde] mevcüd olup Zühre-i Sührâb veya Baba Cengi ve Alî Rebab kadar sazende idi.
Ve bu merkum [adı geçen] sazları cümle kendisi yapıp öyle üstâd sâdefkârî irjj (sedef işçiliği ustasıydı] kim güya [sanki] Kızılcân-i Hindîdir.
Ve mû'ezzinlikte güya [sanla] Bilâl-i Habeşi'dir3 ve cüst ü çabuklukta [çeviklik, tel gûyâ [sanki] Amr Omeyye-i Zahîr'dir.
Ve berberlikle gûyâ [sanki] Selmân-i Pâk'tır.4 Ve hükemâlıkta [hekimlikte] Zünnûn-i Mısrî5 idi. Ve meddahlıkta Suheyb-i Rûmî idi. Vaaz ve nasihat etse gûyâ fsankij Hasan Basrî*d ir.6 Ve ilm-i tefsirde gûyâ [sanki] Abdullah bin Abbâs'tır.7 Ve silâhşorlukta Mâlik Üştür'dür, yâhüd Düldül-süvâr8 Esedu'llâh Alî'dir.9 Ve yayalıkta Mıihammed ibni Hazret-i Ebû Bekr'dir10 ve kemânkeşlikte [okçu-iukraj gûyâ [sanki] Sa'd Vakkâs'ur."
1 Yan yana dizilmiş çok sayıda kamıştan oluşan ve ney gibi ağızla çalınan bir çalgı. -Nû.
2 Bkz 203. s., i. not.

3 Bilâl-i Habeşî (öl. 638/639-640/641 ?). Muhammet Peygamber'e ilk inananlardan ve İs-lam'ın ilk müezzini -NÛ.
4 Bkz. 395. s., 1. not.
Zünnûn-i Mısrî: Mısır hükümdarı Mukavkis'ın. Muhammet Peygamber'e yolladığı armağanları götüren kişi. Söylenceye göre Zûnnûn, Muhammet'i görünce Islama geçmiş. Ali tarafından kuşak bağlanarak hekimlerin başı olmuştur. -NÛ.
Hasan Basri (642-728): Emeviler döneminde Basra'da vaazlarıyla ün satan kişi. -NÛ. Abdullah bin Abbas (619-686): Kuranm ilk büyük yorumcusu. -NÛ. Düldül' Mısır hûkûmdan Mukavkıs'm, Muhammet Peygamber'e yolladığı armağanlar arasında yer alan, Muhammed'in de Ali'ye verdiği katırın adı. Düldül-süvâr (Düldüle binen) Ali'nin sılâtlanndandır. -NÛ.
Esed'ullâh Ali (Ali bin Ebû Tâlib. 597/598-660): Muhammet Peyganıber'in yeğeni, damadı ve 4. halife, Esedullah (Tann'nın Aslam), Ali'nin sıfatlannndandır. -NÛ. Muhammed ibni Ebû Bekr İlk halife Ebû Bekr'in oğlu. -NÛ. Sa'd Vakkâs: Okçuların piri. -NÛ.

Ve cömertlikte Hâtem-i Tâî* ve Ca'fer Bermekîdir.2
Ve riyazet ve perhizde güya [sanki] EbÛ'd-Dardâ' Âmir'dir3 kim savm-i Da'ud [Davud orucu] ile geçinirdi. Evâilleri [başlangıçtan] amma harabati idi liçkiye düşkündü]. Ve halka nân [ekmekl vermede gûyâ [sanki] Ömer bin Ümran* İdi.
Ve ma'rifet-i âleş-bâzlıkta [âteş oyunculuğunda] güya [sanki) Ebû Ömer .Abdullah Vâsıtî'dir ve şişe yapmada ve şişe-bâzhk [şişe oyunculuğunda] etmede hemen Ebû Alî Sînâ idi.
Bir hammâm bina etmiştir kim gûyâ [sanki] Muhsin tbn-i Osman'dır, aşağıda
vasfolunur [betimlenir].
Ve sabbag ya'rîî boyacılıkta sanki Zeyd-i Hindi idi.
Ve ma'rifet-İ hayyâtlıkta [dikiciliktel misl-i Da'ud Tâhirî'dir.
Ve culâhhkta [çulhalıkta] gûyâ [sanki] Zahidü'l-Kauân'dır. Melek Ahmed Paşaya dest-kârî [kendi elinin işi] bir münakkaş [işlemeli] seccade hedâyâ vermiştir kim Mısr'da, İsfahan'da öyle seccade dokuyamazlar. Ve gûnâgûn [çeşit çeşitl arakıyeler [takkeler] ve Bektaşî tâclan yapmada gûyâ [sanki] Abdullah VâsıtVdir.
Ve kürkçülükte sanasız [sanırsınız] Ömer bin Amirî'dir.
Ve keçe külah ve keçe seccade yapmada Ebû Sa*îd KârTdir.
Ve hattatlıkta Abdullah Kûfı'dir.
Ve ilm-i şi'rde gûyâ [sanki] Hassan Sâbit'tir ki Hazret'in şairidir.5
Ve demircilikte Ebû Zeyd Müslim Haddâd'dır.
Ve kazancılıkta Ebû Habîb Muhyi'd-dîn'dir.
Ve iğnecilikte Ebû'l-Kâsım Ennâr'dır,
Ve ilm-i baytarda hod gûyâ [sanki] Ebû Kasım Hakem'dir.
Kuyumculukta gûyâ [sanki] Nasır bin Abdullah'tır.
Ve hulviyyât [tatlılar] ve zelebiyyât [gözlemeler] ve katr-i nebat yapmada [bitki
damıtmada] gûyâ [sanki] Hasan bin Nasr'dır.
1 Bkz. 353. s., 1. not.
1 Ca'fer Bermeki: özellikle Abbasi Halifesi Harunûrreşit döneminde vezirlik yapmış Bcrmeki soyundan vezir. -NÛ.
1 Ebû'd-Dardâ' Amir (ö. 652): Muhammet Peygambet'in sahabelerinden, sofuluğu vt Muhammet Peyganıber'in sağlığında onunla ilgili hadisleri toplamasıyla ünlüdür. -NÛ. 4 Ömer bin Ümran (586 ?-644): İlk dön halifeden ikincisi. -NÛ.
' Hassan Sabit (Hassan bin Sabit): islamlığın ilk yıllarında ün salınış şair. Evliya Celebinin 'Hazret'insairidir"demesi. Hassan bin Sabit'in Hazretı Muhammet'in ;nn sayılmasındandır. -NO.

Hos-bû [güzel kokutul şeyler yapmakla Hûsam bin Abdullah Basri'dlr. Ve fcazzazhkuı (ipekçilikte] Abdullah Ca'fer Tayyar ve yfihüd İmâm Mehmet ç^ zalfdir.
Ve gûnâgûn [çeşit çeşit] Çerkezîler [Çerkez giysisi] ve fllar [hafif ayakkabı) Vt başmaklar yapmada sanki Ekber Yemenî'dir kim ism-i şerifi Muhammed'dlr.
Ve sernlc [saraç] bisâtında [döşeminde], dizgin ve düvül [üzengi tasması] ve sır. malı eyerler yapmada Ebû'n-Nasr Hâtem Bağdadîdir.
Ve pembe-dûzlukta [pamuk işçiliğinde] güya [sanki] Amr bin Bâsir'dir. Ve kılıç yapmada da *esîr-i Hindî SeyyüPtır.

Ve kalkan düzerdi kim güya [sanki] Hasan Kattâl Gâzî'nin kândır [işidir]. Ve yaptığı buhayrede [gölde] sayd ü şikâr ettiği [avladığı] elvan manîleri [çeşitli balıklan] Nasrullâh-i Semmâk şikâr eder [avlar] gibi şebeke [agl ve oltalarla se-
mekier [balıklar] avlardı.
Ve ilra-i ctrâhatte [cerrahlıkta] gûyâ [sanki] Ebû Ubeyd Kassâb'dır,
Ve neccâriıkta [mangozlukta] gûyâ] Ebu'l-Kâsım Abdü'l-Vâhıd-i Neccar'dır.
Ve ma'rifet-i harra tinde [tornacılıkta] Hudâ âlimdir [Tann bilir] ol kadar sihr-i fcâz [büyü gibi] şeyler yapardı kim Abdu'Mâh el-Harrât yapmaya kadir değildi [gücü yetmezdi]. Hattâ mürekkebe su koyacak müdevver [yuvarlak] kaşıklar ve makta'Iar [kalem kesiciler] ve zih-gîr [oymalı] sehpalar ve kuhl-i İsfahan [Isfahan sürmesi] mîlçeleri [küçük milleri] yapıp diyar diyar hedâyâ gönderir.
Ve gûnâgûn fçeşit çeşit] puta [ucu ufak kemikli ok] ve âzmâyiş [deneme] ve heki ve pîşrev [ucunda kemik bulunan ok] ve gezun yârân ve tûmâr [tomar] oklar yapar kim Muhammed ibni Umrân yapmada âciz idi.
Hattâ yüz elli dilim kamıştan ha-denk [savaş oku] yapar kim sûfânndan [gezinden] tâ peykâmna [temrenine] gelince [gelinceye dek] içi boştur. Bu tir ile [okla] kendisi *dirhem keman [yay] ile ** gez menzil atmıştır kim hakka ki kemanın [yayını] zirve-i a'lâya [doruğa) asmıştır. Ve darb-bâzlıkta [okçulukta] Sâm-akrandır [eşitidir] kim bir yayı çekişte bir çileden bir darb önünde ve iki darb ardında Sultân Murâd râbi' [4. Murâd] huzurunda vurup Muş haracı kendüye bervech-i te'yîd ihsan olunmuştur. Bunun emsali [benzeri] nice gûna darb-bâzhklan vardır kim sihr-i helâl eder [büyücülük sayılır]. Ve boyacılıkta gûyâ [sanki] Âmir ibni Abdullâhü's-Sabbâg'dır. Ve çaldığı sazlara cümle [hep] kendisi kirişler yapar kim pır Ömer bin Nasirül-Vettâr öyle musanna' [sanatlı] târ [tel] yapmaya kadir değildir. Hattâ kuyruk oyna*

' Bfez-145.5., l.not.

^joişçaguın bağırsağından sâ'atlere kiriş yapar kim on sene tahammül eder Ida-yt,nirl Wriş olur.
Ve gûnâgûn kâse ve kûze [testil ve sifâller edip [çanak çömlek yapıpl onu misal-
i sırça (sırça gibi] eder kim pir Abdu'Uâhü'l-Gaffâr bunu etmede âcizdir. Vc yediğim nârı [ekmek] helâl ü zülâl olsun için [helal, an olsun diye] kahke
İkiroîleyinl zirâ'at edip [ekip] öyle dihkânîlik [çiftçilik] eder kim Riyas bin Öme-nl'l-Harrâs öyle zirâ'at etmeye kadir değildir.
Ve bâgbânlıkta [bahçıvanlıkta] Ebü Zeyd Hindî Baba Reten kendidir, onun için bu bâfi1 hadika-i bâg-i cinândan Icennet bahçesinden] nişan verir.
Hülâsa-i kelam [sözün kısasıl cenâb-i Bâri [Tann] yâri kılıp [yardım edip) bu jıâna bir zekâvet [zekâ] ve akl ü idrâk [akıl ve anlayışl vermiştir, bâlâda lyukanda] (n'rîf olunan marifetlerden mâ'dâ [başkaca! nice bin san'att icra etmede yed-i tûlâsın İçlinin erişmesini] ayan etmiştir kim [açığa çıkarmıştır ki) güya [sanki] Cemşîd-i1 sunîdir [ikinci bir Cemşit'tir]. Her ma'rifetin Irna'rifetini] aslı ve fer'iyle tahrir eyle-sek [temeli ve aynntılanyla yazsak] bir mücelled kilâb olur.
Ve on dört aded nûr-dîdelerinden [ogullanndan] şehzâde-t zadeleri Ziyaü'd-duı ve Bedir, Nuru'd-dehr ve Şeref ve Ismâ'il ve Şemsû'd-dîn ve Hasan ve Hüseyin ve gayn [öbür] zadeleri [oğullan) dahi cümle hezâr-fen Içok bilgili) ve çîre-dest [eli yatkın] ve pür-ma'rifet [çok ma'rifetli] ve şehzâde-i azadelerdir [özgür şehzadelerdir) kim her biri nice gûna [çeşit] ilimde ve rna'rifette yed-i tûlâlarm ayan etmişlerdir Idm onun için hânın hezarfen ma'rifeti evsâfında [betimlemesinde] bâlâda tahrîr olunan [yukanda yazılan] sanâ'iyâtlann [sanatlann] pır ve peyrevleri [pirleri ve izinden gidenleri] dahi tahrîr olundu kim merkum [adı geçen] pirleri hazret-i Resâlet huzurunda [peygamber hazretleri Önünde] hazret-i Alî ve hazret-i Selmân-î Pak kemerlerin bend edip [bağlayıp] sâhib-i seccade pır olmuşlardır.
Ve bâlâda tahrir olunan [yukanda yazılan) hokka-bâz ve sürahi-bâz ve âteş-bâz ve gayn [öbür] kâr-bâzânın [iş işleyenlerin] cümlesinden hân haberdâr olup, kisbe-tin giyip, meydân-i muhabbette arz-i ma'rifet ettikte cümle agavâüan hayran ve dem-beste [soluğu kesilmiş] kalırlar. Hattâ Tuma nâm bir cân-bâz resen-bâz İip cambazı] gelip Hân huzurunda icrâ-yı ma'rifet ettikte, hemen kisbetin giyip, *tabıl-lar dövdürüp, destine terazisin [sıngını] alıp "Allah! Aftâhl" diye ankebûd-vâr (örümcek gibi) resen [ip üzre] uruç edip [çıkıp) "ecel beşiği" nâm salgı ip üzre nice
Cemşîd (Cem): İran'ın söylencesel hükümdarlanndan. Şarabı bulmakla (eski yazında adı sık geçer. -NÖ.
ün kazandığından

• I V.\M,\I N \MI
hrt-I m;ı'iilciler «dtp, yan ptrtflblan Isicmıiıtluıl vt dil partüblitl ederken kag^ nâglhflnt (beklenmedik bir kaıayla] enin ulun biri atılıp, hfln dahi Ebabil' fkuşuj gibi Ii;i\m)m ağıp (çıkıp) lıiin havadan mı-nl ederken (İnerken] "ltltyytrit|Ctl (gökyüzünün an yüksek noktalından] gelirim, hey I" diye şaka adarken .vini,,,

düştükte, alinde aırtgm yere dayayıp, aırık İki pare [parça] olup, hah aemuvi m,,, lısımm (kumluk yart] öyle düşer kim bir kıçı (ayağı] kırılıp etimle askerinde v('hareminde bir gırtv kopar kim gûyA [sanki] mahaerden bir nişan olur. Hin *hta, ınc vardıkta ol anda mumya-yt kaniyi nü» «dtp [mineral merhemi İçip], uçunco m. divana çıkıp, cümle duştan ile müşerref olup, bin ıtdctl kurbanlar sebh olunup p-n,, llp]t fukaralara bezi olur [dağıtılır]. Bu sergüzeşti hakire ve bizim Melek Ahmtd Paşa Efendimize ala-tarikuVtaklld (taklit yoluyla] serguzcst-l serencamt nakl cıılltic (baştan geçeni aktardıkta] adam gülmeden vâlth olur [şaşakalır]; amini ol urdu, (donemden! beri sağ kıçı [ayağı] lenkçe [topalca] idi. Netlce-i menim fonunda 14 mîl-i b;ib edip (bölümleri bitirip) yed*l t O İnsin ayan etmiştir [göstermiştir].
(Styûhatnamt* c. 4t t. lOtMüt) 69. çevgan oyunu
Bvlİyt Çelebi, Bitlis'i geterken, u İrdiği ve bu yörede çok yaygın oltn çevgtn oyu* ntiiHi dıı unlıinr. GuntlmUadeki polonun kaynaklandığı çevgtn, İsa'dan önceki yıl. lirdin başlayacak iran'da. Doğu Anadolu'da, tonralırı Tibet, Hindistan'da oynama, 19.)¦ il.'yılın ortıltrında da İngilizlerce İngiltere'ye tanıtılan bir oyundur. Çtvgmt oyununun kurm/tart. - Biner attı iki taktın, birer sofa tv bir tahta r.y\ ~ Her ttkm ta. fm kendi sütununa gütürmey* çnftftr. - Yeni/en tmkm yenen takma jttttn verir. - Kaqtlas-r:.rm: grr\rk bir s*%<*s.ı düuJüğ*< Jt otur. Çergart ,ıtl,nt. Yiğittik, fistan binit itik gerekli' tir. - Bu djyariartn en büyük sitakjmingn. - Şeriat jJ.mKmntn (vrg.înj karjt (tkmninrtaıt
nedeni.
Çcvgan oynamak oldur kim bu meydânın bir başında bir scng-İ harfi amûd İhı-alttan] var ve diğer bir başında yine bir süiûn-i müntehi [uzun bir sûtunl dikilmiştir. Bir tarafında bin atlı ve bir tarafta bin atlı cem* olup [toplanıp], ellerinde bi*
1 Bfc?.48.s.,Knot
412
mf1.EK ahmet paşa dairesinde
1 Yezîd: Hüseyn'i Kerbelâ'da şehit eden Emevi Halifesi (halifeliği: 680-683). -NÛ.
|(f kızılcık ağacından kûbal laopal ve çevgan [ucu egrt sopa] İle amade Ihaztrl oh»*
Ur.
MczkAı |odl geçen! mey dün-t muhabbete Idotüuk meydanına) adam kellesi kadar l„, o$aç mûdevver lyuvarlakl top korlar. Bir taraftan sekizer kat •mehterhaneye „„liI.ii (tokmaklar) vurulup ftvta-l duhûl [davul gürültüsü! evce peyveste oldukta I,:;„mi ulişuktal. bir taraftan bir adam ve bir cftnlbdcn [yondanl bir adam at bırakıp, otcydflndnkt topa bir çevgan vurup, kendi taraflanndakt mtll geçirmeğe bu topa (o-ginlar vururlar. Biri dahi nt İle seğirtip ol gaitan olan (yuvarlanan! topa bir çev-¿111 vurup kendi hududundaki nnıûda (sınırındaki sütuna] götürmek İster. Biri dahi ;ııı.i|> top havada tayerftn ederken (uçarken] bir çevgan vurup, biri dahi vurup netice tarafeynin {İki yantn] askeri blrlblrlcrlnc girip, fakir [zavallı! topa öyle çevgan u ItûMlkr Isopalarl vururlar kim nicesi pare pftre [parça parça] olup, elbette bir hâl ,1c bıı ı.n.tl halkı gftttb [üstün! gelip, topu kendi hudûdlanna (sımrlannal götürüp :taraftakiler mağlûb [ycntkl, topu alanlar gftlib olup, mağluplar gaüblere to'dc'I-çcvgAn (çevgan oyunundan sonra] azîm ziyafetler Ibüyük şöleni ederler.
BrteAyib temaşadır ve acflyib pehlivanlıktır [yigitliktirl. Ve gfiyetû'l-gâye [son jtentl (iitis-ıiMiiiylıktn [iyi ata biniciliktir!. Amma nice atlann ayağına çevgan rast •tüp huni eder (kırar] yfthûd fakir mühre ve hisfln Isoylu atlarl lenk Itopall olur. Amml fakir atlar öyle mu'allem olmuşlardır (eğitilmişlerdir! kim hirre [kedi] iaresi met (nasıl! gözetirse çevgâh atlan topu öyle gözetirler.
Hakka ki yiğrek [üstün} pehlivanlıktır. Amma nice kere bu top için ceng-i azîm {bûyûk savaş] olup nice kan olmuştur. Ahir-i kflr kavil ile [işin sonunda sözleşerek] oynarlar. Meselâ beş kere yflhûd on kere hangi tarafın halkı kendi tarafına kavilleri û:tc millere [sûıuıüaral getirirse * meydân anlarda kalıp ziyafeti mağlûb olan taraf eder. Cümle dlym-i Kürdistfln iKûrdİstan ülkesinde! ve diyâr-i Acem'de Uran ülkesinde] silâhşorluk budur.
Amma elıl-i şer' [şeriat adarnlan] bu çevgan topu oynamağa rızâ vermezler, glyet memnû'dur [sıkı yasaktır]. Kaçan ki deşt-i Kerbelâ'da [Kerbela Çölü'nde] haz-ret-i imim-i Hüseyin şehîd olup nice bin şehîdân-i Kerbelâ'nın [binlerce Kerbelâ şe-hitterinin) ser-i saadetleri [başları! Şam'da Yeztd-i1 bî-mezîde geldikte Yezîd harn-mâmdançıkıp, atma süvâr olup [binip], elindeki çevgan ile İmâm Hüseyin'in ser-i saadetin [basma] çevgan ile vura vura gaitan edip [yuvarlayıp!, andan [ondan sonra] sair şehîdân-i Deşt-i Kerbelâ [Kerbelâ Çölü'nün öbür şehitleri! kellelerin [kelleleri-
413
SEYAHATNAME
nij cûnd-ı cünüb-i Yezîd (Yeadtln cenabet askeri! çevgan ile vurarak lu'bedc-bâzj^ ederlerdi. (....)
(....) Amma bu çevgan meydanında evc-i asumana ser çekmiş [gökyûz^ uzanmış] bir çam amudu [sütunu] vardır. Tâ zirve-i âlâsında [en ucunda] bir gü^ tas vardır. Cemi' süâhşorân-i Ekrâd [Kürt silahşorları] bu amudun zeyline tdibıı^ı
yîgin [üstün] auyla vanp, sası ber-kabza [yüksükleri yayın tutamak yerinde] tfr p^.

rân edip [ok uçurup] tası vursa, hândan bir gümüş tas alır. Bu da bir temâşâgahtır
[seyirlik yerdirj.
{Seyahatname, c. 4, s. 122-123*
70. van'a giriş
Alay hazırlanıyor. - 'Yatın uzun olsun/" alkışları. - Sekiz kat mehterhane çalıyor. - Alay arasıyla geçiyor. - Çay basından Van içine kadar dört saatte geliyorlar. - istanbul'dan gtltn ulak. — Ipsir'in boğulduğu haberi. ~ Mühürdar Osman Ağa'nın münasebetsizliği. - "Brt stftb, mm ne haddindir ki bir vezire zebândırâzltk edersini" - Mücevherli topuz parça parça mil. bunların üzerinde kırılıyor. - "Tez, cetlâdf" - Mühürdar zor kurtarılıyor. - Dizdarın barut ve gülle israfı. - Müsellimin ziyafeti. - Pasa divanı. - Şikayetçiler dinleniyor. - ÖldUrült-ak adamları kaleye kaldırma buyruğu. - Bunlardan dördü kaçıyor, üçü düşüp bayılıyor. - hV men başlan kesilenler. - Van Kalesi'ni tefti} - Timur zamanından kalma toprak yığını. - Van Kalesi. Kale kayalarının şekilleri. - Kaya içindeki altı yüz mağara. - Savaş gereçleri yığılmış mağaralar. - Yağ, yiyecek stokları. — Neft sızan mağara. - Kanuni Sultan Süleyman'ın yaptırdıklar t.
Ale's-sabâh [sabahleyin] ki oldu 1065 senesi mâh-i recebü'l-müreccebinin âhirin-de [recep ayının sonlannda] bâzârtesi günü sa'd sâ'atte [uğurlu sâ'atte] ve vakt-i seherde [sabah vakti] paşa-yi zî-şân [şanlı paşa) Asâf-i Berehyâ-vâr esb-i sabâ-sûratine [sabah yeli gibi giden atma] bi-smi'llâh ile bilâ-rikâb [üzengisiz] süvâr oldukta [bindikte], Van 'çavuşlar * kethüdası, üç yüz aded başlan otagalı [tuğlu] ve mücevveze-i şâhîli [şahi sanklı] tâ'ife-i *çavuşan [*çavuşlar topluluğu], cümlesi bir ağızdan,
1 30 Recep 1065 / 5 Haziran 1655 Cumanesi'ne rastlamaktadır. EÇ'nin belirttiği gün adına göreyse bu tarihin 7 Haziran 1655 / 2 Şaban 1065 Pazartesi olması gerekir. -NÖ.
2 'Bİk: 68. s.. 1. not.

'Yaşm uzun olsun. Tanrı teala lUlu Tannl padişaha ömürler versin»" diye paşa-yi jjjmkfin [mutlu paşayı] alkışladılar ve paşa dahi "Azimet [gidişi Varn" deyince sekV-jgr kat "mehterhane ra*d-vâr [gök gürlemesi gibi] sedalar vurup, sag tarafımızda, yan Deryası temevvüce geldi Idalgalandıl. Sol tarafımızda Van'ın Akkirpi Dağlan flvJz-i dühül sadâsmdan [davul gümbürtüsünden] lerze-nâk olurdu Itiırerdi].
Bu hâl üzre paşa-yi zî-şân, kânûnnâme-i vüzerâ [vezirler yasası] üzre ibtıdn alay-\ •serdâr-i mu'azzam [büyük serdann alayı] evvelâ bin beş yüz çatal koş iyedeki adı, küpeli *Tatar askeri kim cümle sadaktı ve savatlı ve elleri şıdak kamçılı ve başlan şıpırtma ve börklû ve çalmalı ve Nogay ve Şîrîni ve Mansûrt ve Urbanı tarzı kalpaklı zor batır yiğitler ubûr ettiler,
Andan [ondan sonra] kâmil [tâml bin aded *deli askeri ve andan bin aded •gönüllü ceyşi [askeril- Bu iki asker pür-silâh, semmûr [samur] tadan ve Salihli tâclar ve Koronay tâclar ve yelken tâclar ve Evrenosî tâclar ve Gâzî Porçavî tâclar ve kürsi llyâsi tâclar ve Behlûlî tâclar ve Gâzî Mihâlî tâclar ve Hürünü tâclar ve Kasıml tâclar ve balık tâclar ve Yahyalı yeşil kulaklı çuka tâclar ve Manlefke tâclar ve Arabi tâclar ve Bektaşî tâc-i âftâbîler ve tâc-i Kalenderiler giymiş iki bin aded güzide askerin taçlan üzre sîmürg otagalan Isimürg tuğlanl ve balıkçıl telleri ve turna telleri ve ablak deve mürgü [devekuşu] teller ve şahı ve zaganoz [doğan] telleriyle mezkûrlar [adı geçenler] tadarın [taçlarını! zeyn edip [süsleyip] ve beş altı yüz mikdârisi semmûr [samurl kapaniçeli [alay kürklü] ve kimi bebr ve aslan ve kaplan ve kurt ve ayı postlu ve kimi zülfikâri çekmanh ve kimi Porçavî çekmanh ve dersaril çekmanlı ve darayı ve harayı ve kadife ve kemha [ipek] gömlekli ve her birinin arkasında miski kartal ve karakuş ve dölengeç ve ukâb kuşlarının kanatlan bağlı olup ve cümle ellerinde altın halliyle [altın suyuyla] münakkaş [işlenmişi yaldızlı toplar, kosda-niçe ta'bîr ettikleri [dedikleri] mızraklann her biri kol kahnlıgmdadır. Ve nice yüz kosdaniçenin üzerleri kurt ve ayı posttan sanlmış, uçlan harîr [ipek] flandra •gönüllü bayraklan sanlı ve allıdır. Ve nicesi gök katlâvî [mavi renkli halka] demire müstağrak olup [bürünüp], potluklu ve dizbendli [diz bağlı] ve tolgalı ve zırh ve zırh-külâh [zırhlı başlıklı], *ser-penâhlı, kaz göğüslü demir giymişler, ancak gözleri görünür, cümle hadîde müstağrak [hepsi demire bürünmüş] mehib ve rnahûf [korkunç] adamlar kim her biri hakka ki dîvâne-hû [deli yaradılışlı] Rûm-sıfat deliler ve 'gönüllülerdir.
Ve ayaklarındaki çizmeler ve kubâdî pabuçlannda, kopçalı çakşırlannda, çeklr-dekli ve çarklı mahmuzlan var ki onunla atlanna ökçe edip, mahmuz ederler ve cümle atlan al olup, gerdânlannda ve kannlannda kınalı kızıl kana müstağrak ol-

muş Tuna geçidi hmnâlı f kınalıj atlan *ynncıkh ve bahri *hotash ve sineleri (göğüsleri] demir kalkardı ve alınları demir harbeli vc sağrıları kaplan vc bcbr postlu, kûheylfin atlar üzre mezkûr iki bin müsellflh *deli ve * gönüllü askerinin binden ziyâde dahi enselerinde çifte çifte müsellâh, semmûr [samur] kalpaklı pençe, i ftfittfb [güneş ışığı], süt gibi beyaz mahbûb * köçekleri ile ubûr ederken (geçerken], sag kolda *deli askeri

ve sol kolda *gönüllü cündü [askcril at başı beraber *rikâb •rikaba [üzengi üzengiye] ve zanû-be-zanû [diz dize] olup âdftb üzre ubûr etliler.
Bunların mâbeynlerinde lamlarında| elli aded *alay *çavuşlan zer-endcr-zeıe [yaldızlı] müstagrak olup, bellerinde üç *vakıyye gümüş kemerler üzre akve hançerler ve başlannda teller ve nicesinin serinde [başında] ankâl [anka gibi] çığalar [•sorguçlar] ve ellerinde ikişer vukıyye [okka] gelir sîm-i hâlis [halis gümüşten) eevgânlar ve kırmızı kadife rüstemânt şalvarlar ve atlan kezâlik altışar pâre âlât ve yanağa [zırha] müstagrak ve her birinin esb-i hısfin-i sâfînâtlan [soylu aygırlan], hasîb û nesîb [soyu sopu belli] Cilfidân ve Musannek ve Gökeş ve Turigi ve Musa-fana ve Havvâre ve Mahmûdî ve Seylâvı ve Ketîşe ve Mevâlî ve Dinonî ve *•*, *** ••• nâmân [adlannda] atlara ve mezkûr elli aded 'çavuşanlar süvâr olup [*çavuşlar büıip] 'tabıl-bâzlanna turralar [tokmaklar] vurarak asâkir [askerler] içre at bırakarak na'ra-i "Allah! Allah!" haykırarak asker düzüp alay gezip gûnâgûn [çeşit çeşit) rîş-hand [alay] ve şakalar ederek asker içre gözer ederlerdi [geçerlerdi].
Andan beş yüz aded asker-i *kilerciyân [kilerci askerleri] ve beş yüz aded •çeşnigîrânlar ve beş yüz aded sarrâcân-i hâssa-i *gılmân [hassa sarraçlan] ve beş yüz aded *mehterân-i *hayme ve beş yüz aded sârbân [deveci] ve beş yüz aded *har-bendegön [yük hayvanı sürücüleri] ve beş yüz aded kara kullukçu, *akkâm ve meş'a-leciyân [meş'aleciler] ve beş yüz aded tâ'ife-i ıstabl-i seyisân [seyisler] ve gayn hüd-dâmân (öbür hizmetliler], bunlar dahi pür-silâh [silâhlı], esb-süvâr [ata binmiş] ve ellerinde cümle [hepsi] cıdalanyla [mızraklanyla] ve müzeyyen [süslü] ubûr ettiler (geçtiler).
Andan kırk bayrak *sekbân ve kırk bayrak *sanca, bunlar dahi pür-silâh, esb-süvâr, ellerinde kırk ellişer *dirhem tüfeklerle at başı beraber ubûr ettiler.
Andan bin aded asker-i 'müteferrika pür-silâh at başı beraber çifte 'köçekler ile ubûr ettiler.
Andan beş yüz aded vâcibü'r-riâye [ileri gelen) ağaları, beşer onar aded mahbûb ve mergüb ve mülebbes [giyimli] ve müsellâh [silahlı] 'köçeklerinin ellerinde Basra kargı sınklanyla ubûr ettiler.
Andan üç yüz aded 'kapıcıbaşıları, ekseri [çoğu] semmûr (samur) kürklü mu-

kellef ve muhteşem ve mülebbes ağalan, çoğu alflt-i silaha müstagrak olup, kırk el-Ijjcr kafadar ""köçekleri kantar cidali [mızraklı] asker geçip, her birinin küheylan yedekleriyle ubûr ettiler,
Andan paşanın * tuğlan ve bayrağı ubûr edip, anda paşanın üç aded yorga yedekli ve sekiz aded cevahir ziynetli ve altın zencîrU yedekleri, •emîrahur uYifesiyle ybûr eylediler kim her yedek atın bisatı [döşemil vasfında lisân kasırdır inildemesinde dil eksik kalır].
Andan seksen aded * sekban ve * sarıca bayraklannm eşbehçe [yiğitçe) olan dayilan ve cümle seksen aded *bölükbaşılan ve 'çavuşlanyla pür-silâh piyadece |yaya olarak) ubûr edip, andan paşanın şuurları [at yanında koşan htzmetkarlan] dlun tasları üzre beyaz ablaktan, zer-ender-zerii [baştan aşağa yaldızlı) diba [ağır kumaş] ve zîbâ [süslü] ve zib ü zerbâfa [süse ve sırmalı kumaşa) müstagrak olup, incili kuntu ralar ile ve eteklikler ile ellerinde *teber-i müslimîleriyle [bahalanyla] çifte çifte tâvus-i bâg-i İrem [İrem bağının tavusu) gibi hirâmân [salınarak] ubûr eylediler.
Andan paşa, ulvânıyla [övünerek] kerr ü ferr ü dârâtıyla [görkemi ve gösterisiyle], mücevvezesi [kavuğu] üzre sa'âdctlû pâdişâhın 'serdâr-i muazzamımsın diye ihsan eylediği zî-kıymet [değerli] mücevher sorguc-i şâhîyi [şâhî sorgucu) mücevvezesi üzre gec kılıp [yan takıp] yemin ü yesânnda [sağında ve solunda] cevahir 'matara ve 'mataracılar ve mücevher tüfekler ile 'tüfekçiler ubûr edip paşanın akabınca [ardınca] 'silâhdâr ve 'çuhadar kırmızı keçe ve zer-dûz [sırmalı) *üsküf-i şâhîler ile ubûr ettiler.
Ve yirmi iki mertebe [rütbe] sahibi *iç ağalan ve gayn iç 'gulâmlan ki her biri Gürcü ve çoğu Abaza ve Çerkez yiğitleri ki cümle [hepsi] 'cebe ve cevşene gark olup [zırh ve örme zırha bürünüp], başlannda *ser-penâh üzre al ve yeşil ve kırmızı ve san ve elvan mukaddemlerin sanp, taylasân-i Muhammedîlerin Isank uçlarını] sarkıtıp, ellerinde gümüş sırıklı ve sagn kaplı 'hıştlan ve küheylan at-lanyla gümüş ve altın 'yanaklara ve bahrî 'hotaslara müstagrak olarak ubûr ettiler.
Andan yüz aded tüvânâ [güçlü] zırh-külâhlı [zırhlı başlıklı], tokmak tüfekli iç 'mehterleri güzer ettiler [geçtiler).
Andan paşa 'kethüdası Yûsuf *Ağa ve 'hazinedar Ca'fer Ağamız anlar dahi [onlarda] cümle yüz aded pür-silâh meh-i enverden [parlak aydan) nişan verir *iç ağalarıyla ubûr edip, andan 'sancak ve bayrak ve yemin ü yesâr [sağ ve soll, andan dokuzar kat 'mehterhane segah faslın [faslını) ederek ubûr ettiler.

Andan sakalar ve ba'zı serrâc [saraçj "guJâmları ve ba'zı sâyisân *gu!âmlan yis köçekleri/ ubûr ettiler.
rAmmâ paşanın bu alay-i azîminin yemîn û yesânnda [sağ ve solunda] kat-end*,. kat {kat kat} ve zırh ve zırh-kulâhh (zırhlı başlıklı], katiâvîli [halkalı] ve tolga Vç *ser-penâh ve ncmedİi {keçeli] ve fetîl giyimli ve cepkeni Halebî ve Mısrî ve Gavrj kalkardı, muhteşem ve müzeyyen gök demire müstagrak olup, mehabet ve

salâh», /ululuk ve atyanıklılık] sahibi, Sâm ve Neriman ve Zâl ve Küstehem ve Şagâd ve Rüstenı ve IsfendiyAr û Byen-akrân Jarçıl, müdebbir (tedbirli] yermiş damdan fa. zaktan] geçmiş semm-i helâhilden kattâl (panzehiri olmayan zehirden de öldürücü] aimle kâtü-i düşmen (düşman katiliJ, mehîb-çehre (korkunç yüzlü], yarar ve nâm. daT ditiverler İyigitlerJ, kûheylân atlar üzre ellerinde on yedişer boğum kargı sınkh ve belleri çifte tabanca tüfekli ve uylukları *hışth ve eğinleri (omuzlan] 'gaddâre ve bozdoğan topuzlu ve Ferhâdî külünglü [Ferhâd'mki gibi gürzlü] ve cümle pulâd [çelikj *yanakh atlar üzre çit-â-çit (çit gibi dizili] selâma durup ibti-dâ'-yi sağ kol ve sol kol ve yaşlı ve taşlı ve Hasanı ve Hüseynî nâmân [adlı] kullar yirmi yedi aded ağalarla selâma durmuşlar idi.

Andan Bitlis Hânı 'kethüdası bin aded güzide [seçme] asker ile andan Hakkâri Hânı *kethûdâsı beş bin asker ile andan Mahmûdî Hânı İbrahim *Bey bi'z-zât sekiz bin asker ile selâma durdu ve bin kadar askerle Şirvan Beyi ve bin kadar adam ile Müküs Beyi ve Keşan Beyi ve Bâyezîd Beyi ve Hizan Beyi ve Pinyaniş Beyi ve Piredos ve Karkar Beyi ve Ağakis Beyi ve Beni Kutur Beyi ve lspird Beyi ve Kami Beyi ve Hiron Beyi ve Esbsüvâr Beyi ve Zerbâkî Beyi ve Muş Beyi ve Âdilcevâz Beyi ve Erciş Beyi ve Bargîri Beyi ve'l-hâsıl [kısacasıj Van * Eyâleti nde yirmi dört *sancak beyleri 'kethüdalarını biner aded Ekrâd [Kürt] askerini selâmına gönderdiler ve kırk yedi aşiret beyleri askerleriyle kendileri selâma geldiler, illâ Mahmûdî Beyinden Evliya *Bey ne kendisi ve ne 'kethüdası ve hedâyâsı gelmediğinden, paşa "Olmaya, illâ hayır" deyip, yemîn ve yesârda [sağda ve solda] fevc fevc [bölük bölük] selâma duran deryâ-yi Van ve Kürdistân asâkir-i firâvânına [çok sayıdaki askerine) selâm vererek kâmil dört sâ'atte Çaybaşı'ndan Van'a gelince [gelinceye dek] kilt-â-kût (yan yanaj sekiz [seksen] bin asker-i islâm [İslam askeri] vardı. Paşa ol şiddet-i hardan [sıcağın şiddetindenj ve izdihâm-i benîâdemden [insan kalabalığından] mus-tarib-i hâl [rahatsız] olup "Selâm alanlar ileri gitsin" diye *fermân ettiklerinde asâ-Icir-i bî-pâyân [sonu gelmeyen askerler] Taraf-i Van" [Van'dan yana] deyip gittiler.

Küstehem: Söylencesel İran kahramanlarından, Minuçehr'in oğlu. -NÓ

MELEK AHMET PAŞA DAİRESİNDE

pisa aheste aheste [yavaş yavaş] giderken, "Sultanım Aslıâne-i Sa'adet'ten [İstanbul'dan] ulak geldi" dediler. Derhâl Kaya Sultân'ın Yıldırım Kapıcısı yıldırım gibi gelip paşaya at üzre mek-

nlblan verip eydür:

"Sulutnım, İstanbul'da *kul gulüvv edip [ayaklanıp], tpşir Paşa'yı padişahtan ilip, kellesin kesip,

""yeniçerilerin *Atmeydânı'nda başım bir ayakyolu üzre koydular. Ve *müftî EbÜ Sald'in hanesin yağma ettiler ve Kara Murâd Paşa *kapudân iken •vezîr-i a'zam oldu" diye haber getirince hakir eyittim:

"Bitlis Hânı'nın sultânıma gönderdiği mekıûbta, 'lpşir Paşanın katlin istimâ' edersiz [duyarsmız]' dediği istihraç [kayıptan haber verme] geldi, zuhur etti lortaya çıktı] ve inşâ'allâh 'Bir mâl-i gâib [sahipsiz mal] dahi zuhur eder* [onaya çıkar] dediği hâsıl olur" dedim.

Hemen *Mühürdâr Osman 'Ağa eydür:

"Sultânım, lpşir Paşa bizi Van'a sürdü kim cümleden müstakil [herkesten

bağımsız] *vezîr-i a'zam ola. Hamd-i Hudâ el-hamdü'Uüah (Tann'ya şükür] 'lslâm-bol'dan çıkıp Van'a işte dâhil olunca şiddet-i şitâ (kış zorluğunu] ve rene ü ana* [yorgunluk ve eziyet] çekerek kâmil [tâm] üç ayda katli [öldürülmesi] haberi geldi, el-hamdü'lillâh. Hemen sultânım tedârik oldur kim (hazırhk şu olmalı ki] çünkü lpşirmürd oldu [geberdigine göre], Van'a bu askerimizle girmeyip, Van taşrasında [dışında] meks edip [kalıp], ya Erzurum'u ya Bagdâd*ı arz edelim" diye •mühürdar, paşaya bu türlü kelimâtlar (sözler] edince hemen paşa-yi âkıbet-endîş [sonu düşünen paşa] eydür:

"Bre sefih oğlan, senin ne haddindir kim âl-i Osman'ın [Osman soyunun] 'mühür sahibi 'vezirine zebândırâzlık edip [dil uzatıp], 'Mürd oldu* (geberdil deyip, hamd etmek [şükretmek] ne lâzımdır? Yâ Van *mansıbına ben lpşir Paşa sözüyle mi geldim, yoksa *fermân-i pâdişâh! [padişah buyruğu] ile mi geldim? Sen ne bilirsin, tutun şu nâmerdi [alçağı]!" deyip 'mühürdara at üzre ol kadar topuz-I mücevher [elmaslı topuz] urdu kim topuz pâre pâre [parça parça] oldukta yine müteselli ola* mayıp [yatışrnayıp] "Tez cellâd!" dedikte, derhâl, selâma duran Van Vyânlan ve hünkâr 'kapıcıbaşısı Karakulak Mustafâ *Aga, paşanın 'rikâbına sarılıp rica edip, 'mühürdarı cellâd-i nâmerd [insaniyetsiz cellat] elinden güç ile halâs edip [kur-tanp], yine paşa tarafeynde [iki yanda] kat kat duran Van askerine selâm vererek ubûr ederken, Van'ın cümle piyâdegân [yay] askeri nümâyân olup [görünüp) selâma durdular. Bir tarafa hisar eri ve sağ canibe [yana] Arabistan eri cümle pür-silâh *tü-fenk-endâz, andan [ondan sonra] Van Kalesi'nin 'Yeniçeri Ağası Abdi *Aga, yedi

'oda •yeniçeri beyi, eOıhic tki bin piyade ve mosellAh *tüfenk-endte 'yeniçeri^

sng tarafta beş yüz •topçuyân ve beş yüz •cebeciyfln ve sol tarafta pür-silflh •tûfen.' endftzlar selâm alıp, paşanın önü sıra 'yeniçeriler dahi ileri, * topçular dahi j|C|.. •cebeciler dahi ileri, paşanın 'sekban ve *snrıcn dayıları ve *bölûkbaşılan cuı^ piyade gidip •gülbânk-İ Muhammedi çekerek saf saf giderken el-azametüluigı [Tanrının ululuğuyln] kal'e-i Van'ın zîr ü balâsından [altından ve tepesinden] ^ yaylım tofenk ve bir yaylım

top atıp, üç kere top ve tüfenk şfldmflnhklan olu* fcal'c-i Van, mürg-i scmcnder-vflr [semender kuşu gibi] âtcşisiân içre kalıp, karp^ kadar gülleleri Van Deryası üzre seküp [sekip] giderdi. Paşa bu hali görünce baron gibi tutuşup eydür:
"Hay nâ-merd [insaniyetsiz] 'dizdar, Sultân Murttd Hân Efendimizle bu mahalu geldikte bu kadar top atılmadı. Simdi bu kadar bflrûd-i siyah •vakfu'llâlıtan İsraf ok
du [harcandıJ" diye *dizdâra gazaba gelmişken hemen Van'ın Iskelebaşı karîh [yakınJ geldikte Van Kayası'run evc-i semflya çıkmış [gökyüzüne yükselmiş] ederi, nin ortalarından birer yaylım *şayka toplarına ateş edip, sepet sandıkası kadar taş güllelerin kimi Van SahrâsıYıa, kimi deryasına düşünce paşa dlbelek ateş-i rnahz olup [büsbütün ateş kesilip] bir atlı •mehter * dizdara "Atmasın" diye tenbîhe gi^ amma ne fayda ede. Atılan gülle ve yanan barûd geri gelmez.
8u hâl üzre paşa, şehir halkının istikbâline çıkan bay ü gedalara [varsıllara ve yoksullara] selâm vererek 1065 recebi âhirinde2 lskelekapısı'ndan İçeri Van'a dâhil olup [girip] şehir içinde ahalî ve esnaf şâhrâh [anayol] üzre pâyendâzlar edip [yol haiılan serip] ve tarîk-i flmm üzre [yol üzerinde] nice yüz kurbânlar kesilip, paşa saraya dâhil olunca *Müseüim Erganili Ahmet *Aga divanhanede bir simâı-i Mu-hammedî çekip [sofra kurup], bir ziyâfet-i azîm [büyük bir şölen] olmuştur kim gû-yâ [sanki] ziyâfet-i Bitlis Hânı idi. Cümle Kürdistân askeri ve Vyân-i Van bu ni'met-i uzmâ ile [bol yiyeceklerle] def-i cû* eyleyip [açlık giderip], ba'de't-iaam ve'd-du'â [yemek ve duadan sonra] "Dîvânı pâdişâhîdir" [pâdişâh dîvâmdır] diye dokuz kat 'mehterhaneler çalınıp, ba'dehû [ondan sonra] bin bir ayak bir ayak üzre kat-ender-kat [sıra sıra] durup, * çavuşlar alkışlayıp, "Şikâyetçi var mı?" deyince, netîce-i meram yedi kimsenin gûnâgûn [çeşit çeşit] daVâları dinleyip, şer' ile edâ-yi hak olunup [hak yerine getirilip], yedi kimsenin katillerine [öldürülmelerine] *fer-mân-i pâdişâhî [padişah buyruğu] var iken "Anları kaldır" deyip kal'eye [kaleye) *fermân edince hemen dîvân-i âlide el kavşurup [kavuşturup] duranlardan dört
1 fite 43. s., 1. not.
2 MAFnın Van'a girişi 25 Recep 1065 / 31 Mayıs 1655'ıedir. -NÖ.

udum ftrâr edip, üçü dîvânda sernigûn [tepesi üzre] olup, sar'a tuttular, Meğer bunlar ve flrâr edenler Van Paşası Şemsî Paşa oğlu Mehmet Emin Paşa'nm Van'a kapanıp isyan etmesine bâ'is ve bâdi olanlardan imiş [yol açanlardanmış). Der-akab [hemen] onları keşân-ber-keşân [sürüyerek] getirip dîvân-i pâdlşâhîde ba'de's-sübüt
[gerçekleşen suçları üzerine) hüccet-i şer'iyye ile kelleleri tenlerinden [kafaları gövdelerinden] cüda olup [ayrılıp], öbür ser-nigûn olup, düşen ihtiyarlan da kal'eye [kuleye) 'ferman ettikten sonra 'kapıcıbaşı *hatt-i şerifi dîvânda dîvân Efendimiz Gnniznde Alî Efendi'nin destine [eline] verip, o dahi alâ-melei'n-nâs [halkın karşısında] kıraat edip [okuyup] yetmiş adcd adamın kelle-i bî-devletleri [mutsuz kelleleri] Dârü's-saltanatü'l-aliyye'ye [İstanbul'a] 'ferman olunup, yetmiş adamdan kırk beşi anda mevcûd bulunup, cümle huzûr-i paşaya [paşanın önüne] *dest-ber-kafâ kayd ü bend ile gelip, cümlesinin cürümleri su'âl olunup, "Şehrimizi harâb ü yebâb ettirip [yıktırıp döktürüp), top güllesiyle hânedânlanmızı berbâd ettirip, bu kadar adam kılıçtan geçmesine sebeb olan [yol açan] bu 'zorba eşkıyalardır" diye şahadet [tanıklık] eylediklerinde, paşa eydür:
"Bugünkü gün pâdişâhımın vekil-i mutlakı ve *serdâr-i muazzamıyım. Bu yedi adamı vekâletim hasebiyle [dolayısıyla] âzâd ettim. Amma bu otuz sekiz adamın haklanndan gelirim. Tez, cellâdlar, kaldınnl" deyip 'sekban ve *sanca bu mücrimleri kaldınp kal'eye götürdüler. Biri giderken yolda cân verdi,
Ba'dehû Vanlının nefy-i beled ve azl-i ebed ettikleri [kentten sürdükleri ve sonsuza dek görevden aldıkları] Husrev Paşa yeğeni Süleyman 'Bey'i cümle huzuruna getirtip, yine kendilerine ağalıkları ibkâ ve 'mukarrer kılınıp [yeniden verilip), şâir ağalara ve gayn erbâb-i menâsıba [görevlilere] cümle hil'at-i fâhireler giydirilip, herkes otağına bî-cân [cansız] gider gibi gittiler. ZVrâ, cümle Van kulu Mehmet Emîn Paşa kapandığında âsi olmuşlardı.
Ba'dehû [bundan sonra] mısra*:
"Dağılırı bîçâreler çün kaldı dîvân erteye"
mısrâ'ı mazmûnunca cümle halk hanelerine [evlerine) gidip, paşanın cümle askeri Van Kalesi içre sakin oldular [oturdular].
Hulâsa-i kelâm [sözün kısası] paşaya mezbûr [adı geçen) mücrim ve müttehem [suçlu ve suçlandırılan] adamların halâsı [kurtulması] için ve gayn erbâb-i hidmetin [hizmet sahihlerinin) teedîd-i menâsıbı için [görevlerinin yenilenmesi için] sabaha değin sekiz yüz *kese geldi.
Ba'dehû [ondan sonra] ale's-sabâh [sabahleyin) beyt:

•Stktr (ttnjymi i'/tıı /•>ı ı/' t mfhılti
Asara/rm trtttrittn ilpthım

Anm \ mı Zühtr vrtm rımfsıı MeoV
Knnikl t !\\ı.nf fcnv/'i Hlfl8(fW iiif " |ı 'iiiir-ln pAian Ninnini, srtljult
Göğün nliıı terazisini unm
Güzt İliğin pıilmsııv.ı kliğin aluı çıktığından
/ulur (Vınüt) alışverişi kuıaittımşıı |
deyip |Htsa-yl akıhrt-endts İmhhum) [hışıltım pıtv»l sarkarda (libasında) olmak İçin ptsprrdcdfn (perde arka<undanl bit t* görmeye kn*d edip ale'a-wbah («•hahleyin] cümle (buran] 'ayin n kibir ile ve 'yeniçeri •mOftl Vf *ıınl:îbfl'l-cşrafvt
¦ıttolln İle kola blntp (çevreyi denetlemeye çıkıp) vhtı KalrMuin ta mir vt lermîmc loittimmyttl muhtaç olan rnhnedar yerlerini (yıkık yerlerini) ketf rdrrkrn jtnniu kim Van'ın cfnlb*! şimalisinde (ktuey yününde! Van KeynsYttn tıuıttflsit Ibitişik) Koh-i IM-muum-vAt hdk (toprak) yığılmış,
*8u tOpnk bu taılVve neden yiğlthüşuı klrr» |kl) bu topraktan aUjlhflffimr atmt
(Tann korusun) bu kal'eyr zafer bulur" di ve sordukta cümle UtUyAN Vatı (Van*)
yaslı İs n] eyittüerc
"Sulittıiım, bu turübı [toprağı) OÇ yılda bu Van Kavumtsi Timur serap yığmıştır. Ahiı |sonunda| zafrı bulamayıp, yıkılıp gitmiştir Sonra ama *' hinde Kel Rûstem Hin ytdl ay bu k.ılVvi mu h Avun edip İktisattı*}, bu uırab om <*v ht tuntb yığıp kul'cyc zafer bulma silintimle iken al-t Omftn ttraftndan t>mırkank Haiti lMs:i ve Kara Murtufl l\ışa tmdfttln yetişip. Kel Küm cm metrisleri (Mprrknf bırakıp flrAr ederken bil de Van'ın uç aded kapıların açıp aleVsrhcr Isohahkmn! ceys-l Acem ı [Acem ıskerinl) basıp, kıra kıra m-ki.- bin ketle w uç bin deri hn şedde bArüd ve yüz katar deve ve bu katim bin kmttçubuk atlar ve sâlr 'hıytne vc •hnrgflhlar ve bu üç yüı yirmi aded Mürbscn vc yirmi aded •baryeme: top bitliktin)!, ona göre de m;iU £.111.1 ım (doyumluk) ekte ettik HfllA o ramAndın ben bu toprak yığılı kalmıştır" dediler
Hemen pnştı-yi müdebbir (tedbirli po$a| eydüt
*Gele *kethüdâ, benim cümle otağlarım [oluklarımı] bu mahalle [buraya) kurup, cümle askerlerim bu mahalde *haymelertyle meks cvlcsinlcr (kalsınlar] vc cûml
1 fite;. 60. s., 2. not
KİM (T. AIIIAUI İ'A'jA DAIltl'SINDI;
•rytlet-t VmıHı olan yirmi yedi **mcak beyleri ve * ocaklı hakimleri Van'a gelip hltmıt*) pfldlşahUlc [padişah hizmetinde! bulunup, bu toprağı Van deryasına döküp, İm kal'eyt [kaleyi) turtbdan tntlvlr edelim |topraktan lenıizlcyeliml" dedikte cümle |ıA«* (t "flmm "Allah .v-.iu gelire (kalay getirsin) *dcvleılü 'vezir1,* dedi. "Btsmi'llAhlrahmanl'r-rahlm" deyip, ihtida' [tikin) kendinden yedi kete eteğiyle toprak taşıyınca iten met-i lillah [Tann'mn uluhı^uylal cümle *tç ağalan ve cümle Van ağalan toprak tnşımnyn bnşlnytp, şehirde tellallar nida ettirilip [bağırtılıp] herkes kolrh [Kıs ortüso) vc küfesi ve tobroarylo [torhnstylal kal'e [kale] altındaki top> ujtı u^tmayo başlayıp deryaya dökerlerdi. Hemen paşanın serû-perdesi lotağıl ve camie askeri 'hayme ve bargahkui, Van askerinin barhone [agırlıklan] ve "bargâh-Un tahra*yt Van'a (Van Ovası'na) kurulup, cümle vodi-i Van [Van Koyağı] sûhil-i Kıhtc varınca (deniz kıyısına varıncaya dek) 'hayrne ve çetr-i mülemma'lar Irenk renk "çadırlar] İle ma'mûr ve abadan olup [şcneiıp], der-akab Ihemen] paşa-yi dur-Vm-fikt [Üertyİdüşünenpaşa] destine [eline] kilk-î ccvâhir-msann [cevherler saçan U W mini] alto 'eySlci-t Van'da ne kadar * sancak beyleri ve 'ocakhk hakimleri varsa coıakstne (hepsine) 'tuğra çekip yerlig-i betlg-i şah! tahrir ettirip İpadişah buyruğu v.-.:tlıupl, "Mekke ve Medine pâdişâhına muti* ve münkâd iseniz Ibağlıysaruz] elbette hizmet*! padişflhiyc gelip. Van Knl'csi derneğine gelesiz (gelesiniz]!" deyu her ancajta birci ağa emr-i pAdişahller [padişah buyruklanl ile cemi' [bütün] Ekrâd Mmerftlonni (Kürt beylerini] davete gitmede.
Peri tâttıfta bu haklM pûr-takslr, görmediğim diyar olmakla, Van Kalesi'nin îcyr û temaşasın etmede. (Seyahatname, c. 4, s. 154-161)
71. ipşir paşa'nın hesabı tutmuyor
Evliya Çelebi ile Melek Ahmet Paşa Van yol lan ndayken Sadrazam ipşîr Poşa'nın, ortaklarıyla İlişkileri gevşiyor ve pusa ne yapıp ne edeceğini şaşırıp duruyordu. Saraydın çıkma Defterdar vç Mevkufati'nin Kıbrıs'a sürgün ediliyor diye karadan yola çıkarıldıktım sonra öldürUlmllş olması, sarayda bunlardan yana olanların küskünlüğüne yol açmıştı, ipalr Poşa'nın Anadolu'dan birlikte getirdiklerinin istedikleri hir türlü yapılmayıp askıda kalması da bunların sızıltısına yol açmıştı. Sadrazam,
EÇnin Van Kalesi betimlemesi aşağıda 73. bölümdedir. -NÛ.
423
l.r.nıiiuÜ V» A'iltiiirVr [f.'-Miıbul'ul llk'flt (ÇİfI (JlM/tlfıl i'ylltnn-U Içlfı) *"hıpıtıln;j UlViıı oJunupı Anadolu 'ByAlett Kor I lıiâtih Pitşıt'yu verildi
Kerttik (bunun ılblj Bolu Sancagı'nı voyvodalık edip Kon Mehmet'e vcrmtjıt Kılıi turl'uıı dıtlıl fiümâıtalerini (vekillerini) ol dlyflrn gönderip, yirmi bin ıkçdı)t davadan Ut I Mu * kurt 19 alıp, müddet vt moddeM aleyhi (davacı ve davalıyı! zmdrr vurup, faklrltrt hlk*ni|tn edince [toprak natonde bı m loncaya deki mamelekim

(imm 11 yoğunu) alıdı. Dahi (bunun gibi) emA'-ı tulm o in'ndtlîdcn gnyn fkıyıcılık vt ur/erten başkaca), melonlar hmim-ı misi İmle içine | ve cvlad Q cim edam tçohıfc çocugnl ta'art uz cdfp (taldmpl, ıyaıen britohrtırAln fulü Tntırt'yn sigiftöfilttnıl naat habaset [kötûlûkf eylediler. Elli btn 'kuruşluk *mfinsibıtıdn ra'Afı (iki kan) mrm-t* ci11v.1l (mıllar) alıp, ol d.yAn haraba verdiler. Rotu lıalkiıulutt brş yıu kadar *ıtfyı istanbul'a gelip, güruh güruh (bölük bolokl şehir içrr gezip, aşikare hcddu'i ve <ü-vtltı lanla şekva ettiler {açık açık ilendiler vr dlvnttlnttln «ıslandılar)
BTI-Ahare [sonradan) Km 1 Mehmet İnsaf edip (acıyıp) ' Kum ait otan ıey-i tali! (benini olan At bir aey|. Bir alay asılacak lulcmA |ncımnstzlnrl aldıktan mfll için ba bûyle bed-imm [kötü unlu) olmak Jfltmı değildir. Boltı'yu kime verirseniz verin* dt-ytp bu kadar yu» bin *kuruşu ckl Q bel* ettikten (yiyip yuttuktan) «onm Bolu'ya bıraktı. Ahara (başka birine) tevcih ettiler [veitliler)
Kczdlik Haleb Pitati Tayyaroglu'ndan Mulcb ve Antakya'dan vâfıı |çok| adam!» şikâyete geldiler. Ol dahi tulmle (kıyıcılıkla) 1 hılctVi tamam eylemiş [bİUrmİsl
Kettlik *vttîr, Kırık 'BöJükbaşı nâm kâse-i aklı [kafatası) ktnk ve çehre-t ut edebi (ıtâmüs ve terbiyesi) sıyrık bir 'sekbana, etkiden rmekdânm ve muhiıarj (tehlike) gönlerinde yâı-i gânm (can yoklusun) diye Trabzon (leyterbeyhgt'ni m-misti, Trabzon halkının huşuneti (sertliği) vc 1.1.-1 nA-sArUnn (uyumsuz larlannl nı'ûneı ve hıyaneti (tersliği vc hainliği! malûm (bilineni, bayağı insaflı hükümete razı degiler İken, Kırık 'Bölökbasınm ccvr-l bî endazesine (ölçüsüz eziyetine) hiç tıkat getfremeyip (dayanamayıp), üzerine cumhur ile huruç eylediler (toplulukla ayaklandılar). Mabeynde (aralannda) kııftt-ı arlın [büyük vuruşma) olup, nice nüfûs telef oldu (öldü). Anlar dahi nrz-t 'mahzarla (genel dilekçe ite) gelip şikâyet ettiler.
Hâsıl-i kelâm [sözün kısası] *vezîr-i raîfıVt-tcdblr (önlemleri güçsüz vezir) ıcvj* bi'ini (adamlarını] kayırmak sevdasıyla birtakım Ehremenleri * mansıba (ödeve) gönderip, hem ibâd ü btlâdı (hem halkı ve beldeleri) pâynıâl [arklar altında) vt hem kcıuitıyü lisâna [dilci düşürüp mezmûm oldu (kınandı).
Ehremen: Zerdüştterin Kötülük ve Karanlık Tanrısı, Şeytan. -NO.
MHIÜk ahmet paşa daıres1nde
427
Ctmaaiyü'l-ûhlrrde I106V1619 nisanında! »vezir ile 'sıpan beynine İaraamal |tWk laynlıkl dûıup, mcabûrtar ladı geçenleri * vezirin va'd-i kutuna İiyilik sözle-liiicl tttmaden (güvenerek) gelip kuru Ontld tU btr tkt «y munuzır oldular {bekledi-
Itri. Vn'de vefa alametleri (vc«lifti sözü yerme getirme belirtileri) görünmediğinde)», cftlülcst dlKgîr olmuşlar idi [kırılmışlardı). Ve Haleb'i Şeyh Ebû Bekr zâviye-tKlıı llürhedAn) Mustafa Dede ve emsali hayır-hahlan liyiltgini isteyen bcnzerteril k) aieclto'i * vezire mahrem İdiler vt krndûye [kendisine) nasihat edip "Sana vâcib-dtr [boynunun borcudur) ki simden sonra pâdişâha itft'at-i hâlise [gerçek baglılıkl Ûtri fflûnkad olup (boyun eğip), vazM sabıkı [eski davranışı) ve asker ile tehârni [sıkınma! ve korunma vadilerini terk eyleyesin [yollarını bırakasml ve selâmet tntınl.ultr dcmeieriyle * vezir dahi ihtinlz üzre mu'flmele edip [sakınarak davranıpl etnâb-i saltanata kemâl-i inkıyâd ve huzü' [tam bir boyun eğme ve alçakgönüllülük) ve her ne 'ferman buyurulsa temşiyetine (yerine getirilmcsinej müsâra'at [çabuk-tuk| gösterip kafadar sandığı hazelfttın [aşağılık kimselerin) murâdlanna listekleri-nel müsâade değil, hiç yüz vermez oldu. Eşbehlert tkabadayuanl olan erâzil [rezîl-let) bahada bir * veririn yüzünü göremez oldular.
Üsküdar'da ve İstanbul hântannda hizmet ve *veledeş ve *mevâcib tashihi imi-rAnyU (umuduyU) bekleyip müterakim Ibirikmişl olan 'sipâh çulu ve torbayı «Atıp. bu habbeye malik olmadıklarından gayrı [başka), 'vezirden bir ekşi cehreyi ıtûtüp ny.ule mille ellini (tedirgin) oldular. Ve her meclisle biribirlerine "Bu herif buım kuvvetimiz ile * vezir oldu. Sabıka ve hâlâ [eskiden ve şimdi) pâdişâh kıhcın-jan w Adası [düşmanları] şerrinden [kötülüğündenl bizim himayemizle [koru-numula) ncc.U buldu Ikurtuldu). Bizim için ne iş başardı ve bu kadar va'di [süzül v,mlı hangisine vefa etti [hangisini yerine getirdi). Abaza ve Kürt Mehmet ve şâir filinden havi ettiği [yaramaz iş yapcaklanndan korktuğu] gibilere *mansıblar ve voiTod.ıhklar verdi. Onlar * vilâyetleri yıkıp mfil-i fırâvân [çok mail kazandılar. Biz bunda Iburada) aç ve muhtâc bekleriz. 01 heriflerin dahi atıp tutması bizim kuvvetimi: ile değil midir?" deyip aşikâre zcmnı Ů kadhe ve bedduaya [çekiştirme, kötüleme ve ilence] başladılar. Fitne ve fesada bahane ararlardı.
Bu esnada Anadolu'dan Seydî Paşa'nın ve gayrı vülâtın [valilerini zulmünden gelen sûkâila [şikâyetçilerle] ve her 'vilâyetin şükâtıyla [şikâyetçileriyle] sipâhüerin-den gelip, Seydî'nin ve gayrının (başkalarının) 'sancalan, 'haremlerine konup, berbâd edip, diş kirası nâmına bulduklanm aldıktan sonra 'haremlerine dahî el uzattıklannı haber verdiklerinde» sipahiler dahi ziyâde gayret ve ıstıraba düşüp •kethûdâyerlerini 'vezire gönderdiler. Vanp "*Devletlû ehl ü ayalimiz öte yakada
SEYAHATNAME
'sarıcalar elinde kaldı. Halimize bir merhametin yok, bari bize icazet verin gy^ Um. Her şeyden geçtik* diye bess-i şekva ettiler (şikâyetlerini açığa vurdular),
•Vezir dahi ne cevâb vereceğini bilmeyip "Ağalar ve yoldaşlar, bu kadar safar eylediniz birkaç gün dahi (daha] şu donanma çıkıncaya değin sabr eyleri (sabredin] Badehu {ondan sonra] sizin ahvâliniz ile takayyûd

ederiz [iş ediniriz]" diye cevab verdikte cümlesi yes [umutsuzluk] ile çıkıp, * vezire ve * zorbalara sütüm edetçl (sövüp sayarak] gittiler. Aralarında ba'zı ahvâl bilir [halden anlayan] ihtiyarlar dedi. Ier ki: "Bu herîf MurSd Paşa'd an korkar. Donanma ile onu savunca [başından savun, caya dek] bize müdârâ eder [yüzümüze güler], savdıktan sonra bize cevâb-i ye's [umutsuzluk yanıtı] verir. Eşbehlerimizi [kabadayılarımızı] kati eder [öldürür} Melhuzu [düşüncesi] budur. Ve ma'kül olan [akıllıca olanj bizim için oldur ki, bu ahd ü peymanma durmaz (andına bagh kalmaz] gaddân def-i gavâil etmeğe [dertlerini savmaya] âmân (fırsatj vermeyip, devletini ber-geşte edince [altüst edinceye dek\ çalışalım*diye ittifak ettiler (sözleştiler].
Nefsi3-emrde [işin gerçeği] Ipşir'in niyeti böyle idi.
Ba'dehû (bundan sonra] Anadolu'da *levendât ['levendler] zümre-i sipahin [sipah sımfimnj emval ü eşyalarını talan ettiklerinden mâ'dâ [başkaca], 'haremlerine ta'ar-ruz ettiklerini cümle 'sipah lisânından [dilinden] birer nk'aya [dilekçeye] yazıp pâ-dişâha sundular. Arzuhalleri [dilekçeleri] "Şer* ile [şeriatla] görülüp mezâlimi (kıyıcılıkları] def eyleyesin" diye hatt-i *hümâyün yazılıp, "Lalama [sadrazama] vann" diye cevâb vermekle, taraf-i saltanattan [padişah tarafından] dahi murâdlarm-ca yüz bulmadıklanndan gayz ü hayretleri mütezâyid oldu [öfkeleri ve şaşkınlıkları arttı].
Tekrir (yinej zûmre-i şükât île [şikâyetçilerle] 'müftîye varıp "Efendi, Anadolu'da 'levendât 'vilâyetlerimizi zulm ile harâb ettiler. Evlerimize konup mîzbânlık [ev sahipliği] mertebesin riâyet ettiğimizden sonra aksam oldukta, Tez bir kasık mancası getirin!* deyu avrat taleb edip, ırz ve namusumuzu berbâd ettiler. Hattâ birinin bâligâ [ergini kızına kasd-i bed ettiklerinde [kötülüğe niyetlendiklerinde! kız kendiyi saib edip [asıp], sabâhısı babasını ahz edip [yakalayıp] 'Sen kızı benim inadıma salb ettin!' diye kati murâd edip [öldürmek isteyip] darb-i şedîdden (ağır biçimde dövdükten] sonra birkaç yüz 'kuruşunu alıp öyle kalktılar".
Böyle birkaç kaziyye-i fadîha (rezilce işlerin birkaçını] nakl ve şikâyet eylediler. 'Müftî Efendi suhuletle def vadisinde [işi kolayından savmak yolunda] "Ağalar elem çekmen [çekmeyin]. 01 zâlimlerin haklarından gelinir, tedarikleri görülmüştür. Birkaç gün sabr eylen [eyleyin]" deyip başından savdı.
428
MELEK AHMET PAŞA DAİRESİNDE
429
Sipahiler omdan kalkıp bu mezkûr olan [anlatılan] mezalim ve kabavihi
ayıcılıklarla kabahatlan] bir kağıda yazıp, zümrc-i Bektâsiyândan lyeniceri ocagm-(jan] İflne t ve istinsân lyardım ve arka çıkmayı! müştcmîl [içereni bir tezkere tahrir ettiler [yazdılar! ve müte'ayyinlerinden [İleri gelenlerinden] biri götürüp *Ortaca-
nllİ va'ızı Hüseyin EFendi'ye ba'de'l-va'z [vaazdan sonra] sunup "Efendi, şu kağıdı aşikâre oku (açıktan!, yoldaşlar isiimâ* etsinler Iduysunlarl"* dedi.
Va'ız kağıdı gözden geçirip "Bu maslahat [iş! bizim bildiğimiz ve bize müte'auik [bizi ilgilendiren] ma'nâ değildir" deyip kağıdı yine baritin Iheritm] eline verdi. Kflğıdı veren meğer okur yazar kısmından ve yüreği yanıklardan imiş. Havlı [korkuyu] kaldmp, hemen ayak üzre ""Yoldaşlar istitna' ediniz [kulak verinizi" deyip bü-lend-âvâz ile [yüksek sesle! kağıdı okudu. Anadolu'da olan îesâdâi [bozukluklar] ve lpşir'den zuhur eden [kaynaklananı cevr ü mezâlim ve garâmai [eziyet, kıyıcılıklar ve işkenceler] umûm üzre [genel olarak] kağıtta münderic idi [yer almaktaydı!.
Eğerçi [her ne kadar! ol kâğıttan bir âteş-i fitne [kanşıkhk ateşi) alevlenmeyin işitenler câmi'den dağıldılar. Lâkin 'yeniçeriler lisânına lâilinel ve 'ocaklar beynine [araşma] söz düşüp herkes haddinden ziyâde [pek aşın] gühguya [dedikoduya] başladı.
Şikâyetçilerin kesreti [çokluğu] ve 'sipah güruhunun böyle cem'tyyct ve hareketi eraeife bâ'is oldu [yalan yanlış sözler çıkmasına yol açü|. Ale'l-husüs [özettikte]
•vezirden mecruh ve mağdur [yaralı ve zarar görmüş] olanlar kemhvi mihnette [den pususunda! fırsat gözetip, 'vezirin zevalini [batışını! Allah'tan isteyip, envai hiyel ve mekr [çeşitli hileler, dolaplar] ta'lîmiyle halkı tahrike [kışkınmayal meşgul idiler. *Vezîr ise istiklâl da'vâsıyla zuhur ettiğinden [bağımsızlık savıyla onaya çıktığından], bir taraftan mukarrib-i şehriyârî [padişahın yakmlan] olanlar hâtır-mândeliklerini [güceniklikleri! bilirdi; onlann mekrinden [oyunundan] emin değildi. Ve bir iaraftan 'Kapudân Murâd Paşa gibi bir ejder-i hasm-efken [düşmanını deviricil rakibi olup, onu bir tarik ile {yolunu bularak] def etmekte Isa-vuşturmakta] âciz kalmıştı. Ve bir taraftan mevâîd-i katibe [yalan söz vermeler] İle aldatıp getirdiği erâzilin [rezillerin! ricaline [ileri gelenlerine] müsaade muhal lola-naksızl olduğundan ol zümre umûmen [toptan] kendiye adüvv-i can icarı düşmanıl olduklarım idrâk edip [anlayıpl bu kadar rnahzürât-i müşkile [güçlü sakmcalarl ve belliyyât-i azîme [çok büyük belalar! arasında mütehayytr (şaşırıp! kalmıştı. Ve hûsn-i tedbîre de [iyi bir yol tutmaya da] kadir olamayıp [gücü yetemeylpl, sâde [yalnızca! azamet ve ceberut ile [kibir ve ululukla! halkı korkutup fcsadlanm def ve teskin ederim [savuşturur ve yatıştırırım] mülahazasıyla [düşüncesiyle] petde-l gu-
SEYAHATNAME

rûr ve nahvet [kendini beğenme perdesi/ verâsında (ardında] mebhût ve magbûn olmuş [şaşırmış ve aldanmışj idi ve ûkr-i nakıs muktezâsmca [eksik düşünce gereğin, ce] bu tedbîr-i kabîha [çirkin yola] zâhib olup [kanıp], sipahiyi fitneye tahrik edenler mâbeynlerinde [aralarında] birkaç eşbehleridir [kabadayılarıdır!, anlan kati ile tahvîf [ölümle korkutup] edip kaçırsak şâirleri bir işe kadir olamazlar mülâhazasın ettiler [güç yetiremezler düşüncesini benimsediler].
Bu esnada zümre-i *sipâh Abaza'ya ve Kürd Mehmed ve emsali olan baştakilere ahvâllerini [durumlarını] bildirdiler ve "Her biriniz nâil-i *mansıb ve mâl oldunuz /göreve ve mala erdinizj. Biz umûmen böyle mahrum kaldık [biz hepimiz böyle yoksun kaldık]. Yann başınıza bir hâl geldikte yine biz sizlere lâzım olmaz mıyız? Hâl-i âlem ber-karâr (dünya durumu sürer] ve *vezîr makamında paydâr olur mu [kalır mı] zann edersiz [sanırsınız?] El-hâletü'hazihi [şimdi bile] biz cümlemiz [hepimiz] ölmeyi ihtiyar ettik [seçtik]. Paşanıza ahvâlimizi söylemek gereksiz [gerektir] ve illâ [yoksa] herçi-bâd-âbâd [ne olursa olsun]" dediler.
Onlar da tebliğe taahhüd edip [onlar da bildirmeyi üstlenip] kaziyyeyi [işi] 'vezire arz ettiler ve "Sultânım, mümkün mertebe [olabildiğince] bunlann ricâlanna müsâade ve hatırlarım tatyîb [hoş etmek] lâzımdır. Ve illâ [yoksa] bu kadar nüfûs-i bedhâh ve sâi bi'l-fesâd olmak [kötülük isteyenlerin ve karışıklığa çahşanlann olması] müşkil [güç] iştir. Sonra suhuletle def olunmayacak [kolaylıkla önü alınmayacak] münazaa zuhurundan [çekişme ortaya çıkmasından] korkanz" dediler.
*Vezîr-i sâde-dil [saf gönüllü sadrazam] müheyya ettiği tedbîr-i rekiki [hazırladığı kusurlu önlemi] dermeyân edip [söyleyip] "Ağalar, biz sipahilere ettiğimiz mevâidi [verdiğimiz sözleri] huzûr-i * hümâyûna arz ettik. Müsaadesine izn-i pâdişâhı sudur etti [çıktı]. Ancak aralarında üç dört adamı pâdişâhımıza yanlış anlatmışlar. Onlann yakalanmasını *fermân buyurdular. Biz ise uhûd ve mevâsika [verdiğimiz antlara, sözlere] binâen [dayanarak] cümlesini sıyânet ederiz [koruruz]. Görelim onları bir hâl ettikten sonra donanmayı dahi çıkarıp, ba'dehû [ondan sonra] cümle [bütün] ricâlanna müsâ'ade edelim" dedi.
Abaza ve Kürt Mehmed ve emsali [benzerleri] * vezirden bu muvahhiş [ürkünçj kelâmı [sözü] işittikleri gibi taşra olup [dışarı çıkıp] "Hay! Bunun bize sû'-i kasdi [cana kıyma niyeti] vardır. Bu tayfanın eşbehleri [kabadayılan] biziz, biz de ol ahz olunacaklarda dahiliz [yakalanacaklara! içindeyiz]" diye emn ü rahatlan [güven ve rahatlan] gidip 'vezirden havfa [korkuya] düştüler.
Abaza yine ricâM devlet ile mahlut [düşüp kalkar], ahvâl bilir adam idi. Bu söz bir bîhûde [boş] bayrak olduğunu bilip vücüd vermedi, amma Kürt Mehmed ve env

m [benzerleri] ki dag ayısı idiler ve mezâlim [kıyıcılıklar] ve meîâsukri [kötuluk-jcri] hasr ü hadden bîrûn idi Isınırı aşmıştı]. Anlar [onlarl bi'l-küluye havfa Itû-nlüyle korkuya} düşüp *vezîr meclisine varmaz oldular.
Bu aralıkta Üsküdar hânlarında olan ""vezir * sarıcaları ile *sipâh arasında nice jjgfa kavga ve niza* [çekişme! olup, bi'l-âhara [daha sonra] bit sipahi, 'sarıcaların ger-çeşmesi [temsilcisil Azız *Bölükbaşı'yı bir matın" mahalde [ıssız yerde] görüp vurup kati eltiler Iöldürdüler]. Şühûd [tanıklar] olmamakla demi [kanı! heder oldu [boşa gitti]. Bu madde dahi [da] ilâve-i müâdât olup [düşmanlığı attırıp 1, gittikçe beynlerdeki [aradaki) hilaf ü şikâk ziyâde oldu [karşıtlık ve bozuşma çoğaldı',
•Sancalar sipahilik şartıyla Girid'e gönderilmeğe râgıb [istekli] oldular. Acilen [ivedilikle] bölüğe müsâ'ade olunmayıp, amma Girid'e vanrlarsa verilmek şanıyla üç yüz * sanca ve Katırcıoglu *sarıcalanndan yüz * sanca donanma ile me'mûr olup, vezîr 'sancalannın ayda üçer kuruştan altı aylık * vazifeleri nakd der-kise [kese içinde para olarak] bölükbaşılanna teslim olunup, her birine beşer kuruş harcırah dahi verilip 'kalyonlara teslim olundu. Katırcıoglu dahi bi-nefsihi [kendisi] donanma ile me'mûr oldu.
(Na imâ, Tdrîh-i Nalmd, c. 6,67-72)

72. İPŞtR PAŞA'NIN ÖLDÜRÜLMESİ

İpşir paşa'tun İstanbul'daki «yönetimi çok sıkıydı, buna karşı çok az sürdü. Defterdar ile Mevkufati'yi öldürttükten sonra kendisine en yakın rakip bildiği Melek Ahmet Paşayı Van'a atamakla belki yolda öldürtecekti. İstanbul'da paralıları sıkıştırdı, çeşitli bahanelerle onları "hasır üstünde" bıraktı; yanında eskiden sadrazamlık etmiş ve şimdi tersane ve donanma işleriyle uğraşan Murat Paşayla da donanmanın denize çıkma hazırlıklarını çabuklaştırması için takıştı. Bu kez yanlış kapı çaldı. Murat Paşa, yeniçeri ocağından yetişmeydi. Ocakta iken türlü fitnelerin çıkmasında elebaşılık etmişti. Bu kez, İpşir Paşa için tuttuğu yol başka türlüydü. İlkin ve sonra kendisi hiç ortada görünmedi. Yeni yeni sözler çıkartıyor, bunları adamlarıyla ortalığa yayıyor; sonra el altından İpşir Paşa ortaklarından Kürt Mehmed ile anlaşıyordu. Dışarıda kıyametler koparken o tersanede işiyle uğraşıyor görünüyordu. Evliya Çelebi'de yer almayan bu olayları yine Naima'dan aktarıyoruz.
Veziriazam tpsir Pasa ile Kaptanı Derya Kara Murat Pasa arasındaki askismt. - \p\ir, Murat Pasa'dan dürt yüz kese borcun kapatılmasını istiyor. - Murat Pu\<ı, \p\Win difterim dilmeye

(SEYAHATNAME harar iviyor. - Murat Pafa, tpşir'in yüz çevirdiği adamlarına el atıyor. - Tersanede gizli toplanıl. — Sıra yeniçeriler ile sipab arasındaki düşmanlığı kaldırıp tpsir'e karıt birleşmede. - Valide Saltan, Ipfir Pafa'ya karye uyarılıyor. — Dedikoduların ardı arkası kesilmiyor. -Ipfir'e kar/t birlik; Sipab ile yeniçeriler barışıp kucaklamıyorlar. — tpjir aleyhine alınan fetvalar. Toplantıya şeyhülislam da çağırılıyor. — Şeyhülislama dayatma: "Var, sadr-i a'zamı buraya getir, kendisiyle /er'ân da'vâmız vardır." — tpşir'in şeyhülislama yanıtı: "Beni paralamak mı istersin? ölürsek hep birlikte ölürüz." — Padişah durumdan haberli kılınıyor. -Padişah: "istekleri nedir?" Yanıt: "Veztr-i a'zamtn ortadan kaldırılması." Padişah kabul etmiyor. — Sipahiler geceyi yeniçerilere konuk olarak geçiriyorlar. — Üçüncü gün: Yeniçeriler, si-pahlar, illerden gelen şikâyetçiler Et Meydanı'ndan At Meydant'na yürüyorlar. - Başkentin kapıları kapatılıyor. - Padişaha tezkere: "tpşir'i, kul kethüdasını isteriz," - Padişahın, tpşir'in yerine bajkastnt atayacağım bildiren Yeniçeri Ağası, "Arkadaşlarımızın adlarını defterden silen sen değil misin?" diye saldırıya uğrayınca canını zor kurtarıyor. — "tpşir, Üsküdar'daki levend/erini buradaki sarayına geçirip hepinizi kıracak" dedikodusu üzerine asker "O bizi kırmadan biz onu kıralım" diye tepeden tırnağa silahlanıyor. — tpşir, Üsküdar'a geçmek istiyor, kethüdası: "Onun vakti geçti, çimdi saraya gitmek gerek." - tpşir'in silahtarı: "Saraya vanan da pâdi/âh ve taraydakiler senin sağlığım isteyecek değillerdir. Âhırel hazırlığını gbr. * - tpşir ile şeyhülislam sarayda. - Adamları da tpşir'in sarayından kaçıyor. - tpşir'in sarayı yağmalanıyor. - Dördüncü gün sıra şeyhülislamın sarayında: Yüz elli yıldan beri toplananlar bir anda yağmalanıyor. — tpşir'in padişaha önerisi: Peygamber sancağını çıkarıp, halkı ayaklananlara karşt toplayalım. - "Vezire yazıktır" diyen kimse çıkmıyor. -Padişah yine "istedikleri nedir?" diye sorunca kul kethüdası ağzından baklayı çıkarıyor-, "Vezîr lalam ve şeyhti'l-tslâm't istemezler." - Ayaklanan askerin saraydan gönderilen ricacıya yanıtı: Vezir ile şeyhülislam öldürülmedikçe dağılmayız. - tpşir mührü padişaha iade ediyor. - tpşir bostanctbaştya veriliyor, şeyhülislam bir odada beklemeye almıyor, tpşir'in can düşmanı Kara Murat Paşa ikinci kez sadrazam oluyor. - Yeni şeyhülislam atanıyor. - Padişahın "ikisini de değiştirdim ve birer adaya sürgün ederim, arttk dağıtsınlar" haberine ayaklananların yanıtı: tkisi de öldürülsün. — Saraydakiler ikisinin de öldürülmesine karar verince iki cellat bulunuyor. - Nakibiileşraf Zeyrekzade, şeyhülislamın öldürülmesine karşı çıkıyor: "Biz cümlemiz hepimiz önce öldürülmeyince *müftt öldürülmez". ~ Şeyhülislamın öldürülmesinden vazgeçiliyor.- Padişah, bostanctbaştya "Var tpşir Paşa'yt boğdurup, ölüsünü dışarıya bırak." - tpşir'in ricası: "Bir bilen adam yanımda bulunsun, bana yol yordam göstersin, ben bunları bilmem, ayrıca korkudan aklım başımda değildir." - Koca Mahmut Efendi yardımcı gönderiliyor. - Diz dize oturup tpsir'e bilgi veren yardımcıyı acemi cellat şeyhülislam sanıp boğmaya kalkıyor. - Koca Mahmut Efendi: "Sağ olsun ölü olsun böyle kimselerin

Kudrct-i ilahîye [Tanrı kudreti] tpşir Paşa'dan ahz-i intikam için Murad Paşa'yt
üzerine taslit [musallat] edip, hikmet-i mûcâzât [cezalandırma nedeni] bu suretle zuhura geldi [ortaya çıktı]: Bu esnada donanma çıkmasının vakti karîb [yakın] olmakla • vezîr [tpşir Paşa], •Kapudân Murad Paşa'ya her gün * mübaşirlerle adam gönderirdi ki, "Elbette donanma tedârikini acilen [çok ivedikle] görüp, çıkmaya takayyüd eylesinler [çabalasınlar] ve illâ [yoksa] mu'âteb olurlar [azarlanırlar]" deyû te'ktd ile [sıkı sıkıya] lenbihler ettikte Murâd Paşa mubtın [kinci] ve muhil [hileci] olmakla niyaz-gûne (yalvanr yolda] haberler ile cevâb verir, "Baş üzerine, * ferman efendimizindir, leyi ü nehâr [gece ve gündüz] sa'y ü hizmetteyiz [çalışmakta ve hizmetteyiz]. Ser-i mû [kıl ucu kadar] taksirimiz [kusurumuz] yoktur. Lâkin * defterdar paşa hazretleri donanma mühimmatına iktizâ eden [gereken] akçeyi vermekte te'hir ve ta'allül ediyor [gecikiyor ve atlatıyor], beher-hâl [kesinlikle] akçeye muhtaçtır. İnşân ve kerem edip bu kullanna tenbîh buyurduklan tenbîh-i ekîdi [sıkı tenbihi] "defterdara buyursunlar ki, anlar akçe yetiştire ve illâ [yoksa] bu kullanmn hizmet ve tedârikte kusuru yoktur" diye cevâb gönderdi.

Bu haber *vezîre vardıkta * vezîr, derûnunda [içinde] olan hasedi [çekemezligi] ketine kadir olamayıp [gizleyemeyip], "Pâdişâhtan vanp iki kürk giyen, akçeyi dahi bulmak gerektir" deyu [diye] aşikâre [açıkça] söyledi. *Vezîr meclisinde ve hizmetinde olanlardan Murâd Paşanın casusları vâfir [çok] idi. Ol sâ'at Murâd Paşa'ya yetiştirdiler. Gayrı adavet aşikâreye [düşmanlık açığa] çıkıp, Murâd Paşa kemer-i gayreti meyâmna bend edip [gayret kemerini beline kuşanıp], bir gün *vezîr *tersâ-ne'ye vanp esnâ-yî mecliste [toplantı sırasında] Murâd Paşa'ya hitâb edip:

"Paşa, bi-eyy-i hâl [kesinlikle] bu haftanm içinde donanmanın ihracına [çıkmasına] pâdişâhımız muhkem [sıkı sıkıya] tenbîh etmiştir. Elbette tedârikinizi görüp çıkmak gereksiz [gereksiniz], sonra cevâba kadir olamazsız [yanıta gücünüz yetmez]" dedikte hemen Murâd Paşa tenahnuh-i *vezîrâne ile (vezirce boğazım temizleyip], boğaz ayırtlayıp iki dizi üzerine gelip, dilîrâne [yiğitçe]:

"Sultânım, el-yevm [bugün] tekmîl-i mühimmât-i donanma [donanmanın gereçlerini tamamlamak] için dört yüz *kese masrafa [gidere] ihtiyâç vardır. Hâlâ ündâd olurırnadıkça donanma çıkmaya imkân yoktur" deyip kat'i [kesin] cevâb verdi. •Vezîr dedi ki:

yatıma yaklaşmak ne muzırmış." — tpşir boğulup bası kesiliyor; bası askere gösteriliyor. -
Odunun ucuna takılıp aplesant damına dikilen baş. - tpşir Pasa'nın portresi.
SEYAHATNAME
"Sadaretiniz eyyamında fsadr-i a'zamhgmız günlerinde] sa'adettu padişahım^ dan dört yüz *kese istikraz edip [borç alıp], deyn [borç] •temessükû vermissiz |Vçt missiniz]. Hâla memhûr [mühürlü] "temessükünüz pîştahtalarmdandır (kutula^ dadır]. Birkaç defa tahsilini bize ferman buyurdular, haımnıza riâyet ettiği^, (saygı gösterdiğimiz] için istimhai suretinde ta'vik edip (süre vererek ertetty^j 'Çimdi donanma mühimmatına meşguldür, tazyik etmeyelim (sıkıştırmayalım), g(j. mikdânnı mühimmata mahsûb edersek kusuru [geri kalanı] dahi vaktiyle [vakll gj. linçe] edâ ederler [öderler], acele Duyurulmasın' deyu ccvâb vermiş idik. Hâl ram] böyle iken tekrar donanma tedâriki için ben pâdişâhımızdan akçe istemeye kadir değilim ve sana bir *kese akçe vermem. Deyninizi [borcunuzu] elbette edâ q. melisiz [ödemelisiniz]. Ol akçeyi bu mühimmata sarf eylen [harcayın]" dedikte, ntdPaşa:
"Behey Sultânım, ben ol akçeyi ma'a-ziyâdetin [fazlasıyla] edâ etmiştim. ükij, * temessükû talebe [istemeye] cür'et edemedim" dedi.
*Vezîr ısgâ etmeyip [kulak asmayıp] mühimmata ol akçeyi havale [aktarma] sözünden gayn (başka] söz söylemedi.
Murâd Pasa zamîr-şinâs [insanın içini anlar] idi. Gördü ki, *vezîrin muradı foj. yeri] izhâr-i adavettir [düşmanlık göstermektir]. Taraf-i saltanat [padişah] dahi kıuk ilbâsıyla [kürk giydirerek] tekrîm edip [saygı gösterip], mühimmata lâzım [gerekli] akçeyi vermemek ve ol eski *temessükü bahane ile sağaltmak tasavvuruna karâr vermişlerdir. Rızâ ve teslim suretini gösterip [razı olur gibi davranıp]:
"Sultânım, bu bâbda [konuda] sizden bir mikdâr olsun nakd-i himmet ümidinde idik. Pek müzayaka [darlık] çekmeyelim, çünkü siz böyle 'ferman buyurdunuz, gayn [artık] lâzım olan [gereken] mühimmatı biz tedârik edelim. Devlet-i pâdişâhı-de mamelekimizi [vanmızı yoğumuzu] edâ'-i hizmete [hizmet vermeye] bezi ederiz [harcarız]" deyu def-i meclis eyledi [toplantıya son verdi].
Ve bir tedârik gördü kim [ki] donanmadan evvel lpşir Paşa'yı bahr-i ademe [yokluk denizine] yollayıp, yerine *vezîr-i a'zam oldu.
Sabıka [daha önce] zikr olunmuş idi ki Abaza Hasan ve Kürt Mehmed ve emsali [benzerleri] lpşir Paşa'dan havla [korkuya] düşüp, Üsküdar'dan beri geçmez olmuşlardı. 'Tersanede *vezîr ile bu münâza'a meclisi [ağız dalaşı toplantısı] olduğu günün akşamında Murâd Paşa gece ile bir adam gönderip Kürd Mehmed'i çağırdı. •Tersanede bir tenhâ 'odada mülakat ettiler [görüştüler]. Kürd içeri geldiği gibi Murâd Paşa kıyamda [ayakta] bulunmuş idi. Dâmen-bûsa seğirttikçe [etek öpmeğe atıldıkta] Murâd Paşa, Kürd'ü kucaklayıp alnından öptü ve yanma alıp hadden ebfe

[asın] İkram ettikten sonra bir 'kese içinde beş yüz flhırl çıkanp, "Bunu şimdilik leahve-bahâ eylen [kahve parası yapml" diye koynuna soktu. Ba'dehû [daha sonra] basl-i i'tizar [özür dilemeye] ve takdîm-i merama [meramım bildirmeye] a gaz edip
[başlayıp]:
"Mehmed Ağacığım, oğlum, sen bir yarar, bahadır yiğitsin, biz senin kadrini
(değerini] başkalan gibi bilmeziz [bilmeyiz], daha a'lâ biliriz. Şimdilik pek perişanlığımız vardır, bu kadar şeyi ma'zûr tut ve bizimle gönül birliğinde olmak gereksin. Gönül hoşluğu müyesser olursa her muradınıza dil-hâh üzre [dilediğin yolda] müsaade olunmak mukarrerdir. 'Vezirimiz ahvâl bilmez ve dostluk anlamaz adamdır. Gâibâne [arkadan] bizim ona ettiğimiz ademiyet ve taraftarlık [insanlık ve yandaşlık] alemin ma'lûmudur [herkesçe bilinir]. Belki sen dahi işittin. Morali 'Defterdar mührü alıp bu [lpşir Paşa] nefir-i *âmm olmak kuvveı-İ katibeye gelmişken [az kalmışken} biz mâ'ni [engel] olduğumuz ma'lûmdur. Geleliden beri bu kadar ashâb-i ırzın [namuslu adamların] mâllann [mallarım] alıp, ırzlarını yıkıp, kimini dahi nahak yere kati eyledi [haksız yere öldürdü]. Bir maddede bile kendüye ricamız nafiz olmadı [geçmedi]. Simdi ise bizi istiskal edip [kovumsayıpl günden güne cevr ü cefâyı [eziyeti] ziyâde etmeye [çoğaltmaya] başladı. Sizleri ve sipahileri hezâr vaad-i lûtfla [binlerce iyilik sözüyle] bu tarafa ma'ân [birlikte] getirmesi pâdişâhtan havfnâk [korkusul olduguyçin idi. *Âmme-i âlemi [dünyâ halkını] müsadere [zoralımı] ile pâdişâha hoş olup havften [korkudan] ümniyyet [güven] geldi. Simden sonra ricâlanna müsâ'ade değil birer bahane ile vücûdlannızı i'dâm edeceği indimizde muhakkaktır. Bizi donanma ile yolladıktan sonra cümlenizin hakkından gelmek tedbirinde olduğu belki size dahi ma'lûm olmuştur" dedi.
Kürd derûnunda cây-gîr [içinde yerleşmiş] olan vesveseyi mü'eyyed [kuruntuyu doğrulayan] bu sözleri işittikçe böyle fırsau Allah'tan isterdi:
"Sultânım bu sözleriniz gerçektir. Bu, cümlemizi sag komaz ve bunu cümlemiz biliriz, Hemen siz bir iş görün, ben can ve baş ile hizmet ederim ve cümle sipahi kendimize uydurmaya ta'ahhüd ederim. Siz gayn hususları görün" deyip ahd ü mi-sâka istihkâm verdiler [antları pekiştirdiler].

Nısfu'l-leylde [geceyansmda] hafiyyeten [gizlice] yine Kürt'ü Üsküdar'a yolladı. Ertesi gece 'mirîde malları zayi olan [kaybolan] mağdurlar ki, Deli Birader ve Ak Alî ve Mi'mâr Mustafâsı ve Gümrük Emini ve Salih Efendi ve emsali [benzeri] ki-bâr-i 'a'yândır, hafiyyeten [gizlice] da'vet etti. Kimi yalnız, kimi bir hizmetkâr ile birer semtten gelip 'tersane 'odasında encümen ettiler [toplandılar] ve bunlara dedi ki "Eğer bizimle ittihâd [birlik] üzre olursanız, muzmahil [darmadağın) olan ahvâll-
435
SEYAHATNAME
nizi tashihe [durumlarınızı düzeltmeye] biz mütc'ahhid oluruz [üstleniriz]."
Anlar dahi müştak ve muntazır olduklan [özledikleri ve beklcdîklcril hab^ işittikleri gibi kemâl-l mutflva'at ile [tam bir boyun eğişleI: "Ala'r-rc's ve'l^ [basla gözle] taraftarlık [yandaşlık] ve hizmetkârlık ne gün içindir. Malımız tufan, olunmazsa da geçtik. Hemen şu gaddardan [kıyıcıdan] intikam alındığın dünya gö> zûyle görsek" deyip cümlesi müttefik ve müttehid [birlik] olmakla eyman-i mtrek. kede [tekrar tekrar antlar] ile kavi ü karâr ettiler [sözleştiler].
Bundan sonra, •yeniçeri ağalığından mütekâ'id [emekli] Karahasanoglu Hûseyfo •Aga ki •ocak halkında akl ü tedbîr cihetinden [akıl ve önlem bakımından] nazln [benzeri/ gelmemiş nahîfü'I-cfsm [bedeni çelimsiz], kaviyy-ül-kalb [yüreği güç]Qj bir dâhiye fçok zekiîj idi. Onun dahi bu aralıkta iki yüz kesesi mahv [yok] olmakla Ipsir'e gayz-i tanımı [eksiksiz öfkesi] var İdi. Lâkin Murâd Paşa ile beynlerinde (ara. lanndaj musâfâr [dostluk] olmayıp "Çok bilir, kurnaz tiryakidir" diye sevmezdi.
H-hâletü hazini [şimdilerde] ocağın Hacı Bektâş'ı, fetk u retka [işleri yönetmeye ve düzeltmeye] kadir [gücü yeten] adam olmakla onu da'vet edip:
"•Aga kardeş, size karşı olan bürûdet ve adaveti [soğukluk ve düşmanlığı] den}, numuzdan ficimizden] çıkardık. Bâde'I-yevm [bugünden sonra] ittifak ve ittihâd üzre fbirlik] olalım. Hayli akçen karaya çaldı biliriz. Bize iânet [yardım] ve muvafakati] [oydaşhkta] bulunursan cümle akçenizi tashiha gayret ederiz" dedikte, "Emîr sultâmmmdır. hemen hizmet buyurun" deyip dâmen-bûs eyledi [etekle-
dil-
Ol mürşîd-i kârdan fiş bilir kılavuz] bu cem'iyyete munzam olmakla [katılmakla] Murâd Paşa'nm bazû-yi tedbîrine kuvvet geldi [önlem pazısı güçlendi]. Bundan sonra mecruh ve mağdurlar [yaralılar ve zarar görmüşler] bu mu'âhedeye dahil ve umömen yek-dîl [anlaşmaya girdiler ve hepsi gönüldeş] oldular.
Murâd Paşa bu tedârikten [hazırlıktan] sonra Sa'bân Halîfe'yi cevf-i leylde [gece yansıj yalısmdan çağırttı. Tek ü tenhâ [yalnız başına] geldi. Ona dedi ki:
"Bak a adam, ben * valide 'sultân efendimizin *çerâg-i hâssıyım. İpşir Paşa beni taşraya yolladıktan sonra Morali 'Defterdara ettiğini ve size edeceğini bilir misiz [bilir misiniz]?"
Ol ise cümleden ziyâde mecruh [herkesten fazla yaralı] idi. Dert ile giryân olup aglayıpj:
Tâ efendim, bizim de havfımız bu değil midir? 'Moralı'nın sende emânet malı ardır' diye memâlîkimizi aldı. Simdi havfımızdan halk ile görüşmek değil hanemizden taşra çıkamaz olduk. Şerrinden [kötülüğünden] Allah'a sığındık" dedi.
436
MELEK AHMET PASA DAİRESİNDE
Murâd Pasa mezbüra [adı geçene] rüy-İ dil [iltifat] gösterip:
»Var kadın hazretlerine selâm söyle. •Valide * Sultan efendimize varsın ve ben tadîini bendesi olduğum ve sadakatim ma'lûm-i devletleridir. Hâlâ *vezır aleyhimi-
sa'y üzredir [çalışmaktadır]. tfk ü iftira [yalan ve kara çalma] ile bize bir töhmet ye mekr [bir suç ve oyun] fikrindedir [düşüncesindedir]. Tedarikimizi görüp donanma İle çıkıncaya değin hüsn-i nazar-i himayeleri olsun [korunmamıza iyi gözle baksın]. Hakkımızda bir hilaf ve iftira [aykırı ve kara çalma] •telhis ederse i'timâd buyrulmasın. Biz deryaya gittikten sonra ne hâli varsa görsün. Zira, cümle halk bundan rû-gerdân [yüz çevirmiş] olup türlü türlü erâcif [yalan haberi ihdas eder oldular [çıkarmaya başladılar]. Bolay ki [ola ki] bir gün evvel [bir an önce] çıkıp re-vâne olaydık [yola koyulaydık] ve sû'-i ef âlinden [yaramaz işlerinden] halkın adavetini [düşmanlığını] görüp, istiskal ettikleri bî-gûnâhlara [kovumsadıkları günahsızlara] töhmet ve iftira fikrindedir. Siz dahi iftirasından hazer üzre olmak gereksiz [sakınmak zorundasınız]. Allah emâneti bu kelimâtı [bu sözleril rnehd-ı ulyâ hazretlerine [valide sultana] tebliğ etsinler" deyip nazikâne ol tarafı yaptı [incelikle o tarafı da yaptı], Sa'bân Halîfe "Baş üzre!" deyi, vanp zevcesi Melekî Hâtûn'u bu haber ile 'valideye gönderdi.
Ba'dehÛ [ondan sonra] Murâd Paşa, *kul "kethüdasına ve 'ocakta olan etbâ'ına [adamlanna] ve *çerâğlarına [yetiştirmelerine] ta'lımi lâzım olan umuru [işleri] ten-bîh ve tefhim eyledi [anlattı].
Murâd Paşa bu mukaddeman [hazırlıkları] tertîb ettikten [düzenledikten] sonra selh-i cemaziyü'l-evvel [30 cemaziy el evvel 1065/7 Mart 1655] yine *fermân-i 'vezir üzre işinde sa'y ü ihtimam [çalışıp özen] gösterip 'bastardaya fenerleri nasb [dikip] ve üç günden sonra donanma gemilerine 'levend yazısıdır. Bir hafta sonra [tandıra açılmak üzre tenbîh ve meydâna akçe döküp, leyi ü nehâr [gece gündüz] işinde ihtimam gösterdi.

Güya [sanki] birkaç güne değin işim görüp gitmek üzreyim şeklinde •vezire 'fermân-berligini [sadrazama buyruğa uyarlığım] izhâr eyledi [gösterdi].
Recep gurresinde [1 Recep 1065/7 Mayıs 1655] halk arasında bir âvâz [bağırtı] çıktı ki, *vezîr-i a'zam 'levendi ve sipahileri İstanbul'a geçirip, 'yeniçeri *odalannı bastınp, zümre-i Bektâşiye'yi kırdıracaktır. Bu sedayı halkın lisânına [diline] düşürdüler. 'Kethüda 'Bey tenbîhi üzre 'odalann taşra kapılanna kervansaray misâli atlar duhûlünü men edecek [girişini engelleyecek] zencîrler işleyip, kufiler [kilitler] astılar ki hiç ma'hûd ma'nâ [yapılmış bir iş] değil idi. Der-akab [hemen ardından], İpşir Üsküdar'a geçip firar edecektir diye bir âvâze dahi çıkardılar.
Bu haberler bir veçhile şüyu* buldu [yayıldı] ki *âmme-i halk [halk yığını] es-

vâkta [alışveriş yerlerinde] ve ekabir •odalarında, hatta etfflI ve nisvâna [çocukt,^ ve kadınlara] varınca [varıncaya dek] bunu söylerlerdi. Âlem birbirine girip vaW iazlmeye [büyük ürküntüye) mubtclâ oldular [uğradılar]. Bu ahbâr-i kazibe [bu ^ lan haberler] cümle [bütün] Murâd Pasa tararında olanların düzmesidir ki *ve2w sasınıp, 'ocak ile *vezîr beynine [arasına] bürûdet ilkâsıyçin [soğukluk sokağı için] ihdas ederlerdi [uydururlardı].
(Na*imâ, Tdrîh-f Natmâ, c. 6, 76-82]
Mâh-i Recebin evvelinde [recep ayının başında, 1 Recep 1065/7 Mayıs İ655] Kürd Mehmed, Üsküdar'da 'vezirden mecruh ve me'yûs [yaralı ve umudunu kesmiş] olan zümre-i sipahi kenduye uydurup, Murâd Paşa ile ahd ü misâkmı [am. laşmasım] söyleyip "Ipşir'i vezâretten kaldınrsak Murâd Paşa cümle ricalarımıza müsâade etmeye müte'ahhid oldu" dedi. Anlar dahi [onlar da] mecrühü'l-kalb [yQ. regi yaralı] olmakla fırsatı ganimet bilip, "Bu yolda ya cümlemiz kati olunuruz [0]. duruluruz), ya bu işi başa çıkannz" diye ittifak edip [birleşip] Kürd'e mütâba'at et. tiler [uydular]. *Yeniçeri ocağı ise 'zabitlere bağlıdır. 'Zabitler cümle bu işe karâr vermişler. Hudûs-i fesada muntazır oldular [karışıklığın çıkmasını beklediler].
Recebin ikinci sebt [cumartesi] günü [2 Recep 1065/8 Mayıs 1655] ki Kürd Meh-med, *sipâh 'kethüdâyerlerini ve 'zorbalanndan beş yüz kadar adam ile 'Atmey. dânı'na varduar. "Nizâro-i devlete ve ref-i mezâlime müte'allik [devlet düzenine ve kıyıcılıklann kaldmlmasıyla ilgili] söyleşecek sözlerimiz vardır. 'Yeniçeri yoldaşları gelsinler" diye 'odalara haber gönderdiler. 'Odabaşılar neferleri 'odalara kapayıp sureti [yalancıktan] mu'âmele-i men' edip [engeller gibi yapıp] "Yoldaşlar ayıptır. Bir alay 'levendler arasına varmak sizlere lâyık değildir, erkânsızlık etmen [yol iz bilmezlik etmeyin]!" deyü tehdit ve musanna' [uydurma] tenbîhler eylediler. Amma cumhur [topluluk] tarafından mükerrer [ardı ardına] adamlar geldikte nefer, 'odabaşılan dinlemeyip güruh ile taşra oldular (dışarı çıktılar] ve gerçekten men' sadedinde [engelleme niyetinde] olan birkaç mübtedî (acemi] 'odabaşılan omuz-layıp kalafatlarını [kavuklarmı] yuvarladılar. Ve her 'oda yoldaşları 'odabaşılannı zor ile önlerine katıp meydâna geldiler. Kürd Mehmed, ifsadına [bozgunculuğuna] başlayıp: "Yoldaşlar, biz kadimü'l-eyyâmdan beri [çok eski zamandan beril yoldaşlar ve kardeşler iken mabeyne Iaraya] münafık [arabozucu] girip aramızda lâyık olmayan fesâdlar zuhur etti [ortaya çıktı]: Mazâ mâ mezâ [geçen geçti]. Biz cûmlt dîn kardeşleriyiz ve pâdişâh kullarıyız. Hâlâ âlem zulmle [kıyıcılıkla] şöyle oldu

böyle oldu. Öte yaka elden gitti şöyle oldu böyle oldu" deyu yukarıdan beri söylenen sözleri söyledi. "Halâ bu makûle mezalimi [çeşit yıkıcılıkları! der etmek ve dîn Û devlet uğruna nizâm [düzen] verilmeye müte'allik lilişkin] tedbîri meşverete (danışmaya] geldik. Söyleşecek hususlar vardır. Ağalarınız ve 'zabitleriniz bunda yoktur. Ma'külü budur ki, biz varıp sizin ağalarınızı ve 'zabitlerinizi evlerinden çıkanp getirelim ve siz vanp bizim 'zabitlerimizi meydâna getirmek gereksiz" deyü nice mukaddemüt bast eyledikten [söze girişler yaptıktan] sonra cümlesi, "Pek tna'külr dediler. 'Sipâh zümresi vanp bin can ile meydâna gelmeye tâlib olan liste-yen] 'yeniçeri 'zabitlerini sûretâ [yalancıktan] cebr û kahr ile [zorla] kaldırıp, 'yeniçeri tayfası dahi 'sipâh ağalarını ve 'zabitân ve müte'ayyinlerini [betti haşhlannıl meydâna getirdiler. İki ocağın 'zabitleri ve ağalan temennu' lolamazlık] göstererek, "Yoldaşlar, ayıptır ve cem'iyyel memnû'dur [yasaktır]. Efendilerümze arz edip bir hâl ederiz. Müsâ'adesine mütekeffıliz [kefil oluruz]" diye alâ-melein-nâs [herkesin önünde] haykınp müdâfa'a ve mümâna'at gösterirlerdi [savunur, karşı koyarlardı]. Yoldaşlar ise: "Hayıri Elbette vanrsız [vanrsınız] ve sizleri zor ile götürürüz!" deyu hücum ve keşâkeşler [çekişmeler] ve toparlamalar ile bu kıyafetle cümlesin cem' eylediler [hepsini topladılar]. Hattâ bu vakte gelince [gelinceye deki hudüs eden [ortaya çıkan] fitnelerin ekserine 'cebeci dâhil olmuş değil iken [girmemişken] anlar dahi işittikleri gibi adam varmazdan evvel [önce] umûmen [topluca] cân atıp geldiler.
Umum [bütün] asker 'zâbitleriyle hâzır olduklarında 'sipâh 'kethüda yerlerinden bir ağzı çelikli herif ayağ üzre durup [ayağa kalkıp] 'yeniçeri ve 'sipâh beyninde [arasında] mürur eden [geçen] bürûdeti [soğukluğu] def ve bu iki 'kul birbiriyle müttefik ve müttehid [birlik] oldukta terettüb eden [çıkan] kuvvet ve menfa'ati [güç

ve yaran] tafsilen takrir edip [aynntılanyla söyleyip], tarafeynin derûnunda [iki tarafın içinde] olan kîne-i kadîmeyi [eski kini] bi'l-küüiye ferâmûş ettirdi [bütünüyle unutturdu] ve "Yoldaşlar yırtık dikiş pek [sağlam] olur. Bâde'l-yevm [bugünden sonra] birbirimizden ke'1-ewel [eskiden olduğu gibi] sine-saf [kucaklaşmış] kardeşler olalım ve sıdk ile ittifak ve ittihâd lyürek temizligiyle birleşelim] edelim" dedikte cümle 'sipâh, "Beli! Bell! [evet, evet] 'Yeniçeri ocagıyla kardeşleriz. Olan oldu, giden gitti. Bâde'l-yevm [bugünden sonra] ittifakımızda sâbit-kademiz [birliğimizde ayak direriz]" deyip 'gülbânk kopardılar. 'Yeniçeri ocağından dahi müşekkel kıyafetli [giysisi göz alan], pîl-endâm [fil gibi] bir 'ocak ihtivan ileri gelip, sipahileri muhâtab tutup [sipahilere seslenip] iki ocağın barışmasına ve ittifakına müte'allik tulü dırâz [uzun uzadıya] bir efsâne bast eyledikte [anlattıkta] 'yeniçeri zümre-

sinden dahi, 'Beli! Belìi öyledir. Sipahiler bizim kardeşlerimizdir ve sadık y0| rîaşlanmızdır. Mâzâ mfl meza" fgeçcn geçti]. Mürur eden [olup geçen] vakalar fo^ İar] hatırlardan cümle ihrilc olunup [akıldan hepsi çıkanhp] barışmışızdırl" ^ gıriv ve 'gülbânk kopardılar. Ba'dehû (bundan sonra] bu iki pîr el kaldırıp "'Ocaklarımız yarlığına, gönüller birliğine fatiha!" deyip Fatiha okunduktan soıjj oJ iki koca kucaklaşıp öpüştüler ve İki taraftan 'gülbânk çekilip, iki *ocak birbjrjy Ie sine-sâf olup [kucaklaşıp] barıştılar.

Ba'dehû [bundan sonra] laubali şeklinde bir yere gelip meşverete başladılar. $t pâhî/er derûnlannda [içlerinde] olan ahvali [işlerini] meydana döküp, Anadolu'^ olan mezalimi [kıyıcılıkları] ve 'levend eşkıyası ellerinde ayalleri [eşleri] *csîr olup. ırz ve mâl ganimetine [borcuna] müte'allik olan kaziyyeleri (değgin içleri] 'vezirin taşrada ve Asitâne'de [istanbul'da] olan mezâlimini [kıyıcıhklannı] alâ-hid* [aynca] beyan ettiler fbildirdiler].

Ol bir [öbür] zümre dahi tasdik edip "Beli [evet]! Taşrada olan mezâlime fkıyic, JıklaraJ biz de muttali* olduk [öğrendik]. Ve bunda [burada] olanları gördük" dcdi|Cr Ba'dehû [bundan sonra] dediler ki:

"Böyle zulm û ta'addì [kıyıcılık ve adaletsizlik] ve cevr ile [incitmeyle] zalerneyi [kıyıcılan] Memâlik-i Islâmiye'ye [islam ülkelerine] taslıt [saldırtıp] ve bilad q ibâdı [kenderi ve halkı] tahribe sebeb olan *vezîre şer'ân ne lâzım gelir idügüne et-râf 'ulemâsından fetvalar aldık. Mucibi icra olunmak lâzımdır [gereği yerine getj. rilmek gerekir]!" deyip buna müte'allik vâfir [birçok] * fetvalar bir yeşil kumaşa yapıştırılmış, çıkarıp okudular. 'Yeniçeriler dahi maiyyet [birlik] gösterip "Biz de sizinleyiz. Bu 'fetvaların mazmunları icra olunmak babında cümlemiz sa'y ederiz [çalışırız]" deyu [diye] icrası murâdlan olan nice nice agrâz-i fasidelerini [bozuk isteklerini] îrâd ve ta'dâd edip [söyleyip ve sayıp] "Cümle sarf-i makdûr ederiz [elden geleni yaparız]" deyu kavi ü karâr ettiler [sözleştiler] ve cümlenin ittifakıyla [oybirliğiyle] Kürd Mehmed sâhib-i kelâm [sözcü] ta'yîn olunup "Her ne hususa müte'allik söz olursa cümlenin tarafından sen söyle" deyu anı sadr-i meclise getirdiler [en yu-kan yere geçirdiler]. Ba'dehû [bundan sonra] Kürd Mehmed "Varın 'müftîyü [şeyhülislamı] buraya getirin!" diye bir güruh adam gönderdi. 'Muftì Efendinin hald-kat-i halden [işin gerçeğinden] bir hoş haberi yok. "Acaba cem'iyyet nice oldu?" derken nâgâh [ansızın] ol güruh gelip hanesine doldu. Birkaç ihtiyarlar, efendiye girip "Sultânım, 'yeniçeri ve 'sipâh 'ocakları ale'l-umûm [hepsi] 'Atmeydânı'na cem' oldular [toplandılar]. Cenabınıza selâm ettiler. Şer'ân ba'zı hayırlı maslahata müte'allik [kimi hayırlı işle ilgili] sözleri vardır. Teşrifinizi rica ederler." Muhalefet

miitc'assir [karşı koymak güç], bi'z-zflrure [İster istemezi "MüftİEfendi suvar olup [ata binip 1 meydâna vardı. Kıyam [ayağa kalkıp karşılama] ve İkramdan sonra bunlar tnfsîl-i ahvâllerini [durumlarının ayrıntılarım] *müfüye söyleyip "Elbette vanp »sûdr-i a'zamı buraya getir. Kendi ile şer'ân da'vâmız vardır" dedüer. *Müftî, bu tcklîf-i anîfı [böyle sert bir öneriyi] tahlîs-i can [canını kurtarmak] için ganimet bilip "Oğullar sözleriniz gerçektir, terâ-yi hakka [hakkın yerine getirilmesine] takay-yûd [çalışma] cümlemize vâcibdir. Ben vanp * veziri getireyim" deyip mehlekeden [tehlikeli yerden] sıynldı.

Doğru "vezir sarayına vanp keyfiyet-i ahvali [durumun ne olduğunu' bildirdikte ol vakit gafil [aymaz] devletlinin gözleri hâb-i gurur ve gafletten bîdar olup [kibir ve aymazlık uykusundan uyanıp] "Hay Efendi, bu nasıl sözdür! Bu nasıl sözdür! geni yanar âteş içine mi götürsen gerektir? Paralatmak mı istersin? ölürsek hep nia'ân [birlikte] ölürüz!" deyip *müftîyi sarayında alıkoydu. Kürd Mehmed sebt [cumartesi] günü geçip bu fitneyi kaynatıp, bâzâr günü 'şeyhü'l-islâmı gerinip •vezire gönderdiklerinde 'vezîr kaziyyeyi pâdişâha * telhis edip defini [savuşturulmasını] rica eyledi.

Pâdişâh-i âlem-penâh hazretleri * tersane bahçesinde idi. Taraf-i pâdişâhîden kapıcılar 'kethüdası cem'iyyete vanp, "Murâdlan nedir? Huzuruma i'lâm edip [bildirip! kendileri dagılsınlar!" 'fermanını tebliğ ettikte Kürd Mehmed yerinden kalkıp, "Emir pâdişâhımızmdır. Huzûr-i 'hümâyûna [pâdişâh katına] yüz sürmek rica ederiz. Arzuhalimiz vardır, müsâ'ade buyrulsun" dedi.

Birkaç defa adam vardı geldi. Me'mûlleri [umdukları], 'vezirin izâlesi idi [ortadan kaldırılmasıydı). Müsâ'ade olunmadı.

Olgun akşam erişmeğin [erişmekle] ebü'l-fiten [fitneler babası] ve merci'û'l-dü-hat [büyük belalann başı] Murâd Paşa tarafından tenbîh ile 'yeniçeriler, 'sipâh 'zabitlerini ve ağalarını ve eşbehlerini [kabadayılarını] 'odalara tevzi' edip [dağıtıp] konuk aldılar. It'am ve ikram [yemek yedirme ve ağırlama] ile merâsım-i ziyafete riâyet ettiler [şölen törenine uydular]. Ol gece 'sipâh, 'yeniçeri 'odalannda, 'cebeci ve 'topçu ve şâir neferât meydânda gecelediler.
Cem'iyyet [toplantı] iki gün mütemâdi olup [sürüp], haber vanp inhilâline sa'y olununca [dağılmasına çalışıldıkça] müfîd [yararlı] olmayıp, gittikçe çoğalıp, iki gece 'yeniçeri 'odalarında misafir kaldılar. Murâd Paşa ise 'tersanede asla beru canibe [öbür yana] kulak kabartmayıp, donanma mühimmatına dâmen-der-miyân edip [eteğini beline dolayıpl hizmetinde idi. Cem'iyyetin [toplantının] ikinci günü pâdişâha haber gönderip, sarây-i 'hürnâ-

yuna teşrifleri ma'küldür denmekle vakt-i asrda fiklndi zamanı) kayıklar İle saray, dmireye nakl buyurdular. 'Kapudân Murâd Paşa azim top şenliği ettirdi.
"Kul 'kethüdası Mustafâ *Aga, lpşir'in tarafında ve ihsân-dîdcsi [bağısını alını;) olmakla casusu gelip haber getirdi id "Sana sû'-i kasd vardır, 'Ipşir Paşanın muini, dlr* [destekçisidir]" dediklerini söyledi. Ol dahi tebdîl-i câme ile [kılık değiştirerek] ibtiâ edip [gizlenip], cem'iyyete varmamış idi. Ana binâen [bundan dolayı] 'Sam. suncubaşı Keçecioglu Mehmet 'Ağa, *kul 'kethüdası olup tumacılıktan ma'zûl Aşçı Alî *Aga *samsuncu oldu. 'Muhzır Süleyman 'Aga da muhtefî oldu [gizlendi].
Üçüncü gün ale's-seher [sabahleyin] *âmme-i asker [asker topluluğu] bahr-i rnev. vâc gibi [dalgalı deniz gibi] çalkanıp vülât [valiler] ve 'levendât ['levendlerl m), munden İstanbul'a dökülüp gelen 're'âyâ ve fukara ve şikâyetçiler başlarına hasır yakıp, askerin önüne düşüp, dâd ü feryâd ederek, asker ise umûm en (topluca] başlarında fes, yagmaa şeklinde çâbük-pâ [ayağına çabuk] ve sebük-ser [çılgın gibi] hadd Û pâyânı [sınırı] yok, "Allah Allah!" diyerek * E tmeydâm 'ndan kalkıp *Atmey. dânı'na yürüyüp kubbe-i asumanı [gök kubbesini] velvele İle [gürültüyle] pur-sadj ettiler (sesle doldurdular]. Ve salât-i subhdan [sabah namazından] sonra şehir kapıları kapanıp duhûl ü hurûc (girme ve çıkma] men' olundu [yasaklandı], 'Atmey-dânı'na vardıklarında bir ruk'a [tezkere] yazıp ve "Ipşir'i, * kethüda beyi isteriz!" diye bir ihtiyar ile huzûr-i 'hümâyûna [padişah katına] gönderdiler. Ruk'aları vusulünde [vardığında) pâdişâh nash ü pend [öğüt vermek] için 'Yeniçeri Ağası Ken'ân Paşa'yı gönderdi. Meydâna gelip "Sa'âdeüû pâdişâhımız buyurdular: Ipşir Paşa lalama gayrı [başka] yerde 'mansıb [görev] verip, diyâr-i âhara [başka bir yere] gönderirini, mührügayrıya [başkasına] veririm. 'Ocaklarına müteallik ve şâir ricalarına müsâade olunur. Dagılsınlar!" diye teblîg-i resâlet ettikte [elçiliğini bildirdiğinde] cümlesi kıyam edip [hepsi ayağa kalkıp] pâdişâha hayır du'âlar ettiler, "'Ferman pj-di şahım izindir, amma sen beher mâh [her ay] kırk esâme mahlül [açık görev] isteyip, 'odabaşılar nâçâr [çaresiz] kalmakla, sag yoldaşların esâmilerini [adlarını] mahlûk zabt [açığa alıp] ve vermeleriyle bu kadar yiğitleri çalık ve nâmurâd [adlarım sildirip yoksun] eden zâlim değil misin? Bre urun!" deyip hücum ettiler. Ken'ân Paşa at boynuna düşüp doludizgin güçle sarây-i 'hümâyûna cân attı. Ol vakit fettanlar [fitneciler] lisânından [dilinden] bir haber şeyi şayi' oldu [yayıldı] İd "*Müftî Efendi ile Ipşir Paşa müttefiktir [birliktir], 'Sipâh ve 'yeniçeriden bâgî olanların [ayaklananlann] katli lâzımdır" demiş ola. Bu haber asker arasına düştüğü gibi, "Bre zâlimin büyüğü 'müftîdür. lpşir'e bu kadar zulmü ta'lîm eden [öğreten] odur. Biz onu 'veziri getirmeye gönderdik, ol varıp 'vezîr sarayında ka-

pandi. Hakkımızda fetva vermek tedbîrindedir, 'MûüîyÜ dahi isteriz!" demeye başladılar. Ve tekrar huzûr-i 'hümâyûna [padişah katına] adam gönderip "'Veziri ve •mûftîyû ve 'kul 'kethüdasını isteriz" dediler.
Murâd Paşa ayyarlanndan [düzenbazlarından] nice fitnekârlar [fitneciler] kavga taoştırmak İçin "Bre, bunda [burada] ne durursuz (durursunuz]? 'Vezir, Üsküdar'da olan 'levendlerin [levendlerini] beri saraya geçirip sell-i seyf edip [kılıç çekip! cumhuru [topluluğu] kıracaktır!" sedasını halk arasına koyuverdiler. Asker bu sedayı işittikleri gibi cûşa gelip [coşup], "O bizim üzerimize gelmezden evvel biz anın üzerine varalım" deyip, 'vezîr sarayına doğru yürüdüler. Cem'iyyenn âhiri [gerisi] henüz meydânda iken ilerisi 'vezîr sarayına vanp hücum ettiler. Meğer ¦vezirin etbâ' [adamlan] ve 'gılmanı tır [ok] ve tüfenk ile hâzırbâş Ihazıı] dururlar imiş. Bi'l-cümle ok serpip ve tüfenk boşaltıp hücum edenlerin birkaçım mecruh ettikleri [yaraladıklan] gibi şâirleri [öbürleri] geri dönüp, "Tahkik [gerçekten] bunun muradı bizimle muharebedir [savaştır]" deyip ekseri silâhsız buiunmagla cümlesi alâl-i harb [savaş aletleri] ile silâhlanmak için döndüler. Silâhı olmayanlara tîg [kılıç] ve kimine tüfenk ve balta ve bıçak tedârik edip tevzi' ettiler [dağıttılar].
Ezin cânib [beri yandan] 'vezîr deryâ-yi hayrete müstagrak (şaşkınlık denizine batmış] ve işleyeceğin [yapacağını] bilmez idi. 'Muffî kendine hitâb edip "'Devleı-lû, biz bunda [burada] ne dururuz? Etbâ'a [hizmetkârlara] varınca [varıncaya dek] halk sizden rü-gerdân oldu [yüz çevirdi]. Taraftar olsafar bile asker-i 'sultân ile [padişahın askeriyle] muharebe muhaldir [olacak iş değildir]. Asker silâhlanıp şimdi gelirler, hâl

müşkil olur [durum güçleşir)" dedikte "Efendi, ne işleyelim?" dedi. "Buyrun, pâdişâhın yanında bulunalım, selâmet andadır." dedi.
Ipşir Paşa, 'kethüdasına nigâh-i acz ile [güçsüzlük bakışıylal bakıp "Acaba karşıya geçmek ve bir tarîk ile [yolla] Üsküdar'da bulunmak mümkün müdür?" dedikte, 'kethüdası: "Sultânım, ol tedbîrlerin vakti geçti. Şehir kapılan bağlıdır. Hemen 'şeyhü'l-islâm efendinin dediği gibi, saraya varmak gereksiz [gerektir]" dedi. Türkçe bilmez bir bahâdır [yiğit] 'silâhdân var idi, eski emekdân idi. Hemen huşunet ile [sertçe] ortaya atılıp, "Üsküdar'a geçmek fikrini evvel tedârik etmek gerek idi. Kılıç başı üzerine gelmeden 'potarayı duymayan adamın hâli budur. Saraya varsan da pâdişâh ve sarayda olanlar senin sağlığını isteyecek değildir. Bir 'vezir için askere karşı durulur mu? Âhiret yarağım [hazırlığını] gör" deyip fırlayıp çıkmış.
'Vezir, oğlanın sözünden müte'essir olup [kederlenip] "Efendi, kalk imdi saraya gidelim. Şu oğlan kadar rüşt ve aklımız yog imiş [yokmuş]. Hizmet edelim mûlâ-
443
İM i'-l |ılıl;.ıhıı ı ,i| il,- t titilli' lıtllkl '.< "ı İmmi , ılıi uniti) rtıııl'.),- I mir Allıllı t»tl||,
ytp ii'V*Mii kım.in İn mİUmimmI;! «Jdiıiv i "lıiuıı.H'Uihi Ipadi'j ıh Mmytrtııl ri m W *Vf#ir çtkttft m1"i ttktftn urterrk haberi tiıthi vıiimi çimekle (uhtsmaklal f|ld
'Vr-iı I1. iiIim MIMIII iitllillll.il 11 |t'l tikende Vf pOlfşillI iOdul.it |<la£ildll;it | Yiftttl M-
Ifçmcdctı v^tna ¦m-utn-i art kir [aalttrierin yngıımciltuıi. centd-i münteşir lmıw çekirgeleri (ibi SRîiy*t *\'ezlıo dolup yağmaya lm$ltnh
Bu kadar seneden beri Ipşlı'lu cem* a iddlhar riiijîi (toplayıp yığdığı) vt ıiıttl oltılulmı (*• nlı.ı,-,ıınlı! mührüne kavur-ıufîuıuLıni bert cem' eylediği Itaplad^ bt-ltmlıl (süiisutj (litui ve «Air nuküd Ipmıtlttı] ve cevabi t | mücevheri ve tcİflftk {t*^ lolar] ve etinin' ve fağfur (pantani] ve tt&tmûr (samur) ttcvrtdîHcr I** lmi»nmı ^ IcrJ ki hadd ü hasrdan e utun (haddinden çok) idi. wnQmen (topluca) yagm* n ı*ı», r t tiler. Her yama götürebildiği kadar şey altlıkimı aoıını, hammAl*van (hamal fty arkalarına tahniti edip faırttarıtta yükleyip] oyle götürdüler
Ipilrln *hiiritıe kili ibi Mehmet Çelebiden menkuldür [aklatıl miştir) 1 -'• --• volta [olaydan Ance) *ve*tr Mimi definin (defterimi istedi Don yos bin * kurutla ilintisider»*haitnt |*ha*lnetM Olduğu mr olundukta, yo* ke*eltk filmi ayma % nme götürdü, titillila *miIi,ih hwieilcrine hibe et mi» Sultân ukaladan Istalli bu* Itrden] olmakla ol Ululivi kendi nukod ve ırvAhlrf ile de in Igtmıdu] yahod tat ıt* (başka] yere nakl rtti derler vc yüt bin 'kuruşluk ilintiyi dahi dürt muhtasar İ«t4; sandığa yerleştirip, min edip (bağlayıp) dehlltde (koridorda) btr nakli aite leapp umilinosi kolay) yere vat* ettirmiş uh (yctteştirtmiştl E neti gûh kayboldu fötürdu ve kime verildi malûm olmadı (bilinmedi), Baki kalan mı kadar tuhafa » vâdtr w ııtıkoıl, yağmacılar elinde talan oldu" diye nakl eyledi
Htılitsii'-i keldin (stalli kısası] vaki-t atm dek (ikindiye kadar) vağnu ı«n*-olup *veılr sarayında kum htısı t hile kalmadı
Andan çıkıp 'mühimin hanesine vtrmak isleüilet t akin şlkann alanlar alımkır) ketuı Q ılıl.i (ğdlemek w saklamak) için perakende olup {dağılıp). ık$ -dahi kartb [yaklaşmış] olmakla ol ısı erteye alıkoydular.
Ol gece alelade (alışıla geldiği ûzre) M|>.ılııtn •yeniceillerde dayf [konuk! * siii askcı iiK-v.I.unl.ı yatıp, ertesi (ertesi gün} bit gurüh Mmıtiimm hftıicsini yapsa-ya vanp, yüz elli seneden beri h.iiu-J.iu ı I İnsim t .uül.r' (Masan Can soyunda) mu.
1 Hasan Cin (? -?): hhul-trnhih adlı Unlu tnnhın ya:an 1 loca Sadcıiuı'ın babası vc Ymc Sultan Setimin bas nedimi olun kist, Oğlu Hoca Sadeddin şeyhülislam olduğu abı. onu oğullan ve torunları ansında da şeyhülislamlar ve kazaskerler vardı, Esat hfenduade Ih Sait Mehmet 1: İnidir un burada yağmalandığı belirtilen ıiile hazinesi Hasan Çan'dan beri,e>
dlılım olan Itnmtiirdiflil nrfsu ve emtia* ve ht«At ve ktıtob i nı d * İvgazel kl-^1 v» lahal ve nrva.lt, » nAdkk taorolmeml,. ta bulunur şeyleri *n-t vahldde 10 mâm] ıii v acttU t dest ı M edcbrtn oldu ledcptiı <• lWrm yaftmasma uaredn
MmkoMut tanlatıtırl ki, tef u nükte Uflbll ölnn (yerinden çikon.labllen ve tattna-Hkıd t;v.iıl.nı eser katmadıhu minderleri paralayıp, yol ortasında bırakıp, mahacrv tftîtt de um kapıUrım ve pencerelerini vc tu yolla nnı ve hammam ve ba'zı sukülun ;4MnUnnl kurşunUnnı. hatta "ımılıimm aSlâbhAneül ve mahsûs \oxcll * odası olan mrUnın Sfldtfkarl ve halk.iri IscdcI kakmalı vc yaldız kaptamalıl, mUraVttas iastatbl dol.ıp k.ıpaklantıı koparıp gotörtlotcr *Hnrcmdc olan ntsvin mühimmatı M Hata ve evinlyr [kntlui nereçterl. döşem vc kapkacafts) vannea Ivanncaya deki tîKt cltdfr tyaflmAİadılarl. S.ıihos erftlll 1 rezilleri, gâret ettiklen lyagmaladıklanl rjVix ı yokU ı.V-ı o'lılıklcMnc cQz*l paha Uc füruhta [azıcık parayla satmaya! odam *f*tfonh Asker bu testtin cur'et ettikten sonra gittikçe ccm'lyyctlcıi kesret bulup [iVîyhph merâmUnna tuüsfl'nttc olunmaksum derileri Isavvışıurulmalarıl rûıbe-i muhik kMtknrıurz OİçUye) vardı
Cnncanib Ibu Yamlanl. tpıtr Posa vc *müm\ saray-i ftmireye vardıklannda hu-;.-ı, *huınavütw dAhil oldular [padişah katına girdileri. Sft'ir vuzerft ve •ulemâ

.¦ da*\ft olunup, akdi mccHs-i meşveret olunmuştu [danışma toplantısı Sxî'.umjîıl Ded'atlt Ideblarca) reT'lcrt IValdtnlmatartl için adamlar varıp, ısrar* hnaı Idirenmrtrttntl hutura i'lAm ederlerdi lpadişaha hlUUnrlcrdil. Ukin maksûd-
• -lui diye *ve<1r vc *molılden lıicab lutanıp) ve padişahtan havf edip [korkupl unrth v\knır:lndı (açıkUvnmAzlardtl. Hatta tpşir Paşa sndc-dillik [bünlükl edip "Pa-.i.^imu. anlar fesada mutad oldtıbr [nhşttlarK muradlan listeklcril pâdişâhıma su-ı aajddıt * Ferman buyurun akm-(resûlu'tlfth aleyhl's-sclâm [peygamber sancağı] (itan ve tümle şehir halkı cem' olsun [toplansın], * bostancılar ve sair sarayda rîanut kuşanMit Üsküdar'da olan Mevcudat IMcvendlerl kayıklar ile saray iskelesine ejrlıp çıksınlar ve cümlesinin hakkından gelinsin* dedi. Sabıkta [eskiden] olan Untı'-t Suttan Ahmet vnk'ast [okıyı] gibi belki bir iş görülür zann elti (sandıl. Haberi yok kı bu ccnVtyyet Itoplulukl yalnız kendi için tcrtîb olunmuştu [düzerilen-lulştll Askcrtde ve şehirlide ve saray halkında, "* Vezire yazıktırl" lâfzını söyler bir .ivlım \vkiu Paşa uıuıui olmakla [okuryazar olmamakla], zarar-i * ânımdan zarar-i hiss ehven ıdtığtıiu [genelin zaranndansa özelin zararı daha iyi olduğunu] bilmeyip ve Mivâ-i rcsûhrilâlı (peygamber sancağı] çıkıp, ümmet-i Muhammed 'sancak altına
çen 140 yıllık sürede toplanmıştı. -NO.
Sultanahmet Camii vakası: EÇ'nln bu kitabın 30. bölümünde anlattığı olay. -NÛ.
445
444
SEYAHATNAME
gelsin demek ol vakitte olurdu ki bir kavra hilâf-i ser* [şeriata aykırı! teccr,^ tccebbür [coplanıp, 'rorbalıkl etmekle hurûc-i ale's-sultân edip [padişaha k-,.. V lampi ve havâss û avamın ekseri [seçkinlerin ve halkın çoğu) taraf-i saltana^ narian yanaj muti' [boyun cgmiş] ve muhabbet ile munkâd [sevgiyle bağlı] ^" muş oîaiar ki. muti* olanlar [boyun eğenler] müetemi' olup [toplanıp] tnuha(,f-tifc*k" [karşı olanlardan] mütemeyyiz [ayrılmış] oblar. Amma neûzu bi'llâh {1^^^ sığındık/, halkın ekseri [çoğu], belki cümlesi [hepsi] taraf-i hilafta [karşı taraflı ^ lunup kibár u havassın (ileri gelenlerin] tedbîrleri dahi arılan te'yide [dogrulg^ muri ani olduğu surette [yöneldiği yolda] alem-İ resülu'llâhü aleyhü's-selâm. | gamber sancağı] çıkarılsa da cümlesi tahtına [altına] cem* olup (toplanıp) ibâdtf^ [halka] nafî' [vararli] maslahat (iş] budur deyu [diye] yine istediklerini ederler Halkı cem' [toplamak] için alem ihracı [sancak çıkarılması] icrâ-yi hak yerine getirmek) ve ibtâl-i mezâlim ve ebâul [kıyıcılıkları ve yanlışlıktan kau mak] için ohgelmisür^ icrâ-yi bârı] [yanlışı yerine getirmek] için ihrâc-i alem maz [sancak çıkarılmaz]. Hulâsa-i kelâm (sözün kısası] cıımhûr-i *âmmeye jge topluluğa] cevâb [karşılık] verilmez. Cemi' [tüm] devletlerde ehl-i seyf takımı] müttefik [birlik] oldukta istedikleri umuru icra edegelmişlerdir Üsleri ^ gelmişlerdir].
Çün fitne mütemâdî olup, *vezîr ve * müftülün saraylarını yağma ettikleri staj i 'hümâyûna iücâ olundu [pâdişâhm kulağına duyuruldu]. Pâdişâh hazretleri rifa olup [acı duyup] "Bu cem'iyyet-i fesâddan [bu fesat toplantısından] muradları r. dir?" diye su'âl buyurdular. Murâd Paşa göz ucuyla 'kul 'kethüdası Keçeci^ Mehmet 'Aga'ya işaret etti, ya'nî "İş bitecek mahalle geldik söyle" şeklinde gar^.j ayn ile [göz kırpmakla] destur [izinİverdi.
Pâdişâhın sualine nazilinden [hâzır bulunanlardan] kimesne [kimse] cevâb vtr-meyip, vûzerâ ve "ulemâ ve 'a'yân ser-fürü edip [baş eğip] yere baktılar.
'Kul 'kethüdası halkın en aşağısında idi, el bağlayıp durur idi. Murâd Paşa'na işaretiyle cüret edip ileri mukâbele-i 'hümâyûna (padişahın karşısına] gelip, aVi ve senadan (övmedenj sonra: "'Devletlû pâdişâhım, kullarınız cümle [hepsi] pt dişâhrmızdan hoşnud ve razılardır. Ancak 'vezir lalanı istemezler" deyip Ip^ Paşa'yı gösterdi. Pâdişâh: "Dahi [başka] ne istemezler?" dedikte "'Muftì Efendiyi 4 istemezler," dedi. Bundan mukaddemce [önce) taraf-i pâdişâhîden [pâdişâhtan] 'ferman ile vâ'ız Velî Efendi cem'iyyete [toplantıya] gönderilmişti. Mezkûr (adı geçen] Velî Efend vakit meşâyibin [va'z eden şeyhlerin] meşhuru [ünlüsü], ekâbir ile muhiti
446
MELEK AHMET PAŞA DAİRELİNDE I
447
1er de düşer kalkar], bast-i kelama (söz söylemeye] kadir, bir müteharrik [hareketni itfan idi Ibilgindil. Hattâ ehl-i dünyâ ile [dünya işleriyle uğraşanlarla] ve ekabvtf fftm (halkın ileri gelenleriyle] ve mûtemevvilân-i tüccar [tüccarların zenguüsriylel ve serkârda [işbaşında] olan "ocak 'zabitleri ve neferâtıyla Ineferleriyit] umûnstn laenel olarak] ihtilau cihetinden [görüşüp konuşmasından dolayı] "ulemâ dahi edip [hoş görmeyip! "Velî *Aga" deyip tezyif ederlerdi [alay ederlerdi!- 'Yeniçerilerin, lisanını [dilini] bilir ve anlar ile mutelıı olmağın [düşüp kalkmakla] cemiyyeü defe [toplanuyı savuşturmaya! belki nush ü pend ile [öğütle] söz geçire diye cümlenin re'yiyle (oyuyla] me'mûr [görevlij gitmiş idi.
•Auneydâru'na gelip, cümleye pâdişâhtan selâm getirip, dağılmaya müıc'allik (dagıhnayb ilgili] kudreti mertebe Igücü ölçüsünde] cerb-zebânlık edip [yumuşak dille konuşup] söyledi. Kürt Mehmet ve şâir

ihtiyarlar, "Vâ'ız efendi ti * vezir ile •müftî kad olunmayınca [öldürülmeyince] biz dağıtmazız [dağılmayız] ve bu tandın hâli böyle Anadolu'nun hâli şöyle" deyip yukandan beri zikr olunan mezâlim (kıyıcılıklar] efsânelerini ale't-tafsîl [aynntılanylal beyan eylediler {söykdnerl.
Ol dahi gördü ki nasihat ile bitecek ve def olunacak [savuşturulacak] iş değil, hemen rîş-hânde [koltuklamaya] başlayıp Kürd Mehmed'e tahsin yüzünden [beğenir yollu] başmı tahrik ederek [oynatarak] "Vallahi 'Ağa, bir kitabı söz söyledin, bu genç yaşında ahvâl-i âleme [dünya durumlarına] bu kadar muttali' [bilgili] olmaya hezâr [bin] aferin. Akıl yaşta değil, baştadır dedikleri gerçektir. Bak a "ağa, işte daim: [duacınız] bu sözleri her birine kerratla Idefalarca] söyledim. Allah ıslâh edecekleri hiçbirisi dinlemedi. Hattâ kürsülerimizde ümmet-i Muhammed'e esnâ-yi va'zda bile söylerdim ve âlemin haline aglaşıp islâhiye'm hayır du'âlar ederdik Ancak duacı bölüğünden olmakla elimizden gayn [başkaca] hiç iş gelmez. Hâlâ [şimdi) varayım bu ma'kül sözlerinizi pâdişâhımıza i'lâm edeyim [bildireyim]** dedi.
Kürd Mehmed ve şâiri bu müdâhaneden [yaltaklanmadan) mahzûz olup (hoşlanıp] birbirlerine "Ehl-i hak 'ulemâyı gördünüz mü? Hey babam efendi, Allâhü azîmü'ş-şân [şanı büyük ulu Tann] ilmin [bilgini] artırsın" diyerek ta'zîm İle [saygıyla] yolladılar. Şeyh dahi saraya ol vakit geldi ki Keçecioglu huzur*! 'hümayunda durup, "'Veziri ve 'şeyhü'l-islâmt istemezler* deyip tasrihen [açık açıkl söylemiş- Veli Efendi gördü ki kaziyye tahkiki üzre [iş gereği gibi] pâdişâha ma'lûm olup, gayn ketm û setre mecal (üstünü saklayıp örtmeye guç) yok, ol dahi vâkı'ı beyân edip, "Pâdişâhım cümlesinin sözleri budur. 'İkisi dahi kail olunmadıkça dağılmak ihtimâlimiz yoktur"" deyip geri çekildi.
Pâdişâh tekrar su'âl edip, "Yâ, 'Mufti Efendi'yi niçin istemezler?* dedikle, yine
SEYAHATNAME
Keççcîoglu:
-padişahım, * vezirin nâ-mesrû umuruna ternşfyet verip [şeriata aykjn yol açıpj rüşvetle çok mesflllh [işler] gördü. Bu mezâlim (kıyıcılıklar} Ve [kötülükler] cümle anın igmâz-i aynı [hep onun göz yumması) sebebiyle lyoj^^l olmuştur" dedi Müfredât-i kabâyih-i a'mâle müıe'allik [işledikleri habaha.tie ^1 zelgesiyle İlgili] ikisinin dahî cerâyiminden vafır mevadd (suçlanndan birç^1 ^. deyi] 5râd eyledi ki huzzâr-i meclis hayran oldular [toplantıda hazır ^ ^ şaştılar].
Nâ-murâd [düş kırıklığına uğrayan] Ipşir Paşa gördü ki, ortalık cû.^ kendi izâlesiyçin [yok edilmesi için] yek-zebân [aynı dilde] ve kendinden ^ [başkası] bu kaziyyede [konuda] müttefik ve hem-destân [birlik] olmuşlar. *f^Sl sultanîden [pâdişâhın mühründen], belki hayât-i müsteâr-i faniden [geçici yasamdan] meyus olup [umutsuzluğa düşüp], taht-i 'hümâyûn pîsgâhına [p^*^ tahtının önüne] vardı. Zemin-bus edip [yer öpüp] pâdişâh hazretlerine taz^uJ^ niyaz eyledi [yalvanp yakardı]
'Aduv nevâziş-i dest-i neremle şad olsun Hemânyanmda şikest dîlim murâd olsun." [Düşman, cömertlik elinin okşamasıyla sevinsin Hemen yanında krnk gönlüm isteğine kavuşsun]
rnemûmunu [anlamını] lisân-i hâl ile fdavranış diliyle] beyân edip [anlatıp] teslim eyledi. Pâdişâh mührü alıp, *bostancıbaşıya, "Al bunu götür. Bir yerde ^ sun!" diye emr eyledi. *Bostancıbaşı dahi lpşir Paşa'yı alıp huzurdan çıkanp, ^ bostancılar tarantıda bir odaya koyup, yanma mü'ekkiller [vekiller] ta'yîn etli.
Pâdişâh mührü Murâd Paşa'ya doğru tutup "Gel lala, al mührü, seni "vezir eyfe dim" deyu [diye] buyurduklannda, Murâd Paşa yer öpüp, bast-i i'tizâr edip (0^ dileyip] ağlayarak "Pâdişâhım ben uhdesinden [üstesinden] gelemem. Donanma î% metinde olayım ve vüzerâ kullannızdan bir gayrısma [başkasına] ihsan buyurım [bağışlayın]" deyu [diye] musanna' [yapmacık] ibâ ve istîgnâ [çekinme ve tokgözlu-Iük] eyledi. Tekrar ibram olunup [üstelenip], ceng-i zergerî vadisinde [yalancıktan savaş yolunda] teklîf ve istiğna [öneri ve tokgözlülük] tekrar olduktan sonra, kabz eyledi [elinde tuttu]. Murâd Paşa saniyen [ikinci kez] *vezîr-i a'zamoldu.
Andan [ondan sonra] pâdişâh biz-zât Ebû Sald Efendi'ye hitâb edip, "Seni var, bir odada otur" deyip buyurdukta, ol dahi kalkıp ağlayarak "Emir p dişâhımmdır" diye çekildi gitti. Ardınca *bostancıbaşı varıp, bir mefrûş I

MELEK AHMET PASA DAİRESİNDE
başka odaya götürüp, "Efendi bunda [burada! eğlenin, inşaallfıhu teâla [ulu Tann isterse] bunda bir şey yoktur" diye teselli verdi ve *mansıb~t fetva İşeyhûlısUmhk
görevi} sadr-i Rûm'dan ma'zûl [Rumeli *Kazaskerligi'nden alınmış! HusamzSde Ab-
du'r-rahman Efendi'ye tevcih olunup [verilip!, saraya çağırıldıkta, dür-endîş ve akıl [uzak düşünceli ve akıllı] bir adam olmakla isti'iâ ve i'tizâr eyledi [özür dücâi\. Tekrar hatt-i daVetle [daVet buyruğuyla] *çavuşbaşı geldikte vanp huzür-i 'hümâyûnda [padişahın katında] beyaz sof semmür [samur] *htt'at libâs olunup Igiydiri-liplı *şeyhü*i-islâm nasb ettiler [atadılar]. Tekrar pâdişâh. Şeyh Veliyi ve Ur adamı dahi gönderip "İşte vezir ve *müıtîyü azl ettim. Şimdi birer cezireye ladayaî nely ederim [sürerim). Gayn [artık] dagılsınlar" diye be-tariku'r-ricâ [rica yoluyla) irsal buyurduklannda [gönderdiklerinde] ısga etmeyip [dinlemeyip) inadlannda musir ve mûddeâlann tekrar eylediler [inatlannda direndiler ve savlarmı yineledüerl. BYz-za-rûre

[ister istemez] ikisinin de katline [öldürülmesine! rızâ verilip, *bostanabaşıya iki cellâd ihzarı [getirilmesi] * ferman buyuruldu. Ol mahal to zaman] meviRden (mollalardan] ba'zı akıbeti [sonucu] fikr etmez [düşünmezi kimseler, Ebû Sald'e garezleri [gizli düşmanlıkları] olduğundan, ba'zı mezâlimini [kıyıcılıktanm] zikr edip [anıp! "Def-i'fıtne [fitneyi savuşturmak] için kati olunsun" dediklerinde, 'nakibü'l-tşrâf Zeyrekzâde cümleye i'tirâz edip, "Kati olunmasmda fesâd-i azîm [büyük kötülük] vardır. Şeyhü'l-islâm nâmına olan adam şâir [öbür] ehl-i cerâyim (suç işleyenleri gibi râygân kati olunmak [bol keseden öldürülmek! ne mertebe kabihtır [ne ölçüde çirkindir]; artık nâmûs-i * ulemâ [bilginlerin namusu] berbâd [kötü] olur. Yann bir gün birer bahane ile her birimizi kati ederler. Bu muhaldir (olmayacak şeydir] ve fesâd-i azîme [büyük kötülüğe] sebeptir. Ahkâm-i şer'iyede [şeriat hükümlerinde] bile ta'zîrât [cezalandırmalar] herkesin hâl ü sânına [durumuna ve ününe! göredir. Avama [halka] olan ta'zîrât, 'ulemâya icra olunmak caiz [uygun] değildir. Zevi'l-ukülden olan [aklı olan kimseler) buna ruhsat [izin] verir mi? Biz cümlemiz [hepimiz] mukaddem [önce] kati olunmayınca *müftî kati olunmaz" diye ayak basıp, hakka ki [doğrusu] aceb [şaşılacak] cür'et ve tedbîr edip, mukaddemât-i ma'küle-i muvahhişe [ürkütücü ve akla yakın giriş sözleri] bast etmekle [ileri sürmekle] Ebû Sald Efendinin katlinden halâsa sebeb oldu (ölümden kurtulmasına yol açа].
Pâdişâh *bostancıbaşıya 'ferman edip, "Var, lpşir Paşa'yı boğdurup meyyitini [ölüsünü] taşra [dışanya] bırak" dedikte 'bostancvbaşı çıkıp, ileriye Ipşir'e 'haseki gönderip, "Takdir böyle imiş. VuzÛ' ve namaza mübaşeret etsinler [aptes alıp namaza başlasınlar]" diye haber verdi. Ol taleb olan [çagnlan] iki cellâd dahi gelip 'oda
449
SEYAHATNAME
kapısında hazır oldular.
Ipsir Pasa. 'bostancıbasıdan rica edip:
"Bir okumuş adam benim yanımda bile [birlikte] bulunsun ve bana mera^ istiğfar ve tevbe ve imi ben ta Tim etsin [gerekli dua/arı bana öğretsin], 1 haşyetten şu urum yoktur [korkudan aklım başımda değildir], bu babda fkoı^J Cana imdâd [yardım/ ersin" diye haber gönderdi. *Bostancıbaşı dahi kâtibi |^ Mahmûd Efendi'yi gönderip: "Var Paşaya talîm-i istiğfar eyle (Tann'dan bag^ masını dilemeyi öğreti* dedi.
Mahmûd Efendi salâh ve takva ile [dine sıkı sıkıya bağlılıkla] ma'ruf [tan^, bir pîr-i mübarek [saygın yaşlı] adam idi. Ipşir'in "odasına girip âbdest aldıla, namaz kılıp zânû-be-zânû [diz dize] kıbleye müteveccih [yönelmiş olarak] otur<u ve [pşir'e krfîme-i sahâdeteyn ve îmân duası ve istiğfar telkinine meşgul olmuş ^ Katle •mübaşir olan 'haseki ki bunların namaz ve niyazı tamâm olmasına mım^ idî [olmasını bekliyordu], cellâdlara "Gelin içeri" diye işaret edip kendisi rikk kalbinden [yüreğinin dayanamamasından] taşra çıkmıştı. Cellâdlar içeri girip, ^ kü kati olunacaklardan biri *vezîr, biri *mûftî olmak üzre söylenmiş idi, tpşlr jl zânü-be-zânü [diz dize] oturup telkinine meşgul olan Mahmûd Efendi'yi *mûfti ^ nedip [şarap], cellâdın biri kemendi Ipşir'in gerdanına takıp çektiği gibi, yan^ olan Ehremen ki acemi cellâd idi, kemendini Mahmûd Efendi'nin boynuna atm derhâl [heraenj derkâr oldular fiş üzerindeydiler].
Mahmûd Efendi, kemendi boğazından tutup "Bre kâfir!" diye haykırdıkta fo» önünde duranlar içeri girdiler. Bî-çâre [zavallı] Mahmûd Efendi'nin boğazına k mend geçip niza' [çekişme] üzre buldular, cellâda haykınp "Bre mel'ûn, çek din!' dedikte cellâd galat [yanlış] olduğunu duyup el çekti. Zavallı, kemendi boğazında: çıkararak ve cellâda: "Bre kâfir hınzır, Allah belânı versin.' Sorup sual etmedenr*. ye hücum edersin?" diye söverek taşra oldu [dışarı çıktı]. "Sübhânallân [tuhaf j»f Hayyen ve meyyiten [sag olsun ölü olsun] böyle kimselerin yanına yaklaşmak« muzır imiş [zararlıymış]" demeğe başladı.
Siyâvuş cellâd, lpşir'i boğup bir keskin şefre [bıçak] ile başını kesti. Cesedim bir köşede alıkoyup başını bir peştemâl ile mecmâ'-i leşkere [askerin toplantı yeri-ne] gönderdiler. îpşir Paşa kendüye kafadar olmak zu'mıyla [samsıyla] getirdiği Kürd mel'ûn **** mazmunu üzre ayağını dalamak değil, velini'meıinin kelksia kopannca [kopanncaya dek] çalıştı. Başın meydâna geldiğini gördükte sürûr-i
1 Bhz. 426. s., 1. not.
450
MELEK AHMET PASA DAİRESİNDE
^ip [büyük sevinç gösterip] buyurdu ki bir sipahi kelleyi bir 'harbe ucuna ¦pittn edenin ve filânın başıdır!" diye bütün meydânı gezdirdiler. Cümlesi 'ilk1*0 sonra bir ha tabın [odunun] ucuna geçirip müsterâhlann bâmı üzerine y ^gjgrin damı üstüne] diktiler. Ol gün, riyah-i şedîd [güçlü bir rüzgâr] otmak-^^ûb-i rüzgârdan [rüzgâr esintisinden] şalinindi. Akşam oldukta *Vezîr Murâd adam gönderip başı getirtip cüssesine ilsâk edip [gövdesine bitişüripl, ertesi .-il-crba'ada [çarşamba günü] ba'zı vüzerâ ve * ulemâ ile namazını kılıp Kan Paşa Türbesi'nde reh-güzâra karşı lyola bakan] bir pencere verâsında iar-$M dcfo etuler- Hâlâ mücevvezeli [kavuklu] seng-i mezân [mezar taşıl ^öddur [görülür].
(Na*îmâ, Törîh-i Ualmâ. c. 6.83-98)
ygâr-i mûşârü'n-ileyh [adı geçen vezir (Ipşir Paşa)] aslında Abaza Paşa hizmetin-^yjtıfl İken [çocukken] onun yanında terbiye olunmağın [yamnda eğitilmekle] ¦ ygud-mesrcb [kabadayı], sâde-dil [bön], ümmî

[okuması yazması olmayan] ve ^jb-i umûm [işlerin sonuçlarım] mülâhaza ve tasavvurdan [düşünmek ve lasarla-
^•lan gafil [habersiz] ve adi ü dâd-i hükümette [yöneürnin adaletinde] infiradın fıddeŞTuerün] ancak sözünü bilir. Ve mehabet ve tahvîf ile [ürkütücülük ve korkut* ^yja] halkın malım âsân veehle Ikolay yoldan] alır. Ümrmyanc huşünet-ı zühd ile rubaca sofuluk satmakla], muttasıl kahve yerine ısıcak süt içer, duhan [tütün] içen, ^jndahamr [şarap] içenden bedterdir [beterdir].
Sulehâ [dinine bağlı kimseleri] ve meşâythi Işeyhleril sever geçinir amma bir j^bbe bezi ermez [vermezi. Ekseriyyâ [çoğunlukla] riâyeti [saygısı], cem'-i mâla wdir [mal toplamaya gücü yeten], *vilâyet yıkmak fenninde [konusunda] mâhiir [us-0] vâcibü'I-katl erâzile idi [öldürülmesi gerekli rezillereydi]. Ekser mahareti [us-m\ cirit ve mızrak oynatmak ve kılıç çalmak ve at kullanmak ve şikâr ahvâlini 5öyleşmekte idi. Lâkin uğur-i 'hümâyûnda [pâdişâh uğrunda] ve sebîl-i gazada [sa-vaş yolunda] zerre kadar işe yaramadı.
Dâimi diz üzerinde oturur; az söyler, hiç gülmez; kimseye kıyam ve ikram ermez [ayağa kalkmaz ve ağırlamada bulunmaz], hudûd-i merasim ve merâtibe riâyet etmezdi [tören ve aşama kurallarına uymazdı]. Halk ekseriyyâ [çoğunlukla] gururundan (ululanmasından! makhûr idiler (tüken-mıs"lerl.
Cüssesi [vücudu] ufak ve destan [sangı] küçük, cûndVyâne [biniciler tarzında! ve

libası [giysisi] Çerkesî ve "Ievendâne {Çerkez biçimi ve kabadayı], kameti kj-ya Jasa], hareketi cüst ü çâbûkâne [hızlı ve çabukça] idi. Kuvvet-i bahtı (^v ^ gücü kadar] kadar tasarrufüi-i akliyesi [aklını kullanabilmesi] olaydı cümle \ un utrurundu.
Ve sakin olduğu [oturduğu] saray, vak a-mend (başına olay gelen) Ayşç -Sarayı'dır ki, hâlâ Ayasofya Yolunda merhum Köprûiüzâde Fâzıl Ahmet saray dahi ilhak ve tamir ettiği [kattığı ve onarttığı] saraya munzam olrnuşt v lenmiştirj. '^k
"Yezîr-i müşarünileyhin bu kadar câh 0 mâl ü kuvveti (orunu, mah,
iken Haleb'de zimmiler mahallesinde bir hân ve ba'zı dckâkin [dükka^
"evkafından gayn [başka] nâmını [adım] andırır bir hayrı yoktur ve zikr-i Vç
bâ'is [iylikle anmayı gerektirir] bir eser-i hasenesi [iyi bir eseri) kalmamıştır
mâ ve şu'araya [bilginlere ve şairlere] ve ibkâ-yi âsâra kadir [yapıtlar bırakm3y ^
cû yeten] ashâb-i irfana [irfan sahiplerine] bir habbe keremi [cömertliğij 0lm
hattâ hakkında ne kasideler ve ne gazel ve ne bir târih söylenmemiştir. Belki
ne müteallik (övülmesiyle ilgili] kata [hiç] bir evzûn kelâm [vezinli söz] sövl ^ ..... , , "Jcrirn*
mistir, derler.
(Nalmâ, Tarih-i Na'îmâ, c. 6, gfi ^
73. van kalesi
Van Kalesi: Ovanın ortasında yüküyle çökmüş deveye benzeyen bir kale. - Canavarları andıra kayalar. - Kayalar/u içinde kat kat altı yüz mağara. — Mağarada ibrişim ve iplik ve tep urganları büken latalar. — içi savaş araç gereçleriyle dolu yüzlerce mağara. - Yiyecek dtpou olarak kullanılan yüz mağara. — Sarnıçlarında çeşit çeşit yağlar, zift ve katran bulman Vır mağara. — Yedi havuz içinde sığır ve manda derileri dilim dilim kesilip bal dökülerek yapılat reçel. — Tuzlanmış balık, sığtr, manda, koyun etleri depolanan mağaralar. — Tuz depolamij ğt
mağara. — Pişmiş darı ekmeği, peksimet, un, bulgur dolu kırk mağara. — Nice havuzlarda sirke,
bal, peynir, zeytinyağı, çorap havuzları... - içinden neftyağı akarak büyük havuza dökük.
mağara. - Kanuni Sultan Süleyman Van Kalesi 'ni tepeden tırnağa çeşitli loplarla donatarak
bir *kalyona benzetmiş.
İslam ülkelerinde devlete karşı belli yükümlülükleri yerine getirerek yaşayan islam dıştndak: dinsel topluluklar. -NÖ.
MELEK AHMET PASA DAİRESİNDE
1 lrem(îrem-i zâtül-imâd): Şeddâd'm cennete benzesin diye yaptırdığı bahçe. Çok suıumu olduğundan "zâtül-imâd" (çok sûtunlu) sıfatı eklenmiştir. -NÖ. 1 Az- 60 s.. 1. not.

HflJc-i Azerbaycan'da lAzerbaycan toprağında], diyâr-i Ermen'de [Ermeni ülke-jCjdel cenubu ve garbı ve şimali (güneyi, batısı ve kuzeyi] Van Deryası, kıble ve «arla (kıble ve doğusu] ve yıldız tarafı Irem-i zâtü'l-imâd1 misâl (benzeri} bir sahrayı «îmin [büyük ovanın] ortasıdır ki kale (kale] bu ortada yükün [yükünü) yüklenip çökmüş deve gibi arkası evc-i asumana l göğün en üst noktasına] çıkmış gûnâ-gûn (çeşit çeşit] ebrî (bulutlul ve la'l-gûn lal renkli] nakş-i bukalemun (bukalemun renkli] kaya-yi ibret-nümûndur [ibret verici bir kayadır]. İki tarafında deve yükü gibi kamı vasi" (geniş), altı Kûh-i Bî-sütûn2 [Bî-sütûn Dağı] gibi boş kayalardır kini jable tarafındaki kayalan altında aşağı şehri etrafında [çevresinde] başka alçak hısâr

»varoşudur. Amma şimal tarafındaki altı boş kaya ki, Timur'un toprak sürdüğü mahalde (yerde], şehir yoktur. Bir canibi (yanı] sazlı bataklıktır. Garb [ban] taralı Timur toprağıdır, dahi maverası [ardıl sahradır. Bu kaya çökmüş deve gibi oldukta, başı cânib-i şarka [doğuya] nazır [bakan) Ke-sikkaya nâmıyla maruf [adıyla bilinen] ve Deveboynu dahi derler. Hakka ki [gerçekten] gerdân-i şütür [deve boynu] gibi bir eğri kayadır. Cânib-i şarkîsinde Idogu yanma! asla top-i dırâz [uzun erimli top] güllesi ermez Akkirpi kayalan vardır. Amma alçak dağlar bu kayanın kıçı deve gibi oldukta Van Deryası taralına cânib-i garba nazırdır [batıya bakar].
Bu deve kıçına benzeyen yerden üç bin altmış adım kayalar üzre havi ede ede [korka korka] kâmil bir sâ'at uruç edip [tırmanıp], yedi kule ve yedi kat kapı güzer edip [geçip], aşağı Arapcan Kapısına varılır kim en ednâ pest [aşağıdaki en akak]
kaTe[kale] dîvân [duvarı] ve bu kale [kalel kayalan bir acâyib turfa [tuhaf] şekilde görünür kim [ki], nice yerinde kayalan ejderhâ gibi aşağı sarkmış, şehre hâil [engel! durur; başlan ve pençeleri, gerdânlan aşikârdır [bellidir!; im'ân-i nazar eden (dikkatle bakan] bilir. Niceleri arslana benzer, timsaha benzer; gemiye benzer. Ba'zı kayalan ukap kuşu [tavşancıl kuşu] oturmuş gibi durur. Bu kayalar aşağıda kâmil (tâml üç saatte devr olunur [dolaşılır].
Sahrenin [kayacın] içinde kat kat altı yüz aded gâr-i azimler [büyük mağaralar) vardır ki her biri birer kervansaraydan nişan [iz] verir. Bu garlardan nicesinin içinde dfide-hâneler [ipekböcegi yerleri] vardır ki, çarhlar ile ûstâdlan ibrişim ve iplik ve top urganlan bükerler.

Çarkıfelek: Kale kuşatmasında kaleye yaklaşırken kullanılan gezici siper. -NÛ. Domuz ayağı: Savaşta, insanlann ve hayvanların ilerleyişini önlemek için yollara setpdcr. madenden üç dikenli gereç, -NÖ.

74. BİTLİS hani ÜZERİNE YÜRÜYÜŞ
Bitlis Hanı Van toplantısına çağrılıyor. - "Van'dan bizim atımız su içmez" yanıtı ~ Pa\a kav çakmak ile kibritti bir ateş parçası oluyor. - Van yeniçeri ağasın m loknmde, - Bitlis Hanı hakkındaki dedikodular. - Erzurum Valisi'nden gelen ulaklar. - Bitlis Hanının yağmaladığı 40.000 koyun. - Koparılmış kolunu pusanın ünüm atan yeniçeri. - Han konutunda alınan fetvalar. - Hana yazılan son mektup. - Han, mektubun yanıtını geciktirirken bit yandan da asker topluyor. - Han'ın yanıtı aşağıdan alınmış olmakla birlikli bileli. -Paşanın yantndakilerin ısrarları. - Sefere karar. - Sancak beylerini, kadılara emirler. - Erzurum, Diyarıbekir valilerine haber. - Toplar gemilerle tajimyor. - Top ftkmtk için ısmarla-

Nice yüz mağaralarda top güllesi yığılmıştır ki hesabını Allâhü tcâlâ [ulu -jv bilir. Nicesi de bârûd-i siyah [siyah barut] ile mâlsmaldır [dopdoludur], Nic^j ok ve yay ve zemberek ve tüfenk ve kılıç ve kalkan ve balta ve * teber ve ka2ttla ^ kûlûng [taşçı kazması] ve kürek ve •kumbara ve çarkıfelek1 ve paçanzlar Itüzjjj domuz ayaklan2 ve mancınıklar ve müdevver [yuvarlak] taşlar ve şâir bî-hesab (l saba gelmez] levazım [gereçler] ve cebehâne var. Hattâ mahsûs [başlı basına] „. aded mağaralarda arpa ve buğday ve çeltikli pirinç ve dân ve bakla ve rnercün^ nohut ve şâir hububat [tahıl] var. Bir mağarada da bütün bütün hayvan kenıj^ yığılmıştır. Ve bir kehfde [mağarada] bu kadar yıldan beri eski pabuç ve çarıV bu misiliû (bunun gibi] bi-mâna [anlamsız] deriler mâlâmâldır [dopdoludur]
Bir mağaranın sarnıçlarından birinde beziryagı ve birinde şırlaganyagı jSUs^ yağı] ve birinde donyagı ve birinde sarıyag ve birinde katran ve birinde zift vç«. gûnâgün dühüniyat [çeşit çeşit sürünecek yağlar] var. Yedi aded havuz içre sığır derisinin yünlerini ve câmûs [manda] derisinin farını [kıılannı] kazıyıp dilim dilim ve kesim kesim edip doldurmuşlar, üzerine le bâleb [ağzına kadar] bal dökmüşler, sığır ve câmûs deliliğinden alâmet [iz) y mayıp bir gûna [çeşit] güzel reçel olmuş ki adam yemesinden doyamaz.
Ve bir mağarada tuzlanmış balık ve bir mağarada tuzlanmış sığır ve câmûs v koyun ve keçi etleri ve üç aded mağarada serâpâ [baştan aşağı] tuz ve kırk ^ mağarada pişmiş dan ekmeği ve peksimet ve un ve bulgur dolu ki hesabını Allah bilir.
Nice havuzlarda sirke ve bal ve peynir ve zeytinyağı ve hattâ şarâb-i bi-hicâb vardır ki bundan mu'âlece [ilâç yapmak] için veya mahsur olan Hıristiyanlara tyı yâ için verirler. Hattâ mağaranın birinde bi-emri'llâh iTannnın buyruğuyla} neft. yağı ma'deni var ki kayadan cereyan ederek [akarak] bir havz-i azimin (büyük havu. zun] içine rizân olur [dökülür]. Havuz dolunca taraf-i * mîrîden Van *Defterdân vasıtasıyla tüccarlara fürûht olunur [satılır]. Amma bu gâr (mağara] şeb ü ruz m?$. dûddur [gece gündüz kapalıdır]. Bir tarafına püşte püşte [tepe tepe] hâk [toprak) yığdmışnr. Allah göstermesin nefte âteş düşerse toprak döküp söndürürler.
Hâsılı [kısacası] bu Van Kayasının içerisinde altı yüz kadar mağara vardır ki hiçbirisi tehî [boş] değildir. Cümlesi cebehâne ve mühimmat ve levazım ve

(silahlarl ile mâlârnâldır [dopdoludur]. Hattâ Süleyman Hân [I. Süleyman (KanunÖ] birçok feth ü fütuhatta bulunup, kaVeler [kaleleri feth etmekle lele geçirmekle] her şeye vukuf hasıl edip [her şey hakkında bilgi edinip], taşradan kal'eye [kaleye] ve
kaleden atılan toplar düşmana ne yüzden zarar îrâs edeceğini [zarar verebileceğim! bilmekle Van Kalesi'nin tâ zirve-i a'lâsına [doruğuna] yirmişer ve otuzar ve kırkar karış *balyemez toplar komuş ki ta dön sâ'atlik mesafeden Edremit bâgbnndan düşman görününce bu toplar Van Sahrâ'smda ve kırk mil deryasında adam gezdirmez. Bu kere düşman bir lu'b [oyun] ile kal'e [kale] altına girse bu bâlâdaki [yakandaki] uzun toplann gülleleri mesâfe-i baîdeye [uzak yerlerel gidip zîr-i kalede [kale altında} olan düşmana isabet etmez mülahazasıyla [düşüncesiyle] koca Süleyman Hân mezkûr magaralann nicesine *kalyon kamı gibi top delikleri açıp her bir gara birer gûna [çeşit] sa'b ve usret ile [güçlükle] toplar çıkarmış ki adam görünce hayretinden engüşt-ber-dehen olur [parmağı agzmda kalır].
Bir sıra böyle *balyemez toplan kirpi gibi dizmiş ve cümle gülle ve mühimmatlarım hazırlayıp her topun yanma koymuş. Bunlardan bir kat aşağıda magaralann dahi delip, birer kat içine adam sığar ve taş gülle atar 'şayka toplan dizmiş ve andan sonra aşağı * varoş kal'esinin [kalesinin] der ü drvârlan (kapı ve duvarlan] ve burç u bârûlan [kuleleri ve duvarlan] üzre Yalı Kapısından tâ Paşa Kulesi'ne ve Rüstempaşa ve Husrevpaşa kuleleriyle "Orta Kapı ve Veled ve Tebriz Kapısı kulelerine vannca (vanncaya dek] birer kat top dahi dizilmiştir ki bu hesâb ûzrc Van Kalesi'nin bir * kalyon gibi yemin ü yesânnda [sağında ve solunda] dön kat top olmuş olur.
{Seyahatname, c. 6, s. 165-168)
SEYAHATNAME
Mar 600 çift manda. — Asker ya/a çıkıyor. — Terkilere astlan kelleler. — Dillerin anlattıkla — Bitlis durumu. — Melek Pa/a'yı 'öldürme girişimi. — Herifler parya parya ediliyor. — pe hep zırhla geriyor. — Melek Ahmet Paja'am duası.
Bitlis Hanı Abdal Han, Van demeği için olan da'vete ne kendisi geldi ne de ^ dadı. Pasa bundan gayet müte'elhm [çok tedirgin] olup, bir kere Erganili Ahnw *Aga de hâna muhabbet-nâmeler yazıp, nâme hâna vusul buldukta [ulaştıkta] kırâa
edip /okuyup] "Van'dan bizim atımız su içmez" diye cevâb ederek varan adama tie« bete [soyluluğa] suret yok şeklin edip, *aga-yi mezbûr [adı geçen *aga] dahi K lis'ten Kuskunkıran ûzre iki gün iki gecede Van Deryâsı'nı dolaşıp Ahmed *ty paşaya bî-mektûb [mektupsuz] gelerek nakl-i maslahat edince [işi anlatınca], kav ve çakmak ile kzbritü âteş-pâre [ateş parçası] olup, ne tutuldu ve ne durdu, gQ yâ [sanki/ derdine dibelek [büsbütün] dert katıldı.
Htkmet-i Hudâ [Tann'run hikmeti] "Izâ erâde'llâhü bi-şey'in heyyie esbâbehu"1 mazmününca hemen ol gün paşa alâ-tarîku's-seyr [gezme yoluyla] Van'ın iç kalesin, de [kalesinde] 'yeniçeri ağası Abdi 'Ağa'nın ziyafetine varıp, anda cemi' [bütün] Van ağalan ve cümle Ekrâd [Kürt] Beyleri ile müşavere olup, cümle [bütün] *a*yân-i Van ve cümle *ümerâ-yi Kürdistân [Kürdistan Beyleri], hân-i âlişândan [şanı büyük handan] şikâyet edip:
"Bir vâcibü'l-izâle [yok edilmesi gerekli], mülhid [dinsizi ve *Şıı ve Hürün* ve Cebrî2 ve Kaderî-mezheb3 ve fâsik [günahkâr] ve fâcir [kadına düşkün) ve \^ {oğlana] ve sehhâr [büyücü] ve müneccim ve kallâb [kalpazan] ve kezzâbdır [ya-fanadır] ki kırk seneden beri anın katli [öldürülmesi] geçmişti" diye bu kavm-i gaddar [vefasız budun) hân-i bî-haberin [habersiz hânın] hakkında ol kadar hûmeze [kışkımcılık] ve lümezelik [kovculuk] ettiler ki "El-gıybetü eşeddü minez-zinâ'yı4 tâ öte tarafa geçtiler. Amma hikmet-i Hudâ, olacak olur. Bu cem'iyyet-i kübrâ [büyük toplantı] hân müşaveresinde iken kapıcılar 'kethüdası girip eydür:
"Sultârum, Erzurum Valisi Tavukçu Mustafâ Paşa oğlunuzdan ulaklar geldi, Ve
1 Tann bir şeyin olmasını isterse nedenlerini yaratır." -NÖ.
2 Cebri Cebriyye/Ceberiyye mezhebinden olan kimse. Kulun yaptığı her şeyin Tann'dart, yazgıdan geldiğine inanan. -NÖ,
3 Kaderi- Kaderiyye mezhebinden olan kimse. Kulun yaptığı işleri Tann'nın yaptırmadığına, kulun işlerinde kendi istencini, seçimini kullanabildiğine inanan. Burada sayılan Şiî, Hurûfi, Cebrî, Kaderi gibi inanışlar hep birbiriyle çelişen inanışlardır. -NÖ.

1 "Kovculuk, zinadan da beterdir." -NÖ.

MELEK AHMET PAŞA DAİRESİNDE
Van 'yeniçerilerinden birkaç mecruh 'yeniçeri gelmişlerdir" dedikte paşa "Tez gelsinler!" deyip ulak içeri girip, zemîn-bûs ettikten [yer öptükten] sonra paşanın destine vftli-i Erzurum'un mektubun verip paşa kıraat etlikte mefhûm-i kelâm [sözün ardamı] oldur kim "Benim efendim, habîb-i Hudâ [Tanrının sevgili kulu (Muham-med Peygamber)] aşkına olsun, taht-i hükümetinizde olan Bitlis Hanı nâm şakı [yol kesen], bu hakirin * eyâletimde olan Malazgird Beyi Mehmed * Bey'in ülkesine on bin adam ile ale'l-gafle şeb-hûn [ansızın gece

baskım] edip, bit * sancak yerimizi nehb ü gäret edip [yağmalayıp], üç yüz kadar ümmet-i Muhammed'i bilâ-cürüm [suçlan olmadan] kati edip ve ma'dûd [sayılı] kırk bin Şakağı koyunu sürüp eki u bel'etti [yiyip yuttu]. Benim efendim, kendi 'eyâlettndedir, elbette hakkından gelirsiniz. Bu iş bertaraf olur ve illâ [olmadığı halde] cümle [bütün] gäret olan [yağmalanan] kimseler ve şühedânın [şehîdlerin] akraba ve taallûkâtlan kanlı gömlekleri ile der-i devlet [devlet kapısı] tarafına gidip, sonra sultânıma müşkü olur. Eğer ferman-! şerifiniz olursa ol âsi ve reh-zen [başkaldıran ve yol vuran] üzre bir sefer edin. Bu hakir dahi yirmi bin asker ile ol canibe [yana] varıp hâkpây-î şerîftmze [ayağınızın toprağına] rü-mâlide kılmağa [yüz sürmemel nîm [yan] işaret beklerini^

Bu mektubu işiten Hân düşmanlan Zühre-misâl [Zühre gibil raks eltiler [oynadılar]. O esnada huzûr-i paşaya bir alay Van ve Erzurum 'yeniçerileri geldi. Biri

düşmüş kolunu paşanın önüne atarak:

"Âmân hey 'vezîr, hakkım hakk eyle" diye bir ağızdan feryâd ü figân ettiklerinde [çığlık atıp inlediklerinde] paşa dedi ki:

" Bre gaziler, size ne oldu?"

Mecruhlar:

"Sultânım, biz şu 'serhadlere yasdanıp [yaslanıp] ticâret ederek kifâflamnz [geçiniriz]. Yüklerimizle Bitlis şehrine girdiğimizde 'Cümle [bütün] yüklerden baç almak kânundur' diye bahane ile ahz ü kabz ederek [el koyarak] kânun ûzre baç alarak mahkemede kayd ettirdiler. Amma ahar [başka] yüklerimizi çözüp, Malazgird Beyi Mehmet 'Bey'in 'vilâyetini vurmaya giderken bir hayli Ekrâd [Kürt] haşerâtına malımızı verip asker yazdı. Biz dahi huzuruna vardığımızda bizi vurdurup böyle mecruh etti [yaraladı]. Lâyık-i Muhammedi midir ki, biz kapı kulu olup 'serhadde dîn uğruna cihad edelim de böyle hakaret görelim, bunu Allah götürür mü?" diye feryâd ettiler.

Pasa-i âlabet-endiş [ileriyi düşünen pasaj Tez *molla ve mezahib-i ^ •müftiferi gelsinler!" dedikte, ii'İ-hâl [hemen] huzûr-i paşaya gelip, mûdde^ f davacıların! nakl-i evvellerine (ilk aktanşlanna] göre şikayetleri istimâ' [dinlenip}, "Kutta-i tarîk [yol kesici] olmuş ve haddi değil iken Erzurum'dan yet vurmuş ve nice yüz adara kati etmiş"' diye dört mezhebin *şeyhü'l-islâmlatl^ ¦fetvalar tahrîr ettirdi (yazdırdı). Van "Mollası da * fetva mucebince Igereg^. hüccet-i şer'iyye tahrîr edip [yazıp] paşanın destine [eline] verip:

"Gazanız mübarek ola! Hemen iki yerden gayret kılıcın kuşanıp, ol şakinin ı* cûdun seyf-i meczûm ile [keskin lohçlaj sahîfe-i Alemden hakk edin [dünya sayfa^ dan kazıyın]" diye du'â ve senalar etti. Hân adûlan [düşmanlan] mesrur olup [^ mpl gittiler. Amma paşa hûsn-i tedbir etti:

"Evvelâ kenduye [kendisine] bir nâme-i muhabbet-üslûb [sevgi gösteren mektup] tahrîr edip [yazıp] şer'-i şerife da'vet edelim. Ve kânûn-i Süleyman Van demeğine gelip Malazgird Beyi Mehmet "Bey ile ve şakilerle [şikâyetçilerlej, k •yeniçeri gâztleriyfe mürâfa'a-i şer* olsun. Eğer şer'-i şeriften nükûl ederse [vazge. çersej bi-emri'IIâh [Tann'nm buyruğuyla] üstüne sefer etmemiz mukarrer ve rrm. hakkaktir [kararlaştınlmıştır ve kesindir]" deyince cümle huzzâr-i meclis [top. lantıda bulunanlann hepsi]:

"Bre meded sultânım! Şimdi hân müttehem olup [suçludur], mes'ul [sorumlu] olacağın bilir. Herçibâdâbâd [her ne olursa olsun] diye askerin cem' edip [toplayıp] bizim ülkemizden bir yer dahi vurur. El-hamdüTillâh [Tanrı'ya şükür], Timur'un toprağın sürmeye gelmiş derya misâli askerimiz hâlâ [şimdi] âmâde iken [hazırken] hemen gazaya niyet edip bu sâ'at "tuğlar Çaybaşı'na gitsin" diye paşaya ibrâm-i tam [çok bastırdılar] ve teklîf-i mâlâyutak ettiler [olmayacak öneride bulundular]. Paşa. yı âdil [adaletli paşa] bu hâle nzâ vermeyip "Elbette mektüblar tahrîr olunsun!* diye def-i meclis etti [toplantıya son verdi]. (....)

(....) Hemen paşa bu Van'ın iç kafesinde 'yeniçeri ağası ziyafetin tenâvül edip [yiyip], cümle [bütün] askeriyle ve cümle *a'yân-i kibar, 'ulemâ ve 'ümerâ ve Ek-râd (Kürtler] ile aşağı serâ-perde-i çetr-i mülemma'ma [renk renk olan 'otağına] nüzul edip [inip] "Tez Bitlis Hâm'na bir mektûb-i muhabbet-üslûb yazılsın!" diye hakire ibram ve ilhâh edip [üsteleyip bastırıp] bu gûna [çeşit] şikeste beste [kınk dökük] bir nâme tahrîr olundu. (....)

(....) Bu nâme tahrîr olunup Erzurum Valisi Tavukçu Mustafâ Paşa'nın gönde

1 Mezâhib-i erba'a: dön mezhep (Hanefi, Şafii, Maliki, Hanbeli). -NÖ

&M şikayetname mektubunu name ile paşa efendimizin *kapıcıbaşıbnndan Çerkez Cınbulat *Aga*ya verilip, Kuskunkıran üzerinden *ılgar ile mektûblan hana götürüp verdikte divanhanede mektuplar okunup, mefhûmu [amarra] hânın derûnunda «er edip hân eydür:

"Bre canım, biz ne acayib cürüm [suç] sahibi olup vâtibu'l-kaü olmuşuz löldûrül-memiz gerekmiş] ki ilimiz, 'vilâyetimiz nehb ü gàxet olunmaya [yağmalanmaya] bu İcadar itâb u tevhibe [paylamaya, azarlamaya] müstahak olmuşuz [hak kazanmışız]. Emir Huda'nındır, iki el bir baş içindir" diye name götüren ağanın

yanında hâb-i harguşluk 1 tavşan uykusu] evzâ'ı [davramşı] gösterip, pesperdeden ise [perde arduv dansal, belki Melek Ahmed Paşa bu mektubun akabince i ardından] *şeb-hûn edip şehrimi gâret eder [yağmalar] mülahazasıyla [düşüncesiyle] * eyâletinde olan Ekrâd [Kürt] beylerine isti'câl ile [ivediliklel nameler tahrîr edip asker taleb eder.
Bir taraftan dahi dahme-i Şeref Hân'ı1 küşâde kılıp [Şeref Hân'ın gömûtünu açıp] etraf diyarlardan on yedi bin tüfenkendâz cem'ine mukayyed olup [toplanmasına çabalayıp], şehrin cevânîb-i erba'asmı [dön yanını] metrisler [siperler] ve rasif-i ls-kenderîlerle [İskender sedleriyle] müstahkem edip [saglamlaştmp] şeb ü rüz [gece gündüz] etrâf-i, şehre [kentin çevresine] on bin adam nigehbânltk [gözcülük] etmekte idi. Hulâsa (kısacası] yirmi altı kadılık yerinden ve dostluğu olan bi'l-cümlc [bütün] Kürd beylerinden on yedi bin tüfenkendâz piyade ve etraf kabâılden [kabilelerden] on bin atlı cem* edip [toplayıp] cenge âmâde [savaşa hazırl oldu. (....)
(Seyahatname, c. 6, s. 190-196)
(....) Bitlis Hânı yazdığı nâmeyi bir ağası ve nice *a*yân-i Bıüis ile paşaya gönderdi. Bu nevâziş-nâme [gönül alıcı mektupl kal'e-i Van'da (Van Kalesindel paşaya Malazgird Beyi Mehmed *Bey yayla koyunu hakkın hâna vermemek için Mehmed 'Bey, hân üzre gelip cenk ettiği ve Mehmed Beyin 'ibrida müttehem olmakla [suçlanmakla] , demi heder olduğu [kanı boşa gittiği] ve 'yeniçerilerin han üzerine gu-lüw etmeleriyle [ayaklanmalanyla] haklanndan gelindiğine dair arz 'mahzarlan gelip ve paşarun mektubun götüren Canpolat Ağası da mektublarla gelip Dtvân-i Van'da hânın nâmeleri kıraat olunup [okunupl paşa bu iltıyâm-âmîz [onancıl mtk-lûbtan hazzedip eydür:
Şeref Hân (1543- >. Abdal Han'ın dedesi, Şere/ndme (1596) adlı Kün tarihinin yazan olan
FıdisHara.-NÖ.

"Amini niçin kendisi cem'iyyrt-i Vana [Van toplantısına] ve ser'-i resul, gelmedi?' dedikte Hân'ın ağası eydün •Sultanım, sehl [azıcık] şikeste-hâtırdır [biraz rahatsızdır]. Sultânımdan dur ki. 'yeniçerilerle arasını ıslâh edesiz [düzeltesiniz]. işte bu hakiri veu" hJüVpayuuza [ayağınıza] gönderdi" deyince hemen he/et-i a'yân-i Van [V^ f% kıt): %'
"'Devledû * vezir, sultânıma hâb-i hargûş (tavşan uykusu] veriyor. Hay l bin asker yazmıştır. Bir gün görürüz ki, ale'l-gafle [ansızın] ilimiz mernlckçj ^ MaJazgird Beyi Mehmed *Bey'in * vilâyeti gibi harâb ü yebâb [yıkık dökük] vt^* /erimizi turâb [toprak] ederek dedesi Şeref Hân gibi diyâr-i Acem'e firar ed* çar]. Zîrâ, bunlar Kadîmi [eski] *ocak dûşmammızdır. Elbette bu kadar aske • İâm Van demeğinde ârnâde iken [hazırken] sefer edip hakkından gelelim" djye mis bin hiyel û şeytanet ile [hileler ve şeytanlıkla] paşanın ırkına [damanna] hâhünâhâh [ister istemez] hân üzre sefere gitmeye karâr verilip, altı bin güzide^1 me] asker-i Mahmûdî ile Van altından paşanın *otag-i nüh-tâkı (dokuz kem otağı] Çaybaşı Karyesinde [köyünde] meksedip [kalıp], paşa, Van altından şefe dârilclerine mukayyed olup [çalışıp], şehir içre nâdiler nida ederek [tellallar }^bt rak] herkes ârnâde [hâzır] olmaya başladı ve yetmiş aded *kapıcıbaşıl Van'da otuz 'sancak yerde olan beylerine ve askerî tâ'ifelerine ve yetmiş
as*
lara emr-i şerifler ile ağalar gidip, yine iki kıt'a emr-i şerif üzre paşa *tugra-yı râ [parlak tuğra] çekip, ağalarıyla Erzurum Valisi Tavukçu Mustafâ Paşa'ya g0ncje rip, *eyâle[-i Erzurum'dan Hınıs Beyi'n [Beyi'ni] ve Tekman Beyin ve Kuzucan yfn ve Avnik Beyi'n ve Pâsîn Beyi'n ve hânın gâret ettiği [yağmaladığı] Malaz^ Beyi'n emr-i pâdişâhı ile taleb edip [padişah buyruğuyla isteyip], Erganili Ahaw *Aga gitti ve Diyânbekir valisi Firari Mustafâ Paşa'ya kendisi 'tuğra çekip, 'eyâlet-i Diyânbekir'de olan Mayafarkfn [Mayyâfârikîn, Silvan] Beyi'n ve Tercil Beyi'n vt Atak Beyi'n ve Kulp Beyi'n ve Mihraniye Beyi'n ve Pertek Beyi'n ve Sağman Beylerin güzide [seçme] asker ile Diyânbekir tarafından hânın ardın alıp gelmeleri için vali.] Diyânbekir'e bir *aga gönderdi. (....)
(....) Ve'l-hâsıl [kısacası] günden güne Van Kalesi altında hân üzre gitmeye der-yâ-misâl [deniz gibi] asker cem' oldu [toplandı]. Hemen paşa-yı müdebbir (tedbirli paşa] kaTe-i Van'dan elli pare *şâhî toplar ve altı pâre 'balyemez toplan cümle mü-hirnmâtlanyla ârnâde edip [hazırlayıp], Van Deryâsı'nın yirmi pâre gemilerine l*. hesâb (hesapsız) cebehâneler ve nice bin kantar peksimet ve bârûd koyup sâdmâniiic-

lor [sevinçler] edip, *gulbSnk-i Muhammedi çekerek, Van DeryasVyla canib-i garbe (han yönüne] mütevekkilen alâ'llâh [Tann'ya sığınırız] deyip, Âdilcevâz Kalesi limanına hareket olundu. Paşa-yi müdebbir [tedbirli paşa] Muş Beyi'ne bir kıt'a •ferman gönderip altı yüz çift top-keşan [top çekicil camûs (manda] tahsiline [topbn-masuıal bir *aga gönderdi. (....)

(....) Evvelâ ramazânın evvel-i gurresi [ilk günü] bâzârtest günü [5 Temmuz 1655] du'â ve sena ile Van'dan kalktıkta Süleyman Han'ın Kesik nâm ladlıj topunu atıp, topun elli kıyyelik [50 okkalık, 65 kg] demir gülleleri asker-i islâm üzerinden bir gûna feryâd ederek ubûr etti kim [geçti ki] cümle guzâu Igâzîleril dehşet isti'lâ edip. cemi' atlar ürktüler. Andan loradan] cânib-i şimale [kuzey yönüne] dön sa'aıie Çaybaşı *menziline yetiştik. (....)
(....) Ve bu mahalde [Ezgak'ta] Mahmûdî Beyi İbrahim *Bey altı bin yiğit ile •çarkacı ta'yîn olunup, * tuğlar ileri gitmeyip, paşa ile gidecek oldu ve hânın aduvv-i canı [can düşmanı] olan Malazgird Beyi Mehmed *Bey üç bin güzide [seçme] yigi-diyle nice 'karakol ta'yîn olundu ve Tekman Beyi ve Hınıs Beyi sag kok ve Muş Beyi ile Âdilcevâz Beyi sol kola ta'yîn olundu ve Pinyaniş Beyi akı yüz bahâdın ile sag •karakola ta'yîn olundu ve Gâzîkıran Beyi sol kola ince 'karakol •ferman olunup, Van Deryası kenânyla Rahova Sahrâsı'nda Çalış Çayın'nda cümle asker paşa otağını ardına alıp herkes kollu kollannca cevânib-i erba'aya [dört bir yanal kat kat *hay-meler kuruldu.
Bu mahalde [burada] asker-i İslâm'dan Rahova'nın nihayetine dek ota otluğa giden 'huddâmlardan hânın pusuda olan adamlan basıp, bir hayli cenk edip [savaşıp),
elli aded yiğitlerimizi hânın adamlan hâke [toprağa] düşürüp, başlarıyla altı aded yiğitleri hâna 'dil götürdüler. Hân bunlara "Ne kadar askeriniz vardır? Erzurum'dan gelen beyler kimlerdir? Cephane ve top ahvâli nasıldır?" diye su'âle çekip her birine onar altın ihsan eyledi. Kelleleri dahi bunlann terkilerine asıp orduya
gönderdi.
Asker bu yüzden şehîd olanlann kellelerini dürüp [toparlayıp) bir yere dem ederek [gömerek] cümle guzât [bütün gaziler] âteşpâre [âteş parçası] kesilip, birbirini cenge tergîb etmeye [istekiendirmeye] başladılar.
(....)
(..„) Ve bu mahalde ota giden fetâlar [yiğitler], otluğa ta'yîn olunan Erzurum Beyleri kemingâhlara [pusu yerlerine] adamlar koymakla hân tarafından kelle almak için gelen yiğitler berikiler üzerine hücum sadedinde iken, hemen kemingâhtan [pusudan] çıkan Erzurum beyleri ve bahâdırânm [kahramanlann] Rûm yeğleri [iyileri! hân askeri içre [içine] girip bir arbede-i hâss [eksiksiz bir kavga) ederek yetmiş ke>

şüphesiz onda da üç bin tüfenkendâz mevcûddur. Amma sultânım, siz sa'âdetle ^ cevaz Kal'esine [Kalesi'ne] geleliden beri bizim Bitlis şehri içre cemi' [bütün] *rp'*.
c3Vl
ve *berâyâ hân askeri zulmünden bağlara ve dağlara firar edip [kaçıp], avrat
oğlan çekilmede ve evler gâret olunmadadır [yağmalanmadadır]. Derûn-i şehirj [kent içinde] bir vaveyla ve figân [feryâd] vardır ki şeb ü rûz [gece ve gündüz] ^ müne-nümâ-yı mahşerdir [mahşerden örnektir]. Paşa bu adamın sözlerinden hazz edip [hoşlanıp]: "Beriye gel.' Be söyle.' Bakalım beylerden kim imdada geldi?" dedi, Harîf-i zârif-i dürüst-gû [doğru sözlü zarif herif] dedi ki: "Vailâhi sultânım, Diyânbekir 'Eyâletinden Çapakçur ve Çemişgezek Beyleri nın imdadına gelirken Diyânbekir Vûlisi maddeyi istimâ' edip [duyup], asker göndererek, 'Siz niçin 'fermânsız ve pâdişâha âsi olan hâna imdâd edersiz [edersi. rtiz]? diye ikisini dahi kayd ü bend ederek [bağlayarak] Diyânbekir'e göndertti Amma sultânım, Diyânbekir 'Eyâletinde Hazo Beyi Murtazâ 'Bey hâlâ [şimdi] askeriyle Bitlis içindedir. Diyânbekir 'Eyâletinden Cıska Beyi ve sizin Van *Eyâle-rinden Zirikî Beyi hâlâ askeriyle hân yanındadır ve sizin Van 'Eyâletinden Ispird Beyi ve Karkar Beyi ve Şoroy Beyi ve Kami Beyi ve Hiron Beyi ve Agakir Beyi ve Kesân Beyi ve Müküs Beyi ve Berda'a Beyi ve Lâdik Beyi ve Erecik Beyi ve Dalakerz Beyi ve Çobanlı Beyi ve Hakkâri Hâkimi ve Benî Kotur Beyi ve Abagay Beyi Evliya Bey, ve'l-hâsıl bu zikr olunan [adlan geçen] Van Eyâleti beyleri cümle hâna imdâd gönderdikleri gibi kendileri de size imdada gelmek üzredirler. Amma gelmezler Hâlâ bu ensenizdeki [arkanızdaki] dağlar içre kemingâhlarda pinhân olmuşlardır [pusularda gizlenmişlerdir]. 'Âyâ [acaba] ahvâl neye müncer ola [durumlar neye vanr]?" diye pusularda size muntazırdırlar. Allâhümme âfenâ [Tanrı korusun), eğer siz hân elinde münhezim olursanız [bozguna uğrarsanız) onlar dağlardan ardın

aIıpt sizi hân ûzre getirmeye sebeb olan Vanlryı kılıçlan geçirirler. Ey koca * vezir. Bu Bagcıoglu'nun sözlerini dinlersen handan korkma, onun kavmi [budunu] Ruje-
oVdir ki, cengfiver [savaşçı] olmadıkları gibi, cümlesi [hepsi) hândan dil-ğirdir (kırgındır]. Amma bu size imdâd gelmeyen Gürcistan Beylerinden gayet ihtiraz
(sakınma) ûzre ol! Zırû onlar hân üe ahd-i bfllâh ederek İTann'ya ant içerek] don-luk [elbiselik] hedâyâ almışlardır. Zinhar gafil mebâş [aymaz olma] ey *vezir-i ditîr [yjgıı paşa). Amma sultânım, cenâb-i şerifiniz mukaddema [daha önce) Diyânbekir Vâtisi'nden imdâd taleb etmişsiz. O da yirmi bin askerle gelmek üzre. Siz de yetmiş bin askerle bu mahalle geldiğinizde şehr-i Bitlis içre bir güftûgü-yi havf ü haşyet [korku ve ûrkû dedikodusu] düşüp 'İki asker-i bi-âmân [acımasız asker] arasında kaldık, hâlimiz yaman ender [üstüne]

yaman oldu!' diye Bitlis'in içi hâlâ kıyametten nişan vermede, amma yine cenge amadeler [hazırlar]. Zîrâ Diyânbekir tarafından Delikkaya yollarını ve bu sizin tarafınızdan da Dehdtvân ve Eviç kayalarını sedd edip, onar kat metris [siper) çatmışlardır."
8u 'dil tarafeynin {iki tarafın] ahvâlini [durumlannı] böyle mâvakaı üzre (olup bitenıyle] hakîkatgüyâne [gerçeği söylercesine] haber verdiğinde paşa kendisine yüz altın ihsan edip âzâd eyledi ve yanına adam koşup hân tarafına gönderdi.
Paşa-yı müdebbir [tedbirli paşa] diğer [öbür] on dokuz aded dilleri dahi söyletmek murâd edindikte [istedikte] cümlesi [hepsi] "Ne zanem haber hânne [handan hiç haberim yok]" diye hiçbir şey söylemediler. Paşa kızıp on dokuzunun dahi 'otağ önünde başlannı kestirerek çevgân top [çevgân topul gibi kellelerini gaitan eyledi [yuvarladı] (....).
(....) Paşa [Melek Ahmet Paşa], Mehmed Bey'in 'haymesine meşverete gittikte bu hakir otakta kahp miftâh [anahtar] 'gulâmı ve İkbal nâm birkaç güzide [seçme] 'gılmân-i hassalanyla [özel 'köleleriylel biz de başka meşveret ederdik. Bu hakir sâim Ioruçlu] olmakla iftariye [iftarlık] şamfıstıgı ve badem kınp dövmekle eğlenirdim. Anı [onu] gördüm, bir al küheylân atlı adam elinde kantar sırığı ile Çinli kalkamyla otağın sokakları tmâbların [çadır iplerini] kılıç ile paralayıp üzerimize at çökertip geldi:
"Hâni paşa, yiti Melek Ahmed Paşa?" dedi.
Gördük ki Dâbbeıüı-arz-misâT1 iDabbetülarz gibi] Kûrd adamı!
1 Dâbbetü'l-arz (yerden çıkan yaratık): Kuran'da kıyamete yakın, yerden çıkanlacağı bildirilen yaratık (hayvan). "O söz onlar için gerçekleştiğinde (kıyamet yaklaştığında), Biz onlara yerden bir yaratık (dâbbe/hayvan) çıkaracağız ki insanlara ayetlerimize inançlannda kuşku taşıdıktannı söyleyecek." (Nemi suresi, 27/82). -NO.

le, yirmi aded diri Yendi Kürdleri alıp, alay ile gelerek paşadan *iriTaüer ve
ler alıp kelleleri *orag önüne bıraktılar. Paşa, dirileri birer birer söyletti. BagC] "
nâm bir mûkessirü'l-kelâm (çok laf eden biri] bî-bük ve bî-pervâ [korkustucai . u
fi
"Vallahi sultânım, hâlâ [şu anda] hanın metrisinde on bin tüferıkendâz üe 0r,, ath asieer-İ amadesi [hazır askeri] var. Elli bin eli *harbeli, * tîrkeşlİ tüfenke^ *re'âyâ ve *berâyâ dahi Bitlis şehrinin cevânib-i erba'asını [dört bir yanını] jj. altışar kat kuşatıp, ol sengistan [taşlık] içre metrisler yaparak muhafaza edçr| Hân, kaleye [kaleye] dahi Kara Alî nâm ağasını üç bin tüfenkendâz ile muhafaza ^ bırakmıştır. Hân'ın kendisi dahi maiyyet askeriyle bağım muhafaza etmektedir l.

U}|>
Kürd'e dahi "Ey Lolo, işte paşa" diye Yûsuf *Kethüdâ'mn *çadınnı gösterdi men paşanın *huddânu:
"Bu "orak sokaklarını kılıç ile bu Kürd mü kesti?" diye "çadır tokmağı, \^ bıçak Ûşürüp herifi atıyla kaçırdılar. Bu kerre de herif benim gösterdiğim Yûsuf 'Kethüdayı sahih paşa sanıp berk-i hâni" [göz kamaşman şimşek] gibi at bırakarak otağın içine girip 'kethfyj birada ile [mızrakla] Öyle aşk etti ki gûyâ [sanki] *hışt-i Ipşir Paşa'dır. Herr^, kır Yûsuf 'Kethüda can havliyle [korkusuyla] yerinden pertâb edip [sıçrayıp) vurun şu gidiyi!" deyince adası Yûsuf *Ketbüdârıın yastığında sancılı [saplan^ kaldığı halde tîge [kılıca] el vurup, üzerine gelenleri tekerleyip paraladı. Âhi^ [sonunda] üzerine üşüşen adamlar Kürd'e bir zahm-i mühlik [tehlikeli yaraj ^ [erip], o etrafa saldıran kudurmuş Kürd köpegiyle cenk ederken paşanın 0ıa*
yanına geldiklerinde paşanın otağı kemîninde [pususunda] âmâde bulunan
yirmi ^
dar arkadaşlan refiklerinin farkadaşlannm} halâsı [kurtanlması] için dalmızralt w rüdüler. Yûsuf *Kethüdâ'nm 'çergesiyle paşa otağı arasındaki fezada [alanda] ^ yüz adamlar 'haymelerinden çıkıp iyice bir savaş olarak âhir [sonunda] bunlar a* ker deryası içre düştüklerinden herkes başlarına üşüşüp bu yirmi kişiyi pâre pare [parça parça] ederek kellelerini serâ-perde [otak] önüne düşürdüler.
Hudâ âlim fTann bilir] hengâm-i seyahatimde [yolculuğum sırasında] bu kadar cengâver [savaşçı] yiğitler gördüm, fakat bu Kürdler pek yaman merd-i bî-âmjn [amansız adam] idiler. Meğer bu herifler Bitlis Hâm'ndan inam ve ihsan alıp ölür-lerse oğullarına 'ocaklık 'ulufe kalmak üzre Hân ile ahd ü misâk etmişler [ant. [aşmışlar] ve da'vâ-yı merdi [mertlik savı] ile 'serdengeçtilik edip paşayı şehîd a-meye gelmişler. Hakka ki [doğrusu] paşa uğruna kendileri geberdiler. Paşa bu haberi Mehmed 'Bey 'haymesinde işitip artık 'haymeden 'haymeye gezmez ve zırhını eğninden [sırtından] çıkarmaz oldu.
Mâh-i ramazanın [ramazân ayının] yine " günü bin kadar güzide [seçme 1 askerle paşa yine hân metrislerinin cenub [güney] taraflarını seyr etmeye gidip beni de beraber götürdü. Yığın yığın fil cüssesi kadar mermer taşlar, hammam kubbesi kadar kayalar vardı. Nice çukur ve Derk-i esfel misâl [cehennem dibi gibi] GayyS

(cehennemkuyuları], yokuşlar, güç çaparızlar [tuzaklar) etmişler ki görmeye şayan
[değer]. Hâsılı [kısacası] "Osmanlı kolay yürüyüş etmesin" diye öyle hile ve şeytanetti (şeytanca] diraht-i mûnlehaiar [uzun ağaçlar], kınnnlar, çarkıfelekler döküp Bitlis'i bu türlü cenge lsavaşa] mâni' [engel] olacak çaparızlar üe kat Vat
kuşatmışlar, Bitlis Deresi'ni Çalındır Derbendi'ne döndürmüşler, her Vat metrislere de kal kat adam doldurmuşlar.
Demek ki Tatvan altındaki dillerin sözleri doğru imiş. Bu güna [xtot\ hüekar olan Ekrâd'dan mâ'dâ [başka1) Bitlis'in dere ve tepelerinde cemi* serpüşte ve püşieler [baştepe ve tepeler] der-derbeste olmuş (tutulmuş). Dere ağızlarında nice bin tüfen-kendaz adamlar birbirlerini terkeşip [izleyip] gûnâgûn [çeşit çeşit) külbe (kulübe) ve •haymeJerle cümle dağlar müzeyyen olmuştu [süslenmişti].
Paşa bu adam deryasını görünce dedi ki: "Bizden her kim bu adamlardan *dil getirirse yüz altın vereyim." Hemen MahmudÜerden Alî Hân "Menim Melek Paşam, sen du'a eyle ben bit adam getiririm, amma öldürme" dedi. Paşa dahi "Öldürmem" dedikte An Hân lü-fengini eline alıp gitti. Tarfatü'l-ayn içre [göz açıp kapayıncaya dek] ve cümlemizin gözü karşısında hân metrisine [siperine] vanp girdi, bir adam ile tekrar taşra çıktı. Paşa huzuruna herif ile beraber gelip zemm-bûs eyledi [yeri öpıü). Paşa, harlfe [herife] dedi ki: "Adam, söyle hân askeri nicedir?" Harîf-i zarif [zarif herif]: "Bizim hâlimiz ve hânın hâl-i pürmelâli [içler acısı durumu) köpek hâlidir ki siz Taht-i Van'a" geleliden beri taraş kelb [yaltaklanan köpek) gibi, 'Âhir ha bugün cenk olur, ha yann cenk olur da ya taht ya baht olup halâs oluruz [kunuhıruzV diye bu derke-i sairde Icehennem ateşi çukurunda] birer 'kuruş için beklemeden bizar olduk {bezdik]. Firar edenlerden birçok adamlan hân kati etti. Sizin böyle gelişiniz hânı ve bizi helak etti [öldürdü]. Hattâ dünkü gün hânın bağını cümle asker basıp ccmV zahiresini [lahılım] alıp hâna bir dâne hınia [buğday] bırakmadılar, 'tte'âya ise evlâ bi'ı-tarik aç ve muhıâc ve hâli [durumul harâb û yebâbdvr [yıkık döküktür). Geriden de Diyânbekir askeri gürleyip gelmede* Cümle hân askeri vâveyleiân-i keban tfer-yâdlar] arasında kapandılar!"
Paşa bu müferrih [iç açıcı] haberleri işitince harife [herife] on altın verip âzâd
Taht-i Van: "Van'ın altı" anlamına gelen bu sözcük daha soma Tahuvan/Tahtuvan, günümüzde de Tatvan olmuştur. -NÖ.

Hemen hakir eyittim "Neylersin paşayı?" dedim.
Kun lisanı Özre "Su mızrağı paşanın kamına sokarım" diye paşaya bir
rin çaldı Jküfürû basa].
Miftah 'gulâmın aklı gözünde Abaza olduğundan "Gelin şu Kürd'ü öldü
alalım* dedi. Hakir "Bre, ne istersiz [istersiniz]?" diye men* ettim [engelltJ./S
**il|

etti. "Dil getiren Alî Han'a dahi mev'udu ûzre [söz verdiği gibi] yüz altın vercjj ri dönüp otağa giderken bir çemen-zâr [çimenlik] nişîmen [oturacak yer) "Salât-İ zuhru eda edelim [Öğle namazını kılalım]" diye atından inerek hakir. ' okuttu. Bade's-salflt [namazdan sonra] kıbleye müteveccih olup [yönelip] "Ben ^ edeyim, siz âmin deyin" buyurdular. İki rekat salât-i hacet kılıp, basını açıp 0 bârek yüzünü sürüp dedi ki.*
"ilahî, havi [güç] ve kuvvet ve kudret ve nusret ü fırsat [basan ve fırsat] ^ dfr. inayet ve hamiyyet ve hidâyet, izzet [ululuk] ve rifat [yücelik] yine seni^. Dîn-i mûbîn gayretine bir fırka [bölük] ümmet-i Muhammed'in [İslam ûtnm^, basıma cem' eyledim [topladım], elimi yüzüme alıp kapına dilenmeye geldim. ^ hakir Ahmed kulun eski sâ'İlindir [dilencindir], onu hiç tehî-dest (eli boş] g$nj digin yoktur, edegeldigin ihsandır. Yine pâdişâh-i Bî-çünumdan [yaptığının ned sorulmayan padişahımdan (»Tann'mdan)] dilerim ki Ahmed'in bu ricasını da edip bu kadar kavmi [budunu] yerindirme; bu haşerât Yezîdileri sevindirme."
Bu resme ftürlüj tazarru' [yakan] ve nâlişler imlemeler] ettikçe pür-nem dom] gözlerinden katra katra yaşlar dökülüyordu. Cümlemiz bu dualara âmin deyj âhir [sonunda] el yüze sürdükte:
"Müjde size ey oğullar, duamız vefk-i murâd [isteğe uygun] üzerinde bârg^ ¦ Izzet'te [Tann katmdaj hedef-i kabule icabet etti [kabul ereğine rastladı], inşâ^ teâlâ [Tann'ya şükür] mansûr ve muzafferiz" dedi.
(Seyahatname, c. 4. s. 198-2İ4)

75. BİTLİS HANI'YLA SAVAŞ

Alay çavuşları "Dikkat!" diye bağırıyorlar, - Herkes yerli yerine. — Paşa da hazırlanıyor, -Namaz ve duadan sonra meydana gelen paşaya alkış. — Kurbanlar. - Boğazlanmış koyunlardan Uç tanesi başlı, başsız han tarafına doğru bir hayli seğirtiyor. — Hayra alamet. - Çengi harbiler çalınıyor. - Toplar ateşe başlıyor. - Metrislere hücum, - Savaş kızışıyor, - Kayalar Sislinden sel gibi kan akıyor. - Kelleler ağırlık verdiği için kellenin burun ve kulakları kesiliyor, — Nihayet han askeri Bitlis'e doğru kaçmaya başlıyor.
Fi 23 şehr-i ramazân fî yevm-i isneyn sene 1065, merkum [yazılan] senenin yir-

dördüncü günü bâzârtesi gün [28 Temmuz 1655] vakt-i seherde ordu *çavuş\an •fJebâhâ!'* (tenbih) diye feryâd ederek geştügüzar eyledi [dolaşıp durdu). Cümle [bütün] asker atlanıp, mukaddema [daha önce] umûr-dîde müşavirlerin
cri damşmanlannl ta'yîn ettikleri merkezlere gitmek için cümle *ümerâ paşa ö(flgına geldi. Paşanın hayır dualarıyla herkes me'mûr olduğu yere gitmek karârını pldu Amma geceden cümle tüfenkendâz ileri gidip kemingâhlarda pinhân olarak [pusularda saklanarak] kalb-i askerde [askerin ona yerinde] paşa yanında * kapıkulu »yeniçerileri, paşanın *sekbân ve 'sarıcaları ve onun piyade neferâuyla sekiz bin efcr tüfenkendâz kalmıştı. Mâ'adâ [geri kalanl piyâdegân [yayalar] ise me'mûr ol-dugu pusu yerlerine gitmişti.
Andan [ondan sonra] ke'l-evvel [önceki gibi) yine *karavullar [karakollar] gelip, cümle [hepsi] me'mûr olduklan yerlere gidip, sekiz bin güzide [seçme] asker-i pür-cjlâh [silahla donanmış asker] ile Mahmûdî Beyi sağ çarkaya gitti ve alu bin yiğit j]c Malazgird Beyi sol çarkaya gitti ve altı bin yiğit ile MahmûdTden Şeref Bey ve gayezîd Beyi orta çarkaya gitti. Erciş ve Adilcevâz ve Muş ve Tekman ve Kurucan ve pasin ve Avnik ve Hınıs Beyleri cümle [hepsi] sağ cenah [kanat] oldular. Ve Kar-j,i ve Hiron ve Ispird ve Müküs ve Servi ve Keşan Beylerinin askerleri sol cânîbe (yana] cenah [kanat] olup, on iki bin asker ile Hakkâri Hânı Paşa'nın kendi *çarkası ve yürük bayrağı önünde talîa-i asker [askerin öncüsü] oldu. Ve şâir ümerâ-yı Ekranlardan [Kürt beylerinden] Zirikî Beyi askeri ve Ağakis ve Benî Kotur ve Borda ve grecik'ten ve Şurger ve Çobanlı ve Alaker ve Kurladık beylerinin cümle on bin asker ile ve cümle hüddamân-i *seyis ve serrâc [saraç] ve *akkâm ve meş'alciyân (meşaleciler] ve * orducu ve bâzârcılar [kantinciler gibi hizmet erleri] ile yirmi bin asker, ordu-yi İslâm'ın yurt yerinde [karargâhta] "kazan dibi" nâm [adlı] asker kalıp, ordu etrafında *karavulllar ta'yîn olunmak * ferman olunup, yurt yerin [karargâhı] muhkem edip [berkitip], andan [ondan sonra] Van kulunun *** aded sağ kolu paşanın sağında ve cümle *** aded paşanın solunda âmâde [hâzır] durdular.
Ve Van Kalesi piyâdeleriyle, şâir kıla1 [öteki kaleler] neferâtı [erleri], Hakkâri piyade askeri ve *kapıkulundan altı *oda * yeniçeri ve *cebeci ve * topçu ve hisar erleri ile cümle on iki bine varan piyade asker içinde yirmi sekiz aded şukka-i alem [sancak bölüğü] olup, bu piyâde-i cüyûş [yaya askerler] içre cümle elli aded *şâhı toplar ve on pare [parça] *kolumburna toplar ve dört tane 'balyemez toplan bu piyade [yaya] asker içre Van câmûslan [mandalan] keşân-ber-keşân [çeke çeke] Van
1 Burada belirtilen tarih, EÇ'nin yazdığı gibi Pazartesine değil. Çarşambaya rastlamaktadır. -NO.

kulunun yaşlı ve taşlı ve Hasanı ve Hüseynî ta'bîr ettikleri [dedikleri] gûzîck f kin] asâkir-i raûseJlânlar [silahlı askerler] mezkûr [adı geçeni top-i kal'e-kûp^* [kale döven toplann] yemîn ü yesârında [sağında ve solunda] toplarla aheste [y^ gitmek ferman olunup, üç bin piyade *serdengeçti asker dahi toplar aka^ [ardından/ me'mûr oldular.
Andan [ondan sonra] paşa askeri dahi cümle [hepsi] âmâde [hâzır] olup, 0n., bin güzide [seçkin] paşa askeri çit-â-çit [çit gibi] durup, tamâm üç buçuk sâ'atte ^ asker-i deryâ-misâl ideniz gibi asker] yerli yerine mükellef ü mükemmel oldukı paşa-yi kâriıkâr [isteğine ulaşmış paşa] "Sa'd [uğurlu] saattir" diye bi-smi'llâ^ |' eğnine zırhın [sırtına zırhını] giyip,
"Da^ar hakanı zırhlar ğydirûbdür tenime Cebe satmak nic'ölurgöstereyim düşmenime"
deyip, mübarek terline giyimin giyip, bi-smi'Ilâh ile "Niyyetü'l-gazâ-yi hâri
cî!"
yip, şemşîr-i âteş-tâbını [parlak kılıcını] kemerine bend kılıp [bağlayıp 1, serâ-perde sinde [otağında] iki rek'at namaz kılıp, ba'de's-selâm [selamdan sonra] "İlahi! Habî bin [peygamberin] yüzü suyuna ve evim oğlanı dediğin Veyse'l-Karânî1 yüzü suy^ ve yetmiş yedi bin tabakât-i kummelînden [kâmillerin tabakaianndan] gavs-i a'zam olan kulların yüzü suyuna beni yerindirme ve cümle asker-i İslâm'ı hatâdan sakla* deyip el yüze sûrdu. Ve cümle *iç ağalarına "Atlanınız ve feth-i şerife2 müdâvenm etmeğe [çalışmaya] başlan [başlayın]!" dedikte, cümle dört yüz elli aded •gılman.j hâssa bir ağızdan feth-i şerife bed' edip [başlayıp], kendileri otağ içre tâvus-i bâğ.j cinân [cennet bahçesinin tavusu] gibi bir cilve ve cevelân edip [dolaşıp], hemen bir kere sâ'atine bakıp, "el-hamdü li'Uâh" deyip, bi-smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm ile çetr-i mülemma'ı [renk renk cadın] sâyebânı [gölgeliği] altında Mahmûdî atına bilâ-rikâb [ûzengisiz] şâhbâz gibi süvâr oluptur. Beyt:
"Ey sûvâr-i esb-i nâz olan rikâb-i cana bas Cenk meydânı senindir ayağın merdâne bas."
[Ey şanlı ata binmiş olan, cân üzengisine bas Savaş alam senindir ayağını yiğitçe bas.]
J Veyse'l-Karânî: Üveysü'l-Karânî'nin halk arasındaki adı. Muhammed Peygamberi görmedi* halde inananlardan. Sıffîn savaşında Alî'ye be/at etmiş, az sonra da savaşta ölmüştür. -NÛ 1 241. s., 1. not.

jjye csb-i tazîsine (Arap atına] süvâr olunca Ibinince] Variın dîvân * çavuştan "Azî-jflCtîn mübarek [gidişin kutlu] olsun, cenâb-i Bârî [Tann] muzaffer etsin. Tamvi te-
iukı Tann] pâdişâha ömürler versin, devlet ile çok yaşa!" diye alkışladılar.
paşa bir kere *meydân-i muhabbete at çökertip yemîn ve yesâra [sağa ve sola] ceVC)ân eyleyerek cümleye selâm verdi. Tarafeynde [iki yanda] olan guzâı [gaziler] ıeyke alıp [selâma karşılık veripl "Allah işin onlara!" dediler.
paşa ata binince * Vekilharç tbrâhim * Ağa yanına gelip, atı önünde kırk aded koyunlarını kurbân etti. Hemen üç tane koyunun ayaklan bendi [bağı] çözülmekle bi-fjSi başı salına salına, ikisi başsız ayağa kalkıp üçü de atın önü sıra hâri tarafına doğru bir hayli seğirttiler. Van askeri bu hâli görüp "Allah Allah!" sedasın göklere çıkardılar ve dediler ki "Bu boğazlanmış koyunların yürümesi hayırdır, *ricâlü'l-gayb bizimledir". Bu hâl herkesi dilşâd etmekle [sevindirmekle] cümle asker fevc fçVC [akın akın] at başı beraber oldular.
"Müje-i haylin dizer ol gamze-i fettan saf sof Gûyiyâ cenge durur mze-güzârân saf saf [O ayartıcı bakış, kirpiğini dizer sıra sıra Sanki mızraklılar savaşa durur sıra sıra]
beytinin mazmûnunca alaylar âreste [bezenmiş], kemingâhlar [pusular] pîrâsıe [düzenlenmiş] olup, herkes yekdiğeriyle istihlâl [helâüaşıp] ve vasiyyet eylerken çalgıcı "mehterbaşı *tabıl, kudüm ve çeng-i harbî çalmaya izin taleb ettikte, paşa -Vakti değildir, du'â zamanıdır! Tez, *alay * çavuşları gelsin!" dedikte cümle [hepsi] gelip. "Vann, cemi' [bütün] asâkir-i İslâm [İslam askeri] feth-i şerif1 okusunlar. Bilmeyenler İzâ câe..." sûresin ve Ihlâs-i şerif ve Fâtiha-i seb'ü'l-mesânîyi* tilâvet etsinler" diye tenbîh edip, çavuşlar dahi cümle asâkir-i İslâm'a kavl-i tenbîhler [tembih sözleri] ettikte, azamet-i Hudâ [Tann'nın ululuğu] cümle cûyûş-i muvahhi-dîn [Tann birliğine inanan] askerler] içre, atlar üzre bir sadâ-yi Kur'an-i azîm [büyük Kuran sesi] koptu kim, felekte [gökte] melekler "Aleyke avnu'llâh" [Tann yardımı üzerine olsun] dediler. Bu minval üzre cümle asker Rahova Sahrasında çalkanıp aheste aheste [yavaş ya-
1 Bkz- 241. s., 1. not.
2 Kuranın "İzâ câe nasru'llâhi ve'l-feth" ("Tann'nın yardımı ve fetih gelince") ayetiyle başlayan 110. Nasr suresi. -NÖ.
1 Bfez 240. s., 6. not. ¦ Ek. HO. s., l.not.

vasj gidip, cümle çavuşlar taraf taraf, kol kol gezip, "Bilin, agâh olun g;ki|Cr, günkü gün Kerbelâ çengidir kim önünüzde cümle fbütünj hasımlannız Yezidî w.x hdi ve Çckvânî Kürdleridir. Özr 0 bahane bir taraftır kim ceng-i sultanî [p^. savaşıj ve neberd-i Al-i Osmânî'dir fOsmanh soyunun savaşıdır] kim gafil ^7/ [aymaz olmajl" deyip, cümlesi bu ebyâu [koşaları] terennüm ederlerdi [okurb^ Beyt:
"Ecel gelir bir gün eder nahd-i hayâtım telef Etme tcgâfül, aç gözün, Özr ü bahane ber-taraf [Ecel gelir bir gün en değerli şeyini yok eder Aymaz olma, aç gözünü, özür ve bahane bir yana)
deyip cümle halkı cenge [savaşa] kılından rlardı.
Bu terüb üzre giderek hânın metrisleri [siperleril nümâyân olunca Igörünon^ derûn-i askerde [askerin içinde] paşa çeng-i harbiler ısmarlayıp ihtida' [önce] ^ kerre derûn-i dilden [gönülden] gülbâng-i Muhammedi çekilerek zemin ü 5^ [yer ve zaman] inledi. Ale'l-akab [ardından] dokuz kat 'mehterhane ile 'ümerân^ *tabl ve kudürnleri [dümbeleklerıI çalınarak zemîn ve âsümân [yer ve gök] lerzt nâkolup [titreyip], alel-akab [ardından] alem [sancak] ve yalman [kılıç ağzı] ve^ zeler [mızraklar] şa'şa'asından [parlaklığından] çeşm-i benîâdem hıyrelenmekte \fo [kamaşmaktaydı].
Ve nice bin bayraklar ve 'sancaklar ve flandıralann şakırtısından ve ehil efo [iiîl ifil] livalar [bayraklar] büklüm büklüm olup, cümle bayraklar sakınışından zehreler çak olup [ödler patlayıp], gûnâgûn [çeşit çeşit] sancaklar ile deşt-i Rahova [Rahova Çölü] lâle-zâr [lale bahçesi] olup, sıyt u sadâ-yi benîâdemden [insanbnn gürültü ve sesinden] ve cümle at ve kısrak ve şütür [deve] seylinden düşmanın zefa. resi çak [ödü patlamış] ve zahm-i pây-i devâbbbâttan [yük hayvanlarının ayak vuruşundan] zemîn çak çâk olup [yer gümbürdeyip], gubâr-i gird-i siyah [kara top. ragm çevrintisi] ebr-i kebûda [mavi buluta] dûd-i siyah [kara duman) gibi peyvestt olup [ulaşıp], hân cündü [askeri] üzre nüzul ederdi [inerdi]. Bu minval ûzre asâkir-j encüm-şümâr [yıldızlar kadar çok asker] bu sahrâ-yi Rahova'da [Rahova Ovaa'nda] at at ve rikâb rikâba [üzengi üzengiye] şöyle müzdehim olmuştu [yıgıhşmışıı] kini [ki], asker içinde bir ferd-i âferîde [hiç kimse] licâmın [dizginini] keşide edip [çe-kipj geriye kalmağa imkân olmazdı.
Bu terüb üzre cenk 'tablına turralar [tokmaklar] vurulup, mahall-i ma'rdtcjt [savaş yerine] bir top *menzili kaldıkta cümle iş erleriyle 'ümerâ [beyler] ile

mghud olduklan [sözleştikleri] yerlere, dağlara, taşlara ispir keçisi gibi tırmaşıp, Malazgird Beyi ihtida* lilkin) hanın "veziri olan Çâker »Aga'nın olduğu Dehdrvân Dağına havale olup, âmâde [hâzır] durdu. Sol tarafta Avunç Dağı üzre metriste olan

hânın Arap Halil Ağası üzre Mervi, Kami Beyleri ta'yîn kılındı.
Netîce-i kelâm [sözün özü], cümle [bütünl asâkir-i islâm [islam askeril şehr-i Pillisin [Bitlis Kenti'nin] cânib-i erba'asın [dört bir yanım] tâ geceden piyadeler [yayalar] gidip ve rûz-i rûşende [aydınlık günde] deryâ-misâl [deniz gibi] asker gidip, şehri kat-ender-kat [kat kat] çevirip cümle âmâde [hazır] olduklan haberi paşaya geldikle, kuşluk vakti verilen işaret üzerine, paşa kolundan *kolumbuma ve "balyemezlere ve Van'lı tarafından *şâhılere âteş vurulup, top gülleri taşlardan başlara isabet edip, hân metrislerinde sâbit-kadem olanlar [tutunanlar] bu kerre târümâr [darmadağın], allak bullak olup yine ber-karâr oldular [ayak dirediler]. Anlar dahi derûn-i dilden [gönülden] gülbânge rehâ buldurduklan gibi bizim asker de "Allah, Allah!" na'ra-i cankârânesiyle [yürekten kopan haykınşıyla] onlara güya [sanki] ce-vâb verdiler. Bu bâzânn bey' ü şırasında [alışverişinde] hakir dembeste ve hayran [soluğu kesilmiş ve şaşkın] kaldım.
Âhir [sonunda] bir yaylım toplar dahi metrislere atılınca cümle sengistânlı [taşlık] metrisi târümâr [darmadağın] olup, rahnedâr olan [gedik açılan] yerlerden asâkir-i İslâm [İslam askerleri] "Allah!" deyip, dalkılıç metrisler içine girince iki asker birbirine kanşıp katılıp, tarafeynden [iki taraftan] nice bin top ve tüfekler atılıp, iki asker de âteş-i Nemrûd1 içinde kaldılar. Ol ân rûz-i mahşerden Irnahşer gününden] bir nişane [belirti] olup dûd-i bârûd-i siyah [siyah barut dumanı) evce uruç edince [göğe yükselince], dost ve düşman yerlerini seçince, Dehdrvân daglannm tâ zirve-i â'lâsında [doruğunda] olan Çâker 'Ağa gördü ki Osmanlı askeri metrisler içinden kılıç vurup gelirler. Kendisi tabyasında sâbit-kadem [ayak direyip] olup, bir hayli cenk ettiyse de âhir [sonunda] onu da Malazgird ve MahmÛdî Beyleri yerinden kopanp çıkannca aşağı Bitlis şehrine firar eyledi Ikaçtı]. Paşa tarafından dahi cümle Van koluna icazet [izin] verilip aşağı Kasap Deresi tarafından Van askeri kasap gibi hân askeri içre girip kıra kıra metrisler üzre kanlar ırmaklar gibi çağlardı; her taş insan kanıyla lâ'l-gûn [kızıl renkli] olmakta idi.
Bu mahalde hakiri paşa bir destmâl [yağlık] ile Mahmûdî Beyi İbrahim 'Bey'e gönderdi. Altı 'gulâmımla beye vanp paşanın selâmını tebliğ ederek hediye *mak-ramayı verdiğimde, 'bey o esnada cihan kadar hazz etti.
1 Bftz-43. s., 2. not

"Beyefendi, paşa hazretleri selâm edip buyurdular ki, 'Gayret benim degü gayret ve hamiyyet Mahmûdî ocagınındır. Göreyim onları, dîn-i mübîn vç ^ uğruna nice cenk ederler. Allah işlerini âsân eylesin!'" dedim. Hemen İbrahim *Bey, cümle askerine hitaben "Allah ve Muhammedîrıt ^ zırhlarım çıkarsınlar!" deyince derhâl üç bin zırhlı zırhlarını çıkarıp cümle bir y^ yığıp, zırhlar yanında bin kadar adam bırakıp, her birerleri yekdiğerleriyle ^ laşular. Hakir taaccûb edip dedim ki:
"Be canım, böyle cenk mahallinde gâzîler cengâver olmak için zırh giyerj bunlar ise asıl bu mahalde çıkarırlar."
Bir fetâdan [yiğitten] "Aslı ne ola?" diye sordum.
"Beli. Bunlar şimdi ceng-i azîme [büyük savaşa] girerler ki safî kurşun cerıgj^ halbuki kurşun çenginde zırh fenadır. Bir kurşun dokunsa zırhın halkalannı ada^'
vücûduna tıkıp, öldürmezse de git gide sâhib-firâş {yatalak! eder, amma zırh olı^ kurşun girip çıkar, ya ala ya vere eder. Onun için böyle zırhlarını çıkardılar. qö ki Mahmudîler ne cenk ederler!" dedi.
Anı [onu] gördüm ki, bu askerin çoğu atlarını bırakıp üç bini piyade, iki ^ atlı olarak "Allah! Allah!" diye kayalara yarasa gibi tımak vurarak çıkıp metrisi^ karâr-dâde [karâr kılmış] olan hân askeri üzerine hücum ettiler. Ne çâre! Hakir % ûzre kalıp, hicabımdan [utancımdan] geri dönmeyip, gaflet ile Mahmûdî kavmi dunu] içinde kaldım. Allah alîm ve danadır [Tanrı en iyisini bilir] ki bir kerre başım dönüp gözüm karârdı. Ba'dehû [ondan sonra 1 canım yerine gelip havf ^ haşyetten [korku ve ürküden] beri oldum [sıyrıldım]. Gözlerim tas-i pür-hûna (1^ çanağına] döndü. Tarafeynden [iki taraftan] kurşun bârân [yağmur] gibi yağmakla halkın kimi düşüp kimi kalkmakta ve kimi de yerlere serilip yatmakta olduğum görür görmez canım başıma sıçrayıp ol yalçın kayalar üzre hakîr de hayli fânsû'l. haylhk [at biniciliği] edip, vâfir fodullandık [çok üstünlük tasladık).
Andan [ondan sonra] gece ile giden nice piyâdegân [yayalar], atılan toplann sedasını istimâ' ettikleri [işittikleri] gibi onlar dahi kal e-i Bitlis'in şark [doğuj ta. rafında Ayn-i iskender Deresi metrislerine "Allah!" deyip yürüyüş eylediler. Çit-a-çit [çit gibi dizilip] tüfekleşerek ol tarafı onlar da bozup şehre koyuldular ve Avunç Deresinden Erciş askeri girdiler. Tekman Deresi'nden Âdilcevâz askeri koyuldular. Kasap Çeşmesi Boğazından cümle Van askeri girdiler ve Kanah Deresi'nden Muş Beyi ve Tekman Beyi giriştiler ve Avunç Deresi tarafından Kozcan Beyi ve Pâsîn Beyi metrislere döküldüler. El-hâsıl cemi* asker şehr-i Bitlis'in cânib-i erba'asındakj [dön bir yanındaki] sedd-i sedîd [sağlam setli] metrislerden [siperlerden] içeri g<

karartıp "Allah! Allah!" diye girdiler. Birbiriyle kafadar olup hân askerine öyle kılıç
vurdular ki Mirrîh-i felek buna reşk etti [kıskandı).

Hemen onlar dahi sa'b (çetini metrislerinde kapanıp, var kuvveti bâzuya getirip, derûn-i dilden [gönülden] cenge âheng eltiler [başladılar] ve derûn-i metrislerden, [siperlerin içinden] taşra çıkmış bulunanlar gördüler ki cevânib-i erba'adan Idört bir yandan] Osmanlı ve Van'lı ihata etmiş Içevirmişl. Hemen onlar da bir yere cem' olup [toplanıp] domuz topu olarak kudurmuş kelb [köpek] gibi hücuma agaz ettiler [başladılar]. İki asker "Allah, Allah!" deyip birbirine karıştı. Metrislerden nice bin tüfenk hebaya [boşa] atıldı. Ol yürüyüşte bizim Mahmûdî aşiretinden bir at ve bir adam şehîd oldu ve kırk adam da mecruh düştü. Bunlann da birçoğu attan tekerlenip mecruh oldular [yaralandılar]. Amma ol gün cenâb-i Hak bizim askere ol kadar kuvvet ve kudret ve nusret ihsan etti ki metrisler içre hammâm kubbesi kadar taşlar ve dereler ve tepeler ve nice bin mülhid [dinsiz] çukurlan, bâlâda tahrîr olunduğu [yazıldığı] üzre, nice bin kemingâhlar [pusu yerleri] var iken gûyâ [sanki] askerlerimizin gözleri bu kadar bin akabe Ikorkulu durumlan] ve musibetleri [bela-lan] görmeyip piyadeler Amr-i *Ayyar-vâr [Amr-i Ayyar gibi] pertâb ederek [sıçra-yarak] atlılar bî-bâk ü bî-pervâ [korkusuzca] at kopararak kılıç vurup kelle ve dil alırlardı.

Hemen bizim tarafta Hakkâri Hânı piyade Celolan metrislere kapananlan görüp, hân askerine bir nöbet dahi tüfekler sıkılıp, attırmaya âmân vermeyip, metris taşlanndan tayr-i Ebâbîl2 [Ebabil kuşu] gibi kayadan kayaya uçup, hâhünâhâh [ister istemez] metrislere göz karartıp girdiler, kılıç vurmaya başladılar. Meğer mukaddema [daha öncel Hakkâri Celolan ile hân Rujegîsi beyninde [arasındal kan adavetleri [düşmanlıkları] var imiş. Ol adâvet-i kadîmeye [eski düşmanlığa] mebnî [dayanarak] Hakkâri'nin Celo kavmi [budunu] fırsat ganimettir diye Van koluyla yek-dil, yek-cihet olup [gönül ve yön birliği edip], kâmil [tam] üç sâ'at-i nücûmî [yıldız saati] metrisler içre öyle kılıç oyunu oynadılar ki hân tarafından metriste şahs-i vâhid [tek inşân] kalmadı. Kanlan kayalar üzre seylâb-misâl [sel gibi] cereyan edip [akıp], bakıyyetüVsüyûfu [kılıç artıkları] pây-beste ve şikeste vü hasta [ayağı bağlı, sıngın ve hasta] olup, her biri bir cellâd-i bî-âmân.[acımasız cellat] elinde *dest-ber-kafâ kayd û bend olundular [elleri enselerinde bağlandılar] ve nice bini hâk-i mezellette [horluk toprağında] pâymâl-i rimâl [çiğnenmiş kum] olup, mecruh ve bî-tâb ü tû-

1 Mirrih: Yedi gezegenden biri, savaş Tanrısı Mars. öbür adlan Merih/Behrarn/Sakıt/MirrAh-felek, Behrâm-i felek. -NÖ.

2 Bfez.48.s-, 1. not.

varı (yaralı ve güçsüz kuvvetsiz) kalmışlar idi. Bununla beraber bizim askç-kızmış olduğundan kellelerini top-i çevgân fcevgân topu] gibi gaitan edip j ®**fi layıpi, kellelerin alırlardı. Kimisi, kelle bar-i sakildir [ağır yüktür] diye kei|ç*V ya tenezzül etmeyip, hemen kellenin bumun ve kulakların kesip, kılıç kesçjj^1»-yap, sebûk-bâr (ha AY yüklü] olup, bir kelle dahi (daha) kesmeye giderlerdi. ^ ^ vâJ üzre pasa huzuruna yirmi kulak, on burun, on beş yirmi burun ve kırk ile gelmiş ulak ve solak yiğitler vardı. ^

Amma hakkâ'l-insâf [insafın gerçeği] budur ki, bozulmak, gâlib gelmek elindedir. Hân askerinin Rujegîlerinde dahi bahâdır [kahraman], dilâver [yigjn^' varmış. Bunların münhezim oldukları [bozguna uğradıkları] malûm oldul^ ra, hân askerinin sergerde ve aşiret beylerinden Mutki, Sorp'lu ve şâirleri der-gerden edip [kefenlerini boyunlanna alıp], Gûzeldere'li Muslî *Aga g-hempa [ayaktaşI olup, bizim Hakkâri Celolarmı o kayalar içinde demet rj ^ kırdılar. Yine haniden [hanlılardan] kırk bayrak Rujegî ve Halidî ve Çekvânî v ?^ dürî ve Yezidî ve KanamTer cümle [hepsi] kayalarda poça poça [yer yer] olup arkaya verip, Mâzenderânî-misai1 [Mazenderan'h gibi] dalyan tüfenklerini a» cenge âheng edip {savaşa başlayıp] asâkir-i islâm'a [islam askerine] öyle kurşun ^ d ular ki yanlarına bir kursun menzili yakın bulunanlardan bir can bile rehâ ^ msyıp [kurrularnayıp] rû-yi zemine [toprak üstüne] cesed-i inşân bûriyâ [hasır!

' İM

düşerdi. Bu minval üzre cenk ederek kal'e-i Bitlis [Bitlis Kalesi] hâüinde [engelin^, bir münhezim olmuş [bozulmuş] metris içine girip kendine mülk edince, bizim jj. keryine bu hanlıya şergil olup [takılıp] çit-â-çit [çit gibi] cenk ederlerken ka]'ei Bitlis'ten yedi aded toplar atılıp, bizim asker târümâr oldu [dağıldı], Hân askeri selâmette kaldılar.

Hemen Mahmûdî ve Hakkâri ve Malazgirdî ve Ercişî ve Âdilcevâz ve gavrı [öbür] ümerâlar [beyler] bir yere cem* olup [toplanıp], bir poçada [yerde] müşavere edip, "Bre, iş işten geçti! 'Hân bozuldu!' diye cümle askerimiz şehre [kente] nehb û gârete [yağmaya] gittiler. Şimdi hân askeri bu metriste kalınca belki hân, askerine bir hîle şirinleye. Bre buna bir çâre!" diye hakiri paşaya gönderip imdâd [yardım! istediler. Hemen hakir, paşaya tarfatü'l-ayn içre [göz açıp kapayıncaya dek] yetişip.

"Sultânım, Kürt Beyleri selâm ederler, şimdi bir kaç bin asker imdâd istediler' diye kıssa-i pür-hisseyi [çok ders verici öyküyü] naklettim. Hemen paşa, Yûsuf * Kethüdayı üç bin paşalıya *'serdâr edip:

Mâzenderân: İran'ın kuzeyinde, Elbürz Dağlarının kuzey yamacından Hazer Denizininp ney kıyılanna dek uzanan bölge. -NÛ.

'Bahadırların atlarının suluk gemlerine birer beyaz 'makramayı alâmet olarak
assınlar. Cümle 'paşalı desıârlanmn [sanklannın] ikişer ucunu taylesân-i Muhanv-medî [sarkıtılan sarık ucu] gibi sarkıtsınlar" diye asker tarhı [düzeni] alâmeti Ibelir-ıisi] ettiklerin [de], cümle asâkir-i İslam bu hâli görüp, ol ân nice bin destâr-i hrâ-vin [birçok sarık] pâre pâre [parça parça] olup, herkes başlan üzre muhattenakrine vt alaca scrbendleri [baş bağlan] üzre beyaz destan Muhammedi taylesânlar [sarık uçlan] sarkıttılar. Hân askeri ile Âl-i Osman [Osmanlı soyu] askeri malûm oldu [bilindi]. Zîrâ hân askeri ve bizim Kürdistân askeri cümle [hepsinin] başlan Kızılbaş başlan gibi ince serbendli [baş bağlı] ve ince şarpik giymiş, birbirine müşabih [benzer] kavm-i çamapur-misâldir {yağmacı gibi budundur). Zîrâ cenkte bizim tarafımızdan mecruh u şehîd [yaralı ve şehit] olanlardan nice yüz âdemlerimizin başların bizim asker kesip, paşaya getirip, ihsanlann [bağışlarını] alırlardı. Ahir [sonunda] böyle olmasın için *vezîr-i dilir [yiğit paşa] böylece bir hüsn-i tedbir ibraz etmekle henüz taze cân buldu.

Hakir imdâd haberini getirdiğim esnada üç bin aded güzide [seçme) Kûrd askeri ve üç bin mikdân asâkir-i Van-i bî-dâd [acımasız Van askeri] ile Melek Paşa, Yûsuf Kethüdâ'yı serdâr edip, "Yürü! Yancın [yardımcın] Allah ola!" deyip gönderdikte, Yûsuf Kethüda Hazret-i Hızr gibi Ekrâd [Kürt] beyleri imdadına yetişip, mezkûr metrislere kapanan hân askeri üzerine göz karartıp cevânib-i erba'adan 'don yandan) kol kol sanlıp öyle bir savaş oldu ki felek de beğendi.

Âhir [sonunda] hân askeri hücumun kesretinden [çokluğundanl metris içinden dalkılıç taşra çıkıp bizim askere bir kümeden koyularak asker allak bullak oldu. Ol sengistânda [taşlık yerde] güç hâl ile cem' olup [toplanıp], it cengi ede ede hân askeri tepe aşağı şehr-i Bitlis'e doğru firar ederek kale [kale] altına vanp emin olarak kal'eye girdiler.

Hakka ki [doğrusu] Rüstem-âne1 [Rüstem gibi] cenk ederek çoğu halâs oldular [kurtuldular]. Hâsılı [kısacası] bu derinti ve *ulûfesiz asker nekbetlerinin derneği bozuldu. Osmanlının Van kulu bu ma'rekede [savaşta] hakka ki ol kadar bahadırlık ve erlik ve serverlik eylediler ki hân askeri kanından kayalıklar arasında haliçler hasıl oldu. Öteki asker el-âmân dediği halde Vanlılar âmân zaman vermeyip kellelerini teninden cüda ederek zemine [toprağa] salarlardı.

(Seyahatname, c. 4, s. 220-228)

Bfez 180. s., l.not

475

SEYAHATNAME

Hamd-i Huda 1065 ramazanının yirmi beşinci [29 Temmuz 1655]1 salı Bitlis Kalesi suhuletle [kolaylıkla] feth olunup [alınıp], Yûsuf * kethüda baş *bötük. basısını bin aded güzîde [seçme] yiğit ile müstahfizân [koruyucular] nasb edip [atayıp], hânın sarayının üç yüz aded hücreleriyle ""hazîne ve çilhânelerin2 zabt edip [teslim alıp], bu hakîr mührüyle mühürlenip, yine kale kapısın taşradan seddedip [kapayıp], Hân Bâgı'na dahi on bayrak *sekbân ve 'sanca ve on aded güzide * kapıcı başı lan ve Van kulundan güzîde pür-silâh askeri, * Dîvân Efendisi Gınâlzâde Alî Efendi'yi Hân Bâgı'na gönderip, hânın üç yüz altmış aded *enderûn ve *bîrûn [iç ve dışj hücrelerin zabt eyledikten sonra hân'ın cümle cebehâne ve *hazînesi ve çilhânesi zabt olunup kapıcılar *kethüdâsı mührüyle memhûrlanıp [mühürlenip], *kethüdâsı yine Bitlis'in aşağı kal'esine geldikte hemen Yûsuf * Kethüda, kal'ede kapanıp cenge âheng eden kal'e [kale] *serdân Kara Ali *Aga'yı ve *dizdân ve 'kethüdası ve şâir yedi yüz aded haşerâtlann *dest-ber-kafâ kayd ü bend edip [elleri ense-

1 Burada belirtilen tarih, EÇ'nin yazdığı gibi Sah'ya değil, Perşembe'ye rastlamaktadır. -NÛ.

2 Çilhâne: Yeni kesilmiş, yıpranrnamış, çil paralann saklandığı bölüm, -NÛ.

476

MELEK AHMET PAŞA DAİRESİNDE

Igrinde bağlayıp] alay-İ azîm ile bunlar giderken, her biri kuzu gibi meleyip. "Hay 0gul!"ve "Vay anal" ve "Hay baba!" diye aglaşarak giderler, amma bir ana ve baba günüdür kim güya [sanki] rüz-i mahşerdir [sanki mahşer günüdür]. Bu hâî-i pür-c]jimetlc [çok acı durumla] yedi yüz adamlar kayd û bend ile paşanın otağı önünde cöjnle cellâda mumazır olup dururlar. Paşa-yi âdil [adaletli paşa] obasından sâyeban [gûlgtlikl alımda iskemle üzre lenger verip [oturup] eydür.

"Bunlar nedir?"

Yûsuf 'Kethüda eydür:

"Kalede pâdişâha âsi olup cenk edenlerdir" dedi. Paşa eydür:

"Yâ demin kal'eden çıkmış yedi yüz eli bağlı ve ciğeri dagh [yaralı] adamları jzâd ettim. Anlar ne idi?" der.

Yûsuf * Kethüda eydür:

"Sultanım, anlar kal'eye âmân ile bayrak dikip, âmân ile kal'eden çıkanlardır
kim anlar cümle şehirliler idi kim âzâd ettiniz. Amma bu yedi yüz adam âmândan sonra bizi aldatıp, hân kal'esine kapanan hân kullan ve *sekbân ve 'sancalar kim bunlann katline [öldürülmesine], üç gün mukaddem [önce] *hatt-i şerif gelmişti.

•Ferman sultânımındır" deyip Yûsuf + Kethüda hâmûş-bâş oldu [sustu]. Amma bu dîvânda bin bir ayak bir ayak üzre durup "Ayâ lacaba] bu adamlann halleri neye
müncer olur" deyip temaşaya [izlemeye] gelmişler. Cellâdlar kabza-i şimşîri [kılıcın tutamağını] ele alıp âmâde olmuşlardı [hazırlanmışlardı]. Hemen paşa-yi bâ-vakâr [ağırbaşlı paşa] eyitti:
"Kani bunların nâ-baş nâ-tırâşları [başsız tıraşsızları\T dedikte 'serdârların [serdarlarını] ileri çektiler. Paşa gördü kim *serdâr-i murdarı [pis sediri] bir siyâh-çeh-re [kara suratlı] Kara Ali nâm murdar-i vâcibü'd-dâr [asılması gerekli 1 bir eşkıya çehreli nâ-bekâr [hayırsız]. Amma paşa buna pek dikkatle nigerân etti [baktı]:
"Yâ bunlar nedir?" dedi.
"Bunlar, onun nökerleridir [hizmetlileridir]".
"Tez cellâd!" deyip ol ân *otag önünde cellâdlar ve *iç ağalan ve iç * mehterleri bunlann arasına girip tarfatü'l-ayn içre [göz açıp kapayıncaya dek] yetmiş tanesin [tanesini] kelle paça edip, na şiarını püşte püşte [tepe tepe] yığıp, hikmet-i Hudâ Abaza Mehter Receb birine yedi kere kılıç vurup zerre kadar kestiremedi. 01 ise bunlardan sekizin kesmiş idi. Hemen bir dahi öyle şimşir vurdu kim herîf-i mez-bûr [adı geçen adam] yüzü üzre kapanıp, ayağa kalkıp eydür: "Âmân paşa, bî-gu-nâhım ve garibü'd-diyânm [günahsızım ve yabancıyım]. Babam merhum Haleb'te
477
76. ELLİ DEĞNEKLİK DAYAĞIN ACISI
Bitlis Hanı Abdal Han bu durumda can derdine düjöp çoluk çocuğunu, yilkte],ar.f pahada ağır eşyasını artara yükleterek beş bin tüfekli ile Mutki Dag|nrı-n sıvınıyor. Şehrin içkulesi dayanmasını sürdUrüyor. Kale İçindekilere teslim olmal^ söylendikçe hayır diyorlar. Ne var ki Van'dan getirilen ropların «tefi Üzerine ka|C(j kalmış olan kadın, erkek, fakir, zengin hepsi "kılıçları ve kefenleri boyunların^ silahsızca kaleden çıkıyorlar. Bir kuleye kapanmış olan kale serdarına aman verili yorsa da direnmeyi sürdürüyor. Ancak sonunda kendine dokunulmayacağı konusun da anc verilince rcsiim oluyor.
Kale alındıktan sonra. — Odalar tr boxine daireleri mühürleniyor. — Kale dizdartyla birlik elleri enselerinde bağlı yedi yut kişi. - Pasa otağı Snihıde. — "Banlar ne?" - Kaleye kapanıp savaşta direnenler. - "Ya demin âzâd edile» yedi yi/z Al//?"- "Onlar âmân ile yıkanlar, bun, lor ban kulesine kapananlar!* - "Tez, cellâdı" - Baslar kesilmeye başlanıyor. - Kara Alt sì. yastı meydanında. - Paşanın eski ıiiirahurıı. ~ Çakal atın zebunlaşmasından dolayı atılan tU li değnek. — Bu değneğin acısı. — Kara Ali azat ediliyor. — "Yiğittir vıel'fin. hep doğru ıh, teri" - Bağışlanan tutsaklar. - "Kır kıranın olsun/" — Arta kalan bej yüz elli kît\ bağışlanıyor. - "Bu dünyâ bir hâyhûy ile kurulmuş, bentâdem bb'yle mîne'l-ezel kınlatıl, mistir. "
SEYAHATNAME
saçım içrc bir kurşumlu fkurşunJuJ heykel içre bir veflc [muska] yazıp koy^ Cemi' ftümj kazadan ve beladan ölünceye dek eminim. Onun için bana k,]lç V raez." Herifi pasa âzâd edip, Van kulu gediği verip, *çerâg etti. *t
Yine pasa eydür:
"Bre bunların "serdârı olan şu kara belâya benzer kara Arab'ı getirin!" <l. fakır Kara Ali *Aga*yı "meydan-i siyâsete çökerdiler [çökerttiler].
"Bre bizim Evliyi Çelebi'yi çağırın!" dedikte "Lebbeyk [buyurunuz] sulg dedim.
"Bre gör Evliya'm.' Dün sabah dîvânda 'Akşam bir vâki'a [düş] gördüm, av,»
w Ih
bir kara karınca ısınp amma öbür karıncalar ayağım ısırmadılar' demedim tnij, ayağım ısıran kara karınca bu kâfirdir kim kaleye kapandığından canım acı*, tez katledin/" diye ceilâd dalkılıç olunca hemen hakir eyittim:
"Âmân sultânım, vâki anızda [düşünüzde] buyurdunuz ki, onu vakıanızda etmiş idiniz, hâlâ vakıada pâdişâh başıyçin âzâd ediniz" diye yer öptüm. Paşa;
"Kaldırın şu mel'Ûnu!" deyince hemen Kara Ali *Aga dîvân-i siyâsette ayak, ^ kalkıp;
"'Devletlû •vezir, siz ikinci Diyânbekir valisi olduğunuzda ben senin etni^l run f*ermr-i ahumnj değil mi idim?" deyip bir kere âh edip ağladı. Paşa:
"Hay, o suçlu mel'ün sen misin ki Saçlı Dağı çenginde kaçıp da bu cenkte dj^ girdin. Vurun şu mel'ünul" dedikte bildim ki paşa yavaşıdı [yavşadı]. Hemen ^ ayağına yüz sürüp "Sultânım, âzâd eylediğinizi tekrar öldürmeyiniz, vâla'anj^ [düşünülün] tesiri budur, âmân sultânım" dedim. Paşa "Haydi öyle olsun!" Kâra Ali'ye "Amma bre mel'ün! O zaman sen Diyânbekir'de benim *mîr-âhûrml! iken niçin kaçtın?" dedikte Kara Ali dedi ki:
"O zaman çakal [beyazlı] atım niçin zebûndur?" diye elli değnek vurup ha]l-içinde rüsvâ [rezil] olduğum ahâlîden nâmûs edip [utamp] Sincar'dan bir gecede Mardin'e, andan Hısnkeyfe [Hasankeyfe] ve andan bu Bitlis Hânı'na gelip *kul ola-rak ehl ü ayal sahibi oldum. Tâ o zamandan beri değneğin acısı hâlâ derûnutndadır [içimdedir]. Bî-günâh idim [günahsızdım]. Hâlâ hakkım sultânımın ûzenndt kalmıştır."
Paşa: "İşte ey nâ-merd, nahak [haksız] yere elli değnek yedinse şimdi anm mukabelesinde [karşılığında] seni leşker içinden çıkanp âzâd ettim" dedikte Karı Ah *Ağa gelip zemm-bûs etti [yer öptüj.

Bkz. 401. s., l.not.
478
MELEK AHMET PAŞA DAİRESİNDE
479
Pasa "Amma nâ-merd, benim nân ü ncmcgim ile (ekmek ve tuzumla] perverde olasın [beslenesuı], nâm ü nişanım işitip hukük-i sabıkayı [eski haklan! gözetmeyerek neden kal'eye kapandın?" dedi.
Alî *Aga "Elli değnek yediğimin dağı [yarası] derûnumdan ref olsun [içimden kalksın] diye kapandım" dedi.
Paşa "Yiğittir mel'ün, hep doğru söyler" diye Kara Ali'ye bir *hil'at-i fâhire giydirerek Yûsuf * Kethüdaya misafir verip âzâd eyledi.
Amma kal'eden gelen yedi yüz neferin altı yüzü henüz *dest-ber-kafâ dururlardı. Paşa dedi ki "Sa'âdetlû pâdişâhtan gelen *hatt-i şerif üzre ben bunları kırarım. Tez, kıran kıranın olsun. Esvâb [giyecek] ve eşkâli [eşyası] dahi öldürenin olsun" dedi.
Paşanın tabı'atına bir ferd-i âferide muttali' olmadığından [paşanın huyunu hiç kimse bilmediğinden] hiçbir kimse huzurunda dem çekip [soluk alıp] rica etmeye kadir olamazdı [gücü yetmezdi]. Hemen hakîr ol kadar adam deryası içre cur'd edip paşa-yi kâmkârın [dileğine kavuşmuş paşanın] ayağına düşerek [kapanarak] eyiuim: "Sultânım dünkü vâkı'anızı [düşünüzü] bu hakire takririnizde on alu aded dahi bağışladım buyurdunuz. 'El-kerîmü izâ ahede vefa' [Kerem sahipleri sözlerinde dururlar]" dediğimde Paşa eyitti:

"Allah bilir vâkı'amda öyle gördüm. Var İmdi Evliyâ'm, şu vâcibü'l-katllerin [öldürülmeleri gerekli olanlann] içinden on altı adam al, amma her birisi için peygamber ruhuna bir hatim oku" dediğinde hakîr eyittim "Seksen hatm-i şerif okuyayım, sen her hatme iki adam ihsan eyle" dedim. Ricamız hayyiz-i kabulde vâki' olmakla [kabul edilmekle] 'meydân siyâsette "Fatiha" deyu na'ra vurup, 'huddam-lanm ve paşa çeşnigîrleriyle kati olacak [öldürülecek] adamlardan kırk aded adam çıkanrken elli üç, altmış adam ayırdım.
Paşa eyitti "Bre Evliya, bir Fatiha sebebine hepsini kaçınp götürürsün! Yetişir!" Hakîr gayri cür'et edemeyip kurtardığım bî-çâreleri *haymeme gönderip ta'am verdirdim. Yine paşanın otagma geldim. Gördüm ki paşayı bir gazab ve celâl [öfke ve hışım] almış, elindeki hezarânıyla dîvân-i pâdişâhîde iskemleden kalkıp "Tez, şuruan kıran kıranın olsun!" diye na'ra vurunca el-azemetü'lillâh [Tanrimn ululuğu] cümle *sekbân ve 'sanca bunlan 'siyâset ettiler. Her biri zâr ü nizâr olup, kuzusundan ayrılırken meleşir gibi melil melil meleşip, her biri kassâblar [kasaplar] elindeki kanara [kesimevi] koyunlan gibi gıriv ü vaveyla edip [feryâd ve çığlık atıp] Öldüler. Orası 'meydân-i mahşerden [mahşer alanından) bir nümûnc [örnek] oldu. Bu esnada Rujegî yiğitlerinden birisi bir ceilâd elinden boşanıp, kılıç yapıp, yedi adama kılıç yetiştirerek allak bullak ettikte paşa eyitti "Vurman, vurman!" diye
SEYAHATNAME
fakîr yiğidi flzfld ederek Van kulu eyledi. Sonra paşa agavatı [ağalan] ve Van Vygu bu kılıç şakırtısını görüp cümlesinin yazıkları geldi [hepsi acıdı). Hemen hal^ eyittim:
"Bre ümmet-i Muhammedi Paşanın gözü bir adam ricası diye döner amma h\t\ niz vanp rica etmezsiniz. Görmez misiz [misiniz] ki bana bir Fatiha ile altmış & bağlı adam bağışladı; görmez misiz ki şu "meydân hün-i inşân [İnşân kant) üc ^ günden beri halice döndü. Bre varın, adamlar rica edin!" dediğimde bizim paşa a^. lan vanp, paşanın ayağına düşüp "Sultânım, fermân-i pâdişâhı yerine geldi. Bakıy. yetü's-süyûf [kılıç artığı] olanları cümle âzâd eyleyin" diye rica ettiler. Ricaları kj. bül olunup bakıyye [geride kalan) beş yüz elli adanı halâs oldu [kurtuldu] ve ba cenkte hân tarafından cümle 1065 kadar adam şehîd oldu, senenin de 1065 olması zihî tesadüftür [ne şaşılacak rastlantıdır]. Paşa tarafından da dokuz yüz adam düşmüştü.
işte ol fâil-i muhtar Allah'a ma'lûmdur ki bu kârhâne-i dünyâ [dünya işyeri 1 bir hayhuy ile kurulmuş dünyâ olup benîâdern [insanoğlu] böyle mine'l-eze) [başından beri] kmlagelmiştir.
(Seyahatname, c. 4, s. 232-235}
77. SAVAŞ SONRASI
Savaş alam geziliyor. — Melek Ahmet Paşa'ntn otağında toplantı. - Kendi/eri gelmeyip imdat gönderen beyler paşanın ününde. - Pasa beylerin her birini alaya bir biçimde adamakıllı aşağılıyor. - Yardıma gelmeyen beyler zincire vuruluyor. - Malazgirt Beyi, dünya kadar doyumlukla paşaya geliyor. - Paşa, padişah hazinesine ayırdıktan sonra kalanları ileri gelinlere, beylere, askerlere dağıtıyor. — Bitlis'e yeni han atanıyor.
Ba'de'l-harb [savaştan sonra] paşa ile han metrislerin [siperlerin] temaşasına gidip gördük: Leş leşe çatılmış, "Sübhâne'l-hallâk [Yaradıcı Tanrı], böyle taşlı ve sarp yerde bizim asker bunları nice kırdılar" diye hayrette kalıp, "İlâhî, kuvvet ü kudret ü nusret [güç ve üstünlük] senindir. Tez bu İaşeleri [leşleri] Bitlisliler defh etsinler [gömsünler]. Bizim şühedâyı da [şehitleri de] aynca bir merkada [gömme] deh edip, mecrûhlanmızı [yaralılarımızı] cerrahlara versinler!" diye tenbîh ü te'kidedip [tenbîh edip ve pekiştirip], serâ-perdesine [otağına] gelerek müşavere cem'iyyeö
480

fltşma kurulu kurdu].
fd*
İcat kat adam deryası oldukta kapıcılar 'kethüdası huzûr-i "vezire
(10
önünel gelip:
[jjitf* jtanim bu cem'iyyet-i kûbrâya {büyük demeğe] gelmeyip imdâd gönderen beylerinden Şirvan, Hizan, Kâmi, Siird, Zerbâkî, Keşan Beyi nâm şakiler çileri geldiler, sultânımla buluşmak isterler" dedikte paşa: harâbu'l-Basra [Basra yıkıldıktan sonra (= iş işten geçtikten sonra)]. Öküz duruk kırıldı dedikleri gibi, tav tavlanıp sav şavkındıktan sonra gelen
t$n
17
,,0 boy»»
o™ . jcrin simden geri [bundan böyle] gelmelerinde ne fayda! Cehenneme gjısin-
de
di.
.^gn koca *vezîr-i âlîşân [şanı yüce paşa] bunlann haklarından gel1." diye fer-jcy^iler-
paşa Eyâletimizde pâdişâh beyleridir, belki gelmediklerine birer özürleri
,rdır
Hele imdâdlan geldi, amma imdâdlan ve kendileri gelmeyenlerle halimiz
beyi"
müncer olur? Anlarla ne işleyip ne yapacağız? Siz anı [onu] müşavere tarîkıyla
edin [danışma yoluyla söyleyin]" dedi.
Vanlılar ise "înşâ'allâh anlar da Bitlis Hânı gibi belâlannı bulurlar" dediler, ^nı gördük ihtida1 [ilkin] Şirvan Beyi ve ardı sıra Hîzân Beyi ve Kari Beyi ve İs-d Beyi ve Keşan Beyi geldiler. Amma Hîzân Beyi berk-i hazân [güz yaprağı] gibi tjr tir titreyip, zemîn-büs ettiklerinde [yeri öptüklerinde] paşa, birinin yüzlerine bakmayıp, bir dakikadan sonra "Bunlar nedir?" dedi.
"Sultânım, bu Şirvanlıdır kim Tatarın oğlu derler" diye kapıcılar *kethüdâsı tavsif ettikte paşa eyitti:
"Ne güzel müzellef [zülüflü], koltuk tüyü sakallı çelebidir. Hele bunun özrü avretlerden ziyâdedir [çoktur] kim bunu hân sakailandırrmşur kim hân hâtmndan geçmeyip bizim imdadımıza gelememiştir. Yâ bu kimdir?" "Bu Hîzân Beyi'dir."
"Ha, kaziyye ma'lûmdur [sorun anlaşılmıştır]. Hîzler1 kılıç çenginden hazz etmeyip gayn [başka] âlât-i mahmasa ile cenk edip [savaşıp) siper verir. Yâ bu kimdir?"
"Kami Beyi'dir" dediler.
MAP burada "Hîzân" (budun adı) ile "eşcinsel" anlamına gelen "hız" arasında sözcük o yapıyor; "hizan," "hîz"in çoğuludur. -NÖ.

"Bre koca, mûlhid [imansız], sen hangi çukura düşüp dc gelmedin?" dedi Her birine birer gûna ınri-âmîz (paylar yolda] cevâblar söyleyip, "V^ ve Erciş ve Âdilcevâz beyleri, bu yigitcegizleri sizlere misafir verdim. Bçyje riayet edin [saygı gösterin]" dedikte Karni Beyi "Sultânım, bizim •çadır Vç miz vardır, 'çadırlarımıza giderin [gideriz]" dedikte. Paşa hemen:
"Kaldırın su kâfirleri.'" deyince meğer evvelden tenbîh olunmuş İmiş, derta di aded beyler ve Van ağalan bunları kapıp *haymelerinde zencîre vurarak i ^ bend eylediJer [bağladılar].
Ve bu mahalde [sırada] firar eden hânın arkasını kovmaya giden Malazg^j Mehmed 'Bey geldi. Adarı kalmış [yorulmuş], askeri bî-tâb ü mecal [gûçsQ2 vetsiz] olmuştu. Amma hân firar ederken dağlar içine bıraktığı at ve katır ve ^ sakil [ağır yük/ ve şâir *hayme ve *otag ve * çadır gibi şeyler, bin yedi y^ 1 merkep [eşek] ve iki yüz kûheylân at igtinam olunmuş [yağmalanmış] olmakla htr gelip "orak önünde yığıldı. Dağlarda ve dere ve tepelerde firar eden yC(jj aded eh bağlı yiğitler getirdiler ki her biri birer kal'e [kale] değer, gözleri v bağırları başlı ve âh ü enînleri evce [göğün en üst ucuna] uruc eder (yükselir) ç, adamların çoğunun kellesi tîg-i cellâd-i bî-âmândan [acımasız celladın kılı,
geçti.
lcsnda;
Vakt-i zuhr [öğle] oldukta cümle *alay * çavuşları, * ümerâ ve şâir [öbür] ^ Jeri dîvân-i * vezire cem' edip [toplayıpj, 'mehterhanelere turralar [tokmaklar] ^ ruidu. Bin bir ayak bir ayak üzre olup Malazgird Beyi'nin getirdiği mâi-i ganayj^ den [doyumluk mallardan] ihtida' üç yüz * çadır ve cümle *çerge ve otaklar *ûu^ ve *a'yân-i kirama ihsan olunup, Malazgirdli Mehmed *Bey'e de hânın münakl^ lişmeli] bir otağını verdi ki otuz bin 'kuruş değerdi. Katır ve atlar, atsız fe,^ gazilere bezi edildi [dağıtıldı]. Cebehâneye müte'allik âlât ve seyf

[kılıç] ve bin yecj, yüz aded tüfenk cümle *hazîne-i pâdişâhı [padişah hazinesi) için zabt olunup defterle 'ceberibaşıya teslim olundu.
Toplarla şâir [öbür] mühimmatlar Taht-i Van'da [Tatvan] gemilere konup Adi!-cevaz toplarının Adilcevâz'a ve Van toplarının Van'a gitmesi * ferman olundu. Has-bel-iktizâ (gerektiğinde] kullanılmak için] *otag önünde on pâre top kaldı.
Ba'dehû [bundan sonra] divân-i âlide sekizer kat 'mehterhaneler çalınıp, cümle 'ümerâ ve 'ocak ağaları yemîn û yesârda [sağda solda] ale't-tertîb [sırasıyla] el kavşunıp [kavuşturup] dururken dîvân 'çavuşları bir ağızdan, "Gazanız mübarek olsun! Tanrı pâdişâha ömürler versin!" diye duadan sonra paşanın Yûsuf 'Kethüdâs gelip desı-bûs etti [el öptü]. Ibtidâ siyah semmûr [samur] bir kürk giydirip i

jer^nder-zer [baştan aşağı alun süslemek], mûntehâ [uzun] kuşaklı hil'aı-l fâhlre
giydirip, basma pasa kendi eliyle ûç çatal bir çelenk soktu. Dîvân *çavuşlan, -•hiTat ve cekngin mübarek olsun!" diye alkışladılar. Andan teşrifata riâyeten Ipro-
tokola uyarak] Hakkâri Hâkimi'nin imdada gelen *vezîri * Molla Mehmed'e bir •hiTat-i iahire ve bir çelenk ve andan Mahmûdî Beyi İbrahim "Beye ve Pinyarüş ve Glzîkıran ve Bargiri ve Erciş ve Adilcevâz ve Muş Beylerine birer *hiVat-i fahire ile birer çelenk ihsan olundu, imdada gelmeyenlere habs olunduklanndan bir şey verilmedi.
Erzurum * Eyâletinden imdada gelen Malazgird Beyi Mehmed *Bey'e ve Hınıs ve Bâyezîd ve Avnik ve Pâsîn ve Tekman ve Kuzucan Beylerine birer •rüTat-i lâhıre verip, başlanna üçer çatal çelenkleri kendi eliyle soktu. Bu mahalde [sırada] Malazgird Beyi Mehmed Bey eydür.
"Koca vezîr, gerçi Abdal Hân benim kırk bin koyunum Ikoyunumu] gâret edip [yağmalayıp], ilim vilâyetim harâb etmek murâd etti [diledi], amma cenâb-ı Allah seni hatâdan saklasın, benim hatırım için hân üstüne sefer edip, biz dahi aran akse-rine kılıç vurup, koyunlarımın kanlan gibi askerinin kanlann akıtıp, ardı sıra kova kova mâl ü menâlin [vannı yoğunu] bıraktırıp, yedi yüz âdemin [adamını] desı-ber-kafâ bağlayıp, ordu-yi İslâm'a bu kadar mâl-i ganâ'imle [doyumluk malla] gelip, orduyu ol ganâ'imle [doyumlukla] mugtenem edip [doyumluğa ulaştınp). güzüm önümde benim koyunlarım yiyen hân askerinden yedi yüzünü bu saatte kati ettin [öldürdün]. Simden geri öldüğüme gam yemem" deyip, bu beyti yâd ve cümle gaziyânlan [gazileri] dil-şâd etti [sevindirdi]:
"Eğerçi hayli müşkildir kişi dünyâda kam almak Bütün dünyâ değer amma aduvdan intikam almak."
[İnsanın dünyada isteğine ulaşması gerçi pek güçtür Ama düşmandan öç almak bütün dünyaya değer]
dediler ve zemîn-bûs edip [yer öpüp] hil'atle ve çelenkleriyle Rüstemâne [Rûstem gibi] apul apul [iki yana sallanarak] yürüyüp gittiler. (....)
(....) 1065 senesi Ramazanının yirmi yedinci günü [31 Temmuz 1655) Bitlis'e yeni hân ta'yîn olundu.
{Seyahatname, c. 4, s. 236- 239)

SEYAHATNAME

78. İRAN'DA

Melek Ahmet Paşa, Bitlis işini düzene koyduktan sonra Evliya Çelebi "y yanında İran'a gönderdi. Sarı Ali *Ağa, şaha; EÇ sınırda? bir vilayete, y^1 \\ Bağdat Valisi Murtaza Paşa'm n bir ağası da katılmıştı; bu ağanın Paşa'n m yanlışlıkla tutsak edilen kardeşini zindandan kurtarırı geçen bu görev ve yolculuk çetin bîr t'jeî, Pinynniş kavmi İkidt adam alırdı.
Ramiye Hanı'nın sarayında şö'len. - Rıtıniyelilerin yemek sonrası temizliği. ~ Mei^^\ Paşam» mektubu okunuyor. - Ramiye Hanı, olup bitenleri kendi açısından anlatiy0r %
akcı- Old^
yanişlilerin itirazı. - Evliya Çelebi, Pinyanişlileri çıkartıp banla başbaşa k
m'i"yoK
Han, EÇ'den yardım istiyor, ~. nr
cVy0/
Murat'ın barı t anla/masının maddeleri okunuyor.
seriyor, - Rumiyc Hanı, MAP'ntn gönderdiği kediye iki atı görüme aklı başından Ramiye Hanı, MAP'ntn Iran Şahı'na da adam gönderdiğini duyunca ne yapacağını ^
i'dı
Evliya fırsattan yararlanıp bana bir an tince gerekenleri yapması için bastırıyor.
toplanıyor, MAP'ye gönderiliyor, - Pinyaniştiler ile ban arasındaki anlaşmazlık
%0,
EÇ, MAP'ye, şaha giden ağaya durumu bildiren mektuplar gönderiyor. - Mektupla varmadan bana şakin eşik ağasının geldiğini haber veriyorlar. - Hanın tepkisi: "üv/ı,?

Eşik ağası buyruğu açıklıyor: CUmh
eniz
ahşam obtrete giderem, meni duadan unutma
telce Şah'm kayd il bendtndesiniz. - Evliya, şahın adamına anlaşmazlığın Çiizlüdiigunll latıyor, ilgili mektup ve belgelerin gönderildiğini anlatıyor. - Eşik ağası: Ben daha ö'nCe
çtktm. - Hanın bilimi varı yoğu mühürleniyor: EÇ'ye daha önce verdiği hediyeler bum
da tutuluyor.
Ma
un d,
'im.
Hân [Rûmiye Hanı] sarayına dâhil olup yine hân ile birbirimizi der-âgûş Çfjç^ [kucaklayarak] sag tarafına bu hakiri, sol tarafına da Murtazâ Paşa Agası'tn a),p *meydân-i muhabbete destehânlar ve peşkir ve *makramalar geldi ki hayâl-kâri ^ ler [çok ince iştiler). Ba'dehû [ondan sonra] meydâna safî fagfûrî [halis porselen) h baklar ile yirmi türlü pilavlar ve yirmi kâse çorba gelip, *çeşnigîrbaşı cümle ^ lar arasına girip, hân önündeki muza'fer [safraniı] pilavdan kepçe ile herkesin öt% koyardı. Meselâ, dâhil-i meclis olanlara kepçe ile her şeyi dağıtırdı. Zaten Acemin pilavından gayn ni'meti memdûh [övülmeye değer] değildir. Birkaç gûna çorbaları ve buryânlan memdûhtur. Bunlar hoşafı hiç sevmezler ve yemezler.
Yemekten sonra Hân ve fakire leğen ibrik gelip âyin-i Osmânî üzre [Osmanlı leneginee] ellerimizi gasl eyledik [yıkadık). Diğerleri ellerini, ucu ıslanmış *mafo

«mlara sildiler. Gayrı korucu nökerleri [hizmetlileri] cümle sag ellerim sol koltuk-lanna ve sol ellerini de sag eteklerinin peşlerine lönlerine 1 sildiler. Böylece acîb
(tuhaf) kantin ve adetleri vardır. Sonra, koynumdan paşanın namesin çıkarıp hakir kûs edip [ûpüpl dest-i hâna [hânın eline! verdim. O dahi, "Ve aleykümü's-selâm" diye muhabbet-nâmeyi bûs edip, başına koyarak ayağa kalktıkta, cümle hudemâ [hiz-metlilcr) ve huzzâr-i meclis Itoplantıda hazır bulunanlar] dahi ayağa kalkıp nâmeyi anlara gösterdi ve sonra münşiye [kâtibe] verip kıraat ettirdi [okutturdu]. Meali [ne dediği] malûm olıcak [olunca) şu veçhile [yolda] söze başladı:.
"Evliya Aka [*aga], sen hoş gelmişsen, sen safa gelmişsen. Sen bir resulsün [habercisin), bir yumruk kulusun. Bu işin evvelini sana anlatayım. Danışığıma gûşunu mcngûş tut gelen (dediklerimi kulağına küpe eti. Kaçan kim [ne zaman ki) biz öz halimizle bu şehrimizde âsude-hâl [rahat olarak] oturup şâh-i îrân ve Tûrân'm Uran veTûrân Şahının], du'â ve senasında iken anı gördük bir gece bu Pinyanişi kavmi •şeb-hûn edip, bu kal'e [kale] dibinden kelle ve *dil apanr [yakalayıp götürür). Cu-lan Sultân ve Piredos Sultân ve gayn sultânlann ülkesinden on iki bin küsfendleri-mizi [koyunlarımızı] apanrlar. Biz dahi âlem-i hayrette [şaşkınlık dünyasında] kalıp: 'Aya bu sulha mugayir [banşa uymazl iş olmasının aslı ri ola?' diye müşavere ettik. Nicemiz dedik ki *Biz de Pinyanişî'den birkaç *dil alıp söyletelim. Görelim ki bu talanın aslı nedir, bilelim.' Fakat müdebbir ihtiyarlarımız bu kâra [davranışa] güzelce nzâ vermeyip 'Şaha i'lâm edelim [bildirelim1 dedik ve Şaha ilâm ettik. Şahımız dahi pâdişâhınıza ve Haleb'te '"veziriniz paşaya [Ipşir'e] nâme ve arz-i 'mahzarlar gönderdi. Ol nâmurâd [dileğine kavuşamayan] Ipşir *vezîr-i dilîrin yazığı gelmeyip [acıması gelmeyip], "Men anların hakkından gelirem" diye igmâz-i ayn ettikte [göz yumdukta], yine Pinyanişi kavmi, Selmas ve Tesu akından başlar kesip, nice kârbân-i sevdâgerânı [tüccar kervanlannı] talana vurdular. Biz dahi kördün [gördük] olmayıser [olmasa] kâr-i mekkârdır [düzenbaz işidir]. Tebriz Hânımızın *fermânıyla birkaç hân ve yirmi bin asâkir-i îrân [İran askeri] Pinyanişi ülkesini talayıp [talan ederek], birkaç kelle apanp, yirmi bin koyunlannı alarak salimen gânimen [esenlikle ve doyumlukla] Rûmiye'ye geldik."
Bunun üzerine hâzır bulunan Pinyanişli koyun sahihleri "Hayır, kırk bin koyunumuz ve yüz elli adamımız kayıptır. Cümlesini [hepsini] siz aldınız!" diye feryâd edip "Şâha gideriz" dediler.
"Bre adamlar, ne feryâd edersiz [edersiniz]! Inşâ'allâh hân devletinde koyun-lannız tahsil olunur. Sabr edin, çıkın taşraya!" diye cümle koyun sahihlerini redd ettirdim (dışarı çıkarttırdım].
Evliya Çelebi ile han konuşuyorlar. Dördüncü Murat'ın barış antlaşmasını g».
"Madde-i ûlâ (birinci madde] oldur ki: Tarafeynden fiki taraftan]
yağmacı ve taiancı olmaya. Ele gelirse {yakalanırsa] haklarından geline. jı^% v
niye (ikinci madde]: Asker çekilip, kerrenây [boru çeşidi] ve nefir (boynu^j^i*
'ı w
ile top ve tûfenk atılıp ülke vurulmaya." <V
Bu iki madde kıraat olununca hakir
"Hânım, ceddine rahmeti İşte bu iki madde bize ve size hüccet ve u [kanıttır]. Bu gûna [çeşit] akd-i sulhtan [banş yapmaktan] ne ifâde eyledi*. ^ dün. ' d.

Hân ihtida sulha mugayir [aykırı] işi Pinyanişî kavmi eyleyip, Rûmiye g| baş açardılar ve koyun sürdüler" dedi.
Hakir "Hânım, Pinyanişli asker çekip top ve tüfenk atarak râygân [k
ola
mı geldi?" dedim
Toh [yok], şeb-hûn [gece baskım] ile geldiler." Hakir "Hânım, babanın canına rahmet ola. Yâ sen îrân-zemîn şahının mutlakı veserdâr-i mu'azzamısm. Sulhname [antlaşma) mu'cibince IgereginCej ^ yağmacıları ve hırsız Kürdleri tutup haklanndan gelmedin de, sehl [azıcık] \^ yirmi aded hân ve kırk bin asker cem' edip, top ve tüfenk ile cenk ederek ^ le'in-nâs [herkesin gözü önünde] ahd-şikenlik [and bozmak] ile Pinyanişi diyann râb edip, kırk bin koyun ve üç yüz kelle apardın. Hâlâ bu kadar adamları tur. Ülkeleri harâb ve câmi'leri top darbesinden yebâbdır [yıkık döküktür]" ^ Hân "Vallahi Evliya Akay [*aga] dükeli [tümü] yedi top atmışık" dedi. Hakîr "Hânım, top atmasan da top-keşanlık [top çekmek] sulha mugayir ^ dedim
Hemen gördüm ki hânın kılağısı [keskinliği] düşüp, levni mûtegayyir oldu ta zünün rengi değişti], "Pes muna [buna] çâre nedir?" dedi.
Hakîr eyitfim "Vallahi hânım, buna tedârik oldur kim, bu sulha mugayir aykın] iş âl-i Osmanlı pâdişâhının mesmû'-i *hümâyûnlan olmakla [kulağa değmekle] dâmâdı Melek Ahmed Paşayı *serdâr-i muazzamlık ile bu mevâdd [işy için Van *Eyâlett'ne gönderdi. Belki işitmişsiz [işitmişsiniz] kim Van'a dâhil olunca başına yüz bin asker cem' edip [toplayıp], Bitlis Hânı'yla cenk ederek ilin ve meral?.

Udin harâb û yebûb [kmk dökük] ve üç bin adamı kebâb etti ve şimdi bu İşi
karıştırmaya başladı, imdi hânım, azız başın için, incinme. Ben senin çöreğini yedim. Hemen bir gün görürsün ki Melek Ahmed Paşa *tugra-yi garraya Iparlak tuğraya] dest [el] vurup, bu madde [iş] için Diyânbekir ve Erzurum ve Ahıska ve Van 'eyâletlerinin yetmiş seksen bin askerini bu diyarlara çekip, harâb ü yebâb ederler. Bahusus (helel sa'âdetlû pâdişâh dâima 'Acem ûzre sefer etsem, Murâd Hân'ın aldığı * Revân Kalesi'ni feth etsem ve Acem sulhu Ibanşı) bozup şimdi de Pinyanişî vurdu' diye kahrından gece gündüz şikârda [avda) gezer bir pâdışâh-4 Cem-cenâbdır. İmdi hânım bu işin âkıbet-i kân mûştedd olup [bu işin sonu sertleşip! cümle asker bu diyarı vurmadan hemen koyunlan tahsil edip paşaya teslim ile teedîd-i sulh edesiz [banşı yenileyeniniz). İllâ [yoksa] bu aynksı (başka uyjVu) olursa bu diyarlardan asker çıkmayıcak [çıkmayınca] şah tarafından uâb ve hıtab görürsüz [paylanırsınız]. Akıbet-endîş ve bî-garaz Isonucunu düşünen ve art niyeti olmayan] kimselerle müşavere edin" dedikte, hân "Kırmızı Munaza AB kemerine vursun her kim bu işi bana ettirmiştir" diye gözleri nem-nâk oldu [gözleri sulandı 1 (....)
(....) Bizim alay ve hânın bin aded nökerleri [hizmetlileri] bizi konağımıza muazzez [saygıyla] götürüp, Kelenter Bağı nâm bâg-i merama kondurdular. Cümle u>
vâbı'a [tüm yanımdakilere] "Müeddeb [terbiyeli] olun" diye tenbih ettim. (....)
(....) Hân-i âlîşân [şanı yüce han], hakire bir mükellef oda döşemesi ve yirmi yastık ve altı aded elvan zerbâf [türlü renkte sırma dokuma] yorgan ve girdbalişkT [yuvarlak yüz yastıklan] ve gûnâgûn [çeşit çeşit] esvâb [giysi] ve evânî [kap kaçak]
ve üç bohça *hil'at ve öd ve anber [amber] ve altı nefer üstâd aşbâzlanyla [usta aşçılanyla] altı araba yükü zahire ve on araba odun ve altı araba müsmirât [yemişler] gönderdi. Kapımıza dahi bir dizçöken ağası gelip derbânımız [kapıcımız] oldu.
Munazâ Paşa ağasını dahi Şâh-bender Bağı'na kondurdular. Ana dahi hemçünân [benzer] zahireler gitti. Bâde'l-asr [ikindiden sonra] hân tarafından eşik ağası gelip, "Buyurun sizi hân ister" dedikte Van agavâtının [agalannın] mektûblannı ve MahmûdTli ibrahim ve Evliya Beylerin koyun tahsili için verdikleri ricâ-nâmeleri alıp paşa efendimizin hâna hedâyâ olarak gönderdiği atlan rahtiyle [yol takımıylal ve mücevher zeynlyle pâk ve mülebbes eyerleyip, clîbâ zil-pûşunu lat örtüsünü) *yelkendez kılıp, pâk ye-dekçiler çekti. Yine alaya bizim adamlanmızın mûkellefçeleri bile [birlikte) gidip, hân adamlan dahi mukaddemce (önden) giderek hân huzuruna iki re*s kûheylân at-

ian çekince, 'murassa' eyeri! atı görünce hânın aklı basından gitti ve öbür atl görerek hayrette kaldı. ^
"Paça pederiniz 'Kayser-i zemin atlarıdır, ma*zür buyurup kabul eylesin^., hânıma sciâm-i firâvân [çok selam] edip bu kısrakları hediye gönderdiler, h lar ki 'Hân-i âlîsân ogh uzun yanında Pinyaşî fukarasının koyunlan ricası p biz anlara çok küheylân Rûm atlan göndeririz. Dünyâ ve âhıret oğlum ftı ^ insâ'ailâh şahtan ben ona * Revân Hanlığı *nı rica ederim, babası yurdunu i'ma» ¦ fsenfendirsin]*" dediğimde Hân bu müreffeh kelâmlardan [iç açıcı sözlerden] edip, "Melek 'vezir babamız olsun, bizi beyne'l-akrân [akranımız arasında] nnj^ etti [stvrilttij, Aüah dahi onu ser-efrâz etsin [yükseltsin]" deyip, rmurassa' atın sûn-i hâlis *rikâbına nazar edip [katıksız gümüşten üzengisine bakarak) 1

kâh [üzengisizl süvâr olup, saray meydânında birkaç mişvâr cevelân edip [dol
cihan kadar hazz eyledi [hoşlandı]. İkisini dahi huzurunda gümüş bir bende
-'im
divanhaneye çıktı.
Dedi ki "Evliya Akam insâ'ailâh biraz biraz koyunları ejder-i heft-ser dendâ^ dan çıkarırız fyedibaşh ejderhanın dişlerinden çıkarırız]. Olmaya illâ hayr [hayir^ olsun] ve bizimle beraber talana giden nökerlerin [hizmetlilerin] sergerdelerine y cümle sultânlara münşî tahrîr etsin [kâtip yazsın]. Hemisi [hepsi] gelelerdör."
Hakir bu yüzden fare e bulup [rahatlayıp]:
"Hânım bir gün mukaddem [önce] bu koyunlan tahrir edesin [yazasın], rj^ kaza vü kaderden halâs olasın [yazgıdan kurtulasın]. Ben dahi paşa pederine '$u l dar bin koyunlar tahsîl olundu' diye haber yollayayım" dedikte, "Be-ser ü çeşm ve göz üstüne] ömr-i azizim Evliya Akam" diye hakîr ile hüsn-i ülfet etti [yakınM gösterdi],
Murtazâ Paşa Ağası da gelip ta'âm-i nefisler tenâvül olundu [nefis yemekler w. nildij. Ba'de't-ta'âm [yemekten sonra] hanemize geldiğimizde akabimizce [hemenarkamızdan] üç yüz *kuruş hammâm akçesiyle bir karaçubuk, yorga, alaca at geldi, Tarz-i Acemâne licârah [Acem tarzı gemli] yahşi at geldi.
Ertesi gün Rûmiye dîvânına sultânlar gelip üç günde yirmi bin koyun cem' olarak hakire teslim olundu.
Ol ân Pinyanişi adamlanyla bizim on aded adamlarımıza koyunlan teslim edip Van'da paşaya yollayarak "Öşrümü ve öşrünüzü [ondalığımı ve ondalığınızı) alasrz [alasınız]. İnsâ'ailâh ba'de'l-yevm [bugünden sonra] tahsîl olunan koyunlan da göndermek üzreyiz" diye mektûblar tahrîr eyledim [yazdım]. Hân mektûb gönderdiğimden dilşâd ve sehl gam ü gussadan âzâd oldu [sevindi ve gönlü ferahla;

«ıcık tasadan kurtuldu]. Ol gün Hân ile sayd O şikâra lava] gidip çevganlar oynadık.
Hân, Koaga Sultân azizin [ermişini bâg-i hıyâbârunda [yollan ağaçtı bahçesinde] halöıe ve cümle sultânlara ziyafet çekip ba'de't-ta'âm [yemekten sonra] buyurdu ki:
"Evliya Akama menim hâtınm için birer zad [azık, nevale) bagışlarsız. Zîrâ, kayser-i zemîn şahından bize me'mûr olup gelmiştir ki ona ikram lâzımdır."
Meğer evvelce de Rûmiye'de tenbîh etmiş. Ol ân sekiz * sultân sekiz re's karaçubuk ve sekiz re's ala çapar yorga atlar ve ikişer aded kaplan postları ve beşer kıt'a Keşan kadifeleri ve onar kıt'a Gûcerât kutnulan [pamuklulanl ve yirmişer kıt'a elvan [renkli] boğasılar [astarlık bezleri verip, cümlesi [hepsi] "Mazur ola!" diye özür dilediler. Ba'de'l-asr [ikindiden sonral * tabii -bâzlanmız döverek sayd ü şikünmızla Rûmiye'ye dâhil olduk [girdik].
Ertesi gün ale's-sabâh [sabahleyin] hân, bizim konağımıza geldi. On tabla ta'âm-i mûmessek [miskle terbiye olunmuş] fatür [kahvaltı] getirdi, tenâvül ettik [yedik]. Amma hâna bir telâş el vermiş, hiç safâ-yi hâur [gönül rahatlığı] yok idi.
Ba'de't-ta'âm [yemekten sonra] dedi ki:
"Ey birâder-i cân-berâberim [can yoldaşı kardeşim] ve cân-i azizimden azîz anîyi e'azzim [en sevgili kardeşim]! Ol Muhammedü'l-Mustafâ ruhiyçün [Muhammet
Peygamber'in ruhu için] olsun, men [ben] sünnî oğlu sünrûyem [sünniyiml. Çâryar-i gûzîn ruhiyçün olsun bugün senin hâk-i pâyine [ayağının tozuna] gelmişem [gelmişim]. Menimle [benimle] yahşi [güzeli danışık et gelen ve be-dürüsû rast [dûsûn-lükle doğru] söyle gelen. Vallâh ve bülâh sana ve vezîr pederime [Melek Ahmet Paşa'ya] çok ri'âyet ederem [saygı gösteririm]. Doğru söyle kim, sizinle Van'dan bir aga çıkıp, bizim Güzelce Şâh'a gitti mi?" dedi.
Hakîr "Belî [evetl hânım, San Alı *Ağa nâm bir *ağa-yi herem [yaşlı *agal iki yüz askeriyle ve şâha dört re's küheylân atlar ve muhabbet-nâmeler ile şâha hediye götürüp gitti" dedim.
Hemen hân "Hakka ki menim çaşıtlanın [casuslanm] ahşam [akşaml gelip, öyle geldi. Cânma rahmet, doğru demişsin."
Hakir "Hânım, biz mü'min ve muvahhidiz [inançlıyız ve Tann'ya inanım], mu-hibb-i hanedan ve *huddâm-i vüzerâyız [hanedam severiz ve vezirlerin hizmetkârıyız], bizde yalan haramdır. Hususen [özellikle) hazret-i Kisâletpenâh [hazreti
5 Bkz. 342. s., not 1 2 Bkz. 78. s., not 1.

peygamber] hadisinde "El kezzabı lâ ümmeti"1 buyurmuşlar. Bizler dürüst dedim.
"Ggı cıgı Evliya Efendim namede /mektupta] ne tahrir olunmuştur [yazı] ve ne madde için ol Aka gitmiştir, bil missen (biliyor musun]?" dedi,
Hakir "Vallahi billahi hanım, bu sulh ü salaha mugayir fbarışa aykın] j5 işte bu koyunlar maddesi için mezkûr *aga şaha gidip, ben hânıma gelmise^'^-digimde fakir hân iki ellerini dizlerine vurarak:

"Ey vâveJedfl (vah yavrum] ve vaveyla! Ey Gene Alî Hân! Heze başına dafy bâğ oladır/" diye aklı başından gitti. Hemen hân yanıma gelip, elim eline a|lh dür: P*
"Anı [onu] bildim ki sen bir sâf-dil fgönlü temiz], merd-i meydânsan [rtiçyj erisinj. Men fben] garibem, menimle [benimle] Tebriz Hânı Koca Kayıtmaz Hân ^ koyunları talan ettiğimden [yağmaladığımdan] aduvv-i cân [can düşmanı! düşmân-i dîn ü îmân [dîn ve inanç düşmanı] olmuştur. Amma buna çâre nedir?" Hakû* derûn-i dilden [gönülden] hamd edip [şükredip]: "Benim hânım, canım, şimdi hemen cümle sultânlar bu şehirde iken anlarda» gayri adamlardan yirmi bin koyunu tahsil edip, bana teslim edip, bana dahi rijye edesiz. Kürk bin koyun tamâm olduğunu paşaya ale'l-acele [çarçabuk] çapar ile [uk la] hüccetleri [belgeleri] gönderem [göndereyim]. Tebriz Hânına dahi varaka iaj^ edip [yazıp], 'Genç Alî Hân'dan kırk bin koyunu tahsil etmişem' diye ilâm ederini ve eğer arzu ederseniz şah eşiğine giden Alî *Aga kardeşime dahi 'Kırk bin koyu^ Alî Hân'dan alıp teslim etmişem ve Pinyanişi kavmiyle beyinlerini [aralanm] su]l etmişem' diye bir nâme yazarım. Senin çapann [ulağın] nâmeyi Alî *Aga'ya tap;]nr [ulaşanr]. Alî *Aga da nâmemizi Güzelce Şâh'a2 gösterip her taraftan iş âsân vechi. le [kolayca] hâsıl olur. Hemen saded [asıl konu] bakî kalan yirmi bin koyundadır ve's-selâm" dediğimde, hemen hân elimi öpüp, "Genç Alî Hâri sana kurban okun meded benim dadım imdâd et gelen!" deyip koynundan şah *sikkesiyle beş y^ aded mümessek kızıl altın çıkanp verip ve beş şamâme anber ve on nâfe müşk-i Holen [Hoten miski] verip dedi ki:
"Ömrüm, sana dahi çok şey veririm. Hemen ağanız henüz Şâh eşiğine varmadan nâmeler ona vâsıl ola [ulaşa]. Hemen tahrîr-i varak edegör [hemen kağıdı yaz]. Men dahi sana on beş bin koyun teslim ederem."
1 Bkz. 367. s., l.not. -MNÖ.
2 Bkz. 78. s.,l not.

u dcd; ve sarayına gitti. Orada dîvân edip cümle * eyâleti *a'yamndan ve sul-«tardan iki günde otuz bin koyun tahsil etti. Bi-emr-i Huda iTarun'nın buyruğuyla ol diyânn taş ve ağaçlarım koyun tutmuştur. Ve bir koyun otuz kırk *vakıyye ur Kıymeti bir debisrî-i şâhiye, ya'nî yirmi bin akçedir. Ta bu mertebe ganimet ^lluk] bir diyardır.
Üçüncü günde dîvân-i azîm edip, yirmi bin koyunu hakire teslim etti, paşaya dahi on bin koyun, on aded karaçubuk at ve yirmi katar nere [aygır] erkek deve, l^ş katar lâvusî maya [dişi] deve ve beş katar arvana [dişi] deve yüküyle İsfahanı keçt ve halîçeleri [küçük halıılan] ve beş re's Gürcü * gülüm hediye verdi.
Ve hakire dahi üç bin koyun ve üç re's at ve iki Acem halîçesi ve bir semmûr [samur] kafa kürk ve üç * gülüm ve beş aded deve ve kendi esvabından bir kat zeren-dûz (altın yaldızlı) ve kalemkâri [kalem işli] elbise ve bir altın gılâfh Ikıhlhl karhâ-ne isi esedî kılıç verdi ve beyneT-halk on tümen akçe verip: "Mazur ola!" buyurdu. Tevâbi'ime [adamlanma] dahi birer tümen Abbasî akçe verdi. Yüz kişiye cümle beş yüz koyun verip "Safâ nazar!" dedi. Bu koyunlan cümle *a'yân-i * vilâyet ve dîvân huzurunda Pinyanişi kavmine kırk bin diye sayarak teslim etti.
Hân, Pinyanişli kavminden kat'-i alâka ve fasl-i husûmet hüccet-i şer'iyeleri ta-leb ettikte [ilişiği kesme ve davayı sonuca bağlama belgeleri istediktel mahkeme-İ şer'iyede hüccet yazıldı.
Hemen hakîr koyunlan ve şâir hedâyâyı elli aded tevâbi'me [adamlanma] teslim edip bizim Alî *Bey'i anlara * serdâr eyledim. Ve bu veçhile tenbîh ettim:
"Tez ale's-sabâh [sabahleyin] bu mallan Şâh Gediğinden içeri Osmanlı ülkesinde Gazîkıran ocağına düşüre görün. Olmaya ki Kotur Deresi'ne giresiz [giresiniz] ve durmayıp, eğlenmeyip cümle koyunlan tâ Van'a süresiz [süresiniz]. Andan paşa yirmi bin koyunu öşür diye ala, zîrâ batmış mâl idi. Mukaddema [öndenl giden yirmi bin koyunlar ashabına kifayet eder [sahihlerine yeter] ve paşanın dest-i şerifini bûs ederiz."
Bunlara bu tenbîhi vererek hânın huzurunda ellerine paşanın mektûbianm verip, koyunlara elli nefer tevâbf lerimi yüz elli aded Pinyanişi Kürdleriyle yollayıp, hakîr elli nefer adamla Rûmiye'de kaldım.
01 gün ol gece adamlanmız gidip, Şâh Gedigi'ni, aşıp Osmanlı hududuna [sınınna] girdikleri haberi gelince hâna Pinyanişi *a'yânı elinden kat'-i alâka [ilişik kesme] hüccetleri verildi. (....)
(....) Hân, mesrur ve hândan [sevinçli ve yüzü güleri, bi'l-cümle Ibütün] erbâb-i dîvân [divan üyeleri] dahi şâdân [sevinçli] oldu. Ve hakîr Tebriz Hânına "Koyunlan

bit-tamâm [eksiksiz] aldım, ka'bz ettim ve Pinynnişfden kat'-i alaka w [ilişik kesme belgelerini] aldık" diye mektûblar yazıp hana verdim ve şâh ^ giden Alt 'Aga'ya dahi öyle bir mufassal [ayrıntılı], fasih, belîg [yanlışsı^ bir mektûb yazıp, hanin hûsn-i hallerini [iyi davranışlarım] ve "re'âya ve %jj^ı] ile hüsn-i ülfetin [iyi kaynaşmasını] tahrîr ederek hâna verdiğimde, hân flh* ^ edip gûyâ raks etti [oynadı]. Hemen ol ân adamlarımızın birin (birini) >^ Hânına, birin Isfahan yoluyla Alî *Aga canibine [yönüne] ale'l-acele [İvm» ^ gönderip, inşirâh-i sadr ve zevk-i derûn [ferahlık ve neşesini) bulup, ba'defo^ ^ dan sonra] şehr-i RÛmiye'de (Rumiye Kenti'ndel zevk u safaya meşgul olduk ((....) Hikmet-i Hudâ o esnada hân kapısında âmâde olan cümle nökerW,

^ (İl
çökenler ve çiğ et yiyenler perakende ve perişan olmaya [dağılmaya ve tasalan, başladılar. Hân-i garibin reng-i rûyu mûtegayyir olup [zavallı hanın
yüzünün 1
değişip] "Hey kişiler, bu velvele [gürültü] nedir?" dedikte "Ey hânım, atabe-i [ulu eşikten] eşik akası [ağası] çapar [ulak] ile gelmededir" dediler.
Hemândem [o anda] hânın aklı başından gidip hakire "Evliya men ahşam akşam] âhırete giderem, meni duadan unutma" dedikte tesellî-i hatır (gönlün
mak] için:
"Ey hânım, uğruna cân ve başım vermişem, hele bir görelim aslı ve fer'i (0« aynnulan] nedir?" derken hemen hân divanhanesinin eşiğinden bir semmûr [5^ kürklü ve başı telli ve cevahir [mücevher] taçlı ve belî cevahir kılıçlı muh^ (görkemli] ve sâhib-i salâbet [korkunç] adam zahir olunca [görününce] cümle ctbjk • dîvân [divandakilori 11 tümü] ayağa kalkarak tazim ettiler [saygı gösterdiler).
Gelen eşik ağası kendi boğazından altın ve cevâhirli zencır-i dırâzm [uzun jgy rin] bir ucunu sağ eline alıp divanhane kapısı dibinde dedi ki:
"Ey ahâlî-i Rûmiye [Rûmiye halkı] ve ey Hân-i Türkistân-i Iran ve Azerbaycan) Bilesin ve agâh olasın kim bugün ki kadaga-i şah-i şâhân Şâh Abbâs-i sâni {Şnhlar Şahı Şah ikinci Abbas'm buyrukçusu] ile kadaga [buyruk] gelmiştir ki el depretmt, yesiz [elinizi oynatmayasmız], cümleniz [hepiniz] Güzelce Şâh'ın kayd ü bendinde. siz [bağlısısınız]."
Bunun üzerine cümle erbâb-i dîvân "Emîr Şâh-i îrân-zemmindir" [buyruk, Iran Ülkesi şahmındır]" diye yüz üstüne yattılar.
Hemen hân-i bî-dermân [güçten düşmüş han] dîvân meydânında yüz üstüne yatıp, eşik ağası altın zincirin bir ucun [ucunu] garîb hânın boğazına geçirip, bir
1 Bkz. 78. s., 1. not.

kavî (sağlam] kufi Ikilit) vurup, zincirin bir ucu şahın eşik ağası boğazında kalıp,
han ile ikisi divanhane köşesinde zânu-be-zânu [diz dize) olup oturdular.
Hemen hakir ayağa kalkıp, gelen eşik ağasının yanma vanp temenna ederek "Akam safa geldiniz, hayır mukaddem" dediğimde hakire ayağa kalkıp elim [elimi) alıp yanına aldı.
Hakir "Akam bu ne haldir?"
Aka "Her ne hâl ise sizin Kay ser-i zemin Şahının Van * vezirinden oldu ki sizin Melek Ahmed Paşa'dan nâmeler ile bir eşik ağası gelip, 'Bu hân sulha mugayir (barışa uymayan] iş işleyip, Pinyaniş'ten kırk bin koyun sürüp, bu kadar adam helak olup [ölüp], Pinyaniş ülkesini nehb ü gâret etti [yağmaladı). Yâ bu koyunlar şahımın der-i devletinde tahsil edilip cümle ashabına redd olunur [sahiplerine geri verilir] veyâhûd *serdârlığımız hasebile biz Rûmiye ülkesini vurmak iktizâ edip (gerekip] sulha muhalif maslahat şahım tarafından olmuş olur' diye *vezirinizin nâmeleri gelince Şâh-i âlî-câh [yüce orunlu şah) meni [beni] bunun kayd û bendine (bağlanmasına] me'mûr eyledi" diye cevâb verdi.
Hakir "Bre canım, kurbân olayım sana yahşi akam. Yâ ben kırk gündür munda [burada] kırk bin koyunu tahsil edip, Pinyaniş kavmiyle akd-i sulh ettirip [barış yaptınp], bu hânın ve Pinyanişlilerin ellerine ibra ve ıskat [borcu ödeme ve silme) hüccetleri alıp verip, kırk bin kûsfendi Ikoyunu] bizim Van *vezir-i alışanımıza gönderdim. İşte bu şehir * mollasının mahkeme-i şerî'atinde mastûrdur [yazılıdır]. Ona bir kere nazar oluna [bir bakıla] ve koyunlann tahsil olunduğun Güzelce Şâh eşiğine giden ağamıza ve Tebriz Hânına i'lâm etmiştim [bildirmiştim] ki Güzelce Şâh'a biidireler" dediğimde Aka:
"Belî [evet], men [ben] kadaga-i şahı yarlığın [buyruğunu] alıp bu canibe teveccüh ederek [bu yana yönelerek] İsfahan'dan iki merhale yer çıkanda bu hânın çınarlarıyla [ulaklanyla] senin mektüblann şah eşiğindeki Ağanıza götürürlerdi. Men [ben] andan mukaddem [önce] çıkmıştım" dedi.
Ben "İmdi akam, men bu hân-i mazlum ve bî-günâhın uğuruna kellemi gaitan ettiririm [yuvarlandırırım]. Güzelce Şâh'a bile giderim ve koyunlan tahsil ettiğimi bildiririm" dedim.
Eşik ağası "Bre hob kişisen [iyi kişisin] ve muhibb-i hânedânsen [hanedan dos-tusunl. Eğer ki böyle edersen dürüst mü'min ve muvahhidsin" dedikte, "Vailâh billâh giderem [giderim], bu Rûmiye'de durmanem [durmamlMedim.
Hemen Eşik Ağası "Ey Hân nökerleri, şahın size kadagası [buyruğu] oldur ki.

hanın cümle [büiün] "bârgâhını ve çilhnne1 ['hazînesini! ve barhanesini (cşya^
sunu] şahlığa niginliyesiz [mühürlcycsiniz]" dedikte han dedi ki:
"Bu Evliya Agamin kırk gündür munda [burada] hizmet-i şâhîde [şahlık [,

tinde] tek 0 pusu [seğirtmeleri] vardır. Bugünkü gün hânına gitse gerek Icjl ^
[ben] ana bir *kesc 'kuruş ve beş at ve üç katar tâvusî deve ve üç Gürcü *gu|^ ^
bir pâkîze benflm ve beş şamâme anber-1 hâm ve bir tîg-i hoş-endâm versem g 6
idi. Bi-emr-i Hudfl [Tann buyruğu] böyle oldu. Lûtf eyle, menim malımı «aL,
life
kabz eyle. Evliya" Aka^a va'de-i kerîmem olan eşya ve sâ'atleri veresiz" dedi.
Şâh ağası dahi "Vallahi billahi lâyıktır" diye hânın defteriylc cümle cşyây, İmi ettikte merk-i şâdîye [sevinç Ölümüne] ugrayayazdım.
Ol ân cümle meta'lan deveye tahmil edip [yükleyip], bizimle ta'yîn oluna* ı. aded adamlara mezkûr eşyayı teslim edip, "Elbette Şâh Gedigi'nİ aşarak 0Stm
'ılı
hâkine [toprağına] kadem [ayak] basıp develeri Van Ağası Süleyman *Bcye v« mtt&'lan mührüyle ve defteriyle *huddâm[arıma teslim edesiz [edesiniz]" dcdi^ Onlar gitmede olsunlar, beri tarafta Şâh Ağası, hânın cümle mâlını kabz e{jc şer' ile mühürleyip, kırk adamı dahi kayd ü bend ederek İşkence etti.
(Seyahatname, c. 4, s. 288.^

79. VAN'DAN DOLUDİZGİN İSTANBUL'A

Melek Ahmet Paşa'nın Van Valiliği sırasında Evliya Çelebi, uzun süren İran yolcu-futundan dönüşünün haftasında, İstanbul'dan Kaya Sultan ve Siyavuj Pasa'nın ulaklarıyla gelen mektuplara yanıtlan götürmek üzere İstanbul'a gönderiliyor. Bu
yolculuk çok hızlı geçiyor. "İki menzili bir etmek" deyimine uygun olarak soluk a|.
madan ve durup dinlenmeden yol keserek on üç günde İstanbul'a varıyor.
Sekiz aylık yolculuktan Van'a dönüş. - Evliya, basından geçenleri Melek Ahmet Pasa'ya as-/atıyor, - Yedi gün sonra: "Evliya oğlum hemen istanbul'a!" - On Uç günde dolu dizdin Van'dan İstanbul'a, - Van Kalesi ve Antik Kalesi. - Bargiri. - Malazgirt. - Hansa. - Alim Halkalı. - Hasankale. - Erzincan. — Koyluhisar. - Lâdik. - Merzifon. - Osmancık. - Tosya, - İzmit. - Gebze. - Üsküdar. - Sadrazam Süleyman Paşa'nın sudan armağanı. - Divandan sonra Sadrazamın dokundurmalt konnpuası. - Evliya Çelebi Van'a dönmeye hazırlanırken...
Bkz. 342. s., 1. not.

494

on bir *gulâm-i halka-be-gûşumuzla [kulağı küpeli kölelerimizle! ve Murtazâ Paşa
koştuğu refiklerimiz [arkadaşlarımız} ile salimen ve ganimen [esenlik ve doyumluk-laj kal'e-i Vân-i sedd-i îmân ve kaviyyü'l-bûnyâna [inanç şeddi ve yapısı sağlam Van
Kalesi'nc] dâhil olup [giripl Melek Ahmed Paşa Efendimizin mübarek cemâlin müşahede edip [yüzünü görüp], dest-i şerifinbûs ettikte [elini öptükte] eydür:
"Bre oğul, sen cânib-i Tebriz'e ve andan Murtazâ Paşa kardeşin [kardeşini! Düm-boli Kalesİ'nde hapisten çıkarmaya gidip, Bagdâd'a vanp, andan Basra'ya vanp, yine Bagdâd'a gelip, gönderdiğin mektûb ile sıhhat haberin geleli sekiz ay oldu. Sen bu kadar zamandan beri kande [nerede] idin" dedikte, hakîr eyittim:
"Vallahi sultânım, seyahat etmediğim diyarlar ol semtte çok idi. Sultânınım Acem hânlanna ihsan ettiğiniz mektûblar elime girince fırsat ganimettir deyip Murtazâ Paşa hedâyasın [armağanlarını] getiren ** Ağa sebük-rüh [hafif ruhlul bir yâr-i muvafık [uygun bir dost] olarak ele girince diyâr-i Acem'de kırk altı pare [parça] sagîr ve kebîr [küçük ve büyük] şehir temaşa edip [görüp], diyâr-i Irak'ta Bagdâd'a vardım. Andan [oradan] Murtazâ Paşa kardeşinizin mektubuyla *vîlâyet-i Basra ve Lahsa ve Umman ve Tûc Mekrân ve Kaüf ve Cezâ'ir-i Hazdât ve Bahr-i Hürmüz'e ve andan yine diyâr-i Acem'de Haveyz ve Dûzâk ve nice şehirlerden sonra yine kal'e-i Basra'ya gelince [gelinceye dek] altmış bir pâre [parça] şehir ve kıla* [kaleleri ve ka-sabâtlar (kasabalar] seyr edip, yine diyâr-i Medâyin üzre kal'e-i Bagdâd'a geldim. Andan [oradan] Murtazâ Paşa Efendimizin Yûsuf 'Kethüdâsı'yla diyâr-i Kürdistân'da *eyâlet-i Şehr-i Zür ve Imadiye'de dahi yirmi altı pâre kıla' [kaleler], ve şehr-i müzeyyenler [süslü kentler] seyr edip Diyânbekir'e geldik. Andan yine Bagdâd yoluyla çölden ve yirmi üç günde Bagdâd'a gelip andan mâh-i ** Murtazâ Paşa ile vedâ'laşıp [esenleşip] ** günde şehr-i Musul'a, andan yine Kürdistân içre ** *sancak yeri temaşa edip *vilâyet-i Hakkâri'den bura gelince ** aded *sancak yerde ** aded kal'e [kale] temâşâ edip hamd-i Hudâ ten-dürüstçe [sağlam vücûdlal sultânımın mübarek cemâlin [yüzünü] gördüm" diye hâkpâyına [ayağının toprağına] rû-mâlide edip [yüz sürüp], Basra'dan Efrâsiyâboğlu Hüseyin Paşa mektûblann ve Murtazâ Paşa ve Bagdâd *a'yânlannın ve Imadiye ve Şehr-i Zol [Zür], Akre ve Zaho ve Dühük ve Cezire ve Musul ve Hasankef [Hasankeyf] ve Diyânbekir valisi Firari Mustafâ Paşa'nın ve'l-hâsıl [kısacası] cümle *mîr-i miran ve * ümerâ ve *a'yân ve eşrafın yüz yetmiş kıt'a mektûblanyla ve Hüseyin Paşa ve Murtazâ Paşa'nın verdiği hedâyâyı
1 Bhz. 401. s., l.not.

495

SEYAHATNAME

defteri nıııtibincc cümle Melek Ahmcd Paşa'ya hcday-iları teslim ^. karlığı edil eyledik [emanetçiliği yerine getirdikJ ve paşadan hayìr du'â|' \„ hakire bir "kese •kuruş ve bir kat libâs-İ fflhire, *raht zeylnll [süslü] ihsan edip, harnd-f Hudfl konağımıza varıp, cümle dostfln [dostlar] jjç l% olup, ertesi gün Murtazfi Paşa Efendimizin koştuğu üç bayrak * sanca Vigj^^ hakîr ûç yüz "kuruş verip paşa efendimizden ve bizim sıhhatle [sağlıkla} ı' olduğumuz [olduğumuzu] mektûblar ile Murtazâ Paşa'ya İ'lflm edip [b^ ^d* kûr refikleri Bagdftd'a ve Kürdistân Hakkâri lçre yolladık. I^ll v
Ba'dehû [bundan sonra] şeb ü rûz [gece ve gündüz] Melek Ahmed Pa^ ^ zin meclis-İ şerifinden bir ân münfek olmayıp [aynlmayıp], sekiz ayda etuaıN. yâhatleri ve manzûrumuz olan kılâ'-i azîmeleri [ve gördüğümüz çok büyük ı ^ ve şehr-i kadîmeleri (eski kentleri] ve acâyibüt ve garâibâttan ibretn^ \ alınacak] şeyleri ve her diyarın i'mar ve harflbın [bayındırlık ve haraphg,n|j \ ü adalet envâ'ın [adalet çeşitlerini] sorup, *ncdîmlik edip, gecemiz kadir v ^ muz [günümüz] rûz-i îd [bayram günü] olup sohbet-i has ederek [özel k0tl ^ yaparak] bu minval üzre yedi gün mürur edip [geçip], Asitâne [İstanbul] *Sadr-i a'zam Siyâvuş Paşa'nın ve Kaya Sultân Efendimizin ulaklarıyla ^CJ\ Efendimize yetmiş aded mektûblar der-i devletten [Devlet Kapısından ^ bul'dan] gelip, kıraat edip [okuyup], mefhûmu malûmları olunca [anlamla^ V nincej ol sâ'at Gınâîzâde Efendimize kırk kıt'a mektûblar yazılmayı *fermarı ol leyle-i nâ-mübârekte [o uğursuz gecede) Melek Paşa Efendim eydür:
"Evliyâ'm oğul, sekiz ay handan hâna ve vüzerâdan vüzerâya ve *^ •ümerâya safâ-yi hatır ile [gönül hoşluguyla] cihanı geşt ü güzâr etmek [rjrm,-laşmak] merdân-i Hudâlık [Tann erliği] değildir. İşte merd-i meydanlık L erliği] oldur kim ale's-sabâh [sabahleyin] benim hatırım için ale'l-acele [ç^ı ulaklık ile üç *gulâm alıp, elbette istanbul'a gidesin."
Elime üç yüz altın ve belime bir hoş-kadem [uğurlu] kılıç ve koynuma bir ^ günlü, bir cevahir zarflı [kaplı] sâ'at verdikte hakîr dahi gaşy olup [bayılıp], rü emrüküm" [buyruk buyuranındır] deyip hâzır-bâş oldum [hazırlandım].
Ertesi ale's-seher [ertesi gün, sabahleyin] paşanın destin bûs edip [elini 0^] evvelâ kal'e-i Van'dan [Van Kalesi'nden] üç *gulâmımla sekiz aded çatal (yedek) 4 ra süvâr olup [binipj, bi'smi'llâh deyip cânib-i şimale [kuzey yönüne] on iki sâ'atte Amik Kal'esin [Kalesini] geçip, oradan *menzil beygirleri alarak ** sâ'atte Hınıs Kalesi hâkin [toprağını] geçip ve Altın Halkalı Cisri'n [Köprüsünü] geçip. Hasan Kalesi [Hasankale], andan Tavukçu Mustafâ Paşa'dan mektûb ve ihsan alıp " sfo

MELEK AHMET PAŞA DAİRESİNDE
Erzincan, andan yarar beygirler sürücülerin namdânn [sürücülerin ünlülerimi alıp ** sâ'atte *mcnzil-i Koyluhisâr Kalesl'nİ geçip, * menzil-i kal'e-i Niksar, andan yine cünlb-İ garbe [batı yönüne] şehr-i Ladik'i geçip "menzil-i Merzifon şehri, bundan dahi yarar beygirler alıp semt-i garba ** sâ'atte Osmâncık'ı geçip şehr-i Tosya, andan yine yarar "menzil beygirlerin alıp ** sâ'atte seğirtip Bolu şehrinden geçip Gûynük'e erken vanlıp, der-akab [hemencecik] atlar alıp, ol gece yine seğirtip ale's-seher kal'e-i İzmîd, anda üç sâ'at istirahat edip ve yarar atlar alıp nısfûl-leylde Igece yansında] Gegbuze'de [Gebze'de] *menzil alıp, ale's-seher 'menzil-i şehr-i Üsküdar, andan kayık ile İstanbul'a dâhil olup, on üçüncü günde Van'dan İstanbul'a gelip, mektûblar ile Dilber Süleyman Paşa'ya gelip, bir *hil'at-i fâhire ihsan edip, gayn [başkaca] in'âm-i bayakla [sıradan bagışlal savuşturup, hâ'ib ü hasır [çabamız boşa gidip], taşra çıkıp, ulaklık hebaya çıktığından belime vurup, *re's efendi hücresinde sehl [azıcık] istirahat edip, ba'de'd-dîvân [divandan sonral *saûr-i a'zam, hakiri huzuruna çagınp, paşanın ve Kürdistân'ın ve kal'e-i Van'ın ahvâlin [durumlarını] su'âl ederek [sorarak] buyurdular kim:
"Paşa kardeşimize Bagdâd'ı ve Murtazâ Paşa'ya Basra'yı versek hazz eder miydi, yoksa İstanbul'a gelip Kaya Sultân'dan mı hazz ederdi?" dedikte hakîr eyittmv.
"Van bir cezire [sıkıntılı] yerdir. Anda paşa efendimiz bir şey tahsil edemeyip, ancak masrufun [harcadığını] ihata edebildi. Züğürt adam istanbul'a gelse Kaya Sultân ile ne safâ etse gerek?" dedim.
*Vezîr-i a'zam eyitti "Paşam, İstanbul'a gelmeye amel edermiş [çalışırmış]" dedikte:
"Lâ vallâh ve billâh, eğer Van'da ve eğer bir * odalı hânda oturmak paşaya Mısr'da oturmaktan yahşidir, zîrâ güftügûdan [dedikodudan] paşanın kulağı dinç
olur" dedim.
Hemen *vezîr eyitti "Paşan *mühr ile Girit'e gitmeden mahzüz mudur?" dedi. Hakîr "Eğer dîn-i mübînden, imdâd ederseniz **Fermân pâdişâhındır' diyen kul-
lanndandır" dedim.
"Aferin Evliyâ'm, hakka ki Melek Ahmed Paşa *huddâmısın. Ey, imdi seni birkaç gün sonra Van'a yollanz, hâzır ol" diye cebinden yüz yedi altın ihsan ettikte canım yerine gelip, ulaklık yorgunluğumu ferâmûş edip [unutup], andan [oradan] doğru Kaya Sukân'a gelip paşanın mektûblann verip, nice bin kelimâtlar olundu [sözler konuşuldu]. Andan iki yüz altın ve bir kat esvâb ihsan alıp, gece anda mih-mân [konuk] olup, her

sabah dîvândan eksik olmayıp yine Van'a revâne olmak [yola çıkmak] sadedinde iken [niyetindeyken] İstanbul içre *kul mabeyninde [arasında]

80. SARAY AĞALARININ ÖLDÜRÜLMESİ
İstanbul'daki durum mektupların bildirdiklerinden daha hızlı gelişiyor; Sadrazam deviriyor, kul uyaklanıyur, /enalıklnrın başı olarak tanınmış kimselerin kelleleri jj. tenıyor. Bu îstenenlerin çoğu sarayın ileri gelen kimseleriydi. Evliya Çelebi bu sırada gördükler iyle /{İttiklerini yazıyor. Eski yazıyla basılı kitapta "Miîlı-i mezbûrun besinci cum'n günü vak'a-İ mezkûre zuhur ve birçok uhvfil-i mÜessefe-İ ma'lûme rû-nümfi oldu" ("Adi belirtilen ayın beşinci gtlnü, anılan olay orenya çıkıp bilinen birçok üzücü durumlar görüldü") denilerek, yazmadaki be; altı sayfalık yw çıkarılmıştır. Vakanüvis tarihlerinde "tarihçi" görüşüyle yer alan bu olayın, o sırada bunu yaşayan HÇ'nİn anları; biçimi olması bakımından dikkate değer yönleri vardır.
Sadrazam değişiyor; mühür, Girit'e Deli Hüseyin Pasa'ya yollanıyor, - istanbul'da kopan fırtına. — Herkes can ve bas korkusunda. — Kula gönderilen elçiler* — "Ayak divânı İstırİt!" - Saraydakilerin İslerine gelmiyor. ~ iki yanda direnme. - Çarşı pazar kapanıyor. - Ayak di. vattı, — Kelleleri islenenlerin defteri. — istenenler verilmeye başlanıyor. - Ktzlarağası Ut kaptağasının leşleri sokakta sürükleniyor. — Yeniçeri ağası kaçıp gizleniyor. - Mühür, daha Deli Hüseyin Pasa'ya varmadan Zıırnazcıı Mustafa Pasa sadrazam oluyor. - Bts saat sonra mühür bu kez Siyavus Paşa'mn. — Girit'e gönderilmekte olan mührü döndürmek İçin adam lan/yor, - öldürülenler çınar ağacına asıltp duruyor. — Sarı Çavtts'un öyküsü, - Mtltk Kalfa çırılçıplak çınar ağacında. — Yeni Sadrazam Siyavus Pasa'yt karşılama, - Dell Hffufy Paşa, mührün geri döndüğünü işitince çılgına dö'nüyor, — Siyavus Paşa, yönetimi ele alıyor.
Ihvân-i bâ-safâya [eşe dosta] şöyle malûm ola kim işbu sene 1066 «maziyû^ velinin gurresi [ilk günü] ki yevnıü'l-isneyn idi [pazartesiydi],1 *VezuM azam Sı leymân Paşa, Girit mühimmatına mukayyed olup [çaba harcayıp] *tersâne-i ^ umuruna mukayyed iken [işlerine bakarken] sadâret-i uzmâ'dan mazûl olup [4
1 Evliya'nın burada verdiği tarihte gün sayısı ile gün adı birbirini tutmamaktadır. 1 Cenan, yü'l-evvel 1066, 26 Şubat 1656 cumartesidir. Pazartesi günü 3 cemaziyü'l-evvele (28 Şu. bat 1656) rastlamaktadır; kaldı ki Sadrazam Süleyman Paşa'nın görevden alınması da ba güne rastlamaktadır. -NO.

j cümle *a'yan-i devletlerin re'y-i ahsenleri ile [yerinde oyuyla] mührü cezıre-ı rtirU'* ^uı»u^ Sipahi ile Hüseyin Paşaya gönderdiler.
Olsa'at Zumazen Mustafâ Paşa *kapudân iken Deli Hüseyin Paşa'mn yerine der-j devlette *kaim-rnakâm oldu ve *kapudân paşa oldu. Ertesi gün selase idi, Kaliçect-^de Mehmet Paşa * defterdarlıktan ma'zûl olup, Kara Murâd Paşa'mn *kethüdası Ka-^göz Mehmet Efendi baş*defterdâr olup, *defterdâr-i sabık Kaliçecizâde'nin muhâ-g^besin görüp, zimmetinde bin *kese çıkıp, hapis * ferman olundu.
Vfah-i mezbûrun beşinci cum'a günü kable'z-zuhr lögleden öncel Üsküdar'dan ts-anbul'a nice yüz aded kayıklar geçip, fi'l-hâl [bu anda] İstanbul içte kıyamet kopup, flllfihömmc âfenâ [Tanrı korusunî bir gulgule [gürültü] oldu kim herkes hanesinde cân ve başı havfına [can ve baş korkusuna] düştü ve cümle *a*yân-i dîvân ve *ulemâ ve sulehâ ve meşâyihân bir yere cem' olup [toplanıp] "Ve şâvirhüm İi'l-emr"' nass-i fciu'ı İapaçık âyeti] üzre müşavere edip, sulehâ-yi ümmetten [dinine bağlı kimselerin) Kazancızâde re'yi ile [görüşüylel *Nakîbü'l-eşrâf *Nişancı Süleyman Paşa gu-jûvv eden [ayaklanan] kullara elçi gönderdiler. *Kul tâ'ifesi de Süleyman Paşa'yı rehin alıkoyup, kendilerinden nice ebü'l-kelâmlan [söz biltrleril *nakîbû'l-eşrâ[ile sa'âdetlû pâdişâha gönderip "Cümle kulun, pâdişâhım, ayak dîvânı olmak rica ederler" dediklerinde, *nakîbü'l-eşrâf nihânîce [gizlice] pâdişâha ve * valideye fetret ve İsyan ve * tuğyan [karışıklık, ayaklanma] vefretin [çokluğunu] sıhhati üzre [doğru olarak] haber verince huzûr-i pâdişâhta hâzır olan *musâhib, müsâhibeler ayak dîvânı olmasına asla cevaz göstermediler.
Çün kim ayak dîvânı olmayıp cemî' [bütün] haşerât-i eşkıyâ-yi bî-bekâ-yı pür-şekâ [alçak, korkusuz eşkıyanın ayaktakımı] sadâ-yı "Allah Allah'a üç nöbet rehâ buldurup, ol gece cümle ""zorbalar zor-i bâzûlanna [kol gûçlerinel dayanıp, *Yeni Câmi"ye ve *hareminde ve *Atmeydânı'nda ve *Mehterhâne'de ve ednâlan [en aşağılıkları] *Etmeydânı'nda çingene *çergelerinde "Habarle çörtmi" diyerek çingenelere mihmân [konuk] oldular.
01 gece cemi' [bütün] vüzerâ ve vükelâ ve *ulemâ ve sulehâ hasbahçede misafir oldular ve sabaha dek bir kimesne rahat hâbm [uykusunul görmeyip müşavere ettiler.
Ale's-sabâh ki oldu, Halıcızâde'yi kapıarası habsinden çıkanp *Yedikule sienine [zindanına] kodular ve sâ'at-be-sâ*at ecnâs-i mahlûkat [çeşit çeşit kimseler] çamapur [yağmacı] askeri gibi ipi sapı ve * zabiti ve rabm yok adamlar, * zorba *zorba ve

fetret [karışıklık] ve gulgule [gurultu] olmaya h; işindi
¦

küme küme, pür-silaıı ve bî-sllflh [silahlı ve silahsız] kişiler cem' olup Itojo birkaç kere mabeyne elçiler gidip geldiler. Asla tarafeynden [iki taraftan] Pl, zuhur etmeyip, *kıii ayak basıp "Elbette ve elbette ayak dîvânı isteriz!" H
Yine cümle erbâb-i dîvânın re'yi ile *sipâh ocağından Kara Abdullah^' mükessirü'l-kelâm [ağzı kalabalık] ve bir mudhikân-f hümâmı [işgüzar sa,' \ çilik ile bu çamapur [yağmacı] askerine gönderip vardıkta feth-i kelâmı |SÖ2ç t ması] ol oldu kim: ^\
"Bak a bre adamlar! Kani [hani] sizin içinizde söz anlar adam şekilli acja Ve başınız buğunuz kimdir?" dedikte *kul eydür: "n*
"Yâ sen bizi beğenmedin mi? Ko şu harîfi [herifi), haddini bildir, bre vur diyi!" deyince Kara Abdullah: "Bre adamlar, maskaralığı koyun!" diyem zarın edip [sanıp], 0]
Abdullah'ı hemen püre pâre [parça parça] ve dilim dilim ve silim silim edin •mehterhane kapısı önündeki parmaklığa ayaklanndan salb ettiler [astılar).
Amma pâdişâhımız kulun murâdlan ne idügûn bilmezdi ve *musâhiblet ı pâdişâha hilaf inha ederlerdi [yalan anlatırlardı].
Bu gûna [çeşit] velvele ve gulgule üç gün üç gece olup, âhir-i kâr [işin son cümle çârsö ve bâzâr [çarşı ve pazar] kapanıp, ibâdet olmayıp, nân ü nemek [e|^(ve tuz] ve Tahtakal'e'de yemek dahi bulunmaz olunca, hemen *sipâh zümresi^ âkıbet-endîş [sonu düşünen] umûr-dîde [deneyimli] şekilli * zorbalar, sûret-i görünür şekilli olup, evvelâ [ilkin] Rûm Hasan *Ağa ve Kayıkçı Hüsam dişâha gidip mâvaka'-i kelâmı [sözlerin geçmişini] bir bir tefhim ettirip [anla^ pâdişâh-i cem-cenâb bi'z-zarûrî [ister istemez] *Alay Köşkü'ne çıkıp: "*Kul Allah'ındır, sen bir mütevellisin; hemen bize 'vazifemizi ver, dîn uğrun, cenk edelim!..." diye her kafadan bir sadâ [ses] zahir olunca, hemen Rûm ^ *Ağa ve Boşnak Mehmed *Aga ve Kayıkçı Hüsam *Aga ve Şamlı Mehmet, Amava Şa'bân *Aga ve nice söz sahibi eşkıyalar eyittiler:
"Pâdişâhım, Anadolu zulm ile [kıyıcılıkla] dolu. *Re'âya ve *berâyânm beti ha. zi zulümden [kıyıcılıktan] soldu. *Reayâ-yi Türkmen ve Terâkimin [Türkmenler; diyâr-i Acem'e [Acem ülkesine] kaçıp "vilâyetlerin boşaldı. Yemen, lmim'da; % vân dest-i Acem'de [Acem elinde] kaldı. * Hazîne dahi gelmez oldu ve *mevâr% miz verilmez oldu. Senin "hareminde Girit kâfiliyle yek-dil ve yek-cihet (gönül;; yön birliği] olup, gizli çaşıtlık [casusluk) eden dîn düşmanlann isteriz" diye k feryâd ü figân ettiler kim [çığlık atıp inlediler ki] sadâ-yı benîâdem [insanların ses; evc-i âsümâna peyveste olup [göğün en üstüne ulaşıp], cümle eşkıya murâdve

MELEK AHMET PAŞA DAİRESİNDE
1 Evliya Çelebi'nin gözlemlediği bu sahneyi, Şinasi'nin Sair Evlenmesi oyununda, beğendiği kız yerine, oyuna getirilerek, "Sen bununla evlendin" diye onun çirkince ablasını zorla vermek istemelerine Müştak Bey'in karşı çıkması üzerine, mahallelinin bastırmasını anlatan şu sahneyle karşılaştınnız:
EBÜLLAKLAKA: Bana danışırsanız her şeyden evvel edepsiz ilamını alalım da bir daha bu mahallede oturtmayalım. Anık istemeyiz. MAHALLELİ: İstemeyiz.
ATAK KÜSE (Arkasında küfe ve bir elinde kürek ve bir elinde süpürge ile): istemeyiz.
HIKMET EFENDİ (Dahi Atak Kose'nin arkasından yetişerek): Ne istemiyorsunuz?
ATAK KÖSE: Ben ne bileyin! Mahalleli istemeyiz diyor, ben de öyle diyorun. Elbette onların böyle demesinde hakkı vardır.
HİKMET EFENDİ: Ay, mahallelinin neden hakkı var?
ATAK KÖSE: Hakkı olduğunu pek yavuz bilürün. Ama bak, doğrusu neden hakkı olduğunu bilmem. -NÖ.

^mları üzre pâdişâha defter gönderip "Yâ bu dediklerimiz olur ve illâ [yoksa] ne scn kalırsın ve ne * validen ve ne şâir musâhib ve "musâhiben kalır!" diye feryâd etliler.
Sûret-i defter-i eşkıyalar [eşkayalann defter sureti): Evvelâ *dârü's-sa'âde ağası • * [Behram] *Aga ve Bilâl *Ağa ve *Musâhib Yûsuf *Aga ve Caco ibrahim *Aga ve ¦Hâs 'odabaşı Hasan "Ağa ve *Yeniçeri ağası Mehmet *Aga, ve *Kul •Kethüdası Keçecizade ve Gümrük Emini Hasan Çelebi ve • Tersane Emini Salih Çelebi ve Top-kapılı Mustafâ *Aga ve *Kızlaragası Kâtibi Abru Baltacı ve Şa'bân Halîfe ve Hâtûnu Melekî Kadın ve Deli Birader Ahmet *Ağa... Ve'l-hâsıl [kısacasıl "Kırk yedi nefer ki-ınesneyi elbette isteriz, kati olunsun [öldürülsün]!" diye feryâd ederken
Biri: "Meleki kadını isteriz!" der.
Biri dahi: "Meliki kadıyı isteriz!" der.
Biri: "Mülki Ağayı!"

Biri: "Mülki Efendiyi isteriz!" der.
Biri eydür: "Bre yoldaşlar kimi istersiz [istersiniz]?" der.
Birisi eydür: - Ne bilem? 'Mülki *Bey mi, Mülki Yenel mi, Mülki Beşe mi, isteriz!' der. Ben de onuncun öykünüp isterin" diye her Etrâk [Türk] çubuk çulpa buğuna (çeşit) âheng-i nâ-sezâ ederdi [yaraşıksız türkü çagınrdı].1
Garâyib ve acîbe-i kelâm [sözün en garip ve en acayibi] budur kim bu bir ma're-ke-i esrar idi kim [gizemli bir savaştı ki] bunun esrâr-i hafiyyesine [saklı gizemine] merd ü zen [erkek ve kadın] bir ferd-i âferide [tek bir insan] vâkıf-i esrar olamadılar [gizemini öğrenemediler].
SEYAHATNAME
Ahir-i kar [işin sonunda] pâdisâh-i âlem-pcnühm kula asla ricası gccj^. sâ'at 'kızlaragası İle kapıagasm kail edip {öldürüp! *Alay Köşkü bedenle^ ^ varlarından] aşağı endflhr edip [atıp], katran tulumlan gibi ol bî-gr^JI^ U Arapçıklar şehîd oldular. Hemen 'kul bu leşlerin ayaklarına ipler bagl^ sürüye "Allah" diye şâdmânhk ederek [sevinç göstererek) "Atmcydarü*^ SHj^ ağaçlarına âvizefcâr salb edip [avize gibi asıp], vücûdlaruıa kılıç üşürün \1 tiftik tiftik edip, kırmızı ederi ve san yağlan şarha şarha [dilim dilim) 0| ^ Jûb [asıu] durdular. ^ \
Amma 'yeniçeri ağası firar edip [kaçıp], 'sekbânbaşı *aga *yeniçeri ag-Kasım Agazade 'sekbânbaşı oldu; amma 'yeniçeri ağasından ziyade vak' ^ [agırhgı] var idi. Ve 'defterdar olup firar edenlerden ertesi gün *bo« *\
"İtini
'Musâhib Yûsuf Aga'yı bulup, pâdişâh boğdurup, saray meydâmna bıraktırdı 1
Amma kulun fetret ve 'tuğyanı [karışıklık ve ayaklanması] dahi [daha] ^ olup [şiddetlenip] *kâim-makâm olan Zumazen Mustafâ Paşa *vezîr-i av ^ •kazaskerlikten mazûl Sultânselîm'de sakin [oturan] Memikzâde Efendi
lam olunca bu kere cümle "ulemâ, "Ol cahil, ebter [yaramaz kişi] *şeyhü'l-is|aift oldu!" diye gulüvv edip [ayaklanıp], 'Sultân Ahmet CâmiYnde cem'iyyet-i kr^*11 tiler [büyük toplantı yaptılar]. Bu haber 'kul tâ'ifesinin istimâ"ı olunca [k^ gidince] cümlesi 'ulemâ ile yek-dil ve yek-cihet olup [gönül ve yön birliği ^ ölgün beş saatten sonra *kul gulüvv ile Zumazen Paşa'yı *vezîr-i â'zamlık^ı ' MemİkzâdeTyi 'müftîlükten mazûl edip, tekrar *mühür Silistre'de Siyâvuş ^ sadaka olunup [verilip], Karahocazâde Alî *Aga kapıcılar *kethüdâhgı ile mühr^ yâvuş'a götürüp, Deli Hüseyin Paşa'ya mührü Girit'e götürmeye me'mür olan çük Sipâhî akabmca [arkasından] döndürmeye berren ve bahren [karadan ve fa den] adam gitti.
Ba'dehû [bundan sonra] Siyâvuş Paşa gelince [gelinceye deki *kâim-makâmKûa Yûsuf Paşa oldu ve Defterdârzâde Süleymâniye'li Mehmet Paşa vezâretle 'delierfj, olup paşa oldu ve Karagöz *defterdâr-i sabık Mehmed Efendi kapılannda hapisV(defterdârzâde re'yile Bumaz Hoca *şeyhü'I-islâm olup, Memikzâde, hanesinde n% zevî olmak *fermân olundu.
Hulâsa-i kelâm [sözün kısası] İstanbul içi hercümerc [karmakarışık] olup,^ den güne asker haşerâtlan yüze çıkıp, ol ân maktul olan Yûsuf *Aga'yı aya^rui
Zumazen Mustafâ Paşa'nm yanm saatlik sadrazamlık öyküsü kendi ağzından aşağıda % lazgird'te Görülen Düşler (Yanm Saatlik Sadrazamlığın Tadı)" başlıklı 85. bölümde & laulmıştır. -NÖ.
502
MELEK AHMET PAŞA DAİRESİNDE
•Aıraeydâm'nda çınara astılar. Bundan sonra maktul Raço ibrahim 'Ağayı, der-akab (hemen ardından] *Hâs "odabaşı Hasan *Aga'yı sinirlerinden layaklanndan] ip
takıp. "Allah! Allâhİ" Üe gemiciler gibi kesan-ber-kesan Içekc çeke] sürüyerek götürüp yine "Atmeydanfnda çınara sinirlerinden asıüar. Kimi kılıç ve kimi kürde [kısa mızrak) ile yararak ve balta üşürûp pare pare edip birbirlerine şaka ederek: "Sen kaç 'vakıyye et istersin?"
"Sen ne kadar adam yağı İstersin? Sızıya gayet nâtidir Içok yararUdır]1."
"Adam ödü göz agnsına şifâ'dıri* diye bu gürıa lıûrl şütürgürbe evzâh [uygunsuz davranışlıl kelimâtlar [sözler] ederlerdi.
Ol gün San Çavuş Mahmûd 'Aga'yı bulup sa'adcılû pâdişâh güc ile Iguclûkkl rica edip kapıarasında habs etti. Yine ol sâ'at pâdişâhımız 'çuhadan 'Musâhib Mahmûd * Aga'yı çıkanp 'yeniçeri ağası etti. Cümle 'ocak ağalan 'semin ve atana* [işittik ve uyduk (=başüstûne)l deyip, alay-i azîm Üe Mahmûd 'Aga'yı Süleymani-ye'de *aga kapısına götürdüler.
Ol gün habs olan San Çavuşbaşı'nın bil sabî [çocuk] evlâdı pâdişâha nk'a [dfc. lekçel sunup pederinin ulâkm [salıverilmesinil rlcâ euikıe padişah ncâsrn kabul edip "Senin babanı bugün âzâd ederimi" diye buyurduklarmda oğlu hanesine gelip pederinin âzâd olacağı şükrânesine kapısı eşiğinde birkaç re's [baş] kurbân edip, pare pare Iparça parça] edip, âyende ve revendeye bezi ederlerken [gelene gecene dağıtırlarken] hikmet-i Hudâ birkaç eşkıya ol mahalden ubûr ederken kurbân payı alıp doğru 'Atmeydânı'na ol eşkıya gulgulesi Igûrültüsül iere girip kurbân vahaların [parçalannı] gösterip:

"*Çavuşbaşı'nın halâs olacağı [kurtulacagıl kurbânıdır* deyince: "Bre dahi [daha] ol san çıyân-i akür [kuduz çıyan] sağ mıdır?" deyip, nâ-hak [haksız yere] hün-i kurbân [kurbân kanıl akıttığı için hâtıra gelip ol an "Allah, Allah!" ile Bâb-i *hümâyûn'a gelip "San *Çavuşbaşı*yı isteriz!" diye feryâd ettiklerinde derhâl kapıarası habsinden çıkanp kati edip [öldürüp) leşini saray meydânım bıraktılar. Asker dahi sürüyüp *$ecer-i Vakvak çınara astılar.

Amma hikâye-i münâsib [yerinde öykü]: Sene ** târihinde Efendimiz Melek Ah-med Paşa, Köprülü Mehmed Paşa *Yanova'da iken *kâim-makâm idi San Çavuşbaşı •kâim-makâm *çavuşbaşısı idi. Divanhanede cümlemiz Ihepimizl oturup dakküV hânek ederken [çene çalarken] Kör Hasan Paşa gelince cümlemiz ayağa kalkıp la'zim eyledik saygı gösterdikl. Zâhîr-i âl-i Osman'ın [Osman soyunun yardımcısı] bir yüğrük, üç * tuğlu *vezîr-i âlîşânıdır [yüce ünlü veziridir], bâ-husûs lözcmklcl Kan-diye Kalesi altında nice gazâlan var. Ol savaş-i perhâşlarda gözünün biri sema ol-

503

SEYAHATNAME

mngıyln Kor Hasan Pnsn nflmıyln şöhret bulmuştu [ön kazanmtştt). Bu "Caı^. Hasan Poşn'yı gOrûp asla yerinden zerre kadar hareket etmeyip, dahi ziyâde [d^J^ çok] ayağın uzatıp durdu. ^

Hasan Pasa sünnet ûzre selam verip, •Çavuşbaşı'mn yanına oturup: * "Birader, ne hoş bize iltifat etmediniz?" dedikte hemen sarı akür (kud^ı , vuşbaşt ol *vczîr-î mazlumu bu kadar ccm'iyyet-1 dîvânda ele alıp:

"Bre kör, bre mel'ûn, sen adam mısın kim sana ayağa kalkanı! Bak bana su teklifin!" deyip, birbirlerine nice bflz-geştlert geçip [eskileri anıp], ahir Kor ıf^ Pasa ol bir [öbür] nergis gözcegizinden katre katre yaş akıtıp eydür.

"Bak a *Çavuşbaşt, sen benf bu kadar dîvân halkı içre rüsva-yı *âmm [herk önünde rezil] ettin, dilerim ol pâdişâh-i perverdgardan [Tann'dan] kim bir gu|^ "ânımda [genel ayaklanmada] senin bana uzattığın ayağını kiralar ve ayağım takıp sürüyeler" deyip, âh-i derün ederek [İçini çekerek] paşaya buluşmadan 1^ gitti.

Mabeynden ** sene mürur edip [geçip] hikmet-i Hudft bu ma'rckcde Isavaş^ ayaklarından çınara astıklarında Huda alîmdİr [en iyi bilendir], "Çavuşbaşı'yh& san Paşanın bâz-geştlikleri hatıra hutur edip "Sübhânallâh!" deyip Hasan Paşa tühly çin bir Yâsîh1 tilâvet ettim [okudum].

Mefil-i kelâm [sözün anlamı], kişi kulûb [kalpleri] yıkmamak gerek ve ra-U [haksız] yere kurbân kam dökmemek gerek, imdi *çavuşbaşı halâs olmadan (kıı^ı madan] kurbfln-i nâ-hak [haksız yere kurbanî edip, kendinin dahi ol sa'at hak ve ^ hak [haklı ve haksız] kam aktı temme'l-kelâm-i münâsib [yerinde sözün sonul.

Ezin cânib [bu yanda], yine kulun fetreti [karışıklığı] sakin olmayıp [dinmeyin] günden güne defterleri mucebince [gereğince] olan, firar eden [kaçan] adanılan i$& meden fârig olmadılar [vazgeçmediler]. Ahir [sonunda] Çavuşzâde Mchmcd Paşarç Tavukçu Mustafâ Paşa Erzurum'dan gelmişti ve *kul * kethüdası ve bölük 'kethüda, lan *fermân-i pâdişâhîyla tekrar "Atmeydânı'nda kula varıp "Ağalar, kardeşler, hi gayn [daha başka) isteyeceğiniz var mı?" deyince anlar dahi:

"Bilâl *Ağa'yı ve Melekî Kadını ve Şa'bân Halîfe'yi ve Gümrük Emini Hasan *Aga*yı ve *Tersâne Emini Salih Çelebi'yi ve Topkapı'lt Mustafâ *Aga'yı, Ebru nâm oğlanı ve ma'zûl "yeniçeri ağasını ve "kul * kethüdasını isteriz, bunlar deflerimizde-dir. Elbette ele girip kati olunsun [yakalanıp öldürülsün]!" diye ibram ve ilhâheltiler [üsteleyip zorladılar].

Varan "vüzerâlar da "N'ola (başüstüne), her birisi ele girdikte kati edelim Mfe

1 Bkz. 61. s., l.not.

504

MELEK AHMET PAŞA DAİRESİNDE

1 Bkz. 168. s., l.not.

505

relini)" diye *şeyhü'l-islâm ve *kazaskerin huzurunda yemîn edip, kulun eline hüc-cei-t şer'İyeler verilip bu *kul haserâtları *Atmeydanı'ndan dağılıp gittiler.

Ol gün * Defterdar Mehmed Paşa, firar edenlerin Ikaçanlann) hanelerin ve emval ve erzûklann zabt eyleyip [el koyup) yevm-i mezbûrda landan günde) *Yedikule*de mahbûs *defterdâr-i sabık Kaliçecizâde kati olunup, İstanbul'daki ve Anadoluhi-sarı'ndaki sarayı, yalıları cümle mîrîye [hepsi *hazmeyel girift olundu [alındı). 01 gece Melekî Hâtûn, Hazret-i Ebâ Eyyub-i Ensâri'de bir hanede bulunup zindana getirip habs ettiler.

Ertesi yevm-i erba'a idi kim cemaziyü'l-evvelin onunda [7 Mart 1656) fakire Mclcki Hâtûn'u kati edip cenazesin *kul haserâtları çmara asıp, cümle avrat yeri

[dişilik örgeni] mekşûf laçıkta] olup, kınah parmaklarından kan revân olup i akıp], ol gün aceb bir hayâsızlık [utanmazlık] iş olup, Meleki Hâtûn'unmülk û mamelekin

ahz ü kabz edip [varına yoğuna el koyup] nûre-i sifâline vannea [çanak çömleğine varıncaya dek) fürûht ettiler [sattılar).
MSh-i mezbûrun on ikinci [9 Mart 1656] günü cum'a idi, hoca Bilal *Ağa>yı İstavroz Bahçesi kurbunda [yakınında] bir fakirin hanesinde pinhân olmuş [gizlenmiş] bulunup, kati olunup yine çmara astılar.
Ba'de'z-zuhr [öğleden sonra] Şa'bân Halîfe bulunup, çınara avize ettiler [astılar], •Kul "kethüdası pinhân olduğu [gizlendiği] yerde bed-nâmUk [kötü ünlel ile kati olunmasın diye nice kimesnelerin ma'afetiyle *kul *kethüdâsım bulunduğu hanede salb edib [asıp], kendi kendiyi salb etmiş [asmış] nâmın çıkanp, tâbut ile tıa'şvm ¦Atmeydânı'na getirip bıraktılar. Vakt-i asrda [ikindi zamanı] 'yeniçeriler "*Kethü-dâmızdır!" diye na'şı kaldınp defn ettiler.
Mâh-i mezbûrun on beşi [12 Mart 1656] isneyn [pazanesil günü, gümrük emini Hasan "Ağa Galata'da Kulekapısı kurbunda [yakınında) bir nâ-ma'Vûm Ibilinmeyehl kimesne hanesinde bulunup, kapıarasmda habs olunup, kendüden iki bin "kese mâl talebolundu [istendi].
Bu hakir-i pür-taksîr [çok kusurlu kişi) ol gün "huddâmlanmla ariyeti [ödünç) atlara süvâr olup [binip] "Vezîr-i a'zam Siyâvuş Paşa'mn istikbâline Ikarşilan-masınal gittik. *Menzil-i kasaba-i Çatalca [Çatalca kasabası konak yeri], andan [oradan] *menzil-i karye-i Fener [Fener Köyü konak yeri). Bu mahalde [yerde] "sadr-ı a'zamı meks etmiş [yerleşmiş) bulup, yüz bin rene ü a'nâ [çok sıkıntı ve eziyet) ile ol izdihamda [sıkışıklıkta] güç ile buluşup dest-i şerifin bûs edip [elini opüpl
SEYAHATNAME
"Hnmd-i Hudfl, sultanımı yine sadâret-i uzmâda (sadrazamlıkta] gördüm. q Bari (ulu Tann] yâri [yardım] lahp her işte Allah mum ve zahirin [yardım,
destekçin] ola" diye hayır dualar ettiğimizde:
"Van *serhaddinde Melek Ahmed Paşa kardeşimiz ne haldedir?" dedikte •» ânız hizmetindedir" dedim.
"Inşâ'allâh ben onlan der-i devlete [devlet kapısına] getirip hizmet*! [padişah hizmetinde] istihdam ederiz. Ben ol * vezir-i alışanın [şanı büyük y,S henüz kıymetin [değerini] bildim" deyip nice kelimâtlardan [sözlerden] sonra 2İ ret-i hafif lâzımdır deyip giderken "Elbette her gün bize görün, sen bizim mizdensin" buyurup hakîr dest-bûs edip [el öpüp] taşra çıktım.
El-azametillâh [Tann'nın ululuğu] istanbul *a'yânı adam deryası [denizi] temevvüc ederek [dalgalanarak] gelip ol kadar hedâyâ ve ol kadar *kese gelirdi u hadd ü hasrın [ne kadar olduğunu] Hudâ [Tann] bilirdi.
Andan kalkıp yine *rn^ i kasaba-i Çatalca'da *sadr-i a'zama sa'âdetlû pâdişâh-i âlem-penâh tarafından ki], a5ire
'kaftan gelip, alay-i azîm *fermân olunmuş. Siyâvuş Paşa, Silistre'den beri
veşü'I-hatır ve münkesîrü'l-bâl [kınklıgı] olmakla "Alay ile girmeğe takatim
cümj yoktur, hemen şöylece gireriz" deyip, ertesi gün yine bir alay-i azîm ile W
bul'a dâhil olmuştur kim gûyâ [sanki] Civan *Kapıcıbaşı "mühr ile Şam'dan [^
bul'a dâhil oldu. Amma Siyâvuş Paşa ba'de'l-alay [alaydan sonra] sa'âdetlû
buluşup, semmûr [samur] *hil'at-i fâhireler giyip, umûr-i Müslimîne [Müsl,
"•yıların işlerine] ol mertebe takayyüd ettiler kim [çaba harcadılar ki] gûyâ [sanki] ^
rü'l-mü'minin [halife] Abdülmelik idi. Amma ne çâre *zorbalann isy^
"tugyânlan dahi teskin olmamış idi [dinmemişti].
Hemen ol gün ba'de'l-asr [ikindiden sonra], mahbûs olan Gümrük Emini Hasar,
*Aga'yı kati edip, defter-i sultânı üzre borcun edâ etmek için cümle [bütün] mjL
fmalını] kabz edip [alıp], cenaze-i Hasan Aga'yı *Atmeydânı'nda çınar dibine
bıraktılar; amma na'şım *kul tâ'ifesi salb etmeye [asmaya] cür'et edemedi. Oç $â'3t.
ten sonra Hasan *Aga tevâbi'leri ile cenazesin götürüp Galata'da defn ettiler. B«%,
[ondan sonra] *fermân-i Siyâvuş Paşa ile cümle maktul ve maktûlelerin [bütün öl.
durulmuş erkek ve kadmlann] hanelerin [evlerini] ve gayn evânîlerin [başka kapjg.
caklannı] taraf-i miriden ["hazîneden] pulluk pulluk Mansûr-i Devânîkî2 gibi bir
1 Abdülmelik: Emevilerin beşinci halifesi Abdü'l-melik bin Mervan (646/7-705, halifel* 685-705). -NÖ.
Mansûr-i Devânikî (Ebû Ca'fer el-Mansûr): Abbasi Halifesi (7127-775; halifeliği: 754-77). Pintiligiyle ünlüdür; "Devânîkî" lakabı da bundan kaynaklanır (devânik, dânk/denkn

danka vannea [denge varıncaya dek] sûk-i sultanîde [mezat yerinde] bey' men yezid
cdip [açık anırma yapıp] her şeyi fûrûht ettüer [sattılar].
Kasım Agazâde sekbanbaşıhktan ma'zûl, Keçecizâde Alî *Aga •sekbânbaşı oldu. Mâh-i cemaziyû'I-âhirin ikinci günü [28 Man 1656] selâse [salı günü] idi, firar eden Deli Birader Ahmed * Ağa kati olundu ve kal'e-i * Azak'ta [* Azak Kalesi'nde] dahi kulun * tuğyanı [ayaklanması] haberi geldi.

Mâh-i mezbûrun [anılan ayın] beşinci günü [31 Mart 1656] cuma idi. Deli Hüseyin Paşa'ya mührü götürenler Menekşe Kalesi'nde oturup telâtum-i deryadan [deniz dalgasından) ve küffâr-i hâksânn [yeri toprak olan kâfirlerin] verretinden [çokluğundan) Cezîre-i Girit'e [Girit Adası'na] geçemeyip Sipâhî Mehmed "Ağa mührü pâdişâha getirip, pâdişâh dahi mührü Siyâvuş Paşa'ya teslim edip, müstakil [bağımsız] *vezîr-i a'zam oldu.
Bu arada Deli Hüseyin Paşa, Cezîre-i Girit'e kenduyt •mühür gelip yine geriye avdet olunduğun istimâ' edince [işitince). Deli Hüseyin paşa *timârhâneden boşanır gibi boşanıp, kükreyip "Ben bu Cezîre-i Girit'te oturayım, asker yok, imdâd ve zahire ve cebehâne ve *mevâcib yok. Öz kendi başım alıp Cezayir'e çıkanm!" diye feryâdçûarı gelip, ba'dehû [bundan sonra] Hüseyin paşa Cezîre-i Girit'te lsfakya Dağlan'nda yetmiş, seksen pare [parça] kâfir köylerin nehb ü gâret edip [yağmalayıp], on bin aded "esîr alıp, bu kadar mâl-i ganâim [doyumluk] aldığı haberi geldi.
Ve Topkapı'lı Mustafâ *Ağa ve "Tersane emîni Salih Çelebi ele girip kati olunmuşlardır.
Ve mâh-i mezbûrun dokuzuncu [4 Nisan 1656] salı günü MVmâr Mustafâsı Üsküdar'da berber Yûsuf nâm bir kimsenin hanesinde pinhân iken [gizlenmişken] minareden mü'ezzin görüp, Siyâvuş Paşa'ya müjde edip, MVmâr Mustafâsı kail olunup,
malı "mîrîye kabz olundu [alındı].
Çarşamba gün [5 Nisan 1656] vüzerâdan Gürcü Mehmed Paşa "zorbalar tarafından bulunup, dilin zabt etmediği hâtmyçin [dilini tutmadığından dolayı] Memikzâ-de ve "nakîbü'l-eşrâf Kudsizâde üçü bir günde birlikte Cezîre-i Kıbrıs'a [Kıbrıs Adası'na] nefy-i beled olundu [sürüldü].
Eğer bu mahalde olan vakâyiât-i türrehâtı [saçma sapan olayları] birer birer tahrîr eylesem [yazsam] başka bir mücelled [ciltli] Vakâyinâme-i Veysî gibi ûmrmYl-
çoğuludur. 1 denk, 4,875 gr olan mıskalın VVüdür. -NO. Veysî (1561-1628): Asıl adı Uveys olan yazar ve şair Veysî, Osmanlı döneminin süslü, uzun ve girişik tümcelerden oluşan düzyazısının en ustalanndan sayılır. EÇnin burada sözünü ettiği yapıt Vah'a-ndme ya da Hdb-ndme'dir (1608). Bu yapıtta Büyük iskender'in ağzından

«hbar fhaberlerin/larthlcrin anası] nâm [adlı] bir tevârîh [tarihi olur. Ancak bu darla iktifa eyledik [yetindik]. Karangalann •Atmeydânı'nda *Şecer-i Vakvak'a salb olundukları târihidir:
'ArablarcumbalaJt itdi" faknie göçtü}. Sene 1066.
(Seyahatname, c. 5, s. u
1?
81, YENİDEN VAN'A
Sadrazam SiyaPt/j Pasa: Ta Van'a ivedilikli yetiş, — Üsküdar'dan yola çıkts. — Gebze. — mit. - Hendek - Bdıı Irmağı. - Çerkeş Kasabası. - Haramilerle karsı .karsıya. - Kıltçlar değiş tokuş. - Tosya. - Osmancık. - Gilmü{ Kasabası. - Gerges Kasabası. — Amasya, - Çertgrf. Hisli. - Niksar Kaleli. -Koylubisar, - Germeli Köyü. — Erzincan. — Erzurum Kalesi. - Afa, Uzprt Kalesi. ~ Em's Kalesi. - Amik Kalesi. - Van Kalesi.
İşbu 1066 Cemaziyü'l-âhiresirnn onuncu [5 Nisan 16561 çehar-şenbih (çarşambgj günü •sadr-iazam Siyâvuş Pasa bu abd-i ahkara (en değersiz kula} emr-i şerliler Ve haıı-i şerîf-i pâdişâhı verip "Tez Melek Ahmed Paşa kardeşime Vana bi'l-acel Hve^i likle] yetiş. 'Eyâletinde alacağı kalmasın; sonra varan emr-i şeriflere amel edip Qtlg göre hareket eylesin!" deyip, hakire iki yüz altın harcırah (yolluk] verip dest-bûs iU (el öperek] taşra çıkıp doğru Kaya Sultân'dan mektûblar ve harçlıklar alıp, tevekle len aiâ'üâh (Tann'ya sığınırız] deyip, istanbul'dan diyâr-i Van'a revâne olduğum^ beyan eder [Van diyânna yola koyulduğumuzu anlatır].
Üsküdar'dan Gegbuze'ye [Gebze'ye], andan [oradan] îzmîd, andan Hendek'i gt, cip, gece gündüz yol tutarak Bolu Nehri'ne, andan Çerkeş Kasabası'na geldik. Andan dahi vakt-i gurûbda [güneş batarken] kalkıp yolda yedi haramiye rast gelip bir hayli keiimâttan [sözlerden] sonra "Soyunun!" diye üzerimize dalkılıç olarak yürüdüklerinde üç hüddamımla attan inip heybelerimizde olan emirleri ve mekâtibi [mektûb-JanJ gösterdik. Birisi "Bre n'idek [ne yapalım] bunlan? Altın ve cevahir var mıdır?" dediğinde: "Lâ vallâh biilâh. İşte bunlardır. Bu heybe de donumuz gömleklerimizde" dedim.
"Bereket versin, biz dag adamıyız. Bize gömlek lâzımdır" deyip heybesiyle göm-
yirmi beş büyük peygamber ve hükümdar anlatılır. -Nû.
MELEK AHMET PAŞA DAİRESİNDE
jclded aldılar.
Biri de belimdeki kılıca yapışayım derken hakir dahi pertob ederek [fırlayarak] alarga oldum [uzaklaştıml. Bir silaha filan davranıyorum zanmna düşerek yedisi de Çizerime tûfenk havale ettiler [yönelttiler).
"Ey gâzîler, altında atı kalmış lyorgunlaşmışl, yorgun argın, durgun olan adanın salmak (saldırmak], yüklü Igebe] avrata el vurmak gibidir. Nûr-i îmân ehlinde (inanç ışığında olanlarda] yâd olmaz [anılmaz]. Bu sizin ettiğiniz bu dağlarda Kö-roglu etmemiştir. Eğer merd-i Huda [Tanrı eri] iseniz sizden cmîn olalım ve hemen yol alıp gidelim" diye lûtf ile tekellüm eylediğimde [güzellikle konuştuğumda] birisi belinden kılıcını çözüp:

"Yiğit bu kılıcım pek iyi bir kılıçtır, sende yadigârım olsun, sen de belindeki gümüşlü kılıcı bana ver, ben de senin yadigârını taşıyayım" diye minnet eyledi [aşağıdan aldı].
Hakir "N'ola" [başüstüne] diye kılıcı verip ve cümlesiyle öpüşüp, kardeş olup, hamd-i Huda bir şeyimize vazM yed ettirmeyip [el koydurmayıp] andan Tosya'ya, ol gece Osmancıktı geçip Gümüş ve Gerges kasabalarım ubûr edip [geçip] Amasya'ya, andan Çengellibeli'ni gece ile ubûr edip Niksar Kalesinde 'menzil aldık [konakladık]. Andan Koyluhisâr [Koyulhisar] 'menziline ve zir aşağı uçurumdan uçarak Germeri Karyesi'ne [köyüne] geldik. Andan Erzenceli [Erzincan] şehrini geçip dinç atlar üzerinde Erzurum Sahrâsı'yia gidip, anda Erzurum Kalesinde 'menzil aldık. Andan cânib-i şarka [doğu yönüne] gidip Melâzcird [Malazgirt] ve Erciş karelerine [kalelerine] ve buradan dinç adar alıp Amik Kalesini geçerek Van Kal'esi'ne [Kalesi'ne] geldik. {Seyahatname^ c. 5, s. 17-18")

82. BİTLİS'TE KORKULU GÜNLER

Evliya Çelebi gittiği hızla İstanbul'dan Van'a döner. Melek Ahmet Paşa, mektuplardan sevindirici haberler alır. Sadrazamın değişmesi, bu yüzden İstanbul'a dönecek olması paşanın keyfini arttırır. Bakaya kalmış paraları toplamak için eyaletin dört yanına adamlar salar. EÇ ile mataracısını Bitlis'e, Ziyaettin Han'a yetmiş kese kalıntı parayı almaya ve giderayak hana ve Zirikî Beyi'ne hanlıklarında kaldıklarını belirten buyruklarını gönderir. Oysa durum büsbütün değişmiş gibidir: MAP'nın Van Eyaleci'nden alındığı haberiyle birlikte Bitlis'in eski hanı Abdal Han'ın da gizlendiği dağdan Bitlis'e döndüğü haberi gelir. Oğlu hükümeti hemen

Vakt-i $afîTde [gün ağarırken] uğrun [gizli] kapıyı açtınp hamd-i Huda* [Tann'ya şükür] sıhhat ve selâmetle on üçüncü günü Melek Ahmed Paşa Efendimi-zm mübarek cemâl-i bâ-kemâlin [olgun yüzünü] görüp emirleri ve *hatt-i şerifi ve
mekitibleri [mektuplanj kıraat edip [okuyup] Siyâvuş Paşa Yun *sadr-i azam olduğundan cihan cihan hazz edip [dünyalar kadar hoşlanıp], hakire bir *kese * kuruş ve bir kat esvâb, semmûr [samur] kafası kürkü ile ihsan edip "Evliyâ'm, sen sag ol, o Kazım nâm *gulâm-i *memlûkün merhum oldu. işte sana, ana [ona] bedel iki Gürcü *guiâm" deyip hakiri memnun edip konağıma revân oldum. Bir hafta istirahat edip, bir gün paşa-yi deryâ-dil [gönlü yüce paşa] eydür: "Evliyâ'm, ulaklık ile hizmetimizde bulunup bize müjde haberleri getirdin. Bitlis Hânı oğlumun 'mukarrer-nâmesin ve Zirikî Beyi'nin *mukarrer-nâmesin götürmesini sana hizmet vermişim. Ale's-sabâh [sabahleyin] durma, zîrâ vakit akşamlıdır ve Biûis Hânı oğlumuzda yetmiş *kese malın tahsiline anda olup, *mataracıbaşıyla bir ayak evvel mukayyed olup, tahsil edip tezce gelesiz [gelesiniz]. Zîrâ, getirdiğin emr-i şeriflerde ve mektûb-i muhabbet uslûblarda neler tahrir olunduğun [yazıldığını! bilirsin" dedi. Ertesi 110671 sene rebfü'I-âhirin âhirinde [sonunda] 11657 şubatının başlan]

Van'dan şehr-i Bitlis ve KaPe-i Zirikî'ye evvelâ paşadan "mukarrer emirlerin ve han-ırnuhabbet-nâme ve *hiPatleri ve hedâyâların alıp, paşanın hayır duâsıyla Mallı Kaya Çelebi'yle çıkıp cflnib-i cenuba [güney yönüne] kal'e-i Vastan'da, andan Van pervası kenarında Çomar *Bölükbaşı atıyla kendiyi [kendinil üç minare kaddi [boyu] Keban Kayası nâm yerden deryaya [denize] attığı mahalli ubûr edip [yeri geçipl »menzü-i karye-i **, andan Kuskunkıran Dagı'n Idagmı] ubûr edip [geçip]. *men-2ii-i hân-i Taht-i Van [Tatvan konak yeri] evvelce tahrîr etmiştik. Bundan hâna "mukarrer haberin gönderip, ertesi Bitlis Hânı'nın 'kethüdası Kara Mehmet *Aga nâm ankâ'-yi benâm [adlı, ünlü olağanüstü kişi] on bin mikdân Rujegiyan askeriyle 'mukarrer istikbâline karşı çıkıp, alay-i azîm [büyük alay] ile Bitlis Şehri içinden ubûr edip igeçip] doğru Hân Bagı'na vanldı ve bir dîvân-i azîm olup, paşa-yi âli-vakânn [yüce onurlu paşanın] *mukarrer-nâmesi ve mektûblan kıraat olunup [okunup!, paşa-yi bâ-vakardan [onurlu paşadan] getirdiğimiz *hil'at-i fâhireleri hâna giydirip, du'â-yi hayr ile [hayır duasıyla] sandalî-nişîn oldukta [tahnna oturdukta] paşanın gönderdiği hedâyâlan Ziyâü'd-dîn Hân'a arz ettiğimde [sunduğumda! dünyâ kadar hazz edip (hoşlanıp] peşkeşin (armaganınl harîr makülesi [ipek çeşidi) olan-lann 'validesine [annesineJ gönderdi. Andan hânın *hil'at giydiğini bağdan Bitlis Kalesi'ne işaret ettiklerinde el-azametü lillâh [Tann'nm ululuguylal evvelâ kaleden [kaleden] ve şehrin dam ve bâm [dam ve çatı] kayalanndan nice bin tüfenk atılıp, akabinde [ardından] üç yaylım top kaleden atılarak şehr-i Bitlis mürg-i Semender-var1 (Semender kuşu gibi] âteş-i Nemrûd içinde kalıp, üç gün şehirde meks edip [kalıp], dördüncü gün handan me'zûn olup gideriz dedikte, hakire iki *kese ve bir semmûr [samur] kürk ve bir Gürcü *gulâm ve iki at ihsan edip [bağışlayıp], bu esvâb ve kürkleri cümle bir yere Allah emâneti verip handan refikler alarak:
Evvelâ [önce] Bitlis'in cenubunda [güneyinde] 5eng-i Har Deresi'n [deresini] geçip ve Deliklikaya'yı geçip, sengistân [taşlık] uçurum yerlerden ubûr edip, *menzil-ikarye-i Kefendir [Kefendir Köyü konak yeri], Bitlis Hânı hükmünde olduğu yukarda Van'a giderken mufassal tahrîr olunmuştur [aynntılı yazılmıştır]. Cânib-i kıbleye (güney yönüne] Bitlis Deresi cereyan ettiği [akugı] dere içre, ba'dehû [bundan sonra] evc-i âsümâna

[gökyüzüne] ser çekmiş [baş uzatmışl cibâl-i âliyeyi [yüce dağlan 1 yüz bin rene ü a'nâ [sıkıntı ve eziyet] ile mürur ederek [geçerek] ma'mur bir karyeden [şenelmiş bir köyden] geçtik. Buradan Zirikî Hânı'na 'mukarrer getirdiğimizin haberini götürerek ertesi günü üç bin kadar güzide [seçme] asker ile ket-
Bkz. 43. s., 1.
not.
511
bttmsiiM bırakmak ister. Han ise daha köklü işler tasarlamaktadır. Divan güŞJetj divanhanenin bir köşesine oturup olan biçeni gözler re gerekli şeyleri kendi yaptırır. MAP'aın Van'dan alınması kesinleşince han da yapacaklarını birer birer ortaya koyar.
Yeni Bıı/is Hamt ile Zirikt Beyi'nin mukarrer-uameleri. — Melek Ahmet Paşa'nın Van Vali-liği'nden alınması. — Pasa'dan "Kalıntı malları almadan dönme!" haberi. — Abdal Ha„ kaçtığı dağlardan Bitlis'e geliyor. - Herkes armağanlarla eski koca hanı katlamaya gidiye - Evliya Çelebi, han yanında kalmak istiyor. - Yeni ban. babasına hanlıktan vazgeçtiğim söylüyor. - Abdal Han bu öneriye yanaşmıyor. — Gümüş sini ile kahvaltı. — Haremağaıntm getirdiği elbise bohçası ve "Durmayıp gitsin0 haberi. — Hanın oğullan, EÇ'yi sınava çekiyor, lor ve oldukça sıkıştırıyorlar. — Kethüda Haydar Ağa'nın öldürülmesi. — "Bre vurun şu kocayı!" - Dolaptan fırlayan kılıçlı. — Kaçma yollan. — Her gün yapılan idman. — "Karlar sû-küp at gezdirip izler açma." - Bir yandan da koca handan istenen nanpare. — Kar dünyayı tutuyor. - MAP bâlâ kalan malın peşinde. — "tnşâ'allâh koca Melek'i bu dere içre ta Eşek Dert. si'nt turtaca topa tutulmuş maymuna döndürüp barbar bağırtayım ve Melek'in başına bavruz döküp necasetlerle üstünü başını âlûdt kilom!" - "Sen ne dersin, Evliya?" - Kale burcundan atılan adamlar. - Gömleği kayaya ilişerek kurtulan adam.
SEYAHATNAME
hudisi Beşaret 'Aga nâm hümâm [adlı çalışkan kişi) gelip aiay-i azim oln-^ ancak bir cem'iyyeı-i * tüfenk-endâz-i Ekrûd (Kürtlerden bir tüfekli topluluk] ^ rik! Kalesine girdik. Beyin sarayına dâhil olduğumuz gibi dîvân olup "rr. ¦. * nimc-ı paşa-yi âÜ-vakâr tilâvet olup {okunup), *hilat-i fâhireyi giydirip, sâjr ı// ya dahi kendûye arz olundukta mürur olundu (sona erdi] ve de'b-i kadimleri l âdetleri] özre kaleden (kaleden] on pare *şâhi toplar atılıp gûyâ (sanki] şâdt^ oldu. Hakire, •bey cihan-nümâ ve havadar bir yerde konak vermekle birkaç ^ ^ birde teferrûc ettik [gezdik].
Zirikî Hâkimliği Van *Eyâîeti'nde başkaca beyliktir. Altı bin *tûlenk-end^ keri, yirmi aded mîr-i aşâiri [aşiret beyi] var. Gerçi sâir [öbür] •ümerâ-yi Van (y beyleri] gibi muhteşem [görkemli] değildir, amma •payede mertebesi âlidir
I
ohıp, çeribaşısı ve alay beyi ve yüz elli akçelik kadısı vardır. Amma *müftî Ve %
aşamada yüksektir], Hîn-i gazada [savaş zamanında] erbâb-i tüccân altı yüz „,
kîbû'İ-eşrâf gibi hakimleri yoksa da * ulemâsı [bilginler) çoktur.
Buradan yine şehr-i Bitlis'e, geldiğimiz yol ile giderek hân ile müşerref 0jü yine bize bir mükellef *oda döşeyip gece ve gündüz hân ile ve on iki aded birâde cân-berâberleriyîe sohbet-i hâss ederdik [özel söyleşiler yapardık]. Hamd-i Huda ge cemiz Kadir ve rûzumuz rûz-i adhâ idi [kurban bayramı günüydü] ve paşanın »fer mân etliğine göre, •mataracıbaşıyla cidd ü cehd ederek [çalışıp çabalayarak] tan^ elli kîse mâl hân-i ahşandan tahsil edip paşaya göndermeye üç yüz *tüfenk-endâz jl bizim kendi maüanmız dahi Van'a gönderip, şehr-i Bitlis'te sebük-bâr kaldık (hafif, ledikj ve hân-i cedidin [yeni hânın] zimmetinde [üstünde] ancak yirmi *kese katdı ve "mataracıbaşı yine anın dahi tahsiline şeb ü rûz [gece gündüz] ibram ederdi (& telerdij.
Amma bu hakir, cümle fbütün] hân-zâdeler [han oğulları] ve mîr-i aşâir (aşiret beyleri] ve *ayân-i kibâr-i Bitlis (Bitlis'in ileri gelen ayanlanj ile hüsn-i ülfet edip [iyi geçinip), her birinden bu kadar ihsan ve in'âmlar görüp, az zamanda dön sepet sandığa ve gayn tuhaf ve zî-kıymet [çok değerli] eşyalar ve yedi re's küheylân atar peyda edip, her şeb ü rûz [gece ve gündüz] rûz-i Nevrûz-t Harzemsâhî [H* rezrnşah'm yılbaşı günü gibi] ederdik.
Hikmet-i Hudâ sene ** cümâde'l-ûlânm gurresinde [birinci gününde, 15 Şubat 1657] Melek Ahmed Paşa Efendimizin Van'dan azli [alındığı] haberi gelip 'eyâltn Van Pehlelî Ahmed Pasa'ya ihsan olunmuş, amma gayet şiddet-i şitâdan [kışın şiddetinden] paşa Van'da kalıp, 'mütesellim zabt ettiği haberiyle paşanın bakaya lkalau ımlmm tahsili için Yûsuf »Kethüdamızdan bir kıt'a mektûb gelip "Elfc
512
MELEK AHMET PASA DAİRESİNDE
50etmeden gehmiyesiz [gelmeyesimz]" diye tahrir eylemiş [yazım*).
Mâh-i mezkûrun (anılan günün 1 ikinci günü [16 Şubat 1657) ani gördük: MeVek Ahmed Paşa Efendimizle 1065 ramazânının yirmi dördüncü günü 128 Temmuz 16551 bazârtesi [pazartesi) günü cenk edip firar eden [kaçan) Abdal Hân şehr-i ttfc* lise (Bitlis Kenü'ne] girip dâhil oldukta ahâlî-i şehr [kent halkı) here w merc [allak bullak] olup "Hay, Melek Ahmed Paşa'nm azli muhakkak oldu [kesinleşti] kim Abdal Hân, Modiki

Daglarfna firar etmişken yine şehr-i Bitlis'e geldi. Got bu şehre neler işler!" diye herkes havf û haşyetinden [korkusundan] hân-l atika teski hami hedâyâlanyla gelip buluşurlardı.
Hemen bu hakir dahi bir tuhaf [hediyelik] hüsn-i hatt [güzel yazılı) Kelânvt izzet (Kuran) hedâyâ ile Abdal Hân'a vardığımızda ayağa kalkıp, yanına alıp, vafir ta'zvm ve ıckrîm etti [çok saygı gösterdi ve ululadı):
"Pes Evliyâcıgım, siz bunda misiz [burada mısınız]?"
"Beli [evet] hânım, bu hanedanın yirmi seneden beri çörek-horu ve çanak-
keşâsıyım [çöreği yer ve çanağını çekerim). Ecdâd-1 tzâmm [büyük atan h*zm-i •Sultân Evhadu'Uah'ın pâk rûhiyçin [temiz ruhu için] berii bu şehirde bir çertg-eİ-rûhte (kandilini yakmış] edip, meni [beni] kulluğuna kabul eyle, men gayn Melek Paşa kapısına gitmenem (gitmem]" dedikte yanında pîş-tahtanm [çekme kapafcm kûşad kılıp [açıp]:
"işte sana bir nân-pâre-i boyahane [boya işliğinden ekmek parçası], beher yevrh [her gün] dörder * kuruş olur ve ben sana Muş'ta * zeamet de veririm ve sana 1 cariyeler verip evlendiririm ve barklandırırım" diye bir Şâhname ve bir Ki ut: w Gülistan, yüz *kuruş-i îspaniyan [İspanyol kuruşu] verip, bir kat libâs verdi.
Anı gördüm Melek Ahmed Paşa'nm çerag eylediği oğlu Ziyâud-dîn Hân gelip babasının ayağına düşüp. Melek Ahmed Paşa'nm Asitâne'den [İstanbul'dan) hanlık için getirdiği berât-i pâdişâhı ve emr-i şerifleri ve hâlâ bizim paşa tararından getirdiğimiz *mukarrer-nâme ve •hil'at-i fâhireyi cümle pederinin huzuruna koyup pederinin ayağına yüz sürüp eydûr:
"Vallahi peder efendim, pâdişâhım Melek Paşa çenginde devletimize ahardan [başka yerden) bir ferd ü merd [bir kişi ya da insan] müdâhale etmesin için (karışmasın diye] cümle ehl-i beledin [kentlinin] meşveretiyle beni hân taleb ettiler
$âh-nûmc: iranlı ozan Firdevsfnin (940/1-1020). 980-1010 arasında kaleme aldığı 60.000 dizdik büyük destan. -NÛ.
Kıtab-i Gülistan: İranlı ozan Şeyh Sadî'nin (1184-1280 ?) Gülistan (1258) adlı yapıtı. -Nö.
513
IRYAMATNAMfl
tlMnlrlri/ 111/ yıldır Mm flitim vckAlet edei'dlüı, İçte Mrlek IVıyı tlnlıl umVfıl ^ [gOı-evden ilim»i<I Allah yine itle n •mht n bahtın «um mttbârak eyleyt" deyip |>r ,:,nıutoıUİUtt fbilimıı yet* c-gdlkuıl AhdAl IMıı-lfllnhet-endlave darbln-tlkr cu ve um£i düşünür AbdAl Han] eydür:
"İmdi dfulı ben saktan yasıma girip, okum attp yayım yaaıp [boşaltıp!, j.,,^ ki'iımııtıı ıisıiiıtım {yayımı aoAtl naip, felekten nam ve kamlar fûn ve telciden,,,^ alıp, tıictî kere bu ntlıis-l gerdûnun (donen göğün] nice germ o serdin !stw imlisini/ çekmlşcm, hfisA sürame hâoA i Tanrı korusun) bundan sonra hanlıg ı ,|i(ı) edem (edeyim J. Hemen ala on tkt aded ctger-kûsem (oğullarım) ve nflr-t clı*tc)ct1(tI tta (götümün nurlansırıth hemen yck-ttıt ve yck-tfhet olup (gönül vt yon btrtı^ cdtpl, basiret ütre (uyanık] olup, lıtlkûmct-1 Bitlis'i bir boaca aahı u mbl tdip (oW no sokup!» halka gülünç olman (olmayın). Bana da bir rıAn-pAre (ekmek p»fçts»|« rin, *vAÜden [annen) ehlimle [esimle] bir küse-i vahdette (yalntılık kösesinde} ^ re hayır duada olanı. Kaldır su beratlarını, Allah mübarek eylesin" dedi Am^ ciğeri pılı İnin olarak [kan dolarak] tıutk edip [konuşup], yukandan aşağı ntu'irnev Anıta kelimAtlar (İtin grırgı adileri ederdi,
Netîee-l meram nice bin kelin m unu sonra (atom lenfivu) olunup (yemek yenil»,) gasM destflndan [etleri yıkadıktan) sonra Hân oydur:
"Uvliya'nı simden geri [bundan sonra) kc1-m*cl (önceki gibi) dahi birimdir Buna bir hacre düşeyin ktm bana yakın olup cAn sohbeti idch tedelimj' dedi V> m. ne hakir, hAmn destini bûs edip (etini öpüp}, hücreme gelip schl hâb-ı no» [ana*, nat uykuluna! vardım. Ot An vAkı'ıtmdn (düşümde) peder merhumu görüp eydûr "Oğul sana Ahlat Kültesi Üire bu şehirden suna çıkmak asandır (kolaydır! Gs*. yeme. Hemen hazret-t Kurln'a mudAvemet eyle [Kuran okumalım arkasını Un*, mal" tlcyû menfimımda [uykumda) peder merhumu görünce hâbdon bldar olup (uy. kudan uyanıp) ol ân pak teedîtM vuzıV cdtp [aptes tazeleyip), pederimi! rOhiycuı bu hatm-i sertle şımY edip [başlayıp), üçüncü gününde tamâm eltim (bitirdim).
Bir gün bu htıkîr-i pur-ıuksir t Un Bağında hücremden çıkıp hAmn divâiılOncsaı. de * hazine 'odasında ales-sabâh [sabahteytnl bir kutıc-l vahdette |ıck boşum bir köşede) âlem ağyardan bî-haber iken [ortalıkla yabancı yokken) evrtd û eıkaruı (Kurın'dan her vnkit okuduklarımı vt bikirlerimi] tilâvet edip lokuyup), l^ûde^hJ) [rahatlık içinde) dururken anı gördüm 'haremden koca hftn bir gümüş sini içte ctı aded fnğfürî [porseleni tabaklar içrt emlah kebnd [çok güzel Umon marmclaa] vc Kâbîlî feriki ve zeytin ve harise (karişe ?) ve asel-i musaffa (süzme bal] ve günâgûn hamtreler [hamur işleri) ve has vc beyaz gül-pembe misâl mutabbak [kat kat) çörek-
314
Kin l'k ai iMrr pasa oaiobsindb
]c) vc l>lı kâse anberll (,-nrbn vc bir kAse avsala şerbeti gelip yalnız bir köşede tenâ-yuWdcrken [yerken] *harem kapısından bir *t*vttt Ilındın mfrısıl Anber *Aga nam |,n .Om. ı.ılnr |,v.ıl: smıuh] ıımmA Mesih-AsA [Isil gibi) dem vurup bir bohça esvflb İle gelip eydur

"Hânım 'Sultân a (endim, slıe sclflm eyleyip, 'Bu bohça csvâbkmmızL giyip,)vv,-.v.ııı.ı durmayıp gitsin ve Kaya Sultan yanında buü hftyrt duadan unutmasın. Ei-t«tu durmayıp gltstA'" deytt bu *UVASV1 Lokmnn-sılauatı1 iLokman nitelikli InJiiii.tíí.i.iml.mi haberin sıhhatim Idogrutugunul Lokmandan alıp, aklım basımdan atinasün clktır-i fO>ldeye kesit çeslt bozuk düşüncelere] varıp,hemen Arap:
"Bohça vt csvAblan pek [iyi] saklayıp kimseye demen" deyip güyft Isankil ttrâr cilt Ikaçul.
"Ava in .d1 ti. boylc haber gelmeden murad ve maksûd n'ola [ne otalt" diye perisin Katır (gönlüm dnnıv.ulnğm] kahvalu tcuAvül ederken yine * harem kapısı açılıp içenden AUİAİ l tamn en ulu tbüyılk) oğlu Bedir *Bey ve dahi küçüğü Nûm'd-dehr •pty çAmc-hAb donlonyla (yatak giysileriyle) başlarında birer arakıye kette-mtsUnyta fbashklanytal nûmayftn olup l görünüp] yanıma gelip:
*5shahıVl-hayr liyl sabahlar], Evliya Çelebi, nedir hfll-i şcriiln [nasılsın]? Yine lUn bshanm gümüş sintstylc ta'âm yeisin. Hin baba sana iltifat edip ictür [kahvaltı] ^(ulrıınlî. eget ou»U alırsan, hilece [birlikte) ylycUm" deyip yanıma oturdular. Haktt eyiutm
KNrp míindi11 tin ıı dil frfe l»ı> Viilcm renctde kıt
VWtntn nem var ise SûJırdnedir bitmez nüsln*
{Tek bir ayak eziyet et. eftn ve gönül hep sizindir
Nem varsa, yoluna şükranımın belirtisi olduğunu bilmez misin?!
deyu [diye) bu cbyAtı (beyit) terennüm ettim ve latife olmak için: 'Bu uVftm benimdir amma, hAn babanızın malı gibi yiyin, helâl hoşunuz olsun,
şeyıf Kulu *A$a hoşkmiz O) olsun* dedim. Hemen ta'Amı yerken NûruM-dehr eyitti:
"Ehhamdü'UUâh, hfln babanın Melek Ahmed Paşa çenginde ganimet olmamış [ele geçmemişi bir gümüş sini bu fagfüri tabaklar kalmış" deyip tebessüm etti [gü-
1 Lokman; K'uran\n 31. suresinin adı Lokman'dır ve bunun 12. ayeünde ""Ant olsun biz Lokmana "Allah'a şükret!' diyerek bilgelik verdik" diye adı anılır. Bilgeliğiyle ünlenen, daha sonraları her derde deva bir hekim olarak da bilinen Lokman'a bir sure aynldığından peygamber olduğunu ileri sürenler de vardır. -NO.

iûmsedij.
mâlin ki hakiri imtihana çeker. Asla cevâb vermeyip, "ekele. ye'külü-ı
dan taamı [yemeği] sigaya çektim.
Hemen yine Bedir *Bey eydür "Evliya Celebi, iste paşanız da ma'zûl
revden aimdı). Ne idi kim muradı bu şehir içre öyle kılıç vurup ""vilâyet^
şehrizaizi yak edip, nice bin adamı dendân-i tîgden (kılıcın dişinden 1 geçirip Qj ^
i ramazân-i mübarekte [kutlu ramazan gününde] öyle fazâhatlar [ayıplar] vc w,
2ar edip. şehrimizden on Mısr *hazînesi mâl gâret olundu [yağmalandı]. Ayj . '
ba], Ev.f-vâ bu işler Melek Paşanın ve tevâbi'inin ve levâhıklannm [adanılan ^
ı_~m "'İlli.
eJdenüienninj, Van kulu eşkıyasının yanlarına bu rnâl-i ganâim (doyumluk) ı
mı W dediler. ^
Hemen hakîr eyztrim "Vallahi beylerim, bu dünyâda dervîşân (dervişler)
gündür [çeşit çeşittir]. Ben dahi avam-i nâs mabeyninde [halk arasında) bu [çeşit] adı ve donra ve barhâne [yük] ve hizmetkârlı dervişim, umûr-i dünya [fo* işleri j kaydında değilim. Cenk oldu ve * vilâyet harâb oldu ve gâret ve yebâb [yağmalandı ve yûaldı], ben onlan bilmem. Ancak bu hakîr bir du'â-gûnuzu^ j. actmzım] ve kendi hanedanınıza gelmiş yirmi yıldan beri mûştâk-i garibiniz sesiz özleyeniniz] idim. Hamd-i Hudâ bugünkü gün hân-i âlîşân (şanı yüce han) j. reden* pederiniz [babanız] boyahane hüccetleri verip çırağ etti. Dahi gayn şânve rennize ne lâyık ise anı evlen [onu yapın]. Hâlâ [şimdi] bu âsitânenin (eşiğin) ^ /iriyim. Size muhabbetimden [sevgimden] gelip âlüfte ve âşiftelik (dostluk] ederim» diye vafîr tevâzu'-âmîz [alçakyürekli] kelimâtlar [sözler] edip kahvaltı yerim am^ sem'-i helâhil [öldürücü zehir] yeyip boğazımdan geçer.
Hemen Bedir *Bey, muammer [uzun ömürlü] olsun, ol eydür "Beli, hakte V, Evliya Çelebi bir garibü'd-diyâr [buranın yabancısı] seyyâh-i âlemdir (dünya ge2oi nîdîrj, her kimin ara basma binerse anın türküsün okur, her kimin ihsanın gârv anın medh u senasında [övgüsünde] olur, her kande (nerede] başı hoş anda [orada! taamı [yemeğij yeyip serhoş geçinir" dedi.
Ve bu esnâ-yi kelâmda [söz sırasında] dahi fetûr [kahvaltı] tabaklan meydâ^ muhabbette iken divanhane kapısmdan içeri ale's-seher Melek Ahmed Paşa'nın Ziya. ü'd-dîn Hân'a *kethüdâ ettiği Halhali Haydar *Kethüdâ kulağında mengûş {küpe) sallayarak yüz on yaşında bir Zâl-i2 nâ-tüvân (güçsüz bir Zâl] ve umûr-dîde
Ekele, ye'küiü: Arapça "ekele" (yemek) eyleminin çekimi (yemek, yer. yesin, yiyefc*.., EÇ burada hanm ogullanna yanıt vermeksizin, kahvaltısına devam ettiğini söylüyor. -NÛ. 2 Zâl: Acem kahramanlanndan, Sâm'ın odu, Rüstem'in babası. Anasından akşın doğduğu.

mûsinn tyaşh] kimesne idi. Kapıdan zahir olup {görünüp) derhâl içeri girip "Esselâ-mûaleykûm beylerim ve sabâhül-hayr [iyi sabahlar] Evliyam!" deyub Ideytp) K&k
edip beyler asla selâmın almayıp, hakîr "Yâ sabâhûl-hayr, ey Haydar-i kerr-'u-ı dûr-bin-efkâr-i dil-fikâr (gönlü yaralı, uz görüşlü kahraman Haydar)!" dedim.
Haydar * kethüda eyitti "Dûr-bîn fikrim amma niçin beylerim ben ihnyftnn selâmın sabahın almadılar" deyip arz * odasında ayak reftân [yürüyüşü) ederdi.
Hemen Haydar * kethüda fakır, arz •odasında ayak reftân ederken beylerin yanında olan buhâri ya'nî ocak yanma gelip bir kere "âh tu!" diye ocağa bir lakoz istiridye kadar balgam tükûrüp savurdu ve balgamın habâblan [serpintileri) beyi ¦ rin ve hakirin üzerine habâb-efşan oldu [saçıldı] ve bazı kinaye cevabin ile beylere yakandan aşağı mu'âmeleler edip, "Beyler selâmımızı almadı" diye homurdanıp. bir kere dahi ocağa "âh tu!" deyip tûkürûnce ocak taşı ve Bedir *Bey'in başı balçam ile mülevves edince [pisletince] hemen bir kere Bedir "Bey ve Nûru'd-dehr *Bey ayağa kalkıp "Bre vurun şu mel'ûn kocayı!" deyince hemen benim yanımdaki dolabın kapağı açılıp Güzeldereli Muslî "Ağa dalkılıç başım üstünden bir pertâb edip [sıçrayıp] Haydar 'Kethüdaya bir haddâdî [cellat gibi) kılıç aşk edince hemen fakir Haydar kemerinden dalhançer olup (hançerini sıyınp], ol yara ile Musft *Ağ& ile yaka yakaya gelip, Mahmûd Püryar Velî 'köçekleri gibi küştî-gîriik [güreşçilik) ederken hemen yüklük içinden Abdurrahman *Bölükbaşı ve Kınahdereh DeU VAah-raûd kılıç yetiştirip, Koca Haydar cân havliyle üçüne de hançer yetiştirip, kenduyû de çalıp döverler, âhir [sonunda] ol fakir elinde dalhançer beyler ûzre gelirken "içoğlanları hançer ve kılıç üşürüp pâre pâre ederlerken Nûru'd-dehr eydür.

"Evİiyâ'm, senin paşanın çırağıdır, sen de ham seversen bir hançer vursana" dedikte pertâb edip başından mendilin ve kulağından mengûşun [küpesini] ve belinden hayderi palhenk [kemer] ve hançeri kının ve bıçağın aklım amma semmûr (samur) kürkü pâre pâre olmuştu. Meğer fakirin dahi [daha) canı var imiş. Hemen hakirin ayağına sanlıp "Ah!" diye ayağa kalkıp tekrar yine düşünce fakiri iç-oğlanlan dilim dilim ederken kapıdan taşrada Haydar * Kethüdanın pabuç ve çizmesin tutan •hud-dâmlan dal-kılıç kapıdan içeri hûlayıp iç-gulâmlanyla birbirlerine sâtır-i Haydar! (satır] vurdular kim Haydar * Kethüdanın yanı sıra nice canlar dahi telef olup [ölüp] kaliçeler üstü bahire-vâr [göl gibi] deryâ-yi hun [kan denizi] oldu.
dolayısıyla saçlan ak olduğundan "yaşlı" anlamına gelen Zâl adıyla anılmıştır. -NO. Haydar-i Kenan "Döne döne saldıran aslan" anlamına gelen bu söz, "Tann'ran aslanı* diye de anılan Ali'nin sanlarından biridir. Burada kethüdanın adının Haydar olmasından dolayı
EÇce sözcük oyunu yapılmaktadır. -Nö.

Amma bu hakirin aklı basından gitmişti. Zira fetûr yerken (kahvalr, Nûru'd-dehr *Bey'in, "Âyâ bu işler Melek Paşa'ya ve tevâbi'ine kalır rm?* ^ •haremden Hânım Sultânım bir bohça esvâb gönderdikte "Durmasın, paş^^ %
sin.r demişti. Bu iş de zuhur edince [ortaya çıkınca) kelime-i şahadeti dilj ^ St.
sik etmeyip, mebhût ve dem-beste idim [şaşkın ve suskundum). Artık a
{içime] âteş düşüp bir gece hâb ü rahat [uyku ve rahat] görmedim ve he*» \
tt
etme tedârikin görürdüm. Amma bir kimesneye keşf-i râz etmezdim [Slrrı ,r4r rnazduoj. "iç.
Hemen her gün ol şiddet-i şitâda [zorlu kışta] atlara *gulâmlanmla Sü
im ı *" ol
[binip], karlar söküp, atlar gezdirip, izler açardım. Amma yine hânın ve Q P sohbetlerinde "Haydar *Ağa'yı şöyle çaldık, şöyle vurduk!" deyu [diye] njCe ^
dillerinde destan olup "Melek Ahmed Paşa'yı bu şehre seksen bin askerle o*»-^^ Haydar değil miydi, buldu cezasını.'" derlerdi. 1
Ertesi [ertesi gün] anı [onu] gördük Haydar *Aga'nın cümle aşireti askeri bin gfizîde [seçme] *tüfenk-endâz erlerdir, Bitlis şehri içre ve Hân Bağı Vç j. Dağlara cem' olup [toplanıp], "Kana kan ister!" diye feryâd edip, "Şer* ile dVw var!" dedûtt. Hele cümle *ulemâ ve sulehâ eyittiler: "Bu Haydar * Kethüda, y^u Ahmed Paşa'yı bu şehre getirmeye bâ'is olup [yol açıp] »kethüda olmuştu, 'A|e^. mâyestahak" [layığını buldu], cezâ'sın buldu!" diye cümle aşiretin halkı chl-i [kentliler] hân ile sulh edip [barışıp], hemen fakir Haydar * Kethüda ve üç aded Hay. dar »huddâmı ve beş aded hân nökeri kanlan hebaya [boşa] gidip, Haydar *Aga «j. rederi eydûr; "Hele bizim aşiret beyimiz Haydar-i Kerrâr yalnız ölmedi* deyin anınla ttsliye-i hatır bulup [gönül avutup] vatanlanna gittiler.

Ve ol güne dek Abda] Hân »hareminden asla taşraya çıkmamıştı. Haydat %. hûdâ'nm aşireti da'vâlan bertaraf olup, ol gün divanhaneye çıkıp, âlem ağyardan bihaberdir [ortalıkta yabana yoktur] deyip, bir köşede samimînden [dinleyicilerden]
518
X
MELEK AHMET PAŞA DAİRESİNDE
,|up_ bazı hüküm ve hükümet şekilli umura 1 işlere 1 müic'allik [değgini kelimâtçık-wr ederdi. Nice arifler (bilgililer), "Yine hânm dimağında (esfld rftyihacıgı Ifesat ko-jnisu) var* derlerdi.
Badehu (bundan sonra] hân "Efendi Evliyam, bu hâi-i Haydar * Kethüda ne hâldir?" dedikte hakir eyittim: "Karınca kanatlandıkça zevalin bulup [sona erip], cümle [bütün] evbâb-l divân [divan üyeleri] taht-i nazannda (gözünde] peşm-ı hâye [haya kılı) değil idi. Herkese yakandan aşağı mu'âmele ederdi. Hattâ kati olunduğu (öldûrüldügûl yevm-i sa'dda [uğurlu günde] beylerimin ve hakirin yanma gelip, ocağı tükürür şekilde bir lakoz balgam nice tûkûrdüyse beylerimin esvâblann telvis edip Ipisletip] hakirin çehres-ne kay' edeyazıp [nerdeyse kusup) yüzüm ve gözüm balgam oldu* diye nice güna (türlü türlü J zem m ü nemm ü kadhi [yerme, kovculuk, çekiştirme) tarafından bazı latîfe-âmîz [şaka yollu] kelimâtlar [sözler) ettikte hân gülmeden mebhüt [sersem olup şâd oldu [sevindi].
Hemen hakir ol şâdmân [sevinç] mahallinde [zamanında] hânm dest-i şerifin bûs edip [öpüp] eyittim: 'Benim efendim, velî-ni'amım [velinimetim] hân-i alışanım [şanı yüce hanım), ben kırk yıldır ki seyyâh-i âlemim [dünyâ gezginiyim] ve *nedîm-i âdemim [insan-lann nedimiyim]. Ekâlim-i seb'ayı [yedi iklimi) geştügüzâr ermeden [gezip dolaşmaktan] usandım.
"Bildim ki bu âlemde cânâneye aşk olsun Her canibi seyrettim bu Bitlis'e aşk olsun."
[Bildim bu dünyada sevgiliye aşk olsun Her yanı seyrettim bu Bitlis'e aşk olsun]
Abuhavası latif, hususen [özellikle) hânım bu diyânn ruhudur. Gerçi meni [beni) boyahane ile bu hâkten reP eyledin [bu topraktan yücelttin). Amma bana bir hâne ve 'câriye ihsan eyle!" diye arz-i hacet edip [dilekte bulunup] zânüsun [dizini] bûs ettikte [öptükte] *vezîri yerine olan Çâker Aga'ya hitaben eydür.
"Ey Çâker, var *haremden benim ile bile [birlikte] olan * murassa' plştahtamı [kutumu] getir, gelen" dedikte derhâl Çâker *Aga pîştahtayı [kutuyu] huzûr-i Hâna getirdikte Hân eyitti:
"Evliyâ'm, işte paşan bu hanedanımızı seksen bin asker ile berbâd edip, on Mısr •hazîneliği malımızı gâret edip [yağmalayıp], bu kadar bed-nâmlıgtmız olup, mâl û menâlden ancak bu sandukacıgı ehlimiz [eşimiz] Zâl Paşa kızı Hânım Sultân ku-
Huda İtim ü danadır [Tanrı bilgin ve bilicidir] kim taşradan lCerj yiğitleri öyle kılıç vurdular kim Kasap Cömert öyle satır vurmarrtiştJr^'ret* u fjfide fama neye yarar], beş altı kişi yetmiş seksen iç-gulamlarına n^ ve hakir bir bucakta kalıp, üzerimiz cümle kızıl kan oldu. Ahir (sonuıi(^j *akall eksere tâbidir* [azınlık çoğunluğa bağlıdır] deyu beylere tebâ'iyy^ ^ "afv, yuf pufi" ederek leşlerin ayağından yapışıp çekmeğe imdâd ede^ "Ağa hin koynundan saati düşüp aldım ve *kapı arasında yüzüklerin "^J Leşlerin sürükleyerek merdiven cağından [parmaklığından] aşağı sa^y alçj.. dördün dahi [dördünü de] endâht ettik [attıkj. vT
SEYAHATNAME
Lû'iu-j dûm yeme %%'" Arapçada, "dûrr" Farsçada "inci" demektir. "Dûrr-i yetim", fcrvJoda tek olarak oluştuğundan çok iri olan inciye denir. -NÖ. ! 121 s., 1. not.
Abdai Han'ın dedesi ve Şeref-ndme adlı Kürt tarihinin yazan Şeref Han, aşireti olan Rujegl dörderinin Emevüerden g>ldi$ni öne sürdüğü halde, Abdal Han Abbasilerden geldiklerini «örfoyor
520
MELEK AHMET PASA DAİRESİNDE
521
çapada götürüp halâs eyledi /kurtardı/. Ve sizin pasa dahi üzerime gelmeden ^ katar katır yükü harfim Ihazineksril Modıkı Dağlan na kaçırmışım. Hâlâ anlar ^ ModOb dtrânndıdır. Amma hele su pîstahuya flcutuyaj bir kere im "ân-i nazar ty^
rUHkkmk bak}"diye sandukanın kapağın kûsdde ettikte bir kere nezâreye aldım fe^ refaasfadımj Ananet-i Hadi (Taan'ma ululuğu} içerisi elmas ve la'l ve yâkût ve zûmarr^ (zümrüt] ve lûlû'-i dâır-i yetim1 ve zeberced ve seylân (seylantasıj ve pîrûze (fi^ x] ve aynat-flirr Iketugûzüi ve aynû's-scrnek [balıkgözü] ve aynül-km [kedigû^j mısdlü Ipbü cevahir-i z^Jaymet [çok değerli taşlar] ile memlû [doluj kim ort, ûücres milimi] (dopdulu} şeb-çirag fsünsirek tası] kıt'asında (boyunda! yirmisi ve otuzar kıta /parça] belki kırkar kırar elmas ile pür olmuş [dolmuş] bir sanduka âdı (kutuydu}. Bu sandukanın 'birûnu (dışı} Frengi [Frenk isi] mîna [minej ile 2er. ender-asr (bastan basa yaldızlı/ nakş-i Manî1 [Mani'ninkine benzer resim] ile münak. Jcas (resimli!, sift 'musassa' bir pîstahtadır [kutudur! kim ciharı selâtînleri [dünya sulardan/ ana bana" veremezler {değer bicemezlerj, meğer gasben alalar [zorla el kr> ytbuj.

Bu hakir schl [azıcık) maVöeuen fsan'atian] behreyâb olup [nasiplenip] cümle bu pi$tahta-i 'munssa'yi görünce (fidelerim hiyrelenip (gözierim kamaşıp] âlem-i hay. ttâte (şaşkınlık dünyasında} engust-ber-dehen ettiğim [parmak ısırdığımı] hân görüp, "Nice loasdl, Evtiyi'mr dedi.
Hakir cyittım 'Vallahi hanım, kırk bir yıldır on bir padişahlık yerler gezip, dokuz pidışih ile zânû-be-zânû idiz dizel olup, nedîm-i *hâsslan oldum, dahi böyle musanna'[usu işi] ve 'murassa' sanduka görmedim" dedikte cihan kadar hazz etti
Ty iradi Evliyam, sen bizi sevip, Melek'ten ayrılıp, burada kaldın. Simden geni /bundan böyle/ sen benim og/umsun ve seni oğullanma hoca ta'yîn etmişim [atamışım/. Bundan sonra kalbini vâsi' [genişi tut. Kürdistân'm isyan ve * tuğyanına (ayaklanmasına/ bakım, sen benimle ol, istediğin bâg ve bahçede zevk u safâ eyle.
Ceddim hazret-i Abbâs3 rühiyçın ve *Sukân Evhadu'llâh cânıyçin [canı için] vallahi
I .•;_;«;•; ve tallahi Melek Paşa'ya rağmen seni mâl O menâle mûstagrak ederim ' u doyururum] ve bir kerimemi [lazımı] sana nîkah-i şer'-i resûl-i mûbta Ipey-V^grin şeria tinin nikâhı] de veririm ve birkaç •câriye, bir bâg-i İrem veririm. r> jitndiki hâlde bu hanenin hüccet *temessükâtlann al kabul eyle. Avunç Dere-..!,. hıyâbtn-i Acem (Acem yollan] şekilli mûle'addid Içok sayıda] kaa* lavlu], gû-j«ûn [çeşit çeşit] hücre ve havuz ve şadırvan ve hamamlı bir bâg-i irem'dir* deyu mezkûr [anılan] piştahtadan [kutudan] hüccet û *temessûkâtlan [belgeleri ve
\otr'
İnetkdJ pkanp bu hakire ihsan eyleyip [bağışlayıp], pây-i sa'âdetine [ayağına] rû-edip [yüz sürüp] ve taşra çıkıp, cümle erbâb-i divana bu ihsanları gösterip,
ji/je ederek memnun ve mesrur olur şeklin (memnun ve sevinçli olur gibi] gös-^jjm, amma Haydar *Aga'yı yanımda pâre pare edeliden beri yüreğimden kan gi-jjip her gün ata binip kılıç kuşanıp firar etmek [kaçmak] gözümde uçar.
'Derdim nice düşvâr idigin her kişi bilmez Bir ben bilirim çekticeğfm bir de bir Allah."
[Derdimin ne denli zorlu olduğunu herkes bilmez Çektiğimi bir ben bilirim bir de Tann]
fehvasınca [anlammca] ayşım [yediğim] niş [diken] ve nûşum [içtiğimi senvi niş (diken ağısı] idi.
gu hâl üzre hakir iki ay dahi (daha] şehr-i Bitlis'te durup, şiddet-i şitâdan [kışın ^ugundanj bir canibe (yana] gidemeyip, cihanı [dünyayı] kar tutmuştu.
Bir gün Melek Ahmed Paşa'dan Ziyâü'd-dîn Hân ve hakire mektûblar gelip "E1-jjjiic 'mataracıbaşı ile bekâyâ kalan yirmi keseyi tahsil edesiz" deyu haber geldikte, Abdal Hân eydür "Bu şehirden on Mısr *hazînesi mâl alıp, 'dahi [daha] bekâyâ fljjflj 'kese kaldı' der. İnşâ'allâh bu kışta ve kıyamette Van'dan ma'zûldür, Erzurum jğje bu şitâda (kışta] gidemez. Sevâhil [kıyı] diyardır deyu elbette Diyânbekir üzre giderken bu Bitlis Deresi'nden geçer. İnşâ'allâh koca Melek'i bu dere içre ta Eşek peresi'ne vannea (vanneaya dek] topa tutulmuş maymuna döndürüp, eşek gibi bar-[jjr bağırtıp, cümle tevâbi'in [adamlanm] zâr zâr [zar zar] anırtıp, uryân û puryân ü âryân (çıplak, kebap, gözüyaşlı] edip, Boynuegri Mehmed Paşa'ya ettiğim gibi Meric'in başına beste bârân-zede [yağmura tutulmuş gibi} havruzu [oturağı] döküp neşetle (pislikle] yüzleri ve gözleri mutallâ ve müneccis ola [yaldıza ve pisliğe bulana) ve birkaç bildiğim mümtaz (seçme] iç gulâmlanyla cümle [bütün] *tug ve "tabi jjakmin alam!" diye yemîn-i billâh ve kassem-i tallâh ettikte cümle huzzâr-i meclis
fmpimtKb buftmanbnn hepsi/ taraf «raf "M*"kül ederstz (edersiniz] hânım'" «fc^ lot
HJn hakin* hıub edip eydür "Ne derem, EvÜyfm7" dedikte.
Hakir eymm "Hanım, yine sen bihrem. Siz derya-di] [gönlü yüce) bir pâdrçah-, ota» ctvıâHar, nrıe sız arv de ma'âmcJe edersiz. onların ettiğine kalmayıp egCr mrâfcn bunda gelirse kcI-erveJ geldiği gibi [eskiden geldiği gibi] 'dâmâd-i pâdişa. of /nadtsahm damadı] bir *vezir-i â/isândır [sanı yüce bir paşadır], ben dahi şanıma dktsrta ederim ki distfn-i dosîân okun fdostların dillerinde destan olsun)' diye et. :tp kaabte /ifaxuiugej karşılık İyilik edersin kim cümle halk sana ve cemF Kûrdis. ttto halfa re cemT il-i Osman diyarı halkı "Hezar ahsent fbin aferin) ey hân-i âlîşan" âtft pesead edeler frrektj ve Melek'e sad lek (yüz binlerce} lanet ve Ha mân v# ?:;'-.-' (Boran/ we Kâran' ve Yezidin3 lanetin edip. Melek'e beddua, sana hayır dul turner banıttı
'Dem&rıytu# cyksuya sal BLrHMrıou bilmeze balık'
detmsler binan dediğimde Hin eyitü:
'Aknn tybyi'm' Hakki İd nah û nemek hakkın (ekmek ve tuz hakkını/ bilir merd-ı meydânsın /meydan erişini. Evvel Allah hakkı için derûnum {içimini ateşinden şoyJe bûfk edem dedim. Amma eğer Melek bu dereceye gelende (geldiğinde] men [ben/ anı insin ve mam ile utandırıp tâ Diyânbekir'e varana dek zahiresin verip, evüdlanmı ve hah ettiği ZıyAH'd-âml bileşince koşup, [yanına katıp] tâ 'Di-yinbehfe varana dek hizmette ola/ar' diye •ferman eylemişem gerek idi" deyu nice bm lif û güzâflar /boş sözler] vurdu.
Amma gun-be-gun (günden güne/ Bitlis şehri içte nice bî-günâh [suçsuz] mazlumlara ıta-yi mahz /düpedüz iftira/ edip "Sen Melek Ahmed Paşa'yt getirmeye hj'ıs ile bâdi oldun iyvl açtın ve başı çektin] ve Haydar *Aga •çerâgjsımz" deyu nice ıbAdu'llâhhn (Tanrı kullarını/ Bitlis Kalesi burcundan asap adamlan atlatıp, pare pare

[parça parça] olup, nicesin kılıç ûşürüp rîze rîze ederlerdi [ufak parçalara böknerauj. Ve kimin [kimini/ Bag Kayalan'ndan ve Dehdîvân ve Avunç Kayalan'n-dm 'aesı-ber-hli bağlı adamlan endâht edip [atıp], garîb benîâdem [zavallı in*
Hamin ve Fir'avn: Musa Peygpmbefin Mısır'da olduğu zamanki Firavun'un veriri ve Firs
VOL -HÛ.
1 Buz161. s.2. not 3 Az.m$,l.not.
522
MELEK AHMET PAŞA DAİRESİNDE
^iüar) tayr-i Ebâbfl1 [Ebabil kuşu) gibi tayerân edip Juçup) zemine nûzûl ettikte ^jûJaeJ sad-pâre |yûz parça] olup herise (keşkek) olurlardı.
ymctk bir adama cenâb-i Bârt [TannJ yari kılıp lyardım edip), kaVeden l kaleden] .o, araklan bir harifin (herifini gömleği bfldbân [yelkeni gibi açılıp, bi-emr-ı Hu-U ¦ r.-.nn'nın buyruğuyla] harifin (herifin) gömleği bir kayaya ilişip, harif-i maz-...j,, poymlıga uğramış herifi asılakahp, hakirin ricasıyla harifi [heriûl kemendi:: jjo, yine kaleye çekip âzâd eylediler.
{Seyahatname, c. 5, s. 18 - 30)
83. kardeş katili
fitlek Ahmet Paşa Van ValiliğTnden alınınca Evliya Çelebi, onun adına, kalmış vergileri almak Uzre Bitlis Hanı'nın yanına gitmiş, orada eski hanın gelmesi ûacri-„e durumun değiştiğini görünce hapis gibi kalmıştı. Buradan kaçmak yollarını Utşnrıp duruyordu. Bu bölümde "'Ha!' desem atlar eyerli, pâybendlerin [kösteklerini] alıp binmeye muhtâc idi" tümcesinin ardından eski harfli basımda "Bir gece bt'zı vukuâı-i müessefe zuhur edince" tümcesi konularak EÇ'nin ayrıntılarıyla an-Ijtcıgı bu üzüntü verici olayların tümü, "ok yılanı sUzülUr gibi"yle olan noktaya dek sansürce tümüyle çıkarılmıştır. Bu da, Evliya'nın birlikte odasında uyuduğu genç Bitlis Hanı'nın, kardeşi tarafından öldürülmesi olayıdır. Çıkarılan bölüm yasmadan alınarak ilgili olduğu yere yerleştirilmiştir.
Zçartiin Han'ın hamam safası Önerisi. — Altı kişilik hamam sohbeti. — Nnruddehr'in macun hokkası. - Kaşık olarak kullanılan hançer. — Bu işte bir acayiplik var. — Macunu itkin Nu-rtıl&br tadıyor. - Sıra Evliyaya geliyor. - Ziyaettin Han macunu ağzına aldığı gibi havuza alıyv. - Hamamdan çıkış. — Gece yarısına kadar kâğıt oyunu. — Evliya yetmiş Abbasi altını iatamyor. - Gece yemeği. - Yatma zamanı. — Divanhanede nöbet bekleyen beş yüz kişi. - Evliya, aşağıda ahırdaki hayvanlarını gözden geçiriyor. — Evliya, horultudan uyuyamtyor. — Hat ik £ue konuşması. - Dünyada dertsiz adam yok, en iyisi tek başına olmak. - Başa çekilen dua*. - G9xe uyku girmiyor. - Derken kapı açılıyor. - Nuruddehr içeri giriyor. - Evliya'yı. Malla Ditaver'i gözettikten sonra kardeşinin yanma gidiyor. - Acaba gizli konuşacakları mı nar? - Belden çıkardan hançer, tekme ile atılan yorgan. - Karna saplanan hançer. - Han da baçniiu el atarken yuvarlanıyor. - RUstem davrantnea Nuruddehr onu da öldürüyor ve batim
ffe. 48. s., 1. not.
523
SEYAHATNAME
524
MELEK AHMET PAŞA DAİRESİNDE
Artlk hân-i cedîd [yeni han] ya'nî Melek Ahmed Paşa çırağı Ztyâü'd-dîn Hân ha-İtendi hücresinde yatırıp, bir ân hakîrsiz olmazdı. Amma yine onlardan Allah'a njniSl,m' ^rfl' derûnuma (içime] bir vehm ânz oiup [bir kurumu düşüp], şeb û ^ [gece gündüz] ana [ona] hâzır-bâş olup, aşağı ahırda birer arşın kalınlıkta hşkı atlar eyerleriyle yatıp »huddâmlanm da cümle esvâblarıyla hâb-âlûd olurlardı arlardı! ve *gulâmlanmın cümle silâhları yanlannda hâzırlar idi. "Ha!" desem ı r eyerli, pâybendlcrin [kösteklerini] alıp binmeye muhtâc idi.1 *[
şehr-i Bidlîs-i bedlîs-i pür-telbîs-i kân-i İblîs [Iblis'in rnadeninin hileler dolu jitlis Kenti] içre [içinde] şeb ü rüz [gece gündüz] leyle-i kadir ve rûz-i nevruz [kadir ceSi ve yılbaşı günü] şekilli idik amma aşımız hûn-i ciğer [ciğer kanıl idi. Sır-00i ve yoldaşımız *ricâlü,l-gayb idi.
rjîir [sonunda) bir gece Ziyâü'd-dîn Hân-i nev-civân [genç han] eydür "Bu gece ^0 âlem ağyardan bî-haber oldukta [ortalıkta yabancı kalmayınca] hamamlara girip, kınalar ve nuregi [ot] tutunup, keseler sürünüp, cân sohbetleri ideh [edelim]" çelikte taraf taraf "Ma'kül!" dediler.
Çünkü vakt-i gurûb [günbatımı] oldu. Simât-i Muhammedi [yemek] gelip, mü-^essek ta'âmlar tenâvül olup (misk kokulu yemekler yenilip!, ba'de'l-işa' [yatsıdan j0nnı] hân-i alışanın mukaddema memdûh olan [daha önce övülen] hammâmın [ha-^rn"11]âreste ve müheyya ettiler [donatıp hazırladıktan] haberi gelip, Ziyâü'd-dîn ve büyük kardeşi Bedir *Bey ve dahi kiçi [küçük] biraderi Nûru'd-dehr *Bey ve |,u hakir ve 'Çeşnigîrbaşı Mustafâ Çelebi ki Diyânbekir'de Rûmiye Şeyhinin akra-bâlannndan idi ve Kıssahân * Molla Dilâver-i İsfahanı, bu altı aded harif-i zarif [zarif jdaml üç ol hamîm-i hasretü'l-mülûke (padişahlann imrenesi geleceği hamama] girip mülûkâne [padişahlarca] bir zevk ü safâ edip kebûteri [güvercin gibi] perendeler jUp,yemîn ü yesâra

[sağa sola] şinâverlikler [yüzücülükler] edip, her birimiz gûnâ-gûn [türlü türlü] lû'bedebâzlıklar [oyunculuklar] edip, arak-âlûd oldukta [tere battıkta] "kese ve sabunlan ol mümtaz ve müstesna *gulâm-i zerhırideler [seçme ve Û5tûn 'köleler] sürüp, hizmetler edip, mecmereler [buhurdanlar] içre *şemâme ve anber-i hamlar yanıp, dimağlarımız mu'attar olup [güzel kokuya bulanıp], gûnâgûn mümessek eşrübeler [çeşit çeşit miskli şuruplar] nûş edip [içip], pâk taravet edip [teiniz tazelik bulup], yine derûn-i hammâmda havzun fevvârelerinden [fıskiyelerinden] nice sihr-i i'câz [şaşırtıcı büyü] san'atları temâşâ ederken Nûru'd-dehr *Bey, Zi-yâü'd-dm Hâna eydür:

1 Baştaki açıklamada belirtildiği gibi, bu noktadan sonra, bu bölümün bitimine dek olan bö lûm sansürce çıkanlmıştır. -NÛ.

Uamı ırrij*r, - Uvüya'nm akit basma geliyor. - Yalaktan sMzHİHp uçkuru elinde divanha-Ktdcu fiifiyor. _ AmmJ bu hakir ve paşanın •mataracı fakiri bu hfll-i pür-melfllleri (çok acıklı durumları/ görüp ciğerimiz hûn (kan/ olur amma ne çâre!

"Dcmâdan eylediğim âhû&r elimde değfl Edr-i derd ü gamım ihtiyar elimde değil * (Sık sık eylediğim İnleyip sızlama elimde değil Dert ve kederin tutsağıyım seçim elimde dcgilj

mazmunu özre "fana li'llâhi"' deyip dururduk. Günden güne şiddet-i şitâ (kısın z0N lugu/kad (çok/oJup yollar sedd olmada (kapanmada/ ve paşa dahi ma'zûlen [görev, den alınmış olarak/ kapıdan taşra çıkmamakta. Amma bu hakir, hân yanında ve tevabi* ve levâhikleri (adamları) yanında asla pasa tarafın lisâna (dile/ getirmem. Amma her gün atlara binip kar ve boranlar sö. kûp Rahova yollann ve Kefendir Kalesi yollarının kann söküp, hânın ve gaynlann çtfdıkkrtae uğrayıp ba'a ta'âmlar tenâvûl edip, [yiyip] yine şehre gelirdim. Hân su'âl etse (sorsa/, "Hânım, sizin çiftliğe varıp avşeleli pilav yedim" deyü her kande varsam [nereye gitmiş olsam/ dürüst nak(edip asla dürûg demezdim [yalan söylemezdim/. Anlar da çiftlik adamlarından su'âl ettiklerinde kelâmınım sıhhati zahir olurdu (sözümün doğruluğu ortaya çıkardı).

Bu hâl ûzre bir ay dahi [daha/ ömr-hirâş suretinde cân çektiğim derünumda pin-hân ederdim [ömür törpüsü biçiminde cân çekiştiğimi içimde gizlerdim], amma yine rûzûşeb [gece gündüz/ tâ'ât ve ibâdâta [Tann buyruklarına ve ibadetlere uymaya/ meşgul olup, ti/âvet-i Kuran edip [Kuran okuyup], ahâdîs-i nebeviyye [peygamberin hadîslerini/ ve tefâsîr-i Deylemî [Deylemî tefsirleri] okuyup alâ-kadri't-tâka (gücümün yettiğince/ isîitâ'atımıza [gücümüce/ göre *ulemâ-yı Ekrâd [Kürt bilginleri/ ile mesâiJ-i şer'iyeler [seri sorunlar] görmeden hâlî değildik [boş kalmamıştık). Ve "mutaassıp [bağnaz/ olup bî-mczaktır [zevksizdir]" demesinler için hân huzurunda ve evlâdlan Bedir ve Nûru'd-dehr *Bey yanlannda ve şâir mîr-i aşâir [aşiret beyleri] mâbeynlerinde [araknnda] âlüfte ve aşüftelik edip, ilm-i musikîden kâr ve nakj ve savı [ses] ve zikr ve zecel (şarkı söyleme] ve amel ve tasnîfât ve hüzn-gîr ştküli kollar okuyup, gûnâgûn [türlü türlü] sakalar ederdim, tâ hakiri bildiler kim kendülerine hem-fikr [düşündeşj olmuştum.

1 H 167. s., 1. not.

seyahatname

"Kardeş, taşrada menim esbabım [benim giysimin] yanında hokka ile bir gûna mufemh vc mukavvi fic «pa re güçlendirici! vardır kim bir mıskal1 andan yiyen yak kar cima' eder fçdÜeşir]. eğer andan birer sehl [azıcık] yersek hararetin dahi

İdefederiz..." Hemen han ejrftti "Seyf AİTye söyle, camekandan ol hokkayı getirsin" deyince Mesbâbtyb hamama girip hokkayı Nüru'd-dehr 'Bey destine leünel verdikte, Nft, ra'd-dehr eydur

"ry'hazinedar Seyf AB. kan [çok] ahmaksın. Şimdi bu ma*cûn mablaksız [rna-ouı knşıksal akt [nasıl] yenir? Ver su belindeki hançerin" deyip, Seyf AlTnin belinden hançerin Nüru'd-dehr eline alıp bir elinde hokka ve bir elinde hançer ile hanimin ıçre Rûstem-âne' [Rûstem gibi] bir gûna kağan aslan [kükremiş aslan] gibi reftir etti (yurûdû J kim benim aklım başımdan gitti.

Zhi bir zaman mukaddem [önce]. Haydar •kethûdâ'yı paraladıklan gün bu Nûru'd-dehr ol mahalde dalhançer olup [hançerini çekip] birkaç kişiye ve Haydar *Ket-hudi'ya met hançer-i sertiz kadadı [nasıl sivri hançer sapladı] men bilirem. 01 günü hiunma getirip hammâmda Nûru'd-dehr'i hançerle görünce, aklım gitti.

Zîrt ctmıkraiz hammamda uryân [cıplakj, Nûru'd-dehr'in elinde hançer-i tîg-i bürrân (keskin lahç gibi hançer]. Hemen Nûru'd-dehr eydür

"Eğer bu ma'cûn fenadır derseniz, ihtida" ben yiyem" deyip hançerle hokkadan bir hayli ma'cûn çıkarıp evvel kendi yedi. Andan hakire verdi. "Yâ Rabbî, sana sıgmınm"' deyü derün-i cu'mıiden [gönlümden] Huda'ya sığınıp her ne cins ise yedim.

Andan bir hançer ucuyla dahi kardeşi hâna ma'cûn verirken Hudâ alimdir [Tann

en ryisftri biliri şîr-i nerre-i derende gibi [ymıcı erkek aslan gibi] hâna bir gûna re-viş ile fbir çeşit yürüyüşle] vanp bir evzâ'-i hayâl ile [hayal gibi bir davranışla] bir ma'cûn verdi kim gûyâ [sanki) hemen harım uryân [çıplak] memesi üzre hançer ile vurur şekli edip, han eyitti:

A kardeş, ne güzel reftâr [yürüyüş] ile ve ne yahşi güftâr [ne iyi söz] ile ma'cûn verirsin diye Nûru'd-dehr'in elinde hançer ile ma'cûnu alıp, hân kendi yemek istedikte Nûru'd-dehr eydür:

"Hızr dinden âbı-hayât [bengisu] yiyip içmez misin?" dedikte hançer ucundan ma'cûnu alıp, ağzına atıp, ale't-talâb [ardından] hân kenduyu [kendisini] havuza attı.
1 Miskal: 4J&18 gr ağırlığında eski bir ağırlık ölçüsü. -NO. 1 Bkz. I80.s..lnoi.

gjgim ki ma'cûnu havuza bırakıp yemedi ve han havuzda birkaç UYbedebâz ve ,|..ulık [oyunculuk] edip tVl-hâl [hemenl taşra çıkıp giyindi. Hemen Nûru'd--Molla Dilâvere ve Mustafâ Çelebi'ye dahi ma'cûn verip, hokka ile taşra me-çıkıp o dahi giyindi. Ve bizler dahi gusl edip lannıp], cümle camekâna çıkıp
0-
andan 2yâÛ*d-dîn Hân'ın kendi halvethânesine vanp gûl-âb [gülsuyu] ve öd ve j^ler tutunup, cân sohbeüeri edip, kâh sâz ve kâh söz ederek ta nısfü'l-leyl olun-[^ceyansı oluncaya dek] gencîfe nâm bir oyun vardır, Kâfiristân'da ana "haniye" .jupnbU oyunul derler, yetmiş seksen aded çâr-kûşe [dört köşe], mûnakkaş Ircsim-. yılardır, amma gencîfe kâğıttan Acem'den gelir, bir gûna mûnakkaş, revgâni ^dardır. Bu gencîfe oyunun [oyununu] oynayanlar iki fırka olup oynarlar. Hakir ^j, tarafında bulunup tâli'im kûşâde [talihim açık] olup yetmiş aded Abbasî lAbba-a altını] aldım.
jvjeûce-i meram [sonuç olarak] bu kâr-i lû'bedebazhktan [oyun işinden] dahi îe-^ gelip [vazgeçip] meydân-i muhabbete gûnâgûn [çeşit çeşit] deste-hânlar [elbezle-jjj gelip ellerimiz gasl edip [yıkayıp] ol kadar hulviyyât [tatlılar] ve zelâbiyyât yemeler] tenâvül ettik kim [yedik ki] gören bizi şu adamlar bütün helvadan halk 0|jnUŞ (yaradılmış] derlerdi. Andan [ondan sonra] pâdişâha lâyık müsmirât [yekler) kısmından gûnâgûn âlû (erik] ve zerdâlû [zerdali] ve rümmân [nar] ve şcfiâ-ift [şefelil ve milce armudu ve Abbasî armudu, Urdubâdî armudu ve yedi gûnû fç^it] engûr-i âbdâr [sulu üzüm] tenâvül olunup [yenip], andan [ondan sonra] mü-^gjsek [miskli] vişne hoşafı ve. Mardin acası ve âl-i Buhara hoşaf ve şehriban ve solanı [nar] hoşafları tenâvül olunup, deste-hânlar [elbezleri] gelip ellerimiz gasl c(jip (yıkayıp], câme-hâblar [yataklar] döşenmek * ferman olunca hânın büyük birâ-jjgii[Bedre"d-dîn ve Nûru'd-dehr-i bîdin [dinsiz Nuruddehr] ve *çeşnigtrbaşı miskin jçldşi "Hânım, akşamınız hayır ola" deyip hücrelerine gittiler. Hakir de teselsül [çiş etmek] bahanesiyle *odadan *odaya ta divanhaneye çıkıp anı gördüm: Haydar •Kethüda kati olunduktan [öldürüldükten] sonra hân-i cedide [yeni hanal * kethüda olan Kara Mehmet * Kethüda divanhanede beş yüz tüfenkendâz ile keşik [nöbet] bek-kr.ya'nisabaha dek nöbet bekler. Anlara selâm vere vere ubûr edip [geçip], aşağı jjura vanp de'b-i kadîmim [eski alışkanlığım] üzre atlarım görüp, *gulâmlara ten-bîh edip, yine hânın yanma geldim gördüm ki hân bihiyri başında serîr [sedir] üze-ftcâme-hâbında [yatağında] yatmış. Kısa-hân * Molla Dilaver kıssa-dırâz [uzun öy-

kû) iken bab-dnâ* funm uyku/ edip, Ashâb-i KeM* babında [uykusunda) mak^ rchsrkk' [rehan makamında] nefir-i hâblar [uyku boruları (- horlamalar)! ^ put yüklük dolabı dibinde yatmış. Hakire kel-evvel |önceki gibij kapı kurbUrı^ Jyatenmdaj câme-hab [yatak] bırakmışlar, afra daima anda yatmağı mu'tâd-i dfip (terbiye alışkanlığı/ etmişim. Amma serimi şerirde bal iş [başımı sedirçj rastık;' ûzre edip derûn-i dilimden [gönlümden] Hudâ-yi fettâh-ûl-ketîıne Icûrr»^ likkraçıa Tanrıya] nâitş edip /İnleyip/, penan edinmiştim [sığınmıştım] ve *Jcsnvecibaşi5i R üstem nam "guiam-i benam hanın serîn (sediri] dibinde buW (ocak. şönunel kenJnnda yarıp kahveci Rüstem babası Zâl-i3 zaman gibi hâb-i |w guşa /tavsan uykusuna] kulak çekti.
Hıkmet-ı Huda bunların hınzır [domuz/ gibi horuldamaları hakirin tabiatına « rfn [yaradılışıma ağır] gelip, efkâr-i faside (bozuk dûşûncelerej ve tûl-i emele [m kenmez isteJdere] düşüp, safra ve sevda ve vesvese nâm yâr-i hemrâh-i mâderzâdelç rimi2 ile meşveret ederek (doğuştan yoldaşımız olan safra, merak ve kuruntuya danışarak/ hin eyitti; "EvÜyâ'rn taşraya neye vardın?"
Hakir evirtim 'Hdişâhım, teşelşûlhâ-yi kertemperest" dedim.
Hazz edip nîm hande etti [gülümsedi] "Evliyâ'm bu "kertemperest" ne lisândır (hangi dildir}?'dedi.
"Hanım, bu ceddimiz [atamız/ âl-i kırdan [maymunlar soyu] çelebisinden beri erkek kan (?) derler* dediğimde güle güle tamâm olup câme-hâbmdan {yatogmdanl falhp şerir {sedir} ûzre oturup eyitti:
"Evliyâ'm, uykum gelmedi. Derûnûmda [içimde] âteş var, beri gel seninle yattığımız yerde ırgat lakırdıcıklan edelim. Sen bizim mahrem-i razımızsız (sır-daşımızstn! ve nice üstadımız idiniz. Ne dersiz [dersiniz], bizim bu Kürdistân'ın bu güna ahvâl/erine [çeşit durumlarına]?" dedi.
"Öyle o/ur hânım, AİIâhü a'lem [Tann en iyisini bilir] bu şehr-i Bitlis'in tâli'-i \nru-yi imareti (bayındırlığının kısmeti] burc-i Akreb'de ve Merih'te ve beyt-i Nâri-de bulunmuş gibi derûn-i şehirde [kentte] cellâd-i Merih [Merih celladı] dâimi kılıç vurmadadır. Öyle olur hânım, bu kirhâne-i kadîm-i bî-kitâbın [kitapsız [* dinsiz] eski işyerinin) hükmü budur" dedim.
1 afeJI2.s.,l.not.

Re/ıâvi makam: Türk musikisinde bir makam. Bu makam inişli çıkışlı olduğundan EÇ, Mol b Düaverin horlama tarzını ona benzetiyor. -NÛ. JSkl 516. s., 2. not.
528
MELEK AHMET PASA DAİRESİNDE
529
Netfce-i kelam [sözün özü] kâmil (tam] iki sâ'at müşavere ettiğimiz tahrir olun-aUk mümkün değil. Hatm-i kelâmı i sözün sonu] ol oldu kim*.
-Evliyâ'm. vallahi billahi kış kıyamet olmasa bu gece Kuskunkıran üstünden Van'da Melek Ahmed Paşa babamın pây-i semendine latının ayağına] yüz sürüp, hizmetinde kâse-şüy [bulaşıkçı] olmak yanımda emr-i sehl idi [kolay işti]."
Hakir eyittirn "Allah ırak eylesin hânım, siz Osmanlı'ya dûşersiz [düşersenizl birkaç ay iltifat edip, ba'dehû I ondan sonra] adamın yüzüne bakmazlar. Bu acziniz neden gelir?" dedim.
"Görmez misiz. Melek babamın bana •kethüda ettiğin [ettiğini] pftre pare Iparça parça] ettiler. Ve nice adamlanm 1 adamlarımı] kal'e [kale] kayasından attılar. Ve demin bammâmda görmedin mi Nûru'd-dehr, hançer ile ma'cünu bana ne evzâ' ile
(davranışla! verdi?" deyip bir âh etti.
Hakir eyittirn "Hânım, kardeşinize ma'cûn te'sîr [etki] edip sana ma'cünu keyf haliyle verdi" dedim.
"Evliyâ'm, sen bilmezsin. Hele söz burada kalsın" deyu yorganın başına çekip yaiu.
Hakir de yatağıma gelip eyittirn "Hey gidi fâni (geçici, ölümlü] dünyâ hey, pâdişâh vekilleri, pâdişâhlan böyle. Yâ bunun safâsı ne ola?" Hemen:
'Mücerredi be hakim azîm saltanat."
deyip ben de başım ihramıma [çarşafıma] çekip mu'tâdım üzre kuşağım çözüp, çaksmm çıkarmadan esbabımla yattım. Amma vesveseden [kuruntudan] gözüme uy-joı girer rai?
Allâhü a'lem (Tanrı en iyisini bilir] nısfü'i-leyli [gece yansım] iki sâ'at geçmişti.
Yattığım yerde iki gözlerim kapıda idi. Anı [onul gördüm, Nûru'd-dehr *Bey orta kuşak ile [ev içi giyimle] pazulann sıvamış kapıdan içeri yap yap [yavaş yavaş] girip, bir kere gerindi ve sögündü ve parmakların çatırdattı ve belin kûtürdetti ve eÜn hançerine koyup kemeri onarıp onu gördüm: Ibtidâ [önce] bana gelirken eydür: -Fy fakir Evliya, sen bu diyarda n'işlersin [ne yaparsın]?" dedikte, "Hânım, deşme (?) olup, ilâhi sana sığınırım" deyü derûnûmda [içimde] bir teveccüh edip [yönelip], uykuda horlar gibi, mış mış uyur şekilli olup, hınzır-vâr [domuz gibil öbürleri gi-i>j horuldamaya başladım. Amma şaka guna [yollu) nefir-i hâb çekerdim [horlardan]. Bu hâl üzre Nûru'd-dehr hakiri görüp eydür "Garibin hâb-i nâzı dahi hâb-
SEYAHATNAME
hınzır [domuz uykusu) gibidir" deyip hele beni geçip, yüklük dibinde kıssa-han 'Mofla Dili ver e varıp: 'Ey gidi İsfahan! eşeği, ya aşağı şehirde hanına gidip yatsa, na!" deyip anı da geçti ve hanın yanında yatan kahveci Rüstem'e varıp ana da bakıp hanın şeririn /sedirinin] yanına varıp gördü kim serîr ûzre hân hâb-i nâzda [naz n», kuşunda) nâz ti naîm (naz ve bolluk) ile gül döşenip sümbül örtünen birader-i can. beraberidir /can yoldaşı kardeşidir). Bir kere cânib-t erba'asmda [dört yanında) bİ2. İere bakıp, yine hana baktı. Hakir İhram (çarşaf) altında nazar edip [bakıp) "Aya (acabaJ bir tenha (yalnız) müşavere edecek kelimâtlan mı var ki?" diye kadem-gahta fayakyolunda} etek tahtası altından av zağarı bakar gibi hakir nigerân edip [bakıp] dururken Nüru'd-dehr "Bey belinden hançerin hânın üzerinden zer-ender-zer lyaldîzh] yorganın serpip, hâna bir tepme vurup: "Kalh [kalk) bre hey hîz [[„ j G**.r deyince hân dahi nevm-âlûd (uykulu), serâsîme [sersem] kalkıp, nigerân et. tikte [baktıkta] görür kim birader-i cân-berâberidir, "Hay!" derken memesi üstüne bir hançer-i sertiz [keskin bir hançer] bir dahi [daha) bağrına vurup, hançeri kamın-aa burdu. Hân, cân havliyle bası altondan hançerin çıkaram [çıkarayım] derken sç. rirden [sedirden] aşağı düşüp, hân ve hançer dahi vannea kahveci Rüstem ocak başından kalkıp, "Beyim, hânımı n'eyledin [ne yaptın]? Hey hânumânımı [ocağımı] harâb eyledin [yıktın], hey harâb olacak Nuru'd-dehr!" deyip Rüstem, Nüru'd-dehr'e sarılınca Nüru'd-dehr, Rüstem'in bağrına bir hançer-i buhtî ile vurdu kim Rüs. tem'in hûn-i ciğeri rîzân olup [ciğerinin kanı akıp], fakır Rüstem'in bağırsakları paylarına bend oldu [ayaklanna bağlandı]; amma bu hakîr gafil değil iken [aymaz delilken] ve ol kadar cüst ü çâbük hâzır-bâş iken [çevik ve hazırken] yerimden hareket etmeye iktidarım [gücüm] olmayıp gaşy olmuşum [kendimden geçmişim]. Hemen fakır hân cân havliyle âh-i serd [acı bir âh] çekip Nüru'd-dehr ile her ikisi küştf-gîrlik [güreşçilik] ederken, bir taraftan Rüstem dahi sarılıp ol Nûru'd-dehr-j bî-rahra [acımasız Nureddehr] cengâver [savaşçı], tüvânâ [güçlü] hânı altına alıp, 0] ıiâzemn vücûdu birkaç yerde dahi bârûdcu [barutçu] kalburu gibi delik delik bıraktı. Ahir [sonunda] rehzen-i ecel [ecel yolkeseni] ol kat'-i ser-rişte-i emel [umudun tutamağının kesilmesi] vâki' olup [gerçekleşip], dâr-i gururdan dâr-i sürura [bu dünyadan öbür dünyaya], dest-i Nûru'd-dehr-i bî-dirün [dinsiz Nureddehr'in eliyle] hançer-i zü'I-feccâmından [kertikli hançerinden] câm-ı nîşi nûş edip [agı kadehini içipİ, sarây-i bakide [öbür dünyâda] îş ü nûş etti [yiyip içti]. Rahmetullâhu aleyhi [Tanrının rahmeti onun ûstûne olsun].

Bir yanında hân ve bir yanında Rüstem-i bî-cân [cansız Rüstem] yatarken hemen Nüru'd-dehr 'hazîne odası kapısın kırıp bî-hakk ü bî-pervâ [haksızca ve korkusuzca]
530
MELEK AHMET PASA DAİRESİNDE
... Ok yılanı süzülür gibi câme-hâbımda [yatağımda] ihram [çarşaf] altından süzülüp, yedi kat kapıdan taşra [dışarı] divanhaneye çıkarken uçkurum elime alıp, [eelüle [küçük su dökmeye] çıkarken gördüm ki cümle nöbetçiler hâb-âlûd luyku-Iti] yatarlar. Biri eydür:
"Evliya Çelebi, sabah yakın mıdır?"
Biri eydür "Nüru'd-dehr *Bey içeride hân ile müşavere mi eder?"
"Beli [evet], müşavere tamâm oldu. Ben işemeye gidiyorum" deyip divanhane merdiveninin yirmi kademesinden [basamağından] aşağı süzülüp, ahıra inip, "Bre kalkın oğlanlar! Bre tez ata binin kahpeler!" dedim. Hemen hançerlerle atların pây-bend [ayak bağı] kösteklerin kesip, der ân [bir anda] atımı gemleyip, belime kılıcım çalınca, Hüseyin nâm bir *gulâmım berhûrdân olsun [Allah razı olsun], hâzır olup, öbürleri gözlerin ogmada [ovmada] ve kuşağın bağlamada!
Gördüm ki anlardan fayda yoktur; meğer Kâzım da hâzır olmuş. Ol dahi esvâbi-le yatar imiş; kılıcın alıp, beline çalıp, tüfeğini eline alıp, atının pây-bendlerin çözmüş, bir kılıç ve iki tüfenk alıp ve bir *tîrkeş belime çalıp ve altına girip, atlann kolanlann berk edip [saglamlaştınp], hakîr iki *memlûkümle süvâr olup [binip], dört *memlüküm ve altı re's [baş] atım ve o kadar mâl ve esvabım kalıp, Han
531
^Uplan ve sundukları açmaya başlayınca hamd-i Huda aklım başıma gelip, ok #rıi süzülür gibi...
(Seyahatname, c. 5, s. 34-41)
84. KAÇIŞ
jyları « adamları her dakika İçin hazır. - Gece karışıklığı. - Evliya Çelebi, uçkuru etinde fırlara kadar süzülüyor. - Atların kösteklerini çözen EÇ, kılıcını betine takıp dışarı pkıyor. - Adam/arından ikisi hazır, ötekiler göz ovuşturup kuşak bağlamada. - Mente} Bö-liikbaşı da katılıyor. ~ Han Bağı'ndan atılan tüfekler. - Minare boyu kar İçinde. - On arka-fjgs. - Sabah erken, beyaz kar üstünde sekerek gelen atlılar. - "Kaçkına mı havucu mu?" - Bu allıları kovalayan öteki atlılar. - Birbiriyle kapılıyorlar. - "Kuskuna kuvvet , kamaya bere-lai" kaçış. - Yolda on adam geri kalıp öldürülüyor. - "Medet senden yâ Allah!" - Ahlat Ka-Itsi'ne düşme - Kale kapısı çevriliyor. — Bir al at çatladı. — Mentes Böttlkbaşt, atına ağlıyor. _ Kale sarılıyor. — "Şimdi gelenleri isteriz!"- "Kaleye sığınan verilmez!" - "Vurun şu gidileri!" - Kısa savaşın keşfi yapılıyor. - "Döndür tuğları!" - Melek Ahmet Paşa yanında. -"Ya bâkt yirmi kese malımız nice olur?" — "Vazgeç sultanım!" — Bitlis Hant'ndan mektup.*
SEYAHATNAME
Bağından tepe aşağı kar buz ûzrc salını süzülür gibi süzülüp, aşağı buz q, /keskin sesler çıkarıp}. Değirmenler Deresine inip, "Bre Menteş *Bo](y< ^lÜqy deşim, bre ada, iş işten geçti!" deyince aklı başından gidip, hemen ^' \^
bir kantarma ile yaîdak [çıplak] atma binip, hizmetkarı kılıcın ve tüfeğe ^ ltiİjj ^ rene û aha [sıkıntı ve eziyet] ile Hüsrevpaşa Çarşısı'm karanlıkta geçip(ş^^> }J ne kadar şehr-ı muazzamdır [büyük bir kenttir), bir hayli zaman şehirden ^tlı sap Çeşmesi nâm mahalle vardıkta henüz Hân Bağında bir gıriv ve vâveyja k patım/kopup, tüfekler atılmaya başladı. Biz dahi Rahova Sahrâsı'na çıktık ^^It^ kar minare kaddince [boyunca] var amma hele hakir her gün binmekle ^\ /gündelik]yağan kan yol Özre pâymûl edip [çiğneyip], beş altı 'huddamlan^^ç lan açardım. Hele dört kişi kurt lengi [kurt gidişi] ve kâh eştirme [k0şt M. kâh seğirtip fsıçraapj, kara batarak her bâr [seferj karanlıkta ardımıza bakar^ vt
i Şafîîde [tan ağarırken] Van deryası kenarında Taht-i Van [Tatvan] nâm faJ,
ıadlı] l
vardık. Meğer anda Pehie'Iı Ahmed Paşa'nın bir ağası yeni hâkim olmuş, u, \ med Paşa'dan haber sorduğumda, "Yann Adilcevâz Kalesi yanında erersin" ^ hakir eyiîüm "imdi agam lûtf eyle, bizim acele ile Melek Ahmed Paşa yan
miz var, *t/gar ile gidiyoruz" diye on refik [arkadaş] alıp, yine vakt-i Şafiî^e f
mayıpt birsâat Van Deryası kenarında karsız kumsal yerde seğirterek gidere
adanıp, "Bâb-i kazâ meftûhtur" /kaza kapısı açıktır]1 deyip, sabah narna^'"^'
riden seçilir seçilmez kırk elli atlı nümâyân olup [görünüp], beyaz kar ûzre
gibi şikâr [av/ özieyip geliyorlar. "Aya [acaba] bunlar ne ola? Bizim gibi bun]ar kaçkına mı ola, yoksa bizi kovucu mu olsa?" derken bir mûrtefı' [yüksek] k
tepe üzerine çıkıp, gördük: Bu görünen elli atlı kadar adamların ardı sıra
yüz
arlıca inik.

dân atlı asker subh-i sâdık [gerçek tan] mahallinde nümâyân olup [görünüp], ^ röl-ayn içre fgöz açıp kapayıncaya dek) evvelki elli kadar atlılara yetişip, biribjr|e rine girişerek cenge âheng etmeye başlayıp, âhir-i kâr [işin sonunda] elli fc^ adamkn geriden gelenler tarfatü'l-ayn içre kırıp, atlan ve esbâblannı alırken bj2 hemen, "kuskuna kuvvet ve kamçıya berekât" deyip kaçarken, refik-i yâr-i (can yoldaşım] Menteş *BöIükbaşı'ya eyittim:
"Bunlar bizim izimiz gördüler, bunlar bize de gelirler, bre meded! Bolaykim (inşallah} Ahlat Kafesi'ne düşebilsek" deyip atlara ikdam edince Taht-i Van'ın [Tat. van] hâkiminin bize on aded verdiği refikler [arkadaşlar] Van Deryası kenarında kaldılar. Biz dahi can bâzânna düşüp sehl tâzîyanelere [kamçılara] bereket deyip gj.
1 EÇ burada, kılmadığı sabah namazını kazaya (sonraya) bıraktığını anlatıyor. -NO.
MELEK AHMET PAŞA DAİRESİNDE
derken geriye nazar ettik [baktık]. Ve bizden ayrılan on aded refiklerimize gerideki Wtìller yetişip ve aman zaman vermeyip, gözümüz görürken onunu dahi kırıp atların ve donların almağa başladılar. "Medet senden ya Allah!" diye bizler dahi dört Itisi adarımıza teklîf-i mâlâyutak ederken [olmayacak öneride bulunurken] onu gördüm bizim Fakır Hüseyin'in atı yorulmuş geri kalmaya başladı. "Bre meded, oğlan, gayret eyle! Eger at kalırsa belinden cümle silahın bırak! Van Denizi kenânnea piyade yürürsün, ınşallâhü teâlâ Ahlat Kal'esi gibi huld-i berine [yüce cennete] yetişi" dedim. Atına tâzîyane [kırbaç] vurdukça at geriye kalır ve kendisi attan inip seğirtirken gerideki Rujegî mel'ûnlan Hüseyin'ime yetişip, âmân vermeyip, dalkılıç olup, kellesin kestiler. Bizler üç kişi kalıp, atlar ile havlımızdan [korkumuzdan] doludizgin seğirtip Van Deryası kenânnda kaçardık. Hamd-i Huda Bitlis şehrinde her gün binip atlan alıştırmıştık.
Ta ki kulle-i felekten [göğün kulesinden] âfitâb [güneş] başgösterîp rüy-i zemini [yeryüzünü] pür-nûr edip [ışığa boğup], kara pertev [ışık] vurdukta Ahlat KaVesi de nümâyân olup [görünüp], Papiş Hânı sol tarafımızda kaldı. Amma bizi kovan mel'ûnlar hayli mesâfe-i baldede [epeyce uzakta] kalıp geride dökülüp gelmede idiler, amma bizler cân atıp Ahlat'a bî-cân [cansız] düştük.
Kal'eye girince hemen hakir piyade [yaya] olup, kal'e [kale] kapısını sedd ettikte [kapattıkta], dîde-bânlar [gözcüler] ey ittiler "Nedir aslı?" dediklerinde, "Hân askeri bizi kovup gelirler" dedikte bevvâblar [kapıcılar] dahi kapılan bir hoş sedd edip [kapatıp] ve silâha yapışıp, bizler de iç kal'edeki [kaledeki] *yeniçeri ocağımızdan olan Alî Beşe hanesine cân atıp * dizdar bizi görüp:
"Bre canım Evliya Çelebi, hoş geldin. Canım Menteş *Bölükbaşı safâ geldin" diye bizlere o kadar ta'zîm ve tekrîm etti ki hadden efzün. Zîrâ, Melek Ahmed Paşa ile Bitlis Hânı üzre sefere gelirken bu Ahlat Kalesinde meks ettiğimizde [kaldıgımızdal bu 'dizdar ile âşinâ olmuş idik [tanışmıştık] ve neferâtm [erlerini] yoklama ettir-memiştim. Hamd-i Hudâ o iyiliğimizin semeresi zuhur edip [görünüp] hanesinde rahat ettik.
Ve hakir eyittim "Bre meded! bu kış günlerinde atlarımızı iyice sarıp gezdirsinler ve üstlerine adam bindirsinler!" diye haber gittikte bir adam gelip eydür:
"Siz sag olun, bir çıplak al at çatladı" deyince Menteş *Bölükbaşı ağladı: -EPhükmü li'Ilâh! [Hüküm Tanrınındır]" dedi. Fakir eyittim: "Gam yeme birader, koca Melek Ahmed Paşa yanma vardığımızda sana bir küheylân at veririm ahdim olsun, hemen kuş canımız halâs ettik [kurtardık] şükür" derken *dizdâr eydür:
"Bu geliş, bu at çatlatış ve bu kışta ne reviştir [yürüyüştür]?" diye su'âl ettikte
533
532
SEYAHATNAME
"Bizim hânımızın anlar 'musahibidir. Anlar hânın yanında
Vat
Hanımın kira öldürdü? * Hazînesin kim alan talan ve yağma kini etti
anıa %
Bi2 onları iyilikle ve kemlikle [kötülükle J alırız" dedikte koca *dizdâr hfu"
"Haydi kal^e [kafej gazileri atlansın ve kal'e [kale] kapılan çevrilsin'" j kîr eyırtım: "hç i
"Biz kal'eye girince kapılan sedd ettik" dedim.
Hemen kale fkaie] ne/erâtının mevcûd olanlarından beş yüz atlı ârnârj Ve piyide neierâü burç u bârû ffcuJe ve duvar) üzre hâzır-bâş [hazırj olup ^°'^r gidi Rujegî KOrcferinfı" deyince ihtida* [önce] anlardan pâdişâhın kal'esi^ ^ 5d kadar tüTenfc atılıp kal'eden bir adam kurşun ile vurulup şehîd olunca hem /kale] neferâü bizi kovanlara bir yaylım kurşun vurup on bir adamlan düşüp cümle kal'e [kale] altına geldiler ve kal'eden anlara birkaç şâhîler atınca anla/ zim gibi at boynuna düşüp firar ettiler [kaçtılar]. ^ k*
KaJ'e-i Ahlat'ta istirahat edip, kal'e [kale] kapıların açıp onlardan mürd ı
ıda ı.
bir adamın le^erin kal'e [kale] dibinde agayân-i Ahlat [Ahlat ağalan] huzurunda % olunup, arz ve 'mahzarlar verip, kal eyi muhasara edenleri Melek Paşa'ya Ve y"
•Caferi *müteseliirnine arzlar gönderip, anların bir küheylân at Mentes

başı'nm mukaddema çatlayan atı yerine verdiler. Ve bir at dahi takımıyla ihsan e ler. Ve dön at dahi bisâtıyla (eyer takımıyla] hakire ihsan ettiler. Ve üç sâ attan ra bize kal'e [kalej neferânndan üç yüz adam verip, cümle Vyân ü *dizdâr i]e Vc dâ'laşıp, andan Van kenânyla Âdilcevâz Kalesi'ne geldik.
AhlatiıİarAhlatıiar yerine Âtülcevâz'dan yüz aded süvari alıp giderken Van Deryası nârında Melek Ahmed Paşa'nın 'konakçısı Canbulat *Aga'ya rast gelerek ba'del-ımj. sâfaha fesenleştikten sonra] hakin
"Bre birader, bu *tuj-i pâdişâhîyi [padişah tuğunu) nereye götürürsün?" de-dibimde, "Paşa ma'zûldür, Bitlis üstünden Diyânbekir yoluyla sevâhil [kıyı] olduğu için gider" dedi.
Hakîr"Beheybirader, dönder [döndür] tuğu, yoksa bugün Ahlat Kalesi yanında bizi kovan [kovalayan] üç dön yüz atlıya *tugu aldırıp kılıçtan geçersiniz" diye mavalca'ı [olup biteni] hikâye ettim.
534
MELEK AHMET FASA DAİRESİNDE
1 3te-61. s., l.not
535
sergûzesr-i s^-encamtma [başımıza gelip geçen şeylerimizi} ale'l-i^ti naklederken anı gürdük: üç yûz elli atlı kadar Ekrâd-î bl-dad {acım *" \.
boynuna düşüp gelirler. Ve gelip bizi *dizdardan istediler ve *dizdar kq^^ "Pâdtşâhm kalesine dahî! düşen (sığınan] adanılan biz size verir m-
ten anlar eyıttuer: ^
•Konakçıbnsının aklı başından gidip, bizimle *tugu geriye döndürerek Dcmirci-ww nâm mahalde cevanib-i erba'asma (dört yanına 1 *karavulW koyup, biz * ılgar jje giderek Erciş Kafesi dibinde Sarayköy nâm mahalde Melek Ahmed Paşa Efendimize mülâki olduk [kavuştukl.
Huzuruna vardığımızda bi'z-zarür [elde olmaksızın) hakire bûkâ arız oldu [beni bir ağlama tuttu]. Yâsîn-i1 şerîFten üç âyet tilâvet ederek;
"Sen sag ol sultanım. Altı konak yeri kaça kaça bir gün bir gecede geldim ve Menteş *Bölûkbaşı'yı kaçırdım" dedim.
"Yâ Evliya, bizim anda [orada] olan yetmiş keseden, berhürdân ol, ellisini göndermişsin geldi. Ya yirmi *kese baki malımız [kalan malımız] nice olur?" dedikte hakir:
"Bre sultânım, fârig ol [vazgeç], şimdi ne canibe teveccüh edip [yana yonelip] gidersin?" dedim.
Paşa "Bitlis'e doğru, andan Diyânbekir'e" dedi.
Hakir: "Vallahi efendim, Boynueğri Mehmet Paşa gibi rüsvâ-yi *ârnrn (herkese maskara] ve bed-nâm [kötü adlı] olursun. Bitlis'te kırdığınız adamların kanlan kurumadan, bu azlde ne cür'etle Bitlis'e gidersin?" dedim.
Birkaç ağalar "Evliya, böyle bir *vezîre ne olur?" dediklerinde hakîr:
"Hay Sultânım, bunlara eski hân, yine at ve *köle bağışlamaya hâzır-bâş olmuştur, Onun için Bitlis'e gitmek isterler. Amma Allâhu alîm [Tanrı en iyisini bilir], oranın adamlan sizden dil-gîrdir [kırgındır]. Hele şimdi *tugu hân askerine aldırmayasız [aldırmayasımz]. Ana ilâç görün [onun çaresine bakini" dedim.
Paşa akdâne "Yâ nice [nasıl] olur?" dedi.
Hakîr "Sultânım, gâibane [sizin adınıza] vekâletiniz edip [vekilliğinizi yapıp) beş sâ'at geriye döndürdüm ve size haber ettim" dediğimde:
"Hay berhûrdâr ol Evliya! Tez asker gidip *tugu getirsinler, amma bu kışta ne canibe [yana] gidelim, Evliyâ'm?" dedi.
Ben de "Malazgird ve Hınıs ve Ziyâü'd-dîn ve Bayezid ve Avnik kaVeleri üzerinden ve Ahsaha hududu sevâhilinden [sınırı kıyısından] Soğanlı sahralarından Hasan Kalesine [Hasankale], andan Erzurum'a selâmetle çıkarız."
Paşa hazz edip du'â eyledi.
Vakt-i asrda [ikindide] *tug gelip, ertesi [ertesi gün] hakire bir mümtaz *gulâm ve Menıeş *Bölükbaşı'ya bir semmûr [samur] kürk ihsan edip *kapıcıbaşı yaptı. Ye-
MfYAtlATNAMr-
rı'l »MİM m.im.i M. ı.l. . 'm-ImI.I. ivi'iii.i m-. \ m nı İİV) l " gelip irvAbl' Vflflldl. Vt •DiıdAnnt *hjl*ı I fAhlre giydirildi. Atttı Çelfbl'tiin v di#i yal ıimsıiıiln SUeykoVdtn kalkıp » m vt buradan MaİMttiıt Kulisim vnıiyuHrti Burada bir «y ı.ı.ı.¦ oturuluyut, ı.¦, .>'•" ı <" idi jü'muium ütrfctn burayı lîftlis Hlm AMnl l Inn'tlım Ih «liyı 1« r|< bir de E*brt'r« mektup geliyor.
rBu şehirde (Malatglrt'tel tlddeH tltddan (kıtın sertliğinden) kapandık kaldık Vf bir ay rekââd olunmak (oturulmak) 'ferman olundu. Hikmet-i Huda bir dolu yay, kini Ihi taneliyûitr "dirhem vetn olundu (tartıldı) ve çok hayvanât tekf edip, ^ sAatten sonra paşaya bir dolu tanesi getirdiler kamil bir •vakıyye geldi Patayı oj t.mr >ylin»r. belki elli •dirhem erimişi ı ve seshâne ve *muhr-ı Suleyminl gibi v» kat yumurtası gibi dolu yağdı.
Bu şehirde pasa İle meştâ (kışlak) faslında iken Bitli - Hanı Koca Han'dan bmtt paşaya muhabbet-namererit bedavaları gelip, hakirin ahi re a atlarıma ve iki scp« esviblanmıı (giyeceklerim») gönderip, don aded

•kölelerimize onar altın harar*» ve birer kat İte ı slyAh verip, haktır dahi iki yat * kuruş ve iki kızıl katır yolu asker İ$J hulviyyât (tatlılar) ve sair mc'kûtAtlar (yiyecekler) ihsan edip [ha|. göndermiş, Ve mektûb-i muhabbet •üslûbunda öyle tahrir etmiştir (yaımıştır) bin "Benim ömrüm, kardeşim Evliya I irinli.
Niçin hav/â düşt\p [korkup) ol gecede boylc firar ettiniz? Bilmez miydiniz hat KımiısMıı hâil öyle olagelmiştir. İşte IhsAn ettiğimiz boyahanenin ¦ cr
n.ıi'iiM m iki yıl; 'kuruş gönderdim. Allah ile ahdim olsun nitekim (nasıl ki) bu Ab dM lton-ı rnlf w n.ı nıvju (gflçsûı ve bitik Alxi.1l Hân) hayâttadır, her seneebvibı mahsulâtın (ürünlerin gelirlerini) sixe vâsıl ederiz [ulaştırırız). Hemen bizi. ytn ı;.i!i!i (cin /oldasın) ogJurn .'ıv.uûl ilin merhumu hayır duadan unutma) (unumayasınız). Hnnıd ı Hudl cümle aşâyir vc kabâilim (Aşiretlerim ve kabikknıa), bvıu i Kûrdistân, cemT (hepsi), lA-hayrc |bo$ yere) hanımın kati edeni de yerine katlederiz. Emfrser'-i resûl-i mübînindir (buyruk, peygamberimizin şeriatin dlyegtılüvAN •âmm edip (ayaklanıpj, kana kan »leb edip (isteyip), oğlum Nûnı'd-dehr senin yanında kardeşi ZiyfttVd-dînlmi kati eylediği hâunçin şer* ile anı da kal ettiler. Elhûkmû Ifllâh [hüküm Tanrınındır). Oç günde iki şehzâde-i dvân-baht inimin ş^hıldeden). nazenin cigcr-pârelerden ayrıldım" diye tahrir etmiş (yatmış).
MPI.P.K Al İMİ: I PAŞA DAİRESİMDE
AmrnA el-hokma H'llAh (htıknm Tanrt'mndırl elhamdû ll'llâh (Tann'ya şukur]
,,¦;„!¦,• idi. /iıa. onlann katileri (OldorOlmelertl yine kendisi Koca Hân'ın tahrtkiy-d İtil M!.-' unu. .)•,! lydıj Devlete dünya (dünya devletli için iki cân-pâreden ,. nii'i'. devlet yine kendisine muhtas (yatma kendlatnln] oldu, ve's-selAm [işte bu İndir)! Amml Akıbeti (sonu) hayr olsun. Esvâblanmı ve *gulAmlanrm gönderdiğinden ol kadar memnun oldum ki, güyfi (sanki] cihan benim oldu. Zira, maldan jjğjj cAnımdnn bile meyus lumutsuz] olmuştum.
{Seyahatname, c. 5, s. 35-41)
85. MALAZGİRT'TE GÖRÜLEN DÜŞLER (YARİM SAATLİK SADRAZAMLIĞIN TADI)
Malatftn'Hkı atBj $ır*er*t /'.<; ı ılf I ».-,';.-»,/,*' •.».!(Mehmet l'afa'rtm tı t utlar t ağlıyor. — Okmtkkm tmnmm >/%»*.' - Bjrumem'dakı karııUnm*. - Akıllı kir mMuilım. - Ziyafetler. -tfjMıflrmfj eiam tUmtük emeni. -- Melek Atmmt Vata gümrük eminim kefil uluyor. - Istan-I^Ajt p6* ¦ :' Oa) ,•'•o " - Zavallı Hüıeyin Ağa. - Eruırum'aan kalkış. -
İma ât w* *all im katfilaşma - 'Bit a» yörem uî'at mühür sahibi olduk!" - Dedikodu. -•$tfm t*ukrt medet* bit gOn #*W tlumk yeğdir" - /*> birmaer, bayie aetle itme, hele Er-mmm'a mt'* Vali, Hnumm'a girdiği güm VİMyar.
Bir gece Ktalazcİrd'de (Malazgirt'te] külbe-i ahzânım1 içre hâb-alüd [uykuya vİAİmtş) iken menâm^l actzanemde (dıişümde) gördüm ki istanbul'da imişim. Siyâ-t\vının %validcsiyle (annesiyle) Sûleymflniye'de • Defterdar Mehmed Paşanın Mhoelen bt| başa vermiş ağlaşıyorlar.
Hakir Tv *vSlide efendilerim, ne aglarsız?* dedim.
Onlar Ey Evliya Efendi, ikimizin de oğullarımız Siyâvuş ve Mehmed, istanbul rjenizi'nde boğuldular. Bu haberi Erzurum'da sizin Melek Ahmed Paşaya ver de on-Itnn dertlerine derman olup boğulmuşken diri eylesin" dediler.
Hakir hemen hâbdan bîdar olunca [uykudan uyanınca] teedîd-i vuzu edip laptes tazeleyip] vakt-i Şafii olmakla [gün ağarmakla] paşanın huzuruna varıp selâm verdim. Aleyke alıp:
#t 330. s., 4. not.
537
mm
536
SEYAHATNAME
"EvfiyS'm, Erzurum'da ne vaİcTa (düşj gördün?" dedi. Hakir "Hele sultanım, Erzurum'a varalım" dedim. Pasa "Her ne vakıa gördünse anlat" dedi.
Hakir tahrîr ettiğim [yazdığım/ vâfcTayı ale't-tafsîi [aynnıılanyla] hiU «fim. %^
Pasa"5ühoânaJUârı, ben de demin vakıamda seni Erzurum'da bize bir vaw eder gördüm. Bize., 'Amma ağlamayın' diyordun. Ben de sana onun İçin 'Er^ ^ ne vâkı'a gördün' dedim. Amma hayr ola. Ol hâtûnların ağlayıp, 'Oğullanırım ^ bu/'da gark oldular' [boğuldular} dedikleri dünyâ hâline gark olduklanm-alem [Tanrı en iyisini bilir}, 'Erzurum'da paşaya söyle, boğulmuşken ogUjj
atİln
diri eylesin* dedikleri, *cerâg ve tevâbilerini [yetiştirdiklerini ve adamlarinjj 1 edeceğimize ve ruhları için hayır ve hasenat yapacağımıza delâlet eder. AUıV !^ bize Erzurum'da çok haberler gelecek, hayır ola, EI-Fâtihal" dedi. (....) * ^ (....) [Erzurum'da] Vâli-i 'vilâyet olan Zumazen Mustafâ Paşa, Âsitâne-
1 sa'âd
[İstanbul'da} birsâ'at kadar 'mühür sahibi olup yine ma'zûl olarak 'Eyâlet.j ç rum ona ihsan olunmuş ve gelmek üzre idi. Erzurum'da 'müteselllimi Abd^*

fi
*Aga nâm bir sâhib-i kadirşinas [değerbilir], hümâm [çalışkan], âkıbet-encüş nu düşünür/, dûrbtn-fikr [uzgöruşlüj, maslahatgüzar [işbilir], müdebbir [tedbı
mubassır [gözetici}, gönül uğrusu [kalpleri çalan] kimse imiş. Paşa saraya lril sâ'at cümle *iç ağalara hücreler ve divanhaneleri serapa zer-ender-zere müstag^ [baştan başa yaldıza bürünmüş] bir halde döşeyip, bir mümessek [miskti], ni'me uzmâ i/e [bol yiyecekle] simât-i Muhammedi [sofra] çektirmiş ki diller vasfi^ kasır /beurnlernekte eksik] ve kalemler medhinde kâsirdir [övgüsünde güçsüzdür] Güya [sanki] Van'dan ma'zûlen [görevden alınarak] Erzurum 'mansıbına mutasarrıf olduk zannettik.
Meğer Topkapılı Mahmûd 'Aga da Erzurum'da gümrük emîni imiş. 'Mîrîye iki yüz *kese deyrû [borcu] oJmaJda Asitâne'de Defterdârzâde Mehmet Paşa tarafın-dan IznM Hüseyin *Aga nâmında bir ağanın yanında Mahrnûd *Aga mahbûs imiş. Paşa bu işten haberdâr olarak Hüseyin *Aga'yı huzurunda 'müsellimin ziyafeti başına onularak vâfîr diJ-nevâzhkJar [çok gönül okşayıcıhklar] eyledi. Hüseyin *Âga gayet memnun oldu. Bâde't-ra'âm [yemekten sonra] *müsellim, paşaya bir semmûr [samur] kürk ve on bohça esvâb ve üç Gürcü *gulâm ve üç re's küheylân at ve ûç katar ester (katır} ve üç katar üs/tür [deve] hedâyâ çekip, paşa atlardan birisini Mahmûd *Aptyı habs eden ağaya ihsan edip buyurdular ki; "Hüseyin Mga oğlum, Gümrük Emini Mahmûd *Aga sende zencir ile kayd i
538
MELEK AHMET PASA DAİRESİNDE
1 Defterdârzâde Mehmet Paşa, görevinden alındıktan bir gün sonra, 26 Nisan 1656/2 Recep 1066'da idam edilmişti. -NO.
539
j,:ıul olup mahbûs mudur?"
Hüseyin *Aga "Bell [evetl sultanım, göz hapsindedir" dedikte paşa:
"Ben ol adama kefil-i bî'l-mâl ve kefil-i bi'n-nefeim. [mal ile ve varlığımla kefile J, Eğer bin *kese deyni de varsa biz mütekefmiz [kefiliyîzl. Onu bu anda hapisten ıuak eyle [salıver]!" dedikte hemen Hüseyin *Aga-yi dûr-bin-fikir [uzgörûşlûh
"N'ola sultânım, el cmnı emrûkûm [buyruk buyuranındır], bana kapıcılar •kethüdanızı koşun, şimdi teslim edeyim" dedi.
Paşa "Hüseyin *Aga, yine burada nezâket [incelik] eyledin, tâ ki 'Ben ıtlak eıme-dim ale'l-gazab [öfkeyle] ıtlak edip filân ağasına testim ettim* demeye vesile ola" dedikte Hüseyin *Aga:
"La vallahi [vallahi hayır] sultânım, bu sözler hatırıma gelmemişti" dedikte paşa
derhâl: "*Dizdâr, kapıcılar *kethüdâsı, Mahmûd 'Aga'yı sana teslim edip Hüseyin •Aga dahi bile [birlikte) gelip bize teslim etsin, şer*îsi odur" dedi.
Ve Mahmûd Ağayı hapisten ıtlak ve paşa huzuruna getirdiler. Zemin bûs edip
[yer öpüp] durdukta paşa:
"Mahmûd *Aga, on güne değin ben burada iken *beytü'l-mâl-i Müslimînc deynl-ni eda edip [borcunu ödeyipl halâs eyle [kurtar], yoksa sen bilirsin" dedi ve Hüseyin 'Aga'ya da hayır du'âlar eyledi. Hüseyin *Aga hanesine gitti.
Onu gördük ki Mahmûd *Aga, paşaya on sekiz *kese nakid * kuruş, yirmi 'kese değerakmişe-i fâhire [ağır kumaşlar], yedi küheylân at, üç aded *gulâm-i mümtaz [seçkin *köle] ve nevâdir hedâyâ [az bulunur armağanlar] getirdi. Paşa da Mahmûd 'Aga'ya bir semmûr [samur] kürk ihsan eyledi ve "Elbette borcunu edâ eyle, yoksa vallahi hedâyânı kabul etmem!" diye yemîn etti.
Ertesi günü Mahmûd *Aga, paşaya yine paşa sarayında bir ziyafet tertîb etti ki iki hükümdar bir araya gelse bu ziyafetten dolayıp mahcûb olmazlardı. (....)
(....) Ba'dehû [ondan sonra) Melek Ahmed Paşa, Erzurum'da ulakların mektûb-lannı kıraat ederek ulaklara in'âm ve ihsan vererek Gümrük Emini Mahmûd •Ağanın üzerine 'mübaşir gelen Hüseyin *Ağa ise melûl [bezmiş] ağlarken ona da:
"Elem çekme Hüseyin *Aga, Defterdârzâde1 Efendin merhum olduysa Melek sağ olsun. Sen ricamızla Mahmûd 'Aga'yı hapisten ulak edip insaniyet ettin, mukabelesinde biz de seni garîb komayız. Tez, *kethüdâyı çağımı!" dedi. Derhâl Yûsuf 'Kethüda gelince, paşa "Yûsuf, bu Hüseyin *Aga bizim garibimiz
SEYAHATNAME
oldu ve istanbul'dan birer kamçıyla ulak olup geldi. Biz buna ibüda" fönce)
gc, amma cedîd ve mükellef ola, marbahı ve şâir beş aded *haymesiyle ofa. , *%. tir kattn beş aded *köle, beş at bis&tıyla {takımıyla] ve beş * tir keş ve kı{lc . * W
V Vç
rakİa cümle yol mühimmatın verelim" deyip. "Tez, "hazinedar beş "kese gç.. ^
yerefc gelen beş keseyi Hüseyin 'Ağaya verip paşa kendi arkasından beş y- ' <Il rnşiuk senunûr {samur} kürkünü çıkarıp Hüseyin *Aga "nın arkasına giyd^ V

kendisi yerinden kalkıp Mahmûd *Aga'run arkasından semmür [samur]
yaria
pkanp, "Senin üzerine * mübaşir, efendisi merhum oldu deme, dahi ziyâde h eyfe /saygı göster]!" diye, Mahmûd *Aga'nın kürkünü Hüseyin *Aga'ya giy^ Hüseyin 'Aga'yı Oç kürklü eyledi. P
Paşa, Mahmûd 'Aga'ya "On *kese de sen ver!" diye * ferman edince der-an • daj Mahmûd "Aga on 'kese, üç at, iki Gürcü *gulâm ve bir katar katır Verj ^ paşa:
"&zurum Vyâmndan her kim beni severse garîb kalan Hüseyin *Aga'ya tìi eyiesin" dedikte yedi gün içerisinde herif mâl ü menale müstağrak olup | ' variıgma boğulup] neye uğradığım bilemedi ve paşadan ta'yînat alıp kapıcılar ^ resine ilhak olundu.
Pass buyurdular ki "Hüseyin *Aga rn, eski kapı yoldaşlarınla konup yan *çerge 'cergeye göç, kalk. " HulSsa-i kelâm [sözün kısası] şehr-i Erzurum'da [Erzurum Kenti'nde] on gûn ^ kaûd edip [oturup], şiddet-i şitâyı [kışın zorluğunu] sehi [kolayj geçirerek Vâli-f Er, zurum gelmesi haberi alınıp tuğlar gönderildi. Ertesi gün ale's-seher [sabahtanj cümle [bütün/ *a'yân-î *vûayet alay-î vâlâ ile [yüce alayla] paşayı [Melek Ahn^ Paşa] Erzincan Kapısında taşra çıkararak nısıf [yarım] "menzil gidip cümle vç. dalaşarak yine Erzurum'a avdet eylediler. Bizler dahi İlıca Karyesinde [köyünde] •menzil aldık [konakladık]. AkkoyunJu pâdişâhlarının binası olduğu ve şâir ahvâli zikr edilmiştir.
Bu mahalde Erzurum Valisi Zurnazen Paşa, *hayme ve *hargâhlanyla o şiddet-i şitâda [zorlu kışta] meks ü ârâm edip [kalıp dinlenip] durmakta idi. Bizim paşaya bir ziyâfet-i âlî keşide edip [büyük şölen] çekip, bir semmûr [samur] kürk ve bir ¦murassa* eğerli at, bir *oba *hayme ve yirmi *kese harcırah ve beşer katar bu ve deve ve on aded güzide [seçme] Gürcü *gulâmı hedâyâ vermekle Melek Pasa'yı Jbfal-Juddfa$ml memnun eyledi. Ve âkil [akıllı] Gümrük Emini Mahmûd % deyıü [borcu] olan iki yüz *kese mâl-i *mîrîyi iki *vezîr-i pâdişâhı [padişah veziri] huzurunda Hüseyin »Aga'ya teslim edip, huzûr-i şeride hüccet [belge] ve <
540
MELEK AHMET PASA DAtRESİNDE
sftkler alarak borçtan halâs oldu {kurtuldu) ve iki yüz keselik mala kira beygirlerini de amade edip bizim paşa dahi bu mâl-i pâdişâhı uzre beş bayrak * sanca ve yirmi
aded iç "mehterlerini hıfz u hiraset [korumak ve gözetmek] için ta'yin eyledi.
Ve iki *vezîr-i dilîr [yiğit paşa] yekdiğeriyle [birbiriylcl musahabet ederlerken [söyleşirlerkenl Zurnazen Paşa, bizim paşaya:
"Sultanım, bize bigâne aşinalık edip yukardan aşağı mu'âmele eyleme. Zira süitinim, biz de yarım sâ'at kadar *mühr sahibi olduk. Bizden mührü alıp Girit'teki Deli Hüseyin Paşa'ya gönderdiler, tekrar alıp Siyâvuş Paşa'ya verdiler.1 Hele ben yanm sâ'at kadar mührü alıp koynuma koydum ve yüzünü görüp çâşnî-i helal-i mührü [mührün helal tadını] bir kerre kokladım. Güya [sanki] hayal ü hâb [düş ve uyku] imiş. Bizim Deli Birâder'e2 gönderdiler, amma ona mührü alıp koklamak da müyesser olmadı. Siyâvuş Paşa, tama'ından [doymazlığından! mührü çok şem" etmekle [koklamaklal mührün zehr-i mân [yılan ağısı) ona niş [ağı] gibi tesir ettikte merhum oldukta çeşnisi Defterdâroğlu Mehmed Pasa'yı3 da zehirlemiş, yolda işittim" diye latîfe-âmız [şaka yollu] sözler söyledikte Melek Ahmed Paşa*.
"imdi birader, çünkü yanm sâ'at *mühür sahibi oldun, başımıza beraber *vezîr-ia'zam olup *pâye kat' etmişsin [almışsın]. İmdi benim biraderim, ben bir buçuk sene *vezîr-i a'zam oldum, senin nîm [yarım] sâ'at mühre mâlikiyetin kadar da kâm almadım [isteğime kavuşmadım], bu dünyâ çirkefi bir hâb ühayâl [uyku ve düşl gibidir" dedikte Zurnazen Paşa:
"Hele ey sultânım, * mü hür bende birkaç gün kalaydı gam yemezdim. Hemen mührü koynuma koyup bir kerre yokladım, gördüm ki duruyor; elimi koynumdan çıkanr çıkarmaz. 'Ver mührü!' dediler, ol anda mührü alıp gittiler, İşte beni bu Erzurum'a attılar. Hele varır görürsün. Mührü Haleb'e Boynuegri'ye gönderdiler... Yakında *mühr ile onun da boynunu doğrulturlar!" diye mudhikâne [gülünç yollu) söylemeye koyuldu. Nihâyetinde "Ve'l-hâsıl [kısacası] efendim, böyle günleri görmektense bir gün evvel ölmek yeğdir" deyince, hemen Melek Ahmed Paşa:
"Ey birader, böyle acele etme, hele bu Erzurum şehrine dâhil ol" dedi. Amma yüzü verd-i handan misâl [gülen gül gibi] sühr-renk [kırmızı renk] olup gözleri alan alan oldu ve içini çekerek "Sübhânallâh!" dedi. Zurnazen Paşa bizim paşanın, "Hele Erzurum'a var" sözünü tehî [boş] anlayıp, latifeye bozdu ve paşa ile ol gûn
1 Bu olay için yukanda "Saray Agalannın öldürülmesi" başlıklı 80. bölüme de bakınız. -NÖ. 1 Deli Birader: Girit Serdan Deli Hüseyin Paşa. Aynı bölüme bakınız. -NÖ. 3 Defterdarzade Mehmet Paşa'nın, Siyâvuş Paşa'nın yerine sadrazam olmaya çalışmasına dokunduruyor. -NÖ.
541
¦ H
P
«YAMAÎNAMP

titcı Kàtyml'hét c*a tohbeiltri «dip. • n> ¦-> |0n v.-./r/.r. " Hrtunım'a girdi. Bı> ^
•adın Li/ivi/-, v.ıuı/ı ı¿ni/m //>fıfı yonane/ gkfrırl< ı itil i, ^ ı "M ıh îîmı, Krnur kn|§|. M m$uk v* (Hini./,! ı<nmiv ki .'hmi.i ten Prim. kal'e-l BfBurum'a fBnturum ı .tı, ..i. |M(|i|Qn aıeı/nini olmuş /olmuş/' V> Melek Ptişu'nm, "Hty birader, otmcyr , '
fintf, /ide |'"li*lilllll)';l v.H !" dtdlğl ıı nı. /./.•Iıiıı.linin.ı| lı,Hu lıiı;ı gelini l Invi,,
atr hayret if/invioi/n İçinde] kn/tp Melek l'nş/t'yn bin «an Ut hizmet ederek yol kurbân «Inıty* kentr verdim. Hakikaten müşarünileyh bunt lâyık bir *vtttM d t fytfft miri ıdu hJjtmtıtllfih /lumi korusun]. '
(Sryuhatname, ç. 5, a, 4i„«

86. RUMELİ'DE BİR DÜŞMAN BASKINI

.UM* Ato» /V /* ÍVd)* Çmei t#»***f<** - Aooo, S**"'** im Mmjmym. - r*r«/
mémmtt Mito Aw^A* jmwtmt - mYmmmm éér tyémt té+kt mértm" - Ot* Vmdt/igé. -&m ValíH^'-
^.rAltérntPimmm +ti+*vmjmtmh jmM mm - HtUym, Slftmim Mtémt /V<,f'v." **¿<MM^ HmUyJ/" - \U ¦ /'.»,<.# ¿"no* tvre*. i-.- . Itmmm*mm ptm Ám mUk - tMotftV kjfir isttymrktr. - "Hn 0m4> h* mméáimtyto.**- Ymté tutyr* tmé*lrr* tfr mm tirt/n+r. mmté/m >.¦>••,'... - i \-^m/w WA> f\mf. - mmm. - Rmytmm émt*mvi*fi u,> /«'.•..-..•> • ;
(f/»r»r «UAff í.... mtnV "tqmiér. f*ş*>t émiim ss/oa» mtytrymim...
Akkmmmimtgéim £W¿w. atiesóte M >• Jft/fr* - 1 " ' - tiensi «Otar ittn
Jhm\7. - Vfcn**t> fcWjti . «o» *e)An í**c;/ívv. ımt vW*tf<áY - /;.y _
/kf W. - lUjİ* pmmy* tto* <<*•>• ¦ KVum)wm^i yra»t tt>W - j^§>
Kımd-iNuoVl 1066 senesi m4h-i ramtıânın gurresındc (23 Kt^irtn 1656/ Ahu-k.ıpıUın Istanbula dlhtl olduk ves-sedm.
Buradan j\ı,\i. sarlyına v«np K«y« Sulutn ile müşerref oldu. Boynuegri Mehmcvi Fası 's.u/r-1 asam idi. Henûı şehN Haleb'den *mühr ile der-i devlete gelmiş idi Mdck Âhmed fVşa îie görüşüp opûsup bade'Metl ve'l-iüteyy* (çekişip tartıştıktın sonnj *sadN'a'mtn, Melek Ahmcd hı^ı'ya buyurdular ki: "Benim kardeşim, buyurun sizi saVIdetlû padisıih ister, bile (biriiktel gidelim.

542

; " ı ı ı AHMET PAŞA DAİRESİNDE

¿4 v«n vo »cdtl ı ı'111.111 (Van sınır ucu ve inanç tedainin) ahvalini su't* tdet-jU-ıi'" (ıM iıamU) ile bi bak û bl pcrvfl (korkmadan çekinmeden! saaddetlû pt-tf\İ0İ*k\ buyurun lâktsnnl."
jı-11'1 ^,gerine her İkisi da atlarına atkvtr olup Çementoio nâm mahalde sa'adeüu |U""|u'*,,,n,u v-u'P-Melek Ahtned Paşa mu'tld-l kadimi (etki tlı«kanlıa>l uzre a alcykam pâdifahım" dtycrtk temtn-bût etmeyip (yer opmeylpi, desM pa-ı •"' ,.0> «dtrtk (ptdtsshın tltni opertk) hayır du'altr edip. kamil Itaml iki st'st j,r** H** ile stt'AdeÜÛ padişah musâhabet edip (adyteşipl, ekser-i ketimâi-«,: ' .^j,,,nçoğul diyar-l Acem ve •serhtdd-i Van müşaveresinden ibaret idi. & ; (söyleşiden sonra 1 aotddeüû padişah, paşa efendimize: "Hoş
r rtİArak btr setnmûr İsamurl *hirat-t Uhire ve bit *kese akm-i mûmessek
^<dU*
]mii v^l(mf laltm, an kartb (yıkında) tana bir *eyiıet ihsan ederim, hemen dıvnmdt ol (İyiliğime dun ctpdedi. f kmlımtt. *aadr»t a'tam İle tafta çıktp *vezU*i a'zam ve bizim paşa kendi -rfpntv» gitttkr jâjifKİiHiHİâtüıhaı ve selâmetle ol mâh-t rttnazftnOl-mObflTcki (o mübarek ra-
^ nyynl istanbul'da kendi gamhânemizde imr.H edip Igeçirtp), 1066 senesi îdi-Njfynunıntnl dordoncti fttmtt (27 Tttnmuz 1656] *Sadr-i a'zam Boynuegri Meh-tanftmian *hatt«l sertf gelip *özü *EyâleÜ*He Haydara^azade Mehmet Paşa ,?0!,5t iken dahi gitmeyip. Silivri Knlcsi'nde oturur iken *ey&let-i mezbûre ,...;.{,!.; McİrkAhmcd Paşa'ya mOfc ve nteccftncn tbedava) sadaka olunup, tedârik ,.r1KU- mıtKiKTi olundu (başlandıl. Allah mübarek eyleye. 01 gon Efendimiz Melek Ahtned Paşayı sa'ftdetlû padişah hasbahçede Çemensofa .,.- •'. da\et edip. efendimiz huzûr-l pâdişâhiye (padişah katına] vardıkta pâ-jgiİH cem ruşmet aleyke alıp
tak. sana *Ozu • Eyaleti ^mansıbını mûft (bedava] ihsan eyledim, bir hoşça v^sim uzre ohtp Karadeniz kenarındaki yalı şehrini Rus'tan bir hoş hıfz û hirâset (yk(konı ve gözet]* diye bir : kese altın ve bir semmûr [samur] kürk ihsan edip buıtıniuUr ki:
*Mekk blanv senden evvel Haydaragazade Mehmed Paşa lalam *Özü *Eyaleti'ne outıstmf idi, amma zabtı müyesser olmayıp hâlâ mahsulü sana âid ve fâid olmuş-:: Hçhmed Pasa'dan nuhsûlün taleb edip [isteyip] inşâ'aliâh sabah kalkıp * eyâlete selametle varasm" diye pâdişah-i cem-cenab paşaya hayır dua edip, paşa dahi yine Es«l4mü aleykûm* diye âdâb ûzre kıçın kıçın [geri geri yürüyerek] çıktı.

543

Dİ***™ -5.-KT.-: .:-r/: r — . Mtfımrd P*S*>a ***** malak* dSAstofteanta-dîtrtı paşa e&rsciıraize harcırah on "kese verip: "Sabahleyin 'marn, btntZM teşrif SuvurunT dedi

ham anlar tk dahi dpuşûp zOn&up vrdâlaçıp aglasarafc birbirlerinden ayr,| dâtr Pa». sarayına tteltp oi Jn yed» vur pOr-silah yıgıı ile "Konakçı Himmet *Vttgu BdurKkapKindJ taşra Ocakçılar nâm mahalde Melek Ahmed Paşanın Topç^ İv Satarın* jronirdülcr Hâslı istanbul'da on gün tckâüd olundu (kalındı).
frVıdl /önce/ istanbul'dan alay-ı azîm ile fbûyûk alayla], dokuz kat "mehterhane
fdc*tvek «r sâhrah-t pâdtsâh'ıdcn ubûr ederek /padişahın anayolundan geçerek) çıkıp mntdt l&m! EbûVkth Sultân Mehmet Hânı fFatih Sultan Mehmet'i) ziyaret eyle. $9Jk §a defce fandan sonra/ yine alay-i azîm ve kerr 0 ferr-i dârât ve şevket-i Osny. af füsnani: gOrkemt! özre mükellef re pUr-silâh ve mükemmelce Edirnekapısı'ndar, casra çtkamk Topçular "Menzilinde (konak yerinde) ârâm ettik (dinlendik). Orada paşa efendmu: Havdaragazâde'ye bir mektûb yazıp, bu hakire vererek "Var Evlj. yâ'm. fettan bacanatfımz Mehmed Pasa kardeşimize Silivri'de selâm eyle, bizim on. kam ztmmetmde yetmiş *kex Bender malından kalmış hasâd malımız vardır, lûtf alp harcırah için versin/er'" diye hakiri Mehmet Paşaya gönderdi.
Hakir dahi akl-ferr i/çabucak] huzur-i Mehmed Paşa'ya vanp, "Hay Evliyan, hoş gridın. daha sağ tmsm?" dedikte hikmet-ı Hudâ hakir dahi latife için: 'Aşk ottan yola. Emi (önecj beyit*, paşalar ölür, sonra dervişler" dedim. Setke-t kelam /sözün dzûj, Van ve Diyânbekir ahvâlini sorup dururken hakir ehne paşa dendımızm mektubunu tutuşturdum. Kıraat eyledikte âteş-pâre ohıp lateş parçası kesilip}:
"Hem Van 'mansıbından mâl ile gelip, hem ü^rimden 'mansıbım alıp, yerine benden yermiş yedi 'kese ısıer Bir akçe vermem. Biz onunla akrabayız. Canım Ev. Ityi. vallahi vermem' diyerek yemin eyledi.
Yinebuzûr-i Mehmed Paşada ban seyahat ettiğimiz diyar-i Acem'i, Hemedân ve Dergezm ve Erdebil'ı söyleşirken 'iç ağalarından biri: 'Sultânım, dön ulak geldi' dedi. Hemen ulaklar dahi İçeri girerek:
'Essebmû aleykûm 'devieüû * vezir, biz sa adeti û pâdişâhın hizmetiyle Edir-vtytpdenz, ta bize dön beygir ve •menzilci" dediklerinde Haydaragazâde:
Ti, kahpe oğullan ben "menzilci miyim? Var, Silivri şehrinde 'menzilciden beygirler zhp cehenneme dek gidin1." diye çekişmeye başladı. Meğer gelen ulakhr 'bostana aznavurları [irikıyımlanj idi. Onlardan biri:
544
| MELEK AHMET PASA DAİRESİNDE
545
"menzilci kaçmış: amma bize sizin atlardan birkaç at verin ve u-t,r, «am [yemek] verin* deyip bellerinden "tîrkeş. kılıçlarını çıkanp
^^^der-vâr (iskender şeddi gibi], bî-bûk û bî-perva (korkmadan çekinme-
O*-
„t /lcısacası] bunlara mâhazar [hazırda ne varsa] bir ta'âm getirildi. Bunlar rkrn pasanm RcceP Ağası:
^j^^aim. deryadan kanca başlı bir kayık göründü ve iste geldi" derken pasa
¦fsi [t*^ bunlar anilerdir?" diye cümle "paşâlı gûftûgûya [dedikoduya! ko-fleraendön tane gelen ulaklar taamı bırakıp tarfatü'l-ayn içre IgOz açıp ka-^ deki bellerine silahlarını bağlayıp yine beygir istemeye başladılar f-djbelekgazab-âlûd olup (iyice öfkelenip]:
jehl (azıakl haber edin, şu gelen kimdir görelim?" derken: <ultanım' kayık ile gelen 'bostancıbaşı imiş. Edirne'ye gider" dediklerinde
'"\ ^..e gelsin, tez ta'âm hazırlan [hazırlayın]!" dedi. '«0t "Sultanım, ben giderim; paşa efendimize bir kâğıt tahrîr edin (yazını" de-
^rfldepa?*
-Katlan Evliyâ'm, şunlan savabilir miyiz, görelim?" Ondan sonra gidersin" de-
Hemen kapıdan 'Bostanabaşı ldris *Aga içeri girince, ol gelen dört aded uVak-
^ dalkılıç olup:
-El kaldırmayınız paşam, r^dişârumızın esirisin" dediler ve ol ân paşayı haline
âjS koydular.
Hemen hakir taşra çıktım, aklım başımdan gideyazdı. Tarfatûl-ayn içre Igöz jçıp kapayıncaya dek] 'ılgar ile (dörtnala] paşaya gelip kıssa-i pûr-hisseyi i ibre ı do-ftı öyküyü] nakl eylediğimde laktardıgımda] o dahi hayrette kaldı. "Yetmiş yedi 'kese!" diye gam-nâk oldu (tasalandı].
Ûçgün TopçularMa meks olunup [kalınıp], ertesi gün Haydaragazâde mâlından cümle atlan, develeri ve yetmiş 'kese mâlı sa'âdetlû pâdişâh, 'Bostanabaşı ldris *Aga ehyle Melek Ahmed Paşa Efendimize teslim ettirdikte, paşa beş kesesini 'bos-ancıbaşıya ihsan edip mâbâkîsini [geri kalanını] cümle 'karakullukçulara, *iç aga-• ^ra tevâbi'lerine bahşişler ihsan olundu.
seyahatname
1066 senesi «ervfliinin aa yedinci [6 Ağustos 1656) Pazar* günü Topç^ tol&p {^va Sultan da bık fbtrüktcl ve •koçu arabalarıyla Çatalca Kasabası'^ ^ d& Burada paşa. Kaya Sultan ile Hünkâr Bahçesinde üç gün zevk edip. Kaya
reta* ağdan ve •karakullukçulara yirmi 'kese harcırah ihsan edip. Kaya Suhtn « pasa dahi (da/ vedfllasıp, "sulMn istanbul'a, bizler dahi Kovukdere nâm teng q /dar «e karanlık/ dereden geçerek Fener Kasabası na

geldik. (....) (..JBu Duna Kazasında Melek Ahmed Paşa ile meks 0 aram ederken (kalıp knirkrnî. aks-sabâh huzör-i paşada (sabahleyin pasa katında! edâ-yı salavât-11^ den (sabah namaz ve duasını yerine getirdikten] sonra pasa efendimiz buyurdu^ la:
"cruyl Çelebi, hnyr ola bu gece bir vakıa (düş) gördüm." Hakir "Hayr olup hazret-i Yûsuf-i sıddıkın tabir ettiği rûyâ-yı saliha ola ve ^ o^ete e/-Ûuh*r dedim.
Pasa nakie fanlatmaya/ başladı.
"Bi-smıllin, BvHyil Rûyâ-yı sâiiham oldur ki, çömelip âbdest alırken edebdc ardıma biri bir parmak vurunca hemen sıçrayıp gördüm, birkaç pösteki kürkü g|u mis Kazaklar? Hemen gazab-âiüd olup [öfkelenip], elimdeki misvak ile birkaçım* başfanm yanp. kanlarından sen ve bizim Rıdvan Halîfe ve birkaç agavâtımtz taytp içtiniz. Çerkeş AUt Arpa Emini Kûrd Mustafâ, Kürd Haydar, Elvend Ağalar dahi stan Rus kam içtiğiniz görüp anlar dahi kanlarından yalayıp cümlemiz kanlan geri tükurdûnüz" dedi Hakir "Bu garîb vakıadır, hayr ola sultânım!" deyip fatiha okudum.
Hikmet-i Huda ogfe taamını [yemtgını] yerken bir çatal atlı [binilen atın yedek-lisij adam feryfld ederek paşamn otağı içre girip piyade olarak yer öptükten sonra:
"Amin sultanım, yirmi pare büyük Rus 'şaykaları Varna ile Balçık arasındaki kuramızı [köylerimizi] ibrâk-i bi'n-nâr ederek [ateşe vererek] azimetleri [gidişleri] AMouSikra [Tann daha iyi bilir] Varna Şehri üzredir, yetiş sultânım!" deyince hemen pasa taamı bırakıp, "Bre at.'" deyince bilâ-rikâb [üzengisiz] çatal [yedek] ata suvar olup, ol ân yetmiş seksen aded 'sekban ve 'sanca bayrakları ve muhafazaya me'mör olan Silisrre, kVkJciIise, Nigbolu, Vidin, Çirmen, Vize 'sancaklan erbâb-j 'zeamet ve 'timin [umar ve zeamet sahipleri] ve paşanın yedi bin kadar agavâu [ağalan] esb-isabâ-sür'atlerine sûvâr olup [sabah yeli gibi hızlı atlarına binip], fil-
Öurada EÇ'in verdiği tarihin gün sayısı ile gün adı birbirini tutmuyor. 17 $ewal pazara değil salıya rastlamaktadır. Pazar gûnûyse 6 Ağustos 1656/15 Şevval 1066'dır. -Nö.

p^pıeni Varna Şehri Üe Galata Köyü arasında varıldı. ^ g^lar içre cümle asker piyade olup, kemingâhlarda Ipusularda] amade lh»zvr\ ^ . hemen Kazak bî-bak ü perva (korkmadan ve çekinmeden] yirmi pire *$ay-^ , kenara yanaşıp, altı pâre gemisi deryaya açıldı; amma yine kenardan ayni-jpx&- Beri taraftan gemiler içerisinden çıkan Kazak-i bed-ahl&k Ikötü ahlaklı Ka-jM-havf ü haşyet [korkusuzca! şehri alan talan etmeye başladı. Zaten şehr-i Var-j-ıt Rumlardan başka bir kimse kalmayıp herkes zi-kıymet IdegerÜl mallanm ıakd«l8'*ra Çekilmişlerdi. Amma yine Varna Rumları içre bir vâveylâ-yı ceze' vû » [dehşet ve korku feryattan] koptu ki işitenlerin ciğeri hûn-i siyah [kara kani
u/nıen paşa-yı müdebbir [tedbirli paşa], şehir içini yağma eden Kazaklara asla ¦ j^yıp, ale'l-gafle [ansızın] asker ile bağlar içinden Rus-i menhusun [uğursuz .ynj leb-i deryadaki (kıyıdakil kayıkları üzre hücum edip kayıklara bir yaylım
vuruşuna! tahammül edemeyip [dayanamayıpi salya demir edip [demir aiıpl jarûre (ister istemez] alarga oldular [açıldılarl. Şehri gârete [yağmaya! çıkanlar jp^dânda kalıp, cân ve baş kaydına düşerek aldıkları mallan da bıraktılar. Oy\e
vurunca *şayka içerisindekiler bu hâli [durumu] görerek sademât-i rasasa
i5«
^grî (başıboş] gezerken kal'e-i Vama'danlVama Kalesi'nden] ve limanda yatan
şiardan Kazağa öyle toplar vurdular ki darabât-i top ile [top vuruşlarıyla} ni-^ helak olup [ölüp], bir kısımları da dağlara kaçtılar. Kaçarlarken •vilâyet halkı taraf taraf hücum eyleyerek küffâr karârı firara tahvil eylediler [durmayı ^çmaya çevirdiler]. Leb-i deryada [deniz kıyısında] olan * şaykalarına gelip gördü-
1$ deryaya (denize] alarga olmuşlar [açılmışlar]. Kimi silâhını bırakıp deryaya ^elc yüzer, kimi karaya cân atıp candan bezer idi.
Ahir (sonunda] bizim gaziler atlarıyla deryaya vurup yüzerek, kâfirlerin saçıdan yapışıp taşraya çıkararak kayd ü bend ve 'esir ederlerdi. Kara canibinde arılar ise iskele başındaki buğday mahzenlerine girip kapıyı sedd ederek Ikapata-^ tarfatü'l-ayn içre (göz açıp kapayıncaya dek] mahzenlerde mazgal delikleri pey-
^cdip.agaz-i cenk eylediler (savaşmaya başladılar]. Bizden hayli adam hâke [top-jjgai düşüp şehîd oldu. Ahir [sonunda] 're'âyâ ve 'berâyâ-yı şehr, has ü hâşâk cem' edip M1 Ç11?1 toplayıp] mahzenlerin dam ve bâmları [dam ve kubbeleri] üzre ve jjapi önlerine bir hâl ile yığıp âteş verdiklerinde cümlesi [hepsi] taşra "El-âmânl" ^yerekçıkıp giriftâr-i bend-i esaret oldular [tutsaklık bağına yakalandılar]. Deryâ-

 dt oka Kazak kuyudan bu halleri görüp hemen baçhatmanian' bayrak ha^ kaldmp hemen 'Avantür /İleri] diye ribaçse vurarak2 göz karartıp ve bizim ^ rateua ödeyip, bir yaylım kurşun vurup karaya çıktılar ki karada kalan refikle,,^ halis edeler /kurtaralar). Hemen bizim big içre pusuda yatan *sekbân ve *san^ btrnkhn nomâyân olup [görünüp] bir ağızdan "Allah!" diye kûilâr [kâfirleri üze^ ne hücum «tiler Henüz kenara yanaşmamış gemiler yine alarga olup (açılıp], içj^ garn [htşka/ diyarlardan aldıktan gâret

fyağma 1 mallan ve ümmet-i Muharrırn^ esirleri üe rniümâl (dopdolu] ve ıskarça [ağzına kadar dolu] idi; amma kenara yj. nasıp da /eti olan /de geçirilen] »şaykalara garîb gazi yiğitler dolup kürek çekerçj, alarga olan '{arkalara âmân zaman vermeyip on iki paresini [parçasını] dahi [dahaj kıh eyleyip fek geçirip], o kadar ganâimle [doyumlukla] ûmmet-i Muhammed ûsç. rtsnu /rutsaklannı] paşa>*a getirip teslim eylediler. Cümle feth olunan [ele geçiri. Jen] •fırkatalar Varna Kalesi [Kalesi] limanına gönderildi. Paşa dağlarda olan "re'a yi vr "berfyia "fermanlar yazıp "Firar eden [kaçan] Kazaklar onların olsun!" buyur d ular. Babilik Varna şehrini Rus-i menhus [uğursuz Rus] elinden halâs edip [W ranpj, yedi yûz Kazak'ın beş yüzü *esîr [tutsakj, yüzü kelle paça (kellesi kesildi) yüzü de guzâta [gazilere] ihsan olundu [bağışlandı]. Bizden ancak yirmi adam kadar şehîd olup hakîr, mezkûr (adı geçen] Rıdvan Halîfe ve Çerkeş Alî mecruh olduk [ya. ralandık/. Meğer bizim mukaddema (daha önce] kan yaladığımız, mecruh ok ağımız* işaret imiş.
(Seyahatname, c. 5, s. 75 86)
87. HASTALIK
Köprülü, sadrazam oluyor. - 'Ne günlere kaldık ki, Köprülü gibi bir miskin, iki öküze saman terme)* kadir olamayan bir adam sadr-ı a 'zam oldu!" - "Bre sefih, senin ne haddin vardır ki KÎr-ı miran tt vezirlere dil uzat irsin!" - Köprülü*den gelen mektuplar. - Köprülü ile Melek
Akma Paşa arası biraz soğukça. - MAP hastalanıyor. - ilaçlar etki etmiyor. - A fcalar araıında kaçanlar oluyor. - Evliya Çelebi'nin düşü. - Düşün yorumu. - Hemen çağırtılan cer-rab. - Evliya'mn korkusu. - Evliya, istanbul yolunda. - Halkın ağzında Melek Paıa'ntn ölü' mü dolaşıyor. - Kaya Sultan 'tnyanında. - Paşanın sağlığına güç inanıyor. ~ Kaya Sultan'm
Başhaiman: Kazaklarda başbuğ. -NÖ.
Ribaçse: ribaça (çalakûrek). Ribaça vurmak: vargücüyle kürek çekmek, çalakûrek gitmek.

^uUdti kadınlar anıt Mıtrtaza Paja iU evlendirmek iniyorlar. - KOprUlU "Pafa merhum ^ ktÇtthtdUr?" diye soruyor. - Pafa'dan gelen mektup. - Kaya Sultan'ın Evttya'ya ar-
¦jg***,___
Ertesi gün 1067 bidayet tarihinde (1656 ekimi sonları] * Kırım Sultanı Mehmed ,0r»yHânın Çolak Dedeş *Aga nâm ulağı Asltâne-i sa'âdetten (İstanbul'da^ gelip »jOnm'* giderken paşa efendimize mektüblar getirip kıraat eyledikte (okudukla] pgja "Acîb [acâyıb] temâşâ olmuş!" diye âlem-i hayrette (şaşkınlık içinde! kaldı ve dedi I*
•Evliyâ'm. haberin var mı? Boynuegri Mehmed Paşa sadâretten ma'zûl olup Köprülü Mehmed Paşa "vezir olmuş."1 Bunun üzerine * Mühürdar Osman * Aga:
-Gör a ne günlere kaldık ki Köprülü gibi bir miskin, iki öküze saman vermeye pdir olmayan bir adam *sadr-i a'zam oldu" deyince paşa gayet gazab-âlûd olup:
•Bre sefih oğlan, senin ne haddin vardır ki *mîr-i mîrân ve *vezîr-i â'zama ze-[jjndırâzlık edersin [dil uzatırsın]?" diye elindeki hezaren değneği alarak Osman
¦Aga'yı2 taşraya çıkanp habs eyledi.
paşa gayet müte'ellim olup (üzülüp], def-i hararet edemeyerek (harareti üstünden atamayarak], Mankalya * Serdarı Gedikoglu Dişlenk Mehmed *Aga hanesinde jarsen gezinip, "Yâ Fettâh! Yâ Rezzâk! Yâ KahhârV'3 der idi.
Meğer Köprülü'den gelen mektûblarda şöyle yazmış "Gerçi seninle *harem-i 'hümâyûnda perverde olarak neşvünema bulmuşuz (yetişmişizl ve Sultân Murâd Hân-î râbiin (4. Murat'ın] *çerâg-i efrûhtelerindeniz lyetiştirmelerindeniz]. Amma bundan sonra ma'lûm ola ki taht-i hükümetinde olan *Özü *Eyâleti iskelelerinden jjurâvekasabâttan Rus-i menhus (uğursuz Rus] bir yer nehb ü gâret ederse lyağma-
Boynuegri Mehmet Paşa'nın sadrazamlıktan alınıp yerine Köprülü Mehmet Paşa'nın getirilmesi. 15 Eylül 1656/26 Zilkade 1066 tarihindedir. -NÖ.
Bu Mühürdar Osman Ağa, bu yoldaki yaranma düşüncesinin Melek Ahmet Paşaca beğenilir bir şey olmadığını bir türlü anlayamamış görünüyor. Çünkü paşa Van'a girerken Ipşir'in öldürüldüğü haberini aldığı zaman, Osman Aga yine Köprülü için söylediklerine yakın sözler harcadığından, paşanın at Üstündeyken vurduğu mücevherli topuzla hırsını alamayıp ağayı öldûnecegi sırada Van ayanla n, hünkâr kapıcıbaşısının paşanın ayaklanna kapan malar ıy la tanını kurtarmıştı. -MNÖ.
*Yâ Fettâh! Yâ Rezzâk! Yâ Kahhâr!": Bunlar esmâ'-i hûsnâ'dandır (Tanrının güzel adların-dandır). Bfez. 240. s., 5. not. -NÖ.

efil musnhab.ita (başka söyleşilere] başladık.

Hikmet-i Huda, paşa-yı deryâ-dil (gönlü yüce paşa] Vama çenginde ve kal'e Ika-]£j m'niîrvc termîminde (onanmında] baş açık durduğundan Mankalya şehrinde mi-^c-i şerifleri şikeste olup [saglıklan bozulup], günden güne bî-tâb ü bî-mecâl ota-u [bitip tükenerek], gerdânınm sol tarafında bir madde zahir oldu. Beş on günde cfd.inıyla ensesini tutup somun kadar kırmızı bir madde oldu. Kura ve kasabâttan eylerden ve kasabalardan], tâ *Erdel, »Eflâk ve »Boğdân'dan cerrah, hekim ve)]flZık fnssâdlar [usta hacamatçılar] gelip her biri birer gûna [çeşit] deva ettilerse de [iltf vcrdllerse de] asla ilâc-pezîr olmayıp [onulmayıpl, günden güne paşanın hâli nJlikeddcr [durumu üzüntü verici] olup, nice yüz ağalar hemen berren ve bahren liradan, denizden] "firari" [kaçak] mahlasını aldılar. Paşanın dahi âvâzı kesilmekle 0& [sanki] bir zenbûr-i asel [balansı! gibi sızlardı. Bir gün paşa, lisanıyla bakî (geride] kalan agavâtına [agalannı] huzuruna vasiyyet edip, Mankalya şehri haricin-u [dışında] Muharrem Sultân Mesîresi'ne defn edilmekhgini Igömülmekligini] an-
101.
Hulâsa [kısacası], cümlemiz paşanın sıhhatinden me'yûs (umutsuz] olup, gam-^ ve derdnâk [tasah ve denli] biribirlerimizle baş başa verip ceze* vü feze* etmedeyiz (dehşet ve korkuya kapılmışız]. Paşanın gerdânındaki maddeden bir şey zuhur ecmeyip. ancak ağzından burnundan cerahat [irini cereyan ederdi [akardı]. Hakîr ise püjaya karabetimiz [yakınlığımız] sebebiyle [nedeniyle] yanından bir ân mürtfek ol--j^dım [aynlmazdım].
Bir gün ale's-sabâh [sabahleyin] paşanın elini ovarken gayet müte'elhm olup, bü-p-ülûd olmak mertebesinde [ağlayacak duruma gelmiş] idim. Hemen paşa gözünü bakirden tarafa tevcih ederek (yönelterek] lisân-i hâl ile anlatıp "Evliyâ'm, bu gece ne vâkı'a [düş] gördün?" dedi.
Hakîr "Bir vâkı'a gördüm. Elemimden [acımdan] asla hatırımda yoktur, gûyâ (sanki) ki hiçbir şey görmemişim" dedim.
Pasa gayrete gelip "Vallahi büyük bir vâkı'a gördün, tez söyle" diye ilhâh ve ib-dm eyledi [üsteledi], amma za'fından [güçsüzlüğünden] sadâsı [sesi] mekes (sinek] || vızıldardı.
Hakir "Hey sultânım, vâkı'a gördün diye ne yermn edersin. Düşü sen mi gördün, ben mi gördüm? Benim gördüğüm vâkı'adan hâtınmda olan budur ki vâkı'am-da cenabınızı gördüm ki Mısr Sultânı olmuş, gayet sürür ve şâdmânî [sevinç] içindesiniz. Cümle Mısr askeriyle *Erdel seferine giderken cümle askerinizle Süleymâ-niye Câmi'i gibi bir câmi'de namaz kıldınız. *Erdel seferinden fetih ve nusret lele
551
Jarsa/ vtüihil-mzîm /ulu Tanrı hakkıyçinj salah-i haline [durumunun İyiliğine) ^ maytp seni ibrtt-i Hem için (dünyaya ders olsun diyej, âmân ve zaman vermeyCr, pire ptre /parça parça} ederim. Basiret ûzre olup »eyaletini nuhâfaza edesin yasini vt herkazida 'fermin-i pâdişâhı ûzre zahire alıp askeri besleyesin."
Ogün paşa ile tek ü tenhâ otururken "Sultânım, azîz başınız için Osman kulunuzu hapisten âzâd kıün" dediğimde, paşa:
'Öyle sefihe haddini bildirmek gerek.' Amma senin ricanı kabul ettim, şu hyuyeısmierr diye Osman Ağayı hapisten ıuak eyledi [salıverdi].
Hakir "Sultânım, meclîs emânettir. AUâhü a'lem [Tann en iyi bilendir] Köp^j Ûe aranızda sehl [azıcık] bûrûdet [soğukluk] var. Zîrâ, zamân-ı sadaretinizde * Anadolu •Eyâletini ihsan edip on yedi gûn sonra Bektâş *Aga ve Çelebi *Keth.u^ igVİstyla Kütahya'da ma'zûl eyieyip [görevinden alıp] durdunuz. Köprülü hayli § mân serseri [başıboş} gezdi, lütl ile dâima mektûb-i dûrer-bârlannızda [inci mektuplarınızla] Köprülüye iltiyâm ve teyemmünen [uzlaşıcı ve uğur sayara^ tazim ve tekranllct {saygı gösterici} şeyler yazın" dedim.
Pasa "Be/î /evet] Evliya, öyle gerektir; zîrâ *mühr kimde ise Süleyman ody Hususan [ayrıca] bu koca Köprülü şâir »vezir-i â'zamlara benzemez. Feleğin ç0k germ û serdim [acısını tatlısını] görüp, fakr ü faka şedâ'idini [yokluk yoksullu^ sılonfilarını] çekmiş, birçok seferde umura vuküf-i tâm [eksiksiz bilgi] hasıl ey|e yip ahvâl-i ileme vâkıf (dûnyanm durumlanndan haberli] olmuştur. Merhum Has. revftsa *mûhrileBağdâd üzerine *serdâr-i mu'azzam olup giderken, bu Köprülü Hosrev flaşa ile Bağd&d altında bile [birliktej ve 'hazinedar idi. Bunun re'y û tedbîr, i rezîmyle [sağlam düşünce ve önlemiylej Hemedân, Dergezin, Erdebil, Şehribân Mıhribân şehirlerine vannea [vanneaya dek], diyâr-i Acem alan talan edilmiş idi Hamd-i Huda* *sadr-i azam oldu. Gerçi gazûb ve lecûcdur [öfkeli ve inatçıdır], arn. mi "H-hubbuîfâh ve'l-bugzu'llâh" [Tann sevgisi ve Tanrı düşmanlığı] mazmunu Ûzre hareltet eder ve Anadolu 'vilâyetlerinden *sekbân ve *sanca haşerâtmm vücûdunu hldınr, 'sikkeyi tashih ederek [ma'deni parayı saglaştırarak] tedahülü ref edip [ödemelerin enelenmesini kaldırıp], kara seferlerini açarsa bilirim ki ahvâl-i devlete nizâm (düzen] verir bir zâttır. Zîrâ, rahneler [gedikler] yer yer görünmeye başladı Ey Evliya, görürsün bu Köprülü idâre-i Osmânî'de [Osmanlı yönetiminde) evüd û ensûbıyk [çocuklan ve soylanyla] ne işler görecek. Eger sen veya ben sag kalırsak görülür neler zuhur edecek [ortaya çıkacak]. Hemen dediğin gibi Köprülü ûehMizmdegâriicdip Hyi geçinip], 'eyâletimizde bir hoş hıfz ü hirâset [koruyup kollama] ûzre olalım" dedi.
SEYAHATNAME

geçime te üstünlük? haberden gelip cenâb-t şerifiniz dahi sefere gitmeden fe,-.^1;iliii> /vazgeçerek.: Süleymâniye Ctoü'nn termîm ve ta'mir eylerken {onarıp *ofc*nnna dediler ki 'Efendim, bu Süleymâmye Cami'inin termîm ve ta'mlri ahv^jj cm /onarım dunımlarauj varın Evliya Çelebiden sual edin. o alâ [ivil bilir; <w »t*nyk amel edip [onun yorumuyla is görüp] camii ma'mûr eyle [şenelt] ı »ifa "adan hatırımda bu kadar var."
fiasa hemen sehl /azıcık! cin havliyle kelimi t [sözj edip:
"flbene Evüya bu vaJa'anın tefsiri {düşün yorumu} sendedir. Ben de vakıa fûrdta ki. bana Bvfiyfdan yaran gördüğü vakıayı su'âl eyle' dediler. Onun
"ida 'Çin
ana fecim re dhlh eylerim /üstelerim/. Tez, vakıanı ale't-tertîb kale getir [sırasiy' b dut getir? »e bu niyete El-F.itiha!" deyip üzerime üfledikte Huda âlim (Tanrı bt br} üzeruudeu kesafet (ağırlık] gidip, Aristo-nihâd [Aristo yaradılışlı] bir 4^1 Woifaj gjbt oldum. Gördüğüm {gördüğümü} rnin evvelini ilâ-âhirihi [başından mma dek} barınma butûr etmekle [anımsarrıarnla} "Allâhû Ekber!"diye zânû-be-zânt, fdız dize/ bi-smıllih ile bed'-i kelam edip [söze başlayıp}.
"Sukimra. hayr ola! Bu gece vakıamda [düşümde} cenabınız ile cümle agav¿t duacılarınız Mur'da imişiz. Onun iç kalede [kalede] Süleymâniye Cami 1 nâirund* [adında] bir cami' var imiş. Nice bin pir 0 cevân [yaşlı ve genç] sultânıma gelip "Sultanim, bu Süleymâniye Câmü mihrabının sol cânib duvarı şişip taşraya dek mûnhedim ohıyor {vtkılryor]. Mütevellisi Şeyh Ahmed *Aga, kayyûmu Evliya Çek-bi bu cimi'in harâb olduğun hâkime bildirmekle yıkılıp haraba müeddî olur (yol, açarj. Rızâen Iıüâh [Tann rızası için] sen keşf edip bir hâl ile bu Süleymâniye Câ. miTnı tennim ve ca'mir eyle [onarj, tâ ecel-i müsemmâna {belirlenen ecelinej dek Mısr şehrinde hâkimül-vaktsin [vaktin hâkimisin]; bu iş sizin başıruzdadır. Rfız-j mahşerde [mahşer gününde] bu 'vakfallâh [Tanrı vakfı] sizden su'âl olunur* diye sultanıma bildirdiler."
Vakıa [duş] buraya geldikte paşa "Bre oğlancıklar, beni kaldırın" dediğinde *gu-lamlar kaidmp câmehâb (yatak] ûzre oturtup, etrafına yastık dizdiler. Paşa oturup cân kulağıyla vah ama "Ey Evliya, dahi söyle" dedikte hakir:
"Sultânım, bir al ata binip cümle agavâtmız ile câmi'-i Süleymâniye ahvâlim sultânıma ilâmeden (bildiren] adamlar ile Mısr'm iç kai'esindeki Mısr Şehrinin cena" [bútúnj Vyin ve eşrafım cem' ederek [toplayarak] tamir ve termîmi (onarımı) için günâgûn {çeşit çeşit] müşavereler ettiler. Kimi, 'Minaresi havaledir (yüksek! - yıkalım!" der, kimi 'Kubbesi büyüktür, küçük edelim!' der; kimi 'Eğri olan yerleri-ne bordınar direkler ile paye edelim [ayak yerleştirelim]!' deyip nice gûitügu
552
MELEK AHMET PASA DAtRESlNOE
, (tttler. Asla ve kati IkesınUkle] bir cevâb-i mütıiic \ sonuç landıncı bir yanıtl jdüei Gördüm ki bu ccm'ıyyet-i kobra içinde (büyük toplulukta!, merhum
><r< ..^n elinde Sultân Süleyman Hân'ın ihsan ettiği arka kaşağısı Üe cami* içinde
r -kıp. câmi'in ba'n yerlerini tamir ve termîm eder şekilli işaretler edip
f tnçımında işaretler koyup], tni'mârUk eder şeklinde camiin harâb olan yer-
, js^cnr. Hakir dahi cenabınıza 'Sultanım, sultânım, şu eli arka kasagıU adam
pederimdir. Um-i ml'mâride mühendis-i lft-naztrdir (benzersizdir}, bir kere
* gu'jl buyurun' dedim. Cenabınız "Var, pederinizi çağırın'.' dediğinizde ft'l-hâl
^\\n) vanp, pederimizin destini bûs edip [elini öpüp], sultânımın huzuruna gel-
jelfim verdi, aleyke alıp buyurunuz ki 'Baba, bu câmi'in hali nice olur?' dedi-
^ ped^dm 'Bi-emri'llâh asandır [Tann'nm buyruğuyla kolaydır}. Hemen buna çâ-
jjfii ki bu cami' büyük bir binadır, değme rahne [gedik] ile yıkılmaz, amma
Mgi eyyam ile [günlerin geçişiyle], şiddet-i şita te'sîrinden [zorlu kışın etkısin-
, kıbk yüzüne bir rahne gelmiş, öyle olur. Buna ilâç oldur ki bu cami' kıble ta-denı
t*
eğilip bel vermiş, kıblenin ardında bir derince hendek kazıp ta içinde sular anda iki arşın iyi temel bırakıp ve câmV içinde olan *huddâm cemâ'atlere
yedirip, kisveler [giysiler] verip, bi-emriTlâh-i teâlâ [ulu Tann'nm buyruğuy-1 cami' geri gelir, su çıkan hendeğe, yerleşir. Ömrü oldukça, ila-maşallâh vhbed" [sonsuz] olur. Buna ilâç budur, gayrı [başka] çâre olmaz. Bu benim canım
5İni [canımın parçasını], ciğer kuşem [ciğerimin köşesi] oğlum, seyyah i gezgin} •nedim-i âdem [insanlann arkadaşı] Evliyâ-yi bî-riyâyı [içi dışı bir EvUya y\} \s-jjpjjul'a alcl-fevr [çarçabukl gönder, câmi'in levâzunâtına mûte'allik, ta'mir ve ıeî-jpira*13 (onaruTilanna] ait eşya ile hekim-i hâzik [uz hekimler} ve kâr-gûzâr [beceri adamlar getüre* diye pederimiz bu şâfi [sağaltıcı] haberleri vererek, dest-bûs jdip (d öpüp) selâm vererek gitti, işte efendim bu gece gördüğüm vâkı'a }duş} budur" diye lakrir edip [söyleyip], hâmûş-bâş oldum [sustum].

Hemen paşa derûn-i dilden [gönülden] bir kerre ""Yâ AMhl* deyip, bıemr-\ Hudâ telkinden a'lâ [daha iyi] zebana [dile] gelip şu sözleri söyledi:
•Dinleyiniz canım, bu vâkı'ada Mısr Şehri dedikleri benim vücûdum şehridir. Süleyman Hân Câmi'inin kıblesi yıkılıyor, mütevellisi Ahmed *Ağ>a ve kayyûmu Evliya Çelebi hâkime bildirmiş dedikleri biz Süleyman Hân'ın * hareminde perverde. olup (beslenip] vücûdum câmi'i, onlann hayratı; kıble, yüzüm; mihrâb almmdır; hâlâ yüzüm ve alnım şişliğidir. Mütevellisi Ahmed *Ağa benim, ki vücûdum câ-ouinin mütevellîsiyim. Benim vücûdum hizmetkârı, kayyûm Evliya ÇelebVdir. Vücûdum , müteallik şâfi [sağaltıcı] haberleri hâkime söylemez dedikleri, bana söyle-
553
SEYAHATNAME
mrdigıdjr. Cûmk *n>-an-i Mısr meşveret edip de bir müritle cevab fsonuçland,^ yanıt/ vermedikleri, benim agnvfit gartblerim, **Aga Efendimize ilaç nice olur?' ^ ye müşavere edip rf/em-f hayrette /şaşkınlık içinde/ kaldıklarıdır. Kıble dîvan u wnİ yıkılıp bel vermiş dedikler, yüzüm şişip belim eğri olduğudur. Ahir [soı,-da/, ben Eviîyd seni oğlum gibi sevdiğimden senin pederin bizim pederimiz i|c dünyâ ve ahıret kardeşi ve ÖzdemirogJu Osman Pasa ile sefer yoldaşı olduğu eCj] den fo/dugundan dolayı] pederin göründü. On/ara su'fll olundukta 'Bi-emrilljL
Asandır, bu camim kıble tarafı eğilip mûrûr-i eyyam ile kıble yüzüne bir rahne
gel.
miş' dedikleri hâlâ {şimdi} ben İhtiyar olup [yaşlanıp], kıble yüzüm eğilmekle
Um /ca/dırnmaın. 'Kıble ensesine bir hendek kazın, hendek içinden su yerine ceta)^ çıka ve ol hendek iki ayda iki arşın temel' oldur ki bu yaranın İçine İki ay fltj|]er iş/etmenuzdir. 'Camı* içindeki hüddamlara ta'âm yedirin, kisveler giydirin' dedig buvûcüdum câmVinin içinde olan ruh, can, safra, sevda, balgam, ahlat, kudret v„
kuvvet za'fidir /güçsüzlüğüdür/. Onlara perhiz ile ta'âm yedirip taze cân bulmak fe* retîdir. 'Bi-emri'hah ol yanlan hendeğe cami' gelir yerleşir ve cami' yerini bulur' dediği ol yanlan yerden şifâ bulup ke'l-evvel [eskisi gibij olur. 'İlâ-maşallâh bu a. mi' müebbed o/ur* dediği, ece/-i müsemmamıza [belirlenmiş ecelimize] değin mu. ammer olmamıza [yaşamamıza] işarettir."
Paşa vâki'ayı bu yüzden tefsir ettikte [yorumladı ktaj huzzâr-i meclisin [ton. /anada hazır bulunanlannj sagîr ve kebîri [küçüğü ve büyüğü] hayrette kalıp, ^ güşt-ber-dehen oldular [parmaklan ağzılarında kaldı]. Cümle ağalar dediler ki:
"Canım, bu vâki'ayı Evliyi Çelebi söyledikçe paşa taze cân bulup söz anlatır o|. du ve söylemeye başladı. AÜahü ekber acîb ve garîb [tuhaf ve garip] sırr-i Huda'dır [Tann sırrıdır]." Pasa sehl [azıcık] ifnkât buldu [iyileştij. Herkes şâdmân [sevinçli] olmaya basJadıîar.
Hemen 61 esnada pasa "Bu vâkı'amn ta'bîri gelip zuhur etsin [yorumu gelip orta. ya çıksın], tez bana bir cerrah getirin, ensemdeki bu maddeyi yardırayım!" dedi.
Hakirin cân başına sıçrayıp "Sultânım bu vâkfa tâbiri [düşün yorumu] öyle değildir; siz aksini ta'bîr ettiniz. Aziz başınız için, bu vâkı'ayı ben gördüğümden dolayı şimdi enseni yardınrsan, Allah göstermesin, yaran müştedd olursa [azarsa], Evliyâ'mn gördüğü vâkı'a ile pasa yarasını yardırıp helak oldu [öldü] dîye hakiri âteşe yaktırırsın, 'Senin düşünle böyle etti, yoksa olmazdı' diye tenim kebâb ettirir, sin; ne cennette, ne cehennemde, ne A'râf ta ve ne Gayyâ'da ve ne Derk-i esfel'de1
inanışa göre A'râf, cennet ile cehennem arası; Gayya, cehennemin beşinci katındaki korkunç kuyu; Derk-i tsfel cehennemin yedinci ve en alt katı. A'râf için ay, bkz. 230. s.. 1. not.-NÛ.
554
MELEK AHMET PAŞA DAİRESİNDE
555
fjni kalmaz!" dediğimde pasa-yı âkıbct-endîş (sonucu düşünür paşa i: -Tez *dîvfln efendisini çağırın, gelsin!" dedikte, efendigile:
-Tez, *sadr-İ a'zama, dflrü's-sa'ade ağasına, Kaya Sultân'a, Kapı •Kethüdası Zûhdî gfendi'y6 sıhhatte olduğumuz mektûblarını yazıp, Evüya'ma altı "menzil beygirleri
cl3lri ver" dedikte al c'I-acele [ivedilikle] mektûblar yazılıp, hakir dahi pür-silâh âmâ-olduğumda [hazır olduğumda] gördüm ki bir cerrâh-i cellâd-misâl İcellat gibi bir cerrah] gelip, âlât ve bisatmı [âletlerini ve takımlarını] paşanın yanına koydu. Pasa jjahi tahrîr olunan [yazılan] mektûblar ile hakire harcırah iyottuk] üç yüz altın verdi, pest-bûs ederken (elini Öperken] hemen cerrah paşanın ensesine [arkasına] bî-bak û pî-perva [korkmadan çelcinmeden] geçip, beş parmak mikdârı ensesinin solundan bir yaka açtı ki, Allâhü a'lem [Tanrı en iyisini bilir] haşyet (korku] içinde kaldım. Kâse dolusu leş gibi kokar sarı cerahat lirin] cereyan edip lakaph parça parça çürük etler çıkınca hemen paşa "Elhamdü H'llâh [Tanrı'ya şükür]!" diye gözünü açtı, uMahkalya şehri fukarasına on *kese bezi olunsun [dağıtılsın!]" buyurdu.

Hakir dest-büs ederek [elini öperek], ruhsat lizin] alarak 'ılgar ile Mankalya'dan »menzil beygiri ile üç *gulâmmu alıp Sangül, Gelincikli, Hashcakh karyelerine [köylerine] ve Pravadi Kalesi'ne uğrayıp *menzil beygirleri değiştirdik. Lisân-i halkta (halkın dilinde] "Melek Paşa ölmüş" diye bir haber vardı. Hele halka "Paşa sıhhattedir" diye haber verdim. Andan [oradan] Cenge Karyesi'ne [köyüne], Aydos Kalesi'ne, Fakılar Karyesi'ne, Kovanlı Karyesi'ne geldik. Buradan Kırkküise'ye gelerek * menzil beygirleri değiştirdik. Burada dahi paşanın sıhhat haberim halka i'lâm edip [bildirip], andan Pmarhisâr, Uzunhacılar, Kösdemir karyelerine. Çatalca Kasabasına uğrayıp Topçular rabıtasına [kavşağına], üçüncü günü Kaya Sultân'a vârid olup [ulaşıp! paşanın mektûblannı ve sıhhat haberini verdiğimde: "Hâni paşanın kendi hattı?" dediklerinde:
"Paşa gayet şikeste-hâl [çok güçsüz] ve meksûr-i per ü bal Ikanadı kınk] olduğundan, kendi kalemiyle yazmaya muktedir olamayıp, i'timâd etsinler diye beni üç günde sultânıma gönderdiler. Sultânıma *Eflak, *Bogdân 'hazinesiyle yetmiş 'kese gönderdi. İnşâ'allâh sekiz günden 'hazîneniz dahi vâsıl olur [ulaşır]" dediğimde sehl [azıcık] i'timâd edip hazz etti [hoşlandı]. Amma *musâhibeler, "Elbette paşa ûktü" dediler. Meğer efvâh-i nâsta [halkın ağzında] paşanın öldüğü şayi' olup lyayıhp], Kaya Sultân'ı Kara Murtazâ Paşa'ya nikâh etmek sadedinde [niyetinde] imişler. Bunun üzerine hakîr yetişip varmışım. Hemen sultâna yemîn edip: "Bre efendim, paşa hayâttadır. Sultânımdan bir cerrah, hekim-i hazık [uz hekim] ister. İşte mektûblar, nazar edip i'tikâd edin [inanın]1' diye feryâd ettim. Asla ve zer-
SEYAHATNAME
da
re kadar İtimad ve i'tikad etmediler [güvenmediler ve inanmadılar). He yine adara suvar olup kapı - kethûdâsıylfl Köprülü Mehmed Pasa fausfo^ ^ dcst-büs ettim [el öptüm).
'EvİIya, paşanızdan mı gelirsin? Pasa merhum olalı [öleli] kaç gOnda*, hakir:
*Aüâh ırag [uzak] eylesin, paşadan üç gündür aynlalı. işte sultanıma ve « sa'âde ağasına mekruhları" diye mektubunu destine [eline] sunduğumda ki» rrM:
"H-hamdû IfHâh [Tann'ya şükür] sıhhatte imiş. Hay gidi avratlar, henw yayı bir kocaya dahi vermek için fakır Melek'i öldü diye nice güftügülar IdedjjJ^ (arj ettiler' dedi. Bu mektûblan *Telhîs Ramazân ile hakirle beraber sa'âdç^ dişâha gönderdi. *Yah Köşkü'nde huzûr-i pâdişâhîye [padişah katma] varıp ye tügümde pasanm sıhhat haberini bildirdim. Pâdişâh-i hakîm [bilge padişah] p^^" hayatta olduğundan hazz edip [hoşlanıp], hakîre yüz on altın ihsan edip ^ raknkta *kızlaragasırun mektûblanm dahi verip, taşra çıkarak yine Topçu^ rayı'nda Kaya Sultân'a gelip perde-i zenbûrî altında hakîr ile sa'âdetlû pâdişâhın güna [çeşit] kelâm ettiklerini istimâ' edip [dinleyip] paşamn zaî-t hâlini [güçlüğünü J su'âı ederken [sorarken] Karadeniz'den muvafık eyyam ile [uygun hav-^ ûç günde Uzun Ömer ReVin gemisi gelip mektûblar ıçînde paşamn kendi hattiyia "El-hamdü HIlâh sıhhatteyiz" tezkeresi çıktı ve yine cerrah hekim istemiş. Bi zahire ve metâ-i günâgûn [çeşit çeşit mallar] göndermiş. Bu kerre
gemi
•sultan hakîre
i'timâd edip, ih yüz *sikke-i hasene şerifi altın ve bir semmûr [samur] kafası ve hanemize muttasıl bir haneyi seksen yedi bin akçeye alıp, hüccet [belge] ve *te messüklerını/senetlerinij hakîre ihsan eyledi.
Ol gün Cerrah Haçilyanoglu'na bir *kese * kuruş harcırah [yolluk] ve şâir verip hakîr yine Köprülüye varıp ve her a'yân ü kibardan mektûblar aldım. Köprülü \. zır buyurdular ki "Evliya, paşana söyle yalıların [kıyıların] hıfz ü harâsetine (koru-ma ve gözetimine] pek mukayyed ola. Yoksa bu hastalıktan halâs oldu amma, benim marazımdan öyle kolayca şifâ bulamaz" diye yetmiş altın ihsan edip, mektûblar ile Kaya'ya geldim. O da hakîre yüz altın harcırah ile üç aded *seyishâne yükü paşa için maarin [macunlar] ve edviye [ilaçlar), mekûlât [yiyecekler] ve melbûsât [giysiler] verdikte beygirlere tahmil olunup 1067 saferinin yirminci [8 Aralık 1656i gönü Silistre'ye müteveccihen [yönelerek] revân olduk [yola koyulduk].
(Seyahatname, c. 5, s. 93-101)
MELEK AHMET PAŞA DAİRESINDE
88. ŞÖLENLER, ARMAĞANIAR
Melek Ahmet Paşa bu hastalığı savuşturunca Silistre'yc gitmişti. Orada bulunuşken Leh Kralt'ndan, Erdel Kralı'nın saldırısına karşı yardım isteğinde bulunan bit mektupla elçi geliyor. Elçi İstanbul'a Köprülü'ye gönderildikten sonra ondan sefer buyruğu geliyor, Ordu toplanıp, Akkİrmŋ, Bender ve Hotin Üzerine ilerliyor. Tatar Hanı'nın da birleşmesiyle Rakoçi ordusu bozuluyor.
Savattan db'nffs. — Üf bin koyun ite verilen fîlen. — Melek Ahmet Pa/a'mn daveti. - Akkerman dunda karşılamaya hazırlık. — Konuklar yerleşiyor. - iki yüz tabaklık kahvaltı. — Mü'cev-ketli leğen ve ibrikte eller yıkanıyor. — Kahve ve çaydan sonra verilen hediyeler. - Aktarman t* Kırım'da destan olan filen. — Handan Uç gün daha konuk katması rica ediliyor* — "Yttk olmaz mıyız?" - "BİZ Osmanlı askeri gibi deryâ-misâl ordudan gocunmayız... Ne olsa gerek!' — Bir gütaffs Macar Üzengisi Uç kurusa, bir samur kürk on okka tütüne. — Ayrılma günü vtrilen armağanlar. — Ayak üstü verilen seksen bin altın. - Armağan yarısı. — Hanın yoldan gönderdiğe armağanlar.

Andan [oradan] cânib-i şarka [doğu yönüne] nehr-i Torla1 kenânnea [kıyısınca] gidip, bir günde Osmanlının Bender Kalesi'ne2 geldik. 1068 rebiûl-evveUmn güneşi [birinci günü («7 Aralık 1657)] olup, vakt-i asrda [ikindi vaktinde] minarelerde erfn-i Muhammedi okunmakta idi. KaVeden [kaleden] hâna3 şâdmânlıkiar [sevinç gösterileri] ve şölenler olduysa da şey-i kalîl [azıcık] hedâyâ verildi. Andan yine nehr-i Torla kenânyla [kıyısıyla] cânib-i Şarka gidip Kızılcan Karyesftıe [köyüne], ondan Hân Kışlası'na vardık. Burada yalı ağası islâm *Ağa, hâna üç bin koyun ile bir ziyâfet-i azîme edip [büyük şölen verip] hâna ve *Kalgaya ve Nûre'd-dın'e, babası hân *vezîri Sefer "Aga'ya, Süleyman Gâzî *Ağa>ya, *defterdâr ağaya, Ebû Ah-med *Aga'ya, Şîrin ve Mansurlu Beylerine, Sâhpulad *Aga'ya, Hânzâde Ahmed *Gi-jay'a, el-hâsıl [kısacası] yetmiş kimesneye yetmiş aded semmûr [samur] donlar giydirip hâna yetmiş *köle, yetmiş yorga at hedâyâ çekip, hân huzurunda kalpağın taşlayıp, baş vurup kulluk etti.

1 Torla/Turla: Ukrayna ve Moldova'dan geçip Odesa'mn güneyinde büyük bir haliç oluşturarak Karadeniz'e dökülen Dniestr lrmağı'nın Osmanlılardaki adı. -NÖ.

1 Bender: Boğdân'ın Besarabya Bölgesi'ndeki kent ve kale. Günümüzde Moldova'daki "Uğruna Kenti. -NO.

3 Kınm Hanı 4. Mehmet Giray. -NÖ.

Bu mahalde Melek Ahmed Pasa Efendimiz'den * Dîvân Efendisi p„fc Efendi gelip nice gûna (çeşitltl mamessek eşrübe [şuruplar/ ile mûnak/^ ^ Kaya Sultan yaglıklarıyla şelfim getirip:

'Buyuran^ Akkirman alanda Melek Paşa pederiniz sizi davete ntum

V

dedikte, hân:

"Davete icabet gerek, el emrû emrüküm [buyruk buyuranındır)" dedi Hân ales-sabâh /sabahleyin] atlanacak olup dururken bu mahalde hajf izin alıp yirmi sekiz aded esirimle, kırk yedi ahşa2 atlarımla, yedi *ı mâl, yedi semmûr [samur] kürk, kırk yedi aded Macar tüfenkleri ve üç ^ çu| araba kelepir esvabımla Akkirman altında

'çadırımda efendimin ^ '\N vardım. Ta'assukumdan [sevgimden] bükâ-âlûd [ağlamaklı] olup dest-bo$jy|\ öpmekte i şerefyâb old um \on uriandım /. e fel

'Evliyim, gazan kutlu olsun" dedikte, hakir:

"Bu gaza senin himmetinle olmuştur efendim. Zîrâ ibticlâ' kâfire imdâd*

•Eflâk ve *Bogaan askerini kırıp, sair düşmana dahi ondan ibret aldıran ^

^e %h

"esir

ve beş tüfenk he^

kofçi'yi imdâdsız bırakan sizsiniz" deyip paşaya be

kerek *haymeme varıp istirahat ettim. Hamd-i Huda sâlimîn ve ganimin fa™ ^ ve doyumlukla] orduya varıp cümle ahibbâ ve dostân ile [tamdık ve dostla] %

rûştûk.

Ertesi günü a/es-sabâh Melek Ahmed Paşa Efendimiz cemi' [bütün] askeri^ iş eri agavâtma [ağalarına] pâk ve müsellâh [temiz ve silahlı] olmalarını emr ^ "istikbale hâzır olasızl" dedi.

Evveli [önce] Melek Ahmed Paşa, hâna Akkirman'dan cevahir ve * murassa' CyCt [i, cevahir 'raht ve 'gaddâreli, altın zencîrli bir siyah küheylân at ile 'kethüdası Vt bir de 'dîvân efendisini ve kapıcılar *kethüdâsıyla cümle üç bin güzîde (seçme) pür-silûh küheylân atlı ağalarını, yetmiş bayrak 'sanca ve 'sekban iie istikbâ(e gönderip, onlar hânı getirirlerken paşa dahi 'Yanık Kalesi canibinde kendiye ı^. te'aüik revabi'iyle hânı karşıladıkta, hemen hân attan piyade olup birbiriyle aglaşlp öpüştüler. Yine atlanıp at başı beraber hân ile kendi otağlarına gelip, hân otağda meks ederek /kalarak], Kalgay ve Nûru'd-dehr kalıp, Sefer Gâzî 'Vezîr 'kethüdaya kondu. Hânın 'iç ağaları paşanın *iç ağalan içinde kalıp, paşa kendi *gulâmlann.

1 Akkerman: Dniestr İrmağının halicinde, batı kıyısında yer alan kent. Günümüzde Ukray-na'daki Bilhorod-Dnistrovskiy Kenti. -NÖ. 2 Alaşa at: Eyer vurulup alıştırılan at. -NÖ.

(ln0 h&na yoz aded pak *gılmûn-i hâssa ta'ym eyleyip, paşa kendi otağının gayrıya [|j;işl<nsmal gidip, cümle Mansûrlu ve Şîrîni! ve "kapıkulu ağalan ve gayrı mirzamı dahi ağalara kondurup tatyîb-i hâtırlarıyla (gönüllerini almaylal mükayyed oldular (uğraştılar!.

paşa hemen ol sâ'at yine hân yanına varıp, tahte'l-futûr (kahvaltı) nâmında iki yüz fagfûrı [porseleni tabak mümessek hamîreler (reçelleri, emleç ve kebbâd liri U-tnoni. kabili [limon çeşidi, helllc] ve helile (limon çeşidi] ve gülbeşeker Igül reçeli] ve mu'anber [amberlil ve hâmire-i benefşe [menekşe reçeli] ve hâmire-i zambak (zambak reçeli 1 ve hâmire-i tirfil [yonca reçeli] ve hâmire-i şakayık [ayıgülü reçeli) ve yetmiş aded enva' [çeşidil mümessek lmiskti] reçeller tenâvûl olunup (ycnilipl, undan (ondan sonra] gûnâgûn [çeşit çeşit]

meslûka (kaynamış 1 çorbaları ve gûnâgûn mümessek hoşâblan (hoşafları] içip, ba'de't-ta'âm (yemekten sonra] mücevher leğen ve ibrikler ile eller yıkandı. Kahve ve şurûb ve çay ve badbân içildikten sonra gülâb [gülsuyu 1 ve buhurlar verilip ba'dehû (bundan sonra] paşa, *hazmedâra işaret edince cümle hedâyâ huzûr-i hâna [hanın önüne] geldi. Paşa:
"Hânım, hayr-makdem (hoş geldin), gazan kutlu olsun, hemîşe [her zaman] böyle gazalar edesin. Hoş geldin, safâ geldin, yüzüme basageldin. Zira bir mücâhid şâh-i kâm-kârsın (isteğine ulaşmış şahsın]. Pâdişâh-i Osmânînin [Osmanlı padişahının) fermanını edâ edip [buyruğunu yerine getirip], dîn düşmanından intikam aldın" diyerek hânın başına bir zî-kıymet [değerli 1 *sorguç-i şâhî soktu. Ûç kuhey-lUn at, biri güyetü'l-gâye [son derece 1 'murassa' ve mücevher eyerli idi. Hânın beline bir sungur demirli, 'murassa' ve mücevher gılâflı [kılıflı] kılıç, bir cevahir ¦çarka [giysi], 'tîrkeş, bir cevâhirli Sultân Murâd-i rûbi 14. Murat) kuşağı, bir mücevher 'murassa' hançer, bir semmûr [samurl kürk, birer kat dona ve gömleğe varınca zer-ender-zer [baştan aşağı yaldızlı] esvâblan [giysileri] huzûr-i hâna koyup, ¦Kalgay Sultâna, *Nûre'd-dîn Sultân'a, 'Şîrîn Beyi'ne, Mansûrlu Beyi'ne, sücüt mir-zâlanna, atalıklara, ot agalanna, hân 'veziri Sefer Gâzî 'Aga'ya, yalı ağası İslâm 'Aga'ya, Dedeş 'Ağa'ya, Karış *Aga'ya, Ebû Ahmed *Aga'ya ve'l-hâsıl [kısacası] on yedi aded semmûr [samurl kürkten mâ'dâ yüz yetmiş aded kuşaklık zer-ender-zer *hil'at-i fâhireler giydirildi. Karaca ve 'kapıkulu agalanna mertebeli mertebesince [derecelerine göre] 'hil'atler giydirilip, sultânlara ve mezkûr ağalara birer at verildi. Nice mirzalara zırh, külah, kılıç ve 'tîrkeş verilip, ol gün üç yüz koyun kebâb ve elli kazan pilav, zerde ve çorba ve yetmiş gûna [çeşit] ni'met [yemek] ile altı bin sahan ta'âm-i gûnâgûn [türlü türlü yemekler], elli bin ekmek ve simât-i Muhammedi [sofra] yetmiş yerde döşenip, Akkerman çayırları üstüne kebâb, pilav ve yahni

serilip, Tarar askeri biribirine girdiler ve yedi günlük ta'âmı bir günde yty, far. zerde ve çorbayı kalpaklarına kadar doldurup koğuşlarına götürdüler. ^ ' fet hâla Akkerman ve •Kınm'da dasitandır fdestandır].
rBa'de'z-ziyâk {şölenden sonra] bu mahalde Bucak "Tatarlarına ve cümle aı, lanna destur [izin] verilip yerli yerlerine gönderdiler. ^*
Han hazrederi Akkerman alanda seksen bin askerle yalnız kaldıkta pa^ . âTîsâna [şanı yüce hana] üç gün üç gece kalmasını rica edip: "Hân'ım, n"ola kalalım' dedikte, Hin:
"öyle amma kardeşim, size bu *Tatar askeri bardır {yüktür]" dedi. Pasa "Hân'ım, siz berekatımzJa geldiniz, biz Osmanlı askeri gibi derya.^.
""HİS*!
İdeniz gibi} ordudan gocunmayız, ne olsa gerek!" dedi.
Andan /ondan sonra] *Kınm askeri Âl-i Osman [Osmanlı soyu] ordusun^
ve erzakını ve a-faymet [değerli] akmişe-i fâhiresi [ağır kumaşlan] ve gûn^' pençe-i âiîıâb [çeşit çeşit güneş pençesirıi andırır] esîrleriyle [tutsaklanyla] paşa n kerini ve Akkerman halkını öyle ganimet ettiler [yağmaladılar] ki ta'bîr olu», fanlatıimaz]. Bir gümüş Macar üzengisi üç *kuruşa, bir semmûr [samur] kürk *kryye duhâna [tütüne] ftîrûht olunmaya [satılmaya] başladı.
Hân hazretlerinin üç gün ve gece misafir olması muhakkak olunca (kesinle^ pasa, 'Vekilharç Boşnak ibrahim * Ağayı huzuruna çağırıp:
•Beher yevm [her gün] ikişer kerre yetmiş yerde ta'âm ve simât-i Muhammtf de [sofrada] ellişer bin ekmek ve beşer yüz koyun, ellişer sığır, onar at kul^ [tayını] ve yirmişer at etini kebâb pişirip, onar kazan yahni, onar kazan pflav onar kazan karanfilli, aselli [ballı] mûmessek zerde, onar kazan pirinç çorbası pfa rip, bunlardan başka 'Tatar Hâna rûzmerre [her gün] üç kerre otuz yerde simât-i Muhammedîler çekip her simât [sofra] üçer yüz sahan olmalıdır! diye emr û %. mân eyledi.
AİE'l-umûm [genellikle] hân ve tevabi'ine fadamlanna] paşa ve agavâtımn *hay. me ve *hargâhlannda mezkûr m met-i nefîseler [nefis yemekler] ile üç gün üç gece iyş û işretle [yiyip içmekle] azîm riâyetler edilip [büyük saygılar gösterilip] sohbet-i *hâssJar [içten söyleşiler] oldu. Yine böyle iken paşa efendimiz hâna ve *Kalgay ve Nûru'd-dehr'e birer semmûr [samur] don ve birer bohça esvâb, birer *yelkendez gümüş çullu küheylân atlar hedâyâ verirdi.
Üçüncü gün ki oldu, ba'del-fetûr [kahvaltıdan sonra] zuma ve kus [kös] dövülüp, cümle [bütün] *Tmr askeri Torla Nehri [Irmağı] geçidi başına gidip, hân haz-ret/eri kendiye yakın ağalan, kapıkullanyla paşa yanında kalıp, paşa ile hân vedâ

1 Mârûdî: Marudi, Malezya'nın (bugünkü Malaysia) kuzeydoğusunda bir kent. Öd ağaçlanyl-ûnlûdür. -NÖ.
2 Gücerât: Gujarât, Hindistan'ın kuzeybatısında, Pakistan'la sınırdaş eyalet. -NÖ.

esnasında paşa, hâna bir *kese alım harcırah lyollukl ve beş •şamama anber-l ham ve on 'okka öd-i Mârûdî1 (Marudi ödü, öd ağacı), yüz çift mûnakkaş (işlemeli) Kaya Sultân yağlıkları, hânın beline yine bir mücevher zerrin lakunlıl kemer ve bir hançer, bir kat libâs-i fâhir, bir semmûr lsamur! libâçe-i nâdir laz bulunur üsılûkl verip ta'zîm ve tekrîm eyledi. Tefârik ve nevâdir [az bulunur ufak tefek armağanlar] losraından dahi zî-kıymet [değerli] beş bohça kâlâ-yi ziba [güzel kumaşlarl ve altın ev&ni takımından buhurdan, lüledân, şem'adân [şamdan], sîm [gümüşi sini, on aded sîm sahanlan pîşkeş çekti ve yine *Kalgay Sultân'a, *Nûre'd-dm Sulıân'a, Sefer 'Aga'ya birer kat siyâb-i nazif (temiz giyecekler], birer semmûr [samurl postu kaplı diba (canfes kumaştanl *hü"at-i fâhireler ihsan olunup, huzurlarına birer bohça zer-ender-zer (baştan başa yaldızlı! dîbâ, şib [telli bürümcek], zerbâf [sırmalı kumaşl, çâr-kûşeli (dört köşeli baş bağlama bezi], çârbâf [dört köşe dokuma] ve her bohçadan kadife ve kemha (ipek kumaş] ve hârâ [hareli, yanardöner kumaşl, dârâyi, si-reng (üç renkli ipekli kumaş], Gücerât2 zertârîleri Isırmalı kumaşlan] ve köşe desturlardan (sarıklardan] bir külçe verildi. *Kalgay Sultân, 'Nûre'd-dîn Sultân, •Vezir Sefer 'Agahın başlanna paşa kendi eliyle bir çelenk [*sorguç] sokup:

"Ogullanmız, şâir [öbür] seferlerde de bu çığalarla [sorguçlarla] gözükûnl* buyurdular.

Cemi' mirzalara, boy beylerine, kapı kullanna, karacılara yüz aded kuşaktık zer-döz Isırma) ve elli çift *hil'at-i evsat [orta nitelikte * kaftan], yüz çift *hü'aı-i cdnâ [sıradan 'kaftan], yüz yetmiş kerrâke [üstlük], *çuha cepkenler ve *hil'atler giydirilip, ba'dehû [ondan sonra] gülâb (gülsuyu] ve buhurlar [tütsüler] verildi.

Ba'de'd-du'â ve's-senâ [du'â ve övgüden sonra] hân kalkacağı zaman, paşa koltuğuna girip *otag babına [kapısına] dek piyade giderken, hân hazretleri paşaya •Rakofçi Kral'm * taburundan alınan * Vezir *Keminyanoş ve *Apopi Mihal'ı hediye olarak verdikte, paşa:

"Efendim, aldım kabul ettim, fakat sonra * vezir-i a'zam duyup bunlan benden ister ve *Yedikule'de habs eder, bunlardan bana ne faide?" dedikte Hân:

"Sözün doğrudur" deyip *gulâmlanndan Necat ve Şâhpulad adhlanna: "Şu kökleri getir!" dedi ve o esnada ayak üzre paşaya seksen bin altın verip paşa dahi "Ze-hiy [ne güzel] zahmet, Hânım!" diye altmlan kabul eyledi.

SEYAHATNAME

Kendisi dahi hana kuzas (deniz aygın} neslinden {soyundan] safinatül-ciyad.

isoylu atlar gtbiİ bir esb-i sâbA-reltâr lycl gıdışli bir at] verdi ki zer-ender

[bastan basa yaldıza) müstagrnk [bürünmüş] bir mücevher zeyn [süs] ve *m\o^

ve zerrin 'raht-î sim (yaldızlı gümüş at takımı] ve mutallâ bi'z-zeheb [alun yaldu)" VifcJbıyla, 'murassa' •gaddâre ve topuzuyİa atı hânın altına çekti; hân dahi bifc.^ kib suvar oldu füzengisiz bindi]. *Kalgaya, *Nüre*d-dîn Sultâna ve Sefer dahi birer mebrüm {egirilmlş} kadife eğerli ve sîm rahtlı [gümüş takımlı], çuilu *yelkendcz adar keşide kılınmakla [çekilmekle] süvflr oldular [bindiler], *u zaskert, 'Şirin Beyine, Sücüt ve Mansûrlu, Ar kanlı. Dairh, Mankanlt, Arşlardı, r. banıı, Doyla, Nevrûzlu, Orakh, Şayraktı, Yaman Sadaklı beylerine. * Defterdar w lam *Aga ile Yalı agast islâm Mga'ya, Sübhân Gâzî *Aga'ya ve * kapıkulu Vjâu^ dan atalıklara, emeldaşlara. Olanlara Karacılara, ot ağalarına, bardak mirzalar^ yurt atalarına ve sair tş erlerine, hâsılı [kısacası] bunlardan mâ'dâ iki yüz on bir ^ ter efnlda adar verildi.

Han bu hâli görünce paşaya "Ey kardeşim, efendim paşa hazretleri, bu bize

îolt

ilüİâıur ve ne zahmettir, ikrâmkârhk ettiniz" dedikte paşa-yı zî-şân-i hâzır-cev,, [hazır cevap, şanı büyük pasaj:

"Efendim, siz dîn-i mübîn uğruna mücâhid ve bjdim ü'l-haremevnü ş-şerif^ [kucsaJ Mekke ve Medine'nin hizmetkarı] olan pâdişâhın emrine imtisal edip luyupj devlete mum [yardtma] oldunuz. Sizlere ta'zîm ve tekrîm vâcibtir, ta ki magrfjr

olup ba'del-yevtn [bugünden sonra da] yine hizmette bulunasımz" diye Özr-âr^

[özür diler gibi] ricalar eyledi.

Paşa dahi Mahmûdî donu doru atına süvâr olup hân ile atbaşı beraber Akkcp, man'dan şimale [kuzeye] birsâ'at gidip nehr-i Torla kenarında *Yanık nâm kale [k JeJ dibinde hân suyu geçmeye kahp, paşa dahi hân ile vedâ'Iaşarak Akkerman'a fa dû. Hakir dahi hanın dest-i şerifini büs ederek [elini öperek] veda' eylerken koynun, dan bir mücevher sâ'at ve üç yüz altın verip hayır du'âlar eyledi.

İmdi ıhvân-i salaya [can dostlara] şöyle ma'lûm ola, Allah alîm ve dana [Tafjn her şeyi bilir/ ki bu ziyafetler hep böyle olup, üç gün üç gecede olan masrûfât {har. camalar] ve cemi* hedâyâ ile iki yüz kırk altı *kese olup, *Özü * Eyâleti ki, Nigboly Sancağı da mülhak idi [katılmıştı], bu 'mansıbın cümle mahsulâtı [gelirleri] *Tajaj Hânı hedâyâlanna gitti.

562

MELEK AHMET PASA DAİRESİNDE H<ın giderken, yoldan bir agosıyla Melek Ahmet Paşa'ya >u armağanları günıler-

011 aded Macar esiri ki her biri yirmişer otuzar bin "kuruş baha-yi giran lyûk* rf|ı fiyat) ile halâs olmak [kurtulmak] ister. Yüz aded pençe-i âhtâb Igüncş pençesi gibi göz kamaştınrj *gulâtrüar, yüz aded Macar duhter-i pâkîzesi lMacar el değmedi} kızı), erbab-i ma'ariften tbilgili] Abaza *gulâmlan, elti re's [bas] mümtaz ve
^OStesna [seçme ve üstün] mahbûb [sevgili! Çerkeş civanları IdelikanlüanhelU re's gürcü roahbublan ki her biri *Kınm'da neşvünema bulmuş [yetişmiş) sâhib-i hü-fl6r, server-i ilm ü kemâl [bilim ve olgunluk önderi], pür ma'rifet. tahsil görmüşlerdir. Leh Krah'na âsi olmuş [ayaklanmış] kılâ'dan [kalelerden] alınmış elli pâ-^ - gulâm, Mosko [Moskova] * vilâyetin deki Kiyef Kalesi dağlarından alınan elli re's [jeyaz Moskof dilberleri, cümle agırmak »Tatar atlarıyla, zırh-külâhlan [zırhtı fiildi], kılıçlan, sadakları, beş araba mâl-i ganâyimden [yağma malından] alınmış 7î-kıymet [değerli] çarklı Macar türenkleri, elli agırmak at, elli yorga beygir ki her biri berk-i hâtıftan nişan verir [göz kamaştırıcı şimşeği andmrî, cümle sim Igü-jjıûşl * Tatar eyerli, cümle gümüşten Macar üzengili, münakkaş sırma mebrüm [örülmüş] yüz elli aded atlar idi. Her at bir katana Macar * sevisi eline verilip fceşân-ber-keşân [süre süre] çekilmektedir. Elli * tahta semmûr [samur] kürk, üç araba tane semmür [samurl, *Rakofçi Kral'm sîm ve zer evânîsi Igümüş ve altın kapka-calcj, üç araba gümüş ve şâir evânîsi Ikapkacagı], iki araba ibrişim, iki araba Danışla1 [Danzigl kalîçeleri [ufak haklan], iki araba Daniska kehrüba Ikehribar] sandıklan ve teşbihleri, elli kıt'a *şâhı toplar, beş aded *kolumburna toplar ki her biri alun gibi mücellâdır [cilalıdır], yüz kızı, yüz 'gılmânı beş beş arabalara bindirip gönderdi. Arabaları çeken atlar dörder olup Alaman [Alman] 'Vilâyetinden, Danis-ka'dan, Danimarka'dan gelme atlardı ki her 'ağa ile paşaya öyle bir alay-t azîm ile [büyük alayla] gönderdi ki herkes hayran kalıp, paşa safâsmdan esb-i tazîler [Arap atlan] üzre süvâr olup hedâyâyı cümle askeri önünden mürur ettirerek [geçirerek] hazînedânna teslim ettirdi.
Dedeş 'Aga'nın getirdiği hân nâmesini [mektubunu] ve esirler ve şâir hedâyânm defterini 'hazinedar, paşaya verdikte paşa pür-safâ oldu [çok hoşlandı]. Nâmenin cevâbını dahi lisân-i 'Tatar ['Tatarca] üzre yazdırdı. Hedâyâyı getiren Çolak Dedeş 'Ağaya bir semmür [samur] don ve bir al at ve bir 'kese 'kuruş verip ve gayrı te-
1 Daniska: Danzig. Günümüzde Polonya'nın kuzeyinde Baltık Denizi yakınındaki Gdansk Kenti. -NÛ.

"Küllü men aleyhâ fârT nass-i kâtı'ı [Kuran'ın apaçık ayetij hikmet delili ûzre Melek Pasa Efendimiz bu vâkı'ayı [düşü] naklinden [aktarmasından] yirmi altı gün sonra ki sene " târihinin ** mâh günü Kaya Sultândın ayı günü tamâm olup vaz'-j hami [doğurmak] mahallinde [yerinde) cümle [bütün] sultânlar ve hemşireleri, cümle 'musâhibeler ve cümle iş görmüş böleler2 ve hekim-meşreb [hekim gibi], hazık [ustaj ebe kadınlar hâzır olup, hamd-i Hudâ [Tann'ya şükür] ol leyle-i mübârekede [o kuûü gecede] kırk hatm-i şerif ve kırk bin salavât-i şerife tilâvet olunurken [oku-
1 Kuran, Rahman suresi, 56/26: "Yeryüzündeki herkes fânidir." -NÖ. Bh-169. s., J.not.

.^nl HaUak-1 alem [dünyaların yaradıcısı C=>Tann)l, Kaya'dan naka-l Salih'i1 "tırır gihi Kaya Sultfln'dan dahi ciger-küşe [ciğerinin köşesi 1 duhter-i pâkîze-ahttr
'¦'^Icolup (mutlu yıldtzh kız dogupl, ol gece sabaha dek Eyüp Sultân YaüsVnda eehdnde sürür ve şâdmânîler [sevinçler] olup, sabaha dek paşa on *kese mâl ta-jjtikeUi [sadaka verdil ve kürk *kese mâl Kaya Sultân tasadduk edip [sadaka ve-ı beş yüz adam kisve-i gûnâgûnlanyla [çeşitli giyeceklerlel mülebbes olup Igiyi-
dP
l hCr biri hayır du'â hizmetinde oldular.
yytımâ Hikmet-i Bârî ile [Tann'mn bileceği nedenle], ana rahminde "son ta'bîr itleri [dedikleri] şey, ma'sûmlar tevellüd edince [doğunca] mezkûr [adı geçen] dahi akabince [hemen ardmdanj rahimden inip ana masdarmdan çıkar. Amma Kaya Sultân lahm ü şahm sahibi [etli ve yağlı] olmakla rahm [döb/atagı] içre -son" kahp, sultânın yüreğine yapışıp, ol gece ve sabâhısı şehr-i Eyüp içre sürür ve ^dnıânî [sevinç], ceza' ü fezâ'a [yanıp yakılmaya] mübeddel olup [dönüp], peşinen gjnî' tevabi' ve levâhıkmm [bütün adamlarının ve hizmette olanların] başına kıyâ-(tıcder kopup, Kaya Sultün'ı kilimler içre koyup, çalkaya çalkaya tamâm ettiler ve İja5 aşag1 sultânı iki kere astılar ve bir bal fıçısı içre leb-ber-leb [ağzına kadar] çiçek suyu koyup sultânı fıçı içine koydular.
Hulasa-i kelâm [sözün kısası], üç gün sultâna öyle işkence eltiler kim cihanda ettiği zevkleri cümle burnundan çıkardılar. Âhirü'l-emr [sonunda] kanlı ebeler ge-Hpı kollan badem yağıyla yağlayıp sultânın masdarmdan içeri yagh kolların \kol-igniu] dirseklerine varınca sokup, "işte hanım, el-hamdü'HUah 'son' çıktı" diye bir pârc deri çıkardılar.
Bir ebe "Daha var", diye ol dahi fercinden elini sokup bir parça yaş deri ve ciger ve şirden gibi gûnâgûn [çeşit çeşit] eşyalar çıkarıp, âhir [sonunda] 'sultân vaz'-i hamlinin [doğumun] dördüncü günü Kaya Sultân

şehîd olup, ol ân hemen adamlar yanımızda olan serâ-perdelerde hazır imiş [perde arkalarında hazırmış], o cümlesi gelip sultânın meyyiti [ölüsü] olan *odalan ve gayrı hücreyi ve 'hazineyi mühürleyip, paşayı ve bizi cümle bir gayrı [başka] odaya koyup, cemV [bütün] •odalan mühürleyip, Köprülü'ye ve pâdişâha haber gidip tarfatü'l-ayn içre [göz açıp kapayıncaya dek] 'dârü's-sa'âde ağası ve 'hazinedar 'ağa, böle ve 'hazînedârbaşı
1 Naka-i Salih: Salih'in dişi devesi. Semûd kavmini doğru yola getirmek için gönderilen Salih Peygamber'ın Tann mucizesi" demesine karşın ona inanmayan Semüdlulann öldürdüğü deve.Kuran, A'râf suresi, 7/73, 75, 77, 79. -NÖ.
1 Son: ya da döleş, placenta. -NÖ.
3 JSfez 169. s., 1. not.
565
vahilerine ladamlannaj birer *bü'at ve yirmişer altın verip, dest-bûs edip [el cpU|1. paşa dahi hedâyâyt defteri mu cebince [deftere uygun] vâsıl olduğunun muhabbet^ meşini /ulaştığının mektubunu] hâna gönderdi.
Dtdes *Aga gittikte, pasa cümle tûfenkleri ve cümle araba atlanm ve gay. [öbûr] ganimet beygirlerini, iki yüz aded •gulâmlan cümle ağalara ve hakire bez] Q ihsdn eyleyerek [dağıtıp bağışlayarak] cümle agavânnı [ağalarını] şâd ü handan eylf di /sevindirdi ve güldürdü].
(Seyahatname, c. 5, s. 162-İ7g>
89. KAYA SULTAN'IN ÖLÜMÜ
Duş gördükten yirmi altı gün sonra, - Sahanlar, kız kardeşleri, mı/sahibeler, ebeler. Kaya Sırf. Şam'ın odasında. - Bir kız dünyaya geliyor. - Yalıda ve Eyüp'teki sevinç ve senlik. - Kaya Sallan fimalapyvr. - Volt çığlık içinde, — Üç gün süren işkence ve ölüm. — Perde arkasındaki adamlar hemen odaları mübürliiyorlar. — Saraydan adamlar geliyorlar. — Mallar alınıyor. „ Cariyeler çırılçıplak kalıyor. - Melek Ahmet Paya {aşkın. - Onun mallarına da Kaya Sul. tan'm malıdır, diyerek el koyuyorlar. — "Bre/ Avrat; zırh, külah, kılıç û/ak, tüfenk ve kaplan postun* neyler?" ~ "Yd sabtr!" çekmeden başka çare yok. - Valide Ham'nda bîr hasırla bir tabaktan başka bir şey yok. ~ Köprülü de dert dinlemiyor. - Cenaze, İstanbul'a götürülüyor. , Yirmi y/l öncesine dönüş. - Baktct kadınlar Kaya'yı korkutuyorlar. - Kaya, Melek Abmtt Paşanın sakalını yoluyor. - Valide Sultan işe karışıyor. - İlk çocuk. - Ara düzeliyor. - Fakat geç de olsa yine. - Ayasofya'dakİ türbe. — "Behey adam, ayıp değil midir, bir avrat İçin beyle edersin?" - Köprülü, kızıp gidiyor. - Evliya bir hafta türbede Katran okuyor. - Aldtğ, armağanlar.
SEYAHATNAME
ve cümle vâzenÜar gelip, cümle malların ahz ü kabz edip Ibütün mallar^ yttpU dcr-'hazmc edip f*haztneye koyup), cümle cevarileri [bütün *câ«ye|* yân ve buryân koyup, andan fondan sonra] Kaya Sultân'ın techîz ve tekft
V
bâseret eylediler [cenazesini yıkayıp, kefenleme hazırlığına başladılar].
Pasa fakir guyâ [sanki] mecnûn gibi vâlih ü hayran olup [deli gibi alo, şaşkına dönüp] alan alan bakarken, istanbul'dan bir "baltacı gelip paşanın, i ®\
Sarayı'n da bulunan, paşanın bin yedi yüz kesesi ve üç bin tüfenk ve iki yo^ j.
S
sekiz yûz aded "raht ve üç yüz aded ¦gaddâre ve sekiz yüz aded zırh ve zt^ (zırhlı başlık] ve *ser-penah ve kolçak ve *yancık ve su taslan ve üç aded ^ (sırma işlemeli] orakları, ve'l-hâsıi [kısacası! paşanın kırk yıldan beri veza^JJ* [vezirliğinde] cem* ettiği [topladığı] âlât ve silâhların, "Kaya öldü!" diye cürnle ^ edip [el koyup] aldılar.
Pasa feryâd edip "Bre, avrat zırh ve zırh-külâh [zırhlı başlık] ve *otak ve ve kaplan postun neyler? Onlar benim malımdır. Kaya burada öldüğünden onun rayında bulundu!" deyi paşanın bin yedi yüz nakid *kese ve yetmiş *kese altlrı on 'kese altın Kudde 'Kethüda mâh idi; onlar dahi gidip, paşa bu kere mâl ve dan ve cananından ayrılıp "Yâ sabür/ El-hükmü li'Ilâh [hüküm Tanınındır]*
kazaya nzâ verip, Yâ Sabur ismine mukayyed olurken, hemen İstanbul'daki
Köp
vezir:
"Kaya Sultân'ın mâlı cümle 'Valide Hâm'ndaki orta kulededir" diye vanp, dön tabakasına dahi girip, bir Mısr hasınyla bir büyük *mertebânî tabak hphâubühâsiT [utanmış ve isteğine kavuşamamış], kayığa binerek Eyüp Sultfy gelip, Kaya Sultân'ın cenazesinde hâzır olup, ol ân Kaya'ntn cümle maİlann defter ile 'bostancıbaşı kayığına koyup "Cümle *haremeyn dolabına götürürüz!" diye b« kadar mûl-i firâvân [pek çok ma] götürdüklerinde Melek eydür "Bre adamlar, ben sağım ve kerîmesi dahi sag ve hal-i hayâtında teslîm-i mütevelli olmuş bu kadar mâlı var ve bu esvâblar içre benim esvâblanm var!" diye feryâd ettikte, Köprülü feryadına bakmayıp "'haremeyn dolabı emin yerdir; kerimesi için bu mallan hık ederiz.1" diye cevâb verip, "Kaldırın cenazeyi!* diye merhume sultânı kaldınıp Eba Eyyüıb-i Ensârî} Carni'inde yüz bin adam girîv ve

feryâd ederek [çığlıklar atarak) namazın kılıp, imâm iskelesi Yıde *bostancıbaşı kayığına cenâze-i Kaya'yı koyup, cümle *ufemi ve suiehi ve meşâyihân ve vûzerâ ve 'vükelâ -fe.in aded kayıklara sû-varolurken /binerken], *ulemâ ve sulehâ-yi meşâyihânlar götürmede.
8kz. 166. s., i. not.
566
Ol mahalde hatırıma yirmi sene mukaddem (öncel vâki' olup lortaya çıkıph jmyık içre giderken bir sergüzeşt ü sercncâm vâki* olup hâunma hutur etti;
Kaçan kim [ne zaman ki] Melek Ahmed Fasa, Kaya'yı ahp zifaf gecesi Kaya, Me-
lekl yanına ugratmayıp, paşayı hançer ile vurdu ve bir kere dahi (bir keresinde del paşanın sakalının bir yanım yolup, paşa *Kübbcaln'na beş ay sakalı tamâm olunca [oluncaya dek] varamadı. Meğer 'musahibe-i meVûnelcr (hizmetindeki Uencsi kadınlar], müneccimler ve ceffârlar [yıldız falcıları ve falcılar) getirip, güya (sözüm ona] sultânın tali'in [talihini] bulup "Sakın sultânım sen Melek'ten hâmile kalma; Ahir anın mazarratın [onun zararını] çekip, doğururken şchîd olursun* diye merhume sultânı korkuttuklanndan, paşayı * sultân yanına ugratmayıp, kâmil yedi yıl cerime çekip [cezasını çekip] sultânın yanına varamadı.
Bir gün Kösem *Vâlide * Sultân "Kaya'm,1 sen hiç doğurmazsın, paşan *Kubbc-alu'nda, bir 'mansıba gitmiyor. Niçin hâmile kalmazsın? Tez, Melekl getirÂnİ" deyip paşaya su'âl ettikte, Paşa eydür:
"Vallahi sultânım, yedi yıldır ben şerî'at evine girmedim*' dedikle, hemen valide, paşanın eline bir cevahir [mücevher] topuz verip "Vur, Kaya'yı öldür! Kethüda kadını ve cümle musahabeleri!..," deyip, destür-i şâhî [izin] verip. Kaya ile Melek'm üzerlerine kapıyı kapayıp taşrada durur. Hemen koca tüvânâ Melek, topuzun sapın eline ahp Kaya'nm kafasına bir topuz sapı çeker kim Kaya safisından hâmile kalıp, 'valide sultâna bu kadar hedâyâlan paşa verir.
Ondan, sultân dokuz ay on gün sonra bir kız dünyâya getirip, ne öldü, ne yüzünün nuru bozuldu. Âhir [sonunda] paşaya muhabbet edip cemi* [bütün] 'musahibe tnüfsideleri [arabozuculan] meclisinden kovarak hep sohbeti paşa ile idi. Amma ne-ûce-i kelâmda [sözün özünde] mukaddemki [önceki] istihraç sâYüblerinin [yorumcularının] sözü üzre Melek'ten hâmile kalıp doğururken şehîd oldu.
Bu sözler kayıkta hatırıma gelip bu ahvâli paşaya işrâb etliğimde Idokundur-dugumda], "Beli [evet], öyle oldu. Bu bir sırr-ı hafı-ı ilâhidir [Tanrı'nın gizli sırlarından biridir] ki, değme üstâd-i kâmil buna vâkıf olamaz. Ah Kaya Sultânım, efendim, velini'metim Kaya!..." diye ağlayarak fakir Melek, Bahçekapı'ya vardı.
Oradan nice bin adam tâbutu ketflerîne [omuzlarına] alıp Ayasofya Câmi'ine muttasıl olan Sultân İbrahim ve Sultân Mustafâ Hân türbesi haremine nazır pencerenin
Ailenin yakını olan EÇ'nin verdiği tarihlere göre Melek Ahmet Paşa'nm eşi olan Kaya Esml-
hân/Bmahân/Ismihân Sultan 1633'te doğdu, MAP ile 1642'de evlendi, 24 Şubat 1659*da öldü. Kaya Sultan, 4. Murat'ın kızıydı. Kösem Mahpeyker Sultan, 4. Murat'ın annesîdir. -NÖ.
567
SEYAHATNAME
iç yüzüne defo ettiler (gömdüler}. Hemen Paşayı ol mahalde SîU..
"Bre hey adam, ayıp değil midir ki, bir avrat için böyte erJ tlitUp sana bir *su
kân daha ahvertrim, ahdim olsun" dedikte, Melfi, ^CrsJn>
"Andına yetişme 1" t: **\
Mut.
Köprülü gazab-âiüd olup [öfkelenip} gitti. Cümle vüzcra j
ahi
rayına götürdüler. Hakir, Kaya Sultan türbesinde yedi gQn 1 pa*
hatm-i şerif tilâvet edip [okuyup], cümle ziyarete gelen sultamı geCç sık
9rdein • kaı. P
• a
di yüz kırk altın ve yirmi bin çil cep akçesi, yedi *şamama amb **dt lòdi peyda edip hayır du'fl ederdim. Amma yine her gün beş v f'. 'sv^% ^ Paşa gelip, birer hatm-i şerîf tilâvet ettirerek girîv ve feryâdlar Itte Mçi* ty<A
gdrdûgöm vükı*a [düş] bu idi ki, işte benden cihât cihât [her baj< ^ ^ boşandın" der idi. ^>aV
Hakka İd [doğrusu] ol asırda [zamanda] on yedi aded sultân^ \
Melek ile Kaya geçindiği gibi, biri geçinmezler idi. Sultân rnerrm ^ klj endîş [sonu düşünür], âkile [akıllı], müdebbire [tedbirli] idi. Hala, * ®*Vtt' ^*l»
Murâd Hân-i nîbiin [4. Murat'ın] duhtcr-i pâkîze-ahteri, kağan asla ^ojj u sultânlara ihsan ve in'âm ederdi. Amma nâ-murâd [dileğine ermemi * * ^ me hîn-i şahadetinde [şehit olduğunda] henüz yirmi yedisine ginp ^Va muştu [ömür sürmüştü]. Melek'ten gayrı felekte bir merd-i ferd [erk^ai^er ^ memişd.
Hâlet-i nez'inden [can çekişmesinden] üç sene mukaddem t •• °'
den gûnâgün keramet mertebesi rüyâ-yi saliha ve acâyib ve garâib kel-ler] istimâ' olunurdu [işitilirdi]. ^Ua*

Hakirin, fevtine [ölümüne] târihim:
'Evliya hayr du 'â ile dedi târihin
KayaSultdn'ın ola ruhuna menzilflrdevs."
[Evliya iyilik duasıyla tarihini söyledi
Kaya Sultan'm ruhuna cennet, konak yeri olsun]
Diğer bir târih-i hakir:
"Bir ehsMi dedim ey Evliya efgân ile târih
Melek seng ile döğûnsün ki ayrıldı Kaya'sından."
[Bir eksiğiyle, ey Evliya feryat ederek söyledim tarihi
Melek, Kaya'sından aynidıgı için taşla dövünsün)
(Seyahatname, c. 5, s. 262-267)
568
MELEK AHMET PAŞA DAİRESİNDE
Kaya Sultan'm merhume olduğunun yirminci günü. Efendimiz Melek Ahmed Paşayı saaddetlû pâdişâh huzuruna Köprülü ile ma'ân [birliktel çağırıp, eydûn
"Melek lalam, başın sag olsun! Elhükmû lillâh [Tanrı'nm hükmül, öyle olur. Kayanın acısın def etmek [savmak] için sana *Bosna *Eyaleti'm müh ve meccânen
(bedaval ihsan eyledim [bağışladım]. Amma Şeydi Ahmed Paşa orada çok zuma [kıyıcılık} eylediğinden, onu azi ederek sana verdim. Adalet edip, o taraftarda Venedik kâfirlerine göz açtırmayıp, ilin * vilâyetin nehb û gâret edip [yağmalayıp], nice
kalelerini feth edip [kalelerini ele geçirip], kabza-i teshire al [ele geçir] ve her ¦hatt-i şerifimle amel edesin. *Serhaddlerin bir hoş nuhâfaza [bir güzel koru] ve cümle kılâ'lanmı [kalelerimi] ta'mîr ve gereği gibi termîm edip [onarıp] gözetesin. Ben senin bunda kızını, mâl ve emlâkini ve *haremeyn-i şerifeyn dolabına konan mâlını inşâ'allâh güzelce gözetirim. Amma içine cebehâneye müte'allik çok şeyler girmiş, onu bilirim ki senin mâlındır; zîrâ, Kaya Sultân senden gayrı * vezire varmadı ki, *otag, külah, tüfenk, kalkan ve şâir âlât ve silâh miras yiye. Onlar yine senindir, tez verilsin!" diye *fermân-i şehriyârî [padişahın buyruğu] olunca, paşa:
"Pâdişâhım, benim bin yedi yüz *kese mâlım etli yıldan beri benim mührümle-dir; pâdişâhım, hakkımdır", deyince Köprülü:
"Beli [evet], senin mührünle. Amma sana her *mansıba gittikçe yüz, iki yüz ¦kese verip, yine senin *mansıblardan, borcuna tutarak, mührünle mâl gönderip borcunu edâ ederdin" der.
Hemen saaddetlû pâdişâh, Köprülü'ye:
«Canım *vezîr, Melek lalama ol mâldan on *kese altın ve yüz *kese *kuruş verelim" dedikte Köprülü:
"Pâdişâhım, kalemiyesiz *Bosna * mansıbım ve hem on *kese alım ve yüz *kese
569
90. KAYA SULTAN'IN ÖLÜMÜNDEN SONRA
Kaya Sultan'm SlUmihıden yirmi gün sonra. — Melik Ahmet Pasa Bosna Valisi oluyor. — Pa-dijüh Bnlinde mal hesabı. - "İnsâ'allah başına bir veztr ederim!" - Topçularda bir hafta kalış. - Rvliya sık sık Kb'prülü'nün yeniçeri ocağında yanına gidiyor. - Evliya Çelebiyi kapttıbajı yapmak önerisi. - Evliya kabul etmiyor, fakat kapı yoldafları fena gbzle bakmaya başlıyorlar. - Bilyllkçtkmtce Hant'ndaki kavga: Evliya yaralanıyor, ama hasmı da blum halinde. - "Kılıç kuşanan yiğitler arasında böyle olur." - Melek Paşa yola çıkarken Evliya'yt Kbp-riilü istetiyor. - Evliya bukağılı, hazinedar teskere içinde KöprllUl'ye gönderiliyor. ~ Evli yn'ya yirmi bir gün hapis.
SEYAHATNAME
c,
ön"
»kuruş verirsin, vallahi pflcİİshhim, iyJ ihsandır. * ferman padlsahımındır" dedjj,, der-akab fhemen] on »kese nlun ve yüz *keşe »kuruş ve cümle mukaddem [daha ce/ alınan âlflt-İ mezkûr [adı gecen aletleri, silah ve *otag-i nüh-taklar [dokuz d otaldar] huzûr-i pfldişâhîde yine Melek'e ihsan oldu.
Sa'fldetlû pfldişâh-i âlem-penah, efendimize bir semmûr [samur] kürk giy^ "•Bosna »serhaddinde *serdâr-i mu'azzamtmsınl" diye paşanın başına bir mûcev^ »sorguç-i şflhryi kendi eliyle soktu:
"Yürü! AHahû teâlfl [ulu TannJ muin ve zahirin [yardımcın ve destekçin) diyehayrdu'â edip, paşa âdet-i kadîmesi [eski âdeti] üzre, "Esselâmü aleyküm ^ dişahım!" diye kıçın kıçın gidip, Köprülü ile at başı beraber Köprülü * vezir rayına gelip» orada ba'de't-taam [yemekten sonra] Köprülü bizim paşaya bir se^ raûr [samur] *hjl'at-i fâhirc giydirip;
"•Mansıbını Allah mübarek eylcye, amma senden bir ricam var: Ismâ'il namında bir müdebbir [tedbirli], bir muhassıl ve yarar, iş görmüş adamımız Var •Bosnaviyyü'I-asldır [kendi Bosnalıdır], onu lûtf eyle şimdi 'Bosna'ya •mûselİjN gönder" dedikte Melek Ahmed Paşa:

"Vallahi sultânım, senin rican cana başa geçer, amma senin himayenle *müsellim olan benimle tarlakozu söyleşip, yukarıdan aşağı mu'âmele ettikte [dav randıkta], ben dahi kendisini azl ederim [işten çıkannm], sonra sana geldikte gû^ gün [çeşit çeşit] şikâyetler edip, mabeynimize nifak bırakır [aramıza bozuşulduk i0. kar]. Ve benim den ve belâmı çekmiş, hüsn-i hulklerini [iyi huylannı] bildiğim & rîblerim vardır, bu günü gözetirler. Kelâm-i sahih [doğru söz] oldur ki, onlardan birin *müsellim etsem gerek. Ma'kül müşavere değil mi?" der. Köprülü Mehmed Pasa eydür:
"Sen onu benim ricam ile *müsellim etmeye kabul etmedin, inşâ'allâh başına be. râber bir *vezîr edip, kendisine üstünden * Bosna'yı veririm" dedikte, Melek Paşa:
"Allah mübarek eyleye, birader! İstersen üstümden 'Bosna'yı değil, üstümden vezâreti [vezirliği] ver" der. Bunun üzerine Köprülü âteş-pâre [âteş parçası] olup:
"Hemen yann kalk "mansıbına git. Kaya öleli senin aklına hiffet gelmiş" diye ba'de'ş-şerbet ve'l buhur [şerbet ve buhurdan sonra] Melek Ahmed Paşa, Köprülü ile vedâ'laşıp doğru *şeyhü'l-islâma varır. Andan [ondan sonra] sarayına gelip ol an •tuğlar ile 'konakçı ibrahim *Aga bin aded yiğitler ile *tugu Edimekapısı'ndan taşra Topçular Kasabası'na götürdüler. Ertesi günü ale's-sabâh *Alay Köşkü dibinden alay-i azîm ile mükemmel ve mükellef ve pür-silâh asker ile istanbul'dan çıkıp
570
MELEK AHMET PAŞA DAİRESİNDE
571
•Bosna'ya yöneldik.
1069 senesi ccmasyyü'I-ahirinm yirminci günü 115 Mart 16591 İstanbul'dan »Bosna'ya
Evvelâ [öncel Topçular Kasabası'na konulup, burada kâmil itam] bir halta oıu-j^p cemi' mühimmat ve levazımı götürürken efendimiz hakiri, belki yirmi kere Köprülü Mehmed Paşa huzuruna gönderdi, güya Isanki] kapıcılar »kethüdası idim.
Köprülü, hakirden hazz edip Ihoşlamp] nice Kur*an-i Azîm okutarak salasından ^pı "kethüdamız olan Zühdî Efendi'ye buyurdular kim:
"paşanız bu Hafız Evliyâ'yı kapıcılar + kethüdası etse hazz ederdim. Paşana böyle yaz.
Bu tenbth üzerine Zühdi Efendi dahi paşaya yazdıkta paşa*.
"N'ola, keşke Evliya kapıcılar »kethüdâlıgımızı kabul etse... Evvel ahir mah-jgm-i razımız [sırdaşımız] ve yakından akrabâmızdır" diye yeni kapı yoldaşlarımız işitip nice serkârda [işbaşında] olanları hakire hakaret nazarıyla bakmaya başladılar.
Bu hakire paşa der ki:
"Gel Evliyâ'm, seni Köprülü ricasıyla kapıcılar 'kethüdası edeyim" dedikte hakir:
"Bârekallâh [Tanrı mübarek etsin] sultânımın imâmı ve "musahibi mesabesinde [derecesinde] iken, iş içine girip hizmetkâr olarak ta'n-i ağyar lyabancûarm sövmelerini] ve sair dertleri çekemem" dedim. Paşa da o sevdadan fârig oldu [vazgeçti].
Ertesi günü Küçükçekmece'ye, andan ertesi Büyükçekmece'ye vardık.
Bu 'menzilden Paşa 'ılgar ile [dörtnala] Köprülü Mehmed Paşa'ya ba'zı ahvâl için'gönderip yine Çekmece'de Paşa'ya gelip, Köprülü'nün mektûb-i muhabbet-üslû-bun verip, paşanın vâfir [çok] haz ve iltifatına mazhar oldum. Hakire bir semmûr [samur] kafası kürk ihsan edip, Büyükçekmece Hânı'nda olan konağımıza gelip, şâir agavât (ağalar] ile cilve ve zevk ü safa ederken, paşanın serkârda olan birkaç ağaları gelip hakîr ile çekişmeye başladılar. Hakir eyittinv.
"Bre, varın hey adamlar, korkmayın, ben sizin 'mansıbınıza tâlib ve râgıb [isteklisi] değilim. Ben seyyâh-i âlem ve *nedûn-i benîâdemim. Vann benden hırsınızı geri alın" dedim.
Onlardan biri: "Kaya Sultân öldükten sonra sen neye kadir olsan [gücün yetse] gerek! Simden geri biz seni öldürürüz1...." dediğinde hakir riş-hând-âmîz ile [sakalına güler gibi] bunlara güldüm.
Bu esnada 'gulâmımın biri gelip:
SEYAHATNAME
"SoJtJnım, Jıde bir kere gedip götün' deyince bakar taşra çıktım. Ne göreyim; Sepederi 'hazinedar kırıp, cümle zî-Jaymet (değerli/ eşyalar f~ dao tas» çamurlar içine dûstnuş, yağmur yağıp harâb olurken, *gu lamımın ba'acsv&b ve buKeiim-i Kadîmini IKuran'tmJ çamurdan kaldırırken, kılıç üe rap mecruh etmişler [yaralamışlar}.
Bu hah görünce hamiyyet damarlarım galeyana gelip, gözüm dünyâyı görn^ okfu
"Bre 'hazinedir "ağa, Kapıcılar 'Kethüdası Osman *Aga, ayıp değil midir fc-
6oy?e edersiz?" dediğimde, hemen "hazinedaryerinden pettâb edip fsıçrayıp], bir i1 ağası 'hjşu ile hakire öyle bir *hışt havale edip, ben dahi men' ü def ederken hak
5»5i
rin uyluğuna bir *hı$t vurup, biz yanımdan bir yanıma geçip puryân kebabı

r'mşu hakire sokunca, cûmie huzzâr-i meclis forada bu/unanlann hepsi]: "Bre, bre 'hazînedir 'ağa, ayıpür!" deyince hakir hemen *hı$rr uyluğumdan çıkarıp, "Hak şahidi olun, ağalar!" dedikle *hazînedâr, tevabi' [adamları], âlât ve sû lihhnyh üzerime gelirler. Hemen hakirin au hâzır idi ki, henüz Köprülü'den geldiğimde kılıcım belimde
idi.
Hemen ata binip "Alîâha ısmarladık, sizi Allah ısmarladım, ağalar.'" deyip, neticede Çekmece Hânı içte bir arbede-i azimemiz [büyük bir kavgamızj geçip gördüm Jo; hanın kapısına zendrçaiap han kapısın sedd edip (kapaup), hakir arbedede iken pasa ve oğlu ve aşiretimizden birkaç Âbazalar gelip, araya girdiler. Paşa eydflr 'Bre Myâ'm, bu ne haldir? dedikte hakîr: "Ve bil olsa gerek.' Senin kesreM muhabbetinden [sevginin çokluğundan] işte böyle oldu.' Taşra çamurda yatan esvâblanm göresiniz" dedikte cümle huzzâr-i meçte ağalar foradaki ağaların hepsi] eyittûer.
Yatt svhâmm, Evliya Çelebi'nin zerre denlu [kadar] suçu yoktur, hep suç 'hazhed&nnds, şahidiz ve şahadet ederiz" dediklerinde, Pasa eydür:
Befî [evet/, suç hep ol sefih ile kapıcılar 'kethüdasında ve 'Vekilharç İbrahim 'Ap'daâır. Hattâ bir kere Van'dan Evliyâ'yı Acem ŞâhTna elçilik ile gönderdiğimde, EvhyS'vj bana çok geçtiler. Ben eyittim 'Bre şu Evliyâ'dan diliniz çekin, ben anı mazur görüp aff eylemişim. Ol bir abdal [derviş] adamdır dedim, işte şimdi eseri zuhur eyJedi [ortaya çıktıj. Bunda nesne yoktur, öyle olur. Ata binen ve kılıç kuşanan yiğitler mabeyninde /arasında] böyle olur. Tez Çekmece Kadısın [kadısını] ve nübin lıaibmilçaprmr dedikte *kadı gelip keşi edip, cümle huzzâr-i meclis şahâ-dtüyle Itamkkpyial 'Evvelâ *hazînedâr, *hıştı üe Evliya dahi tâhir [temiz) kılıcıy-
572
T
MELEK AHMET PAŞA DAİRESİNDE
573
k anı vurup vflki'-i haldir", diye şahâdederi huccet-İ şer'iyeyc yazılıp, hazıra (orada bulunanlara} hüccet-i burhanı verip ""hazinedar ve hakire cerrahlar üşüp * Umara \tc-daviyel başladılar.
paşa, hakiri konağına alıp, bile [birlikte] yatıp bile oturduk. Hakire dahi cerrahla 'tiraâr edip ale's-sabâh [sabahleyin] *tuglar Silivri'ye doğru gidip 'hazinedarı —mi ile istanbul'a göndermek sadedinde [niyetinde! iken Köprülü *Vezîrden paşaya birmektüb ile gelip, "Tez Evliyayı bana gönderesin. Sen anın kıymetin bilmezsin ^ bir hizmetinle koşmazsın" deyu mektüb geldikte Paşa hakire yüz altın harcırah vC bir at ve mektüblar verip cümle *kölelerim ve esvâblanmız [giyeceklerimizi] 'hazînesine alıp:
"Evliyâ'm, birkaç aydan mı, günden mi * Bosna diyânna gelesin" diye paşanın hayr duasıyla vedâ'laşıp gittikte, hemen *mübâşir *aga bu hakiri Çekmece'den taşra sumdan indirip, bir başka beygire bindirip, art kamı altından ayaklanma bukağılar vurup, hakiri kayd ü bend ile Köprülü huzuruna götürüp * hazînedân dahi teskere
,[e gelirdiler.
Hemen hakîr, Melek'in hücceti ve mektûblann verip, kıraat ettikte [okudukta]
mefhûmu malûm olunca [içeriği bilinince]: "Evliya, elem çekme. Lâkin eğer sen ölürsen *hazınedâr sağ kalırsa *rıazmedân
öldürürüm! Bu hüccet-i şer'iyye ile sana ölüm yoktur. Amma *yeniçeri ocagmda fvüyâ'yı habs eylesinler, tâ ki cihan kaç bucaktır bilsin!..." buyurdukta, *hazine-¿311 ve hakiri taşra çıkarıp, hakiri 'muhzır 'ağa * odamıza gönderip, yirmi bir gün jjapis yatıp, hamd-i Hudâ 'hazinedar ol vartadan halâs oldukta [kurtuldukta] hakir yine Köprülü'nün huzuruna varıp, dest-bûs edip [el öpüp] Köprülü eydür:
"Bildim ki Melek Ahmed Paşa ne adamdır ki sizi zabt etmeye kadir olmayıp böyle bed-nâmlık olur. Tez bir aşr-i Kur'ân [on âyet] tilâvet eyle" dedikte hakvr jgvt-i a'la ile [yüksek sesle] " ve " âyetlerin tilâvet eyledikte, Köprülü Mehmed paşa salasından buyurdular kim "Sen Evliya, bizim hizmetimizde ol!" deyü şâir ovadan zümresine [ağalan topluluğuna] bu hakiri ilhak edip [katıp] bâligan mâ-belag [pek çok] ta'yînâtlar ihsan olunup, şeb ü rüz [gece gündüz] hayır duası evradına meşgul olup, İstanbul'da bir ay oturup, ba'dehû [ondan sonra] Anadolu diyânna *Celâlıler üzerine gidildi.
(Seyahatname, c. 5, s. 267-272)
SEYAHATNAME
MELEK AHMET PASA DAİRESİNDE
¦0, ~ Bozguna »gruttjg/ Murtaza Paja'ya sığınma fikri. — Boynunda aman kılıcı ile Hatop't JjİşkK. — Adamlarından çoğa "Alinâre/i, cami'11 tehirde ne isimiz var" diye yanından
jynhyor. — Halep'teki yapmacık iltifatlar, "yüze gillUsler" — Acı bir toplantı. — "istersen şjlJur. istersen âzâd et!" — Ant içme. — Durum istanbul'a bildiriliyor. — Celal iler i UrkUlnu-gfk siyaseti. — Dışardan durmadan Celali geliyor. — Halellilerin şikâyetleri. — Murtaza fmpı aldırmaz syo'rtiniiyor. — Durum gittikçe fenalastyor. — Gizli toplantı ve konuşma. - T ehli-y{i bir karar. - Herkes evindeki Celaliyi öldürecek'. — "Ya pâdişâh

affederse?" — "Ya** yıkıldığı yerde tozar. Pâdişâha cevâb vermek kolay!" — Karar uygulanıyor. — Yedi günde yedi Ha kdte kesiliyor.
Üç aydan eksik İstanbul'da bâg ve bahçeler ve hadîka [büyük bahçeler] ve büs-tfıılar [bostanlar] ve şahane yalılarda şeb ü rûz [gece gündüz] Kaya Sultân ile Efendimiz Melek Ahmed Paşa zevk ü safâlar edip, bizler dahi anların zıtt-i himayesinde [araf taraf cemi' [bütün] ahibbâ ve dostân [ahbâb ve dostlar] ve âşikân-i câdıkânlanmız [vefalı sevgililerimizle] ile seyr ü safâlar ederken Igezip eğlenirken] jö68 senesi şa'bânınm onuncu gün [13 Mayıs 1658] bâzârtesi (pazartesi] Edime deki 53'âdetlü pâdişâh-i âlem-penâhtan hatt-i şerif ile gelip, Köprülü Mehmed Paşa'nın ye-rine İstanbul'da *kâim-makâm olup, Kör Hasan Paşa *kâim-makâmlıktan mazûl 0lup, ** sadaka ihsan olunup, Kör Hasan Paşanın *kâim-makâmlıktan ma'zûl olduğuna tarihtir:
"Azl olup Ibîîs nasb oldu yerine çün Melek
Dedi Hatif azline târih: Uhrucyâ recîm" (1068)
(Şeytan görevden çıkarılıp yerine Melek atandığından,
Hatif, onun görevden alınmasına şu tarihi dedi: Defol ey Şeytan]
Ba'dehû [ondan sonra] kâmil [tâm] on gün Âsitâne-i sa'âdette [İstanbul'da] Köprülü Mehmed Paşa'nın *kâim-makâmı olmuş iken on beşinci günde, 1068 şa'bânının yirminci perşembe [23 Mayıs 1658] gün efendimiz Melek Ahmed Paşa'yı *kâim-pıakâmlıktan ma'zûl edip, Edirne bostancıbaşısı olan Kırkayak Kanlı Sinan Paşa, Köprülü yerine *kâim-makâm olup efendimize Afyonkarahisâr Sancagı'n [San-cagı'ruj bervech-i arpalık ihsan olunup, İstanbul'da karârdâde olup [oturup] yine Kaya Sultân bağlarında zevk ü safâda olduk. Bu mahalde bilâd-i *Engürüs'ten [Macar kentlerinden] ve eyâlet-i *Temeşvar'dan ve cümle ol taraf *serhaddlerden feryâdçılar gelip Erdel [Transilvanya] Kralı *Ra~
575
91. BÎR CELALİNİN PORTRESİ: ABAZA KARA HASAN PAŞA
On yedinci asrın kmtifikltklnn içinde dikkati çeken bir kimse de Abaza Kata Hat,n PyVfaif)t>» Hasan, Melek Ahmet Pasa yakınlarından ve onun yetiştirmelerinden, dır. Karahardaro^/u'nu yakaladığı İçin kendisine* ölümüne dek geçerli olmak üzr^ Türkmen Ağalığı verilmiş: fakat yine MAP'nm sadrazamlığı döneminde Türkmen Ağalığı hakta yete başka birine verilince o da îpşir Paşa yanına kaçmış, kendisi^ bu kötülüğü yapan Kudde Kethüda ile MAP'nm öteki adamlarından öç almaya iç,, tat vermişti. Kata Hasan, tpşit'in öldürülmesinden sonra yine Anadolu'ya kaçmışa Köprülü Mehmed Pasa sadrazam olduktan sonra daha çekingen bir tavır alarak alar. fada durmuş ise de kendisine ondan bir kötülük geleceği düşüncesiyle tedarikli bulunmaya başlamıştı. Köprü/a, Macaristan seferlerine çıkrığı zaman Kanı Hasan", da yanındaki askerle sefere çağırmış ise de Çeşitli bahanelerle bir türlü Anada, tu dan ben yana geçmeye yanaşmamış, biraz sıkıştırılınca asiliğini açığa vurmuştur. Evliya. Melek Ahmet'h olması dolayısıyla Kan Hasan Paşayı yakından tanır. Birkaç vesileyle ondan söz eder. MAP'nm özü ValiIiği'nden alınarak İstanbul'a geldiğinde onunla birlikte gelmiş, Abaza Kan Hasan Paşanın asiliği de o sırada saklanmaz bit biçim almıştı. Evliya, Kan Hasan'ın gelişmesini ve Halep'teki sonunu iyi kaynak» /ardan öğrenerek şöyle aniarmaktadır.
istanbul'da seyirve sofada. - Melek Ahmet Paşa'tun Köprülü"ye kaymakamlığı. - Ordu /fa^ ristan seferinde. - Şebes ve Logofun alınması. - Yan ova'ya doğru. - Anadolu durumu. - Kara
Hasan'm sefere çağrılması. - "Köprülü' *Vezir île ye/m/ kimsenin baslarım isterim. Olmazsa Rumeli siiin, Anadolu benimi" - Köprülüye haber. — Yanova alınır alınmaz Köprülü ılgar ile istanbul'a geliyor. - Mesalder aydınlığında dağıtılan ulufe. - MAP ile anlamlı bir konuşma. - Kara Hasan hakkında nefîr-i âmm buyrukları. — Ilgın Sabrast'nda Diyarıbtkir ve Erzurum udilerinin askerim bozuluyor. - Savaşta ele geçen ve her biri bir Rum haracı defterinde cariyeler. - Kara Hasan, Murtaza Pasa'ya "Orduda bir nefsin için bu kadar kadın bulundurmak yiğitliğe sığar mı?" diye yazıyor, - Çini çıplak soyulmuş kadınları giydirip muhafaza ile Murtaza Paja'ya gönderiyor. - Murtaza Paşa, Halep'e sığınıyor, iki serdar, yirmi iki mîr-i mîrân, seksen yedi bin askerin mallan Celali elinde. -Güç ile kurtulanlar, - Üsküdar'a âk kaçabilenler is duyulmasın diye hapsediliyorlar. - Ama "yerin kulağı var..." - Üsküdar'daki hazırlıklar. - Hasan Paja ist azıtıyor. - Anadolu, Karaman, Maras ve Sivas eyaletim halkı yerlerim yurtlarını bırakıp göç ediyorlar. - Bu yüzden doğan kttltk. - Hasan Pasa askeri arasında kıtlık. - Ülkede "Hasan Paşa ve Kelalilerin malları sizin, balları bizim" buyrukları. - Celal iler sikiliyorlar. - Duracak, oturacak, sığınacak, yatacak yer yok. -Dünya ballarına dar oluyor. - Hasan Pa/dntn yüzüne karsı sövmeler. - Pasa canından bezi-
574
f
SEYAHATNAME
1 lipova, Çanad, Göle: Temeşvar Eyaletinin sancaklarıdır. -NÖ. SebW-mesSım: Yedi ayetten oluştuğu için Kuranın ilk suresi olan Fâtiha'mn bir adı da bu. düT.-NÖ.
3 Sadrazam Köprülü Mehmet Paşanın Edirne'den Erdel seferine çıkışı 1658 haziranıdır
(1068 ramazanı), -NÖ. * Bk.5Q.s.,l.noi

5 Şebeş: $ebeş/Sebe$. Erdel'de (Transilvanya). Günümüzde Romanya'daki Sebeş. -NÖ.
6 Ingoş/Lugoş: Temeşvar Eyaîeti'nde (günümüzde Romanya'daki Lugoj). -NO
576
MELEK AHMET PASA DAİRESİNDE
OİI'P'
arka çıkıp] elbette sefere yanında olan askerimle yeüşesin ve gûyâ {sanki] ka-
il^ (yardım] imdâd etmeycsin. Sözüm tutup Bursa Şehrin ikeniinil incitmeye git-r0fvtsln. Hemen Bogazhisâr'lardan1 *Yanova gazasına gidesin. Dua-yi hayr tamam olup. berhûrdân ve behremend [güçlü ve başarılı] olasın* diye hatt-i şerif vardıkta jdi hatt-i şerife amel etmeyip luymayvp], "Köprülü *Vezîr ile yetmiş kimsenin başlann isterim ve illâ [yoksa] Rumeli Kâfiristânı sizin, deryadan beri Anadolu dahi benim!" diye haber gönderip, deryâ-rnisâl asker ile Üsküdar'a gelmeye bel bağlayıp, yine Zencefiloglu Kapıcıbaşı pâdişâha bu haberle gelince, hemen pâdişâh-i cem-hasmet Köprülüye bir hatt-i şerif yazıp: "Elbette lalam, Erdel Kralı ve * Nemse »Çasarların [kayserlerini] kayd ü bend ile huzuruma getirirsen makbul-i hümâyûnum (beğeneceğim şey] değildir. Anlar kâfir değiller. Hemen der-i devlete gelip Müslüman şeklinde Kara Hasan Abaza kâfirlerinden intikam alasın" diye hatt-i şerif ile Zencefiloglu, Köprülü Mehmed Paşa *Vezîre vardıkta hatt-i şerifi verip. Köprülü 'Vezir hatt-i şerifi okuyup "Yâ Râbb [Ey Tannml, bu âsileri senin azametin kılıcına saldım!" deyip, Zencefiloglu'na Hasan Paşa ahvâlin [durumunu] su'âl ettikte [sordukta], ol dahi Hasan Paşa'nın taraftarlığı [yandaşlığı] himmetin tutup: "Onun azamet ve dârâtı [ululuk ve gösterişi] ve unvanı ve kerr ü fer ü şevket ü şân u şöhreti (görkem ve ünü] sizde ve âl-i Osman askerinde [Osmanlı askerindel yoktur" deyince, hemen bu pâ-der-havâ-gûy (ayağı yere basmadan konuşan] çelebi ağanın vücûdun (vücudunu] sahife-i âlemden [dünya sayfasından] seyf-i meczûm ile [keskin kılıçla] nazikâne hakk edip [incelikle kazıyıp!, andan [ondan sonra] hatt-i şerife amel etmeye (uymaya] sehl ârâm edip [azıcık dinlenip], andan [ondan sonra] ale't-ta'cil [çarçabuk] asker-i bî-pâyân ile {sonu gelmeyen askerle] * ılgar edip [dörtnala gidip], ol gün jaleye âmân ve zaman vermeyip, azharü mine'ş-şems [güneşten daha aydın] asükir-i islâmı {islam askerini] metrise {sipere) döküp, cânib-i erba'asın [dört yanını] yedi ¦vezir ve yirmi aded mîr-i mîrânlar [beylerbeyileri] ve yetmiş aded *tabl ve alem (davul ve sancak] sahibi sancak emirleri [beyleri] ve yüz on aded alay beyleriyle «Yanova Kalesi'n {Kalesi'ni) kat-ender-kat [kat kat] kuşatıp ve gece gündüz sâdemât-i top-i kûb [kale döven toplann vuruşu] ile yedi yerden dövüp âhirü'l-emr [sonunda] (eihe muvaffak oldu [ele geçirmeyi başardı].
Hemen ol ân *vezîr-i a'zam kal'eyi ta'mîr ve termîm ettirip [onartıp] içine yirmi »oda 'yeniçeri ve * topçu ve * cebeci ve yirmi bin asker ile içine ihtida' [önce] **** p^yı muhâfazacı koyup, cemi' mühimmat ve levâzımât-i kal'eyi [kalenin tüm mü-
ı Boğazhisâriar: Çanakkale Bogazı'nın en dar yerindeki müstahkem yerler. -NÖ.
577
kofçi¦ cğlv ve 'Keminyanoş lala lilençlil, Lipova ve Çanad ve Göl«> ^ ^ •serfıaddfenn ghet {yağmalama] ve alan talan (yağmalama) ve halfe,^ "r^ yeni -esir ve guyûn ettiği imletip tutsak eniği ve ağlattığı] haberi SUJ J*1^ ^\
rmed HHhi ribta K Sultan Mehmet'e] haber gelince, cemi* umûr-dîde Vç *^J\ {deneyimli] adamların dîn-f mflbîne marzîleriyle [hoşnutluklanyla] m^^^N* dufau cümlesi alrt-fiii&k [oybirliğiyle] •vilâyer-i Erdel'de *Rakofçj ^**t 0J\ /sapkın kral] ûzre sefer olunmak ferz-i ayndır [farzın ta kendisidir] denjL. ^ i scb\>T-meslmJ titovet olundu. Edime de bâb-i *hümâyûn önüne tug-j dişâhm tuğu] çıkıp cemi' /tüm] memâlik-i mahrûse-i âl-i Osman a lOsın^ ^ [ne] kapıcıbaşılar gidip asâkir-i derya"-mis&l [deniz gibi asker] sürdüler. İ06Ö târihinde bâ-fcrmân-i Mehmet Hân [4. Mehmet'in buyruguylaj
•Yarıova gazasına müteveccih olup fyönelip]3 deryâ-rnisâl asker *Temesv-.^ ^TU
4 ^ ar'a . 'Q
'serbadd gâztieriyle "Ve şâvirhüm iîi-emr deyip müşavere ettikte ^ Qj
cümle guzat-i mûslimin [bütün islâm gazileri] re'yi ahsen görüp [bu görüş^^)
rinde bulup], 'Temeşvar Sahrası içrc Erdel Krah'nın Şebeş5 Kalesi'ne ve ı_0^ h
lesi'nc* imân ve zaman vermeyip, kaleteyn-i seddeyn-r metineyn {iki sa«^ ^ o/an kale] fetfa olup [ele geçirilip], içerlerine müstevli [defterdar], cebehane ^ ^ far ve isHöi'i nSmdârlar [ünlü askerler] koyup, dahi Erdel kılâ'lann [[^j V
feth-i ftrûh etmeye [kalelerini ele geçirmeye] müteveccih olmuşken Anadolu^ ^
him hadiseler zuhura geldi [önemli olaylar ortaya çıktı]. ^
Anadolu'da Abaza Kara Hasan Paşa yetmiş, seksen bin asker ile sefere me,
pâ(di)sâ{h) kuluyla âsi olup sefere gelmediğinden mâ'dâ [başka], sekban ve c^r hasenîdan ili ve memleketi nehb ü gârete [yağmaya] başlayıp, yüz bin asker Bursa Şehri ûzre azimet eylediği haberi sa'âdetlû pâdişâh-i âlem-penâh hazretle^ $ehnce, serbevvâbân-i *dergâh-i âlîden Zenctfûzade nâm kapıcıbaşı, Hasan hatt-i

şerif ile vanp: "Benim lâlacıgım, vezîr-i azamim kâfir üzre cenk ü cidal v harb ö ktildedk [savaştadır]. Sen dahi dîn-i mübîne muin ve zahîr olup (yardı^
SEYAHATNAME
bâmnuumj kanıkan Icskisıgibi) görüp, ordu-yi Mâmda listem ordusunda). br mda eder kim '•Dirlik lâzım ist ardım sara gelip "kasım ulufesin fuluj. ^ KApthane'de akışız* deyip, "ılgar ile {dörtnala] *Yanova'dan İstanbul'a geldi}^ ^i] İek Ahmed Pasa ite mükellef alay etük. Köprülüye istikbâle çakıp 'Dâvûdpa^' bunda (yakınında/ iki "vezîr-i dilîr lyigit paşa) birbiriyle buluştukta Köprnu rir eydür. t
"Birader, su sizin Abaza Hasan Paşa biz gazada iken iyi imdâd edip bizi
iyi getirmedi mi?" deyince hemen Melek Paşa eydür: "*'«
"ty sultanım, niçin "Sizin Hasan' dersiz [dersiniz]? Ol şimdi kâfirden eşe^
ter/ olup memur [görevkj olduğu cihâd-i fî-sebilu'üâha [Tann ugurundaki
8*.
gitmedi. Onun katli şer'ân ve ona tâbi'lerin [uyanların] cümle katileri (öldürül^' ri} helaktir. Hemen üzerine: sefere çakalım" dedikte hemen Köprülü eydür.
*Yâ\ Hasan stan aşîreuhizden, Abaza'dır; üzerine sefer eder misiz InUsij,^ dedikte Melek eydür:
"Eğer lermân-i pddişâhî [padişah buyruğu] olursa vallahi şimdi Üsküdar'a rim" dedikte Köprülü cihan kadar hazz edip [hoşlanıp]:
"Birader, mşaaltehü teali [ulu Tann isterse] ol âsilerin yakm zamanda der-i devlete gelir, bu niyete H-Fâtiha" deyip at başı beraber alay-i azîm ile vûdpasa Sarayında sa'âdetlû pâdişâhla buluştuklannda anda [orada] sehl (k^.
müşavere olup, yine *Davûdpaşa'dan deryâ-misâl asker ile pâdişâh-i âlem-penâh ^ hi tâ Kâğıthane SaJırâsı'nda *otzg-i Osâf-i Berehyâ'ya1 [Berehya vezirin ota^j vanp, meks ettikte [kaldıkta] ba'de'r-ta'âm [yemekten sonra] Melek Ahmed Pasa yi^
Kdprülû'den mezun fîziniij olup alay-i azîm ile sarayına karâr-dâde olup [oturupj ol ân Köprülü vezîr *ulû/e çıkarıp, ol gün ol gecede yedi bölük sipahiye ve cemr
/bütün/ mevcûd olan kullara gece meş'aleler ile *ulûfe verilip devr olundukta def.
ter-i pâdişâh? kapanıp, cümle Hasan Pasa yanında bulunan ve dahi Köprülü ile %.
nova gazasında bulunup, gözü görüp, ma'iûmu [bilgisi] olan adamlar seferden Kâğıthane 'ulufesine gelmedikleri eclden [dolayı] Hasan *PaşaIı bahanesiyle yirmi bin altmış akı aded 'sipâh ve dokuz bin aded *yeniçeri ve cebeci ve * topçu ve'], hâsıl [kısacasıj kırk bin asker-i islâm'ın [islam askerinin] *esâmisi çalınıp, ertesi gün Beşiktaş'tan Üsküdar'a geçip bâ-fermân-i şehriyâri [padişahın buyruğuyla] cemf
Bkz.68. s., 2. not.
2 ikiler. Kurada, ulu/e ûa#tımı sırasında kullanılan üç nüsha ulufe defteri anlatılıyor. Devr olunma, ulufelerin deiıere göre dağıtılıp, bu üç defterin de ilgililere verilmesidir (devredil-mesidir) -NÖ.
578
MELEK AHMET PASA DAİRESİNDE
jgjocf.ı al-i Osman {tüm Osmanlı askeri] Üsküdar Sahrflsı'nda "hayme ve "hargâh-ynyb meks edip (kalıp). Anadolu "vilâyetlerinde ne kadar âl-i Osman "eyâletleri
«vc~:'r'cri- *mu>i rnîrârdan ve şâir * ümerâ ve cemi' [bütün} kadılarına Hasan «pusata karJiyçin (öldürülmesi içini *nefir-i *âmm hatt-i şerlileri gidip, cemi' me-r, \uk-î mahrûse-i âl-i Osman'a [Osmanlı soyunun bütün korunan ülkesine] emir ve »fenaânlar [buyruklar] perakende ve perişan olup [dağıtılıp], cümle Kürdistân aske-Diyânbekir "Eyâletiyle Murtazâ Paşa * serasker oldu ve Erzurum "Eyâletiyte gûicistân ve Ah ıska1 ve Kars ve Trabzon ve Van askerlerine Gürcü Mustafâ Pasa serdâr olup, onlar deryâ-misâl [deniz gibi] asker ile Murtazâ Paşa üzre gelmede. Kart Hasan Paşa da kırk bin güzide [seçme] âteş gibi askerle Üsküdar üzre varmada.
Nâgeh [ansızın] Karaman "Eyâleti'nde Ilgın nâm [adlı] sahrada iki İslâm askeri, ^ryâ-misâl birbirlerine mukabil [karşı] olup, bir mukâtele [karşılıklı kırım] olmuştur kim hûbüt-i Adem'den2 beri âl-i Emeviyyûn'dan (Emevüerin soyundan 1 Abdullah ibn Mervân bile böyle dilîrâne [yiğitçe] ve Rûstem-misâl [Rüştem gibi] cgnk etmemiştir [savaşmamıştır] ve görülmemiştir. Ahir [sonunda] *meydârv\ şe-^at (yüreklilik alanı] ve zafer-meâsir [zafer izi] biemr-i hayy-i Kadir [Tanrının Ijuynıguylal Hasan Paşa'ya kalıp, Murtazâ Paşa ve Gürcü Mustafâ Paşahdan nice bin jded bî-gunâh [suçsuz] adamlar güm olup [ölüp], Murtazâ Paşa'nın ol zer-ender-zete
^rk [baştan aşağı yaldıza bürünmüş] âfitâbî Igüneş gibi] duhter-i pâkîze-ahterierie o
jlcJöi2 kızlarla] kim her biri cemi' Iherl zaman âfitâb-i âteş-tâbdan pinhân olmuş (ateş saçan güneşten gizlenmiş] iken ve nâz ü nalm ile [naz ve bollukta yaşamakla] nfmet-i nefise [nefis yemekler] ile perveriş olmuş [beslenmiş] Nefise Bole4 ve jjttjmâh Böle ve Mihrimâh Böle ve Dilican Böle ve Cânizâr Böle nâm [adlı] yetmiş a(jed cevâriler [cariyeler] kim her biri birer Rûm haracı değer hûrî-misâl [huri gibi] j^nâtlann [kızlann] cümlesi [hepsi] sekban ve * sanca haşerâtlannm destlerine iellc-jjpej mezkûr [anılan] * cariyelerin

girîbânları [yakalan] girip, baş kabak ve yalın ayak, başlanndan tâc ve eğinlerinden [sırtlanndan] hil'a [üstlük] ve pâlanndan j^yaldanndan] halhalleri ve gûşlanndan [kulaklanndan] mengûşlan [küpeleri] gidip» guyâ \sm^ cennetten uryân [çıplak] çıkan Havva anamıza döndüler kim, her jjirduhterlerin [kızlann] girîbânlan çâk [yakalan yırtık], amma rahm yakalan çak olmayıp [yınılmayıp], her biri izz u vakar ile [saygı ve onurla] mezkûr kızlan hu-
Ahıska/Akıska: Günümüzde Gürcistan'da Kura Irmağı üzerindeki Akhalts'ikhe. -NÖ. Hûbût-i Adem: Âdem'in cennetten yeryüzüne inmesi. -NÖ. 5te. 180. s., 1. not. 169. s., 1. not.

züt-İ Hasan Paşaya /Hasan Paşanın önüne/ sekban ve *saricalar götQ_ Paşa cydûr "Bre Murtaza Pasa. ayıp degii midir kim yiğit olasın bir nefo 1^
Oyj
çin bu kadar fahişeyi ordu-yi İslâm'da lîslam ordusunda] taşıyıp, b •imm /herkese rezil) olasın" deyip Hasan Paşa eydür:
"Tez senhâzlarun, bu çevirilerin [cariyelerin] esvâb (giysileri] laprhklanl ve halhalleri ve bilezikleri ve donların (giyeceklerini) Veresj^^u nfcrj" dedikte bu anda cümle kızların esvablann getirip giydirdiklerinde hç^*1^ san Paşa mertlik edip cümle "cariyeleri tahtırevanlar ve •tavâşî (hadım) ^ ha'zı *esxr ofanuş kapıcı başı la ny la, es vâ b/arı ve katarla nn verip, yanları^^^ v raJt sekban koşup, her bir kızlara ve *tava*şflere bâligan mâbelâg f bol bo]j 0tl edip, Munazâ Paşaya "Öyle olur birader, cân ve baş kurtarmak halidir, si^^^îL böyle olur" diye mektûblar gönderip nice bin özürler diledi. e bj^
AmmJ Murtazâ Paşa câ-yi âmân [güvenli yeri diye Afyon Karahisân*^ Hakb JGafcsfn [kalesini] btddu. Ve Gürcü Mustafâ Paşa dahi cân ve başıy^ j^H^ Afyon Karahısarı'nda kân mekân eyleyip, ilci vezîr-i âlîşân [ulu veziri ve v- ^ aded *mîr-i mirân-i âl-i Osman [Osmanlı beylerbeyij cümlesi giryân ve nâîarı ^ yarak inleyerek] dağlara düşüp ancak piyade [yaya] cân kurtardılar. Bu ^ ^ ftsa'dan mi'dâ [başka] cümle [bütün] vüzerâ ve 'ümerâlar [paşalar ve bey^^ gayn asâkir-i islâmlar [öbür islam askerleri] Haleb Kalesi'ne firar edip Vç pandılarkim Haleb'i Hasan Pasa'dan halâsa mukayyed olalar [kurtarmaya cak cayalar].
Amma öte tarafta Hasan Pasa ise iki serdâr-i muazzam [büyük komutan] ve yirmi iki aded mîr-i mîrân ve şâir 'ümerâların ve seksen yedi bin askerin
cûiîık
mâtiKârim'uyh' [Karun gibi malıyla] Hasan Pasa kenz-i dahme-i Efrâsiyâb'a2 fa
lâsîyapm gömülünün 'hazînesine] mâlik olup, Hasan Paşa'nın şütürbanı fdevecisij bir köçeğe mâlik değil iken ikişer üçer çifte köçeğe ve birer ikişer katar köşeğe [^ ve yavrusuna] mâlik şerif *aga olduhr. Seyis ve 'harbendeleri [yük hayvanı sürç. cüleri] ve *akkâm ve meş'alcüeri [meşalecilerij 'çerge ve katar ve mahar ve zırh ve zuh'külâh [zırhlı baslık] ve bâr u *bengana [eşya ve çadıra] mâlik olup gûyâ leyle.j kadre uğrayıp [kadir gecesine rastlayıp] nicesi şâd-i merk [sevinç ölüsü] oldu.
Munazâ Paşa askeri ve Gürcü Mustafâ Paşa askeri bir habbeye [taneye] muhtar, veaçüzaec olup, her biri nice gün Hasan 'Paşalı tarafından kovalanarak dağlarda
z 161. s., 2, not. i 345. s., 2. not.

oüayarak birer tarik ile [yolla] dâr ü diyarlarına [memleketlerine] firar edip
fkaçıph nice yüğrük atlı olanlar at başın Üsküdar'da Köprülü Mehmed Paşa otağında ujp soluk aldıkta, nice [nasül bozulup nice [nasıl] kırıldıkların ve cümle vûzeta
fy$r ettiklerin Köprülü "ye nakl ettiklerinde 1 aktardıklarında!, Köprûlü-yi müdebbir (ıcdMrÜ Köprülü] "Bu haber şayi' olmasın [yayılmasın]" diye, feryada gelen adamım habs etti amma, yerin kulağı vardır, ertesi gün "Hasan Paşa, Munazâ Paşa'yı ve Gürcü Mustafa Paşa'yı seksen yedi bin askeriyle cümle âmân zaman vermeyip kırmış; işte Hasan Paşa yüz bin sekban ve * sarıca ile bu Üsküdar'a geliyormuş" diye bir gûftügû [dedikodu] olup, Üsküdar içre adam deryası çalkanıp, İstanbul'a firar etmeye kırk, elli * kuruşa kayık bulunmayıp, Köprülü kayıkları yasak edip, ol lo] gün Melek Ahmed Paşa Efendimize ve Boynu Eğri Mehmet Paşa'ya * fermanlar gidip, cümle askerleriyle Üsküdar'a geçip, Agaçayın ve Kadıköyû ve Bulgurlu ve Çamlıca Dağı eteklerinde hendekler kazıp ve tabyalar düzüp ve yedişer kat metrisler Jaap, cümle 'yeniçeriler ve paşaların sekban ve * sarıcaları metrise girdikleri gün sa'âdedû pâdişâh-i âli-câh [yüce orunlu pâdişâh] dahi yirmi bin güzide [seçme] bostancı ve on iki bin kendi sarây-i *hâssı askeriyle Üsküdar'a geçip1 sarây-i Üsküdar'da meks edip [oturup] Kayışpman, Kocaeli yollan ve Bostancıbası Köprüsü nâm yollara karakollar koyup, cümle *eyâlet hâkimlerine Hasan Paşa üzre varıp cenk etmeleri için mü'ekked [pekiştirilmiş] emir ve hatt-i şerifler gitti. Amma beri tarafta Üsküdar'da cümle asker-i İslâm Hasan Paşa havfmdan [korkusundan] durmaya iktl-dârlan olmayıp, gün-be-gün [her gün] "Geldi, geldi! Bastı, bastı!" demeden beri olmak

{kurtulmak] için âhir [sonunda] Üsküdar'dan cümle asâkir-i İslâm sa'âdetlû pâdişâhı alıp hâh ü nâhâh [ister istemez] İstanbul'a geçip Üsküdar'ı hâli üzre kodular (kendi haline bıraktılar].
Öte tarafta Hasan Paşa günden güne şirinlenip [şımanp], başına deryâ-misâl as-]cer cem' edip [toplayıp] memâlik-i mahruseler [kentler, kasabalar] vurmada ve yalap yıkmada. 'Re'âyâ ve 'berâyâ üzre konup, sekban ve 'sarıca haşerâtlan bu kadar ibâdu'llâhlann [insanların] mâl ve evlâdın alıp gûnâgûn [türlü türlü] nâ-şerl [şeriata aykın) eziyetler edip, âhir-i kâr [işin sonunda], bu kadar eziyetten sonra re'âyâ ve berâyâ bu hâli görüp, cevr ü cefâ-yı nâ-hemvâra takat götüremeyip [uygunsuz eziyedere güç yetiremeyip] cemi' [bütün] Anadolu ve Karaman ve Maraş ve Sivas 'eyâletlerinin ahâlîsi ekip biçmeyi ve yiyip içmeyi şehirlerinde bırakıp götürmede. Yükte hafif ve bahâda ağır zî-kıymet [değerli] malların ve ehl ü ayallerin
Bu geçiş, 13 Kasım 1658/16 Safer 1069'dadır. -NO.

piyade [yaya], pür-süsh Etrâk [Türk] tâ'ifesi Hasan Paçalının anları
,e4, 5ira ^rp ^
ra girip. Hasan Paşanın dağda ve taşta, ota ve otlağa ve iki konak bald [uzak] ^
reye \wp\ gidenleri ve "Hasan Paşahdır" diye nice tüccar tâ'ifesinin ve'J-h^ {kısacası] çatal Osmanlı sankh ve atlan naili ve kıyafetleri belli, eli tüfekli ve M. vezneii [yapûı] ve iraba bıyıklı adamlan vura kıra tamâm edip [öldürüp], gür,^ güne dahi kış gelip, Ö-mekân ve bî-mekân [yersiz yurtsuz] bini, iki bini bir ta^ zahireye fazıgaj gitmeye iktidarları [güçleri] kalmayıp, günden güne etraf û ekraf iann [dört bir yanlarım] canı acımış re'âyâ ve berâyâ ile münhezim olmuş [bozgu^ uğramış] asâfa'r-i îîravân [pek çok asker] ihata etmede [kuşatmakta]. Amma bu ntin. vâl özre Hasan Pasajının da duracak ve oturacak ve sığınacak ve yatacak ve zetnis-tânda [Jaştai konacak bir câ-yi menâs [sığınacak] yerleri kalmayıp, askeri ve kendisi aç, bî-çâre Hasan Paşa neylesin? Askere muhtâc. Âhirü'l-emr [işin sonunda] hâneber-dûs [yersizyurtsuz] gezmeden, aç ve zacc [yoksul] ve bir hınta ve şaire [bir buğday ve arpa tanesine] muhtâc olup, cihan [dünya] başlarına dar oldu. Mâl ü menâl çok amma yenir mi? Yiyecek yok. Havi" ü haşyet fkorkuj ve rene ü a'nâ' [sıkıntı ve ezi-yetj çok. Âhirui-emr hemen bir gün kırk yedi bin aded *CeMlerin eşbehlerinden (kaba-dayılarından/ dört vezir Vyân, sekiz mîr-i mîrân [beylerbeyi] ve yüz yetmiş beyleri ve üç yüz yetmiş bayrak sekban ve *sanca bölükbaşılan ve şâir melâ'in ve mûfsi-dm fiJençlîJer ve fesatçılar], is erleri hemen huzûr-i Hasan Paşa'ya bil-muvâcefe
1 Kahti Yûsuf:'Yusuf külıp". Yakup Peygamber'in oğlu Yusufun Mısır veziri olduğu sırada yedi yıl süren kalık. -NÖ,

I Tfl-yûrcJ gelip günâgün [çeşit çeşit} şûtûm-i gnhzalar {kaba sövmeleri ile. "Bre gidi
pjakr bfzt ile eyittiler kim:
*Bre gidi kâfir Abaza, sen bizim bâzû-yı kuvvetimizle [kol gücûmüzlel âl-i Os-jjn'ın lOsmanh'nml Ilgın şehri altında Üç vezirin ve yirmi iki aded ¦beylerbcyisi-= v-c şâir 'ümerâları [beyleri] ve seksen yedi bin askeri bizim sebebimizle Ivardınunuzla) bozup, on Mısr * hazînesi mâl-i Karun'a' 1 Karun malına] mâlik olup rt nice bin aded at ve katara ve şâir âlâı ve silâh ve serâ-perdelere ve cebe hane ve dir mâl-i ganaime (doyumluklara) mâlik olup, bizi ve atlarımızı, tevabi ve levâhik-lerimizi [adamlanmızı] bugünkü günde, bu kılıç gibi gelmiş kışta açlıktan bizi jarar mısın?" diye Hasan Paşa'yı canından bizar ettiler [bıktırdılar].
Hemen Hasan Paşa-yı pür-zâr (inleyen Hasan Paşa], San Kcn'ân * veziri ve Tay-varoglu 'veziri ve Muslî Paşa *vezîri ve Can Mîrzâ Paşa ve Alî Mîrzâ Paşayı ve «or kardeşi, Abaza Hasan Paşa'yı ve Hadım kardeşi ve * Tatar Ahmed'ı ve Ömer'i ve Edib'i (?) ve Vehhab *Kadı'yı ve Kudde Çerkezili ve Şâm Ağası Kör Abdüsselâm'ı ve nice bunun emsali [benzeri] iş görmüş ağalan Hasan Paşa huzuruna çağırıp, bu diezkûr [anılan] umûr-dîde [deneyimlil adamlar ile meşveret edip:
"Ağalar, beyler ve birbirinden yeğler, * vezirler ve kardeş ve yoldaşlar ve sırdaş başdaşlar, bugün gördünüz mü, bu bizim *levendâüar l*levendlcr] benim yüzüme (arşı ne söylediler? Allâhtan reva [yakışık] mıdır, bu hakarete kim tahammül eder? geni bugünkü gün onlann velî-ni'amlan [velini'metleri] değil miyim? Bu hâl üzre hâlimiz neye müncer olur [varır]? Mâlımız şükür Allâha çok. Amma aşımız ve işi-jjjiz ve eşimiz yok. Cümle cihan halkı hâlâ bize düşman. Eşimiz ve yoldaş ve sırdaş ve hâldaş kardeşlerimiz dahi bugünkü gün görün bize rû-be-rû [yüz yüze] ne guna jrjr] zebândırâzhk ettiler [dil uzattılar]" dedikte hemen Kürt Osman eydür.
"Vallahi sultânım, onlan da ta'yîb etme [ayıplama] kim canlanndan bizar olup yap] atlan ve kendileri açlıktan öldüler" dedikte hemen Tayyaroglu eydür:
"Buna tedârik, cümle asker ile yap yap Kilis ve Azazi ve Antep illerine varalım, hjr zaman anda sevâhil görelim. Eger anda yine bu askerimiz ta'n-âmîz [sövücü] 5ÖzIer söylerlerse hemen bir gün cenabınız danlıp 'Sizin derdinizden Murıaza Paşa'ya dahî! düşüp [sığınıp] Haleb'e düşerim* diye beş altı yüz adamla cenabınız ve beş altı yüz adamla hakir ve beş altı yüz yiğit ile Kenan Paşa kardeşimiz ve Muslî paşa kardeşimiz ve

Ferhâd Paşa ve Deli Gürcü Dilâver Paşa ve Can Mîrzâ Paşa ve $ Mîrzâ Paşa ve'l-hâsıl [kısacası] cümle paşalar ve beyler ile Kilis ve Azazi ve An-
Bte. 161. s., 2. not
583
(ahp) kimi dryûr-i Acem'e ve kimi Bagdâd CöhVne ve kimi Erzurum yoluna •ıttyrr gidip, il 'vilayet perişan ve perakende [darmadağınık/ olunca, Ha^n askeri içte (içinde] bir kah! û galâ-yi azim fbûyûk kıtlık ve pahalılık] oldu kj^^
ya Mısr'da Jeanr-i Yûsuf idi. ®>*
Hasan Rasahm bu kaht Ü gala içre halleri perişan olup, kangi [hangi] diy^ decekJcrm bıimeyip, gah fktaıiîeyin/ Maraş ve gah Adana ve gâh Kayseriye'dç r ®*
sun Yay/ası dîye serseri [başıboş] gezerken, Âsîtâne-i sa'âdet [istanbul] laraf,^ mezâhib'i erba adan /dört mezhepten] fetvâ-yı şerifler ile evâmir-i şerifler ilP 11 /bütün] *ey5/etİere ve sancak/ara ve kazalara Hasan *PaşaIı kaıliyçin [öldürül için/ "nefîr-i *âmmlar gelip "Malları sizin, ancak cümle * Celâlin in başlan . diye 'fennân-i şehrf/ârî/er (padişah buyrukları] sâdır olunca [çılanca] el-a», rûîniah fTaanhm uJuIuguyla] Türk tâ'ifesinin ellerine böyle fırsat girince, ata ' na fgrynnej kârkrohn ve olmayan fgücü yeten ve yetmeyen], eğri demiri eline
SEYAHATNAME
tep atana varalım. Murtazâ Pasa ve Kadri Paşa ve Tutsak AK Paşa ve Çetr Hüseyin faşa vel-hasd [kısacasıJ derûn-i Haleb'de [Haleb içinde] im^J^ [sığınmış] olan paşalarla haberleşip "El bizim ve etek sizin!" diye dahî) 7\ Isgmma} haberin gönderelim. Görelim gel derler mi, demezler mi? Yoksa h hân ve "sanca ve çaba *mehterierin ve ahçüann dertlerin çekmeden i$ç ^ yeğdir. Hele bir kere bu nezâketle Haleb'e girelim, olmaya illâ hayr [haytr] sun]/" deyip Haleb'e adamlar gönderirler. 1 Q|.
Bu rey 0 tedbîri mûstahsen (görüş ve Önlemi en iyi] görüp nefır-i rihlel]ç bonıJan] çalınıp, tuğlar Anteb'e vanr. Andan (ondan sonra] ale s-sabâh {sabahı • tuğlar kıble çölüne doğru çekildikte, hemen yine Hasan Paşa askeri hücû^^l paşanın dizginine yapışıp; ^İp
"Gidi Kazak* Ba çöl ve çölistânm neresine gidersin?" diye feryâd ettik] derhâl Hasan Paşa mesveret-i mahûde [sözü geçen danışma] üzre *sancaia^
çaba 'mehterlere eydür: 3 v«
"Bre hey kâfir gidiler, sizin sözünüzle *Yanova seferine gitmeyip, sizin d^ nizden âhir [sonunda] âsi oldum, ikide birde 'Bizim kuvvetimizle bu kadar m*ı hibi oldun'diye başıma kakarsrz [kakarsınız]. İşte mâl ü menâl başınızda paklarca kalsın, işte ben sizin ta'mnızdan Haleb'e götürüp başımı Kara Murtazâ vermeye giderim. £mîr Allâhmdır; dün doğdum bugün ölürüm. Beni isteyen ^ deşleriro gelsin" diye dahi [daha] Haleb'den Murtazâ Paşa'dan haber gelmeden ^ men Hasan Paşa üç vezir ve yedi 'beylerbeyi ve nice iş görmüş adamlar *ılgar ^ [dörtnala] Haleb'e karib [yalan] vardıkta, Hasan Paşa'mn hayırhâh-i devlet olanlan ıs görmüşlerinden ba'zı bölük basılar eydürler:
"Aman sultânım, diri diriliğimizde Haleb tokadına girme. Uş kurbân olayım bu kadar bin kişin var ve yetmiş seksen bin askerin var ve andan gayrı [başka] bin yiğide mil verip iki kere yüz bin asker île evvel baharda [ilkbaharda] ya Erzu-nıra'danya Van'dan ya Şehr-i Zür'dan Acem diyarına gidelim; ilin, 'vilâyetin Htis. rev Paşa gibi alan talan ve harab û yebâb edelim. ÂI-i Osman'a birkaç memleket feth edelim. *Sikke ve hutbeyi Osman oğlu nâmına okutalım. Ola kim 'Sultân Mehmet Hân-i Kâbı' [4. Sultan Mehmet] hazz edip, cürmümüz [suçumuzu] afv edip, feth ettiğimiz Hemedân ve Dergezin ve Urdubad ve Nahçıvân ve 'Revân ve Gence ve Tifüs ve Tomeris ve Şirvan ve Şernaki'ye varınca [vanneaya dek] yedi vezirlik kaleler ve şehr-i âbâdanlardır [şenelmiş kentlerdir], inşâ'allâh bu zikr olunan kalelere |ka-
J Şehr-i Zür. Kerkük çevresindeki Osmanlı eyaleti. -NÖ.
MELEK AHMET PAŞA DAİRESİNDE
585
584
IcfcrcIömfln TC zaman vermeyip feth ettikle (ele geçirdiktel işte yanında olan hazır
adcd vezir ve vezirliğe layık *beylerbeyilerin var, feth ettiğimiz diyarları al-i Offtsin {Osmanlı] sizlere verip, îran ve Tûrân'a hükm edelim. Aman vezirim, sözümüz tut. Acem'e gidelim ve gazalar edip, düı-İ mübîn uğuruna kılıç çalalım. Hemen çalıünim aman Haleb'e girmeyelim" diye nice âkıbet-endiş [sonunu düşünürl hayır-ftjthlar [iyilik isteyenler] Hasan Paşa'ya va'z ü nasihatler ettikte nasihatleri asla makale geçmeyip, hemen kim [ki] Hasan Paşa Haleb'e teveccüh edince [yönelince.] nice 5in eşkıya haşerâtlan "Biz dağları ve bağlan biliriz, nişleriz ine yapanzl minareli ^ni'li şehirlerde!** deyip, illere ve dağlara ve bellere ve yollara dönüp gittiler.
Amma Cân Mirza Paşa ve * Tatar Ahmet *Ağa ve Kadri 'Ağa ve Kurt Osman »Aga hakîkatliİik edip tâ Haleb kafesine dek varıp. Hasan Paşa ile vedâ'laşıp, Haleb'e girmeyip- *levendleriyle Ane ve Selme Kaleleri ve Meval ve Kıs Urbanı [Çöl Arapları] taraflarına çöle açıldılar. Amma Hasan Paşa ve üç vezir ve yedi paşa ve

yedi aded "bey ile cümle üç bin asker ale'l-gafle [ansızın] Hasan Paşa Boğazı'nda âmân alıcıyla Murtazâ Paşa'ya varıp "Âmân paşa kardeş, dahîlek Isana sığındım]'." diye feryâd ederek Haleb Sarâyı'nda Murtazâ Paşa ile buluştukta hemen Murtazâ Paşa sâde mest ile Hasan Paşa'ya karşı çıkıp, cümle vüzerâlar birbirlerinin ayaklarına düşüp çava'] tekrîm ile [türlü saygıyla] Murtazâ taşa dâva-yı uhuvvet ile [kardeşlik savıyla] #'11 [yalancıktan] öpüşüp koçuşup [kucaklaşıp], görüşüp derûn-i saraya [saray içine] girip, birbirlerine ol kadar iştiyaka [özlemli] âşinâyîler [tanıştıklar] eltiler kim güya [sanki] bunlar râh-i hac [hac yolu] refikleri idi [arkadaşlarıydı].
Murtazâ Paşa, Hasan Paşa'ya ve San Ken'ân Paşa'ya ve Tayyaroglu Ahmet Paşa ve gavn *beylerbeyilere ve paşalara "Safa geldiniz, hoş geldiniz1." diye yüzlerine piyaz [yüze gülme] ve niyaz [rica] ve dil-nevâzhklar [gönül okşayıcıhklar] edip, cümle yûzerâlara birer semmûr [samur] kürk ve gaynlara [öbûrlerel birer zer-ender-zer [yaldızlı] 'hil'at giydirip Murtazâ Paşa eydür:
"Aceb [şaşılacak] âkılâne [akıllıca] hareket ettiniz. Allühü a'lem [Tann bilir] kim sîz hazret-i Hızr'a rast geldiniz yâhûd bir sa'd [uğurlu] sâ'atte müşavere edip (danışıp] Haleb'e geldiniz. İmdi bir ayak evvel bizim bu Haleb'e âmân geldiğinizin tedârik meşveretin görelim" dedikte, Hasan Paşa ve gayn ayakdaşı âsi vüzerâlar ve ınîr-i mîrimlar eyittiler:
"Vallahi sultânım, istersen müşavere eyle veya eyleme. Şimdiki halde biz sana dahil düştük [sığındık]. Gerek öldür ve gerek diri gör."
Murtazâ Paşa eydür:
"Niçin böyle dersiz [dersinizi? Sizin bir kılınızın düştüğü yere Kara Murtazâ

Paşanın bası gider. Zira Osmanlı'ya kim yaradı? Bugün size, yann bize. Arn^ bugün geldiniz, hîîA Tanrı nusAfirimizsiz. Sizi, Hasan Pasa kardeşimi benin, //^ sarayımın bahçesine konduralım ve Ken'ân Paşa kardeşimiz Deli Kurt'a koı^/1^ ve Ahmet Paşa kardeşimiz Çetrefil Paşa hanesine konduralım ve Satır kardeşi u ^ Pasa ve Ferhâd Paşayı sancaktara ve Alî Mîrzâ Paşa'yi Maraşhogiuha kondüraj, MüsH Paşa cümle "çadırlarıyla meks eyJesinJer [kalsınlar] ve her gün siz^j * kb'e girip bizimle müşavere ejdesinier" deyip Murtazâ Paşa cümle Hasan paş J^" şehr-i Haleb'in enderim ve bîrününa [içine ve dışına] cümle * Celâli yerli yer]e . tevibi' ve JevâhıkJany/a /adamlarıyla] vezîr ve paşalar ve beyler Ha leb i ere Cç [hepsi/ ıskarça olup [istiflenip] yerleştiler.
Evvelâ Vâli-i *Vûâyct-i Haieb [Haleb Vilayeti Valisi] Tutsak Alî Paşa,
muhata
krdan Kara Murtazâ Paşa ve Vâli-i Erzurum [Erzurum Valisi] Gürcü Mustafa p ve $âm Vahşi Kadri Paşa ve Musul Paşası Muslî Paşa ve Kıbleli Paşa ve Çetrefil
3dç
Ahmed Paşa ve Haleb 'Mollası ve mezâhib-i erba'a (dört mezheb] *şeyhü'l-İslahta ve *nakîbü'l-eşrâT ve cümle Vyân ve eşraf, Haleb Paşası Sarâyı'na cem' olup [t İaıupl cümlesi Hasan Pasa ile ve ma'ân [beraber] olan vüzerâ ve mîr-i rnîrânlar
şâir âsi *ûmerâlar [beyler] ile cümle öpüşüp görüşüp, ba'de'l-kahve [kahveden So ra] meclisi emânet edip yemîn-i bi'Ilâh ve kasem-i tallâh [Tann adına ant] i1 meşverete [danışmaya] agaz ettiklerinde [başladıklarında] Murtazâ Paşa eydür:
'Gelin ey ümrnet-i MuiıarnmedJer, bu Hasan Paşa kardeşimiz ayağımıza dûşQ 'Dahili [sigmma]' dedi, biz bu güna (tür] re'y ü tedbîr ü tedârik ü meşveret [görü* önlem, hamhk ve danışmada bulunalım]" dedikte Hasan Paşa eydür;
"Vallahi, ey birâderA cân-berâberim [can yoldaşım], ben Köprülü zâlim havfin. dan (korkusundan] bâgî ve dagî ve yagî [ayaklanmış, başkaldırmış] oldum, Sen dahi emr-i pâdişâhiye [padişah buyruğuna] itâ'at edip [uyup] Diyânbekir *EyâIeti'yle yüz bin askere serdâr olup üstüme geldin. Ben dahi kuş canım halâs [kurtarmak] için seninle cenk eyledim [savaştım]. Takdîr-i ezelde fırsat ve nusret benim imiş. SûM tedbîrin sebebi ile [kötü önlemin nedeniyle] hezimet [bozgun] senin imiş. Nidelim, neyliyehml Takdîr-i ezel [yazgı] bu imiş kim pâdişâh-i âlem-penâh havhndan [korkusundan] kendi ayağımla şimdi ayağına düşüp, Haleb damına giriftar oldum [tuzağına yakalandım) ve cümle mâl, erzak ve askerimden ayrılıp işte şimdi huzurunda yakam verip önüne diz çöktüm. 5u kadar ümmet-i Muhammed huzurunda kanım, katlim helâl olsun; istersen öldür, istersen âzâd eyle; sânına ne lâyık ise anı eyle, Ben senime cenk eyiedimse cân ve baş korkusundan ettim. Sen bana etme, sana da eder/er. Pâdişâhtan benim bir katre kanım rica eyle" diye Hasan Paşa ve gayn vüze-
586

jjlnr Murtazâ Paşa'dan rica edip, dîde-i pür-nemlerinden lyaş dolu gözlerinden! hûn-alûd (kana bulanmış] çekide [damlamış] nemnak yaşlar seyl-l revân olup Isel gibi akıp] Hasan Pasa bükâ eyledi [ağladı]. Huzzâr-1 meclis {toplantıda bulunanlarl tere bir girıv ü feryâd ve bükâ [çığlık, feryâd ve ağlama] ânz oldu lortaya çıktı]

ktm Halebli Kadifed Haydar Efendi "Allah kurtara paşa elendim!" diye Fâtiha-i şerire tilâvet edip [okuyup], her bir *Celülîlere tesellî-i hatır verdiler (gönüllerini teselli ettiler].
Hemen Tnyyaroglu Ahmet Paşa eydür "Bak a Murtazâ Paşa kardeşim, bu kârhâ-ne-i dünyanın hükmü budur, bozmak ve bozulmak Allâhü Rabbü'l-âlemmin [dünyaların Tannsı'nın] elindedir, amma hasbıhalimize mûnâsib [uygun] bir Acem manisi
vardır kim ne der:
Baba hetâb ile sen Oku h tad ile sen Bunda bir i} işle kim Sen de yatabilesen.
Ey imdi mürüvvet ve merhamet hazret-i Alî'den kalmıştır. Sen dahi Aliyyü'l-Mıırtazn Alt isimlisin, hâlâ şimdi huzuruna, kendi ayağımızla ayağına geldik. 'Âmân diyene ölüm olmaz'. Âyet-i süre-i Ve men dehalehû...' diye sana dahil düştük
[sığındık]. Gayret ve hamiyyet senindir" deyip Tayyarzâde Ahrned Paşa hâmüş-bâş oldu (sustu].
Andan [ondan sonra] hemen San Ken'ân Paşa eydür:
"Bak Murtazâ Paşa kardeş, biz seninle *harem-i hâssta zülf-keşân (zülüf çekicil iken işitmedik mi kim Sultân İbrahim Hân asnnda Varvar Alî Paşa bizim gibi baş korkusuna düşüp, üstüne deryâ-misâl asker cem' olup [toplanıp], Varvar Alî Paşa bu Köprülü ve Amasyalı Kör Hüseyin Paşa'yı kırk elli bin askerleriyle bozup kırıp, Divriği Beyi Kara Sefer *Bey'i kati edip (öldürüp], bu Köprülü ve Amasyalı Hüseyin paşa'yı *esîr edip, *otak direğinde zencîrler ile bağladı idi. Ba'dehü londan sonra] lpsir dahi Varvar'ı hile ile, 'Babacığım1 diyerek üzerine vanp, Çerkeş nâm kasaba altında Varvar'ı bozup, askerin kınp, Varvar'ı kati edip başın [başını] der-i devlete gönderdi. Ahir [sonunda] Ipşir Paşa'yı dahi İstanbul'da *kul *gulüw-i *âmm edip İcat! eylediler. Netîce-i kelâm [sözün özü], canım Murtazâ Paşa ocakdaşım ve kar-

1 "ve men dahalehu...": "Oraya giren güvenlikte olur..." Kuran, Âl-i lmrân suresi, 3/97. -NÖ. *' Kenan Paşa'mn sıraladığı bu olaylar bu kitabın 18, 23-28 ve 72. bölümlerinde anlatılmaktadır. -NÛ.

dtsaa. hâk» biz bir alay huzuruna gelmiş eli ayağı bağlı adamlarız. Eğer _ Jcadedersen, mendakka dukka (çalma kapımı çakırlar kapını], seni de kati \ ve's-seüm fişte bu kadar]" deyip San Kenan Pasa da hamûş ohcak [susunca] Kara Munazâ Fasa eydûn ^
Tez tuz, ekmek ve kıhç ve bir Keîâm-i izzet [Kuran] getirin" dedikte [hemen] getirip Murtazâ Pasa ve Kadri Pasa ve Kıbleli Pasa ve Çetrefüogiu ha Açа ve Tutsak Ah" Paşa ve Haleb "Mollası **zâde Efendi ve mezâhib-i erba* S%
(d*
mezhebi *şeybul-lslamian yemin-i hillâh ve kasem-i tallâh ile nân ü nemç|ç ör* mek w tuza] ve hbca ve Kelâm-i izzet'e el vurup, ahd ü âmân ile yemîn-i rnu edip (feaönerii ant içip], "Hâşâ ve kellâ fasla ve asla], benden size zerre ve şç ^ zarar is&beı ede!" diye tekrâr-be-tekrâr m-kesri'Mha"1 yemîn edip (yineleye vî ye vaflahi ve tallahi diye ant içip] ve her biri Murtazâ Pasa gibi yemîn ettikle Muruzû Paşa eydün
Ut
"Sizin cümleniz sa adedü pâdişâhıma arz edelim ve Hüsrev Paşa, Abaza Paşa Erzurum dan Istanbufa nice çıktıysa, ben dahi der-i devlete sizinle giderim* teimfr yemîn edip, arz ve * mahzarlar [sunuşlar ve dilekçeleri yazılıp, ol gûn yetmiş aded mührier ik arzlar mûhrlenip, Murtazâ Paşa ile Kadri Paşa ve Alî p. ve Çetrefil Hüseyin Paşa ağalarından ve şehir *a'yânlarmdan ve Hasan Pasa ve
^n
Kenan Paşa ve Tayyaroglu taraflanndan der-i devlete kapı yapmaya adamlan i]. Murtazâ Paşa telhisleri sa'âdedû pâdişâha ve Köprülü Mehmed Paşa'ya gönderdi^ mekruh suretidir.
"lzzeûû lyûce] ve mûrûvvetîû [insaniyetli] velî-nfamım [velinimetim] efendim sultânım. Arz-i dii-i kemter ü efkar ü ahkar [en yoksul ve değersiz duâanızın so.
nuşu] budur kim San Ken'ân Paşa-yi muhannes [korkak San Kenan Paşa), keyvân a batman ik *harem-î hâssta neşv ü nemâ bulup îyetişip) has odada hırka-j Resûfu'llâh [peygamberin hırkasıj hüddamı fhizmetkânj olup, otuz yedi sene hızme-ti sebkat etmiş İken [geçmişken], takdîr-i Huda [Tann'nın yazgısıJ donanma-yi hümâyûn dest'i kâfirde münhezim oİduguyçin [bozguna uğradığından] havf ü haşyet-i pâdişâhîden [padişahın korkusundan] firar edip [kaçıp], 'Yevme yefirru'l-meru min ehıyh'2İyet-igayetini müşahede edicek [gözlemleyincej âhirul-emr [işin sonunda] firar edip [kaçıp], bir alay zaleme [kıyıcı] haşerâta tebâ'iyyet edip [uyupj, ettiği şe-nâ'ar ve sefâhetîeri [kötülük ve savurganlığı] bizim gibi çoktur ve sultânımdan
; 8kz.35L$.,3.not.
Kuran, Abese suresi, 80/34: "O gün kişi kardeşinden kaçar". ~NÛ.

-ayn (başka] kimsesi yoktur ve kabahatleri bî-nihâye (sonsuz] olduğuna ilmimi a Yatuktu* (çok iyi biliriz 1. Amma ol Âsiıâne-i sa'âdetin llstanbul'unl kadimi [eskil emekdflrlanndan olduğumuz için bu hakire. Hasan Pasa ve Tayyarzade Ahmcd Parja
loıllanna gelip 'Dahil, âmân!' deyip, ayağa düşüp, bî-tâb ü bl-mecal Ibiıkin v; gprç-jQx] geldiler ve âmân dileyip cerâyimlerme [suçlarına] özürhân olup [özür dileyıpl. lain es-settftr...' ((ayıpları örtücü) Tanrı'danl fehvasınca lanlamvnca] cümlesi \heps»l
Tevbe1 tilâvet edip, bu muhlisiniz yanma geldiler; hamd-i Hudâ ITann'ya
gjyn fbaşka] bedhâhlar [kötülük isteyenler] yanına varmadı. Ettiği a'mal-i kabiha
{çirkin işlerini ve efâl-i fazîhanın [ayıp işlerin] cezâ'sın buldu ve Hasan Paşa ve
Tayyarzade Ahmed Paşa ve gayrı cümle tflib ve tâhir olup (tövbe edip. ariru.pl bu-günkü gûn askerleriyle Haleb altında meks edip [kalıp] dururlar. Eğer ednâ [azıcık] hJtınmız için onlann defter-i cerâyimlerine [suç defterlerine], pâdişâh haşiyem, aîv [bagışl kalemin [kalemini] çekip her birin [birini] birer nân-pâre ile [ekmek parçasıyla] behremend ederseniz [nasiplendirirsiniz], * ferman sultânmındır ve e i sefere gitmediği ve 'Yanova câniblerine sefere gitsin derseniz yine •ferman sut* tanımındır" diye Köprülü Mehmed Paşa'ya mektûblan ve sa'fldetlû pâdişâha telhis bu siyak [biçem] ûzre yazıhp, Asitâne-i sa'âdete [İstanbul'a] her * vezirin ve Munazâ paşa'nın müstakil üç aded adamlan gittikte, ol ân Murtazâ Paşa, Hasan Paşanın huzuruna yirmi *kese ve on *kese Tayyaroglu'na ve on *kese Ken'ân Paşa'ya ve beş 'kese gayn [öbür] *beylerbeyilere ve *ümerâlara cümle yüz on *kese ol gûn •Celâllere ihsan eyleyip, şerbet ve buhurdan sonra herkes konaklanna revâne olurken {yürürken], Murtazâ Paşa ve Kadri Paşa ve Alî Paşa, üç * vezirin üç 'vezir koltuk-İanna girip, binek taşında her birine birer mücevher eğerli ve sâfînâtü'l-ceyyaı mi-sillû [soylu atlar gibi] küheylânlan çekip, anlar dahi şâd û ferahnak [sevinçli ve rahatlamış] bilâ-rikâb [üzengisiz] süvâr olup [binip] her vezir konaklanna revâne oldular [gittiler].
Cümle Celâlîier konaklanna gittiklerinde hemen Murtazâ Paşa fri-hâl [hemenl âbdest alıp Hasan Paşa'dan gizlice kendi halvethânesine [özel yerine] girip, iki rek'ât namaz kılıp eydür: "İlâhî [Tannm]! Hâlik-i kevneyn [iki dûnyâmn (dünya ile ahretin) Yaradanı), lâ-yüs'el amma yefalsin [soru sorulamaz ama iş işlersin]. Amma bu nesirdir kim İlgın şehri altında beni yüz bin askerimle bu *CeıâUlere münhezim ertirip [bozguna ugrattınp], mâl-i Karun'a2 mâlik iken bir atımla kaçıp canım kurtardım. Şimdi bu günkü günde cümle hasımlanmı [düşmanlarımı 1 Haleb Kal'esi
' Kuran'ın 104. Tevbe suresi. -NÖ * Sfez 161. s., 2. not.

ftüksil tokalın* tıkıp, cümlesi ayağıma yüz sürdüler. Hâni! Ben bir abd-i zalf [g^ sur kulun}, âsi kulunum, cûrmüme bakmayıp afvınla mu'âmele eyle. Eger istid^ ise fhaİckemıedigm bir başanysaj. yâ Kabbi, bu devleti bana gösterme!" deyip ft^ van kok! tazarru' ve tOUşler [yalvarma ve inlemeler] eyledi ve taşra çıkıp fevk^ badd İçak asini, bî-bcsâb (hesapsız) izhâr-i sürür ve behcet edip [sevinç belirtip] mbısdt vt şadûmanı [ferahlık ve sevinç] gösterip. Hasan Paşa'ya ve Tayyaroglu'nu^ ve Kenan Paşanın akablannca [arkalanndanj bohça bohça zî-kıymet ve girân-bahj iâeğcrH ve pahalı] kâr-i Hindi [Hint işij zertâriler [sırmalı kumaşlar] ve sûsîltr {ipekli kumaşlar] ve cevdîler ve mollayîler ve zargıniar ve germsûdlar [ipekliler] Vc Mahmüdabadiier1 ve bir inci teşbih kim cümle dürr-i yetîm [tek inci] idi ve bit sımât-i Muharamedî fsofraj ta'âm [yemek] kim cümle kırk aded sîm [gümüş] evj^f [takımlar], suhün-i münakkaşlar [işlemeli sahanlar] kim içlerinde cümle mûmessek [misklı] ve muanberin [amberli] ve muza Terin [safranh] ni'met-i nefise [nefis ye. mekler] ile memlû [dolu] ve sîm [gümüş] sini ve sîm leğen ve ibrik ve gûnâ^ (çeşit çeşit] fağfur-i Çin [Çin porseleni] ve tabaklar ve münebbet [kabartma] kaseler ve Kuknûs' burnundan ve mercan ve kehrüba [kehriba] ve seylândan *muras$a' kaşıklar ve mücevher gül-âbdan [gül suyu kabı] ve buhurdan ve zertârî münakltaş [islemeli], bukalemun [renk renk] peşkir ve gûnâgûn [çeşit çeşit] lâhüri [Lahor i$j| sallar ve on *samama anber-i ham ve bir kantar ûd-i Mârûdî [Marudi ödü] ve şâir ievtomârJar ile yetmiş çift saray yağlıkları gönderip, Hasan Paşa ile Murtazâ Paşa tekmil-i muhabbet edip [sevgiyi tamamlayıp], Hasan Paşa bu hedâyâlardan vâfir [çok] tesüyet-i hatır [gönlü teselli] bulup şâd oldu [sevindi] kim Hasan Paşa, Murtazâ Pasa'yı bozduğuna nadim [pişman] olup "Ah ben bana ettim" dedi.
Yine ol gün ol sâ'atte iç *mehterbaşıyla Murtazâ Paşa, Tayyaroglu Ahmed Paşa'ya ve San Kenan ve Hasan Paşa'ya gönderdiği gibi tabaku'n-na'l bi'n-na'l ile [nalı nalına uygun (= öbür paşalara gönderdiğinin tıpkısı)] hedâyâlar gönderip MtiTknn ele alıp dil-nevâzhklar [gönül okşayıcılıklar] etti.
Ba'de'i-asr [ikindiden sonra] üç *vezîre Murtazâ Paşa ellişer aded fağfura tabaklar ile gûnâgûn hulviyyât [tatlılar] ve zelebiyyât [gözlemeler] ve katr-i nebât-i hame-vî [bitki özü] ve gûnâgûn (çeşit çeşit] memdûh [övülmeye değer] meyveleri sele sele
İran'da Kazvin'in yakınındaki Mahmüdâbâd Kenti'nde üretilen kumaş. -NÖ. 1 Kufenfcrifaknûs: J. Kuğu. 2. Divan yazınında çok geçen masal kuşu. Kanatlan İşlemeli, gagası deükli, yel estikçe bu deliklerden ses

çıkaran kuş. Bin yıl yaşayıp, odun yığarak ateşe verir, ateşin ortasında yine sesler çıkararak yanarmış. Sonra küllerinden bir yumurta oluşup, yeni bir kaknus ortaya çıkarmış. Batı dillerine "Phoenix" diye geçmiştir. -NÖ.
590
MELEK AHMET PAŞA DAİRESİNDE
591
pgt sepet] ve şele sele [yük yükl âbdflr seme rai Isulu yemişleri ve gayrı elvan ijÛTİÜİ mekûlât ve meşrubatları (yiyecek ve içecekleri] ba'de'l-asr {ikindiden sonra] ' »vezire hedâyâ-yı fâkiheler [yemiş armağanları] gidip, kable'l-gurûb Igürv tırnından Önce] bir cür'et edip, Murtazâ Paşa, Hasan Paşa'ya varıp, üç âsi ve üç tâ-»vezir, Hasan Paşa'da ol gece nısfü'l-leyle İgece yarısına] dek bir hay ve bir huy sjzusözveayş u işret edip [yiyip içip], gam-i dünyâyı idünya kaygısını] fera-rtûŞ edip [unutup], ba'de-nısfü'l-leyl igece yansından sonra] Hasan Paşa, Murtazâ j^a'ya rica edip dedi kim:
"Benim gariblerim benimle olsunlar, perakende ve perişan ohTiasmlar*' dedikte j^yfiazâ Paşa-yı sâhib-i feraset [kavrayışlı Munazâ Paşa] bu ricadan nakş etti [sezinledi!, amma yine "N'ola!" deyip Hasan Paşa'nın köylerde olan agavâtlannm [aga-larınm] birkaçın [birkaçını] kal'e [kale] içine kondurdu.
Andan [ondan sonra] ale's-sabâh [sabahleyin] Murtazâ Paşa, Tayyaroğlu'na elli aded fağfûri mümessek [miskli] ta'âm, tahte'l-kahve Ikahvaltı] gönderip, kendi dahi -Tayyaroğlu'na varıp, bile [birlikte] ta'âm [yemek] yiyip cân sohbetleri edip, Murta-^ pasa dil-nevâzhklar [gönül okşayıcılıklar] ettiler.
Andan yine Murtazâ Paşa vakt-i zuhrda [öğle vakti] elli mertebânî mümessekî can Ken'ân Paşaya gönderip, kendiler dahi Ken'ân Paşa'ya varıp ta'âmlan anda tenâ-vûledip, anınla dahi nice güna kelimâtlar edip, hâtinn ele aldı ve her gün birbirlerine muhabbet üzre vanp gelip cân sohbetleri etmede ve her gün Murtazâ Paşa'dan ve Kadri Paşa'dan ve Tutsak Alî Paşa'dan üç *vezîre bâlıgan mâbelâg [bol bol] hedâ-yjlar ve meyveler gitmede.
Amma günden güne üç *vezîrin ve bu kadar *beylerbeyilerin ve şâir *ümerâ-jann askerleri *nefır-i *âmm havfmdan [korkusundan] paşalarının sıhhat ve selâmetle [sağlık ve esenlikle] Haleb'te muazzez ve mükerrem olup [saygı görüp], günâhtan afv olunmak için Âsitâne'ye [İstanbul'a] arz olunduklann [sunulduklarmıl cümle "sekban ve "sarıcalar işitip, Haleb'e girmeyenler birer ikişer girerek, güruh güruh ve bölük bölük pesperdeden [gizlice] kal'e-i Haleb'e [Halep Kalesi'ne] ve taşra varoşa serpişip, derûn-i Haleb [Halep'in içi] nezâketle [yavaştan] * Celâli haşerât-lanyla ıskarça oldular [tıklım tıklım doldular].
Taşradan zahire onların zulmünden gelmemek ile kant ü galâ ettiler [kıtlığa ve pahalılığa yol açtılar]. * Reaya ve *berâyâ eliyle gelen mekûlât ve meşrubatları [yiyecek ve içecekleri] ucuz bahâ ile sûret-i haktan görünüp ale'l-gasb [zorlal aldıklarından *re'âyâ metâ' getirmez oldular. Bu suretle il * vilâyet elden gidip, avrat ve
SEYAHATNAME
oğhn ıJa^ndab-nas /balkın gözü önünde] Karanhkkapı'da ifal babına «tel^.
bashnâL Nice ehJ-i trz adamların haneleri [evleri] her kim taşlandı, "Bre bun(i, auı?" deyince ûç asi ve üç tâbi* vezirlerin çamapur [yağmacı] askeri gibi hasert: askerleri var, kim kime söylemeye ve sormaya kadirler [güçleri yeter]?
Ahir-i kâr fişin sonunda] ahâll-i * vilâyet Murtazâ Pasa'ya teşekki ^ /yaJondıkca] Murtazâ Pasa.
Hkkaç günden arzlarımız saadecû pâdişâhtan gelince [gelinceye dek] sabr c^ insâ'aflâh her biri birer takrib ile (yolla] âhir [sonunda] *mansıblara [görev yer]^ ne] giderler, belki Hasan Paşa Haleb ""mansıbı ola. Sakının, tevâbileriyle [ad^ ianyb,' bir hoş geçinip bana ve Hasan Paşa kardeşime şikâyet etmen [yakınmay,^ diye Murtazâ Paşa ahâli-i Haleb'e [Haleb halkınaJ hâb-i hargûşlar ile [tavşan uy^
lanyla (=dü2enie)/ teselli vererek ehİ-i beledi [kent halkım] teskin
[yatıstmrdı].
Hrtesi yine Murtazâ Paşa cümle *CelâB paşaları Haleb Sarâyı'na da'vet edip, ziyâfet-iati [büyük şölen] olup, esnâ-yı kelâmda [söz arasındaj Murtazâ Paşa, hasan Paşa 'ya eydür:
"Benim biraderim, işte hâlâ bizim telhisimiz ve arz *mahzarlanmız elbette ve elbette sa'âdedû pâdişâha ve vezîr-i azama ya dün ya bugün vanp, vâsıl ohm
[ulaşıp/ bir kaç günden mûferrih [iç açıa] haberler gelmesi mukarrerdir [kesindir) Amma benim biraderim, senden bir ricam var, elbette geçmek gerek" dedikte Hasan Paşa:
"Behey birader, senin rican değil vallahi ednâ mertebe [en aşağı derece] bir adamının ricası canıma ve başıma geçer. Söyle, ricanız nedir?" dedikte Murtazâ Paşa eydor
"Benim ilmim lûhiktir ki (çok iyi bilirim ki] sa'âdetlû pâdişâh bir canibe elbette sefer ister; sizin hâlâ âmâde [hâzır] bu kadar bin güzîde [seçme] askeriniz var. Hc-man ki sizin hatırınız için yazılan arzlarımız vardıkta elbette sa'âdetlû pâdişâh size Erzurum'u ihsan edip 'Suçundan geçerim, âminim [amcam] Sultân Murâd Hân'ın İtth ettiğ. [ele geçirdiği] *Revân'ı *KızıIbaş-i bed-rna'âş-i ser-tırâştan alırsan defter-i curmune [suç defterine] kalem-i arv [af kalemi] çekerim' diye sizi Acem diyânna Ferhâd Paşa ve Özdemtrogiu Osman Paşa gibi sizi Acem seferlerine *serdâr-i muazzam (başkomutan) etmeleri mukarrerdir [kesindir]. Bizi dahi bir *eyâletle, bilirim, size koşumu edip [yanınıza koşup] ta'yîn ettiklerinde [atadıklarında] cümlenin *s

/fal babına çekilmek: Namuslarına saldmda bulunulmak. -NO.
592
MELEK AHMET PAŞA DAİRESİNDE
593
ju_, muazzamı olursuz [olursunuz). Ricamız oldur, bizi ol günlerde naznr-ı seriii-npicn dür [uzak] ve bî-nazanmz ile [bakışınızı esirgeyerek] mehcûr buyurmayıp junUtmayıpl derün-i dilinizden [görüünüzden] ihrâc buyurman [çıkarmayml"* diye Murtazâ Paşa, Hasan Paşaya rû-yi dil Igönlündekini] gösterdi ve nice güne niyaz incâ] ve piyazlar [yüze gülmeler) etti.
Zİrâ Murtazâ Paşa korkardı kim bir gün ya bir gece *Cclâlilcr alel-gaüe lapunsızl Haleb'e istilâ ederdi diye derûnunda [içinde] havfa [korkuyal düşmüştü; jmmâ bir ferd-i âferîdeye [tek bir kişiye bile] keşî-l râz etmeye [sırrını açmaya) havfederdi [korkardı].
Hasan Pasa eydür:
"Behey kardeş, ben 'serdârlıktan geçtim, hemen bir darlık olmaya. Geçtim dev-
jct-i dünyâdan [dünya orunlanndan]" deyip bu kıt'ayı terennüm etti:
"Bu bczyn-i d/em-drdnm geçip cdm-i safâsından Çevirdim yüzümü âyîne-i âlem-nümâsından Ne hazzım var vefasından ne vehmim var cefâsından Vefası anın olsun geçtim anın ben vefasından."
[Dünyayı süsleyen bu meclisin safa kadehinden vazgeçip
Yüzümü de dünyayı gösteren aynasından çevirdim
Ne vefasından hoşlanıyorum ne eziyetinden kuruntulamyorum
Vefası onun olsun, ben onun vefasından vazgeçtim.]
cbyât-i beliğinin [anlamı açık koşalannın] mefhûmları [anlamlan] üzre aba ve kebe giymeye, bir nân-pâre [ekmek parçası] yemeye kailim Irazıyım], hemen mürg-i tanım [can kuşum] âzâd ve bir damla kanımla canım âzâd ve şâd [sevinçli] olsa ha-rit-icâvidân [sonsuz yaşam] bulurum, dedikte Murtazâ Paşa eydür:
'Canım Hasan Paşa, ben çengin [savaşını] görüp, şerbetin içtim. Hakkal-insâî [doğrusu] Hudâ alimdir [Tann en iyisini bilir], cengâversin [savaşçısın] ve bahâdır vedilâversin [yiğit ve yüreklisin) ve askerperver [asker besleyen] bir *serdâr-i hu-nerver[usta komutan], zor-âver [güç yetiren] ersin. Bu kadar askerinle sizi elbette bir dirliğe tıkıp, cümleye *serasker olursun. Amma bu Haleb altında bu kadar asalarınız [askerleriniz] zaruret [yoksulluk] çekerler, zira malûmunuzdur kim Haleb bu dar yerdir ve asker kesretinden [çokluğundan] * re'ayalar da etraftan gelmez olup, kaht ü gala [kıtlık ve pahalılık] olur oldu. Gelin, izn-i şerifiniz ile sizin ve bizim yakın ağalarımızdan mâ'dâ [başka] ne kadar taşra varoşta ve Haleb içinde olan askere izn-i şer' ile etraf kuraların [köylerin] yakınlarında konak ve kışlalar vere-
SEYAHATNAME
Hm. Askerin blnuı kurtlara fköylere] gidip, bunda sefalet çekmeyip, bir mansıp illiye gidince [gidinceye dek) duralar. Kalede konakları olana kışlalardan zahire gç tireler. Siz dahi ve biz dahi asker sıkletinden [ağırlığından] kurtuluruz ve ahali •vilâyet dahi fitne ve fesâddan ve avrat ve oğlan kavgasından emîn olurlardı, Cınj sizmdir" diye hâmûş-bâş oldu [sustul. ab
Hemen Hasan Pasa eydür;
"Ol gaziler benim alnını, başım, konim yoldaşlarıdır. Canım paşa efendim, \^ eylen, birkaç günlük misafiriniziz, gülün seven dikenin de sever, sabr edelim, yj^ reJfm âyine-i devrân ne suret gösterir"* diye Hasan Paşa ağalannın yanında^ aynidıklanndan hazz etmeyip [hoşlanmayıpj, nzâ vermedi ve Tayyaroglu Ahmet Paşa eydûn
"Behey Munazâ Paşa kardeşim, bizim bu bir alay adamlarımız yolumuza maldan ve candan ve baştan olup, dert ve belfl-yı râh [yol belası ve derdij çekmişlerdir \t harcınJha sıkılmışlardır [yolluk sıkıntısı çekmişlerdir] ve nice kere sefer serencâm
lann [sonuçlarını] görmüşlerdir. Halâ serlerin [başlarını] bir kere de bâliş-i râhaja [rahat yastığına] komamışlardır. Fi'I-cümle [kısacası] her biri birer hâne-i bî-mitı. nette {iyiliği başa kakmaz evde] meks edip [kalıp], yine ehl-i sefer [savaş adamı] ra. mazın ikişer rek'ât farz kılıp, ehl-i hazar [banş zamanı adamı] değillerdir. Hak Kalesinde birkaç gün huzur etseler mahzûz olurlar [hoşlanırlar]. Felek-i geç-rev [eğri giden talih] eger vefk-i muradımız üzre [isteğimize uygun olarak] deveran ederse [dönerse] bir gün kalkar gideriz. Görelim, şu giden arzlardan ne haber zuhur eder [çıkar]?" diye hatm-i kelâm edip [sözünü bitirip], Tayyaroglu dahi Haleb içjn. den askerinin taşra çıktığından hazz etmiyor [hoşlanmıyor]. San Kenan Paşa dahi eydün
"Bir alay gurebâ [gurbetlik] askerlerimizdir ve cümlemiz ve cümlesi misafirleri, niziz. Misafire ikram vâeibdir kim hakkında 'ükremu'd-dayfü velevkâne kâfıren'1 buyurmuşlardır. Keremkârlık [cömertlik] edip kerem ile [soylulukla] bizlere ikram eylen [eyleyin]" diye Kenan Paşa münşiyâne [usta düzyazarlara yakışır] ricalar etti.
Hemen Kadri Paşa eydür:

"Ey vezir kardeşler, bizim zulm ü ta'addîmizden [kıyıcılık ve adaletsizliğimiz, den] şehr-i Haleb [Haleb Kenti] elden gitti. Bu böyle olmaz. Gelin imdi *Uoh Efendi hazrederi izn-i şer! ile [şeriat izniyle] * vilâyet üzre kışla mürâseleleri [resmi yazılan] versin; bizler dahi 'mübaşirler verelim; cümle kura ve kasabâtlardan "Kâfir de olsa konuğu ağırlayınız". -NÖ.

eylerden ve kasabalardan] paşa efendilerin zahireleri kuralardan Iköyterdenl gel-ve Şehre gelen "reayanın metâ'ına Imalınal vaz'-i yed etmeyip lel koymayıp!, jjme vc f053^ olmasın" dedikte taraf taraf "Vallahi ma'küt" [uygun] deyip. Fatiha j^up. Hasan Paşa ve Ken'ân Paşa ve Tayyar Mehmed Paşazade Ahmed Paşa şad ü

n(jfln oldular [sevindiler] kim Haleb içinde yerleştiklerin mukarrer [kesini bildi» \et. Amma Murtazâ Paşa'nın yüreğinden kan gidip, kendi sarayına gitti.

Hemen paşa gördü ki kal'e-i Haleb içre [Halep Kalesi içine] Celalüer dolup, iş «ten geçd- Hemen ol gece Murtazâ Paşa sarayın halvet edip pesperdeden [gizlice] jblidft' Kadri Paşa'yı, Vâli-i 'Vilâyet [""vilâyet valisi] Tutsak Alî Paşayı ve Çeireû-|0glu Hasan Paşa'yı ve teğeltisi ağarmış kâr-âzmûde [deneyimli), iş görmüş, hayır-¦^h.i devlet [devletin iyiliğini ister], mu'temed [güveniliri kocalann [yaşlılann] ko-(? kokoz *» pişmiş, kurt] kocalan nihânîce [gizlice] sarayına çagınp, sûre-i *\it şâvirhûm fi'l-emr" nassına [açık sözüne] itâ'aten [uyarak] müşavereye şûrû' eteklerinde [başladıklannda] *ibtidâ "Bu sırr-i hafi [gizli sır] burada kala" diye nân ü ernege [ekmek ile tuza] ve Kur'ân-i azîme [ulu Kuran'a] yemîn-i billâh ve kasem-i «İlâh edip birbirlerinden emîn olup "Meclis emânettir" diye müşavereye [danışmaya] başladılar.

Murtazâ eydür:

»Bre adamlar! Bu Hasan Paşa askeriyle halimiz neye müncer olur [vanr]? İşte birer, beşer, onar kal'e [kale] içre cümle * Celâli, Cemâli haşerâtlan konaklara leb-ber-leb [ağzına kadar] doldular" dedikte, hemen içlerinden bir neberd-âzmâ [savaşa alışık]. Koca Murad Paşa'dan kalma Koca Ahmet *Ağa ve Koca Sarvan (Sârban) [deveci] Alî *Aga eyittiler:

"Nice olsa gerek! Eğer bu gece savarsak yann gece *Celâlîler ale'l-gafle [ansızın] «şeb-hûn edip, cümlemiz kınp, Karayazıcı ve Sald Arab ve Canbulatoğlu Haleb'e ne etti ise bunlar dahi edip, âl-i Osman'a [Osmanlıya] karşı durup, ettiklerin edip, her biri zor-i bâzûlanyla [kollarının gücüyle] birer *mansıb-i âli ile [yüksek orunla] bi-rer 'vilâyete gidip, devlet-i âl-i Osman [Osmanlı devleti] *tavâ'if-i mülûk gibi olur. Erzurum'da Abaza Paşa kıssası dahi karibü'l-ahddir [yakın zamanın işidir], ne aceb ferâmûş ettiniz [nasıl oldu da unuttunuz]. Bunlar dahi cümle Abaza değil midir? Ve bu Hasan Paşa, Abaza ile âsi olup Erzurum'da kapanan Kara Hasan değil midir? işte Haleb'i de öyle istilâ etmeye [ele geçirmeye] kasd etmişlerdir. Hemen bu gece bir

1 Teğeltisi ağarmış: "teğelti", binek hayvanının eyeri altına konan keçe; teğeltisi ağarmak: yaşlanmak. -NÖ. 1 Bh 243. s., 2. not.

tedarik görmek gerek. Yoksa Halcb elden giderse eviSd ü ensabımız fcocufcı^ ve soylmmul ve bizlerin cümle başlan gidip, devr-i kıyamete (kıyamete ^ ^ dek bed-nâmlık ile [kötü adla) anılırız. Ve eger bizi *Cclâlîlcr kırmayıp kal'eyj ^ sa sag kalanlarımız ûl-i Osmfln [Osmanlı] pâdişâhına ne cevâb verelim- dedlkjet^,r" bir kaçı eyitü:

"Ya, buna çâre nedir?" deyince hemen Koca Sarvan Hacı Alî *Aga eydür;

'bışaJIâhü teâ'Iâ [ulu. Tann'nın yardımıyla] yann cum'a namazı mahallinde miz üzre HaJeb kapılan kapamr. Hemen mukaddem lönceden] cümle [bütûnj v, [ev] saniblerine ycmın-i billâh ile istimâ'letler verip Ivaatlarda bulunup) sizjj, daş, haidaşlannızdan cümle •iç ağalan ve şâir fetâlar [yiğitleri pür-silâh am [hâzır] olup, cümle halk cuma namazın kılarken, anlar cümle konaklannda

ken, kaleden bir balyemez top-i *şâhî atılınca hemen herkes konağında olanları edip [öldürüp], bir adamı halâs eden [kunaran] hâne sâhibisi 'Kani (hani'

kail

nin başı?'diye, yerine ev sahibin baş edip, kale [kale] kapılan mesdûd (kapalı) ^ *CeIâlî kande [nereye] gidebilir? An-i vâhidde [bir an içinde] *nefîr-i *âmm ile ^

olup Haleb şehri değil, cümle cihan [dünya] halkı şûr ü şerr-i *Celâlîden [celal^ kargaşalık ve kötülüğünden] halâs olup [kurtulup], şâdümân-i çerâgan [kandil 4 nanması şenliği] ederler" deyince hemen Kadri Paşa eydür:

"Ya biz onların avfı [bağışlanması] için sa'âdetlû pâdişâh huzurunda arzlarım^ makbule geçerse? 'Her birine bir *eyâlet ihsan eyledim' diye hatt-i şerif gelirse, m dişâha ne cevâb verelim?" dedikte, hemen Tutsak Alî Paşa eydür:

"Bre kardeşler! Yar yıkıldığı gün tozar. Hele Allah verse, biz onlan şu mesye. ret-i ahsen üzre [en güzel danışmaya uygun] bir kere kırabilsek, pâdişâha cevâb ver-mek asandır [kolaydır] kim "Vallahi pâdişâhım,

âmân, dahîl [sığınma] diye sûren haktan [doğruluktan yana] görünüp yalnız geldiler, sonra nezâketle Haleb'e doldu-lar. Ba'dehû [ondan sonra] ale'l-gafle [ansızın] Haleb'e kapanmak sevdasında iken bizler mukaddem [Önce] hareket edip [davranıp], pâdişâhımın *nefîr-i *âmmlanyla cümle [bütün] 'Celâlîleri kati ettik, *fermân pâdişâh-i âlem-penâhımındır'diye an 'mahzarlar basarız ves-selâm."
"Ey imdi böyle olsun" diye cümle iş sahihleri ve meşveret erleri yine yemin edip, ol gece cümle mu'temedünaleyh [kendisine güvenilir] sırdaş hâldaşlanyla âmâde [hâzır] oldular.
Amma Murtazâ Paşa "Keşf-i râz ola" [sır açığa çıka] diye havfından (korkusundan] böyle olmasa dahi [daha] emr-i sehl ile [kolayından] yâhûd her birin (birini] zehirleme gibi olsa yâhûd cümlesine bir ziyafet edip [şölen çekip), ol ân ûşüp I?
MELEK AHMET PASA DAİRESİNDE
596
597
cümlesin kırmak dahi (dahal asan idi kolaydı" dedi amma "el-ma'nâ fi bamfş-şâir" (anlam, şairin içindedir] deyip, derûnunda cilveger olan [baş göstereni, top atılıp herkes konaklannda kati olunması muradı idi.
Hemen ale's-sabâh [sabahleyin] her konak sfihiblerine vech-i meşrûh [anlatılan biçimi üzre Murtazâ Paşa *fcrmânıyla mü'ekked [pekiştirilmiş] buyurdumlar yazılıp ve nice hanedan [köklü aile] sahihlerin (sâhiblerinil nihânîce [gizlice] saraya çağırıp, »Kal'eden sabah ezanı mahallinde top atıldıkta evlerinizdeki misafirinizi kırmazsanız yerlerine pâdişâh başıyçin (başı için] sizleri kırarız" deyip, imdâd [yardım] isteyenlere nâmdflr [ünlü] imdâdlar verildi.
İşbu 1069 cemaziyü'l-âhirin yirmi ikinci bâzâr [pazar] gün [16 mart 1659] vakt-izuhrda [öğle vakti] kaPeden bir top atılıp, kal'enin cümle kapılan kapanıp, herkesin hanesinde pinhân olan Igizlenen] ejder-i heft-ser lyedibaşlı ejderha] yiğitler boşanıp, sarâylann kapılann sedd edip [kapatıp], ev sahihleri Kasap Cömert köçeği gibi adam kırmaya başlayıp, bir sâ'at-i nücûmîde (yıldız saatinde] cümlesi [hepsi] bi-ıc'essüf ve lâ-usretin [acımadan ve güçlük çekmeden] itlaf edildi [öldürüldü].
Hasan Paşa'yı hüsn-i tedbîr ile [iyi bir önlemle] Haleb'de Murtazâ Paşa, sarayında kati [öldürme] sadedinde [niyetinde] iken, Hasan Paşa gafil [boş] bulunmayıp, hayli cenk ederken Murtazâ Paşa kahvecisi Arnavut Mehmed, Hasan Paşa'nın tepesinden bir hançer-i zü'l-feccâm-i mühlik [kertikli, öldürücü bir hançer] vurunca "Hay kahpe hayız!" diye Hasan ona hamle ederken âhir-i kâr [işin sonunda] Bitlisli jbrikdâr Deli Ahmed, Hasan Paşa'yı yıkıp, başın kesip, Murtazâ Paşa'ya Kahveci Mehmed ve Bitlisli Deli Ahmed başı getirdiklerinde ikisine birer *kese altın verip, Murtazâ Paşa yedi kere secde-i şükr eyleyip, cenâb-i Hakka hamd ü sena ettikten sonra cümle * Celâli kelleleri birer keyd-i metîn ve kemin [sağlam hile ve tuzakl ile kimi ma'nukan [boğularak] ve kimi selim selim ve dilim dilim ile ve kimi kemend-i 'ayyârân [ayyarlann kemendi] ile boğulup, her biri birer hâl-i pür-melâl [çok acıklı durum] ile kelle paça olup [kellesi kesilip], başlan pişmeden ve şiddet-i hardan [sıcağın şiddetinden] her baş şişmeden sâde tuz ile kutular içre bastınp, fitrâk-lara [eyer kayışlanna] astınp, Hasan Paşa ve San Ken'ân Paşa ve Tayyaroglu ve Vanlı Erciş Beyi Deli Ferhâd Paşa ve Cân Mirza Paşa ve Siyâvuş ve Beyzade ve Deli Ferhâd Paşa oğlu Yahya gibi ve nice * Celâli haşerâtlannın kelleleri dahi Murtazâ paşa huzuruna gelip gaitan olmada [yuvarlanmada] ve ba'zı *Celâlîler meyhane ve bozahâne ve konaklannda zevk ü safâlannda iken ve nicesi keyd-i mekînden [sağlam tuzaktan] emîn olduk zann edip [sanıp], kimi sûk-i sultanîde [büyük çarşıda] bey' ü şirâda [alışverişte] iken, kimi bâğ ü bahçede ayş ü işrette [yeme içmede] iken ve ki-
SEYAHATNAME
rai kahvehane ve bammâmda ve hazz-ı nefs (benliğin hOSL de bulunduğu yerlerde bu 'CeMîlere bir tfe-f ŞuSu] D/an
Halcblilerin derûnhnndaki âteşleri teskin bulup fa /P9rH kl, Se» Q
^ vr ^rrdr meydandı 'navme ve •hargânIa ^ P %X
yurdular ki Haleb'in çürük Kına Suyuna benîâdem ffo " *Cej . 'P. t kulüp] mahlut oldu [karıştı]. Ve ol gün Haleb Icefercfc. 5iü' k3n ^ ö^a ^ Krfrifcfiferi. 'Celâlilen hınzır [domuz] tepeler erleri; ' ^ W
nehbûgâretederek [yağmalayarak] birsâ'at-inücûmî^^^' ç*n ^ ^Gb^ Jefrln enderim ve birûnûnda [içinde ve dışında] C ^die & ^ ve '\.
flaJrbSa/ay Meydamha gatan o/up [yuvarlanıp]^ J****1 m^ ^11^\ [pis lcşîeriyk] telvis olup [kirlenip], bu hâl üzre ^ *'* H*lcb k ^ bir tîg-i âteş-tâb [parlak kılıç] vurulmuştur kim T*?'* ^^C^ \
manın sayîasmdan] seyt-i meczûm [keskin hhç] üe s^. /c(% jSfe
dolu ve Karaman ve Maraş ve Sâm ve Haleb ve T 6 ^ °iüP [iç ^ ^fi3M %
c-5.
*3,
598
m* Gora
sert*******""

9
m
Ûtfjpl&rpfi Vtfn
JgaGlà* BaÉWlStlQaMt
[BYAHATNAMC
92. BOSNA SINIR BOYUNDA
. .„„„„„. lîv'<> &labU 1659 B,»"«* hmte, ¦a^flll» ^'fWİn llfeflll piKİlfflM" birliler, bulunuyor -
a^ . ...(.mitil)'" " . ..... h,...'l..
Çrt1i>l
„„ ¦ ıKUM ı---- -ırneVtt n ' >""ıltl.
^ ^"Tj^ «r«»m. I.ftl»n Be/İn sancak „„„„
a**"1 *"*i llav* ^ mva,,n' tíürüy,,r: """m
II*» 1,1,0 ____...ı. ım-ı.u-ut.ln ».,.i.1... ..
«İte
i,nmn Bfdc| (herine ç.l<«n Köse Alt PnS„ Ji, Vllnıt " W
V
I %
. foiliW'i- ~ M»M' /W/flf 'Hflfr* /İ^Wrf ^^Q&itlinticiritoymırhengttı* kttétr. - D//intt„,lt pti,'^"^'^"^"
^
«done1 Krtlcsi'ni de mümkün mertebe [olabildi^
ls «tlgimd
T, rfrflpj nndnn fomd.nl yine refiklerimizle larkadaşltUl, 7" S .C||
ndim>
MfcSİT^br/ ile vanp. dest-i ferlilerini bu ¦H«y Eri***- ym-1 ga.-i kadîmim [eski can yoldasun), ,loç g^uN,
d^2î Hudfl fTnnn> SükürJ yine o -vezÎNİ sâhib-dilin [gûnûj reM sohbtüetiyk müşerref olup (sohbet
onurlarıyla onurl p^ın •kthtam emirlerim ve mekruhlarını verip, bir dlvân-i az jer kıraat olundukta
[okundukta] Gfcî Melek Paşa: "Evliyanı, gazan mübarek ola. Tez, 'dizdara haber verin
W.
mp,,C',lbi,,i'"*
ıl'ed
en v
a*' fethi
r,Jnçleri] toplan atıp enır-i sipehsAlart [başkomutan sddm.1nngı ısevuvcı.j r . . ,
' j gedilsin [yM.k.nl. şehir donanmalar, olsun diye emir ve ¦¦
Oç gün ûç ge« gerek P»S" ordusunda, gerek şehirde şadmânlıkl» rtz (gece gündüz) bin pare toplar auhrd..
Ba'dehû [ondan
>lan şehirlere c ki *raht, iki kılıç, beş Frenk
buyruk] verdi.
iar olup ^ j sonra] Melek Ahmcd . , filct.i «Bosna'da olan şehirlere cümle ağalar ve buyurdu .fethnâme
suretlerim ya iki Taht, iki kılıç, beş Frenk ,^
lanyla gönderip, hakire iki
esiri |H
Helone: Bu dönemde, Bosna Eyaletinin Klis/Kilis Sancağının sancak nıerk Bosna-Hersek sınırındadır, -NÖ
Önümüzde
600
MELEK AHMBT PAŞA DAİRESİNDE
ıı"
fllı ve bir çetr-i mülemma' [alacalı •çadır] ve sair 1
,,.yci 1 , Hisarlara, Edime ye, andan «Bogdan ve »FUm, , pa5a B«r
>*C**« '-«b»1'™' ^v«lln, Idurun,,™,,*^"™- k* *<1U*1. B» M» «¦ "vk 0 -r» ««k. Ha.t« b.r gün ^ZrJ™*! ^
' ' ,Mr Uç arbedemiz geçmişti ya, İ5tc bu „„,.... ',ae lBûyttkeekme-
ve
tahkik
-medar
jnedflr, İle arbedemiz geçmişi ya, i5;c bu ziyafettc 1 e.lB^kme-«*] :^,z. y»8 ve tal eyiedl. Ba.ehO ibundan
¿L He,o^ * ^
Ag"sl

3ff ^bah salât-i fecri [sabah namazını] Helone Sahrâsrnda Helone -v, ¦ > ^ ve Tekeli Kethüdası Hüseyin -Aga ve hakir berabere hT 15 hj^nin önünde] olduğumuzda, paşa buyurdular ki-
ıda ir ' , , _ , _„«_«.
1(ln Ipaf"nnl ---------^-
¦%>,, B-c b'r W«.! ****«. Meğer cum, gûnû imi, Bu ^
JtAllIllCd W |vapUrm,s oldue»l »amazgamn minberine eZ T
g|W* okurken onu ^ ^
>• kÛahVC, ;SCr:PCnah'" baSma ^ eliyor. Minber melv ll " ..,..„ -Ah. biraderimi Benim minberime çıkmak hnn.. j.».^, , nm
mear"«"' , , n • . , ----' 0—7«.. mmoer merdivenin
„,,.,,, 'Ah, biraderimi Benim minberime çıkmak hüner deeildir , ¦
cdii> Öldürmeden hal. eyle [kurrar,. Voksa J^^l^Z diye nglad.. Ben dahi hutbeyi bimkıp 'Elem cek™ kl,.., ' T.^
iarır, inŞ*' '—"J ^"ul " lemeşvar Ovası'nda
AÜ*h ^ [konuşup] seni bir hâl ederiz, elem çekme. Var, «Budin'e girip kaVeyi
n»öW .. .r cvic hıfz Û harflset [koruma ve gözetme] ûzre ol!' dedim. O da ka-hoşça 1 ma' •
k 'Hemen bizi duadan unutman [unutmayın]' diye minberden geri geri ine-b^ d kcnba§ aşa^1 ^ûsöp lC^er meker olarak merhum oldu. Hemen ben de 'Bre şu nutbeyi tamum edip, şu gâzî *vezîri defn edelim [gömelim]' diye ale'l-lllC , u ve ncfsihilâsîyctü..; dedikten sonra "eyyühe'l-hazırûn" [ey hazır bu-lar] yerine "eyyühe'l-gâfilün" [ey aymaz olanlar] dedim. Onu gördüm ki şu ki porluk Dagı'ndan ben boğazlardan zencırli yedi sekiz yüz kara hınzır [do-] zfihir olup [görünüp], buraya inip, namaz kılan cemâ'ati bölüm bölüm bölerek m . ^r bibinde yatan Seydî Paşa'nın meytine lölüsüne] birkaç diş vurdular, am-
,, .çi* saflannı bozmadılar. Bunlann arasından bir semiz san ayı minbere mâ cems aı *ı
doğru çıkmaya başladı. Hemen Evliyâ'm, sen ayının zencîrinden yapışıp minberden aşağı çekerek düşürdüğünde 'Bre Evliyâ'm, öldür!' diye minberden feryftd eyledim. Sende dalkılıç olarak ayıyı kati edip [öldürüp], leşini Seydî Ahmed Paşa'nın mey ti
601
SfîVAMATNAMH
lııtı. tirit d» lıuıhcyl iıınırtnı edip »lnt-l cumayı Icunıu namazını} cd tikten imim, 'CeiıiMıt teine o«len kam hıuzırtan kırıtıl' diye 'ferman eyledi»^ cümlesini [hepsini] kılıç lir Itırdılar. Meğer sabah namazı karîb lyakın) imi;, Mhdrtı Su (ey unlu beni uyandırdı, (tmtl salat-t fecr [sabah namaf ı) kılıp oturdu^ (, üefdmiz; ben bu v.tkrny» bl-sml'Uah İle «ise takrir eyledim [söyledim).'
•Vciii^rri «gası vc Tekeli Mustafâ Faşa * Kethüdası, "l-toyr ola sulıflıiiin?*' dcdıj Hıiklr "Mnvr olu Mtlt.it um, Alhlhıl n'lcıii... (Tının en İyisin t bilir]" diyet ck (j<u i mefhûmuna 'anlamım yorumlamayft] cüVcl eltini: *Bu "rnahstb mukaddema (daim önce) Seydt Pnşn'nm İdi, bite verdik] *mınsıb onun minberi İdi. 'Benim minberime çıkmak hüner değildir, beni Krw ItVdeıı kurtar* dediği Köpnihı'dcn htıvf ettiğidir [korktuğudur], 'Seni Koprûln^ kmtmıntıı' dediğiniz de A (M İni n'lem, dünyâ köprüsünden geçer, halas olur [kn,^ İıtrl. "Budftı'dc kaleyi i'ınar eyle!* dediğiniz, 'Şlmdengerl [bundan böyle] dto imin ve mezhebin mn'mur tyle* demektir. Minbere çıkurken tekerlenip âlejrj^ *nmnsıIM *Bosna onu müyesser olmayıp mecruh olarak şehtd olacağıdır. Ve Atl|L. alem, bitim askerimiz fere düşmun kanı hınzır gibi bir *şcb*hfln edip girer nmt,y cümlesini dohddn-i tîg-i berrindan [keskin kılıçtan) geçirip yerleri dflr-i cahlm w henneml olur" dedemde paşa*yl flkıl [akıllı pastı] oydur:
"Söbhîlıiîîîltlh.,. Benim dnlıt derûıiimm [içline] böyle bir tu'bîv î.iılı oldu [doMyi
1J Mvle w M kuvvete illa onun" [güç ve kuvvet ancak Tann'dadır] diye
kalkıp, "Tez, cümle asker pür-sll(th olsunlar, gafil İnymaz) olmayıp flmlde [tn^ dursunlar"deyince ehızameın Hilali |'I .mıı'mıı ululuguyln], Helone Sahrasında olu dcryft-ıiıfsdl asker-i Isklm cüs u hurûsa gelip [asıp taşarak) asude olarak frahatet: Pürtük Dagfanna doğru at gezindirerek gitmede idi.
Hikmet-I Mutld ol gün cunYa idi. Cümle guzat cirit oynarlarken Aıhbcyauje'nin küçüğü *bey kf sehl [azıcık] topalca idi, koşarak gelip at boynuna düşüp:
'Bre sultânım.' Çeşetİ *vc2Îri Ötey gün çete ve •petureye giden lsm.Vil alay beyi ve Çolsaroglu ve Nikekmgı Nakoglu ve Arab *Bölükbası ve bu kadar asker-i İslam Venediklinin Ispllft Kalesi altından bu kadar mfll-1 ganAim [doyumluk] alıp gelirken meğer düşman işte bu Porluk Dağı Vida ve deresinde pusu edip katlanır imiş... Bu anda cenge [savaşa] başladılar. Amfin "dcvletlû 'vezir, işte yakındır, şu gazilere hızır gibi yetişip imdâd ve feryfldlnnna dfld [yardım] edin!" deyince, hemen pasa:
"Bre, bu harb de blralflmet-İ inin indİ'llflh İmiş [Tanrı İşarttiymiş]!" diye tara-(ü'l-ayn İçre [göz açıp kapayıncaya dek] iki bin aded güzîde [seçme] ve pür-süâh tirit atlı asflkire [askerlere] baş *bölükbaşı Arnavut Hüseyin *Bölükbnşı,yı *senür
6o;

MELEK AHMST PAŞA DAİKÜSİNDU
edtp bin mlkdfin piyadeleri boş atlara bindirip du'â-yt hayr ile imdâd gönderdikte |u-ıneu hakir dahi, paşanın dcst-1 şerifin büs edip löpüp) Helone Sahrflst'na gittik.
IM-sııl'Hah İle cümle guzftt Porluk Dngı'nın kayalı, sa'b içctînl yerlerine varınca etimle asker utlarındım İnip piyade oldular, Attan taş aralarında yürüyebilen üç yüz kadar ıtlı, hiç etlanndan İnmediler. Hakir de işbu süvârlyân latlılarl meyânında j.u.iMiuliil İdim. Dng başına çıkınca cümle piyadeleri İlerde gördük. Andan sehl [dlıetkf tlcrl vardıkta sndfl-yl "Allflh, AUfihr İle tüfenk sedasını isiima' ettik (duy- ' ılık). Hemen cümle etlüanmiz arbedeye vannefl küffâr [kafirleri bizi görüp, hemen üzerimize domuz topu olup hücum ettiler. Bizim gflzller susuzluktan bî-mb û mecal (bitkin ve güçsüz 1 kalmış İdiler. AmmA onlar dahi bizi görünce susuzluktan def olup hayat buldular. Bir yalçın kayaya arka verip cenk ederlerken, hemen bizler dulu beş yüz asker, suların ve peksimetlerin yanında pusuya kazandibi alıkoyup, bin beş yaı askerle btr uğurdan [hep birden] sadfl-yt "Allah, Allah!" ile *gülbânk-i Mu-hanıtncdîlcr getirip, düşmana göz açmaya * meydan vermeyip, bir yaylım kurşun vurunca küftftM dûzah-karar (durağı cehennem olan kafirleri gördü ki imdûd geldi, hrmrn kudurmuş yılan gibi üzerimize döndüler. Bvvelki asker dahi bu hali (durumu) görüp, tflze efln bulup, knpandıklan yerden onlar dahi, "Allah, Allâhra reha bulup, kafirin ordusuna hücum eylediler. Kûffûr iki askerin ortasında kalıp öyle sa-tıii-t Muhammedi {İslam satın] yediler ki, Huda'ya a'yandır, ol *serhadde böyle bir ;-_.ı:,\ımı misil [benzeri] sebkat etmemiştir [geçmemiştir].
El-hOsıl düşmandan bin altmış kelle ve yedi yüz dört *esir ve yetmiş aded hâclı [haçlı] bayrak ve *tabllon ve mizmarları [boruları] İle yetmiş aded haramîbaşılan *eslroiup, bend-i zencîr edildi (zincire vuruldu). Bizden yetmiş aded şahbazlarımız [yiğitlerimiz] şehtd ve bizim evvelki askerden yüz on altı şehıd gaziler var idi. Evvelki asker iki bin aded güzide bahfldırândan [kahramanlardan] ibaret olup, *serdar-l.uı * Bosna Sancağı alay beyisi lsmfl'il *Bey idi. Külliyetli mâl-i ganâim [doyumluk] aldılar.
Hamd-i Huda kütTflr [kâfirler] makhûr ve müdemmer [yenilmiş ve yok edilmiş] olup, asâkir-i İslâm [İslam askeri] muzaffer ve gâlib [utkulu ve üstün] olarak bu kadar ılsent [tutsaklar] ve mâl-i ganaimle [doyumlukla] ol gün Helone 5ahrâsı'ndan paşanın otağı önüne geldiler ve kelleler de sırıklar üzerinde bulunuyordu. Şühedâyı kiramı [soylu şehitleri] bir yere cem' edip [toplayıp], namazları kılındıktan sonra Schîdlik nam mahalde defn edildiler [gömüldüler]. Mu'ahharen [daha sonra] bir yaylım tüfenk şadmânlıklan olup kal'eden dahi toplar atıldı. Paşanın huzuruna nice maldâr üserâ [tutsaklar] guzât [gaziler] tarafından hediye edildi, Ba'dehû [bundan

n,İ2 harflb ve yebab ederler lyıkıp dökerleri. Hemen siz onlan kelle paça ediniz
[fecilerini uçurunuz]; sonra kellelerini İstanbul'a götürmek sehldir (kolaydır}" dediler-
Athbeyzâde eyitti:
"Devletlü *vezîr! Şu köse mel'ûn haramiyi görüyor musun! Bu mcVûn, Seydî yyjjnıed Paşa 'vezirimizin *bölûkbaşısı idi. Marina Kalesi çenginde müned oldu]ts-jamhktan çıktı], Venedik kafirine kaçtı ve bizim gazilerden nice adamlar şehîd etti. ijtfrû'l-emr [işin sonunda] hamd-i Huda Marine Kalesi feth olundu lele geçirildil, bu domuz dahi bir kayığa binip Zadra Kalesi'ne kaçtı. Allâhû teâlâ hazretlerine bin-jcrcc hamd ü senalar olsun bugün ele geldi ve bu zencîrde olan kâfirlerin hepsi böyle mel'Ûndurlar. Bunlan kati edersen gazâ-yi ekberi Ibûyük gazal edersin. Âmân ¦vezirim gaflet edecek sıra değildir."
•Serhad gazilerinden birçoğu da Atlıbeyzâde'ye iştirak ettiler [katıldılar]. Ricaları kabulde vâki' oldu. Cümlesini [hepsini] tîg-i ateş-tâbdan Iparlak kılıçtan] geçirdiler ve onlann dahi kellelerini yüzüp tuzladılar. Cümle bin üç yüz otuz beş aded kelle olup, der-i devlete göndermeye hâzır ettiler.
Meğer bu mahalde bir *serhad gazisi bir kâfir haramiyi geride saklamış. Bu yiğidin, kafiri hıfz ettiğini [sakladığını] paşaya gamz ettiklerinde [bildirdiklerinde] paşa gazâb-âlûd olup [öfkelenip], "Tez o adam ile sakladığı esiri getirin!" diye emr eyledi.

Her ikisi de *meydân-i siyâsete [idam meydanına] geldiklerinde, paşa "Tez, cel-|âd!" dediği gibi hemen ol yiğit esirinin [tutsağının] boynuna sanlıp:
"Âmân koca * vezir, cenk mahallinde buna dînim verip, onun dînim dahi ben aldım. Bu *esîri karındaş okumuşum. Eğer onu öldürürsen benim dînimle o cennete gidip ben garibe yazık olur; kaçan ki [ne zaman ki] ben ölsem bu kardeş okuduğum esirin dîni benimle kalıp biz cehenneme gideriz; bu kerre de yine bana yazıktır" diye feryâd ederek ağladı, esirinin üzerine yaslanıp kalkmadı.
Paşa-yi gayur [gayretli paşa] "Bre gaziler, bu adam ne der?" diye su'âl ettikte, 'serhad gazileri:
"Bu *serhadlerimizdeki bunaklarımız, Hıristiyan'a *esîr olduklannda, ya'nî el ile yiyip içme arasında, kâfir onu esirlikten [tutsaklıktan] kurtarmaya ahd eder [ant içer], Müslüman dahi, 'Eğer sen de bize *esîr [tutsak]

olursan ben de seni Türk'ten kurtannm!' diye ahd ü âmân arasında, 'Öyle olsun, senin dînin benim ve benim dînim de senin olsun mu?* 'Olsun!' diye kan yalaşıp Hıristiyan ile Müslüman dîn kardeşi olur. İşte şimdi de Müslümânı ki vaktiyle esirlikten kurtarmış, şimdi bu kâfir
605
sonra/ pasa "Gayrı ûserûyı [tutsak/an] kar] ederim" dedikte asker razı olnw "Eğer bizim elimizdeki üserflyı (tutsakları] kati eder isen ortadan size verilen esîr|ç ri de (tutsakları da] kırmanız lazımdır" dediler. "Bunlar bizim kanımız pahası^,, diyerek razı olmadılar.
Ahir-i kâr (işin sonunda] asker içinde bir gûna (tür] niza' (çekişme] daha zy^ eni fbasgösterdi]. O da ûserfl ve mfll-i ganaimin taksimi hususu idi (tutsaklarla rk yunduğun paylaşılması konusuydu]. Evvelki asker ile sonra imdada giden asker biri kendi tarafını haklı gösterip, mfll-i ganflimi [doyumluğu] kendileri almak ister Ier. Sehi [az] kaldı ki azim [büyük] bir cenk [savaş] olayazdı. Paşa, bir divân-i edip [büyük bir divan kurup] Helone *kadı ve *şeyhû'l-islâmını ve nice yüz *u]cmj ve •serhad gazilerinin iş görmüşlerini huzuruna getirip bu işe nihayet verdiler. £v velki askere şu yolda kararlarını tebliğ ettiler:
"Gazileri Vfllofl [gerçekte] sizler daha evvelden cenk ü cidale (savaşa] başlar^ gayur [gayretli] zadarsız (kişilersiniz]. Üserfl ve mâl-i ganflim [tutsaklar ve doyun, hık] cümle [hepsi] sizin hakkınızdır. Fakat bu sonra gelen iki bin asker olmayayr], harazalekümullâh, maglûb olarak [yenilerek] sizin *esîr olmanız ihtimâlden balçj [uzak] değil idi. Bunlar geldiğinde küffâr [kafirler] sizi dar yere sıkıştırmış ve tab u tavanınız (gücünüzü] kesmiş idi. imdadı görünce hem size kuvvet ve hem de kufft ra havf ü haşyet [korku] geldi. Hamd-i Huda mansûr ve muzaffer oldunuz. Sonra gelen gâzî kardeşleriniz de sizin uğrunuzda bu kadar şehîd verdiler ve sizi mehleke. den [tehlikeli yerden] tahlîs ettiler [kurtardılar]. İmdi karârımız budur ki, cümle mâl-i ganâimi [doyumluğu] *meydân-i muhabbete koyup, fürûht edip [satıp], kar. deş gibi ale's-seviye [hep bir olmak ûzre] hissemend olasız [pay alasınız] ve •mey. dân-i muhasebene bir şeyi zayi' olan [yiten] var ise ganâimden [doyumluktan] ja* min edilecektir."
Bunun üzerine cümle gâzîyân [gaziler] sem'ana ve ata'na [işittik ve uyduk (= başûstüne)] deyip Fatiha kıraat olundu ve mâl-i ganâim fürûht olunmaya [satılmaya] başladı.
Paşa kendisine verilen üserâyı [tutsaklan] *rikâb-i * hümâyûna gönderecek oldu ve cümle kafalan da *esîr olanlara yüzdürüp tuzlattı. Hemen ol ân gâzîyân-i ehl-i i'mân [inançlı gaziler], paşaya rica edip:
"Âmân bu düşmanlan *lslâmbol'a [istanbul'a] göndermeyiniz. Sizin göndereceğiniz ûserâ [tutsaklar] içinde o kadar mel'ûnları [ilençlileri] vardır ki, ellerinden bağrımız hûn [kan] olmuştur. Bunlar, istanbul'a gider ise bir takrib [bir yolunu bulup] kürekten halâs olarak [kurtularak] yine *serhaddimize gele ve il ve *vilâyeti-
SEYAHATNAME
Bir gün Melek Ahmed Pasa Efendimiz hakiri huzuruna çağınp: "Evliyû'm, bilir misin ki, taraf-i pâdişâhîden [padişahtanl emir sâdır olmuş /buyruk çıkmış]: Behke *Kapudam ağayı kırk bin * kuruşa vanneaya kadar Zeri-noghı nâm âsiden halâs edesin [kurtarasınj, buyurulmuş. Evliya'm, hatırım için ve sana istediğin kadar yarar adamlar koşayım, durma tedârik gör" dedikle "El emrû emrökûm" [buyruk buyuranındır]" dedim.
1 Behke: Bu dönemde Bosna smınndaki Avusturya Kalesi. Günümüzde Bosna-Hersek'teki fjj-haç. -NÖ.
606
MELEK AHMET PASA DAİRESİNDE
Ve " Evliyâ'm, bu hizmetin mukabelesinde (karşılığında) kışla zahîre-bahamı (azık paramı! tahsil için emirler vereyim. Sava,' Bonayakara ve Dva kenarında olan •serhad karelerinden cümle zahire mallannı tahsil edip gelesin" dedikte hakîr. Melek Ahmed Pasa Efendimizin dest-i şerifini bûs edip {elini öpüp] hazz ettim [hoşlandımJ. Zîrâ, "serhadleri kerratla [çok kez] gördümse de bu *serhadleri asla görmemiştim.
Ol gün paşa efendimiz, Behke *Kapudamnı halas [kurtarmak] için *Zerinofi)u'na kırk bin 'kuruşluk semmûr [samur] ve kırmızı Diyânbekir bezi, bin top kız dimisi [yünlü ya da pamuklu kumaş] ve elvan [renkli] Acem bezi ve kırmızı Ustrumca abası, yüz çift kebe, bin aded san ve bin aded kırmızı sahtiyan [deri] ve biner çift kırmızı san çizme ve bin çift pabuç, bin çift mest ve bin çift kaba ve ince gömlekleri ve bunun emsali nice şeyler verip, cümlesini [hepsini] on aded sırım arabalanna [asma yük arabalanna] tahmil ederek [yükleyerek], yirmi aded güzide [seçme] •paşalı, kırk aded Behke *Kapudânı tevâbi'lerini [adamlannı] yanıma verip, *Zeri-nogiu'na bir nâme [mektûb], bir seccade ve bir hafif münakkaş halîçe [işlemeli ufak halıl ve kırmızı *çuhaya kaplı bir semmür [samur] kürk hedâyâ vererek, cümlesi hakirin zabtında olduktan sonra paşa ile vedâ'laşıp dest-bûs ile [el öperek] bir *kese harcırah [yolluk] aldım. (....)
[Birçok kaleyi geçerken gördüğü gazilerin betimlemesi:]
(....) Gazileri dâima kılıcı belinde, tüfengi elinde adamlar olup, şeb ü rüz [gece gündüzj silâhlanyla yatarlar. Hattâ gusi ederken [yıkanırken] ve namaz kılarken bile âlât ve silâhlan yanlannda âmâde [hazır] dururlar. Amma buralan at yetişmez ve taşlık diyar olmakla esvâbları [giysileri] kırmızı prankone *çuha daracık yelekleri giyip göğüslerinde birer *okka gümüş halkalan var. Kuşaklan ekseriyyâ "zünnar"2 ta'bîr eyledikleri kın-bend [kın bağı] kuşaktır. Gerçi bu haramdır,3 amma lâzımdır [gereklidir]. Bir *esîr bulunca onunla bağlarlar; bir kuyudan su çekseler kuşağıyla çekerler; nice gaziler *esîr [tutsak] olduktan sonra kuşağını

kemend edip düşman kalelerinden firar etmişlerdir [kaçmışlardırl. Hulâsa [kısacası], bu kuşak bunlara lâzım olmakla ruhsatnâme-i meşru' [şeriate uygunluk izni] verilmiştir. Bellerinden
1 Slovenya'daki Alp Dağlan'ndan çıkarak güneydoğuya doğru akıp Belgrad'da Tuna'ya kansan 940 km uzunluğundaki ırmak. -NÖ.
özellikle Hıristiyan din adamlanntn kullandıktan on iki düğümlü ip kuşak. -NÖ. 5 Hırisüyan din adamlan kullandığından. -NÖ.

de bunların dinde •esfr olmakla saklayıp halas etse (kurtarsaj gerek ki, ahd Q âmânı landt) yerine gelip ondan îmânını alıp, ona imanını vermiş ola. Bu kere şim. di Hıristiyan kul olursa [öldûrûlûrsej cennete gitmiş ola; bu ölürse kâfirin diniye cehenneme girer ola. Bu hâl Müslüman ve kâfirin kitabında yok ise de ancak bu •serhadlerde böyle bir âyin [gelenekj çoktur" dediklerinde paşa-yı hâzır-cevâb: "Bre, bunun ikisini dahi âzâd ettim" dedi. Hepsi birden ber sahra olup (açılıp] gittiler. Cümlemiz bu kelâmlara [sözlere] hayran [şaşa] kaldık.
(Seyahatname, c. 5 , s. 451- 5ft
93. BEHKE kaptanı'nın tutsaklıktan KURTARILMASI
Melek Ahmet Paça Bosna Valisi iken İstanbul'dan savaş durumunda bulunan Venedik Hükümeti üzerine akın yapmak ve "bir hardal tanesi bile ektirmeyin hâzır mahsullerini, köy re kasabalarını yakmak" emri geliyor. Bunlar yapılırken tekrar bir İstanbul emri *Bosna serhat kalelerinden Önemli bir yer olan Behke'nin, uzun zamandan beri Zerinojlu elinde tutsak olan kaptanını para ödeyerek kurtarmak emri geliyor. MAP bu işi .Evliya Çelebi'ye gördürüyor.
Evliya Çelebiye feslim edilen mallar. - Serhat gazileri - Yabana ilde. - Son uyarılar. - Zt-r/noğlu'ntın yanında. - Mallar teslim ediliyor. — Bebke Kaptanı getiriliyor. - Ayağında yirmi okkalık demir. - "Adet-i dünyâ böyledir.'" — Bebke Kaptanı yola çıkarılıyor. - Ztriuğlu,
- Zerinoğln ile serhat isleri konusunda tartışma. - Zerinoğlu île avda. - Melek Ahmet Posaya gönderilen karşılık hediyeler. — Evliya bu ift anlatmak için istanbul'a gönderiliyor.
- Köprülü"nün sondan. - "Bu Evliya'y't pâdişâh huzuruna götürüp söyletmeliyiz." - Ertesi gün padişah huzurunda. - Bebke Kaptanı'yla yeniden padişah hutturuna. - On bir günde He/o-mfyt donilf.

asaii boka beyaz dimiden şalvar giyip, kırmızı * çuhadan kopçah d ara ak seıdej^ gryip. ayaklarına bir güna nâzik fince) çarık giyerler ki ol sengistânda her biri <w lan gibi sekerler. Başlarına yine kırmızı *çuha Hırvat arakiyyesi [külahı] giytr|Cr H-hâsıi [kısacası], hakka ki cöst ü çâlâk [çevik] ve çâbük Arar *Ayyâr-vâr [ayyar g. bi] sâhib-i itibar /saygın] yiğitlerdir. (.,..)
[Yabana bir ile girdikleri zaman:]
(...,) Tabya ve koldur üzerinden bizim askeri beyaz "vere bayraklanyta gonjp "Bre Türk' Bu kadar askerle nereye gidersiz [gidersiniz]?" dediler.
Bu dahi "•Zerinoglu Kralınıza bu malı Behke *Kapudânı için götürürüz' dechJc "Hay pdi Türkler hay! Kendi adamlarını nice kurtarmaya gelirler. Amma olsak bizi kimse kurtarmayıp kürekte ölürüz" dediler.
Andan foradan] bir günde taraf-i şimale [kuzey yönünel gidip Maslovino Kale. sinegeldik. Bu, Latince Tatlı Şarap Kalesi demektir. (....)
(....) ibrahim Paşa'mn 'alay *çavuşlan *tabl-bâza turralar [tokmaklar] vurup Maslovino'dan ancak iki sâ at gittikte Merti nâm mahallin boğaz kapısı olan yerine geldik.
Hakir guzât-i MusÜmîne [islam gazilerine] Talay *çavxtşu gibi haykınp dedim
"Bak a gazileri Bu varacağımız düşman diyarıdır. Sulh ü salâh [barış ve esenlik] üzre olun. Buranın şarâbı ve avradı mubahtır. Eger birinizi avrat ve şarâb ve rakıda kızarmış ve bozarmış bilirsem döve döve pişiririm ve kamınızı şişiririm. Buna kail misiniz [razı mısınız]?"
Bunun özerine cümlesi "Allah senden razı ola. Bizde böyle adam yoktur" dediler.
Hakir "Bre, bemadem [kişioğlu] çig süt emmiştir. Baba oğlun, oğul babanın ahvâline vâkıf olamaz [durumlarım bilemez]. Şu kadar mâl ve 'hazîne ile geldik. Şu gâzî yiğidi halâs etme sulanna gidelim. Eger bir ayıp ederseniz düşman, "kapudam vermemeye bahane edip malı da alıkor. Bizi cümle mürüvvet ederse kovar, mürüvvet ve kerem etmezse kırar" dediğmde cümlesi birden; "Sulunun, hemen bir iş görelim, dönüp gelelim; kalıp da kokmayalım" dediler. Hakir "Ne buyurursunuz bu cevâblara?" dediğimde: "Estağfurullah sultânım, tövbe cevâbtır" dedi. Hemen *ocak ağalarını ve *kapudân * kethüdalarını bir yere çağırıp:

-Şu siz her birerleriniz askerinizin zabt ü rabtına mukayyeti olursanız [çabalarız) bu memlekete konun ve illâ târikü's-salât | namaz kılmaz] ve şâribüT-hamr f^arap içen] bekri canlar varsa duysunlar" diye haber verdim. Onlar dahi "Ehl-i ırz adamlanmızdır" diye yemîn edip "Haklarından geliriz!" jjyg tevflbilerine [adamlarına] tenbîh ve te'kîd eylediler. Ba'dehû [ondan sonral jj|nnü Bogazı'ndan içeri *Zerinoglu *Vüüyeti'ne kadem

[ayak] bastık. Ol gün gidip yaslon Karyesi'nde [köyünde] yattık. Bin aded haneli, çarşı ve bâzârlı [pazarhl, ka-,-,b.ı-mi5âl [kasaba gibi] bir kenddir. Bu karyeden ileri bir adamımızla *Bey nâm yefed-i pelide [mundar oğluna (= Zerinoğlu'na)] iki Kaya Sultân yağlığı ve bir tosa jj^ıar [sank] gönderip, "Sabah, inşâ'allâh şeref-i sohbetleriyle müşerref oluruz* da-« bir rıiyazname gönderdik. Bize * Zerin nâm kilisenin kurbünde lyakmmdal bir sarây-i azîm [büyük saray] döşedikleri haberi geldi. Ertesi gün bâzâr idi, alay-i jrirn [büyük alay] ile Çakatoma1 kal'e-i metinine [sağlam kalesine] dâhil olduk [girdik]. U.)

(....) Bu kal'e [kale] nümâyân oldukta [görûndûktel istikbâlimize çıkmak tankıyla askerinin kesretin [çokluğunu] ve şehrinin ziynetini [süsünü] göstermek için bü-[ûn ahâlîsi kara nâhır [kasap] gibi sürü sürü *tabl ve trampeteler çaldı; kaleler altına geldiğimiz gibi bir fitilden [aynı anda] iki bin pâre top atıp etrafı velveleye verdi. Ba'dehû [bundan sonra] alay *Zerin *ban kilisesi yanındaki saraya konup, ertesi beş yüzü mütecaviz yaşı belli, günâgûn [çeşit çeşit] semmûr [samurl kalpaklı mülebbes [giyimli] tevabi' [adamlar] gelip hakiri krala da'vet eylediler. Biz dahi esb-isabâ-reftânmıza süvâr olup [yel gibi giden atımıza binip], cemî tevabi' [bütün adamlar] ile cümle üç yüz çift yiğitleri önümüze düzüp, at başı beraber giderken şehri seyr ü temaşa edip, *Zerinoglu Sarayı avlusuna vardığımızda *ban, piyade [yaya) divanhanesinden taşra çıkıp, hakir dahi bîbâk ü perva [korkusuzca] attan inip ban ile ol ân öpüşüp ve görüşüp, divanhaneye vararak birer sandalide [sandalyede] karar ettik [oturduk]. Bunların dahi divanhaneleri döşemeli değildir: Musaykal ve möcellâ [parlatılmış ve cilalı] hurda ruham [küçük mermeri döşelidir. Cümle er-bâb-i dîvân iskemleleri üzre otururlar. Hemen hakîr gayret-i Muhammedi [İslam gayreti] gözetip, kıyâm-i kadd-i tâmm ile reftâr ile [dimdik yürüyerek] varıp, bîbâk [korkusuzca] *bamn yed-i nâ-pakine [temiz olmayan eline] mektûb ve nâmeyi verip durdum. Mektûb ve nâmeyi alıp, öpüp başına koyduktan sonra tercümana verip tercüme ettirdi. Mefhûm-i nâmeyi [mektubun anlamını] anladıkta "Kani benim

Catatonía: Csáktornya. Günümüzde Hırvatistan'daki Çakoveç. -NÖ

nlJ1- dedim. Onlar bin altmış aded güzide İseçme] askerle çıkıp gittiler.

Hakîr dön yüz attı ile Çakatoma şehrinde temaşaya kaldım.

(* Zerin oğlu) âkil [akıllı], müdebbir [tedbirli] ve mütebassır idi Isağgorülüydül üflttfl Behke *Kapudflnı için dedi ki "Barekallâh iTann mübarek etsin] *kapudan nefsinde bahâdır ve dilâver [kahraman, yiğit] erdir. *Hersek'imiz içinde dolusu içilir ye nflnu yedi dîvânda okunur. Amma cenk halidir ve Allah elinde bir hâldir Idu-rtiindur] ki bizim elimize giriftar oldu [yakalandı]. Lâkin kendi *esîr düşünceye ka-jjflr bizden sekiz bin otuz cân toprağa düşürdü. Onlardan kırk Türk ve yetmiş *esVr oldu. *Esîr oluncaya kadar beş aded yarar *kapudânlanmı kendi eliyle at üzre kesip, kendi dahi ağır gövde ile attan tekerlenerek düştü. Üç bin askerim dahi ağır gövde ile attan tekerlenerek düştü. Üç bin askerîm yanma vardıklannda Tatar gibi nice adamlarım dahi [adamlarımı daha] kırdı. Ahir kendini bağlayıp bu kadar yıldır *esîr-i bend-i zencîr [zincire vurum tutsak] eyledim. Elhamdü lillâh şimdi elimizden kurtulup, öldürdüğü adamların âhirette cevâbını vermeye gitti" dedi. Hakîr "Banım, vallahi *kapudâna bir şâhîn kanadı çelenk gönderin, hem rüce [nasıl] giderler bir haber alın" dediğimde ol sâ'at *kapudâmn ardı sıra bir kanat çelenk ve bir semmûr [samur] serhaddî gönderip hakire dahi bir semmûr [samur] serhaddî, bir kat esvâb ve bir at verdi.

Hakîr yine tevâbi'imle [adamlanmla] konağımıza geldikte elli koyun, yüz tavuk ve on aşçı geldi. Biz dahi ol sâ'at Melek Ahmed Paşa Efendimizin gönderdiği bir ha-n'rmûnakkaş ve musanna' [ipekten işlemeli ve san'atlı] seccade ve bir harir münak-kaş, i'câz-nümâ [usta işi] dîvân halısı ve bir erguvanı *çuhaya kaplı semmûr [samur] kürkü fı'l-hâl [hemen] *hersege gönderip teslim ettik. Cümle erbâb-i dîvân en-gûşt-ber-dendân [parmağı ağzında] hayran olup hakîr dahi: "Bu hedâyâ Melek *Vezîr babanızdandır" diye kendi elimle kürkün yakasın öpüp herseğin arkasına giydirdim. Der-akab beş altı yüz pâre * balyemez toplar atılıp şâdmânlıklar oldu. . Sonra yine konağımızda üç gün meks edip [kalıp] şehri temaşaya koyulduk.

i....)

(....) *Zerinoglu'yla nice kere münakaşa ve muarazamız [tartışma ve çekişmemiz] olmuştur. Amma bir gün meclisinde otururken *Kanije'de Sührâb Mehmed paşa'dan feryâdçılar gelip dediler ki "Kralım, Morva Nehri1 kenânnda dâima *Kani-jeli çeteleri işler ve Peşke Kalesinden [Kalesi'nden] iki yüz Hıristiyanı *esîr edip

Morva Nehri: Morva/Morava İrmağı. Çek Cumhuriyeti'nden çıkıp Avusturya'da Tuna'ya dökülen ırmak. -NÖ.

defter ile istediğim rafll?" deyip durdukta, hakîr hemen "huddflmkınmıza İşaret ^ rek on İki *sınm arabası metfl'-İ zî-kıymet [değerli mallar) *meydân-i muhabbet

keşide kılındı [onaya çekildi] ve defterleri mucebince cümlesini (irâde Artide [t^ teker] *ban huzurunda sayıp bi't-üımâm [eksiksiz olarak] 'defterdân olan kabz Cy|e di [testim aldı].

•Kani benim paşadan İstediğim kırk at?" dedikte hakîr "*Bân-i "Hersek, biy^ atlarımız bu soğuk İlde yaşamaz; geri kalan atlar ise "Hersek atlandır, onlarda* ablan [daha iyileri] sizde çoktur. !şte o atların yerine beş semmûr [samurj ^
defterinizden ziyade gönderildi," dediğimde, "Beli, öyle oldu, biyi Paşa Melek'irtu
bin sever" dedi,
Hakîr "Melek Paşa'yı severseniz bizi tez gönderip hemen *kapudanı teslim ey!en leyleyinj" dedim. Der-ân kal'e [anında kale] *kapudanı olan bî-amânı [insafsızı çagınp:
"Var, Behke'Kapudânı'nı getir!" dediğinde, ol ân divanhaneye *kapudam geıij. diler.
Amma ayağındaki yirmi *okka demiri çekemeyip güçle geldi. Hemen hakir seğirtip 'kapııdân ile aglaşarak öpüştüm. Tevâbi'i dahi [adamlan da] *kapudâm öpüp geri çekildiler.
Hakir "Banım, artık ayağından demiri çıkarsınlar" dedim. Ban "Marya Ana'yı [Meryem Ana'yıl şâhid [tanık] tutup "Bir dahi [daha] bi2jnı •vilâyetimizi yakıp yıkıp harâb etmeyeceğine yemîn ederse artık böyle *esır etmen belki pare pâre [parça parça] edip öldürürüm" dedi.
Hakîr eyittim "Bu, *serhad halidir, siz de onlann "'vilâyetini, onlar da sizin ş> hirlerinizi vurur. Âdet-i dünyâ [dünya âdeti] böyledir" dediğimde güç ile demirini *kapudâmn ayağından çıkarabildiler. Amma fakır [zavallı] Behke *Kapudânı yürümeden kahp, bana temenna ederek güç hâl ile hakirin yanma bir iskemle özre oturdu.
Hakîr "*Bânım, beyi böyle çıplak yollama. Bir kat esvâb, bir at ve ayağından çıkan demirini ihsan eyle [bağışla]" dedim. Derhâl bir kat esvâb, bir semmûr [samur] kürk, mebrûm [egirilmiş] sırma eyerli bir at ve demirini verdi. Azîm ziyafet olup taarn [yemek] üzre Behke *Kapudânı'na safâ-âmîz [hoşlukla] hitâblar etti,
Hakîr u*Bamm, hemen *kapudânı bunda olan askeriyle cisrine [köprüsüne] gön-derelim, bir iki gün daha sizinle sohbet edelim" dedim.
Der-ân *alay *çavuşlan askeri cem' edip ba'de't-ta'âm [yemekten sonra] 'kaputları 'bandan izin alarak bizimle vedalaşırken, "Benimle buluşmayınca paşaya var-

âktüar ve ûç yüz Hmsüyanı kılıçtan geçirdiler.* Daha birçok şikâyet eylediler.
"Zerinoglu, hakire "Yürük *vezîr. askerini neden zabt etmez [tutmaz)?* ded^ hakîr.
"Sizin askerinizi *Nemse*Çasan zabt edemeyip (tutamayıp) dâima Behke, y. par, Koppany. Odonye kalelerini nehb ü gâret edip iyagmalayıpj, mâl-i ganâim yumluk] alıp "esir edersız [tutsak edersiniz]. Henüz Behke *Kapudânı esîriikt^ (tmsakkktanj halâs olup [kunulup] gitti. •Çasar'ın, böyle ettiğinize nzâsı yok^ amma siz sulha mugayir (banşa karsı} işler edersiz {edersiniz]. Bizim "Karüjcljı^ dahi Sûhrâb Mehmed Paşa ile gelip sizin 'serhaddinizde *Rabe Nehri'ni geçip ^ •üyvar Kalesine-ve Kemikoş ve Kemsuvar Kalelerine varınca vurup yalap alıp giderler" dediğimde, *ban dedi ki:
"Hay gidi Türk! Sen bellisin bu *serhad)erimizdc çok çete ve süvâr kovup, çqj. yataklık ve çok perebelik etmişsin. Amma biz de *Kanije * Veziri Boynuegri Mek. mcd Paşanın oğlunu öldürüp, üç yüz adamını •esir düşürdük" dedi.
Hakir "işte o *vezîr, oğlunun kartını almak için *Kamjeli sizin ilinizde, *vüâye. tinizde huzur komayıp esirleriniz ala ala böyle şikâyet edersiz Iedersiniz]" dedim.
Hemen •Zerinoglu "Bu Evliya *Aga bu *serhaddimizin yatağıdır, buna söz ye. üşmez" deyip hâmûş oldu (sustuJ. Amma *Kanijeli, Çemikli ve Pojgahdan pekşi. kâyetederdi
Ertesi gün *hersek ile cümlemiz atlanıp ve ağırlığımızı arabalara yükleterek Legradak1 Kalesine geldik. (....) (....) Bu kaleyi dahi arzu ve meramım üzre seyr ü temaşa edip, bundan [buradan] gitmek için izin taleb ettiğimizde (istediğimizde] "Geleli üç gün oldu, birkaç
gün dahi oturup zevk eyle, sabah ava gidelim, av dahi bir seyr ü temaşadır" diye alıkoyup, ale's-sabâh [sabahleyin] yetmiş aded arabalar ile toplar gidip pûr-silâh yüz bin *harbe ve tüfekli atlı ve piyade ki Frenk kalpağı giymeyip semmûr [samurj ve yeşil kırmızı kalpak giyerler, erganun, trampete ve nâküslannı [canlarını] çalarak Legradcık Şehrinden taşra çıktık.
Kâmil [tâm] yedi sâ'at gidip bizim *serhadlerimiz tarafında olup, zikri sebkat eden [daha önce andığımız], kınntılann içinde * Zerinoglu nun bir kasr-i âlîsi [büyük köşkü] var; oraya çıkıp karâr-dâde olduğumuz [oturduğumuz] gibi dağlar ve ormardar içinden taraf taraf top sadâsı [sesi] koptu. Meğer evvelce *re'âyâya adara-
' Legradak: Günümüzde Hırvatistan'ın Macar sının yakınında ve Drava İrmağı yakuıindakl kent ve kale. -NÖ.

[3r gitmiş, derhâl orası âdem deryası bir hayhuy ile sayha-ı azîm [gürültü ve bagtrn] gelmekte, toplar da bilâ-ârâm laralıksız] atdmakta ve cemi" (bûrünl dağların caruvarlan, gelip kırıntı nâm mahalle yığılarak cân bâza rina [can pazarına] düşmekle, Azamet-i Huda fil cüssesi kadar sığınların şahalan Iboynuzlanl çatal-misal [çatal gibi) olmuş; karaca, silah, yağmurca [dağ sığın] nâm hayvanların her biri Kastamonu'nun çalâk kaurlanna benzer; bir gûna [çeşit] kırmızı yünlü ayı geldi ki, her biri Bağdâd aslanına benzer; mehîb

[korkunçl, mefred [koskocaman]; ve azılı hınzırlar [domuzlar] himârdan [eşekten] büyük ve yaban keçisi ve koyunu sığır kadar gelir. Gele gele on kadar tilki ve çakal, kurt, sırtlan ve tavşan geldi ki, hesabını Huda bilir. Bu hâl üzre ahâlî topları atarak ve sâika-i toptan [top parıltısından] hayvanât kaçarak bir yere gidip ortada kalınca, kral ve hakîr köşkten temaşa ederdik. Kral "Bre vurun!" deyince ahâlî kazâ-yı ecel [ecel yazgısı] gibi bu kadar bin canın içine girip kırmaya başladılar; amma hınzır ile ayı beş yüz kadar adam helak eyledi [öldürdü!. "Bre vardı, bre geldi!" derken geriden dağlar içre gere gere getirdikleri katranlı Frengi ipten seyrek balık ağı gibi örülmüş bağlar gelip vuruldukta hayvanât asiâ firar edemeyip [kaçamayıp] kaldılar. Amma hınzır ile kurt can acısından önlerine gelen hayvanlan öyle paraladılar ki, cümle mahlükât havf ü hirâstan [korkudan] titrerlerdi. Ayılar ise bir yere gelip ellerine budaklı birer ağaç parçası alarak inşân gibi ayak üzre kalkmış olduklan halde hınzır ve kurtlara sopa vururlardı, amma mefred [koskocaman] Alman ayıları ölüyor. Netice, ahâlî bunları kırarakıan ol gün bir sayd ü şikâr [av] faslı ettiler ki bu şerefe belki bin araba şarâb nûş olundu [içildi];.

Âhir [sonundal yine alay ile Legradcık Kafesine [Kalesi'ne] gelip, ertesi günü •hersekten izin alıp, vedâ'a vardığımda Melek Paşa Efendimize altı aded atlanyla içi mâlâmâl [ağzına dek] kadife dolu bir camlı *hintu araba, on çift altın kakma *ku-burlu ve çarklı tüfekler, on pastav [top] saya ve prankoya tuhaf 'çuhalar ve elli çift bir nevi münakkaş [işlemeli] Alman kilimleri verdi ki, gûnâgûn münakkaş ve on külçe mümessek telâtin [meşin] derisi, on külçe Alman ayısı derisi semmûr-i bukalemundur [renk renk samurdur] ki, bir diyara mahsûs değildir. On külçe mümessek [miskli] telâtin [meşini derisi, on külçe Alman ayısı derisi vererek elime defter verdi ve on aded ümmet-i Muhammed esirlerini [tutsaklannıl birer at üzre pür-si-Bh edip "Paşanın uğruna âzâd ettim" dedi ve hakire on aded adamlan teslim eyledi; bir'kese harcırah [yolluk], on donluk *çuha ve on çift münakkaş tüfenk ihsan ederek paşaya nâmeler ve bize beş yüz aded atlı asker refikler [arkadaşlar] verdi. *Ban ilevedâ'laşarak yola düştük.

Evvelâ cânib-i kıbleye [kıble yönüne] giderek hudûddan [sınırdanl çıkıp Sava

Nehri flnmgıj: keoânyla *serh«dlilere destur fiztaj verdik. Sava NchrtW <fe mıJcrk «teredip Igcçıpl selamette Gndışka* Kalesine geldik Burada Behke pucübuha bir adamımla mekrûb gönderip "Mektubum vusul buldukla hrtaşt,^ pasa ckndımızk gelip buluşasın" dedim.

Hakir oradan kalkıp cârrfb-İ kıbleye giderek Jen Kasabasına ve ondan don si'attc 'Banaluka şehr-ı azîminc (büyük kentine) geldim ve pasa efendimize ^ tatak mübarek dest-i scrîflenni bûs edip feBerini öpûpl *Zerinoglu heday^ "rontu arabaianyla teslim edip. on nefer esirler dahi paşanın dest-i şeriflerini ^ eyiedder Hakir "iste bunların her biri onar, yirmişer yıldır belâ-yı esaret çekerlerrnç •Zennogiu sultânıma muhabbeten âzâd etti" dedim.

Paşa salasından ağlayıp hedâyânm çoğunu ağalarına verdi.

•Evliyam, hoş geldin, safa geldin; amma kani [hangi} Behke *Kapudâmr dedik tt. hakir dahi onu nice zindandan çıkarıp demirierini, zencîrlerini kırarak semmur [şamar] hkrküyle. esvib ve müseilâh, bir kûheylân at ikram ederek âzâd eyledikle "Düşman veridir, belki âzâd eylediklerine pişman olalar* diye ol anda kraldan izin alıp, "Banım. Behke •Kapudânı hasretine gitsin" diye rica eylediğimde ricam kabo] olunup Behke 'Kapudânı bin güzide [seçmeJ atlılar ile • ılgar edip Behke'ye gitti şimdi Gradıskadan haber gönderdim, yarın ya öbür gün burada hâk-pa-p [ayağınızın lopragmal gelip yüz sürmesi mukarrerdir [kesindir)" deyip 'Zerinoglu ahvâlim, •rilâyetini. imârâtım ve temâşâ ettiğimiz kılâ'-i metmeyi [sağlam kaleleri] birer birer sordu, musahabe enik.

Hakikaıü'l-hâl [gerçekten] ertesi günü Behke * Kapudânı dahi paşaya on bin *Jo> ruşluk hedâyâ ile gelip buluşup, bir *nedîm-i şehriyârî {padişahlara nedim) olacak müdebbir ve mubassır (tedbirli ve sağgörülü] kimse olmakla paşa gayet hazz edip [hoşlanıp] buyurdu ki:

••Kapudân, sa'âdetlû pâdişâhın fermânıyla seni seksen yedi bin * kuruşa halâs et-tik (kurtardık). Seni umûr-i devlet ve millet [devlet ve millet işlerinin] raüsâverc-siyçin [danışılması için] der-i devlete istemişler. Evliya"m, sen de hâzır ol. *Kapu-dânın ıtlâkına [serbest bırakılmasına] sen gittin ve parayı, hedâyâyı kendin verdin 01 diyarları sen gördün, sen bildin. Yürü, mektûblanmla beraber görüp b

1 flfc6Û7. s.. 1 not

2 flfe607.s..l.not.

! Gradışka Günümüzde Sırbistan'da Sava Irmağının sag kıyısında yer alan Bosanska On-dışka Kemi ve Kalesi. -NO.

gltn. Köprülü Mehmed Paşaya cevâb ver."

Hakir dahi "el-emrû emrvvküm" [buyruk buyuranındır] deyip tedârikimizi göte-rtk tonftde (hazır) oldum. Paşadan mektûblan. 'Budin'den Seydî Ahmed Paşadan ¿cien mcktüblarla Ispüit "Kapudâm'nın mektûblarmı alıp ve her •menzilde *men-^lakrc bahşiş vermek üzre hakire paşa iki yüz akın verip:

"Göreyim seni. Evliya'm! Sebûk-revlik livedi gidicilik] edip birkaç gun candan r---:.\r {bıkmış] olarak bir gün mukaddem [öncel yetişesin. Zlrfl bu mektûbbrda •Devkt-İ Aliyye'ye lüzumlu (gerekli] umûr-i mühimme (önemli işler] vat. İnşâallâh sıhhatli geldikte senin ivazını (karşılığını) maaziyâdetin [fazlasıyla] vert-nm Yürü. Allah işinizi onara! Amma yollarda gafil gitme" dedikte •kapudâna on 11 vr bana üç res at gelip evvelâ bi-smi*ttâh dest-büstan (el Öpmekten] sonra yola koyulduk (....)
(....) Priştine, Kaçanik ve Oskûb'û geçip Sofya Sehri'ne geldik.
Behke *Kapudânı dedi ki "Ben esirlik çekip, on yıldır ata binmek degıl, zindanda yaya bile yürümemişimdir. Ben bir iki gün sonraca gideyim."
Hakka ki (doğrusu] bî-çâre [zavallı] *kapudân bî-tâb ve bî-mecâl (bitkin ve güçsüz] kalıp kaldı. Hakir var kuvveti bâzûya verip Ahuman ve "Tatarbâz • TTa> torpazarcık'mıl geçerek Filibe'ye, andan [oradan] Edirne'ye ve liurgaz'a ve oradan da o gün o gece seğirterek medîne-i tayyibe-i Kostantiniyye'ye ya nî istanbul Beldesine dâhil oldum.
Hamd-i Hudâ sıhhat ve selâmetle (sağlık ve esenlikle] çıktığımın dokuzuncu şunu Melek Ahmed Paşa Efendimizin kapı * kethüdası ve •sadr-i a zam "mir-âhûru oían Abaza Mehmed *Aga'nın hanesine vardığım ân atlardan indirmeden hakiri ayağım tozuyla Köprülü Mehmed Paşa huzuruna götürdü. * Vezir-i müşarünileyh ise henüz salât-i işâyı (yatsı namazım] kıldığı mahalde (zamanda 1 olmakla huzuruna 'ûrkeşimle girip, anda sadağımı ve kılıcımı bırakıp, ba'de's-selâm [selamdan sonra\ dest-bûs edip [el öpûpl durduğumda, "Evliya, hoş geldin. 'Bosna'dan çıkalı kaç gündür?" dedi. Hakir:
*Hemen •Zerinoglu'ndan Behke 'Kapudânı'nı halâs edip [kurtanpl geldiğim gün. paşa kanndaşınızı •Banaluka'da bırakıp dokuz gündür ki seginerek hamd-i Hudâ yine mübarek cemâlin [yüzün] ile müşerref oldum" deyip cümle mektûblan huzuruna koydum ve:
'Paşa kardeşiniz dest-i şerifinizi bûs edip [elinizi öpûpl bu ieryâdname mekiûb-ara nazar ederek tedârikler görsün, buyurdu" dedim. Hemen ibtida' [önce] Melek Paşa Efendimizin mektûblannı Şâmlzâde'ye verip
615
6H
SEYAHATNAME
' Bhz. 607. s., 1. not.
616
MELEK AHMET PAŞA DAİRESİNDE
•Vallahi sultânım, Venedik Körfezi nihâyetinde İtalyan lisânını Idllmilsöyler,
bin kavm olup, nısfı lyarısı) Venedik'e, nısfı •Nemse Krah'na tâbidir ^h-ju-J. •Nemseligini sulha mugayir [barışa aykırı] iş olmasın diye gâret etme-jp anınla Venedik'e tâbi* olandan bin kadar •esâr ve mâl-i ganâim [doyumluk) .ıın,n. ba'dchû [ondan sonra] Zara Kalesi'nin altına gelerek Kırka Sancağı dahilinde-..j har5*3 kalelerimizi temâşâ edip gelerek Kilis Sahrâsı'nda meks ettik [kaldıkl. Dcr-. ^cvlete oradan kelleler ile •esir *kapudânlar gönderilmiş idi" dedim.
Köprülü "Yâ, Evliyâ'm, •Zerinoglu'na *kapudânı kurtarmaya sen mi gittin?" de-dikic. hakin
-gelî [evet]. Bu abd-ı zalf [güçsüz kulunuz] *Banaluka'dan bir günde Gradişka'ya -jjp ta nehr-i Sava'yı1 geçerek Çernik Sancağı2 hakine kadem [ayak] bastım. Ondan uÇ günde •Zerinoglu hududunda (smınnda) Kırıntı nâm dağlar gibi ağaçlar armasını geçip bîr günde Çakatoma nâm tahtgâhı kalesinde on iki *sınm arabası P^lı, beş semmûr [samur] kürkü kendi defteri mucebince teslim ettim. Ol ân *ka-pudaru çıkanp halâs ettiler. Amma efendim gayet [çok] ma'mûr [bayındır] ve âbâ-j^ı [şenelmiş] *vilâyetleri var. Bir kalesi Legradcık, diğeri Koprirmica'dır. El-hâsıl [kısacası], yedi yüz altmış pâre sagîr ve kebîr [küçük ve büyük] kal'e-i tûvânâ [güçlü kale) 'palanka kuleleridir ki bu kuleler cümle diyarlarının kenarında birbirinden birer top *menzili ba*îd [erimi uzak] metin kulelerdir. Amma aşka dayanmazlar. »Zerinoglu'nun evzâ ve etvânnı [duruşlarını ve davranışlanm], nice kalelerini seyr û temâşâ eylediğimden hâlâ [şimdi] ümmü'l-ahbarım [haberler kumkumasıyım]" dedim.
Köprülü bi'z-zarûre [ister istemez] hande edip [gülüp], * Defterdar ibrahim paşa'ya hitaben "Biz bu Evliyâ'yı sabah sa'âdetlû pâdişâhım huzuruna götürüp söyletmeliyiz" dedi; hakire "Hazır ol" diye tenbîh edip, diğer [öbür] mektûblan dahi kıraat ettirdi [okutturdu]. (....) Hakire "Evliya, seni huzûr-i pâdişâhîye götürürüm" diye âdâb-i meclise müte'allik [toplantı kurallarına değgin] nice nasihat)ar verdi.
Enesi ale's-sabâh [ertesi gün sabahleyin] bu hakiri Üsküdar Bahçesinde * Revân Köşkü nâm kasr-i Havemak'ta [Havemak Köşkû'nü andınr yapıda] huzûr-i pâdişâhîye [padişah katına] götürüp, hakir huzûr-i pâdişâhîye vardığımızda zemîn-bûs edip [yeri öpüp] mektûblan yeden-be-yed [elden ele] tesÜm ettim. Kıraat olunup
1 Bfez. 607. s., l.not.
Çttmk: Bosna Sancak Beyi'nin merkezi. Günümüzde Hırvatistan sınırlan içindeki Çentik, -NO.
3 8te243.s., l.not.
617

cümle •gdmân-i "hassayı /içoglanianru] taşraya (disanyaj koydu. Hakir de, "Hare. ket edeyim?" dedirase de "Sen otur!" buyurup mektubu tilavet ettirdi [okutturdu]. Neticeni meâl-ı mektûb (mektüb içeriğinin sonucu! şu idi: "Benim efendim, mukaddema (daha önce] * Kapıcı başı Giridî Alî *Aga mektûb-j durer-barınjzia (inci saçan mektubunuzlaJ gelip vusul buldukta (ulaştıkta 1, ferman-j sehnyâri [padışahuı buyruğu] ûzre Sava Nehri1 üzerinde azîm cisrler (köprüler) bini ettik. Ennıyan Dağlan içre ta kal'e-i Zara {Zara Kalesi] ve Kilis ve Şebenik yol. (annı cathir edip (temizleyip], yine *fermân-i şehriyâri ûzre Behke "Kapudânj'nı kurtarmaya seksen yedi bin •kuruşla hâmıl-i varaka Evliya Çelebi'yi gönderip *Zç. rinogiu ndan 'kapudânı halas ederek huzur-i şerifinize gönderdim." KÖprûlû Tâ, Evliya.' Kani fhanıl "kapudân?" dedikte hakîr: "Sultanım, '"tapudan bu kadar sene azab çekip, bir lahm ü şahm (et ve yag] 53. hibi. muskıı [yüklü] adam olmakla batıyyü'l-hareke (hareketleri ağır] olup, * ılgara tahammül edemediğinden Sofya Şehri'ne gelince yap yap [yavaş yavaş] gelmek ûzre kzldı inşâ allâh bir iki güne kadar onlar da buradadır" dedim. Köprülü "Yâ Zara alunda bile [birlikte] miydin?"

Hakîr "BeU {evet] efendim. Cümle *Bosna *Eyâleti askeriyle ibtida' [öncel Kilis'ten gâret [yağma] ederek geçip, leb-i deryadaki [deniz kıyısındaki] Ispilit Kafesinin •varoş, hâg ve bahçelerini cümle *teber-i Müslimîn'den [İslam baltasından) geçirdik. Sonra Marina, Kince, Şebenik kalesine vannca cümle [bütün] mameleklerini [varlarım yoklannı] harâb û yebâb edip [yakıp yıkıp], cümle guzât-i Müsümin [İslam gazileri] dört bin aded güzide [seçme] *esîr [tutsak] alıp, birçok civar kaleler dahi yerle beraber oldu. Buradan yirmi günde yemin ü yesân [sağı ve solu] gâret [yağma] ederek Zara Kalesi altına vanp kaleden hariç bir azîm [büyük] tabyasına âmân vermeyip feth ettik [ele geçirdik]" dedim. Köprülü "Evliya, Zara nice [nasıl] karedir?" dedikte hakîr: "Efendim, leb-i deryada [deniz kıyısında] bir burunda iki *Eski Saray cirminde [büyüklüğünde] var. Amma himmet-i ehl-i hamiyyete dağlar dayanmaz, onun da cümle bağlarını baltadan geçirdik. Kapıdan taşra bir düşman çıkmaya kadir olamadılar. Sonra yedi günde on bin güzide salt asker alıp Mora'ya, Doduşka 'Vilâyet' ferini nehb û gâret ettiğimizde [yağmaladığımızda] fakîr-i pür-taksir dahi bile [birlikte] idim" dedim.

Köprülü Tâ Evliya, Doduşka ne gûna [çeşit] * vilâyettir?" dedikte, hakîr:

mefhûmun (içerikten] malûm-f sa'âdet oldukda [padişahça öğrenildikte) buy^ lar kı "İnşâ'allâh Bogazhisâr'a vardıkta *Kapudân Alî Pasa lalamı Varat Kalesi ye ^ deş Diyân ûzre serdâr edip gönderirim" buyurdu. Ve kâmil itam] üç sâ'at rtiaj^

ve meramları ûzre nfk ile, izaz ile [yumuşaklıkla, saygıyla] cevâblar verip nice ^ limât olundu (sözler söylendi]. Hakire yüz yetmiş altın ve bir •hii'aı-i fâhire if^ olunup taşra çıktığımda Köprülü Mehmed Paşa "ilâhî Evliya! Berhurdâr ve mu'a^ mer Igüçlû ve uzun ömürlü] ol! Acîb yekpare [şaşılacak kesin] cevâblar verdin ^ her biri devletin işine yarar birer merhem-i Süleymânî'dir!" diye hakire du'â iki yüz altın ihsan, Köprülüzâde Mustafâ *Bey ve Şâmîzâde ve silâhdâr ve "çıika^ ağalar dahi cümle ihsanlar verdi. *Nişancı ise bir Mülteka'l-Ebhur1 ve bir aruz ki tâbi ihsan edip, istanbul'a geçtik.

Ertesi gün Behke *Kapudânı gelmekle, onunla tekrar huzûr-i pâdişâhîye vardık •Kapudân "Evliya Çelebi beni *Zerinoglu'ndan halâs etti [kurtardı 1" diyerek, ağlaya ağlaya dest-i pâdişâhîyi [padişarun elini] öpüp "Hemen pâdişâhım, Erdel'e sefCr lâzımdır" diye iki sâ'at sefere müteallik kelimâtlar olup, ona dahi sa'âdetlû pâdi^ üç yüz altın verip *mTat-i fâhire ihsan etti.

Taşra çıkıp, Köprülü Mehmed Paşa'dan ve cemi' [bütün] erbâb-i dîvândan cümle yüz yetmiş kıta mektûblar alıp, İstanbul'dan *Bosna diyânna on bir günde gelip Helone Sahrasında paşa efendimize sıhhat ve selâmetle vanp, *sâhib-i devlet efendi miz bize hizmet mukabilinde Izvornik Kazâsı'nın bedelini tahsîlen ihsan edip, e|jj aded adamlaruruzla Izvornik ve Tuzla Kazası'na gittik.

(Seyahatname, c. 5, s. 528- 539)

94. BİR VEZİR HAZİNESİ SOYULUYOR

Yedi aylık konukluk. - Her gün ktrk bes yere verilen yemek. — Hazine odasının tavam deliniyor. - Ev sahibi ve adamlarına yapılan işkenceler. — Tavanda açılan delikten sarkıtılan «-a/k. - Burgularla testereler ortaya çıkıyor. - Keseler bulunuyor. - Ev sahibi hapisten Jupp istanbul'a koşuyor. - Kerpeten ile kopartılan etler, kamı i yürütülen parmaklar Köprülüye th-teril'tyor. - istanbul'dan gelen emirle suçlular gönderiliyor. - Sorutturma. - Köprülü, Mtldt Ahmet Paja'yı, "Bu ne jekl here ü merc ve ne seki vali-i vtlâyetliktir!" diye Bosna Valili fa'n-daralıyor. - Rumeli Valiliği'ne. - Ünlü Veysi'nin oğlu. - Ali Pasa ile Erdel gazasına gitmk ettin,

Bh. 38. s., 4. not.

•Banaluka şehrinde Melek Ahmed Paşa Efendimiz, Fcrhfld Pasa hanesinde yedi

:1y kâmil (tam] meks edip (kalıp], asla paşa mutfak kaynatmayarak rûzmerre [her gûn] sîr-i hurma [hurma sütül ve katr-i nebâtlı (bitki özlü) m'met-i «liseler icnâvûl olunurken (nefis yemekler yenirken] hikmet-i Hudâ bir gece paşanın •hazînesi Livanı de i inip birkaç sepet sandukalar yarılarak yirmi bin altın ve birçok akmişe-i

fâhire (değerli kumaşlar] kaybolunca hemen ale's-sabâh (sabahleyin] hâne sahibi Fer* hâd Paşa oğlu Mehmet *Bey ve * kethüda ve * hazînedânna * sekban ve •sanca işkenceleri edip âhirü'l-emr (işin sonunda] Ömer nâm bir küçük "gulâma işkenceler edilince "Vallahi bizim beyin *hazînedân Ahmet, tavam delip beni ip ile aşağı sarkıtarak dört *kese aldım, bu kadar da cevahir alıp sonra yine ip ile beni yukarı çektiler; badehu (ondan sonra] bana yüz tane *Dubravenedik altım verdiler" dedikte Mehmet *Bey ve 'kethüdası ve *hazînedân "Paşa, haberimiz yoktur" diye inkâr ile cevâb verince, küçük Ömer, tavanı delen burgulan ve testereleri •meydân-i muhabbete (ortaya] getirip burguları ve testereleri yapan üstâdlan [ustalanl çağırdılar. Onlarda, "Beli (evet], biz yapıp ev sahibi *hazînedânna verdik" dediklerinde, paşa, •hazinedara hadden ziyâde (aşın] işkence ettirdi.

Ahirü'l-emr [işin sonunda] * hazinedar "Vallahi sultânım, olacak oldu. Senin •hazînedânn beni severdi, senin cümle cevahir ve malım bana göstererek, 'Sundan mâl alsana!' dedi. Bir gece tavanı delerek dört *kese Venedik dinarı aldık, işte müh* rüyle duruyor" diye keseleri * meydân-i muhabbete getirip çıkardı. Sabahısı işittik, "Altın kayboldu" dediler. Yemîn-i billâh edip ağladı. Paşa kendi ¦hazinedarına işkence ederek asla bir şey demeyip yine Mehmet *Bey'e işkenceler ederek hapse verdi.

Hemen ol gece hâne sahibi hapisten firar edip doğru Köprülü * Kethüdası Gürcü 'kethüdâ'ya vanp, kelpeten ile kopan etlerini ve parmağında kamış yürüttüklerini birer birer Köprülü'ye gösterip, on iki günde emr-i pâdişâhi ile bir *kapıcıbaşı gelip paşa 'hazînedânyla miftâh *gulâmı Ömer'i ve tavandan inen küçük Ömer'i ve Mehmet *Bey'in *kethüdâsını ve hâne sahibi 'kethüdası Ahmet'i, burgucu ve testereden aldı götürdü. Paşa da kendi emini Mehmet Efendi'yi da'vâya vekil edip Âsi-tâne-i sa'âdete (İstanbul'a] gönderdi.

Huzûr-i Köprülü'ye sekiz aded adamlar vanp 'kazasker ve * İstanbul Kadısı huzurlarında paşa *hazînedânna hükm olunup: "Sen *subaşılanndan avâid ve fevâld aldığın (bahşişler ve çıkarlar sağladığın] balde niçin hevâ-yı nefse [isteklerine] tâbi' olup (kapılıp] da paşanın mallarını ecnebiye [yabancıya] gösterdin?" diyerek ismine kalem çalıp * hazinedarı ve miftâh *gulâmı Baba Ca'fer Zindanı'na gönderdi.

1 Hıidavendigar Gâzî: Birinci Kosova Savaşı sonunda bir Sırplı tarafından vurularak öldürülen 1. Sultan Murat Hudavendîgâr (J326?-1389). -NÖ. 1 J. Murat'ın iç örgenleri mumyalanarak öldüğü yerde kurulan türbeye, mumyalanan vücudu da Bursa'daki türbesine gömülmüştür. -NÖ.

çekerek bir âlı [yüksek] kapı yaptılar. Bag ve asmalar ve beş yüz dıraht-i meyvedar (nieyve ağacı] dikip ve bir kuyu hafr ederek [kazarak] ehl û ayâliyle bir türbedâr [3yîn eyledi ki, anda sakin olup İz can hâssandan * vazifesini ala ve bu türbe-i pür-¦n'ırdaki [ışıklar içindekil ibrîşîm halice, şemadan [şamdan], buhurdan, gülabdan ve kandili görüp gözete. Bu veçhile *a'yari-î •vilâyet dahi bu •vakfu'llâha nâzırüh-mu--Ur [gözeticilerin gözeticisi] ta'yîn Duyurulup hayrat-i azlme [büyük hayrat) yapıldı ftflâ ziyâretgâh-i hâss û *âmmdır. Türbe-i pür-envârlan [ışıklar içindeki türbeleri) civarında on bin kadar şühedâ [şehîdler] ve kibar-i evliya [ermişlerin ululan] vardır. (....)

Evliya Çelebi çocukluğunda elini öpüp duasını aldığı UnlU yazarlardan Veytî'je ut anısını aktardıktan sonra Kaçanik'te Veysl'nin oğlunu şöyle gördüğünü anlatmaktadır:

(....) Hamd-i Hudâ onların da hüsn-i nazarlarına nail olduk [iyi gözle görmelerine kavuştuk] ve aradan elli sene mürurundan [geçtikten] sonra şimdi Melek Ahmed pasa Efendimizle Bosna Saray'ı 'mansıbından Rumeli 'mansıbına gelirken bu Üs-jcüp nevâhisinden [çevresindenl Kaçanik'te Veysîzâde Çelebi ile de görüştüm. Ccnâb-j Bari [Tann] her şeye kadirdir [gücü yeter]. Bu çelebinin pederi Veysî Efendi her ne kadar cihân-ârâ [dünyayı süsleyen], mütebahhir [bilgisi engin], fasih [doğru ve düzgün konuşan], belîg [sözleri yerli yerinde] ve erbab-i ma'ârifıen lekin erlerinden] idiyse, oğlu çelebi dahi o kadar ma'kûs [karşıtı], kelâma gayr-i kadir [söze gücü yetmez] bir oğul idi. Melek Ahmed Paşa ile görüştükte hemen hamur aptalı gibi ensem [dilsiz] durdu. Müddet-i ömründe kendi pabucunu bile tanıyamamıştır. Bir ayağına pabuç giyerse ötekine de nalın giyer gezer. Gâhice [kimileyin] bir yanına san, bir yanma kırmızı pabuç giyip gezer. Selâm versen, "Ya ben ne diyeyim?" diye •huddâmlanna su'âl eder [sorar] ve ismini su'âl edenlere ancak rubu' [çeyrek] sâ'atte cevâb verir. Amma yine * ulemâ libâs-i pâkiyle [temiz giysisıyle] gezer; mükellef, nıüzeyyen aksakalh çelebidir. Pederi 'huddânundan ba'zı adamlar kendûyü gözetip dururlar.

Garib hâldir ki, peder böyle bir kâr-âşinâ [işten anlar], musannif [yazar) ve hakim [bilge] ola, evlâd ise kelâm [söz] söylemeye kadir olmaya [gücü yetmeye]. Pe-

507. s.. 1. not.

işkenceler ile ikrar edip [sucunu söyleyip] bir uçkur içinde üç bin altm v dân-i muhabbete çtkmakla ' hazinedarı ve raifcâh *gulflmı kayd ü bend û> ^ gönderip ve meali fantamı] şöylece bir mektûb yazmış: "Benim Melek Paşa karındaşım,

Ne hükümeti ir ki kendi mâlım hıfz edemeyip fkoruyamayıp] nahak fbaksizj gayrı [başka.} adamlara işkenceler edersin. Ya şâir ibadullahın (Tann kullap c kaybolan mâiiannı acaba nice [nasıl] bulup tahsil edersin? Bu ne seki [biçim] mat (karma karışıklık] ve ne seki vâli-i *vilâyetüktîr [vilayet valiliğidir] ?* Daha böyle nice ta'n-âmîz [yezidi] mektûb la r geldi. Bunun üzerine J07J senesi rebi'ül-eweüriin on ikinci [15 Kasım 1660] pa^ günü Me/ek Ahmed Paşa Efendimizi 'Bosna'dan azl edip [görevden alıp], "Eyâleti (Stih'i Varat 'Serdâr Alî Paşa'ya tevcih olundu [verildi], bize dahi Rn*.. 'By&ieti ihsan btryruldu.
Ol kadar siddet-i şitâ [zorlu Joş] idi ki, tükürse inşânın tükürüğü yere dûştjr^ ye kadar donardı. (....)
(....) Bu şehirden fVolçetrinJ kalkıp Kosova Sahrası içre nehr-i Gülâb kenânyjj giderken beyaban /çöl] içre kalmış bir kubbe-i âlî [büyük kubbe] içinde HudavenA,
gâr Gazi hazretlerinin şehîd olduğu ve âlât-i batniyelerinin [iç Örgenlerinin] merj fün Igömülü]2 bulunduğu mahalh' ziyaret ettik. Amma kubbenin içerisi temiz tum], mamış idi Melek Ahmed Paşa Efendimiz bu hali görünce, gazaba geldi.
Hakir dedim ki "Sultânım, Sırplılar bu pâdişâhı şehîd eden Miloş nâm mel'ûnım nâmına olarak karşı dağda bir manastır bina ettiler ki, içinde cevahir kandilleri ve gûnâgûn [çeşit çeşit] mis gibi anber-i ham ile mâlâmâl [dopdolu] mıcmereleri |bu. hûrdinlan] var. Ruhbanları gece gündüz hizmet edip, gidip gelen misafirine riâyet ederler ki, evkafı gayet vâsi' [geniş] ve zengindir, amma bizim pâdişâhımız makamının ne evkafı ve ne türbedân vardır. Gerek ki etraf ve eknâfta [çevrede] bulunan ahâlî yine gelip hu kubbeyi tathîr ederek [temizleyerek] ma'mûr ede ve İzan malından bir *yük akçe ile i'mâr edip etrafını kal'e-misâl [kale gibi] dîvâr [duvar] eyleyerek efil ü ayâliyle bir türbedâr ta'yîn buyruia" dedim.
Bunun üzerine paşa, ahâlî-i * vilâyete iki *kese *kuruş verip ve etraftaki *re'â-yayı kubbeyi tamire da'vet eyleyerek bir haftada etrafına bir yüksek dîvâr [duvar]

den ab-i rOyuna fbabasının yüzü suyunaJ kendisine Kaçanik Kazası mü'ebbed stıza dek] ihsan olunmakla onunla kiöflanır [geçinir]. Melek Pasa Efendimiz, ker^
sine kırk elli atan ihsan ettiyse de kabul etmeyip tevâbi'ine (adamlannaj verdi. (_ j (....} Nihiyet 1071 senesi cûmâde'l-ûlânın birinci [2 Ocak 1661) pazar günü ^ ya şehr-i azûnine vardık.
Bu şehirde Scyhzâde Çelebi ve •Hazinedar Mehmed *Aga ve Yakup *Aga ve y, küp Çavuş ve Doğan lı Mehmed 'Aga ve nice *a'yân ü kibar ile zevk şevk ederk.^ Efendimiz Melek Ahmed Paşa'ya Asitâne-i sa'âdet [İstanbul] tarafından ^
"kapıcıbaşı ile şu *hatt~i şerif geldi:
"Sen ki •vezîr-i rüşen-zamîr [içi aydınlık (= gerçekleri bilen)] Melek lalamsin •hatt-i şerifim vusul buldukta [ulaştıkta] bir ân durmayıp *serdâr-i muazzam \\-Paşa ile beraber •Erdel gazasına, Rumeli *sancaklanyla ale'l-umûm [genellikle] bjr den bine ve binden yüz bine varınca asker-i Rumeli'yi alıp sefer-i "hümâyûnutu. me'mûr olasın. 'Eyâletin olan cümle kazalara emirler perakende edip [dağıtıp] Sefer muhinımâtı için zahîre-bahâ cem' ederek [toplayarak] mükemmel ve mükellef y ile * Erdel gazasına gidip *hatt-i şerifimle amel edesin [iş göresin]."
Paşa-yi müdebbir, "El'emrü emrüküm" [buyruk buyuranındrrj deyip ol ^ * tuğlan du a ve sena ile saray meydânına çıkardı.
(Seyahatname, c. 5, s. 539-569)
95. ŞEYDİ AHMET PASA'nın öldürülmesi
Temeşvar Sahrasında ordu konulu. - 7 vezir, 20 minniran ve 120 mirliva askerleri. - Şeydi Ahmet Pasa'nın öldürülmesi hakkında gelen emirler. — Şeydi Pasa da bu emirlerden haberli. -Köprülü bunu neden yapıyor? — Budin Veziri ismail Pasa'tını fodulluğu. - Şeydi Pafdnın hakareti. - Şeydi Pasa, serdarı ziyarete gidiyor. - Pasa, at değişiiriyor. - Adamlarının feryadı. - Şeydi Pasa serdar otağında. - "Yeniçeri ağası geliyor!". - "Sultamın, ağa gelirse biz gideriz, du'âlar size!". - "Bre, vurun su kâfiri!". - Serdar ot aktan kaçıyor. - Seydi'yt rastlayan kursun. - Hançeri elinde at isteyen Şeydi. - Ata sarıldığında at iki tepme atıyor. - Boğaza sarılan eyer kaytanı. - Şeydi Pasa'nın basına vurulan odun. - Hemen kellesi btdendtn ayrılıyor. - Orduda kopan feryat. - Melek Pasa, korkusundan vasiyetler ediyor. - Serdar çadırında toplanma. - ismail Pasa fodullukta devam ediyor. - Nemse elçisinin saygısı. - Sey-di'nin çocukluğu. - Mısır'daki kocakarı. ~ Mısır Paşasının yanında. - istanbul'dan iyi ata binen isteniyor. - Şeydi gönderilenler arasında. — Saraydaki hizmetleri. — Has odada. - Cirit-

*Serdâr-i mu'azzam Köse Alî Paşa, *Bosna * Eyâleti askeriyle kaVe-i •Temeşvar altında meks etmiş (durmuş], Rumeli *Eyâleti'yle Efendimiz Melek Ahmed Paşa, Dine Kalesi tarafında konmuş. Anadolu *Eyâletinde Çavuşzâde Mehmed Paşa Verse Kalesi tarafına nüzul etmiş linmiş]. *Budin 'Veziri îsmâ'il Paşa, * eyâleti gâzüeriyle •Temeşvar semt-i garbisinde [batı yanında] nüzul etmiş. •Temeşvar Valisi Siyâvuş Paşa, kardeşi San Hüseyin Paşa cânib-i şimale [kuzey yanma] meks etmiş (durmuş). ¦Eğri Paşası askeriyle Valvan

tarafına konmuş. Şeydi Ahmed Paşa, •Budm'den ma'zûlen cânib-i şimale [kuzey yanma! konmuş, amma azîm [çokl askeri var idi. Varat Paşası Sinan Paşa, Sis Kafesi yolunda ârâm etmiş [durmuş]. Varna * Ey aletiyle Yenter Hasan Paşa cânib-i şarka [doğu yanına] konmuş. Çatalbaş Paşa, Karaman askeriyle Logos Kal'esi canibinde karâr etmiş. Dogancıbaşıhktan çıkan İbrahim Paşa, Şeydi Paşa tarafında mihmân [konuk] olmuş. Varat 'Eyâleti'yle Küçük Mehmed Paşa yine *Yanova Kalesi semtinde mihmân olmuş. Hısım Mehmed Paşa, Mora askeriyle ¦serdâr tarafında meks etmiş [durmuş]. Maraş Paşası Sührâb Mehmed Paşa, Melek Paşa tarafında konmuş. Sivas Paşası Alî Paşa Verse canibine [yanına] konmuş. Elhasıl [kısacası] yedi * vezir ve yirmi *mîr-i mîrân, yüz yirmi aded * mirliva, kânûn-işehriyâri [padişah yasası] üzre kollu kollannca meks edip, * Serdâr Alî Pasa'nın se-râ-perde-i sipehsâlârîsini [başkomutanlık otağını] onaya alıp, cânib-i erba'ada [dört yanda) kat kat ve kelt-a-kelt [çit gibi] asker-i deryâ-misâi [deniz gibi askeri olup, ¦hayme ve *hargâh ve çetr-i mülemma'lar [irili ufaklı ve renk renk 'çadırlar] tınab tınaba [çadır ipleri yan yana], çit-a-çit [çit gibi] kurulup, ancak ordu-yi Islama [islam ordusuna] girip çıkmaya dört kol var idi. Zîrâ, "'Erdel 'vilâyetinde 'Kcmin-yanoş Kral iki yüz bin kâfir cem' etmiştir [toplamıştır]" diye Kaçatlı Alî *Aga yediyle Macar dilleri [tutsakları] gelip haber verdiklerinde serâ-perde lotak] önünde kelleleri gaitan olup [yuvarlanıp], her gün cümle 'vezirler, diyâr-i 'Erdel'e girme-

623

a canlar yakıyor. — "Seydî. musâhiblerime sakın cirit vurma!" — Çemensofa cirit oyununda. — Siydi, kendisini karsı çıkan bir musahibi öldürüyor. - ikincisi battaniye kaldırılıyor. - "Tez StyaTyi alından yıkıp öldürün!" — "Onu bu mahalde atından bin adam İndirtmez." — "Hayır, dlı öldürülecek!" — "Bu meydâıı-i ma'rtkedir, mıtsâhib filân yeri delildir. Ar meydanı defyl. er meydanıdır. Bunda vuran vurulan, Ölen öldüren birdir." — Seydi'yt işaret veriyorlar. — Şeydi kaçıyor. - Birkaç gün sonra bağışlanarak saraydan çıkarılıyor. — Budin'e Siyavuf Pasa yanına. - Macar diyarı vaveyla salıyor. — "Sulha mugayir isler görüyor." — Yetmiş, kip ile Üç yit atlıdan yüz ellisi Uluyor, ellisi ancak kaçıyor, yüzü de kaptanlartyla tutsak. — Sulh bozulacak. - Şeydi, Tortum Sancağı'na gönderiliyor.

seyahatname

ye müşavere edip, "Tatar askeri gelmeyince düşman arazîsine girmek nia'^j uygun] değildir" denilip birkaç gün tehir olundu [ertelendi] %

Hikmct-i Huda ol günlerde Köprülü Mehmed Paşa'dan emr-i şerif ve ha(l. % mâyûn-isa'fidet-makrûn [pâdişâh buyruğuj gelip Seydî Ahmed Paşanın ba^ V misler, Alî Paşanın aklı başından gidip "Bu sefer üzre böyle gazî yiğide kıy^ N demektir?" diye *hatt-i şerifi güm etti [ortadan kaldırdı]. Seydî Ahmed Pa^, . ^ habere muttali' olup [öğrenip] her bar [sefer] 'serdara geldikte bin adcd yatg ^ cengâVer ve dilâver [savaşçı ve yürekli] ve 'serdengeçti yiğitlerle pür-silah * V([hâzır] gelip, bî-bâk Ü bî-pervfl [korkusuz ve pervasızca] gelip giderdi. Bir gün Gazî Seydî Ahmed Paşa, Efendimiz Melek Ahmed Paşaya gelip: "Benim efendim, âhir [sonunda] bu Köprülü beni öldürür. Kıyıp Kafinsrj^ çanıam. Oğlum Mehmed'im senin garîb ve öksüzün olur; bu oğlan sana Allak

neti.'" diye beyin cimden yapışıp Melek Ahmed Paşa'nın kürkü içine koyup a^

huzzâr-i mecliste [toplantıda hazır bulunanlarda] dahi ağlamadık adam kalm^ ' Seydî Paşa kalkıp alayı ile çit-a-çîı ordusuna gitti,

Seydî Ahmed Paşa'nın şehîd edilmesinin sebebine gelince; Bunu ihtida [^

Haleb 'Eyâletine mutasarrıf eylediler. Ahâli-i 'vilâyet "Seydî Paşa zjj^ [ktyıadır]!" diye Seydî Paşa'ya Haleb'i zabt ettirmeyip [aldırtmayıp] ahâlî-i *vtlâyct [vilâyet halkı] ile o zamanki Haleb Paşası yek-dil ve yek-cihet olup (gönül ve birliği yapıp], Seydî Paşayı kabul etmeyip, kal'e [kale] kapılarım sedd ettiler [U

pattılar], Seydî Paşa dahi; "Pâdişâhım bana Haleb kaPesini ihsan etti. Beni niçin bül etmezsiniz?* diye otuz kırk bin adam ile Haleb Kal'esini muhasara ^ [kuşatıp], Kızılkapı nâm [adlı] mahalden [yerden] kal'eye lağımlar ve metrisler sfj.

rüp, nice bin güzide [seçme] dıraht-i müntehâlan kat' edip [ulu ağaçlan kesip), muz damlan çatıp, Haleb Kal'esi üzre havaleler ederek cenk-i azîmler [büyük sa. vaşlar] edip, bu kadar ümmet-i Muhammed pâymâl ve perişan [ayaklar altında vt perişan] olduğu mahalde [zamanda] Köprülü Mehmed Paşa dahi Şâm TarablusuMdan mazûlen Haleb'e gelip, bu ma'rekeye [savaşa] rastgelir ve mabeyni ıslâh (arayı zekmek] için tarafeynden [iki taraftan] varıp gelirken, Köprülü, Seydî Ahmed Paşa'ya nasîhat-âmîz [öğüt yollu] kelimâtlar esnasında [sözler sırasında] iken, Seydî Paşa ise gazûb [öfkeli] ve *vezîr-i dilîr [yiğit] Köprülü'ye bir alay zebândırazlık İdil uzatmahk] edip, şütûm-i galîzelerden [kaba sövmelerden] sonra yine Haleb Kalesin [Kalesi'ni] dârabât-i top-i kûb [kale dövücü topun vuruşları] ile taraf taraf dövüp, câbecâ [yer yer] yerlerini münhedim ederken [yıkarken] âhir-i emr [işin sonunda! Asitâne-i saadet [istanbul] tarafından Seydî Paşa'ya •Eyâlcı-i Sivas ihsan olunup,

624

MELEK AHMET PAŞA DAİRESİNDE

Köprülü Paşanın derününda (içinde 1 SeydVnin gösterdiği evzâ* Idavranışlar] kaldı.

Ahir [sonunda] birkaç seneden sonra Köprülü Mehmed Paşa 'vezlr-i a'zam olup, mukaddema [daha önce] Haleb altında SeydVnin ettiğine kalmayıp sene * * târihinde •Bosna 'Eyâlcü'n ihsan edip, ** Paşa'yı ve Hısım Mehmed Paşa'yı Venedik kâfirinin *Kotor Kalesi Üzre 'serdâr edip, Seydî Ahmed Paşa'yı dahi anlara 'Bosna *Eyâ-Ictiylekoşumu etti [yanlarına verdi],
Seydî Paşa'ya koşuntu olması gâyetü'l-gâye [son kerte] girân [ağır] gelip, "Beni •serdâr etmedi" diye Köprülü'ye rağmen [karşın] cümle [bütün] 'Bosna ve 'Hersek askeriyle 'Eyâleti 'Bosna'da serseri gezip, avk ve te'hir etti (gecikti ve erteledi). •Dubravcnedik 'Vilâyeti'ne varıp, İki yüz bin 'kuruş mâl alıp, Gaçka Sahrasında meks etmesi [kalması] sebebiyle 'Kotor Kalesi feth olmayıp [ele geçmeyip], asâkir-i İslâm hâ'ib ü hâsir avdet eyledi [hiçbir şey elde edemeyerek geri döndül. işte sebeb-i katline bâ'is (ölüm nedenine yol açan] bu 'Kotor ahvâlidir (durumlarıdır].
Bir sebeb-i katli dahi [öldürülmesinin bir nedeni de], 'Bosna'dan ma'zûl edip {alıp!, 'Bosna'yı Melek Ahmed Paşa Efendimize, SeydVyi 'Budin 'Eyâlcti'ne nasb ettiler [atadılar], Varat gazasına Alî Paşa ile ta'yîn olunup, "'Serdârlık bana gelmedi" diye nice gûna [bir sürü] mevâni' [engeller] gösterip Varat Kal'esi metrisine [siperine] girmedi. Hamd-i Hudâ muhtâc olmayıp bedest-i Alî Paşa [Alî Paşa eliyle] kal*e-i Varat feth oldu [Varat Kalesi ele geçti].
Andan sene-i ât iyede [sonra gelen yılda] yine 'Erdel içre asker-i İslâm ile girmek'ferman olunup, anda dahi, "'Budin'den ma'zûlüm," diye nice gûna [bir sürü] batîül-harekelikler [ağırdan almalar] ve nice elvan mevâni' [çeşitli engeller] gösterip *Erdel'e girmemek sadedinde iken, Köprülü tarafında yedi kere Seydi'nin katline *hatt-i şerifler vârid olup [gelip], 'Serdâr Alî Paşa, Seydî'yi kati etmezdi löldüT-raezdi], daha doğrusu edemezdi.
Seydî Ahmed Paşa'ya, Serdâr Alî Paşa nihûmce [gizlice] hatt-i şerifleri gösterip, âhir sûret-i haktan görünüp, "Bana geldiğin zaman iki üç bin asker-i pür-silâhla gel!" diye tenbîh ederdi.
Âhir [sonunda] ol mertebe [denli] Seydî Paşa'ya yakın hasıl oldu ki, kırk elli adam ile * serdâra gelip gitmeye başladı.
Âhir bir dahi [daha] Seydî Paşa katliyiçin [öldürülmesi için] bizim Melek Ahmed Paşa'ya hatt-i şerif gelmeğe başladı. Melek Paşa dahi "Seydî Paşa, bir mücahîd-i îî-sebîlu'llâhtır [Tanrı yolunda bir savaşçıdır], bu mahalde [sırada] nice kati edeyim?" diye *hatt-i şeriflere asla nazar etmeyip [bakmayıpl, ihmâl ve müsamaha ile Seydî'ye buyururlardı ki "Bana gafil [aymaz] gelme ve pür-silâh adamlarla gel!" di-

ye cenbth ederdi. Zîra Melek Pasa Efendimiz cemi' zamanda (her zaman) katl-i ^ etmeden ve kari ettirmeden [öldürmekten ve öldürtmekten] gâyetü'l-gâyc mûctenju idi [son kertede çekingendi].
Ahirü'I-emr [işin sonunda] 'Serdâr Alî Paşa'ya bir 'hatt-i şerif geldi: "Yâ $ey dTrun başı ya senin başın!" Haa Ishak hatayla [yazısıyla] bu *hatt-i şerif gelip 'Serdâr Alî Paşa dahi njç^ (umarsız] kalarak korkardı ki, bir 'vezire dahi hat gelip 'serdârın başı gide. Nâçj. pesperdeden [perde arkasından (- gizlice)] Seydî'nin katline azimet eyledi [girtçtn Zîra, mukaddema [daha önce] Seydî'nin Varat'a imdâd etmediğinden dolayı onun ^ derününda [içinde] birukde-i kîn [kin düğümü] vardı. "Seydî olmasa Alî Paşa Var* Kalesini alamazdı!" sözü dahi efvâh-i nâsta [halk ağzında] dolaşıyordu. Bu ecld^ [yüzden] "Hemen nâm benim olsun!" diye Seydî'nin katline bel bağlayıp wtirn%. tâmm etti [eksiksiz çaba gösterdi].
Bu esnada hakir bir cum'a «ünü Seydî Ahmed Paşa'ya vanp bile {birlikte] ta*^ tenâvül ederken [yemek yerken] Seydî Paşa buyurdular kim:
"Bizi *Budin 'Veziri Ismâ'il Pasa öldürmeye hâzır olmuş. Tez, bizim *bölûk_ basılar hazırlansın, varalım da görelim, olmaya illâ hayr [hayırlısı olsunl!..." deyjp bade't-taam [yemekten sonra] Seydî Paşa cümle askeriyle pür-silâh olup, pür-silaj, âteş-i Nernrüd'a1 gark olup [Nemrut'un ateşine bürünüpl, Ismâ'il Paşa'nın *Budüı ordusuna gitmede.
Hemen Ismâ'il Paşa'nın kapıcılar 'kethüdası gelip Ismâ'il Paşaya eydür: "Sultânım, işte Seydî Ahmed Paşa geliyor" dedikte Ismâ'il Paşa "Tez el*hamdû İtilâfı şu kâfir Seydî geldi. Bre tez ip hazırlan [hazırlayın}. Cümle a'vân [yardımcılar] ve *Ievendât [leventleri ve iç ağalan hâzır-bâş olsunlar!" diye * ferman edince, derhâl otağının içi mâlâmâl [dopdolu! adam deryası olup, pür-silâh amade [hazır] durdular. Sehl [azıcık] zamandan Seydî Ahmed Paşa dahi karşıdan nümâyan olup [görünüp], Ismâ'il Paşa otağı kapısından içeri gürüh-i askeriyle (asker toplu, füğuylaj girip, Seydî Paşa esb-i sabâ-reftânyla [yel yürüyüştü atıyla] otağın sofası üzre ibrişim halîçeleri pâymâl-i esb ederek [atının ayağıyla çiğneyerek] Seydî Pasa atından orta direk dibine nüzul edip [inip], bir yastık üzre Rüstem-âne2 [Rüstetncc] karâr edip [oturup], ne selâm ve ne aleyke demeyip, cevânib-i erba'ası [dön bir

Bkz. 43. s., 2. not. Burada "âteş-i Nemrud'a gark olup", "son derece öfkelenip" anlamım gelmthtdir, -NÖ. BkzlSÖ. s.A.noı.

^nı) kat kat pür-silâh, sem-İ helâhil [öldürücü zehir] kırkar kere ecel destinden (dinden] girîbânlarm çak edip rehâ bulmuş [yakalanm yırtarak kurtulmuş! Seydî'nin kağan [kükremiş] aslan kafadar yiğitleri içinde kalıp, Seydî feth-i kelâmı bu olur [söze başlaması şöyle olur] kim:
"Ismâ'il Paşa kanndaştm, aşk olsun, beni öldürmeye niyet etmişsin. Gazan kutlu olacak ola. Bu yanındaki ip nedir?" dedikte, hemen Ismâ'il Paşa eydür:
"Hayır, bir şey ölçmek için getirmiştim" dedi.
Seydî'nin cevânib-i erba'adaki [dört yanındaki} kafâdârlan kat-ender-kat [kat küt), kemer beste ve miyân-beste [hemen işe hazır) agavât-i âhen-pûş [demir kuşanmış ağaları] 'Seydî'den ne işaret zahir ola [görüle]' diye muntazır ve müte-jakkıblar iken [hazırlarken), hemen Ismâ'il Paşa bu hâl-i pür-melâl [yürekler acısı durum] gün gibi bildi kim kendi askeri ve Seydî Ahmed Paşa'nın askeri yanında dem çekip el kaldırmaya kadir olamayacakîan ma'lûm olup [bilinip!, aklı başından gidip Ismâ'il Paşa'ya telâş elverip dedi ki: "Bre tez, paşa kardeşimize kahve ve şerbet getirin!" dedikte hemen Seydî Paşa; "Bu kahve teklifin ko [önerisini bırak] şimdi, sen benim başımı mı alırsın, yoksa ben senin başını mı alayım?" diye ukâb-vâri [karakuş gibi] yerinden pertâb edip [sıçrayıp], hemen fakır Ismâ'il Paşa şaşırdığından, yanındaki yastığı siper-misâl [kalkan gibi] tutup, ayag üzre kalkarak ma'hûd ip meydânda kaldı. Hemen Ismâ'il paşa'nın aklı başına gelip hemen Boşnak lehçesi üzre eydür:
"Bak a canum Seydu'm Ahmed Paşa, sen benum dünyâ ve âhiret bîrâderumsun" diye Boşnakça kelimâtlar [sözler] ettikte, Seydî eydür:
"Ben köpek ile kardeş mi olurum?" diye Çerkeş lisânı [dili] üzre o da nice gûna ta'n-âmîz [sövücü] sözler söyleyip, Rüstem-âne1 [Rüstem gibi] apul apul reftâr ederek [iki yana sallanıp yürüyerek], yine ibrişim halîçeler üzerinden yâr-i kadîmi [eski dostu] olan koca dağlı doru atma bilâ-rikâb lüzengisiz] süvâr olup [binip] bî-bâk übî-pervâ [korkmadan çekinmeden] alayı ile serâ-perdesine [çadınna] revân olmada [yürümede].
Bu kere beri tarafta Ismâ'il Paşa dem-beste [soluğu kesilmiş] ve hayran ve ser-gerdân ve pür-hicâb olup [şaşkın, sersem ve çok utanıp], Seydî'yi boğmaya hazırladığı ipi pinhân edip [gizleyip] cemi' nüdemâsı [bütün nedimleri] arasında meyyit-v tıüteharrik-misâl [canlı cenaze gibi] oldu.
Amma asıl büyük hicabı [utancı] oldur kim Ismâ'il Paşa, *Serdâr Alî Paşa'run
Sk-180. s., l.not.
İ
627
SEYAHATNAME
otağına vardıkta, ("sma'il Pasa itâb-güna /azarlayım] söz söyleyip:
"Efendimiz Köprülünün emr-İ şeriflerine ve hatt-i 'hümayuna mutavaat tt^ yrp fuymayıp] Seydî Paşa'yı kati etmezsin /öldürmezsin]. Bana bir kere etrır-i ^ gelse, ben Seydi'yc âmân vermeyip köpek gibi başın kesip, amma "hatt-i şerif ^
meşe de ben der-i devlete gönderirdim" diye dava-yı merdi edip |mertllk davas
bulunup], nice lâfazanlık [zevzeklik] etmişti. Şimdi bu hâl-i pür-melâl [çok durum] böyle olunca ham mâmda zuma çalmış tiryakiye dönüp, halk içinde ab-j yu [yüz suyu/ döküldü, vak' u vakan [onuru] gitti.
Hattâ Ismâ'il Paşa birkaç gün sonra *Serdâr Alî Paşa huzuruna vardıkta »senjjj. esnâ-yi kelâmda [söz arasında]:
¦Biraderim, işinim Seydî Ahmed Paşa size varmış, ya niçin şu zâlimi kati etu* din [öldürmedin]?" diye tah-âmîz [yerici] nice kelimât [sözler] ettikte, Ismâ'il eydür:
"Bre, şu kâfiri nice öldürürsün? Geldiği zaman cehennem zebanisi gibi geliy0r» dedikte, 'Serdâr Atî Paşa:
"Ya bana geldikte ravza-i Rıdvan [cennet] veya melek-i cennet [cennet meleği) g
bi mi geliyor? Belki her bâr [sefer] melekü'l-mevt [ölüm meleği (= Azrail)] gibi lip durur. Vallahi, biz SeyaTyi kati edemeyiz [öldürenleyiz]. İşte sen de kati edeme din. Az kaldı Seydî, seni kati edecek idi" dîye hatm-i kelâm etti [sözünü bitirdi].
Hakîr bir cum'a yine Seydî Ahmed Paşa'ya vardım. Dest-i şerifini büs ettikten [elini öptükten] sonra, hâl ve hatır su'âl ettik. Sonra dedi ki:
"Canım Evliya Çelebi, bugün cum'adır, var *Temeşvar*da Horoz Kalesi hendeği kenarında benim câmi'imde cum'adan evvel devr-i şerif tilâvet eyle [sureler oku] Bugün bir âhir [son] cum'a namazı kılalım, zîrâ *Erdel seferine gideriz, belki bir daha namaz kılamayız. Elbette benim câmi'e gitsek gerek" diye on dokuz Venedik altım ihsan etti.
Hakîr "Sultânım, gidelim amma, sâ'ate baksınlar, vakt-i salata [namaz vaktine] ne kalmış görsünler" dedim.
Seydî Paşa "Evliyam, sâ'atin yok mu?" dedikte hakîr:
"Rumeli'nde Alasonya Şehri'nde cirit oynarken sâ'atim düşmüş" dedim. 01 fa bir 'murassa' sâ'at bağışladı. Saate nazar ettim. Henüz ezana üç sâ'at var buldum.
Seydî Paşa:

"Daha vakit var. Tez, at getirin, bugün cum'adır, * serdâr Alî Paşa kardeşimize varalım. Geçen cum'a Ismâ'il Paşa boturuna [poturuna] vardım." Bir *böJükbaşı dedi ki:
628
melek ahmet PAŞA DAİRESİNDE
¦Bak a aslanım, bu gece bir yavunçlu Ikötü] düş gördüm. Gel bugün ata binip bir yere gitme" dedikte birçok kişiler feryâd edip "Gitme! Gitme!" dediler.
Seydî "Ne dersiniz, hey kahpe gidiler! Bu gece ben de bir düş gördüm. Hazrct-i Haraza elime bir kılıç verip "Kır şu kafirleri, sonra bu kılıcı benim başım üstüne kol' dedi. Insâ'allah şimdi yine "Erdel'e gidip çok düşman kıralım. Bre tez, at getirin!" dedikte bir kır at getirdiler.
Büâ-rikâb [üzengisiz] suvar oldu [bindi]. Ökçe ettikte at geri *otak içine girip haklan çiğneyerek ta yastıklara vardı. Seydî bir fârisü'1-hayl [usta binici] olmakla atın iki canibini [yanını] üzengiye dalatıp, kızıl kanlara müstagrak ettiyse de [bogduysa da] at hârûnluktan [hırçınlıktan] vaz geçmeyip otağdan taşra çıkmadı. Nihayet attan inip bir doru ata süvâr oldu. O da hırçınlık ve yanazltk [hırçmhk] edip ol dahi iki kere 'otağ içine fırlayıp girdi. Seydî âteş-pâre [âteş parçası] kesilip, silahşorlara gazâb-âlûd [öfkelenmiş] olarak atı ihtimam ile [dikkatte] sürdü.
Ahir [sonunda] otağdan taşra çıkarıp yemin ve yesânna [sağına soluna] selâm verip giderken dönüp ardına baktı. Gördü ki, *tîrkeş tîrkeşe, *rikâb *rikâba, kat kat 'levend ve ağalarla *huddâmlar pür-silâh gelirler. Hemen Seydî cümleye hitaben:
"Bre adamlar! Düğüne mi gidersiz, yoksa cenge mi? Yoksa yasakçı ile beni bir yere mi götürürsüz? Dönün adamlar, ben bugün yabana gitmem, * Serdâr Alî Paşa karındaşıma giderim. Sonra âhir [son] cum'a namazımı kılmaya giderim" dedi. iki kere "Cum'a namazı mı?" diye tekrar ettiğimde hakîr pür-dehşet [son derece korkup] cum'a namazına epeyce vakit olduğunu da bildiğimden * Serdâr AR Paşa otağına varıp art kapıdan attan nüzul ettim [indim]. 'Hazinedar 'haymesine varıp ba'de's-selâm ve'l-kelâm [selâm ve kelamdan sonra] paşa *hazînedân eydür:
"Evliya Efendim, safâ geldin, hoş geldin. Şimdi buracığa nerecikten gelirsin?" dedikte:
"Vallahi Seydî Ahmed Paşa Efendimden gelirim. O dahi Alî Paşa Efendime gelmektedir" dediğimde, * hazinedar -Seydî Ahmed Paşa'nın akrabasından ve aşîretîn-dendi- elindeki su kepazesi yayını çekmeye iktidân Igücü] kalmayıp bî-tâb ü bl-me-câl [bitmiş ve tükenmiş] kaldı ve gayet telâş-âlûd olup [telaşlanıp] kehrübâr-vür [kehribar gibi (= sapsarı)] olup, bir âh-i serd-i ciger-süz [ciğer daglayıcı soğuk bir âh] çekti kim, hakîr ondan bir nakş-i bukalemun (türlü sezintiler] anladım. Hemen-
Hamza (ö. 625): Muhammed Peygamber'in amcası, islam'ın en ünlü kahramanlanndan; bu özelliğiyle Hamza-ndme adlı 20-25 ciltlik halk hikâyelerinin kahramanı olmuştur. -NÖ.
629
SEYAHATNAME
dem (hemencecik] "hazinedar cümle *iç ağalan *çadırlann devr edip [dolaşıp] (cûmİe *iç agaiann paşanın yanına gönderdi. Hakîr dahi paşamn oturduğu sera-pçj. denin [çadınn] ardında Müezzin İsmail Çelebi ile konuşurken Çengi Mustafa "Aga damadı Hüseyin *Aga gelip 'Serdar Ali Paşaya:
"Sultanım, Kara Seydî Paşa geliyor" deyince Alî Paşa:
• **Hazînedârı çagınn! Cümle *iç agaiann hazır edin, tenbîhimiz ûzre tütün vc kahve ve şerbetler getirsinler!*' deyince cümle *iç ağalan kat-ender-kat [kat kat] mû.
heyyâ ve hâzır-bâş [hazır] durdular.
Andan [ondan sonra] *otag perdeleri açılıp, Seydî Paşa âdâb [kural] Ûzre at H(kırk elli adım içeriye inerken hlkmeM Huda [Tann'nm bileceği iş], sag ayağı bur-
kulüp dizi ûzre attan düşünce, tevâbi'leri [adamları] koltuğuna girip kaldırdılar,
Amma gelişi merdane [mertçe] cins değil idi. Hakîr, Seydî Paşanın eşkâline im'ân-i nazar ile nigerân ettim [görünüşüne dikkatlice baktım]. Güya [sankil meyyit-İ mûie. harrik [canlı cenaze] idi. Batîül-hareke [ağır ağır] *otag-i nüh-tâka [dokuz direkli
otağa] tabaka-be-tabaka [kat kat] çıkınca, •serasker ta baş direkte Seydî'yi istikbal edip [karşılayıp] Seydî: "Es-selâmü aleyküm sultânım, nehâr mübarek [gündüz uğurlu] ola" dedi. •Serdâr aleyke alıp, Seydî Paşa orta direk dibinde karâr-dâde oldu [oturdu].
Seydî: "Sultânım, bu *Temeşvar alunda nice bir otururuz? Hemen buradan kalkıp göç edelim ve bir gayn [başka] diyara gidelim" dedikte * serdâr eydür: Inşâ'allâh bugün sizi ileri geçirip *çarkacı ederiz" dedikte, Seydî eydür: "Allah sultânımdan razı ola. Bizi dîn uğruna hizmete kabul ettiniz" dedi. Derhâl kahveler gelip nûş olunurken [içilirken] selâm *çavuşu Hüseyin *Aga vc Küçük Çelebi gelip:
"Bugün mübarek cum'a günüdür. 'Yeniçeri ağası Çelebi *Ağa geliyor" deyince hemen Seydî Paşa yerinden pertâb edip [seğirtip):
"Sultânım, *aga gelirse biz gideriz. Dualar size" diye giderken Alî Paşa arkasından;

"Bre, vurun şu kâfiri!" deyince, el-azametü li'llâh [Tann'nm ululuğu], otağın cemi' sokaklan yere batıp, Alî Paşa askeri pür-silâh Seydî Ahmed Paşa ûzre hücum edince Alî Pasa perde ardına girip 'hazîne 'çadırına firar etti.
Ol ân 'otağ meydânında Seydî yalnız cenk-i azîm [büyük savaş] etti. Kurşun bâ-rân-i rahmet [yağmur] gibi yağdı. Onu gördüm, bir kurşun, garîb Seydfnin memesi altına isabet edip "Hay meded, kâfirler!" diye koynundan 'makramasını çıkararak kurşun zahmına [yarasına] soktu.

palbançer olup [hançerini sıyırıp] "Bre, at yetiştirim" diye feryâd edip, ahir Iso--Utida] kurt koyuna girer gibi hemen yemin ve yesâra Isaga sola] halkı hançeriyle pjjrân perrfin edip [uçurup], bu kadar halk misâl-i güruh güruh mûr û mâr tarumar jöljclt öbek kannea ile yılan gibi darmadağın! olurlardı ve *otağ da'iresmden taşra (*«¦
Ammfi kafadar [arkasında] askeri yok idi ve her tarafta düşmanı çok. Bir *sanca İjjfirİ rnatbahtan [mutfaktan] ucu yanmış bir odun alıp, Seydînin koluna nice [nasıll rtirduysa hançer destinden [elinden] fırladı. Bir şâtın [hizmetkanl dahi ol ân paşaya ujr *gaddâre yetiştirince dalgaddâre olup hayli adam yıkıp, adamı iki pâre [parça] jvlcdi. Şâtın dahi şehîd eylediler. Yedi adam dahi zahm-âlûd olup [yaralanıp] *si-Uhdân Küçük Şahin ve Gürcü beyzadeler dahi mecruh [yaralı] olarak yan verdiler [yan çizdiler].

Amma Seydî fakır de bî-tâb ü bî-mecâl [bitmiş tükenmiş] *meydân-i ma'rekede [savaş alanında] kalıp saraçbaşı, Seydî'ye bir esb-i menhus [uğursuz bir ati yetiştirdi, Seydî eyerhânesine el uram derken bir asker, atı kılıçla sinirleyip [ayağım ke-jip], at dahi cân havliyle Seydî'nin sinesine [göğsüne] iki tepme vurdu. Fakir Seydî iki eliyle mu'allak [asılı] kalıp ve eyerin kaytanı dahi boğazına geçip ondan halâs [kurtulmak] için uğraşırken *huddâmlannndan bir nankör deli melun, Seydî ile yaka yakaya cenk edip bîçarenin ipleri dahi ayaklarına dolaştı.
Elindeki * gaddar e dahi gaddarlık [vefasızlık! edip yaverlik [yardımahk] etmedi.
01 dilâverin serine [o yiğidin başına] mezkûr [adı geçeni deli, bir odun ile nice hasıl] vurduysa artık garîb Seydî serâsime olup [sersemleyip] cümle etraftaki haşe-rât başına üşüp *dest-ber-kafâ bend ile otağa getirdiler.
Derhâl asker içre fetret ve * tuğyan [karışıklık ve ayaklanma] olmasın için ol ân Gazı Seydî Ahmed Paşa'nm kellesini sineden cüda edip [ayınp] şehîd ettiklerinde azamet-i Hudâ [Tann'nm ululuğu] ordu-yı İslâm içre [İslam ordusu içinde] bir giriv û feryâd [çığlık ve haykınş] koptu ki güya [sanki] rûz-i mahşerden [kıyamet gününden] nişan idi.
Seydî Ahmed Paşa'nm kendi askeri, 'yeniçeri ordusu, *Budin ordusu, bizim Melek Paşa'nm ordusu içinden asker-i deryâ-misâl [deniz gibi asker] Alî Paşa otağına vanp gulüvv-i *âmm ettiler [ayaklandılar]. Amma ne çâre! Merhum Sey-dî'nin na'ş-i vücûdunu [ölü bedenini] herkes meydânda görüp:
"Vâhasretâ, vâ fırkata [vah özlem, vah ayrılık]! Ordumuzun sâhib-kırâm [yenilmez yiğidi] gitti!... Bu sene 'Erdel diyarına nice [nasıl] girip, 'Kemin Yanoş Kral ile nice cenk ederiz [nasıl savaşırız] ve nasıl bir kral nasb edip de bin iki yüz 'kese

iki ydhk haracı tahsil eder ve pâdişâha nice /nasıl) cevâb veririz?" diye her!-.,.,. edip perisin oldular. &n Hemen hakir bu hâli görüp, atıma suvar olup fbinipj, tarfatû'J-ayn içre kapayıncaya dek] Melek Ahmed Pasa Efendimize gelip Şeydi Pasa ahvâlin ^ fenni] bir bir nakl eylediğimde akh başından gitti. "Ey hoca! Bugün sana isç^" banadır' deyip cümle agavâtı [ağalan] huzuruna çağırarak vasiyyet etti. "Mqh« ^ sesmde olan üç yüz kıta elmas taslan cümle defterle on kıtasını oğlu 'Beye, on kıtasını Seydî2âde Mehmet *Bey'e, on kıtasını kerimesi hanım suka mâadasını [geri kalanını] ağalarına verip:
"Eğer ben ölürsem sizin olsun, eğer hayâtta kalırsam yine benim olsun* vasiyyeı edip, ba'dehû [bundan sonra] kendileri * Serdâr Alî Pasa'nın dîvânına w
cümle vüzerâ ve *mîrimîrânlar ve pîr ü civanlar [yaşlılar ve gençler] Seydtn^
bârek naşı yanından mürur ederken [geçerken] "Hayfâ, diriğ [yazık, eyvahji" ^ bükâ eylediler [ağladılar]. Je Hemen ol mahalde 'Budin *Vezîri Ismâ'il Paşa dârât ve azametle [gösteriş Vç
birle] reftâr ederek [yürüyerek] Seydî Paşa'mn cesedi yanından geçerken: "Hay w hay.' Mel'ûnr diye Boşnak lehçesiyle bazı sütüm ederek [sövgülerde bulunai3),j
cümle huzzâr-i meclise selâm verip sadr-i âlîde karâr eyledi [baş köşeye oturdu]
'serdâra hitâb ile:
"Gazan kutlu olsun can um, hemîşe [her zaman] cümle dîn düşmanlannw bası böyle gaitan ola [yuvarlana]" dedikte, hemen bizim Melek Ahmed Paşa:

"Paşa, sen davâ-yı merdî edip [mertlik savında bulunup! öldürürüm derdin, ta. çin öldürmedin ki, bu gazi sana müyesser olurdu?" deyince hemen Çavuşzâde hâzu-cevâb:
"Ko [bırak], bu paşa kanndaşunız dava-yi merdi ederdi, amma evdeki hesâb bâ-zâra uymaz, Ismİ'il Paşa kanndaşımız Seydî Paşa'ya bir kasd etse bu gazâ Seydfye müyesser olup, Seydî yerine Ismâ'il Paşa fedâ olup *Budin * mansıbı mahlûl olmak [açık kalmak) iktizâ ederdi [gerekirdi]. Paşa karındaşımız onun için gayret edip Sey-dî'yi kati etmedi. Ancak şimdi, 'Seydî gazanız mübarek olsun* diyedür [diyor]" diye nüktedânâne [nûktecilere yakışır] cevâblar verdiğinde cümle huzzâr [tüm hazır bula-nanlarj mağmum ve müte'ellim (gamlı ve acılı] iken Çavuşzâde cevâblanndan hazz edip [hoşlanıp] hande ettiler [güldüler].
Ismâ'il Paşa'yı mecliste kati etseler [öldürseler) bir katre [damla] kam cereyan etmezdi [akmazdıj. Söylediğine pişman oldu. Hemen Melek Ahmed Paşa eydür:

'Bak a canım * Budin * Veziri, 'Muhtesib Ağası Ismâ'il Ağacık. Eğer altı ay dahi lotusa bu mecliste hâzır olanlarımızdan cümlemizi {hepimizi 1 Köprülü şehid edear. Ve sen "çerâgı olsan gerek, seni de kati eder. Hele görün dahi Idahal neler zuhfts
eder [ortaya çıkar]!*
Ol ân Seydî Pasa kellesin [ketlesini] kafasıyla safi tuz bir kutuya koyup 'tlgar ite [dörtnala! Asiıüne'ye [İstanbul'a] gönderip, cesed-i şerifin gasl ederken kursun ahnundan (yarasından) asla kan dinmeyip cereyan ederek (akarak] 1071 şevvalinin on dokuzuncu [17 Haziran 1661} cuma günü "âhir cum'a" [son cumal dediği olup. ol gün merhum olup, 'Temeşvar'da Horoz Kapısı haricindeki Heşdek kenarındaki cimimin mihrabı önüne defh edildi [gömüldü].
Dem esnasında [gömülme sırasında] 'Nemse 'Çasan tarafından Roza nâm kefere [kâfir] elçi gelirken gördükte 'hintu arabası başım çekip bu feryadın sebebi m olduğunu su'âl eder. 'Serhadd gazileri dâg-i derûnlanndan [içlerinin yarasından] derler ki:
"Bu meyyit [ölü] ol kişidir ki, sizi ve kralınızı ve cümle Kâfirisiûn ı titretti. Ada
Demirayak [üşenmez] Gâzî Seydî Ahmed Paşa'dır."
Elçi laln [ilençli] kara şapkasını ser-i bî-devletinden [talihsiz başındanl kaldırıp grysû-yi pîç-a-pîçînî perişan edip [kıvrım kıvnm olan uzun saçlanra dağıtıp] Mesih [İsa Peygamber] ve Meryem'e du'âlar etti ve bu hâl ile yine insafa gelerek dedi kfc
"Hayfâ ve diriğ [yazık ve eyvah] ki, Osmanlının nâmdâr [ünlü] bir "veziri İdi. •Rakofçi Kral gibi bir azîmü'ş-şân [ünü büyük] kralı kati edip (öldürüp}, biz ol kral elinden âciz-mânde [güçsüz] kalmıştık. Onu Seydî kati edip 'Nemse diyarında emin [güvende] olmuştuk. Ve 'Erdel memleketin feth edip [ele geçirip] bu kadar yılhk baki kalan [birikmiş] 'hazîneleri tahsil edip, pâdişâha gönderip, hizmeı etmişti. Âhir [sonunda] âl-i Osman'a [Osmanlı'ya] iyilik yaramaz imiş" diye ma'al-kerâhe (istemeyerek] böyle rîş-hând-âmîz [sakal altından gülücü] kelimâtlar [sözler] edip, Seydî Paşa meyti üzre avuç avuç altın nisâr edip "Dininizce bu *vezu-i mazluma [kıyıma uğramış bu vezire] Kuran okuyup bir hoşça defn edin" deyip 'hintu arabasıyla Alî Paşa'ya revâne oldu [yola düştü].
Hakir ba'de'd-defn [gömme işinden sonra] rûh-i pür-fütühu [rahmetlerle dolu ruhu] için bir Yâsîn1 tilâvet edip âh ü enin [ah etme ve inleme] ile mahzun û müte'ellim [kaygılı ve üzüntülü] 'haymeme gelip bî-hûş oldum [kendimden geçtim].
•Serdâr Alî Paşa'nın kenduye [kendisine] hâb-i har-gûş Itavşan uykusu] vererek
0te. 61. s., 1. not.

ScyrİTnin katline gelen *hatı-i şerifleri gösterdiğinde »serdara i'tirnâd edip j^. mp) beser onar âdemiyle /adamıytej huzûr-i * serdâra gelmeye başladı, Ztrâ, bir ^
«at.
tttpl
dil (temiz yürekli] ve gıll ü gıştnn beri [dalavereden uzak], pâk [cemiz] bir adam ve "•yenicen oeagıyia bir ol" diye ilkâ ettiği [aşıladığı] rey û tedbirleri Ig0rö} önlemleri/ cümle [hepi biyel [hileler] ve şeytânât idigi (şeytanlık olduğu] Seyg^ malûmu değil idi. Zîrâ, Seydî mekr Q biyelden müberra [hilelerden uzak] bir derim /içi temiz] ve bir mücclâ-dil idi {gönlü cilalıydı). "Serdarının her sözüne ? mâd ederdi IgüvenirdiJ. "Serdar ise Köprülüye nihanîce [gizlice] Seydî'nin afy^ arz ederdi [yazardı]. ""Kemyanoş'un isyan ve fitne ve fesâdlan ve * hazîne verm^ si Şeydi Ahmed Paşanın tahrikidir fkışkırtmasıdırj" diye yazıp gönderirdi ve * dar daha nice gûna [çeşit çeşit] dürûg-i fûrûglan [parlak yalanlan] tahrîr „j /yazıp] Köprülüyü âteş-pâre [ateş parçası] edip, tekrar Seydî'nin katline ntûtea^ kerre [birçok kez] hatt-i şerifler getirtir idi. Bundan dolayı Melek Ahmed Pa** ., Çavuşzdde Mehmed Paşanın Seydî hakkındaki arzları lagv ü muzmahil (hûkw.

Çavuşzdde Mehmed Paşa'nın Seydî hakkındaki arzları lagv ü muzmahil (hökû^ ve yok] olurdu. Ve der-i devletteki [devlet kapısındaki] Seydî Ahmed Paşa'nın ba-*musâhibierinden ve *musâhib-i şehriyârî saraylı yoldaşlarından Seydî'ye ta'n-t^
>t\
1SVcHü
[yerici] mektûblar gelip, "Niçin devlet-i pâdişâhîye isyan edip "Erdel kefere]e. /kâfirleriniJ ıdiâ] edip fazdınp] devlet tarafına rahne [gedik] vermeye bâ olursun (yol açarsınJ?" diye Seydî'ye mektûblar gelince Seydî Paşa eydür:
"Hâşâsümmehâşâ [Tann korusun]! Benim bu işte sunum [karışmam] ola kâfiri kırmakla müteselli değil iken [avuntu bulamazken] nice küffâra istimâfet Ve rem [nasıl olup da kâfirlere arka çıkarım J? Hâşâ ve sümme hâşâ ben pâdişâha jj olam. Ve rızâ-yi *hümâyünu [padişahın nzasınıj zerre kadar tecâvüz eitjj^ [aşmayız] ve muhabbet ve ittihâd tarîki [sevgi ve birlik yolu] dururken râh-i hfl« [ters yola] gitmeziz [gitmeyiz].'" diye cevâblar yazıp, keyfiyet-i hâli (durumu] ^ devlete bildirirdi.
Amma âhir [sonunda] *Serdâr Alî Paşa'nın ilkâ ettiği [aşıladığı] kafadarları^ igvââtı ile [baştan çıkarmalanyla] Köprülü nasb-i nefs edip [içine nefret düşüp] Üne badi olmuştur [yol açmıştır].
Seydî şehlâ olduğu gün Temeşvar altında olan guzât-i Müslimîn [İslam ga2j]e rij içre bir feryâd ü enîn [çığlık ve inleme] ve acıyanlann ta'n ve nefrînlermden [sövme ve iJençlerinden] gayn [başka] Köprülü'ye ve * Serdâr Alî Paşaya hezâr Ve hezâr [binlerce ve binlerce] la'n ü nefrîn [ilençler] eylediler ki, cihâna şayi' ^ [dünyaya yayıldı].
Çi [aide [neye yarar].' Seydî câm-i şahadeti [şehitlik kadehini] dest-i ecelden ngş
634
MELEK AHMET PAŞA DAİRESİNDE
vC bu dflr-i gururu ferâmûş etti lecelin elinden içti ve bu dünyayı unuttu]. Okunu j0p yayını yasıp [boşaltıp] "trcü ilâ Rabblkl..."1 emrine [buyruğuna] me'mür olup cjvâr-i rahmete {rahmet yönüne) doğru fenadan Igeçici dünyadan! göz yumup gitü.
"Hdliyû yayın çeker yok nitekim Jtavs-i/ekh Gün gfbi eller bilir lâzım değil onu demek."
(Şimdilerde yaymı Yay burcu gibi çeken yok
Bunu yabancılar bile gün gibi bilir, söylemesi gerekmezi
Hadd-i zatında [gerçekte] evsaftan ve mersiyeden muberrâ hutelemelerden ve ağıttan arınmış] bir Seydî Ahmed Paşa idi kim zamanının Rûstem-i2 dasitanı Idestan l^hramanı Rüstem'i] ve Sâm-i Neriman'ı [Neriman'ın Sâm'ıJ idi. Cemi* (bûtünl
düşmanın gûş-i huşlarına [akıl kulaklarına (= anlayışlarım)] mengûş ikûpel idi. Her diyarın düşmanları ru'b ü bîmlerinden [korkularından! cemV [bûtünl küf farlar t kafir-jer] hâneberdûş [serseriI olmuşlardı. Amma takdîr-i lemyezel-i ezelü'l-âzâl [Tanrı
yazgısı] böyle idi kim dest-i İslâm'da [islam elindel şehîd ola. Eğer bu kârhâne-i kadim içre leger bu dünyadal birkaç sene dahi şimşir-bâzlık etmesi [kalıç oynatmasıl mukadder olmuş olsa sene-i âtiyede Igelecek yılda] ne *Erdel ve ne *r4emse ve ne •Orta Macar ve ne Leh ve ne Çeh [Çeki ve ne lsfâc [Isveçl diyarlarını vûcûd-i sarafe-i rüzgâr-i zorkâr-i dehr-i denîde [alçak dünyanın zorlayıcı zamânınm sayfasında] ko-aıayıp seyf-i Muhammedî [islam kılıcı] ile keferelerinin [kâfirlerinin] vûcûdlann hakk edip [kazıyıp] dâr ü diyarların [yurtlarını] küfr-i dalâletten [sapkınlık dinsizliğinden] kurtarıp memâlik-i lslâmiye'ye (islam ülkelerime! zamm olup [katılıp] tâ Kml Elma'ya [Roma'ya] gitmesi *mukarrer idi [kesindi!. Lâkin Cenâb-i Bâri'rân [Tanrı'mn] irâdât-i aliyyesi [yüce buyrukları] böyle imiş, hâsları [yakınları! sû'-i tedbîr ettiler [yanlış yola saptılar]. Emr-i Hudâ [Tanrı buyruğu] böyle imiş. Çûn bu dehr-i denî [aşağılık dünya] ganî ve fakire (zengine ve yoksula], civan ve pîre [gence ve yaşlıya] ve emir ve *vezîre [*bey ve paşaya] câ-yi karâr [durak yeril değildir.
(Seyahatname, c. 5, s. 588-600)
fcss=» fcss=j
Hallerini [durumlarını] kendileri takrir ederlerdi [söylerlerdi]. Abaza ile Çerkeş kavmi arasında Satsa nâmıyla bir gûna [çeşit] kavm vardır, hem Çerkeş ve hem
1 Kuran, Fecr suresi, 89/28: "Tann'na dön!..." -NO. 1 Bk. 180. s., 1. not. 3 Bfe*.M5.s.,l.not.
635
SEYAHATNAME
Mısr; Buradaki Mısr ile anlatılmak istenilen Kahire'dir. (MNÖ)
2 Mastaba: Eski Mısır'dan kalma üstü kesik ehramlann bulunduğu yer. -NÖ.
3 Nobut/lobut: cirit gibi kullanılan uzun, kalın sopa. -NÖ.
melek ahmet paşa dairesinde
637
636
$cydi de Abaza lehçesiyle:

"Valiâha pâdişâhım, onlar beni vururdur, beni de onlan hap [hepi vururdur, lobide horta yokidır (yoktur). Onlar beni baş ursa ben onları deş vurur" der. thrall Hân hazz edip [hoşlanıpi bin altın, bir semmûr [samur] *hü'at-i fâhire ihsan jgf. Masatçıbaşı mertebesindeki bacaklı [ocaklı] olur.
Bir gün Çemensofa nâm ma'rekede [alanda] cirit oynarken musâhibân-i şehriyâ-fiden [padişahın musahiplerinden) birkaçı cirit teklif eder [öneriri. Birisi Seydî ile ggsiv [azgınlaşır]. Seydî o anda onu avlayıp cirit ile atından yıkarak can verdirir, ona kaffidâr olan dahi Seydî'ye cirit atmaya yeltenince hemen Seydî, ona da bir cirit yurUp meyyit-i gayr-i müteharrik [canlı cenaze] gibi atı tırnağına düşürür. Saray-i Ms bîmâr-hânesine [hastanesine] götürürler, ibrahim Hân bu halden gazâb-âlûd olup [öfkelenip):
"Tez Seydî'yi dahi bu meydânda atından yıkıp kati edin!" diye * ferman eder. Hemen yanındaki insaflı *musâhibler:
"Pâdişâhım, hâlâ Seydî at üzerinde gözleri kızışmış, ejder-i heft-sere [yedi başlı ejderhaya) dönmüş, el *gaddâreye vurmuş [kılıcı tutmuş], uyluğunda on iki tahtı (yarası) var. Şimdi biz onu, 'Vurun, kati edin!' desek, onu bu mahalde atından bin adam indiremez. Çok adam helak olup huzûr-i pâdişâhîde bed-nâmhk olur [adlar kötüye çıkar]. Pâdişâhımızdan rica ederiz, şimdilik bir damla kanım afv edip, ba'de zarnân [bir zaman sonra] hakkından geliniz" derler.
Sultân ibrahim Hân ricalarını kabul edemediği gibi âteş-pâre-i gazâb [öfkeden ateş parçası] kesilip:
"Benim huzurumda *musâhiblerimi öldürüyor, ben onu sağ kor muyum? Hususa tenbîh ettim ki *musâhiblerimi vurmaya" deyince *musâhibler:
"Pâdişâhım bu * meydân -i ma'rekedir [savaş alanıdır], *musâhib filân yeri değildir. Ar meydânı değil, er meydânıdır. Bunda vuran vurulan, ölen öldüren birdir. Kânun-i âl-i Osman'dır [Osmanlı yasasıdır]. Cirit cenkten [savaştan] bir şubedir" diye nice hüsn-i güftâr [güzel sözler] ettilerse de yine musirrr olup [ayak direyip] "Elbette kati edin!" der.
Seydî'nin muhibb-i sâdıkları [gerçek sevenleri] dibiz işareti ederler. Hemen Seydî at boynuna düşüp Çemensofa'dan firar eder [kaçar]. Hâs ahır kapısından sonra bâb-i *hûmâyünu geçip İstanbul içre güm-nâm [adı unutulmuş] olarak bir köşeye gizlenir.
Nice 'musâhiblerin ricasıyla birkaç gün sonra sarây-i hâstan *çeşnigîr *pâye-siyle çıkar. Oradan *Budin'e Siyâvuş Paşa nezdine (yanına] gider. O da kendine Si-
Abaza lisanım [dilini} bilirler; seci' [yürekli], bahadır fkahramanl. hırsız ada^ı olur. Ekseriyyd [çoklukla] Abaza lA'ifcsiyle ihtilâl ederler [düşüp kalkarlar). niz sahilinde iskeleleri olduğundan bu kavm Abazalara muhtaçtır.
Bu A hazalardan Melek Ahmed Paşa akrabâlanndan "Zahanos" nâm nâm-dflr Onlu] ile Satsa Dağlarına hırsızlığa gidip, bu Seydî Paşa'yı âlem-i sahavette (ço^ ken] *csîr ederek iskelede bezirgana ftüccaraj satarlar. Bezirgan dahi Mısra götû^ bir fertûteye [kocakarıya] bey' eder [satar].
Seydî Paşa orada yirmi yaşına bâlig oluncaya kadar [gelinceye dek] silahşor!^ ve cündılık [binicilik] öğrenir. Üstâd-i kâmil [tam bir usta] olur. Hattâ bir gut\ ^ ric-i Mısr'daki [Kahire dışındaki] mastabalarda cirit oynanırken Seydî Paşa cw ligin her nev'inde [çeşidindej ibrâz-i maharet ederek [ustalık göstererek] Mısr \^ nâmdâr /ünlü] bir server /baş] olur. Bir gün fertûte ile [kocakarıyla] $âb [Şap] r^. zi'nde gemiyle giderken cezîre-i Hasan [Hasan Adası] kur bunda [yakınında] geım
turalanıp, herkes gark olarak [boğularak] sâdece Seydî Paşa bir tahta üzerinde bir
bir gece şînâveriik ederek [yüzrek] sahile [kıyıya] çıkar. Moyluh nâm kaleye <jQşq
anda [orada] birkaç günde jfflkat bulur [iyileşir]. Kendi tabî'atına muvafık bir yjj.
sâdık [can yoldaşı] bularak elinde bir sırık ile Mısr'a revân olur [yola koyulur].
Bunlar yolda giderken üç Arab'a tesadüf ederler. "Eşlah yâ arsa Karamani!" djyç rek Araplar bunları soymak isterler. Seydî'ye stnân [kılıç] havale ederler [üşojty ier]. Hemen Seydî çalâklık edip bir san'at ile Arab'ın elinden adasın [mızrag^ düşürür, kellesine bir nobut vurarak Adana kabağı gibi dağıtır. Arab'ın kısrağa süvâr olur [biner]. Diğer [öbür] iki Arab'a da âmân vermeyerek atlanndan indirip başlannı keser. Araplardan diğerinin elbisesini de refîk-i Seydî Alî [Şeydi Ahmet olacak; Stydi Ahmet'in arkadaşı] giyip şâir Araplarla cenk ederek iki yiğit on bjr re's [tane] kısrak ile Mısra gelir. Mısr'da Mısr Paşası'nın hizmetinde bulunur.
Sultân İbrahim Hân'a cündîler lâzım olduğundan, emr-i şerif ile Mısr'dan on aded cündî ister. Bu Seydî Paşa da onlarla beraber der-i devlete [devlet kapışıra) gönderilir, ihtida [önce] *harem-i hâssta seferliye, sonra "*kaftan altı" ta'bîr ettikle. ri [dedikleri] mertebeye kadem [ayak] basıp orada hâl ü sân ile *hâs odaya girer. Cirit oyunlarında nice canlar yakar. Bir gün Sultân İbrahim bu Seydî'ye: "A Seydî! Benim *musâhiblerime sakın cirit vurma!" buyurur.
seyahatname
monloma' Sancağı'nı ihsan eder. Kopan Sancağı ncvahisinde ve Palg^j narindi Fok ve Keminvar ve Egirvar kal eleriyle Zerinoglu ve Bekân0^u Je gece gündüz cenk edip, "Orta Macar diyarına vaveyla [çığlık] salar. *f ^H^*

pa ve "Pespirem ve Çobaniça ve •Uyvar ve Sen Manen ve Yanık ve Koı* ve J>A ferini [yöresini] berbâd û harab eder. "Nemçe *Çasan birkaç kere, "S^l n W*
[banşa aykın] iş ediyor" diye bunu der-i devlete de arz eder. Ahir feonu^ pirem Kalesinin "Kapudâmyîa hasım ve aduvv [düşman] olup, gece ije ^ *j> alarak kaleye koşar. Altmış beşini kal'e [kale] civarına pusuya koyup> > c^
ile kaleye koşar. Kal ede, hâkimi hükümet ederken hendekten içeri girip ^» k rak kapıya varır. Hakimin göğsüne pulâd [çelik kılıç] vurup hâke [top^ s,fy^ Şâirleri [öbürleri] de korkularından kaçarlar. Bu esnada on on beş buy^ ^ canını yakıp yalnızca gelirken arkası sıra pusuyu geçince altmış beş cr ^ ^l ^ Allâhr diyerek çıkıp, gelen askerin yüz ellisini kılıçtan geçirirler, ellisi k^j. **\ rir eder, yüzü de •Kapudânlanyla *esîr olur. Bunları at ve bisâtlanyla [eyÇr ^c t lanyla] ertesi gün ale's-sabâh [sabahleyin] Siyâvuş Paşa'ya götürüp bir *hil« re, çelenk, zeytûi [süslü] at, üç •kese nakdiye ihsan alır. "\
Günden güne Şeydi Paşa *serhadd olan *Kanice ve *Budin ve *Eğrim'd.c bulup nârndâr [ünlü] olur. •Pespirem *Kapudânı'yîa bu kadar askerini ^ ^ •Nemse *Çasan pâdişâha bildirir. Görürler ki, sulha mugayir [barışa ayk^j ^ ediyor. O sene de *Revân tarafından Acemlerin sulha mugayir işler gördük olur [duyulur]. *Sadr-i a'zam Salih Paşa, Defterdârzâde'ye3 Erzurum ^ verdiği gibi buna da Tortum Sancağını ihsan ederek, "*serhadde ne işlerse ^ ler," diye istimâleÛeT verir [arkalar].
Sa'âdedû pâdişâh-i cem-câh hazretleri de Seydî Ahrned Paşa'nm defter-i cerâyj ne (suçlarının defterine] bakmayıp, huzurunda * musahibi erini kati ettiğini a[[C(j bir *kese altın, bir *otag, on katar katır, on katar deve ve *tug ve * tabii ve alem \\, sân eder. Yedi küheylân at ve bisât [eyer takımı] dahi verip arkasını yeyeleyerek-"Beni sevenler Seydî Paşama riâyet eylesin [saysın]. Yürü, Allah işin onara! Acem 'serhaddinde gazalar edesin diye Tonum Sancağı Yıa gönderirim" der. Üsküdar'a çıktığında *a'yân û kibâr-i *lslâmbol'dan [İstanbul'dan] birçok hedâyâ
Simomoma: Günümüzde Macaristan'da Budapeşte'nin güneyindeki Simontomya. -NÛ.
2 Palâtin/Balâtin Gölü: Macaristan'ın batısında. Ona Avrupa'nın en büyük gölü olan Bala-ton/Plattensee Gölü. -NÖ.
3 Defterdarzade Mehmed Paşa: EÇnin uzun süre yanında görev yaptığı ve bu kitabın Üçün, cû Kesimi'rıin konusu olan Erzurum Eyaleti Beylerbeyi. -NO.

melek ahmet pasa dairesinde
96. MELEK AHMET PAŞANIN ÖLÜMÜ
Ordu, Temeşvar altından kalkarak ağır ağır Erdel içlerine giriyor. Oldukça başarılı operasyonlardan sonra sefer mevsiminin sonu geliyor, ordu kışlağa dönüyor.
İstanbul'dan gelen armağanlar ile haberler. - Köprülü"nün ölümü. - Melek Ahmet Pofa, îstan-
,353. s., l.not.

ve •berâya gelir. Seydî Paşa, kat'-i menâzil ederek (konak yerlerini geçerek] Tonum Sgneagı'na gider.
Hakir kendisiyle Şuşik, Gönye, Mekrilîstân gazâlannda görüştüm. Rûz-merre (her günkü 1 ahvaline vakıf idim [durumlarım bilirdim]. Çünkü Defterdarzade Eten» dimiz, Seydî Paşa'yı Tortum'a gonderrneyip kendi yanında lErzurum'da) akkordu. Sohbet-i hâs edip her ay bir *kese cep harçlığı verirdi. Erzurum'da sakin olduğundan hakîr dahi bir takrîb ile [bahaneyle] aşinalık kesb ettim lıanıştkhk sağladım!. Nice zaman hüsn-i ülfet ederdik [güzel görüşmelerde bulunurduk]. Hatta cirit meydânında lâtife ile hakîre bir cirit attı; yüzüme isabet ederek dön dişim ağzıma döküldü. Defterdarzade Efendimiz hayli mütesellim olup [üzülüp!, dört dişimin kısasına [karşılığına] bedel olmak üzre bir *kese ve bir küheylân at cerime [bedel! aldı. Sulh olduk [anlaştık]. Amma Kur'ân-i azîmi tilâvet ederken [okurken! savt-i sağır ile edâ olunan [hafif sesle okunan] "sin, şm, sat, za, zel" harflerinin mahreçlerini [eklemlemelerini] kemahiyehakkahu edâ edemez [gereğince yerine getiremezi oldum. Amma dişimi kırdığı yine Seydî Paşa'ya helâl olsun. Yedi küheylân at. iki Gürcü •köle, iki kesesini alıp nice *hil'at-i fâhirelerini giymişim. Sahi [cömert!, sâ-hib-kerem [bağışçı], gıll ü gıştan beri [dalavereden uzakl, kin û hıkddan müberrfl (kin ve kötü niyetten arınmış], halûk [geçimli], halîm [yumuşak!, seiîm Isaglam], garib-dost [gariplerin dostu], sebük-rûh [canlı], sâde-dil [gönlü temizi, saf-derûn [içi saf], tevâbi'-perver [adamlarını gözetiri, askerdeş, düşman-küş [düşman öldüreni, server [önder] kişi idi. Gerçi ilim ve fazîlet [bilim ve hüneri sahibi değil idi amma şehbâz [yürekli], kuwet-i kahire sahibi [ezici gücü olan!, Hâtem-meşreb1 [Matem yapısında], bahâdır [kahraman] pehlivan idi. Cemi' menâhiden mûberra [tüm haramlardan annmış] ve pâk i'tikâd [temiz inançlı] ve lâtife-gû [nükteli] ve muhsin [iyiliksever] zât idi. Allah müşkillerini âsân ede [güçlüklerini kolaylaştıraj.
(Seyahatname, c. 2, s. 364-368)

W* sadrazam kaymmkmmfrğıma çagrtftyr. - Melek A Amer Pop» yeniden bir tuİtana nih^ tdilmiff - Evliya. jJ.,..;<- :-.h-:..\.; ,."..•,-///> r. - Sofya'da bahtıma. ~ istanbul'daki diityn - Sıcakta ipka {ertеı/er. - Pofa lana rahatsız. — Oifmrı çıkamayacak. - Evliyanın Sgff/jU ri. - *K» j*r4* itmesUrst senden bilirler. " — Zar tor divana gidi]. - Dönüşle Pafa daha /t„a Imftym: — Melek Abamı Pofa kara katlar kusuyor. — Paşanın vasiyetleri. — Ölümü.
Biz bu kale [Fogaraş KalesiJ' altında ikâmcı-güzîn iken (oturmayı seçmiş^ Asitâne-i sa'âdet flstanbulj tarafından *han-i şerif ile hünkar kapıcılar "kethûjj/ gelip •Serdâr Alî Paşaya *hü"at-i fâhire ve bir şemşîr-i nâdir (az bulunur lahçi bîr semraûr [samur] kürk getirip. Melek Ahmed Paşa'ya bir kürk ve şâir vûzerç *mir-i mîıariiara birer *hilat-i fâhire gelip. Köprülü Mehrned Paşa'run vefatıyla rine oğlu Fâzıl Ahmed Paşa'nın sadâreti i'Iâm olunup [bi İd irilip i, Melek AJjj^, Paşa'ya da Sultân Ahmed kerimesi [kızı] Fatma Sultân'ın nikâhı haberleri geldg» cümle [büron] vûzerâ ve şâir "ümerâ [beyler] Köprülü ölümünden mahzûz old^.' [hoşlandılar]. Amma mührün Köprülüoglu'nda kalacağın asla vûcûd vermeyip saymayıp]:
"Katı a'lâ [pek güzel]! 'Mühür mîrâs mı olurmuş? İnşâ'allâh 'mühür 'serdj gelir; yok Meleke gelir; yok Çavuşzâde'ye gelir!" diye dedikodu çoğaldı.
Vel-hasd [kısacası], Çirmen Beyi'ne varınca [varıncaya dek] herkes mührü, dular. (....)
[Ordu seferden dönerek, Belgrad'da kışlarken:]
(....) Andan [oradan] yine Melek Paşa Efendimiz ile şehr-i Belgrad'a [Belg^ Kentine] gelip, yüz yirmi gün cümle *a'yân-i Belgrad ile zevk ü safâda iken [a* senesi cemaziyû'I-âhiresi sonunda [1662 ocak sonlan] ser-bevvebân-i *dergâh-i âjj den [kapıabaşılardan] Mustafâ *Aga nâmında bir *aga-yi be-nâm [ünlü *agaj, $^ Mehmed Hân'ın *hatt-i şerîfiyle Melek Paşa Efendimize gelip *hatt-i şerif ^ olundukta:
"Sen ki ecdâd-i izamıma [ulu atalarıma] hizmet etmiş Melek Ahmed *hatt-i şerifim vusul buldukta [ulaştıkta] der-i devletime gelip 'kâim-rnakâ^
Fogaraş Kalesi: Romanya'nın Transilvanya (Erdel) yöresindeki Fogaras/Fagaraş Kalesi.-^ Köprülü Mehmet Paşanın ölümü ile yerine oğlu Fazıl Ahmet Paşa'nın geçişi 30 ^ 1661/6 Rebiü'l-evvel 1072'dedir. -NÖ.

,j,5in ve menkûhân | nikâhlın] olan haletim [halam] Fatma Suhtn İle müşerref ohsp •..v.nn-ı devici-i pâdişâhlme (devletimin sürmesine] hayır duada olasın" rrvrâtmdey-jj (anlammdaydı). Bunun üzerine herkes "İstanbul'a gidiyoruz'." diye tedârik çörekteydik.

Melek Paşa bu hakiri huzuruna çagınp:
"Evliyâ'm, bilirsin, 'Erdel gazasında İskenderiye1 Beyi Yûsuf 'Bey oğlu Mehmet »gev'e on üç bin •kuruş karz-i hasen [faizsiz borç] verdim; "Dukagin Beyi'ne on "kese sttlye *riyâl karzu'llâh verdim; Prizrin2 Beyi Arslan *Bey'e beş 'kese •riyal borç verdim ve Bohurlu Meml *Bey'e bin altın verdim. İşte bVl-cümle •lemessukât ve hûceederiyle [belgeleriyle] seni bu malların tahsiline me'mûr eyledim, işte sana yir-jpj aded şâhbâz refikler [yürekli arkadaşlar] ve iki 'kese har ar âh [yolluk]. Al şu *te-jjıcssükâtı, durma, oturma Arnavut tskenderiyesi'ne ve * sancak beylerine gidip bu mallan cümle altın al; zîrâ, sana getirmesi kolaydır ve beyler sana, "sancaklarından adam koşalar ve riâyet eyleyeler* diye yazmışım. Ben İstanbul'a giderim, Fatma Sultân düğünü ve şâir masârifât Iharcamalar] için bana akçe lâzımdır. Zîrâ, •Erdel seferinde dokuz ayda bin altmış *kese hare ettim [harcadım]. Elbette oğul, bana akçeleri istanbul'a girmeden yetiştiresin" dediğinde hayretler içinde kaldım.
Eyittim: "ilâhî, sen bilirsin, bu hakir İstanbul'a gidiyorum diye mesrur ve handan idim [seviçliydim, yüzüm gülerdi], sen bana kangi [hangi) diyara gitmeyi nesîb ettin- Kuvvet ve kudret ve takdir senindir".
Bunun üzerine Melek Ahmed Paşa'nın dest-i şerifini bûs edip: ' "N'ola Sultânım, gidelim" diye cümle tedârikâtımı gördüm. (....)
fc==» fcss^
(Bu işi gördükten sonra:]
(....) İşte bu veçhile hikmet-i Hudâ yâri kılıp [yardım edip] mâh-i recebü'l-ferd-de |1072 recep/mart 1662] Melek Ahmed Paşa Efendimiz bu şehre [Sofya'ya] alayla girerken biz dahi bârhânemizle [yükümüzle] alayına katılıp atımdan inerek piyade reftâr ile paşa efendimin *rikâbını bûs ettikte [üzengisini öptükte]:
"Bre Evliyâ'm, bre benim canım, seyyâh-i âlemim, sen safâ geldin!" dedikte hakir:
1 İskenderiye: ya da Arnavutluk Iskenderiyesi. Bu dönemde sancak. Günümüzde Scuta-ri/Shkoder (Işkodra)/Alexandria. -NÖ.
nizrin: Yugoslavya'nın Kosova yöresinde bir sancak. Prizren. -NÖ.

(çok hoşlanıp] tebessüm etti: ~ ^

"Atma bini" dedikte hakir de bilâ-rikâb esb-i yâr-i gâr-i gam-keshne (derdimi çeken can yoldaşım atıma ûzengisiz binip] at başı beraber şef,r . ^ girerken hakir geri Kaldım. Melek Pasa öyle bir alay ile Sofya'ya girra^j0vY^ mislini (benzerini] felek ancak görmüştür. Hakir, paşalara mahsûs ağırlığımla vanp, ol ân mektûblan ve karz hüccetlerini [borç senetlerir,^ mâlı, hedâyâyı [armaganlan], üç 'sancak beyinin defterleriyle hedâyâsım p^' c%< randa 'hazinedara testim ettiğimde, paşa dedi ki:
"Evliya'm, hakka ki merdsin; akrabâ-yi sâdıkım ve mahrem-i râzijn-daşımsmj. İyi mahallinde yetiştin" diye bu hakire ol ân serâser bir *hil a^- \. giydirip, bir *kese *kuruş in'âm ve ihsan edip, nice gûna du'âlar etti. %lj lanma onar altın ve birer *çuha ve kumaş ihsanlar edip, dost dostuyla şeref ^ du. Üçüncü gün Sofya'dan İstanbul'a gidecek mahalde efendimiz *raht u bah ^ °^ kühey/ân esb-i sabâ-sür'ata süvâr oldum [yel gibi hızlı bir ata bindim]. (M \ ^ W
(....) 1072 senesi şa'bân-i muazzamının ikinci haftası [11 şaban] cuman™ [2 nisan 1662] bir alay-i vâlâ ile istanbul'a dâhil olduk. ^
Paşa Efendimiz doğru Köprülüzâde Fâzıl Ahmed Paşa'ya vanp mülâki lannda *sadr-i a'zam bizim paşayı sa'âdetlû pâdişâha götürüp buluşturur, . pâdişâh: ^
"Melek lalam, hoş geldin, *Erdel gazan mübarek ola. Berhûrdâr ol eU sana helâl olsun" diye nice dualardan sonra paşaya bir kürk ve on *kese *kuruş sân edip;
"Var Fatma Halama düğün edip bu keseleri harc-i sûr [düğün gideri] eyle" <l dikte paşa selâm verip taşra çıktı.
Cümle musâhibler ile buluşup görüşüp öpüşüp, niceleriyle el ele yapışıp fc^ hû [bundan sonra] vedâ'laşarak sarayına geldi. Kurbanlar kesilip cümle ağalara ztyj. fet verildi.
O günden sonra ramazânın onuncu günü [29 Nisan 1662) sünnet ûzre zifaf oldu. Leyle-î ziMtat cümle Ahmet *Paşalı Fatma Sultân'ın1 Eyyüb-i Ensârî2 kapısındaki sarayında ta sabaha dek can sohbetleri ettik.
1 Fatma Sultan: 1. Ahmet'in kızıdır. Melek Ahmet Paşa, dördüncü eşidir. MAP'mn ölümünden sonra iki kez daha evlenmiştir. -NÖ.
2 BkzlöS.s., l.not.

Melek Paşa bir gün *şeyhû1-islâm SunTzâde Efendi'ye vanp dest-bûstan tel op-
nieden] sonra koynundan Tarfkat-t Muhammediyye1 kitabım çıkarıp verir. Biraz mû-wl8a ederken, "haşr, neşr, mevt ve hayât" bahisleri (konulan] kıraat olununca \oku-ntıncai SunTzâde Efendi:
"Bârekallâh [Tann mûbaret etsinl! Ne alâ kitâb! Hakka ki [doğrusu] her bar (her jcezj bu kitabı okuyun" buyurduklarında. Melek Paşa yine kitabı koynuna koyup •şeyhü'l-lslâma bir * şamama amber ve bir tuhaf iyeni moda] Keşmir! [Keşmir işi] jâl vererek der ki:
"Bizi hayır duadan unutma ve namaz kıldıkta bizi hayr ile yâd [an] ve mahzun
gönlümüzü şâd eyle [sevindir] ve gâhice [ara sıral bize gel."
Bu sözden sonra birbirleriyle vedâlaşıp ağlaşıılar. Güya Isanki) birbirini görmeyeceklerdi. Paşa, yine sarayına gelerek * hazînesinden ağalarına yüzlerce zî-kıymet
eşya ihsan etti. Ale's-sabâh [sabahleyin] yine dîvân-i pâdişflhîye gitti.
O gün paşa dîvânda ta'âmı [yemeğil çok yiyip ve bârid [soğuk] günâgün eşrûbe
nûş etmekle [çeşit çeşit şerbetler içmekle] sehl [azıcık] şikeste-hâtır [kırıklığı] olup, *sadr-i a'zam izniyle dîvândan sarayına bî-tâb û bî-mecâl [bitkin ve güçsüz] düştü. Pazar günüydü. Sah ise âlî dîvân [büyük dîvân] olup cemi' kullara beş bin *kese
»ulufe çıkacaktı. Paşa tevâbi'ine [adamlarına] "Dîvâna gidemem!" diye haber etti. Hemen hakîr içeri yanına girdiğimde:
"Evliyâ'm, efvâh-i nâsta [halk ağzında] ne var ne yok?" dedi. Hakîr: "Bugün âlî dîvân olup kula *mevâcib çıksa gerek ve huda-negerde [Allah göstermesin} arada bir uygunsuzluk olup *kul çorba içmez ve *ulûfe kaldırmazlarsa, 'Hay îvîelek Ahmed Paşa'nın bundan haberi varmış, onun tahrikiyle *kul *kese kaldır-mamış!' diye günâgün [türlü türlü] güft ü gûyâ [dedikodulara] bâ'is ve bâdî [yol açar] ve nice türrehâta müeddî olur [saçma sapan sözlere vanr]. Yiğit değil misin, hemen var kuvveti bâzûya getirip Allah'a güvenerek dîvânı teşrif buyur" dediğimde paşa-yı âkıbet-endîş [sonu düşünen paşa]:
"İlâhî, Evliyâ'm, berhûrdâr ol. Bir at getirin ve beni bindirerek dîvâna götürün" dedi.
Bunun üzerine ata binerek *kubbe altına vanp *vezîr-i a'zam ile bî-mecâl [yorgun] söyleştiler.
Ba'dehû [ondan sonra] kânun üzre kula * ulufe çıkıp, du'â ve senadan sonra her-
1 Tarîköi-ı Muhammedıyye: Şeyh Mehmet Birgivî'nin (1522?-1573) vaazlanndan oluşan yapıt -NÖ.

"Boş gelmedim, muradınızdan ziyade dolu geldim" dediğimde vâfjr

kes "ocaklarına revân oldu (gitti].

Vûzerârun pâdişâha arza gireceği esnada Melek Pasa *sadr-i a'zamdan
tâ * kubbe altına hayvan gelmek memnu* iken. Melek Paşanın atını pâdişâhın k taşma yanaşunp kendisini güç ata bindirdiler
Sarayına gelip hâb-i rahata [rahat uykusuna) vardı. O gün kara kanlar başladı.
Salı ve çehâr-şenbih [çarşamba) ve perşembe günlerinde kara kanlar ve cig^ releri [ciğer parçalarını] çıkarmaya başladı. Yine ismu'llâhı [Tann adını) yad ,^** (anarak) başım gah bâlîn-i nâlişe [yasağa) ve gâh zânu-yı hakire [dizime] kördü
MELEK AHMET PASA DAİRESİNDE
v^;;ı tilâvet ederken, "İnen hazâ ila sayhaten vahide ten* ayet-i kerimesine gel eğimde bir kerre doğrulup cân havliyle cânib-i kıbleye Ikıblc yönüne\ donup btr
jnyha vurarak [haykırarakl rûh-i pür-füıühunu (Tann rahmetleriyk dolu ruhunu 1 silâha ısmarladık.
Allah makamın flrdevs-i alâ lcennet) eylesin, âmîni
(JStyahatname. c. 6, s. 91 - 139>
Ol an yüz beş aded *gulâmını malından azâd edip, cümle at ve silâhlann vı
**k.
ten sonra yüzer de altın ihsan etti Agavatına [ağalarına] beş bin alem, Galata^^, •odalarına üç bin, Büyük ve Küçük •odaya2 üç bin, İbrahim Paşa Sarayına3 ûç ^
akın kendi mallarından ihsan edip techîz ve tekfinine [cenazesinin yıkanma vç ^ fenlenmesine] dahi cümle •gılman huzurunda vasiyyet edip dediler ki:
"Allah emâneti olsun, bu sizi mütevelli ettiğim altınları Allah için her gçCe l •odada hatm-i şerifler okuyup sevabım ruhuma hediye ve her cum'a gecesi Rîsau penâh [Peygamber] rûhuyçin dört bin salavât tilâvet oluna [dua okuna]. Benim vûq» d um [vücudumu] bir kubbeli türbeye koymayıp Eyyüb-i Ensâri4 civarında veliy yü'n-niam (velinimet] üstadım Keçi Mehmed Efendi hazretlerinin pâ-yi sa'âdetfe^ cenbinde (ayağı yanında] dem edin [gömün]. Üzerime kubbe ve âsâr [yapılar] bj« etmeyin, ancak sebeb-i ziyaret olmak üzre baş ve ayak uçlarına küfeki taşlan dikin Oğlum İbrahim'e on bin altın ve kerimem Fatma'ya on bin akın verip onlan ısmar_ Iadım" diye vasiyyet eyledi.
Cümle *iç ağalan başı ucunda Yâsîn-i5 şerif tilâvet eder ve kendileri de her & mân cemâatle edâ-yı salât ederlerdi [namaz kılarlardı].
Leyle-i cum'ada [cuma gecesinde] sabaha karib [yakın] başı dizimde ve ben de
Galatasarayı: Beyoğlu'nda bugünkü Galatasaray Lisesi yerinde bulunan acemi oğlan -NÖ.
Yasin suresinde böyle bir ayet yoktur. Buradaki kullanışa göre buna en yakın ayetler *ln kinci illâ sayhaten vâhideten" ("Bu, tek bir haykırıştan başka bir şey değildir") ayetleridir. Ku-
nm.Yâsîn suresi. 36/29, 53. -NÖ.
Altıncı Kesim
"AVARE YILLAR"
97. ŞIPKA'YI AŞARKEN
Melek Ahmet Paşa'n in ölümü üzerine Evliya Çelebi kendi deyisjyle «y yoksulluğa" çekerek şaşırıp kaldığını, İstanbul'un başına zindan kesijj ^l \t eviyle dükkânlarının da yanması üzerine durumunun büsbütün perisarı ' s'^tj yazar. Tanrı isini rastgetirerek Uç bin riyal kuruşla evini ve dört dükkân ^^"u içinde yeniden yaptırır, akrabalarını yerleştirir ve o ana kadar evlenme^- 'y basına bir kimse olduğu için Tanrıya şükürler eder. Fakat bir tarifi- ' ^'n., oı atma yine seyahat arzuları getirir." Altı adamını ve atlarını hazırlar, nç \ deyim diye düşünüp dururken, 1663 nisanında [1073 ramazan] ordunun ı ^ k'u seferine gittiğini görünce, kendi de başka bir yoldan, o tarafa yönelir t ^ kendine uygun birkaç arkadaş daha bularak yine ordu yolunun dışındaki de ileri gider, kestirme olarak Şıpka DağYnı asarken epeyce zorluk çeker. 'r^n
Yarı yolda eşkıya kapanı.- Ormanlara kaçı}.- "At gitti, mal gitti, nice edelim?»
lan.- Eşkıyaya saldırı.- "Mâl il mendi" kurtulduktan başka epeyce de doyumluk / yorlar.- Yakaladıkları eşkıyayı ellerinden almak isteyenler.- Hâs ağası, e/hya ta ^ tuyor.- Evliya gözdağı veriyor,- Araya girenler.- Haydut malları satılıyor.- ^ Şıpka Dağı'ndan gitmesin.- Ktrova Ağası yine ije karışmak istiyor.- Bu sefer Evlfa ""^ dalları basına ffsffp bir iyi kötek atıyorlar.- Lofça Kenti'nde olayı mahkemeye yansıt^
Burada [Kızanlık1 Kasabası rıda] Kadiroglu Velid Çelebi nâm hânedândar, [arkadaşlar] alıp, ales-sabâh *Şıpka Karyesi'ne [Köyüne] çıktık.Tâ zirve-i /doruğuna] iki saatte güçle [güçlükle] çıkıldı. Oradan Kızanlık Sahrası rûy,j (yeryüzünde] nakış gibi görünür. Bu cebel-i müntehânın [yüksek dağın] tepç^
Kızanlık: Şıpkanın eteğinde uzanan ve Güller Vadisi adı verilen bölgenin merkezi Gfa mûzde Buigarisıan'daki Kazanlak. -NÖ.

kjt$ı aşağı inerken yanm sft'atlik yer Kırkkillse1 zuamâsmındır i * za"imkrinindir\. Onlardan kamil Uâm] beş yüz aded pür-silûh adamlar yetişip bize geldiler. Biz de Otoz akı kişi idik. Cümlemiz bir yere gelerek "Gafil Uymaz] gitmemek gerektir*
diye kimiz piyade kimimiz atlı gittik.
Bu *cebel-i balânın nısfında [yüksek dağın yansında] vakt-i zuhra karib (öğle vaktine yakın] inerken bir dağ sarp sengistân [taşlık) ve haydüd kemîn-gâbı [pusu yCr,J yerde düşman iki tarafımızı sanp, o dar boğazda biz onlara onlar bize birer yaylım kurşun attık ve yaka yakaya gelip cenk ettik [savaştık). At işlemez yer olmalda fllflt-i silâh kullanılmayıp âhir (sonunda] cümlemiz piyade [hepimiz yaya] olarak bir savaşa girdik ki ta'bîr olunmaz [anlatılmaz]. Düşman hayli çok idi. Bir Ver-re rnağlûb olup târümâr [darmadağın] olarak ormanlara kaçtık. Amma uzak gitmedik. Düşman bizi kovmayıp ihtida' atlara sarılalım der iken atlar da bize doğru gelip onlar serseri düşerek gezerken nice gazilerimiz vanp, atlarını tutarak getirdiler. Düşman "seyishânelerimizi ve diğer atlanmızı dağlara götürerek mâlımızı gözümüz önünde pay etmeğe başladılar. Hemen biz de bir araya gelerek: "Bre gaziler, at gitti, mâl gitti, nice edelim?" diye birbirimizle sözleşip, düşmana havale [bakan] tepelere çıkarak bir uğurdan cümlemiz kurşun attık. Onlan tez aşağı kaçırarak cümlesini tu'me-i şemştr eyledik [kılıçtan geçirdik]. Cümle Ibütün] mâl ü menâlimizi halâs edip [kurtanpl başımızı kurtardığımızdan başka, yetmiş aded de baş aldık. Hele oradayken baş haydut ile altısını kazığa vurduk ve kırk aded esiri berabere alıp, leşlerin de bellerinde olan csvâblan dokuz kısrak ve dört merkep yükü şarâb ve peksimetlerim alıp, bir eşeğin torbasında iki *kese * kuruş bulduk. Meğer sabahleyin dağ eteğinde bir kervan bozup buraya aldıklann pay etmeğe gelmişler, bizi görünce fırsat ganimettir diye sanlmışlar. Bizden dört yiğit şehîd ve dört at telef oldu [öldü]. On dokuz yiğidimiz demecrûhdu [yaralıydı]. Bu kadar ganimet ve kırk aded esirlerle yokuş aşağıya inerken seksen kadar »paşalı yiğitler at boynuna düşerek içimize girip:
"Bak a şu âsilere! Bak şu kâfirlere! Siz köy vurursuz ve yaylada koyun alan çobanlan kırarsız. Bunlar bağlı mîrî çobanlandır, koyverin. Burası *vezîr-i azamın Kırova *hâssıdır" diye bağlı olan çobanlara yapışıp, nice gazilere değnek ve sopa ile girişip, hattâ Kâzım nâm *gulâmın başını yardılar.
Hakir hayrette kalıp ne kadar müdârâ eyledim ise de [alttan aldımsa da] yine
Kırkkilise: Bugünkü Kırklareli. -NÖ.

ianmızla meks ettik {kaldık). Hemen hâss ağası köy kâfirleriyle üzerimi^ ^
de beş yüz otuz kişi süvari olarak cenge amade [hazır) olduk.
Hakir dedim ki: "Bak a *aga, sen *vezîr-i a'zam ağası isen ben de tbrâhjj^ hüdâ'nın hocası Evliya Çelebi'yim. Şimdi gazaya gidip ibrahim *Kethûdâ,ya >e V nilüogiuha seni şikâyet ederiz. Nedir bu senin ettiğin? Nezâketle elimizden u lan almak mı isterdin? işte o kırk aded haydudu öldürdük. Dağda bu kadar şçf^" rimiz oldu. burada da bu kadar yaralılarımız var. Yedi sâ'at cenk ettik^ sçk dadımıza gelmek söyle dursun, yaygara edip mâl-i ganâim [doyumluk] aht^. sin. Mü'min [islam] olana böyle şey yakışır mı?" ve daha böyle nice gûK [sözler] edince mabeyne [araya] nâib ve imamlar ve nice mevsuk Ig^vet^j m&'aûa girip bizi barıştırdılar. Bâligân m a be lag [bol bol] zahiremizi verip, a^ ^' da furühı ettiğimiz haydut tüfenk ve baltalanm iki üç pahasına satın aldı)ar yiğide altışar •kuruş geçti. Biz de yaralılanmızı sarmalayarak sehl [azıcık) ^' olup atlarımıza yan geldik.
Buradan akan nehr-i Yantor [Yantor Irmağı], *Şıpka Dagı'nm şimalinden [j-yinden] akıp, Niyeboli2 Kalesi kurbunda [yakınında] Tuna'ya karışır. Bu Kırova yü *vezîr-i â'zamlann hâssı olup yedi yüz aded saz ve kiremit örtülü Bulgar evje on on iki bin kadar Bulgarian vardır. Allâhümme âfenâ [Tann korusun] âsî köy^Z beş on adam konmaya kadir değildir. Hattâ biz anda iken ba'zılannın evlerinde fej vü cezâ'lan [yanıp yakılmalan] var idi. Ba'zısı hasta-misâl [hasta gibi] yatarla Meğer dağda bizimle cenk edip ölen haydutların akrabası matem ederlermiş, ^ evlerde hasta yatanlar, yandı gelenler var idi. El-hâsıl [kısacası] bu köylüler *w Dagı'nda eşkıyalık edip köylerine yüz, iki yüz atlı kondurmazlar ve zor ile konan, lan selâmet göndermezler. Hâsılı âkil [akıllı] olanlar bu dağlardan gitmesin. || yaz ve kış eşkıyası gayet [pek] çoktur; *vezîr-i a'zam hâssıdır diye bir hâkim gi^ ahalîsini zabt edemez. Lâkin, İstanbul'dan Belgrad ve Sofya üstünden gitmekten, ¦Şıpka Dagt'nı aşıp gitmek on konak daha yakın ve ganimet bir yoldur. Amma m*.
1 Bulgaristan'da Yantra İrmağı. -Nö.
1 Niyeboii/Niğebolu/Nigbolu: Bulgaristan'ın kuzeyinde Tuna Irmagı'mn yakınındaki Nikopoli/Nikopol. -NÛ.

•Röî ve muhataralı [korkunç ve tehlikeli] yollardır.
Bumdan ale's-sabâh 1 sabahleyin] cümlemiz atlanıp * seyis-hânelerutüzi \at-(artmıa] yükleyerek düşmandan aldığımız davul ve hâch Ihac.lt] bayraklan ve mee

hettekri sırıklar üzerine zeyn ederek [sus yaparakh "Lofça Şehrine gidelim1" der ıktn hemen bu Kırova Ağası bir alay haşerât ile gelip, "Bu başlan, duvullan. hadi (haça) bayraklan kande [nereye] götürûrsüz [götürürsünüz!?* diye üzerimize hücum edince bir alay câru yanmış ehl-i sefer adamlar, hâss ağası efendimizin başına üşup ltenduye ve tavâbiine [adamlarına] balta ve kûlûngler [gürzler] urup bir kötek çektik Va ta Vır olunmaz [anlatılmaz]. Zira, bu köyde yanığımız gece cemi' lbütün\hwm-ları üzerimize musallat edip, tâ vakt-i subha [sabaha] kadar bizi bl-dâr luykusuzl bıraktı. Hamd-i Huda onun da intikamını aldık.
Sonra bâr-hânelerimizi [yûklerimizil çekip bu menhus [uğursuz] köyden yine cânib-i şimale [kuzey yönüne] altı sâ'at yine basiret ûzre giderek Şehri Kazasına dahil olup Rus Dere Köyü nâm karyede [köyde] * menzil aldık [konakladık]. Oç yüz haneli, bir câmi'li Müslüman köyü olup cemî* halkı bize karşı çıkarak [karşılayarak] davul, kelle ve haçlan görüp, "Bre gazanız mübarek olsun!" diye bizi hâneknne kondurdular. Bize * Tatarca i'zâz ü ikram eylediklerinde hemen cümlemiz mahkeme-i şer'-i resûl-i mübîne [peygamberin şeriat mahkemesine] varıp ahvâli ve seran-câmınuzı nakl ettik [başımızdan geçenleri aktardık]. Onlar da:
"Beli [evet], bizler o tarafta bir gün nikâha gittik. Sekiz sâ'at-İ kâmil [tam sekiz saat] cenk sadâsı işittik. Sizden kaçan yaralı birkaç haydut da bize düştü. Köyde ikisi ölüp, üçü de el'ân mecruh [yaralı] yatarlar" diye *kadı ve ahâlt-i 'vilâyet tvüayet halkı] şahadet eylediler [tanıklık yaptılar]. Kadıdan ahvalimize dair arz-i •mahzar alıp hâss ağasının üzerimize leşker [asker] çektiğim nakîr ve kıtmtr [iğneden ipliğe) yazdırdık; elimize hüccet [belge] ve cengi mûbeyyin [belirtir] senetleri alıp, kadıya beş * kuruş mahsûl verdik. (....)
(....} Bunları geçerek Lofça1 Kalesi'ne geldik. (....)
(....) Cümlemiz bu Lofça Şehri'ne alay-i vâlâ [büyük bir alay] ile, kelle ve hâclı (haçlı] bayrak ve davullarla girerek doğruca mahkeme-i şer'-i resule giderek maceramızı nakl ettik [serüvenimizi aktardık]. Onlar da:
"Beli [evet], biz de işittik. Acep {şaşılacak] cenk etmişsiniz. Gazanız kutlu ola. Berhurdâr olun. O kumarbaz yaylağını bu çirk-i şirkten [Tann'ya ortak koşma pisliğinden] halâs etmişsiniz [kurtarmışsınız]" diye şahadet eylediler [tanıklık ettiler].
Lofça: Bulgaristan'da kaza merkezi olan Lovcha/Lovech. -Nö.
649
bunlar bize girişmeye başladılar. Elimizden birkaç haydut aldılar. Orn^, bir at oynar yere geldiğimizde bir ağızdan "Allah! Allah!..." diye bunla «ırı^ H ne yürüdüğümüzde yel gibi kaçıp gittiler. Biz de yanımızdaki hayduda^ u<>~ mansûr ve muzaffer yokuş aşağı inerek Yantor Nehri1 kenarında *ye^j. *hassı olan Kırova Karyesine (Köyüne) geldik. Derbend ağzı çayırlık bir
Şehri kadısının haccet ve Hamlarını hâkimin eline verdik. Allah berhûrdâr et. sin. bir âlim {bilgin), reşîd fnkıllıl ve çelebi *kadı idi. Hemen ol ân Kırova has$ ağasının harekâtım [davranışlarını] bir gûna [çeşitl ıstılaha t ve ibârât [terimler v-e tümceler/ ile arz-i "mahzar etti ki ta'bîr olunmaz {anlatılmaz]. Hücceti elimize ah. rak kelle ve davullan huzur-i hâkimde pâ-yı enama [halkın ayaklan altına] gaitan q. tik [yuvarladık].
¦Kadı Efendi cümlemize şehir içre yaftalar ile konaklar verip "Bunlar bir alay gazilerdir, gazaya gidenlere ri'âyet lâzımdır" diye *a'yân-i *vilâyete tenbîh eui Cümlemiz yafta kâğıtlarıyla konaklanmıza gelip bu şehr-i dil-âvizde (gönlü çeken kentte] iki gün meks ederek [kalarak] *a'yân ü kibârıyla ihtilât eyledik [görüşüp söyleştik].
(.Seyahatname, c. 6, s. 158 - lQ)
98. kadızade dairesi - peçuy HALKI
Reisüffcürtap Şamizade Efendi, Melek Ahmet Paşa dairesi halkından birtakımlarını kendi damadı Kadızade İbrahim Paşaya kapılandırıyor. İbrahim Paşa bir sancak mutasarrıfı olduğu halde bir vezir dairesi düzeniyle sefere gidiyor. Bu daire kalabalığı kendisiyle, onu bir an önce ilerletmek isteyen kaymbabasının yaşamlarına mal oluyor.
Kadızade alayı. — Alayın ihtişamı dedikoduya yol açıyor — Sadrazam beğeniyor. - Peçuy halkı. - Kopuzcular. - Çalgı (almak, yemek içmek, asma kesmenin ayıp olmadığı yer.
Bu şehri dahi [Vidin'iJ seyr û temâşâ ederek ahibbâ [tanıdıklar] ile vedâlaşıp gj_ derken Relsû'l-küttâb Şâmîzâde Mehmed Efendi dâmâdı Kadızade İbrahim Paşanın Nigebolu Paşası olduğundan sefere gider olduğunu haber alıp, hemen 'ılgar ederek yedi saatte lzpor Karyesi'nde [Köyü'nde] *menzil aldık [konakladık]. Sama Çaym nâm sahrada İbrahim Paşa, otagıyla galebe kânun üzre meks edip durmakla ol ân kendisiyle buluşup dest-bûstan (el öptükten] sonra:
"Hay! Canım Evliya Efendim, safâ geldin! Başın sağ olsun. Melek Ahmed Paşa
Vidin: Bulgaristan'ın kuzey batısında, Tuna kıyısında sancak merkezi. -NÖ. 2 Bkz. 648. s., 2. not. -NÖ.
650
-AVARE YILLAR*
Efendim merhum oldu. El-hûkm-i Ullâh iHûküm Tann'rundırV. Sen ben sag olalım.
Gel seninle *Yanova gazasına gidelim" diye rica ve minnetler etü ve bizi »İtapıabaşılan zümresine idhâl edip [sokup] ta'yînâmnı ihsan ve asâkiri da'taesinde

{askerleri dairesinde] meks ettirdi [oturttu]. Ve her bâr [seferi şeref-i sohbeûeriyle müşerref olarak "nedîmi olduk. (....)
(....) Bu şehri [*Ösek] tamâm temaşa ettikte Kadızade ibrahim Paşa Efendimizin geride kalan askerleri dahi gelip *vezîr-i a'zam Köprûlüzâde Fâzıl Ahmed Paşa otağı önünden alay-i vâlâyla [büyük alaylal ubûr ettik [geçtik]. Paşamız iki *tughı idi. alayımız şâir vüzerâ alayına faik idi [ûstündûl. Cümle asker alayımızı görüp 'Bârekallâh [Tann mübarek etsin]!" ile pesend ederek [beğenerek] hayrette kaldılar. 120 *kapıcıbaşı pûr-silâh ve mülebbes Igiyimli], 200 vâcibû'r-riâye [ileri gelen), 300 'müteferrika, 200 'deli, 200 'gönüllü, 200 'tatar, 100 aded *çeşnigir, 100 aded taşra kilerciler, 200 aded *iç ağalan saraçtan, 300 aded tûfenkendâz 'sanca, 770 aded Hırvat ve Boşnak, Arnavut 'sekbânlan var idi ki her biri birer koca arşlara benzer. Kırmızı bağır yelekli ve bol arakiyyeleri cümle kırmızı saya * çuhadan olup, sırma püsküllü arakiyyelerini gec kılıp [yan basıp] cümle piyade ve kırk ve ellişer dirhemli kurşun atar tüfenkleriyle ceylân gibi sekerek tertîb üzre çifte çifte ubûr eylediler [geçtiler]. Sonra yedekler ve zer-ender-zere İsırma ve yaldtza\ mûs-lagrak gecik atlar ubûr edip [geçip], sonra Kadızade İbrahim Paşa güya [sanki] *ve-zîr-i a'zam gibi dârât ve ihtişamıyla [gösteriş ve görkemiyle] cümle âlât ve silâhı mücevher ve musanna' [usta işi], kendileri zer-ender-zer ve 'murassa' 'tirkeş ve şemşîr [kılıç] ile ârâste [süslenmiş] olup, Âsâf-i Berheyâ-misâl [Âsâf-Berheyâ1 gibi] ubûr ettikte [geçtikte] umûr-dîde [çok şeyler görmüş] adamlar görünce:
"Nigebolu sancağı 'mansıbıyla böyle 'vezîrâne ve muhteşem geçmek mi gerek idi?" dediler.
Niceleri de:
"Gazadır, düşmana mehabet [korku] ve dârât [görkem] ibrazı [göstermek] için, relsül-küttâb efendisinin devletinde böyle geçti" dediler.
Sonra 300 zer-ender-zere müstağrak *iç ağalan başlarında zer-külâh [yaldızlı külah), *ser-penâhlan, ellerinde kargı sırıkları ile küheylân atlar ile çifte çifte ubûr edip [geçip], sonra kâmil [tam] 100 aded tokmak tüfekli iç 'mehterleri ubûr edip, ondan yedişer kat 'mehterhane ve Cemşîd tabllan [davullan] vurulup segah makimi ile ubûr olundukta İbrahim Paşa Efendimiz atından inip 'levendâne [le-
s., 1. not.
r
651
W-
SEYAHATNAME
vendcejpertfbederek {seğirterek| 'sadr-i azamın elini öptükte o *vezîr-i rûşen-^ mir (gerçekleri bilen vezîrj buyurdu ki:
"Aferin! 5ad /yüzlerceJ aferin! Devlet ekmeği sana helâl olsun, •mansıbına g0rç depl. "vezîrâne alay gösterdin, mşâ'allâh pâdişâhımdan sana *Budin Vezâred'ni ge ürtip tâ •Budin'de bu alayım tekmil edesin [tamamlayasin]."
Ba'dehÛ (bundan sonraJ eğnine (sırtına] zer-ender-zer bir fhil'at-i fâhire ve bu semmür (samur] libâçe-i nâdire [az bulunur semmûr [samur] üstlük] giydirilip y^ alayıyİa memur olduğu kolda otağına inip meks etti (kaldı]. Ertesi günü nefîr-i rfk Jetler (göç borulan] çalımp, ihtida' [önce] UÛTa-i asker [askerin öncüsü] olan t\\\ Paşa. *Ösek altından rihlet eyledi [göç etti]. Ondan bu hakir dahi İbrahim Efendimiz ile 'Ösek Köprüsünü iki sâ'atte güç hâl ile geçip köprü basında Dar^ı •palankasıria geldik. Burada asâkir-i İslâm'a [İslam askerlerine] elli aded taratışa ge. mi yükü zahire verilip asker nâil-i ganimet olarak bir at yemi iki akçeye oldu.(... \
Ordu ileriye doğru hareket edip Mohaç Sahrasına gelince birkaç gün orada kaldığı şuada Evliya izinle Peçuy Kenti'ne gidiyor.
(....) Cümle halkı *serhadd esvabı gibi göğsü ve yenleri gümüş düğmeli kısacık dolamalar [üstlük] ve çok sıkça kopçalı çakşırlar [dar şalvar] ve tülbend harir [ipek] kuşaklar ve ökçesi bir sıra yüksek kubâdî pabuçlar giyip, başlarına beyaz 'çuhadan semmür [samur] kalpaklar koyup, pür-silâh gezerler. Silâhlan kılıç, şeştûper, şu ile gürzdür. Amma cemi' [bütün] *serhadd halka arasında bu *Peçuy ahâlîsi başlarında beyaz kalpak, bellerinde Abdal Hân-vârî [Abdal Han gibi] palhenk R<g. mer] 'murassa' yeşim ve balgamı tatlı kuşaklar olup bellerinde "kurtlar" nâm [adlı] bıçaklan var.
*Levend(enhin ellerinde kopuz bulunur. Kopuz sazını çalmak bu 'Peçuy gazilerine mahsûstur [özgüdür]. Amma Huda'ya a'yandır [Tann'ya açıktır], o mene-be sûznâk [yanık] zemzeme ile [okunuşla] kardaş edip çalarlar ki istimâ' edenler [işitenler] cûş u hurûşa gelip [aşın coşup] birbirlerini salliyeye tergîb ederler [is. teklcndirirler].
Bu diyarda saz, ayş ü işret etmek [yeme içme], tutmak, asmak, basmak, kesmek ayıp değildir. Zenunâm [dedikoducu], nemmâm [kovucu], dahhâl [her işe burnunu
Darda: Osek'in 8 km kuzeyindeki palanka. -NO.
AVARE YİLLAR*
sokan, düzenbaz] ve fassai [çekiştirici] tiryakileri sevmezler ve selâm verip konuşmazlar.

Ekseriyyâ | çoğunlukla] çete ve •peture kovan yiğitler Macar esvabı giyip tâ Ma-eirdiyarına giderler ve fasih ve belîg Macarca söylerler. Oralardan istedikleri *ka-pudân ve sâireyi kapıp, beş on gün içinde şehirlerine ganimin ve sâlimîn (doyumlukla ve esenlikle] gelirler. Mutaassıb [bağnaz] ve dahhâl [düzenbaz] olanları sevmezler. Cümlesi [hepsi] ehl-i tevhld [Tann birliğine inanmış] ve ekserisi (çoğul Fa-risi-hân olup [Farsça okuyup], ellerinde Dîvân-i Hafız,1 Gülistan ve Bûstân,2 Havyam' ve Nizamî4 dîvânlan düşmez. Ekseriyyâ düşman üzerine çeteye gitmek arzu eylediklerinde Dîvân-i Hâfız'dan tefe'ül edip [fala bakıp] hasbıhâl olarak bir beyt-i ra'nâ [güzel bir koşa] gelirse mütevekkilen a'lâ'llâh [Tanriya sığınarak] giderler, bi-einr-i Hudâ [Tann'mn buyruğuyla) mansür ve muzaffer gelirier. Hepsi Sırpça, Bulgarca ile Marcarca ve Acemce fasîh bilirler.

fes58? feS=»

Ordu yine ileri harekâtını sürdürerek Budin altına varıyor. Bir haftalık dinlenmeden sonra 21 Temmuz 1663'de (15 Zilhicce 1073) *Estergon'a doğru tekrar yola çıkıyor. Burada Tuna'yı aşmak Uzre köprüler kurulmasına başlanıyor.

(Seyahatname, c. 6, s. 186-201)

99. BİR ÇETE SERÜVENİ

Zobirt pepnde. - Çıkagelen atlılar. - "Arpa dikmeden ne bulursunuz? Varalım düşman kıralım, mâl alalım, esir alalım!" - "Hey demetçi gidiler!" - Yarım saat sonra varılan kale allı. - içerden Türkçe yanıtlar veriliyor. - Kale altındakiler içeri çağrılıyor. - "Biz atlarımızdan ayrılmaytp burada dururuz!" - Kale, düpnan kalesiym'q. - "Bre vurun gaziler, düşman!" - 60 tutsak, 170 kelle mızrak ucunda dönüş. - Evliya tanık olarak sadrazamın

1 Hafız (Hafız Şemseddîn Muhammed Şîrazî, 13207-1389): Hemen tüm İslam ülkelerinde gazelin ustası sayılan Iran ozanı. —NÖ.

2 Gülistan, Bostan: Şeyh Sa'dînin (Bfez. 64 s., 2. not) yapıdan. Birincisi koşuk kanşunlmış düzyazı, ikincisi koşuk olarak kısa kısa ders verici öykûcûklerden oluşmuş ve İslam dünyasında çok tutulmuştur. -NÖ.

3 Hayyâm (Ömer Hayyâm, ? - 1124?): İranlı ozan ve matematikçi. İslam yazınında rübaileriy k ünlüdür. -NÖ.

4 Nizamî (Genceli Nizamî, 1140-1242): Hamse türünün ustası sayılan iranlı ozan. -NÖ.

*3& kimin emriyle (ele vt fttmrmym gittiniz?" - Ctllat çağrılıyor. - Araya timler. - Bir daha yapmayın mymrut. Hıkmet-i Hudâ, Kzdız&dt ibrahim Paşa Efendimiz dsr [köprü] yapmaya Tu-na'nın karşı tarafına gemilerle geçip, bu hakir 'Estergon temâşastyçin beri tarafta kaim, fâ'yîndtımız olmadığından on bir re's atlarımız ve *huddâmlanrmz aç kalıp, zahire (azık) peydi etmek için beş aded *gulamımla ve on aded yâr-i gâr refiklerimizle /can yoldaşı arkadaşlarımızla] sahrâ-yi *Estergon'un cânib-i garbisine [baü yönüne/ beş sâ'at gidip bir latif yulaflı ve arpalı tarla bulup, cümle atlarımızı yağlı yulafa salıp, biz dahî arpa demeti dövmeye başladık. Fi'l-hâl Ihemen] birer yûk arpa peyda edip:

"Bre meded, asker bu mahalle gelmeden daha arpa dövelim" derken onu gördük ki ûç yüz aded cirit allı şehbâz gazı yiğitler bize doğru gelip:

"Baka kişi/er nişlersiniz fne yaparsınız]? Demet mi döversiz? Kalkın hey gidiler, arpa dövmeden ne bulursuz? Varalım düşman kralım, mâl alalım, "esir alalım, orduya yüz aklıgıyla geldim" dediklerinde hakîr:

"Bre gâzî yiğitler, atlanınız acur, hizmetkârlarımız aşa, ekmeğe muhtâcdır. Bu düşman diyarında bildiğimiz yer yok. Ne yol bÜiyoruz, ne de kılavuzlanmız var. Kande /nereye] gideriz? Arpamızı dövdük, biz orduya gideriz" dediğimde "Bre var, hey demetçi gidiler!" diye hemen o üç yüz şâhbâz yiğitler at boynuna düşüp dağlar içre kayb olup gittiler.

Bizler de seni [azıcık] arpa dövelim derken hemen nîm [yarım] sâ'at geçmeden bu gaziler bir kale [kale] akına vanrlar, görürler ki kale [kale] kapılan mesdûd [kapalı]. Kenanna vanp çakal gibi çağrışmaya başlarlar: "Bre *dizdâr, bre kal "e [kale] gidileri, bre açın kapılanî Bre yoğurt, bre ayran, bre ekmek, bre arpa, bre at nah var mı?" diye her biri birer gûna [çeşit] feryâd edip [bağırıp], çakal gibi çağrışırlar. Kimileri de "Bre *serhad gidileri! Göğsünüzde îmân yok mu? Bir ekmek keselegiyle [bir kuru dilim ekmekle] bir çanak ayranınız yok mu?" derler.

Meğerse bu kaJ'e [kalej *Nemse *Çasan'nın *Tata Kalesi'ymiş. Düşman mazgal deliklerinden bu kavmi görür ki kimi hendek dibinde yatar, kimi durur, kimi oturur ve kimi yoğun ister. Hemen müşavere ederek bi't-tedârik [yolunu bulup] bun-lan cümle [topianj kal'e [kale] içine alıp *esîr etmeye karâr verirler ve yek-dil ve yek-cihet [hep bir ağız ve bir niyet] olup birkaç Türkçe bilirleri kal'e [kalej bedenleri üzre gelip:

"Ne isieısiz adamlar?" derler.

pyrüar da Aydın, Saruhân, Menteşe Türkleri olup:
.ore canım, "serhadli kardeşler, açız! Bize yoğurt, ayran, ekmek, atlarımıza da
verin, yiyeüm ve size du'a edelim. Ondan ordumuza gidelim" derler.
gale bedenleri üzerindekiler de: -pak a yiğitler, biz bir alay 'serhad gazileriyiz, size at nalı ve at yemi ve her ne -rseniz verelim, amma korkarız akçesine cefâ edersiz [ödemekte eziyet cekersV
^ derler.
gu gâzîler dahi bellerinde ve kemer ve keselerinde olan alım *kuruşlan gûster-jjlderinde hemen düşman karenin [kalenin] kapısını açıp asma cisrini Iköprûsunû] erjne koyarak "Geliniz, cümleniz atlarınızla içeri giriniz!" dedikte bunlardan iki
y
rfliSİ
mikdün atlanyla kal'eye girip yüz mikdân cisr [köprü] üzerinde dururlar, ki-de kal'e [kale] kapısını alırlar. Hemen bu kapı önündeki yiğitleri düşman içeri
jjoyup kapıyı kapamak isterler. Bunlar dahi "Biz atlanmızdan aynlmayıp burada du-flirllz" dedikte düşmanla aşağı yukarı azışıp nihayet vur ederler [çarpışmaya başlarla]. Hemen şâir [öbür] düşmanlar da içerde olanlara girişince içerde olanlar henüz
kncakl bilirler ki, bu kal'e [kale] düşmanın imiş, "Bre urun gâzîler düşmanı'." diye ^şman içine cümlesi birden tâ'ûn [salgın] gibi girip, iç kal'ede düşmanı kıra kıra taşraya çıkıp dış kal'eye âteş verirler. Düşmanın bunlara iç kaleden elli yedi pare
iop attığını biz arpa dövdüğümüz yerden işittik.
Yanm sâ'at sonra bu üç yüz aded babayiğit altmış esîri der-bend-i zencîr edip [zincire bağlayıp], yüz yetmiş aded de saçlı düşman kellelerini ârâyiş-i nîze ederek [mızrak süsü yaparak] gülbâng-i Muhammedi çekip elleri, kollan kan, ciğerleri nâ-
lân (inleyeni bir alay gâzîyân-i Aydın ve Saruhân yanımıza gelip:
"Bre adamlar, daha arpa demeti mi döversiz? Görün, biz ne gûna [tür] gazalar ettik. Müslüman kal'esi sanıp kal'e [kale] altına vardık, düşman bizi hîle ile kal'e [kale] altına koymak istedi, hamd-i Hudâ (Tann'ya şükür] biz onlan koyduk. İşte bu gümüş değnekli ve başı telli de kal'e [kale] *Kapudânı imiş" diye sergüzeşt ve serencâmlannı [başlanndan geçenleri] hakîre bir bir takrir ettiler [anlamlar]. Biz dahi arianmıza arpalanmızı yükletip bu gazilerle at başı beraber orduya gidip, dosdoğru *Sadr-i a'zam * Kethüdası İbrahim *Kethüdâ'ya vanp kıssa-i macerayı [serüvenin öyküsünü] nakl ettiklerinde [aktardıklarında] hakîr dahi o arada eşhedei [tanık] idim.
'Kethüda *bey bu gazileri *sadr-i a'zama götürüp, kelleleri huzûr-i *serdâr-i muazzamda (başkomutanın önünde] zemine gaitan edip [yere yuvarlayıp] "Hemîşe, Jher zaman] *devletlû *vezîr, düşmanlarının kelleleri böyle pâymâl oluna [ayaklar
655
SEYAHATNAME
a İt itici alma}!" diye hayır du'fllar ederek esirleri huzür-i "vezire keşân-ber-kcsat,. rûye sürüye) getirdi.
Cümle gâziyan-i mücahidân {cihat eden gaziler] zemû^ edip tytröpûp] •sadr-i azam bu gazilerin cbû'l-kelâmlannı (iyi söz söyleyeni^. söyletip bütün sergüzeştlerini (serüvenlerini] bir iyi dinledi. Sonra buyurdu ki: "Siz ne yerlisiz (yerlisiniz! ?*
Onlar da "Aydın ve Saruhân *sancaklan sipâhîlerindeniz" dediklerinde: Ta siz kimin izniyle çete ve *petureye gittiniz?" dedi.
Hemen içlerinden biri "Vallahi, •devledû "vezir, at nah ve arpa ve zahire alr^ ya gidip gördük ki bu "Estergon Kalesi yanında bir kal'e [kale] var, biz Müslü^ kalesi sandık. Kâfir bizi içeri alıp kırmaya başlayayım derken biz dalsâtır olup ^ lan kırdık ve bu kadar mâi-i ganâyim [doyumlukj alarak huzuruna geldik" dedu^ *vezîr-i dilîr [yiğit *vezîr] hüsn-i tedbîr edip [iyi önlem alıp) asker ordudan p^ kende ve perişan olmasın için (ayrılıp dağılmasın diye] ibret-i âlem [herkese ibret) ola diye:
Tez, tutun şunları!" deyince cümle cellâd-i bî-âmânlar [acımasız cellatlar] •meydân-i muhabbete daltîg-i uryân [dalkılıç] gelip, gazilerin girîbânlanna (yakj. lanna] yapışarak serâ-perde [çadır] önüne getirdiklerinde hemen * Kethüda İbrahim •Serdâr Alî Paşa, Kıbleli Mustafâ Paşa, Amca Hasan *Aga ve nice vüzerâ ve *a'yan.j kibar *sadr-i azamın ayağına düşüp:
"Bir dahi etmesinler [daha yapmasınlar], bunları mâl-i ganâyimleriyle [doyum, luklanyla] âzâd eyleyin. Amma alay beylerine takrir edin [söyleyin]" dediklerinde ricâlan hayyiz-i kabulde vâki' olup [kabul edilip] cümlesini âzâd ederek hepsini bırakarak] üç yüz altmış aded esirlerinin iki yüz adedini bu garîb gazilere ihsan et-ti. "Bir dahi [daha] *fermânsız bir yere gitmeyin!" diye tenbîh ve te'kîd olundu (pekiştirildi]. Bunlar esirlerden geçip başlannı iki kere kurtardıklanna kailler iken [razılarken] iki yüz aded esirieriyle orduya geri döndüler.
Sonra orduda "Kimse çeteye gitmeye!" diye tellâllar nida etti. Ba'dehû [bundan sonra] bu gazilerin alay beylerine ikişer yüz değnek vurup, "Niçin askerinizi çeteye ve *petureye gönderirsiz?" diye azi eyleyerek

yerlerini âhara tevcih ettiler [başkasına verdiler]. Allah muammer eyleye [Tanrı uzun ömürler versin], İbrahim ¦Kethüdâ-yi zî-himem [çok çalışkan ibrahim *Kethüda] hakire mezkûr {anılan] gazilerden iki aded güzide [seçme] *gulâm alıp verip:
"Evliyâ'm, senin de gazada hakkın vardır, ol kadar gazileri sen rica ettin, amma ¦sadr-i a'zam onlan öldürmezdi. Ancak şâirlerine [öbürlerine] bir gûşmâl olsun için [kulaklan burulsun diye] "Bre celîâd!" deyip korkuttu. Amma Evliyâ'm, hakka
656
-AVARE YİLLAR"
Bir gece bu hakir *Ciğerdelen * Dizdarı kardeşliğimin hanesinde misafir olup sohbet-i hâsslanndan sonra hâb-i rahata [rahat uykusuna] yattığımızda vâkı'amda [düşümde] pederimiz merhumu gördüm. "Evliyam, bu gazadan korkma, Eürkan-i meride [Kuran'a] müdâvemet eyle [devam et]. Bu kal'e [kale] devr-i * Sultân Mehmed
657
a herifler iyi gazâ ettiler" diye nice gazilerinin sergüzeştlerini ez set-1 nev iyeni pştan] söylettirdi. Ba'dehû [bundan sonra] bu hakir mesrur ve şâdân [sevinçli ola-{tkl *gulâmlanmızla Tuna gemilerine binerek karşı tarafa geçip, "ibtidâ "Uyvar pirine kadem [ayak] basıp, Kadızâde İbrahim Paşa Efendimizin dâ'iresinde •hayme-rtitle merkezimizde meks edip [kalıp], İbrahim Paşa Efendimizin huzuruna varıp j^.i teraneyi bir bir nakl ü takrir eyledim [öyküyü bîr bir aktanp anlattım] ve jjj-jm aldığım •gulâmlan da gösterdim.
paşa-yı sâhib-kerem [cömert paşa] "Tez bu *gulâmlarm üzerlerine birer kat »çuha dolama ve kontuş [dar kollu üstlük] ve sarı kavuk, çizme ve pabuç ve birer binek beygirleri verilsin" diye * ferman edip ol günde cümle ihsanları alıp mükellef ve mükemmel iki *köle sahibi olduk. Eş-şükrû li'llâh [TanrVya şükürler ol-
(Seyahatname, c. 6, s. 275-278)
100. CtĞERDELEN SAVAŞI
Ciğerdelen Dizdarı'mn evinde. — Tuna üzerine kurulan köprüler. — Kadtzade ileriye gönderi-üyor. - Macar oğlanı ile âşığı olan Türk yiğidi. — Ordu savaş kuruluşunda. - Karakolda bek"
inat. - Ota otluğa giden öte yaka Türklerinin haberi. — Kadızade'nin aceleciliği önleniyor.— ileri karakollar kuvvetlendiriliyor. — "Düşman askeri belirdi." — Savaşa hazırlık. - Sadra-umdan gelen haber — Reisin mektubu çok acı. — "Efendinin bu çeşit mektûblartntn derdinden
jjt ölmek yeğdir.'" — Sadrazamın gözdağlart. — Düşmana saldırı. - Estergon Kalesi'nden atılan balyemezler. — "Bir hû daha edelim!" — Avuç avuç saçılan ihsanlar. — Gece uykusuzluk ve açlık, gündüz güneş ve susuzluk. — Düpnan, kırmakla bitmiyor. — "ölürüm de tadr-i s'zamddn imdâd istemem!" — Herkes can pazarında. — Tuna kıyısında bozuk düşük toplanma. , Çayıra salıverilmiş katırlar ve develer ürküyor. — "Bre ümmeti Muhammed, düpnan bozuldu, ne durunuz?" — Aşık olan Türk'le sevgilisinin sonları. — Sadrazamın ödülleri. — Kelle geri* ffnlert elli, kırk, otuz, yirmi kuruş.
SEYAHATNAME
siliste (3. Mehmet dönemindel düşmana ganimet oldu' [düşmanın eline gç devr-i Mehmed rflhide [4. Mehmet döneminde] yine *Estergon ve bu *Cfgtr% ^ kaleleri ganimet olur. Amma sana "Ve men dehalehû kâne âminfl" sehtl^j e'cı olmaz1* dedikte hemen habdan bî-dâr olup [uykudan uyanıp] fi'!-hal [hemen) (ruzû'ile [aptestazeleyip] bu vakıayı [döşü] suleha-yi ümmetten [dini büturj olan 'dizdir ihtiyara nakl ettim [aktardım].
"Hayr ola. Evliyâ'm, Allah ve Resule a'lem [peygambere çok iyi malumd^ gazida siz bir aceb [şaşılacak] cenk edersiz [edersiniz], amma bilmem kaçarı^'
zamandır]. Lâkin ne size ve ne de bize bir zarar yoktur. Kalbini pek tut!" diyç jj"* ile u'biıedip [yorumlayıp], ale's-sabâh [sabahleyin] "haymeme geldim ve ol ^
sepet esvabımı ve iki re's yeni ihsan olunan Macar "kölelerimi ve nice bâr-i ^ rimi [ağır yüklerimi] kardeşliğimiz olan 'dizdara Allah emâneti koyup, * cadın salt [tek başıma] ve sebûk-bâr [kaygısız] kalıp tecessûs-i ahvâle mukayyed 0ld [kendimi durundan gözlemeye verdim].
Her bâr [her kez] atlara binip, her canibi [yanıj beşer altışar sâ'at sayd q ^ [avlanmak] kasdıyla geştügûzâr edip [gezip dolaşıp], Tuna sahilinde [kıyısında] cezirelere [adalara] im'ân-i nazar ederek [dikkatle bakarak] "Âyâ [acaba], hîn-i a^ kede [savaş sırasında], *Tatar ile Gümüş ve Torla Suyunu atlarla yeldirdig [koşturduğumuz] gibi, bu Tuna cezirelerine [adalarına] yeldirmek mümkün
»mü mü-
dür?" diye cisr [köprü] başına vardım.
Karşı 'Estergon tarahndan *sadr-i a'zam Tuna üzre otuz parça davlumbaz gc^j leri çatıp, bir vâsi* ve metin [geniş ve sağlam] köprü yapmış. Beri *Cigerdelen ta. rafından da Efendimiz ibrahim Paşa ve yedi aded *mîr-i mîrân yirmi pâre [parça] gemi üzre cisr-i kavi [sağlam köprü] yapıp arası on on beş gemi açık kalmakla onun itmamına [tamamlanmasına] sa'y ü gayret ederlerdi [çalışıp çabalarlardı).
Hikmet-i Hudâ, nehr-i Tuna [Tuna Irmağı] cûş u hurûşa gelip [coşup] taştı; köprünün beş pâre [parça] gemisini kınp aşağı *Estergon'a doğru aştı; mi'mâr *aga bu hâil görüp korkusundan şaştı. Her ne hâl ise

gemiler yine getirilip ta'mire başlandı. İkindi vakti *sadr-i azamdan başı telli üç aded dîvân * çavuştan efendimiz Kadızâde İbrahim Paşa'ya *fermân getirdiler. Buyurmuş ki:
"Sen h ibrahim Paşa kardeşirnsin, şâir zamana kıyâs etmeyip [benzetmeyipj şimdi bu ân-i saatte *hayme ve *hargâhta bir adamını bırakmayıp, bu gece •Ester-
1 Estergon ve Ciğerdelen, 2 Eylül 1595/27 Zilhicce 1003'te Avusturyalılann eline geçmişti. -NO.
Kuran, El-Imrân suresi, 3/97: "Oraya giren güvenlikte olur." -NÖ.
"AVARE YILLAR"
1 Uyvar Kalesi'nin muhafızı Kont Forgacs. -NÖ.
1 Montekuküle: Kont Raimondo Monıecucculi. -NÖ.
659
-onlulardan 200 yarar kılavuz alıp, cânib-i şimalde [kuzey yanında] Lan Dag» dibindeki Velak Bayırlan dâmenlerinde [eteklerinde] bu gece basiret üzre olup, cevânib-i crba*aya [dört yana] pusular ve ince * karakollar koyup, sizin karşı tarafta olan askeri bîr hoşça muhafaza edesin."
Paşa "Emir *sâhib-i devletindir" deyip * çavuşlara beşer, onar altm verdi. "Ko-1,, şimdi kalkıp gideriz'." diye * Estergon *Dizdârina •ferman-i *sadr4 a'zamı gönderdi- *Estergon'dan bizlere kılavuzlar gelmedeydi.
Beri cânibde [öte yanda] Kadızâde İbrahim Paşanın *sekbân *bölükbaşıîanndan bir Macar oğlanı ile ona âşık bir Türk yiğidi ol gün atlanna suvat olup [birûp] »Uyvar Kalesi 'Kapudân ve hâkimi olan Forgaç'a" vanp derler ki "Bre *kapudânım. nedurursuz [durursunuz]? îsâ size yardımcıdır, işte bu *UyvaT Kalesini almak için on bin Türk askeri gemilerle beri geçip, köprü yapmaya başladılar. Amma Tuna Suyu taşmış, köprü yaptıklan gemiler kınlmış, nice bin Türk açlıktan şaşırmış, giz kaçıp sana habere geldik. Hemen buna bir çâre edin. Köprü bitmeden, Türk beri tarafa geçmeden, berideki on bin Türk'ü kırın, köprü başına *tabur kurun ve her taraftan gemilere toplan vurun!" diye nice nasîhat-âmîz [öğüt vericil sözler söylediklerinde Forgaç bunlara ihsan edip hemen * Nemse "Çasanna *feryâd-nârneler yazdı, jdeger *Uyvar etrafında olan yüz elli yedi aded karelerden *Uyvar imdadına elli bin aded muhâfazacı âmâde [hâzır] imiş. Karşı tarafta *sadr-i a'zamı basmaya 'Nemse '(asarının *fermânıyla Zerinoğlu, Bekânoğlu, Keyanoglu, Nadajoğlu, Vaşva-roglu, 'Çasann "vezirleri makamında olan Dük Montekuküle,2 Rodelfoş [Rudolhıs] nâm sergerdeler [başbuğlar] cümle seksen bin asker cem' edip [toplayıp] * Estergon ulunda pusuda idiler.
Amma Köprülüzâde'nin külliyet üzre [genellikle 1 işten haberi olup, askerin cevânib-i erba'asma [dört yanına] ve bizim tarafımıza kat kat 'cebeciler ve 'petureciler ve büyük 'karakollar, ince 'karakollar ta'yîn olunup, herkes pür-silâh âmâde olup, köprünün itmamına cehd olunmaktaydı [bitirilmesine çaba harcanmaktaydı]. Hamd-i Hudâ beşinci günü köprü tamâm olup, bizim tarafa Haieb 'Eyâleti askeriyle Gürcü Mehmed Paşa geçip, bizim Kadızâde ibrahim Paşa'nın konduğu 'tabur Süleyman Hân Tepesi önüne kondu. Ardı sıra Kıbleli Paşa Şâm askeriyle sağ tarzımızdaki 'Ciğerdelen Kal'esi tarafına kondu. Ardı sıra 'Bosna 'Eyâleti askeriyle Köse 'Serdâr Alî Paşa azîm [çok] asker ile cümleden ileri Marot Ovası'na kondu.
658
SEYAHATNAME
Onun a kabince {ardınca] Anadolu askeriyle Kara Mustafâ Pasa
Yûsuf Pasa asiden [köprüden] geçip bize karîb [yalan] kondu. Nice yüz aded
'hazîne^
livalar geçip bizim tarafımıza meks ederek (oturarak] hamd-i Huda bizden asikir-i islim vcûet fislam askeri çokluk] üzre oldu.
Ondan sonra 'vezir-i dilîr-i azam (yiğit sadrazam] re'y-i ahsen edip {ytt^
düşünüp! *Budin ve *Estergon Tuna •kapudânlannın kırk, elli pâre *fırkata(a.
azapbm doldurup, üzerlerine karadan *Kapudân Mustafa Paşa'yı köprü muhâfaz^ memur eyledi. Olgun Tuna üzre dûşmarun *Komran Kalesinden nice bi
»in kütük Vç
sallar ve nice diıaht-i mûntehslar [uzun ağaçlar] Tuna ile cereyan ederek (akaj^j seni [az] kaldı ki, bu gelenler cisre [köprüye] uğrayıp kıra. Hemen Tuna *kapudjtl
lan 'fırkata ve salianyla yetişip baltalar ûşürerek bendelerini [bağlarını] kesip bir dirahn [ağacı] birer kenara bağlayıp ân-i saatte pâre pâre [parça parça] eyledi(er Asker o dirahtlan yağma eyleyerek ordu odun ile ganimet oldu. Gurup Igünbatırnjj vakti olunca îbrâhim Pasa'ya 'Estergon'dan üç yüz aded yarar kılavuz yiğitler gelip mukaddema [daha önce] alınan *fermân-i * vezir üzre efendimiz * karakola gitmeye me'mür oldu.
1074 senesi muharreminin [1663 ağustosunun] bir bâzârtesi [pazartesi] gece-j vakt-i gurûbda [günbatımında] *Cigerdelen Sahrâsı'nm *Uyvar tarafına Murad Ovası üzre Lan Dagı'nm Velak Bayırlan bağına bir sâ'at vanp, *Estergon kılavuz, fennin dedikleri mahalle cümle Nigbolu askeri ve ibrahim Paşa leşkeriyle [askeriy. le] vanp, rûm [yanm] sâ'at ileri cevânib-i erba'asına [dört yanma] mükellef ve mükemmel iş görmüş ve sefer etmiş ağalan ile *Estergon gazileri ta'yin eyledi. Bu ağalardan birer sâ'at ileri dahi ellişer

aded şehbâz [yürekli] ve yarar nâmdâr yiğitleri nice *karako] ta'yîn edip, onlar dahi cevânîb-i erba'a [dört yandaki] geçit yerlerine ve Patka Gölleri kenarlarına ve nehr-i Jitve (Jitve Irmağı] kenânna bu terüb ûzre •karakollar terk edip, kendi askeriyle Lan Dağında Velak Bayırlan zeylinde [eteğinde] atından inip, bir seccade ûzre oturarak cümle gaziyâna [gazilere] *alay *ça-vuşlan eyitfiJer ki mKhnse âteş yakmaya. Hayhuy [gürültü patırtı] ve ceza' vü feza' [yanıp yakılma] etmeye. Tüfek atmaya. Tütün ve fitil göstermeye. Herkes yerinde sSbıı-kadem olup askerden taşra gezişmeye. Herkes atlarının dizginleri elinde pür-silâh âmâde [hazır] duralar!"
Vakt-i i'şâ [yatsı vakti] oldukta edâ-yı salât olunup [namaz kıhnıp] herkes küme küme.cevkcevk [öbek öbek] olup, yârânlarıyla zevk ü sevka daldılar. Nice gaziler athnm pây-bende bağlayıp [köstekleyip] yulaf tarlalarına saldılar. Bu hakir dahi *huddâm]anmla atlanmt pây-bend ve köstek takıp bir alef-zâra
660
"AVARE YİLLAR'
[oclajpl bağlayıp *huddâmıma, "Gafil mebâş (aymaz olma]!" tenbthlnl vererek Planın huzuruna geldim. Mutantan kahveler, çay ve bfldbân misillû (benzeri] esrü-
fcc {şuruplar! ve gûnSgün nuküller [çeşit çeşit şekerleme] tenavül olunup [yenilip] «MİûkbaşılarA ve ağalara nukller [çerezler] göndererek dil-nevâzhklar (gönül
oksayıcılıklarl ediyordu.
T8 msfu'l-leylde (gece yansında] kendileri kalkıp ellerine Dimlşkî [Şam işil topuzu alarak asker içinde gezip "Uyuman [uyumayın] gaziler, bir gecelik n'olsa ge-ıtk! Tetik durun!" diye herkese rûy-i dil [iltifat] gösterdi. Biz bu tarafta böyle "karakolda âmâde [hâzır] durmaktayız. Beri tarafta düşman mukaddema [daha önce] *Uyvar altına biriktirdiği askeriyle müşavere edip "Bre, "Tatar askeri gelmeden. Tuna ûzre Türk köprü kurmadan kıralım ve cümle "vezirlerini *esîr edelim. "lstolni Belgrad, "Estergon ve *Budin kalelerimizi alarak memnun olalım. Kalkın gidelim!" diye *Uyvar akından 37.000 düşman domuz topu olup üzerimize gelmekteydi.
Bereket versin ki, bizim orduda birkaç öte yaka Türkleri bizim ile gelip, *kara-jjollanmız dahi merkezlerine vanp, kemingâhlarda [pusu yerlerinde] yatmadan mezkûr [adı geçen] *Uyvar tarafına o karanlıkta çekilip ota, otluğa ve ba'zı şikâr ve kelepire giderler. Dört sâ'at karib [yakın] kaldıkta bu herifler ne yapacaklannı bil-meyip, "Âyâ [acaba], ne işleyip, ne yapsak?" derken dağlar içre ra'd-vâr [gök gürültüsü gibi] bir gürültü ve saika [yıldınm] kopar. "Âyâ, bu gürültü ne olmak ihtimâli var?" diye sehl [azıcık] cür'et ederek durup görürler ki dağlar içre yer götürmez ka-A şapkalı ve hâc peykerli [haç resimli] düşman askeri geliyor. Fakir Karaman Türkleri "Bre, gâvur geliyor! Durman [durmayın] gidelim! Hemen orduya kaçalım, varalum, askere haber edelum! Görelim felek ne gösterir!" diye at boynuna düşüp kaçar gelirken, hemen Kadızâde ibrahim Paşa'nın ince *karakollan üzre geldiklerinden bunlara âmân zaman verilmeyerek yedisi de kıskıvrak bağlanıp tbrâhîm pasa'nm huzuruna ihzar edildiklerinde paşa bunlan isticvaba (sorguya] başladı.
Dediler ki "Vallahi sultânım, biz Karaman sipâhîlerindeniz. Ota otluğa gidelim, bir şikâr [av] bulalım diye üç sâ'at kadar gittik. *Uyvar canibinden [yanından] beri dağlar içinden kara şapkalı ve kara bayraklı düşman geliyordu. Bizler de karanlık gece altında geriye kaçarken bu yiğitler bizi bağlayıp size getirdiler, emir sulananındır. Vukû'-i hâl [olan biten] budur." 0 esnada sabaha üç sâ'at kalmıştı.
Paşa-yi acul [ivecen paşa] Etrâk'ten (Türklerden] bu haberi muvahhişi (ürkütücü haberi] istimâ' edince [duyunca]:
661
SEYAHATNAME
662
"AVARE YILLAR"
Ujr aded "Tatar askeriyle, iki bin aded yiğitleri pîş-i asker [askerin öncüsü] edip, aded 'sekban ve "sarıca askerini dahi önü sıra küheylân atlar üzre âmâde [hazır]
Hemen paşa-yi dilîr [yiğit paşa] kırk yedi aded bayrak sahibi «bolükbasûan
nltJ*çag-nP dedi -d:
' »gok a gâzîler, bilirsiz ben ekmeğimi yalnız yemem. lnşâ'aUâh her birerlerinize •.«od ve merâmlannız üzre *timâr ve "ze'âmet ve kürk ve *esâmeler etmek boy-ma b°rç °lsun- Hemen gün bu günkü gündür, dîn-i mûbîn uğruna hâzır olun. ettıan gelirse hemen bir hûdan sunalım, ya zafer ola ya ölüm!" öylece herkese birer gûna halv-i kelâm [tatlı söz] ile rû-yi dil [iltifat] gösterip |er>yc ^i&bolu Sancagı'nın üç bin aded askerini "çarhacı ta'yîn edip, nîm [yarım] 1, iJcri küffârm geleceği Lan ve Lak dağlarına doğru gidip, at başı beraber tortop pıtlar. Amma henüz vakt-i Şafiî [gün ağarmış] olmayıp göz gözü görmez idi. Bu . jje paşa-yı müdebbir [tebirli paşa] yüz elli aded "kapıcıbaşriarmı, iki bin aded te-bileriyl6 [adamlarıyla] sağ tarafa aldı ve iki bin aded * müteferrikaları ve vâdbû'r-eyİ [ileri gelenler] sol tarafına alıp, cenaheyn-vâr [iki kanat gibi] bu iki asker iç~
-a-yı sâhib-vakâr [onurlu paşa] re'y ü tedbîr ile gidip "deli ve "gönüllü ve beş

rer* . | , , , _____ | HM _
kırk i
. yvrtları sıra yedi yüz yetmiş aded kırmızı bağır bilekli ve kırmızı baratalı Islıklı] ve yedişer sekizer karış tüfekli Hırvat ve Arnavut yiğitleri, cümle piyade
[hepsi yaya], çatal fitillerini saklayıp paşanın önü sıra yürüdüler. Cümle "çeşnigvrân c 'kilerciyân ve "sarıca ve şâir hüddamân [hizmetliler] paşanın yemîn ve yesârında j^ında ve soluna] pür-silâh durdular. Üç yüz aded "iç ağaları "cebe ve cevşene, j^lâvî [sanki ve tolga zırh ve külaha müstagrak olup paşanın ensesinde [arkasında]
kilit kafadar durup feth-i şerif tilâvet etmeye [okumaya] başladılar.
Çalıcı 'mehterbaşıya tenbîh olunup: "Küffâr [kâfirler] hamle etmeyince [saldırmayınca] ceng-i harbîler çalınmaya!" denildi.
Burada evvelen [daha önce] "Düşman geliyor!" diye haber eden adamlan *vezîr-i j'zama götüren Arnavut Alî *Ağa, *sadr-i a'zamdan gelip "Paşa kardeşim, berhûrdâr olsun, düşman gelirse göreyim onu, bir nâm verecek gazâ etsin, lnşâ'ailâh üç 'tuğ jle ona Bagdâd'ı veririm" diye haber geldi.
Amma paşanın kayınbabası *re'îs efendiden bir ta'n-âmîz [yerici] tezkere geldi. DerniŞ ki:
"Benim oğlum, mukaddema [daha önce] "Budin altındayken *sadr-i azam seni »Yanık Kalesi câniblerinden *Tata, *Papa nâm kal'elerden baş ve 'dil almaya gön-
1 Bte.241.s., l.not.
663
-Bre meded! Tez birim asker Allah Allah gülbflngi çeksinler, tâ ki Tuna'mn karşısındaki asker-i İslâm ve *sadr-i a'zam •gülbânk çektiğimiz işitip hâzır-baş 0|a. far.'" deyince hakîr:
"Âmân sultânım, n'eylersiz fne yaparsınız!? Bunlar Karaman Türkleridir ve 0ıe yaka çakallandır. Orman içre yol azıtıp (yolu şaşırıp! karanlıkta giderek gözleri büyüyüp, ihtimâl ki patırtı ve gürültü dedikleri düşman askeri olmaya, dağlardaki hayvânâr-f muhtelife (çeşitli hayvanlar] ürküp kaçarlardı. Bunlann kütünü işitti dedikleri ol ola. Bu haberin sıdka ve kizbe ihtimâli (doğru ya da yalan olasılığı] 0j. malda •fermanınız ile 'ihtida bizden sadâ-yı 'Allah Allah' koparsa Tuna'mn öte tarafında olan asker içre kıyamet kopar. Bu adamlann üçünü *sadr-i a'zama gönderelim, dördünü dahi burada alıkoyalım. Görelim, sabaha kadar ne zuhur eder [onaya çıkar]. Beş on adım yerde bir olmak üzre ikişer sâ'at yerde "karakollarımız var. Daha onlardan feryada gelmedi. Bizler de hâlâ düşman yüzü görmedik. Nice feryâd edip 'AÜSh Allah' çağıralım? Hemen cümlemiz pür-silâh âmâde [hâzır] duralım ve •Estergon gazilerinden ileride olan "karakollara emin [güvenilir] adamlar gönderelim ki gâfîl olmayaiar" dediğimde taraf taraf cümle ağalar:
mVall&hi ma'kül müşaveredir!" dediklerinde hemen paşa-yi mûznib [yanlış yapan pasa] gelen Karamanîlerine su'âi ettikte "Vallahi sultânım, düşman bayraklannı görüp kaçtık. Sabaha kalmaz onlar sizi burada basarlar; hemen ileride 'karakollara adamlar gitsin.'" dediklerinde paşa-yi âkil [akıllı paşa] bu adamlara ihsanlar edip, Arnavut AK "Ağa ile bu adamlardan birkaçını ale'l-acele [ivedilikle] *sadr-i a'zama gönderip, kayınbabası olan Re*îsü'I-küttâb Şâmîzâde Efendiye dahi düşmanın kesret ve vefret [çokluk] haberini bir mektûbta i'lâm edip [bildirip] adamlanyla gönderdi. Beş aded Karaman adamlannı da yanında alıkoydu.
Ondan bir ân geçti geçmedi, hemen ince "karakolumuzda olan Bâlî 'Bölükbaşı ""Devletlû, düşman askeri belirdi, "sancak ve bayrakları göründü, "tabl-hâne, trampete davullarının sadâsı (sesij işitildi" diye haber-i sahîh [doğru haber] getirince derhâl *a(ay "çavuşlan: "Nebâhâ [tembih]!" diye nidaya [bağırmaya] başladılar. Paşa-yi kimkâr (isteğine kavuşan paşa] dahi, "Bi-smi'llâh, neveyte'l-gazâ [gazâ niyetine]/" diye bilâ-rikâb [ûzengisiz] esb-i sabâ-reftânna [yel yürüyüşlü atma] süvâr olup [binip] atlar Özre âmâde [hazır]oldular.
Bu hakir-i pür-taksîr dahi acele ile atıma süvâr olup gideyim dedim amma, altonda mm bir kademe [birazcık] gitmez. Meğer atımı "gulâmlar pây-bend ve köstek ile getirmişler. Hemen atın pây-bendlerini alıp gazâ niyetiyle at boynuna düşerek paşa efendimizin yanma vardım.
SEYAHATNAME
664
'AVARE YILLAR*
-Eğer düşman gelip görünürse 'Kızılbaş'tan kaçmayasın. Düşmanın geleninden ytfıct-i s dadından [sayısının çokluğundan] rû-gerdân olursan (yüz çevirirsen! * j-jtflsh sen de gerdanından geçersin ve's-selâm." Şuna da okuyunca İbrahim Paşa:
•gerur Huda'nındır [Buyruk Tann'nmdır], herçi-bâd-âbâd (ne otursa olsun]' Dön ^jum bugün ölürüm" diye Lâk Dagı'nm dümenine [eteğine] doğru at tepip gitti g$2 gözü görmeye başladı. Hemen haber getiren adamları yanma çagınp:
-Bak a adamlar, siz düşmanı ne cânibde gördünüz?" diye su'âl eyledikte, onlar ^IjİŞimal canibini [kuzey yanını] gösterdiler. Biz dahi ol canibe müteveccih olup (yatta yönelipl âmâde dururken bir de *Cigerdelen Sahrâst'ntn cânib-i garbından yanından] bir kara bulut gibi agaç ormanı ve mızrak yalmanı [ağzı] nümayân

fljup [görünüpî:
"Bre, düşman bu cânibden zuhur etti [göründü]!" diye ol canibe teveccüh edip, »çarkacılan ve piyadeleri ileriye koyduk ve savaş tedbîrine bezl-i himmet eyledik
taba harcadık].
Amma düşman ile aramız iki top "menzili kadar ba*îd [uzak] bir arsa-gâh ve at-
jjede-gâhur [alan ve savaş yeridir]. Sonra tâm vakt-i Şafiî olup, a'lâ [pek güzel] göz gözü zaten görür oldu. Düşman askeri bî-haddd ü pâyân [uçsuz bucaksız], dağ ve (jjı kaplamış, *Cigerdelen Sahrâsı'm lâle-zâra [laleliğe] döndürüp kannea basmaz
gfiâr ile [yürüyüşle] at başı beraber, kat kat, aheste reviş [ağır yürüyüş] ile gelmede.
Hikmet-i Bârî [Tann'nm hikmeti], mukaddema [daha önce] haber getiren adamların dedikleri taraflardan da kara nâhir [domuz] gibi birbirlerine çitilrniş [geçmiş], cümle gök demire müstağrak [zırha bürünmüş] ve onar onar birbirlerinin kollann-dan demir zencîr ile bağlı ve şarâb-i nâbı [katıksız şarabı] içmiş, yağlı dalyan tüfek-Ü ve pür-hîle [hilesi bol] cenkli * Nemse, Macar, Leh, Korol, Islavon, Doduşka askeri 'Ciğerdelen Sahrâsı'na dökülüp gelmededir. Evvelki atlılarla bu yaya düşmanların arası iki top *menzili alargadadır [açıktadır]. Bu piyade düşman dahi gûyâ [sanki] asla yürümez. Meğer geride topları ve * mehterhaneleri varmış. Toplarının İark adedi dahi piyade düşmanın önlerine at arabalanyla gelip tertib üzre durdular.
Tâm subh-i sâdık [gerçek tan] oldu. Piyade ve atlı birbirlerine yürümeye başladılar. Hemen İbrahim Paşa-yi müdebbire [tedbirli paşaya] *kethüdâ-yi mubassırı Ahmet *Aga dedi ki:
"Bre meded, sultânım! Bu iki düşman birbirine karışmadan şunlara bir hû edip.
665
derdikçe kendi basınla dilsiz *Budin alana geldin. 'Sadrazam sana, 'Niçin düşman, dan baş vt 'dil almayıp böyle boş gelirsin?* dedikte sen de '* Vezîr-i a'zam, düşman
of kadar vr£ntt üzre [çok] ki, üzerine varmak ha ta-yi mahz îdi (yanlışın ta kendisiydi/. O mahalde cenk etsek Allâhümme aİenâ (Tanrı korusun] bir tnhizam vaki' olursa (bozgun gerçekleşirse] sultânımın ırzına bir şeyn-i azîm (büyük bir leke] İrâs ede ¦getire] diye düşman ve sizden korkup, baş ve *dü almadan geldim' diye *vezh--i azam muvacehesinde [önünde] bu gûna frûriuj özürler ettin. *Vezîr-i a'zam ol gün dhSn-İ pâdişâhlde bu kadar erbâb-i dîvân huzurunda (divan üyeleri önünde) nice {alaya] sözler buyurup Taşanın gözü düşmandan korkmuş] Amma taze-ligi var. KizjIbaşlan korkmak var." diye söylediği nükteler ne aceb (nasıl] unuttun? Yine şimdi bir Karaman Tûrk'üyle 'Düşmanın a'zam-i cem'iyeti ve vefretl (topluluğunun büyüklüğü ve çokluğu] var. Hâlâ üzerimize gelmededir' diye *sadr-i azama haberler yazarsın, kendinin korkak ve rnuhannes [alçak] olduğun bildirirsin. Bu eki Türk adamlarını gönderdiğin yetmez miydi? imdi tezkerem vusulünde [ulaştığındaj düşman gelirse ihtimâm-i tâmm ile [eksiksiz çabayla] var kuvveti bâ-züya getirip ve var makdünı (olanca gücü] sarf edip [harcayıpj iş görmüş Melek Ah-med * Paşa lı adamların meşveretlerinden hariç hareket etmeyip, basiret (sağgörü) ûzzt olasın. Do yerden gayret kılıcını kuşan, ilk gazandır, bir nâm kazan ve gafil mebâs [aymaz olma] ve's-seJâm."
Paşa, 'reis efendiden gelen bu kâğıdı bir fânüs aydınlığında okuyup: "Allah versin de düşman gelsin. Hemen efendinin bu ta'n-âmîz [yerici] mektub-lan derdinden ise ölmek yeğdir" diye gazab-âlüd [öfkelenmişi olarak atına süvâr olup durdu.
Mukaddema [daha önce] gece 'karakollara giden dört koldan dahi cümle 'karakollar gelip:
"Sultânım, âmân! işte düşman sabah namazında burada bulunur. Biz kendi gözle-rimizle düşman lejkerini [askerini] görmedikçe yerimizden deprenmedik" dediler. Paşa "Ne cânibden [yandan] geliyorlar?" dedi. Onlar "Şimal canibinden [kuzeyden] geliyor" dediler.

Bu esnada *Estergon cânib-i şarkîsinde [doğusunda] sabah necmi [yıldızı] nûmâ-yân olup [görünüp] sehl [azıak] göz gözü görür oldu. Amma, meğer İbrahim Paşanın *saûY-i a'zama gönderdiği iki adama asla ve kat'â i'timâd olunmayıp [gûve-nihneyip], mahza [salt] ibrahim Paşa'mn ta'allül [kaytarmaj ve bahanesine hami eylediler [verdiler]. Bu esnada *sadr-î a'zamın bir agasıyla bir buyurdumu geldi ki kıraat edenin aklı başından gider. Meali [anlamı] şu idi:

biz onlara göz açtırmayarak ya atlısına veya yayasına kancalım."
Böylece cümle pür-silâh gaziler birbirleriyle helalılaşıp yek-dtl ve y^ İapz birliği ve tek yön] olarak düşman üzerine varmada idik. Meğer evvelce can/***
H.5
garbde [ban yanında] olan atlılar dahi piyadeleri beklerlermiş. Ta ki m* ma'rekede [savaş alamnda] yek-dil ve yek-cihet olup bizi ortaya alalar. Atlılar ^
kendilerin üzerine vardığımızı görünce piyadeleri dahi yaydan ok çıkar gibi ^ yüp gelmeye başladı. Paşa bu hali görerek asla aldırmayıp göğüs gerdi. Doş^ aramız bir at 'menzili kalınca sabah namazını ale'l-fevr [hemen} kılıp, düa ve nâyı atlar ûzre ederek piyadelerimizi bir püşte (tepej üzre tonop ettik.

Guzâtın [gazilerin] ahi bini derûn-t dilden [gönülden] "Allah Allah" sedasına ha buldurup, top güllesi gibi *Nemse atlısı ûzre yürüyerek karmakanş eyledi, m- * silahşorlanmız kâlâ-yi hüner [ustalık] göstererek on yedişer boğum karşı sınki ile düşmana öyle hamleler ettiler ki, dillerle ta'bîr olunmaz [anlatılmaz]. Dûş^ çok amma yayan tüfeklisi iki top "menzili uzaktı. Biz bu meydân-i ma'rekedeki y€(j. kümeyi ortaya alıp kova kova kırmakta ve nice şehîd vermekteydik. Tuna'nın kar t tarafında olan *sadr-i a'zam askeri dahi "hü"yumuzu istimâ' edip [işitip] anlar da^ dil yardımı edip "Allah Allah'a rehâ verdiler.
Amma Forgaç1 Kral yine at üzre elindeki "Nemse şişiyle askerini cenge tergib etmedeydi [savaşa isteklendirmekteydi]. Onlar ise ata binmeyi bilmediklerinden gâzî şahbazlarımızın attıkları "hıştiar arkalanndan geçip iki kanş yalman [uç] gos. (erirdi. Kimsenin cüreti yoktu ki attan inip bir na'ş [ceset] ala. Çünkü attan inse binemez, binse inemez. Halpoz denilen bu askerin çoğu uyluklanndan eyerlere bağlıydı. Bî-çâreîer [umarsızlar] bu sahrada topa tutulmuş maymuna dönüp, kınla kınla tamâm oldular [bittiler]. Amma bize asker-i islâm [İslam askeri] tarafından asiâ imdâd gelmez, yalnız sadâ [ses] gelirdi.
Nihayet vakt-i Hanefî olup [güneş doğup] âfitâb-i âlem-tâb [dünyayı aydınlatan güneş] doğdu. Derken sağ tarafta nümâyân olan [görünen] on bin kadar piyadenin bize pek yaklaştîdan görüldü. Çingeneler ormandan çıkar gibi sürü sürü zuhur eden [ortaya çıkan] bu asker bizim piyadelerimizi [yayalarımızı! ortaya aldılar. Amma piyadelerimiz ancak yedi yüz yiğittir. Düşman on binden ziyâde olup elli pare [parça] toplan var. Düşman topa düşünce biz dahi atlılar ile cenk etmeden fârig olup (vazgeçip!, "Bre meded! Düşmanın atılmış toplan boş iken piyade gazilerimize bir imdâd ede-
1 Bte. 659. s., 2. not.

(iair Piyade, düşman ûzre dalsâtır hücum edip, düşmanın topları önüne kadar yardık. Top saklamak isteyen düşmanlan cümle kmp bizim piyade gaziler dahi jjl5nıonın toplannı zabt ederken [ele geçirirken] biz topa bakmayıp düşmana sa-ıaş«k.
Hamd-i Hudâ [Tann'ya şükür] cümle toplannı ahz edip lalıpl, piyadeyi kırarken bemen kal'e-i *Estergon'dan [Estergon Kalesi'nden] düşmanın piyadesi icre üç aded •balyemez toplan dîv gövdesi gibi gaitan oldu [yuvarlandı!. Amma bizi dahi pe-n$ân etti, zîrâ karmakanş idik. Kal'e-i * Estergon yedi aded * balyemez altıktan sonra hemen düşmanın atlısı piyadesine katılıp yirmi bini bir yere geldi ve evvelce münhezim ettiğimiz [bozduğumuz] * Nemse atlıları piyadelerine katışır iken bizim piyadelerin ellerinden toplarını kurtarıp saklayarak bizi dövmeye başladılar.
Düşman içerisine on aded gülle daha girince binlercesi hurdehâş Ipatamparçai aldu. ibrahim Paşa:
"Bre gaziler, düşman allak bullak oldu, bir hû daha edelim" diye yedinci kere aç
jjurt koyuna girer gibi düşmana saldırıp, iki bin adedini tu'me-i şemşîr-i âteş-tâb eyledik [kılıçtan geçirdik]. Amma bizden paşa mü'ezzini "Çito" İbrahim, hakirin bir «jnemlûkü, *emîrahur Yûsuf * Aga ve'l-hâsıl [kısacası] yetmiş aded nâm-dâr ve güzide [ünlü ve seçme] ağalarımız şehîd ve nice yüz adedi dahi mecruh olup [yaralanıp], na'ş ve mecrûhlan orduya götürdüler.
Bu esnada [sırada] ibrahim Paşa gördü ki iş işten geçti, bir taraftan imdâd gelmez. Hemen daltopuz olup [topuzunu sıyınp] "Gelin gazileri Bugün Kerbelâ gönüdür. Sizinle dîn aşkına bir hû daha edelim, işte düşman top darbından [vuruşundan] Icınhp yan veriyor [yan çiziyor]" diye guzât-i Müslimîni [islam gazilerini] cenge tergîb edip [savaşa isteklendirip], avuç avuç in'âm ve ihsanlar ederdi. Kethüdası Ki-remüçi Ahmed "Ağa dahi cenk içinde kemeri elinde pertâb edip [sıçrayıp! gâzüere o dahi avuç avuç ihsanlar ederdi.
0 esnada "haseki Mehmed Paşa oğulluğu Frenk Beyzade eşheb [kır] bir kısrak ûzre kollan dirseklerine kadar kan, terkisinde dört aded kelle, kılıcı uryân [kırandan çekümiş], gözleri kızmış, hakîrin yanına gelip "Evliya Çelebi, Allah için olsun «anımdan aynlma. Benim bugün Kerbelâ'mdtr" dedi ve at bıraktı.
Hakir dahi nâ-çâr [umarsız] "Ve yensurakellâhü nasran azîzâ"1 âyetini tilâvet ederek [okuyarak] ileri vardım. Memi "Bey'i gördük: Üç düşman onaya almış kılıç ûşûrûrler, amma zırhından kılıç geçiremezler. Hemen Frenk Beyzade düşmanlan
ı Kuran, Fetih suresi, 48/3: "Ve Tann sana şanlı bir utkuyla yardım eder" -NÖ.

"hıst ile tepesi ûzre yıkıp Metni * Bey'i kurtardı. Andan [oradan] bizim merhum Melek Ahmed Pasakların yanına vanp onların nice is görmüşleri ve cenge girip çıkmışları ile Frenk Beyzade, Metni *Bey ve hakir cümlemiz birden düşman atlısı üzerine hücum edip 400 kelle alarak ve düşman o koldan yan vermekle [yan çizmekle] kellelerle İbrahim Paşa huzuruna vanp İhsan ve çelenkler aldık.
Amma* cümle gazilerimiz bütün gece uykusuz ve aç, nan-pareye (ekmek parçasına] muhtaç iken hararet-i şemsten {güneş sıcaklığından] bl-âb û tâb [susuz ve bitkin] kaldı. Bu sahrâ-zarda bir katre İdamla] su yok. Atlarımızda tab ü tûvân [güç kuvvet/ kalmadı. Düşman İse kırmakla bitmiyor. Top darbelerinden yanlanna vara-maz olduk

Hemen pasa-yı gayyûr [çok gayretli paşa] "Gaziler, düşmana bir hü daha edelim.'* der iken Sührâb Paşa ordusunun arkasındaki kemingâhlarda [pusu yerlerinde] gece âmâde [haarj olmuş on bin güzide [seçme] Macar askeri nâküs [çan] ve erganun çalarak ve loplar atarak gelip bizi tarumar [darmadağın] etmeye başladı ve
düşman her taraftan bizi ortaya aldı. Bir yandan açlık, bir yandan şiddet-i hararet
[sıcağın şiddeti], bir yandan 37.000 düşmana karşı 6.000 yiğit arasında bir muhare-be-i azîme [büyük bir savaş] oldu ki ta'bîri mümkün değil [anlatılması olanaksız], Her biri bir kale [kale] değer nâdirü'l-akrân [eşi az bulunur] 72 güzide [seçme] yiğitlerimiz hâk-i mezellete [toprağa] düşüp, kullukçu ve şâir "levend gazilerinden 300 kişi şehid ve 110 yiğit mecruh [yaralı] olduğu gibi 5.000 düşman dahi dendân-i ligden [kılıçtan] geçirildi
Paşa cümle gazileri basına cem* ederek [toplayarak] müşavere etti. "Sultânım *sadr-i azamdan iradâd [yardım] isteyelim" dediklerinde:
"Estağfurullah, ben bu sahrada ölürüm de *sadr-i a'zamdan imdâd istemem" diye gözlerinden kanlı yaşlar akıttı.
Cümle guzât [gaziler] bir yere geldik. Düşman dahi bir yere gelip yedi kol oldu. Forgaç Kral ortada, * Nemse atlısı sağında, Macar atlısı solunda, yeni gelmiş dinç askerin yaya ve toplarını öne alıp trampete çalıp ayak ayak gelmede.
Gaziler bir ağızdan tekbîr alıp düşmana giderken onlar da toplara âteş ettiler. Guzât yan verip [yan çizip] toplann gülleleri havaya giderdi. Sag duran mukaddemi [daha önce] smdırdığunız [yendiğimiz] * Nemçe atlılarının içine girip nicelerinin ömrüne kıydık. Amma düşman sag ve soldan bizi onaya alıp yorgun argın askerin •gönüllü gönülsüz cenge başladıklarmı görerek daha ziyâde şirinlenip [şımarıp] bî-bâk ü perva [korkmadan çekinmeden] üzerimize hücum ederken ibtidâ [önce] •mehterhane tâ'ifemizcengegirmeyip yan verdiler [yan çizdiler]. Ağalar da küme küme

(gösterince [ağır davnuunca) düşman sa'ika-var [yıldmm gJbil gûrleyip yûrû-((^ j^s can bazânna düşüp bi'z-zarüre {ister ısıemez] geri Tuna kenarında olan ^ <rfi**' Piyadc lyaval ¦ 8artb "sekbanlarımızı bırakıp kaçarken onlar da "Bre gidi <T\, bizi yaya bırakıp kande İnereye] kaçarsız [kaçarsınız!" dediler. «5* ÛÇ ^ *ta^aT a<*am ile el-hükmü liüah Ihûkûm Tanrinmdıtl diye kaldı. "Ha-
bile idim
jjkui bizi gördüler ki, bir alay yayan adamlarız. "Ne vakit olsa bunlar bv diye firari [kaçak] askeri kovarak gittiler. Amma düşmanın geri kalan ya-birkaç top ile bizim yayanlan dövmeye başladılar. Hemen yayanlarla yedi ı ı.ın arka arkaya vererek karşı koyduk ise de ne çâre yine hayli adam şahadet \tfllik] şerbetini nûş edince [içincel paşa ile biz ve bütün piyadeler kaça kaça or-ıjflkarîb [yakın] geldik. Düşmanın yüğrük atlılan bizi akabirmzce lardımız-. ^0vup, tâ ordumuza gelerek nice karakullukçu fakirlerin kellelerini keserek ot-zabt eder [ele geçirir] şekilde oldular. Amma gerideki askerin gelmelerine
gidiler.
uakîr bu hâli gördüm. *çadmma gelemedim. Yanımda ne hizmetkâr var, ne de jjk [arkadaş]. Hemen Tuna kenânna geldim, atımdan inerek atın kolanını berk
[sağlamlaşunp:] yelesini dahi halka gibi dügümledim ve nehr-i azîm-i Tuna'yı Tuna İrmağını] at ile geçmeye hâzır-bâş oldum. Amma düşmanın dahi bü-^kalaylan henüz gelmedi. Görelim ahvâl neye müncer olur [durumlar neye vanr)
jjycTunakenarmda cem* olmadaydık [toplanmadaydık]. Hikmeı-i Hudâ Bârî yâri kılıp [Tanrı yardımcı olup], biz geride düşman ile iken Tuna üzerindeki köprü cümle mütemmimâtıyla tamâm olmuş. Nice 'bcylerbeyiler beri tarafa askerleriyle geçmişler ve geçmede. \vsxA Paşa, Kaplan f^a, Kıbleli Paşa kollanna rast gelerek canımız sehl [azıcık] yerine geldi Onlar da-jjjbize nice tesellî-i hatır verirlerdi [gönlümüzü avuturlardı]. Biz böyle Tuna kenânnda bozuk düzük durmakta iken düşman askeri dahi saf orduya yaklaşmaktaydı. Mukaddema [daha öncel *sadr-i a'zam ordusundan beri tarata geçen *5erdür Alî Paşa ile Gürcü Mehmed Paşa'nın ve şâir vüzerâ ve *vüke-linin cümle katar katırları zilleri, çıngırak ve canlarıyla donatıp cümle katan çayıra çıkarmışlar, gayet mehîb ve acîbe-likâ Içok ürkütücü acayip suratlı] Osmanlı develerini de çan ve çıngıraklarım takarak çemen-zâra [otlağa] otlamaya terk etmişler [bırakmışlar]. Düşman seğirterek ve top, tüfenk atarak gelirken bu kadar bin rnah-fâk-iHudâ [Tann yaratığı], katır ve garibü'l-heykel [garip görünüşlü] develer ürküp, sahra içre perakende [dağınık] olarak yürüyüş ederler.

•**><«* TL«. wı*«ı»t. ta» k.™ «mi*, Pss,1(r*» «
folcir IW*" r>*W* """..tn-riHt mm» |hx»n) ^ITıfc, jJT"**1*
#*¦ J,-,,,t, ,,,,,, mm ***** bmmm'*ìmm **
. İMılmı twist ?"•":< i .

T,, m» M» ««* • -
Um^„i Ml» pm o*** • ^ M**»"! ni» t* ¿fe*, J]
i» «d» ilü—w" **> *** y>tr Abb* t*. tr^Ma W*«i»k< «*•»*») ittOOOtìrn da*^
lc«wt«mm«vt|> kim IhkIíIMI #bi ktnMl
Ukm 'vwlw •*¦»• **•"«"" l*Mr»si><Sit> h.t\i «d»p MdujŞumtan kob ftwrnn *\ViM (tw^ fcWwiwl Pos»Vi.
Vvdt Ahnrd Pn^-^y. y.
,,.„.11 I'..-.•-•>.....,v
..... •>»«»><«•» '«t» .. * ts ; tiy
mV^\^ ihumI iKm"1"*1 "1 n>» «ui,
ir i-*~ -um,,! ¿T? *Hwmi^¿
mm m* **** ***** mmm »tmtn
\¿ •' 'í1 Ah* «A|i tttmte •«!.„
mmt***"1*
. *M mm*m c«- oWp tu^pl ^
^ k^^rtoi ta*. v,«p Mı elcini* ptekarenUkl «iır Ni I" harfti ««Mirarnp Idunkbm»,^ u. ....
m (ai» ftBBW*^ Wwwta» npkabnm çtkanp "Bre méfait
)» 'li n* k**"* """'^ ""y**!* iwjhdikhnnch ti ucmeta li'llih tuíu-1JBKiB!vJ«i bu mm cunad 1 Ufen IWm askcrt)
ctoik damanı kınradan M-|Ha«4 Mürtn « |OC>ttll Kn» km ya Paika Géh yt «hj tanhna
671
SEYAHATNAME
doğru yüz tutturdular, üç bin kadarını da der-kayd edip [bağlayıp! *sadr-j a»
getirerek 'otağ önünde işini bitirdiler ve dendân-i ûgden [kılıçtanJ halâs oları^ •llyvar Kalesinin kapısına kadar kovdular.
Bizim askerin böyle her biri bir tarafa mâl-i ganaim [doyumluklar) taharrw perişan vc perakende olunca [aramasına dağılınca 1, Forgaç Kral'm cümle mal Vt. zâtiü [mal ve hazineleriJ. etbehane ve baruthanesi Lak Dağı dibinde kalıp, melun akı bin kadar güzide [seçme] adı ve piyade ile mahall-ı ırıhlzâmdan Ibozg^ yerinden] sarp dağlarda kemingâhlara [pusu yerlerine] girip pinhan olmuş lanmış]. Meydâm askerden hâli [boş] bulunca mâl candandır diye hemen dağdan aj bin maıyveti ile tortop gelip, •hazîne nuhafazasma me'mûr olanlarla cenge âheng tt tiklerinde [savaşa başladıklannda] askerin geride kalanları bu hâli görüp ugr dağdan düşman çakuP diye on bin kadar guzât [gaziler] bu *Nemselilerle geırrM germ [sıcağı sıcağına 1 savaşa başlarlar. Bizi evvelce bozan bu tüfekli mel unlara ha. cûm edip. •hazîneleri yanmdan ayırarak yine bir başını askerimizle çevirdik. Tâ \-cevânib-ı erba'aya [dön yana] giden askerimiz geldi, cem' oldu [toplandı]. Tckrju. düşmana yedi koldan hücum edip, dalyan uzun tüfeklerle kurşunu bârân-i la4neı [iienç yağmuru] gibi yağdırdık.
Hâsılı [kısacası] bu yol, düşmanı serâsime ve târümâr ederek [sersem edip dağıtarak] deste hâk-i helake [ölüm toprağına] serdik. Bakıyyetü's-süyûfu [kıhc amJdannı] dahi der bend-i zencîr edip [zencîre vurup], cemT [bütün] mâl ve hazâin vc ganâimi [hazineleri ve doyumluklan] guzât gâret ederek [gaziler yağmalayarak] Forgaç la inin [iJençlisinin] mukaddema [daha önce] zabt olunan [ele geçirilen] hazinesi arabalarını yine *yeniçeri "çorbacılarına teslim ettik. Amma bu *hintu araba-lann atlarına düşman piyadesi binip sürmekle bu arabalar burada kalmıştı.
Cemi' {bütün] kelleleri mızraklar ûzre zeyn ederek [süs yaparak] *sadr-i a'zam huzuruna "hazîne ve arabalarıyla, Macar toplanyla götürmedeydiler.
Amma Forgaç işbilir, yoldan anlar bir "kapudân olmakla yine kaçamak yollarını bulup dağlara ve ormanlara girerek kırk elli kadar etbâ'ıyla [adamıyla] *Uy-varKalesinecûnattı. Yatmadan, durmadan hemen:
"Hâni, şu Türk'ten kaçıp gelenler ve mürtedd olup (din değiştirip] dîn-i isa'ya girenler!" diye fi'l-hâl [hemen] önüne âşık olan Türk ile ma'şûku getirip der ki: "Bre çıfûdlar1 [hainleri, siz bana dediniz ki Türk bu kal'eyi almaya beri tarafa
1 Çıfûd/çıfıı: Kökeni Farsça "cuhûd/cehûd" olan bu sözcük Yahudi demektir; Farsçaya da İbraniceyehûdöh'dm (Yehûd) geçmiş, "cuhûd" halk ağzında çıfıt olmuştur. Özel ad olarak Yahudi; sıfat olarak çok inatçı, hain, kötü anlamlanna gelir. -NÖ.
672
-AVARE YILLAR*
673
adam ile geçti. Köprü yapamayıp Tuna taştı ve Türk şaştı. Hemen Türk'ü 'tfin kırın, köprü başlarım abn, *Uyvar Kal'esini kurtarın!' Size aldarop yirmi. _jj bin Hıristiyan askerimden, bu kadar cebehane ve •hazînemden ayrıldım. Siz »Uvvar'1 askersiz kodunuz. Tez şunları kazığa vurun!"
jjjcmen ikisini de kal'e [kale] hendeği kenânnda kazığa vurup öldürmüşler. Bunu ,nvYarblar nakl eylediler [aktardılarl. (... -)

(...) Serâperdenin [çadırmj iki tarafı dahi kûşâde olup laçılıp], •sadı-i a'zam bit ^jjfi-ı âsâfâne [sadrazamlara yakışır bir kürsü] üzerinde karâr-dâde olup [oturup!, fi vc sol tarafiannda kırmızı kilimler ûzre 500 "kese * kuruş hemen pûşte-misaî ((ff* y'^hydı. Solunda üç adam kaddi [boyu] "hifat-i şâhvler [kakamaî; ^jıydı. Huzurunda da gümüş teller, turna telleri yıgm yıgm dururdu.
ga'dehü {bundan sonra] *ibtidâ cümle vüzerâya birer semmûr Isamutl kürk ve ^le •mîr-i mırânlara birer müntehâ [uzun] zer-ender-zer [baştan başa yaldızlı] »jâl'at-i fâhire ["kaftan] ve şâir * mirlivalara *hlVat-i fâhire, alay beylerine turna teV-j0İ gumü* ağalar [teller] ve dahi biz cenk ederken vakt-i seherde Isabahkym) jtelle getirenlerden "ibtidâ gelenlere ellişer, ba'dehû [ondan sonra] gelenler kırkar »kuruş, ondan kelleler beş altı bini aştıktan sonra kelle getirenlere otuzar "esedî .jpjnışu sadaka olundu. Sonra gördüler ki, kelle ve dile nihayet [sonl yok, yirmişer ¦jniruş ihsan olmaya başladı. Ba'dehû [bundan sonral "Budin "Veziri Siyâvuş Paşa biraderi Hüseyin Paşa kolundan "Budur ve "Estergon gazileri dahi dön bin "esir jjjdiler. Onlara dahi kesretle in'âm olundu.
0 esnada *sadr-i a'zamın huzurunda o vâsi' [geniş] ve ganîmet-i ihsan Vıarmanın-¿3 bu hakîr-i pür-taksîre elli "kuruş ve yirmi altın verildi ve bi'z-zât "sadr-i a'zam,
eüyle başıma çelenk sokup "Evliyâ'm du'â eyle'." dedi ve getirdiğim Macar kada-jjastyla Macar "gulâmım hakire ihsan ve in'âm etti. Sâ'ir nice vûzerâdan dahi ihsan jljjun. Ba'dehû [ondan sonral Macar atını kırk "kuruşa sattım. Bu gazâ-yi garrâda (parlak gazada] cümle guzât-i Müslimîne [İslâm gazilerine] ihsan ve in'âm cümle iki ^¦kesc "kuruştur diye masraf kâtibi Ahmet Çelebi nakl eyledi [aktardı], (....)
(....) Hâsılı böyle bir gazâ-yi ekber [çok büyük gazâ] bu "serhadlerde şimdiye ^olmamıştır. Hakîkaten [gerçekteni *vezîr-i dilîr [yiğit vezir] Fâzıl Ahmed | isa'nın sânıyla mütenâsib [ünüyle orantılı] bir gazadır. Vasfım nice müverrihlet ^çileri yazdılar. Bu hakîr-i kalîlü'l-bidâa'-i pür-taksîr [çok kusurlu, bilgi dağarcığı az] dahi bu gazâ-yı azîmde [büyük gazada] ağalık ve müşavirlik ile buhı-DUp alâ-kaderi'l-irnkân [olabildiğince] hizmet eylediğimizden şöylece tesvîd ettik ısladık]. Ashâb-i vefadan [dostlardan] niyaz [rica] olunur ki, iksârca olan [sözü
SEYAHATNAME
uzatmadaki/ kusurumuzu aflcdeler. Zira bu kadar seyahat ve meşakkatte (geziler Vç güçlüklerde/ cem'-i hatır (bellekte toparlama) olmamakla kendi sergüzeşt ve seren.
camımızı (kendi başımızdan geçenleri], alel-kadr (degerinccj bu gûna (tarifli terkime (yazmaya] cesaret ettik. Bu gaza-yi garrfi-yi pûr-meserret (sevinç dolu bu parlak gaza] 1074 senesi rnu. hareminin üçüncü (7 Ağustos 1663] sah günü olmuştu.
(.Seyahatname, c. 6, s. 280-300)
101. KADIZADE'NİN ÖLDÜRÜLMESİ
\Jyw seferi ve Uyvar Kalesi kuşatması sürerken önemli bir olay. Evliya Çelebi'nin, dairesinde bulunduğu Kadızade İbrahim Paşa'nın, kayınbabası ReisUlkUtrap Şami-zadeyle birlikte Sadrazam KoprüJüzade Mehmet Paşa »rafından öldürcülmesidir. Bunun nedeni damadını sadrazam olarak görmek isteyen Şamizade'nin hırsı, bunu pak önceden sezen Köprülüzade'nîn padişahtan gelen hacc-i hümayun üzerine harekete geçmesidir. Şamizade, Köprülüzade'yi yeren ve oğlunu sadrazamlık için öneren bir mektubu gizlice Padişah 4. Mehmet'e gönderir; ancak padişah, Şamizade'nin aklından bile geçirmediği bir davranışla, bu mektubu hatt-i hümayununa ekleyerek Köprüiüzade'ye ulaştırır? Kadızade İbrahim Paşa'nın öldürülmesiyle ortada kalan Evliya Çelebi, sadrazamın kethüdası ibrahim Ağa'nın ağalan arasına geçer. (NÖ)
Kahvaltıya gelenler. - Sadrazamın çağrısı. - Acaba neden çağrılıyor?... — Konukların nazı. -Evliya'mn adamlarına tembihleri. - Serdar Ali Pofa metrisinde. - Serdarın yüzünün ringi değişiyor. - 'Tez, aptes gelirini*. - Sadrazam, Ali Paşa'yı da istetiyor. - Evliya oradan da ayrılıyor. - Sadrazamın kuburunda. — Evliya içeri girmiyor. — Dışardan işitilen konuşma, -Reisülkiittap ile damadı boğuluyor. — Evliya çadırına seğirtiyor. — Sabahtan kahvaltıya gelinler ibrahim Paşa mallarını almışlar. - İbrahim Paşa ordusu darmadağın olmuş, bir adam bite kalmamış. — Evliya, sadrazam kethüdasına koşuyor. — "0 ibrahim öldü, sen ibrahim'im sağ ol!"
Ve yine 1074 senesi saferin dokuzuncu günü [12 Eylül 1663] ReTsü'l-küttâb % mız&de Mehmed Efendi ve damadı Kadızade ibrahim Paşanın ber muktezâ-yi örf1 [örf gereğince] kati edildikleri [öldürüldükleri] haber alındı. Bu hâl-i pür-melâlin
1 örf: Şeriat ve yasanın dışında, zamana bağlı oluşan gelenek ve hüküm. -NÖ.
674
AVARE YILLAR*
.u şu veehledir (bu çok acıklı durumun ortaya çıkışı şöyledir!: l'l,K'v)c-5.sabah (sabahleyin) salât-i subhu (sabah namazını} eda edip iyerine getiripl ^an ta6?-* cc$hl kahvaltı tenâvûl olunurken tyenirken) •Çavuşbaşı İbrahim T ,]c muhasebeci Gürcü Mehmed Efendi gelip ba'de's-selâm vel-kelâm Iselam ve '^^an sonra] kahvaltı tenâvûl etmeye başladılar. Esna-yi kelâmda Isöz arasında}
(j&dizade İbrahim Paşa] dedi ki: ı„f£a, ya şu * Uyvar Kal'esi feth olunsa da Allah canımızı alsa'....*'
¦Çavuşbaşı: "Sultânım niçin böyle söylersin?" dedi.

jjjee güftügûdan (dedikodudan] sonra hemen bir başı telli piyade dîvân •çavuşu
^ havfuıdan (korkusundan!1 eğilerek gelip paşaya selâm verdi ve "Buyurun. . *5adr-t a'zam ister!" dedi. paS8 "^ayr °-a *cavu5 "ağa?... Âyâ (acaba] haberdâr mısın? Bizi niçin ister-dedikte, * çavuş dedi ki: ' ^jjâhu alem (Tann en iyisini bilir]. *Estergon'un zahiresi (azığı] ahvâli söy-.j^or ve Seydîzâde dahi anılıyor idi, o esnada sizi istediler" dedi. ^emen ibrahim Paşa tebessüm edip:
•Eşeği düğüne da'vet etmişler, ya sulan eksik ya odunlan demiş. Biz de * Ester-•fla cenk etliğimiz yere gidiyoruz. Tez at getiriniz!" diye *Çavuşbaşı'ya, Mehmet e({flüi'yc ve hakire "Allah'ı severseniz siz oturunuz, eni konu kahvaltınızı yiyiniz.
n şimdi belki yine gelirim" dedikte, Mehmet Efendi:
"Sahipsiz *çadırda n'ışleyeyim (ne yapayım], biz senin cemâlini lyûzunû] gör-
$ıf geldik, biz de gideriz" diye naz ettiler. Paşa "Yok... Beni severseniz meclisi bozmayın ve şu mükellef kahvaltıyı yiyin"
dedikte onlar yine sofra başına oturdular.
Hakir bir canibe perakende kadem kaldvnp Itek başına ayağa kalkıp] paşaya j^tım, tefekküre (düşünceye] düşüp atıyla top *menzüinden bald luzak], sıçan yolanı dolaşıp gitmede. Hemen * çadıra geldim ve cümle *gulâmlara "Basiret (sağduyu) ûzre olup, asla *çadırdan taşra çıkman [çıkmayın]" diye tenbîh ettim ve hakir metris yollanndan gitmeyip, açıktan eğri büğrü seğirterek ve nice kurşunlar sağ ve solumdan geçerek bir eski battal [kullanılmayan] metrise (sipere] can atıp girdim. Ondan bir metrise daha sıçrayıp indim. Meğer * Serdâr Ali Paşa metristeymiş. Serdâr:
Olay, Uyvar'm Osmanlılarca kuşatılması sırasında, savaş durumu sürerken geçmekte, serseri kurşunlar atılmaktadır. -NÖ.

Rels efendi: Kadızâde ibrahim Paşa'nm kayınbabası olan Reisûlküttap Şamizade Mehmet Bendi. -NÖ.
2 l/yvar Kalesi bu sırada Osmanlı ordusunun kuşatması altmdadır. -NÖ.

$6 eyle" dedikte onu gördüm ki, reis ve ibrahim Paşa'yı «kuburdan »şta "^p. dağlar gibi yığılan toprağın ardında ikisini dahi tna'nukan Ibogarakl o ma-def» ettiklerinde hemen aklım başımdan gidip, açıkta segtne segirte, •ibridâ
yj^enıe» ondan İbrahim Paşa otağına geldim.
weger çoktan mâl û menâli (varı yogul, hazâ'in {hazineleril ve "gılmâm sabahken •Çavuşbaşı ve Gürcü Mehmed Efendi zabt û rabt etmişler (almışları. Ha-eline bu mahalde ba'zı şeyler verdiler. İki at ve bir serhadU semmür i »muti bir "tîrkeş, bir kılıç ve gümüş *hıştı Çavuşbaşı Mehmet Efendi hakire ^layip "cadınma giderken atın biri kal'eden top ile vuruldu. O mahalde eferiy-^]ip, hâhünâhâh [ister istemezi kolanı bıçağımla kesip, sırma mebrüm l.işkıv •) eyeri vc zeheb-i hâlis [saf altın] *rikâblan [üzengileri] ve Çerkesçe rahn tÇer-jsj at takımını] alıp *haymeme geldim.
ı
00 gördüm ki ordumuz târümâr [darmadağın] olmuş ve yurt yerinde hakir-0fi [başka] bir ferd kalmamış. jkjjjen partal ve sanal ve martalları "seyishânelere [yük hayvanlanna] tahmil
(yükletip], *sadr-i a'zam "kethüdası yâr-i kadîm [eski dost] ve velini'metim Ib-. »Kethüda dâ'iresinde meks ettim [kaldıml.
«Kethüda ile buluştuğumda "Yâ Evliyâ'm, ben sana Edirne'de demedim mi ki, ^1 genimle olasın?' Sen dedin ki 'Re'îs beni ister, ya nice olur?' Şimdi kani [hanii
? Kani dâmâdı ibrahim?" dedi.
»Hemen benim dağlar gibi sen İbrahim'im sag ol" dedim.
fakire elli altın ve on at yemi ve üç "kıyye et ve yirmi ekmek ta'yîn edip, vâri-j,ü'r'nâye zümresine [ileri gelenler grubuna] ilhak etti. Şeb û rûz [gece gündüz] ^[arından münfek olmazdım [aynlmazdım].
İşte fakır Şâmîzâde Re'îs ile dâmâdı İbrahim Paşa'nm vefatı bu yüzden olmuştur.
herkes vâkıf-i esrar olamadığı [işin sırnnı ögrenemedigi] için, birer yüzden xjve hökm eder. Amma, alimallah [Tann bilir], kaçan [ne zaman] ki, *ösek ûl'esi'nde "ibtidâ alay gösterdiğimiz gün bildim ki bu İbrahim Paşayı *sadr-i 03jı kati eder. *Budin altmdan baş ve *dil almaya gidip buâ-muvaffakiyet ^sansız] geldiğimizde ve *ibtidâ *Cigerdelen Sahrasında beş sâ'at cenk edip nîm (yanmj sâ'at yerden bize imdâd gelmediğinde ve ba'de'l-harb [savaştan sonra] mâl, kaza'in (hazineler], cebehâne ve kellelerle, o kadar *kapudânlar ile yüz aklığı edip geldiğimizde im'ân-i nazar edip gördüm ve "Elbette *sadr-i a'zamın derûnunda
Kadızâde ibrahim Pasa ordusu/askeri demek istiyor. -NÖ.

"Evfiyi'm. bos geldin! Nerden bu geliş?" dedikte hakir:

"Sultânım. Kadızâde İbrahim Paşa oğlunuz kahvaltı yerken * çavuş başı ve Muhasebeci Mehmed Efendi geldiler. O esnada bir *çavuş geldi. Kendilerini *sadr-j azam istemiş. Pasa atına binip gitti ve "çavuşbaşı ve Mehmed Efendi, paşanjn •çadınnda kaldılar" dediğimde hemen "Serdâr Alî Paşa'nm reng-i rûyu [yüzünün rengi] mûtegayyir olup [değişip 1 "Şimdi bizi de *sadr-i a'zam ister, Allah hayr evliye" deyip. Tez âbdest getirin!" diye emr etti.
Hemen ol ân bir •çavuş gelip "Sultânım, buyurun sizi *sadr-i a'zam ister" de-dikte •serdâr, •vezîr-i â'zama gitti.
Hakir metris yolu ile •müteferrika başı tabyasına gittim. Gördüm ki *re'i$ efendiyleJ bizim Kadızâde İbrahim Paşa, *Uyvar hendeği içre *vezîr-i azamın •ku-burlanna gittiler. Hakir dahi bile (birlikte] girip, bir köşede durdum, amma mu-vâcehe-i *sadr-i a'zama [sadrazamın yüzleştirmesine] girmedim. Hemen şunu işittim ki •reis efendi:
"Hâşâ, bu mektûbdan haberim yoktur. *Devletlû *vezîr, oğlum, efendim bu düşman işidir, i'timâd etme [güvenme]" diye feryâd eder.
•Sadr-t a'zam "Ya bu *mühr senin değil midir?" dedikte, re*îs: "Benim mûnarürnü burada taklîd edip yazmışlar" der idi. *Sadr-i a'zam kızarak "Bre, bunu sa'âderJû pâdişâhıma sen gönderdin! Onlar dahi sa'âdede bu kağıdı bana gönderdiler! Beni niçin böyle hilâf-i vâki' inhâ ve arz ettin [olup bitene aykın yazdın ve sundun]? Ve niçin 'İbrahim Paşa *Estergon'da *ib-tidâ düşmanı kınnasa *sancak-i resûlu'Uâh giderdi. "Vezîr küçük bir yiğittir, iş görmemiştir, mühre lâyık kulun değildir, ibrahim Paşa kulun müsindir (yaşlıdır) ve iş görmüştür ve hakka ki mühre lâyık kulundur' diye yazarsın?" dedikte, reis:
"Hâşâ ve kellâ [Tanrı korusun, aslaj" der iken, "Kaldırın şu hâinleri!" diye emir verdi.
Meğer ceüsd çelebiler evvelden hâzır imiş. Bir kere İbrahim Paşa'nm sadâsır» [sesim] işittim:
"Ne durursuz hey adamlar!" dedi. Bir de reisin sedasını [sesimi işittim:
"•Devletlû! Beni kati edersin, gam değil; bir ihtiyar idim. Amma İbrahim oglu-
SEYAHATNAME
ficinde} gtbu hlsri olup [imrenme oluşup) bu ibrahim Paşayı kati eder* dedim. Kirle güne kalmayıp âhir-f kar fişin sonunda] maktul oldular {öldürüldüler). Ruh-Ianyçin Fatiha okuyalım.
(Seyahatname, c. 6, s. 330 - 333)
rl02. BÎR TEDBİRSİZLİK YÜZÜNDEN Vyw Kalesi otuz yedi gün suren kuşatmadan sonra 24 Eylül 1663 güntt "vere"yte Os-manblara teslim oldu. Hemen kalenin onarılmasına başlandı. Kalenin hendekleri* ne doldurulmuş olan topraklar temizlendiği gibi, hendeklerin derinliği eskisinden be} adam boyu daha fazla kazıldı. Çıkan bütün toprak kalenin dışındaki sahrada yer alan çukurlara doldurularak buralar düzlcjtirildi. Bundan sonra da Uyvar'ın yakınlarındaki kaleler re palankalar birer birer ele geçirildi. Evliya Çelebi de bu çatışmalardan kimilerine karıldı. Bu arada, *Uyvar Kalesinin onarımı sırasında korkunç bir olayın ortasında kaldı. (Nö)
0u otlağa pktf. - Gürcü Pasa bir aminde kalıyor. ~ Kethüda ile yolda. — Kethüda da rahata çekiliyor. — Karakolun asker etrafa dağılıyor. — ileri gelenler uykuya varıyorlar. — Buğday ir arpalar torbalara dolduruluyor. — Birkaç da kaz ve tavuk. — "Aman şurada elenmiş un, beyaz bal par.". - Kontran Kalesi'naat yükselen barut dumanı. — Tahıl toplayan asker arasında kopan "Allah Allah' haykırışı. - Herkes baş ve can derdine düşüyor. - Alınan erzak bırakılıyor. — Seyfi'nin başına gelenler. - Evliya'ntn atı yaralanıyor. — "Aman ağa, beni düşman dinde bırakma!" - Ama ne çare!... — Eşten, kardeşten aziz at. — Tatar askeri imdada yetişiyor ama, ilk tüftnk ve tep ateşi üzerine kaçıyor. — Mahşer günü gibi. — Batağa saldırış. - Selamete erince hatıra gelen mal kaygılan. — At yavaşlamaya başlıyor. — Orman içinden çıkan yaralılar. - Dikkat!.. Adamı atından yıkıp ala binip kaçarlar. — Geriden imdat geliyor. - Evliya'ya gönderilen armağanlar.
•üyvar Kafesi [Kalesi] ta'mir ve termîm olunurken [onanlırken] hakirin ve at-larurun zahiresi kalmayıp bir yevm-i menhusta [uğursuz bir günde] Gürcü Mehmed Paşa'nm mutasarrıf olduğu Haleb alayıyla *Komran Kafesi altına ota otluğa ve zahireye gidip cünûd-i muvahhidme [İslam askerine] talîa-i asker [asker öncüsü] olduk. On bin aded asker ile * mehterhaneyi döverek Kaf e-i *Uyvar altından *Komran'a revân olduk [yola koyulduk]. Hakir dahi iki aded *seyishâne, dört at ve dön aded •gulâmlanmla giderken yolumuz ûzre meks eden [oturanj * Eflâk, *Bogdân ve *Ta.
678
"AVARE YILLAR"
p dahi yirmi bin aded asker ve beş bin esb-süvte lata binmişi -galam cem
ı»{j,opI»roP}- bu deriMİ asker hakîri görünce "Fırsat ganimettir" diye curnk bik-^^ntrnal gelip nehr-i -Nura [NİtraIrmağı} kenarıyla dön saat gittikte hemen / ö jrfehmed Paşa nehr-i »Nura kenarında bir hıyâbân çemenhuanda atından inip ö^dftsına * sancak ve bayrağı ve •mehterhanesini vererek
'^¦Yarın siz gidin" dedi. Kendisi o mesirede kaldı.
passız, bugsuz asker üç sâ'at daha *Komran tarafına sahra Içre revân olup

yypj, 'Komran Kalesi, Tuna Nehri içre bir *cezîre-i âbâdânda]şene\rniş bit a»] hey32 k^gU gibi nümâyân oldukta, Gürcü Paşa * Kethüdası da bir pûşte]\e-ûxr* atından inip, "mehterhanesini çalmadan fariğ oldu {vazgeçil], Cümle r . zır û zeber [altüst] olarak etraf û eknâfa [çevreye] 'karakollar kornadan ne-
• hah ly31 borusu] çalmaya başladıklannda cümle derinti asker mâr ü mür lytlan ^rmca] gibi taraf taraf perakende ve perişan [dağıldılar] oldular. Ota otluğa g>-v jjye câbecâ lyer yer] kurayı [köyleri] nehb ü gâret etmeye lyagmalamaya],
,j ganâim [doyumluk] almaya, mahsulât lûrûnler] vermeye mukayyed olduk* da [çabaladıklarında] * kethüda bir sâ'at geride kalıp askere dide-bânlık Igpzcfc-ferlerdi.
Burada hakir, *gulâmlanm ve refiklerimle [arkadaşlarımla] bir mamur Işend*
•] köye girip, vâfir [pek çok] yulaf ve buğday ve arpa bulup fil-hâl Ihernenl tor-
doldurduk. Buğdayları *seyishânelere doldurduktan sonra birkaç kaz ve la-^Itdahi cem' eyledik [topladık]. Yola revân olmak Ikoyulmak] sadedinde iken ini-cindeyken] Seyfi nâm *memlûküm:
"'Ağa, şurada vâfir elenmiş beyaz un var ve fıçılarda beyaz bal var; onlardan jjjhi alalım, orduya dahi götürelim" diyerek derhâl bir hanenin çitten örülmüş haricen içeri girip bal ve yağı tahsil ederken [alırken] hakir *Komran KaVesiYıden jjjr bârûd-i siyah [siyah barut] alevi nümâyân olduğunu [göründüğünü] görüp dedim ki:
'Bre oğlan! Tez bak! Kaf eden bârüd alâmeti ettiler [işareti yaptılar], bu hayr işâ-ttt değildir."
Hemen geride olan paşa * kethüdası tarafından ve zahire cem' eden [toplayan] asker içinden bir sadâ-yi "Allah Allah!" [Allah Allah sesi] ile mabeynimizde (aramızda] bir vaveyla [çığlık] kopunca asker-i İslâm [İslam askeri] içinde bir kılıç itası, bir tüfenk patırtısı sadâ-yi ra'd-vâr (gök gürültüsü gibi ses] gür gûr gürleydi, herkes cân ve baş derdine düştü.
Hakir Kal'e-i *Komran ile * serdârımız «kethüdasının cenk ettikleri yerin or-
679
SEYAHATNAME
tasmda (çaldım. Meğer hakir hayli ileri gitmişim!
"Bre oğlan! Yağdan baldan geçtik. Bre çık, canımızı kurtaralım!" dediğimde bizim girer ettiğimiz [yağmaladığımız] köyün ardından tarafa yedi aded haçlı bayrak Be bta aded düşman zahir olunca /görününce] ol an hakir tîg-i berran [keskin kılıç] olup. *scyishâncnin iplerine kılıç vurup, cümle yükleri bırakarak *seyishâneyi de
ryedeğime aldım. Üd *gulârmm da atlar üzre hazırlandı. "Bre Seyfî oğlan! Bre düşman bastı! Bre evden taşra çak!" deyince, hemen düşman ardanızı alıp köye yaklaştılar. Derhâl Seyfî *guldm taşra çıkmak üzre geldi. Bir şahbaz fyûrckti) ve tüvânâ [güçlü) babayiğitti. Şalvarının İki ceplerini gûna-gün fçesâ çeşit] kelepir eşya ile doldurmuş. Evin çıt avlusundan tırmaşıp taşra çıkayım derken fakir *gulâmm şalvarı çit avlunun kazığına dolaşıp asılı kaldı. Biçâre Izavaüı] güç île halâs olup [güçlükle kurtulup] atına binerken düşman bizi çevirdi ve nicesi köye girdi.
Hemen bu mahalde gördüm İd, iki aded *kölem atlarıyla geriye bizim askere doğru firar edip fkaçıpj, hakir at üzre yalnız kaldım. Seyfî *gulâmımı atlandırmaya çalışırdım.
On aded düşman hemen bizi görüp Üzerimize at sürerek birkaç kurşun atıp Macarca: "Ey beşte felek kurâfye" diye hakirin üzerine at kopardılar. Hakîr dahi Allah'a sığınıp bunlara bir kol tüfeği aup, birini kafası üzre düşürdüm. Hemen "lîr-keşime dahi el erdirdiğimde düşman, arkadaşları üzre gitmişlerdi. Hakîr Seyfî *gu-lâmımın yanına vardım. Meğer atı kurşun ile mecruh olmuş [yaralanmış]. Gördüm id düşman oğlanı kovarak üzerime doğru getirdiler. Bizim askerden de on aded yiğitler bize imdada gelip, düşman ile allak bullak cenkte iken hakîr bizim *seyis-hâneyi Seyfî *gulâma götürüp "Oğlan, şu seyishâneye bin!" dedim. Bî-çâre, piyade olup düşmandan henüz rehâ bulmuş [kurtulmuş] ve segirte segirte bîtâb ü bî-mecâl [bilicin ve güçsüz] kalmış. Fakir *gulâm, ipleri kesilmiş semer kayışına yapışıp suvar olayım [bineyim/ derken semer atın kamı altına gelip oğlan *seyishâneden zîr û zeber [tepetakla] oldu. On, on beş düşman gelip oğlanı bastırdılar. Yirmi adedi ha-Jdri bir tarafa kıstırdılar. Dört taraftan kurşun atmaya başladılar, Hamd-i Huda [Tanrı'ya şükür] bir yerime isabet etmedi. Amma, *ibtidâ-yi cenkte atımı kurşun ile vurarak zahm-dâredip (yaraJayıpJ kaçan [ne zaman] ki at serilmeye başladı, dünyâ başıma dar oldu. Âhirû'l-emr [işin sonunda] gördüm ki iş işten geçti. Meydân-i arbedede fçanşma alanında] bize imdada gelen yiğit yirmi olup, yirmisi de şerbet-i mevti [ölüm şerbetini] içti. Cevânib ve etrafıma [yanlanma ve çevreme] baktım, gözüm dünyayı görmez oldu.
680
"AVARE YİLLAR"
«İl [soylu] ve pak [temiz] bir mu'teber at idi, Bu eşmede [sürüşte!, kar-jf0 aziz atcagızımla giderken gördüm ki, kurşun yarasından kan Geyhun-vâr oluy01- (Ceyhun İrmağı gibi akıyor], derhâl koynumdan *makramayı çıkanp fAtt [parca^ ederek atm cerihası [yarası] yerine soktum, hamd-İ Hudâ [Tann'ya ^] derhâl kan sükûnet buldu [dindi]. Amma sağ tarafımdan elli kadar düşman, ^ klany*3 nümâyân oldu [göründü) ve beni

kovarak bir tüfenk *mcnzUi yakın ^ttemen derünüma bir ilham iâyıh olup [içime bir esin doğup] dcrûn-i dilden öldenl, cân ü gönülden "İlahî [Tanrım!, cemî' halkın mabudusun [taptığısın1,, 5igmınm" diye bir teveccüh-i tâmm ederek [bütünüyle yönelerekl ol ân var bâzüya getirdim ve "İlahî, bu *meydân-i ma'rekede [savaş alanında] hezâr]prce| şiddet ve su'übet ile [sertlik ve güçlükle] varta-i helakten [ölüm tehlike-^jgn] 'serhad-hâneye [sınır evine] bu abd-i kemlerini irgür [eriştir]" diye zahm-^r lyaralı) atıma teklîf-i mâlâyutâklar [dayanılmaz öneriler] ile ibrâm-i tâmm edip (^bildiğine zorlayıp] hamd-i Hudâ askerin germâgerm [pek kızışarak] cenk eyle-0 meydânı ma'rekeye [savaştığı savaş alamnal geldim, arnmâ asıl ateşti savaş içi-ju henüz girmedim. Meğer asıl cenk burada imiş. Taraf taraf düşmanın İmdadı gel-ve bizim asker bozulup gitmekte!... Hikmet-i Hudâ, o ân * Tatar askeri yetişip düşmana bir yaylım tîr-bârân [ok yağmuru] attırdı. Beri tarafta da bizim münhezim olmuş [bozulmuş] asker "Allah! alllb!" diye hücum edip, tarfatul-ayn içre [göz açıp kapaymeaya dek] üç bin düşmanı hâk-i helake [ölüm toprağına] serdiler. Bu gazada nice nâmdâr dilâverân jfigiderj var iken, düşmanın *Komran Kal'esi tarafından bir dirahtistân [ağaçlık] hıyâbân [büyük yol] içre yetmiş aded hâclı (haçlı] bayraklar nümâyân olunca [görününce] biz askerimiz içindeki »Boğdân ve »Eflâk askerini bir tarafa «karakola ta'yîn flkrekâsûde-hâl [rahat olarak] durduk. 'Karakollanmız düşrnan askerini görünce

681

havüyfc yine *Örkeşe el atıp bir ok fırlatarak at boynuna düşüp doludizgin ferken [giderken] memlûkümün yanına uğradım. Hakir kaçarken fakir ^ -Aman *aga, beni düşman elinde bırakmal* dîye bir kere derûn-l düden

,f^e(i\ bir ah-i ciger-sûz [ciğer yakan bir ah] çekti İd hâline ciğerim pflrc pâre parpJİ 0,t*u- A-mma ne Çâre! Düşman etrafımızı alıp beni de diri diri esir et-

pfif ki, bir hayli mesafe ve meydanda düşman yok ve ol taraf asker-1 İslâm ^{ceri] olmakla bir kere oraya at bırakıp ra'd-vâr [gök gürültüsü gibil (J*^ u firara kadem bastım.

*• "Bre babam hımış eko [yavaşlamair dedim. Amma sabâ-reftâr lyel gı-

SEYAHATNAME

firar edip (kaçıp), düşman-ı hllckâra (hileci düşmana] fürceier {gedikler) verildi. Dusman 'Tatar ûxre bir yaydım top ve tûienk attı. 'Tatar kavmi ise top ve tufenk çenginden hazz eyteraedıginden [hoşlanmadığından) karan firara tebdil edip [durmayı kaçmaya çeviripJ *Estergon canibine {yönüne J gittiler. Düşman şirtnlenip [şmtanpj bizim ota otluğa gelen "harbende-gân "gulâm Ûzre güruh güruh İbölük bölük) hücum eylediler. Bir saatten ziyade bu vadi-i pür-melâmetıe [kınama dolu bu koyakta) eeng-i azîm [büyük savaş] olup, ahini'I-emr {işin sonunda] nice yüz ga-ziyan (gazileri şerhet-ı şahadeti [şehitlik şerbetini] nûş eylediler [içtiler].

Bu esnada düşman Gürcü Mehmed Faşa 'Kethüdası Ûzre bir kere at bırakıp, bir yaylım top ve tûienk atıp hücum edince, cümle Gürcülü ve "sekbanları davul, zurna ve bayrağı bırakıp "Uyvar'a doğru firar ettiler. Amma bu hakir bir alay atlan kalmış fakirlerle geri kalıp, bu ahvai-i pür-meiâli [İçler acısı durumları] gördüğümde, kemtere [değersize (- bana)} öyle bir havf ü haşyet [korku] târi oldu [geliverdi! ki "Ayâ [acaba], bu 'meydân-i neberdde [bu savaş alanında] câm-i şahadeti nûş edebilir miyiz [şehitlik kadehim içebilir miyiz}? Yoksa selâmetle 'Uyvar'a çıkabilir miyiz?" diye can başıma sıçradı. Münhezim ve perişan olan [bozguna uğrayan ve dağılanj askerle ale'l-ıitifâk [oybirliğiylej, perişân-hâl [acınacak durumda] ve mağmum [üzüntülüj, diger-gûn ahvâl [durumları tersine dönmüş] kimselerle bir yere cem' olup [toplanıp], birbirimizi çiğneyerek kaçmaya başladık.

Meydan rûz-i mahşerden [mahşer gününden] nümûne-nümâ idi [örnek verirdi]. Atından tekerlenen yerde zîr û zeber [tepetakla] olup kalırdı. Biz bu hâi-i digergünu [başkaİaşmış durumu] çekerken, sol cârûbimizdeki [yanımızdaki] ormanlar içinden bir sürü Macar kadanası yaya ve atlısı dincâdinç [capcanlı] üzerimize hücum edip, perişan olmuş askerimizi gûyâ [sanki] bir dâm-i belâya [bela tuzağına] daha giriftar eyledi [yakalattı j. HaJdr "Emîr AJlâhındır, kazaya rızâ!" deyip, her birimiz birer canibe [yana] fi. râr ettiğimizde [kaçtığımızda], bu kemter dahi sol canibde nehr-i VagVJan [Vag Irmağından] azmış bir azmak ve sazlıkh batak ve çıtak içine bir kere at bıraktım. Atımla o batağa dalınca aklım başımdan gidip serâsime kaldım [sersemledim] ve atımla tâ kulağına kadar gark-âb oldum [suya battımJ. Hemen bir kere akımdaki atıma sehl [azıcıkj vurup, at su içinde şinâverlik [yüzücülük] ederken geride kalan düşman hakire kurşunu bârân-i la'net [ilenç yağmuru] gibi yağdırdılar. Hamd ol Hâhz (koruyucu] Allah'a ki, bu hâfız-i Kur'ân [Kuran hafızı] olan hakiri hıfz edip

' Vag/vah Irmağı: Nitra Irmağı'yla birlikte Komran Kalesi Önünde birleşip Tuna'ya akan u. mak. -NÛ.

682

AVARE YİLLAR"

bir zarar îrfts ettirmedi idegdlrmedtl. fcC*11 . flordum ki, atumn ayaklan yere değdi. Ol ân merdüm-i dldelerim csk-l ^T^yinla pür oldu Igöz bebeklerim kanlı gozyaşlarunla doldu]. Hemen ol ân yag'«ı IVag Irmagı'nml karşı canibine (yakasına] çikugtmı bilip bir teveccühle* ederek (Tann'ya tam yönelerek] dedim ki: * ltftf (Tannm], havi ve kuvvet ve kudret ve nustei Igûç kuvvet ve üstünlük] te>

gu taşıdığım Kur'ân-i Azim'i düşmana rvâsîb ve beni sevmediklerime *csır ttme. Bu varta-i kübrûda [büyük tehlikede] mürg-i câm [can kuşunu] kaics-l |ten kafesinden] uçurmadan maskıt-l re'sime Idogdugum yete\ salim ve
vâsıl eyle l esenlikle ve doyumlukla ulaştır]" diye o çemen-zar Vıâmûnda IçV
ovada] serseri gezip durdum.
^jüntnâ yine karşı ma'rekeden Isavaştan] lülenk sadâlan [sesleri] gcfttdi. Av* 1^1 ne canibe [yana] gitsem diye hkr ederken Idüşünürken], UraU şimalden Iku-^f yönünden] on pâre * balyemez top atıldı. Bildim ki •Uyvar'dandut. Vtemen ^jjjmacân katıldı, O top sadâsı [sesi] gelen tarafa bl-bâk ve bi-pervâ lkorkusuzca\ ^jken hâüra nice tasavvurât [tasanlar] hutur edip Igelip], henüz can kunarma-un ıccemmülât-i eşkâl [eşyalardaki değerli parçalar], *esir (tutsakl olan *guUman
perişan
hâl [durundan perişan köleler], dört aded esb-i kühcylân endişeleri [Vû-
l^jann kaygılan] câygir-i zamîr-i tama'-kânm [açgözlü içimin merkezi] oldu, rlaldr bu tasavvurda iken esb-i sabâ-sür'atim [sabah yeli gibi hızlı atım] zahm-0û [yaralı] olduğundan gitgide bî-mecâl Igûçsüz] kalarak bafitfl-haTeke olmaya pstltii ağırlaşmaya] başladı. Henüz canım başıma çıkıp atımın zahmı [yarası] gu-4 [sanki] ciğerimin başına işledi. Böyle ciğer dağlı [yaralı] ve inkisar-i hatır [gönül unjdıgı] ile nereye gideceğimi ve ne hâle geleceğimi hkr ile Idûşûnerekl evrad û g^nma [Kuran'dan seçme bölümler ve dualarıma] mukayyed olup [özen gösterip] ferdim. Nihayet gülistan ve nahlistân ve bâğistân [güllük, fidanlık, bağlık) nehr-Vag-i kebîr kenânna (büyük Vag Irmağı kıyısına] geldik. Karşı tarafa baktım. Ba-dat-i can [yürek rahatlığı] buldum, atımı altımda zabt edemedim [tutmadım], bîr pertfb ederek [seğirterek] hamiş [yavaş] atım kendisini suya vurdu, karşı cezireye (adaya) çıktım.
Hemen hakir dalkılıç olup, bir ser-âmed luzun] meşe dalım keserek dallarım budayıp mızrak gibi ele alarak "Bi-smi'üah" diye atım [anım] suya vurdum. Hakka b [doğrusu], derince imiş... Amma ağaç ile yokiayıp bi-hamd« ITann'rutı yardımıyia] selâmetle [esenlikle] karşıya geçtim.
Allah'a hamd ederek [şükrederek] cânib-ı "Uyvar'a [Uyvar yönüne] doğru revân
683
¦
ohıp {yola düşüp) giderken meğer bu taraflarda orman içre bizim münhezim olmuş [bozguna uğramış] adamlar hakiri görüp "Yoldaş, geride düşman var mı?" diye sorduklarında hakir "Bir şey yoktur" dedim. Hemen, ormanlar içre pinhftn olmuş (gizlenmiş] adamların cümlesi [hepsi] mecruh [yaralı], 'meydân-i muhabbete çıkıp nice piyade [yaya], bî-çâre [zavalili ve âvâreler [boş gezenler] yanıma gelmek isterlerdi. Amma asla yanıma uğratmadım; zîrâ, nice kere olmuştur ki hasta ve mecruh [yaralı] kılıklı adamlar adamı atından yıkıp ata binerek firar ederler [kaçarlar]. Çünkü atalarımız, "At binenin, kılıç kuşananın!" demişlerdir. Amma bazı yaralılara "Gayret eyleyin şahbazlarım!" diye tesellî-i hatır vererek [gönüllerini avutarak] sergüzeşt ve serencâmımızı [basımızdan geçenleri] biribirle-runize nakl ederdik (aktarırdık].
üeri geri bakarak giderken bizim mukaddema [daha önce] firar eden [kaçan] •Tatar askerinden iki bin mikdârı çatal [yedek] atlı "Tatar dostlarımız gelip yetiştiler. Hakir cümlesine rica ederek asker-i islâm'ın [islâm askerimn] mecruh [yarak] oianlannı cümle boş atlarına bindirip, cümle kuş kol yedekler olup cümle altı yüzden mütecaviz [fazla] mecruh [yaralı] ve maksûrü'l-bâl [kanadı kmk] ve bî-mecâl (güçsüz] yiğitler adar ûzre huzur ile giderken, kâmil [tam] iki sâ'at yer gidip câbecâ [yer yer] şehîdîerimiz başsız ve zekerlerinin [cinsel örgerderinin] sünnet yeri ve nâ-hunlan [tırnaklan] kesilmiş.
Bu taraflarda nice ırıex3ühlar [yaralılar] gelip cümlesi [hepsi] *Tatar atlanna bindirip giderken on bin kadar salt ve çatal [yedek] atlı adamlar bizim münhezim olup [bozguna uğrayıp) tartaklanmış olduğumuz cenge [savaşa] henüz imdada giderler.
Anlar [onlar] bizden savaş ahvâlini su'âl ettiler [durumunu sordular]. Biz de ka-zjyye-i macerayı [serüven konusunu] bir bir nakl ettiğimizde [aktardığımızda], Allah onlardan ve *serdârlan Sührâb Mehmed Paşa'dan razı ola, bu sahrada ne kadar şühedâ [şehitler] varsa cümlesini bir yere cem' edip [toplayıp] iki azîm [büyük] çukur kazıp şühedânın namâzlannı kılarak cenk mahallinde defn eylediler [gömdüler].
Elhamdülillah [Tann'ya şükür], *sadr-i a'zam ordusuna sıhhat ile [sağlıkla] dâhil olduk. Cenâb-i Allah'a bin hamd û senalar ettim. Ba'dehû [ondan sonra] ordudaki veİmi'metim efendilerimiz ahvâl-i perişanımızı [perişan durumumuzu] işitip bu hakire beş yerden beş re's küheylân atlar, üç aded Macar esîri *gulâmlar ile hedâyâ ve nice gûna [çeşit] ihsan ve inamlar geldi. Üçüncü günü mukaddema [daha önce] cenk ctligûniz mahalde firar eden *kölelerirnizin ikisi dahi atlan ve bisâtlanyla [takım-
684
-AVARE YILLAR*
k.|ak münhezim olan [bozguna uğrayan] Gürcü Mehmed Paşa "teıhüdâsmdan
;r. Hamd-i Hudâ [Tann'ya şükür] memlüklerime yine mâlik oldum.
¦\0

(Seyahatname, c. 6, s. 358-364)

103. DEMİRKAZIK SEFERİ

jMtr seferinin başarıyla sona ermesi ve yöredeki kalelerin ele geçirilmesinden «m» ^ sefer mevsimi geçmiş olduğundan sadrazamın komutasındaki ordu 3 Aralık l663't* Belgrad Kışlağı'na çekildi-, büyük bir bölümü de kışlamak üstte bask» yöreler* gönderildi. Ancak bundan yararlanmak isteyen düşman güçleri bo| durmadılar. AfUJturya ordusu komutanı Kont Wolf von Hohenlohe ile Hırvatistan *Banı Zeri-pogiu (Zrinyi), elli bin kişilik orduyla yola çıktı ve önüne gelen kaleleri kuşatmaya, ele geçirmeye başladı. Serhat kalelerinden "kan ile yazılmış ve âteş ile delik delik edilmiş" mektuplar birbirini izledi; hepsi de yardım istiyordu. Sadrazam durumun ağırlığım anlayarak Belgrad'da kalan on bin kişilik kuvvetle yola çıktı. Eo zorin loşlardan birine rastlayan bu sefer, çadırların tahta kazıklarının toprağa i'l-meme-<ioden ötürü demir kazıklar kullanıldığından "Demirkazık Seferi" diye anılır. (NO)_

Çffhat katilerinden kanla yazılmış ve ateşle delik delik edilmiş mektuplar geliyor. - Kff gga... - Tuğlar saray avlusuna çıkarılıyor. - Çadır kazıklan yere geçmiyor. - Demir katık' fa yaptırılıyor. — Çadırlar şidetli yelden havaya uçuyor. — Soğuktan güzleri kor olan, att\ tytnda donanlar. — Bu durumda bile kara hırsızlar if başında. - Külli haberler ardı ma gtli-p. - Kanije kurtarılıyor. - Düşman kaçıyor. - Kefeli Bekir Paşa sefere geç geldiğinden ba\t kiil'ryor. - Belgrad Kışlağı'na dönüş. — Serhatlerden kütü haberler. ~ Büyük bir dU\man küvetinin Kanije üzerine gelmesi haberi. - Ramazan günü yarıda bozdurulan oruç. - Evliya, fttrstk sancağında Siihrap Paşa'ya gönderiliyor. - Hersek yolunda. - Noveliltr. - Stihrap paşdnm hediyeleri. - Evliya, Dubravenedik yolunda. - Islana Köprüsü ve Kalesi. - Karani't* na'da. - Tauna karşı sirke. — Dubravenedik!iler. - incil'i Latince'ye çevirmişler. - Kitapları Latince. - Tarih kitapları yani işsiz olsun diye sansürden geçiriliyor. - Gere yartst alay ve iplik.

1074 senesi recebü'l-ferdinin gurresinde [birinci gününde (= 29 Ocak 1664'le)] ve şiddet-i şitânın [kışın sertliğinin] zemherîrinde [karakışında] cihanı [dünyayı] kar rahmeti kaplayıp, bir kimsenin kapısından taşra çıkmaya iktidarı [gücü] ol-

madiği günlerde "sadr-i azama •Kanije Valisi Yenter Hasan Paşa'dan; 'ZJgetvar, Bo-bo/ca,; Brczensc/ Saklofça. Alpoca Kal e [kalej ağalarından; *Ösek, Mohaç,1 *Pe-çuy, Segesar. Simoniome4 Beyinden ve daha nice kıla'dan [kalelerden] feryadcıiar gcitp, kan ile yazılmış ve ateş ile delik delik edilmiş mekruhlar yetişince hemen o âsâ/-i difîr [yiğit sadrazam] şiddet-1 şitâda tuğlan saray avlusuna çıkarıp, Belgrad hçxt nâduVr nıdâ etti (tellallar bağırdı) ve kışlada olan vüzerâ ve "ümerâ ve *mîr-i miranla ra birer evamir-i şerife gidip cümlesi perakende ve perişan oldular.

Şehri Belgrad içre erbâb-İ dîvandan, mevcüd kapı kullarından ve 'vezir ağalarından on bin kadar asker bulunup, cümlemiz Belgrad'dan "Demirkazık Seferi'ne âlâm ve şedâid (acılar ve sıkıntılar] çekerek revân olduk [yola koyulduk].

O kış kıyamette * sadr-i azam Belgrad'da mevcüd on bin asker İle sancag-i Re-sûl-İ mûbîni [peygamber sancağım] açıp, bir alay ile çıkarak Sava5 üzerindeki köprüyü geçti Sahra-yı Zemin'den ['Zemun Sahrâsı'ndan] beş karış kar Ûzre asker-i âciz [gücü yetmez asker] 'çadır kurmaya ne kadar cehd ettilerse [çabaladılarsa] sahrasının zemini buz tutup güya [sanki] pulâd-i Nahşıvânî [Nahçıvan çeliği gibi) olarak kazık geçmez oldu.

Asker bu sahrada atı elinde, *hayme ve *hargâhı Önünde, berk-i hazân [güz yaprağı] gibi tir tir titreyip, nice bin benîâdem [kişioğlu], hususa [özellikle] sureta be-nîâdem [görünüşte kişioğlu] olan tiryâkîler cân-i azizlerinden bizar oldular [sevgili canlanndan bıktılar]. Amma nice iş görmüş geçirmiş merdân-i meydân [alan erleri] garâr ve bâr-i sakillerini etraflarına [çuvallarım ve ağır yüklerini çevrelerine] dizip, çevresine 'Kaymeler kurarak, tmablan [çadır iplerini] garârlara [çuvallara] bağladılar ve böylece nice 'çadırlar kurdular. Amma atların kazıklan yere geçmediğinden cümle [hepsi] âlera-i hayrette kalıp [herkes şaşınp] atlar sahrada kar üzrc serseri gezerlerdi.

Hemen *sadr-i a'zam cebehâne-i padîsâhîden demir kazıklar getirtip, Belgrad de-

1 Bobofça/Babofca/Boboçka: Macaristan'da Zigetvar'ın 40 km batısında bir kent ve kale, Ba-bocsa. -NÛ.

2 Brezetıse/Berzence: Macaristan'da Zigetvar'ın 105 km kuzeybatısında kent ve kale, Berzen-ce.-NÛ. Mohaç; Macaristan'da Peçuy*un (Pecs) 36 km güneydoğusunda Tuna kıyısındaki kent ve kale, Mohûcs. Kanuni Sultan Süleyman'ın 29 Ağustos 1526'da Macar ordularını yenerek Macaristan'ı ele geçirdiği yer. ~NÖ. Şimomome: Macaristan'da Budapeşte'nin 75 km güneybatısında kent ve kale, Simontom-ya.-NÛ.

Bkt607.s.,l.not,

de kazıklar ısmarlattı. -Vezir ve nice erbâb-i divânın *haymclcrim de-jjr altlarla kurdular.

^tifi*'HudS berhûrdar eyleye lTann gûÇİü kılsml, hakirin -gulâmlan iş gör-dcvr-i neberd [savaş demi] geçirmiş olduklarından ol ân âteş yakıp, tencere
^pt eriterek kaynar su olunca nice yerlere döküp yer yumuşak olunca hemen o iC* j[C kazıklan kakarak atlan bağladılar ve her atın basma saman asıp, kurduktan da A'râTa1 girer gibi girdiler. Bu hali şâir *a'yân görüp onlar da kaynar su-
. kaziS1 Çakıp *hayme kurdular.
,jûjrskullukçu *huddâmm [hizmetlilerin] bu seferde çektiği ta'b ü şedâidi tezi-jçnc ü a'nâyı [dert ve sıkıntıyı] Allah bilir, '^je's-sabah bu vâdîden kalkıldı. Kazıklar yerinden çıkmayıp ve çıkarmaya n|arın da demir kazıklan kırıldı. 'Haymeleri kat kat dûremeyip, her 'cadın
btıuş fe?bi kaskatı 'seyishâne ve barhânelere tahmil edip lyükleyip], el ayak uz-^ötnüdau kaldı. 'Mehterlerin boru ve zuma çalmaya iktidârlan kalmayıp, nice - ordu yerinde kaldı. Kimi piyade kimi atlı gidip kar da henüz aram etme-Agn [dinmediğinden], o şiddet-i baran ve şitâda [zorlu yağış ve kışla] envaM el çekerek üç sâ'atte Kuyulu *Menzili'ne geldi. Bu 'menzilde de kazıklar yete eğinden müverrihîn-i Osmâniyye (Osmanlı tarihçileri] bu sefere "Demir-f^j, geçmez seferi" dediler. O gece çekilen soğuk azâb-i elimi lacı işkencesi] hiçbir ^jhte çekilmemiş ve görülmemiştir.
Buradan kalkıp ûslûb-i sabık üzre leskisi gibi] beş sâ'at kar üzre gidip Yaıka »MenziU'ne geldik. Bu * menzilde bir tipi, bir çığ, bir burma savruntu ile rih-i azîm rfbâd-i sarsar [büyük, zorlu ve soğuk yel] esip ne *hayme ve ne *hargâh yerinde Cayarak cümle berhava olarak [uçarak] herkes ulnna IVilâhi..." ayetini tilavete (okumaya] başladı. Bu sele [kar] cemi' [bütün] develeri yıkıp, at ve katıdan birbiri-£ tatmakla bu hâmûnda [ovada] devâbb [hayvanlar] serseri gezer ve *huddâm cân-Ijnndan bizar olurlardı [bıkarlardı].
Ne hâl ise, bugün de böyle geçip, o gece beri [kari belası sabaha kadar dinme-diginden, herkes *haymesinde ve garân [çuvalı] dibinde yağmurluğunu giyip bü-zülmûş yatarlarken msfu'l-leylde [geceyansmda] bir rüzgâr esip cümle at ve katır-bn târömâr [dağıtıp], nice garib adamlar soğuktan kırılıp donakalmışlar ve nice kra hırsızlar [gece hırsızlan] "çadırları yarmışlar ve garârlanyla yükleri alıp gtl-
! s., 1. not.
1 te-167. s., 1. not.

misler.
AİE'$-sabah haşr ü neşrdcn [kıyamet gününden] bir gün olup vaveyla üe , halden kalkarak altj sâatt e Metrofçaya1 geldik. Askere konaklar verilin lwı '
çaya1 geldik. Askere konaklar verilip V nete girmişe döndüler. Burada üç gün tekâûd {oturma} •ferman olundu. Art^ adamlar bu şehrin hanelerinde alev alev âteş yakarak âteş başında gözleri a'»^ \
oldu ve niceleri de o kadar soğuk çekmişken âteş başında donakaldı. ^ı)
Huda (Tannl, bu şehrin halkının âbâ vü ecdadına (babalanna ve atalar^ met edip kendilere]kendilerine] sa'âdet-i dâreyn (iki dünya mutluluğu] m^ ede.' Cümle ahâîi-i "vilâyet (il halkı] on kadar evin ehl ü ayallerini Içohık lanm] bir eve koyup, harimlerini [harem dairelerini] bile guzât-i Müslitnîne jj^" gazilerine] kışla konak verip, kendileri ihtiyâr-i zahmet eylediler {zahmet ^ landüar]. Amma bu hakîr-i pür-taksir [çok kusurlu bu *kul] asla haneye girm ve •huddamlanmı âteş başına koymayıp, bir satıh [yüzeyi altında sakin 0j^^ [oturdum]. Atlarımı dahi ahıra koymayıp, hemen sallama yemlerini astln) canımızı besleyip sefer tedâriklerini gördüm.
Hamd-i Huda (Tann'ya şükür] dördüncü gün kar sükûnet bularak ldiner^ halkın yüzü sehl [azıcık] güldü. Bu *menzilde emr-i pâdişâhîler yazılıp *ösek\e ^ lan Gürcü Mehmcd Paşa *serdâr olarak Filibeli Mustafâ Paşa, Kaplan Paşa, İbrahim Paşa, *Kefeü Bekir Paşa, on *oda *yeniçeri, altı *oda *cebeci, beş *oda *ıopçu Mehmed Paşa ile 40.000 asker tayin olunup *Kanije, "Zigetvar ve o *serhaddeobjj kal'eierin imdadına revân oldular {gittiler].
Amma hikmet-i Hudâ bu mahalde *serhad beylerinden, *dizdâr ağalardan *[t, yâd-nâmeler gelip Sultân Süleyman merhumun bağırsak, ciğer ve kalb-i şeriflerinin türbesi île Bobofça, Prezense {Brezense, BerzenceJ, Şekşet karelerini, •Peçuy Kale. sinin taşrasını ve *Ösek Köprüsünü yakıp. Darda3 Kal'esini düşman aldığı ve hâk, *Peçuyun iç kalesini muhasara ederek (kuşatarak] dövdüğü haberi feryâdcılarla g». Ünce hemen *sadr-i a'zara, yarunda olan askeri de cümle *Ösek'teki Gürcü Mehmed Paşa'ya gönderip, artları sıra Sombor'da kışlayan 'Tatar Hânizâde Ahmed 'Giray
1 Metrofça/Meirorica/Mitroviça: Belgrad'm 70 km batısında, Sava İrmağının sol kıyısında bir kent ve kale. Günümüzde Sırbistan'daki Sremska Mitrovica. -NÖ. Kanuni Sultan Süleyman, Zigetvar kuşatması sırasında öldüğünde, ölümü gizli tutulmuş ve iç örgenleri eski Türk geleneğine göre Zigetvar'ın 2,5 km kuzeyindeki Tûrbek/Turbek'e gf> mülmüş; mumyalanan vücudu da sonradan istanbul'a götürülmüştür. Türbek'e bir türbe
yapılmışsa da zamanla yıkılan türbenin yerini bir kilise almıştır. -NÖ.

Bkz. 652. s., 1. not.
Sombor: Bu donemde Macaristan'da, ûsek'in 45 km kuzeydoğusunda kale ve kent. Günü-
-AVARE YILLAR*
Hana emr-i şerifler yazılıp 78.000 *Taiar ve yalı agasmı da 40.000 'Tatar üe •ösek'teki Gürcü Mehmed Paşa 'serdâr yanma me'mûr eyledi.
Cevânîb-i erbaadaki (dön yandaki] guzâta l gazilere] dahi mû'ekked emirlerle {birbirini pekiştiren buyruklarla] *sadr-i a'zam ağalan gitti. Beş günde Gürcü Mehmed Paşa'mn yanına 60.000 güzide Iseçme) Osmanlı askeri, 127.000 "Kırım askeriyle yalı Taıan askeri cem* olup (toplanıp], *Ösek Köprüsü ihrflk olunmuş iken (yakılmışken] cümle asker-i islâm Gürcü Mehmed Paşa ile * Kanije, *Ztgetvar vesâir diyar kılâ'mın (kalelerinin] imdadına teveccüh ettiklerinden {yöneldiklerinden" kutlar-i dûzah-karâr (durağı cehennem olan kâfirler] işi işitip, karan firara tebdil ile [durmayı kaçmaya çevirerek] •Peçuy'un taşra hisânndan çıkıp BoboİÇa, Preaens karelerini de bırakarak "Karüje ve * Zigetvar kal'eleri altından geçer ve kaça kaça nehr-i Morva [Morava İrmağı]1 kenarında Çeçkıvar Kal'esinde karâr eder. Gürcü Mehmed Paşa dahi bu kadar deryâ-misâl ideniz gibi] askerle düşmanı kovarak tâ •Kanije Kal'esi'ne vanp Yenter Hasan Paşa'ya bir *hU'at-i (âhire giydirerek "Kani-je'nin derûnuna [içine] 5.000 asker imdâd koyup kalenin zahire, mühimmat vt levazımını gördü. Andan (oradan] *Zigetvar'da meştâya {kışlamaya] karâr verip, cümle kılâ'a İkalelere] kifâye mikdâr [yeteri kadar] asker göndererek Süleyman Hân Türbesi kal'esini ve "Peçuy Kalesi'ni termîm ve ta'mîr ederken [onanrkenl * Kefeli Bekir Paşa pek geç geldikte "Niçin imdada geç geldin?" diye başını kesip *sadr-i a'zama arz eyledi.
Ve *Nitra Karesini de düşman zabt eylediğinden lele geçirdiğinden] Gürcü Paşa bu kale {kale] için Hüseyin Paşa'yı hilâf-i inhâ ve arz eyledi. Amma bu esnada Zeri-noglu ve Bekânoğlu fürce [fırsat] bulup asker-i İslâm * Zigetvar akında cem'iyyette iken nehr-i Drava'nın [Drava Irmağının]2 ve Lebova Kalesi tarafından on güzide {seçmel düşman gönderip, bu kere meramları üzTe *Ösek Köprüsû'nü ihrâk ettiği [yaktığı 1 ve Gürcü Mehmed Paşa'nm asker-i islâm ile "Zigetvar'da kaldığı haberi Mdrovica'da *sadr-i a'zama gelip, düşmanın Yeni Kale'ye firar ettiğinden mezkûr kaleleri dest-i a'dâdan [düşman elinden] halâs olduğuna [kunulduguna] cihât cihât hazzedip Jher bakımdan hoşlanıp], *vezîr lsmâ'il Paşa'yı *Ösek Köprüsû'nü müced-deden {yeniden] i'mâr etmeye me'mûr ederek Mohaç Beyl'ne de köprüler i'mâr etmek için * fermanlar gitti. Günden güne asker-i İslâm kışlalardan gelip * Kanije,
mûzde Sırbistan'daki Sombor/Zombor. -NÖ. 1 8te. 611. s., l.not.
• Avusiurya'nın Tirpl yöresinden çıkıp doğuya ve güneydoğuya akarak Hırvatistan'da Tu ra'ya kansan 815 km uzunluğundaki ırmak. Drava/Drau/Drave. -NÖ.

"Zıgetvar, 'Peçuy kafeinine tmdld gönderdi. Ba'dehû [bundan sonra î *sadr-i azam, Metrovica Kasabasından tekrar Belgrad Kışlası'na avdet eyledi [d öndü j. Evvela Mrtroviça'dan canib-i şarka (doguyaj giderek Parka •Menzili'ne geldik.
Ceküen azab-i elime (acı işkenceye] karşılık Cenâb-i Allan bir kuşâde [acık] hava-yi latif /güzel hava] verip cümle çektiğimiz rene û a'naian [sıkıntı ve eziyetleri 1 fera-mûş ettirdi [unutturdu). Bu hakir bu vadide "Inne meal usri yûsrâ"1 mazmun-i şerifini müşahede ettim {gözlemledim). C&nib-i şarka [doğuya] yine Serim Sahrası içinde sehi [azıcık] ŞUJ flaş) çekerek • Zem un Sahrası *nda "menzil aldık (konakladık). Hamd-i Huda (Tannya şükür) burada da hava kuşâde façık] olup mukaddema (daha önce/ 'Zemun Sahrası zemininde kalan demir kazıkların nicesi bulunup ve nice hırsızların sirkat eyledikleri [çaldıkları) mâl ve eşya alındı. Ba'dehû [bundan sonra) tekrar Kal'e-i Belgrad-i kaviyyü'l-bûnyâd [sağlam yapılmış Belgrad Kalesi] şehrine dihü ohp kamil [tam] ûç buçuk ay zevk u safâiar [eğlenceler] ile cümle *a'yân ve eşrafı ile cin sohbetleri ve Hüseyin Baykara fasıllan eyledik.
Ve böylece eyyim-1 şitâ [kış günleri] nıûrûr ederek [geçerek] bahar geldi. Hikmet-i Huda tekrar 'Kanije Kalesinde Yenter Hasan Paşa'dan, *Zigetvar Kalesi "ndekı Gùrcû Mehmed Paşadan, 'Budin'deki 'Serdâr Alî Paşa'dan, Nograd'daki3 Hansa Paşadan. Levé*KaksTnde Çatrapatra Mustafâ Paşa'dan cümle feryâdcılar gelip "Halâ 'Nemse 'Çasan yedi koldan üzerlerimize gelmek üzredir" diye kanlı kâğıtlar getirdiler. 0 anda 'Budin *Veâri Abaza Hüseyin Paşa dahi 'Uyvar'dan: "EJ-hûkmü [iflah [hüküm Tann'mndu*].' *Nitra Kalesi'ni düşman muhasara etti [kuşatü]. Biz de asker cern'ederek [toplayarak] Kal'e-i *Nitra imdadına yetiştiğimiz esnada, derûn-i hisarda [kale içinde] mahsur [kuşatılmış] olan guzât-i acul [ivecen gaziler] acele ederek Kal'e-i *Nitra'yı düşmana 'vire ile vererek hâlâ [şimdi] hepsi Kal'e-i *Uyvara gelmişlerdir. Pâdişâh sag olsun. Kal'e-i *Nitra'yı sultânımın *fer-mânıyla bu kulun feth etmiştim [ele geçirmiştim], inşâ'allâh efendimin eyyâm-i devletinde [döneminde] yine ben feth ederim. Hemen devletinde Kal'e-i *Uyvarı nu-hafaza edeler [etsinler]. Amma sultânım, Pujun tarafından birkaç diller tuttum;
1 Kuran, İnşirah suresi, 94/5: 'Güçlüğün yanı sıra bir kolaylık da vardır." -NÖ. f Bkzl95.s..l.aoL
3 Nograd: Macaristan'da Budapeşte'nin 45 km. Tuna kıyısının 10 km kuzeyinde kent ve kale.-NO.

4 Leve/Live: Macaristan'da Nitn'nm 40 km güneydoğusundaki JLeve Kent ve Kalesi. Günümüzde Slovakya'daki Levice. -NÖ.
690
"avare yıllar"
¦Çflsan'0111, K12 kralın, Danimarka Kralı'nm, Zerinogiu, Bekânoglu ve yedi [.pklcrin, on iki 'banın cümle 100.000 asker ile 'Kanije Kalesi ûzre gitme-IJff. ettiklerini ve dâr-i menhûslanndan [uğursuz yurtlanndan] leşker-i .jj askerJ ile 'Kanije üzerine gittiklerinin sıhhat (doğruluk! haberini i ^ 5tfi$nIin* bir ayak evvel 'Kanije Kalesi'ne 'Tatar askerini gönderip saadetle
ı&rü)1 üzerine azimet buyurasın ve Kal'e-i 'Uyvar'da bizi dahi hayır du-Jr fls etmeyesin [unutmayasın]" diye haber-i muvahhiş [ürkütücü haberi ge-d n ol an *sadr-i a'zam-i sâhib-kırân [her zaman başanlı sadrazam] * tuğlar 4 jtA resûlu'llâhı [peygamber sancağını] Belgrad saray avlusuna du'â ve sena ,f^' jo74 senesi ramazânımn 20'nci [16 Nisan 1664] günü cemi' ümmet-i »r _j'esâimü'd-dehr [oruçlu] iken iftar 'ferman olundu. Bu iftar tiryakilerin
f\\ a'zam yevm-i mezbûrda [anılan günde] Belgrad'dan Sava üzerindeki — ederek (köprüden geçerek] 'Zemun Sahrâsı'nda meks etti [kaldr1 *—
M ve
gön tekâûd 'ferman olundu. Cemi' 'eyâlet ve 'sancaklarda kışlada olan ' jîî^ ve *umerâya evâmir-i şerife [buyruklar] ile *kapıcıbaşılar dağılıp git-^¦it bi'z-zâl *sadr-i azam, 'Hersek Sancagı'na mutasarrıf olan r j^hmed Paşa'ya: "'Kanije imdadına gelmeyip 'Hersek Sancagı'nı bir hoş r ^edesin- Venedik'in *Kotor Kalesi'nden düşmana baş çıkartmayıp muhasara
patasın]!" diye emr-i şerifler vererek gönderdi. Hakir, *sadr-i a'zam *keı-^ dan Sührâb Mehmed Paşa'ya ve *vâlidesine mektûblar alıp gittim. *Sadr-i ^»Kanije imdadına revân oldu [yola koyuldu].
(Seyahatname, c. 6 , s. 407-413)
|jn2 halkı] Nova'lı3 elbisesi giyip başlarında kırmızı fes ve barata ve baldır-jp^k Cezayir *levendleri gibi gezerler, zîrâ cümlesi gemici ve *fırkatacılardır. U yine Boşnakça ve Lâtince söyleşirler. Cümlesi [hepsil hödü sötü bilmez
H
^607.s.. 1-not.
I;;,in: EÇ döneminde Hersek Sancağı'nda voyvodalık. Mostar*ın 50 km güneyinde, günüce Bosna-Hersek'teki Ljubinje. -NÖ.
Adriyatik Denizinde Dubrovnik'in 45 km güneyinde, Kotor Boğazının içinde stratejimi olan eski bir kent ve kale. Osmanlüar üe Venedikliler arasmda birkaç kez el i^irmiştir. EÇ döneminde Bosna Sancagı'na bağlı kaza. Günümüzde Karadağ'daki (Yu-j*)a)Herceg.Novi. -NO.
691
SEYAHATNAME
Harad-i Hudl Sührab Mehmed Paşa'yı bunda bulup bizi alay ile huzuruna çağırarak müşerref olduğumuzda dîvto-i pâdişâhı olup emr-i pâdişâhîler kıraat olundukta: **Ferroân padişahımın!" deyip •Kanije seferinden halâs olup (kurtulup). •Kotor Kafes* nmhafazasına me'raûr olduğuna cihan kadar hazz etti (hoşlandı] ve hakire bir zer-ender-zer (baştan aşağıya yaküzlı] *hil*at-i fâhıre giydirip, bir eyerli *Hersek atı ve bir *kese * kuruş ihsan edip ol ân "otağ ve çetr-i mûlemma'smı [alacak •çadmnıj kurarak "tuglannı çıkardı.
Hakire "abybeyi hanesini konak verip, ol ân "konakçı bir Frenk lâsmân •gulâm ile yirmi sahan gönderdi. Ve ales-seher fsabahleyin] Praçalı Mustafâ Paşa dahi gelip yine dîvân-t âsâf-ı Berehyâ1 olarak emr-i pâdişâhîler ile *sadr-i azam mektûblan ve İbrahim •Kethüda Efendimizin muhabbet-nâmeleri kıraat olunup I okunup], Praçalı Muştala Paşa hin dahi ma'1 omu oldu ve *Dubravenedik * hazînesinden verilmek ûzre Aç bin rüfenk-endâz yiğide Mustafâ Paşa pandorbaşı ta'yin edildiğinden [atandığından] ve "Rabe seferinden halâs olduğundan [kurtulduğundan] gûyâ (sanki] raks [dans] edip hakire o dahi bir *kese, bir at, bir Frenk "gulâmı ve bir kelb-i mu'al-fem {eğitilmiş köpek] tazı ve bir çapar zağar ihsan eyledi. (....)
Evliya, lobin'den ayrılarak 30 km güneyde Sührap Mehmet Paşa'nın bulunduğu Lubornir (günümüzde Sırbistan'daki Ljubomır) Sahrası'na gelir. Onunla konuştuktan sonra Dubravenedik e doğru yola çıkar.
(....) Bu sahrada Sûhrâb Mehmed Paşa oturak "ferman edip hakîr ertesi gün •sadr-i azamdan getirdiğimiz emr-i şerifleri ve mektûblan "Dubravenedik şehrine götürerek "hazîne ile Venedik'ten elçi çıkarmaya gittik. Sûhrâb Mehmed Paşa Efendimizden elli aded pâk ve müsellâh, mû'eddeb {terbiydi} yiğit refikler (arkadaşlar) alıp ve yüz elli altın, bir semmür [samur} kürk ihsana nail ohtpt sahradan canib-i cenuba {güneye} sengistân {taşlık] ve hudûd-i Frengistan [Frenk ülkesi sının] dağlarını aşıp yüz bin rene û a'nâ [yorgunluk ve eziyet] çekerek cümle piyade gazilerimiz ile hâzır-bâş olarak altı sâ'atte "Dubravenedik * vilayeti hududunda îslana Kulesi "Menziline geldik. (....)

(....) Amma bu Islana Osn [köprüsü}, nehrin üzerinde bir hısn-i kavi [sağlam kak] ve kuledir ki, Gâzî Husrev Paşa binâ etmiştir. *Dizdân, yirmi dokuz hisar eri, cebehinesi, •şâhî toplan, muskat tüfenkleri ile âmâde [hazır} bir kule-i ustû-
' Bkz 68. s., 1. not.
"AVARE YİLLAR*
l^mikh bir kuledir]. Bu kulede şeb û rüz (.gece gündüz] "Bosna "Vtzinnm «ef ag*sı elli aded neferatıyla daima sakin olur (oturur] ve 'Hersek Paşası bir *aga, Nova Kalesi1 'çorbacılarından bir *aga bu kulede mfth lay\ ve
"""1"ı oilirUp' ccxnr ^ulûnl Bo5na Sarayından gelen ve cümle Venedik'ten gelip j \r ^pss halkından ve cemi' yüklerden birer "kuruş ve kömür beygirinden bi* jfi , -çeyrek] baç alırlar. Her ay basında birer Venedik "kapudânlan ellişer ne-j i(e bu cisrde âyende ve revendegândan 1 gelip geçenlerdeni alınan güm-/¦ ^ ^sâb ve kitâb edip "Bosna "Vezirine ve kendi kral ve * banlarına bildirir-
f ,^0 {bundan sonral bu kuleden kalkıp, cânib-l kıbleye [kıble yönûnel sarp f >m dereleri ve taşlık derelerini yüz bin mesakkat-l ran ve su'ûbet lyol guç-
;;-:!"^erek nazarete-i2 Bandışka Hânı "Menziline geldik. Cemi' [bütün] etâUm 0T ı Asitâne-i saadet [İstanbul] ve "Hersek ve "Bosna'dan gelen cemî' |butün\
'Jr pervan ve ehl-i hizmet mutlaka bu hânda yatarlar. Bu nazarete hânının \ka~ ^ yerinin! ehl-i hizmetleri, gelen ve geçeni kondurur, nicelerinin esrar te ahırjkıf olurlar {sırlannı ve durumlannı öğrenirler]. Ba'zı adamlar burada kırk ^{ürUr. liakal {en az] on gün veya yedi gun oturtmaları mukarrerdir Ikesiıv f gurada sakin [oturan] misafirin üzre [konuklann üzerine] bir soltat [askeri ^ alî nefer askeriyle dîde-bândır [gözcüdür]. Hattâ burada kırk gün durmamış
P^ehre götürmek icâb etse [gerekse], o metâ'm bir ucuna veya bir kenânna p nöbet beklenir; metâ'lan şehre götürüp bey' ederler [satarlar]. Yani, ıllannca [çürük sanılarmca] o metâ'a sirke sürülmekle lâ'ûn şehre o mc-mezmiş. (
,)Buradaki gözcüler hakire riâyet edip [saygı gösterip], misâhretimizm Iko-uygumuzun] üçüncü günü bizi alay ile şehre da'vet eylediler, gittik.
jpubravenedik'te:]
^edün-i arzda [yeryüzünde] Venedik ikidir, birine Bundukani Venedik derler ^ Mjl Osmanlı ile yirmi yıldır cenk eder, âsidir; öbürüne * Dubravenedik derler, lafllm {eski) olup, millet-i Nasâradan {Hıristiyan dininden] ulu kavmdiTİer
¿691.5., 3-not.
Sazaretemazaret/nazarıo/lazaret/lazarto'. "karantina"mn Italyancası olan lazzaretto'nun
ski Osmanlı meıinlerinde aldığı biçimler.
teedik italya'da 697'de. seçilmiş bir doç yönetiminde cumhuriyet olan Venedik bölgesi', Venedik Cumhuriyeti. -NÖ.

[budundurbrl. Kaâb-ılnctti Lâtin lisânı [dlh) ûzre tercüme etmişlerdir (çevirmişi^ dkİ Zumlar: ûzre [samlarımgöre] "tnet. Hazret-i isa'ya nâm-i Lâtin lisânımız q_ indi" diyerek ıdâhür ederler [övünürler]. Hakikat [gerçekten] cemi* [tüm] milfe^ Nasarâ*nra (Hınstiyan dininden olanların] muhtelif elsinesinden {çeşidi dillerinde^ en fasih ve beliği [doğru ve düzgünü] ve kavâid-i i'râb (çekim kuralları] ve , namce ftûmcebilim bakımından} lisân-i Acem [Farsça] kadar zarif ve latifi fince >e gûzd»] tisân-t kadîm-ı Lâtin'dir [eski Latin dilidir]. Bu lisânın târihleri bu mülk {uj ke] içre mo'temeddır [güvenilirdir], asla hilaf [gerçeğe aykırı] yazmazlar. Hattâ btn bir kıtâb telif etse [yazsa], papazları o târihi tetebbu' edip [iyice inceleyip] bir habt kelâmı [yanıltma sözü] yok ise, ifrat û tefriti (birbirine karşıt uçlara geçişi] yoksa cümlenin [herkesin] re'yıyle [oyuyla] ve on iki "banın mührüyle imza olunup, ba'dç. hû [bundan sonra] kitabın basılması 'ferman olunur. Gayet müdekkik [kılı kırk yancı] ü müstahric [sonuç çıkana], ihn-İ nûcûm sahibi [yıldız falcısı], cerrah û fes. sâd [operatör ve hacamatçı] ve müverrih-i kâmil {kusursuz tarihçi 1 ahâlîsi vardır.
Bunlar, sulh û salâh [banş ve esenlik] ûzre geçinmiş adamlar olup, şimdiye kadar sulha mugayir fbanşa aykın] iş görmemişlerdir. Her sene başında cümleden mukaddem {herkesten önce] bunların elçileri gelir ve teedîd-i sulh eder [banş tazeler]. Amma yine 'Devtet-i Aliyyehin kanadı altında iken tâ'Ün-i ekber [büyük taunj gibi cümle hiyei ü şeytânât [hileler ve şeytanlıklar] kafiristâna (Frenk ülkelerine] bunbrdan sirayet eder [bulaşır]. Reisleri gayet zengin olup, alel-husûs (özellikle] hasm-i canımız [can düşmanımız] olan Bundukani Venedik'ini ıdlâl ederek [yoldan sapurarak] pes perdeden [gizliden} zahire verir ve herkese tevâzû' [alçakyüreklilikl ve sekinet [kafa dinçliği] gösterip cemf [bütün] krallarla sulh ü salâh ûzre bulunur müdebbir [tedbirli] adamlardır.
Bu hakire dahi müdârâ edip {yüze gülüp], alay ile tahtgâh kafesine götürdüler. Derûn-i kal'ede [kale içinde] •Bosna ve *Hersek paşaları tarafından birer mükellef *aga, gümrük emâneti için bulunurlar. Bu hakiri dahi

cümle tevâbiimizle [adamlarımızla] onlara karib [yalan) bir saraya kondurup, üzerimize bir soltat [asker] ağasını gözcü ta'yin eyleyip, cemi' [bütün] mekûlât ve meşrubatımızı [yiyecek ve içeceklerimizi] bâligan mâbelağ [bol bol] verdiler. Hanemizde meks etük [kaldık], amma dîde-bânlar [gözcüler] bizi asla gezdirmezlerdi. Akşamdan sonra paşa aga-lannın ve bizim üzerlerimize kapılan kaparlardı ve sabah yine açarlardı. (....) (....) Şehirde Ermeni ve Rûm ve Yahudi ve Frenk çoktur. Bir gece bu şehir içre hâb-âlûd iken [ırykudayken] nısful-leylde [gece yansında} \njizhn [büyük] kütünü, velvele [gürültü] ve gulgule [çığrışma] koptu ki aklımız
694
AVARE YILLAR"
„..;¿.ui gidip "Ayâ [acaba 1 bu ne ola? Yoksa düşman bizi kırmak mı istet?" diye ^te kaldık.
gjjjjjia cümle sagîr ve kebîr [irili ufaklı) avrat ve oğlanları ve beyleri ve soltat-jjskederil pür-silâh olup. ellerinde ikişer aded balmumulan yakıp, cihanı *ce-^ ederler (dünyayı aydınlatırlar! ve bizim sakin olduğumuz loıurdugumuzl nâ-¿ inunden güruh güruh [bölük bölük! geçerlerken biz dahi kanatlan üzerimize ka-0* pencerelerin deliklerinden seyrû temâşâ edip lizleyipl gördük: Mutıasıl Ibo-:-y feryâd ederek: "Bre koma, gitti ha! Vardı ha! Geldi! Kaçtı!" gibi feryâdtan ev-' ptyveste olup [göğe yükselip!, ba'zı Yahudi ve Rûm ve Ermeni evlerine soltat ^er| cellâdlar girip ve çıkıp güruh güruh [bölük bölük! aşağı yukan seğirtirler. 0Ht evlere, hattâ bizim konağın pencerelerine taşlar vurup "Bre şuradadır, bre «adadır!" diye bağırarak bir şey ararlar.
•Ayâ bu ne garîb temaşadır" derken bir zaman sonra cümle halk şenlik ve şâd-flînhk (sevinç] ve gûnâgûn [çeşit çeşit] reftâr lyûrüyüşler] ile taksan [dansçılar] ho-0 tepmeye ve "Peşkandros, peşkandros!" diye feryâd eımeye başladılar. Nice yüz ptûfenkve fişek ve toplar atıp, "Yâ Jorj!" sadâsı [sesil Venedik Şehri'ni yaktı, jfüzannedip [sanıp] mütehayyir olduk [şaşırdık].
Ahâli alay alay el vurarak erganun, trampete ve luteryan çalarak ve rehâvtden l^vimakamından] fasıllar ederek ubûr ettiler [geçtiler]. Sonra nice ruhbanlar Ira-ijplerl ellerinde nice gûnâgûn mecmereleri [çeşit çeşit buhurdanlan] ile geçtiler. I ı^jffs melisa, karagûnlük ve sünbül-i hatâyı [sümbül] râyihası Ikokusu] cihanı I ^ıttar eyledi [kokusu dünyayı tuttu]. Alay içre on iki bin avratlarım 'murassa* | ovanlar üzre oturtmuşlar ve kanlarının alaylannda yüz binden mütecaviz hur-I ^ juiak] şem'-i kâhinleri [kâfuru mumlan] ile servi gibi gemi direklerini 'çerâgân jjjrekşehr-i muzlimi ziyadar ederek ubûr ettiler [karanlık kenti aydınlatarak geçti.-j&'dehû [bundan sonra] bu avrat alayından sonra on iki aded Venedik Beyleri -vrnie zer-ender-zer [baştan ayağa yaldızlı] bisâtlı hakimli] mükellef ve müzeyyen ~0$z ve süslü] atlar üzre beyler dahi pür-silâh ve muhteşem [görkemli] esvâb-i ^.pûşân-i mahsûslanyla [derviş kılığını andınr özel giysileriyle] cümle cünûd agskr] pür-silâh ubûr ederken Igeçerken] yanlannda nice bin papazlar rehâvî .-;.;.jînında incil okuyarak geçtiler. Bir alay-i azim dahi [büyük alay daha] nümâyan ^[görünüp] bir sofa tahtırevan üzre bir zer-ender-zere gark olmuş cümle çerkâb ,v-:erdüz [sırma] işleme ve dürr-i yetim [tek, iri] inci ve sair zî-kıymet [değerli] ¿$ [taşlar] ile işleme bir girânbahâ Ipahalı] cibinlik içinde Hazret-i îsâ yanında
695
seyahatname
Meryem Ana diba [canfes kumaş], şıp [kanava) ve zerbâflar [sırmalı kumaşlar] ve
cevahire /mücevherlere] gark olmuş sûrederdir [biçimlerdir] ki, ikisinin üzerlerinde beş Mısr •hazînesi değer cevahır-i zi-kryrnet fdeğerli mücevherler] var, amma büâ-teşbih (benzecmesiz] Hazret-i isa'nın timsâli [simgesi] papaz gibi siyah imame [başlık] ik başından nûr gibi gîsûlanm [uzun saçlarını] târ [tel tel] kılıp taht Özre oturup durur. Meryem Ana kezâlik [onun gibi] bir taht ûzre oturup, başında "Mayf. rau" [Meryem Ana) tâa ûzre cemi' [butun] kralların nezr (adak] gönderdikleri cevahir-: gûnâgün [çeşit çeşit mücevherler] ile gerdanında [boynunda] nice yüz aded zeynl teşbihler ve tırnaklan kırkar ellişer kırat elmaslar ve gözleri şeb-çerag (şamşırck taşıl cevahir taşlar ile i'mâl olunmuş [yapılmış] sihr-âsâr [büyü işleri gibi] suretlerdir. Hemen vûcûd-i âdem [insan vücudu] gibi gûnâgün [çeşit çeşit] çarh-lar [çarklar] ile harekât ve sekenâtta [davranışlarda] bulunun
"Güzel tasvir edersin hâl û hatt-i dilberi amma Fûsûn-4 şiveye geldikte ey Bihzdd neylersin.
[Ey Bihzaı, sevgilinin benini, tüyünü tüsûnü güzel resimlersin amma Davranışın büyüsüne gelince neylersin?] mazmununa [anlamıncaj yine bî-cari ve bt-nutkdur [cansızdır ve konuşmaz]. Bun-
lann yanlarında nice yüz kere bin şem'-i kafûri [kâfuru mumu] ve kanâdil [kandiller] •çerâgân olmuş ki gûyâ [sanki] rûz-i nevruz [nevruz günü] olup, cümle ruhban
bu iki tasviri tahtırevanlar üzre ubûr ettirip [geçirtip], andan {ondan sonra] cümle papazlar alunh ve cevânirli (mücevherli], mînâh [mineli], hâclı [haçlı] peyker [şç~ killer] ve alemlerle geçtiler ve anlarında *tabl, zuma, trampete çalınarak * Hersek Manastın na gidip o gece ta sabaha kadar şehir içinde sürür ve şâdmânîden [seviç-ten] hâli [geril kalınmadı.
{Seyahatname, c. 6, s. 442-449)
104. RABE BOZGUNU

Sadrazam Köprülüzade Fazıl Ahmet Pasa 1664 yılının ilk ayında düşmanın sınır boyu kalelerine karşı saldırılarını önledikten sonra yeniden Belgrad'a dönerek kışı geçirdi. 1664 mayıs başında yeni sefer mevsimi gelince orduyla yeniden Belgrad'dan

1 Bkz 123. s.. 1. not

2 Bu beyit Şeyhülislam Bahayfdendir. -NÖ.

ç.jetı. Kanije yakınında yapılmış olan Yeoikale haziran sonunum ele g*eİtilip.

^bir «^ildi- Buradan *R*bc kıyamdaki ¦Yanık Kale'nin alınması için y0\a oe-r ^ıldU »1 Temmuzda ordu *Rabe Irmağı'tun sağ kolundaki Senkoncae'da (Sa-6ötchird*da) mevzî-eQdi* Ertesi gün cuma olduğundan savaşa cumartesi glrilme-* #!** ™eiliP' «kerler "ota ocağa" dağıldılar. Oysa kalabalık bir haçlı ordusu da giÇC&n beri *Rabe Irmağı'nın sol kolundan Osmanlı ordusunu izlemekteydi.

j^ndan sonuna dek içinde bulunduğu, karıştığı ve beklenmedik yolda ge-^ oWlân bir kcz dana bit "sava5 muhabiri" gibi aktarmaktadır. (NÖ)

ayısında divan konuşması. - "Cumartesiye cenk!" - Cuma günü asker ota otluğa - Kabe üzerime kurulan köprü. — On oda yeniçeri karlıda metrise giriyor. - Evliya, U(pr peşinde. — Cuma günü düşman görünüyor. - "Karşıdaki küffârlart vuralım. ,;„.'- önerileri. - Cenk ertesi gün olacağı için orduda asker taraf taraf otta otlukta. -y/\tia bu kadar yeniçeriler yalnız kırılsınlar mı?" — Yorgun asker karaya geçiriliyor, lasj* M* "" """ "fkadaşı Fetih suresi okuyorlar. — "Evliya Efendi, karnımız acıktı" -Ö0u karnımız acıktı diyecek mahal mi? Bu cenk dedikleri bir sâ'at içinde ya ala ya da j0t sobe et!" - t ki taraf askeri birbirine hal hatır soruyorlar. - ilk karşılama: 9.760 ^0 sliisii, 760 şehit. — İlk yenginin verdiği sarhoşluk. — Düşmana kuvvet geliyor. — Sadra-i,09 olduğundan *Tatar askerini cenge çağırmıyor. - Yeniçeriler metrislerden ileri sik-jjjff, - Askerle beraber top geçirilmemiş. — Evliya, Kuran okuyanlar arasında. - Evli-•ut kutsini kovalayan düşman. - Evliya yardıma koşarken alı vuruluyor. - "Meyaan-i şe-küffâtda." - At değiştirmek için karşıya geçme. - Divan çavuşları köprü başırıı tut» ^g. - Evliya güçlükle derdini anlatıyor. - Sadrazam yanında. - Vurulan atı tedavi. -at ile su kenarında. - Yeniçeri, buyrukla önceki metrislerine geri almıyor. - Bunun olduğunu bilmeyen öteki asker onları kaçıyor sanıyor. - Atlılar su kenarına doğru at l^ana düşüyorlar. - Yeniçeriler de köprüye saldırıyorlar. - Köprü ağırlığa dayanmaytp fkıltjtr. - Yıkılan köprü ile üzerindekiler suya set oluyorlar, Rabe Irmağı deniz gibi ka-tyjtr. - Kıyamet günü gibi. - Beri tarafta ateşe hazır Uç yüz altmıştan fazla top varken jq tduık tek insan yok. - Sadrazamın telaşı. - Yardım olanağı yok. - Namus sahipleri Üpvnla savaşa devam ediyorlar. — Su kenarında erişen düşman. - Su içinde debelenenlere

m

Bu nehr-i *Rabe kenarında cem? erbâb-i ehl-i dîvân [bütün divan üyeleri] ihti-.inanyla müşavereler olup, nehr-i *Rabe üzre cisrler inşâ olunup [köprüler tfilıpL Nemeü Uyvar altından *Beç Kalesi üzre gidip muhasara etmeye neûce sımaya karar] verilip Fatiha okundu. Bir kimse demeye kadir olmadı kim Igiıcü «enedi ki] "Kış gününden beri asâkir-i İslâm [İslam askerleri] üç sefer edip, *Kara-

Jc Kafesin dahi [kafesini dej koflardan halas edip [kurtarıp]1 ve Yeni Kale'yi' yj^ sekiz günde feth edip [efe geçirip], yetmiş yedi pare [parça] kafeler dahi feth asker-i islâm'da derman kalmadı ve vakt-İ şita [kış vakti] gelip ve kaht ü gaia^ [kıtlık ve pahalılıktan] at. eşek ve askerde can kalmadı; bu eyyâm-İ şitâ-yi mata!^ lyapşlt kış gûnJerinde] 'Beç'e ve "Prag'a ve *Yanık'a gitmek nice olur* diyem^j fer. ZSrS, Gürcü Mehmed Paşa ve Ismâ'il Paşa kimseye söyletmeyip, "Bugün q. madır, cenk olmaz. Amma yarın "Barekallâhü's-sebtü ve'1-hamis"3 hadisi üzre yarin cumartesi karşı geçip kâiiristânı [kâfirler ülkesini] harâb ü yebâb [yıkık dökük) ede fim. Amma bugün cumadır, nehir üzre birkaç yerden cisrler [köprüler) yapıtsın y> nehrin iki tarafındaki yarları ve bayırları yarsınlar, şahrâh [ana) yollar yapsınlar ye cisrlerin karşı tarafları başında azîm [büyük] tabya ve metrisler kazsınlar!" diye gQ. nagûn [çeşit çeşit] bedava müşavere ettiler. Amma karşı geçip cenk etmeye asker-i Jslâmda can yok.

Hemen hakir bu ahvâl-i pür-melâli [içler acısı durumları] ve sü'-i tedbîri [yanlış önlemi] görüp, kaht ü galadan [kıtlık ve pahalılıktan] ve ta'ylnâtın killerinden [azlığından] on altı aded atlarım ve on bir aded hüddâmlanmla [hizmetkârlarımla] bir gece nihânîce [gizlice] yurt yeri değiştirir şekilde olup, Tatar ordusuna geçip Ahmet Hân Sultan ile bir yerde konup, çayırdan çayıra atlar zevk u safâda olup, ha-Jdr cevr ü cefâyı [eziyeti] ferâmûş ettim [unuttum]. Amma her bâr [her sefer] bir iki hizmetkârımla ibrahim *Kethüdâ Efendimin ve *sadr-i azamın huzurundan bir ân m ün fek olmazdım (ayrılmazdım]. Çünkü cenk cumartesine kalıp, cum'a günü cümle ¦çavuşlar nida edip [bağırıp] "Yarın ale's-sabâh [sabahleyin] karşıya geçilip ceng-i azimdir fbüyük savaştır]. Herkes bugünden ota otluğa gitsinler ve nice me'ennetlç. rin [önemli işlerini] görsünler!*" diye gûnâgûn [çeşit çeşit] tenbîh ve te'kidler küştirrneler] edince cümle hüddâmlar ve nice yarar iş görmüş

garîb yiğitler zahireye ve alefe fyeme] ve kiyâha [ota] gidip ordu-yi islâm [İslam ordusu] içi suyu kesil-miş değirmene dönüp asker-i İslâm seyreklendi [azaldı].
Amma hemen *sadr-i a'zam bu yevm-i cum'ada [cum'a gününde, 1 Ağustos 1664/8 Muharrem 1075] 'Defterdar Ahmed Paşa'ya *fermân edip, *vezîr-i dilîrin
1 Kanije'yi kuşatan düşman ordusu, Osmanlı ordusunun yaklaştığım duyunca 4 Haziran 16ö4'te kuşatmayı kaldırıp çekilmiştir. -NÖ.
2 Yeni Kale: Macaristan'a Kanije Kalesi'ne iki saat uzakta bir kale. Avusturyalılann bu kaleyi yapması Osmanhlann harekete geçmesine yol açmış, 30 Haziran 1664'te kaleyi ele geçhen Osmanlılar kaleyi bir hafta sonra yıkmışlardır. Serinvar/Zrinvar. -NÛ.
"Tann perşembeyi ve cumanesini mübarek etsin." -NO.
698
"AVARE YlUAR*
vezîhnl otngı önünde beş on asker üsüp, ti'l-hal Ihemrnl nehri lırmafcrt İslam ermek Igeçmekl için bir cisr-i ahşâb-İ müfid ve muhtasar Ikücûk yararlı bir 11 ^ Itöptû] inşâ" edip [yapıp], top tahtalannı ipler ite bağlayıp, ft*l-ha\ "yeniçeri ^guıdan *Samsuncubaşı Abdi *Ağa on »oda 'ycmçerüeriyk aheste aheste lyavaş tfiZi] dsrden karşı geçip, sahil-i Kabe'de cisr başında ÎVl-hâl cümle gâzîyan-i *ye-f\yiyan [yeniçeri gazileri] mâh-t mezhûrun evvelki lllkl günü ıhethsleıe girip, ^jcrine siperler edip, karar ettiklerinde hemen nice bin atlılar sudan karşı geçip en hakîr dahi "Bârî karşı geçip küffâr [kâfirler] yok iken bir şikâr kekpurun " bilsem" *^er*iP' beş bin askere katüıp, bir sâ'at *ügar edip, tâ vakt-i kuşlukta [ük vaktinde] Nemeti Uyvar altına vardık. Bir düz vasi" 1 geniş] *varoş-İ naats-[kocaman varoşu], ale'l-gafle [beklenmedik anda] bağlan ve bahçeleri ve tartanı basıp, tâ "varoş kenarında top altına dek göz karartıp girip nice mâl-*, ganj-rtideu [doyumluktan] mâ'dâ yedi yüz aded pâkize Itemiz] *Nemse esûteri UuisaV-1] ahpt hamd-i Hudâ (Tanrı'ya şükür] bu gazilerimiz avdet mahauinde idonüs ye-. de] bu hakirin eline bir beygir üzre bir küçük şapkalı *Nemse 'gutemogı gjrty,
|jQddârnânrxrxa [hizmetkârlarıma] teslim edip, andan loradanl *ıjgai Öe yine *Rabe .^nna avdet edip [dönüp], *sadr-i a'zam huzümna bu kadar kelle çaça İkesÜmls Ijjş] ve mâl-i ganâim [doyumluk] ve bu kadar *esîr ile geldiğinde cümle ûç 'test jj^ân edip, cihan cihan [dünyalar kadar] şad ü handan olup Isevinip ve giıKıp] "Ktf. ferdan [kâfirlerden] haberiniz var mı?" dedikte, hakîr *sadM a'zam yanma vanp •Esirlerimiz, 'Kâfir vardır, amma bugün yann görünürler* diyotlar" dedim.
Kâfirleri söyletip, onlar dahi "Ziyâde [çok] askerimiz var" dedikr. Hemen bit cisr dahi [köprü daha] yapmaya * ferman oldukta meğer bizden sonra bir iki hin asker bir tarafa tarfatü'l-ayn içre [göz açıp kapayıncaya dek] gidip, raa'mûr kuralaı ve İtasabâtlar [köyler ve kasabalar] bulup, nice bin nür-i malız lışıgm ta kendi] Alman güzelleri ve camlı *hintu arabaları alıp, anlar dahi şâdmânlar edip Isevinip] *sadr-î a'zama gelip ihsan ve in'âmlar aldıkta cum'a günü asker şirinleyip (şımanp] birkaç bin asker karşıya dahi ziyâdece [çokça] geçtiler. Hikmet-i Bâri ol cum'a günü karşt cânibde [yakada] on bin kadar küffâr-i bed-girdâr-î murdar [pis işlet yapan mundar kâfirler] alay alay, saf saf trampete ve luteryani ve gılyadi borulan ve erganun ve nâküslanm [çanlannı] çalarak, mevc mevc [dalga dalga] gelip, nümâyân oldu Igo-rûndüj ve nehrin karşı tarafındaki dırahtistân [ağaçlık] içre küffâr Ikâfırlcrl kara Bâhır [domuz] gibi kara şapkalanyla meks edip [kalıpl, beri tarafla *sadt-\ a'zam ordusunda üç yüz pâre sigar ve kibar [küçük ve büyük] toplan kâfire karşı amade edip [hazırlayıp] ale't-tertîb [sıraya göre] cümle fitil toplan dizdiler ve cûmiato
699
rSEYAHATNAME {hepsini] ağızladılar.' Amma karşı tarafta kûflaruı câbecâ [yer yer] iş görmüş ve .(nıı/eşmiş [şımarmış] kadana atlıları nü mayan olmaya [görünmeye 1 başladılar ve ^ ndgün lu'bedebâzhklar [çeşit çeşit oyunculuklar] gösterdiler. Hemen Gürcü Merurj^j Pasa ve Ismâ'il Paşa *sadr-i a'zamın otağına gelip "Sultânım, bu karşıdaki küffârları [kâfirleri] vuralım, kıralım. Hemen * ferman buyurun karşıya asker-i İslâm geçsin» dediklerinde, *sadr-i a'zam bir hayli tefekkür edip [düşünüp], nice umûr-dîde Vç kdr-azmüde [iş görmüş], müsinn fyaşlı] kimseler ile müşavere ederken hemen Hayij Efendi ey dür:
"Sultânım, 'Bugün cumadır cenk olmaz, yarın ceng-i sultanîdir* buyurduğunuz^ orduda kimse kalmayıp cümle guzât [gaziler] fermân-i dürer-bânnız [inci saçan buyruğunuz] üzre taraf taraf ota otluğa gittiler ve bu görünen azıcık küf far [kâfirler] bile ile meydâna gelip, hemen bir cenk bahanesi için bekler. Onların üzerlerine asker gönderip cenk etsek askeri pusuya çekerler, yüz karalığı olmadan Allâh-i teâla hıfz ede [ulu Tann koruya]. Cuma günleri cenk etmek selef pâdişâhlan ve vüzeıa. lan ve gazilerinin re'y ve tedbîr-i ahsenleri [en iyi görüş ve önlemleri] degüdir" di. ye Hayîî Çelebi hayli cevâb ettikte hemen Ismâ'il Paşa-yi lecûc [inatçı] eydür:
"Yâ gayret-i Islâm-i Muhammedî [İslam dini çabası] bu mudur? Böyle bir *ve. zîr-i a'zam huzurunda bu kadarca küffâr *sancak-i resûlu'llâha [peygamber san-cağına] karşı atlann [atlarım] sıçratıp giderek karşı taraftaki 'yeniçerileri kiralar Sonra pâdişâha ne cevâb verirsiz?" diye unf ile [kabaca] gûnâgûn [çeşit çeşit] cevâb-iar dedikte hemen *sadr-i a'zam babalığı Kazancızâde Süleyman *Aga:

"Ya bugünkü gün cenk olmayıp yarınki gün cenk olmak üzre Fatiha tilâvet olu. nup [okunupj orduda asker yoktur. Karşıya az asker ile geçilip allâhümme afena [Tann korusun] askere ve *sancak-i resûlu'llâha bir rahne [gedik] olursa bu sü'-i tedbîr ile [kötü önlemle] pâdişâha değil pâdişâhlar pâdişâhına [Tann'ya] ne cevâb verirsiz [verirsiniz]?" diye Kazancızâde Süleyman *Ağa savâb ü şâfi [doğru ve yeterli] cevâb verince, hemen 'yeniçeri ağası Salih Paşa ve Gürcü Mehmed Paşa:
"Bak a canım, ya karşıda bu kadar 'yeniçeriler yalnız kırılsınlar mı? Kânûn-i Süleyman Hân [Süleyman Han'ın yasası] üzre kafâdârlan olan *sipâh askeri karşıya 'yeniçeriye imdada geçsinler" diye cevâb ettiklerinde taraf taraf, "*yeniçeriye *si-pâh askerin göndermek kânundur" denildikte hemen *ibtidâ *sipâh askerine ve *sadr-i a'zam cünûduna [askerlerine] ve şâir vüzerâ ve *mîr-i mîrânlar cûyûşlanna [askerlerine] 'ferman sâdır olunca asker-i İslâm [İslam askeri] âlem-i hayrette
1 Ağızlamak: ağız otu koymak; toplann ağzına ağız barutu yerleştirmek. -NÖ.
j^lcmlık içinde] kalıp:
-Bre canım, cenk yarınki cumartesi gûnu 0^ tfdnl« gecelim? Bârî »Tatar askerine haber e^**^***^.
poiz [verici 1 kelimâtlar Isözler] ettiler. ' dlyc
Ahlr-i kâr [işin sonundal yevm-i cum'ada tcurna rjoıtobahk topluluk gibil asâkir-i bl-mecâl lgUÇsÛ2 ^.
ograyıp. mukaddema [daha öncel kendileri ıslak, dibelek tw
m.
Vatım»,
0lup *Rabe Nehri'nin kenânnda üç yerden yanlnıtş yat^ islâm *&abe Nehri'ni ubûr edip [geçip] •yeniçeri metrisleri yg kafadar durdular.
Ve cümle piyade asker meymene ve meysere Isag ve sol koV, Jen [köprüden] ubûr edip [geçip] karşı cânibde asâkir-i bî-sürnar \ * ^ Hı «. ü yerinde ve herkes merkezlerine ber-karâr olup lyetîeşipl *çavu ^^1'^ yîn olunup, Ismâ'il Paşa ve »Bosna *Alaybeyisi lsmâ'il •Alaybeyi ^^^^İ [askerin öncüsü] olup, *çarkacı olmak *[ermân olunup, kat- ender.^ kcr-i İslâm âmâde [hâzır] durdular. Amma bu mahalde ba'zt t$haJ******> (çeşitli kimseler] bir yere cem* olup (toplampl, beşyüzmikdin yty^^***1** bir belde vurup, mâl-i ganâim [doyumluklar] ve bikr-1 na-şukûnç ^ Sterler Itemiz, el değmemiş bakire kızlar] alıp, köyü ihrâk edip [^ ^mt' ftder] bunlara sataşıp, cenk ede ede selâmetle birkaç kelle vç esMert-fc a'zam huzuruna gelip, cümlesi bâligan mâbelâg ihsan ve in'âm [bo\bo\ n
çelcnkler alıp, yine karşıya geçip merkezlerinde durdular.
Çünkü küffâr bu köyün ihrâk olunup bu kadar mâl û metıâli alındığım ghtmce küffâr-i murdar [mundar kâfirler] meydân-i ma'rekeye [savaş alanına] çımaya başladıkta, hemen hazret-i resâletpenâhın *sancak-i serilini [hazreıi pey^mbena sancağını] küşâde kılıp [açıp], kânun üzre on iki aded îeûvhân |reûı suresi okuyun bir yere gelip, "Ve yensurake'llâhu nasran azîzâ" feth-i şenimi tilâvet etmeye Vfca. maya] başladığımızda *sadr-i a'zamın Hacızâde'si:
"Evliya Efendi, vallahi karnımız acıktı, hâlimiz neye müncer olur Idvrnıntumuı neyevanr]?" dedikte hakîr:
"Bre şimdi karnımız acıktı diyecek mahal mi? Hemen feûvi seril UVâvu tdıp •sancak-i şerif dibinden ayrılmayalım. Bu cenk dedikleri bit sâ'at içinde yaaİaya vere olur. 'Görelim âyine-i devrân ne suret gösterir?"' diye bü îmstâ'ı dedim.
667. s., 1. not
701
700
SEYAHATNAME
Anı fonu] gördüm: Hemen küffâr meydan-i ma'rekeye (kafirler savaş 7x.. tepip, on bin mikdân var çıktılar. Amma meydân-i bezm ü rezm [şölen ^ alanı] bir hayli vâsi' (geniş] 'meydan, amma cevâriib-i erba ası (dön y3rı,, [çok] sık dirahtistândı [ağaçlıktı]. Hemen bu ağaçlık içinden beş altı bin ka^.. " Idaha) küfür 'meydân-i ma'rekeye [savaş alanına] at sürüp cenge duruşuji-t": Ieşker birbiriyle hâl ve hatır soruştular ve 'çarka 'çarkaya karışıp giriştiler „ fatü'l-ayn içre [göz açıp kapayacak sûrede] birbirleriyle kılıç bâzânna ginştile. Amma islâm tarafından sadâ-yi 'Allah Allah!' [Allah Allah sesi] evc-i w. peyveste olup [göğün en üst katına ulaşıp] ân-i vâhidde [bir anda] guzât.j ı. * rnîn'in [islam gazilerinin] *BudinIisi ve 'Eğrili ve 'Kanijeli ve 'Bosna "scnV^ kûffâra öyle bir sânr-i Muhammedi [İslam satın] vurdular kim küffânn (Sl fdamariannı] şemşîr-i zafer-luhuk ile kat' ettiler [utku getirici kılıçla kestiletj«. gûyâ [sanld] vûcûd-i küffâr [kâfirlerin vücudu] erre-i sinn-i sevret ile [öfke <^ testeresiyle] kat* eder [keser] gibi olup, edîm-i arzdan [yeryüzünden] cümle munkatf olup [kâfirler kesilip] hâk-sâr oldular (toprağa karıştılar]. Hamd-i y/ [Tann'ya şükür] cümle guzât-i Müslimîn [islam gazileri] mansûr ve muza[[er ^ [üstün gelip, zafer kazanıp] herkes şâdmân ve handan olup, 'sadr-i azam nice bin kelle paça [kesik baş] ve nice yüz 'esir haca perestiş edenleri [puta lan] huzûr-i 'vezire [*sadr-i azamın önüne] getirip, kimini tu'me-i şemşîr fahL geçirip] ve kimini *esîr-i zencîr edip [zincire bağlayıp], *dil getirenlere yine 1^ leriyle yüzer altın ihsan ederdi ve câbecâ [yer] mücâhidin [savaşanlar] etraf Ve. nâfı [çevreyi] gâret ve alan ve talan [yağmalayarak] ve *esîr-i giryân [aglayan ^ sak] ederek ol

kadar mâl ve ganâimle [doyumlukla] altışar ve sekizer aıh araba, billur ve necef ve muran camlı arabalar içre mahbûb ve mahbûbc (ejj^ kadın sevgili] ve gonce-fem havâtinler [konca ağızlı kadınlar] ve nice gûna mji ganâimler ile ordu-yi islâm'a [İslam ordusuna] gelip, ganimet edip, baş ve *di(^ renlere yetmişer ve seksener altınlar ve *hil'at-i fâhire ve çelenkler ihsan olut,^ Bu hâl-i meserreti [sevinç durumunu] gören guzât-i Müslimîn birbirlerini cenge v çeteye tergîb edip [isteklendirip] nehr-i *Rabe'yi karşı canibe [yakaya] geçtikl^ *sadr-i a'zam * musahibi Hacızâde ile hakîr meydân-i ma'rekeye [savaş alar^j vanp temâşâ ettiğimizde cesed-i küffânn lâşe-i murdârlan [mundar leşleri] ^ [çıplak], yüzükoyun, gûyâ [sanki] beyaz pembe [pamuk] gibi hâk-i mezellet (fo^ toprağı] üzre pâymâl-i tin ü turâb [çamur ve toprakla çiğnenmiş], "Yâ leytenî 1^.

'avare yillar"

tûribt*1 ricalarına vâsıl olup (ulaşıp], her dirahun sayesinde (ağacın gölgesinde \ bî-0e lbaşsız) küffânn cîfe-i murdârlan (mundar leşleri] 'Şecere-l l$ecer-il Vakvak -evlinde [eteğinde] yatan mahlûk gibi yatarlardı. Hattâ cümle lâşe-i murdâr-i kullar [kafirlerin mundar leşleri) muhmelâtlann kedilerin (giysilerin omuzlanrol ve s*ıne-ı pür-kine-i mecrûhlann [yaralı, kin dolu göğüslerini! üg-i âbdırlar (keskin kılıçlar', •,|c şerhalar ederek (izler bırakarak] cümle küffânn leşlerin add edip (bütün klfirk-nn leşlerini sayıp], 9.760 küffâr leşinin haberini * sadr-i a'zama getirdiler ve yedi yâz altmış aded guzât-i Müslimîn [İslam gazisi] râh-i necat (.kurtuluş yolu] bul-fnayıp. fi-sebilu'llâh [Tann yolunda] bu 'meydân-i bezm ü rezmde [şölen ve savaş alanında) şehid-i şahadet camından (şehiılik kadehinden] birer ayag (kadeh] çekip, ila ayak ile cânib-i firdevs-i berine revâne oldular [yüce cennet yönüne yola koyul-dular].

Hemen hakir bu şûhedâlanmızı [şehitlerimizi] görüp "Sair guzât-i Müslımin [öbür İslam gazileri] bu şûhedâlan [şehitleri] görüp gözleri büyümesin, ıcz bu şu-hedâlan dem etsinler [gömsünler]!" dediğimde hemen 'Yeniçeri ağası Salih *Affc 'acemi oglanlanna tenbih edip bir amik [derin] hendek kazıp, cümle şuhedâhnn bellerinden kemerleri ve silâhlarını 'beytû'l-mâl ağası alıp, Hacızâde Efendi imâm ve hakîr mû'ezzin olup, "Şühedâlar namazına!" diye nida edip İbagınpl, cümle şühedânın birden namazlarını kılıp, cümlesini esvâblanyla bir hutreye Icjokura] dem edip, 'meydân-i ma'rekede [savaş alanında] hemen [yalnızca] kûftann İkâfırlerin] leşleri kaldı.

Badehu [bundan sonra] guzât-i Müslimîn köşe köşe nehb û gârete [yagmahma-
vaj cûr'et etmeye başlayıp, ba'zı gâzüer mâl ve ganâimkrlc [doyumluklarla] geUp, sonra gelen guzâtlar kaça kaça gelip "Altı koldan küöann azim ceyşi {önemli asken]
geliri" diye haber verdiler.

Bu haber-i muvahhiş lürkütûcû haberi * sadr-i a'zamın mesmû'-i şeriften oluna [sadrazamca işitilince] cümle * sekban ve *sancasmı *Rabe Nehrinin karşısına geçirip, 'yeniçeri metrislerinden ileri âmâde [hâzır], pür-silâh durdular ve •çarkacı U> mâ'ıl Paşa ve *Yeniçeri ağası Salih Paşa ve şâir vûzerâlar ve *mîr-i mlrânkr olduğu kadar askerleriyle hâzır-bâş ve müheyya [hazır] durdular. Amma askerin iş görmüş •levertdât l'levendler] makületeri [gibileri] cümle zahire ve otlukta olup henüz gitmemişlerdi,

Çünkü bu yevm-i cum'ada Icum'a gününde] asâkir-i islâm [islam askerleri] sehl

Kuron, Nebe' suresi. 78/40: "(Ve kâfir) keşke toprak olaydım' (diyeceknt)." -NÛ.

fe Mâm**.. M

SEYAHATNAME

[azıcık] mansûr ve muzaffer olmuşlarken etraf ve eknâfa [çevreye] ve * nefıb ü gârete [yağmalamaya] gidip, •ümerâ-yi devlet ve erkân-i divân-f
alı
met [iş erleri divanının ileri gelenleri] cümle dimâg hasıl edip küfön gûze mayıp, orduda asker şikârlara [avlara] perakende ve perişan oldukîaı
ıruyj.

[dağıldıklarından], hakîkatü'l-hâi [durumun gerçeği] mukaddema [daha öncel karcı lann kaçıp haber verdileri üz re meydân-i ma'rekenin [savaş alanının} çj* garbından [batı yamndan] Kal e-i Nemeti Uyvar'dan tarafa {Nemeti Uyvar Kalenden yana] ve şehr-i Peşloka [Peşloka Kenti] semtinden beri ve şehr-i Gravçe rinden ve şehr-i Brandeburg yanlarından beri küffâr-i düzah-karânn [durağı ct}^ nem olan kâfirlerin] karârları kalmayıp, cümle Alman diyarına gittiğimizden ^ cemî' kafiristân [bütün kâfir ülkesi] harâb ve yebâb olup [yıkılıp dökülüp! cenı-küffâr hâneberdûş [evsiz] kalıp, "Ayâ, Türk'ten nice intikam alsak?" diye ölüsü sine binip, domuz sürüsü gibi kara şapkalı ve kara başlı ve cümle domuz dişli \m fâr dişlerini bileyip, cümlesi âlât-i demire müstagrak olup [zırhlara bürünüp], pUl silâh giyimli küffâr alay toplarını keşân-ber-keşân [süre süre] çekerek mukaddes [daha önce/ cenk edip küiTân kırdığımız * meydân-i ma'rekeye [savaş alanına! ^ nâ-pâk [pis] kademlerin [ayakların] basıp gördüler kim cemi' küffâr leşi meydj^ tutmuş. Bir hayli zaman leşler içinde somurdanıp [homurdanıp] gezdiler ve atla^p aheste aheste [yavaş yavaş] *Rabe kenânndaki "yeniçerilerin

metrislerine doğru 1$. zâ-yi mübrem [önlenemez yazgı] gibi ve kara canavar misâl [benzeri! ceneralları [generalleri] ve grofları1 ve »banları ve »herzoglan ve arşaklan2 ve bî-din ruhr% lan [rahipleri] ile yürüdüler. Amma sol tarafta cümle kırmızılar giymiş gûyâ [sanki] kızıl kana gark olmuş|ar gibi kırmızı esvâblı ve yeşil kadîleli ve beyaz bayraklı Fransa askeri nûmâyan olup bir tarafa kat-ender-kat [sıra sıra] ubûr ettiler [geçtiler]. Ondan sonra serapa [baştan ayağa] güderi dolma ve yeşil 'çuha kalpakları ikişer atlı ve beşer altışar çakmaklı tüfekli Zerinoglu ve Bekânoglu ve Nadajoglu ve Kebânoglu ve Isloven ve Meke-morya cûnûdlan ubûr etti [askerleri geçti].
El-hâsıl yedi * hersek askeri alayların [alaylarınıl gösterip geçtiler ve nehr-i •Kabe'nin sağ tarafında karâr-dâde oldular [yer tuttular]. Andan [ondan sonra] kırk elli bin kadar * Nemse askerinin piyadesi »balyemez toplanyla Boza nâm "veziri ve
Grof: "graf", Almanlarda/Avusturyahlarda kont karşılığıdır. -NO. Arsak: arşidük (?). Ingilizcede arehduke, Almanca'da Erzherzog. -NÖ. Isloven: Sloven, Slovanyah. Slovanya (Slavonya), Yugoslavya'da Sava ile Drava Irmakhn arasında yer alan bölge. Günümüzde Hırvatistan'a bağlı. -NÖ.

^ontckukule1 nâm •vezirleri •serdar olup, güruh güruh \bölük bölük] gecükr ve judon Kız Kral leşkeri laskcril geçip arabalar içre nice bin '•amsun köpekleri cenk jpjhaUinde koyvereler. Bunlar dahi geçip gittiler ve cflmb-l garbde Iban yanındal .ynSdc [hâzır] durdular. Ondan sonra Donkar Kız Kralı askeri geçti, ondan Danimarka askeri geçti.
Hâsü-i kelâm [sözün kısası] yedi *heTsek ve yedi *ban ve *yedi kral ve iki -îr bile [beraber] gelip, cümle küffâr yerli yerinde durup, arıdan [ondan sonra] «• jflf (bütün] ruhbanlar [rahipleri ve patrik ve keşiş ve papazlarının ellerinde rnecme-fgler [buhurdanlar] içinde öd ve karagünlûkleri alev-ber-alev (alev alev) yakıp rehâ-vi makamında Zebur1 âyetlerinden lisân-i Zebur'dan savt-i bülend tie [yüksek seslel nice bin ruhban âyetler okuyup, nice yüz yerden yine rehâvi makâmlannda erganun ve trampete ve luteryani borularını çalıp ve ba'zı papazlar câm cam [Vadth kadeh] nice küffâra şarflblar bezi ederek [dağıtarak] giderlerdi.
Amma gûyâ [sanki] kanneaya binmişlerdi. Ta meydân-i savaş-i pür-hâşte Ikızgınhk dolu savaş alanında] durdular. Amma beri bizim askcr-ı islâm tarafından kanıkmış [doymuş] asker evvelki cenkte şikârlarım [avlanm] almışlar ve bî-tib a bî-mecâl [bitkin ve güçsüz] kalmışlar ve yirmi günden beri kesret-i matar lyagmut bolluğu] çekmişler, atlar da, kendileri de dermâride [düşkün] kalmışlar. Atlan ve kendileri "aç uyuz ve kan kuduz" dedikleri gibi cümle asker aç ve askerin çoğu ona ve otlukta ve birer konak yerde çete ve zahirede. Arnrnâ ne çâre, karşı tarafta kûfiâr ısken kara bulutlar gibi kara şapkalı küffâr dünyâyı tutmuş.
Bu mahalde *sadr-i a'zam »Tatar Hânzâde'ye sehl [azıcık] mugbeM nâm [gönlü kmlmış] olmak ile »Tatar askerim cenge da'vet etmediler. Hemen cümle vuzeri ve •mir-i mîrânlar ve cümle »ocak ağalan asâkir-i Islârau kûfiâr ûzre sürüp, hemen cümle guzât-i muvahhidîn [İslam gazileri] "bismillâhi neveyiek gaza" ["Tanrı adına gazaya niyet ettik"] deyip, * ibüdâ Ismâ'il Paşa Serim ve *Semendire ve *Kamje ve •Budin ve *Egri ve »Estergon kaVelerinin gâzîleriyle bizim yanımıza gelip •sancak-i resûJu'llâha [peygamber sancağına] cümle guzât yüz sürüp, "Bizi duadan unutmayın, hemen feth-i şerifi okuyun!" deyip cümle ileri gittiler.
Biz dahi savt-i hoş-elhân [güzel ve tatlı ses] ile Kur'ân-i azîm'i ve Furkâıvı mccV di IKuran'ı] tilâvet edip [okuyup], on yedi *mîr-i mirâmmız ve yetmiş aded 'üme-rthnnuz ve on bir aded vûzerâlanmız cümle kol kol çit-â-cıı içi gibi] herkti no-
1 Bfct659.s..2.noL
Zebûn Davut Peygamber'in kitabı (Davut'un mezamiri). -NÖ. 5 »z 241. $.. 1. not

keande karar-dâde oldukta [durdukta] 'ihtida kullar hareket etti. Andan (ondan rai asker-i islâm ile Ismâ'il Paşa 'Budln askeri ve sair 'serhatHler ile *çarka İVa-i asker [askerin öncüsü] olup çıktılar. Sag kolda Haleb "Veziri Gürcü MeHrr^j Pasa ve Salih Paşa ve orta kolda *sadr-i azam askeriyle 'Bosna askeri ve u^. •Alaybeyi *çarkaya çıktılar, amma kalb-i askerde [onadal hemen 'sadr-i azamm bin aded güzide [seçme] Hırvat ve Arnavut ve Boşnak yiğitlerinden "sekban 'sanealan ve gayn [öbür] bahâdırânlan [yiğitleri] var idi ve yirmi bin kadar Ba„ tüfekli ve 'yeniçeriler vardı amma *vezîr-i a'zam henüz 'Rabe Suyunu geçtneyj dahi dip alay ile karşı tarafta dururdu.
Hemen 'yeniçeri yayaları sabahki su kenarında kazdıkları metrislerinden cümle ileri küffâra doğru gidince cemi' [bütün] sipâhîyân-i silâhşorânJar [silaW lann atlıları] 'yeniçeri enselerinde [arkalarında] kânun üzre kafadarlık ederek m cenaheyn-vâr [iki kanat gibi] mevc mevc [dalga dalga] durdular ve dört aded bölükler onlar dahi merkezlerinde durdular amma bir sü*-i tedbîr [tedbirsizlik) dabj ettiler lam asker-i İslâm içre kırk elli pâre [parça] *şâhî toplar geçtrmediltr y. diğer sû-i tedbir *yeniçeriyi metrislerinden çıkarıp, piyade askeri kâfire sahra iç^ cenge gönderdiler.

Hemen Ismâ'il Paşa ve ismâ'il * Alaybeyi ve 'Silâhdâr Ağası Zülfıkar *Aga Vç *Samsuncubaşı Abdi *Aga bunlar başlanna çığaların [tuglannı] takınıp ve *str-^ nâhlannı giyip cümle gök demire müstagrak olup [hepsi zırhlara bürünüp], *^ askerini cenge tergîb ederlerdi [isteklendirirlerdi] ve *Yeniçeri ağası Salih Paşa V(•yeniçeri *kethüdâst ve zagarcıbaşı ve tumacıbaşı ve'l-hâsıl [kısacası] cümle *yCRj_ çeriyân-i *dergâh-i âlî [*yeniçeriler] *fermân-i * vezir [vezirin fermam} ile kb-in». hindeki [ırmak kıyısındaki] metrislerinden çıkıp ileri bir ok *menzili gidip tarfe. tüVayn içre [göz açıp kapayıncaya dek] bir müfîd ve muhtasar [yararlı ve ufak çap. ta] yeni metrisler kazmışlar ve girmemişler idi ve cümle asâkir [askerler] ceng. hâzır-bâş [hazır] olmuşlar idi.

Hemen *ibtidâ küffâr küs [kös] ve *tabl ve kudüm [dümbelek], trampete ve nâküslannı [çanlannı] çalarak, "Yâ Jorj! Yâ Jorj!" diyerek asker-i İslâm üzre hücûm ettiler. Guzât-i muvahhidîn [islam gazileri] dahi derûn-i dilden ve can ü gönülden "Allah! Allâhî" deyip aç kurt koyuna girer gibi ve koyun tuza seğirtir gibi kûffôı üzre asker seğirtip sunduklarında *ibtidâ meydân-i şecâ'atte [yiğitlik alanında]« sıçratan *Bosna Alaybeyisi Ismâ'il * Alaybeyi ve Serim ve 'Semendere beyleri, andan [ondan sonra] gayn [öbür] beyler ve beylerbeyler ve şâir gaziler arsa-gâh-i 0*.

blerince lartlannca] kova kova asker tarumar ldarmadagın] olunca hemen sol ta-ta ormanlar içinde Fransa küffân cümle kırmızılar giymişler meydân-i ma'rekcye alanına] dinc-â-dinc Idlpdinç] küffâr askeri geldi ve sag cânibum \karauan\

j(ral cünûdu [askerleri] geldi ve *Çeh tüfeklisi dahi blrblılertae zenclrler ile sürü sürü pür-silâh, dinç küffâr-i bî-ıslâh lıslah olmaz kâfirler] *tneydân-i aa-

^.gaha [alana] girip bizim asker-i Ulamın artların lanlarmı] alıp, taze Uıe gelip, ü hayran [sarhoş ve şaşkın] küîfârlar topa tüfeğe bakmayıp, bâtıl {çürük] dînerin (dinlerinin] gayretine yedi koldan toplannı ve tüfenkterini öyle yağandılar ^m *sadr-i a'zamm * sekban ve *sancalan der-cenk-i evvel lilk aguda] nısh \yamı\ kadarı şehıd oldular. Gayn guzât-i Müslimhı löbür İslam gazileril top ne rtrtenk darbından [vuruşundan] âteş-i Nemrüd2 içinde kaldılar ve seni (azıcık] yan verdiler {yan çizdiler].

Amma küffâr-i hîlekâr [hileci kâfirler] asla tetiklerin bozmayıp asker uzıe gelede Amma münhezim olan *Nemse kafirlerinin arılan sıra düşüp kova giden asâ-lor-İ Müslim'in salimin ve ganîmin (esenlikle ve doyumlukla] cenk meydanın almış vt galebe eder şekilli olmuş. Hemen ellerinde şikâr [av] olan esirleri Itutsaklan] ve

dünle papazları kılıçtan geçirip, cümle guzât (gaziler] deıûn-i dilden ve can ü gönülden [gönülden] sadâ-yı "Allah AllâhPa rehâ buldurup, kutlarların alaylarına,

-hû! hü!" diye kılıç vurarak girdiler. Amma on bin kadar tüvânâ İguçlü] yiğitler selâmete çıkmadılar, cümlesi şahadet [şehitlik] şerbetin içip kandılar. Zira dcıyâ-rm-sal [deniz gibi] küffâr askeri içre bir katre misâl (damla gibi] az asker idiler ve cümlesi serbest-i elest olup3 ol vadide kaldılar.

Artıma hikmet-i Bârı (Tann'nm hikmeti] hakire yari [yardımcı] kılıp, hazreı-i ri-sâlcı-penâhın alem-i şerifi [peygamberin sancağı] dibinden bir kadem (ayak] ayni* tnayıp, şâir [öbür] akranlarımız ile tilâvet-i Kur'ân ederken [Kuran okurken] *gu-lâmırmn birini bir kâfir öne atmış kovup gelirken hemen hakîv-ı pür-taksîrin gay-

Bbtl80.s.,l.not. Bb43. s., 2. not.

Sest: Ruhlann ilk yaratıldığı an. Serbest-i elest, bu ana ulaşma anlamına gelir. -NÛ.

jçsrvaş olan»"»] girip ol kadar Rüstemanc1 iRüstcm gibi) cerik-1 pür-hâş Ikugın $a oldu kim kuffân derceng-i evvel Ulk ağızda \ demet demet karar gjbi kırdılar. vicliicn küffar-i hak-sâr (yeri toprak olan kaurlcrl "ihtida "Nemse kolundan sö-Mp dflglara ve bağlara firar edip, görünen Nemen Uyvar kalelerine doğru so-onda almış kâfirler vardır. Derhal guzât-i Müslim'in küfiinn bu güna \ıûnû\ , niüldugünu görüp birbirlerine, "Brel TCüttâr bozuldu!" diye haber edip, küKânn

ret ve hamiyyet damarları hareket edip *gulâmıma kafadar ve hempa çıkayım diye at tepip, sehl [azıcık] meydâna çıktım. Meğer küffânn bir tûfen,

var imiş. Hakire tüfeng-i pür-rengi [hilesi çok tüfeği] havale edince hakir yan"*"11 ce [yan çizince] meğer kurşun atımın boynuna isabet edince at altımda bir kerrj vup [yolundan sapıp], kıçın serpip onu gördüm ki attan kan boşandı. Hemen * lamım küffânn tüfenk boşalttığını görünce kûffâra bir iyi hadeng-i Sa'd Vak|,/., [Sa'd Vakkas oku] vurup, küffâr tepesi ûzre attan düşüp, fi'l-hâl [hemen] *gulaw kâfirin kellesini kesip aldı ve küffânn atı kâfirlere doğru firar etti (kaçtı).

Amma bu arada atım mecruh [yaralı] olduğundan aklım başımdan gitti, \\^ yine sancag-i resûlu'llâh [peygamber sancağının] dibine gelip bir teveccuh-i edip [iyice yönelip], müte'ellim-künân [üzüntülü] olup ser-mahfilimiz [topluluğa muzun bası] olan *Musâhib Hacızâde'ye:

"Efendi, ben karşıya geçerim, göre [bak] atım vuruldu, benim yerime v lamımın biri kalsın, karşı geçip bir gayrı ata binip inşâ'allâh yine gelirim" dediku Hacızâde:
"Doğru, bu mecruh [yaralı] at ile *sadr-i a'zama var, sana bir at verir ve (^ kesen *gulâmını da götür, ona da ihsan eder ve kamımız gayet acıktı bize sefen^. lanyla mâ ha zar ta am [hazırda ne yemek varsa] gönder" dedikte hakir gördüm ki Yç bildim ki meydân-i şecâ'at [yiğitlik alanı] küffâra kalır. Zîrâ, asâkir-i İslâm [Islaj^ askerleri] allak bullak olup, cenkte batîü'l-harekelik edip [ağır davranıp] küffâr ojİj. verâne [yiğitçe] cenk ve hareket eder.
Hemen aheste reviş ile [ağır yürüyüşle] atımı dizgininden yedeğe alıp, nehr.j •Rabe kenânna *gulâmımla gelip, "Karşıya geçelim", dedikte hemen suyun karşı & rafindaki dîvân *çavuşlan ve asker sürücüleri "Bre vur gidiyi! Bre öldür gidiyi! Bre alarga [uzaklaştır] gidiyi!" deyip, mücerred adamım [evli değilim] amma bir hayli "gidi!" şütûmlan istimâ' ettim [sövgüleri işittim].2
Hemen hakîr atımın boynundaki kurşun zahmından cereyan eden [yarasından akan] kanı gösterip:
"Bre adamlar, atım yaralandı ve atım bî-mecâl kaldı. Vanp gayn ata binip yjnç gelirim" diye feryâd ettim:
"Yâ ol yanındaki oğlan nedir?"
1 Bkz. 409. s., l.not.
2 "Gidfnin bir anlamı, "kaltaban", "karısını satan"dır. EÇ, evli olmadığı halde kansıru satan sövgüsüyle karşılaştığını anlatıyor. -NÖ.

-Gulâmımdır. bir baş kesri, *sadr-i azamdan ihsan alsın" dedikte eVh&stt
pS»^ cihanda [dünyada] yâr-i sâdık ve muhibb-i râhk Igerçek ve aniayışh) dost -o imiş Igerekliymiş] nice adamlar hakiri bilip;
-Bre koyun şu adamı! Biz biliriz. Beri tarafa geçsin at değiştirsin" diye Egrt-jgpılı Omc Çavuş'un çırağı Alî Çavuş:
»Bre Evliya Efendi! Gel şuradan geç, derindir amma zarar etmez. Hemen at yedine pek [sıkı] sanl" diye yol gösterdikte hemen at İle bir kere suya ait vurup, bir j^re dalıp gark oldum [battım]. Meğer amîk [derin] imiş. At yelesini zabt edip ku-tipj,'Bre oğlan, izimden ayrılma!' deyip Tatar tarzı yeldirip [kosturupl. Varşt ta-^fa yüz bin rene ü anâ' [yorgunluk ve eziyet] ile selâmet *gulâmım\a geçip atım {fitimi! yine yedeğe alıp *sadr-i a'zamın huzuruna geldikte. "Bre Evliya, hoş geldin! Bre askerden ne haber?" dedikte: işte huzurunda nümâyân [görünüyor]. Germ-â-germ ipek kızışmışı, ceng-i bî-pjyân [sonu gelmez savaş]. Hemen karşıya bir hayli asâkir-i Karaman [Karaman as-ucri] imdâd vanr ise asâkir-i İslâm taze can bulurlardı. Hacızâde kulun hakpâye [ayağının toprağına] yüz sürüp, selâmlar edip, alem-i resûlu'llâh [peygamber sanığı] himayesinde [korumasında] feth-i şerif1 tilâvet ederken [okurken] alım kurşunla vuruldu" deyip atı gösterdiğimde:
"Tez Evliyâ'ya bir iyi at verin!" dedikte, *gu\âmım dahi kelleyi huzûr-i Nezirde gaitan edip [yuvarlayıp]:
"Bu »gulâmımla ortaklaşa alem-i resûlu'llâh [peygamber sancağı] önünde bu kâfiri kestik" dedikte *gulâma elli altın, hakire seksen alım ve bit kûheylân at verip, dest-bûsedip [el öpüp], andan [oradan] Hacızâde *çadınna vanp "Efendiniz karşıda sefertaslanyla tahte'l-kahve [kahvaltı] ister" diye haber edip, *haymemç gelip atm yarasını yumurta ve tuz ve şap ile sanp, bir gayn ata süvâr olup [binip], yine nehr-i *Rabe kenânnda bir yüksek yere vardıkla karşı tarafa nazar ettim Ibaktım]". E\ azametû'li'llâhi teâlâ [ulu Tann'nın büyüklüğüyle] gördüm ki kûffâT gâlib lyemrûş], bizim asker mağlûb [yenilmiş] şeklini gösterip, amma yine kaıükût \kat küt] ve germâgerm ceng-i savaş-i pür-hâş [pek kızışmış savaş] olmada. Amma bizim asker g^hîce [kimileyin] küffânn bulamasına [hû diye saldırmasına] takat getiîemeyîp nice kere yan verip [yan çizip], yine kâfiri sürerler.
Çünkü *sadr-i a'zam asâkir-i İslâm'ın kımalkılamp allak bullak olduklarım a\â-melei'n-nâs [halkın gözü önünde] görüp müşaverede Gürcü Paşa eydür.
Bkz.241.s., l.not.

[Tann] âl-i Osman'ı [Osmanlıları] münhezim edip yerindirmek (bozguna üzmek] ve küffâr askerine sehl [azıcık] nusret [üstünlük] verip sevindirmek ezelîsi imiş.
Hemen *sadr-i azamın sû'-i tedbîri [yanlış önlemi] ile tahrir olun, [yazılmış] »fermanı »yeniçeri ocağına girip, "Metrislerinizden çıkıp eski metris]^ nize giresiz [giresiniz]!" diye »ferman gelince hemen »yeniçeri bir kere Uifenkl^ ellerine alıp, metrislerden çıkıp, gerideki metrislere seğirte seğirte can alıp ^ de. Çünkü beri tarafta cenge kızışmış ve savaş uğraşa kanşmış asker dönüp at^ lanna baktılar, gördüler kim »yeniçeri kaçıyor. Haberleri yok kim »yeniçeri *fç mân ile metristen çıkıp gidiyor.
Hemen asâkir-i »sipâh [yaya askerleri] ve gayrı gâzîyân-i cündü'llâh lîann'^ askerlerinin öbür gazileri] »yeniçerinin böyle firar ettiklerin görünce: "Bre ei.. »yeniçeriler, biz bu cenge kızışıp kâfirleri kırmışken siz neye kaçarsiz]L çarsınız]?" diye feryâd ettiklerinde »yeniçeriler, "Bize *fermân geldi!" dediler v gittiler.

•Yeniçerinin ferman sözüne kimse i'timâd etmeyip [güvenmeyip], mümkün bu esrara vâkıf olmadılar [sim öğrenemediler]. Hemen * yeniçerilerin ve *v^t. a'zam *sekbân ve *sancalannm kaçtıklannı zann edip [sanıp] cümle asker onW bahane bulup, cümle atlılar bir kere at boynuna düşüp, geri dönüp, be-dün^ [doğrusu] bu kere *fermânsız bunların kaçtığın *yeniçeri görünce * ferman ile mtl rislerine girmeyip hemen nehr-i *Rabe üzre ip ile bağlı köprüye uğradılar. *^
dahi hemen nehr-i *Rabe'ye atlar ile vurdular. Evvel gelenler bir hoşça suyu geçii
ler.
1 Bkz. 456. s., 1. not.

^jfien bakır karşı tarafta at üzre dururdum. Bu hali görüp, su başmda aVbm <}an gidip, bı-hûş olmuşum IsersemlemiŞtaü. Meğer m'm indi ilah ITanrtdan u\ mukaddem [daha öncel atım vurulup, ol bahane ile geri geçip halâs o\-tüm [kurtulmuştum]. Amma *yeniçerileri yine »çavuşlar geri püskürtüp. ^ :\e cisr [köprü] başındaki metrislerine girip, mazgaUanm torbalat Üe âmâde «Tİ ederken gördüler kim sipahi kafadar geride kimse kalmayıp suya vururlar ^7eaar-i a'zam »sekbânlan dahi yayan suya vurup, şinâveruk \yüzücülükl edip, selâmetle çıkarlar. Hemen *yeniçeri\er metrislerinde karâî-dâde olam
lıütnl sandılar. Gördüler kim bu hâl üzre asâkir-i islâm *tneydân-i bezm û pide [şölen ve savaş alamnda] az kalıp, îsmâ'ü ve Salih Paşa ve "Bosna askeri ve
ve Semendere leşkeri kaldı; hemen »yeniçeriler dahi "akatt eksere tâbidir" f^ınUk çoğunluğa uyar] deyip kimisi de, "vâ hû, bekâ yünm, cân-i meu deyip cümle »yeniçeriler ale'l-umûm [genellikle] bir yere cem' o\up \ıop\amp] "Bizim cn-İzde kafadarımız olmayacak [olmayınca] biz bunda [burada] bu kadar piyade kan Serim
aya'
kjı nişlesek [ne yapsak] gerek? »Sipâh bizi bıraktı kaçtı, ya biz ne dururazT> dc-P yeniçeri, hâkim ve zabitlerine bakmayıp ale'l-ıitüâk loyuu-uğîyte] hemen cısı-den [köprüden] karşı tarafa geçmeye birbirlerine takaddüm etmeye \bübirkrinm önüne geçmeye], can havliyle cân kurtarmaya cân attılar,
Cisr ise ale'l-acele [çarçabuk] inşâ olunmakla [yapılmakla] bazı yerleri lop pala-marlanyla [ipleriyle] bağlı idi. Hemen bu kadar asker karınca gibi bitbhlerin basıp ubûr ederken [geçerken] cisr tahammül edemeyip [köprü cUyatıamayıp] kırılırdı ve cümle *yeniçeriler suya gark olup [batıp] kimi ağaçlara ve kimi mezkûr Man] \p-lere yapışıp, adam adam üzre gark olup Ibaıip] suyun önüne bu kadar bin adam kazıklara yapışıp sel olucak [olunca] nehr-i *Rabe derya ideniz] gjbi oldu. Nehir k-nânna sonra gelen atlılar bi'l-külhye Ihepsi] gark oldular.
Bu nehrin iki canibi [yanı] yarlar ve bayırlar. Bemâdem Ikîşioğüllan] ve allar çıkması bir veçhile lyolla] mümkün değil [olanaksız]. Nice bin adam aûaraıdan ayrılıp kimi gark-i âb olmada [suya batmada]. Atlar ise su içinde birbirlerine girip kâm [dizgin] ve *rikâb birbirlerine dolaşıp fakır benîâdem Izavallı kişioğlu] at ve katır mabeyninde [arasında] kalıp, cümlesi hele ü mele ftıetc ü mete (.= katma* karışık)] olup güya [sanki] yevmü'n-nüşûr ve rüz-i kıyamet Ikıyarneı günü] oldu.
Amma alimallah ve şehedallâh iTann bilir ve tanıktır], yine böyle iken bizi cusiü çalâk [çevik], aklı ve canı başında olan iş görmüş, pişkin, sıçramış yiğitler su içinde attan ata ve adam üstünden adam üstüne sıçrayıp pertâv ederek karşı cani-be (yakaya] ubûr edip [geçip] halâs oldular [kurtuldular].

"Sultânım, »yeniçeri ağasına hitaben bir 'ferman gönderin. * Fermanım^ niçcriier ilerici metrislerden çıkıp cisr i köprü] başındaki eski metîn IsagU^j rislerine girip, cisr başın pek [sıkı] zabt eyleslnler [tutsunlar]" diye bir rtıü'^ *fermân-i »vezir [*sadr-i azamın pekiştirici bir buyruğu) »yeniçeri ağasına*, ta cümle »yeniçeriler seman ve tâ'atan [işittik ve uyduk (-başüstüne)]" *fermânı cân-i azizlerine minnet bildiler. Amma, "El-abdü yûdebbir vallâhü dir* [Kul önlem alır, yazgı Tann'dandır]. Cenâb-i Kibriya'nın [ulu Tann'nın) t-, met-i ezeliyyesine akıl ermez, zîrâ "lza erâde'IIâhü..." Kaçankim [ne zaman ki] bü'l-âlemîn [dünyalann Tanrısı] bir şeyi halk etmeyi [yaratmayı] murâd edinir \ ter], »ibtidâ onun esbabını halk eder [nedenlerini yaratır]. Meğer ol Hallâk-j^

Amma ba'a ükıl fahlh], iş görmüş fetâlar [yiğitler] gördüler kim su derya 0| bukündügimden [biriktiğinden/ atlar ve adamlar birbirine karışıp gark oluyopi Ibatıyoriarl, hemen nice bin yiğitler bu gark olunan yerlere atlarıyla girmeyi pt %^ yun daha yukarısına vanp, hâli [yalnız] olup, suyun azıcık olan yerlerden atıyla y* hûd yalnız kendiyi (kendirdi suya vurup karşıya geçip halâs oldular. Bazı a^j (akılhl yiğitler bu izdihamda [kalabalıkta] boğulanları görüp, hemen köpny^ aşağı kâfir tarafına girip, nicesi atlarıyla ve nicesi şinâverlik [yüzücülük] ve dilâvCr tik [yiğitlik} ederek karşı geçip halâs oldular. Zîrâ su pek derin olmayıp suda adajt, gark olmasının sebebi köprü kınhp. nice bin adam köprünün kazıklarına ve ip|erj

İne yapışıp, atlar ve katırlar ve adamlar köprüye dayanıp büküdügünden [t0p_ /andığından] su derya gibi ölüp adamlar boğuldular; yoksa nehr-i 'Rabe'nin cisrden [köprüden] yukarısı ve cisrden aşağısı derin olmayıp, akıl ve cerî [gözü pek] olan yiğitler ondan geçip halâs oldular. Amma ol taraflarda kâfir gayet çok idi. Amrna küffar havundan [korkusundan] her kim cisr yanındaki izdihama [kalabalığa] girdi ise rehâ bulmayıp [kmtuhnayıp] gank-i âb olup [suya batıp] rahmet-i Yezdan'a [Tann rahmetine] vâsıl oldu [erişti]. Amma bu mahalde nice bin guzât-i Müslimîn [islam gazileri] âr u gayret ve namus u hamiyyet-i Muhammedîyeyi yâd edip [islamlık utanma, çaba, namusunu akla, getirip], cenkten firar etmeyip [kaçmayıp], nehr-i *Rabe'de bogulmayıp, *meydân~i bezm ü rezmde [şölen ve savaş alanında] küffar ile yaka yakaya gelip, ceng-i Alî Ihazretı Ali savaşı] ede ede şehîd olup, nice bin küfTânn lâşe-i murdarların [mundar leşlerim] *meydân-i ma'rekede [savaş alanında] çakıltaşı gibi serip, kendileri de c&m-i şahadeti nûş ettiler [şehitlik kadehini içtiler] ve rûh-i pür-fütûhlan [rahmetlerle dolu ruhları] firdevs-i berine [cennetin ulu katına] gittiler.
Cümle asâkir-i islâm beri tarafta bu cengi seyir ü temâşâ edip [izleyip], ne im-dâd etmeye kâbil-i imkân [yardım etmeye olanak bulabilir], ancak engüşt ber-dehân [parmaklan ağzında] vâlih ü hayran olup [şaşakalıp] temaşa ederdik. Amma bazı canlan ve bî-cân ve bî-dermânlan [tükenmiş ve güçsüz kalmıştan] ipler ile ve mukaddem kuşaklan ile nice bin adamları sudan çıkardılar. Kû(far~i dûzah-karâr [durağı cehennem olan kafirler] gördü ki Osmanlı kendi kendilerden bozulup, cenkten yan verip [yan çizip] suda boğuluyorlar. Cümle küffar şapkaların çıkarıp baş açık Allah'a şükr edip gûyâ [sanki] karıncaya binmiş aheste aheste [yavaş yavaş] asker-i Mâmı kıra kıra nehr-i *Rabe kenarına gelmede. Garâ-yib [Hin şaşılacak yanı] bu kim *vezîr-i azam otağı tarafında küffâra havale [bakan] bir bayır ûzre üç yüz altmış pare [parça] 'şâhîler ve bu kadar * balyemez toplar var.
712
"AVARE YILLAR*
hamle ettiklerinde kûffân sokak sokak ve bölük bölük bölüp, kassâb-i ecel kasabı] gibi küffârı kırarlardı. ' gı, hâl-i pür-melâli [içler acısı durumu] küffar görüp bildi kim Türk'ün askeri t olum eri olup, derûn-i dilden ve cân -ü gönülden [gönülden] cenk edip Isa-j kâfiri kırarlar. Hemen cümle *yedi kral kûffân, asker-i lslâmı ortaya alıp, prafan askeri topa tüfeğe tutup, herse ve girdmând ettiler [çevrelediler] ve bu ^deyine lsmâ'il'lerin ikisi ve Zülfikar *Aga ile üçüsü beyaz sâdeleriyle (yazlık üstlük] başlan kabak kâfire girip sâdeleri kızıl kana müstagrak olup [batıp] Lbiryerde hür şehîd oldular [öldüler, şehit oldular] ve *yeniçeri gazileri de ya-I kalıp anlar dahi câm-i şehâdeti nûş ettiler [şehitlik kadehini içtiler]. Herren bakıyyetü's-seyf [kılıç artığı] olan gaziler gördüler kim *Serdâr Ismâ'il Ismâ'il *Alaybeyi ve Zülfikar *Aga ve nice bin guzât [gâzîler] şehîd olduk-
713
^pçU ve bir adam bulunmadı kim toplara âteş edip kûffân param param ede.
f birgarik temâşâ kim bir "topçu bulunmaya.
$v jf.j a'zam *otag içre serseri, Ievin levin [oraya buraya] gezip:
gâzîler. hâl nice olur? işte küffar kanncaya binmiş gibi yap yap lagır agırl Bre. şu karşıdaki askere imdâd gitsin!" diye feryâd ettikte herkes câm başı [kaygısına] düşüp, 'çadırlann bozup [toplayıp] kaçmak sevdasında olup, ne
W .jjayısı (yardım kaygısı nerede].
;<*)J1(,n karşı taraftaki kâfir içinde kalan 'sipâh ve 'Budin ve * Bosna ve "Knriiic gördüler kim köprü kınldı ve nice bin asâkir-i islam gark okra ve kendi-$d gelmesi işi tamâm oldu (sona erdi]. f ^cn cümle gazilerden on bin askerden mütecaviz [fazla] cümle bir yere gelip, tarafına nazar etmeyip [bakmayıp], evvelâ Ismâ'il Paşa ve *Süâhdâr Ağası £ r *Aga ve * Bosna *Alaybeyi Ismâ'il *Aga ve Sipâhîyan Kâtibi Foçah Kâtip lc Mustafâ Efendi ve 'yeniçeri *odabaşılanndan ve bayrakdârlanndan ve nice ifcnk-endâz nâmûs sahibi 'yeniçerilerden ve sipâhîyan ve 'cebeciyân ve 'top-yigitler cümle [hepsi] bir yere gelip, *gülbânk-i Muhammedi getirerek rfi deryâ-misâl [deniz gibi] küffar içlerine "hûdur hû" ederek, kûffân demet j,-öyle ceng-i azîm edip [büyük savaş yapıp], küffâra öyle sâtır-i Muhammedi
it 6"
P çatın) vurmuşlardır kim nehr-i 'Rabe'nin beri tarafında olan *vezlr-l a'zam • ve gavn alargac-an [uzaktan] merhabacı askerleri bu gâzîyânlann [gazilerin] ^ 0esend edip [savaşını övüp], "Aleyke avnu'llâh!" [Tann yardımcısı olsun]
#•
- hakka ki [gerçekten] Ismâ'il Paşa ve Zülfikar *Ağa ve Ismâ'il 'Alaybeyi
SEYAHATNAME
ve

ların görünce hemen 'Yeniçeri Ağası Salih Pasa ve nice *mîr-i mîrânlar lar ve nice bin guz.ltlar {gaziler] at boynuna düşüp, piyade yigiüeriy]c \Q^t müstagrak olmuşlar, hemen nehr-i *Rabe kenarına gelip anlar dahi s^y, ^
nüş-i âb ede ede [su yuta yuıaj cümle gark-İ ab oldular [boğuldular]. Amma ^ Paşa su içre çok çabaladı amma âhir-i kâr [işin sonunda] gark-i âb oldu [bog^ Lâkin Hacızâde Efendi uryânen [çıplak olarak] güç ile beri tarafa geçti. Amma [akıIİıj »Samsuncubaşı Abdi »Ağa cisr [köprü] yanmda izdihama ugramayıp den aşağı kâfir kesretine [çokluğuna] bakmayıp atıyla suya vurup selâmet çakıp ce piyadeleri gark olup [boğulup], niceleri halâs oldular [kurtuldular].
Derhâl küffâr bu hâli görüp "Bre, fırsat bizimdir! Isâ ve Meryem Ana ve hay* yünlar [havariler] ve Sarı Saltık ve Isvet Nikola ve Hızrilyas ve »Kasım ve Ajw^ sultânlar bize imdâd ettiler. Çimden geri [bundan böyle) devlet ve nusret ve ^ [talih, üstünlük, büyüklük] millet-i Mesihiyyenindir [Htristiyanlanndırl" diye bin gûna hâcıı [haçlı/ peykerlerini [resimlerini] açıp askerleri ve bayraklan akabm ca [ardınca] güruh güruh [bölük bölük] ve sürü sürü gelip toplan ve »hintu ara^ lan çekip, erganun ve trampete ve luteryanî boruları ve nâküs [çanl ve 'tabl^ çalarak vırlanıp ırlayarak [şarkı söyleyerek] bilâ-acele [acele etmeden] aheste âh^ [ağır ağır] reviş [yürüyüş] ile sürü sürü domuz topu olup, asâkir-i lslâmı takip ^ rek [izleyerek] asla as'kerin kafalanndan [arkalanndan] aynlmayıp tâ nehr-i 'Rjl kenânna kat-ender-kat [srra sıra] olup durdular.
Bu kerre asker-i İslâm'ın gark-i âb olduğun [battığını] gördüler, cümle 1^ parmak ısınp güldüler ve su kenânna çıkıp halâs olan askeri görüp, kursunla vn, rup yıktılar.
Ve küffâr-i hâksâr [yeri toprak olan kâfirler] gördüler kim at ve katır ve ada^ birbirlerine mahlut olup [karışıp], cisrden ubûr ederken [köprüden geçerken] rnüa. hameden [yığılışmadan] âgişte-i hûn olmuşlar [kana bulanmışlar]. Küffâr bu hâli görüp zu'm-i bâtıllan [çürük sanılan] ile hamd-i Isâ edip [îsâ'ya şükredip] kara şap. kalann kara saçlı başlanndan çıkanp, nehir içre halâs olmaya [kurtulmaya] câri ç». kişen ibâdu'Ilâh [Tann kullan] üzre bir yaylım kurşun dahi vurup, güya [sanki] ^ mâdan [gökten] barân-i la'net [ilenç yağmuru] yağar gibi kurşun yağıp ve dikdik içinde güya [sanki] bulgur kaynar gibi kurşundan su kaynayıp, kurşun vızınısından kulak işitmeyip, cümle hayvanât ve benîâdem [kişioğlu] gark-i deryâ-yi rahmet ol dular [rahmet denizine battılar] ve karşı tarafta cümle ümmet-i Muhamrned âlem-i hayrette kaldılar ve kâfire karşı bir top ve tüfenk atmaya iktidârlan olmayıp [gûç^. ri yetmeyip], kâfirden atılan top güllelerinden bir dâne gelip *sadr-i a'zamın otağın
714
"AVARE Y1UAR-
lOP
ısadr-i a'zamm *emîrahur ağası Şahin Paşaogju'nun gerdanını vt omtuhnnoa» götürüp beri tarafta nice yüz adamlar dahi sâdcmât-i toptan Ucu vun*unû*n\
Ijd olmaya başladı.
yekûuar-i fuccânn [günahkar kafirlerin] çoğu bu mahalde suyun kana tarahn-
edeptir [ayıprir söylemesi], ol lo\ has ve beyaz ** açıp. suya gark cAu&oa [batara! ve bizim temasâcüanmiza liz\eyid\crimize\ "Hey, Türk tocyT deyip, ol
19°
ç»1
jest-i nft-pâklanyla Ipis elleriylel dübür-i nâ-rAVdarma Ipis VıçUnnal vurup met gfe-
^ Içeşül herzeler yerlerdi [saçmalıklar yaparlardı1.
^nunâ netîce-i ibret [dersin sonucu] meâl-i kelam Isûzün anlamı] oldur kim, bu ^v-âl-i perişanın [acınacak durumlann] neticesine nazar olunca '.sonucuna bakılın-i(hak söylenip hak görülse, bu lnhizâm [bozgun] asâkit-t Islama mm taâfllih
rfann tarafından] gûş-mâldir [kulak burrnadırî. Biz Yeni KaVe'yı İeüı eulkıe \«le p-dikte], darb-i tîgden [kılıç vuruşundan] küllâr hrtt ederken \VacarVcn^ dahi o\ cisr-i nehr-İ Morava1 [Morava Irmağı köprüsü] ûat meVsüt o\uo Ikıntip], cümle küffâr [kâfirler] gark-i âb oldukla Isuya battıkla] cümW asker Irtfltn fkâurie-
je) "Hey, hey!" deyip, suda şinâverUk [yüzücülük] eden kûlllra rağmen [inal olsun ^ye] bizim asker "Hey, hey!" deyip iki ellerin, cdepür [ayıpta süy\emesl\, cubine vurup, gûyâ Isanki] şakalar ederlerdi ve cümle asker mağrûrir* luhttanarak] hareket ederlerdi. Ve bu Yeni Kal'e'nin (eıh ü nusretini lele geçirilip üstünlük saparnayı] fjenâb-i Bâri'den [Tann'dan] bümeyıp, askerin kesretinden [çokluğundan] ve ctbeha-nC ve mâl ve »hazînenin veîretinden [bollugundanl ve kendilerinin arısen-ı tedbirlerinden [Önlemlerinin yerindeliğinden] bildiler. Cenâb-i Bari \Tannl tae fobbu'Vik-mîndir [dünyalann Tannsıdır] ve bir ismi de "Müntakim'du*. Ttm\ gtmden som* bize dahi bu nehr-i *Rabe'de öyle oldu. Kâfirin cisri {köprüsü] Ymlıp gark oldular ise bizim dahi nehr-i *Rabe'de cisrinûz kınlıp öyle gark olup, kant dam bize açıp, "Hey, hey!" dîye feryâd ederlerdi. Zırâ, "men dakka duVka" Içalma Vaçryı çalarlar kapını] demişlerdir. (....)
(....) Hülâsa-i kelâm [sözün kısası] bu hakîr-i kemter fakır bu ettikle mevcüd bulunup ilme'l-yakm Ikesin bilgi] ve ayneVyakîn Ikesin görgü] ve bakkâVyakln [kesin gerçek] bildiğim üzre bildiğim budur ki bu cenkte

asâkuM Osman'ı \Osman\i askerlerini] münhezim ve üç *vezlr mün'adim lyok olmuş] ve alu *u»t-1 rmıan ve alu nûrlivâ ve on bir aded alaybeyleri ve *yemçeıiletden 1.080 camadan \\ıuıç\
1 B^611.s.,l.not.
Müntakim; öç alıcı, öç alan. Tannnın güzel adlanndandır (esma'-l hüsnay ffltt Î40. s. 5
not. -NÒ.
715
SEYAHATNAME
"beytü'l-mâle tesJîm olundu. Ve si pahtan 1.800 aded şehîd olup. maadası ;?,.fI« lanı] esb-i sabâ-sür'atle [yel gibi hızlı atla] suya vurup çoğu halâs oldular. V« [öbür] gazilerden cümle 4.070 adam şehîd olup. dârü'l-karârları huld-i berin ti, raklan yüce cennet] oldu ve sair nâ-ma'dûd [sayısız] bî-esâmi [adsızl * ümerâ ve L rib gu re banın şahadeti nâ-malûmdur [bilinmemektedir). Cümlesine Cenâb-ı aw garka-i garîk-i rahmetler ede [hepsini Tanrı rahmet sulanna hatıra).
(Seyahatname, c. 7, s. 8hlrn\
105. RABE GÜNLERİNDE
Evliya Çelebi Rabe Suyu kıyısında bozguna uğramış olan orduyla "Ve iki vakıyyt peksimet ancak kaimi; idi, anları da huddâmların heybelerine k otluk amma atlara şaîrden (arpadan), bir dâne-i hardaldan (hardal tanesinden) zerre nişan yok. Ancak or re otluk ve âb-i hayât (bengisu) su çok çok. Ne çâre tevekkUl-i Hak'tan (Tann'ya boyun eğmekten) gayrı (başka) ilâç yok. Bu hâl üzre cemi' asâkir-i İslarnın (İslam as. kederinin) atlan ve huddâmları kırk elli günden beri ne şaîr ve ne ısı ta'im (sıcak yemek) yüzün görmemiş atlar ve adamlar var. Nice bin esb-i sabâ-reftâr (yel gibi yü-rüyüşiü) küheylân arlar, şâhgedâ (dilenci) adarı gibi reftâr ederek ve cem? şehbiz, yigic huddâmlarla açlıktan lâl-i zebûn (güçsüzlükten konuşamaz) gibi güftâr ederek (konuşarak), kara çamurun batar ve çıtağında müstağrak olup (batıp) giderek, çamurlarda düşen adamlar ol yerlerde kalarak" diye anlattığı kötü hava ve yiyecek-sizlik içinde yol alırken bu durumda başından geçen birkaç olayı anlatır. Bunlar gerçek gözlemin güzel örnekleridir.
Sadrazam harbendebaşıstndan alınan yemler. — Semer sazları arasına gizlenen arpalar. -Boğazlanan at. — Yine aç biilaç yolda. — Görünen ateş. — Akik gibi kızarmış iki koyun kebabı. — "Sakın domuz eti olmasın!" — "Domuz eti olsun da şişte olsun dedikleri budur." - Ko-yunun biri hemen yeniyor, 'öteki meşin sofraya şartlıyor. - Yoldan geçen askeri gözlerken gelen haber. - Ağaçlıkta uyuyan iki düşman. - Soru. - Kemerden çıkan gümüş ve altın paralar. -Dağla^ arasında araştırma. - Bulunan eşya ve yiyecekler. — Eşyaları koruma işi. - Kitlelerle danışma. - Yol arkadaşı gende. - Yoldan geçenler arasında tanıdıklar çıkıyor. - hk\ama yakın orduda. — Hediye olarak gönderilen yemler ve etler.
Amma hakir bu mahalde atlanma *sadr-i a'zamın *harbendebaşısından birer altına at yemi alıp on bir altın verdim.
716
"AVAHE YUJLAr
^ttıd-i Huda ahin var amma. yenmez. ikişer akın dese verirdim. Amma "taafc i nüekftn [düzenbaz hizmetkân] gör kim etendlVermin mattanna nlct hıyanet
1 lort» hayvânâuanndan nice kesip satarlar. Çünkü *harber«debtvı haKudçn et?
-ı\atu alıp, bir ormanda hakiri kamların yanına getirip, birkaç katırların cMk l',f -rlchn indirip, meğer mukaddema [daha öncel semerlesin tozlan tere arpa âdt» ^p, her semerden bir at yemi arpa çıkanp "Bu sun kimseye deme, her f-.ee m> bir altına sana bir yem bulurum ve gaynya \başkasma] ikişer alıma verin»; ^ sen eski dostumuzsun" diye ricalar edip, katır semerlen içinden arpa çıkan?
lir**1
İlahî hilekar *huddâmlar, iflah ve berhürdâr olttıayalat \onmaya\ar\ />;¦ kot
ıjj yıldan beri hizmetkar kahrı hakiri zât u zebun etti lbuudi]
gu nehr-i Vije kenânnda atlara nafaka bulduk amma •huddâmlann «ne itada» >2ljdan yok. Hemen atlara yem asmadan mukaddem lönce] bir eşbeb mam
boğazlayıp kurbân edip, nısfını refiklerimiz [yansım arkadsv • • ; *Uttt-lara verip, nısfını hakır-i pûr-taksîr *huddâmlanmla lenâvul edip lytyrnl d pat
jey[c-i adhâ [kurban bayramı gecesi! ettik. (....)
(....) Bu hakir bu 'menzilde *huddâmlanmla mûte'ellim olup \acı çekip], bat yalka ileri bir ormanlık içre giderken sol câniV^Tniıde bir Vemıng&h \mjsu yeril A» 0k yerde bir âteş-i Nemrûd1 zahir oldu Ibelirdi]. "Ayâ (acaba] bu ne cUT diye cûr/et edip ileriye at sürüp vardım. Bir azîm Ibüyükl ateşin iki canibinde (ymmfol jld ağaçtan orman şişlerine iki tane pişmiş akîk-i Yemâni-misal Ifemen aViVi koyun kebâblan2 durur. Hemen hakir eyittim "Bre oğlan, etraf ve eknâh (çevreyi] cusı ü cû edm \ryto araşunnl, bu kebabın asi ve fer'in [aslını ve aynntılannı] arayalım, aya ne ola (acaba neymiş) görelim?" diye memlûklerimiz her canibe (yanal o önderdim. Hakir dahi atile cevânib-i erba'ayı [dört yanı] devr eyledim (dolaştım] Adem ve MetÖ deden (Âdem'den ve ogullanndan] bir nâm ü nişan (iz] bulmadım. Amma bu kuyun kebabı olan cây-i

ma'hûddan Ibelirtilen yerden] ve pusu yerinden iki bin mıkdan asker henüz kalkmışlar, zira ateşlerinden ve at bağlanan yerlerden ne kadar asker olduğu malûm idi [belliydi]. Amma uBu ne asker yurdu olar diye zır ü balayı [aşağıyı yukanyı] tecessüs ederken laraştınrken] bir kefere çantası ya'nî silâh k#1 içinde bir kara şapka ve bir telâtin derisinden (meşinden] kekre (kâini c^nesı bu\-
1 Bfej. 43 s., 2. not.
' Yemcn akiki Çok göz alıcı kırmızı rengiyle ünlüdür. EÇ burada koyun VebapUn it tVMn rengi arasında benzerlik kuruyor. -Nö.

duk. Bildim ki kefere 'taburu yurdudur. Amma henüz kaçmışlar yflhûd kalka misler.
Hakir eyirtim "Bre oğlancıklar, cenâb-t Kibriya [Tann] bu dag içinde V, pişmiş koyun kebâblan ihsan eyledi fbağışladı!. Evvel can, sonra cihan. Gelin
kebabı "ekele ye'külü" babından sîgaya çekelim. Def-i cû edip [açlığımızı
»dcripj
hâlik-i râzık [nzk veren yaratıcı] Allah'a hamd edelim [şükredelim]" dedikte menı lûkün biri eydür "*Aga, korkanın bu kebâblar domuz etidir" deyince hakir eyitıj^. "Hey hınzır oğlu hınzır, 'hınzır [domuz] eti olsun da şişte olsun' dedikleri işte by kebâb hakkına denmiştir. Siz kâfir evlâdı belinden gelesiz [gelesiniz], domuz etiyL, perverde olasız [beslenesiniz], sakınasız ya ben sakınmayım mı? İşte koyunlar^ başlan ve paçaian ve derileri)" diye *gulâmlanma gösterip Maanoglu habsindetj çıkar gibi acıkmış ve nice eyyam [günler] aç kalmış huddâmlanmla koyun kebab. [arından birisin *gulâmlanmızla yedik ve fi'I-hâl [hemencecik] pîr û pâk [tenemto ettik. Ve bir koyun kebabın meşin sofraya sanp hıfz eyledik [sakladık],
Ba'de't-ta'âm [yemekten sonra] *gulamlar iki karabine kâfir tüfenkleri ve üç tane çarklı kol tüfenkleri ve bir kılıç ve bir külüng [gürz] buldular. Andan [oradan} *se. yishâneleri yükletip gitmek sadedinde [niyetinde] iken iki *gulâmlanmız bir ça\, dibinde iki çâk2 yükü yulaf bulup getirdiler. Amma her birin [birini) birer adam kaldıramaz, ilâhî bin bin sana hamd ü senalar olsun, bizlere şu dag-i bî-âmânda [amansız dağda] pişmiş koyun kebabı verdin, atlanmıza yulaf verdin. Hak kerîmsin kim "Ve mâ min dâbbetin fi'l-erdı illâ ale'İlâhi nzkuhâ ..."3 dedik ve bu âyet-i şerife hâtıra hutur edip [hatmmıza gelip] cenâb-i Kibriya'ya i'tikâd-i ezelim dahi ziyâde [başlangıçtan süregelen inancım daha çok] oldu.
Amma bu yulaflan atlara tahmîi etsek [yüklesek] atların götürmeye iktidarları yok. Hemen yedi aded atlanmıza yedi kadar sallama yemleri asıp, atlar yemleri ye-yince [yiyinceye dekj âteş kenânnda emîrâne [beyler gibi] zevk ü safâ ettik.
Ve atlar yemleri kesince hakir piyadece şâhrâh [anayol] üzre varıp asâkir-i]s. iâmm âyende ve revendesinin [gelip geçeninin] *ibtidâ-yi intihasına [sonunun başlangıcına] varınca [vanncaya dek] vâkıf-i esrar olayım [sırlan öğreneyim] diye
' Bkz. 516. s., 1. not
2 Çâk/cag/cağ /çag: büyük çuval. -NÛ
Kuran, Hûd suresi, 11/6: "Ve mâ min dâbbetin fî'l-ardi illâ ale'llâhi nzkuhâ ve ya'lemu mûs-tekarrehâ ve mustevdeahâ küllün ti kitabin mübîn" (Yeryüzünde hiçbir canlı yoktur ki Tann, nzkım vermesin. Tann onun bulunduğu yeri de bilir, emanet edildiği yeri de. Hepsi apaçık olan Kitap'tadır." -NÖ.
'AVARE yıllar"
0*re vanP' cûz**1 ^Clkl ^maşa ederken hemen bu hakirin Seyfl nam bir A^^hârbar soluyarak gelip "Bre *agal Muştuluk». Şikâr \av] var. Kalk gde-J^1 lcâllr bir aSachk içre hor hor uyuyup yatırlar ve dön tane yarat atlan
^-zerlerken atlan tutup, bizim atlann yanına bağlayıp, yemlerin asıp
du-
/ nemen nak1r dön aded *gu\âmımla pûr-sitâh katillerin olduğu ma-
j/ ^ûda [anılan yerel varıp gördüm, iki kâhr suâhlann bir agaç dalına asıp,
|H "\-ttâ [rahat uykusunda] domuz gibi horlayıp yatarlar. Hemen bu abd-l fakir
ı
Jt> ^sul usul] elim kılıç kabzasına vanp, •ibüdâ kafirin çalıda asılan sttah-
p tyiim *gulâmlar yanında bir çalıya salb edip [asıp], andan [ondan sonra] ^(fi^ ikiŞcr *gulâmlanmla ale'l-gaue [ansızın] üstlerine düşüp sarılıp, ol kûi-• cân havliyle yerinden pertâb edip Isıçrayıp], meğer belinde bir küçük tû-P^^KÜÇ» belinden çıkanp ve âteş ettim zann edip lsanıp], hakir bunun koluna W VftI baUa döktüsû vurdum ise tüîenk kolundan hriaytp, hemen Rûslem nâm be-^e ^ dh ünlü] * kölem hakka ki Rüstem-âne1 İRûstem gibi] kullara satılıp, ol raa-
kâfiri11
kellesine hakir bir balta dahi vurup, kâfir serâsime \sersem] olacak

| *dest-ber-kafâ kâfiri kayd ü bend edip ikisini de âteş kenârma getirdik, öbür kâfire Kâzım ve Sûhrâb nâm *gulâmlanm asla kâfiri davrarıdırmayıp
adılar.
A*
bu kefere ehl-i zevk imiş, elinde mezesiyle belinde bir çötre (çötüre) lıes-
} carabıy]a bâb-i nâza [naz uykusuna] varmış. Amma sonra, şimdi zor ile Igûç-11' | üyanmış. Derhâl bu kâfirleri, Seyfı nâm *gulâmım, merhum Şeydi Ahmed i\e *Erdel diyarından kendi elimle çıkardığım fasih ve belîğ Macar *gulâmı
bir
yarar tüvânâ [güçlü] yiğit olup, onunla bu iki yiğit kâfiri söyletip Vafükt
«Vallahi poram, ya'nî ağam, biz *Yanık Kalesi'nden iki bin adam bu mahalle ge-iki &ece fpj ynup, bu dereden gelip geçen Türk askeri üzre çıkalım şikâr lalım, *Vantk'a tafra [böbürlenme] ile varalım derken çaşıtlanınız \casuslanmız\ gelip 'Bre burada ne durursunuz, derya gibi Türk askeri üzerinize geliyor5 demişler, ferimizin canlan başlarına sıçrayıp yoldaşlarımız kaçmışlar, biz dahi şu âteş başında iki koyun kebabımız var idi, ona muntazır olup lonu bekleyip] birkaç Vadeli sarâb ziyâdece içip uyuya kalmışız. İşte başımıza böyle hâl geldi" dedikte k-men bu kâfirleri soyup bellerine baktım. Birer güderi meşin kemerleri var. telde yetmiş sulye *taler *kuruşları var ve kırk aded *Engürüs altını var ve birinde on
ît 180. s., l.not.
719
718
-- . .A. w,J
SEYAHATNAME
ran>
sulye »kuruş ve yüz beş 'Engürûs altını var idi. Bu altınları alıp, Uman Ke durbece edip, beşer altın •gulâmlanma verip, kûfFârtn dört re's atlanna nazar [baktım]. Dördü dahi yaranmış ve işlenmiş kadana kâfiri atlan ve cümle atların ve silâhlan ve eyer kaşında ikişer ve terkilerinde kezâilk [bunun gibi] ikişer kol"*3" ta.
ferikleri ve telâfin [meşin], altın yaldızlı *kuburlan ile musanna* [usta işi) tüfenkj^ ve terkilerinde birer kızıl âhâdan yağmurlukları ve birer heybelerinde dcmlan gömlekleri ve at nallan ve mıhlan ve beyaz peksimet ve peynirleri ve onar yem l dar çâklan [çuvaJIan] terkilerinde var idi. Lâkin rahtlan [at takımları) cümle Ih^ kayış idi, amma kılıçlan eski Alaman [Alman] idi ve gümüşlü külüngleri [gûrzl^ı ve boy tüfenkleri gayet [son derece] musanna' idi.
*GuIâmIann birkaçı dağlar içre gezip şikâr [av] kelepirlerin ararken iki çak yük çuval] arpa ve iki çâk beyaz peksimet ve bir çötre [testi] şarâb-i bî-hicâb ve ç% ta çanta kebâblar ve musanna' kılıçlar ve bir sîm [gümüş] kadeh ve bir altın arak frakı] kadehi ve meclis başında altı tane gümüş sahanlar ve bir gümüş kulplu tas vc bir beyaz ihram içinde gûnâgûn donlar, gömlekler ve esvâblar bulup *huddâmlarirr, getirdikte hemen hakîrşâd-i merk olayazdım [az kaldı sevinçten ölecektim).
Ve beyaz ihramı âteş başına döşeyip, sedd-i iskender-vâr [Büyük İskender şeddi gibi] lenger bırakıp [oturup], bu esvâblann ahvâlinden [durumlanndan] haber sor. dum.
"Vallahi, bu esvâblar bizim * Yanık *Kapudânı'mn esvâblandır. Gece karanlıkla haber gelip kalktıkta şaşkınlıklarından cümle şeylerin ve bizi dahi bile unutup gittiler. Biz dahi ve bu mallar dahi size nâsîb oldu. Dahi kimlere nasîb olacaktır?" dedi. ler.
Hemen ol dem [anda] âteş kenarında iki rek'ât namaz kılıp eyittim: "İlâhî! Bu abd-i âsi ve âciz hakir ednâdan ednâdır kim [bu asi ve güçsüz, değersiz kulun aşağıdan aşağıdır ki] bu kadar ihsan ve inam ettin ve bu iki dag arasında iki dag paresi [parçası] kadar kâfirleri kabza-i tasarrufuma [pençeme] verdin, inayet ve ihsan ve in'âm senindir ve havi ü kuvvet ü kudret ü nusret [güç, kuvvet, üstünlük] senindir!" diye secde-i şükr [şükür secdesi] edip "Hazâ min fadli Rabbî"1 lâfZl [sözü] vird-i zebanım [ağız gevişim] oldu.
Gör imdi Cenâb-i Bâr'inin [Tann'nın] inamın [nimetlerini) kim üç gün mukad-dem [önce] def-i cû [açlığı gidermek] için bir eşheb [kır] atımı boğazlayıp, tenâvûi edip [yiyip], salt sebük-bâr [ağırlıksız] kalalım diye bu kadar eşyayı, esvâb [giysi-
J Bkz. 246. s., l.not.
720
AVARE YILLAR"
İP»
^ eskftl lagırhklarl ve havâyic gereksinen şeyleri ve -cadın ci,tflk ^ idik- Bu kere Cenâb-i Allah iTanrıl onun oşr emsali tonda birtl kadar Aöfüvı [cömert Tann] kerem Icömentikl edip nice guna ivazlar etü ine tarla hklannı verdi 1.
birâder-i cân-berâberim [can yoldaşım) bu kadar mv'û-i kelâmdan \sotû

ey
tniadan) meâl-i mahassâl-i kelâm oldm kim idemek istediğim ittûaı W', hemen kul kulluğunda bir hoş sâbit-kadem durup Uyak direyip] cemi vımünın toöfcn ni) dergâh-i izzete ITann katma] tavzif edip Igorevlcndtripl «dkla \doftrul\»kb\
azunû'ş-sâna Işanı ulu Tann'yal tevekkül oldu mu Igüvendi mi] omm nzkım
^jah sezmediği yerden verir, "lnne'llâhe hûve'r-razzâk..."* deyip, bu sıkârian ahf». jletn ağyardan bî-haber [ortalıkta kimseler yokken] âıeşkenânnda salâ edip, asdflnt-Ijlâm ise öte tarafımızda rene ü a'nâ [yorgunluk ve eziyet] çekerek unut «mtde
inekte].
Arnrnâ bu âteş kenânnda *gulâmlanmla müşavere edip (damsın]: •Me dersiz Idersiniz] oğlanlar? Biz bu *esîr kâfirler İle asker içre v*hr!h» tat»
^a] varsak, ihtimâldir, *sadr-i a'zam bu esîTİeri duyup, katil (azı bahâ tk eonta-¿£0 alalar; yâhûd dildir diye söyletip boyunlann vuralar. Bu ganimetkt ue ornat Jdcn gideler ve aç asker içinde bu kadar terkirnizdeki çâVlar Içuvallaı] ût zahîteyı «ktr görüp yağma etmeleri mukarrerdir Ikesindir]. Biz dahi dSmaaym, malımızı vennemek için cenk etmemiz mukarrerdir. Amma umûma muhâlekt kuvve-i htata-daitdır [ne var ki kamuya karşı gelmek büyük yanlıştır]. Bu Vere umûm içre ölmek iktizâ eder. Elbette bizim bu zahiremize asker sankcakUnndaniç şüphe yoktur. 2J-rt, kamil [tâm] yirmi altı gündür kim *sadr-i a'zamın bile atlan tümle meşe ağaç. hn filizleri ve çamurlu otluklan yerler. Kâfir korkumdan asker ordudan bir fersah ve nün merhale [yarım konak] taşra gidemeyip, askerin gjnbanlarat tyata-hnnı] nice kere kâfir aldığı eclden (aldığından dolayı] herkes atların gözleri önünde çamura bağlayıp atlan ve kendileri açtır. Şimdi bizde bu kadar zahireleri görünce askerin elbette yağma etmeleri mukarrerdir. Gelin oğlanlar sizinle sa£ iaralımıida asker ve sol tarafımızda dağlar kanadın kollayarak gedelim" diye nice bin $na (çeşit] müşavereler ettikte Sührâb *guiam eydür:
"Yâ sultânım, belki bizim yoldan taşra ormanlara çıkan çeteci askere tasgelevüz [ıralarız], yâhûd bu *esîr kâfirlerimiz gibi kadana kâfirlerine rasgclcvûı. boldur,
1 Kuran. Zâriyât suresi, 51/58: -lnne'llâhe hüve'r-razzâku züUu^eıÛ-meün ^kusuz
tmkbndıncı, güç ve kuvvet sahibi olan yalnızca Tanrfdır-NO.

izdir ve askerliktir bize ve size sarkıntılık edeler. Elbette dövüşmek İktiza eder rekirj. Zîrd, simdi bu dağlar asla hâli [bos] değildir, mâlâmal [dopdolu] kafırıtrjj ve yol İz bilmeziz [bilmeyizj. Herhangi asker bize rastgelseler elbette bu kafi ı ve bu mallan ellerimizden alırlar" diye *kölelcrim yahşi [iyi] meşveret ettiler. Seyiî "gulâm eydün
"Hele bir kere dahi [daha] şu kâfirleri söyleteyim" deyip, "Siz ne re İlsiz [ne^. siniz]?" dedikte onlardan hakirin bağladığı kefere eydür "Ben bir garib ve (aktris •Yamfc Kâlesi'nde yanmışım, bu asker ile gelmişim* dedikte:
"Yâ fakirde böyle küheylân atlar ve böyle altın yaldızh tüfekler ve gümüşlü ttıl^ ve gümüşlü külüngler [gürzler] nişler? Tez, doğru söyle, yoksa sizi şimdi suıa^ kati ederiz [öldürürüz]!...- diye kafirlere birkaç kere Hacı Bektâş Velî baltalan vu. nınca, "Isâ ve Meryem Ana hakkryçin ben, Sen Marten Kalesi'nin yûzbaşısıytm. ^ benim efendim "kapudânımın oğludur. Eğer bizi öldürmezseniz size çok bahâ vere. Um, bizi *IstoIni Belgrad'a çıkann. Anda bize *esîr olmuş adamlar çoktur. Onla,. bizi a'lâ bilirler, sizlerden bizi onlar gümüşler ile kurtarırlar. Bizim *serhaddimi. zin hâli [durumu] böyledir, öyle olur" dediklerinde •gulâmlanm eydür:
"Ya siz, *IstoIni Belgrad yolların bilir misiz ve kaç günlük yoldur?" diye su'âj ettiğimizde, kefereler eyitti:
"Elli yedi sâ'at yer kaldı. Biz bu pusuda tutulduğumuz yerden kalkıp, bir ge^ sizin Çavka Kalesi altında pusu edip, ertesi seğirtip, ikindi zamanı *Istolni Belgrat altında "varoşlarından ya bagdalelerinden [bağlarından ?] şikâr alıp yine döneriz" diye cevâb ettiklerinde bildim ki âl-i Osman askeri ayağıyla kâmil [tâm] dön kona), yer var. Amma mel'unlar ihtimâldir kendileri halâs olmak [kurtulmak! için bizi kâ_ fir askeri üzre götüreler diye nice güna mülâhazalar edip [çeşit çeşit düşüncelere dalıp] hemen yine âl-i Osman ordusun ko/layarak gitmek ma'küldür [akla yakındır] diye karâr verip durdum. Amma, "Evvel refik sümrne't-tarîk" [önce arkadaş, sonra yol] kelâmı [sözü] üzre bize dahi refik lâzımdır [gereklidir] deyip *gulâmlanrna eyiteim:
"Siz oğlanlar, gafil olman [aymaz olmayın], ben piyadece yine ulu, büyük y0] üstüne vanp bulaykim [ola ki] birkaç âşinâ [tamdık] bulaydık" diye silâhımla sahrana çıkıp gördüm ki asâkir-î islâm çamapor [yağma] askeri gibi dökülüp, kimi zâr o. giryân [ağlar] ve kimi vâlih ü nâlân [şaşkın ve inler], aç ve zâcc [yoksul], zelil ve zebûn [hor ve güçsüz], piyade [yaya] ve yalınayak, "Allah Allah!" deyip dökülerek ubör ederler [geçerler]. Koynumdaki sâ'atime nazar ettim [baktım], henüz vakt-i zuhr (öğle vakti] olup

^yigUten su'âl edip "Aya şahbazım lacaba yiğidimi, askerin gerisi dahi vat dedikte, ol yiğit eydür. "ihtidası henüz biziz. Toplar ve dûmdariar ^V,j ancak aksama karib [yakın] buraya gelirler. Amma ileride konak uzak mı ^Jcia 011 D^mcm" dedikte, haberin sıhhatin [doğruluğunu] Lokman'dan aldım j f. en nezzareye [izlemeye] alıp dururken, hikmet-i Huda, bizim 'sthhdat si-xf .„ başhalîfesi Gedizli Mehmed EfendVıûn serrâcı l&araal Mustafâ ve Demı-t^ra Ali nâm on iki aded refik-i kadimleri [eski dosttan] görüp canım ye*
^ gelin yoldaşlar! Şu geride dere içinde *gulâmianmla ateşler yakum, sthl
teneffüs edip rahat olup, andan [ondan sonra] gidelim" dedikte onlann can-ı
r^jpc minnet, yoldan sapıp derhal âteş başına gelip oturdular.
*^0id-i Huda (Tann'ya sükürl nezâketle refikler peydâh ettim Varkadaşlar edm-p deyip bunlann cümle atlanna birer sallama yem asıp ve solra-i Halüi iHahl ^ı]1 kebâb ve peksimetler ile meydân-i muhabbete getirdiğimde bumat alcm-yictie [şaşkınlık içinde] kalıp taze cân buldular. Ve cihan cihan atlan da ve Vetv Ji dc âteş başmda safâlar ettiler ve deP-i cû edip [açlığı giderip] ibadet etıüer ve . .^saUtû'l-asr [ikindi namazmdan sonra] cûrmerniz Ihepirnizl refikler ile bî-bik
,.optvâ [korkmadan çekinmeden] atlanıp çaklan içuvallan] kadanalann dördüne
jflı*r
^jpîledip [yükleyip] ve kâfirleri *gulâmlanmızm zebûn [güçsüz] allarına bindirip lirlerin bindiği atlann karınlarına bukağılar vurup, karacalanndan [pazılann-^p] pek kayd ü bend edip [sağlamca bağlayıp], her birinin licâmlann Igemlerim] ^ 'gulâmlann ellerine verip, sağ tarafımızda büyük askerin hâyhûy sedâlann is-^ederek [gürültü patırtı seslerini işiterek], ormanlar içre gjderek, hamd-iHuda ı^ma karibiyakın] ordu-yi askere [askerin ordusuna] dahil olup [katılıp], Gedizli ¦jlifenin *haymesinde refiklerimizle bir yerde meks edip [oturup] bize ol kadar -^ye ikram edip [ağırlamada bulunup], nehr-i Çavka [Çavka İrmağı] tenarmda ^irc başka bir *çadır kurup, *huddâmlarvmız ile zevk edip, hamd-i Hudâ •çıdınmızı yakmış iken yine bir başka * çadır sahibi olduk, /umma nehir Çavka pjgjan'ndan gelip kıble canibine [güney yönüne] Balâtin GoUYnc1 akıp rnahlût olur [kanşul,âb-ihayât [bengisu], gökçek [güzel] sudur. Anda loradal Gedizli efendiye
rfafl sofrası: Halü ibrahim sofrası. HaUl (gerçek dost), İbrahim Peygamberin sanıdır. İbra-^ Peygamber varsıllığı ve bunu başkalanyla payiaşmasıyla ünlüydü; varsıllık paylaştıkça anardı. Halk dilindeki "Halü İbrahim sofrası", "Allah Halil İbrahim berekau versiri1 sözleri
bunu yansıtır. -NÖ. 1 fc. 638. s., 2. not.

vinçlerinden] *huddâmlanmıza firâvân ihsan edip [pek çok b ^
ri "İşte gidi Evliya, hakka ki böyle kaht ü gala [kıtlık ve * V ^
V.
ra [büyüklere] at yemleri ve koyun kebâbları ve beyaz ve h * ^ Ver<ie k [dağıttı]. Hakka ki [doğrusu] evliyalığı isbât etti" diye nice yar^^^^^ li dostlar] şakalar ederlermiş. n~l ^-safa^ %
Ol gece kefere kadanalarının iki re's atlannı Gedizli Efend"
rûht [satıp], ikisin [ikisini] fürûht etmedim [satmadım] Ve ^ VÛ2 *W,
&ayn caifi ™ lü
ve zahireleri [tahıllan] hıfz edip [saklayıp], ol gece atlara yine a-Ale's-sabâh [sabahleyin] yine atlara süvâr olup [binip] her biri birer"' al,V gerrniyetçik hasıl etmişler [eğlence ve sıcaklık sağlamışlar]. ^
(Seyahatname, c 7
1 s- uj.
lifli

»oca
llk sözlükçe, metinde çok «k gecen « yıWlzll ltnk BU ^ . fteCen kimi ki5i adlar,, yeradlar, ^klanm.yu.
Ac.W\lm, ^ ile 0" 5 celebi'nin arda. sayabilecek SUahr* PlndlkllU MeW^^ ^ mü ^^aen *****
yayimVayan ÖZÖn'Ü" 0
:'CSlt cemîyân: Osmanlı yaya kapıkulu askeri yetistfrumtV <*
^ ncu£u. Bunlar başlangıçta her beş tutsaktan birinin &
_,HıaTl ç° &_____1 . i
reü
hes tutsaktan birinin alınmasını lİİS rihli pençik yasasına gore, daha sonra da Hıristiyan «a*
!!ine göre toplanmıştır. Bunlar ilk anızda Türk ailelerin yanına v«mı i ocagmda yetiştirilirdi. Daha yetenekli \
da acem j r.u,.c,ra,n ıv,™v,;m «
Öev^ir.
.dei

«ön1
***** dar)*0
„ ni ocağında yetiştirilirdi. Daha yetenekli 50nmea için aday olarak Galatasarayı, ibrahim Paşa Sar!** ^
¦rilirdi. Birinciler yetiştirildikten sonra yeniçeri 0^7^ üne başlarlardı. Saray hizmetinde sivrilenler, önemli di
T fc **** gelirlerdi. (NÖ) ^ ***** Va-
. vezire "paşa"; ulemaya, kâtiplere "efendi"; vezir ogullanna kmV « ve çocuklanna. yerli Hıriştiyanlardan devlet işinde b^^S ne "bey" denildiği dönemlerde aga sözcüğünün çok geniş bir kullar^ vardı. En küçük hizmet insanından, hemen vezir olacaklara dek afc denirdi Bir topluluk ya da özel bir yerin başı demektir. Metinlerde -hangi aga'dan soz'edu-algini izlemek gereklidir. Çünkü çok kez yeri belinildikten sonra başka yerlerde yalnızca aga olarak geçer. & kapısı; Yeniçeri ağasının resmi dairesi. İstanbul'da Süleymaniye Camii dolaylarında en son İstanbul Kız Lisesi İken yanan daire. aX ağalar: Anadan dogma beyaz hadım (harem) ağalandır. "Bâbü's-saade takımı" denilen bir ocak oluşturmaktaydılar. Başlan kapı ağası ya da Bâbü's-saade agasıydı. Gümüş ufak para. Bir kese akçe 500 kuruş. Para değeri her dönemde ^-.«nınreve varmak güçtür. Çünkü 100 dirhem 025 gri
akçe
degis#den
belirli
725
on yem ve Hacızâde Efendi'ye beş yem ve *Sadr-i •Ağaya on yem ve katibi Selim Efendi'ye bir yem ^Hij •Samsuncubaşı Abdi *Aga'ya ve gayn dostlara kifeyet mfcd.^^1 Ah \«. yem verip, bu tertîb ûzre iki çak [çuval) yüklü şaîrıeri . *n lycı*UıOl^ lanma [ve İmime ilerime] bezi edip [dağıtıp] onlar da "EvlT^1 Ct*V \ diye safâlanndan memlûklerime onar ve yirmişer altınlar ih^' ^ H^V [anılan] koyun kebabının birini pare pare [parça parça] edi^ aded velîni'am efendilerime dahi gönderdim. Anlar dahi e«**'
SEYAHATNAME
mün
sıra eidip yol
se
SUVenlik erinden
Buyruklan askerlere yüksek sesle bildiren kimse " 5 di
Alay Köşkü: Padişahın alaylan izlemesi için yapümış ko , bul Vilâyet Konağının Soğukçeşme Sokagı'na bakarı k rastlayan duvar üstündeki köşktür. Avnı aHU r >. aplSl W
y aaia Edirne Sar* . m^v. .-^ vardı. ^Ma.S
alem-i resûlu'İlâh/alem-i şerif: bkz. sancak-i şerif ânım, ârnme: 1. Genel, herkesin olan, herkese açık 2 Kam hâss û âmm: ileri gelenler ve halk, herkes. U" ^\ halk
Anadolu Beylerbeyi: bkz. beylerbeyi Anadolu Eyâleti: bkz. eyâlet Anadolu Kazaskeri: bkz. kazasker
anahtar ağası (miftâh ağası, miftâh gulâmı): Has odada olan kişi. (NÖ)
Anapa: Karadeniz'in kuzeydoğu kıyısında, Taman'ın 80 km güne d
kenti ve kalesi. (NÖ) V *
Apofi/Apopi Mihal: Erdel'de 1662-1690 arasında Osmanlı egemenlisi a
hal Apafiy. (NÖ) C be'
arpalık: Ulemaya kadılıklardan bağlanan maaş. işten çekilerek emekli ol \ diginde "ber-vech-i arpalık", iş başmdakilere ek olarak verildiğinde ^ zamîme" denirdi. "Vec^i
arslanlı/aslanlı/arslanî: "Esed" Arapçada arslan (aslan), "esedî" arslanlı (asla 1 mektir. Üzerinde aslan resmi bulunan maden paraları, özellikle de esedî (arsb \ guruş'u (kuruş) anlatır. (NÖ) asel ne rnîhored: bkz.
balyemez asesbaşı: Yeniçeri ocağının 28. bölük çorbacısı. Kentin güvenlik işleriyle de uğraşır dı. Geceleri kent içinde dolaşır, suçlulan yakalar, gereken yerlere teslim ederdi Asılacak suçluların asılma işlerine bakar, düzeni korurdu, at oğlanı/at uşağı: bkz. seyis
Atmeydânı: istanbul'da Sultan Ahmet Cami'inin yanında, dikili taşlar bulunan alan. Âsitâne kâim-makâmı: bkz. sadr-i a'zam töim-makâmı
^MLERSÛZUiGü enin, bir bölgenin, bir yerin betti başh
n". Bİt C ayyârân>- 9.-12. yy. arasında W. ı^^^V^
bitlik kurmuş, başına bu^Uva^vl^^^de^ ^n°:;kotnando, özel Umcilenn öncusUdüTI? ^ «** V?^-
& „ U»i?'ron DcIÜlVne d6tafld4|» yetin K
eyaı- berkiû^- W- hhz- Kefe wC»
İyİ1vûn: İstanbul Topkapı Sarayının Ayasorya Ca^,
Edirne Sarayı'nın kapısına da bu ad verilirdi * * en hfc,
top^pı Sarayı'nın Bab-i hümâyûn Üe Ona Kaçı',
Ü'S'saâ 6 E"dirne Sarayı'nda da bu adda bit kapı vardı

dan
uçun-
^^fdâr-. Sarayın ağır işlerini görmekle yükümlü bir ocak >*Cl,tltwemezV. Osmanlıto kullandığı loplann en büyüttü
m» 0 âurrl, kıran, sadman çeşitleri vardı. Sözcük lank°z-
bkz.
OrtaKapt
en uzun
^kuuamhıdv^
gj palla e mezzaMan ya da Avusturyahlaun W^^.^ ^ ^ türemiştir- İncelik düşkünleri bunu Wya ^ rrûhored" (= bal yemez) ^mdeku\Wış\ardu;^^^
adü* »asel ne .bkz ElçiHâm
«h döneminde Macaristan, Slovanya'daki sancakbeylerimn, küçük ptCK, Osrnam
«valufca- Bir ara Bosna Eyaletinin sancak merkezi de olan, gtaıûzde Banale3 y sımr\an içinde yer alan, Vrana Irmağvnm iki yakasma vavAan
Bosna
Luka. (NO)
bakı: OsmanUlarda maliye Örgütünün birinci derecede tahsil
görevlisi- büzürg' Yeniçeri ocağının, ağa ile Vemüdadarı sonra çAtn
•çeri ocağının başçavuşu; aynı zamanda 5. orta komutam (çavuşbaşı başı,ıÛTnyemÇmaU)
üe ysatıştınlnıa^ ¦ çeşldinden 26-36 oturak arası, çiit kûrekll savaş gemisi.
baştarde/baştafüa-- 1* B . ^ Qmrakla 500'ükûrekçi, 216'sı savaşçı olarak
726
727
gümüşten dönemine göre 300, 400, 500 e
akçe için yük birimi kullanılmıştır. ' SOtlta 8°0
akkâm: bkz. çadır mehteri. (NÛ)
alâmet-i şerif: bkz. mğra
alaybeyi: Serhat askerleri timarlı sipahilerinden bir böl alay çavuşu: 1. Padişahın bir yere gidişinde önü
SEYAHATNAME
baştarde-f hümâyûn, hünkâr bastardası: Padişahlara özgü baştarde.(NÛ) Beç; Avusturya'nın başkenti Viyana'ya bu dönemlerde Osmanlıların (NÖ)
verd*ı.
bednloşka/bacaluşka/becaloşka/bedaluşka/bccclıışka/bacüiska Osmanlılann L
büyük toplardan biri. ^
bende: bkz. estr
bengâh: I. Agırhk, yük. 2. Yük çadırı.
berâyâ: Beriyye çoğulu: Osmanlı ülkesindenin kimi yükümlülük ve siniri,
dışında kalanlar, haraç ödemekten bağışlanmış olanlar, islamlar, ay. bhz. tt^ _ ^ Bespirem: bkz. Pespirem. (NÖ) bevvahân-i Bâb-İ hümâyûn: bkz. kapta bevvâbân-i dergâh-İ âli: bhz. kapıcı
bey: 1. Vezir rütbeli olmayan sancak beyleri, Hıristiyan görevliler, kimi bûyni,
çocukian için kullanılan san. 2. Sancak beyi, emir. beylerheyi/emmîl-ürne^mîr-i mîrân: Osmanlılarda en büyük yönetim bölümü eyalet'in yöneticisi. Başlangıçta Rumeli ve Anadolu Beylerbeyi olarak iki \^ beyi bulunmaktaydı; eyalet sayısıyla b*'rlikte beylerbeyilerin sayısı ^ EÇ'nin döneminde otuzu aştı. Yine bu dönemde önemli eyaletlerin sorumk vezir rütbesinde olanlara veriliyordu. Gerek vezirler gerek beylerbeyi^ ^ sanını taşıyorlardı. Nitekim beylerbeyilerin oturduğu sancağa, paşa sanca^ ^
irilmekteydi. Beylerbeyilik aynca onursal bir san olarak da kullanılmıştır. av u
eyâlet (NÖ)
beytü'I-rnâl: bkz. hazîne-i âmire
bîrim: "Dış, dışan, taşra" diye de kullanılan bu Farsça sözcük genellikle asıl
saray*
dışında yer alan ve kimi hizmetlilere ayrılan bölümleri anlatır. Bu anlamda *
fi
en-
derün"un karşıtıdır. Topkapı Sarayı'nın Bâb-i hümâyûn ile Bâbü's-saâde arası bî rûn olarak adlandırılırdı, ay. bhz. enderûn. (MNO/NO) Boğdân/Kara Boğdân: Osmanlıların Romanya'daki Moldavya (Rumence Moldova) ^ gesine verdikleri ad. Bu ad burada bir prenslik kuran Bogdan'dan ahnrmştlr Bogdan Voyvodalığı Osmanlılarca Eflâk Voyvodalıgı'yla birlikte "Memlekete^ (İki Ülke) diye anılır. Uzun süre Türk ve Tatar akıncılann baskısıyla

karşı|aşan Bogdan, 1455'te bir prenslik olarak Osmanlı Devleti'ne bağlandı; İstanbul'ca sen len voyvodalarla yönetildi. 18. yy.nin başlanndaysa voyvodalık Bogdanhlardan Fenerli Rumlara geçti. Bogdan 1859'da Eflâk'la birleştirildi; 1878 Berlin Am. Iaşması'yla bağımsız Romanya Kırallıgı oldu. ikinci Dünya Savaşı sonunda Moldavya topraklan Romanya, Rusya ve Ukrayna arasında bölüşülmüş, Romanya'ya eski Moldavya'nın batı bölümü kalmıştı. SSCB'ye kalan bölümdeyse Moldova

Cumhuriyeti kuruldu. SSCB'nin dağıtmasından sonra Moldova Cmfcuttp*. Bağımsız Devleüer Toplulugu'nda yer aldı. Yine de Romanya'ya başararak mm-
yen güçlü bir eğilim ağırlığım duyurmaktadır, ay. bhz. eflâk. WO> 0osiik Yugoslavya'nın batısında yer alan, Osmanlı döneminde eyaleı olan gtntlMdc dağlık bölge; admı ülkenin ortasından geçen Bosna Irmağından almıştır *. adı batı dillerinde Bosnia'dır). Daha önce Türk akmalarının yavaş yavaş dogm ilerleyerek yer edindikleri, Bosna krallarını haraca bağladıktan sonra, 1463'te Fatih Sultan Mehmet taralından ele geçirilmiştir. Önce sonra altı sancaktan oluşan eyalet olmuş, bu arada buraya yerleşen I başka, yerli Bosna ve Hersek halkının büyük çoğunluğu lslamlı$ vçmnın K döneminde de sancak sayısı yediye yükselmişti. Dön yüzyıldan fazla Osmanlı yönetiminde kalan Bosna-Hersek, günümüzde Yugoslavya Cumhunyeu'tun bir parçasıyken, 1992'de bağımsızlığım açıkladı. Savaştan sonrayîa Sırolat viV.çrutı yarısına yakvrunı ele geçirdiler. Geri kalan bölüm İslamlardan ftoştukto) ve Havadardan oluşan Bosna-Hersek Federasyonu adını aldı. oy. Wtt Hersek tflO) bostana: Saray içi ve dışında padişahların bag, bahçe, bostamanna bakan, padişahın kayıkhanesinde ve kayıklannda çalışan; sonraları da sarayın korunması ve tilmesiyle görevledirilen kimse. İstanbul ve Edirne'deki İki bostancı oca£n» bağlıydılar. (NÖ)
hffstancıbaşı: Bostancı ocagmm başı. İstanbul bostanabaşı, padişah deniz %tıvm çıktığında kayıkta bulunur, dümeni o tutardı. Aynca Marmara vt Karadenu'ın k-
tanbul'a yakın kıyıları ile Haliç kıyılannın, istanbul dolaylarındaki Vvt ve ormanlık bölgelerin korunması ve düzeninden sorumluydu. Devittin flert gelenler-den biri için görevden alma, sürgün, idam gibi kararlar verilecekse mmlat bostanabaşı hapsine alınarak karan orada beklerlerdi. (MNÖ/NÖ) 1 botur. bhz. potur bölükbaşı/serbölük; Yeniçeri ocağında ağaların altmış bu bölüğünün başında bulunanlara verilen san. Bunların başında da baş bölûkbaşıbulunurdu. (NÖ) 1 Budin/Bedun/Budun/Budim/Budunr. Osmanlılarda Macaristan başkentine, bu yöttdt kurulan eyalete ve bu eyaletin merkezine verilen ad. Kent olarak Budin gerçekle, şimdiki Budapeşte'nin Tuna lrmagı'nın batısındaki (sa| kolundaki) Buda'dır. (M-manca Oîeri). Budin 16. yy.nin ilk yansında üç kez Osmanlıların eline geçmiş, 154 l'de Macar topraklannı kapsayan Budin vilayetinin merkezi yapılmış vt 145 yıl Osmanlılarda kalmıştır. (NÖ)
buyrultu/buyuruldu/buyurdu/buyurtu: Başta sadrazam olmak üzere vezir, beylerbeyi, serdâr gibi büyüklerin divanından, daha alt kademelere yazılan buyruk. (NÖ)
büyük imrâhûr: bhz. emîr-i âhûr

bin yük akçe t- 300 000.000 akçe) ile kanamı olmuştu."
çaftr. btrgfth. b.1rgeh, ben gah, çerge, çetr, hargah. hayme. oba. otak fjb. Mm birçok ççşiılcri olan çadır, yolculuklarda, sava» yaşananda önearib bu yn tarda. Odalara bölünmüş ve İçme atla girilecek bttyuklukt* oiaalacdaa «taklar» dek boy boy çadır vardı. Çadırlann her bir parçasının ayrı ada tAdv£u gfea, mm* mi bir geleneği de bulunuyordu. Herkesin rütbesine gene ne bey, renk ve laçtav de çadır kurabileceği kurallara bağlıydı.
çadır mehteri/mehteran-l hayme/akkâm, Seferlerde, yolculuklarda çadır kura», kakta-ma ve bakımıyla uğraşan görevli.
çgba mehter: bhz. mehter
çarha/çarka Osmanlılarda gerektiğinde vurucu güç olarak savaşiaıda om sAnıkn
atlılann çeşitli savaş oyunu. (NO) çarhaa/çarkacı; Çarhayla görevli asker ve komutan. (NO)
çarha cengi: Geleneksel savaş manevraları dışında çarha askenne (nftt savaş taktıfo
nin uygulandığı durum. (NÖ) çasar: Osmanlılann Nemçe/Nemse (Avusturya/Al manya) Karili tein kullandıkları san. Almanca "Zasar"dan bozma (Latince "Caesar), (NO) çavuş: Devlet örgütünde değişik hizmetlerde bulurtanlann sam. fin «nemlileri di
varn hümayun çavuşlan, yeniçeri ocağındaki kul çavuşbrryd» (NÛ) çavuşbaşı: Divanı hümayun çavuşlanmn basa. (Başçavuşla karrymlînaıntiri çavuş-i büzürg: bkz. başçavuş çayka: bkz. şayka
çeh: Osrnanlüarda Çek, Bohemyall (Çekçe: Cechy) Günümüzdeki Çek C.umhuriye tinin batı bölgesini oluşturan Bohemya (Bohem ia). 17 yy mn baştrtdan 1918e

dek Avusturya-Macaristan İmparatorluğunun bir parçasıydı. (NÖ) çekdiri/çekttri: Osmanlı donanmasında kürekle yol alıp, yelkeni yardımcı olarak kullanan gemilerin ortak adı. On dokuz çeşidi vardı. (NÖ) çekeleve: İki direkli, yelkenli, hafif tekne. (NÖ)
çoig/çirâg: Yağ kandili. Topraktan ya da madenden kabın içine yağ konup, yandaki
deliğe yerleştirilen fitil yakılarak kullanılır. (NÖ) ^râgân/çırâgân: Kandiller ve meşalelerle yapılan donanma, şenlik. (NÖ) çerag çıkmak/çerâg olmak: Çırak çıkmak. I. Bir kimsenin hizmetinde bulunduktan sonra bir göreve atanmak. 2. Bir kimsenin yanında yetiştirilip bil göreve yerleştirilmek. 3. Cariye iken evlendirilip ev bark sahibi kılınmak. (NÖ) çerâg-i efrûhte: Bir kimsenin yanında eğitilmiş, yetişmiş, Çttâk çıkanhm|. Bu do-atmkrdeki Osmanlı eğitim düzeninde bir kimsenin korumasında e#hlmek, yt-listırilrnek, daha sonra önemli görevlere gelmenin ilk basamağıydı. Ayrıca tesv
731
büyük tezkereci bkz cövân-i hümâyûn Câmi'-i CedJd i*c Sultanahmet CâmTi CâmT-i Mryâne: öfer. Onaeami câriye: bkz. eaH
cebe: Savaşta giyilen, zırhtan ya da çoğunlukla kaim meşinden yapılma, lek olmayan, hırkayı Ândım giysi Metinlerde sıklıkla cebe ve cevsen olarak gcççr ay bkz. cevsen. (NO)
cebeci: Kapıkulu yaya ocaklarından cebeci ocağının mensubu.
cebecibaşı Cebeci ocağının komutam.
cebeci ocağı: Cebecilerin bağlı oldukları ocak. Kapıkulu ocaklarından olup yaya askerin top dışında tüm silah ve mühimmatım yapmak, korumak, onarmak, yenik -mek ve savaşta bunlan orduya ulaştırmakla görevliydi. Burada barut, ok, yay,
kılıç, harbe, tûfenk, cebe ve cevsen, kalkan, tolga gibi savaşa gerekli bütün silah ve gereçler yapılırdı. Kanuni Sultan Süleyman döneminde 600-700 kadar er iken, ECnin yaşadığı dönemde 7.000-8.000 ere ulaşmıştı. (NO) cebeli/cebeîü: Devletçe verilmiş timâr, zeamet, çiftlik vb gelir kaynaklanndan yararlanan kimselerin, savaş sırasında, bu dirliklerinin oranına göre yanlannda götürmekle yükümlü oldukları asker. Celâli. Yavuz Sultan Selim döneminde Turhal'da Mehdilik taslayan Bozoklu Derviş Celalin adamlanna verilen, ondan sonra 15.-17. yy.de Anadolu'da devlete karşı ayaklananlann hepsi için kullanılan ad. EÇ'de çoğunlukla "Celâli ve Cemâli" diye geçer.
ceflad çeşmesi, bkz. siyâset çeşmesi
cevsen: Göğüs, sut, dirseğe dek kollan tek parça çelik levhalardan oluşan; gen kalan bölümü halka ya da zincir biçiminde çelik tellerden örülmüş zırh. Buna pûsâd (pusat) ya da pûsâd-i Çerkesî de denir. oy. bkz. cebe (NÖ)
Ciğerdelen/Ciğerdelen Barkanı: Macaristan'da Tuna Irmagı'nın sag kolundaki Estergon
Kalesinin karşısında sol koldaki barkan (= palankadan küçük, berkitilmiş yapı). Macarlar barkan'dan alarak buraya Parkany derlerdi. Günümüzde Slovakya sınırlan içinde yer alır. ay. bkz. Estergon (NÖ) cülus Ölüm ya da tahttan indirme sonucunda yem bir padişahın tahta çıkması, tahta çıkma
cülus bahşişi/cülûs in'âmı: Yem padişahın tahta çıkışı dolayısıyla askere, ulemaya, memurlara dağıtılan para Bunun maktu olanı bahşiş, ücret artırımı olanıysa terakki idi. Özellikle gelirlerin azaldığı, tahta çıkışların sıklaştığı dönemlerde cülus bahşişi büyük sıkıntılara yol açar, kimileyin de ECnin burada anlattığı ayaklanmalarla sonuçlanırdı. Çünkü Naima'nm dediği gibi "Zira her cülus in'âmı uç
9BYAHATNAk1P
».•Ki ılı ıicıı.-ıı ı.l.. oln/lnr knraşıaındakl tıuumlafrie dfl yeılfilrtrt ile v tljrtfifı„ .if.c."f(/.ı ı,.h:.)iıJ./ı mkı bir çıkar İlişki ıl bulunuyordu. (NO) eertf: /'/«'" ÇVtg çıkmak,
fttf*: 1. ı ıı ıii:i(< ve hn/tf çadır. 2. (Sonradan) Çingenelerin çndın. (NO) çvtntffr" Çeşnici Padişnhlann, ileri gelenlerin eofra hlemednl gören, padfı ıhfann Otel yemeklerinin haıırlanmafinı göeeirn kimse Asıl görevler}, ağılanmaları Iv.hm, sofraya gelen yemekleri bunlardan önce (atmaktı. (NO) orşnigttlHişı: ı.çştiH tbdşi Osmanlı sarayında çe ınıglrlcrin Yeniçeri &| - (ittin kr>
ınuı,(e(((g(ı i - ¦ -1 f ı - r ağalım anisinden seçilirdi, t, ı iv um 1. Galatasarayı, ibrahim Pasa Sarayı ve Edirne Sarayındaki acemi oglenlann kapıkulu süvari bölüklerine» devlet hitmetlertne atanmaları. 2. Saray hftmedt. rinde buiunanlannaa aaray dışı hizmetlere aianmaları. Çıkmalar yedi yılda bir yı da padişah değiştiğinde yapıJir. Ola^nı\ çıkmaya "koçak çıkma", pftdfa, ı, deriştiğinde kendi adamlarını getirilebilmesi İçin hepsinin büyük bir makamı nmnBrnk «ynlrmy» "büyük çıktnaN elenir. (NÖ) çjidtiftba$ı/çıRfiıaeıbâşı/çikJiiaeıhaşılık Büyük çıkmalarda en yokatk rütbe)1 çıkan
Kimim-. Her büyük çıkmada yalnız bir çıkmabaşı olur. (NÛ) çorbacı.' Yeniçerilerin on»lânt\ân ve afla bölüklerinde komutanlık ynpflrtl irtn tanı Çorbacılar kendi adamianna âltlpUn cezası verebildikleri gibi. klmtleyin ocak dışındaki güvenlik işlerine de bakabilirlerdi. (NO) çobaabtşt; Yeniçeri kethüdası (NÖ)
çuha/rufta: Yünden sık w kalın olarak dokunan, çeşitli renkte savlam kumaş Özellikle resmi hizmetlerde çalışanların giysileri için kullanılırdı. (NÖ) çvhtdıı/ÇükAdâr: L Verirlerin, öteki büyük devlet görevlilerin konak dışı İşlerini gören kimse. 2. Devlet dairelerinde ayak tilerini gören çuha giysili görevli (NO)

çuhadar ıığn çuk&dâı a$t Padişahın kaftan, kürk gibi üst giysilerine bakmakla görevli olan kişi Alaylarda padişahın yağmurlusunu (aşır. bayramlarda padişah camiye giderken halka para serper, silahtar olmadığı saman ona vekâlet ederdi. Padişahın en yakınındakilerden biri olarak has odanın en önde gelen dört ağanın üçüncüsü-dür. Terfi ettiğinde silahtar olur, saray dışı rtizmete çıktığında beylerbeyliğe atanırdı.
çukal: At zırhı. ÇuhaldO at: Zırhlı at. (NÖ)
dalkılıç: 2. Kılıcını çekmiş, sıyınnış, savaşa hazır. 2. Serdengeçti. (NÖ) d.irlwi!/Jwi.'«'iıı (topu): Kale dövücü top çeşidi.(NÖ)
ıVım's .«vf.Uicv Padişah sarayı. Resmi belgelerde "saray", "istanbul", "padişah yanı" arıl;imıiuJa kullanılır.
732
11! HİMİ.FR SOZLÜOU
733
P.irn'. «afide ,h;.im/Ivi.i.h ngnsı Stmıyı» kadınlar daire»! İlleriyle görevli (ura ağaların başı. Padişahı haremde ve dteanda en çok gören kimselerden olduğu için bu ağalık aomon saman boyok önem kazanmıştır.
pflvOdpnsa (Davutpaşa): latanbul'da Topkapı'dan çıktıktan sonra. İlende yer alan daz* lak (Dfvndpaea Sahrası). Ordunun sefere çıkış ve dönüşlerinde, Rumeli'ye gidecek vezirlerin kapı halkı ve ağırlıklarıyla hazırlık yapmak ya da alay göstermek İçin konakladıklarından dolayı adı tarihlerde çok sık geçer. Bu gibi işlerde kullanılmak Gaere birçok ahin, padişahın törenleri izlemesi için köşkü (Dâvudpaşa Kaan), daha başka yapılan vardı. Sonradan buraya kışla da yapılmtsur. ıkftrfdâr: Osmanlılarda maliye işlerine bakan görevli. Başlangıçta yalnız bir defterdar varken, ülke genişledikçe Anadolu ve Rumeli defıerdarlıklan. daha sonra da eyaletlerdeki defterdarlıklar oluştu. Rumeli Defterdarı (başdefterdâr/sıkk-i evvel oVttrdAn), mu un de İte ularların üs(Q sayılıyor ve beylerbeyi rütbesini taşıyordu. Bunların vetlr olanlarına defterdar paşa denmekteydi. Yanında başkaca belirteç olmadığında defterdar'dan bnşdefıerdar anlaşılır (Nû) denet emini: lVhcrhancılckı defterlerin işlenmesi, bakılması, korunmasıyto görevli kjJemln başı. (NÖ)
jrflr* hane/defter-I h A kan i Osmanlı ülkesinde toprakla ilgili buran kayıtlann tutul*
dutu ana defterlerin bulunduğu, bunlarla ilgili işlemlerin yapıldığı yer. (Nû) ddı Rumeli'de »mır boylan için kurulup sonradan öbür eyaletlere de yayılan, ve-tinerin ve beylerbeylerin buyrugundaki hafif atlı gücü. Bunlar gözûpeklikkri, korkusuzluklarıylo ünlüydüler ve hafif silahlan, ürkütücü giysileriyle vurucu bir güç düştürüyorlardı. (NÖ) jriiiMşı Oeli askerlerinin başı. (NÖ) jrnsah-tauî Osmanlı Sarayı. (NÖ)
jfft-bcT-kaA "Dest-ber-kafa,* elleri arkasında demektir, "dest-ber-kafâ bağlamak, fjçşt ber-kafâ kayd ü bend etmek" savaşta tutsak ahnanlann ya da tehlikeli kimselerin, saldırmalarını ya da silah kuUanmalanm önlemek üzere, ellerinin arka-hnnda bağlanmasını anlatır. Kîmileyin de yüksek orun sahibi bir kimseyi ısagıUmak için uygulanır. (NÖ) ifev&dıı 'diviuUu ileri gelen devlet adamlarının her türlü yazı takımı ve gereçlerine
bakan, müsvettelert kaleme alan kimse. (Nû) Oevtet-i Altyye: Osmanh Devleti, tofedü: fck*. sâhib-i devlet dçfe.btrün
dil' Düşmanın durumunu öğrenmek için, konuşturulmak üzere tutsak alınan kimse. Dil İskelesi: İzmit Körfezinde Gebze'nin ilerisinde deniz kıyısındaki iskele. Anadolu
seyahatname
içlerine, Halep, Sam, Mısır'a ya da hacca gidecekler yolu kısaltmak İçin bujjj deniz yoluyla doğrudan karşıdaki Hersek İskelesine geçtiklerinden önemli k ulaşım noktasıydı. Burada büyük kayıklar, ağırlıktan ve atlan geçirmek içi» gemileri bulunurdu. Ay. bkz. Hersek İskelesi (NÖ). dirhem: Ağırlık birimi, 3,2 gr. 400 dirhem 1 okkaya eşittir (= 1,280 kg). (NO) dirlik; Osmanlılarda bir hizmet karşılığı olarak bir kimseye bağlanan aylık ya da ^ yerden gelen gelir. Merkezde ya da eyaletlerde bunun İçin sağlanan her tûrlQ ^ mi geçim kaynağım anlatır. (NÖ) dîvan: I. Dîvân-i hümâyûn. 2. Dîvân-i hümâyûn dışında, devlet ileri gelenleri^ kendi dîvanlan. dîvân efendisi: Vezirlerin, beylerbeylerin yazı işlerinnde çahşanlann başı. (NÖ) dîvan-i hümâyûn; Osmanlı Devletinde yürütmenin temel kurumu; en üst düzeyd^
devlet görevlilerinden oluşan kurul. Günümüzdeki bakanlar kurulunu andırma birlikte, ele aldığı konular daha çeşitli, aynntıh olduğu gibi, halkın dilekleri v şikâyederi de burada karara bağlanırdı. Başlangıçta padişahın, sonraları sad» zarmn başkanlığında, sadrazam olmadığı zaman da sadrazam kaymaka^ başkanlığında toplanırdı. Sadrazam başkanlığında toplandığı dönemde de bir süre padişah, toplannlan bir kafes ardından izlemekteydi. Genel çizgileriyim 18. yy. dek sûren dîvân-i hümâyûn üyelerinin çalışma yöntemleri sıkı kuralı^ bağlanmıştı. En belirgin özellikleri şunlardı: Divan Topkapı Sarayında fl^ meydanda bulunan kubbeli divanhanede, cumartesi, pazar, pazartesi, salı günler toplanırdı. Öğleye kadar iş samblerinin başvurulan ele almır, öğleden son,^ gündemdeki sorunlara geçilirdi. Divanın temel üyeleri sadrazam, en fazla "kubbenişûi" ya da "kubbe(akı)n veziri, Rumeli ve Anadolu kazaskerleri, defıer. dar, nişana, Rumeli beylerbeyi, kapudan paşa, vezir rütbesindeyse yeniçeri agasıydı. Öbür ileri gelen görevlilerden kimileri de toplantı bitene dek dısarda beklerlerdi. Toplantıda görüşülen konular sonunda kesin karan sadrazam verir. di. Toplantıdan sonra sadrazam, padişaha "arza çıkarak" toplantıyı ve kararlan özedendi. Toplamı sonunda verilecek buyrukların

hemen yerine getirilmesi o. vuşbaşının ve buyrugundaki divan çavuşlarının göreviydi. Büyük ve küçük tezi». reciler ile divan hocagileri, kâtiplik işini yürütürlerdi. Toplantı öncesi, toplaç öğle yemeği ve toplantı sonrası sıkı bir teşrifata (protokole) bağlıydı. (NÖ) dizdar: Kaleleri bekleyen ve savunan birliklerin komutanı, kale komutam. (NÖ) Dubravenedik/Dubrovenedik/Raguza/Ragüza: Osmanlı döneminde Bosna'nın Dalrnaçya Kıyısı'nda (Adriyatik Denizi) Dubrovnik ya da italyanca adıyla Ragusa Kenti. Bu kentin çevresinde kurulan küçük islav Cumhuriyeti. Tarih boyunca Venedik, Kfcj. car, Osmanlı egemenliğini tanımışsa da bağımsız cumhuriyet yapısını hep körü.

vc akdeni2 teciminde önemli bir rol oynaımsüt. Gönümün m— # Dubrovnik. (NÖ) «"v-Was-q*. ^agin: Osmanlı döneminde Iskenderiye/lskodra'ya batıı kaza Gtw*-»^ t
W otluktaki Dukagjin.(NÖ)
gjjlK: Romanya'da Tuna İrmağı ile Erdel (Transttvanya} anamda kak* hrAy^ r*. jpanlüarca verilen ad. Buranın halkına verilen VahkMak (Owankbr-Sa ylah/Ulah) ve bunlann yaşadıklan VabchieAVaİaehU'dan (Osmanhbiáa Ulafcyv. tûretihniştir. Osmanlılar buraya voyvoda atadıklan zaman da &>#iaa^ birttkte "Mtmleketeyn" ("İki Ülke") adı da kullanılmışnr. ay. Wtt ftogdan. (js<rj ^j/Eğre: Macaristan'da Budapeşte'nin 110 km kuzeydc^jısraıda, fcga Soyu koyafan. ¿a kent ve kale. Macarca Eger, Almanca Erlau, latinee ve İtalyanca 1596'da 3. Mehmet'in doğrudan katıldığı savaşta ele geçirildi. Onctkn lafe Eyaleti'nin sancağı olan Eğri, daha sonra kendisiyle birlikte akı »ncaktan efen**, eyalete dönüştü. 1687'de uzun süren bir direnişten sonra, bütün Mactrnuori de geçiren Avusturya İmparatorluğu ordusuna teslim oldu (NÛ) 0d Hânı/Balyos Hânı: İstanbul'da Çemberlitaş'm karşısında elçilerin otamamı» aynlmış han. Sonralan bu kitapta görüldüğü gibi zorbaların toplanma yeti olmuştur ("balyos", Osmanlı döneminde Venedik elçisinin sanıydı). (NO)
emir: bkz. bey
01^1 âhür/emîr-l âhûr-i evvel/ernîr-i âhûr-1 tattt/emîrahÛt/lmrMt/tı^ imrifcfo Osmanlılarda yakın zamanlara gelinceye dek binek adannın, arabalannm işlevi önemli olduğundan saray ahırlarının, saray dışına yayılmış amrlantı, buradaki gereçlerin, buraya bağlı çayırların yönetimi ve bakma da, önemti bit görevdi ve üzengi ağalarından birine verilirdi. Büyük ütuahuiabu görevinde küçük imrahtır (emîr-i âhûr-i sâni/mîr-âhûr-i sâni) yardıma olurdu. (NÖ)
enûru'l-ümerâ: bhz. beylerbeyi
enderûn: 1. "İç, içerindiye de kullanılan bu Farsça sözcük, genelUkk asıl sarayın içinde yer alan ve kimi hizmetlilere ayrılan bölümleri anlatır. Bu anlamda bî-rûn'un karşıtıdır. 2. Enderün-i humdyun: Topkapı Sarayimtı, üçüncü kapısı olan Bâbü's-saâde'den sonraki bölümü. Bu bölümde harem, hırka-i sa'âdet, hazine dairelerinden başka kiler odası, seferli oda, büyük oda, küçük oda gibi padişahın en yatanda bulunup onun özel ve kişisel hizmetlerim görenlerin yerleri vatdıt. Enderunda hizmet görenlere bundan dolayı wiç ogjanlan" demi. Bunlardan üçüncü ve dördüncü yerde hizmet eden iç oğlanlarına da enderim ağalan ya da \ç ağılan adı verilir, ay. bkz. bîrûn (NÖ) enek. bhz- tavâşî
Engûrüs/Ungurus: Osmanlıların Macaristan'a verdikleri ad. EÇ döneminde eski Ma-

car Kra/ügTnm doğu bölümünün hemen tümü Osmanlıların elindeydi-
EÇ'nin son yıllarına doğru buraları birbiri ardından elden çıkmıştı. (Nö) Erdel/Erda/Erdelisrân: Günümüzde Romanya'nın kuzey bölümünde yer alan Tran« vanya'mn (Transylvania/Transilvania) Osmanhlardaki adı. Macarca Erdely, ^ mence Ardeai, Almanca Siebenbürgen. Kanuni Sultan Süleyman döneme \
1 er-lj-!«J_ -r-.--._1_____lîx:___f___l_î-_ 1___II.I.. . «11 11.-, . . ^
1526'da Türk egemenliğine giren bir krallıktır. İlk atanan kral, Osmanlıla
nos Kral dedikleri Janos Zâpolyaı'dfır. Krallığın başkenti Bükreş'in 274 km W zey batısında, Osmanlılann Erdel Belgrad'ı diye adlandırdıktan Gyulafehervâr/Ai ba Iulia/Karlsburg'du. 1699 Karlofça Antlaşmasıyla Osmanlılann elinden ç^. (NO)
esâme/esâmi: "ism"in çoğulu olan bu sözcük "adlar" demektir. Terim olarak kapıkulu askerinin ana kütükte (esame defteri) yazdı olan adını anlatır. Bu aslc»' lerin künyelerinin ve ulufe derecelerinin yazdı olduğu kâğıt kendilerine verilip (MNÖ/NÛ)
esamesi (esamisi) çalınmak: Herhangi bir suçtan dolayı ocaktan kovulan askerin adının esame defterinden silinmesi. Doğallıkla, defterden silinmiş olan bu ^ ulufe dağıtımında okunmazdı ("esamesi okunmamak" deyimi bundan t^, raişfir).(NÖ)
esâme tashihi: Esamesi çahnmış olan bir askerin sonradan bu durumunun düzelti}.
mesi, böylelikle adının yeniden esame defterine yazılması. (MNÖ) esedî: bkz. arşları]/ Esek: bkz. ösek
esîr: 1. Savaşlarda alınan tutsaklar ile pençik ya da devşirme yöntemiyle zorla devler hizmetine alınanlardan oluşanlar. Bunlar Osmanlının günlük yaşamında vc devlet görevlerinde önemli bir yer tutarlar. Askerler, saray hizmetine ayrılanlar gemilerde forsa olarak çalıştırılanlar bir yana bırakılırsa, esircilerin esir pazar. lannda

sattıklan esirler de vardır. Osmanlılarda bunlar için çok çeşitli sözcük kullanılır:' abd (ç. ibâd), bende, câriye (odalık), fetâ (genç erkek köle), fetât (genç kadın köle), gulâm (ç. gıimân, erkek köle), hadim (ç. huddâm), halayık (kad^ köle), karavaş (odahk), kenîz, kenîzek (kız köle), memlûk (ç. memâlîk, dişil-memlûke; Mısır'daki Memlûkler için Türkçe Kölemen). (Bu sözcüklerden kimileri "Tannnın kulu" yerine ya da ileri gelen bir kişiyle konuşurken alçakgönüllümü belirtmek için de kullanılırdı). Esircilerin esîr pazarında sattıklan esirler yaşlanna ve sakathklanna göre sınıflanır: Erkekler üç yaşına dek şîrhor (su, içen); 3-8 yaş arası beççe; 8-12 yaş arası gulâmçe; erinler gulâm; tıraşı gelenler sakallı; yaşlılar pir; kadınlarsa yukandakine karşılık olarak şîrhor (şîrhor), duh-terek (beççe), duhter (gulâmçe), ümmü'l-veled (gulâm), mariye (sakallı), acuze

(pîr), fertûte (çok yaşlı, kocakan). Sakatlar, ma'yûbe (aybı, eksikli» okun. tama-(hasta), yek-desı (bir eli olmayan), yek-çeşm (bir gözü olmayan)... Nam», bu jdtabm 45. bölümünde ağalann ortadan kaldınlması olayım akiarnken, mr köle oğluyken Anadolu Muhasebeciliğine dek yükselen San Katip dolayısıyla esirim* Osmanlı yaşamındaki önemini şu öyküyle anlatıyor. "Mc2bûr ladı geçen San Ka-tip) Anadolu Muhasebecisi iken dîvânda olan vûzeramn Ipaşalarmi ekseri İçogul jcul cinsi vâki' olup, Siyâvuş Paşa ve Ken'ân Paşa ve gaynhûm löbûrlertl davam savıp, ağaların meclisine maskaralık etmeğe giderdi. Ağalar buna stfaî «rdip 'San. nereden gelirsin?' dediklerinde 'Esîr bâzânndan gelirin IgeltrimV deyip hümâyûndan kinaye ederdi." Osmanlılarda köle ticaretine karşı ilk lermamat Tanzimat'tan sonraya rastlar; beyaz ırktan olanlar için 1854, kara aktan obnlar içinse 1857'de çıkarılmıştır. Bu konudaki Brüksel KonİeranSt Sözkşmesfne kanlım da 1890'dadır. 2. Kul. (NÖ)
odalar. Yeniçerilerin İstanbul'da Şehzadebaşı Camil'rdn bulundıugu yerde ve bunun karşısında bulunan kışlası. Aksaray'da yapılan Yem Odalar'dan sonra bu adı almıştır, bkz. oda, Yeni Odalar
Sarây/Sarây-i Atîk: Fatih Sultan Mehmet'in, İstanbul'un almışından sonra Beyazıt'ta İstanbul Üniversitesi merkez yapılannın bulunduğu yerde yaptırdığı saray. Topkapı Sarayı (Yeni Saray) yaptırıldıktan sonra burası tahttan indirilen ya da ölen padişahla nn ana ve eşlerine aynlmıştır. 1826'da yeniçeri ocağı kaldınldıktan sonra burası serasker dairesi olmuş, sonradan İ922'yt dek Harbiye Nezareti olarak kullanılmıştır. Edirne'deki ilk saraya da Eski Saray denirdi, oy. \ÜH Yeni Saray
«tögon/EstergonıAJsturgon: Macaristan'da Budapeşte'nin 40 km kuzeybatısında, Tuna
lrmağı'nın sag kıyısında, Osmanlılar döneminde Budin Eyaletine bağlı kent vc kale. Macarca Esztergom/Esztergon, Almanca Gran, Slovence Ostrihom, Latince Sırigonîum. Kanuni Sultan Süleyman döneminde 1543'te ele geçirildi, 1595-1605 arası elden çıktıysa da bu son tarihten 1683'e dek Osmanlılarda kaldı. Estergon Kalesi ile bunu berkitmek üzere tam karşısına yapılan Ctgerdekn Kalesi, Osmanlılann batıya doğru yayılmasında önemli rol oynamışın, ay. bht Ciğerdelen. (NÛ)
l eşrefi alan: Yavuz Sultan Selim'in Mısır'dayken kestirdiği altın para. FjDeydânı/meydân-i lahm: Yeniçerilerin eskiden Aksaray'da Yeni Odalarının bulunduğu semt. Yeniçeri kışlasının et dağıtılan alanı. Yeniçeriler ayaklanma, kazan kaldırma zamanlannda burada toplanırlardı, ay. bk. Yeni Odalar rtatvakf (vakıO: Çeşitli hayır, yardım kurumlarının giderlerini karşılamak üzere laşımr ya da taşınmazlardan sağlanan gelirin bunlara özgûlenmesl işi.

eyâlet: Osmanlı Devletinde en büyük yönetim birimi, Bir beylerbeylnce yû^ difiinden beylerbeyinle de denir. Başlangıçta Anadolu ve Rumeli olarak iki Pto ı varken, EÇ kendi yaşadığı dönemde 41 eyalet saymıştır; bunlardan 34'û de 3^ sancağa bölünmüştü. Bir eyalet, devletin temel yönetim birimi olan sancakla^ (Jjva) oluşur. Beylerbeyinin de bir sancağı vardır, buna paşa sancağı dem
Önemli eyaleder üç tuğlu vezirlere verilirdi. Üç tuğlu vezirlerin, komşu n.'.
tuğlu beylerbeylerin üzerinde de belli bir ağırlığı vardı. 1864 yasasıyla, yönetin,
birimi anlamına olan eyaletin yerini vilayet almıştır, ay. bkz. beylerbeyi, sancak
(NO)
ferman: 1. Yazılı ya da sözlü buyruk. 2. Devlet ileri gelenlerinin yazılı ve sö^ buyruğu. 3. Özellikle padişahın herhangi bir konudaki yazılı ve sözlü buyru^ (fermân-i hümâyûn, fermân-i pâdişâhı, fermân-i seril). Bu son anlamda, "ferman* anlamdaşı olarak biti, yarlıg/yarlık, emr, hükm, menşur, tevki' sözcükleri & kullanılmıştır. Padişahın yazılı fermanlarının içerik, düzenleniş ve biçim yönün,, den uymaları gereken kuralları vardı. Sadrazamlar da padişah adına ferman aka, rabilirlerdi. (NÛ)
feryâd-nâme: Özellikle sınır boylarında kuşatılmış, çok güç durumda kalmış kaleler.
de bulunanlardan çok ivedi yardım edilmesi için gönderilen mektup. (NÛ) feth-nâme/hltühât-nâme; Fetihname. Herhangi bir savaş sonunda bir yerin ele rildiğini bildirmek üzere ilgililere gönderilen resmi yazı. Bu ilgililer arasında devlet ileri gelen yöneticilerinin yanı sıra dost ve düşman ülkelerin hükümdar-lan da yer

alır. Fetihnamelerde sözkonusu yerin ele geçirilişi sırasındaki savaşın anlatımı ve betimlemesi de yer aldığından önemli tarih belgesi sayılır. (NÛ) fetva: İslam hukukuyla ve daha genel olarak İslam diniyle ilgili sorulara yetkili ma. kamca verilen yanıt. Fetvayı veren kimseye "müftî" (şeyhü'l-islâm), fetva verme işine "iftâ-denir. ay. bkz. şeyhü'l-islâm. (NÛ) fetvâ-penâh: bkz. şeyhü'l-islâm
fırkata/firkata/firkate: Osmanlılarda ince donanmanın ağır gemilerinden. Kürekle çalışır. 10-17 oturaklıdır. Her küreği iki ya da üç kişi çeker, çekdiri çeşididir, (NÛ)
filmi (filori/fluri): Floransa'da basılan, üzerinde zambak resmi bulunan altın para. Osmanlıda, genellikle batı ülkelerinde basılan bütün altın paralara da bu ad verilir, di. (NÛ)
gaddâre: Her iki yanı keskin, ağır kılıç. (NÖ)
galebe dîvânı: Kapıkulu ocaklarına ulufe dağıtılması ya da elçi kabulü dolayısıyla
toplanan divan, gılmân: bkz. esir
TERİMLER SÛZLÛGÛ
Cfcay Kınm Hflnhgı'na gelenlerin soyuna verilen ad. bkz. Kırım Ham (NÛ)
Gâlvar
bkz. Yanık
^nÛflÜ/yerllkulu: Osmanlı ülkesinin Anadolu, Rumeli ve Mısır'daki önemli kalelerinde yeniçerilerin yerine ulufeli olarak görev alan kimse. (NÖ) -5nÜÜÜ ağası: Gönüllü Örgütünün oluşturduğu cemaatlerin basındaki aga. (NÖ)
gflf- Almanya'da kont karşılığı san, Almancası "graP, guiam: bkz- esir guruş: bkz- kuruş
gfllbânk; 1- Belirli zamanlarda, yerlerde, konularda okunmak üzere değişik biçimlerde düzenlenmiş dua. Gûlbdnk çekmek, bu dualardan birini okumak anlamınadır.
2. (Kimi yerlerde) Bağırma, haykırma. (NÖ) halım: bkz. tavâşî
hadım ağası: Tavaşilerin, hadımlann başı. bkz, tavâşî
hadim: bkz. esîr
Kalay* bkz. esîr
harbe: Kısa mızrak. (NÖ)
tıarbende/kaurcı: Sarayın yük hayvanlaraıa (eşek, katır) bakan kişi. eşek, kanı sürücüsü. Bir ocak oluşturan harbendeler on bir bölüğe ayrumıştt. (NÖ)
harbendebaşı: Yük hayvanlanna (eşek, katır) bakanlann başı. (NÖ)
hatem: 1. Genel olarak, herkesin giremeyeceği özel yer anlamına olup kadmlann
bulunduğu daire. 2. Bir kimsenin kadın eşi. 3. Harem-i hümâyûn. İıaremeyn, haremeyn-i şerîfeyn, haremeynü'ş-şerifeyn: "İki harem" anlamına gelen bu
tamlamayla Kutsal İslam kentleri olan Mekke ile Medine anlaülır. (NÖ) Haremeyn dolabı: Sarayda, haremeyn evkafıyla ilgili gelirlerin saklandığı yer. (NÛ) haremeyn evkafı; Haremeyn'deki tapmaklann ve öbür hayır işlerinin gelirleri için
kurulan vakıflar. (NÖ) harem-i hümâyûn, harem-i hâss: 1. Padişahın, haremi de kapsayan özel dairesi, 2. Topkapı Sarayı'nm harem dairesi. (NÖ) tıargâh, hargeh; Otak.
haseki: 1. Bir hizmette eskiyenlere verilen san. Özellikle Enderun'daki hizmetlilerin eskilerine, bostancıların küçük rütbeli subaylarına bu san verilir. Bostancılar arasından ayrılmış bir bölüm saray hizmetlisi de bu adı taşır ve padişahın yakınında koruyucu olarak bulunur; özel görevlerle eyaletlere gönderilir. 2. Saray cariyelerinden padişahın gözüne girmiş olırılar. Bunlar arasından padişahtan çocuğu olanlara da haseki sultan denir. (NÖ) has oda: Topkapı Sarayı'nda padişah dairesine en yakın oda.

has odabaşı: Has odanın başında bulunan kimse. Padişahın en yakın, dan biri. Törenler için padişahın giysilerini giydirip çıkarmak
yanında bulunmakla görevlidir. (NO.)
hâss. hâssa (has, hassa): 1. Seçkin, ileri gelen kimseler. Hâu û dmm. jjç > halk, herkes. 2. Padişaha, ileri gelenlere özgü: hâss ahır, hâss hakJ^^t, (has oda), hazîne-i hâssa vb. '\
hâss: Yıllık geliri yüz bin akçeyi aşan dirlik.
hatt-i hümâyûn, hatt-i şerif: "Padişah yazısı" anlamına gelen bu tamlamaya
yazılı buyruğu anlatılır. N^.t
hayme: Çadır. Bhz. çadır.
hazine: Para. mücevher ya da değerli eşyanın saklandığı yer.
hazinedar: Devlet ileri gelenlerinin hazinelerini yönelen ve koruyan kimse rw hazinedar ağa: Harem dairesinin giderlerine bakan siyah harem ağası, (tyv ^ hazînedârbaşı: Sarayın hazine koğuşu ağalarından olup üç iç hazined.en

basıdır. Resmi pîskeş kürkler, ferman ve namelerin konacağı değerli u ^\
hazinede bulunur. b.
hazîne-i âmire/hazine-i hümâyûn/hazine-i bîrûn/beytül-mâl: Osmanlılarda devlet t si. Devletin malvarlığı, parası, bunların saklandığı yer. Buna dış hazine de (NO)
hazîne-i hâssa/hazîne-i enderûn: Osmanlılarda padişahın hazinesi. Padişahın 1^
ra, mücevher ve değerli eşyasının saklandığı yer. Buna iç hazine de denir. hersek: Islavca "herceg". Almanca "herzog", dük anlamına gelir; Hersek Ili'njn
manidardan önceki başı. ay. bhz. Hersek/Hersek Ol. (NÖ) Hersek/Hersek lii/ Hersek Sancağı: Yugoslavya'daki Bosna-Hersek'in güneyde yer a]a bölümü. Hersek adı, 15. yy ortasında Bosna Krah'na karşı çıkarak kendisini hercegl (dükü) ilan eden Stjepan Vukçiç Kostaça'nm bu "hersek"l.ginden tur.r-,, Hersek Kostaça'nm ülkesine Hercegovina/Herzegovina denilmiştir. Niıekırn o* manhlar da burayı Hersek İh' diye adlandırmışlardır. Hersek, tarihini, nahınkıyla paylaşmıştır, ay. bkz. Bosna (NÖ). Hersek iskelesi/Hersek Kasabası/Hersek Köyü/Dil Hersek'!: izmit Körfezinde, Dil İskele, sinin karşı yakasındaki iskele. Anadolu'ya gidenler yolu kısaltmak için Dil b^. lesi'nden buraya teknelerle geçerlerdi. DÛ Hersek'i ikisi arasındaki bağlantıyı kur; Hersek Kasabası, Hersek Köyü de iskelenin bulunduğu yöreyi. (NÖ) bışt: Kısa gönderil', yassı temrenii bir çeşit boysuz mızrak. (NÖ) M'at/kaftan: "Üste giyilecek şey', üstlük anlamına gelen bu sözcüğün Türkçe» kaftandır. Padişahın, başta sadrazam olmak üzere devlet görevlilerine, buniann daha alt kademede bulunanlara rütbe aldıkları, bir işe atandıkta^
740
terimi er sozıügc
yaptıkları işin beğenildiğini göstermek için gtydudlkkti değerli taıaifun ya # kürkten yapılmış giysi. Hil'aılar değerlerine göre derecelenir ve başka batka **• lar atırdı. Çok değerli hil'at anlamına hll'at-i flhire sözü çok kullandı*
CMNO/NÖ)
hintu/hintov: Koçu çeşidinden yaylı, camlı, yabancı yapısı araba Ozrlllkte uaun yolculuklarda kullandır, elçiler yolculuklarını bununla yaparlardı. (NÖ)
hotas/hotoz: Her,, kotas huddâra: bkz. esîr
humbara/kumbara; Demirden ya da tunçtan dökülüp İçine patlayıcı maddekr «Metandan, el ya da topla atılan bomba çeşidi, hümâyun: Tamlamalarda "padişah, "hükümdar* anlamına gelen yûcekme. affp sa» zü: culûs-i hümâyûn, donanma-yi hümâyun, hati-i hümâyûn... (NÖ)
hünkâr: Padişah.
hünkâr başlar d es i: bkz. baştarde-1 hümâyûn
ılgar/ılgar etmek; 1. Bir yere bir an önce yetişmek için atla dörtnala, doludugm 0* me(k). 2. Atla dörtnala, dolu dizgin saldın (saldırmak). (NÖ)
ıskarlat/skarlat: bkz, skarlat ibâd: bkz. esîr
ibtidâ. 1. Önce, ilkin. 2. Bir işe ilk girme, giriş, başlama, 3. Bir Umar venhrken
her dirliğin karşılığı olan en az para miktarı, (NÖ) İp bhz. enderûn iç ağası/iç ağaları: bkz. enderûn iç halkı: Saray halkı, sarayda bulunanlar. (NÖ)
iç mehteri: Sarayda ya da devletin ileri gelenlerinin yalanında hizmet gören mehter
(NÛ)
iç oğlanı: bkz. enderûn imrahûr: bkz. emir-i âhür
Islâmbol: İstanbul. (EÇ, yapılında İstanbul için kentin birçok adından bunu kullanmayı yeğler). (NÖ)
İstanbul Kadısı: Şeyhülislam ve kazaskerlerden sonra gelen, aşaması büyük kadı İhvan görüşmelerine katılırdı. İstanbul kâim-makâmı: bkz. sadr-1 a'zam kâim-makâmı
!swîni/lstulni/istoni/Üstolni Belgrad: Macaristan'da Budapeşte nin 60 km güneybatısında bir kem. 1027-1527 arasında Macar krallannm taç giydikleri ve gomuldûkkn yerdi. Romalıların Alba Regia diye adlandırdıkbn bu kentin Macarca*» S.ekesfehervâr, İsiavcası Stolni Beligrad, Almancası Siuhlv/ei^nbure/ttir.'N(')ı
74i
%5«
seyahatname
İcadı: Osman
Marda bütün adalet ve hükümet iş]e
Uni
Vasa
Ianna göre yönetmek üzere atanan görevli. Bütün bu
n mahkemelerinin sicillerine geçi, baylan yine sicile geçirip, merkeze "arz"da bul»
Veb,
S da'bunlan mahkemelerinin sicillerine geçiriridir .

"abili,
alt,
,ndaki
kadilık yeri anlamına gelir ve bir kadının hükmü. (MNÖ/NÖ)
kadırga: Osmanlı donanmasında çekdiri çeşidinden genıil raklı. hem kürek hem yelkenle giden teknedir. 49 küreli en bü
; h
çeker. Bir büyük, dört orta, sekiz küçük top taşır kaftan: bkz. hU'at (Nö)
taftan ağası: Büyük dairelerde iç agalannın başı. taftan a/ö: Padişahın, kendi özel işlerini gören has odasında bir yer açılınca, oraya alınacak biri iÇin « *' ^^e, jç-, seçtiği kimsenin durumu. (NÖ) iftarı ajt'
kâğıt emaneti: Beratların verilmesinde ya da vpn,ı„
rev,i men, 8öre B„
VcrC>lı
dan toplayıp her altı ayda hazineye teslimle gö Daşındakine kâğıt emini denir. (NÖ) tahvedbası: 1. Padişahın kahvesini hazırlayan kimse 2
ireleriride aynı işi gören kimse. (NÖ) " evIet ileri 0a,
kâhya: Kethüda sözcüğünün halk ağzındaki biçimi, bkz k kâhya bey: bkz. kethüda bey
kâim-makâm/kaymakânı: 1. Birine vekâlet eden. 2 SaHr ; .
la2amkâim.
bu ri k
kâmı.
•niakà
kâira-makânı paşa: bkz. sadr-i a'zam kâim-makâmı Kalgay: Kınm HanJannm birinci veliahdinin sanı. bkz. Kınrn Hânı kah'te/ZkaJyete/kaJyeta/galyot/gaiyote: Çekdiri türünden 19.24 savaş gemisi. (NÖ)
(NÖ) °tUrak«. 38-48
kalyon: Yalnız yelkenle yol alabilen en büyük savaş gemisi i'ı harlıdır, 60-120 top taşır. ç
kü:
direkü
rekli
Kanije/Kanice: Macaristan'ın batısında, Balaton Gölü ile Drava Irmağı çın/un 106 km kuzeybatısında yer alan kent ve kale. Macarlann N 1, —' Pe" manlann Gross-Kanischa dedikleri kentin bulunduğu bölge. Kanije Ka^' ^ ekiminde Osmanlılann eline geçti; daha sonra çevresindeki toprakJarl^^ l6°° du; 1690a dek Osmanlılann elinde kaldı. (NÖ) ' eyalet ol-
kapı ağası: bkz. ak ağalar
kapı arası: Topkapı Sarayı'ndaki Orta Kapı'mn iki yanındaki kulelerin ışık alan, karanlık, küçük odalan. Göz altına alınan ileri eelenW u mazSalWdan
6 "er Durada tutulur.
™mlersozlùgû
d* (N ' kapılarını bekleyen görevlilerırı
5Si hümayüriu bekleyenlere -bewaw • " Bu*Wd ta Kapı'yı bekleyenlere -fcüÜÜ?
vere-bewaban-i B^^^^Sa^^
<>'İhO^^ bekleyenlere »bevvaba^ üer^/^^
?Z Kaptır, ayrıca, divan günleri divan bizt^u*
d ri^de yamnda bulunurlar. el* kabul^^ **t& ere bildirilecek önemli buyruklan uYa*^***^ «
bevvâb"m"Topkapı s~ v
,//ırtl ^ ^
p*.
s*lri.W
^kapıcılarının
^ v 5aray kapl----------——/-«»cnn başı
^'^r Sadrazam, vezir, beylerbeyi gibi dev, * frenlere topluca verilen ad. Cenenu*
«lir Bunlar da kendılenm «pa§aı_r tevâbr ^ n
^Ahrnei Pa5alı", 1^ ^Ue^^ ^
"M -Ulufe ve giyimlerini, öbür gereksin^"*1*- <*» ^ * """^de). »to a,U (S0Varİ) °Cakla ton«>enw «w™
^'«m _
yaya
e) altı----------^«melenen asker-1.

(P^pevleü'nin sürekli ordusunu olu5lutur (N'^kul fe . -*• Osmanhlan" yabanc, ülkelerdeki kale w .
«"""•ne verdikleri ad. Sınır boylanndaki Osm
kap
le, IO»
ligi 01u.----
an/ltapdan/kaptan: 1. Osmanhda savaş Mm. . ">
geınl5İnin süvarisi. 3. Kapudto, derya"^ ^ »»
ıpudân-l de^P^-^ryâ/kapudân paşa/ka ^ ay. ^
bası, komutam. Kaptan paşalara, basta rı-^ "^ıda a ndan. adaUrdan ve Cezayir sancaldannd'n I" °'m* w
^ri-ıi. Kaptanpaşa bu sancaklar, vekilleri elivl >* eyale. S s»,.
ögu,dan, •• - —«uanndan 0,„ ,
nekti- Kaptanpaşa bu sancaklar, vekilleri eliyle ^ b" ^let .. tersaneyle ugraş,r, aynca divân-i hûmSvfln
,y°nelit. kendisi
bte.B0ğdân ^^^.(İ^»^.
^ol/karagol/karavul: Özellikle sefer ve konaklam , „ w, çevreyi gözetlemek, korumakla gj^t* baskln
<N« ¦ yyaVeath^.askerHo;
1 olasıhfa.
: Yeniçeri ocağında ayak hizmetlerine bakan er örseltoa-nusal: Osmanhlann Marmara kıytlannda ilk kez kı l 1 rekdin çeşidinden, hem kürek hem de yelkenle işleyen 1^,1^ £flf bir teknedir. (NÖ) ****** da kullanılan
bkz. esîr
743
742
fcaravul; bkz. karakol
SEYAHATNAME
kasım: 1. Ay takvimindeki aylar, güneş takvimine göre sürekli yer d den, kış ile yaz mevsimlerini birbirinden ayırmak üzere av vıh «1,1. ^
j_ ,----------. ~. r yu ıwye«ytıu
da, kış mevsimine verilen ad. Buna göre kasım, 8 kasımdan 6 mayB3T"Sıı. 179 günlük bölümdür; geri kalan 186 günlük bölüme de hıdrellez «uî *S m anlılar için kasım yaklaşırken sefer mevsimi de sona erer, ord çekilir. 2. Kasım (kış) mevsiminin birinci günü (rûz-i kasım) (Nû) katıra; bkz. harbende
kavas: 1. Kavvas'tan (okçu) türeyen bu sözcük, burada ileri gelenlerin yanında 1, ma olarak yer alanlar anlamına kullanılmıştır. 2. Elçiliklerde hizmet gör^ formalı koruma. 3. Daha sonraları mübaşir anlamında da kullanılmıştır. kaymakam: bkz. kâim-makam kaytas/kaytaz: bkz. kotas kazan (topu): bkz. dârbzen
kazasker/kadı-asker: Biri Rumeli'deki, öbürü Anadolu'daki kadılarlann kc, bağlı olduğu iki görevliden her biri. İkisine birden "sadreyn" denir. Kfcasl^ ayrıca askerlerle ilgili hukuk sorunlarını çözmekle görevliydiler ve divan., l mayunda yer alırlardı. Genelde, Rumeli Kazaskeri önde gelir, İstanbul katU fi edince Anadolu Kazaskeri, o da terfi edince Rumeli Kazaskeri olur, Şeyh^-j lâm da Rumeli Kazaskeri'nden seçilirdi.(MNÖ/NÖ)
Kefe: Kınm Yanmadası'nın önce Kefe Sancağı, sonra Kefe Eyaleti. Merkezi, ya danın güneydoğusunda Karadeniz kıyısındaki liman kenti Kefe'dir. Gûnû^ Ukrayna'ya bağlı Kınm Cumhuriyeti'nin Feodosiya kenti (batı dillerinde (NÖ)
kenlz/kenîzek: bkz. csîr
kese: 1. İçine konan altın ya da gümüş paranın değerine ve sayısına göre dör*^ döneme değişen para birimini belirleyen meşin torba. EÇ'nin yaşadığı bir kesede 40.000 akçe yer alıyordu; 1 kuruş da 80 akçe ettiğinden, 1 kes. < kuruş ediyordu (kise-i Rumi), ay. bkz. yük. 2. Elçilere verilecek, vezirlere riiecek, padişahlara sunulacak yazıların konduğu, değişik değerde kumaş ^
kethüda/kâhya; (Halk ağzında kâhya biçiminde kullanılır) 1. Resmi ya da özel^ ya da kapılarda, oranın en büyük efendisinden sonra gelen büyüğü. Bunlar efe^ lerinin bütün işlerini çevirir; o daire ya da kapının başı sayılır. Özellikle ^ zam ve vezir kethüdaları içinde önemli roller oynayan, sadrazamlığa dek yuj^ Jenler vardı. 2. Esnafın asû başlarından sonra gelen ve kethüda adını alan b; (NÖ)
744
Hcthfldâ bey/kâhya bey/kul kethüdası/ocak kethüdası: Yeniçeri ocağında yeniçeri ağasından sonra gelen en yüksek aşamadaki subay. Böyle olmakla birlikte ocakta kethüda bey, yeniçeri ağasından daha etkili bir kimseydi. Çünkü yeniçeri ağasınınn dışarıdan atanmasına karşı, kethüda beyin ocağın bütün aşamalarını geçerek yetişenler arasından seçilmesi kanundu. Kethüda bey, yeniçeri ağasının yardımcısıydı, ocak kanununun uygulanmasından sorumluydu, ocağın padişah katında temsilcisiydi. (NÛ)
jteüıüdâ-yi bevvâbîn: bkz. kapıcılar kethüdası

kethfidâyerl: 1. Herhangi birine vekillik eden kişi. 2. Yeniçeri ocağında 32. onanın çorbacısı. Bu çorbacı, yeniçeri agasmm korunmasını üstlendiği gibi, kethüda beyin de vekilidir. 2. Büyük ve tam örgütlü kentlerdeki kapıkulu süvarisinin en büyük âmiri. (NÖ)
Kırım (Cezîre-i Kınm, Kınm Yanmadası): Azak Denizi ile Karadeniz'i bağlayan Kerç
(Yenikale) Bogazı'nın batısındaki yanmada. Günümüzde Ukrayna'ya bağlı Kınm Cumhuriyeti'ni kapsar. (NÛ)
Kınm Hânı: Kırım'da 1475-1783 arasında Osmanlılara bağlı olarak varlığını sürdüren Kınm Hanlıgı'nm hükümdarı. Bu sırada hanlığa getirilenlerin soyu Giray diye anılıyordu. Hanın veliaht olan kardeşinin sam Kalgay. ikinci veliahdın sanı Nûreddîn (Nüru'd-dîn) idi. Hanın kardeşlerinden biri de İstanbul'da rehin tutulurdu. Soyluların başına da Şîrîn Beyi denirdi. EÇ'nin tanıdığı ve kitabında anlattığı Kınm Hanı, 1654-1665 arasında han olan 4. Mehmel Giray Han'dır. (NÖ)
kıyye: bkz, okka
Kızdbaş: 1. Osmanlılarda ve Osmanlı kayrıaklannda, Sünni görüşe güre Şiilere verilen ad. Anadolu'ya yerleşen ve kırmızı başlık giyen Şii eğilimli Türkmen ve Yo-rûkler'den kaynaklanmıştır. 2. Bu ad, bu Türkmen ve Yörük topluluklan daha sonra İran'a giderek orada öbür Türk boylanyla bir Şii devleti olan Îran-Safevi devletini kurunca, bunlarla birlikte bütün lran-Safevi Devleti halktnt, dolayısıyla
lranlılan da kapsadı. 3. Anadolu'da kalan Türkmen ve Yörük boylan da bu adla anıldı. Şii, Şah Kulu, Şahseven, Kızılbaş genellikle hep aynı anlama gelir. Özellikle bunlann hepsi Osmanlı'nın rakibi olarak ortaya çıkan Şah ismail yanlısı sayıldığından, Osmanlı Devleti'nin Sünniliğe sıkı sıkıya sanldığı ytllardan başlayarak Osmanlı tarihçileri (bu arada EÇ) de, ister istemez, Kızılbaş sözcüğüne kötüleyici seçili sıfatlar ekleyerek kullanmayı zorunlu görmüşlerdir: Kızılbaş-i bed-maaş (yakışıksız davranıştı Kızılbaş), Kızılbaş-i evbaş-i bed-ma'âş (yakışıksız davranışlı, ayaktakımı Kızılbaş), Kızılbaş-i bed-rna'âş-i ser-ürâş (kafası tıraşlı, yakışıksız davranışlı Kızılbaş), Kızılbaş-i evbâş-i bed-ma'âş kallaş-i rtş-ttrâş (davranışı yakışıksız, ayaktakımı, sakalı tıraşlı, kalleş Kızılbaş) Osmanlının bu kötüleyici kalıp sözlerinden başhcalandır. (NÖ)
seyahatname
kızlar ağası: OarO's-saâde Agası'nın halk arasındaki adı. bhz. Dârû's-saa^ kile: Osmanlılarda tahıl ölçü birimi. Ne var ki bu birim, İmpara. ^**ı yerlerine göre değişirdi. Temel olarak İstanbul kilesi alınır, ^ 1% arasındaki tahıl alışverişinde ağırlıklar İstanbul kilesine göre dûz^ ^ bul kilesi, EÇ döneminde her biri 3.2 kg gelen 8 kıyyeydi (400 dirh^H % kaydı), bu da 25,6 kg tutuyordu. (NO) ^ ^
Jcflerdbaşı: Kilerciyanın (kilercilerin) başı. \
küerciyân. Padişahın kilerine ve yemeklerine bakmakla görevli olanlar
Keminyanoş/Kenryanoş/ltfmânoş/rCimyanoş: Osmanlılann Kemeny Janos'a Erde/ Prensi 2. George Rakdczynin yardımcısı olan Kemeny, dah^'^tj turya/ı/arca Erdel Prensliğine aday gösterilmiş, ancak buna ka 51 S!
manidara 1662 ocağında yenilerek öldürülmüştür. (NÖ) kocu/koçi: Daha sonraki kupa arabalarına örneklik eden dört tekerlekli ı binek arabası.
*5İ.
kolumbuma/kolomborna: Karada ve denizde kullanılan demir gülle atan bı
di. (NÖ) ' loî
Komran. Macaristan da Tuna Irmağı üzerindeki bir adada yer alan kale u
mom/Komâmo. Günümüzde Slovakya'nın sımrlan içindedir. (NÖ) ^ 1^ konakçı. 1. Seferde ya da bir yerden başka bir yere giderken geriden gele^ gerekli yatacak ve yiyecekleri hazırlamak üzere daha önceden konak yerif, görevliler. 2. Padişah ya da ileri gelenler için hem bu İşleri düzenlen <^ tuglanm götüren görevliler. (NO) ^
konakçıbaşr Konakçılann başındaki görevli. Bu görevli, padişahın tugla^
konakçılann başıysa sancakbeyi ya da beylerbeyi rütbesinde olurdu. (Nû)** l(S
kotas/kotaz/kaytas/kaytaz/hotas/hotoz: 1. Tataristan sığırı, yak (tibetöküzü) } lann kuyruğundan yapılan tug, atların boynuna takılan süs. 3. Kadınların saçlarından ya da ipekli tülden yaptıklan, çıkıntılı baş süsü. (Birinci kavı-, ^
ini
kaytas; ikinci anlam için kotas/kotaz/hotas; üçüncüsü için de hotoz kvtl\a
EÇ'de ikinci anlamı kullanılmıştır). (NÖ) Kotor: Karadağ'ın Dalmaçya yöresinde Adriyatik Denizi Kıyısındaki Bokaxot
ka/Tivatski Zaliv adlı koyun içinde yer alan Kotor Kenti ve Kalesi. (NÖ) kozbekçl: Padişahlann selamlık günlerinde, has bahçeye çıktıklannda ya da
¦ors.
azille,
«mesi.
gittiklerinde giysilerini, eşyalarını taşıma ve korumayla görevli saray had, (NÖ)

köçek: Yeniçeri ocağına yeni girmiş, yaşı küçük hizmet erleri. Babalan ölen yeni(;ç çocuklan (kuloglu) ocakta böyle çagınlırdı. EÇ'nin kullandığı gibi "Hacı w köçekleri" de denirdi. (NÖ)

köle: bhz.- esir Kölvar: bhz. Yanık
Kubbcalo/Kubbcaltı veztrl/Kubbealtı vezirliği-. Topkapı Sarayı'nda divan -ı Vrtırravuriun toplandığı yapı kubbeli olduğundan bu adla adlandunlır, burada vtmkte
de kubbealtı veziri denirdi, ay. bhz. dîvân-l hümâyûn. (NÖ) kubbe-nlşuv. Kubbealu'nda görevli vezir. Bkz. dîvan-l hümâyûn. Kubbcalu CKÖ) kubur: 1. "Kubur ta'bîr ettikleri oldur ki, kalenin hendegj idinde kale duvanna gidip gelmek için bir yol yaparlar. Ol yol üzere kalın top kundağı tahı»l*n, meşe ve çam direkleri döşeyip daha üstüne nice bin torba toprak döküp dûzcUirier. içi kubur gibi mahüız bir yol olduğundan "kubur yolu" dener. Kaknın toplan ulurt-dadır. Kale makaslanndan, dirsek ve tabyalanndan bu kubura het ne kadaı \v, ve kumbaıa alsalar içinde geçen adamlara asla zarar isabet etmez." (Evliya Çekbı.V (MNÖ). 2. Ulak silahlann konduğu kılıf, mahfaza; rger kuburu. Eğere asılı piştov ile kılıfı; oh Kuburu: Oklann konduğu mahfaza, okluk* thtkes, gedeleç. (Nö> kul: 1. bhz.. kapıkulu. 2. bhz. esir kul kethüdası: bhz. kethüda bey kumbara: bhz. humbara
kuruş/guruş: 1. 17. yüzyıl sonlanna dek Osmanlı Vmparatorluga'nda dolaşan yabancı gümüş paralar ile burilann Osmanlı ülkesinde basılan taklitleri. EÇ döneminde yaklaşık 80 akçe değerindeydi. (Gunış/kuruş, Almanca Gro^hcn'cU-.n alınmıştır; bunlann altın olanlanna km\ kuruş denir). 2. 2. Süleyman döneminde 1687'den başlayarak basılan maden paranın adı. (Bu para, BÇrdn ölûrtıünden üç yıl sonra dolaşıma girdiğinden Seyahatnamene geçen kuruş sözcüğüyle, \. maddedeki kuruş anlatılmaktadır). ay. bhz. arslanlı, esedî (NÖ) küçük tezkereci: bhz. dîvân-i hümâyûn
lağım: Kuşatılan kalelerin duvariannm altına ya da düşman siperlerine hemangjı bu engele uğramadan ulaşabilmek için açılan yeraltı yolu, tüneli. Bu yoldan kale altına ya da siper dibine dek gidilerek burası barutla doldurulur, patlatılarak havaya uçuruVurdu. Lağım açmaya lağım sürmek, lağım yürütmek, lağım esmek; lağımı patlatmaya lağım atmak; bunu yapanlara lağımcı denirdi. Bu tş için yaya kapıkulu askerlerinden yetiştirilenler genellikle cebeci ocağına bağlı olarak çalışırlardı. (NÖ)
levend: 1. Kaptan Paşa sancaklarından derlenerek donanmada ya da kıyılarda görevlendirilen asker. 2. Başlangıçta sınır boyu kullanndan bîr sınıl olup, sonraları vezirlerin, beylerbeyilerin, sancak beylerinin yanlarına topladıkları yaya ya da allı asker. Bunlar sarıca ve sekbanlarla birlikte vezirlere, beylerbeylerine, sancak beylerine kapılanarak onlann özel askeri gibi kullanılırdı. Efendileri tnetVtıe

kana ayaklanınca bunlardan destek alırlardı. Efendileri görevden sj,^ başıboş kalan leventler, sekban ve sarıcalarla birlikte eşkıyalığa başlayarak tın başına bela olurlardı, ay. bkz. sanca, sekban. (Nö)
liva: bkz. sancak (simge ve yönetim birimi).
IM-İ sa'âdet bkz. sancak-) şerif
mahzar: Özellikle halkın, dilek ya da şikâyetlerini bildirmek üzere yazıp, ^
ya da mûburieyip devlet merkezine verdiği yazı. (Nö) hj>
maktama: 1. Mendil. 2. Sofrada kullanılan, kenarlan işlemeli keten el silecek. mansıb: Görev, memurluk, orun. (NÖ)
mataracı. Padişahlann, devlet büyüklerinin seferde ya da törende matatau taşımak, aynı zamanda buyruklannı iletmekle görevli kimse. (NÖ)
mavuna/mavna: Osmanlı donanmasında çekdiri çeşidinden bir savaş gemisi katlı, 26 çift küreklidir, her küreği yedi kişi çeker; 24 topu, toplam 600 n%e batı vardır. (Nö)
mehter/mehterân: 1. Mehterhanede görevli kimse. Buna çalıcı mehter de denir ja mehterhane. 2. Çadır mehteri, bkz. çadır mehteri. 3. İç mehteri, bkz, İç mehı^ (NÖ)
mehterbaşı: 1. Mehterhanenin başı*, mehter takımının yetiştirilmesinden, yönetip sinden sorumlu kişi. bkz. mehterhane. 2. Çadır mehterlerinin başı. bkz, çadır rneh teri
mehterhane: 1. Osmanlılarda davul, nakkare, kös, zil, zuma, borulardan oluşan as. keri mızıka. 2. Mehterhane bulundurmasına izin verilen devlet ileri gelenlerini* mızıka takımı. Bu takımlar o kimsenin derecesine göre yedi ya da dokuz kat olUt (padişahlann mehterhanesi on iki katur); kat, her bir çalgı çeşidinden o takımda bulunanın sayısını gösterir. Mehter takımının herhangi bir parçayı çalmasına mehterhane dövmek denir. 3. Askeri mızıkanın yeri. mehd-i uiyâ: bkz, valide
mektûbî/mekrûbcu: Resmi dairelerin, devlet ileri gelenlerinin yazı işlerini çevirmekle görevli kimse. (NÖ)
mem^fltfmemiûk/memlûke: bkz, esû*
menzil: 1. (Türkçesi "konulan yer" anlamına konak). Bir günde yaya alınan yol; genellikle 40-50 km. Ada alınan yol. Bu dönemde seferlerde ve yolculuklarda karayolunda yaya, al ya da arabayla yola çıkıldığından,

uzun yolculuklarda belirli yerlerde konaklamak gerekiyordu. Bundan dolayı ana ve ikincil yollarda dinlenmek, geceyi geçirmek, at değiştirmek için yerleşik konaklama yerleri (rnenzilhâ-neler) kurulmuştu. Buralarda menzil beygirleri (atları) bulunur, posta tatarları yorulmuş atlarının yerine burada at değiştirdikleri gibi, resmi görevliler de

menzil emriyle (menzil buyruğuyla) buradan at alırlardı. Menzille ilgili deyimler bütün bu gereksinimlerden türemiştir: menzil almak (konaklamak), menzille gitmek/menzile binmek (menzil örgütüne uyarak onun aracılığıyla menzil menzil gitmek), iki menzili bir etmek (kimi menzillerde durmayıp çok hızlı gitmek)... 2. Erim. Yayla atılan okun, ateşli silahla atılan merminin ulaşabildiği en büyük uzaklık; ok erimi, kurşun erimi, top erimi', bunlarla benrtüen uzaklık. (NÖ)
menzilci: Menzil beygirleriyim giden posta talan. (Nö)
menzil au/menzil beygiri: bkz, menzil
menzil emri*, bkz. menzil
mcnzllhâne. bkz. menzil
menebant: Güneydoğu Asya'daki Myanmar'da (eski Burma). Sahveeu Irmağının (Çince Nu jiang) Martaban Körfezi'ne aktığı noktada yer alan Marıaban KentVnde yapılan çanak çömleklere Osmanlı kaynaklarında verilen ad. "Meneban/Martaban işi" demektir. Dogu ülkelerinde Mertaban'ın kalın ve ağır hamurlu, mavi-yeşil sırlı küpleri, vazoları, özellikle de kase ve tabaklan yüzyıllarca büyük değer kazanmıştı. Bunlardan Topkapı Sarayı Müzesinde çok zengin örnekler bulunmaktadır. (NÖ)
meskukât: bkz. sikke
mevâcîb: bkz. ulufe
jnevleviyyet: 1. Mollalık, büyük kadılık. 2. Mollanın kadılık hükmünün geçtiği bölge, yer. ay. bkz. molla riieydan-1 lahor, bkz- Etmeydânı toeydân-i siyâset: bkz. siyaset meydânı ıniftâh ağası: bkz. anahtar ağası m'ıftâh gulânu: bkz, anahtar ağası
mîr: Emir (bey) kısaltması. Osmarûıcada birçok tamlamada her iki biçimi de kullanılmış, hattâ kimileri tek sözcük olarak kaynaşmıştır*, emîr-i ahûr (imrahûr), nör-i liva (mirliva), bkz. emîr ouiihûr. bkz. emîr-i ahûr
mîrî: Beylik, beylik mal, devlet malı, devlet hazinesi anlamlarına gelir. jıûr-iHârân: bkz. beylerbeyi oir-lljvâ/mîrllvâ: bkz, sancakbeyi
molla (monla): 1. Müderrisliğin bir üst aşaması olan mevleviyyete (mollalığa) ulaşmış ulema, büyük kadı, eyalet kadısı. 2. Büyük bilgin. 3. Medrese öğrencisi.
(NÛ)
flühtesttV. Esnafın narha uyup uymadıklarım, tartılarını denetleyen, suçlu bulunan-lan cezalandıran görevli. (NÖ)

muhzır: Seri mahkemelerde İlgililerin mahkemeye getirilmesini sağlamakla kimse. (NO)
muhzır ağa: Yeniçeri ocağının ileri gelenlerinden, muhzır bölüğünün komut,,, nsta ve savaşta sadrazamın yanında bulunur; sadrazam ile Yeniçeri ocağı a ^ daki ilişikiler bu ağanın aracılığıyla yürütülür. Divanca "ihzar" yoluyla nje^* getirilmesi kararlaşunlanlan tutup getirmekle de görevliydi. Buyruğunda ne bulunup gerekli görülenleri hapsederdi. (MNÖ/NÖ) 'J*s*-
mukarrer/ibkâ: 1. Devletin görevlilerinden herhangi birinin yerinde bırakılma* lamına gelir, özellikle belirli bir sûreyle verilmiş olan görevlerin bu Syt(, ^
«o.
nunda yine aynı kişiye verilmesi ancak mukarrer-nâme"yle olurdu. 2. Ulufe ^ nlırken ocak halkına yapılan zamma da mukarrer denir. (NÖ) nıukarrer-nâme: bkz. mukarrer
murassa': Değerli taşlarla süslü, işlenmiş (kılıç, hançer, eyer, kutu vb), musflhib/musâhibe/nedrm/nûdemâ: Padişahlann. çevrelerinde bulunanlar arasın^ da ününü duyarak dışarıdan seçtiği, sözü sohbeti yerinde, esprili, hazu-ç^* kendisine hoşça vakit geçinecek, eğlendirip oyalayacak erkek ve kadınlar ^ hibe). Ne var ki bunlann çoğu nabza göre şerbet veren kimselerdi. Sarayına dınlannın da musâhibeleri vardı. Aynca devlet ileri gelenlerinin dairelerinde bu çeşit musâhib ve musahibeler bulunurdu. (NÖ) muvakki': bkz. nişana
mübaşir: Devletçe belirli bir işle görevlendirilerek gönderilen kimse. (NÖ) müderris: Medreselerde, büyük camilerde ders veren kimse. (NÖ) müfn7müfti'l--enâm: bkz. şeyhü'I-islâm
nıühr/mûhür: I. Eskiden üzerine ad ya da tuğra kazınmış, imza yerine kullanılan
varlak ya da söbemsi maden parçası. 2. Mûhr-i hümâyûn. (NÖ) mûhr-i hümâyûn: Padişahın, üzerinde tuğrası bulunan kişisel mührü. Zümrütten ı bu dörtgen mühür padişahın parmağında, altından söbemsi olan dön altın hürden biri kendinde, biri sadrazamda, biri has oda başında, sonuncusu da k, hazüıedan olan kadında bulunurdu. (NO) mühürdar: Devlet ileri gelenlerinin mühürlerini taşıyan, bununla gerekli belgej

mûhürieyen kimse. (NÖ) müsellem: Osmanlının kuruluş döneminde savaşlara katılan, banştaysa tah uğraşan, bu hizmetlerine karşılık kimi vergilerden bağışık tutulan kimseler ^ niçeri ocağı kurulduktan sonra geri hizmetlerde ve eyalet askeri olarak k [lanılmışlardır. (NÖ)
müsellim/rnütesellim: 1. Kendilerine büyük orunlar verilenlerin göreve başlayıp dek önden giderek orunu teslim alan ve yöneten kimse. İki yerde görevli 0\

orun sahipleri, bu orunlardan önemli olanında oturduğundan öbürünü yönetmekle görevlendirdiğine de aynı ad verilir. 2. Büyük orun sahiplerinin görev alanında olan yerlerdeki alacaklarını tahsile gönderilen kimse. (NÖ)
müteferrika: Başta padişah olmak üzere devlet ileri gelenlerinin çeşitli hizmetlerinde kullanılan kimse. Özellikle padişahın yakınında bulunan ve seçme kişilerden oluşan kırk müteferrika (hünkar müteferrikası), sarayın en gözde kisilerindendir-ler. Bunlann başındakine müteferrikabaşı denir. (NÖ)
tnüteseyyid: Seyit olmadığı halde seyitlik taslayan, yalancı, sahte seyit. bkz. seyyid (NÖ)
nakîbö'l-eşrâf: Muhammet Peygamber'in soyundan gelenler arasından seçilip, bunlann işlerine bakan, durumlarını izleyen, devlet katında temsil eden kimse.
narh: Osmanlı döneminde her nesnenin gerçek değerine göte satışını sağlamak üzere yiyecek ve eşyaya kadüarca biçilen fiyat. Sadrazamın başkanlığında ilgililerin toplantısında kararlaştmlan narha da narh-i sultani denirdi. (NÖ)
nedfm/nüdemâ: bkz. musâhib
nefîr-i amnr. Eli ayağı tutan tüm halkın savaşa ya da silahlı direnişe çağrılması.
özellikle Celâlîlere, eşkıyaya ve asker ayaklanmalarına karşı başvurulurdu. (NÖ) Nemçe/Nemse: Osmanlı kaynaklarında Avusturya/Almanya'ya verilen ad. (NÖ) nişân/rüşân-1 hümâyûn/nlşân-i şerif: bkz. tuğra nişânc^muvaldtlVtevki'î/mğracı/mğraî/mğrakeş: Osmanh yasalarını bilen, bunlarla şeriat hükümlerini bağdaştıran, gerektiğinde bu konularda divan-i hümayunda görüşlerini bildiren, bu divanın üyesi olan kimse. Nişancı aynca padişahlann bastıca dış ve iç yazışmalarım hazırlamak, bunlara padişahın tuğrasını çekmekle de görevliydi. (NÖ)
Hitra Irmağı/Kalesi'. Macaristan'daki Nitre Kalesinden geçip güneyde Kontran Kalesi önünde Tuna'ya kansan ırmak. Uyvar Kalesinden sonra 9 Ekim 1663'ie vere'yle Osmanlılara teslim olan Nura, günümüzde Slovakya sınırlan İçindeki Nit-
ra/Nyitra/Neitra/Neutra'dır. (NÖ) Uûreddîn (Nûru'd-dîn): Kınm Hanlarının ikinci veliahdinin sanı. bkz. Kırım Hânı oba: Ev biçimi uzun, bölüntûlû, bölüklü çadır. I ocak: bkz. yeniçeri ocağı
1 ocak ağalan: Yeniçeri ocağının ileri gelen ağalannı anlatmada kullanılır. (NÖ) ocak halkı: Yeniçeri orta çorbacılarının tümü. ocak kethüdası: bhz. kethüda bey
oda: 1. Yeniçeri kışlaları. Bunlann Eski Odalar ve Yeni Odalar adlı iki kışlası vardı, bkz. Eski Odalar, Yeni Odalar. 2. Enderun koguşlan. odabaşı: 1. Yeniçeri ocağında baş odabaşı ile oda kethüdasından sonra gelen subay.

' yet
2. Saraydaki odalann bası.
ofcka/ûkıvyc/vakıvye/krjye: Arapça "ükıyyc"den (Arapça öbür karşılıkları ^ kıyye) bozularak Tûrkçede okka adıyla kullanılan ağırlık birimi, kg ağırlığı zaman zaman değişmişse de EÇ döneminde ve Cumhuriyet dûner^ uygulamadan kaldınlmcaya dek. temel olarak, 400 dirhem - 1 okka (400>û^ - 1.260 kg'dır. (NÛ)
Okmeydanı: 1. Okçuların ok atışı çalışmalan yaptıklan alan. 2. Okmeydanı: dánlannm en ünlüsü olan ve bir semte adını veren İstanbul'daki Okmeydanı. ^ liç'te Kasımpaşa sırtlannın üstünde yer alıyordu. Günümüzde Okmeydanı Cj^ si'nin çevrelediği yer. (NO) orducu: Sefere çıkan ordunun günlük çeşidi gereksinmelerini karşılamak üzere D-lîkte giden esnaf ve zanaatkar (nalbant, saraç, ekmekçi, aşçı, berber, kantin^ v^ (NO)
orta: bkz. yeniçeri ocağı
Ortacami: Cámi'-i Miyane de denen. Yeniçerilerin Etmeydanı'ndakt kışlalannda • alan cami. Burası aynı zamanda Yeniçeri Ocagı'yla ilgili önemli komılann i rüşûlüp karara bağlandığı yerdi. Yeniçerilerin bu dönemde sıklaşan başkaldırın» lannın merkezi de burasıydı. (NÖ) Ona Kapı/Bâbû's-selâm: Topkapı Sarayı nda Bâb-i hümâyûn'dan sonra gelen ikirtei
kapı. Edime Sarayı'nda da bu adda bir kapı vardı. Orta Macar: Macaristan Krallıgı'nm, Osmanlı egemenliğine bağlı olduğu dönerndt kuzey ve kuzeybatı yöresi, özellikle Protestan Reformu sırasında Protestan ola^ Macarlardan oluşuyordu. Osmanlı tarihlerinde çok kullanılan bu terimi Silahlar Fındıklın Mehmet Ağa şöyle tanımlar: "Macar tayfası iki fırka olup, bir fırkası putperest (katolikj, bir fırkası putatapmaz [protestan] ve kiliselerinde put tutın^ ve yağlıdan perhiz etmeyen millet ki Orta Macar tayfasıdır. Bir tarafı Nemçe sının, bir

tarafı Tot, bir tarafı Erdel ve Uyvar ve Eğri Serhadleri olup, hâkimle ri olan Dodok Kralın makarr-gâhı olan Kaşe (Kashav) Kalesi idi." (MNÖ) otak, otağ: Padişah, vezir için kurulan büyük, gösterişli çadır. Otağ-i hümâyûn: pg.
disah cadın, otağı. (NÖ) ölüm eri: bkz serdengeçti
Ösek/OsekVEsek: Bu donemde Macaristan'da Drava Irmagı'nın sağ kolundaki voyv0. dalık. 1526'da Kanuni Sultan Süleyman döneminde ele geçirildi, ırmağın üzerine köprü kuruldu, bundan sonraki bir buçuk yy.de burası Osmanlılann Macaristan'a yürüyüşlerinde önemli bir geçit yeri oldu. Günümüzde Hırvatistan'da Osijek. Macarca Eszég, Almanca Esseg. Zagreb'in 215 km batısında. (NÖ) Özü/Özi: Rusya'nın güneyinde, Dniepr Irmağının (Özü Suyu, Ekşisu) Karadeniz'e
TEMMLER SOZLÛGO
kavuştuğu yere yakın Türk Kalesi ile bunun yöresi, günümüzde Ukrayna'daki "Mi-kolayive bagh Ochakov/Ochaldv. Bu eyalet. Kazaklar"vn Karadeniz kıyılarına yapmakta oldukları sürekli baskınları durdurmak eregiyle kurulmuşiu. EÇnm zamanında bu eyalet merkezine bağlı topraklar, Karadeniz'in batısındaki ve Tu-
nn'daki sancakları kapsamaktaydı. (NÛ) palanka: Agaç ve toprakla berkitilmiş, hendeği de bulunan ufak kale. (NÖ) papa: Macaristan'da Yanık Kale'nin güneyinde kent ve kale. (NÖ) paşa kapısı: 1. Sadrazamın resmi dairesi, 18. yy'den sonra Bâb-i Ali denilen yapı. 2.
Beylerbeyilerin, vezirlerin resmi dairelerine verilen ad. (NÖ) pasak. Bir paşanın hizmetinde bulunan, bir paşaya kapılanan kimse. (NÖ) paye: 1. Özellikle ilmiye sınıfında olanların ilerlerken ulaştıklan aşama. 2. Herhangi bîr göreve giderek değil bulundukları yerden aynlmayarak ad olarak atanan, yalnızca gelirini alma durumu, peçuy: Bu dönemde Macaristan'da Kanije Eyaleti sancak beyi merkezi. Günümüzde Güneydoğu Macaristan'daki Pecs Kend (Almanca'da Punlkircheri). Ünlü Osmanlı tarihçisi Peçûylu İbrahim (ibrahim PeçevVPeçûy, 1564-1650?) burada doğmuştur. (NÖ)
pesplrem/Besplrem: Macaristan'da Balaton Gölü'nûn kuzeyindeki Vesprem Kenti. (NÖ) peşkir agası/peşkîr gulânu/peşkîr oğlanı: Padişahın peşkir ve havlularını bakan, bunları tutan görevli. (NÖ)
pelure/pomra/potara/potera/potra: Osmanlıda sımr boyu halkının, askerin kendini savunma, düşman kovalama ya da yağma için bir araya gelip akına gitmesi. Boş-nakçadan alınmışur. (NÖ) pot: İrmaklarda kayık yerine kullanılan iri küfe. (NÛ)
potur/botur. Bosnalı Hvristiyanlardan İslam olan kimse. Bunlara topluca poturoğul-lan/sünnetli oğlan denir, islam olduktan halde bunlardan devşirme yapılmasına izin verilir, bunlara güvenildiginden sarayda ve bostancı ocağında yetiştirilirlerdi. (NÖ)
I Prag: EÇ'nin yaşadığı dönemde Avusturya/Alman İmparatotlugu'na bağlı olan kent. Günümüzde Çek Cumhuriyetinin başkenti; Çekçede Praha. (NÛ) Rabe IrmağVNehri/Suyu: Avusturya Alplerinden kaynaklanarak Macaristan'da Yanık Kenti'nden geçip Venetek'te Tuna'ya kansan Raab/Râba İrmağı, ay. bk. Yanık (NÖ) taht: At takımı, eyer takımı. Bunlann değerli taşlarla süslü çok değerli olanları 1 vardı.
1 Rakofçl: Erdel (Transilvanya) Prensi 2. George Raköczy (Prensliği: 1648-1657, 1658,1659-1660). (NÖ) te'âyâ: 1. Ra'iyyet çoğulu: Genel olarak Osmanlı ülkesi uyruğundaki halk. 2. Os-
753
SEYAHATNAME
He her türlü vergi, resim ve haraçhn ödeyerı , mani) ÛÖ^* lU|de islam olmayan ya da bu^'^r-mayan uyru^g devlette görev alan "re-âyallk_ «*k« > .
rci5 efendi: b*z>J* % Divan-i hümayundaki kûtipletin
^.pkflttah/^ ^ l836ya dek bunlar günümüz dl; 2. 17. yy-'»150 _frn 0 yd da orunları Hariciye Nezareti 1 ¦îs efendi: 1- "~"~7 ,™ ^ Ve ^
anlarından 1836'ya dek bunlar günümüz da^^ „teXİ oydda orunları Hanaye Nezareti (DJNA
ye anılmaya . van/Erivan^revân. Günümüzde Ermen^.
Ermenice * ^ Revan, 16._18. yy bo^Sk^
yy-de Iran* ^ clk el değiştirdi. 1827ne iran'ın yöne.J" .°C
o^i-ahın Üsküdar d*»^-------~v— lopkap. <- ",VJ> "
rvan Iö*k* P*W» ^ l635 Revân seferi anısına yapurdJ ^n'^
dn^' ^'ndaki çok Revân °dası ya da san^s;;
__.l*n UİaK vu 7 r .v«nn anriinmp7 or»n ..n-
TCalMt-ER SÖZUJCU
...bhz.beyi^
^ö^'1 tr- eyâlet
Ka^K'
sey
sadr-i a'zarn fâim-makarm

mf t bir yapıdır. (NO)
""bD , • ayb/ridlu-Bh: "Kayıp, görünme erenleı/Tann'nırı ^ü^yb/rKa-ı «w ^ göre her dönemde var olup b
lamına Fkn° buyruklanna göre insanları yöneten, her yer ""^K. rttoKyal' .«kutsal kişiler anlatılır. Bunlann en basurda KutbtfU^ *»S yardıma oun altmda iki imam [ünameynl yer ahr, bunk
Kutba) bjUİ""Ur'ren) nukaba (40 eren), nüceba (300 eren) irier k *|„ \
^'^^:k,rldardenİlİr'(N0) rtUb: i*z-uzengi ^yo,, ağalan: iAz. üzengi ağdan nkâbağalar^ikâb-ı ve eğerlerine bakmakla görevli agj. (NÛ)
dkâb-t hümâyun. ^ ^ çlkugında ya da sadrazam sefere
lunmUr' ?Mımd* vekil olarak yanında bulunan yüksek görevliler. ba5ken«ekald«m in.n ^ sö2cügü eklenird.
£
\t^İ-).^bdefterdânvb-(NÛ)
m*""1 (toy^ ma((âml. bk sadr-iazamkâlm-makârru ***lTTl Avusturya/Alman parast (reale'den). 2. "Direkli" ve "ku5W 4l, ^idlbulunan gûrnü* ispanyol parası. Her iki paraya. 17. yy* ^
da deniyordu. (NÛ)
K*u°',na>^zaro): bte- vezîr-iazam a'^ (Sadr3^kâm^sadâret Vurun-makamı ^sadrazam luıyraal^ykâlm-makam W *L**" n herhangi bir * Vçin başkentten uzaklıklarında ^ ^ _ ^d^^'lcn vezir, f^disahm yanında olan bu kaymakama nkab t*««*> ;;[rr.cyi ÛSldenir. BU kaymakam bir tane olmakla birlikte, padü*h da fea«k«ö« Zv^^Zse istanbul'daki AsiUlneAstanbul kaymakamı adını alır bu tosa b^yC »oda bulunana rikab kaymakamı denir. Sadrazam g**™*» disahın ^ va da sadrazamlık, başkentte bulunmayan bitme venidıtmdfc yoA al^d^n Jrevine başlayana dek de bir kaymakam atanırdı. GtneUikk
$ZX makam belirtilmeksizin yalnızca Vlim-ttıakamykaymakam kuft-de Daskac3 dra2am kaymakamı anlaşılır. (NO)
^^(Yerine göre) Padişah, sadrazam ya da neman* bir vezit. Devlette d» ^ib'llnîaU^Uamlir-
ayt» -bkz
anı-tatar
le istanbul'da bulunmayan kapıkulu süvarilerinin, ulufelerim akmk
\&*- ^ eden sağlamak üzere kırdırmakla görevlendirdikten subaylan ya da ar-ya ^ °nC (ljö)
jcad&S1^' nCU/seksoncu-. Yeniçeri ortalarından biri. Daşlançcjtt padışahm ay
sonra-
su-
ysP*0*1^. baknnı, yetiştirilmesi ve avda kullanılmasıyla götevUytea, . ^öpeVclenmn denilen savaş köpekleriyle savaşa lutûmışlatdır. Octpa büyük ları s***** l n başlanna samsuncubaşı denir. (NO)
renellikle üzerinde işlemeli yazı bulunan, kenarları saçaktt büyük çflC&J®1*' 1 Osmanlılarda eyalet (vilayet) Üe kaza arasında yer alan ve bil beyin hayrak- *•• ^ birim. EÇ kendi döneminde 41 eyaletten M'teıün 317 sancağa y0üCtİml^nû beUrlir. bkz. eyâlet, sancak beyi
bölünC^û , liva/rnîriivâ-. Bir sancağın askeri ve mülki yönetiminden sorumlu olan ^caltb^ .öneTrunde bunlara paşa sam da verilmeye başlandı. Sava% durumunda itişi- . ,ancagındaki sipahilerle birlikte, bag.li olduğu beylerbtî|W(n Vobui-
^ cağ-i şerif/alem-i resûlu'llâh/alem-i şeüf/tivâ-i tt'ldet. Muhammet \"'7
^gıdığı sanılan ve Topkapı Sarayı'ndaki kuual emanetler amindi bör ^mber'den $adrazam x[txt çıkugmda. padişah büyük bir törenle W «neft*
lunau
755
754
I
ona teslim eder. seferden dönüşte aynı törenle reslim alırdı. Ayrıca, î^... asker ayaklanmaiannda da halk bunlara karsa bu sancağın akında topU ^ çagnhrdı. (NÖ) "N*
Saniy-i Atik: bkz. Eski Saray
Saıay-î Cedîd. bkz. Yad Saray
sanca. EC döneminde vezirlerin, beylerbeyilerin merkeze karsı güçlü duruma mek için, askerden atılmış, kapısız kalmış, eşkıyalık yapan gözü pek ki«ı>ı. derledikleri, bir çeşit "paralı asker"; bölükler biçiminde örgütlenip, atlı, güç oluştururlardı. Üzerlerine sık sık "nefîr-i âmm" düzenlenir, aynı özelı,ı taşıyan sekbanlarla birlikte anılırlardı, oy. bkz. sekban san sekban. Eyaletlerin düzenini sağlamakla görevli sekban, ay. bkz. sekban sekban: 1. Yeniçeri ocağının ortalanndan biri. Bir bölüğü süvari, otuz dön bai yayaydı. 2. Sınır boylarında askerlik yapan bir asker sınıfı. 3. Beylerbeyi]^ ^ sancak beylerinin buyruğunda çalışan bir asker sınıfı. Gerektiğinde gönulHj ^ rak sancak beyiennce toplanırlardı. Bu tür sekbanlar da genellikle sancaUr

davrandıklanndan EÇ'de olduğu gibi Osmanlı kaynaklarında "sekban vç s haşerau', "sekban ve sanca mel'ûnlan", "sekban ve sanca cellâdlan"
aşağılayıcı sözlerle anılmışlardır, ay. bkz, sanca (NÖ) Semende»e/Semendire: Sırbistan'da Beigrad'ın 40 km güneydoğusunda, Tuna kjy^
yakın bir kasaba, Smederevo. serâser: Baştan başa ince sırma işlemeli çok değerli kumaş, serasker: (Bu dönemde) Büyük bir asker topluluğuna komuta etmekle görevlen^
mis vezir, serbölüfc: bkz böiükbaşı ser çavuş. bkz. başçavuş
serçesine: 1. Düzenli, belirli bir örgüte bağlanmamış topluluklara! başı. 2. yerli kulunun büyük âmiri. 3. Sancalann istanbul'da devlet katındaki lemsiUı
Tİ.
serdâr: 1. Aynı rütbe ve derecede komutanlann bulunduğu bir asker toplulu^,^ baş olarak atanan komutanın sanı. 2. Padişahın katılmadığı seferlerde sata zamın, veziriazamın sanı çoğunlukla serdâr-i ekrem olarak kullanılır. (NÛ)
serdâr-i ekrem: bkz. serdâr
serdengeçti/dalkılıç/ölüm eri: Ölümü göze alarak savaşta en tehlikeli işlen üstlenen
rrûöû. (NÖ) ser-gulâm-f bakı: bkz. başbakı kulu
serhadd/serhat: 1. Uç, sınır, sınır boyu, sınır bölgesi. 2. Sınır boyundaki eyaj^ sancak. (Eskiden devletler arasındaki sınırlar, bunlar üzerindeki haklar kesin ol

mu Mira sozuügu
madıgından. sınırlar sık sık çiğnenip değişiklikler onaya çıktığından.
özel bu önemi vardı. Buralarda yasayanlar ("serhat halkı"), kendilerim
ağrında" duyumsadıklanndan her an her türlü saldınya karşı kendilerin 1
mak durumundaydılar Bundan dolayı da hemen hepsi asvasçıydıinr.
özgü giysileri, yerleşmiş töreleri, gelenekleri vardı, özellikle bu kitabın 9*..
bölümlerinde sınır halkı için yazılanlara bakınız) (NÛ) ser had beyi/uç beyi: Sınır boyunda bulunan sancaklann beyleri. (NÖ) serhad halkı: bkz. serhadd
serhadli/serhad kulu/yerli kulu: Özellikle sınır boylamadaki kaleletdc yenicen
kullanılan. yerli halktan derlenmiş gönüllü asker, ser-penah: Tolga
seyis/at oğlanı/at uşağı: 1. Sarayın iç ve dış ahırlarında, haralarda hfc uşağı. Seferlerde hükümdarın ve yanındaktlertn atlarım, yük beygirlerini yont-tir, bakımım yapardı. 2. Devlet büyüklerinin, ileri gelenlerin yanında aytu işle
görevli olan kimse. (NÖ)
seyis hane: Yolcuların, sefere çıkanların yük hayvanı. Seyisler buna bınerierdk Şehide her on yeniçerinin bir seyishânesi vardı. (NÖ)
seyyid (seyit): Muhammed Peygamber soyundan gelen kimse (çoğulu: sadat). ay. bkz, müteseyyid
sınm arabası: içindeki yükün korunması için meşinle örtülü asma yük arabası (NÖ) sır kâtibi: 1. Padişahın özel yazıcısı, özel kalem müdürü. 2. ileri gelen kişilerin özel,
gizli ve önemli yazılarıyla uğraşan güvenilir kimse. (NÖ) sikke/meskûkât: Maden para. Altın, gümüş gibi değerli madenlerden kesilen, üzerine devletin resmi simgesi vurulmuş para. silâhdâr: Silahtar bölüğünden olan kimse. bkz. silâhdâr bölüğü silâhdâr ağa: Sarayda has odanın has odabaşından sonra gelen en önemli kişisi- Törenlerde padişahın silahını ornzunda taşır, sağ gerisinden giderdi Padişahın sürekli en yakınında bulunduğundan etkisi büyüktü. Saraydan çıkışında vezir, beylerbeyi, yeniçeri ağası, kaptan paşa gibi yüksek orunlara atanırdı. (NÖ) silâhdâr bölüğü: Kapıkulu süvarisinin savaşa giderken askerin geçeceg yolUn açıp temizlemek, köprüleri onarmakla görevli ikinci bölüğü. Savaşta ath olarak sa vaşırlar, padişahın yakınında bulunurlardı. (NÖ) sipâh/sipâhi. 1. Kapıkulu allılarının birinci bölüğü. Sipahlar, padişahın camiye çıkışlarında ve seferlerde sağ yanda yürürler, ordu kalbinin (merkezinin) sağ yaıımda bulunurlar, çadırlarını da padişah otağının sağ yanına kurarlardı. Bun iann İstanbul'da kışlaları yoktu; atlarını besleyebilecek biçimde İstanbul, Edime, &usa arasında yaşarlardı. Ulufe almak için arada bir İstanbul'a gelip hanlarda

siyâset meydânı/meydân-î siyâset: Devlet işleriyle ilgili suçlarda ölüm cezaların^ gulandıgı yerler. Özellikle de Topkapı Sarayı'nda ikinci yerdeki meydan, ö cezalan buradaki siyaset çeşmesi ya da cellat çeşmesinin yalağında yerine ge
lirdi. (NÖ) " %
skarîat/ıskarlat; Parlak Venedik çuhası, özellikle yeniçeri ileri gelenlerinin ünifon^ lannda kullanılan bu çuhanın çeşitli renkleri olmakla birlikte doğuda en beğenileni parlak kırmızı olanıydı. Sözcüğün kaynağı olan

İtalyanca "scarlail, da "kızıl" anlamına gelmektedir. (NÖ) sorguç: Padişah ya da vezirlerin başlıklarının önüne taktıklan süs; bunlar genelljh turna, şahin, balıkçıl, hüma tellerindendi. Bunlann başlıkla birleştikleri yer^ değerli taşlarla süslenmişleri de vardı. (NÖ) subaşı: 1. Kentlerin, kasabaların güvenlik görevlilerinin başı. 2. Acemi ocaklannd^ en küçük rütbeli subay. 3. Kapıkulu askerleri arasında barış zamanında vergi top. iamakla, savaş zamanında güvenlikle uğraşmak üzere seçilen kimse. (NÖ) sultân: 1. Hükümdar, padişah. 2. Padişahların anne ile eşlerine, erkek ve kız
lanna verilen san. (NÖ) Sultanahmet Câmi'i/Câmi'-î Cedîd/Yeni Cami': 1. Ahmet'in Sultanahmet Meydan'^ yaptırdığı, 1617'de açılan cami. Eminönü Meydanı'ndaki Yeni Cami' yapılıncaya dek (1664) Câmi'-i Cedîd ya da Yeni Cami' diye de anılmıştır. Burası Ayasofya Camii ile Topkapı Sarayı'na çok yakın olduğu ve çok geniş bir alanda bulunduğundan birçok ayaklanmalara da sahne olmuştur. Bunun bir ömegi 30. Bölümde yer almaktadır. (NÖ) şâhi: Zarbezen denilen ufak toplann en büyüğü. (NÖ)
şâh kulu: 1. bkz. Kızılbaş. 2. Şdhkulu: Teke Eli'nde (Teke İli) oturan ve Tekeliler d», nen fûzılkayak oymağının 1511'de kendilerine padişah seçtikleri kişinin adı. Osmanlılara başkaldırmış, Kütahya'ya yürümüş, yakalanarak idam edilmiştir. (NÖ)

şâhseven: bkz, Kızılbaş
çamama/şamame: (Arapça semmâme, Farsça şemame'den bozma) i. Koku veren herhangi bir nesne. 2. Kokusu için elde tutulan ufak yuvar ya da pasril. 3. Kabuğu turuncu, yeşil, kırmızı, san renklerle karışık, kavun biçiminde dilimli, güzel kokulu bir meyve. 3. Amber ölçeği (EÇ'de daha çok bu anlamda kullanılmıştır.) 4. Şamama, şamama gibi: Daha sonraları çok ufak şeyler için kullanılan deyim. (NO)
şarampol: Palankaların, kalelerin çevresinde kazık kakılarak yapılan duvar. (NÖ)
şayka/çayka: İnce donanma ve akarsu gemilerinin altı düz, yayvan çeşidi; daha çok. kocaman bir kayığı andmrdı. Türklerce akarsu kıyılannın güvenliği. Kazaklarca kıyı bölgelerinin yağmalanmasında kullanılırdı. 20-50 kişi alan şaykalarda üç tane de top (şayka topu) bulunurdu. Kazaklann şaykalarla baskını ve bunlarla yapılan savaş İçin, bu kitabın 51. ve 87. bölümlerine bakınız. (NÖ)
şayka topu: Şaykalarda kullanılan, küçük, orta, büyük boy olmak üzere üç çeşidi bulunan toplar. Bu toplar aynca karada, kale kuşatmalarında ve savunmasında da kullandır. (NÖ)
şeb-hûn: Savaş sırasında yapılan gece baskını.
Şecer-i Vakvak (Vakvak Ağacı): Yemişleri insan başını andıran bir ağacın adı Sultanahmet'i büyük bir çınar ağacı da, öldürülen kimi devlet adamlarının, başkaldıran-
ların cesetleri ya da kelleleri buraya asıldığından bu adla anılır. (NÖ) şeyhü'l-islâm (şeyhislam)/mürWmüfti1-enârn7Fetvâ-penâh: Osmanlılarda bütün ilmiye tarikinin, bütün din kurumlannm başkanı. (NÖ) Şıpka: Balkan Daglan'nın Bulgaristan'daki en yüksek noktasının ve Şıpka Geçidinin yer aldığı bölge. Şıpka Geçidi 1.326 m yükseklikte yer almaktadır ve 1876-77 Osmanlı-Rus Savaşı (93 harbi) sonunda Ayastefanos'a (Yeşilköy'e) dikilen arat gibi buraya da Ruslarca bir anıt dikilmiştir. Günümüzde Bulgaristan'daki Shlpka. (NÖ)
Şiî: Muhammet Peygamber'in damadı Ali ile Ali'nin oğullan Hasan ve Hüseyn'in haksızlığa ugradıklanna inanan, Ali'yi imam ve halife tanıyanların Sünnilerden
ayrılarak kurduklan mezheb. ay. bkz. Kızübaş. (NÖ) Şîrîn Beyi: Kınm Hanlıgı'nda soylulann başında bulunan kimsenin sanı. bkz. Kırım Hanı
tabi (tabii)/tabl~bâz: Davul/davulcu. Mehterhanenin en önemli vurma çalgılanndan olan davul, özellikle yürüyüşlerde ritmi sağlamak, törenlerde ve nöbetlerde dikkati çekmek eregiyle kullanılırdı. Aynca "tabi ve alem" (davul ve bayrak) hem hûkümdarlann egemenlik simgesiydi, hem de vezirlere hükümet etmenin simgesi olarak verilirdi, (tabl-bâz, gerçekte davulcu demektir, ancak EÇ bunu davul anlamına kullanıyor). (NÖ)
kalırlardı. Yeniçerilerin ayaklanmalarını örnek alarak bunlar da zzrt^n ayaklanmışlar» da başarılı olamamışlar, İdmileyin de yeniçerilere lcır(j Iardır. (Bunun bir örneği bu kitabın 30. bölümünde yer almıştır.) 2. Bu olan kimse. 3. bkz. sipahi (NÖ) ^
sipâhf/ümârlı süvari/topraklı süvari: Timar ve zeamet sahipleri ile bunlann, elere göre, savaş zamanında orduya getirmek zorunda olduklan atlı askerlerden*^ örgüt bk. ümis, ze'âmet 0 \
sipahzâde: bkz. veJedeş
siyaset: öldürme, idam; siyaset etmek: öldürmek, idam etmek; siyaset olunmak-rûlmek, idam edilmek. (NÖ)
'
siyâset çeşmesi: bkz. siyâset meydânı

tabur cengi: bkz. tabur
tahta: Eskiden kürk deri hesabında kullanılan birim. Bir kürk derisinin yarısın-tahta kürk denir. Derinin bütünü tulum'dur. (NÖ)

taler: 15.-19. yüzyıllar arasında Almanya/Avusturya'da kullanılan gümüş para. ^ AJnıancada: daler/thaler/taler (ingilizce dollar/dolar sözcüğü bundan tûretnişti (NÖ)
Taman: Cezîre-i Taman, Taman Yanmadası. Azak Denizi ile Karadeniz'i bagl^ Kerç (Yenikale) Boğazının doğusundaki yanmada. Taman Kent ve KaleSj ^ boğazın güney çıkıntısında bir liman kentidir. Günümüzde Rusya sınırlan ^ de. (NÖ)
Tata: Macaristan'da Budapeşte ile Yanık Kale arasında, "Estergon yakınında kent v kale. (NÖ)
Tatar: Türk topluluklarının kimilerine verilen ad. (NÖ) tatar/ulaJt/sâî: Osmanlı döneminde uzun süre postacılık görevini yapan atlı îa(a Başhbaşma bir ocak oluşturduklarından ocak tatarları da denir. Bunlardan her ye zirin dairesinde de bulunurdu. Son derece iyi ata binerler, çok hızlı giderier bunlar için kurulmuş olan menzilhanelerde at değiştirirlerdi, ay. bh. menzil, zllhâne (NÖ) tataragas.: Posta tatarlannm başı. (NÖ)
tavâ'if-i mülûk: Büyük bir devletin yıkılmasından sonra oluşan ufak devletler; 5^ iikle Abbasoğullarmın yıkılmasından sonra kurulan devletler ile Selçuklu Dev]e ü'nin gûçsüzleşip dağıldığı 13. yy'de Anadolu'da yer yer ortaya çıkan irili 14^ beylikler. (NÖ)
tavâşî/hadun/enek: 1. Erkekliği giderilmiş kimse. Sarayda ve ileri gelenlerin harem bölümünde hizmet görürlerdi. 2. Hadım ağası. (NÖ) teber: 1. Uzun saplı savaş baltası. 2. Dervişlerin aynı biçimde yabanıl hayvanlara karşı korunmada ya da günlük işlerinde kullandıkları balta. (NÖ) teberdir: bkz. baltan

tcllıfs: Sadrazamların önemli gördüğü bir konu üzerinde, kendi görüşünü de kalarak, padişaha gönderdiği özetlenmiş yazı. CNÖ) telbîsçl/telhîsî: Sadrazamların telhlsleriyle uğraşan görevli. (NÖ) eemessûk: Borç senedi.
Temeşvar/Temlşvar/Tunışvar: Macaristan'ın güneydoğusunda (günümüzde Romanya'da) yer alan eyalet ve merkezi, (Günümüzde Romence: Timişoara). (NÖ) terakki: Devletten görev karşılığı para alan herkesin gelirine zam yapılması. (NÖ) tersane: 1. Gemi yapım yeri, gemi tezgâhı. 2. Tersâne-l âmire. Tersane Bahçesi: İstanbul Haliç'te Tersaneye komşu, yazlık padişah köşkünün bulunduğu yer. (NÖ)
tersane emlnl/tersâne-i âmire emini: Tersanenin bütün mali işlerini yönetmekle sorumlu kimse. (NÖ)
tersâne-l âmire: Osmanlı döneminde Haliç'te kurulan, devletin en büyük savaş gemisi yapım yeri. (NÖ)
tersane kethûdast/tersâne-i âmire kethüdası: Kaptan Paşa'dan sonra tersanenin en büyük âmiri. Padişah baştardeyle Boğaz'da gezintiye çıktığında dümeni tersane kethüdası tutardı. (NÖ)
teşrifatçılık: Devletin, sarayın gelenekleşmiş tören yöntemlerinin uygulanması görevi. Bu görevi üstlenene teşrifatçı efendi, teşrifatı efendi denir. (NÖ) tevki-1 hümâyûn: bkz. tuğra tevkil: bkz. nişancı
tezkereci: Büyük ve küçük tezkereci, bkz. dîvân-i hümâyûn tlmâr. Yıllık geliri 3.000-20.000 akçe arası olan toprak dirliği, timârlı süvari: bkz. sipahi tîrkeş: Okluk.
topçu/topçuyân: Kapıkulu ocaklarının, topun dökülmesinden başlayıp, kullanılacağı yere götürülmesine, kullanılmasına dek bütün işleri gören bölümünde çalışan. Topçu ocağının komutanı, topçubaşıdır.
Topkapı Sarayı: bkz. Yeni Saray
topraklı süvari: bkz. sipâhî
tuğ: At kılından yapılan bir demetin bir sırık ucuna takılmasıyla oluşan simge ve nişan. Padişah, vezir, beylerbeyi, sancak beyi ve öbür devlet ileri gelenlerine derecelerine göre sayısı değişerek verilir. Padişahın altı, vezirin üç, beylerbeyinin iki, sancak beyinin bir tuğu vardır. Sadrazamlar da serdâr-i ekrem (başkomutan) olarak sefere gittiklerinde padişahın akı tuğunu taşır. (NÖ)
tuğ-i hümâyûn/tuğ-i pâdişâhî/tuğ-i şâhî: Padişahın altı tuğu. ay. bkz. tuğ (NÖ)
tabl-hâne: Büyük davul.
tabur: 1. Siper, hendek: "Lakin top menzilinden alarga, bağlar başında, bir ^ Tuna ve bir tarafı Uyvor hakinde Cigerdelen Sahrasında yirmi bin adım jj^1 bur-i azimdir ki, iki kat hendektir, dağlar gibi iç yüze yığılmış bir büy^, ^ dektir. Asla duvan yoktur. Gayya-misal (Gayya kuyusu gibi) kazılmış b„ ? dege 'tabur' derler, kaleden çetindir. İçine yetmiş seksen bin adam girjp 7" pandıklannda ve cenk eylediklerinde "tabur cengi" derler (Evliya Çelebi)-. ı balan birbirine bağlayıp dizme; bir geçidin ağzına kazılan siper. 3. Askerin gen biçiminde durup saf yapması. (MNÖ/NÖ)

rin dışında, savaşa katılan asker. (NO) Türkmen AgaİjğVTÜrkmen Voyvodalığı: Suriye, Adana, Türkmen oymaklannın yübk kesilmiş vergilerini Türkmen Ağası denir. (NÖ) Türkmen Ağası: bkz, Türkmen Ağalığı cörûncöbası; Padişahm tûtûn işlerine bakan kimse. (NÖ) uç: bkz. serbadd uç beyi: bkz. ser had beyi ükryye: bkz. okka Ulah/VTah: bkz. Eflak Ulahya: bkz. Eflâk ulak: bkz. tatar
ulemâ: Alimler, bilginler demektir. Tarihçilerimiz toplumu ulema, asker, tUCCa reaya olrnak üzere dört sınıfa ayırırlardı. Ulema, dîn işlerini ve bundan aynJuJ yan yaşam olaylarım düzenleyen kimselerdi. Medresede okurlar, başlanna san» sararlar, öğretim (tedris), hükümet (kadılık) yollarından birini seçerek kendi lannda (tarik) yürürlerdi. (MNÖ) ulük/mevâtib/vâcib: Yulaf anlamına gelen alef sözcüğünden türeyen ulufe, başlan sipahilere günlük at tayım (yemi) karşılığı verilen para anlamına geliyordu. $^ tadan kapıkulu askerine, sarayda ve devlette görevli olan kimilerine gündelik r* sabıy/a belirlenen ve üç ayda bir verilen maaş anlamı kazandı. Ulufeler büyük bj törenle dağıtılırdı. (NÖ) uskok, uskuk: Sırpça "kaçak" anlamına gelen bu sözcük tarihlerimizde "usknk eşkıyası", "eşkıya", "haydut" olarak geçer. Bunlar Sırbistan, Bosna-Hersek'te "qs manii yönetiminde yaşamak istemeyen fedâ71er"di. Denizde korsanlık, karada haydutlukla geçinirlerdi, ilkin Venedikh'Jerce korunurlarken, onlara da zarar ver. meye başlayınca Nemseliler (Avusturyalılar) korumaya başlamışlar, Osmanlı
yoi.

sının boyunda açtıkları ocağa yerleştirmişlerdi. EÇnln burada Üsküdar'dakı us-
koklardan söz açması dikkat çekicidir. (MNÖ/NÖ) Usturgpn: bkz. Estergon
Uyvar: Bu dönemde Macaristan'da bulunan önemli bir kent ve kak. günümüzde Slovak Cumhuriyeti'ndeki Nove-zamky. Macarca: Ü jvâr/Erseküyvâr, Slovakça: HO*e-
zamky. Almanca Neuhâusel. (NÖ) Oraerİ: "emir* çoğulu: beyler, bkz. bey
üzengi/rikâb: Eyerin iki yanından sarkan kayışlann ucunda, ata mmldigmde ayak-lann geçirildiği altı düzleşen demir halka. Bunların gümüş, altın gibi deftrlı
olanları da vardı. Rikâb rikâba: (Atın üstünde) üzengi üzengiye, yan yana. Bıiâ-n-
hdb: Üzengiye basmaksızm, üzengisiz. (NÖ) üzengi ağalan/rikâb ağaları/rikâb-l hümâyûn ağalan. Padişahın atımn yanında yürümeye
izinli ağalar: Yeniçeri ağası, mîralem, kapıcılar kethüdası, kaptcıbaştlar. ça-
vuşbaşı, şikâr ağalan, imrahurlar, çeşnigîrbaşı, altı bölük ağalan, cebeci, topçu
ve top arabaabasıları. (NÖ) vâdb: bkz. ulufe vakf (vakıf).bkz, evkaf vakıyye: bkz. okka
valide/valide sultân/mehd-i ulyâ: Padişahm annesinin sam. Padişah öldüğünde vâllâesi ve eşleri Eski Saray'a götürülür. Eski Saray'da bulunan yeni padişahın annesi de Topkapı Sarayına getirilir. Valide Sultan harem dairesini asıl çekip çevirendir;
bunlardan kimileri devlet işlerine de karışmışlardır. Bunun bir ömegi için 46 bölüme balanız. (NÖ) Valide Câmi'i: bkz. Yeni Cami'
varoş: Çepeçevre kale surlarıyla çevrili kent ve kasabaların, sur dışında kalan bölümleri. (NÖ) vazife: Maaş gibi düzenli olarak verilen para. (NÖ)
vekilharç: 1. Vezir dairelerinin, büyük konakların bütün gereksinimleriyle uğraşan kimse. 2. Yeniçeri ocağında her ortanın, her bölüğün beslenme giderlerini yöneten görevli.
veledeş/sipahzâde: Farsça "onun oğlu" demek olan veledeş, sipah ocağından olanların oğullan (sipahzade, sipâhîzade, sipâhîogju) anlamına gelir; kapıkulu sipahilerinin asker olabilme hakkını taşıyan çocuklarına denir. (NÖ)
veıe/vire, vere/vire bayrağı: "Vere/vire", teslim, teslim olma, yenilgiyi kabullenme anlamına gelir; bir kalenin, berkitilmiş bir yerin, kuşatmadaki bir yetin anlatmalı olarak alınmasını ya da teslim edilmesini anlatır. "Vere/vire bayrağı", vereyi istediğini belirtirken ya da vere koşullannı konuşmak üzere gidilirken kullanılan
tuğaıbaşı: Padişahın tuğlarını taşıyanların başı. (NÖ)
roğra/tuğra-i gamâ/uığra-i hûmâyûn/aîâmet-i şerîf/nişâa/mşân-i hûmayûn/niçânj . hümâyûn: Padişahın imzası yerme kullanılan simge ya da damga. Anıt» \ fermanların, beratların başına konulduğu gibi, paraların üzerinde de kor^ ^ tuğma/ıuğrai/mğrakeş: bkz, nişancı ' ^Cj\
tûfenkçi (tüfekçi): Eyaletlerde vezir dairelerinde azep, sekban adıyla buly^ kulu yerine kullanılan yaya asker. 100-150 askerden oluşan tüfekçilerin kine tüfekçi başı denir, tü/enkçibaşı: bkz. tûfenkçi
tûfenk-endâz: 1. Tüfekle donanmış yaya er. 2. Savaş gemilerinde bulunup
"iti
SEYAHATNAME
beyaz bayraktır. (NÖ) vezfr: 1. Osmanlılarda vezirliğe yani en yüksek asamaya ulaşmış kimse; buj^ şa denirdi. 2. Vezîr-i a'zam, sadr-i a'zam kısaltması, bkz. vezîr-i a'zam. 3 ^\ yediye dek çıkan Kubbeaitı

vezirlerinden her biri: vezîr-i sânı, vez!r.[Ayrıca bkz. dfvari-i hümâyûn, kubbeaitı veziri. 4. önemli eyaletin başına o» ••. kimse. 5. Kimi yeniçeri ağası, kaptan paşa gibi görevlilere verilen san. (Nrv 6>ı vezîr-i a'zam (veziriazam)/sadr-/ a'zam (sadrazam)/sâhib-I devlet: "Büyük vezir olup, bütün vezirlerin üzerinde yer alır, doğrudan doğruya padişahın tam 7^ vekili niteliğiyle işbaşına getirilir, günümüzdeki başbakanın görevini ûstkJ^ (nitekim 19. yy'de birkaç kez başvekil sanı kullanılmıştır). Padişahın da u ^ aldığı en üst görevdeki kimi atamalar dışında, Osmanlı ülkesindeki tûnj ^ "i görevlerine atama, görevden alma, buraya atananlann sürülmesi, katli gjty ^ veziriazamın elindeydi. Dtvan-i hümayuna başkanlık eden veziriazamlar başında sefere çıküklannda serdar-i ekrem sanını alırlardı. Veziriazam bu 0A ^ atandığında mûhr-î hümayun kendisine verilir, görevden alındığında ntûrm * geri alınırdı, ay. bkz. dîvân-i hümâyûn, mühr-i hümâyûn, serdâr, vezîr (NÖ) vilâyet: bkz eyâlet vire: bkz vere vlah: bkz. Eflâk
voyvoda: 1. Osmanlılann Boğdân ve Eflâk prenslerine verdikleri san (lslavca «w sürücü" anlamına gelir). 2. Devletin iltizama verdiği yerin vergilerini toplan^ görevli kimse. 3. Vezirlerin, haslarının yıllık gelirlerini toplamakla görevlen-dikleri kimse.
vükelâ/vükelâ-yi devlet: "Vekil" çoğulu, vekiller; padişah adına, onun vekili olarak •
gören ileri gelenler, vûzerâ: "Vezîr" çoğulu, vezirler, bkz. vezîr
Yah Köşkü: Topkapı Sarayı hm Saraybumu ile Sirkeci arasındaki bölümünde, d^
kıyısında tek katlı, çevresi mermer sütunlara tutturulmuş kubbeli köşk. Kan,
P«n
Paşalar donanmayla sefere çıkış ve dönüşlerinde burada padişah tarafından kaüüj edilir; padişahlar deniz gezisine bu köşkün iskelesinden çıkıp dönerlerdi. Dernjr yolunun Sirkeci'ye dek uzatılması sırasında buradaki öbür yapılarla birlikte Yal Köşkü de yıktırılmıştır. (NÖ) yanak: Atın üzerine örtülen zırh, çelikten örülmüş zırh. (NÖ) Yanık/Yanık Ka/e/Gölvar/Kölvar: Budapeşte'nin 120 km kuzeybatısında, üç ırrnafon kavşağında kent ve kale (Yanık Kale). Batıda Almancası olan Raab adıyla bilinç* bu kent Viyana ile Budapeşte arasında tam yan yolda dogu ile batı arasında yer aldığından önemli bir geçit yeri sayılır. Rabe Irmağı da bu kentten geçer.
Maca
cada birçok adı vardır: Györ/Györszenüvân/Gyirmot/Menfocsanak/Pinniyed. (Kanuni Sultan Süleyman, 1528'de Birinci Viyana kuşatmasına giderken burası baş eğmeyince varoşu yakıldığından Yanık adı verilmiştir), ay. bh. Ba.bc İrmağı. (NÖ) Yanık/Yanık Kalesi: Akkirman/Akkerman'dan bir saat kuzeyde, Torla (Dnicpr) İrmağı
kıyısındaki kale. (NÖ) Yanık Kale: bkz. Yanık
Yanova: Janova. Temeşvar'da. Günümüzde Romanya'dakl lonova. (NÖ) yedi kral: Osmanlı kaynaklannda, Almanya İmparatorunu seçen yedi prense (hersek)
verilen ad. EÇ döneminde bunlann sayısı sekize çıkmıştı. (NÖ) Yedlkule/Yedtkule zindanı: 1. İstanbul suTİannın, adını verdiği semtte bulunan Bizans'tan kalma parçası. Beş kulesi olan bu parçaya Fatih Sultan Mehmet döneminde İki kule daha eklenerek yedi kuleli bir kale durumuna getirilmiştir. Daha önce siyasi hükümlüler Rumeli Hisan'nda hapsedilirken, Yedikule yapılınca buraya hapsedilmişlerdir; bunlar arasında devletin ileri gelen görevlileri, savaşa girişilen devletin istanbul'daki temsilcileri vardı. Bunlardan kimileri de burada idam edilmiştir. 2. Osman da buraya hapsedilip öldürülenlerdendir. (NÖ)
yelkendez/yelkendiz/yelkendest: Eyersiz at.
Yeni Cami': 1. Sultanahmet Camii. 2. Eminönü Meydanında Şaliye Sultan'm başlatıp, 4. Mehmet'in annesi Turhan Sultan'm 1664'te tamamlattığı Cami, Valide Cami'i. Bu cami açılınca, Yeni Cami adı Sultanahmet Camiinden buna geçmiştir. (NÖ) yeniçeri. Yeniçeri ocağının sürekli görev yapan ücretli, yaya askeri, bkz. yeniçeri ocağı yeniçeri ağası: Yeniçeri ocağının başı. Rütbece vezir olmasa bile payece vezir sayılır, ona göre davranılırdı. Divan-i hümayunun doğal üyesiydi, kendi de divan sürerdi, bkz. dîvân-i hümâyûn, yeniçeri ocağı yeniçeri ocağı/ocak: Osmanlıların 14. yy'nin ikinci yansında kurulan, 1826'da ortadan kaldırılan sürekli, temel asker kurumu. Önceleri savaşta tutsak edilen tutsakların beşte biri, sonradan buna ek olarak Hıristiyan ailelerden alınanlann (devşirme) beşte biri acemi ocağında ya da Türk ailelerinin yanında eğitilerek yeniçeri ocağının mevcudunu oluşturdular. Bu mevcut, 196 ortaya bölünmüştü; 61 ortaya aga bölükleri, 101 ortaya cemaat, 34 onaya da sekban bölükleri deniyordu. Yeniçeri ocağı 16. yy'nin ikinci yansından sonra hızla bozulmaya başladı; yeniçeri ayaklanmaları sıklaştı; batıdaki silahlann ve savaş yöntemlerinin gelişmesine ayak uyduramadılar; yeniliklere karşı çıktılar, sonunda 2. Mahmul döneminde kanlı bir biçimde ortadan kaldırıldılar. (NÖ) Yeni Odalar/Eimeydânı kışlası; Yeniçerilerin istanbul'da Aksaray'daki yeniçeri kışlası; Sofular Caddesfne açılan Ahmediye Caddesi üstündeki Etmeydânı'nda yer alıyordu, ay. bkz. Eski Odalar, Etmeydânı. (NÖ)

sı v,\ıaınam|-

Ytml Saıây/Saı*>4 Otdîd/Topkanı Sarayı: Isımı İnil Un Baki Saray'dan sonra Ayan^ nülhden Saraybumu'na dek utanan geni* amin yapüan, günümüzde TopVjh rayı denilen ve mûae olarak kullanılan yapılar botûno. Çevresi yüksek duJ "'¦ çevrili bu çok büyük alana ilk yapılardan aonra çeşitli padişahlar dönemimi,f çok yapı ekltnmlşür. Edirne'de Baki Saray'dan aonra yapılan saraya da Ytu'," ray denirdi (NO) yeril kulu Wtt. aerhadll yevnı-i ifAre: Onuncu gün» aşure günü demek olan bu terim, Hicret yılının ^ avı olan muharremin onuncu günüdür. Kerbela olayına rastUdtgındsn ilk o» nü yaa törenleri yapılır; bu onuncu günde aşure pişirilip dağıtılmak gdentktu yük; l. Akçe birimi, 100.000 akçe ÇBÇ döneminde 80.000 akçe). Yansına kes»4 nü. 2. İpek ağırlık ölçüsü, yaklaşık 185 kg. (NO) sabit: Askerde, ocakta, kalemde baş olan kimse.
sadaret bası: Yeniçeri ocağının 64. ortasının komutanı. Bu orta, padişahın av kop^
lini yetiştirmekle görevlidir. (NÖ) Sm'ûıiv Zeamet sahibi (çoğulu tu^lmâ).
te'âmot: Yıllık geliri İO.OOOden 100.000 akçeye dek olan dirlik. Bu didik tahlif satm denir. (NÖ)
Z^mun/Zamm/Zemuni; Belgrad'm 6 km kuseybatıtmda, Turta kıyısında. Sırpça; ^
mun/Zeman/5emlin> (NO) zoiiito^iu. Hırvat bant (beyi) z rinyi'nıit Osmanlı knynaklnrmdâkl âdı. (NÖ)
Zi^ctvaı,'j>(»;civ;u/v^ikcı\-.u; Macaristan'da Budapeşte'nin 192 km güneybatısında, & çuyün 32 km batısında önemli bir kent ve kale. Kanuni Sultan Süleyman'ın SOn seferi sırasında, padişahın burada ölümüyle aynı gün ele geçirilmiştir. Macaı^ Sıigetvar. (NÖ)
zobu Verir dâirelerinde İç agalanmn htımettnt gören kimse. (NÖ)
zorba: (Burada) 1. Çevresini baskı âkına alarak istediğini yaptıran kimse. 2, ,-0l
kullanarak İsteğine ulaşmak isteyen kimse, zorba başı Zorbaların türemesine yol açan olaylara ön ayak olan, bunlann sonucun.
dan en çok yararlanıp söz ve güç sahtbl olmayı etekleyen kimse, aıamt: Rw zalm
1 Um olayın aonunda ayraç
1. Ahmet Dönemi (1603-1617)
161! (aS MSlt/10 Muharrem 1020) Evliya Çelebi (EÇ) istanbul. Unkapam'nda doğdu. (BCnln gerçek adı bülnmemektedlr. "Evliya Çelebi", saraydaki hocası Saray imamı Evliya Mehmet Efendrye saygısından *ldı$ takma addır).
1. Muştala Dönemi (1617-1618)
2. Osman Dönemi (1618-1622) l. MustafaDÖnemt (2.kez) (1622-1623)
4. Murat Dönemi (1623-1640)
1630 (19 A&ustoo/lO Muharrem 1040) Ünlü düşünü görüp istanbul'u dolaşarak yazmaya başladı. (19)
163 l (1043) EUot Pasa (Kel Uyas Paşa) olayı. EÇrün kız kardeşi inal, Bergama'da öldü. (23)
{¿35 00 MâIt/21 Ramazan 1044-27 Aralık/17 Recep 1045) EÇ, babasıyla birlikte 4. Mutat'm Revan seterine katıldı. (24)
1636 (& Mart/27 Ramazan 1045) Kadir gecesi Ayasolya Camisinde okuduğu Kuran'la dikkati çekerek, yakım olan SÜshtar Melek Ahmet Agp (Paşa) taralından 4. Murat'a tanılüdı; onun buyruğuyla eglurn için saraya alındı. (25)
1636 (1048) EÇ sipahi oldu. (27)
ibrahim Dönemi (1640-1648)
ı64ü Şubat/15-it» Şevval 1049) 4. Murat'ın ölümü, ibrahim'in tahta çıkışı. EÇ bunun üzerine saraydan aynldı. (28)
(2 Mayıs/10 Muharrem 1050) EÇ ilk olarakBursa'ya gitti. (29) (Hazuaıı/Rcbiyülevvel 1050) EÇ deniz yoluyla İzmit'e gitti. (29) (Agustos/Cemaztyülevvel 1050) EÇ, Ketenci Ömer Paşa'yla Trabzon'a gitti. Gürcistan, MekrUistan, Abaza illerini dolaştı. (29) \642 (Şubat/Zilkade 1051) EÇ Azak seferine katıldı; oradan Kınm Hanı'yla birlikle Kırım'a gitti- istanbul'a dönerken deniz kazası geçirdi (4 Mayıs 1642/4 Saf et 1052); Kelgra 766
v hastaya". <31) r kkc5i'nde Gümrük Emini Ali Aga«ya .mam oldu. (32)
Lun^^/^sS) Bu gün kalkan donanma Ue Girif, m 1643 ^NU^22 ^ , 1055) Girit'ten istanbul'a dondo. (34)
L*»»'*'1 Defterdarzade Mehmet Paşayla Erzurum'a
N**[^uharrcrn l057) Defıerdarzade'nin Erzurum Valiliğe
(X^ IS,a: 058 Varvar Ali Paşa Öldürüldü. (37)
^M*^^ «*•> ECninbabast 117 ya^nda^
,648 (20^ TemmüZ/Ce^ ura döndû. (37)
^riayag°re;'
»4)
Ötu.
V
.ar-n Anadolu'da Merin düzelmesi için ip* p

^ (25 ***"8 RebİyÜlShİr lt>65> IP^r Pasa Halcp,0 , ^ W
,6,5 (M-rt/Crrnaziyülrvve! 1065) Deniş Mehmet pLT (43,
1655 0.an IP^ «*«*«* üzerine "—•«d* S
atanda- Ip^n ûstelemesiyle MAP bir an once ^ Ma>^
için bir süre daha istanbul'da kaldı. (43) * ede'ken. Eç n V*U»ne
MAPtaI» Van'a giderken geride bırakug, adamla kol^mafe
-fterdar Mustafa Paşa ve Reisûlkûtiap Mevkufan Meh*et K u
M— d konularak öldünüldüler! ^ W p£
4. Mehmet Dönemi (1648-1687)
___• . _ı___i'j___ı.ı__.
j»*w»~----
¿¿0* Recep 1058) İstanbul'da ayaklanma: Sultan İbra,
,648 <J'S A^S f rAva Mehmet) tahta çıktı. Hezarpare Ahmet Paşa rikJL 4-Mehmet (Ava
rüldû. (37) su]lan İbrahim öldürüldü. (37)
Recep i"3 '
(8 Agusu»' Murtaza Paşa'mn mûezzinbaşısı olarak Şam". (Eylû^Ş^3^^.^ l05Q) EÇ Şam'dan ulaklıkla
İstanbul';
jali cengi- (38)
X.
Cinci u„nH.
loe,
PeflC -n varlı
d*" bütû" 1065) EÇ ile MAP Van'a girdiler. (44)
(31 MaylS/\ şaban 1065) EÇ. Bitlis'ten Van'a yola çıktı. (44) (6 HaZ|^uZ/25 Ramazan 1065) Bitlis Kalesi Bitlis
Vlan'ndan savaca gen alındı (EÇ
bülUndRebİyüiâhir 1°66^ EC'lran Ve çevre tÜkdere uzun b'« g^den vmra V»-t
^şut>at/ f ^jj^jja MAP taralından ivedilikle istanbul'a gönderildi. (44)
Vavı a,o-
gitti.
(37)
3 Seldi. Vjsk,
,64* v«--
lali cengi- i / ^ l060) 5am'dan Sivas Valiliğine gitmiş olan 650 (I^yıs/Cemaziyu^e^^ ^ ^ ,stanbura
döndû. (39)
'da
Ct.
ı M
^yıs/^nıaziyuie^^ ^ ^ lstanbura döndû. (39) revden alınması ûze Ahmet Paşa (MAP) sadrazam
(5 Ağustos/7 Şaban • bulda kaldı. (39)^ ^ 1061) İstanbul'da Çarşı halkı
,651 (21-23 Ağustos v j^gine atanan MAP ile EÇ Rumeli'ye gi
urtaza
nin,
EÇ
onunla
ist
ün.
bUİ'da k^'is/4-6 Ramazan 1061) İstanbul'da Çarşı halkı ayaklandı. Map ^ (21-23 Agusws^ v^iigine atanan
ile EÇ Rumeü'ye gittiler. (40) dra"
^",^17 Ramazan) Kösem Sultan öldürüldü. Yeniçeri ağalan kaçıp ^, (2-3Eylukl6'1/
gttlendj.
bUll""*^biyülâhir îooo, ¦------ - -----6«™
,subat/^e v MAP taralından ivedilikle istanbul'a gönderildi. (44i «65° hafta5111
1 dÖnda« cemaziyûlevvel 1066) EÇ istanbul'dayken Sadrazam Süleyman (28 5Ubal/^ı 'kul
ayaklandı, saray ağalan öldürüldü. (44) revden L 5Recep 1066) Yeniçerilerle sipahiler Sadrazam iptir Va-
.a\a kan,
,656 ^ ,^r;^Pa5aidamedüdİ-C44)
ayaklanaı /lRarnazan 1066) EÇ, MAP'yk Van'dan istanbul'a döndû. (45)
(23 HaZl^s/ı5 Şevvaı 1066) EÇ, MAP'yle Ozû'ye hareket elti. (45)

(6 AğUSt° larl/Safer 1067) MAFnın hastalanması üzerine EÇ kısa bu sûre Mankal-
(AI3ÜKİstanbul'a geldi. 8 Aralıkta (20 saierde) istanbul'dan Silistre'ye dojrnı yola çtev.
yâ
(45î ^n/1067 Rebiyûlâhİr sonlan) EÇ, Van'dan Bitlis ve Zlriki'ye guu (45)
657 l$ubat /12 şaban 1067) Lehistan seferine çıkan orduyla EÇ de g>uı. (46)
l26 Nl*y~ Rebiyülewel 1068) Akkerman Sahrası'nda MAP'nın Kınm Hanına ş6Îehİ (gAral*/2 r«
,er- W MAP ûzû'den Rumeli Valiliğine atandı. (40)
, ^/7,-ih îcce sonu ıoo^;ıvu"» ,652 (Kaam/a*' ^ Rumeli ValiHgi'nden almd, (42)
,653 POMay^ö^ P ^ Sofya.dan ktan
(30 Mayıs/3 Recep 1063) mat, uu,.—
(26 Temmuz/1 Ramazan 1063) EÇ, MAP'yle Sofya'dan istanbul'a eldi MAP, Kubbealtı ikinci veziri oldu (42)
obn
MAP, Sadrazam Derviş Paşa'mn hastalığında sadrazam kaymakamım.
^ , 11Slnd getirildi f45,
1654 (28 Ekim/16 ZÜhİCce 1064) Sadrazam Derviş Mehmet Pasa hastal.a, j '
revden alındı. Yerine MAP atandı. Ancak MAP aynı gün, büyük kam.u 11 g6"
nşikjıklariçjn^^
(46)
(Araiık^bh^levvel 1068) MAFnın Ö2Ü
nû5. Köprülü Mehmet Paşa sadrazam oldu. (^ ^ ««««b«r
J658 (13 Mayts/10 Şaban 1068) MAP Edimdi}
Paşa'mn kaymakamı oldu. (47) Sunarı Sadrazam Kû |
(23 Mayıs/20 Şaban ,068) MAP, sadrazam kaymakamı ^
l659 (24 Ş«bat/1 Cemaziyülâhır 1069) Kaya Sul kamhS'^an aiIIlcll (47) ^
(15 Mart/20 Cemaziyülâhır 1069) Fr „ " ™ ^ (47>
; ct- Bosna Valili«w
768
SEYAHAT
Bosna'ya doğru yola çıka. (47)
(Mart sorüan/cemaziyûlâhir sonlan) Çekmec Mehmet Pas*. EÇTyi Bosna yolundan alıkoydu ' ^ °laV u cezası
vadi. (47) ** 3^1^
(Nisan ortabnmecep sonlan) Sadrazam Köprü] ^a VifJ'S
(Kasun/Safer 1070) EÇ bir kurulla Boed™-
. S "a gitti. C4o,
/ bbO (27 Nisan/16 Şaban 1070) EÇ. Köse Ali Paşaya ™
(15 EyiûVlO Muharrem 1071) Vaıat fethi habj^^ ******* Hekme'de buluştu. (49) r,ni &>iûff.n (49.
(15 Kasım/12 Rebiyülevvel 1071) MAP Bos 8°sn,
aandt (49) ^
1661 (2 Ocak/1 ftmazi^Ievvel 1071) EÇ. Rumeli Valüig^ a, ^ " ,.
tanan ma„
(49) ^Soi.
(Ck3İc/Cemazr>TJlevvd 1071) map'ye, Köse Ah Paşa serdarı h ^
buyruğu gtldi (49) ""'^Erd,,
(17 Haziran/19 Şevval 1071) EÇ, Temeşvara konmuş 0rd ^
oldûTûlûsûne tanık oldu. (50) r uda Seydi ^
(Ekim ocralan/Safer 1072 sonlan) ErdeVdt bulunan Map p ^ V
^flcim/6 R^rynlevvel 1072) Sadrazam Köprülü Mehmet Paşa Lrülüzade Fazıl Ahmet Paşa atandı (50) , Jbat
ortalan/cemaziyûlâhir 1072 sonlan) MAP. Sadrazam
____r-/- MAP'mn alar
ltan'ia
öleli
veti
Köproi
Paşanın kaymaKan.»^---
_ ın77ı pr MAP'nm alacaklannı toplamak için (Subatmecep \oız) ^v-
ik« pr istanbul'a le Sofya'da bul
:azıl
Ab

BalkanJan
(Şubat/Receple — — ¦
ManVRecep 1072) EÇ. İstanbul'a dönmekte olan MAP il 1 Nisan/11 Şaban 1072) EÇ. MAFyie İstanbul'a geldi vardı. (5i) L Nisan/10 Ramazan 1072) MAP. 1. Ahmet'in kızı Fatma 4 . _.....,..^rrpm 1073) MAP'nm ölümü. (51)
doWı
luştu
(50)
(50)
Sultanla
evlendi.
(51)
seli
(29 Nisan/1 --
(1 JESylûl/17 Muharrem 1073) MAP'nm ölümü. (51) 663 (Nisan/Ramazan 1073) Köprûlûzade Fazıl Ahmet Paşa Avusu
rine giderken, EÇ de Edirne'den ve başka yoldan birkaç arkadaşıyla yoıa ^ EÇ. Kadızade İbrahim Paşa dairesine kauldı. (52)
(21 Temmuz/15 Zilhicce 1073) Uyvar seferine katılan EÇ, orduyla BudhYde fe
kaldıktan sonra Estergon'a doğru yola çıktı. (52)
(7 A|ustos/3 Muharrem 1074) EÇ'nin katıldığı Cigerdelen Savaş, utkuyla
(52)
770
1*
1664 1665
,UtA CELEBTtflN YAŞAMİ 11611-1«*)
lOT4) Kadızade İbrahim Vartan oMumlmesı uzcımr EÇ, 1 8âEÖ 5 gylûV10 ^ J(hud3Sının »galan arasına kaul d. (52>
tff ***** ıo74) EC. düşmanın tlguiaft kuşatması üzerine açdan UemırkarıV
sejeri«*e zUhlCCe 1071) BC YenümOtfnm ahnmas» **n yapılan «elete kauldı (53)
' 30 riaz'ıran/ jtarreml075) EÇ. bozgunla sonuçlanan Rabc «eterine kauldı. (M)
1075) EC. KarJ Mehmet rm'ron bıvşmdn bulunduğu elçÛÛı kurul • Buradan Avrupa İçerilerin* doğru utun bu yokuUıfta çütti. (64) Viyana')'3 g>"uhaırrcrn 1077) EÇ. Danstan ve Rusya Kerterine geziye oku. (B6)
^•emi°uX/>^U zlJxade 1077) EÇ. tekiz yud» ayn bulunduğu tatanbul'a donda. IfitA ı\ 1 M3^71 1078) EÇ.İstanbul'a.Edirne'ye £dip Ğmı sete««- w-»—
iler <'^Be^^^
^jMuhanern 1061) ^Kand^nin anmasından sonra yeniden Mo,n .
l6r0 ^anya tti lemizlenmesine katıldı. (59)
c,p^ AraUky 15 Şaban 1081) EÇ, İstanbul'a döndü. (69)
«lek um y«la
2s Aralık/15 şaban 1081,^.
l67, (21 M***12 MuharrCm 1082) EÇ. arkadaş, Sai,, c , 1 çıku. Once Anadolu'nun ban kesimini dolaştl (6o. ***** Hacca ^ ^2 (3 Haziran/6 Safer 1083) EÇ. Kahire'ye vardı (6ı
(12 Temmuz II Cemaziyüevvel 1087) Seyanatnonu'd, K., birlikte yine Seyahatnamede 1682/1093. hatta d.ı « «on tanh fk.
(3 Kasım/10 Şevval 1091) EÇ. Mısr Vallligl ^ -
hobun uğurladı, kendisi Mısır'da kaldı. (69) lnan Abdur,ahm t;-
n09S) EC'nin ölümü (büyük bir olasUıkla vilm
^^aylaruiadogrü).^
T: EÇ'nin son yıllarını İstanbul'da Seyahatname, .
--k bir olasılık. me s,nı gözden gt,!rerck ^
1
i
l6»4
dü
,rmeS
i böyi
771

DtZtN
pizin
birkaç»
dışında, önsöz ve açıklamalarda olduğu gibi günümüz yan
kı^^atallkk) verilen sayılar maddede geçenle ilgili önemli bilgilerin v.;r akııfcn,
gpsirt*- ^^ûu bölümünde de bilgi verilenler sag yanına konulan • fe^ft
Ay*11
^liriil"1'5" • eçen dlzln öğeleri 1«'". 504»'... biçiminde göstcrilmişür. pipnotla^3 Abagay «eyi EvUya
Bey). Ycradlan (önv. AbazIstan). Uluslar Boylar (öm: Abbasi/Abbasiler), Kavramlar, Dinler, Mezhepler.
Tarikatlar (ora-T°PluUT*L MecusO, Kitap Adlan (örn: Yollarda) olarak farklı fontlarla gösterilmiştir
Ahp'inheÇ' '--
Ab3gay Beyi Evliya Bey, 462 A8A"AN, 86
Abaza Cebeli Ali. Bkz. Ali. Abaza Cebeli
[EÇ'ni" yo' arkadaşı!, 379 Abaza Hasan Aga/Pasa. Bfc*. Hasan
Aga/Pa$a (Abaza, Kara, Türkmen
Ağası)
Abaza Hüseyin Paşa (Budin Veziri, Siyavuş
Paşanın kardeşi), 690 AbaZa Kamış Mehmet. Bte. Mehmet. Abaza Kamış (EÇ'nin yol arkadaşlarından) Abaza
Mehter Recep (MAP'nm adamlanndan). Bkz. Recep, Abaza Mehter (MAP'nın adamlarından) Abaza Mercan
Yusuf. Bkz. Yusuf, Abaza Tercan (EÇ'nin yol arkadaşlarından) ftaz* Parmaksız Sefer Aga (MAP'nın
tolumcıbaşısı). Bkz. Sefer Aga, Abaza Parmaksız Sefer Aga (MAP'nın kaftancıbaşısı) Abaza Paşa, Celali,
(Erzurum Bey\erbeyi\
S6,88, 135. 160, 349. İSİ, 451, 588, 595
Abaza/Abazalar'86- 13S-137. ıeo,
163,186. 188, 201, 204, 236, 237. 251. 253. 256*'. 258, 273. 274. 318. 338. 345. 349, 351 J53. 355. 359.
362. 3 66. 371. 3 79, 392. 402. 417,427, 430, 434. 451. 464, 477. 563. 572
574. 576. 577. 57». 583. 58*. 595. 615. MV
63.7, 690
AbazIstan, 64
Abbas (Bitlis Hanı Abdal Han'ın dedesi), 520
Abbas II (İran, Turan Şahı, Güzelce §ah),
78 Kl, 484-485. 489-490. 492-493
Abbasi/Abbasiler, 80-81, 409^. 49ı. sw'.,
520°, 523, 527
Abdal Han (Koca Han, Bitlis Hanı), 390.
398. 401-03. 456. 476. 483. 509. 510. S13-515. 518, 520"'. 521. 536-537. 652. AynCClbhz,
Bitlis Hanı (Abdal Han, Koca Han) Abdallar, 86 Abdi Aga, 419.456 Abdi Aga, Muhzırbaşı, 671 Abdi Aga,
Samsuncubaşı, 699,706,714,724 Abdullah Aga (Zurnazen Mustafa Paşa'mn
mütesellimi), 53» Abdullah bin Abbas, 408"' Abdullah Cafer Tayyar (ipekçilerin piri), 410
Abdullah el-Gattar (çanak çömlekçilerin
piri), 411 Abdullah el-Harrat (büyücü), 410 Abdullah Faryabi (şarkıcı), 407 Abdullah Kufi (hattat), 409
Abdullah Paşa (Adana Paşası), 252
773
\ k
SEYAHATNAME
_ Kara (-^r). 256.259. 262. 26-. 2« .,^lctaSi mcı ustası). 409
A;Wf? /Serendi, KW«*H-*
197
(AbduIru.IimBey.CclaW.32.*.
AbdûDıalim. Ahmet bin (Sarihûlmenarzade), 2«ı
AtalmeükbinMetvanCEmeviHaüfesO.
506-'. 579
Abdürrahim Efendi. Hac. Adanah
(şeyhülislam). 91 Abdasselam.SamAgası.Kör.5«
AbruBaltacKK^ragas» Kâtibi). 501
Acem. Menzilci. 196.344 Acem/Acemler.32.4>.65.«.*,».^.
,03 ,32. 134, 140, 188, 196,227, 237, 242-243*332, 344, 351, 369, 401, 4,3, 422, 460, 4J4.'
487,488,491,495, 500, 516" ', 521, 527, 543, 544, 550, 572, 582, 584-585, 587, 592,

607, 638, 694. Ayrıca bkz, Acern/diyar-i Acem, İran; İranlı/İranlılar
Acem/di'yar-İ Acem (Iran). 32,134, 140,
188, 237, 332, 351, 369, 413, 460, 495, 500, 527, 543, 544, 550, 582, 584-585, 592, 638.
Ayrıca bkz. İ-ban; Acem/Acemler, iranlı, İranlılar Adali, 318
AOAN*. 20. l8s
Adanah AbdQrra.7J2?.3Jj
Hac'. Adanal, r. ^û?* AdilcevazBcyi>4l8
adİlceva2> 472(4;;61'^<,,
ADRİYATİK. 69,-. ' Sj
AFYONKARAHİSAR (Ka
«2. s75. 580 RAHİSAr,
AgakirBeyi(KurlBe
¦ İ70.
AĞAÇAY.R,/AcaT ^'^ ACA TEKKESİ. ,90
AgakisBeyi(KQnBe Ahfes (yazar; birçoky)^«; 46,
sanı). 70- Pdilbilimci
Ahfe. Efendi (müderris) l7 ^
A/ı/ej'mfeeç;s/.7o-> °
AHIRKAPI 180-18, 253 5«
542 ,295.Î6S.
AH ISKA, 487, 579« ı
Ahi Evren Baba. (serçe J Ahizade Hüseyin Efendi. 275
** Hüseyin Efendi, (şeyhülislam) ^
Ahlat Dizdarı, 536
Ahlat, 533,534
Ahlat Kalesİ, 514,531-534 Ahlathlar, 534
Ahmet, Bitlisli İbriktar Deli, 597 Ahmet, Bosnavi Hacı "Eşeklik" (u
Biraderi Ali Efendi'ninkethûVasI 385 "384-
Ahmet, Karaca (ermiş), 194
Ahmet, Solak (Şeyhülislam Abdülaziz
Efendi'nin adamı), 291 Ahmet Aga (Küçük Çavuş), 302 Ahmet Ağa, Deli Birader, 248,435, so, S07
541
Ahmet Aga, Erganili, 373.390.420,4s6> 4«
774
dizin
"T-.* W . ...el. 259.2«
5sz-s53
^^^^
nin Bursa
<h^n#>hm«HanSUkan)'
iSr'-»' 173, 236-23'. 239, 279-
251
Ahmet K° (vazar). 22.26.28 Ah^Mlth;baza (Anadolu Valisi), im**
ırtıci tırne' Ahmet ^
167
' PaSa. Abaza . Ahffl Ankebut.240
^elpİ.'Be5kanh.SemiZ.136, Ah-*etPp*TaÇetrefilde. 586 A^et' a' Defterdar. 21.698 ^ ' Ekmekçizade. 67
Ahmet FW»- re/Semiz (sadrazam).
Ah*1'1 Pa5a'l07. 132. 166-167. 172,175, 302,
350 nü (Mısır Valisi), 425
A^elPaŞa' Küçük Çavuş (Anadolu
A<PS). 1«.» '138' U8'187,193,395
^ Melek. 17-19.33,67. 114, 133. Ahmel^3, lg6) 192, 221-222. 224, 234-
162 5' 247- 254, 256, 258, 261, 266-269, 2391242'24,' 311, 313. 315, 317-319, 321-324, 271. t»' 28 '
33>336t 338, 340, 343-344, 346, }26,î2*'U359 361-363.366-367,369,372, ^^'380,385, 387-390,392-
393,395-
î76'« 401-402, 409, 412. 423, 431. 456. 396 480 484.486,489. 493-497, 503, 4 5lo'512-513. 515-516.
518, 521-523,

506'508' ' 535 537. 539-546, 548-549, 557-525. 529. 531 .
55«. 562. 564. 567-570. 57î- 575. 57». »1. «». 606-607. 610-611. 613. 615. Clfr CZS. «32. «4, 636. 039-6*4. 646. 640. 664. 668
Ahmet Pasa, Müezztnzade Hah*, »ı. İSs
Ahmeı Pasa, Pehlett, 512, 532
Ahmet Pasa, Şeydi Kara. u.».« * m
ı». 153. 335, 424-42s. 477. 569.600. 001. ««. 605, 615. 622- 631. 633-636 (yanlışlıkla Scydl Ali olarak seçiyor), «a», «w. m Ahmeı Pasa. Tarhunca. 331-332 Ahmeı Pasa, Tayyarogu/Tayyarzade ^Halep, Sam valisi. Celal,), u*. 4». 5*3.
585, 587-597,594, 597
Ahmet Vehk Pasa, 22
Ahmet Yesevi ibn Mehdi. Hoca. 77
AH MET ab ad, 208 AHMETBEYLi, 124
Ahşaba, 85 Ahsaha, 535
Ahteri. Bkz. Mustafa bin Şemseum Ahıen.
Karahisah Ahteri-i Kebir (Ahteri), 134" AHTIMAN, 615
Ahyolu, s
Ak Ali. Bkz. Ali, Ak
Ak Ali Aga. Bkz. Ali Aga. Ak Akbaba, 332
Akça Baba Sultan (ermiş. Saban Paşa Çiftliği yakınında türbesi vat), 99 Akçaabat Kalesİ, 39 akçakoyunlu, 111,139 Akçaşar (AkçaşehIr/Akçakoca), 39
AKDENİZ, 181, 317,331-332, 337
Akide Kolu (gösteri topluluğu), 330 Akkerman Kalesİ, 247,319 akkerman, 557, 558"', 560, 562
AKKİRPİ, 453
Ak KİRPİ Dağlan, 415 Akkoyunlu, 540 Akre, 495 Aksaray, 287,304 Aksu (Ağsu), s
775
seyahatname
akşehir. 32. 'S5. İM. 196, 212.214. 216. 219-220, 345, 942 Aksemsetün (Şemsettin Mehmet, ermiş, hekim). 168 Akyakahogfu (Kamhaydaroglu
çetesinden). 112-115.11«. 192, l*9-ı» akyazılı, 31$ Alaca Han Menzili. 3*6
ALACAMESCİT menzili. 234
Alaker Beyi. 467 Alasonya Şehrî. 62» Alaşehkİ/AlaşBHİ*, 32, İM Alay Köşkü*, soo, 502,570 Alay beyi, m AlEMOAĞI, 332
Ali, Abaza Cebeli (EÇnin yol arkadaşı).
Ak Ak <3S 7 Afi. Başçavuş Amber, 293
1 Ali, Boşnak, 97
Ali. Cellat Kara. 167,173-174 At, Civelek, 129 Ali. Çerkez (MAFli), 546, 541 Ali, Hacı Pirilioglu Pehlivan, 425 Ali. Hz. (AH bin Ebu Talip). 77-78,213, 342, 408m'. 46*", 411, 712. Ayrıca bkz. Haydar-i Kenar, Kırmızı Murtaza Ali Ali, Kara (EÇnin yol arkadaşı), 723 Ak, Rum, (EÇnin adamı), 373 Ali Ağa (gümrük emini). 65 Ali Ağa, Ak (Türkmen ağası), 254, 257, 366 Ali Ağa, Amber, 302 Ali Ağa. Arnavut, 662-463 Ali Ağa, Aşçı (samsuncu), 442 Ali Ağa, Bosıanabaşı, 292, 290 Ak Ağa, Cebecibaşı, 724 Ah Ağa, Hazinedar, 97, no AU Ağa, Kapıcıbaşı Giridi, 616 Ali Ağa, Kara (Bitlis Kalesi serdarı, MAFrun emirahuru), 476-479
Ali Ağa, Karahocazade (kapıcılar kethüdası), 502
Ali Aga. Keçecızade. v Ali Agp. Kethüda, 32* Ali Agft. Koca Sa AU Afta. Kc
Modikı (.Abdal adamlarında-N AliAga.Sa
489
(Eç
Ali Aga. Uzun, 87 Ali Baba, 136 Ali Bahadır, 200-20ı Ali Beşe. 533 Ali Ccvat, 23 AU Çavuş. 709 Ali Çelebi Ali Çorbacı, 88 Ali Dede
s
Katip (
a*i
136
Ef«ıditfi2 ^'Efendi çu .
d^dO,L;,bra^Ef>ebi '•Un
38< £M A,lFars» (Sam Sevhı A,İHan(Mah 0,337
i6s
77-79, 45

A,i Mani, 134 ^^.Husam
e M
an(Teb
49i
n* ! I,
a'li;
. S86 • 35«. 6
249*
Penide
n/a.
• 6S9
, vkaptanıdcrya),25î Vl Ali Paşa. Köse (Erdel seferi serdan), u B
600, 620, 623 , 625- 630, 632-634,6" ' 669, 674-676, 690
Ali Paşa, Sivas Paşası, 623 Ali Paşa, Varvar (Sivas beylerbeyi), «7,». 95,101-103,121,127,131-132,135.1».
141. 152, 154-164.167, 345, 375, 587
Ali Rebab (çalgıcılann piri). 4c*
776
AliRcis.SeycH.9~.ij Ab Şanıarlisı. Şeyh (Mısırlı bUgjtn),,., Alı Yar (Tebriz Hanının kölelerinden) Al» 2a.m Köyü.
16j
ALİPAŞA ÇARŞISI. 326
Alman (Almanya). 230. 332. sgj, 61,
699, 704. 720
Alman/Alrrtardar. 230. 332. 563, «ıj, 699
704, 720 Alp Daölari, 607 AlpErTunga. 345-' Alpoca Kalesi' . 686
ALTI AĞAÇ MENZİLİ, tS
ALTIN HALKALI, 494
ALTIN HALKALİ KÖPRÜSÜ, 496
Alnpa"™* ibrahim Çelebi, Bosnavi (müderris). Bkz. İbrahim Çelebi Altıparmak. Bosna vi (müderris)
AMASRA. 39 , 58 , 249
AMASVA. », 139, 205. 214. 386, 503. S09
Amasyalı Kor (Mehmet) Hüseyin Paşa (Amasya Paşası). Bkz. Hüseyin Paşa. Amasyalı Kör (Mehmet) Hüseyin
Paşa
(Amasya Paşası) Aırıasya Paşası. Bkz. Hüseyin Paşa.
Amasyalı Kör (Mehmet) Hüseyin Paşa
(Amasya Paşası) Amber Aga. sis
AMİD- BKZ. Kara Amİd, DIyaribekîr AMI* KALESİ. 494, 496, 508, 509
ij^jr ibni Abdullahu's-Sabbag. 410 AmrbinBasir.4io
AmrÜmeyyei Zahir. 408
AMSTERDAM. 19
Anabasi5 (Onbtnlerln Dönûşû/Rlcati)
(Ksenofon), 9. 13
anadolu, 12. 20, 22. 32. 42-43, 88. 128, 136, 152. 169, 1", 186-187. 193. 198. 242. 249# 251, 254, 291,
295, 331, 335, 337-33«! 34g, 350, 369, 381, 333, 399, 412, 423-429, 440, 447, 500, 550, 573-574. 576,
579, 581, 598, 623, 660
AMAOOLUHİaAlU. MB. SOS An ava.- KAVaal. 39 ANAPA* LİMANI. » . 41 ANAPOL, 65
An t KalisI, SSS
Anka 0tu$u)/Slmurfl, n*'
Ankara (sancak). Ui. >». ******
DKZ. ENCURU
an kana KalssI. am. ^ - *>¦•• •¦ •
Antakya, ım,424, «36 Antalya, us
ANTEP, 397, 583 Antcm Ermeni. 376 Apopi» m t hal, 56i
ARABİSTAN, 197, 200. 112. *V*. 506 AyUiC A BKZ. Arap
Araj.230"'. 237. aav. svr*. %ar*. av A KAP, 134. Ayrìca skz. MmHUTMi Arap/Azaplar. ıa- ,m. Ma. m". W».
*U. Ayrıca bkz. Arap. V)rban
Arap ftoıükbaşı, an
ARAPCAN KAPISI, 453 ARAPKİR, 130, 233 ARAS İRMAĞI. 306
Ara» K alisi, is

Ari kova, 234
Aristo (Aristoteles, ustad-ı evveh, furtan
İÜOZolu). 71 , 254, W , 552 Ar kanlı Beyi. 562 Arkınlı (Tatar boyu), 50 Armutlu, m
Arnavut Ah A&v Bkz, AU Aga. Arnavut Arnavut Mehmet (Murtaza Paşanın
kahvecisi). Bkz. Mehmet. Arnavut
(Murtaza Paşanın kahvecisi) Arnavut Mehmet Paşa, Hamalı (Sivas
valisi). Bkz. Mehmet Pasa (Sivas vahai),
Hamalı Arnavut
Arnavut Saban A?,» (zorbalardan). Bkz.
Saban Afta, Arnavut (zorbalardan) Arnavut/Arnavutlar, UV, 273, 306, W%, 3*3,
641,663,706
777
Arnavutluk, 203,252 Arşlar» Bey. Prizrenli. 64i Arsbnıı Beyi, 562 Aryath (Kırım'da), 50 AWbmfienrhya
(Süleyman Peygamberin
Veziri). 0 *'. 120°. 205. 239. 414, 57» Ashabı KehJ (mağara arkadaşlan/ycdi
uyurlar). UZ"'. 259,52» AsİtaneiAsİtaneî Saadet (İstanbul)
49, 51-52, 87, «9, 91, 701, 703, 132, 734.136, 738, 750, 752, 761, 167, 170, 190, 195, 799, 214, 276, 22),
233, 266, 309, 375, J63, 419. 424, 426, 440, 496, 573, 538, 549, 575, 582, SS9, 597, 679, 622, 624, 633,
640, 693. Ar RİCA BKZ. istanbul
Aslan Paşa (Bağdat Valisi), 242-243 ASIANBEY İÜ, 42,50 ASLANPAŞA ÇİFTLİĞİ. 234
Âşık Kerem (halk hikâyesi), 26 Atak Beyi, 460 Atak Kalesi, 233
Âleş-İNemrud, 43". 206. 229. 330. 352, 394, 395, 477, 571, 626, 707, 717
Atina KalesI. 65 Atkeşan, 257 Atlıbeyzade, 602,605 ATMEYDANI*, 67, 166, 168, 172-174, 176-179, 187,
188, 271, 350, 479, 432, 438, 440,
442, 447, 499, 502-506, 508
Anar (iranlı ünlü ozan), 239"J Avnik Beyi, 460,467.483 AvnIk Kalesi, 77,227,535 Avrupa, 19,236*' Avşarli, 8S
AVUNÇ D Ati, 471
Avunç Deresi, 472,521 avunç kayaları, 522 Avusturya Kalesi, 606 Avusturya, 19, 247,253,6i 1,658, 646,
685, 689, 698, 704. AYRICA BKZ. nemse
Avusturyalılar, 658*1 Ayakron/Ayakrone, 249
ı'AHATNAME
778
DİZİN
babı hümayun*. 132 babii, 43
Badelcrvank, M
Bafra (Samsun'da), 39
BaĞ kayaları, 522
Bagcıoglu (tutsak), 462
Bağdat, 17-ıa, 22.35, 40, 66. 76. sı, 90.
92-91. 133. 218. 221, 234-235, 238, 240, 242, 243, 244-245, 279, 302, 306. 363-364, 366, 369, 399, 419,
484, 495-497, 550, 613, 663
Bağoat Çölü, 582
Bağdat Kalesi, 495
Bağ inik, 233
Bağlar, 208, 542,547
Bahadir Bağı, 203
Bahadır Giray 1 (Han), 50
Balıayi Efendi, Mehmet (şeyhülislam), 254,
294, 696"'
BaHÇEKAPI/BaHÇEKAPISI, 249, 267, 567
Bahçesaray (Kirim Hanliği'nin
başkenti), 58 Bahrİ Hürmüz (Derya-yİ FarİsİI), 495 Bahrj SİyahI (Karadeniz), 41, 60, 63.
Ayrìca bkz. Karadeniz Bahşih Köyü, 164 Bakar KOresİ, 234 Baki Bey, 87
Baki Paşa (ketenci Ömer Paşa'nın oğlu),
©,138,150.153,163 , 214
Bakkaloglu, 377 BakÛ,17,85 Baku Hanı, 85
Balak lava. bkz. Balìk lava BalatİnIPalatİn Cölü(Balaton/Plattense Gölü),
638^, 723

Balbazari/Balpazari, 326 balçık/balçıkbaşı, 65, 246, 318-319, 542,
546
balçık/balçıkbaşı iskelesi, 318 BalikhİsarKöyü, 122,139,186,191
balıklava (balaklava). st Balikova, 249 Balisira LİMANI, 42
Bali Bûlükhası, 662 BAll Elendi, 324 Balizade Efendi. 290,294 Balkan Köyü, 319
BALTACİ MahNIUT AĞaYaLISI, 379 Banabaşi, 321-322
BaNALUKA*/BaNYALUKA şehri, 6)4, 4)< 617, 619
Bandişka Hani MenzIlI, 69i
banyan, 252
BARDAKÇI/BARDAKLI BaBA KöVO. U\
Bar d aklı (Tatar boyu), 42 Bardaklı Baba (ermiş), 31,99.107,109-110 Bardakli Baba Türbesi. 31,99,107, 1W.
110
Barduz, 86
Bargın Beyi. *V3 Barc'irİ, 494 Bargiri Beyi, 418, 483
bartın, 39 , 249
bartın irmakları, 39
Baru Köyü, 66
Baruthane Menzili, 77
Basra, 1 se. 229.392-39?-, 40a, 416.48i,
495,497 Basra Kalesi, 495 Baş çiftlik, tt,92 Baş İskele, 38 Başhan Menzili, 92 Batman Köprüsü (eskİ
MalabaoI
Köprüsü), 399*'-401 Batman Suyu, 399
BATOVA, 318
Bayezid 1 (Yıldınm). 96,142.156 Bayezid (1 (Bayezidi Veli), 173 Bayezid, Sultan (l. Süleyman'ın ugiu,
şehzade), 382 Bayezid Beyi. 418.467.48)
779
Ayakrone Kalesi, 248
AyaMAVRA. 251
ayasofya Camü, 77, '40,271,2}» Ayasofya Yolu, 452 avasofya, 236, 273, 295 , 564 Ayastefanos (Yeşilköy),
33 Ayaş Kasabasi, 165 Aydìn, 187, 655, 656 avdos kalesi, 312, 555
aydos, 317 ayıntap, 20, 61, 397
Ayıntaplı Şerif Ramazan Çelebi. Bfc» ^
Ramazan Çelebi, Ayınıaplı Ayrik Köyü, 741
Ayşe Sultan (Sultan İbrahim'in kızı), ÎJ7
353, 361
Ayşe Sultan Sarayi, 348, 353,452
azak* 17, 27, 39, 40-42, 50, 51, 58,214, 263, 265, 269, 270, 272
Azak Denizi, 42, 47,52 Azak Kalesi, 40-42,45,46, so, 267-2&t So? Azak Kazağı, 269 Az az i, 583
Azerbaycan, 83 , 88,339,386, 453,492 Azgor Kalesi', 85 Aziz Bölükbaşı, 431
Aziz Efendi. Bkz. Abdülaziz/Aziz Efendi,
Karaçelebizade (şeyhülislam) Aziz Mustafa Dede. Bkz. Mustafa Dede, Aziz
Azizzadeler/Aziz. Bkz. Hudai Efendi, Rumiye Şeyhi Aziz Mahmut (Azizadeler, Üsküdari) Azmizade Haleti. Bkz.
Haleti, Azmizade
AZ MİZA D E MERKADİ, 310
Baalbek, n
Baba Cafer ZİndanB, 619 Baba Cengi (çalgıcı ustası), 408 Babadağı, 317-319 Babaeski (Kirklareu'nde), 324
BABED, 196
SEYAHATNAME
Bayeztd Han (i. Ahmet m oğlu, şehzade).
280
Bayezidi Veli Bhz. Bayezid II (Bayeridi Veli)
Bayezidi' VelİCam i i (2. Bayezîd'în
yaptırdığı beyazıt camii), 17? BayezİtKalesi' (Kars eyaletinde
BaYEZIt'TE) , 535
Bayìndìr, 66,nt, 234,345,347
Bayram Aga, 315-316.318 Bayram Pasa,»,»,71 Beç* Kalesi, 697 Beç* Kenti, 698
Bedir Bey (Abdal Han'ın ogîu), 411, sıs-517,
524-525

Bedrettin (Abdal Han'ın ağabeyi), 527 Begüm, 86 Behceti Efendi, 254 Beh İstan, 15 Behkc, tos"
Behke Kalesi, 606,612,614
Behke Kaptanı, 606-608,610-672,6i+6i6t 618
Behlûl Aga, Çuhadar, 204
Behram Aga, 50i
Bekânogiu (hersek), 638,659,671,689,691,
704
Bekir Aga. 379
Bekir Pasa, Kefeli (Kefe beylerbeyi), 42,
685. 688-689
Bekas Aga, 91,151-Î52,247,249, 254-255, 257-25$, 262,267,278-279,287,289,293, »301,303-307,309-310, 317, 357, 550
Behtaiikr, 103,142, 341, 429, 437
Beloeİ tayyİbe (İstanbul), m, m.
Aykica bkz, İstanbul Belen, 196
BelCRAD, 18-19, 607, 640, 648, 686, 688,
690-691,696, 722 BelCRAD KlŞLASI, 685, 690 BELH, 134
Belkıs (Saba Melikesi), 406n>
BENDER, 544, 557**
Bender Kalesİ, 557 Benefşe/Menekşe Kai_çsi
8ENEFŞE/M enekçe, 65,^,
Beni Kotur Beyi. 4ta» 462,«67 Beni Tay Kabilesi, 387. Berdaa Beyi, 462, 467 Bere, 252 Bere Kalesİ, 25i
Bergama, 17 Bergama Kalesi, 16 8csarabya bölgesi, 557 Besni, 42, 387 Bespİrem. bkz. PespIrem Beşaret Aga, 512
BEŞİKTAŞ, 249, 250. 332, 358, 57j
Beşkanlı Semiz Ahmet Paşa. Bkz. Ah Pasa, Beşkanlı. Semiz
beştepe, 247
Beyazi Hasan Efendi. B)iz. Hasan Bf
(ulemadan), Beyazi Beybazari Köyü. Bkz. Beypazar, Beykoz, 332 Beylan, 185 Beyören Köyü, 95,103
beypazarı, 164, 165-167, 385 beypazari köyü, 167 beyşehri/beyşehir, 32, 188 Beyzade (Celali), 597
Bezikioglu (Diyarbakırlı). 93,94 Bıyıklı Mahmut Aga. Bhz. Mahmut Aga.
Bıyıklı (zorba) Bıyıklı Mehmet Paşa. Bhz. Mehmet Paşa,
Bıyıklı Çerkez Derviş Bıyıklı Mustafa Paşa. Bfcz.Mustafa Paşa,
Bıyıklı (kaptamderya) Bihzad (Behzat) (iranlı ünlü minyatürcû)
123*', 240, 406
Bijen (Eski Iran söylence kahramanı),
207*', 418 Bilal Aga, 501,504-505 Bilali Habeşi (ilk müezzin), 408 Bilge, Kilisli Rıîat, 23,24,28
780
dizin
BlNCOL YAYLASI DAĞ», 233 BÎ-SÛTÛN DAĞI, a)-, 39», 453
BiTLls DeresI, 40S, «ss, su, szı Bitlis Hanı (Abdal Han, Koca Han), 18 .22i-222. 363-365. 369. 389. 390-391. 398, 403. 418-420. 455-466, 473. 473-476. 47», 481, 486, 513, 519-S20. 522-533. 535- 537. Aynca bhz. Abdal Han (Koca Han. Bitlis Hanı) Bitlis Hanı (Ziyaemn Han, Bitlis Hanı Abdal Han'ın yerine geçen oğlu), sıo-511,523. Aynca bhz. Ziyaettin Han, (Bitlis Ham Abdal Han'ın yerine geçen oğlu)
BİTLİS, 390, 399, 402, 405, 412, 456-457, 462-463, 465-466, 471-472, 475-476, 480, 483-414, 509-514, 518, S21- 522, 525, S28, 532-535
BİTLİS İRMAĞI, 401
BItlİs Kalesi, 474, 476, sn, 522 Bitlisli İbriktar Deli Ahmet. Bkz. Ahmet, Bitlisli ibriktar Deli
BİTPAZARI (BİTBAZARl), 210 BİZANS, 359 8OBOFÇA, 686"1 BOBOFÇA KALESİ, 688-689 BOCAZHISAR(lAR), 249-250, 577, 618 BOCDAN*. 18-19, 41 , 315, 551, 555, 557-558, 600-601, 678, 681, 742
Bohurlu Memi Bey. Bkz. Memi Bey, Bohurlu
BOLENKAY, 42
BOLU, 66,256, 426, 497
BoluIrmağı/Nehr'i, sos Bolvadin, 185, 196, 214
bonayakara irmağı, 607
Bosna*, u, 148,203,252, 279,302,3oa,
330, 569-571, 573, 600-603, 606, 615-616, 618, 620, 623, 625, 659, 693-694, 702, 706, 711,713
Bosna Sancağı Alay Beyi İsmail Bey. Bkz, İsmail Alaybeyi (Bosna Sancağı Alay Beyi)

Bosna Sarayi (Saray
bosna/sarayevo), 621,693
Bosna Veziri, 69»
Bosnavi Hacı Ahmet. Bhz. Ahmet, Bosnavi Hacı "Eşeklik" (Hoca Biraderi AH
Eferıdi'nln kethüdası) Bosnavi ibrahim Çelebi. Altıparmak. Bkz. ibrahim Çelebi. Altıparmak. Bosnavi
(müderris) Bostanctbaşı Ali Aga. Bhz. Ali Aga,
Bostancıbaşı Bostancıbaşı Idris Aga. Bhz. İdris Aga,
Bostancıbaşı Bosıanzade (Mehmet Elendi) (İstanbul kadısı). Bkz. Mehmet Hendi, Bostanzade (İstanbul
kadısı). 29i
Boşnak, 67,144,627,632,651,691,705
Boşnak Alı. Bkz, Ali, Boşnak
Boşnak İbrahim Aga. Bhz, İbrahim Aga,
Boşnak
Boşnak Mehmet Aga (zorbalardan). Bkz, Mehmet Ağa, Boşnak (zorbalardan)
Boşnak Mustafa Efendi (Poçjaıı Kâtip). Bkz. Mustafa Efendi (Foçah Kâtip), Boşnak Botyak, 269
Boyacı Hasan Aga (kapıabaşv). Bkz. Hasan
Aga (kapıcıbaşi), Boyacı (kapıabaşi) Boynuegri/ Boynuyarah Mehmet Paşa, (sadrazam). Bkz. Mehmet Paşa,
Boynuegri/Boynuyarah (.sadrazam) Bozburun, 35 Bozcaada, 65
BOZODAK, 42
bozoglan köyü, 147,149 boztepe, 39
Boz-ulus, 257 brak adası, 65 Brandeburc Kenti, 704
brezense, 686"j
Brezense Kalesi, 688 Bucak, 41,560, &00
781
5ETAHATNAME
' Bucak Tararları. 41, seo, eoo
BuDİn: 4*. 66. 197, 237, 243-245, 25i, 256, 279, 601-602, 615. 625, 631-632, 637-638, 652-653, 660-661,
663, 673, 677, 690, 702, 706, 713
Budirt Veziri ismail Paşa. Bkz. İsmail Paşa/tsrnail Ağacık (muhtesip ağası, Bıidin veziri) Budİn* Kalesi 705
Buhara, 134,527 buka boğazı, 340
Bukr.il (Hippokrates/Hipokni) (Eski Yunan hekimi). 404" Bulgar/Bulgarlar, 64i, bulgaristan, 646", 648-650
Bulgurlu, 195, 200, 202-203, 205-206 Bulgurlu Dağ i, 203, 206, 209, 211, 581 BunDUKANİ VenedİK, 693-
694 Burak Ali (Karahaydaroglu çetesinden),
118
BURGAZ, 38, 65, 136, 307, 312, 317, 324, 615 BURCAZ KERVANSARAYI, 312
Burnaz Hoca, 502. Ayrıca Bhz. Mesut Efendi, Hocazade, Burnaz Hoca
BURSA, 16-17, 35-36, 38, 137. 134, 152, 774, 180, 209, 237, 279, 302-303, 576, 600-601,
62er2 Bursa Beyi, 181 Bustan (Şeyh Sadi), 653"
BüLBÜLİ, 319 boyok ayasofya, 237, 273
Büyük Bardakçi Köyü, ıoo
büyükçekm ece, 280, 571, 601
Büyükçekmece Hani, 569, 577
büyükdere, 332
Büyük Ertef Köyü Menzili, 76
Cafer
Celebi
Cali
Caco ibrahim Aga. Bkz. ibrahim Aga, Caco
Cafer Ağa, Hazinedar, 417 Cafer Bermeki (H
409°
larunürreşiün veziri).
404-i ' vEsjç.
CaJud -
*0.
' CGoii-
3<2«
Abdu—7,vlevla
S)

rrah
İTO
Canbu
atA&.<59
si-
ati)
Canbular?
Pa
sa.
Canbı
Pa?a, ca Can Emir2e P
s,
Can
"lir
•to)
Ceb^baş;;;^^AiİA-.3
Cebe,iAI«.Aba2a m Cebec/m^ arkada50 Ab^C
Ceb
EL/yE,
»ANı, 209
90
?b>ï/Cebnyyc/c Zennem Bölükba İli
. ^tuKOaşi, 348, 354-i56
Cehud (ÇıfıO Hüseyin. Bk;. H(lseyiu
Limnili Cehud (Çıfıt) Celalettin Rumi, Mevlana, 24o,1\ j47 Celali Abaza Paşa. Bltz. Abaza Pa: (Erzurum
Beylerbev^
(Ab;
latKara
Celo kavmi
Cem. Bh
'. 473 Cenışid
Cenışid (Cem) aran,ln
hük
<ümdan), 401,4 Ceneviz, 44
Ceneviz(ler), 44
^fences,
,651
782
dizin
Cengiz Han (Moğol imparatoru), so
CEpHANESOKACİI, 274 CERBE, »0
Cerrah Haçilyanoglu. Bhz. Haçilyan0g,u
Cerrah CE**ah[paşa] Cam/1. 303 ceyhun irmağı, 681
CEZAİRİ HAZDAT. 49S CEZAYİR, 250, 251, 32S, 507, 691
CEZİRE. 495
Cıska Beyi, 462 Cigerdelen Dizdan, 657 CI&eroelen* KalesI, 658"', 659 cı&erdelen* sahrası, 658, 660, 665, 677
Cinci Hoca. Bkz, Hüseyin Efendi. "Cinci Hoca"
CİNİ S KALESİ, 542 CİRİT MEYDANI, 253 CİSRİ MUSTAFAPAŞA, 324 CİVAN Kapicibaşi SARAYI, 170
Civankapıcıbaşı Mehmet Paşa. Bkz. Mehmet Pasa, Civankapıcıbaşı, Sultanzade, Semin Cûndibaşı Mustafa Aga. Bkz. Cündibaşı, Mustafa Aga
ÇAÖA, 21*
Çağla Corta MenzİlI, 77 Çakatorna Kalesi, 609"\ 617 Çakajorna Şehrî, 611 Çaker Aga (Abdal Han'ın kethüdası), 403
477, 579 çaldı**"' 48
ÇAL' ÇALI
k Kavak, 319 ndır derbendi, 465

çauş çayırı, 461 çamubel, 234 çamlıca, 195, 200, 206, 332 ÇAMLICA DAĞI, 203, 379, 587 ÇANAD, 576"' Çanakkale, 600
Çanakkale BoCazl, l». S"
ÇANKİRİ, 140. 340. 34». 1*7. 34». 3*6.
Ayrìca bkz. KAngir» Çan kit, 196 Çanli Kilise, 213 Çapakçur, 233 Çapakçur Beyi. 462 Çardak, 65 çardaklı, 319 çardaklı bel. 106, 120 Çarkacı ismail Paşa Bkz. Çarşamba, 39 Çarz, 85
Çatakköprü (eski Malabad'i), 399"' Catalbaş Paşa. 623 Çatalca, 324,326, sos- so6,546,555 Catrapatra Muştala Paşa. Bkz. Mustafa
Paşa, Catrapatra Çavdar, 66,92 Çavdar Koyu, 66 çavka dağları, 723 Çavka Kalesi, 722 Çavka Nehri, 723 Cavuşbaşt ibrahim Aga. Bkz. İbrahim Aga,
Koca (çavuşbaşı) Çavuşlar Kethüdasi, 66 Çavuşzade Mehmet Paşa. Bkz. Mehmet
Paşa, Çavuşzade Çay ağzi, 249
ÇAYBAŞI, 418, 458, 460-461 ÇAYIRLI, 318
Çaylak Kapicibaşi. 94 Çeçk'ivar KalesI, 689
ÇEH* (ÇEK), 635. 707
Çek. bkz. Çeh*
Çekeşkeli (Tatar boyu), 42,50
Çekmece Kadısı, 572
Çekvani Kürtleri, 470, 474
Çelebi Camii, 320
Çelebi Halli Efendi (Kasımpaşa
Mevlevihanesi şeyhi). Bkz. Halli Efendi,
783
seyahatname
Çelebi (Kasımpaşa MevUvihanesi şeyhi) Çelebi Kethüda Mustafa Aga, Kul
kethüdası. Kethüda Bey. Bkz. Mustafa Aga. Çelebi Kethüda. Kul Kethüdası. Kethüda Bey Çelebizade, 300
ÇeM ENDER BAYIRI, 401 ÇEMENSOFA (BAHÇESİ), 623, 637 ÇEMENSOFA (KÖŞKÜ), 243-244, 33S, 366, 543
ÇEMI'şCEZEK, 233
Çemişgezek Beyi, 462 Cenge Kalesi, 312 Çence Köyü, 555
ÇenCELLİBELİ, 186, 508, 509
Çengi Mustafa Aga. Bkz. Mustafa Aga, Çengi
çe RA ki S E VİLAYETİ (ÇeRKEZİSTAN), 230 çerkeş, 66, 157, 157-158, 161, 763, 508, 587
Çerkeş Hani, 153, 155, 157, 234 Çerkeş Kasabasi, 508, 587 Çerkeş Sah ras i, 155 Çerkeş Suyu, ısı, 754, 756
Çerkez Ali (MAP'li). Bkz. Ali, Çerkez
(MAPTi). 546, 548
Çerkez(Ier)/Çerkes(ler), 52, e, 201, 204, 236, 258, 273, 274, 318, 355, 392, 417, 452, 459, 677
ÇERKEZİSTAN, 42, 230 ÇERMİK, 254, 376, 387 ÇERMİKLİ, 269
ÇernİK/Çernik SANCAĞI, 617"J ÇERNİKLi', 612
Çeşme, 249
Çeşnîcir Köprüsü, 104
Çeşnigirbaşı Mustafa Çelebi (Diyarbekir Rumi'ye Şeyhi'nin akrabalarından). Bkz. Mustafa Çelebi, Çeşnigirbaşı (Diyarbekir Rumiye Şeyhi'nin akrabalanndan) Çetrefiloglu Hasan paşa. Bkz. Hasan Paşa, Çetrefiloglu
Çet refilogl u/Ceı rcfilzacle Hüseyin Pasa. Bkz. Hüseyin Paşa, Çetrefiloglu/Çetreftlzade
Çetrefilzade Ahmet Paşa. Bkz. Ahmet Paşa. Çetrefilzade
Çıfıt, 672*". Ayrıca bkz. Yahudi
çıkrıkçı, 318
Çıtak/Çıtaklar (Rumeli'nin bozuk Türkçe konuşan yerlileri), 319
çimşirlik, 337 çin, 590
çincene iskelesi, 65
Çingene/Çingeneler, bkz-
Kıpti/Kıptiyan çirmen, 546
Çirmen Beyi, 640
çobaniça yöresi, 638
Çoban İli, 42, 50
Çoban Köprüsü, 76
Çobanlı Beyi, 462,467, 562
Çolak Dedeş Aga. Bkz. Dedeş Aga, Çolak
Çolsaroglu, 602

Çomar Bölükbaşı, 27,194,196,204,206,212.
274, 216-218, 220-222, 511
Çorlu, 312
çorsı kalesi, 85
Çoruh IrmaĞi, 39
Çorum, 31 , IOÎ-103, 732, 219, 234,386
Çökeç Köyü, 387
Çubuk Ovasi, 121
Çuçka Burnu, 4i
Çuha Adalari, 65
Çuhadar Behlül Aga. Bkz. Behlül Aga,
Çuhadar Çulan Sultan, 485 Çürüksu, 58
Dabbetülarz, 463"1 Dadaylıoglu (Karahaydaroglu'nun çetesinden), 118
DAĞ ıstan, 19, 42, 237
Dahhak (Iran hükümdan), 118",2W
784
dizin
pairli Beyi. 562 palakerz Beyi. 462
oalmaçya. 177"'
danimarka, 563, «91, 705
0aniska (DanZİC/GdaNSK), 563"'
ptuıişment soyu (Al-i Danişmcndi), 96 Dan kasa Köyü, 99,103,106,141,234 pankoff. Robert (TürkbiÜmci, çevirmen),
235'"
para (Darius, Pers Krah). 165*'
DAB0A. 652*', 688
Darda KalesI, 652"-\ 688 Darda Palankasi, 652"-'
DARICA, 38, 200 DARICA kalesi, 38
dârüssaltanatülaliyye (istanbul),
421. Ayrìca bkz. İstanbul Dasam Dağ i, 95
Dasnik Emirze. Bkz- Emirze, Dasnik
Daşte kavmı, 235, 236
Davud Peygamber, 239, 342"', 705-J
davudi tekkesi, 92
Davut Tahin (dikicilerin piri), 409
DaVUTPAŞA*,578 davutpaşa* sarayı, 578
Debbagoglu, Uşkurta, 320-322 Vccaâ, 330*J
Dede Osman Paşa. Bkz. Osman Paşa, Dede
Dedeş Aga, Çolak, 549,559, 563-564 Defterdar Ahmet Paşa. Bhz. Ahmet Paşa, Defterdar
Defterdar Emir Paşa. Bkz. Emir Paşa, Defterdar
Defterdar İslam Aga. Bkz. İslam Aga, Defterdar
Defıerdaroglu/Defterdarzade Mehmet Pasa. Bkz. Mehmet Paşa, Defıerdaroglu/Defterdarzade
OeCİrmenderesİ, 39
DEĞİRMENLER DERESİ, 532
Değirmenlik, ö
DehdİvAn, 463, 522 DehdİvAn Daci, 47i Deli/Dell Birader Hüseyin Pasa. Bkz, Hüseyin Paşa, Deli/Deli Birader
Deli Dilaver Paşa. Bkz, Dıtaver Pasa. Deli Deli Ferhat Paşa (Erciş Beyi). Bkz. Ferhat Paşa, Deli
Deli Ferhat Paşa ogju Yahya. Bkz Yahya.
Deli Ferhat Paşa oğlu Deli Hüseyin Paşa. Bkz. Hüseyin Paşa.
Deli/Dell Birader Dell Kasım Aga, Sekbanbaşı. Bkz Kasım
Aga, Sekbanbaşı Deli DelIkkaya, 463
delikli kaya, Sil
Demirci Hasan, 85 demirci köy, 535
DeMİRKAPI, 274, 282, 351
DemİrkapI KALESİ, s
Demirkazık Halil Paşa. Bkz. Hani Paşa,
Demirkazık DemIroClu, 723 Denkler, 311,319
derbend, 185, 256, 258, 648 dercezin, 544, 5s0, 584

Derk-l esfel, 60,464, iur*
Derviş Mehmet Zilli. Bkz. Mehmet Zıttı,
Derviş (EÇ'nin babası) Deşt-İ Kipçak (Kipçak Çölü) , 48, sı Deveboynu, bkz. Kes'ikkaya
Deveboynu/Deveboynu Geç»o», 76,
225-227
Deve ki, so
devrekani, 234
Dev Süleyman Aga. Bkz. Süleyman Aga. Dev
Deylemi (tefsir yazan), 524 dicle/dicle irmağı, 9, 390, 398, 399. Ayrìca bkz. Şat/Şattülarap
Dilaşup Sultan (11. Süleyman'ın annesi),
282
Dilaver, Molla (Isfahanh kıssahan). 523,525.
785
527-529
Dtlaver Aga, 96, 215,217,221-262
DÎLAVER AĞA ÇİFTLİĞİ, 215, 221 Dİ LA VEREFEN Dİ, 319 Dilaver Pasa, Deli, 69.138.153 Di la ver Pasa.
Gürcü, 583 Dilber Süleyman Paşa. Bkz. Süleyman Pasa, Dilber
dil DERYASI (İZMİT KÖRFEZİ), 258
dil Hani, 185
Dilican Bok (cariye), 579
dil iskelesi*/dîl herseki/dil miberi
(dil geçidi), 38, 256, 258, 378, 383.
Ayrìca bkz. Hersek/Hersek
DIÜ/HeRSEK iskelesi/H ersek
Kasabasi/Hersek Köyü/Dil Hersek! dine kalesi, 623
direklibel, 66, 95 , 96 , 97 , 98, 106, 120,
141, 186, 217, 219 DİREKLİBEL BOĞAZI, 66
DiRİ Ten, 43
Dişlenk Mehmet Aga. Bkz. Mehmet Aga,
Dişlenk Divan (Molla Cami), 38 f Divanü Lugaü't-Türk (Kaşgarlı Mahmut), 345*'
DİVANYOLU, 335, 360 DİVRİĞİ, 145, 233, 587
Divriği Beyi Kara Sefer Bey/Pasa. Bkz. Sefer Bey/Paşa, Kara (Divriği Beyi)
DİYARIBEKI'r/DIYARBEKİR
(Di'yarbaki r)/Am İd/Kara Am id, 76, 92, 94, 101, 209, 215, 217, 221-222, 238, 242, 254-255, 269-270, 273, 362, 364-366, 368, 376-377, 387, 389, 390-391, 396, 398-399, 401, 455, 460, 462-463, 465, 478, 487, 495, 521-522, 525, 534-535, 544, 574, 579, 586, 598, 607. AYRICA BKZ. AMİD/KAra
Amİd
DnİESTR İRMAĞI. BKZ. TORLA
Nehri/Torla Suyu
seyahatname
786
dizin
parti Mustafa Aga. Bkz. Mustafa Aga, Dürzi
pORZ'STAN| 212« 2,6
nOŞKAYA menzili, 86
pûvardeh İmamlan (Oniki İmamlar). 78.
3+1
pjJZCE pazarı, 66 0va irmağı, 607
fabil (Ebabil Kuşu). 48", 412, 473. 523
rta Eyyubi Ensari (Eyüp Sultan), 168"',
Igl, 326, 328, 358, 505. 642, 644
ÇbaEyyubİ Ensari* CamU (Eyüp Sultan
camii), 168*', 566
gbıthe (Habeşistan Valisi), 48 *!, iti*1 ıjbru (oğlan, saray adamlanndan). 504 gju Ahmet Aga (4. Mehmet Giray'ın
adamlanndan). 557, 559 gbu Ali Sina (şişecilerin, şişe oyunculannm
piri). 409
gbu Bekir, Hz.. 342, 427

Ebu Cehl (Muhammet Peygamber'e karşı
çıkanlardan), 326 f-bu'd-Darda Âmir (sahabe), 409'" Ebu Habib Muhyiddin (kazancılann piri),
409
gbu Hanife (imamı Azam). Bkz. Numan
lbn Sabit (imamı Azam Ebu Hanife) gbu Kasım Hakem (baytarlann piri), 409 Önıl-Kasırn Abdül-Vahidi Neccar (marangozlann piri), 41 o Öaı'l-Kasım Ennûr (iğnecilerin piri), 409 Ebu Leheb (Muhammet Peygamber'e karşı çıkanlardan), 326 Ebu'n-Nasr Hatem Bağdadi (saraçların
piri), 410
Ebu Ömer Abdullah Vasıti (Bektaşi tacı ustası), 409
Ebu Sait Efendi. Bkz. Mehmet Efendi (Esat Efcndizade Ebu Sait Mehmet Efendi)
Ebu Sait Kari (keçe seccade ustası), 409
Ebu Sait Mehmet Efendi, Esat Efcndizade.
Bkz. Mehmet Etendi (Esat Efcndizade
Ebu Sait Mehmet Efendi) Ebu Ubeyd Kassab (cerrahların piri). 410 Ebu Zeyd Hindi Baba Reıen (bahçıvanların piri), 411 Ebu Zeyd Müslim Haddad (demircilerin
piri). 409
edirne. 18-19, 180, 237, 291, 324-326, s44-545, 575, 576, 600-601, 615, 646, 677
eoirnekapı, 173, 208, 279, 351,)58, 361, 544, 570
Efendilioglu, (Karahaydaroglu'nun çetesinden) 118
eflak*, 19, 315, 551, 555, 558, 601, 678, 681
Efrasiyab (Turan'ın söylene esel
hükümdan), 345"-'. 368. 580 Efrasiyaboglu Hüseyin Paşa. Bkz. Hüseyin
Pasa, Efrasiyaboglu
EĞİN, 233
EĞİRVAR KALESİ, 638 EĞRİ*/EĞRE, 702, 705 EĞRİ KALESİ. 70s
Egrikapıh Oruç Çavuş. Bkz. Oruç Çavuş.
Egrikapıh EĞRİ Kenti, 702
EĞRİKÖPRÜ/ZaCZAGİ KÖPRÜSÜ. 233, 336
Ehremen (Zerdüştlukte Kötülük ve
Karanlık Tanrısı), 426"j Ekber Yemeni (başmak ustası), 410 Ekmekçizade Ahmet Paşa. Bkz, Ahmet Paşa, Ekmekçizade Ekrad. Bkz. Kürt/Kürtler Ekrem, Recaizade Mahmut, 26 Elbasan Beyi, 671
ELBÜRZ DaĞI/DaĞLARI, 85, 235, 236",
474"' Elçi* Hani, 176 ELİKİ.252
Ellez Pasa, (Kel Uyas Paşa; EÇ'nin ablası
İnal Hanım'ı kaçıran pasa), 16-17 Elvan Çelebi, 234
787
Dobral, 319
Dobruca, 319
doduşka vilayeti, 616, 665
Doganabası Aga (çıkmabası. Silislre
beylerbeyi), 177 Doganlı Mehmet Aga (Sofya'da), bj^
Mehmet Aga, Doganlı domaliç (do man iç) beli, 18« Don IrmaĞi, 43, 45 Donkar Kız Kral, 705, 707 dorenyak, 252 doroşka vilayeti, 252 Doy İli', 42 Doylu Beyi, 562
doyran, 6S
Döleşçe Köyü. 163
DöRTDİVAN, 234
DÖŞÜ KABA KENTİ MENZİLİ, 77
DÖVENCİLER, 319
DRAVA İRMAĞI, 612"-', 689°, 704'°
DuBRA VENEDİK*, 619, 625, 685, 692-696
DUCEYBAH, 244
DUHAN KARIŞTIRAN, 312
DUHUK, 495
Dukagin Beyi. 641
DUKACİN*, 641
Dumas, Alexandre (pere). 14
DüMDUMİ KALESİ, 368
Duna Kazasi, 546

Durak Efendi (Defterdarzade'nin
kâtiplerinden), 134 Durduk Köyü, 143 durhancı, 312 Dutluca, 233
DüZAK, 495
Dük Montekukule (Montecucculi). Bkz, Montecucculi, Dük
doka, 250-251
Düldül (Hz Ali'nin katın), 408MJ
DüMBOLİ KALESİ, 368, 495 Dürzi, 217, 338, 395
I molla, ipi*'. «im-, w1. v.v ^ İMİNÖNO, IS İMİNfASA Nah «ili. tı;
ikil* IoharI Camii, im
l ıiıii.ıhıII Ytl.Mll \ı\l V\uuf V.'.v.
Hmmhıiv
i tut! Buhftvl Şayni, ti I um Çelebi. tftMah&n (KaradanitYleRİ
denir k.ır.iMiulü ölen), II (mu l\\k\ ltft
6m« Puşt, ıviıaii.ıı, mc, m\ ın Emin», ıiiMiık. ms-isi. mi*im, m*, m,
/a?-2Nl 2/1. 273
I ıiiii.v r.«s>. Cin v .m Mtm Pas* (iptir
ftpVte V Vl.lll Oİ;inl:U\l;Ul\ III, MI Itlt 3>9. 5w, W. 59?
cncüku (Ankara), ıo«, ir, UlOM» İM ı.". ı;o. m;, us-no. no. im\ |f> Mt\ ın, w» Ht\ AvtfCA »Ki Ankara
EngORO Kah si (ANKARA KAttlI). lt>
tu» Ni
E No i) KÜS*. İK/. MACARİSTAN
ErcIş. 471, İM
Errts ivvı Mt i'nhaı Dell (Erdi BtyO
I kus Kai i sl, niVî soy, |l$ Erçubuk, II EromIi, 11, 239, S4«, 550 Eıtfebiliztde (vait), İM 1 ! Dede Sulun. U4S
w ERoei*/ERDll/ERDELİSTAN, II, Mİ. Sil» «00» cm» HMM, «s, CM, CM, <*U. 63.1-635. CM» Mì -Ctl. '1J
Erde! Kralı Bfcç Raköçi Rakofei 1.
K.ık<v> KakoiVi U ERDtS Oh ari. 111
Ereak/Ertçik Beyi (Kürt beyi)» 411, <C? EreğlI (Karadeniz Ereğüsİ), ». MC 1SM»
Eftrtü (Konya Ereği isi), m Ergani. 390, 455
Sl'YAl ıAı namı
İM ERİVAN. tKİ. RlVAN
EtKtfttU» İİfı II» I ıı m in (İRMINİ OtKlll). 411 ı .m. ..i O rimetti Vi tmrııllrr, |9t» m,
4M» an m
GrmenI, M
İRMfTAN DAZIARI, fil Prtr-f fTrkcııvv»!. M*' ERKİNİ!, «t
ERZİNCAN, Fİ . W-W. 4*4. 4«*. 301. \p.j
Erzincan KalesI, O
EfttlNCAN KAPISI, 140
Imiìium,it, ıı.ıt.ta. n, ¦» v
İM, III, II), iv m, t II, 140» 110,110, 114,190» MI, MI, İM* III» İM» III, n;. İM» MI» İM» MI» 411» 4İI»
«W 4m. «w 411, 4M» MI, 104, MÖ» III, SU, IIM4I, İM, İM, Ili, 514, İM» MI, İM, IM, MI, İMİM
ERZURUM KaHİİ, M,H. 49, III. MCttt, MI
Esat I (endlzade Bat Mehmet Efendi,
Emi Efenditide EsbsAivar Beyi (Kurt btyO, CH Eski Murat Pasa, mo
ESKİ PoiOt Kai i si. SU
I ski Saraya/SarayıATİK, »m. mo-mi» mi»
•Il A TINCA OKI. YlNİ SARAT I.SKİsiMiK. ».". İM, ics, İM, 111, im. MS. im» 141,141» 14?« Mt
EskIZaÖra, m
Esmahan Kaya Sulun Bkz Kaya Sultan,
Esmahan Esumi Juıvt»tV>r»uıi4İhu\MU (Tmnnm
ıh/hırı)» Mtf '. MT\ Mİ**, İAT1. TIS*1 ESPERİM, cm
Esperim Kaptanı, cm
esterabat, 319
estergon*/ ESTERGON «alisi*, 151-csa, 656-662, c64, cc1, Ol, 675-676. 682,705
Estergon Dizdarı. cs9 Eşek Deresİ, s i o, sil
788
&j4AMwae*).eM
pjAMMmtt" IVwUanO. at», 4li,

kkırftaam vb 4»H «v^ktrtİtf)
,....,.>.!ıiuıAhmet At Ahtmt.
Jr. \ \\.\ ı „-l!jl. (>4om H.ı.ı.l.-ıı r^iYilnMhtitM.0
F^t». ita» ın, 4M« 4M. *m
• ,,,ıi'" l'Ori kOylO i"l .imini
. ||,si,. \ m. io?. 14«, mu.m» ^^rtttMr rork/Torklct »tattı (Abdal Han'ın |^ınAlM«Mi
4tl
'^(KMMMblM^ytnM
lıKlMitMtl bMnttoMbd
^RfRMM Vjmıl lUrtMil). M
... İM» İM- s«ı
¦Men M« rmıH N>H (lytj
jJmja Üst ÖÖİ I^TMbt CfMMfl ,y.Cam îi • lia,(ttOtl
5»
*>•
pJKlM, 1
, jJk MlW àtfRn4*^aMl). İM
MVlKOvO, ili US
fjİL&B Nr» bm Muhamuıcı. uor'
tfttai WKmrt Bkz Nkhrnet U. MS*»
MSaun(L Ahmet'in kırı. ıv. f^MtıiA haUsı.MArıiuı sonraki esi).
PâtTtA, tf
(¦tul Ahmtt Pa$a (Koproh) Mehmet l';i$sı"nın oijha, sadmem), tt -Tt. 412. 440**, om, M1. an. ir». «m
FtUkKtTOCU, >ao Fener. İM, MI, SM $INIRtAMCtlI Burnu, a Fener Kavisi, M> FenlI PRfVOll. 14 ' fiRICİK
Kasabasi, JOV" Vtı hai (Pethta 1le >irtn OykteOnOn kühmmanı), M. 41, ©•*. TM, 229. M4. MI. 4M
Ferhat Bey, Kudut (Şehzade BayezidMn
AdamUnndan), Mİ PetTMl ?M0. Mİ. MC. 592. 619 NftMi Pata. DeH (Erciş Beyi). 411.417,412-
*M, M7 riNDIKL», ». »6-217, m
i ın.dtUUU Sitahur Mehmet Aga. Bat Mehmet Afp. Sdahtar FımUkUU. 9,13
Fìrat. Mi, M** MT*. AYRICA 8kz.
ŞaT/ŞaTTO VAKAR fkltl. Uf. 61S
Fthhelt Mustata Pasa Bat. Muştala Paşa,
FtUp Bltt Fâyakus (Fihp) PlH^ıtnliyPU&stİnlUer, ur*
PUyakus (Makedonya krah 1 rılip), 404-' FlıYoRufu (İstanbuCda), 170
FİLYOS. 39
Firakı Etendi (suHanûşşuara), 16 Firari Mustafa Paşa Bkz. Mustafa Paşa,
Hıhcızade damadı Firari (Şatır, Kara) Ftaavun. im. ur', 300, sır'
rdevsı (İranlı ünlü ozan), us-', su*1 Rruz (Tebriz Hanı'nın köklerinden), 78 Fisagur/Fisaguras (Pythagoras,
Yunan filozof, bilgin, matematikçisi), 407*1 Foça (Saruhan/Manîsa'da), 252 fogaraş kalesi,
789
(Erdel/Transílvanya'da Foca ras/Faca ras Kalesi), 640"' Fok Kalesí, 6ís
Forgaç Kral (Kont Forgacs), 659"', 666, ı 677, 672
Fransa, 704. 707
Frengistan (genellikle bati, hıristiyan ülkeleri), 123, 692. Ayrìca bkz. Frenk/Frenkler Frenfe/Frenkier (genelde
batılılar, Frengistan halkları), 123, 128, 305, 324,
520, 600, 612, 667-666, 692, 694. AyrWU bkz. Frengistan Frenk Beyzade (Haseki Mehmet Pasa'nm
Oğulluğu), 667
Caçka Sahrasi, 625
Gafuri Efendi. Bkz. Abdûigafur
Çelebi/Gafuri Efendi (vaiz) Galata, 249, sos, S06 Galata Köyü (Varna yakini), 547
CaLATASARAYI, 774-775"', 176, 644"'
Ganizade Ali Elendi. Bkz. Ali Efendi,
Ganizade Garibani Kolu (gösteri topluluğu), 330 Gavri/Guri, Sultan. 5fcz. Kansu Guri/Gavri, Sultan (Mısır ve
Suriye Kölemenlerinin Sultanı)
Gayya/Gayya Gayya Deresi/Gayya Kuyusu,
60, 137, 464. 554"'
Gazali, İmam Mehmet (Ipekplerin piri), 470
Gazanfer Ağa, Hadım (kiJerribası, EÇ'nin lalası), 238

Gazi Hudâvendigâr. Bkz. Murat Í (Gazi
Hudâvendigâr) Gazihran Beyi, 46), 483 Gaz i kıran, 491 GAZZE, 132, 136
GEBZE, 66, 136, 167, 185, 196, 206, 272, 234, 256, 258, 266, 344, 347, 494, 497, 508.
Ayrìca bkz. Gegbuze
790
seyahatname
Geçkovan, 96
Gedizli Mehmet Efendi (başhalife), bu Mehmet Efendi. Gedizli (başhalff,.)
B, GedÜZ/GeDÎZ kalesi, 128
Cecbuze (Gebze). 54, 497, 508. AY#/C.
bkz. Gebze gelibolu, 65 , 309"' Gel/ncîklİ Köyü, 555
gence, 85 , 351, 378, 584, 653
Genceli Nizami. Bkz. Nizami (Gencelj) Gencine-i Roz (Taşhcah Yahya), 38
Genç Ali Han (Rumiye Ham). Bkz. Ali [-jat) Genç (Rumiye Hanı)
Genç, 233
Genç Mehmet Ağa Menzili', 6s Gerede, 66,234 g erg es kasabası, 508-509 Geyve, 167, 234
Gınai Efendi (MAP'nın büyük tezkerecisi)
240, 254, 277, 313, 323-324, 390
Gına'ızade Ali Efendi (MAP'nın divan efendisi). Bkz. Ali Efendi, Gınaizade (MAP'nın divan efendisi)
GİRESUN, 39
Giridi Ali Aga, Kapıcıbası. Bkz. Ali Aga, Kapıcıbaşı Giridi
GİRİT, 19-20, 65, 166, 169, 172, 174, 176-177, 190-192, 222, 242, 245, 247-249, 252-253, 308, 3 34, 3 36,
34 7, 350, 35 7, 368, 424, 431, 497-500, 502, 507, 541
Gizerii Bölükbaşı, 103
GöKCEDİK, 185 GÖKSU, 85, 332
Göksün Yaylasi, 582 Gökyay, Orhan Şaik, 28 Göle, 576"' Gönye, 277, 639
Gönye Ağası Zizekçibaşı. Bltz. Zizekçibaşı,
Gönye Ağası Gönye Kalesi, 39, 86 Gördüklerim (Evliya Çelebi, Seyahatname), 9, v, 13
dizin
at**"
kok, 497) kulesi. 43
01*1 C)|Aal5KA.614-,617
û(u»dIŞKa Kal es i, 614
c„avçe KENTİ, 704
^uja!ni Elendi (nakibüleşraf), 314
öylam Sadi (şarkıcı), 407
^ri/Gavri, Sulum. Bkz. Kansu Guri/Gavri,
Sultan (Mısır ve Suriye Kölemenlerinin
Sultanı)
£qcerat eyaleti, 489, 561"' C0ME«in, 77 (;0lA8 nehri, 620
Q0$tan (Şeyh Sadi), 513"*, 653"1
göller vadisi, 646
(jûlicni larikalı, 240"J
Gümrük Emini Hasan Aga/Çelebi. Bkz, Hasan Aga/Çelebi, Gümrük Emini
Gümrük Emini Mahmut Aga. Bkz. Mahmut Aga, Gümrük Emini
gûmölcüne, 311
Gümüşhane, 86
Gümüş Kalesi, ıo6
gömüş kasabası, 234, 508, 509
gümüş kazası, 99
Gümüş Suyu (Kirim'da), 658
gömüş şehri/kenti, 95,98,99
gürcistan, 39 , 68 , 85 - 86 , 91, 133, 236, 463,
579
Gürcü/Gürcüler, 63, 68 , 79, 149, 153, 198, 201, 206, 258, 273, 274 , 318, 386, 392, 402-403, 417, 491,
494, 510-511, 538, 540, 563, 619, 631, 639
Gürcü Mehmet Paşa. Bkz, Mehmet Paşa, Gürcü
Gürcü Mustafa (EÇ'nin adamlarında).

Bkz. Mustafa, Gürcü (EÇ'nin
adamlarında) Gürcü Mustafa Aga (yeniçeri ağası). Bkz,
Mustafa Aga, Gürcü (yeniçeri ağası) Gürcü Mustafa Paşa. Bkz. Mustafa Paşa,
Gürcü
Gürcü Nebi. Bkz. Nebi, Gürcü Güreşçiler TekkesI, 124,324,325 Güzelce Han. Bkz. Ali Han, Kclp, Güzelce Han (Tebriz Hanı) Güzelce Şah (Iran Şahı 2. Abbas'ın sahlanndan). Bkz. Abbas U Oran, Turan Şahı, Güzelce Şah)
GöZELDERE, 474,517
Gûzeldereli Musli Ag?. Bkz. Musli Aga,
Güzeldereli
Habeş/Habeşler, 21,236 HABEŞİSTAN, 236
Habip (Çomar Bölükbaşı çetesinden), 216.
218
Habip Bölükbaşı. 103
Habs'i, 66
Hâccâc bin Yûsuf/tiaccacı Zalim Yusuf, 103", 137,270, 378
Hacı Abdürrahim Efendi, Adanalı
(şeyhülislam). Bkz. Abdürrahim Elendi. Adanalı (şeyhülislam) Hacı Ahmet, Bosnavi. Bkz. Ahmet, Bosnavi Hacı "Eşeklik" (Hoca Biraderi Mı Efendi'nin kethüdası) Hacı Bayram Veli, 107,122-123,126 Hacı Bektaş Veli, 136-137,142,205,436,722 Hacıefendioglu/Hacıefendizade, Amasyalı,
146,154,158,160 Hacì Hamza, 66 Hacì Harami Menzili, s Hacì İs hak, 626 Hacì Köy, 66,96 Hacı Mehmet Esat Efendi, Hoca Sadettinzade. Bkz. Mehmet Esai Efendi, Hoca Sadeuinzade Hacı (şeyhülislam) Hacì Murat Kalesİ, a Hacı Musa Aga (Kudde Kethûda'nın kardeşi). Bkz, Musa Aga, Hacı (Kudde Kethüdanın kardeşi)
791
SEYAHATNAME
HACIOĞLU PAZARI, 378, 379
Hacı Plrüioglu Pehlivan Ali. Bkz Ali, Hacı
Pirilioglu Pehlivan Hacı Yusuf Aga. Bkz. Yusuf Ağa, Hacı Hacızade Efendi/Celebi, 67i, 701-703, 708-709, 714, 724
Haçilyanoglu, Cerrah 556 Hafız Ahmet Pasa, MOezzinzade Hafız.
Bkz. Ahmet Paşa, Müezzinzade Hafız Hafız Şirazi (ünlü İran ozanı), 406°, 653" Hakkâri Hakimi, 462, 483
Hakkari Ham, 221-222, 224, 369, 418, 467, 473
HakkârI, 222-223,467,473-474,495-495
halep, 23, 76, 120, 133, 22I, 224-225, 227-228, 242, 256, 258, 273, 331, 337-339, 344, 351, 354, 356, 362-363, 365-366, 368, 418, 424, 426-427, 452, 477, 485, 541-542, 574-575, 583-586, 588-589, 591-598, 624-625, 659, 678, 706
Halep Kalesi",'580, 585, 589, 591, 594-595,
624
Halepli Kadifeci Haydar Efendi Bkz
Haydar Efendi, Halepli Kadifeci Halep Sarayi, 585, 592 Halep Saray Meydan i, 598 Haleti, Azmizade (divan ozanı), 406"' Halhali Haydar Aga. Bkz. Haydar
Aga/Kethüda, Halhali Hâl Han (Tebriz Hanının kölelerinden), 78 Hahcızade/Halıcıoglu (Mehmet Paşa) (başdefterdar). Bkz. Mehmet Pasa, Hahcızade/Halıcıoglu, (başdefterdar) Halıcızade damadı. Bkz. Mustafa Paşa,
Halıcızade damadı Firari (Şatır, Kara) Halidi Kürtleri, 470,474 Halil Bkz. ibrahim Peygamber Halil Ağa, Arap 403, 471 Halil Aga, Helone Yeniçeri Ağası, 601 Halil Efendi, Çelebi (Kasımpaşa Mevlevihanesi şeyhi), 194,196 Hai'l Efendi, Niksarh (Varvar Ali Paşa Yun yazıcıbaşısı), 135,152,164
792
Halil Paşa, Demirkazık, 422
HAMA, 185, 195, 197
Hamalı Arnavut Mehmet Paşa (Sivas valisi) Bkz. Mehmet Paşa (Sivas valisi), Hamalı Arnavut
Haman (Musa Peygamber zamanında
Firavun'un veziri), 522 Hamit Efendi (ermiş), 124 Hamİt Efendi Medresesİ, 170-171 Haraza, Hz. (Hz. Muhammet'in amcası),
629*'
Hamza Çavuş, 304
Hamzancıme (kahramanlık destanı), 26, 629*'
Hamza Paşa (Nograd kalesi muhafızı), 69o Hamzaviyye, 303*'

HAN BaĞI, 476, 511, 514, 518, 531-532 HANDIRA İSKELESİ, 39
Hanefi Efendi (Rumeli kazaskeri), 290-291,
294, 295
Hanefi Halife (Celali), 256-258,261, 262,264,
266-268, 271, 273
Hanefi mezhebi, 78 0
Hanım Sultan (Zal Paşa Kızı, Bitlis Hanı
Abdal Han'ın eşi), 403, 518-519 Han Kişlasi, 557 Hanli Dağlar, 5)8 Hansa, 494
Hanya, 66, 173, 252, 265
Hanya Kalesî, 65,249
Hanzade Ahmet Giray. Bkz. Ahmet Giray,
Hanzade Hapsi kabilesi, 163 Hare Kentî, 85 Harezrnsah, 332,512 Harman Kalesî (Cermen), 324 harmanlı,
324 harput, 130, 233
Harunürreşit (Abbasi halifesi?, 409"j Hasan, Hz., 210,360
Hasan, Sultan Uzun (Azerbaycan Şahı),
386
t>Y?JN
jittts Ham Abdal Han'ın oğlu), 411
H ADASI, 636
^, Aiacaaıu, 9i , 1&4 V . w Ajnca, 656
* ,1 Ag3' M00' 3°3-304, 307
11 fl Ma. Has odabaşı, 244, 278,337,501,
503
0
lWAga, Kilerci, 204
Aga, Mütevelli, 164,165
Aga, Rum (has odabaşı), 335,500 üasan Aga/Çelebi, Gümrük Emini, 248,269,
jtf, 373,376-378, 435, 501, 504-506
H»$an Aga/Paşa (Abaza, Kara, Türkmen Ağısı, Celali), 95,186,188,190,253-254,
256»', 271,335,338, 345, 347, 353-354, 359, jÖ, 366,373,385, 434, 574, 576- 586, 588- 593, 59s, 597
Ll^san BaDRİK, 387
Hasan Basri (vaiz), 408"' Hasan bat, 76. Ayrìca bkz.
Hasan kalesi Hasanbey camisi menzili, 66 Hasan bin Nasr (tartıcıların piri), 410 Hasan Can (Hoca Sadettiriin
babası, 1.
Selim'inbaş nedimi), 444" * Hasan Çelebi, Karahisari (hattat), 313 Hasan Çelebi Köyü, 386 Hasan Elendi,
Beyazı (ulemadan), 295 Hasan Halife (4. Murat'ın musahibi), 67 Hasan Halîfe, 67 Hasankale. bkz.
Hasankalesi hasankalesi, 76, 86, 226, 494, 4%, 535.
Ayrìca bkz. Hasanbat Hasankef. bkz. Hisnkeyf, 495 Hasankeyf Kalesi, bkz. Hisnkeyfa Kalesi
Hasankeyf. bkz. Hisnkeyf Hasan Kattal Gazi (kalkan ustası), 410 Hasan Paşa, Çetrefiloglu, 595 Hasan Paşa,
Kör (sadaret kaymakamı),
426, 575
Hasan Paşa, Kör, Yörük, 503-504
Hasan Paşa, Yenim (Kanişe valisi), «u. U6.
689-690
Hasan Paşa Boğazi, S8S Hasan Şah Yaylasi, 386
Hasan 7-aril (Tokatlı pehlivan), 130 Haseki Mehmet Paşa. Bkz, Mehmet Paşa.
Haseki HasIk, 75
Hasucakli Köyü, sss Has odabaşı Hasan Agjı. Bkz, Hasan, Has odabaşı
Hassan Sabit (Hassan bin Said, ünlü Arap
ozanı), 409"•* Haıemi Tai (Halem Tay, Arap ozanı,
cömertlik simgesi), 3SV-1,409 Hatukay (Çerkezisıan kavmi), 42 Havemah/Kosn Haverndh (Havemah
Köşkü), 243" haveyz, 495
Havruzcu Çavuş (ulak), 92"* ,9J ,9*"* Havza, 324
Haydar, Kün (MAPli), 261,546 Haydar Aga/KetVıüda, Halhali (Abua! Han'm kethüdası), 403,510,516,518,sı\-
522
Raydaragazade Mehmet Paşa. Bkz. Mehmet Paşa, Raydatagazadc (kaptamderya, Diyarbakır valisi) Haydar
Efendi, Halepli Kadifeci, \xi Raydar-i Kerrat (Hz. Ali'nin sanlarından, "Döne döne saldıran aslan*

anlamıdarur), 517" RaydarofcluAiaydauade. Bkz. Karahaydarogju, RaydarogluMaydarzauv* Haydarpaşa
Bahçesi, uı,2t»,2U Hayli Çelebi/Elendi, 700 Hayyam (Ömer Havyam, İranlı ünlü ozan,
matematikçi), 6Sî^ hazaraga, Î19
Hazar OenIzi, ıs, 474
Hazinedar Ahmet Aga. Bkz. Ahmet Aga,
793
seyahatname
Hazinedar Hazinedar Ali Aga. Bkz- Ali Aga. Hazinedar Hazinedar Cafer Aga. Bkz, Cafer Aga, Hazinedar
1 Hazinedar İbrahim Pasa. Bkz. ibrahim
^ Paşa, Kör Hazinedar
Hazinedar Mehmet Aga. Bkz. Mehmet Aga.
Hazinedar Hazinedar Yusuf Paşa. Bkz. Yusuf Paşa,
Hazinedar Hazine Katibi Mehmet Çelebi. Bkz. Mehmet Çelebi, Hazine Kâtibi
HAZO/kozluk, 399-400
Hazo Beyi Muıtaza Bey. Bkz. Murtaza Bey,
Hazo Beyi Hazo Kalesi, 401
HeKİMHAN/HEKİMHANI, 387
Helone, 600*'
Helone kalesi, 600*'
Helone Sahrasi, 60i-603, 618
Helone Yeniçeri Ağası Halil Aga. Bltz. Halil
Aga, Helone Yeniçeri Ağası Helvacıbası Üveys Aga, Bkz Üveys Aga, Helvacıbaşı
hemedan, 81, 544, 550, 584
Hendek, 508 Hendek Pazari, 66
hereke, 66, 167, 200, 252
Hersek Beyi (Zerinoglu). Bkz. Zerinoglu
(Hersek Beyi) Hersek/Hersek Dİlİ/Hersek
iskelesf/hersek kasabası/hersek
KöYÜ/dil hersek'i, 185, ,196, 347,
378,383. Ayrìca bkz. Dil
İSKELESİ*/DİL HeRSEKİ/DİL MİBERİ
(dil geçidi) Hersek*/Hersek İlî/Hersek Sancağı,
67, 201, 252, 400, 625, 685, 691"J-694
Hersek Manastiri, 696
HESDEK, 633 HeYBELİADA, 35, 38
Heyhat Sahrasi, 42,47,52,230
HEZARCRAD, 312, 314
Hezarpare/Semiz Ahmet p,
Bkz. Ahmet Faşa. i-u, (sadrn>, (sadrazam)
Hınıs Beyi. 460. 46i. 467, 483
Hinis Kalesi, a96> s3$
Hıristiyan/Hıristiyanlar, 8o*<
601. 605-606, 607—, .• <U. ^
bkz. Mes/hıyye, Nasara ' *>ftca
Hırvat/Hırvatlar, 608. 65i rc,
u ı , 663. 665
hırvatistan, 609, 612, 617 68s
Hırvatistan Beyi/Kralı Zerinoglu r^' ^ Bliz. Zerinoglu, Hırvatistan nj nyi)-Zerinoglu (Zrinyi) eyi/Krah
Hısım Mehmet Paşa. Bkz. H,sım v. Paşa Mehmet
H.snkeyf/H.snkeyfa/Hasankei:.
hasankeyf, 401-, 478, 495
Hisnkeyfa Kalesi (Hasankeyf
KALESİ), 40T"
Hızır, Hz., 475.Aynca bkz Hızrilyas Hızır Bey (ahır halifesi), 307 Hızrilyas (Hızır ve Uyas/Hıdır-
llyas/Hıdrellez), 714. Aynca bfc>. Hl2 Hz. '
Hızr Mahmut Püryar Veli (güreşçilerin
piri), 325, 517 hicaz, 20
Hıdaye (Muhammet bin Abdülkadir) 38"

Himmet Aga, Konakçı, 544 Hindeli'nden İstanbul'a
(Mir'atülmemalik/Ülkelerin Aynası) (Şeydi Ali Reis), 9-*, 13
Hindi Seyyaf. Bkz. Seyyaf, Hindi
HİNDİSTAN, 9, 130, 405, 412, 561
HİNT, 134, 208, 232, 590
Hiron Beyi, 418,462,467
HİSAR, 332 HİZAN, 48T0
Hizan Beyi, 418, 481
HOBAN, 39
794
«t Esat Efendi,
l<«M**' ^İm^' ®
¦sil
Hudave^'^
husuev v aşa c^arş,\s\, »1 Husrevpaşa Hani, 3 as, 347 hosrevpaş.a kv1v.es\, 455 Huşeng, (Eski iran'ın l. YuvVunulan), aov* Hünkar BahçesI, 225,546 Rüsam Aga, Kayıkçı (zorbaYaxdan), 500 Hûsambm AbduUah ûasri (koku üreticilerinin piri), 410 Hüsamoghı Ak Pasa, kodosiu. Derya Manisi (kapvaruderyaY Bkz, An Pasa, Rodosiu, Derya Martısı (kapıanı&erya) Hüsamzade Abdurrahman Heudi (.şeynüAıslam). Buz. Abdurrahman Elendi, Hüsamzade (seykülisiaıri)
Hüseyin, HZ.,210,342,^,39^,413
Hüseyin (Abdai Harfin oşki), am Hüseyin, UmnÜİ Cehud (ÇvhO, 302 Hüseyin Açа (Asammusa$ıT), 7»
hüseyin At a, İM
Hüseyin A^,Vzmk\i, 537-540
Hüseyin A|a,
Karatoanzade/Xaranasano^
Cyeniçeıioca^nmeskuerinden).^,
436
436
Hüseyin A^,Ue\ank(Varvann
kapacıbaşuanndan),^
Hüseyin Aga, Sekbanbaşı, 302
• lL TekekUusiaiaPaşa Hüseyin Afca, uv»»w
Ketnüdası,eoı HüseyinBaykara(Heram
A95",329,^690
Hüseyin Gazı w *
. „\ ili
babasO,^7
• ^a7İ KÖYÜ, w,ı^
795
SEYAHATNAME
İLCİN KAS A BASI, 185, 196, 345, 347, 574, 579, 583, 589
Ilibat Suyu, 229
İLICA, 66 , 90 , 537, 540, 542
Intimate Life of an Ottoman Statesman, Melek Ahmet Pasha 0588-1662): As Portrayed in Evliya Celebi's Book of Travels (Seyâhat-Name) [Bir Osmanlı Devlet Adamının özel Yaşamı 0 588-1562). Evliya Çelebi'nin Seyahatname'sinde Resmedildiği Üzere] (Robert Dankoff, translator), 23S*'
İRAK (DÎYAR-Î İRAK), 244, 495
Irbath (Tatar boyu), 42
İRVA, 39
İSFAHAN, 81 , 366, 409-410, 492-493
Islana Köprüsü, 685, 692 islana kulesi, 692
İSPARTA, 129, 187
istanoz deresi, 128
Istanoz Kalesi', 140
İSTANOZ KÖYÜ, 121, 128, 131-132, 165
İSTAVROZ BAHÇESİ, 16
İŞIKLI KASABASI, 186
^nHacip(Ara

Şirin (Ebubett^^-' ,
vpaaışah, «rv,,,, "'«*l), w
367 «5. 567, S«;^'^
İbrahim. ÇUo (m 7
;^himAga.BoŞnak^667 İbrahim Ags, Gaco. 5oı
İbrahim Aga.Kethüd kethüdası), 277
a(honkatka,
İbrahim Aga, Kethüda (Saf1 Köprülü Pa2tlAhm^
acılat
«56, 677
Hin
kethüdası), 64», 655-
İbrahim Aga, Koca (çavuşbaşı), ı$A 675-676
ibrahim Aga, Konakçı, 570 ibrahim Aga, Lala (Turhan Valide takımından), 283
ibrahim Aga, Raço (saray agalannd ibrahim Aga, Vekilharç, 469,572
72a
Hsoı
İbrahim Bey (Mahmudi Beyi), 4ı
483,487 ,4W«*T,,
İbrahim Bey, Kethüdazade, 377 ibrahim Çelebi, Altıparmak, B6
(müderris), 303,305 İbrahim Efendi, Ruznameci/K ıznamçeci
67,384
İbrahim Gûlşeni, (Gülşeni tarikatının
kurucusu, ozan), 240Ml İbrahim Kethüda. Bkz. ibrahim Aga,
kethüda (Sadrazam Köprülü Fazıl
Ahmet Paşa'nm kethüdası) ibrahim Paşa, Damat (2. Süleyman'ın
damadı), 644° ibrahim Paşa, Kadızade (Reisûlkûttap
Şamizade Mehmet Efendinin damadı),
19 -21 ,66,93, 650-651, 654, 657- 659,661,
670-671, 674-677 İbrahim Paşa, Kör Hazinedar, 136
İBRAHİM PAŞA SARAYI, 174, 175*», 644-
796
Ç t SOYU İSKELESİ, 1%5
C..YU
<3-
IclQ
\C^e g^yo MENZİLİ. » ^t/voa Bosıancıbaşı, sas
i Kahveci (DehcTdarzad, ^%a O*90*1 ÛtdÛ haUa°' A0«
* AB* (OctıerdaTıadt^.
. u (imamı Azam Tibu Hatvii^ |MA .,„Y,mei Gazali. Bkz. r«.n .
Hi
İN.
1 Uehmet \\,
rtatıim (Evhya Cclebi'ninahl^ .
1 «eC*19 , 39
mm*
|n zar'-233 lN6PAiMusiafe)Paşa.18^^^.
lp5lT V M ,54-164, 221, 242,253, 256]4>r Jufl 343-369, 371- 372,37
- 52ı 154-10„~.,~,. 1 335-340, 343-369, 371-3Î\85 419,423,425.431, 382, ^448-451,464,574,! "
.«.«.83.412-413
131-133,
372, 374-377,3^
433-436,442-443,
, 587
. 492,
„.8D,m.<«-««.«"-«s,w, «5 AV"'" bkz. AcEM/dWmH ^^mÜ",,S,*'<*U1
iranlı,
UranUlar. 239-,345-,406«, ^ 4 Aynca bkz. Acem/Acemler,

îeuVdiy^iAcem'tran
u BRZ AbbasllCıran,TuranŞam,
lrC" ,j su 633, 659, 694-6%, 714,
, S (İsveç). 655
¦V-
\scw& t^ce^'^aV-ffía.^ W,V;-..
y&.YSv.Taov»
^^•«ZS^ ,«û*û W, VOW.
vjft,wt,Tft-Y4y,Ta-m.T<v
797
HüseyIn Gazî Tekkesi, 119 Hüseyin Paşa. Abaza (Budin Veziri, Siyavuş
Paşanın kardeşi), 673, 689-690 Hüseyin Paşa. Amasyalı Kör (Mehmet) Hüseyin Paşa (Amasya Paşası).
141,144-146, 153, 160-164, 587 Hüseyin Paşa. Canbulatzade, 20-21 Hüseyin Paşa, Çetrefîloglu/Çetrefilzade
584, 588
Hüseyin Paşa, Deli/Deli Birader, 39. 43,50,
52, 169, 190-191, 242, 248-249, 252, 350, 498, 499, 502, 507, 541 "J Hüseyin Paşa, Nasuh Paşazade, 136,
344, 392-393
Hüseyin Pasa, San, 623 Hüseyin Paşa, Şatır, 245, 583, 586, 631
seyahatname
İSPANYA, 343
'sp'Ut Kalesi (Hersek Sancac,
SINIR|NOAı SPLİT),232.602.616
Ispüit Kaptanı. 61 s
İSPİR, 47i
Ispird Beyi, 41«, 462,467,4si
İSTANBUL, 9-11 , 75-25,22 , 29 , 31,35 , 38, 40, 51-52, S8, 65-66, 75, 86-87, 89-93, 101-103, 107, 109,
131-132, 134, 136, 138, 141, 144, 149-753, 15«, 161, 163, 166-167, 16**-', 169-170, 172-174, 175"-', 176-
177, 181-182, 184, 186, 190, 194-195, 198-199, 202, 208, 214, 216, 221, 133-135, 237, 242-243, 246-249,
253, 257-258, 265-268, 271-272, 280, 287, 291, 293, 295-296, 307, 308, 209, 311-312, 315, 317, 324,
326-327, 330-331, 334, 338-339, 343-345, 347-353, 356, 358, 360, 362-363, 370, 372-374, 377, 379-380,
382, 384-385, 387, 414, 419, 421, 424-427, 431, 437, 440, 442, 480, 496-499, 502, 505-506, 508-509, 513,
537-538, 540, 542-544, 546, 548-549, 553, 557, 564, 566, 571, 573-575, 578, 581-582, 587-589, 591, 604-
606, 615, 619, 622, 624, 633, 637-642, 646, 648, 688", 693. AYRICA BKZ. AS ita n e/As ita N E-1 S aâ D et,
dârüssaltanatülaliyye, Beldeî tayyibe, kostantiniyye, medinei tayyîbe istan KÖY, 252
IstefanI Burnu, 39
isten di l, 65, 357 jstinye, 332
İSTOLNİ* BELCRAD, 661, 722 İSVEÇ. BKZ. İSFAC
Isvet Nikola (Sen Nikola, Saint Nicholas),
714
ÎŞİVAN, 233 İŞKODRA, 252, 641 İTALYA, 693"
italyan, 617 izcan, 621 izel, 66
İZMİR, 123, 186
İZMİT, 38-39. 66, 167, 2Q0.
343. 34.-349. 379. 494. 50s;^
İZMİT KalesI, 497
İZNİK (KOCAELİ SANCAftlNDA,
196. 212. 256, 259, 264, 31j, ^ Hj.
İZNİK KalesI, 25«, 344 ' ' 38°-38î' tzoli Ekradı (Kürtleri), 205 2, Izpor Köyü, 650 '
izvornik kazası, 618
Izzizade Ahmet Aga. Bkz. Ahtne. a tzzizade, 600
Jana, 42
JEN KASABASI, 614 JİTVE NEHRİ, 660
Kabakulak Mustafa Aga (kapıcıbaş,) m,
Mustafa Ağa, Kabakulak (kapıCvr^ Kaban Kay asi, 221 Kabartay, 42
KABE, 20, 48, 171
Kaçan i k, 615, 621, 622
kadıköy, 167, 181, 200, 332, 367, 373, ^

Kadiköy Burnu, 38 Kadioğlu Köyü MenzIlİ, es Kadızade Mehmet Efendi Hazretleri. Mehmet Efendi,
Doganzade Şeyh, Kadızade, 276 Kadızade tanhatı, 208 Kadife Hani, 185 Kadifeci Haydar Efendi, Halepli. Bkz.
Haydar Efendi, Halepli Kadifeci Kadiroglu Velid Çelebi. Bkz. Kadiroğlu,
Velid Çelebi Kadri Paşa (Şam Valisi), 584-586,588-589,
591, 594-596
Kâfir Derbendi, 347
KÂFİRİSTAN, 47, 527, 577, 624, 633 KÂĞITHANE, 208, 328-330, 332, 578
KÂĞITHANE SUYU, 328-329, 331
KAĞIZMAN, 86
798
KAHİRE. 20.6H. Ay
Kahraman-i Kau\ 'H, ^
kahramanla*^ W Kâhta. 387 ^
Kahvccibası Rüsıetu fi
Ham Zlyacuin-Vnk?-Kahveci İkbal ^ı^^>V,
lkbal,KahvecUDeU^ Kahveci Mehmet,
Arnavut CMunaza P " W ^nus.Bfe.Kuhnus ' ^laMIŞ Burnu, s»
. . -/-İK, 163
: KalesI, ıı ı,,J9
Kala^'
^UECİK.163 KaUECİK KALESİ, 11İM39
Kalenderoglu (Ankaralı KaW,
Mehmet Aga, Celali), n (% etQÖ\ı ^gTİMANi Deresi, 39
l&ay/Kalgay Sultan, (KınnıHan. birinci veliahdının sanı), 557.5^^
uçecizade Mehmet Pa§a. B^
pasa, Kaliçecızade
^5^ehmel^baZaB^Mehmeı Abaza Kamış (EÇnin yol aTkadaşlanndan)
,ami^alesi'252 L-İnfrat Kalesi. 252
M*»*4 AhlcrLBUz- Aht^-i Kebîr Kan KflleSİ Ctohramanllk«esun0 I
aH deresi 472
KanahÜ^
474
20, 245R
3WE Kalesi, 252,
„ kasabası, 386
336, 503
234, 386. Ayrìca bkz.
153,163'
-612, 638, 685-686,
ÇankiR»
.,CE/KANİ1E*.6V AQl-692,697,713
Katan, ^
itmh
Wm mm
w
1#
KAN'
688, 69V -,£.KAUSİ. 689-691,
Kani}' Kani-»'
—««arı,Uju. ^
CA.43
702 332
ÖV^tK*
799
71
¦><«BGö (enin»)
KANACAAl-IMtT MEZARtlĞl, 207
^aracaahmet Sultan Tekkesi, 208 karacalar, 68, 234 Karaca Ot, 319

Ka™1 C°VU» MUStttfa ^ CvoMİccri Oftast). «*. Mustafa Aga, Kara Çavuş (yeniçeri ağası)
Komçelebiıade Mahmut K fendi. Bhz. Mahmut Efendi, Karaçelebitade, 291. MI
KaraoaÖ, 251, 691-'
karadeniz, 41 , 47, 51, 58, 64-65, 246, 268, w», 543, 556, 557, 636. ayrıca bkz. BahrI SIyah
Karagöz Efendi (Sadrazam Kara Murat Paso run tezkerecisi), m, 212
Karagöz Mehmet Efendi (başdefterdar). Bkz. Mehmet Efendi, Karagöz (başdefterdar)
karaharman, 247, 318
Kara Hasan Aga/Paşa Pasa (Abaza, Kara, Türkmen Ağası). Bkz. Hasan Aga/Paşa (Abaza, Kara, Türkmen Ağası) Karahasanzade/Karahasanoglu Hüseyin Aga (yeniçeri ocağının eskilerinden). Bkz. Hüseyin Aga, Karabaşanzade Karahaydaroglu/Haydaroglu, Haydarzade
(Celali), 31 -32,118,121, m- iftî, 254,574 KarahIsar, 187. Ayrìca bkz.
AyfonkarahİsarKarahİsari SahIp. bkz.
Afyon karahİsar KarahİsariŞarkI. bkz.
şebinkarahisar KarahİsariHasan Çelebi (hattat). Bkz.
Hasan Çelebi, KarahİsariKarahİsari Mustafa bin Şemsettin Ahteri. Bkz. Mustafa bin Şemsettin Ahteri, KarahİsariKarahocazade Ali Aga (kapıcılar
kethüdası). Rhz. Ali Aga, Karahocazade
Karaman, 43,133, ısı-ıjj, ,ftJ
SI1.S9I, 623. 636, 661-6«, ^ |^s7v
Kara Mehmet Afta. Bhz. Mehmet AftnT
Mani'nin kethüdası) ^
Kara Mehmet Paşa. Bin. Mehmet Pı
(Avusturya'ya elçi giden) Kara Meml (Karahaydaroftlu çetcsind
114, 118, 187, 189 CU^>
Kara Murat Afta/Pasa. Bhz, Mutat Aga/Paşa, Kara, Kapudan (yeniçeri nftnsı, sadrazam, kaptanı derya) Kara Munaza Paşa (Dlyarbeklr valisi serasker). Bkz. Munaza Paşa, Kam (Dlyarbeklr valisi, serasker) Kara Mu naza Paşa (Revan valisi) Bit?.
Munaza Paşa, Kara (Revan valisi) Kora Munaza Paşa (Sivas, Şam, Bağdat valisi). Baz. Munaza Paşa, Kam (Sivas. Şam, Bağdat valisi) Kara Musa Paşa. Brz. Musa Paşa, Kam
(Kapıcı Musa Paşa, sadrazam) Kara Mustafa Paşa. Brz. Mustafa Paşa, lahcızade damadı Firari (Şatır, Kam) Mustafa Paşa
Kara Mustafa Paşa. Brz. Mustafa Paşa,
Kemankeş Kara Kara Mustafa Paşa. Bit*. Mustafa Paşa,
Merzifonlu Kara
Kara Mustafa Paşa, Lala. Brz Mustafa
Paşa, Lala Kara Kara Mustafa Paşa Türbesi, 45i
KaRANLIKKAPI, 592 karapınar, 185,196
Karapinar Kalesi, 312
,,,\<ı.v her-
^^,418.462.467.471,4»! I-'"1 ,5-87. 90. 111-132. m. 182-183, Wa
fi
,67. 1«.200 161" . 301 • 333> 375' 3%. S22,580,5ft
519 Cömert (EÇ'dekl ünlü kasap), u%
^pÇEŞMESK 472.532 * ^çMESlBoftAZI.4
319
PLİ. 319
kSA ı/iirûk (kul kethüdası), 302 Aöa Sekbanbaşı Deli, 306
KAS"
""^azade (sekbanbaşı), 502,507
«azade (se
181.249
j.pAŞA,
^ a Mevlevi han Esi, 194,196 KaS»^paŞ
-.NU.613
wrlı Mahmut. 345-' Katırcıoglu/Katırcızade Mehmet Paşa (beylerbeyi, Celali). Bkz. Mehmet Paşa Katırcıoglu/Katırcızade Paşa
Y$\p Ali Çelebi (hazinedar). Bhz. Ali
*'»-*s\>*ı

Yv^ı\c\xfc0.t^«>fmHv k^.Ytat-YiCLKHYLKt K, T3A
w,ta
Y^KN, TÛ
U*M^oc,Ki.\,m
800
seyahatname
Bkz. Mehmet Aga, Keçecloglu (kul kethüdası) Keçecix»de Ali Ağa. Bkg. Alt Ağa.
Keçecinde, soı, 307 Keçi Mehmet Efendi. Bkt. Mehmet
rfifendi. Keçi Kedunade Bfcndl (Beyit), »17, ı«s
KffOUZ LİMANI, 39
Kefalonya A da s i, es KEFE*, 48, 269, 332 Kefe* Kalisİ, 230
Kefeli Bekir Paşa. Bke. Bekir Pnşa, Kefeli
kefendir KALESİ, 514
KefendIr Köyü, sn
KEFKEN, 39
Kelek Hezar Ahmetİ, «s kelenter bağı, 487
KELGRA. 65, 247, 318
KtLGra Sultan Dağlan, 64 Kelcra Sultan Kayasi, M
kslgra tckkes/, 64, 65
Kel Hasan (ortaoyuncu), 26 Kel //yas Pasa. Bkz. EUez Paşa Kelk/t Ovasi, o;
KtlpAH Han (Tebriz Hanı). Bkz. Ali 1 imi.
Keip, Güzelce Han (Tebriz Hanı) Kel Kilsten ı Han (Snfevi başkomutanı, Tebriz Valisi). Bkz. Rüstem Han. Kel (Safevi başkomutanı, Tebriz Valisi) Kelye Kal es i, 39 Kemah, 90 Kemah Tuzlasj, so Kemankeş Kara Mustafa Pasa. Bkz.
Mustafa Paşa, Kemankeş Kara KemIklI Alİ Baba, 167 Kemikli Baba (Kemikli Ali Baba, Hacı Bektaş'in Halifelerinden), »36,206 KtMİKOS Kalesi, 612
KlMİNVAR kalesi, 638
Keminyanoş*. 561, s76, 623,63 i, 634 Ksmsuvar KalesI, 612
Kenan Pasa (yeniçeri ağası). 442
Kennn Pata, Köco, GOrcn (SÜUtrc 13
41 . 4J . 45 . 47 . 137. 177. 239.442, Sftj ^
Kennn Paşa, Son (kapinnıderya. Celalli
583. 585-5B8. S90, 391, 594-595, 597
Kenan paşa ÇIptlIĞI, 324 KİNDİ Masiu MenzIlI, 7; Kı m i >i Rum Han, 77 kı Nint KalesI, s42
KERBBLA, 204, 263, 342, 391. 395-396) 4,3 470, 667
Keremeş, es KeremlI, os Kerempe Burnu, 39 kerkene menzili, 77
kerker, 1)0 KeRKİRAZ, 139, 141
Kerkük, 584»' kerpe adası. 39
Keşan Beyi (Kan beyi). 418,462,467,4S1
KESİKKAYA/DeVEBOYNU, 453
KesIk Kümbet MenzIlI, 77 keskin köyü, 144, 163 Keşan, 120,489 keşmir, 643
Ketenci Ömer Paşa. Bkz. Ömer Paşa,
Ketenci Ketenclaadc (Celali), 138 Ketgoç Paşn, 69,138, ıso, ıs.ı Kethüda Ali Aga. Bke, Ali Ato, Kethüda
Kethüda Haydar Aga. Bkz. Haydar
AjVi.Ki'Uuulu, Halhali (Abdal Han'ın
kethüdası) Kethüda İbrahim Aga. Bkz. İbrahim Ato,
Kethüda (hünkar kapıcılar kethüdası) Kethüda İbrahim Aga. BUz. ibrahim Ato,
Kethüda (Sadrazam Köprülü Fazıl
Ahmet PaşoVıın kethüdası) Kethüda Ömer Aga. Bkz.. Ömer Aga,
Kethüda
Kethüdazade ibrahim Bey. Bkz. ibrahim
Bey, Kethüdazade Keyanoglu (Avusturya hükümdannın
802
bûytu&uudakl komuutt\\atú*rí), (^cybusvcv CEakl imim sfcy\tnc«Â
^eykftVUS.73.401
^eyurne» fcualtt Iran *ûyW k»WTOaw\ YC\b\e^ Musuua Pa». Bnz, Muştala
V
K.BR.S. ".245. 357, 3^0-3^ v KlllCAJlUçAllPaşaCka p '^'^.50,

4a Suyu, sn ,1Qcrya)
Kı na Suyu, 598
Kınahderell Deh Mahmut töî^M adnmlanndan), 517 uw'
KlNALlADA, 38
KlNAVA, 85
K»pÇAK ÇÖLÜ. BKZ. DtŞT-l KiPÇM
KıpdACıptlyan (Çm^ne/c;^ .
123,338 '»
KlRBELl, 120. 186
Kırık Bolûkboşt (Trabzon beylerbeyi) Â Kınm Ham/Sultanı (4. Mehmet Giray) AA $2,5». 269. Ayrıca Bkz. Mehmet Giray ' Han IV (Kınm Ham) Kirim*. 19,40-42,50,52,salM,230,
237, 549, 557, 560, 563, 600, 689 KjRKA SANCAĞI, 617
Kırkayak Kanlı Sinan Paşa (Edime Bostancıbaşısi). Bkz. Sinan Paşa, Kırkayak KahlıÇEdime ttosıancibaşısî)
Kıvkçeşmeli Emir Paşa. Bkz. Muştala Şeni Paşa. KırkçeşmeliEmlr (başdeketdat)
KtRKOlÜM D AĞI, 98,99
KirkoIüm DeresI, 100
KIRKGEÇİT, 196, 344,383 KlRKKİLİSE (KIRKLARELİ), 269, 315,546, 555, 647-'
K.ırova Has Ağası, 646 , 649-650
KlROVA KÖYÜ, 647 , 648 KiRŞEHRl/KlRŞEHİR,32,m, ^6
Kıssahan Emir Çelebi. Bkz. Emir Çelebi Kıssahan (Karadeniz'deki deniz
Bil
¿31
£>
EpiP
KS
^7.VA% Qiofttv, , T^VlAl,^^
Yviıtım^ ton*. K^Mvt^tWVvasv
Yxixemıl(;i(M\t^t\W\vvRv^vmv Yeuı&oasM
Vos ViiVaxvi (kra\t\an\5\5 Kitab-i Baylamame, W Kitao-i Gülistan. îVı. Gülistan Kitao-i Ilm Hacıb Kaji^e. *Vı. H^e Kitab-ilndl(lndl\«V«5 Kitab-i Izzi tMov* *«* ^i).^ Kilttl)-i Kaji^c (\W nA ^ ,^
11,
803
SEYAHATNAME
Kitab-i Kûhistani, 39 Kîıûb-i Miftah, T 65 Kitab-i Safiye (tbn Hacib), 38" K'iyef KALESİ, 563 KÜMENTE, 252
Küs/Ki üs (Bosna'da),
Koag3 Sultan (ermiş.
Rumiye/^JıurrAye/Rızaiyede). 489
7 Koca Ahmet Ağa. Bkz. Ahmet Ağa. Koca
KOCAELİ, 201, 206, 52?
Koca Gürcü Kenan Paşa. Az. Kenan Paşa. Koca. Gürcü (Silistir paşası) Koca Han Bkz Abdal Han (Bitlis Hanı)
Koca İbrahim Ağa (çavuşbaşi) Bkz
İbrahim Ağa. Koca (çavuşbaşı) Koca Kalesi, 95
Koca Kayıtmaz Ham (Tebriz Hava). Bkz
Kayıtmaz Han, Koca (Tebriz Ham) Koca Kösem Valide Sultan. Bkz
Mahpeyker Kösem Sultan Koca Mahmut Efendi. Bkz Mahmut
Efendi, Koca Koca Mehmet Paşa. Bkz. Mehmet Paşa,
Gürcü Koca Koca Murat Paşa. Bkz. Murat Pasa,
Kuyucu Koca Koca Muştala Paşa. Bkz. Mustafa Pasa, Koca, 239
Koca Nişana Paşa (Koca Nişancı, Koca Nişancibaşi), 237-238, 240, 352, 354, 364 Koca Sarvan/Sarban Ali Aga. Bkz. Ah Ağa,
Koca Sarvan/Sarban Koca Yusuf Paşa. Bkz. Yusuf Paşa, Koca Koça Baba, m Koçaş Mahmut (müderris), 300
KOÇHİSAR, 66, 234
Kodoman, 31s
Kokun Kay asi Menzili, 66 komran* kalesi, 660, 676, 679, 681 komran* yöresi, 638 Konakçı Himmet Ağa. Bkz. Himmet Aga,
Konakçı
Konakçı ibrahim Aga Bkz ibrahim Afta Konakçı ea-
Konakdereii Ah Aga. Bkz AB Aga,

Konakdereli Konya, MS, 19«, 545. 347, 369 Konya O vasi, 338. 943, 34e Kopan San cağ i, 638 Kopar Kalesi. 612 Koppany Kalesi, 612 KoprİnnîcaKalesi', 617 Korsika, 251
Koska Fırınlı Mustafa Aga (muhzır). Bfe? Mustafa Aga (muhzır), Koska Fırınlı
KOSOVA, 48 , 620" , 641
KOSTANTİNİYYE (İSTANBUL), lg2, 15«, 615
Ayrìca bkz. İstanbul Kotor* Boğazi (Hersek san cağ in da)
691
Kotor* Kalesi', 252, 357, 625, 69i, 692 Kotor* Vîlayetİ, 252 Kotur Deresi (Mahmudi
Vi'LAYETİ'NDE), 491
kotur kalesi, 363
Kovanli Köyü, 555
KoyluhİsarKoyluhisar kalesi, 497 Kozcan Beyi, 472 Kozlu Kalesi, 230 Kozlu Kervansarayi, 85 Köle Kalesi, 85
Köprülü Mehmet Pasa. Bkz. Mehmet Paşa Köprülü
Köprü!üzade Fazıl Ahmet Paşa. Bkz. Fazıl
Ahmet Pasa Köprûlüzade Mustafa Bey. Bkz. Mustafa
Bey, Köprûlüzade, 618 Köprü ŞehrİKör Abd üsse lam, Şam Ağası. Bkz.
Abdüsselam, Şam Ağası, Kör Kör Hasan Paşa (sadaret kaymakamı). Bkz. Hasan Paşa, Kör (sadaret kaymakamı)
804
Hasan Paşa. Yörük fCOr. Yörük ^ ^
^rH^nedarIbrahim ^»y paşa. Kor Ha^rv^. **> Öj^
KÖBKÖY.92.93
(Mehmet) Hûsey^. Bkz Hüseyin Pasa Am^' V, (Mehmet) Hüseyin P^^k^
KÖROĞLU, 509 KÖ$DEMİR KöYO. 324, sss
Ah Pasa (Erdel^ paşa. Köse (Erde! sefen %
KÖSEBEY HANI' 167
m Sultan/Kösem Valid Valide Sultan. Bkz. MahpJ?** (Kösem) Sultan yKer
KÖ5TENCE, 247, 318, 324 0STENDİL SANCAĞ., ^ ^
krakovvılayetı-23o
Kse
H,. ^hf„ V., *-.*..
Nj KALESİ, 65
jnofon, 9.13
kü0an suyu. 41.52 ku00ealt.*, 33.326-327, 331.33* 745.761, 765
Kubhi Hoca, 169
Küdde Çerkezili (Abaza Kara Hasan
paşa'nın adamlarından), s83 Kudde Kethüda/Kudde Mehmet
Kethüda/Mehmet Kethüda. Bkz
Mehmet Kethüda, Kudde Kudsizade (kazasker), 287, 299-300,507 jCuduri, Ahmet bin Muhammet, 38 *
Kuduz Ferhat. Bfez. Ferhat Bey, Kuduz
(şehzade Bayezıd'm adamlanndan) ^nus/KaJmus {masal kuşu), 590^ Kulaksız Abaza Şahin Ağa, 33»
KULEKAPİSI, 505
Kul kethüdası Keçecioglu Mehmet Aga. Mehrnet Aga, Keçecioglu (samsuncubaşı, kul kethüdası), 442
¦Cs,
v't
ss*
Miı
Kı^H? Mia»*. ,/i'-.,,.ı '
1|
Si?
h\
Ku Kur Ku
hı
^Mahr
Hl
„ keihù^)
805

seyahatname
r
Kuyumcu Süleyman Aga. Bkz. Süleyman
Aga. Kuyumcu Kuzuca rı Beyi (Kürt beylerinden). 460, 483 Kuzulu Baba, as
Küçük Çavuş Ahmet Paşa (Anadolu beylerbeyi). Bkz. Ahmet Pasa. Küçük Çavuş (Anadolu beylerbeyi)
KüçOKÇEKMECE, 2*0, 312, 571
Küçük ibrahim (EÇ'nin adamı). 373 Küçük Kasım. Bkz. Kasım. Küçük Küçük Mehmet (Kösem Sultan'ın katili).
286
Küçük Mehmet Paşa. Bkz. Mehmet Paşa. Küçük
Küçük Sipahi (sadaret mührünü Girit'e
götürmekle görevli), 499, 502 Külbe-i ahzan, 330** KOlek KalesI, ibs
KOLONK, 319
KÜROİSTAN, 97, 352, 363-364, 366, 368, 378, 385, 389, 399, 402, 413, 478, 420, 456, 475, 481, 495, 497,
520, 522, 528, 536, 579
Kürt/Kûrtler/Ekrad, 105, 273-274, 363-364,
389, 391, 397, 405, 458, 459*', 512, 520"J
Kürt Haydar (MAP'li). Bkz. Haydar, Kürt (MAPli)
Kürt Kara Mehmet Ağa (Ipşir Pasalı). Bkz.
Mehmet Ağa, Kürt Kara (Ipşir Pasalı) Kürt Mehmet. Bkz. Mehmet, Kürt Kürt Mustafa, (MAP'mn arpa emini).
Bkz.
Mustafa, Kürt (MAPYım arpa emini) Kürt Osman Aga. Bkz. Osman Ağa, Kürt
KöSAHT, 85
Küstehem (Eski İran söylence
kahramanı), 418"' Kütahya, 16, m, 122, us, 193, 425,550
lâdik, 92, 93, 196, 345, 347, 494, 497
Lâdik Beyi, 462
Lâdİk Kalesi, 92 Lahor, 590 Lahsa, 495
lak daci (slovakva'da), 663, 665, 672 Lala İbrahim Aga (Turhan Valide
takımından). Bkz. İbrahim Aga, Lala (Turhan Valide takımından) Lala Mustafa Paşa. Bkz. Mustafa Paşa. Lala
Kara
Lala Süleyman Aga (Kösem Sultan'ın başagosı). Bkz. Süleyman Aga. Lala (Kösem Sultan'ın başagosı)
lan dağ i (macaristan'da), 659,660,
663
Latin, 694
Laz/Lazlar, 276, 426
lazkiye (trablusşam eyaletinde; günümüzde suriye'nin liman kenti), 209
LEBOVA KALESİ, 689 LEFKE, 185, 196, 256, 259, 265, 345, 347 LECRADCIK KALESİ, 612"', 613, 617
LEGRAOCfK ŞEHRİ, 612
Leh Kralı (Jan 11 Kazimiers/Kazimierz V),
557, 563 LEHİSTAN, 18 LEVE/LİVE, 690"'
Limnili Cehud (Çıfıt) Hüseyin. Bkz.
Hüseyin, Limnili Cehud (Çıfıt) LİPOVA, 576"1 LOFÇA KALESİ, 649 LOFÇA KENTİ, 646, 649"' LOCOŞ/LUGOŞ,
576"* LOGOS KALESİ, 576, 623
Lokman/Lokman Hekim, 217, 258, sis"-1,
723
LubİN Kenti, 69i"7, 692 Lubomîr SAHRASI, 692 Lûgat-i Şahidi (tbrahim Şahidi), 97"*. Ayrıca bkz. Şahidi
Lügati
Maanoglu (Fahrettin II, Dürzi emiri). Bkz. Fahrettin (Fahrettin II, Dürzi emiri), Maanoglu
Macaristan (Engürüs/Ungurus), 19,
574-75 , 638"» . 636"'-,-'~\ 688, 690. 69», 720
macuncu (mahallesı), 267 mafarkın. bkz. mayyafarıkın macosa, 15 macrip, 130, 252, 343 M a hm udi Beyi,
467. 47i Mahmudi Beyi/Hanı Evliya Bey. Bkz. Evliya
Bey (Mahmudi beyi/Hanı) Mahmudi Beyi İbrahim Bey. Bhz. tbrahim
Bey (Mahmudi Beyi) Mahmudi Beyi Şeref Bey. Bkz. Şeref Bey
(Mahmudi Beyi), 467 Mahmudi Hanı, 369
Mahmudi Süleyman Bey, Hoşab Hakimi.
Bkz. Süleyman Bey, Hoşab Hakimi
Mahmudi M ah m udi/M a hm udiler/m ah mudi

Kürtleri, 222, 363, 368, 416, 460, 465, 467,
472, 473-474, s62
Mahmut (Evliya Çelebi'nin kardeşi), 16
MAHMUTABAD (KENTİ), 85, 590"
Mahmut Aga. Bıyıklı (zorba), 176,180-181 Mahmut Aga, Kuşçu (kapı kethüdası), 87,
196
Mahmut Aga, Musahip (yeniçeri ağası), 503 Mahmut Aga, San Çavuşbaşı, 348,498, s03,
504
Mahmut Aga, Topkapılı (Erzurum
Gümrük Emini), 538-540 Mahmut Agazade, 379 Mahmut Efendi, Karaçelebizade, 291,293 Mahmut Efendi,
Koca, 432,450 Mahmut Efendi. Bkz. Hudai Elendi,
Rumiye Şeyhi Aziz Mahmut
(Azizadeler, Üsküdari) Mahmut Püryar Veli. Bkz. Hızır Mahmut
Püryar Veli
Mahnoz, 39
Mahpeyker (Kösem) Sultan (Koca Kösem Valide Sultan, Kösem Valide Sultan, Kösem Sultan, Kösem Valide)
33,87*\
s67*'
makedonya, ao*"*
malabaol (comouözos c,^..^
w'
malabaoı Köprüsü, bkz. b*tm*«,
KÖPRÜSÜ
malatya, 182-w, 224, »7 malazcibd. bkz. mavazcıbt malazcırt/malazciro, *7«, «94, u*.<m Malazgirt Beyi
Mehmet Bey. Bkz Meram
Bey, Malazın Beyi
malazgirt kalesi, 508, V»,535,3M
Malik Üstûr (Otıra sifehşorj, 401 Malkara, 195-1%, m, 309 Mallı Kaya Celebi, 376, «1 Malta, «,250-251,
M4.357 Mamahatun (cOmOmOZOiTikcahV* Mamahatun KALESİ, 542 Mameroan Kalesi, 13 Mam som, 42
MaNDAÜNE KALESİ, 252
Manevi (tbrahim Gûlşeni'mn Mesnevi
naziresi), iMf4 Manhkıı (Tatar boyu), 50 Mani (ûnlû mimyaıütcû, Mantheizıtati
kumcusu), 123", 240,405,520 MANİSA, 11,16
MaNKALYA, 247, 318, 549,551,555
Mankanh Beyi, 562 Mankıtlt (Tatar boyu), 42 Mansur-i üevaniki (Abbasi Raljfoâcuu
Cafer el-Mansur), 506"* Mansurlu (Tatar boyu), 42,50,5» Mansurlu Beyi, 559,562 Manya, 20
MARAŞ, D, 86,366, 574,581-582,598, 623,
670
Maraşlıogju, 586 Mardin Kalesi, 387,194
MARDİN, 238,387-389,391,396,471,517 MARİNA KALESİ, 605,616
807
1 ^ İL Jİİİ
Marko (Girit'teki düşman ordusuSEYAHAT? kul kethüdası). 442, 446 44«
komutanı). 24» Marot Ov as i. 659 MaRUDİ. 561"', 590
kİASLOVİMO Kalesi, 60* Mavrol Han (Gürcistan Hakimi). 9i . 133
MAYYAFARİKİN/MEYAFARİ KİN/MaFARKİN
(gOmOmOZDE Silvan), 399-400, 460 MaZENDERAN, 474"'
Mectf Efendi (Defterzade Mehmet Pasa'mn katiplerinden). 134
Mccusı, 81 medayin, 495 m e dek, 185, T95 MeoİNE, 29, 334. 423. 562 Medînei tayyİbe (İstanbul), 615
a yrtca bkz. istan bul Medre (Madam), 3x2
MEFAÇ menzili, 95
Megazberd KalesI, S6
Mehmet II, Fatih Sultan Mehmet. 168. 173,
246.544
Mehmet III (Eğri Fatihi). 407, 658 Mehmet IV (Avcı Sultan Mehmet), is, 23.
135, 766, 774, 186. 193, 232. 242, 243, 254, 267. 280-281, 332, 576. 5*4. 658. 674
Mehmet, Abaza Kamış (EÇ'nin yol
arkadaşı), 379 Mehmet, Arnavut (Murtaza Pasa'mn kahvecisi), 597

Mehmet, Kült, 426-427, 430-431, 434-435, 438, 440-441,447
Mehmet Aga (Yeniçeri ağası), 501 Mehmet Ağa, Abaza (Sadrazam Köprülü'nün mirahuru), 615 Mehmet Aga, Boşnak, 500 Mehmet Aga. Dîşlenk, 549 Mehmet Aga, Doganlı, (Sofya'da), 622 Mehmet Aga, Hazinedar, 622 Mehmet Ağa, Kara (Bitlis Hanı'nın
kethüdası), sn, 527 Mehmet Ağa, Keçecioglu (samsuncubaşı,
Mehmet Aga. Kürt Kaza (Ipsîr Pasalı). 159 3««
Mehmet Aga. Silahtar Fındıklılı. 9, ti Mehmet Aga. Sipahi. s07 Mehmet Aga. Yavaşça, 225-229 Mehmet Bey (Ferhat Pasa'mn oğlu), 619 Mehmet Bey. İskenderiye Beyi Yusuf
Bey'in oğlu. 64i. 671 Mehmet Bey. Malazgirt Beyi, 457-461,4*2
467. 471. 480, 483
Mehmet Bey/Pasa. Seydizade, 632 Mehmet Birgivi. Şeyh (Tarikat-i
Muhammediye adlı vaaz kitabının
yazan), 643"-' Mehmet Celebi (Hazine katibi), 444 Mehmet Çelebi, (Üsküdarlı Sipah), 129 Mehmet Çelebi, Terlikçi, 303 Mehmet Efendi (Kadızade hazretleri,
Ayasofya vaizi), Doganzade Şeyh, 276 Mehmet Efendi, Alahor. 247, 27i, 357 Mehmet Efendi, Bostanzade (İstanbul
kadısı), 291
Mehmet Efendi, Esat Efendizade Ebu Salt (şeyhülislam), 272,290,293*' -294,296,
298. 300-302, 337, 344. 346. 353. 361, 419, 428, 440, 442, 444"-', 446-449
Mehmet Efendi, Gedizli (başhalife), 723-
724
Mehmet Efendi, Gürcü, 676
Mehmet Efendi, Karagöz (başdefterdar),
499,502
Mehmet Efendi, Keçi. 644
Mehmet Efendi, Mevkufati (reisülküttap),
248, 271, 340, 347, 373, 375-378"', 380-382. 385. 423 , 431
Mehmet Efendi, Reisülküttap Şamizade
19 , 344. 348, 377, 615, 618, 650, 662, 674. 676-677
Mehmet Efendi, Rodoslu, 87 Mehmet Emin Paşa, Şemsizade, Şemsi Paşaoglu (Van beylerbeyi), 221-222,367-808
^hrr^J^.^
Tatar U \4. k . . nCcı i». ^n>). „„
ehn»« Hüsevi
Har» W'»VC\J"H
Paşası) Hûseyi^-
Mehmet KethQd,
kethüdam, r^ (MApT ^»l,n
355-356. 362. 366> 3" 7». 3,3.3^. 444, 385. 391. 566, 574 *' 3 H>,
Mehmet Paşa. Ak (ec. 8°*38î.
Edime>eyolar^Kın
Mehmet Paşa. Bt^, ^ ^
327.337-334, 346 ^1^3
Mehmet Paşa. Bovnu
(sadrazam). 302,521^>ynuy
581.612 'S4,-^.549M
Mehmet Paşa. CivankaDlrık
Sultanzade. Semin, 58 ^aş,> Mehmet Paşa. ÇavuŞ2ade'
623.632, 634, 640, 670 ' '^'^.s^
623, — -
Mehmet Paşa,
Defterdaroglu/Defterdarzad
j,,65-67, 70, 77,93,92-93 l0l *' 1?l27. 131, 144. 158. 160, 166, 182^^^
3iı.so2ı505; r^01,
131, 144, 203, 235,
Mehmet Mehmet
----, 194-195,201,
309, 311, 502, 505, 537, 539*', 54Vo

i Paşa, Gürcü Koca, 87,» I pasa, Gürcü, 316,318,331-332,357,
659, 669, 675 , 677-679, 682, 685, 688-0,698i 700, 706
Mehmet Paşa, (başdefterdar!
Hahcızade/Hahciofcm lar) 499
Sİ
v*.v«.n*\-via
V.\r)ı\nv.\.Ya-p.Ya\v.«/ \, - '
1 ,ry*
-.CS*
Ht\wwv Vav»,Y.\xs,Si V»
Ut\\uve\ Y*v. SvÄvrop VYVmtV Sana% «A.«iQ.Wk-w>.w on.
Vi-, . v
«Un
Bit,
«im
Melek ^Wt^
809
iKYAllATNAME
Melekl. Melekt BOle/MatunACadm, Melek Katta (Saban Hallfc'nln eşi. Kösem Sultan'ın musahtbelerinden).
28), 437, 498, 50?, 504-505
Melekti Dell Salıln Afin. Bkz. Şahin Afin.
Melekti Dell (MAPnın ağalarından) Melik Gazi (Danlfmendogullanndan). 96 Memi Bey, 667, ta Memt Bey.
Bohurlu, 641 Memlkzade Efendi. 167, 502, 507 Mrnar (Ncsclî), 281-' Menekşe, bkz. Benefşe/Menekşe
Menekşe Kalesi, bkz.
Benefşe/Menekşe KalesI Menteş Bdlûkbaşı, S3U536 Menteşe, us
Menzilci Acem. Bkz. Acem. Menzilci Mercan Ağa (Ayşe Sultanin ağası), 547 Mercan Yusuf, Abaza. Bkz. Yusuf,
Abaza Mercan (EÇ'riin yol arkadaşlarından) Merce Köyü, 164
M eren d, 77
Mervi Beyi, 471
Meryem, Hz., 610,6», 696, 714, 722
MebzIpon KalesI, 95
merzifon, 93-95, 101-103, 213, 217, 221,
234, 396, 494, 497
Merzifonlu Kara Mustafa Paşa. Bkz.
Mustafa Paşa, Merzifonlu Kara Meşene, 357
MesihJyye (millct-i MesihJyye), 714. Ayrıca
bkz. Hıristiyan, Nasara Mesker, 85
Mesnevi (Mevlana Celaleıtln Rumi),
240**, 3 Mestan Bey, 87 Mestİ Bey Köyü, 163 Mesut Efendi, Hocazade, Burnaz Hoca, (şeyhülislam), 290-
291,294-295. Aynca Bkz. Burnaz Hoca Meton KalesI, 65 Metrofça/MetrovIça/MItrovIça
(SRHMSKA-MİTfJOVİÇA), 688-G90
Mevnl Urbam (Arapları), sis
Mcvkufntl Mehmet Erendi. Bkz. Mehmet Grendi, Mevkufa! I (retsûlkOttap)
Mevlana. Bkz. Celalettln Rumi. Mevlana
Mevlevi Koca Derviş Solu Mehmet Paşa (sadrazam). Blız. Mehmet Paşa, Mevlevi Koca Derviş Solu (sadrazam)
MeyafarIkIn. bkz. MayyafarIkIn
meydancık, 86
mezohlb-l erbaa (dört mezhep: Hanefi. Şafii, Maliki, Haıibell). 1«. m. 458-. s82. ssg,
568
MezIt Han MenzIlI, 85 Misr (kent: KahIre), 636"'. Ayrìca bkz. kahire
MlSR/MlSIR (ülke), 20-22, 123, 131, 133, 149-151, 169, 173, 229, 236, 272, 279, 298, 336, 346, 357, 369,
409, 425, 497, 551-553, 566, 582-583, 622, 636"*, 735. Ayrìca BKZ. MlSR/MlSIR
MİDİLLİ, 252
Mihraniye Beyi. 460
MİHRAN kalesi, 233 MİHRİBAN, 550
Mihrimah Bole (cariye). 579 MİLLİ Revan MenzIlI, 85 Mlloş Kopiloviç. Bkz. Kaplloviç (i. Murat'ı
Kosova'da şehit eden Sırp soylusu) Mimar Mustaiası. 357. 435, S07 Minuçehr (Eski İran'ın 7. hükümdan),
405'°. 406, 418*'

Mir Ali Kutbettin Mehmet Yezidi (talik
yazı ustası), 406 Mir'atü'l-memalik/Ülkelertn Aynası,
BhZ. Hindeli'nden istanbul'a Mirza Paşa. Bkz. Emirze Paşa Mirza Şah (Tebriz Hanının kölelerinden)
77-78
MIselonca KalesI, 248 Misis (günümüzde Yakapinar), 20,
185, 196
810
MIskInlcr Tekkesi îo», îi0 MItrovIça. bkz. Metrofça MWafark\n. bkz. MayyafarIkIn MoocoRlçst KalesI, ısı
Modiki Ali Ag». Blız. Ali Aga. Modlki (Abdal Han'ın adamlanndan)
MODİKl, 520
MODtKİ DaCLARI, 513, 520 Modiki Kürtleri, 474 MOHAÇ, 48, 652, 686
Mohaç Beyi, 686.689 Moldova (Moldavya), 557,72» Molla Cami. Bkz. Cami, Molla/Mevlana
Nurettin Abdurrahman (İranlı Onla
ozan)
Molla Cebrail (Abdal Han'ın
adamlarından), 390 Molla Dilaver (Isîahanlı kıssahan). Bhz.
Dilaver, Molla (istahanlı kıssahan) Molla Mehmet Zerbaki (Abdal Han'ın
adamlanndan), 390 Molla Yahya Efendi (Tabanıyassı Mehmet Paşa'nın imamı). Bhz. Yahya Elendi, Molla
(Tabanıyassı Mehmeı Paşa'nın imamı)
Montecucculi, Kont Raimondo
Montecucculi (Dük Momekukule),
659^,705
Montekukule, Dük. Bkz. Montecucculi, Kont Raimondo Montecucculi
mora, 20 , 249, 269, 309, 311, 616, 623
Morali Muştala Çelebi (başbakıkulu). Bkz Muştala Çelebi (başbakıkulu), Morali, 248, 269,271
Morali Muştala Paşa (defterdar). Bkz.
Muştala Paşa, Morali (defterdar) Morava/Morva Nehr\, 6ir', 689,715 Morva NehrI. bkz. Morava/Morva NehrI
Mosko/Moskov, Moskof (Moskov diyarı, vilayeti, kralı olarak
Murat ll\,237
^.^^203,205,253,338.340.344 442.499 '
Murat Haseki, 92-« Murai V, 29
Murat Paşa, Kuyucu, Koca, 350,595 Murtat Ova, 132,13», U9,1« Munaza Aga, Silahlar. Bkz. MurtazaPasa,
Kara (Sivas, Sam, BajŞdat valisi)
811
SEYAHATNAME
Mimoza Ali (Kırmızı). 71,417. Aynca Bkz Ah, Hz.
Mimara Bey. Hazo Beyi. 462 Murraza Pasa, (Budin valisi. Sadrazam Salih Pasa'nın kardeşi). 66, 82-» Muruza
Pasa. Kara (Diyarbekir valisi, serasker). 574-575. 579-5*7. 583-597 Munaza Paşa, Kara (Revan vaJisi), 422
Munaza Paşa, Kara (Sivas. Şam, Bağdat vahsİ). 17, et, 174, 176, İSİ, 1*4-)*$, 190, 194-195, 212-217, 219-
221, 225. 227-229, 231. 233-235"'. 484. 487-488, 495-497, 549. 555
Murtaza Paşa ÇIftUÜI, 9i, 234 Musa Aga, Hacı (Kudde Kethüda hin
kardeşi), 366-367 Musa Çelebi (4. Murat'ın musahibi). 67 Musahip Mahmut Aga (yeniçeri ağası). Bkz.
Mahmut Aga, Musahip (yeniçeri ağası)
Musahip Yusuf Ağa. Bkz. Yusuf Aga, Musahip (saray agalanndan) Musa Paşa, Kara (Kapta Musa Pasa.
sadrazam), 86 Musa Peygamber, Î61°, 34i-, 343,522"' Musli Ağa (Gûzeldereli), 474,517 Muslihitıin Aga (Cinci
Hoca takımından),
91, 152
MusÜ Paşa (Musul Paşası), 583,586 Musli Paşa (Silahtar, Rumeli beylerbeyi), 324
Mustafa 1,237
Mustafa, Gürcü (EÇYıin adamlanndan),
373
Mustafa, Kürt (MAP'nın arpa emini), 546 Mustafa Ağa, (hünkâr kapıcıbaşısı), 121,
W, 132, 138
Mustafa Ağa, Cündibaşı, 177 Mustafa Ağa, Çelebi Kethüda, Kul kethüdası, Kethüda Bey, 9i, 247,254-
255, 258, 263, 281, 287, 293,298, 301, 303, 307-311, 317, 442, 550
Mustafa Aga, Çengi, 630

Mustafa Aga. Dürzi. 540 Mustafa Aga. Gürcü (yeniçeri ağası), 331 Mustafa Aga. kabakulak (kapıcıbası), 212 Mustafa Aga. Kapıcıbası, 640 Mustafa Aga, Kara Çavuş (yeniçeri ağası), 91, 249. 254, 256, 258. 262-263, 271, 297, 302, 307, 309-310, 357" Mustafa Aga, Karakulak, (hünkâr
kapıcıbaşısı), 419 Mustafa Aga, Koska Fırınlı (muhzır), 254 Mustafa Aga, Sakazade, 3 to Mustafa Aga, Samsuncubaşı, 302 Mustafa Aga, Topkapılı (saray
agalanndan), 148, 27i, 340,501, S04, 507 Mustafa Aga, Veli (lala ağası). 237 Mustafa Aga/Paşa, Tekeli, 76, 306,601-602 Mustafa Bey, KöprüIûzade, 618 Mustafa bin Şemsettin Ahteri, Karahısari,
134"*
Mustafa Çelebi, Çeşnigirbaşı (Diyarbekir Rumiye Şeyhinin akrabalarından), 525 Mustafa Celebi, Morali (başbakıkulu). 248, 269,271
Mustafa Dede (Halepli Şeyh Ebubekir
tûrbedan), 427 Mustafa Dede, Aziz, 142 Mustafa Dede, Şeyh, 142 Mustafa Efendi (EÇYıin yol arkadaşı), 723 Mustafa Efendi, Boşnak (Foçalı Kâtip), 713
Mustafa Efendi, Ormani (ulemadan), 29i Mustafa Kapudan (Vluç Ali Pasa'nın adamı, Nakşe'deki deniz savaşında şehit), 220 Mustafa Nuri Paşa (tarihçi), 74, % Mustafa Paşa (4. Murat'ın defterdarı), 67 Mustafa Paşa, Bıyıklı (kaptamderya), 248 Mustafa Pasa, Canbulatzade
(kaptamderya), 7i Mustafa Paşa, Çatrapatra, 690 Mustafa Paşa, Filibeli, 688 Mustafa Paşa, Gürcü, 579, 580-581, 586
812
dizin
Mustafa Paşa, Habcızade damadı Satır,
Firari. Kara. 377- 391.401.460.495 Mustafa Pasa. Kambur. 67i Mustafa Paşa, Kapudan (Cigerdelen Savaşı'nda Tuna köprülerinin
muhafızı). 660 Mustafa Paşa, Kemankeş Kara, 41.66,61,
136.169, 238. 248
Mustafa Paşa, Kıblelî, 586, 588, 656,659.669 Mustafa Paşa, Koca, 239 Mustafa Paşa, Lala Kara, 15.357
Mustafa Paşa, Merzifonlu Kara, 19,660 Mustafa Paşa, Morali (defterdar), 340.344,
347-348, 352, 354, 373, 375, 378, 380, 382-385, 435-436
Mustafa Paşa, Praçah, 692 Mustafa Paşa, Tavukçu (Erzurum valisi), 457-458, 460, 496, 504
Mustafa Paşa, Tellak, 352, 354
Mustafa Paşa, Zumazen, 247, 254,498-499,
502*1,538. 540-541
Mustafa Şerif Paşa, Kırkçeşmeli Emir
(başdefterdar). 254 Musul, 76, 495,586
Musul Paşası Musli Paşa. Bkz. Musli Paşa. Musul Paşası
muş, 233, 364, 410, 513
MUŞ Beyi, 418, 461, 467, 472, 483
mutki, 474
mutki dacları, 476
Müezzin ismail Çelebi. Bkz. İsmail Çelebi
(müezzin) Müezzinzade Hafız. Bkz. Ahmet Paşa,
Müezzinzade Hafız Müfti Efendi. Bkz. Mehmet Efendi, Esat
Efendizade Ebu Sait (şeyhülislam) Mühürdar Osman Aga. Bkz. Osman Aga
(MAP'nın mûhûrdan)
MûkÜS Beyi, 418, 462, 467
Mfilteko/Mfilteka'I-Ebhur (İbrahim bin
Muhammet), 38^,70,618 Mûntahabat-i Evliya Çelebi, 22
Müslüman, 241,157,738,245,291,295,2»} yjj
362, 368,184. 542. 506.577,600. 605-606
649, 655-656 MüSURE, S
Mütevelli Hasan Celebi, 165
Nadajoglu (hersek). 659. 671.704 NAHÇIVAN. 42 , 77 ,143, 228, 308, 339, 363, 378-379, 400, 584, 686 Nahçıvanlı, 42
Naima, Mustafa (tarihçi), 281*', 2M, 311.
115.378. 380- 385,424.431,438,453.452
Nflha-i Salih (Salih'in dişi devesi). 565° Nakışlı Bolûkbası, ss. 204 Nakib(üleşraO Zeyrekzade. Bkz. Abdurrahman Efendi. NakiblüieşraPı Zeyrekzade Nakse, 252 Nakse Kalesi, 251 Namık Kemal, 24, a-29 Nasara, 81,693-694. Aynca bkz Hinsöyan, Mesihiyye

Nasır bin Abdullah (kuyumcuların pın).
409
Nasrettin (CerbeU pehlivan), 130 Nasnıllahı Semmak (balık avcılannm pın).
410
Nasuh Paşazade Hüseyin Paşa. Bkz Hüseyin Paşa. Nasuh Paşazade Nasuh Paşazade Ömer Bey. Bkz. Ömer Bey, Nasuh Paşazade NavarİN Kalesi, 65 NazİlÜ Han Menzili, 167 Nazlı Kolu (gösteri topluluğu), 330
Nebi, GûrCÛ, 194,196-198,200.202,204-206.
213,216 NEBUK, 185
Necat (4. Mehmet Girayın kölesi), 56i Necip Asım. Bkz, Yazıksız, Necip Asım Nefise Bole (cariye), 579
N ECRİ ustan, 3
Nemçe. bkz. Nemse*
813
seyahatname
Nemçe Çtsan. Bhz. Nemse Çosan
NCMCTf UVVAR, «97, 699 NeMETİ UVVAR KALESİ, 704, 707 Nemrud (Babil hılkünıdan). 4j Nemse*/Nemçe (Avusturya), »9, 577,
622, 633, 635, 638, 665- 699, 704, 707
Ayrìca bkz. Avusturya Nemse/Nemçe Çasan/Kralı. 253, 612. «17.
633, 638. 654, 659. 690-69)
Neriman (Eski Iran söylence kahramanı),
145"'. 140"'. 213, 418, 635
Nesefi (Menar'ın yasan). 211"' Nesimi Efendi (Çerkeş kadısı). 153. 157. 158 Neta'icü'l-Vuku'at (Olayların Sonuçlan) (Mustafa Nuri Pasa), 74, x
Nevruz lü, 42,50 Nevruzlu Beyi. 562 NIĞbolu. BKZ.
NİÖEBOL U/NİYEBOÜ/NİCBOLU NiÖEBOLU/N'iYEBOÜ/NİĞBOLU, 546, 562,
648", 650-657, 660, 663 NİĞEBOLU/NİYEBOÜ kalesi, 648"* NîHAVEND, 81 Nikekıngı Nakoglu, 602 NİKSAR, 66, 164, 215-216, 217, 221
NİksarKalesi, 92, 497, 508, 509 Niksarıı Halil Efendi (Varvar Ali Paşanın yazıcıbaşısı). Bkz. Halil Efendi, Niksarıı (Varvar Ali Paşa Yun yazıcıbaşısı), 135,
152, 164
NİKSAR voyvodalığı, 217
Nisana Pasa. Bkz. Koca Nisana Paşa, 352,
364
Nişancı Süleyman Paşa. Bhz Süleyman
Paşa, Nişana N'itra* Kalesi', 689-690
NiTRA* NEHRİ, 679
NlYAZABAD, 85
NİYEBOLİ KALESİ. BKZ.
NİĞEBOLU/NİYEBOÜ/NİÜBOLU KALESİ
NİYEBOLİ. bkz.
NlCEBOLU/NİYEBOLİ/NiĞBOLU
Nizami (Genceli Nizami). «53" NOCRAO, 690°
NOVA (HERCCC-NOVİ) «91**, «93 NOVELİ, 203, 685
Nuh Peygamber. 64
Numan bin Munzir (İran Hükümdarı),
24J*'
Numan Efendi (mutasarrıf), 290 Numan ibn Sabit (İmamı Azam Ebu
Hanife), 38"', 78** Nureddin Sultan (Kırım Hanlarının ikinci
veliahdının sanı), 559, 561-562 Nuruddehr (Abdal Han'ın oğlu). 404, 4ıı,
515, 517-518, 523-527, 529-531, 536, 558, 560 Nusaybin, sb-94
O D ES A, 557
Odonye KalesI, 612 Odunbazari (Odunpazari), 124 Odun Kapisi, 3i Ohri Beyi, 671
Okçuzade Ahmet Çelebi. Blız. Ahmet Çelebi, Okçuzade (EÇ'nin Bursa yolculuğunda arkadaşı)
OKMEYDANI, 208
On Yedinci Asır Hayatından Levhalar.
Bkz. Seyahatname On Yedinci Asır Saray Hayatı. Bkz-
Silahtar Tarihi Onbinlerin Dönûsü/Ricati. Bkz-
Anabasis Onyaganlıoglu (Karahaydaroglu

çetesinden), ıi4, ıı5, 187,189 Oraklı Beyi, 562 Ordu, 9
Orhan Han (EÇ'ye göre ı. Ahmet'in
şehzadelerinden), 280 Orhan Suyu, 309
Ormani Mustafa Efendi (ulemadan). Bkz. Mustafa Efendi, Ormani (ulemadan)
814
DtZAN
ortacami* (camII MWaNE), 178. 287, 292-293, 295-296, 424, 429
Orta Kapi (Topkapi Sarayi'noa), 289,
45$
ORTAKÖY, 332, 178, 379
Orta Macar* oIyari, 63s, 638 Oruç Çavuş, Egrikapvlı, 709 Osman, Hz , l «o. 342 Osman, t (Osman Gazi),
237,280 Osman 11 (Genç Osman), 236-237,313,360 Osman Aga (MAFmn mûhûrdan), 414.4i 9,
549*' , 550
Osman Aga, Kapıcılar Kethüdası (MAP'nın
Kapıcılar Kethüdası), 572 Osman Aga, Kürt, 583,585 Osman Aga, Şamlı (Defte rdarzade
Mehmet Paşa'nın ağalarından), 118,
204-20S, 213
osmancık, 141, 217, 256, 494, 497, 508-509 osmancık kalesi, 66
Osmancik Köprüsü, 141
Osmanlı (Osmani/Osmamyye), 9,40,78,
136,193,198, 200, 206,232,242,248,253, 329, 346, 393-394, 401, 465,470-473,475,484, 486, 491, 494,
529, 544, 550, 557, 559-560, 576-577, 579-580, 582-583, 585-586, 595-596, 633 , 637, 669,675**, 687,
689, 693,697,712, 715
Osmanlı Tarihi (Namık Kemal), 29
Osman Paşa (Mısır Valisi), 22
Osman Paşa, Dede, 138
Osman Paşa, Ôzdemiroglu/ôzdemirzade,
554, 592 OTAKÇILAR, 279, 544
Ömer, Hz. (Ömer bin Ümran), 342,409M Ömer (asesbaşı), 293 Ömer, Samsuncu, 287-289
Ömer Aga. Kethüda, 39
Ömer Bey. Bkz. Nasuh Paşazade Ömer Bey, 240
Ömer bin Amiri (kürkçülerin piri), *09
Omet bin NaslrtAveuat Uc\ yapma ösua). 431
Ömer bin Ümran. Bhz. Omet. VVz. Ömer Çelebi. 357 Ömer Paşa, Ketenci. 17. j» , ru. x» Ömer Reis. Uzun
(gemi Vapura). 55«
örs, Hayrullah, 9°, tj
ÖSEK*, 651, 688-689
ösek Beyi, 686 ösek KalesI, 677 ösek köprüsü, 652, 688-689
Ûzdemir Bcy,236
Özdemiroglu/Özdemuzade Osman Pasa. Bkz, Osman Pasa. özdemiroglu/özdemirzade Ozon. Muştala Nihat
(yalnız önsözlerde).
9-13,25**
özü*, 17 -18 , 27 , 41, 242, 269, 279, 280-281, 311, 319, 338, 542-543, 549, 562, 574 Özü Kazağı, 269
PalatİN/BalatİN Gölö. bkz, Balat'in
GÖLÜ
Palu, 235,387
Papa (Papahk anlamina), 251 Papa KalesI*, 663 Papa yöresi*, 638 Papaz Korusu, 324 Papiş Hani. 533 Parka
Menzili, 690 parmakkapı,i93,254 Parmaksız Sefer Aga. Abaza (MAFnın kaitancıbaşısı). Bkz, Sefer Aga. Abaza
Parmaksız (MAP'nın kaitancıbaşısı) Parpulum Kalesi, 39
PaSİn Beyi. 460,467,472,483
Paşa Kulesi, 455 Patka Gölleri, 660,671 Pay as, 19$ Pay as KalesI, 185 pazarbaşı, 90 Peçuy Beyi, 686
815
PtÇUY* KALESİ, 6SS-690 PtÇUY» K.CNTİ, ISO, 652
Pehleli Ahmet Pasa. Bhz. Ahmet Pasa, PehJeli
Pehlivan Alı Bkz. Ali, Hacı PhÛiogfu Pehlivan Penç Pirimpgfu. 24»
PENDİK, 66, 167, 1.85, 200 Penâname (Öğütler Kitabı) (Attar). 23«. 279"
Peri Han (Gürcistan Hakimi Mavroi Han
kot). 91, m Pertek, 233 Pertek Beyi, <6o

Pervaz (Tebriz Hanının kölelerinden), 78 Peryal, m
Pespİrem * KalesI, 63» Pespirem Kaptanı. 63i pespirem * yöresi, 638 peşke kalesi, 611 Peşloka Kenti, 704
PinaphİsAr, 555
Pinti Hamil (cimrilik simgesi kişi), 5)0
PİNYANİŞ, 339. 484-4X8, 490-493
Pinyaniş Beyi (Kürt Beyi), 418.46?. 483
Pinyaniş Kürtleri, 368, 491
Piredos Beyi (Kürt Beyi), 418 Piredos Sultan (İran, Rumiye'de), 485 Pîr-İ MERi'zat Sultan, c Piri Pasa, Kara. (ı. Selim'in sadrazamı). 236
PofGALİ, 612
polatane, 39 Polonya, 563" popoli menzili, 39 porluk daöı, 601, 602, 603 Portakalblar (Portekizliler) , 236
Postala Kolu (gösteri topluluğu), 330 Praçalı Mustafa Paşa. Bhz. Mustafa Pasa,
Praçalı Prag*Kenti, 69i
pravadi, 3)2, 3)5, 3)7
seyahatname
PravaoI Kalesi, SIS, SSS PrIştİne. «is
prizrın (kctsova'oa sancak,
PRİZREN), 641** Prizrin Beyi Arslan Bey. Bhz. Arslan Bey.
Prizrenli Pulur, es
PUTNAK, 269
RABE* nehri, is, 612, 692, 697, 699, 701-
704, 706, 708- 716 Raço ibrahim Aga (saray ağalarından). Bkz. ibrahim Aga, Raço (saray ağalarından), 503
RahmetuIIah Efendi (ulemadan), 293 rahova, 402, 461, 469-470, 524, 532 Rakoçi/Rakofçi- I Kral (Erdel Kralı), 41, 557-558, 561, 563, 576, 633
Rakoçi/Rakofçi* II Kral (Erdel Kralı), 557,
s76-577
Ramazan, Telhis, 556
Ramazan Efendi, Mektupçu (MAP'nın
mektupçusu), 254 Ramazanoğlu yaylası, 185, 196 Rayca is keleş I, 39
Recaizade (Mahmut) Ekrem. Bkz. Ekrem,
Recaizade Mahmut Recep, Abaza Mehter (MAP'li), 477 Recep Kethüda, 391
Recep Pasa, Topal (sadrazam), 16,67,316 Reisülküuap Şamizade Mehmet Efendi.
Bkz. Mehmet Efendi, Reisülküttap
Şamizade
Rekal, 85
repinçe kalesi, 252 Retmo Kalesi, 242
Revan* (Erivan), 17 , 77 , 85 - 85 , 90 , 225-
226, 228/238, 339, 351, 357, 364, 369, 378, 500, 584, 592, 638
Revan Hanı, 8s
Revan Hanlici, 4&s
Revan Kalesİ, 76,737, 225-227,487
816
DİZİN
Revan Köşkü*, 617
Reyhan Aga (padişah ûgreımen'0,282-288
Rıdvan Hatife (MAPli). s46. 54*
RInce Kalesİ, «ı«
RIp (Arnavutluk'ta), 252
Riyas bin ûmcrûlharras (çiftçilerin piri),
431
RİZE (Trabzon eyalet!noe), 39 Rodelfos (Rudolfus) (Cigerdelen
savaşında düşman komutanlarından),
659 ROOOS, 252
Rodoslu Mehmet Efendi. Bhz. Mehmet
Efendi, Rodoslu Rujegi/Rujegiyan (Kürt), 402,463,473-474,
479, 520", 533-534 Rum, 63 , 95, 123, 168, 200, 203, 249, 295, 335,
373,415, 500, 547,694

Rum (Yeradi olarak çok deĞİşIk yerler için kullanilan sir terim: BIzans, Selçuklu, Anadolu topraklari...), 79, 124, 231-232, 449, 461, 488, 579. ayrıca bkz. rum
Rum Ali (EÇnin adamı). Bkz, Ali, Rum (EÇ'nin adamı)
Rumeli, 12,17 , 20 , 41, 43,136, 222, 249-250, 291, 294-295, 311, 317, 319, 322, 324-325, 336, 33«, 368, 449, 574, 577, 618, 620-623, 628
Rum Hasan Aga (has odabaşı,
zorbalardan). Bhz. Rum Hasan Aga, Rum (has odabaşı, zorbalardan)
Rum iye (UrumİIye, cünümüzde İran'da Rizaiye), 485-486, 488-489,
491-493
Rumiye Ham. Bhz. Ali Han, Genç (Rumiye
Hanı) Rumiye Kalesi, 368
Rumiye Şeyhi. Bhz. Hudai Efendi, Rumiye Şeyhi Aziz Mahmut (Azizadeler, Ûsküdari)
Rus/Urus, 41,63,241,319, 543, 546-549
Rusçuk, bkz. Urusçuk
Rus Dt« KöYO, «49 Rusya, w, 2)6. Ayrìca bkz.
Mosko/Moskov, Moskof (MİOSKOV
DİYARI, VltAYETİ, KRALI OLARAK
geçer)
RuznamecV Ruznatnçeci ibrahim fc fendi
Bhz. İbrahim Etendi. RuznamecVRuznamçcci ROsıem (Bitlis Ham Upenktüa
kahvecibasısı). 528.5)0 Rostem (Eski Iran söylence kahramanı). I«r*', 207°, 212.224-325.361, «08.418.47», 483,516*», 526, 579,626-627, «35. 307, t»
Rustem Han. Kel (Safevı başkomutanı.
Tebriz Valisi), 422 ROstempaşa Kulesi, «55 Rüyada Taastuh (ortaoyunu), 26
sasa, 406"
Sabanca, bkz. Sapanca Sabohan,fi Sabuncu Beli, i«6 Saçbagı Haseki (Kösem Sulun'tn
musahibelermden), ı« Saçbagı (Mehmet) Pasa Bkz, Mehmet
Paşa, Saçbagı saçlı dağı, 388-389, 391-392, ih, 471 Sadi köy (gönümüzde: Sati/Satiköy),
3*9
Sadi, Şeyh, 64 •». 513". 653"
Sa'd Vakkas (okçuların piri), 409,70t
safed sancağı, 212,216
Safı, Şeyh. Bhz, Safiyûdditv-i Erdebili, Şeyh Safiyûddin-i Erdebili, Şeyh (İran Şiiliğinin
ve Salevüer'm başı), 10 -82 Safranbolu, 170 Safyan, 83 Saçak, 42 Sağman Beyi, 460 Sağman, 233 Sahra ÇIftlîk, 376
Sahrayi Zemin (Zemun Sahrasi), 616,
817
SEYAHATNAME
ato-an
Şahta, as
Saik Çelebi (EÇYıin Hicaz'a yol arkadaşı). a>
Saib (iranlı Onlu ozan). 406"** Sait Arap (Cehli). 32. at. 188 sakaltutan BtU, 185-186
Sakakta I rm aÖi, 164- ıcs Sakzzade Mustafa Aga. Bkz. Mustafa Aga,
Sakazade Sak/z Aoasi, 249. 252 SaKLOFÇA, 686
Salacak iskelesi', js3. 355 Salih (Peygamber). 565"' Salih Aga. 361. 374. 376. 435 Salih Çelebi. 248
Salih Çelebi (Tersane Emini). 50?. 504,507 Salih Pasa, (yeniçeri ağası, basdeiterdar.
sadrazam). 66,68.85-87,92-99,138. 638. 700, 703, 706, 711, 714 SALUT BELİ, 66
Sam (Eski Iran söylence kahramanı). 145"', 213, 361, 410,416, 316", 635
Sama Çayiki, tso
Samah, 351 SAMANLI, 38
SaMATYA, 300
Samsun, 39
Samsuncubaşı Abdi Aga. Bkz. Abdi Aga,
Samsuncubaşı Samsuncubaşj Keçerioglu Mehmet Aga. Bkz. Mehmet Aga, Keçecioglu (samsuncubaşı, kuJ kethüdası) Samsuncubaşı Mustafa Aga. Bkz. Muştala
Ağa, Samsuncubaşı Samsuncu Ömer. Bkz Ömer, Samsuncu Samurkaş Kolu (gösteri topluluğu), 330
SANCAR D AĞİ, 23i SANDIKLI ÖV ASI, 16
Sansürce Çıkarılmış Parçalar. Bkz.

Seyahatname Sapanca/Sabanca, 66,167,234,385
Saraçhane. 26s
SaRAYBURNU, 181, 244. 348-349, 3s4-3s5.
»S*. 370
sarayı atik, 284, 303. ayrıca bkz. eski
Saray Sarayköy, 53S, s36 Sardunya, 2Si
San Ali Aga. Bkz. Ali Aga. San (EÇyle iran'a giden aga)
San Çavuş başı Mahmut Aga. Bkz. Mahmut
Aga, San Çavuş başı San Hüseyin Pasa. Bkz. Hüseyin Paşa, San.
«23
San Kftdp. 271, 279. 357
San Kenan Pasa. Bkz. Kenan Pasa. San
(kapcamderya. Celali) Sari alan Beti, 111, 139 sarıcalar menzili, 66 Saricül Köyü, 555
SaRIKADI, 206, 332
sarıkçılar, 274 sarılar köyü, 167 Sari Saltik, 714
sarıyer, 332
Sarmaşikli Sel, 186 sarmaşık likaya beli, 141 saruhan, 187, 655-656 Saruhanbeylî, 324
Sarvan/Sarban Ali Aga. Bkz. Ali Aga, Koca
Sarvan/Sarban Şaşalar, 312 Satsa Dağlari, 636 sava irmağı, 607, 613, 616-617, 686, 691 Scott, Walter (İngiliz tarihsel roman
yazan), u Sebûlmesani, no'" Secunlu (Tatar boyu), 42
sedirci kenti, 77 SeFERAĞA, 76
Sefer Aga, Abaza Parmaksız (MAP'nın
kaftancıbaşısı), 256 Sefer Aga/Sefer Gazi/Sefer Gazi Aga/Sefer
818
dizin
Gazi Vezir (4. Mehmet Giray'ın veziri).
557-559, 561-562
Sefer Bey/Paşa, Kara (Divriği Beyi/Paşa),
144- 147,153, 159-160, 167. Segesar Beyi. 686 Şehlan, 77
Sekbanbaşı Deli Kasım Aga Bkz. Kasım
Aga, Sekbanbaşı Deli . -Sekbanbaşı Hüseyin Aga. Bkz. Hüseyin
Aga, Sekbanbaşı, 302 Sek! Kalesi, 85 Seks et Kalesi, 688 Setim l (Yavuz Sultan Selim), 2M, 444" Setim (Arapkirti pehlivan), 130 Selim Efendi, Kâtip. 724 Selmam Pak (sahabe, berberlerin piri),
395", 408. 411 selmas, 368, 415
Selme Kalesİ (Suriye'de), 585 Selne Kalesi (GİRİT'TE),242,248
SELVl kazası, 649-650
Semender kuşu, 43", 206, sil Semendere*/SemendİreKasabasi/Kalesİ, 705,706, 711 Semin Mehmet Paşa. Bkz. Mehmet Paşa,
Civankapıcıbaşı, Sulıanzade, Semin Semiz Ahmet Paşa (sadrazam). Bkz. Ahmet
Paşa. Hezarpare/Semiz (sadrazam)
Hezarpare/ (sadrazam) Semudlu/Semmllular, 565"-1 Sen Marten Kalesİ, 722 Sen Marten yöresi, 638 SencI Har Deresİ, 511 Senkoncar (SaintGotthard), 697 Serçeşme Zıpır Bölûkbaşı. Bkz. Zıpır
Bölûkbaşı, Serçeşme Serdar Ali Paşa. Bkz. Ali Paşa, Köse (Erdel
seferi serdan)
Serdar Kara Abdullah Paşa. Bkz. Abdullah
Paşa, Kara (serdar) Sere Deresİ, 39 SerİmKalesİ, 70S
StaİM KentI, m Serîm Sahrasi, 4M, 166 Serip. Ellen, »s Servi BeyL 4tr StRvt Kapisi, 271 Seyahatname (Evliya Çelebi) (y
önsûzlcıdekiter ve dipnottan).» w. 18, 27-»,26,S, 235*' Seydı Ahmeı Paşa, Kata. 8«. Atıma Pat».
SeydlKan Seydı Alı Reis Bkz. Ah Re». Stydı SCYDİ CAZI, 214 SEYDlfEHKl, 32.188
Seydizade Mehmet Bey/Paşa. Bkt Mehmet Bey/Paşa. Seydizade SeydOm Sultam Tekkesi, «a Seyf Ati (Bitlis Hanı ren hazmnbn). 526
Seyfettin Kenti, ss
Seyfı (EÇnln koksî), 678-680, m. m
Seyf Kulu (Tebriz Hanının kûtekrinderıı,
78
SEYITCAZİ, 185,212, 265. 343, 347

Seyyal, Hindi (kiiıç yapıcdannm piri). 4» Seyyid Battal Gazi, 127 SiffIn, 4<r' Sırat, m*1
Sirça Saray/ SirçaKöşk/Çiniu Kös*.
172°-173 Sırplı/Sırphlar, 620" Sıtkı Efendi (Defterdarzade Mehmet Paşanın katiplerinden), 134
SİİRT, 481
Silahtar Ağası ZûlKkar Aga. Bkz ftılfikar
Aga. Silahlar Ağası Silahlar Fmdıklılı Mehmet Aga. Bkz Mehmet Aga, Silahtar FındıkMı Silahlar Muruza Aga Bkz Maruza Paşa,
Kara (Sivas, Sam, Bağdat valisi) Silahtar Süleyman. Bkz Süleyman, Silahlar Silahtar Tarihi (Silahlar Fındıklılı Mehmet Aga).9,12,11
SİLİFKE, 234
819
SEYAHATNAME
StUsrme. 4t, 45, t*. 177, 317-31*, 502. sos,
54*. 55*- 557 silivri, 177, 367, 542, 544, 573 silivri iskelesi, 307
SiLivRi KalesI. 312.543 silivrikapı, 305 silvan. bkz. mayyafarikin simontorna/simontorne. bkz. şimontorna/şimontorne SImontorna/Sİmontorne San cağ i.
bkz. SImontorna/SİmontorneSANCAĞI
Sımonıoma/Simomome Beyi. Bkz.
Simomoma/Şimontome Beyi Simurg Bkz. Anka (laısu) SİnaoraKalesi, 33* Sinan Paşa (Yemen Fatihi). 33S. 357 Sinan Paşa, Kırkayak Kanlı (Edirne
Bostancıbaştsı), 575 SInan Paşa Köşkü, 244,249.354, 35»
SİNCANİ, 407 SİNCAR, 387, 391,478
SİNCAR DaÖI, 273-274, 388-389, 393-394, 396
SIncar Kalesi, 3*7-iss
SİNCAR Ov ası, 391
Smimmar (mimar), 243**
sinop, 39, 58
SİnopKalesI, 39
Sipah Mehmet Çelebi (Üsküdarlı cambaz) Bkz. Mehmet Çelebi, (psküdarh Sipah)
Sipahi Mehmet Ağa. Bkz. Mehmet Ağa, Sipahi
Sis Kalesi (Sis: Günümüzde Kozan),
623
Shıimah Bole (cariye), 579
SİVAS, 17, 86-87, 91, 131, 133, 160, 215-217, 231, 233-235, 242, 262, 386, 574, 581, 624
Sivas Paşası Ah Paşa. Bkz. Ah Paşa, Sivas Paşası
SİVEREK, 387 SİVRİ İSKELE, 39
Siyavuş Aga (Defterdarzade Mehmet
Paşanın çesniglrbaşı). »1 Siyavuş Aga (Defterdarzade Mehmet
Pasa Yun kapı kethüdası), ıso Sryavus Paşa. Abaza. Damat (yeniçeri ağası, kaptaruderya, sadrazam) 41,43, 253. 256 271. 278-2*0. 2*7, 310. 316-317, 319. 337. 496. 49*. 302. 505-50*. 510. 537. 541", $97, 623. 637, 673 SlOVCNYA, 607
Sofu Mehmet Pasa. Mevlevi Koca Derviş (sadrazam). Bkz. Mehmet Paşa. Mevlevi Koca Derviş Sofu (sadrazam)
sofya, İS, 319-324, 327, 615-616, 622, 640-642, 648
SOĞANLI, 535
Soğan Lt Beli, as
SOCUKÇEŞME, 295
Sohunlu (Tatar boyu), 50
SOKARI İSKELESİ, 39
Sokrat (Sokrates) (Yunan filozofu), 404" Sokullu Mehmet Paşa. Bkz. Mehmet Paşa, Sokullu
Solak Ahmet (Şeyhülislam Abdûlaziz Efendinin adamı). Bkz. Ahmet, Solak (Şeyhülislam Abdûlaziz Efendi'nin adamı), 291
SOLAKÇEŞMESİ, 324 SOMBOR ÇZOMBOR), 688"' SORP, 474
SÖĞÜT, 185, 187, 196, 256, 259, 26S, 345, 347
SögOtlO Dağ i, 187 su kulesi, 43 Sudan, 21
Suheybi Rumi (meddahların piri), 408 Sultanahmet (Meydan\), 174-175,295,
756

SultanahmetCamU, 15, 445"', 502, 644"1 Sultan AhmetTOrbesI, 179 Sultan Bayezid. Bkz, Bayezid, Şehzade, Sultan
Sultan Evbadulbh. Bkz. Evhadullah , Sultan (Abdal Han'ın atalarından)
820
dizin
Sulum Guri Bkz. Kansu Guri/Gavri. Suhan (Mısır ve Suriye Kölemenlerinin Sultanı) Sultan Hani, m. m Sultan Hasan (Azerbaycan Şahı). Bhz
Hasan. Sulun Uzun (Azerbaycan Şahı) Sultan Hasan Yaylaci (Azerbaycan'da), 386 Sultan Murat (Bağdat Fatihi). Bkz, Murad
IV, Sulun (Bağdat Fatihi) Sultan Mustafa Han Türbesi. s« Sultanseüm (İstanbul'da semt). so2 Sulunzade Mehmet Pasa Bkz. Mehmet Paşa. Civankapıcıbası, Sulunzade. Semin Suluyar Dağlan, a Sunguroğlu, 234
Sunizade Efendi. Bkz. Sunlzade Mehmet
Emin Efendi (şeyhülislam) Sunizade Mehmet Emin Efendi
(şeyhülislam), 300.643 Şuran KalesI, 85
SURİYE, 20, 236 SÜCAH BAĞLARI, 200-201
Sûcut Beyi (4. Mehmet Giray'm
adamlanndan), 562 Sührap (FÇnin kölesi), 215,719,721 Sûhrap, Kerkerli pehlivan, 130 Sührap, Zûhrei (çalgıcılann piri), 408 Süleyman l. Kanuni Sultan, ıs, 48 , 236,406,
414, 452. 455, 458, 461, 553, 644, 659. 6n, 686"'. 688- 689. 700
Süleyman, Hz., 73
Süleyman. Galatalı Kızkapan pehlivan, 131 Süleyman, Silahtar, 602 Süleyman Aga, Dev, 280-281,316 Süleyman Aga, Kazancızade, 499,700 Süleyman Aga, Kuyumcu, 348 Süleyman Aga, Lala (Kösem Sultan'ın başagası), 289-290, 293, 301 Süleyman Aga, Muhzır, 442 Süleyman Bey. 192
221
HaVı
Süleyman Bey. ttusrev ha'nn yeta*,
421.«94
Süleyman Gax\ Açа. w* Süleyman Han Bhz. Süleyman Uan Bbj. Süleyman \, Kanuni Sultan SO ley m an\y 1, O , 1*3, tiz, 191, y>l. w, 552
SOley m aniye CamII, SM-V.1
Süleyman Pasa (Ermem, MaVaiuk. Koca.,
sadrazam), 4*4. W Süleyman Paşa WaV ıbuleval.: :•. m Süleyman Pasa. 90.1». m Süleyman Pasa.
Dilber, «ar Süleyman Sultan (4. Mehmet'in Kaadesj 281.282
SüpYıan Gazi Kp> (*• Mehmet G-.v.-. -adamlanndarı), 561
SÜREÇ EL KALESİ. « SÜREKLİ, 85 SÜREN ÖABA, 204 SÜRMENE, 39 SÜVEYŞ,, 229 SÜZEBOU1.65
Şaban Aga, Arnavut (zorbalardan). V06 Şaban Efendi (kazasker), 287,300 Şaban HaUIe (saray agalanndan. MelekVnin eşi). 385.436-437,501,904-5« Şaban Paşa Çiftliği, 93,106
Şajİİ, 44 . 88 , 224. 259,263,4ST',510. S17.663
Şagad (Eski Iran söylence kahramanı), 207**, 405,418 Şah Abbas.81.492 Şah gediği, 493,4(94
Şah Kulu. Bkz. Kızılbay/Kızılbuslar,
ŞU'/Sillcr Şahbender Bağ», 487 Şahidi Lügati, 15. Ayrıca bkz. Lûgpt-i Şahidi
821
SEYAHATNAME
Şahtcb. ibrahim (Divan ozanı ve manzum sözlükçe). 97". zat Sahih Ağa. m
Şahin Apt. Melek* Deh (MAPYıın abalarından). 262 Şohm Pasaoglu (emirahur ağası). TIS Sahname/Sehname (Ffrdevsf). US".
stf
Şahpulat. (4 Mehmet Giray'm kölesi). M? Şahpulat Ap\«. (Mehmet Giray'm ağalarından). 939
Sahseven*. Bkz Ktztibaş*/'Ktzıtbaslar, Şkr*fSiHer Şair ErUnmeu (Şinssi). sof
ŞAM, V, 20, 71-72, 76. 131, fSS, 152, 163, 17%, 174, 176, 162. MS, 190, 192, 194-196, 199, 212-214, 216-797, 219-221. 22S, 242, 340-341, 397. 403, 419, 506, 583, 586, 598. «99
Şamam, ısı
Samhsl Sultan Mahmut Han (Dağıstan padişahı), 42
Samiza.de Mehmet Efendi. Bkz. Mehmet Efendi. Reisûlküttap Şamızade Samlı Mehmet, soo Şamlı Osman Ağa (Defıerdarzade Mehmet Pasa hm ağalarından). Bkz. Osman Ağa. Samlı (Defıerdarzade Mehmet Pasa hin ağalarından) Şam Trablusu. bkz. Trablusşam Şan Dağ i, 103 ŞaNE, 39
Şap Denizi, 636
Şaraphane, 95-96 Şaraphane Menzili, ts ŞarkI Kara hisar. bkz. Şebinkarahisar

Şat/ŞaTTÛIARAP, 389-390, 398-399"2
Şatır Hüseyin Pasa Bkz Hüseyin Paşa,
Satır Satir Köy, 39
Şatır Mustafa Pasa. Bkz. Mustafa Pasa. Hahcızade damadı Firari (Şatır, Kara)
Şaydak Nogay. «2.9 Sayraldı Beyi. 562 Seben i k KalcsI, 252, JS7, 61* ŞCBES (SESE?). 574
Şeses KalcsI. s?6
Şeb İN kaba hisar/Şark i KaRAMİSAR, KakahIsjuhsahkI (Erzurum eyaletinde sancak), 95
Şecer, 195 Şecer Kalesi, tas Şeddat (Yemen'deki Ad kavminin
hûkûmdan), 144,147"*', 453"J Sehlevend (Tebriz Hant'mn kölelerinden),
76
Şehri'ban, 550
Şehri" Zvr/Zol. bkz. Zu r/Zor/Zol
ŞEHRİ
Şehsüvarogiu Gazi Bey/Sehsûvarogju Şeyh Kadı Pasa/Şeyh Gazi Bey, 91.148.150, 155
Şehzade Cam i i, 183 Şekerpare Böle (Kösem Sultanin m usa hibelerinden), 169"'. 173,175
ŞEMAHİ, 85. 584
Şemhal Han, 237
Şemsettin (Abdal Han'ın oğlu), 411 Şemsettin Sami. 22 Şemsi Pasa (Mehmet Emin Pasa'mn
babası), 221 Şemsi Paşaogl u/Se msizade Mehmet Emin Paşa (Van beylerbeyi). Bkz Mehmet Emin Pasa.
Şemsizade, Şemsi Pasaoglu (Van beylerbeyi) Şeref Bey (Mahmudı Beyi). 467 Şeref Han (Abdal Han'ın
dedesi), 459-460, 467, İ2V°
Şeref Han (Abdal Han'ın oğlu), 4ıı Şerejhame (Şeref Han), 459", 520*J Şerif Ramazan Çelebi. Ayıntaplı, 6?
Şeyh Ahmet Aga (mütevelli). Bkz. Ahmet
Aga, Şeyh (mütevelli) Şeyh Ali Şamariisi (Mısırlı bilgin). Bkz Ali
822
CTZIN
Şamarüsı. Şeyh (Mtarıı bilgin) Şeyh Garı Bey Bfcfc Şehsüvarogiu Gazi Bey/Şehsuvarogh* Seyh Kadı
Paja/Şeyh Gazi Bey
Şeyh Mehmet Uıvgivı Bkz, Mehmet Birgrvt.
Şeyh (Tarikat-1 Muhammedıye adli vaaz kitabının yazan) Şeyh Mennan, s Şcyh Nusret TekkesİMenzîü, ZM
Seyhoglu (Kul kethüdası Musıafa Aga'nııı
yakalanmasıyla görevli). 309 Şeyh Sadi. Bkz. Sadi. Şeyh, «4,513. «53 Şeyh Safi. Bkz 5afiyüddin-i Erdebili,
Şeyh Şeyh Şam i. ili, 139 Şeyh Tancavi-i Mağribi Bfez. Tancavii
Mağribi, Şeyh Şeyhülislam Hüseyin Efendi, Aruzade. Bkz,
Hüseyin Elendi. Şeyhülislam Ahizade Şeyh Veli. Bkz Veli, Şeyh, 300. «49 Şeyhzade. Bkz, Hüseyin Efendi.
Şeyhzade.
"Cinci Hoca" Şeyhzade Celebi. 622
ŞlPKA» DAĞI, 646, 648 ŞIPKA* KÖYÜ, 646"
ŞU'/Şiiler, 342,456**. Aynca bkz
Kızılbaş 'fKtzılbaşlar ŞİIe (KocaelİsancağinIda), 39 ŞImontorna/ŞImontorne/SİmontornIa/SİmontorneISImontornya),
63r", 686"
Şimontoma/Şi rnontorne/Simontorna/ Simonıome Beyi, 616**
Şinasi, ibrahim (yazar), sor'
ŞInIkçİ Ahmet Ağa Köyü, 165
şiran kalesi, 66
Şirin (Ferhat ile Şirin öyküsünün
kahramanı), 60"* Şirin Beyi'. 557.559.562 Şirinli (Tatar boyu), 42,», 559 şirvan. 221, 224, 339, 35). 481.
584
Şirvan Beyi, 4U, 4*1 Şoroy Beyi, 462
Vuayb Pcyçamber, »4i Sucu* K5TR0S0. m Şvmnu. nvtu Şvmmu KalhİIm
Surg« Beyi. 497 Şuşlu, «39
Şuşîk Kalisi. a, n
Suuı (f farpu**** pehlivan), İN
Tasan Ammit a&a çtmiet. ** Tasan Amm»t ACa MtMZlil, • Tabamyassı Mehmet Pt$» fSn M*h«M
Fava, Tabanryaw Tabanoğlu. 231
Tacitade Caier Celebi (w«ann) tsz Cafer Çelebi. îacuade Mataeı)
7«cfi'(-(PV(irlh (Hoc9 SadeMın) «m*-TAHTAKAtC, 124

Taht-i Van/Tahi'jvan 6*2. TâTVAa»
Takako, 42
Tak-'i Kıs«a (NuflatvAM'tM «4îƹ.ı, *p raJjm-i Edebiyat (Hccatzade Mıh mı
Ekrem), 24 Tai is, tt
TaMAN',41-42, w TAMAN*KAtCIl,4)
Tancavı-i Mağribi. Şeyh. >» Tarabius. iaX Traiausvam Tarhuncu Ahmet Pay» Bkz Ahmet Pata,
Tarhuncu lorx%l Ntiınıa (Mustafa Nahaa), ?>r\
286,511. 381, 312, 385. 431, 4», «V,.«',/
Tarikaı-ı Muhummed^yy* (Şey* Mehmet Birgivi). MT*
TaŞKÖMÜ. 234
T ata» Kalesi. 654,663
Tatar*, ft. ı«ı. W?, ı».
269-2TO, İH, 134,159. M4. 41'/, ¦'*•>. 5*9. 563.611, 424. 658.161, (43. 4164/9. '->•" '>*'•
684, 689, #1,697-6», 701. 705, 7*1
Tatar Ahmet A0 (Cdat) Bkz Ahmet M»
Tatar (Celali)
823
Tatar Hant {4. Mehmet Giray). 47-4?. 5S7.
560. $62. Aynen bkz, Mehmet Giray IV ve
Kınm Hanı/Sultam tatarİstan, w
taTARPAZARCIÜ ı. 319, 324, 615
tata* yöresi, 63» tatli Şamar Kalesi, 60» tatvan (taht-i van/Tahtuvan), 465",
4»2, 511, 532 Tavukçu Mustafa Pasa (Erzurum valisi). Bkz. Mustafa Pasa. Tavukçu (Erzurum
Vahşî), 457-45», 460. 496, 504
Toy (göçer Azap kabilemi), 353" Tayyarogiu/Tayyarzade (Halep. Sam vahşi, Cehh). Bkz. Ahmet Paşa,
Tayyarogiu/Tayyarzade (Halep, Sam
vahşi. Ceiah) Tebriz Hanı Bkz, Ali Han. Kelp. Güzelce
Han (Tebriz Ham) Tebriz Ham. Bkz. Kayıtmaz Han. Koca
TEBRİZ, V, 77-78. 80-81, 85, 342, 343, 495
tebr'iz Karisi, 455 Tekeli Kethüdası Hüseyin Aga. Bkz,
Hüseyin Aga, Tekeli Kethüdası tekeli Köşkü, 299
Tekeli Mustafa Ağa/Paşa. Bkz. Mustafa
Aga/Paşa, Tekeli tekirdağ ı, 309 Tekke Köyü, 66 Tekke Meyoani, ı§2 Tekman BelI, 65 Tekman Beyi. 460-
461,467,472,4*3 Tekman Deresi, 472 Telhis Ramazan. Bkz. Ramazan, Telhis Telhisçi/Telhisi Hüseyin Aga.
Bkz. Hüseyin
Ağa. Telhisçi/Telhisi Tellak Mustafa Pasa. Bkz Mustafa Pasa,
Tellak
Telli Haseki (Kösem Sulıan'ın
musahibelerinden), 169 Temaşalik Burnu, $5
Temeşvar'- (TIMIŞVAR), 302, 307, 575-576,
B2-623. 62«. 633-634, 639
Temesva* Ovasi, m. »i
Tûrkmcn/Türkmcnlcr/Türkraan Tercan, bkz. Mamahatun Tercanli AU Aga, «b Tercan Ovasi. 66
tercil (diyarbekir eyaletinde kürt
ocaklığı). 460
Terdi Beyi.4to terkos kalesı, 65 terhıs kalesı, 65 tersane Bahçesi*, 252
tesu, 485 tesvi, 77 tevrat, 85,161 timişvar. bkz. Temeşvar
TİBET, 412
tiflis, 81,85, 351, 584 Timur (Timurlenk). 156. 414, 422. 453.458 timurlenk ceziresi, 43 toğot, 233
Tokat, 102,139 Tokmak Haseki (ulak), 90 Tokat Kalesi, 91-92,131,133, 160 tomennis, 351
tometis, 584
TOPÇULAR, 279, 312, 315, 326-328, 544-546, 555, 569, 570, 571
Topçular Sarayi, 328,544,556
tophane, iti, 235-237, 249-250, 277, 363 topkapi sarayı, 172, 175, 280, 284, 287, 644"'
Topkapıh Mahmut Aga (Erzurum Gümrük Emini). Bkz. Mahmut Aga, Topkapıh (Erzurum Gümrük Emini)
Topkapıh Muştala Aga (saray
ağalarından). Mustafa Aga, Topkapıh (saray agalanndan) Torla Nehri/Suyu (Dn'iestr Irmaci),
557" -558, 560, 562 , 658

Tortum (Erzurum eyaletjnde), as,
824
fiU.SU- 659
Tosya (Çan ki*
497, SOS- sı»
1 *anca£i
Tosya Ka
IKSİ. TM
CT,
1
Trablus, bkz. Trablusşam Trabuussam/5amTraq,usu.2s0^
oZ4 •
* '^-~>7 —~ *
Trabzon. 9.17. i9. ns, 424,43*, $7,
Trabzon Beylerbeyliği. 426
TRANSİLVANYA. 575. S76-.MO.-
Tuba seçeri (Tuba agaçt), zxr» tuc m ekran, 495 Tufadar, 39 tu lça, 247
Tuna Nehri. 416. 648. 653-654. 657-6G2.
666, 669-670, 673, 679
Tunus, 250 Turan, sas
Turhal, 133,139,231,232 Turhal KalesI, 139 Turhal Ovasi, 102 Turan Şahı (Iran Şahı 2. Abhas'm sanlanndan). Bkz, Abbas U (Iran, Turan Şahı, Güzelce Şah) Turhan (Halice) Sultan (4. Mehmet'in annesi), 281-284,287,293 Tut Alimi Menzilİ, as
Tutsak Ali Paşa (Halep valisi). 584,586,5u. 591,595-596
Tuzla Kaz as i, 618
Türbe Göynük/ Türbeli Göynük, 167,
234
TüRBEK (1. SÜLEYMAN'IN ZİGETVAR YAKININDA İÇ ÖRGEN LERİNİN GÖMÜLDÜĞÜ YER, TURBEK), 688"
Türk/Türkler (köylü anlamında da kullanılmıştır). 51 ,77,93,152,189,605, 608, 611-612, 655, 657, 659, 661,664,670, 672-673, 704,713,719. Ayrıca bkz, Elrak Türkçe Tabirler Sözlüğü (MNÖ), 25
TÜRKİSTAN, 352,492 Türkmen/Türkmenler/Türkman
ulu Noeav it ^/KiUça.u^,
Umman, m Un kav an t, n %
Urdubad, \u
Urus.Bkz.Rv« Rusçuk ^u*^
317
Uskumru Cayi, * ustrumca, 607
Uşkuna Debbafi.os.lu. »tz. Debhagr^^ Uşkuna
Uyvar* Kalesi. «î, 659, 672- 676,678, mi,
690-691
uyvar* yöresi, m, 657, 659-661, 676, ati,
685,690
Uzun Alı Aga. Bkz. A\i Aga. Uzun Uzunhacilar (Köyü), 324,Ut Uzun Hasan, Sultan. Baz. Ha an,Sulum Uzun (Azerbaycan Şahı) Uzun Ömer Reis (gemi kaplanı) Baz. Ömer Reis, Uzun (gemi Vapuru)
825
A.
seyahatname
Öç KlÜSt, 77. 86 Ûrurydm. Ruşen Eşref. 26
ünye. 39
OskOsİ/ÜskOsO (günümüzde:
Konura lp), 65 Üsküdar (İstanbul'da). 9, 66, 9i, 129,
»31. 133, 135-136, 138, 152, 167, 171, 181-182, 184-185. 190- 192, 194- 197, 799-707, 206-209, 211-214, 219, 234, 244, 249, 253-259, 266-267, 332, 343-344, 347-355, 357-35İ, 366, 370-373, 377, 379, 381, 383, 424, 432, 438, 494, 507-508, 574, 577 üsküdar bahçesi, 617
Üsküdari Mahmut Efendi. Bkz. Hudai Efendi. Rumi'ye Şeyhi Aziz Mahmut (Azizadefer, Ûsfcudari) OsköP, 615, 621 Ûveys Aga. Helvacı başı, 283
Vac/Vah nehri, 682-683
Vakayiname (Vak'aname ya da Hahname) (Veysi), 507*' ValİIde Hani, 564

valvan, 623
VAN, 16, 221-224, 242, 339, 362-376, 378, 380-387, 387, 389-390, 396, 398-399, 402-403, 474-415, 419-424, 431, 453-463, 467, 469, 471-473, 475-476, 479, 490-462, 496-499, 491, 493-494, 496-497, 506, 509-512, 516, 521, 523, 529, 532-534, 538, 543-544, 572, 579, 584, 597
VAN KALESİ, 239, 362, 364-366, 369, 414, 479, 421-423, 452, 455, 459-460, 467, 494-497, 508-509
VAN kayası, 420, 422, 454 Varar, 19 , 600, 620, 623, 625
Varat Kalesi, 618, 625, 626
VARNA, 136, 246, 249, 252, 542, 546-547, 551,
Varna Kalesi, 65, 547-548
Vnrvar Ali Pasa (Sivas beylerbeyi). Bkz. Ali
Pasa. Varvar (Sivas beylerbeyi) Vaslon Köyü, 609 Vâstan Kalesİ, su
VaŞAROClU (hersek), 659
Vatan -yahut- Silistrc (Namık Kemal),
29
vedud iskelesi, 358 Vefa Ahiri, 201 Vehhap Kadı. 583
Vekilharç ibrahim Aga. Bkz. IbrahimAga,
Vekilharç, 469,572 velak bayırları, 659-660 Veleo Kapisi, 455 Veli Aga. Bkz. Veli Efendi (vaiz) Veli Aga (Deli Hüseyin Paşanın
kethüdası), 39 Veli Efendi (vaiz), 239,446, 447 Veli Mustafa Aga (lala ağası). Bkz. Mustafa
Aga. Veli (lala ağası) Veli, Şeyh, 300.449 Velid Çelebi, Kadiroglu. 646
venedik, 184, 245. 250-251, 332, 346, 357, 373, 569, 602, 605-606, 677, 619, 625, 628, 691-693*, 695
Venedikli/Venedikliler, 602, 691 "J vernisan menzili, 86 Verse Kalesİ, 623 Veyselkarani, 468*' Veysi (düzyazı ustası), 507"", 618, 621 Veysizade Çelebi (Veysi'nin oğlu), 618,62i
vidin (BULGARİSTAN'IN
kuzeybatısında), 546, 650"' vi/e NEHRİ, 717 viyana, 19
vize sancağı, 546 Vona Kalesİ, 39
Voynukoglu Kolu (gösteri topluluğu), 330 Vustan Kalesî, 222 Vustan Kalesİ Boğazi, 223
yabanova, 121
826
DİZİN
YaCBASAN, 233
Yahudi, 672»'. Aynca bkz. Çıfıt Yahudiler, sn
Yahya (Deli Ferhat Pasa oğlu), 597 Yahya Efendi, Molla (Tabanıyassı Mehmet
Paşa'nın imamı), 225,227- 230 Yahya Peygamber, N Yakubiler, 598 Yakup, Hz., 330, 582*' Yakup Aga (EÇnln Sofya'daki arkadaşı).
622
Yakup ACa, 92
Yakup Çavuş (EÇ'nln Sofya'daki
arkadaşı). 622 Yakup Han (Azerbaycan Sahi Sultan Uzun
Hasan'ın oğlu). 386 yalakabad deresi, 196, 182, 184-185 Yali Kapisi, 455 Yali Köşkü*, 300, 556 Yalova, 182, 184-185 Yaman Sadaklı Beyi, 562
YANIK*, 698, 719-720
Yanik*/Yanik Kale* (Budapeşte yakınında), 663, 696-697, 719, 720, 722
Yanik*/Yanik KalesI* (Akkerman yakınında), 558, 562
Yanık Kaptanı, 720
yanın yöresi, 638
yanova, 503, 574, 576-578, 584, 589, 651
Yanova Kalesİ, 577,623
Yantor NehrI (Yantra Irmağı), 648"-1
Yarka MenzilI, 687
Yavaşça Mehmet Aga. Bkz. Mehmet Aga, Yavaşça
YAVİŞE iskelesi, 39
Yavuz Er Bey, 15
Yavuz Sultan Selim. Bkz. Selim 1
yaylacık, 77 yayle, 319
Yazıksız, Necip Asım, 22,24
YedİKULE*. 382, 499, 505, 561
Yelkovankaya Burnu, a

Yemen, 147,121, mì, ><«, sea.nT*»
YlMtf ItKftLJtt, », 241,241 YtNİ CAMİ, 172,118-179,4»%
YcnI Kale (ScrInvMtfZalNVA*), tat, m-w",Tıı
YenI Samay'/SarayicEDİT. Ayrìca bkz. EskI Saray
YCNİCt. 209,109
Yenicen Ağası Halil Aga. Hkt, Halil A.fj,
Helone Yeniçeri Ağası Yeniçeri Ağası Salih Pasa 8fct Salih Ftp Salih Pasa (yeniçeri ağası, baykhetoar. sadrazam)
YenIkÖY, 39,111-312,132 yenişehir (BuRSA'OA). 185
Yenk KalesI, 95
Yenter Hasan Pasa (Kaniy valisi). Bkc Hasan Paşa. Yenter (Kartrje valisi) Yezdan (Tebnz Hanının köklerinden). 78 Yezdan Su Han (Hakkari Hakimi), m Yezld 1 ÇEmevİ Haliîesi). ur', 413.414, wı Yezidi Kimleri, î»9.wı,i9i.462.47o.474. Aynca bkz. KuxtAtartlet/EkrtA
Yezjdikr, 238,188-389,191-392.395-1%. 4« YlLANLt.318
Yıldınm Han Bkz Bayezid 1 Yıldırım Kapıcısı (Kaya Sukarno kapıcısı),
419
Yollarda (EÇden seçmeler;
yayunlanmamıştır), 10 Yoaos Burnu Kalesi, 39 Yumra, 39 Yunak, 269
Yusuf, Hz., 330,363,546, W*
Yusuf, Abaza Mercan (fLÇnin yo\
arkadaşUnndari), 319 Yusuf Aga, (emirahut), «1 Yusuf Aga,Hacı,95,96 Yusui Aga, Musahip (saray agalanndan),
501-502
Yusuf Aga/Yusuf Kethüda (MAFmn
kethüdası), 417,464,474-477,479, 412,
827
SEYAHATNAME
495, 512, 539
Yusuf Çelebi. Kâtip.
Yusuf Kethüda. Bkz. Yusuf Aga/Kethüda
(MAP'rnn kethüdası) Yusuf Pasa, Hazinedar 660. 669 Yusuf Pasa. Koca (sadaret kaymakamı), ses
Yusuf Pasa. Silahtar. Girit serdarı, «S, 173 Yörük Kasìm, 319
ZabIUstan 405"* Zace, 252
ZaDRA/ZaRA, 177", 232, 321, 357, 605
Zadra KalesI, 252, 357, 605. Ayrìca bkz.
Zara KalesI ZaczacI Köprüsü, bkz. EörIköprü Zağa DeresI, es, no
zağra yenicesi kalesi, 319
Zahanos, 635
Zahfdolkattan (çulhacılann piri), 409
ZaHO, 495 zahor, 85 zaklise, 65
ZaZ (Eski Iran söylence kahramanı). 1*0"',
41«. 516"', 528
Zal Pasa (Abdal Han'ın kızı Sultan
Hanım'in babası), 403, 519 zam bakiye, 195
Zara Kalesi, 616-617. Ayrìca bkz.
Zadra KalesI Zara. bkz. Zadra Zarset KalesI, 86 Zebur, 705°
Zekeriyya Peygamber, 98
Zemun* Sahrasi. bkz. Sahrayi ZemİM
Zencefilzade/Zencefiloglu (kapıcıbaşı),
576, 577
zenci irmağı, 137
ZengİN Nehri Menzili", 77
Zenuse Menzili, 77
Zerboki Beyi, 418
Zerinoglu' (Zrinyi) (Hırvatistan
Beyi/Kralı). 6O6-60*. 610. 611-612. nı^6la 638. 659. 671. 683. 689, 691. 704 zerinoclu sarayı. 609 zerinoglu vilayeti, 609, 617 zerzivan BoCAZI. 391 Zeydi Hindi (boyacıların piri), 409 Zeyn Han KalesI, as Zeyrekzade, Nakib(üIeşra0 Abdurrahrnan Efendi. Bkz. Abdurrahrnan Efendi, Nakib(üleşra0 Zeyrekzade

ZeytInburnu, 38 Zıpır Bölükbaşı. 218. 318. 391. 395 zicetvar*. 15, 686-689 zicetvar* kalesi, 689-690 zile kalesi, 234 ziniski (sivas'ta), 233
Ziriki Beyi/Hanı. 462.467. so9-5ıı
ziriki dağları, 401 ziriki hakimliği, 512 ziriki kalesi, 511, 512
Ziyaettin (Bitlis Hanı Abdal Han'ın yerine
geçen Oğlu). 404, 411. 509-Sll, 513, 516.
521-523, 525, 527, 536. Aynca blız. Bitlis Ham (Ziyaettin, Abdal Han'ın yerine geçen oğlu)
ziyaettin kalesi, 76, 227, 535
Zizekçibaşı, Gönye Ağası, 39
zohorye, 85
Zur/Zol/Zor Şehrî (Şehrî Zur) (Kerkük çevresindeki' Osmanli
eyaleti), 495, 584"'
Zurnazen Mustafa Paşa. Bkz. Mustafa
Pasa, Zurnazen Zühdi Efendi (MAP'Ii), 244, 254-255, 366,
555, 571
Zührei Sührap. Bkz. Sührap, Zûhrei
(çalgıcılann piri) Zülfikar Aga, Silahtar Ağası, 706, 713 Zümre Burnu, 39 Zümrüt Kolu (gösteri topluluğu), 330
Zünnunu Mısri (Muhammet Peygamber zamanında hekimbaşı), 408"5

in
seyahatname
Evliya Çelebi
Seçen ve Uyarlayan Mustafa Nihat özün - NİJat özön
Evliya Çelebi seyahatlerinin başlangıcını bir rüyaya bağlar: 1630 Ağustosunun 19. gecesi düşünde peygamberden "şefaat" dileyecek yerde "seyahat" diler ve zihninde büyüttüğü uzak ülke hikayelerinin de etkisiyle yollara düşer. Artık bizlere anlatamayacağı son ve büyük yolculuğa çıkana kadar 54 yıl boyunca önce "piyadece serseri" bütün İstanbul'u, daha sonra da "abd-i hakir Evliyâ-yi fakir" [değersiz kul, yoksul Evliya] olarak Osmanlı ülkesini gezer. Her ne kadar kendisine hakîr-i pür-taksîr" [çok kusurlu, değersiz kişi] dese de bir gezgin, bir seyyâh-ı âlemdi. Büyük bir gözlem gücüne dayanan görgü tanıklığıyla 17. yüzyıl Osmanlı toplum yaşamının her alanını; padişahından eşkıyasına toplumun her kesiminden insan manzaralarını, değme romancılara taş çıkartacak özyapı betimlemeleri, güçlü bir mizah anlayışı ve kıvrak bir anlatışla, zamanının konuşma diline sadık kalarak aktarır.
Bu on ciltlik yapıtın ilk altı cildi ilk kez eski yazıyla II. Abdülhamit döneminde, birçok bölümü sansürlenerek çıktı. 7. ve 8. ciltler yine eski yazıyla 1928'de, 9. ve 10. ciltler ise yeni yazıyla 1938'de basıldı. Eski yazı nedeniyle ulaşılmaz olan ilk sekiz cilt ise ancak Mustafa.Nihat Özön'ün çabasıyla 1945'ten sonra yeni okurlarıyla buluşacaktı. Kitabın yeni basımı Mustafa Nihat Özön'ün oğlu Nijat Özön tarafından hazırlanmıştır. Ana metin, yaklaşık 600 maddelik bir terimler sözlüğü, haritalar, genişletilmiş bir zamandizini ve genel dizinle birlikte sunulmaktadır.
9789759970000